LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire — Խմբագիր՝ SCH. MISSAKIAN — Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն: 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e). MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 1 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻւ 1022 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ Եւ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՇԱՀ ՈՒՆԻՆՔ, ՈՉ ԱԼ ԴԵՐ

Ո՛չ շահ ունինք օգոստոս 1ի ցոյցերուն մէջ, ոչ ալ դեր:

Երկու հակամարտ ուժեր պիտի չափուին, այսօր, Փարիզի, ինչպէս ուրիշ մայրաքաղաքներու փողոցներուն մէջ: Պետական ուժը, իր ոստիկանութեամբ եւ բանակով, եւ կարմիր դրօշի տակ համախմբուած տարրեր, Մոսկուայէն արձակուած ազդանշանի մը վրայ:

Եթէ նոյնիսկ բարի ըլլայ վերջիններուն նպատակը— խափանել պատերազմը եւ ուրիշ ընկերային չարիքներ, ինչպէս կ'աղաղակեն ամէն տեղ— հինգ-տասը Հայերու մասնակցութիւնը չէ որ պիտի ապահովէ յաղթանակը:

Ուրիշները, մեծերը, յաղթականները, կը դողդղան իրենց մէկ գինուորին եւ ֆրանքին վրայ: Երբ սուր ու հուր կը տեղար մեր գլխուն, անոնք խոհեմութիւն կը սեպէին մեկուսի կենալ ու դիտել: Անոնք թնդանօթին բերանը ցոյց կուտային, միայն եւ միայն ափ մը հպատակներ փրկելու համար:

Թող այսօր ալ մեր իրաւունքն ըլլայ մեկուսի կենալ ու դիտել օգոստոսեան ընդհարումը, որ կրնայ տեղի ունենալ կամ չունենալ, բայց, ամէնէն առաջ, քաւութեան նոխազ դարձնել օտարականը: Մանաւանդ ան որ ոչ հայրենիք ունի, ոչ պետութիւն, ոչ իսկ անցագիր:

Եթէ ո՛ր եւ է ատեն իմաստ ունի «սրբազան եսասիրութիւնը», թող ունենայ, այս անգամ, մեր արմատախիլ եւ ցիր ու ցան բազմութիւններուն համար, որոնց այսօրուան ողբերգութեան նոյնքան պատասխանատու են քաղքենի-աշխարհակալ պետութիւնները, որքան այսպէս կոչուած կարմիր յեղափոխականները:

Ինչո՞ւ չենք ուզեր ըմբռնել որ, մէկը միւսին պակասը լրացուց, բոշաներու բազմութեան մը վերածելու համար այս անմնաս, խսկապէս աշխատաւոր եւ ստեղծագործ ժողովուրդը: Եւ մէկը միւսին հետ մրցումի ելած է այսօր, արհամարհելու, տրորելու, թանգարաննետելու համար այս նոյն ժողովուրդը...

Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը տէրն է իր սկզբունքներուն եւ նշանախօսքերուն, եթէ իսկապէս կը հաւատայ թէ գտեր է դրամատիրական եւ դասակարգային չարիքները դարմանելու գաղտնիքը, աշխատաւոր ժողովուրդներու երջանկութեան բանալին, ի՛նչ աւելի դիւրին միջոց, քան ապացուցանել այդ բոլորը իր անսահման թագաւորութեան մէջ, որ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը կը կազմէ:

Եւ եթէ Հայերուն ալ դեր մը կ'իյնայ համաշխարհային յեղափոխութեան կրակը վառելու համար, հայ ժողովուրդը լի ու լի կը կատարէ այդ «պարտք»ը Հայաստանի մէջ, գլուխ ծռելով Մոսկուայէն արձակուած բոլոր հրամաններուն, պատգամներուն եւ ազդանշաններուն: Այսօր, օգոստոս 1ի առթիւ, ժողովներ, ճառեր, թափօրներ եւ ցոյցեր սարքուած— պարտադրուա՛ծ— են Հայաստանի յետին գիւղին մէջ: Եւ յեղափոխակա՛ն ալիքը կը բարձրանայ ու կը բարձրանայ Արարատեան դաշտին մէջ, շնորհիւ կարմիր լուսաւորիչներու, նրէմլինն իսկ զարմացնելու աստիճան . . .

Ի՞նչ կ'ուզեն աւելի, որ իրենց պատգամներն ու մարտակոչերը հայերէնի ալ թարգմանել տուեր են ափ մը շոշորթներու, գլուխ ցցելու համար միջազգային պողոտաներու վրայ:

«Անկցի՛ իմպերիալիստական պատերազմը»: Այո՛, ընկերներ եւ քաղաքացիներ: Անկցի՛ ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը: Ե՛ւ դեղինը՝ քաղքենին, ե՛ւ կարմիրը՝ ռուս-խորհրդայինը, որ նոյն բռնակալութիւնն ունի, հակառակ բոլոր ուրացումներուն:

Ինքնապաշտպանութեան կռի՞ւ է որ կը մղէ խորհրդային իշխանութիւնը, Փարիզի կամ Պերլինի պողոտաներուն վրայ:

Մի՛ այդքան խեղճացնէք կարմիր բանակը, կարմրուկ աքլորներ: Ո՛չ մէկ աշխարհակալ պետութիւն կը խիզախէ, այսօր, խորհրդային իշխանութեան դէմ, իր իսկ շահերուն բերումով: Իսկ եթէ կան պետութիւններ որ կ'ուզեն կրակէն շագանակ հանել ուրիշներու ձեռքով, այդ ուրիշներուն մէջ չպիտի գտնեն այս հալածական ժողովուրդին զաւակները: Ծիծաղելի է վայնասուն բարձրացնել եւ «պատերազմի վտանգ» տեսնել նոյն իսկ խեղճուկ Հայաստանի դէմ:

... Կը խոստովանինք որ չափազանց լրջութեամբ նկատի առինք խնդիրը, մինչդեռ հարկ էր իբրեւ զուարճալիք լսել... հայկական թռուցիկները: Լսել ու անցնիլ:

Թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը որոշած է առանց այլեւայլի վտարել ցոյցերուն մասնակցող օտարականները:

Եթէ վստահ ըլլայինք որ վտարման ենթակայ Հայերը ուղղակի Հայաստան պիտի գտնեն իրենք զիրենք, պիտի թելադրէինք բազմութեամբ մասնակցիլ այսօրուան ցոյցերուն, որպէսզի գոնէ քանի մը հազար հայրենակիցներ Հայաստան փոխադրուէին, մէկ ազդանշանի վրայ, առանց տաղտկալի ձեւակերպութեանց: կարճ եւ ազդու միջոց մը՝ ներգաղթի:

Բայց, գիտենք որ, վտարեալը երկրին սահմանէն միայն դուրս կը հանուի, եւ ո՛վ գիտէ ո՛ւր կ'իյնայ: Նոյնիսկ այն վտարեալը որ երկիր եւ պետութիւն ունի — Իտալացին, Լեհը, Չեխը կամ Գերմանը:

Իսկ մենք որ ոչ իսկ անցագիր ունինք...

Գոնէ մէկ օր մենք մեզի համար մտածենք, տղա՛ք:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի «Իզվէստիա»ն կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Թուրք ազգային հանրապետական կառավարութիւնը յաջողութեամբ կը շարունակէ իր անկախութեան պայքարը: Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կը ձգտի պաշտպանել ազգային անկախութիւնը, զոր ձեռք բերաւ բուռն պայքար մղելով աշխարհակալութեան դէմ: Օտար դրամագլուխը կը կարծէ թէ Թուրքիա, որ յաղթական ելաւ զէնքի պայքարին մէջ, պիտի պարտուի տնտեսական դժուարութեանց առջեւ, եւ կ'ուզէ որ ան տնտեսական ասպարէզի վրայ իրեն ենթարկուի եւ բաժնուի խորհրդային Ռուսիայէն: Այս յոյսերը իրական շնականութեամբ կը սնուցուին, այն համոզումով որ Թուրքեւռուս բաժանումը արդէն կատարուած իրողութիւն է: Մինչդեռ Թուրքեւռուս յարաբերութեանց պատմականը կը հաստատէ որ այս երկու երկիրներու բարեկամութիւնը կարեւոր ազդակ մը եղած է այն պայքարին մէջ, զոր անոնք մղեցին աշխարհակալութեան դէմ: Բայց եւ այնպէս, սահմանափակ ազդեցութեամբ կարգ մը Թուրք շրջանակներ ամէն գնով կ'ուզեն որ Թուրքիա դէպի արեւմուտք դառնայ, եւ ամէն միջոցի կը դիմեն, անբնական վիճակի մատնելու համար Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները: Այս շրջանակները կ'ուզեն Թուրքիան աննպաստ պայմաններով յանձնել օտար դրամագլուխին, եւ ազգայնական Թուրքիոյ դիրքը տկարացնել, զայն զրկելով այն բոլոր արդիւնքներէն որոնք ապահովուեցան անկախութեան փառաւոր պայքարին մէջ»:

Պոլսոյ «Միլլիէթ» լրագիրը դիտել կուտայ այս առթիւ.

— «Ճիշդ է թէ մէկ երկու պոլսական թերթեր վերջերս բաներ մը գրեցին խորհրդային վարչաձեւին դէմ: Միայն թէ այս հրատարակութիւնները պատասխանն էին Մոսկուայի մէկ անպատասխանատու թերթին անախորժ գրութեան: Ինչպէս կ'ըսէ բարեացակամ *Իզվէստիա*, Թուրք մամուլը միշտ ողջամիտ եւ բանաւոր ընթացք մը բռնած է Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մէջ: Մենք ալ ասոր հակառակը չենք տեսած խորհրդային մամուլին մօտ: կարգ մը անուշադրութիւններուն ալ մեծ կարեւորութիւն չենք տար: Հեռատես եւ ողջամիտ անձեր մօտէն գիտեն թէ Թուրքեւռուս բարեկամութիւնը ի՛նչ մեծ ազդեցութիւն ունի Արեւելքի խաղաղութեան մէջ, եւ հետեւաբար կը ցաւին, երբ ան կասկածի ամպով մը անգամ ծածկուի, ուր մնաց որ վնասուի»:

30 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ, ՈՐ ՏԷՐԵՐՈՒՆ ԿԸ ՍՊԱՍԷ...

Ինչպէս շատ երկիրներու, ֆրանսայի մէջ ալ կան զանազան հաստատութիւններ՝ որոնք պարգեւաւոր պարտաթուղթեր հրապարակ հանած են: Ասոնց կարգէն են՝ *Բրէտի Նասիոնալ, Բրէտի Ֆոնսիէ, Վիլ տը Փարի* եւայլն:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, այս զանազան պարգեւաւոր թուղթերու վիճակահանութենէն շահուած 30 միլիոն ֆրանք՝ մինչեւ այսօր չեն պահանջուած շահողներուն կողմէ եւ կը սպասեն յիշեալ հաստատութեանց դրամարկղներուն մէջ...:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԱԾ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՏԱՐՈՒԻՆ

Օգոստոս 1ի նախօրեակին, ոստիկանութիւնը լրացուցիչ միջոցներ ձեռք առաւ, Փարիզի հանդարտութիւնը ապահովելու եւ համայնավար ցոյցերը արգիլելու համար: Առջի օր կրկին խուզարկութեան ենթարկուեցաւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրատունը եւ ձերբակալուեցաւ թերթին ընդհանուր քարտուղարը Փիէռ Ֆորէսթիէ:

Ոստիկանական տեսչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդէ.—

— Ներքին նախարար Անտրէ Թարտիէօ նոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն Իսքէրի եւ ոստիկանական տեսուչ Քիափի հետ, օգոստոս 1ի առթիւ Փարիզի եւ Սէնի նահանգին մէջ ձեռք առնելիք միջոցներուն մասին:

Համայնավարները՝ համաձայն Գ. Միջազգայինի հրամաններուն, իրենց կազմակերպութեանց կողմէ հրաւիրուած են զանգուածային ցոյցեր կատարել՝ «փողոցները ձեռք անցընելու» եւ «աշխարհակալական պատերազմը քաղաքացիական պատերազմի վերածելու» համար: Ուստի, հետեւեալ միջոցները ձեռք առնուած են, կարգը ապահովելու համար այն բոլոր կէտերուն վրայ, ուր համայնավար կուսակցութիւնը պիտի փորձէ խանգարել զայն.—

Փողոցներու մէջ թափօրներն ու միտինգները բացարձակապէս արգիլուած են:

Արգիլուած են նաեւ ցուցարարներու համախմբումները:

Խստիւ պիտի պատժուին աշխատանքի ազատութեան դէմ յարուցուած ամէն արգելք, ամէն կարգի բռնութիւններ, մանաւանդ երբ անոնք տեղի կ'ունենան ոստիկաններու դէմ կռուելու համար ստեղծուած խմբակցութեանց կողմէ: Անմիջապէս դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին ոճիրի վրայ ձերբակալուածները, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որ զէնք կը կրեն:

Ասկէ զատ, ցոյցերուն մասնակցող օտարականներ սահմանէն դուրս պիտի հանուին:

Կարգի պահպանութեան համար անհրաժեշտ նկատուած ուժերը տրամադրուած են ոստիկանական տեսչութեան:

.·. Երբ մէկ կողմէ ոստիկանութիւնը ամէն խստութիւն ձեռք կ'առնէ, միւս կողմէ համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ» կը կրկնապատկէ իր սրտառուչ կոչերը՝ ուղղուած աշխատաւորներուն, զորս բոլորն ալ կը հրաւիրէ փողոց թափուիլ այսօր եւ ցոյցեր կատարել «ընդդէմ կառավարութեան կատաղի զսպումին, ընդդէմ պատերազմի եւ ի պաշտպանութիւն Խորհրդային Միութեան:» Յետոյ խորհուրդներ կուտայ բանուորներուն թէ ի՛նչպէս պէտք է շարժին այսօր՝ հինգշաբթի՝ գործարաններուն մէջ, որ ամէն յարմարութիւն կ'ընծայէ բանուորական համախմբումներու համար: Կը հրաւիրէ իր կուսակիցները գործադուլ ընել այսօր եւ այդ շարժումին միացնել նաեւ ոչ-համայնավար բանուորները, որովհետեւ «պատերազմին դէմ լաւագոյն ցոյցն է նախ՝ դրամատիրական արտադրութեան հանդիսաւորապէս կանգ առնելը: Անոնք որ հինգշաբթի պիտի հակառակին գործադուլին, ցոյց պիտի տան թէ իրենք պատերազմի կուսակից են: ... Կէսօրուան դադարը հնչելէն մէկ ժամ առաջ, բոլոր բանուորները պէտք է ձգեն աշխատանքը եւ դուրս ելլեն: Բանթող գործաւորները խմբովին պիտի երթան գտնել միւս գործարաններու իրենց եղբայրները՝ զանոնք քշելու համար հասարակաց պայքարին մէջ:

.·. Ոստիկանութիւնը խուզարկեց համայնավար վարիչներ Սէմարի եւ Մոնմուսոյի բնակարանները եւ կարգ մը թուղթեր գրաւեց: Ձերբակալուեցան քանի մը համայնավարներ, որոնք թռուցիկներ կը ցրուէին:»

Քլիշիի մէկ սրճարանին մէջ առջի օր մօտ 20 համայնավարները կը վիճաբանէին օգոստոս 1ին ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին, երբ յանկարծ ոստիկաններ ներս խուժելով, ձերբակալեցին բոլորն ալ ու գրաւեցին տրցակներով թռուցիկ:

ՀԵԾԵԱԼ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱԿ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱՍԱՆ

Երէկ առաւօտ գաւառէն Փարիզ հասան հետեւակ եւ հեծեալ զինուորներ, որոնք Փարիզի եւ արուարձանի զանազան կէտերուն վրայ դիրք պիտի բռնեն՝ կարգապահութեան հսկելու համար:

Հելլէնաթուրք խզումին վերջ

Թրքական շրջանակներու մէջ տիրող կարծիքն այն է թէ Թուրքեւհելլէն դիւանագիտական յարաբերութիւնները այսուհետեւ պիտի հիմնուին Լօզանի դաշնագրին վրայ, որովհետեւ Աթէնքի համաձայնագիրը անգործադրելի մնաց եւ հետեւաբար ընդունելի չէ:

Դիտել կը տրուի թէ անկարելի է կրկին բանակցութեան սկսիլ, քանի Յունաստան չէ հրաժարած փախստական Յոյներու վերադարձի իր պահանջէն: Մնաց որ, այդ պարագային իսկ, դարձեալ յոյս չկայ որ ապագայ բանակցութիւնները արդիւնքի մը յանգին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ՔԱՀԱՆԱՆ

Պոլսոյ մաքսային դէտերը կաթոլիկ քահանայի մը վրայէն մաքսանենգուած ապրանք երեւան հանած են: Քահանան՝ եղբայր Մարթէն, ֆրանսայէն հասած էր: Պաշտօնեաները անբնական եւ անկանոն գիրութիւն մը նշմարած են վրան եւ խուզարկելու պէտք տեսեր են: Քահանային վարտիքին մէջէն տոպրակ մը ելեր է, որուն մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ ադամանդներ, զմրուխտներ եւ ուրիշ թանկագին առարկաներ, որոնց կարգին նաեւ խաչ մը:

Քահանային մասին օրինական հետապնդում կը կատարուի:

ԱԺԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Ատանայի մէջ բանջարեղէնն ու պտուղը շատ աժան են այս տարի: Այսպէս, պամիային 200 հատը 5 դրշ., սմբուկին չորսը 5 դրշ., պղպեղին 50 հատը 5 դրշ., վարունգին երեքը 5 դրշ., լոլիկին օխան դրշ., լուբիան 12ուկէս դրշ., գետնախնձորին օխան 10 դրշ., սոխին օխան 7ուկէս դրշ., սխտորին օխան 25 դրշ., սալորը 15 դրշ., դեղձը 30 դրշ., խաղողը 7ուկէս դրշ., սեխն ու ձմերուկը 100 փարա կը ծախուին:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԵՂԵՂՆԵՐԸ

Թէհրան, 31 յուլիս.— Պարսկական Ատրպատականի հեղեղները (Թաւրիզի շրջանին մէջ) 2,000,000 թուման (տոլար) վնաս պատճառեցին:

ՀՐԴԵՀԸ ՖԻՃԻ ԿՂԶԻՆ ՄԷՋ

Ֆիճի կղզիներէն Նիուֆաուի մէջ հրաբուխի հետեւանքով Ֆութու գիւղը ամբողջովին կործանեցաւ: Մարդկային կորուստ չկայ:

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍ ԼԱՀԷՅ Կ'ԵՐԹԱՅ

Յունաստանի վարչապետ Վէնիզէլոս յուլիս 29ին շոգենաւով Պրինտիզի մեկնեցաւ, անկէ անցնելու համար Լահէյ, ուր հատուցումներու միջդաշնակցային խորհրդաժողովին մէջ Յունաստանը պիտի ներկայացնէ:

.·. *Թայմզի* Աթէնքի թղթակիցը այս առթիւ կ'ըսէ թէ՝ Հելլէն կառավարութիւնը Թուրքիոյ առաջարկած է իրաւարարութեամբ լուծել այն խնդիրները, որոնց մասին կարելի չեղաւ համաձայնութեան մը գալ էնկիւրիի բանակցութեանց ընթացքին, ու թելադրած է խնդրել Լահէյի Իրաւարար Ատեանի նախագահէն, որ երեք իրաւարարներ նշանակէ:

420 ԺԱՄ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Սէյնթ Լուիզ, 3 յուլիս.—

Սէյնթ-Լուիզ-Ռոպին օդանաւը, զոր կը վարէին երկու օդանաւորդներ՝ Տէյլ ճէքսըն եւ Ֆորէսթ Օպրայըն, եւ որ օդին մէջ կը մնար 420 ժամէ ի վեր, երէկ ժամը 19.30ին ցամաք իջան՝ սաստիկ փոթորիկի մը հետեւանքով:

Այսպէս՝ ամերիկացի երկու օդանաւորդները լիուլի կոտրեցին տեւողութեան մրցանիշը, որ կը պատկանէր Մէնտէլի եւ Րայնհարթի՝ 246 ժամով:

Օդանաւը ցեխոտ գետնի վրայ վար իջաւ՝ 15,000 հանդիսականներու ներկայութեան, Բժիշկները քննելով հաստատեցին որ Տէյլ ճէքսըն եւ Օ'Պրայըն բոլորովին քաջառողջ են,

Օդանաւորդներուն պիտի բաժնուի 31,255 տոլարի գումար մը, զոր կը նուիրէ օդանաւը շինող տունը: Ասկէ զատ զանազաններ 2756 տոլար նուիրեցին անոնց:

Կը հաշուուի թէ իրենց կտրած ճամբան կը հաւասարի աշխարհի ամբողջական շրջանին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՉԵԿԱՆ ԻՐ ԹԱԹԸ Կ'ԵՐԿԱՐԷ ԴԷՊԻ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԻՆՉԵՐ ԸՆԵԼ ԵՒ ԸՍԵԼ ԿՈՒՏԱՆ ԳԵՐԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԸ ԵՒ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ

Վերջերս Էջմիածնի կաթողիկոսը նոր եւ խիստ նամակ մը գրած է Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանի, պահանջելով կամ Էջմիածին դառնալ եւ կամ երուսաղէմ քաշուիլ: Այս առթիւ կը յայտնէ թէ «պաշտօնապէս յայտնուած է պարսիկ կառավարութեան, ձեր պաշտօնից արձակման մասին»:

Ութերորդ փորձն է որ կը կատարուի այս, խորհրդային իշխանութեան ճնշումով, պաշտօնէ հեռացնելու համար ժողովրդանուէր առաջնորդ մը: Ներսէս արք. քանի մը անգամ հրաժարական տուաւ, աւելի չծանրացնելու համար կաթողիկոսին վիճակը. բայց Ատրպատականի Թեմական խորհուրդը, որ միակ իրաւասուն է առաջնորդի ընտրութեան, ինչպէս եւ պաշտօնանկութեան համար, միաձայն մերժեց հրաժարումը: Նոյնիսկ ժողովրդային ցոյցեր տեղի ունեցան: Անցեալ տարի առաջնորդը ճարահատ անցագիր պահանջեց, բայց պարսիկ իշխանութիւնը, որ մեծապէս կը գնահատէ «Հայոց խալիֆա»յին հաւատարմութիւնը եւ օգտակար գործունէութիւնը, մերժեց գոհացում տալ: Քանի մը ամիս առաջ, Թեհրանի խորհրդային դեսպան Դաւթեան դիմած էր Պարսկաստանի ներքին նախարարին, առաջնորդը հեռացնելու համար: Նախարարը փափկութեամբ հասկցուց որ չխառնուին Պարսկաստանի ներքին գործերուն:

Եւ ահա վերջին փորձը, որուն դրդիչն է, կ'ըսեն, Հարաւ. Պարսկաստանի առաջնորդ Մեսրոպ արք., համախորհուրդ խորհրդային իշխանաւորներու հետ: Յայտնի չէ թէ ի՛նչ պատասխան պիտի տրուի այս անգամ:

Այս նամակին հետ, Էջմիածնի գերագոյն խորհուրդը— որ նոյնպէս խաղալիք է չեկային ձեռքը — արտասահմանի թեմերուն ղրկած է հետեւեալ տարօրինակ շրջաբերականը,—

Էջմիածին, 26 յունիս 1929

Թիւ 542

«Ս. Էջմիածինը ու հայ եկեղեցին՝ իր ծագման օրից մինչեւ այսօր, իր ամբողջ պատմական գոյութեան ընթացքում, միշտ կուսակցական եւ քաղաքական պայքարից հեռու է պահել իրեն գիտակցելով, որ ինքը հոգեւոր հայր է համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդի եւ՝ քաղաքական կեանքի նեղ բոպէներին բարոյական պարտականութիւն ունի նրա շահերի հաւատարիմ պաշտպանը հանդիսանալու:

Էջմիածինը նոյն դաւանանքն ունի նաեւ այսօր եւ նոյն սկզբունքով ղեկավարւում է նաեւ այժմ, սակայն նկատի առնելով, որ կան կուսակցական անհատներ, յատկապէս դաշնակցականներ, որոնք եկեղեցին եւ եկեղեցական ժողովները փորձում են դարձնել քաղաքական պրոպագանդի ամբիոն եւ հակախորհրդային ելոյթներ են ունենում այնտեղ, ինչպէս վերջերս մեզ հասած տեղեկութիւններին նայ՝լով արտասահմանի որոշ վայրերում տեղի են ունեցել եւ մեր հոգեւոր ներկայացուցիչները արգելք չեն եղել այդպիսի ելոյթներին: Այլեւ ի նկատի·առնելով, որ կան անհատներ եւ խմբակցութիւններ, որոնք ի սէր անհատական եւ խմբակցական նիւթական շահերի՝ տարածել ու տարածում են միտումնաւոր եւ չարամիտ զրպարտութիւններ Էջմիածնի մասին, այսու յայտարարում է, որ ինքը հեռի է, ո՛ր եւ է կուսակցութեան յարելուց եւ կամ որ եւ է կուսակցութեան շահերը պաշտպանելուց եւ՝ առաջնորդ ունենալով Աւետարանի պատուէրը «տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ» յայտարարում է, որ ինքը լոյալ եւ բարեացակամ է դէպի խորհրդային իշխանութիւնը եւ պատւիրում է բոլոր թեմակալ առաջնորդներին եւ նոցա ենթադաս հոգեւոր իշխանութիւններին ու հոգեւոր պաշտօնէութեան նոյնպէս լոյալ եւ բարեացակամ մնալ դէպի խորհրդային իշխանութիւնը եւ՝ ղեկավար ունենալով եկեղեցին պետութիւնից բաժանման սկզբունքը, չթոյլատրել հակապետական ելոյթներ, չօգտագործել եկեղեցական - կրօնական հանգամանքներն ու հաստատութիւնները հակախորհրդային պրոպագանդի համար եւ յորդորել հայ հաւատացեալներին նոյն շաւղով ընթանալ, յայտարարելով, որ հակառակ ընթացքը դատապարտելի եւ պատասխանատուութեան ենթակայ համարուել է կը համարուի այսուհետեւ եւս:

«Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդ»ը տարւոյս յունիսի 12ի (Թ. 34) 594՝ Նորին Վեհափառութեան նախագահութեամբ գումարուած նիստում ընդունուած սոյն հրահանգը ուղարկում է ի ղեկավարութիւն:

Ընդամ Գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդի՝

Գէորգ Արքեպիսկոպոս (Չէօրէքճեան), Քարտուղար՝ Կ. Քուչարեան

***

Ատրպատականի Թեմական խորհուրդը իր յուլիս 12ի նիստին մէջ, հետեւեալ պատասխանը տուած է այս շրջաբերականին.—

Թիւ 740

Ս. Էջմիածնի գերագոյն պատկառելի խորհրդին

Այսօր Թեմական խորհուրդի հերթական նիստում կարդալով վեհափառ Հայրապետի Թ. 535 պատգամագիրը յանուն սրբազան Առաջնորդի եւ գերագոյն խորհրդի Թ. 542 շրջաբերական հրահանգը Թեմական խորհրդին, վերահասու լինելով երկուսի բովանդակութեան, գտաւ, որ շրջաբերականը միանգամայն վնասակար է պարսկահայերի կրօնա-բարոյական, դպրոցական եւ տնտեսական շահերին, մինչեւ իսկ սպառնում է պարսկահայոց ապահովութեան, ուստի եւ որոշեց՝ վճռականապէս թողնել անհետեւանք եւ խնդրել գերագոյն խորհուրդին այլեւս այդպիսի կոչերով չվնասել մեր ժողովուրդի շահերը, խնդրելով վեհափառ հայրապետին անսալ ժողովուրդի ձայնին եւ Թեմակալ առաջնորդի տեղափոխութեան հարցը չբարձրացնել՝ յարգելով ժողովուրդի կամքը, նրա ժողովրդապետական սկզբունքը, այլապէս ժողովուրդը կ'երթայ շատ հեռուն...»

Ստորագրութիւն՝ *Թեմական խորհրդի բոլոր անդամները*

ԼՈԶԱՆԻ 6ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Լոզանի դաշնագրի ստորագրութեան 6րդ տարելիցին առթիւ յուլիս 24ին Պոլսոյ համալսարանին մէջ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ իրաւաբանական վարժարանի ուսանողներուն եւ անոնց դասախօսներուն նախաձեռնութեամբ:

Ճառ մը խօսեցաւ իրաւաբանական վարժարանի տնօրէն Թահիր պէյ, դաշնագրին նշանակութիւնը բացատրելով· խօսեցան նաեւ թուրք ուսանողներ՝ թուրք յեղափոխութեան եւ դասախօս Ջիւհտի պէյ՝ կապիդիւլասիոններու մասին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ԱՆԳԼԻԱ

ՑԷՕՆՔԷՐՔ 28 յուլիս (Յապաղած).— Հայ արիները, որ Փարիզէն մեկնած էին, շաբաթ առտու, մասնակցելու համար Անգլիոյ մէջ տեղի ունենալիք «Ճէմպորէ»ին, Ցէօնքէրք հասան կէսօրին, ֆրանսացի եւ օտար պատուիրակութեանց հետ միասին: Խանդավառ ընդունելութենէ մը վերջ, սկաուտները հաստատեցին իրենց բանակավայրը գինուորական դաշտին վրայ, ուր սկսան կազմակերպական աշխատանքները: Հայ արիները, թիւով քառասուն, բանակեցան Աթէնքէն եկած յոյն պատուիրակութեան մօտ եւ շուտով ստեղծուեցաւ մտերմական շրջանակ մը: Սկաուտները պտոյտներ կատարեցին քաղաքին մէջ եւ ծովափը. եւ խանդավառ ջահագնացութենէ մը վերջ, որ կ'առաջնորդուէր Ցէօնքէրքի քաղաքապետին կողմէ, բոլոր սկաուտները վերադարձան բանակավայր: Շուտով քունի սուլիչը կը հնչէր եւ 2300 սկաուտները կը քաշուէին գոյնզգոյն վրաններուն տակ:

Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր անցք մը Ցէօնքէրքի մէջ. կ'առաջնորդէին ֆրանսացի սկաուտները, կը հետեւէին Հայերը իրենց տարազով եւ Յոյները:

Սկաուտները ընդունուեցան քաղաքապետարան, ուր քաղաքապետին ներկայացուեցան Պ. Կէռօ, ընդհ. քարտուղար ֆրանսական սկաուտական միութիւններուն, Լաֆիթ՝ ընդհ. պետ ֆրանսական բանակավայրին, Վլաքօզ՝ յոյն ընդհ. պետ եւ Գ. Մեծատուրեան՝ հայ ընդհ. պետ:

Խօսք առաւ նախ Պ. Կէռօ որ շեշտեց սոյն ճամբորդութեան միջազգային հանգամանքը եւ շնորհակալութիւններ յայտնեց Ցէօնքէրքի ժողովուրդին եւ քաղաքապետութեան: Իր պատասխանին մէջ քաղաքապետը ուրախութիւն յայտնեց, այն աննախընթաց դէպքին համար, որ Ֆրանսացիներու կողքին, Հայեր եւ օտարներն ալ կ'ընդունուէին Ցէօնքէրք, յայտնեց նաեւ իր շնորհաւորութիւնները: Ճանփաներու բաժակներէն յետոյ, սկաուտները գացին Ընծանօթ Զինուորին գերեզմանը եւ ծաղկեպսակ մը դրին:

Բանակավայր վերադարձէն քիչ յետոյ, հայ բանակավայրը ընդունեց մեծ այցելութիւն մը. Պ. Կէռօ, հայ արիներու այնքան հաւատարիմ բարեկամը, Զօր. Կէլօ տը Սալէն, Scouts de Franceներու պետ, Լաֆիթ, քաղաքապետ եւ իր օգնականները, ինչպէս նաեւ զանազան պետեր եւ պաշտօնատարներ: Հայ արիները հուռաներով ընդունեցին զանոնք, եւ հայ պետին բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ, հիւրերը մեկնեցան ամենալաւ տպաւորութեան տակ:

Կիրակի կէսօրէ յետոյ տեղի ունեցան զանազան փորձեր եւ երեկոյեան արիները Ալա ընկերութեան մասնաւոր նաւերով մեկնեցան Անգլիա:

Հայ արիները տպաւորիչ էին եւ խանդավառ, եւ ամէն ժամ կը շահէին նոր բարեկամներ, ինչպէս նաեւ ամենալաւ գաղափարներ հայութեան համար:

Գ. Մ.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ նահանգներու եւ Անատոլուի միւս մասերուն մէջ բազմաթիւ նախակրթարաններ պիտի բացուին այս տարի: Կրթական գործավարութիւնը այս մասին ընդարձակ ծրագիր կը մշակէ:

ՀԱԶԱՐՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Դրագէտ մը ըլլալ կ'ուզեմ, շարադրելու համար 1915էն մինչեւ 29 թիւը իմ ապրումները, բայց չունիմ այդ կարողութիւնը դժբախտաբար:

Որքան կը յիշեմ, 6 տարեկան էի, 1915ին երբ տարագրուեցանք:

— Ո՞ւր այսպէս, հարցուցի մօրս, որ այրի էր եւ չորս զաւակներու տէր:

— Պտոյտի կ'երթանք, զաւակս, եւ քանի մը օրէն կը վերադառնանք:

Ես ուրախ էի: Չէ՞ որ «պտոյտ»ի կ'երթայինք: Մայրս զաղտնի կ'արտասուէր, եւ արդէն կռնակը ծրար մը կապած՝ ճամբայ ելաւ: Տասը վայրկեան յետոյ միացանք հսկայ կարաւանի մը որ հրաժեշտ կուտար հպարտ Ադանային: Կարգով կտրեցինք գիւղին զիկ-զակ շաւիղները եւ իրիկուան մօտ մեզ գտանք Պուլանըգ Պաղչայ: Մէկ օր մնալէ ետք, կարաւանը բազմապատկուեցաւ: Խիստ հսկողութեան տակ ելանք ճամբայ: Սար ձոր կտրելով անցանք Գաթմայէն, Ռազզա, Շամ, Տէրզաւ, Իրպիտ, Հօպրազ, Հարթայ եւայլն եւ անապատի խորերը:

Չորս տարի չարչարանք, սարսափ, սովութեան եւ անպատմելի տեսարաններ:

Մայիսի առաւօտ մը կարծես արեւը սխալմամբ աւելի պայծառ կը շողար եւ ոչխարներն ալ հոս հոն կը վազէին, իբրեւ թէ գայլերէ պաշտպանուած ըլլային: Ութ ու կէս տարեկան հովիւը մոռցած իր հօտը եւ կոթնած իր գաւազանին՝ կը մտածէր:

... Ընթրիքի տեղ տփոց մը կերաւ պատանին եւ մարեցաւ: Երբ յաջորդ առտուն արթնցաւ, ինքզինքը գտաւ ախոռի մը մէջ, վիրաւոր: Զինուած մարդիկ խուզարկութիւններ կը կատարէին եւ անհասկնալի բաներ մը կը մռլտային... Յանկարծ մէկը «ահա է» բացագանչեց եւ վազեց դէպի պատանին որ ախոռին անկիւնը կապուած էր չուանով, դէմքն ու մարմինը արիւնթաթախ: «Ինծի Էրմէ՞ն» հարցուց մարդ մը, որ իրենց պետն էր հաւանաբար: Սկսան ձեռքերը քակել ու դուրս հանեցին ախոռէն: Պատանին ուժասպառ ինկաւ գետին եւ բարձրաձայն լալով, արագ արագ խաչակնքեց: «Էնա Էրմէն», էնա Էրմէն — կը կրկնէր եւ կ'աղաչէր, որ զինք տանին իրենց հետ կամ սպաննեն տեղն ու տեղը...

Հասկնալի լեզուով համոզեցին դժբախտ պատանին և դրին ազատարար կառքին մէջ որ կեցած էր ախոռին դրան առջեւ:

Պատանին մինակ չէր: Իրեն նմաններ ալ կային կառքին մէջ, բոլորն ալ վիրաւոր եւ խոցոտուած: Մէկը միւսէն քիչ տարբերութեամբ տարիքոտ: Սկսան իրարու հետ զրուցել արաբերէն — իրենց Հայ ըլլալը երբեք չէին մոռցած— եւ կը պատմէին իրենց անպատմելի պատմութիւնը: Գազաններու ճիրաններէն ազատած հայ բեկորներս բերին Դամասկոս, 16 օր ճամբորդելէ ետք:

Դամասկոսի մէկ արուարձանը տարին մեզ եւ հոն տեղաւորեցին: Ուրիշ կառքեր ամէն օր կը բերէին մեր բախտակիցներէն: Խումբ-խումբ կուգային եւ կը խառնուէին մեր մէջ: Համբանքը արդէն 1000ը անցեր էր: Մեզ կուտային օրական մէկ հաց եւ իրիկունները ալ բրինձէ եփած: Ունէինք մէկ հատիկ հսկիչ, յետոյ եղաւ 3, եւ սկսան մեզ դասաւորել, հասակի կարգով, եւ բաժնեցին մասերու, սկսան դասաւանդութիւններ եւ շաւէտական մարզանքներ, մանաւանդ երգեր: Առաջին երգը որ սորվեցուցին

Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխին,
Ազատութեան դրօշակ,
Կեցցէ հայրենիք գոչելով,
Բարձրացուցին աղաղակ, եւլն.:

Յետոյ սորվեցանք «Լուսին չկար», «Դաշնակցական խումբ» եւայլն:

Կամաց կամաց հայերէն խօսելու վարժուեցանք եւ քիչ մըն ալ գրել կարդալ: Ամէն մարդ իր ազգականը փնտռել կուտար: Միամիտներ ի զուր կը փնտռէինք մեր ծնողքները, որոնք թուրքի եաթաղանի տակ փակած էին իրենց անուշիկ աչքերը: Հազուագիւտ էին բախտաւորները որ գտան իրենց սիրելիները:

Հրաման եկած էր թէ ամէն մարդ կրնայ իր երկիրը վերադառնալ: Օրինաւոր ձեւակերպութիւնները կը կատարուէին հապճեպ եւ կարաւան կարաւան ճամբայ կ'ելլէինք «Դէպի Երկիր»... Մեր ուրախութեան սահման չկար:

Ինծմէ հազիւ երկու տարեկան մեծ եղբայրս ալ դիպուածով մը ազատած էր, եւ իրար գտած էինք: Մեզ բախտաւոր կը զգայինք: Չէ՞ որ 13 անդամ ունեցող ընտանիքէ մը երկուքս կայինք ողջ եւ առողջ: Նայելով շա՛տշատերուն մենք բախտաւորներ էինք...:

Շատերու նման մենք ալ մեր հերթին դարձանք Ադանա, մեր ծննդավայրը: Հոգ չէ թէ հայր մայր չունէինք, հոգ չէ թէ աշխատելու անկարող էինք: Մեր մտածումն էր երթալ վաթան, շրջիլ հեղ մը եւս մեր օդաւէտ սարերն ու դաշտերը, եւ խմել աղբիւրի ջուրէն...

Արդէն ողջ մնացած բեկորները եկած էին եւ հաստատուած իրենց առժամեայ խարխուլ խրճիթներուն մէջ: Գազան թուրքը մեր աքսորէն յետոյ քար քարի վրայ չէր ձգած, պտղատու ծառերն իսկ կայնահարած էր: Հայ շինականը վերադառնալով, կարճ ժամանակի մէջ ցանած էր շատ մը բանջարեղէններ, եգիպտացորեն եւ տնկած էր անհամար պտղատու ծառեր:

Քանի մը ամիս անցած էր, երբ բացին դպրոց մը ուր կը յաճախէին մօտաւորապէս 80 փոքրիկներ, 7—15 տարեկանը երկու ուսուցիչով: Սկսան մեզ սորվեցնել հայերէն եւ Հայոց պատմութիւն եւայլն: Հազիւ երկու ամիս անցած, դպրոցը տուաւ հրապարակային հանդէս մը ուր փութացած էին բոլոր վերապրողները անխտիր: Հանդէսը բացուեցաւ գիւղապետին հայրենաշունչ ճառով, որմէ ետք բառ առ բառ երգեցինք հետեւեալը.

Մեր հայրենիք ազատ, անկախ,
Մեր Թշնամին ոտնակոխ,
Իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով,
Ազատ կ'ապրի բարգաւաճ: Եւլն.:

Դեռ ուրիշներ ալ խօսեցան: Անվերջ երգեր, արտասանութիւններ, և հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն:

Այս ալ երկար չտեւեց: Մարաշ պարպուեցաւ, Զէյթուն տագնապի մատնուած, Յրնտրճագ կրակի մէջ, Ղըզըլաղաճ օգնութիւն կ'ուզէր, Լափաճըլըն միջադէպեր, Հասան պէյլին նոյնպէս եւայլն... Հազիւ իրենց հոգին ազատած բեկորները սարսափով կը սպասէին նոր փոթորիկի մը, Հայ կամաւորները վաղուց ժողված տարած էին, Մարաշի օգնութեան... Եւ ճիշտ անոր կը սպասէին կեավուր տաղի թուրքերն ալ, որոնք առիթէն օգտուելով նեղեցին անտիրական ժողովուրդը: Ֆրանսացիները հանդիսատես եղան, հոգ չէ թէ իրենց զինուորներն ալ կը կոտորուէին: Շուտով կազմուեցան ժողովներ, ապա մարտական խումբեր, ղեկավարութեամբ ողբացեալ Քէլլէրցի Աւետիս չավուշի, Լափաճըլըցի Սէվլիի (Սահակ Յակոբեան, ողջ), Եանըզտէյիրմէնցի Մկրտիչ չավուշի, որոնք միանալով մէկ դրօշի տակ, մէկ կողմէն սկսան Մարաշէն փախչող դժբախտներուն օգնութեան հասնիլ, ձիւնի, անձրեւի եւ մրրիկի տակ վիրաւորներ հաւաքել եւ Պաղչա, Ադանա փոխադրել, միւս կողմէն կռիւ մղել թուրքին դէմ:

Վերջապէս զանազան դէպքերէ յետոյ, Ադանացիներս հաւաքուեցանք Հասանպէյլի: Այստեղ կը գտնուէին մեծամասնութեամբ այր մարդիկ, իսկ կիները եւ անչափահասները ղրկեցան Ատանա:

Եղբայրս վերջը ինծ պա... որ 5—6 ամիս պաշտպան... կան կռիւ մղելէ ետք, սար... ցանք դէպի Թոփրաքգալէ... թալ, որովհետեւ մեր սուր... դակները լուր բերած էին... Ֆրանսան պիտի քաշուի... Լիկիայէն եւ Թոփրաք գ... սահման պիտի ըլլայ: Մեզ... մնար կամ դիմել դէպի Թոփ... գալէ, եւ մեր կեանքը ազա... եւ կամ կռուիլ երկու օր... ապա մորթուիլ աւելի քան... հոգիով:

Ու հեռացանք: Ես ինկայ... բանող մը: Ատանան կը պուէր, փախայ դպրոցէն... ցի Տէօրթ-Եօլ, անկէ Իսկէ... րուն եւ Պէյրութ, ապա ձի... «Մեղրագետ»ը աւարտած... ծիպէյլ եւ թերթ կը կար... յինք, ինչպէս եւ վէպեր: Ա... 15 տարեկան էի եւ բաւ... հասունցած:

Զափահաս էինք, եւ կր... յինք մեր քրտինքով վաս... մեր հացը: Եւ բաւական թ... եկանք Ֆրանսա; աշխատ... համար ազարակներու... բեր անձեք եւ նախատին... լոր պատասխանատու հայ... րիչներուն, որոնք փո... նակ երկիր տանելու մեզ, բ... լեցուցին լպրծուն մայթ... վրայ, ինքնաբերաբար ձո... համար...

Բայց չենք յուսահատած... կը զգանք մեր պարտակա... թիւնը, իբրեւ պատերազմի... բունք: Պիտի քալենք նոյն... բէն, մինչեւ որ կարենանք... գել նորէն.

Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գ...
Ազատութեան դրօշակ,
Կեցցէ՜ հայրենիք գոչելով
Բարձրացուցին աղաղակ...

Վիէն *ՀԱ. ԱՐ. ԱՄԱՆՈՒ...*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ...

Ակնկալուածէն աւելի ս... հասարակութիւն մը, կիրա... կը դիմէր Դպրոցասէրի պար... որ գեղեցկօրէն կերպարան... ուած էր աշակերտուհիներու... ջան աշխատանքին շնորհիւ...

Ժամը 2ին արդէն քանի... հարիւր հայրենակիցներ գր... էին՝ բեմի մը շուրջ կիսա... րակ շարուած սեղաններն ու... թոռները:

Պարտէզին խորը գտնուող... դարձակ սրահը յատկացուած... պարողներուն, իսկ ճոխ պիւֆ... հանդիսականներուն տրամադ... թեան տակ դրուած էր, աւա... կան «տօլմա»էն մինչեւ նոյն... աւանդական «լոխում»ը:

Մտերիմ մթնոլորտ... ստեղծուած էր: Իւրաքանչիւր... տանը մէջ կը զգար ինքզինքը... արդարեւ՝ մանաւանդ Տ. Քէ... եան խանի գնահատելի գաղա... րին գործադրութենէն յ... այլեւս վարձւորներ չէին, այլ... փականատէր:

Հանդէսը սկսաւ հայկ... պարերով եւ երգերով, կա... ուած աշակերտուհիներու կո... որոնք հայկական տարազներ... գած էին: Պ. Տ. Նշանեանի... նուած էր ամերիկեան ա... ծախել նկար մը ի նպաստ Դ... ցասէրին զոր նուիրած էր... Հ. Ա.

Կարճ ժամանակամիջոց... մէջ աճուրդը բարձրացաւ... ֆրանքի: Վերջին գնահատող... Լեւոն Ցոստուրեան՝ ստանալո... կարը, զայն կրկին նուիրեց Դ... ցասէրին: Պ. Պատմագրեանի... կավարութեամբ աշակեր... ներու քառաձայն խումբը... զանազան կտորներ:

Հանդէսին սիրուն պա... մէկը եղաւ սանուհիներուն... ներկայացուած չինական... բնորոշ տարազներով եւ... պարդով: Դեռատի պարու...

...ուց հաճելի եւ յաջող արտայայտութեամբ կրկնապատկեցին ...աշարակութեան ոգեւորութիւնը ...բեմ ելան ծափերու մէջ։ Ս...հիններու մարզիկ խումբը իր ...րգին զանազան փորձեր կատարեց, ղեկավարութեամբ Պ. Մա...եանի։

Մինչդեռ ճաշ-պանտի մը ա...ջնորդութեամբ, երիտասարդ ...ներ ընդարձակ պարասրահը ...լեցնէին ոգեւորութեան յոր...նքով մը, ծառերուն տակ եւ ...եղաններուն շուրջը մինչեւ ուշ ...ուեն կը տիրէր ընտանեկան ջերմ...ական կեանքի մը անխառն ծի...ղը։ Ծանօթ լուսանկարիչ Գ. ...օլօլեան ամբողջ հանդէսի ըն...ացքին լուսանկարեց հանդէսին ...անազան երեւոյթները, եւ սա...ուհիներու մարզիկ խումբը։

Հր. Ալեանաք

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅԳԵԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Մեծ պատերազմի ընթացքին ...ւերուած այգիներուն տեղ այժմ ...որերը տնկուած են։ Մինչպատերազմեան 11 հազար հեկտարի ...փոխարէն, խաղողի այգիները կը ...ռնեն 10200 հեկտար։ Իսկ պտղատու այգիները անցած են արդէն մինչպատերազմեան մակարդակը գրաւելով 5995 հեկտար, ...ռաջուան 3850 հեկտարին դիմաց։ Այգիներու տարածութեան ...ետ կը բարձրանայ նաեւ բերքը։ 1913ին Հայաստան արտադրած 2.880.000 փութ խաղող, 1924ին՝ 2.240.000 փ. իսկ 1928ին՝ 3.850.000 փ., այսինքն 350 փութ ամէն մէկ հեկտարէն, սովորական 250-300 փութի տեղ։ 1927ին՝ ամէն մէկ հեկտարէն ստացուած է 388 ...ր. եկամուտ, իսկ 1928ին՝ 975 ր.։

Այս բարձր բերքը, որուն ...մանը գուցէ երբեք չէ եղած Հայաստանի մէջ, արդիւնք է թէ անցեալ տարուան բարձրացող բնական պայմաններուն, եւ թէ ձեռք ...առնուած բազմազան միջոցներու։

Այգեգործութեան զարգացումը գլխաւոր հոգերէն մէկն է ...առավարութեան, որովհետեւ Արարատեան դաշտի գիւղացիութեան ապրուստն ու բարեկեցութիւնը զգալի չափով կախուած է այգեգործութեան զարգացումէն։ Մէկ կողմէ ուժ կը տրուի այգեգործական համագործակցականին, որուն մէջ անցեալ տարի կը մըտնէին այգեգործներու հարիւրին 56ը (4300 այգեգործներ)· իսկ միւս կողմէ, հետզհետէ կը կիրարկուին այգեգործական նոր միջոցներ։

Գիւղատնտեսութեան մէջ կը տարածուի Ամերիկայէն բերուած խաղողի տեսակ մը, որ առատ բերք կուտայ եւ կը տոկայ ցուրտերու եւ հիւանդութիւններու դէմ։ Անցեալ տարի խաղողի այդ տեսակը, մէկ հեկտարի վրայ տուած է 1080 փութ խաղող։

Մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի այգիներու հիւանդութիւններուն դէմ։ Արարատեան դաշտի բոլոր այգիները միաժամանակ սրսկումի ենթարկուած են, որպէս զի վնասատու ճճիները չկարենան մէկ գաւառէն միւսն անցնիլ։

Այգեգործական բոլոր շրջաններուն մէջ կազմակերպուած են խոշոր տնկարաններ, որոնք գիւղացիութեան կը բաժնեն ընտիր տեսակի պտղատու ծառեր։ Միայն Դիլիջանի տնկարանը անցեալ տարի տուած է 80 հազար տանձի եւ խնձորի պատուաստուած տունկ։

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն եւ երթեւեկ հաստատելու համար, ճամբաներու պէտքը ամէնէն աւելի զգալի է Հայաստանի մէջ, որ լեռներով ու ժայռերով ծածկուած երկիր է, խոր ու անանց ձորերով, պատճառ մը որ բարդուած ուրիշ զանազան պատճառներու վրայ, կ'ուշացնէ երկրին տնտեսական զարգացումը։

Ճամբաներու շինութիւնը դարձած է կարեւորագոյն եւ անյետաձգնելի գործերէն մէկը։ Ներկայիս կը նորոգուին հին ճամբաները, որոնք պատերազմի ընթացքին բոլորովին աւերուած էին, կը վերաշինուին քանդուած կամուրջները եւ նորեր կը կառուցուին կը շինուին նաեւ նոր ճամբաներ որոնք կը միացնեն երկրին իրարմէ կտրուած մասերը։ Ջանգեզուրը որ մինչեւ 1927 մեկուսացած էր Հայաստանէն ճամբու պակասին հետեւանքով եւ Գորիսէն Երեւան գացողները ստիպուած էին անցնիլ Ադրբէջանէն ու Վրաստանէն, այժմ միացած է Երեւանի՝ նոր կառուցուած ուղիով մը, որ 300 քիլոմ. երկարութիւն ունի։ Մինչեւ անցեալ տարի Հայաստանի մէջ կառուցուած են աւելի քան 600 քիլոմ. մեծ ու փոքր ճամբաներ։ Այս կերպով ամբողջ ճամբաներու երկարութիւնը կը հասնի 1783 քիլոմ. որոնց 850ը խճուղի, մնացեալը կառքերու յատուկ։

Ընթացիկ հնգամեակին, ծրագրուած է աւարտել բոլոր հին ճամբաներու վերանորոգումը եւ շինել նորեր։ Մինչեւ 1933 պիտի կառուցուի 1465 քիլոմ. երկարութեամբ սայլի ճամբայ եւ 430 քիլոմեդր խճուղի, որ ընդունակ ըլլայ ինքնաշարժով փոխադրութիւններու։ Այս ամբողջ ծրագրի իրագործման յատկացուած է 16,300,000 ր.։ Աշխատանքներն արդէն սկսած են։

ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի գործադիր կոմիտէն իր նիստը գումարեց Ցուրիխի մէջ, երկուշաբթի օր, 23 երկիրներու պատգամաւորներով։ Ֆրանսայի կողմէ ներկայ էին Պրաք եւ Լոնկէ։

Ընդհ. քարտուղարութիւնը տեղեկագիր մը կարդաց զինաթափութեան հարցին մէջ՝ միջազգայինի գործունէութեան մասին։ Ցետոյ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան արեւելեան Ասիոյ մէջ՝ պատերազմի վտանգին շուրջ։

Եւրոպայի քաղաքական կացութեան քննութեան ընթացքին, Միջազգայինի բոլոր ճիւղերը համամիտ գանուեցան հաստուցումներու վերաբերեալ համաձայնութեան քաղաքական հետեւանքներուն մասին։

Գործադիրը զբաղեցաւ նաեւ Պալքաններու հարցով եւ Թրիանոնի դաշնագրին վերաքննութեան հարցին մէջ, Հունգարիոյ ընկերվարական կուսակցութեան քաղաքանութեամբ։

Գործադիր յանձնախումբը, որոշեց բողոքել Լիթուանիոյ մէջ գործուած հալածանքներուն դէմ։ Հէնտըրսըն հրաժարած ըլլալով գործադիրէն, անոր տեղ նշանակուեցաւ Վանտէրվէլտը։

Քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով համաշխարհային բանուորութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրուի ռուսեւչինական գժտումէն ծագելիք վտանգներուն վրայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ 500000 ՆՈՐ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐ

Մանածի գործարաններու 500,000 բանուորներ եւս կ'աւելնան Անգլիոյ անգործներու հըսկայ բանակին վրայ։ Գործաւորներու եւ գործատէրերու միջեւ սկսած բանակցութիւնները որոնք ընդհատուած էին շաբաթ օր, չվերսկսան եւ երկուշաբթի առաւօտ, մօտ 1600 գործարաններ փակեր էին իրենց դռները։ Բանակցութեան խզման պատճառն այն է որ գործաւորները կը մերժէին աշխատավարձերու վրայ՝ գործատէրերու կողմէ պահանջուած հարիւրին 12,5 զեղչը, իսկ գործատէրերը, այս մերժումին հետեւանքով, մէկ անգամէն փողոց կը նետեն մօտ 500,000 բանուորներ։

Աշխատանքի նախարարութիւնը դեռ չի կրնար ազդու եւ օգտակար կերպով միջամտել, խնդիրը կարգադրելու համար. բայց եթէ տագնապը շաբաթ մը տեւէ 100 հազար նոր անգործներ եւս պիտի աւելնան։

Նախարարապետը մտադրութիւն ունի անձնական միջամտութիւն մը փորձելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՍԷՆ Թ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ'Թ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, Խանասորի արշաւանքի 32րդ. տարեդարձին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, Բոն փուանի հրաշալի այգեստանին մէջ։ Ժողովուրդը առտուն ժամը 8էն սկսեալ կ'երթար կէսօրուան ճաշը եւս հետը տանելով, ժամ մը աւելի ապրելու համար բնութեան բարիքները։ Հազար ցաւեր ունեցող այս ժողովուրդը դեռ կ'ապրի անխորտակելի հաւատքով մը։ Ժամը 2ին նախագահ ընկ. Աբրահամեան համառօտակի պարզեց Արշաւանքին նշանակութիւնը, ապա հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել ինկած մարտիկներու յիշատակը։ «Կարկուտ տեղաց»էն վերջ եղան արտասանութիւններ։ Պ. Մարգարեան արտասանեց «Ահաբեկիչները», Հ. Աստուրեան «Պանդուխտ»ը, պատանի Աբրահամեան «Սիբելի դաշոյն»ը։ Մեներգեցին Տիկին Սիրվարդ եւ Օր. Արուսեակ, բանախօսեցին ընկեր Թուրիկեան եւ Լիոնէն հրաւիրուած ընկ. Բարկէն. տեղի ունեցան հայկական պարեր, անակնկալներ, եւ ներկայացուեցաւ գաւեշտ մը։ Ժամը 8ն էր եւ հանդիսականները չէին ուզեր բաժնուիլ։ Հանդէսը վերջացաւ «Մեր հայրենիք»ով։

Մեր ընկերները ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Դաշնակցութեան միակ կազմակերպութիւնն է որ կրցած է այս գաղութին մէջ եւս ազգային ոգին վառ պահել։

Ծերմացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 29 Յուլիս.— Ինչպէս ծանուցած էինք, մասնաճիւղս Յուլիս 21ին մասնակցեցաւ Վիզիլի (Իզէր) մարզահանդէսին։ Մօտ 600 հանդիսատեսներու ներկայութեան տեղի ունեցած այս խաղերուն միջոցին, Վազգէն կրցաւ փայլուն յաջողութիւն մը եւս ձեռք ձգել, շահելով առաջնութիւնը բարձր ցատքելու մրցումին մէջ։

*** Իսկ կիր. 28 յուլիս մեր մարզիկը գացած էր Պուրկուան, մրցելու համար Լիոնի շրջանէն հոն հաւաքուած ֆրանսացի կարող մարզիկներու դէմ։ Վազգէն նոյն օրը չյաջողեցաւ իր փորձերուն մէջ եւ ցատկեց միայն 1,56, մինչ առաջինը՝ ֆրանսացին կը ցատկէր 1,65։

*** Եթէ զուտ մարզական տեսակէտով մեր մարզիկին Պուրկուան այցելութիւնը չտուաւ սպասուած արդիւնքը, սակայն ան կրցած է խանդավառութիւն յառաջ բերել նոյն քաղաքին հայ երիտասարդութեան մէջ։

Կը լսենք որ մէկ քանի երիտասարդներ, որոնք նոյն օրը եկած էին մարզադաշտ քաջալերելու համար հայ մարզիկը, ձեռնարկելու վրայ են Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղի մը կազմութեան Պուրկուանի մէջ, յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց, միեւնոյն ատեն ապահովցնելով զիրենք՝ թէ վարչութիւնս պատրաստ է միշտ իր կարելի բոլոր միջոցներով օժանդակել նման ձեռնարկի մը։

*** Յառաջիկայ կիրակի 4 օգոստոս, Կրընոպլի մէջ տեղի կ'ունենայ միջազգային մարզահանդէս մը։ Մեր մասնաճիւղին անունով Վազգէն եւս պիտի մասնակցի մրցումներուն, մասնաւորապէս բարձր ցատկելու մրցումին։ Կը յուսանք թէ հայրենակիցներու մեծ թիւ մը պիտի ուզէ քաջալերել մեր մարզիկին ջանքերը ներկայ ըլլալով այս խաղերուն։ Մրցումները տեղի կ'ունենան Բօնտոյի մօտ, Փարք տէ'ղ Սփորի մէջ։

Մասնաճիւղ

***

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿ Սարգիս կարապետեան, որ անցեալ տարի կը մասնակցէր փարիզի ախոյեան Club Françaisի խումբին, այս տարի պիտի մասնակցի Club Olympique Billancourtի խումբին որ Ռընոյի գործարանին ներկայացուցիչ խումբն է։ Այս միութեան վարիչները գնահատելով մեր հայրենակիցին կարողութիւնը, անոր յանձնած են ֆութպոլի խումբերուն մարզիչ խմբապետի պաշտօնը։

Գ.

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

«Յառաջ»ը չունի ոչ մեկենաս, ոչ նպաստ, ոչ ալ գաղտնի վարկեր։ Ան ինքնապահ դարձած է շնորհիւ իր ընթերցողներուն։

Բայց, ՄԵՆՔ ԱՒԵԼԻՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ ԸՆԵԼ։ Կ'ուզենք լրացնել կարգ մը բաժիններ։ կատարելագործել ուրիշներ։ Վճարել աշխատակիցներուն եւն.։

«Յառաջ»ի բարեկամներուն ձեռքն է դիւրացնել այս առաջդրութիւնները,

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐԵԼՈՎ

Տեղական (ֆրանսական) թերթերը, որոնք հարիւր հազարներով կը սպառին, եւ մեծ մասով բաժնետիրական ընկերութեանց կռթնած են, տարին քանի մը անգամ հանգանակութիւններ կը կատարեն, Թախանձագին կոչեր կ'ուղղեն իրենց բարեկամներուն, հակառակ հասոյթի այնքան լայն աղբիւրներու, նպաստներու եւ մեծագումար ծանուցումներու։

Մենք սրտաբաց կ'ըսենք.—

«Յառաջ»ի բարեկամները

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ գտնելով, օգնած պիտի ըլլան աւելի կատարելագործելու **ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԻԱԿ ՕՐԱԹԵՐԹԸ**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 185 —

Կը բնակինք այն շէնքը որ ճարտարապետ մը շինեց, կը յուզուինք այնպէս, ինչպէս ան ...իւս գրագէտը յուզուեցաւ, կ'ապրինք առածի ...արգ անցած այն նախադասութիւնները զոր ...ր մը օտար հայրենասէրը ճառեց եւ կ'ըլլանք ...յն ինչ որ անոնք մեզ կ'ընեն։

«Հապա ուրեմն ինչպէ՞ս մենք պիտի մնանք հայ, երբոր մեր մեռելները ա՛լ չունինք, երբոր մեր մեռելները հետերնիս չբերինք, ինչպէ՞ս մենք պիտի չըլլանք օտար, երբոր այն մեռելը ...յնքան լաւ ճառեց...» Եւ կը կրկնէր Սուրէնին ...օսքերը. «պիտի ձուլուինք, բոլորս ալ պիտի ...ուլուինք, դարման չկայ ատոր։ Այո՛, գիտեմ ...թէ կարելի է սերունդ մը փոխել, նոյնիսկ ամբողջ ազգ մը ուզուած կաղապարի մը մէջ թափել, սակայն ատոր համար անհրաժեշտ է որ ...յդ ամբոխը մեր թաթերուն մէջ ըլլայ, ստիպ...ուի մեզ հպատակիլ։ Պոլիս կարելի էր, սակայն ...ոս, դոնէ ինծիպէսներու համար ազգային գործունէութեան կարելիութիւն չկայ, քանի որ ոչ ...րագէտ եմ, ոչ իսկ բեմբասաց։ Պէտք է որ առնուազն կուսակցական ըլլամ, ինչ որ բնաւ չեմ ...փափաքիր։ Օ՜հ ուրիշ բան, ուրի՛շ, բայց ոչ ...այս։»

Տրամաբանելու այս եղանակը պէտք չէ իր ...ղեկան վիճակին հակասումը նկատել։ Իր վի...ճակը ունեցող երիտասարդ մը շատ աւելի սի...րով ու կամեցողութեամբ կը նետուի անծանօ...թին մէջ, քան ծանօթ ուղիին։ Շատ աւելի հրճ...ուանքով կ'երթայ նոյնիսկ երբեմն իր խառ...նուածքին, իր արիւնին հակառակ գործու...նէութեան մը որ նոր է, քան թէ ճանապարհի ...մը որուն կրցեր է ծանօթանալ գիտակցութեան

— 186 —

զալէն ի վեր, որուն վրայ շատ անգամ քայլ առ քայլ հետեւեր է ուրիշներու յառաջխաղացումին, եւ ուր կը խորհի թէ աւելի տիղմ կայ քան ուրիշ բան։

Անմիջապէս յետոյ Պետրոս մտածեց իր ծնողքին, իր մօրը։ «Ապրելու համար մօ՞րդ պէտք ունիս — տղա՛յ ես դեռ...» ու հեռացաւ։ Ցատկեց կրօնքին վրայէն եւ նայեցաւ գիրքերուն։ Դրական եւ զուտ երեւակայական գործերը սիրած էր առհնօք, բայց հիմայ չէր կրնար հանդուրժել անոնց։ Եւ որովհետեւ անկարելի էր նմանապէս զբաղիլ սիրոյ պատմութիւններով, կը մնային միայն իմաստասիրական երկերը։ Պետրոս զանոնք կրելու ոչ պատրաստութիւնը ունէր, ոչ ալ սէրը։ Կը պատկանէր այն բազմաթիւ մարդոց դասակարգին որ կը խորհի. «Կեանքին հանդէպ յայտնուած բոլոր կարծիքներուն մէջ, ես կը նախընտրեմ կեանքը»։

Երիտասարդ Հայուն այս մտային դեգերումները և անփափաքելի նպատակէ մը խուսափելու համար գործածած թերի պատճառաբանութիւնները խռովեցին իր հոգին եւ մտածումը, որ ի լինելութեան էր։ Կրկին ինկաւ տագնապի մը մէջ եւ իր անանուն տենչանքները զինքը մղեցին անկարելի հորիզոններու։ Մտածեց որ եւ է պաշտօն մը գտնել նաւու մը վրայ եւ երթալ երկիրներէ, ծովերէ ու քարափներէ անդին, երթալ հիւսիսի սառոյցներուն, խարտեաշ եւ հասակաւոր գեղուհիներուն, կամ դէպի հարաւ, սեւաչուի լեցուն ոդկոյզներուն, երթալ հասարակած, մինչեւ վայրենիներուն մէջ, ուր անշուշտ պիտի կարենար կիները ցանկալ։ Երեւակայութեանը առջեւ բերաւ վայրի գեղուհի մը

— 187 —

հաստ շրթունքներով, ցից կուրծքերով եւ անթիւ ապարանջաններով։ «Այո՛, ըսաւ, կամ պէտք է այդպէս անբան կին մը վայելել, եւ կամ բնաւ կին չվայելել։ Որովհետեւ այն վայրենիին անասնական պարզութիւնը աւելի կ'արժէ քան մեր կիներուն երկդիմի, անմիտ ու զատարկ շարժուձեւը։ Եւ յետոյ, թերեւս հոն ես բոնի պիտի տիրանամ այդ մեծ օղերով կնոջ։ Ահա այդ է որ արժէք ունի եւ ոչ թէ փոխադարձ հաւանութեամբ ստացուած սէրը։ Պէտք է բռնութեամբ, անոր կամքին հակառակ տիրանալ ցանկալի էակին։ Ահա այդ ուժեղ դիմադրութեան որոնումին մէջ չէ՞ն անոնք որ կ'երթան ընկերութենէն արգիլուած հաճոյքներու»։

Եւ Հայուն մտածումը կը զարնուէր պատէ պատ, կը դառնար կապուած ձիու մը պէս, կը շրջէր, կը տապլտկէր, կ'ըլլար սպառող, անսանձելի։ Այս անգամ Պետրոս բոլորովին տարբեր գետնի մը վրայ ինկաւ. ուզեց նուիրուիլ ոգեհարցութեան, հոգեփոխութեան եւ այլ մութ սենեակի որոնումներու։ Օր մը վերջ փափաքեցաւ քովի խարտեաշ ֆրանսացիին օրինակին հետեւիլ եւ ըլլալ մարզիկ։ Հազիւ թէ ակնարկ մը նետած էր մարզական թերթի մը վրայ, երբ որ ծրագիրը փոխեց, ուզեց ձիարշաւներու երթալ, խաղալ բախտին հետ, ահագին դրամ շահիլ։ Նոյնիսկ գաղափարը ունեցաւ դրոշմաթուղթ հաւաքելու, ալպոմ կազմելու, եւ... պոռաց, պոռաց...

Վերջապէս կրցաւ որոշում մը տալ։ Անդրադարձաւ որ իր այս տագնապին պատճառը առանձնութիւնն էր, թէ պէտք էր որ վերադառնար Փարիզ եւ խառնուէր իր մտերիմ ընկերներուն։ Ինչո՞ւ կը փախչէր բոլորէն. ինչո՞ւ լքած էր նոյնիսկ Սուրէնն ու Հրաչը։ Եւ սակայն իր Փարիզ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ բոլորովին տարբեր պարագաներու տակ։ Ռընոյի բանուոր-վարժապետներէն մէկը, այն որ ամէն կողմ նամակ կը տեղացնէր ըսելով թէ պէտք է զինքը շուտով փրկել, այլապէս անձնասպան պիտի ըլլայ, ահա այդ վարժապետը քահանայ պիտի ձեռնադրուէր կիրակի օր։ Այդ խեղճը անկարող էր անձնասպանութեան ուրիշ կերպ մը երեւակայելու։ Ռընոյի բոլոր Հայերը որոշեցին խմբովին ներկայ ըլլալ այդ արարողութեան։ Պետրոս Պիյեանքուրէն կիրակի առաւօտ ճամբայ ելաւ ութ հոգինոց խումբով մը, որուն պարագլուխը եղաւ անմիջապէս, եւ իր բռնի, չափազանցուած, նոյնիսկ կեղծ սակայն խիստ հաճելի զուարթութիւնը անմիջապէս շուրջիններուն փոխանցեց։ Երգելով, կատակելով, պոռպռալով հասան վերջապէս եկեղեցի, ուր տարի կար որ Պետրոս ոտքը չէր դրած։ Ուիւ ժան կուժոն, դեռ դրան առջեւի բազմութեան չխառնուած՝ կեցնել տուաւ իր ընկերները զինուորական անշարժութեան մը մէջ եւ քանի մը քայլ հեռանալով հրամայեց.

— Շա՛նչ... ա՛ռ։

Ութը մէկէն մեծ աղմուկով իրենց քիթերը վեր քաշեցին։

— Խունկի հոտ առի՞ք, հարցուց Պետրոս։

— Ի՛նչ խունկի հոտ. ես փաստըրմայի հոտ առի, mon vieux, փաստըրմայի...

Միւս կողմէ, Թուրքիա երբեք չպիտի ընդունի իրաւարարութեան ենթարկել վիճելի հարցերէն մէկը, քանի որ բոլոր խնդիրները ամբողջութիւն մը կը կազմեն: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելու հարցը բոլորովին չի շահագրգռեր զինքը: Այնպէս որ Հելլէնները կրնան իրենց ուզած տեղը դիմել եւ ուզած որոշումը ձեռք բերել:

Թուրք կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է Թրքահպատակներու իրաւունքները պաշտպանելու համար: Առաջին անգամ պիտի գրաւուին Պոլսոյ մէջ գտնուող հելլէնական կալուածները: Իսկ եթէ Յունաստան Նեղէ Թրակիոյ Թուրքերը եւ ստիպէ գաղթել, այն ատեն այդ Թուրքերը պիտի զետեղուին Պոլսոյ հելլէնահպատակ հարուստներու տուները:

*** «Սօն Սաաթ» կը գրէ թէ Իտալիա հետաքրքրուած է Էնկիւրիի բանակցութեանց խզումով եւ Էնկիւրիի ու Աթէնքի իտալական դեսպանները երկու կառավարութեանց արտաքին գործավարներուն հետ տեսնուած եւ տեղեկութիւններ ուզած են Թուրքեւհելլէն տարակարծութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ Մուսօլինի մեծ կարեւորութեամբ նկատի առած է այս տարակարծութիւնը եւ որոշած է միջամտութիւն մը կատարելու առաջարկ ընել:

*** «Ազգամ» կը գրէ թէ իսկոյն պիտի գրաւուին այն հելլէնական կալուածները, որոնց տէրերը բացակայ են եւ փոխանորդներու կողմէ կը յանձնձուին, կամ տէրերը մէջը չեն գտնուիր: Վարձու տրուած շէնքերու վարձակալներուն ալ մինչեւ վարձակալութեան պայմանաժամին լրանալը միջոց պիտի տրուի, պայմանաւ որ վարձքերը կալուածատէրերուն չվճարեն:

Հելլէն կալուածներու գրաւման գործողութիւնը մինչեւ առաջիկայ շաբթու արդիւնքի մը պիտի յանգի: Այս նպատակով արագ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

Աթէնքէն եկած հեռագրի մը համաձայն, գաղթական Յոյները միթինգ մը գումարած եւ Պոլսոյ Յոյներուն ու Թրակիոյ Թուրքերուն փոխանակութիւնը պահանջած են: Եթէ հելլէն կառավարութեան կողմէ այս տեսակ առաջարկ մը ըլլայ, Թուրքերուն կողմէ շատ նպաստաւոր կերպով պիտի ընդունուի, կը գրէ Թուրքերէն թերթ մը:

Ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, մինչեւ հիմա անորոշ կացութեան մէջ գտնուած կալուածներէն դեռ երեք միլիոն ոսկի արժէքով շէնքեր կան: Այս կալուածները որոշելու գործողութիւններն ալ սկսած են: Մասնաւորաբար գործի վրայ են Բեբայի, Սկիւտարի եւ Կղզիներու կալուածահամարի տնօրէնութիւնները:

Պուլկարեւսերպ սահմանին վրայ

Սոֆիայի «Զնամէ» թերթը կ'իմանայ թէ Սերպիոյ սահմանին վրայ տեղի ունեցած է նոր հրացանաձգութիւն մը, որուն ընթացքին վիրաւորուած է պուլկար սպայ մը, թիւ 16 պահականոցէն:

*** Սոֆիայի սերպ դեսպանը պուլկար կառավարութեան յանձնեց ծանուցագիր մը, որով կ'առաջարկուի նոր բանակցութեանց սկսիլ՝ լուծելու համար Փիրոթի մէջ առկախ մնացած խնդիրները, մանաւանդ կալուածներու եւ չէզոք գօտիի հարցերը:

Դէպի Արեւելեան նահանգները

Մարտինէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ Ներքին գործավար Շիւքրի Գայա պէյ եւ մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ Տիարպէքիր հասած են: Գործավարն ու Խալքի քննիչը յուլիս 26ին Մարտին անցած են:

*** Օդային երկու տորմիղներ այս օրերուն ճամբորդութիւն մը պիտի կատարեն Ներքին Նահանգներուն մէջ: Տորմիղներէն մէկը Էսկիշէհիրէն պիտի մեկնի եւ Գոնիա, Տիարպէքիր ու Կեսարիոյ ճամբով պիտի վերադառնայ, առանց կանգ առնելու:

Երկրորդ տորմիղին ճամբան պիտի ըլլայ, Էսկիշէհիր-Պոլիս-Էտիրնէ-Իզմիր-Գոնիա-Ատանա-Տիարպէքիր-Վան-Արճէշ-Պայազիտ-Իգտիր-Կաղզուան-Կարս-Արտահան-Էրզրում-Երզնկա-Սամսոն-Էնկիւրի-Էսկիշէհիր:

Երկրորդ տորմիղին օդանաւերը որոշուած տեղերը կանգ պիտի առնեն Էտիրնէի, Իզմիրի, Գոնիայի, Տիարպէքիրի, Արճէշի, Էրզրումի եւ Սամսոնի մէջ:

Ռուսաչինական բանակցութիւններ

Մանչուրիի մէջ շուտով բանակցութիւններ պիտի սկսին՝ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի խնդիրը կարգադրելու համար: Չինացի պատուիրակները Խարպինէն ճամբայ ելան արդէն:

*** Շանկայէն կը հաղորդեն թէ սպիտակ Ռուսերու խումբ մը արեւելեան Սիպերիոյ մէջ յարձակած է խորհրդային զինուորներու վրայ:

Ֆրանսա եւ Իտալիա

«Թայմզ»ի Հռոմի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները, որոնք դանդաղօրէն առաջ կը տարուէին 18 ամիսէ՝ այսինքն ֆրանսական դեսպան Պօմարշէի Հռոմ հասնելէն ի վեր, ներկայիս բոլորովին կանգ առած են:

Երկու երկիրներու տեսակէտները, մասնաւորապէս Թունուզի մէջ Իտալացիներու կացութեան մասին, բոլորովին անհաշտելի են, ուստի եւ անօգուտ նկատուած է շարունակել բանակցութիւնները:

Քէլլոկի դաշինքը եւ Ռուսիա

Մոսկուայի ֆրանսական դեսպան Հէրպէթ արտաքին փոխգործավար Կարախանի մօտ երթալով, անոր յանձնեց ծանուցագիր մը, որով ի գիտութիւն խորհրդային կառավարութեան կը հաղորդուի թէ Քէլլոկի դաշինքը գործադրութեան մտած է յուլիս 24էն սկսեալ:

Պուրոֆի վերադարձը

Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Պուրոֆ, որ վերջերս Փարիզ եւ ուրիշ մայրաքաղաքներ այցելած էր, Սոֆիա վերադարձաւ: Երեքշաբթի օր պուլկար նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց՝ լսելու համար Պուրոֆի դիմումներուն արդիւնքը՝ մասնաւորաբար պուլկարեւսերպ վէճի կարգադրութեան մասին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի Հրազդան Խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ սրճարանի վերնայարկը:

Պելվիլի Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ:

Մարսէյլի Իշխան Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով:

Մարսէյլի Ռոստոմ Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին: Կը հրաւիրուին Արմէն-Գարօ, Գէորգ Չաւուշ, Ջարդարեան, Քեռի եւ Քրիս խումբի ընկերները:

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը: Ներկայանալ անդամատետրով:

Քաշանի Պանկէօ եւ շրջակայքի բոլոր ընկեր-ընկերուհիները կը հրաւիրուին «Արծիւ» խումբի ընկերական ժողովին՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Մինաս Այթունեանի բնակարանը, 17 Rue Ampère, Cachan, (Porte d'Orléansէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել Bagneux).

Լիոնի Բալուի եւ շրջակայից գիւղերու Օգն. Միութեան ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Արիներու միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին արշաւը այս Կիրակի: Ժամադրութիւն՝ առաւօտեան ժամը 8ին, Place d'Aixի կամարին տակ, հոնկէ ուղղուելու համար Ս. Անթուանի անտառը: Միասին առնել ուտեստը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզղատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Fbg. du Temple: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին կարնեցի Տիկ. Մարիցա Թիւֆէնկճեան եւ իր աղջիկը Տիկ. Եդուարդուհի եւ իր փոքրիկը Վարսենիկ: 1924ին կը գտնուէին Պուլկարիա: Կը կարծուի թէ այժմ կը բնակին Խասքովօ գիւղը: Առաջին լուր տուողին 100 ֆրանք նուէր: Իմացնել՝ Sahakianի, 7 Rue Tony Villeurbanne, Lyon, (Rhône).

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Չէնկիլէրցի Մկրտիչ Չօլաքեան որ անցեալ տարի կը գտնուէր Կորնթոս: Այժմ որեւէ լուր չկայ իրմէ: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր եղբօր՝ Սահակ Չօլաքեանի, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs, Loir-et-Cher (France).

— Կը փնտռուի Չէնկիլէրցի Մկրտիչ Քալլեանը որ մինչեւ 1928 կը գտնուէր Տրամայի (Յունաստան) Նիըր Իսթ Րըլիֆի որբանոցը: Մօտ մէկ տարիէ լուր չկայ իր մասին: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Նուարդ Թէրզեանի, 9 Rue de la Fare, Marseille, France.

— Զարեհ Զարիֆեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը Նազելի Մանօեան կը փնտռէ մօրաքոյրը Էլմաս կամ Սուլթան Մանօյեան եւ հօրաքոյրը Մարիցա Քէրէսթէճեան: Տարագրութենէն ի վեր լուր չունի իրենց մասին: Այժմ իմացած է թէ Մարիցա կը գտնուի Նիս (Ֆրանսա) իսկ մօրաքոյրը՝ Յունաստան: Իմացնել՝ Զ. Զարիֆեանի, Restaurant Davros, 27 Rue Armand Miqueu, Bordeaux (Gironde), France.

— Կը փնտռուի Հասանպէյլիցի Զաքարիա Տարաքճեան: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել իր մօրաքրոջ որդւոյն Կարապետ Մելքոնեանի, Chez Mr. Courvalin Alexandre à Beuil, (Indre et Loire) France.

— Շապին Գարահիսարցի Սուրէն Վեցիկեան կը փնտռէ իր մայրը Լուսանուշ, եղբայրները Բաղդասար, Հայկազն, Յակոբ, Վարդգէս, քոյրերը՝ Արտեմուհի, Արամանուշ, Աստղիկ Վեցիկեան, 1923ին Պոլսէն գաղթած են Քորֆու (Յունաստան) ուսկից ստացած է իրենցմէ նամակ մը: Անկէ ի վեր լուր չունի: Իմացնել՝ Պ. Մանուկ Փաշաեանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville, Seine, France.

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը: Որեւէ է վճարում չկայ: Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի: Հասցէ՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵւՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 2 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1023 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱԼԻՖԱՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ԽԱՂԸ

Թուրքիոյ Սուլթան-խալիֆաները սովորութիւն ունէին «ֆէթվա»ներ խմբագրել տալու, իրենց համար անելի գաղափարներու, անհատներու կամ հաստատութեանց դէմ։ Հրաման մը,— եւ Շէյխ-իւլ-Իսլամը ստիպուած էր թուղթ-գրիչ ձեռք առնել եւ «Շէրիաթ»ի օրէնքները թղթատել, իշխանաւորին կամքը կատարելու համար։

Մեր կարմիր սուլթաններն ալ, որ գոնէ անկախ ըլլալու փառքը չունին, ա՛լ գործ չեն գտեր եւ գացեր թուղթ մը ստորագրել տուեր են ծերունի եւ անճար կաթողիկոսի մը։

Կարդացիք, երէկ, այդ նշանաւոր թուղթը, Յունիս 12 թուակիր «հրահանգ» մը, ստորագրուած՝ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, «Նախագահութեամբ Նորին Վեհափառութեան»։

Այս ամբողջ գաւեշտին մէջ, միակ ողբերգութիւնը այն է որ, բուն դաւադիրները չեն երեւար, այլ մէջտեղ կը ձգուին Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, եպիսկոպոսներն ու վարդապետներ։ Բոլորն ալ գերիներ՝ որոնք այդ շրջաբերականին ճիշդ հակառակն ալ կրնային ստորագրել, տուեալ պայմաններուն մէջ։

Ուրեմն, Հայաստան աշխարհի ամենազօր Չեկան, կամ «յեղափոխական» կառավարութիւնը, որ իր բոլոր թշնամիները ջախջախելու, կոտրել-թափելու կարողութիւն ունի, մինչեւ Էջմիածին իջեր է եւ անոր աջակցութիւնը կը մուրայ, խելքի բերելու համար արտասահմանի գաղութները։ Այնքան խեղճացեր, ժանրացեր է, որ, կաթողիկոսական կոնդակի մը կ'ապաւինի, մեզ, «դրսեցիներս» ահաբեկելու համար։

Եւ, տակաւին, արտասահմանի մէջ, կա՛ն մարդիկ որ դաւաճանութիւն կը համարեն ձայն-ծպտուն հանել այս երիցս երանեալ թշուառականներուն դէմ...

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ նշանաւոր շրջաբերականը։ (Ըսենք անցողակի, որ Էջմիածինը իրեն յատուկ ոճը եւ իր աւանդական լեզուն ունի, իսկ այստեղ թելադրութիւնը այնքան բացորոշ է որ, բոլշեւիկեան ոճեր եւ բառեր անգամ տեղ գտեր են, սկսելով «ելոյթ»էն եւ «լոյեալ»էն)։

1.— Էջմիածինը միշտ հեռու մնացեր է կուսակցական եւ քաղաքական պայքարէ, բայց, «կան կուսակցական անհատներ, յատկապէս դաշնակցականներ, որոնք եկեղեցին եւ եկեղեցական ժողովները փորձում են դարձնել քաղաքական պրոպագանդի ամբիոն եւ հակախորհրդային ելոյթներ են ունենում այնտեղ»։

2.— «Մեր հոգեւոր ներկայացուցիչները արգելք չեն եղել այդպիսի ելոյթներին»։

3.— «Կան անհատներ եւ խմբակցութիւններ, որոնք ի սէր անհատական եւ խմբակցական նիւթական շահերի, տարածել եւ տարածում են միտումնաւոր եւ չարամիտ զրպարտութիւններ, Էջմիածնի մասին»։

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, Էջմիածինը կը պատուիրէ թեմակալ առաջնորդներուն եւ անոնց ստորադաս հոգեւոր իշխանութիւններուն, «չթոյլատրել հակապետական ելոյթներ, չօգտագործել եկեղեցական-կրօնական հանգամանքներն ու հաստատութիւնները հակախորհրդային պրոպագանդի համար»։ Այլապէս, պատասխանատուութեան պիտի կանչուին։

Ուրիշ խօսքով, մեր բարեխնա՛մ կառավարութիւնը գաղութներու ժողովուրդը համարելով նախիր կամ հօտ, հոգեւոր իշխանութեան սաստը կը հրաւիրէ անոր վրայ։ Սաստ մը զոր պիտի գործադրեն... թեմակալ առաջնորդները, որոնք իրենց կարգին կրնան դատապարտուիլ կաթողիկոսին կողմէ։

Զարմանալի է որ Երեւանի ոստիկանները այսքան ուշ կ'անդրադառնան այս ազդո՛ւ միջոցին, ամբողջ արտասահմանը բռնի հաւատարմութեան մղելու, իրենց ոտքերուն առջեւ խոնարհեցնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք այս նշանաւոր գիւտին, որ աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանէ այսպէս կոչուած հայկական իշխանութեան հոգեկան եւ պետական թշուառութիւնը։

Իրեն հաւատարիմներ ալ չեն պակսիր, արտասահմանի մէջ, սաստապէս գործադրելու համար նոր հրովարտակը։ Այսինքն, նոր մղում տալու գաղութներու կազմալուծման, որ միակ նպատակն է խորհրդային իշխանութեան, իր Հօկերով, փոկերով եւ խառնուրդ բջիջներով։ Այսպիսի «ֆէթվա» մը ունենալէ յետոյ իրենց ափին մէջ, զանազան եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, չինովնիկներ, նոյն իսկ նոր-հարուստներ կրնան տիրաբար թելթիկունք հանդիսանալ բանուորագիւղացիակա՛ն հայրենիքին, եւ խափանել ո՛ր եւ է «հակապետական ելոյթ»։

Բուն բառով՝ ո՛ր եւ է շարժում, որ կրնայ վառ պահել այս որմատախիլ եւ աշխատաւոր բազմութիւններուն ազգային գիտակցութիւնը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը։ Ո՛ր եւ է ձեռնարկ, որ կը բխի թափառական ժողովուրդի շահերէն, հետեւաբար եւ կը ծառայէ բուն Հայաստանի բարիքին։

Բայց, բաւական չեն այս մասնակի վերլուծումները։ Կ'արժէ անգամ մըն ալ քրքրել այս գռեհիկ խաղին ներքին ծալքերը։

Երեւութապէս անմեղ այս շրջաբերականին տակ, ծածկուած է այնպիսի դաւադրութիւն մը, որ չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ, ինչպէս ոեւէ անկեղծ հայրենակից։

Հարկ է պատռել բոլոր դիմակները, եւ անգամ մը եւս հանրութեան դատաստանին յանձնել բոլոր անոնք որ Հայաստան կը խաղցնեն, բուն Հայաստանը ծաղրանկարի վերածելով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆԵԼ...

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան վիճակի մասին (14 յուլիս).

— «Արդարեւ, ինչպէս կրօնական ուրիշ հաստատութիւններ Սովիէթ երկիրներու մէջ, Էջմիածին ու Հայոց Հայրապետութիւնն ալ իրենց շուքէն եւ նիւթական միջոցներէն ու հարստութենէն շատ ինչ կորուսին յեղափոխութեան հետեւանքով, եւ խորհրդային կարգերու տակ այլեւս ոչ մէկ իրաւունք եւ իրաւասութիւն կը վայելեն: վանապատկան հողեր գիւղացիներու բաժնուած, հասոյթներ կալուած, մինչեւ անգամ վանական շէնքեր գրաւուած են եւ կրօնքը, եթէ ոչ պաշտօնապէս պետութեան միջոցաւ, տիրող գոմինիստ կուսակցութեան կողմէ անողոք հալածանքի ենթակայ է: Նիւթական խնդիրները կրնան բոլորովին երկրորդական համարուիլ: Հողերու ու հասոյթներու գրաւումը չի կրնար Էջմիածինը կործանել, կրնայ իր օգտակարութիւնն իսկ ունենալ՝ ի՛նչ ի՛նչ տեսակէտներով, մանաւանդ Հայոց Ազգը կարող է շէն ու պայծառ պահել Էջմիածինը, հաւատացեալներու սրտաբուխ նուէրներով: Ինչ որ իրապէս ցաւալի է ու մտահոգութիւն կը պատճառէ, խնդրոյն բարոյական կողմն է, որ Հայ ժողովուրդին զգացումներուն եւ ազգային ըմբռնումներուն համար վիրաւորական եւ գայթակղեցուցիչ հանգամանք մը ունի:

Բայց, բոլոր ասոնք տակաւին բաւական չեն, որպէսզի ներելի ըլլայ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան այլուր փոխադրութեան մասին մտածել կամ խօսք ընել: ընդհակառակն, եթէ լաւ խորհուի, ներկայ կացութիւնը աւելի ու կարեւոր պատճառ մըն է, որ Մայր Աթոռը անշարժ ու անսասան մնայ Էջմիածնի մէջ:

Վերջապէս, կացութիւնը այնքան ալ մռայլ չէ որքան ցոյց կուտան ոմանք: Հայկական պետութեան մը վերականգնումէն յետոյ, Հայոց Հայրապետութիւնը բնականաբար այլ եւս չի կրնար ունենալ քաղաքական դիրք ու նշանակութիւն, եւ պէտք է սահմանափակուի իր զուտ հոգեւոր պաշտօնին ու պարտականութեանց մէջ:

Հայոց Հայրապետութիւնը պէտք է անշարժ մնայ Հայաստանի սրտին, Էջմիածնի մէջ, հոն ուր Հայ պետութիւն մը կը վերածնի, բայց պէտք է նաեւ յարմարի ժամանակին ոգւոյն ու պահանջներուն, եւ եկեղեցական պատշաճ բարեկարգութիւններով դրուի այնպիսի վիճակի մը եւ ուղղութեան մէջ, որ իբրեւ ազգային-բարոյական ամուր հաստատութիւն եւ տոհմային առաքինութեանց ու աւանդութեանց պահպանակ, օգտակար ըլլայ Հայաստանի Հայութեան եւ բովանդակ Հայ ժողովուրդին»:

Կը խնդրենք որ ուրիշ ռամկավար պաշտօնաթերթ մը, օրինակ «Արեւ»ը, բարեհաճի մեկնաբանել այս բարձր տեսութիւնը, հասարակ մահկանացուներու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ԿԱՐՄԻՐ ՕՐ„Ը ԽԱՂԱՂ ԱՆՑԱՒ

50 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» ԳՐԱՒՈՒԱԾ

Երէկ առաւօտ մայրաքաղաքը սովորական լուր օրուան մը երեւոյթն ունէր. ո՛չ մէկ արտակարգ վիճակ. շոգեկառք, հանրակառք, մէթրօ, օթոպիւս, ինքնաշարժ կը բանէին ամէն օրուան պէս, դրամատուն, նամակատուն, վաճառատուն, գործարան, գրասենեակ բոլորն ալ բաց էին։ Այնպէս որ՝ կառավարութեան ձեռք առած խստութիւններն ու կանխարգել միջոցները իրենց ազդեցութիւնն ունեցած էին։

«Կարմիր Օր»ը անգամ եւս եկաւ ապացուցանել Մոսկուայի կամակատարներուն սնանկութիւնը։

Հեծեալ, հետի, հեծանուորդ ոստիկաններ ու զինուորներ, ինչպէս նաեւ ոստիկանական մեծ ինքնաշարժներ դիրք բռնած էին մեծ պուլվարներու անկիւնները, մեծ գործարաններու մօտերը եւ բոլոր «ռազմագիտական» կէտերու վրայ, կազմ ու պատրաստ՝ գործի ձեռնարկելու, տրուելիք ազդանշանի մը վրայ։

⁂ Թերթս մինչեւ մամուլը դրուած վայրկեանը ոեւէ միջադէպ չէր պատահած։ Միայն երէկ առաւօտ քանի մը համայնավարներ ատրճանակ պարպեցին Բոնվանսիոն փողոց հանրակառքի մը վրայ, առանց ոեւէ ցաւալի արդիւնքի։

⁂ «Իւմանիթէ»ի գրասենեակին մէջ 6 հոգի ձերբակալուեցաւ։ Երէկ առաւօտ Լըվալլուայի մէջ ձերբակալուեցաւ ժան Սայեան, որ թռուցիկ կը բաժնէր։

Չորեքշաբթի օր ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նաեւ մօտ 40 համայնավարներ, որոնց մասին կասկած ունէր թէ պիտի վարէին Օգոստոս 1ի ցոյցերը։ Ձերբակալուածներուն մէջ էին Միջազգային կարմիր ճակատի քարտուղար Լըկրան, փարիզեան շրջանի քարտուղար Փուլէ, Բանուորագիւղացիական Դրամատան վարիչ Արրիկի, Երիտասարդ համայնավարներու վարիչ՝ Միւլլէր եւ Լըփրէօ եւ ուրիշներ։

Միւս կողմէ, ոստիկանական տեսուչի առաջարկին վրայ, ներքին նախարար Թարտիէօ սահմանէն արտաքսումի հրամանագիրներ ստորագրեց 58 օտար համայնավարներու մասին, որոնք գործօն մասնակցութիւն ունեցած էին «Կարմիր Օր»ուան կազմակերպութեան մէջ։ Արտաքսուելիքներէն 10 հոգի փախան իրենց տուներէն, ոստիկանութիւնը փութով կը փնտռէ զանոնք։ Միւս 48 հոգին չորեքշաբթի իրիկուն սահմանագլուխ տարուեցան։ Ձերբակալուեցան նաեւ երկու կասկածելի Իտալացիներ, որոնք անմիջապէս Մոտանա ղրկուեցան։

Նասիոնալ փողոց թիւ 123 պանդոկի նրբանցքին մէջ գտնուեցան կարգ մը պայթուցիկ նիւթեր։ Քննութիւնը հաստատեց թէ՝ անոնց տէրը կասկածելով որ ոստիկանութեան կողմէ կը հետապնդուի, ձգած փախած էր։ Այդ մարդը կը փնտռուի։ Ոստիկանութիւնը հինգշաբթի առտու ժամը 1.20ին համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի տպարանը երթալով, գրաւեց տպուած թիւերը, թոյլ չտալով որ անոնք շրջաշրջութեան հանուին։ Այդ թիւին մէջ «Իւմանիթէ» իր վերջին հրահանգները կուտար համայնավար բանուորներուն եւ մարտակոչ կ'ուղղէր անոնց։

Շնորհիւ գաւառներու մէջ ձեռք առնուած միջոցներուն, հանդարտութիւնը չխանգարուեցաւ հոն ալ։ Չորեքշաբթի խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան Փէրիկէօ, Սէթ, Թուրի, Սէն'թ Էթ,էնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Ալզասի, Մարսիլիոյ, Պուժի, Վիէրզոնի, Լա Սէյնի, Թուլոնի եւն. իշխանութիւնները արգիլեցին ամէն ցոյց ու հաւաքոյթ, սպառնալով խստիւ պատժել ցուցարարները։

⁂ Արտասահմանի՝ մանաւանդ Պալքաններու մէջ եւս խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Շանկայի փրանս. հողամասին վրայ ձերբակալուեցան 250 չինացի համայնավարներ, որոնք զէնք եւ գրգռիչ թռուցիկներ կը կրէին։

Թուրք-յունական վէճը

«Թայմզ» իր յուլիս 30ի թիւով խմբագրական մը կը նուիրէ Թուրքեւելլէն բանակցութեանց խզումին։ Խնդիրը բացատրելէ յետոյ, կ'ըսէ թէ 1926 դեկտեմբերին երկու կառավարութեանց միջեւ կնքուեցաւ պայմանագրութիւն մը, որուն համաձայն Յունաստան պիտի գնէր մեկնող Թուրքերու լքեալ գոյքերը, Թուրք կառավարութիւնն ալ պիտի գնէր Թուրքիայէն մեկնած Յոյներու ստացուածքները։ Յունաստան Թուրքիոյ պիտի վճարէր կալուածներու արժէքին տարբերութիւնը։ Կալուածներու հաշիւը չէ ամբողջացած եւ հաւանաբար չպիտի ալ ամբողջանայ դեռ տարիներով. հակառակ ատոր, Թուրքերը չդադրեցան դրամական պահանջներ ներկայացնելէ՝ կամայական հիմերու վրայ։ Այս անգամ բանակցութիւնները խզուեցան անոր համար որ Թուրք կառավարութիւնը կը մերժէր արտօնել Թուրքիա վերադարձը բազմաթիւ Յոյներու, որոնք Պոլսէն մեկնած էին սուլթանի կառավարութեան անցագիրներով։

Լոնտոնի Թուրք դեսպանը «Թայմզ»ի ուղղուած նամակով մը կ'աշխատի պաշտպանել իր կառավարութեան մերժումը, այն հիման վրայ թէ՝ Թուրքիայէն մեկնող Յոյներէն շատեր «իրենց կամքով» ստորագրած են յայտարարութիւններ, որոնցմով կը խոստանան այլեւս չվերադառնալ ուրիշներ քաղաքա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇ ԿԱՄ ԳԵՐՄԱՆԻԿ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութէն ստացուած մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Պէյրութաբնակ Մարաշցիները որոշեցին քաղաքին մօտերը ընդարձակ հող մը գնել՝ կանգնելու համար նոր Մարաշը կամ Գերմանիկը:

Այս ուղղութեամբ գործի լծուեցաւ Մարաշի Հայրենակցական Միութիւնը, որուն կողմէ ընտրուած յանձնախումբ մը երկար աշխատանքներէ յետոյ, յաջողեցաւ գտնել ընտիր հող մը, Նէհիրի կամուրջին անդիի կողմը: Հողը կ'արժէ 8.000 օսմանեան հնչուն ոսկի, որուն կէսը պիտի վճարուի կանխիկ, իսկ մնացեալ չորս հազար ոսկին պիտի վճարուի տարի մը վերջ՝ մասնավճարներով:

Մարաշցի հայրենակիցներ անմիջապէս հայթայթեցին արդէն 2000 ոսկին, մնացեալ 2000ն ալ կը յուսան հաւաքել մինչեւ օգոստոսի սկիզբը:

Հողը պիտի գնուի Հայրենակցական Միութեան անունով: Կառավարութիւնը իր հաւանութիւնը տուած է այս մասին: Միայն թէ գաղթականները մեծ դժուարութեան պիտի մատնուին՝ մնացած գումարը հայթայթելու համար:

Իւրաքանչիւր ընտանիքի 200 կանգուն հող պիտի տրուի: Հողերը բաժնուած են չորս դասակարգի.— Առաջին տեսակին 200 կանգունը կ'արժէ 32 օսմ. ոսկի, երկրորդը 24, երրորդը 18 եւ չորրորդը 14 ոսկի:

Այս գումարին կէսը կանխիկ պէտք է վճարուի:

Ուշադրութեան արժանի է, որ այս առթիւ կատարեալ սէր եւ միութիւն կը տիրէ բոլոր Մարաշցիներուն միջեւ՝ ըլլան լուսաւորչական, կաթոլիկ կամ բողոքական, երեւոյթ մը, որ գրեթէ աննախընթաց է:

Օգոստոս 2ին կամ 3ին Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբը պիտի գայ եւ բաժանումը պիտի ընէ, ճամբաները պիտի շտկէ եւ օրինական բոլոր գործողութիւնները պիտի կատարէ:

Գնուած հողին վրայ կարելի պիտի ըլլայ 500 տուն շինել: Հողին կանգունը 7 դրշ. արծաթ դրամի գնուեցաւ, տարակոյս չկայ որ մօտ ատենէն գինը պիտի կրկնապատկուի:

Մինչեւ հիմա 300 ընտանիքներ արձանագրուեցան՝ հող գնելու եւ տուն շինելու համար: Արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Մարաշցիներու գաղթակայանը պիտի փլցուի շուտով:

ՖՈՐՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ֆորտի գործարանին շինութիւնը փութով առաջ կը տարուի Թօփհանէի մէջ։ Ամերիկայէն բերուած կազմածներն ու մեքենաները կը զետեղուին արագօրէն։ Գործարանը մինչեւ յառաջիկայ յունուարի վերջը պատրաստ պիտի ըլլայ և պիտի սկսի բանիլ։

Այս գործարանը դուրսէն բերուած կտորները միացնելով ինքնաշարժներ պիտի կազմէ որոնք շատ աւելի աժան պիտի ըլլան։

ՑէՓԼԻՆԸ ՃԱՄԲԱՅ ԵԼԱՒ

«Կոմս Ցէփլին» երէկ առաւօտ ժամը 3.30ին ճամբայ ելաւ Ֆրիտրիխսհաֆէնէն իր կայանէն՝ դէպի Ամերիկա, միասին ունենալով 18 ճամբորդ։ Հ'ետեւեցաւ Պէլֆոր-Պըզանսոն-Լիոն-Մարսէյլ ճամբուն, յետոյ ուղղուելու համար դէպի Ճիպրալթար եւ Ասորեան կղզիները։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՆՏԵՂԻ ԱՐԳԵԼՔ

Ռուսեւպարսիկ առեւտրական դաշնագիրը հրապարակ հանեց այս երկրի շահերուն բացարձակապէս վնասակար իր բոլոր թերութիւնները։ Պարսիկ վաճառականը իր առօրեայ գործառնութիւններուն մէջ զգաց այդ թերութիւններու հետեւանքով ծագած մեծ ու պզտիկ վնասներու ծանրութիւնը եւ առիթը չփախցուց անհատապէս կամ հաւաքաբար բողոքելու իր կառավարութեան։ Միայն հայ պատգամաւո՞րին, ըստ «Պրաւդա»-յի դաշնակ ներկայացուցչի ձեռնպահութեամբ միաձայն քուէարկուած այդ դաշնագիրը ցոյց տուաւ, թէ ան կ'ապահովէ միայն մէկ կողմին շահերը ի վնաս միւս կողմին, մինչդեռ թուղթի վրայ կը ներկայանայ իբրեւ հաւասար։

Այնքան խոշոր վնասներու ենթարկուեցաւ Ռուսիոյ հետ գործ ունեցող պարսիկ վաճառականը, երկու տարի շարունակ այնքան շատ բողոքներ արձանագրեց պարսիկ մամուլը, որ Թէհրանի Առեւտրական Սենեակը ստիպուեցաւ օրակարգի նիւթ դարձնել զայն։ Բազմակողմանի քննութիւններէ յետոյ, որոշուեցաւ խնդրել կառավարութենէն որ դաշնագրի պայմանաժամը լրանալուն սրբագրուի եւ յետոյ վերանորոգուի։ Կասկած չկայ որ երկրին, եւ մասնաւորաբար վաճառականներու շահերուն պաշտպան կառավարութիւնը անտես չպիտի առնէ այս կենսական շահերը։

Օրակարգի խնդիր է նաեւ պարսիկ վաճառականներու իրաւունքներու բռնաբարման, անոնց յաճախակի հետապնդման, բանտարկութեան եւ ուրիշ անթոյլատրելի արտայայտութեանց հարցը։ Արեւելեան ժողովուրդներու ազատագրման փողը փչող կարմիրները շահագործումի, կեղեքումի այնպիսի միջոցներ կը գործադրեն Պարսկաստանը տնտեսապէս աղքատցնելու համար որ, բնական է պարսիկ ժողովուրդը չէր կրնար ոչխարի նման համակերպիլ, ինչպէս եւ չէր կրնար լռել պարսիկ մամուլը, բացի վաճառուած հատ ու կենտ օրգաններէ։

Զանազան առիթներով, այս սի նակներուն մէջ փաստեր արձանագրուած են ժամանակին։ Նորագոյն փաստեր ներկայացնելու պէտք չեմ տեսներ։ Այս փոքրիկ նախաբանը անհրաժեշտ էր, սակայն Կրեմլինի սատրապներու պարսիկ մամուլին հանդէպ բռնած նոր դիրքը ցոյց տալու համար։

Իր երկրին մէջ մամուլի ազատութիւնը խեղդող իշխանութիւնը, որ միաժամանակ իր սահմանները ամուր փակած է կապիտալիստ Եւրոպայի ու Ամերիկայի թերթերուն առջեւ, անըմբռնելի բացառութեամբ, շատ փափկանկատ է եղած դէպի պարսիկ մամուլը։ Բոլոր պարսիկ թերթերը ազատ մուտք ունէին աշխարհի վեցերորդ մասին մէջ, հակառակ այն իրողութեան, որ այդ թերթերը յաճախ կը պարունակեն կարմիր իշխանաւորներուն ու իշխանութեան երեսին թքնող կծու յօդուածներ։ Ս'երեւայ այժմ, երբ կը մօտենայ ռուսեւպարսիկ առեւտրական դաշնագրի ժամանակաշրջանը եւ պէտք է վերանորոգել զայն գալիք տարիներու համար եւ այս առթիւ որոշ թերթեր իրաւացիօրէն կը պահանջեն վերաքննութեան ու բարեփոխման ենթարկել, ինչ որ երբեք ձեռնտու չէ «յեղափոխական» գիշատիչներուն, խորհրդային իշխանութիւնը արգելքի թաթը կ'երկարէ մինչեւ Թէհրանի թերթերը։ Առաջին հարուածը կը հասնի ամէնէն շատ տարածուած, ամէնէն ժողովրդական թերթերէն մէկուն, «Նահիդ»ին։ Վերջինս ինքն է որ կը հաղորդէ արգելման լուրը իր ընթերցողներուն (Թիւ 3, յուլիս 2 1929) հետեւեալ տողերով. «Ինչպէս կը յայտնէ սահմանային մեր թղթակիցը, Պարսկաստանի բոլոր թերթերը խորհրդային սահմանէն անցնելու իրաւունք ունին, բացառութեամբ «Նահիդ»ին, որու մուտքը խորհրդային երկիրներու մէջ խստիւ արգիլուած է եւ բոլոր համարները կը գրաւուին»։

Բայց ինչո՞ւ այս բացառութիւնը։ Մենք որ աւելի լաւ կը ճանչնանք մեր դարու այս բարի պտուղները, աւելի դիւրաւ կրնանք թափանցել այս զարմանալի բացառութեան գաղտնիքին։ Միայն «Նահիդ»ը չէ, այլ շատ թերթեր մայրաքաղաքի կամ գաւառներու մէջ կը մերկացնեն բոլշեւիկ կարգերու կեղտերը, կը յայտարարեն թէ անոնք խաբեբաներ են, խօսքով բարեկամ, գործով թշնամի ամբողջ Արեւելքին, եւայլն։ Փոխանակ բոլոր նման թերթերու մուտքը արգիլելու, միայն «Նահիդ»ի ականջէն կը քաշեն, որպէսզի նախ «Նահիդ»ը, ապա միւսները դաս առնեն եւ դադրեցնեն իրենց իրաւացի, աւելի քան տեղին յարձակումները, քննադատութիւնները բոլշեւիկներու դէմ։ Իրենց այս երեւութապէս խորամանկ, բայց իրականին մէջ պարզմիտ փորձով դժուար թէ կարենան խաբել պարսիկ հրապարակագիրները, որովհետեւ որքան շարունակեն իրենց երկերեսանի, դաւադիր վերաբերմունքը, որքան ալ տեւէ իրենց հակապարսկական քաղաքականութիւնը, պարսիկ հայրենասէր գրիչը պիտի շարունակէ պատռել Արեւելքի կեղծ ազատարարներուն դիմակը, պիտի շարունակէ միշտ արթուն պահել պարսիկ ժողովուրդը եւ միշտ զգուշացնել կարմիր թակարդէն։ Այս փորձը կուգայ ըսելու նաեւ, թէ կարմիր շապկի տակ դեռ կ'ապրի անմահ Գոգոլի «Իվան Իվանովիչ»ը։ Եւ «Նահիդ»ը փոխանակ դաս առնելու, նոյն համարին մէջ իսկ կը գրէ.

— «Մեր հարեւան երկրէն ամէն օր հասած նամակները կը ներկայացնեն մուրացկաններու տուն մը (գեաղալխանէ), լիքը կեղտոտութեամբ, գարշահոտութեամբ եւ տկլորութեամբ։ Այն ընդարձակ տարածութիւնը կը ներկայացնէ սարսափի, տերրորի, սովի, անօթութեան եւ մահուան երկիր մը, բայց միեւնոյն ժամանակ իրենց շարժանկարներուն եւ թերթերուն մէջ, մեր հանդիստ, խաղաղ, հանդարտ ու ապահով հայրենիքի դէմ պրոպագանդ կ'ընեն, մեր բոլոր ազգային սրբութիւնները կը վիրաւորեն եւ մեր գիւղացիներու եւ աշխատաւորներու վիճակին վրայ արցունք՝ եր կը թափեն»։

Ոչ մէկ կասկած, որ ուրիշ օրգաններ եւս, փոխանակ դաս առնելու պիտի բողոքեն կարմիր հարեւանի այս նոր ոտնձգութեան դէմ եւ ա ելի դառն ոճով պիտի մերկացնեն «կեղտոտ ու տկլոր մուրացկաններու երկրի» գարշահոտութիւնները։

Աչա թէ ինչպէս բոլշեւիկները իրենք, ի վնաս իրենց կ'ուժեղացնեն հակաբոլշեւիկեան պրոպագանդը։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Ճամբորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Հայրենիք»ի.—

Ա.

ՎԱՆ.— Երկրաշարժէ աղէտեալ կիսաքանդ քաղաքի մը տխուր պատկերը կ'ուրուագծուի աչքերնուդ առջեւ, երբ ակնարկ մը պտտցունէք բերդէն Այգեստան եւ շուկայէն՝ հայկական թաղերուն վրայ։ Վանեցիները չպիտի ճանչնան իրենց սիրեցեալ Վանը, երբ օր մը պատեհութիւն ունենան տեսնել զայն։

Խարխուլ, փլփլած տուներ, անշուք լքուած պարտէզներ, անխնամ չորցած այգիներ...

Ամայի, պարապ է երկիրը։ Թուրք թէ քիւրտ ժողովուրդին 80 տոկոսը գաղթած, կոտորուած, պակսած է, իսկ մնացեալները ծայրագոյն թշուառութեան մէջ քարշ կուտան իրենց գոյութիւնը, ի բաց առեալ քանի մը տէրէպէյիներէ, որոնք ներկայիս կը տիրապետեն երկրի ամայութիւններու եւ մնացած ափ մը աղքատ ժողովուրդին վրայ։

Էնկիւրիի կառավարութիւնը «խորթ զաւակի» աչքով կը նայի հեռաւոր այս նահանգներու վրայ. ոչ մէկ շինարարական աշխատանք։ Կարծես այժմէն կը զգայ վտանգի մօտիկութիւնը եւ կը խուսափի զօրենական քայլեր առնելէ։

260,000է աւելի բնակչութիւն ունեցող Վան նահանգին ներկայ բնակչութեան թիւը 38,000 է, որուն 95 տոկոսը հակամիլլիականներ են, անհաշտ թշնամի ներկայ կարգերուն։

Կառավարութիւնը անզօր է սահմանային ապստամբութիւնները եւ ներքին խռովութիւնները զսպելու։ Առեւտրական կեանքը մեռած է քաղաքին մէջ, իսկ երկրագործութիւնը հոգեվարքի վերջին օրերը կ'ապրի։

Կատարուած քննութեամբ ստուգուած է, որ քաղաքին մէջ 23 Հայեր կ'ապրին Թուրքի անուններով՝ 5 ոսկերիչ, 2 ձուլիչ, 3 կօշկակար, 1 ժամագործ եւ 2 դերձակ. իսկ շրջանի թրքացած Հայերու թիւը 68ի կը հասնի, որոնց 36ը քաղաքին մէջ ամուսնացած են թուրքերու հետ։

ՄՈՒՇ.— Աւելի տխուր է պատկերը Մշոյ դաշտին մէջ։ Հայկական երբեմնի ծաղկեալ ու շէն գիւղերու աւերակները կը մնան դեռ... Ժողովուրդը պակսած է անհամեմատ կերպով։ Ապրուստի սղութիւնը ծանր տագնապի մատնած է աղքատ բնակչութիւնը, իսկ կեանքի անապահովութիւնը զգալի է ամէն քայլափոխի։ Մշոյ դաշտը պարապ է մէկ ծայրէն միւսը...

Ներկայիս Մուշ քաղաքին մէջ կան 28 հայ կիներ եւ 13 այրեր, իսկ շրջակայ քիւրտ գիւղերու մէջ ցրուած հայ որբերուհիներու թիւը 130է աւելի կը հաշուէ Ա... պէյը (որ վերջերս Էնկիւրի փոխադրուած եւ հոն հսկողութեան տակ առնուած էր, որպէս միլթէկալիպէ)։

ԲԱՂԷՇ.— Բոլորովին անտեսուած եւ գրեթէ կեդրոնին հետ հաղորդակցութենէ զրկուած կիսաքանդ քաղաք մըն է նախկին ծաղկեալ ու վաճառաշահ Պիթլիսը։

Վարչական կազմակերպութեան պակասը, վարակիչ հիւանդութիւններու համաճարակը եւ ժողովուրդի տնտեսական սնանկութեան գլխաւոր ազդակները— անապահովութիւն, ծանր տուրքերու ճնշում— կուգան ապացուցանել, թէ քէմալական կառավարութիւնը օտարի աչքով կը նայի անմարդաբնակ լայն տարածութիւններու վրայ. եւ շատ քիչ կը հետաքրքրուի այս շրջաններու ընդդիմադիր բնակչութեան ճակատագրով։

Առեւտուրը եւ երկրագործութիւնը մահուան դատապարտուած են. Ժողովուրդը յուսահատած է քաղաքին թէ գիւղերուն մէջ։

Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան յաջորդող երեւելիներու տարագրութիւնը, կարգ մը յայտնի ղէկերու մահուան եւ ոմանց բանտարկութեան դատապարտութիւնը եւ քէմալական վարչաձեւի բռնութիւնները ժողովուրդը նոր եւ աւելի վտանգաւոր ըմբոստութեան կը մղեն։ Ընդդիմադրութիւնը երթալով կը զօրանայ եւ պոռթկումը անխուսափելի կը դառնայ։

Քաղաքին մէջ կ'ապրին 2 առեւտրական, 6 արհեստաւորներ եւ 28 հայ կիներ, իսկ շրջաններու մէջ 170 հայուհիներու Թուրք հարէմներու մէջ գտնուիլը ստուգուած է պաշտօնապէս։

Տեղւոյն երեւելիներէն մէկը, որ վերջերս արեւմտեան նահանգ մը փոխադրուած էր, իր ընտանեկան պարագաներուն հետ չորս հայ աղջիկներ բերած էր. երկուքը ամուսնացած՝ պէյին եւ մեծ տղուն հետ, երկուքն ալ որպէս հարճ յիշեալներուն։ Աղջիկներէն մին յաջողեցաւ խոյս տալ եւ Նիյազէ ապաստանիլ (կեսարիոյ մօտ քաղաք մը), միւսները կը մնան դեռ նոյն հարէմին մէջ։ Ու այսպէս դեռ շատեր, շատ շատեր՝ յայտնի թէ անյայտ ...պէյերու, աղաներու, էֆէնտիներու հարէմներուն մէջ։

ԿԱՐԻՆ.— Հայկական դրոշմ կրող շէնշող ու կենսուրախ Էրզրումն ալ Վանի, Մուշի եւ Բաղէշի նման, անտէր ու լքուած որբի մը նման անցեալի փառքի օրերը կ'երազէ։ Չեն երեւնար այլեւս ոչ ուղտերու անվերջ կարաւանները Պաղտատէն ու Շամէն եւ ոչ ալ ջորիներու մեծ կարաւանները Թիֆլիսէն— Թէհրանէն։ Քաղաքին մեծ մասը վէրան է. վաճառականութիւնը սնանկացած. երկրագործութիւնը թոյլ, տնտեսական տագնապը և եւ վեներական հիւանդութիւնները մեծ աւերներ կը գործեն ամբողջ նահանգին մէջ։ Սով, թշուառութիւն...

Գլխարկի գործածութիւնը պարտադրելու համար Կարնոյ մէջ կախուած երեւելիներու կսկիծը եւ այդ առթիւ զանազան պատիժներու դատապարտուածներու ցաւը ա՛լ աւելի գրգռած է ժողովուրդի մոլեռանդութիւնը։

Հրապարակի վրայ առեւտրական բոլոր մարզերու մէջ գործածուած դրամը ոսկի եւ արծաթ է։ Հակառակ անկախութեան ատեաններու ահ ու սարսափին եւ հակառակ պետական սեղմումներու, ժողովուրդը դեռ հաշտուած չէ տարազի փոփոխութեան եւ թղթադրամի գործածութեան հետ. տեսակ մը անվստահութիւն պետութենէն ժողովուրդին եւ ժողովուրդէն նոր վարչաձեւի միջեւ։

Սանասարեան վարժարանի հոյակապ շէնքը, Փաստրմաճեան խանը եւ ուրիշ շատ մը հայկական սեփականութիւններ կարծես թէ կուլան սեւ շղարշներու մէջ պարուրուած սգաւոր այրիներու նման։

Հայութիւն գրեթէ չկայ այս շրջաններու մէջ. եղածներն ալ հատ ու կտոր խլեակներ են, մոռցած են հայ լեզուն. օտարացածներ են վերջնապէս։

Քաղաքին մէջ գտնուած 36 հայ այրերէն 4ը սպայ, 16ը զինուոր եղած են Թուրք բանակին մէջ եւ 3 բանտարկեալներ (մէկը քաղաքական՝ Խարբերդէն), մնացեալները Թուրք անուններով ճանչցուած մասնագէտ արհեստաւորներ, եւ 18 կին. սպաները թրքացած են եւ որպէս հաւատարիմ քաղաքացիներ սիրուած ու յարգուած են զինուորական շրջանակներէ. (սպաներէն մին Պալըքէսիրցի Յ. Վ. ծանօթ է շատերուն։)

Իսկ գիւղերու մէջ ցրուած եւ օտարներու հետ ամուսնացած կամ հարէմներու մէջ արգելափակուած Հայուհիներու թիւը 110ի կը հասնի, ըստ տեղւոյն երեւելիներէն վաճառական Խ. պէյի պատրաստած վիճակագրութեան։

Ընդհանուր առումով ժողովուրդը դժգոհ է օրուան վարչաձեւէն եւ առիթի կը սպասէ պոռթկալու համար։ Բանակին մէջ ալ ընդդիմադիրներու գործակից սպաներու թիւը աւելցած էր. անոնցմէ մէկ քանին տեղափոխուեցան Էսկիշէհիր։

Հայերու ձգած բացը լայնօրէն զգալի է, մանաւանդ վաճառականութեան, արհեստներու եւ արդիւնաբերութեան մէջ։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

(վերջին մաս)

Ամէն պարագայի մէջ, գըլխաւոր ոստիկանութեան նպաստաւոր կարծիքէն յետոյ միայն՝ ինքնութեան թուղթ կը յանձնուի օտար աշխատաւորներուն։

Յօդ. 8.— Որեւէ օտարական որ իբր ուսանող, գիտնական, գրող կամ վարձկան աշխատաւոր՝ ինքնութեան թուղթի ստացման պահուն օգտուած է սակագնի վրայ զեղչէ, երբ կիրարկէ գրաւում մը, որուն համար սակագնի զեղչ չէ նշանակուած, պարտաւոր է նախապէս ստանալ ինքնութեան թուղթ մը, ամբողջական սակագին վճարելով։ Նոյն պարտադրութեան ենթակայ են վարձկան աշխատաւորի մը ընտանեկան անդամները, որոնց մեծը օգտուած է զեղչուած սակագինէն։

Յօդ. 9.— Որեւէ օտարական որ իբր երկրագործական բանուոր ստացած է իր թուղթը, եթէ ճարտարարուեստի բանուոր դառնայ, պարտաւոր է ինքնութեան նոր թուղթ խնդրել, համաձայն 7րդ. յօդուածի 4րդ. հատուածին։

Յօդ. 10.— Բնակարանի փոփոխութեան պարագային, օտարականը, իր մեկնումէն առաջ, պարտաւոր է իր մեկնումը նշանակել տալ իր ինքնութեան թուղթին վրայ, դիմելով ոստիկանութեան կամ եթէ չկայ քաղաքապետութեան. պարտաւոր է նաեւ նոյն դիմումը կատարել իր ժամանումը արձանագրել տալու համար նոր տեղին հասցէով, տեղաւորուելէն յետոյ մինչեւ 48 ժամ։

Ինքնութեան տետրակին մէջ դրուած թերթերը յատկացուած են այս գործողութիւններուն։

Վայրի եւ հասցէի այս փոփոխութիւնները կ'արձանագրուին նաեւ քաղաքապետութեան կամ ոստիկանութեան քով գտնուող յատուկ տետրակներու մէջ։

Յօդ. 11.— Այն օտարականը որ կը յայտնէ թէ կորսնցուցած է իր ինքնութեան թուղթը, պիտի կրնայ նոր մը ստանալ, համաձայն Յօդ. Ա.ի ցուցմունքներուն, եթէ նահանգապետութեան մէջ պահուած դիւանաթուղթերով հաստատուի թէ՝ օտարականը նախապէս ստացած է ինքնութեան թուղթ մը։

Ինքնութեանց նոր թուղթին համար, սակագին կը վճարուի։

Ինքնութեան այս թուղթը երկու տարուան համար կը տրուի, եթէ ենթակային թղթածրարէն բխող մասնաւոր պատճառներ (ֆրանսա մուտքի կամ աշխատանքի պայմանաժամ) չպարտադրեն՝ երկու տարուան տեւողութեան վրայ նուազում մը։

Յօդ. 12.— Որեւէ օտարական որ իր ինքնութեան թուղթը կը քերէ, անոր վրայ յաւելումներ կը կատարէ, կը խարդախէ, կամ ուրիշին թուղթը կ'օգտագործէ իբր իրենը, կ'արտաքսուի ֆրանսական հողէն։ Այս արտաքսումը չի նշանակեր թէ ենթական ցերծ կը մնայ օրինական ուրիշ պատիժներէ, որոնց կրնայ ենթարկուիլ իր արարքին հետեւանքով։

Յօդ. 13.— Կալուածատէրերը պանդոկապետերը, 24 ժամ ընթացքին, պարտաւոր են ... կանութեան կամ քաղաքապ... թեան լուր տալ իրենց շէնքին հաստատութեան մէջ օտար... ներու ներկայութիւնը։

Յօդ. 14.— Այս հրովար... դէմ զանցառումները կ'են... կուին պատժական օրէնքի ... յօդուածի, 15րդ հատուա... առանց վնասելու արտաքսու... րաւունքին, որ կը պատկանի ...քին նախարարութեան։

* * *

Յուլիս 1էն սկսեալ գ... դրութեան դրուած է ... հրովարտակը, որով պա... եւ տուգանքներ կը սահմա... այն օտարականներուն, ... տրուած պայմանաժամ... թացքին, դիմում չեն ... րած ստանալու կամ նոր... համար իրենց ինքնութեան ... թերը։

Նկատի առնելով 1929 ... 30ի ելմտական օրէնքին ... յօդուածը, որ կ'ըսէ.—

Ինքնութեան թուղթ ... պարտաւոր որեւէ օտարակ... տրուած պայմանաժամ... թացքին դիմում չէ կա... պիտի վճարէ ուշացած ... չիւր ամսուան համար 20 ... Այս սակագինը կ'իջնայ 5 ... քի՝ 1925 յուլիս 13ի ... նշանակուած օտարական... համար (բանուորներ, ... կան բանակի կամ ուորներ, սանողներ, եւայլն)։ Ս... վճարումը նշանակելու հ... ինքնութեան թուղթերուն ... կը փակցուին դրոշմաթ...

Յօդ. 1.— Այն օտար... ները որոնք որոշուած պա... ժամու ընթացքին չեն առ... նորոգած իրենց ինքն... թուղթերը, պարտաւոր են ... գանքը վճարել, այն պահ... դիմում կ'ընեն ինքն... թուղթ ստանալու կամ նոր...

Յօդուած 2.— Տ... չափը կ'որոշուի համաձայ... րագային, մեկնակէտ ընդ... օտարականին ֆրանսա ... թուականը կամ նորոգելի ... թեան թուղթին լրացման ... մանաժամը։

Յօդ 3.— Իբր տուգան... ուած գումարը կը փոխ... նահանգապետութեան։

Յօդ. 4.— Տուգանքի ... ջական կամ մասնակի վճ... յետաձգման համար, խնդ... ները կ'ուղղուին նահանգա... թեան՝ դրոշմաւոր թուղթի ... 15 օրուան ընթացքին։

Այս պայմանաժամ... ցումէն յետոյ, յետ... որեւէ խնդրանք չը դու...

ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵ...

Վալապրի երկրագործ... այգեգործական վարժար... շրջութեամբ աւարտա... Մերձ. Արեւելքի Նպաս... տոյցի սաներէն Խոսրով ... շանեան եւ Խորէն Լու... Խ. Ղարիպշանեան երկրա... դիպլոմով ըլլալով, երկ... ծական նախարարութենէ... ցած է արծաթ պատուո... Երկուքն ալ պաշտօնի ... ուած են։

ՀԱՅՈՒՅԻ ՄԸ ՎԱՐՁԱՏՐ...

Association Léopold B...

առաքինութեան մրցան... ամէն տարի կը յաթ... գպրոցներու լրացուցիչ ... թացքներու հետեւողներ... տարի շահած է 50ր. Ալե... ձակեան եւ ստացած է ... ուոյ շքանշան մը։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԻԶՄԻՐԻ

Պոլիս, 30 յուլիս.— շարժի երեք ցնցումներ ... մէկը խիստ սաստիկ, որ ... 5 երկվայրկեան, խուճա... բերին Իզմիրի բնակչ... մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

Գիւղատնտեսութեան գործ գիւղատնտեսութեան գործ տալու համար, Հայաստանի 9 գաւառներուն եւ 36 գաւառակներուն մէջ հիմնուած են երկրագործական կայաններ, որոնք կ'ուսումնասիրեն գիւղատնտեսութեան բոլոր տեղական ճիւղերը եւ անմիջական շփման մէջ ըլլալով գիւղացիութեան հետ, կ'օգնեն անոնց իրենց խորհուրդներով եւ ցուցմունքներով։ Անոնք կը ժողովրդականացնեն միասատու ճճիներու դէմ կռուելու միջոցները, հողերու քիմիական պարարտացման եղանակները եւ առաջաւոր ժամանակակից գիտութեան նուաճումները, գործնական աշխատանքներու միջոցով։ 1928ին կազմակերպուած է 600 նուագրական դաշտ, որոնցմէ 497ը գիւղացիական հողերու վրայ, եւ 34 գիւղական կովերու ցուցադրական կերակրում։ Ստացուած արդիւնքը համոզիչ եղած է նոյն իսկ ամենայետամնաց գիւղացիներուն համար։ Սովորաբար ստացուած 50 փութ բամբակի եւ 60 փութ ցորենի փոխարէն, ստացուած է 100 եւ 120 փութ, իսկ տարեկան 13 փութ կաթ տուող կովը տուած է 29 փութ։

Հայաստանի շատ մը անկիւններուն մէջ հիմնուած են բազմաթիւ բեղմնակայաններ, որոնք կ'ազնուացնեն տեղական կովերու եւ ձիերու տեսակները։ Լեռնային շրջաններու մէջ, բարձր տեսակի բուրդ տուող ոչխարները կը շատնան։ Պետական խոզաբուծական կայանները մատչելի պայմաններով գիւղացիներուն կու տան անգլիական խոզեր։

Աւելի քան 30 վայրերու մէջ բացուած են անասնաբուժական կայաններ, որոնք կը մաքառին Հայաստանի անասուններուն մէջ շատ տարածուած հիւանդութիւններուն դէմ։ 1928ին անոնք բժշկած են 40 000 անասուններ եւ հակաժանտախտային եւ այլ չիճուկներով պատուաստած են 220,000 անասուններ։

Քանի մը տարիներ առաջ, Հայաստան ընդամէնը ունէր 6 գիւղատնտես. այժմ կը գործեն 71 գիւղատնտեսներ, իսկ անասնաբուժական կայաններուն մէջ կ'աշխատին 70 անասուններ։

Մասնագէտներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ։ Երկրին զանազան վայրերուն մէջ բացուած 10 գիւղատնտեսական դպրոցներն ու 2 աշխատանոցները անընդհատ կ'աւելցնեն որակեալ աշխատաւորներու քանակը։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Ինչպէս գրած էինք անցեալներս, ընթացիկ հնգամեակին, պիտի սկսուի Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիի կառուցումը. գծի կառուցումը պիտի սկսի Աղստաֆայէն մինչեւ Իջեւան, 50 քիլմ. երկարութեան վրայ։ Գծի այդ մասին կառուցումը պիտի նստի 3ուկէս միլիոն ռուբլի։ Յաջորդ հնգամեակին պիտի աւարտի ամբողջ գծին շինութիւնը, 230 քիլոմեդր։

Երկաթուղիի կառուցման նախագիծ կազմելու աշխատանքները եւ անոր տնտեսական հիմնաւորումը կատարուած են։

Հայաստանի մէջ նպատակայարմար կը նկատուի գծի կառուցումը սկսիլ երկու ծայրերէն՝ Աղստաֆայէն եւ Երեւանէն, իսկ հակառակ պարագային կառուցումը սկսիլ միայն Երեւանէն։ Խնդրին քննութիւնը վերջնականապէս չէ աւարտած։

Այս գիծը տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի։ Անով Երեւանի գաւառին հիւսիսային մասը կը կապուի Նոր-Պայազիտի եւ Դիլիջանի գաւառներուն, որոնք տակաւին չեն կրցած օգտագործել անասնապահական, բանջարաբուծական, եւայլն իրենց հարստութիւնները, հաղորդակցութեան միջոցներու պակասին երեսէն։ Երկաթուղին պիտի փոխէ այդ գաւառներու տնտեսութիւնը։ Գիծը պիտի անցնի Սուխօ Ֆանդանի եւ Ներքին Ախտայի շրջաններուն մէջ գտնուող չեչաքարի, մարմարի, ինչպէս նաեւ պղնձի (Մխախանա) հանքերուն մօտէն։

Երեւան-Աղստաֆա գծին կառուցումով Բագու-Երեւան ճամբան կը կրճատուի մօտ 270 քիլոմեդրի չափ, իսկ Երեւան Թիֆլիս ճամբան 70 քիլոմ.ի չափ։ Երեւանէն Աղստաֆա կարելի պիտի ըլլայ հասնիլ 8 ժամէն։

Երեւան-Աղստաֆա գիծը պիտի անցնի Քանաքեռ, Արզնի, Ալափարս, Ներքին-Ախտա վայրերէն, այն տեղէն պիտի մտէ Նոր-Պայազիտի հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, պիտի անցնի Դդմաշէն, Ելէնովկա, Ցամաքաբերդ, Չպուքլը գիւղերէն եւ յետոյ Սեմիոնովկայի փապուղիէն պիտի մտնէ Դիլիջան։

ՄԱՆՇԻ ՏԱԿԷՆ

Մանշի ընդծովեայ փապուղիին կառուցման հարցով լրջօրէն կը զբաղին Անգլիոյ մէջ։

Մէկդի դնելով քաղաքական ու զինուորական անպատեհութիւնները, որոնք կրնան հետեւիլ փապուղիի կառուցման, անգլիացի տնտեսագէտները կ'ուսումնասիրեն թէ ընդծովեայ երկաթուղին ի՛նչ կերպով կրնայ անդրադառնալ Անգլիոյ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական վիճակին վրայ։

Այս մասին Լիվըրփուլի Առեւտրական Սենեակին նախագահը՝ Լորտ Ցէրպի չորս հարցումներ կը դնէ.—

Ընդծովեայ երկաթուղիով ապրանքներու փոխադրութիւնը աւելի աժան պիտի ըլլա՞յ թէ նաւով։

Պիտի գտնուի՞ն ցամաքային երկիրներ որ մերժեն իրենց երկաթուղիներուն վրայ անգլ. կառախումբերու ուղղակի երթեւեկը։

Ընդծովեայ փապուղին չպի՞տի զրկէ նաւերը իրենց գործին մէկ մասէն եւ դուռ չպի՞տի բանայ ցամաքէն եկող աժան արտադրութիւններու հսկայ քանակութեան մը։

Շնորհիւ փապուղիին, դէպի ցամաք անգլիացի ճամբորդներու արշաւը պիտի փոխարինուէ՞ր ցամաքէն Անգլիա եկող ճամբորդներով։

Հարցումներուն կը պատասխանուի թէ 1.— փապուղիով ապրանքներու փոխադրութիւնը աւելի աժան պիտի ըլլայ։

2.— Անգլիական կառախումբերու երթեւեկը օտար երկաթուղագծերու վրայ, որեւէ դժուարութեան չի կրնար հանդիպիլ։

3.— կարծիքները կը տարբերին։ կարծողներ կան թէ անգլիական նաւերը չպիտի մնասուին։ Անգլիա տարեկան կը փոխադրէ 700 միլիոն թոնօ ապրանք։ Անգլիայէն Ֆրանսա կ'անցնի տարեկան 4 միլիոն թոնօ ածուխ, որուն մէկ մասը միայն պիտի առնէ փապուղին։

Փապուղիին պաշտպանները կը պնդեն ընդհակառակն թէ՝ անոր շինութեան ամէնէն ջերմ կուսակիցները պիտի հանդիսանան նաւային ընկերութիւններն իսկ։

Չորրորդ հարցը որեւէ կերպով չի մտահոգեր, որովհետեւ, անգլիական ճարտարարուեստը պիտի կրնայ տոկալ օտար ապրանքներու խուժումին։

Փապուղիի երեսփոխանական յանձնախումբը հրատարակած է իր քննութեան արդիւնքները. քննութեան ենթարկած էին Անգլիոյ զանազան քաղաքները, որոնց 213ը ի նպաստ շինութեան կ'արտայայտուին, 79ը դէմ, 2ը ձեռնպահ։

Կը հետեւի թէ այն օրը որ հրաւէր ուղղուի դրամատէրերուն, անոնք պիտի փութան արձանագրուիլ եւ իրենց հարստութեան մէկ մասը տրամադրել փապուղիին շինութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 29 Յուլիս.— Հանդէսներու մէջ միջադէպեր ու կռիւներ սովորական դարձած են այլեւս։

Թերթերու թղթակիցներ, այդ հանդէսները նկարագրած ատեն, չեմ գիտեր ինչո՞, միայն լաւ կողմերը կը գրեն կ'անցնին, ներբող ու գովասանք մերթ ընդ մերթ. իսկ ոչինչ՝ տգեղ երեւոյթներու մասին, որոնք վարկաբեկիչ են ամէն կերպով։

Յաճախ կը լսենք ջղագրգիռ խօսքեր։

— Անգամ մըն ալ հայկական հանդէսիմէջչեմ երեւար. պատիւ չմնաց, խայտառակուեցանք։ Իրարու հետ գզուելէ, սին բաներու համար գիրար ուտելէ չկշտացանք...

Անշուշտ ներելի չէ բոլորը մէկ ջուրով լուալ. բայց ինչո՞ւ աւելի լուրջ եւ բարեկիրթ չդառնանք։ Դեռ այս կիրակի, Ղազարեան խումբին կողմէ կարտըն փարքի մէջ սարքուած ներկայացումը յանգեցաւ կռիւի եւ կարապետ անուն հայրենակից մը դաշոյնով վիրաւորուեցաւ ձախ կուրծքէն։

Քանի մը շաբաթ առաջ ալ, քիչ մնաց որ կռիւ մը ծագէր Չարսանճաքի Հայր. Միութեան հանդէսին առթիւ, աճուրդի մը համար։ Իսկ Ջարա գիւղի հանդէսին՝ ուրիշ անհամութիւն մը։ Քանի մը նուագածուներ վարձուած էին, բայց վերջը առանց բան մը վճարելու ճամբուեցան անոնք, եւ հազիւ կարելի եղաւ միջադէպի մը առաջքը առնել։ Վերջապէս, Քղիի Հայր. Միութեան հանդէսին, որ ճոխ յայտագիր ունէր եւ բաւական յաջող անցաւ, բայց նուագի խնդիր մը անախորժութեանց տեղի տուաւ։ Զանց կ'ընեմ մանրամասնութիւնները։ Կարգադիր Յանձնախումբերու ձեռքն է կանխել այս կարգի անհամութիւններ եւ մանաւանդ ուշադրութիւն ընել աճուրդներուն։

Կ. ՍԵւԵԱՆ

«ՆՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ»

ԿՈՉ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը, հակառակ ներկայ իր նիւթական աննպաստ պայմաններուն եւ այն զոհողութեանց որ հայրենակցական եւ այլ ազգային ձեռնարկներու համար կատարած ու կատարման ճամբու վրայ է, այն օրուանից դեռ, երբ առաջին անգամ մամուլէն եւ մասնակի աղբիւրներէն տեղեկացաւ, թէ Իրաքի կառավարութիւնը բարեացակամօրէն Մուսուլի շրջանին մէջ որոշ գետին յատկացուցած է, տարիներէ ի վեր Նահր Էլ Օմարի մէջ ապաստանած մեր Վասպուրականցի տարագիրներու վերաբնակութեան համար, սրտցաւ շահագրգռութեամբ հետամուտ եղաւ եւ պատրաստակամութիւն ցոյց տուաւ՝ երբ հայրենակցական առաջնակարգ պարտականութիւն ու կարիք՝ իր կարելի բոլոր նիւթական եւ բարոյական միջոցները ի յայտ բերել եւ գիւրացնել այդ գործը.

Այս առթիւ Միութիւնս պաշտօնական գրութեամբ յարաբերութեան մէջ մտաւ Իրաքի Հայ Գաղթականաց Կոմիտէի ատենապետ Պ.Լ.Շաղոեանի հետ, որուն թիւ 708 յունիս 2 թուակիր նամակէն կը տեղեկանանք թէ.—

Ա.— Նահր-Էլ-Օմարի հայ գաղթականներուն Մուսուլի շրջան փոխադրուելու տեղեկութիւնները իրականութեան համապատասխան են.

Բ.— Որ Սլիվանի Գաւառակի մէջ բաւարար չափով պետական հողեր տրամադրուած են արդէն,

Գ.— Որ մօտ օրէն հարիւր ընտանիք արդէն ճամբայ պիտի հանուին.

Դ.— Որ կառավարութիւնը նիւթական միջոցներ չի տրամադրեր, իսկ եղած պատրաստի գումարը խիստ անբաւարար է.

Ե.— Եւ որ ձեռնարկը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար նիւթական ամենալայն օժանդակութիւններու կարիք կը զգացուի։

Այժմ ձեզ կը դիմենք սիրելի Վասպուրականցիներ, ու կը հարցնենք։ Ի՞նչ պէտք է ընել, թոյլ տալ որ Նահր Էլ Օմարի մեր քանի մը հազար տառապած հայրենակիցները՝ իրենց սիրած ու յարգած առաջնորդի Պ. Լ. Շաղոյեանի հետ մնա՞ն միշտ, եւ տեղափոխութեանց ու վերաշինութեանց ծանր լուծին տակ, անյոյս ու անօգ անճրկին մնան՝ թէ՛ օգնութեան ձեռք երկարել, թեւ ու թիկունք հանդիսանալ եւ դիւրացնել անոնց օր մը շուտ Մուսուլի քով, Սլիվանի իրենց նոր հողամասին վրայ տեղափոխուիլ ու հաստատուիլ եւ այնտեղ մի նոր ու իրական փոքրիկ Վասպուրականի հիմեր դնել, օճախներ հաստատել։

Ու մենք վստահ ենք որ, մեզ հետ միասին Ձեր պատասխանն ալ դրական պիտի ըլլայ այս վերջինի վրայ. Ներկայ կոչով կը դիմենք Ձեր հայրենասիրական զգացումներուն, պարտաճանաչութեան ու առատաձեռնութեան, եւ կը խնդրենք առանց յապաղելու, ուր, ինչպէս որ կարելի է՝ մեր բոլոր հայրենակիցները՝ ըլլան մեծաթիւ թէ փոքրաթիւ, հայրենակցական միութեան մէջ կազմակերպուած կամ ոչ, թող քով քովի գան, հաւաքուին ու այս նպատակին համար իրենց սրտէն բխած գումարները արձանագրեն եւ սպասեն այդ առթիւ Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Խառն Ժողովէն ընտրուած յատուկ Յանձնախումբի հրահանգներուն, որ ի մօտոյ մամուլով եւ մասնաւոր միջոցներով պիտի հաղորդէ ձեզ բոլորիդ։ Իսկ մինչ այդ, այս առթիւ պէտք եղած գրաւոր բոլոր հաղորդակցութիւնները կարելի է պահել Միութեանս հետ հետեւեալ հասցէով՝ B. HUSSIAN 44 Rue de Lodi Marseille (France).

Ի Դիմաց Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան Ընդհ. Ժողովի եւ Վարչութեան ատենադպիր՝ Յակոբ Աւտոյեան ատենապետ՝ Պօղոս Հիւսեան:

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 189 —

Խօսողը, աւելորդ է ըսել, Խնտամեանն էր, նախկին փաստրրմայի վաճառականը որ անմիջապէս կորսուեցաւ բազմութեան մէջ: Իրաւ ալ եկեղեցիին առջեւ կը ծախէին բոկեղ, բուկլավա ալուխա, գդումի կուտ եւ այլ օգտակար ու հաճելի բաներ: Շուտով Խնտամեան դուրս ելաւ բազմութենէն, չորցած միսի կտոր մը հետ եւ տղաքը կրկին խմբուելով գացին դէմի պզտիկ սրճարանը, ձեր բոլորին ծանօթ: փաստրրմային հետ անշուշտ պէտք էր օղի խմէին եւ խմեցին: Նոյնիսկ պահ մը խորհեցան երթալ դէմէն կանչել իրենց քահանայ ընտրուելիք ընկերը, սակայն անդրադարձան որ անպատշաճ է: Որով, ի բացակայութեան գայն «օծեցին, ջրեցին, կնքեցին, օրհնեցին, թաղեցին», եւ խմեցին: Երբոր դուրս ելան երթալ արարողութեան ներկայ ըլլալու, եկեղեցին շատոնց աւարտած էր: Դդումի կուտ մը իսկ չէր մնացած: Ի՛նչ փոյթ սակայն. մեր տղաքը կրկին վերադարձան Պէյեանքուռ, եւ խմեցին, երգեցին, պոռացին:

Այդ օրը ճակատագրական եղաւ Պետրոսին համար: Երբոր սենեակ դարձաւ, կէս գիշերէն վերջ, կատարելապէս գինով էր: Սկսաւ խօսիլ Նէնէթին հետ: Անոր պատկերը դէմը առաւ, եւ պատմեց, կատակեց, խնդաց, եւ... եւ մէկէն սկսաւ լալ տղու մը պէս:

Այո՛, անգամ մըն ալ երբեք այսպիսի բան չպատահեցաւ, սակայն Պետրոս շարունակեց խմել: Դեռ շաբաթ մը չէր անցած այն կիրակիէն ի վեր եւ արդէն իսկ ան ամէն գիշեր տուն կուգար ճշմարտապէս գինով: Շուտով բարեկամացաւ խման Ֆրանսացիներու, շուտով սորվեցաւ խմիչքի անուններ, եւ խմեց յօժարու-

— 190 —

թեամբ: Շատ անգամ առաւօտները չէր հասներ եօթնուկէսին եռեւէն եւ այլեւս իր վաստակը բաւական չէր գար ծախքերուն: Ի՛նչ փոյթ սակայն. կը բաւէ որ ամէն գիշեր կ'օրօրուէր ալիքներու վրայ: «Օհօօ՛, կ'ըսէր անդադար ինքզինքին, վստահ եմ որ հեռուէն գիս դիտող մը պիտի կարծէ թէ սայթաքեցայ, դէկս կորսնցուցի, Կարսը յանձնեցի. չեն գիտեր թէ ես կը խմեմ պարզապէս տեսնելու, դիտելու, կեանքը ճանչնալու համար: Ես ուզած պահուս կրնամ վերստանալ նախկին վիճակս, բայց կը կրկնեմ, բաւական չէ...»:

Այո՛, ալ բաւական չէր ո՛չ գինին, ո՛չ օղին, որով փնտռեց արբեցնող աւելի ուժեղ տարրեր:

Անձրեւ, ցեխ, մութ փողոցներ: Բաւական քալեցին երկուքը անխօս, մինչեւ որ հասան սա զուտ գործաւորական արուարձանին չինական թաղը: Թաղերուն ամէնէն աղտոտը, ամենաթշուառը, ամենազարշելին: Վերջապէս իրենց քայլերը դանդաղեցուցին պզտիկ խրճիթի մը առջեւ որուն փեղկերուն մէկ ճեղքէն տկար լոյս մը կ'անձրեւէր: Ֆրանսացին երկու անգամ զարկաւ փեղկին եւ ճամբան շարունակելով մտաւ քովի անելին մէջ, ուր պզտիկ դուռ մը բացուեցաւ իրենց առջեւ: Նստան երկու կարմիր գաւաթներու դիմաց եւ բաւական մը սպասեցին: Ֆրանսացին բաներ մը ըսաւ տիրոջ եւ երբոր ուրիշներ մեկնեցան, սենեակին խորը գտնուող վարագոյրը մէկդի ընելով երկուքը մէկ իջան սանդուխներէն ու մտան գետնափոր մը: Ա՛հ. հոտը...: Նախապէս Պետրոս բան մը չկրցաւ տեսնել. յետոյ նշմարեց գետինը դրուած

— 191 —

կարմիր լոյս մը, կրակ մը, որուն առջեւ ծալապատիկ չինացի մը, նմանապէս կաս կարմիր դէմքով, ծխափողեր կը լեցնէր: Երբոր Պետրոս ինկաւ բազմոցի մը վրայ, Ֆրանսացին յանձնարարեց որ լաւ ծառայեն նորեկին եւ մեկնեցաւ: Կին չկար. այրեր էին, պառկած, երկարած կամ նստած: Կը ծխէին: Հազիւ թէ Պետրոս շունչ մը ներս էր քաշած իր ծխափողէն, երբ քովինը ցցուեցաւ եւ դժուարաշարժ լեզուով մը կրկին մուխ ուզեց: Պետրոս սարսափելիօրէն ցնցուեցաւ այդ ձայնէն, անմիջապէս բռնեց քովինին թեւը իր մատներուն բոլոր ուժով, եւ անկարող ձայնը մեղմելու՝ գրեթէ պոռաց.

— Ծօ՛, ծօ Լոխո՛ւմ... ծօ դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս...

Ան գլուխը դարձուց, նայեցաւ անտարբեր, եւ ծուխը դուրս տալով դանդաղօրէն պատասխանեց.

— Դո՞ւն ինչ գործ ունիս:

Այո՛, ի՞նք ինչ գործ ունէր: Պատասխանը մնաց յապաղումի մը մէջ, մինչ կարմիր Չինացին դժոխային չաստուածի մը շունչը կը ստանար: Պետրոս շատ փոխուած գտաւ իր ընկերը. անոր ոսկորները մեծցեր էին, շրթունքները շատ ուժով ներս կը քաշէին թոյնը եւ ակնարկը ոեւէ յոխում չէր յիշեցներ: Ինչո՞ւ այսքան աղտոտ էր, թափթփած ու քայքայուած: Ինչո՞ւ անգործ էր:

— Բայց դուն աղէկ ajusteur էիր, ինչո՞ւ գործ չգտնես. չե՞ս փնտռեր կոր. ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ինքզինքդ ձգեր ես: Բալէ դուրս ելլենք, Լոխո՛ւմ, Աստուծոյ սիրուն դուրս ելլենք: Կը սպաննես կոր ինքզինքդ. գոնէ մայրիկդ մեղքցիր. գոնէ

— 192 —

մայրիկդ... Գիտեմ թէ ինչ տառապանքներ ունիս, ես շատ լաւ կը հասկնամ քեզ, բայց փրկութեան ճամբան այս չէ. քեզի խրատ տալու պէտք չունինք, դուն գիտես... Մեղքցիր մայրիկդ... Այս օրերը կ'անցնին, պէտք չէ որ մեր յոյսը կտրենք...

— Ո՛չ, ըսաւ Լոխումը, ո՛չ. ես ալ չեմ ուզեր յոյսով ապրիլ:

— Հապա ինչո՞վ...

— Ես կ'ուզեմ ապրիլ:

Պետրոս բառեր կը փնտռէր իր ընկերը համոզելու համար, բայց միեւնոյն ատեն կը վախնար ալ խորհելով որ մի գուցէ կրկին փրփրի, նորէն կատղի: Անկարելի եղաւ սակայն խօսակցութիւնը աւելի շարունակել, որովհետեւ ներկաները սկսան դիտողութիւն ընել աղմուկին համար: Պետրոս վճարեց ու գրեթէ բռնի դուրս տարաւ Լոխումը: Անձրեւը վերսկսած էր: Բով քովի գացին երկու սուսերները ուսերնին ցցած, օձիքները վեր: Երկարօրէն, երկարօրէն խօսեցաւ Պետրոս «Ի՛նչ, կ'ըսէր ան, կը կարծես թէ կարելի՞ է գիւրութեամբ վերադառնալ նախկին վիճակին երբ մարդ գերին է դարձած այս թոյներուն: Կարելի՞ է դիւրութեամբ մոլութիւններու ճիրաններէն ազատիլ: Ի՛նչ կ'արժենք մենք, երբ մեր ցաւը մեղմելու համար այսպիսի միջոցներու պիտի դիմենք. ո՞ւր կը մնայ մեր կորովը, մեր կամքը, մեր ուսումն ու դաստիարակութիւնը, երբ չպիտի կարենանք տառապագին օրերու դէմ դնել: Պէտք է մաքառինք եւ երբեք չարհամարհենք ցաւը, որովհետեւ ան է որ մեզ պիտի կոէ, ճկէ ու կազմէ:

յին կամ զինուորական պաշտօններ ստանձնած են ոչ-Թուրք կառավարութեանց մօտ եւ այդ ձեւով զրկուած Թրքական հպատակութենէ։

«Անոնք որ, կ'ըսէ «Թայմզ», գիտեն թէ 1922ի աշնան ի՛նչ խառնակ վիճակ կը տիրէր Պոլսոյ մէջ, դժուար թէ ընդունին դեսպանին այն փաստարկութիւնը թէ Յոյները կամովին տուին այդ ստորագրութիւնները։ Թրքահպատակ Յոյները առհասարակ Թուրքերէն լեզուի գաղտնիքներուն անտեղեակ էին։ Գալով այն առարկութեան թէ՝ կարգ մը Յոյներ օտար կառավարութեանց մօտ ծառայած են, ատոնք ապահովաբար կ'օգտուին Լօզանի դաշնագրին Ը. գլխուն առաջին երկու յօդուածներէն, որոնցմով ընդհանուր ներում կը շնորհուի բոլորին, բացի 150 հոգիէ, որոնց շատերը Յոյն չեն։ Այն իրողութիւնը թէ՝ խնդրոյ առարկայ Յոյները 400,000 անգլ. ոսկի կը հաշուեն Պոլսոյ մէջ թողածիրենց կալուածները, որոշ լոյս կը սփռէ Թուրքիոյ մերժումին վրայ։ Հելլէն կառավարութիւնը, որ եօթը տարիէ ի վեր անոնցմէ շատերուն կ'աջակցէր, դժուար թէ ամբաստանուի Թուրքիոյ ներքին գործերուն խառնուելու յանցանքով, երբ խնդիրը ներկայացէ Լահէի Միջազգային ատեանին կամ Ազգերու Դաշնակցութեան, որուն կոչ մը ուղղած են անոնցմէ ոմանք։»

Ցորենի խնայողութիւնը Ռուսիոյ մէջ

«Թայմզ»ի Ռիկայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.

Մոսկուայի խորհրդային իշխանութիւնները դարձեալ հացի քարտերէ զրկեցին 78,587 քաղաքացիներ եւ երկրորդ կարգի պարենաւորման ստիճանին իջեցուցին 16,500 հոգի, որոնք ցարդ կը վայելէին «բանուորներու» պարենաւորման առանձնաշնորհը։

Առեւտրական գործավար Միկոյեան կը յայտարարէ թէ պարենաւորման դրութեան հետեւանքով ցորենի լայն խնայողութիւններ եղան։ Թէեւ այս դրութիւնը անցած տարուան վերջերը ներմուծուեցաւ, սակայն եւ այնպէս 1928ի հունձքէն մինչեւ յուլիս՝ սպառումը 1,130,000 թոնո պակաս եղաւ կառավարութեան գնահատութենէն։ 1927ի հաճարի եւ ցորենի հունձքերը կառավարութեան տուին 1,638,000 թոնո աւելի՛ քան 1928ինը, բայց եւ այնպէս կառավարութիւնը ստիպուեցաւ 245,700 թոնո ցորեն ներածել՝ ճարտարարուեստի կեդրոններու պէտքերը հոգալու համար։

Այս տարի կառավարութիւնը ցորեն չներածեց։ Այս խնայողութեան պատճառաւ ալ քարտի դրութիւնը պիտի պահուի, որքան ալ լաւ ըլլայ ներկայ հունձքը։

Դաշինքը վստահութեան քուէ ստացաւ

Պրիանի դահլիճը առջի օր ներկայացաւ խորհրդարանին առջեւ։ Նախարարական յայտարարութիւնը շատ կարճ էր եւ իբրեւ ծրագիր կը ներկայացնէր Լահէի խորհրդաժողովը, «որ էական օղակ մըն է խաղաղութեան կազմակերպութեան շղթային մէջ։ Մեր գոյութեան իրական պատճառն է Ֆրանսայի իրաւունքներուն եւ շահերուն պաշտպանութիւնը միջազգային այս մեծ ժողովին մէջ. ատիկա է մեր ծրագիրը, եթէ կարելի է ըսել, ներկայ պարագային մեր միակ ծրագիրը»։

Հարցապնդումներ ուղղեցին ընկերվարական երեսփոխան Ֆրոսար եւ համայնավար Մարսէլ Գաշէն՝ Երնկի ծրագրին, Հռենոսիոյ պարպումին եւ առհասարակ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Խօսեցան նաեւ Իւհրի, Ժիւնեու եւ Փլանշ։ Պրիան պատասխանեց բոլորին ալ։ Յետոյ 136ի դէմ 325 ձայնով քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով վստահութիւն կը յայտնուի Պրիանի դահլիճին։ Հակառակ քուէարկեցին ընկերվարականներն ու համայնավարները։ Արմատական-ընկերվարականները ձեռնպահ մնացին։

Խորհրդարանը յետոյ գրեթէ առանց վիճաբանութեան քուէարկեց կարգ մը տուրքերու զեղչումը։ Ասոնք են՝ 1.—Կալուածական փոխանցումի տուրքին վրայ 100ին 5 զեղչ։ 2.—Արջառի եւ ուտելիքներու տուրքին վրայ 1)4ի զեղչ։ 3.— Շաքարի սպառման տուրքին վրայ 100ին 20 զեղչ։ 4.— Ալիւրի առեւտուրին վրայ գործառնութեանց տուրքին բարձումը. 5 եւ 6.— Օտար արժեթուղթերու վրայէն գանձուած տուրքին զեղչումը։

Տարեկան 1,200 միլիոն ֆրանքի զեղչ մը կ'ըլլայ այս ձեւով գանձուած տուրքերուն վրայէն։

Կացութիւնը Պարսկաստանի մէջ

Թեհրանէն կը հեռագրեն.— Պահարլու ցեղախումբին խլրտումներուն հետեւանքով Քէրման, —Եէզտ եւ Քէրման— Պէնտէր Ապպաս ճամբաները անապահով վիճակի մէջ էին։ Կառավարութիւնը պարսկական Բելուջիստանէն չորս զօրախումբեր ղրկեց Քէրմանի շրջանը։ Կարգի պահպանութիւնը վստահուեցաւ Բելուջի Սէրտար Խոու խանի։

Աֆղանիստանի կռիւները

Թայմզի Թղթակիցը Փեշավարէն կը հեռագրէ.— Զօր. Նատիր խանի յարձակողականը Քապուլի էմիրին դէմ Լոկարի հովիտին մէջ՝ սկսաւ Քուշիի գրաւումով յուլիս 14ին, կռիւէ մը վերջ որու ընթացքին երկու թնդանօթ գրաւեց եւ քանի մը գերիներ առաւ։ Յաջորդ օրերուն կռիւները շարունակուեցան Նատիր խանի եղբայրներուն եւ Պէչէի Սաքայի ուժերուն միջեւ, մերթ յաղթուելով, մերթ պարտուելով։

Հակառակ իր բոլոր հրասթափումներուն, Նատիր խան բոլորովին չէ յուսահատած դեռ, ու երկու կողմերն ալ կը պատրաստուին շարունակել կռիւը եւ ջանքեր կ'ընեն՝ զանազան ցեղախումբերու աջակցութիւնն ապահովելու համար։ Մինչ այդ, ցեղախումբերը, մասնաւորապէս արեւելեան նահանգին մէջ ներքին վէճերով զբաղած են եւ իրարու հետ կը կռուին։

Վէնիզէլոս-Մուսոլինի տեսակցութիւնը

Վէնիզէլոս Պրինտիզի ցամաք ելլելէ վերջ, ուղղակի գնաց Հռոմ, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Մուսոլինիի հետ՝ երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին։

Մեկնած պահուն, Վէնիզէլոս հետեւեալը յայտարարեց «Ճոռնալէ տ'Իտալիա»յի աշխատակցին.

— Ճամբորդութեանս նպատակն է հետեւեալը. յառաջիկայ խորհրդաժողովին մէջ պէտք է պաշտպանեմ երկրիս նիւթական ու բարոյական շահերը։ Լահէյ երթալէ առաջ, անհրաժեշտ համարեցի տեսակցիլ բարեկամ մեծ պետութեանց վարիչներուն հետ։ Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւնս շատ մտերմական էր։

. Վէնիզէլոս Հռոմէն ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, ուր պիտի հասնէր երէկ։

ՌՈՍՏՈՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ 11 Օգոստ. Կիրակի օր

Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսիլահայ տրամաթիք Ստուդիան

Ղեկավարութեամբ Մ. Մարութեանի

Վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Salons Massiliaի մէջ 1 rue Arsenal

կը ներկայացնէ՝ «ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՆ»

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 32ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ խումբի կողմէ։ Այս կիրակի՝ երգ, արտասանութիւն, նուագ. եւ բանախօսութիւն։

Մանրամասնութիւնները յայտագրով։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԸ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի կողմէ։

Այս կիրակի առաւօտ 10էն մինչեւ երեկոյ։ Երգ, պար, նուագներ, եւայլն։ Ճոխ պիւֆէ, պաղ ըմպելիներ եւ արեւելեան կերակուրներ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 2, 18 եւ 25, շոգեկառք Կար Սէն Լազարէն եւ շոգենաւ։ Առաջնորդներ պիտի սպասեն թրամուէյի վերջաւորութեանը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Սարսէլի «Արարատ» Միութեան կողմէ ի նպաստ Մանկապարտէզի ֆոնտին։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle des Fêtes, Rue de Paris.

կը ներկայացուի ՈՒՇ-ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ-ԼԻՆԻ

Կը խօսի՝ Փարիզահայ Տիկ. Միութեան Կարմիր Խաչի կողմէ՝ Տոքթ. Շ. Այվազեան (Շ. Նարդունի)։ Արտասանութիւն, երգ եւ նուագ։ Գին՝ 7.50, 5 ֆրանք։ 5էն մինչեւ 12 տարեկան պզտիկներու համար 3 ֆրանք։

Երթեւեկութիւն.— Gare de Nordէն թռէն առնել հետեւեալ ժամերուն 10.15, 10.22, 11.51, 1.43 եւ 1.53, իջնել Սարսէլի կայարանը։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն Ենթակոմիտէին կողմէ։ Օգոստոս 18ին կիրակի օր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատանեկան միութեան կողմէ, իր հնգերորդ տարելիցի առթիւ։

Այս Կիրակի ժամը 2ին, Պուլվառ Ռապաթօի պարտէզը

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԱԲՕԵԱՆ

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

ԼԵՒՈՆ ՆԱԻՐՑԻԻ "ՀՆԱՑԱԾ ԵՐԳԵՐ",...

բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, շքեղ հրատարակութիւն, ընտիր թուղթ։ Գին՝ Ֆրանսայի մէջ 7 ֆր., ուրիշ երկիրներ 10 ֆր.։ Փոստի ծախք չկայ։ Դիմել՝ Impr, de Navarre. 5 Rue des Gobelins, Paris. Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Հ. Յ. Դ.

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Կը հրաւիրուին Արմէն-Գարօ, Գէորգ Չաւուշ, Ջարդարեան, Քեռի եւ Քրիս խումբի ընկերները։

ՔԱՇԱՆԻ Պանեէօի եւ շրջակայքի բոլոր ընկեր-ընկերուհիները կը հրաւիրուին «Արծիւ» խումբի ընկերական ժողովին՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 Rue Ampère, Cachan, (Porte d'Orléansէն առնել թիւ 88 հանրակառքը եւ իջնել Bagneux).

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին 154 Ave. de Verdun: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆԻ Զաւարեան խումբի ժողովը՝ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին 202 Rue Garibaldiի սրճարանը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆրանսահայ Արիներու միութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր սկաուտները ներկայանալ այս իրիկուն ժամը 8.30ին «Փըթի Փուսէ» սրահը, 21 Պուլվառ տիւ Կօմիէ։

ՓԱՐԻԶԻ Եօզղատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Fbg. du Temple: Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Արիներու միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին արշաւը այս Կիրակի։ Ժամադրութիւն՝ առաւօտեան ժամը 8ին, Place d'Aixի կամարին տակ, հոնկէ ուղղուելու համար Ս. Անթուանի անտառը։ Միասին առնել ուտեստը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի ժամը 3ին Bar de la Poste. (պառ տը լա փոստ, Բուռ Պէյզոնսի եւ ռիւ տ'Էէքսի անկիւնը)։ Օրակարգ՝ Նահր էլ Օմարի Վասպուրականցիները Մուսուլի շրջան փոխադրելու համար խորհրդակցութիւն եւ այս առթիւ յատուկ յանձնախումբի մը ընտրութիւն։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ մասնաւոր հրաւէր ստացած ըլլան թէ ո՛չ, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն խիստ կարեւոր ժողովին։

Անիէռի մէջ «Յառաջ» կը ծախուի 172 Rue des Bourguignons:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

3 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1024 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Երեւութապէս անմեղ այս շրջաբերականին տակ, ծածկուած է այնպիսի դաւադրութիւն մը, որ չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ, ինչպէս ոեւէ անկեղծ հայրենակից», կ'ըսէինք երէկ։

Արդարեւ, Հայաստանի Չեկան յունիս 12 թուակիր շրջաբերականը թելադրած եւ ստորագրել տուած է կաթողիկոսին ոչ թէ գաղութները խաղաղեցնելու, այլ աւելի պառակտելու, «չերտաւորելու» եւ կազմալուծելու համար։

Մէկ տարիէն աւելի է որ, Երեւանի ոստիկանները կը բռնանան Էջմիածնի վրայ, որպէսզի հերքէ արտասահմանի մէջ շրջած լուրերը. իրենց բառով «պրովոկացիա»։

Կը թուի թէ Էջմիածնի մէջ կային մարդիկ որ չէին հանդուրժեր այդ միջամտութեան եւ բռնութեան։ Կարելի էր հերքել սխալ տեղեկութիւնները, եւ հերքողներէն առաջինը մենք եղանք, երբ հաստատեցինք թէ թիւրիմացութիւն էր կաթողիկոսին և միաբաններուն փախուստի լուրը։ Բայց, կրնայի՞ն սուտ խօսիլ եւ գրել թէ բռնութեան եւ հալածանքի բոլոր լուրերն ալ անհիմն են, երբ քարերն անգամ աղաղակել սկսան, եւ խնամի ամկավարներն իսկ ողբեր հիւսեցին, առանձնապէս Էջմիածնի մասին։ Նախկին Գերագոյն Խորհուրդին կրաւորական դիմադրութիւնը այնքան կատղեցուց օրուան իշխանաւորները, որ անոնք պարտք սեպեցին ուշադրութիւն հրաւիրել համագումարի մը մէջ, եւ Դաշնակցութեան մեղսակից հռչակել զանազան միաբաններ։

Այժմ դիմադրութիւնը փշրուած է, ինչպէս կ'երեւայ, եւ Հայաստանի Չեկան իր թաթը դրած անզօր կամ հլու-հնազանդ փանականներու գլխուն, անոնց գրել եւ ստորագրել կուտայ ինչ որ հաճելի է եղեր։

Եւ ահաւասիկ յունիս 12 թուակիր հրահանգը, որուն արժանի պատասխանը տուած է Ատրպատականի թեմական խորհուրդը, խորապէս գիտակից՝ իր պարտականութեան.

— «Շրջաբերականը միանգամայն վնասակար է Պարսկահայերի կրօնա-բարոյական, դպրոցական եւ տնտեսական շահերին, մինչեւ իսկ սպառնում է Պարսկահայոց ապահովութեան. ուստի որոշեց վճռականապէս թողնել անհետեւանք»։

Ծիշդ սահմանին վրայ, եւ անշուշտ քաջածանօթ Հայաստանի ներքին անցուդարձերուն, թեմական խորհուրդը միեւնոյն ատեն խորհուրդ կուտայ Գերագոյն խորհուրդին, «այսպիսի կոչերով չվնասել մեր ժողովուրդի շահերին»։

Ցոյց չունինք որ ուրիշ տեղերէ ալ այսպիսի ձայներ բարձրանան, որովհետեւ մեր ազգային Մարմինները, եւ մանաւանդ անոնց մէջ որջացած երեւելիներն ու կղերականները, բոլորն ալ ի ծնէ դիւանագէտ, քաղաքականութիւն կը խաղան այս ակատին վրայ։ Կը ճանչնանք հոգեւոր հովիւներ, որոնք կապանին Էջմիածնի հետ եւ մեզմէ շատ աւելի ծանր իրողութիւններ գիտեն. գիտեն օրինակ, որ իրենց օծակիցները ճերմակեղէն անգամ չունին եւ դրամ կը մուրան։ Եւ սակայն, ձայն-ձուն են հաներ, ու միայն մտերմական շրջանակի մէջ կը փսփսան, ուտ լաց ըլլալով։ Կը ճանչնանք ուրիշներ, փիլոնաւոր եւ անփիլոն փարիսեցիներ, որոնք հառաչանքներ կ'արձակեն Մայր Աթոռի աւերակներուն վրայ, մէկ-մէկ պատմելով կատարուած անունութիւնները,— բայց կը սարսափին հրապարակաւ բերան բանալ զանոնք։ «Հապա եթէ Դաշնակցականները լսե՞ն»...

Այնքան զօսացեր, լղրճուեր են այս մարդիկը, «ազգի եւ եկեղեցւոյ իշխանները», մարդկային գիծը այնքան այլանդակեր է անոնց մէջ, որ ի հարկին կը ս.աճկնան, բայց գէշ մարդ են ըլլար օրուան իշխանաւորներուն հետ։

Եւ երեւակայել որ, դեռ 70ական թուականներուն, սուլթանախնամ կայսրութեան մէջ, ազգ. ժողովներ, պատրիարքներ, առաջնորդներ, մինչեւ անգամ գիւղացի տէրտէրներ չէին աշուեր հրապարակաւ բողոք բարձրացնել թրքական բռնութեանց դէմ։ Գրել, խօսիլ, «թագրիր»ներ ստորագրել եւ դատարել։

Ուրեմն, մարդիկ աւելի քաջ էին, աւելի մա՛րդ էին թրքական մանգաղին տակ, թուրք իշխանութեան, սուլթան-խալիֆային դէմ, ժողովրդային իրաւունքներ պաշտպանելու համար, ան Եւրոպայի ազատ պողոտաներուն վրայ ճարպ կապած սաւեւելիները՝ Հայաստանի խեղճ ու կրակ խամաճիկներուն անդէպ։

Զենք յիշեր, մեր պատմութեան ո՞ր շրջանին արձանագրուած է աւելի անբարոյական երեւոյթ։

Եւ թող չըսեն մեզի թէ մասնակի խնդիր մըն է Էջմիածնի յունիս 12 թուակիր շրջաբերականը։ Ոչ ալ զուտ Էջմիածնի ամ Ատրպատականի առաջնորդի խնդիր է։

Այդ շրջաբերականով, Հայաստանի Չեկան իր թաթն է որ երկարէ դէպի գաղութները։ Կ'ուզէ վարել մեզ այնպէս ինչպէս իր մտրակին տակ ինկած ժողովուրդը։ Կ'ուզէ փորձել մեր ամբերութիւնը։

Ի՞նչ կը նշանակէ «հակապետական նիւթ», երբ ժողովուրդը իր ցաւը կուլայ անզօր կատաղութեամբ, երբ ժողովներ րենց դատութիւնը կը թափեն, կամ իրենց գաղութին եւ այրենիքին շահերը կը պաշտպանեն համաձայն իրենց խղճին տեղական պայմաններուն։

Եւ այդ ո՞ր թեմակալ առաջնորդն է որ պիտի համարձակի ապտել այս տարրական իրաւունքը։ Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յուլիս).

— «Սուրիոյ ծովափնեայ ի՛ւք. Նավար սահմանագծին մէջ կ'իյնան հայաբնակ երկու շրջաններ, Սուէտիան եւ Քէսապը։ Բովանդակ արտասահմանի մէջ այս երկու վայրերն են միայն, ուր Հայը տեղացի է եւ ոչ եկուոր, բնիկ է եւ ոչ գաղթական, հայրենի հողերուն վրայ է, եւ ոչ օտարութեան մէջ։ Ստուգապէս դժուար է ըսել, թէ ե՛րբ, պատմական ի՛նչ դէպքերու բերումով եւ ի՛նչ պայմաններու տակ Հայը եկած եւ Սուէտիոյ ու Քէսապի լեռնոտ լեռներուն վրայ հաստատած է իր մշտական բնակութիւնը։ Ստոյգ է միայն այն, որ ան եկած է հին, շա՛տ հին օրերուն, ասկէ դարեր ու դարեր առաջ, եկած ու գրաւած է այդ փոքրիկ այլ զմայլելի լեռնաշխարհը, իր եղունգներով փորած ու փորփրած անոր ապառաժները, մշակոյթ ու տընտեսութիւն ստեղծած, կերտած իր ուրոյն բարբառը, իր բարքերն ու սովորոյթները եւ ամբողջէն նստած անոր բարձունքներուն եւ լանջքերուն վրայ։ Եւ անխաթար վիճակի մէջ պահած է իր ազգային դիմագիծը։

Ձմրան ամիսներուն հազարաւոր ազատ ձեռքեր աշխատանք կ'որոնեն, բայց ոչ այս աշխատանքը կայ եւ ոչ ալ աշխատանք տուողը։ Մինչդեռ համեստ գումարներով կարելի պիտի ըլլար տնտեսական շահաւոր ձեռնարկներ ստեղծել այս շրջաններուն մէջ՝ կարեւոր շահ ապահովելով թէ դրամատիրոջ եւ թէ անոր ձեռնարկներուն մէջ աշխատող ձեռքերուն։ Սուէտիան ու Քէսապը կոյս շրջաններ են, կոյս թէ իրենց ժողովուրդով եւ թէ տնտեսութեամբ։ Օր մը դրամագլուխը անպայման նաեւ այս շրջանը պիտի գայ եւ իր տնտեսական ձեռնարկները հաստատէ քրտնաջան լեռնցիի հողերուն վրայ։ Պիտի գայ ու պիտի շահի անպայման։ Բայց ինչո՞ւ օտարը գայ, երբ Հայը կրնայ գալ։ Ինչո՞ւ ուրիշը ընէ այն, ինչ որ մենք կրնայինք ընել։ Շահը ինչո՞ւ ուրիշին մնայ, երբ անոր պէտքը ամէնէն աւելի մենք ունինք։ Գաղութահայ մամուլը քարոզիչը պիտի դառնայ հնագոյն անցեալով այնքան հարուստ հայկական այս զոյգ շրջաններու եւ ամէն կերպով սատար հանդիսանայ անոնց մշակութային յառաջադիմութեան եւ տնտեսական բարգաւաճումին։ Սուէտիան եւ Քէսապը արտասահմանի հայութեան գուրգուրանքի առարկան պէտք է դառնան եւ իրենց վրայ հրաւիրեն ոչ միայն անհատ Հայերու, այլ եւ հաւաքական մարմիններու եւ հայրենակցական միութեանց ուշադրութիւնը։ Այս լեռնաշխարհէն դէպի դաշտավայրը երկարող հողերուն վրայ գիւղ մը հիմնել, արդիւնաբերական ձեռնարկ մը ստեղծել Սուէտիոյ կամ Քէսապի մէջ, երկրի տնտեսական կարելիութիւնները օգտագործել, հազարաւոր ազատ ձեռքերը ձմրան ամիսներուն աշխատանքի կապել եւ կրթութեան, ու ազգային մշակոյթի օճախներ հիմնադրել Հայ ու Հայաստան բուրող այս լեռնաշխարհին մէջ,— ահա՛ հանրային եւ անհատական գործունէութեան լայնարձակ ասպարէզ մը, գեղեցիկ ու յուսալից հորիզոններով։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՑԱՒ ՕԳՈՍՏՈՍ 1Ը

ՈՉ ՄԷԿ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԴԷՊՔ

Երէկ տեղեկութիւններ տուինք Օգոստոս 1ի անցքերուն մասին։ Թերթս մամուլը դրուելէն յետոյ առնուած տեղեկութիւնները կ'արձանագրենք ստորեւ.—

Ա. զեկոյց ներքին նախարարութեան — Մեծ ճարտարարուեստներու մէջ աշխատող 254,500 բանուորներէն 7,612 հոգի միայն չեն աշխատիր։ Դիտելի է որ բանթողները կը պատկանին երեք դասակարգի. շինութեանց (3857), մետաղագործութեան (3,200), կարասիներու (500)։ Ընդհանրապէս հանրակառքի, օթոպիւսի, մեթրօ.․ի, կազի, ելեկտրականութեան եւ ջուրի ընկերութեանց, թաղապետական եւ թղթատարական սպասարկութեանց մէջ աշխատանքը տեղի ունեցաւ բնականոն կերպով. բանթողները շատ աննշան թիւ մը կը կազմէին։ Մեծ գործարաններուն մէջ ոեւէ թափոր չկազմուեցաւ. օրինակ՝ Ռընոյի 29,000 բանուորները մինչեւ կէսօր հանդարտօրէն աշխատեցան։

⁂ Խուզարկութիւններ կատարուեցան էրար փողոց թիւ 5՝ Սէրպոնէ տպարանին մէջ, ուր կը տպուի համայնավար «Օպ Սոսիալ» թերթը։ Քանի մը օր առաջ տեսնուած էր որ այդ թերթէն 9.000 օրինակ կը հրատարակուի եւ գաւառ կը ղրկուի։

Նոյն խուզարկութեան ենթարկուեցաւ Փասքալ փողոց թիւ 13 ռուսական տպարանը, ուր կը տպուին հայերէն «Բանուոր» եւ հրէերէն «Տրիբուն» թերթերը։ Այս երկու թերթերն ալ խափանուեցան եւ ոստիկանութիւնը հրաման ստացաւ գրաւելու զանոնք։

Կէսօրէն վերջ ձերբակալուեցաւ Շառլ Ֆրից անուն համայնավար մը, որ կը բնակի Ֆէր-ա-Մուլէն փողոց թիւ 40. եւ որուն վրայէն գտնուեցան տրցակներով «Բանուոր» և «Տրիբուն»։

⁂ Ժամը 16.30ին ոստիկանական տեսչութիւնը հաղորդեց նոր զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

Գործարաններու մէջ ո՛չ մէկ միջադէպ։ Միայն Սիթրոէնի, Փլէյէլի եւ Քոնորի գործաւորներուն մէջ չաշխատելու փորձեր եղան։ 28 հոգի, որոնք կը մերժէին շրջագայիլ, ձերբակալուեցան։

Սիթրոէնի մէջ 150 բանուորներ Սէն-Շառլ փողոցէն գործարան մտան Էնթէրնասիոնալ երգելով. իսկ ժամը 14ին 1800 բանուորներ ձեռնածալ նստան պահ մը։

Ինքնաշարժի վարիչները, որոնք հրաւիրուած էին աշխատանքը թողուլ ժամը 13—15, չհնազանդեցան տրուած նշանախօսքին։

Բացի 25 հոգիէն, կէսօրէն սկսեալ մինչեւ ժամը 4.30 ձերբակալուեցան 142 ցուցարարներ՝ ոստիկաններուն չհնազանդելու, զանոնք անարգելու կամ թռուցիկ բաժնելու պատճառով։

Իվրիի մէջ ժամը 14.30ին դաշտի մը վրայ համախմբուած ցուցարարներ ցրուեցան։ Ձերբակալուեցան 29 հոգի, որոնց մէջ նաեւ տեղւոյն քաղաքապետի օգնականն ու թաղապետական խորհրդական մը։

Սէն-Տընիի մէջ ձերբակալուեցաւ տեղւոյն քաղաքապետը՝ Վիյեօմ, որ բանուորները ցոյցի կը գրգռէր։

Փարիզի մէջ ո՛չ ոեւէ թափոր կազմուեցաւ, ոչ ալ ոեւէ միթինգ գումարուեցաւ։ 10րդ. թաղամասին մէջ 100 ցուցարարներ, որոնք «Էնթէրնասիոնալ»ը կ'ուզէին երգել, կեդրոնական պահականոց տարուեցան։

⁂ Գաւառի եւ արտասահմանի մէջ ալ խաղաղ անցաւ «Կարմիր Օր»ը։ Հարգ մը տեղերու մէջ աննշան միջադէպեր եւ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան։

⁂ Ժամը 17ին, գործարանի փակուելէն մէկ ժամ առաջ, Սիթրոէնի 5000 բանուորներ աշխատանքը ձգելով դուրս ելան, առանց միջադէպի։

Արուարձաններու մէջ մանր-մունր միջադէպեր անպակաս էին։ Արժանթէօյի մէջ 700 հոգի հաւաքոյթէ մը վերջ, փորձեցին Սէնը անցնիլ եւ դէպի Փարիզ յառաջանալ, սակայն կամուրջին վրայ դիրք բռնած ոստիկաններ ետ մղեցին զանոնք։

Ամբողջ օրը, ոստիկանական տեսչութեան օդանաւը շատ ցածէն թռելով Փարիզի եւ արուարձաններու շրջանը կը կատարէր, անցած դարձծը տեղեկագրելու համար։

⁂ Գիշերը ժամը 10.30ին Անիէրի մէջ 200 համայնավարներ, որոնք «Էնթէրնասիոնալ» երգելով կը շրջէին, ցրուեցան։ Նոյն ժամուն Փարիզի մեծ պուլվարներուն վրայ, Մոնմարթր փողոցի եւ պուլվար Սեբաստապոլի միջեւ ոստիկանութիւնը ցրուեց 350 ցուցարարներ, որոնց հետեւեցաւ մինչեւ որոշուած ժամադրավայրը։ 150 հոգի ձերբակալուեցաւ։

Ժամը 22.55ին Սէն-Տընի մէջ 150-200 ցուցարարներ կը փորձէին թափոր կազմել։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց զանոնք եւ ձերբակալեց 20 հոգի, որոնց մէջ Սէն-Տընիի քաղաքապետի օգնական Լէպրը։

Ժամը 23ին ձերբակալուածներու ընդհ. թիւն էր 700 հոգի, որոնց 50ը օտարական։

⁂ Գաւառի եւ արտասահմանի մէջ ալ խաղաղ անցաւ Կարմիր Օրը։

⁂ Սոֆիայի մէջ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 50 համայնավարներ, որոնց 3ը կին։ Ֆիլիպէի մէջ ձերբակալուեցան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ

«Ազդակ» կ'իմանայ որ մօտօրէն Պէյրութի մէջ պիտի սկսի հրատարակութիւնը «La Concorde» անուն ֆրանսերէն թերթի մը, 8 էջ.ծաւալով եւ պիտի ծառայէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ Հայերու շահերուն պաշտպանութեան։ Թերթի խմբագրապետութիւնը պիտի վարէ Ազդակի աշխատակից Պ. Վահան Մանուէլեան. Պէյրութի հայազգի երեսփոխան Մէթր Ապտալլա Իսհագ պիտի ստանձնէ անոր հովանաւորութիւնը։

Կ'ըսուի նաեւ թէ՝ Տոքթ. Մ. Հայրապետեան պիտի ստանձնէ նոյն թերթի պատասխանատու տնօրէնութիւնը եւ ուրիշ կարգ մը երիտասարդ հայ մտաւորականներ մաս պիտի կազմեն խմբագրական մարմինին եւ վարչութեան։

ՏԱՐՏԱՆԷԼԸ ԿՏՐԱԾ ԵՆ ԼՈՂԱԼՈՎ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ ամերիկացի երեք համալսարանական ուսանողուհիներ յուլիս 18ի հինգշաբթի օրը, լողալով անցած են Տարտանէլի նեղուցէն։ Աղջիկները ծով մտած են Սէսթոսի գահավէժներուն վրայէն (եւրոպական եզերք) այն միջոցին երբ հիւսիսային բուռն հով մը կը փչէր եւ հակահոսանք մը կար։ Քաջ օրիորդները, առանց կարեւորութիւն տալու բնութեան այս արգելքներուն, անվախ ջուրը նետուած եւ լողալ սկսած են, մէկուկէս ժամ վերջ հասած են ասիական եզերքի աւազուտքը։

Ամէնէն առաջ հասած է Միս Էլէոնոր Սթուտլի, 80 վայրկեանէն։ Երկրորդ հանդիսացած է Վասսէր քոլէճի աշակերտուհիներէն Միս Հէրճըք, իսկ երրորդ՝ Միս Փէթըրսըն. այս վերջինը, ինչպէս նաեւ Միս Սթուտլի կ'աշակերտին Սիթի քոլէճին։

10,000 ՀՈԳԻ ԱՆՕԹԻ

Օֆի (Տրապիզոնի նահանգ) գայմագամին պաշտօնական տեղեկագրութեան համաձայն 3500 հոգի անպատսպար մնացած են։ Կը կարծուի որ հողային փլուզումներու հետեւանքով իրենց տուներէն հեռացած եւ հեղեղներէն վնասուած են նաեւ ուրիշ 6000 հոգի։

Իրենց արտերն ու բերքերը կորսնցնող եւ ապրելու միջոցէ զուրկ 10,000 անօթի մարդիկ կան։

«ՊՐԷՄԷՆ»Ի ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԸ

Գերմանական «Պրէմէն» անդրատլանտեան շոգենաւը, որ իր առաջին ճամբորդութիւնը կը կատարէր Գերմանիայէն Նիւ Եորք, անցած շաբաթ կոտրած էր արդէն «Մաւրիտանիա» անգլիական նաւուն մրցանիշը (4 օր 22 ժամ, 47 վայրկեան) Շէրպուրկէն Նիւ Եորք։

Վերադարձին Նիւ Եորք Փլիմութ ճամբան կտրեց 4 օր 14 ժամ եւ 30 վայրկեանէն, ժամական միջին հաշուով 27. 91 հանգոյց։ «Պրէմէն» Նիւ Եորքէն մեկնեցաւ ֆրանսական «Իլ տը Ֆրանս»էն վեց ժամ ետք, սակայն անոր ետեւ հասնելէ վերջ, գլեց անցաւ զայն։ «Իլ տը Ֆրանս» անդրատլանտեան ընկերութեան ամէնէն նոր եւ արագընթաց շոգենաւն է։

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Հրաժարեալ վարչապետ Փուանքարէ առջի առաւօտ ժամը 7ին Վէլփօի դարմանատան մէջ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ տոքթ. Մարիոնի կողմէ, որուն կ'օգնէին փրոֆ. Կոսէ եւ տոքթ. Պուատէն։ Փուանքարէ ժամը 8.25ին սթափեցաւ։ Գործողութիւնը շատ յաջող անցաւ։

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Գ. ՇՐՋԱՆ 1877-1900.— ՇԷՄՍԷՏՏԻՆ ՍԱՄԻ ՊԷՅ

Ցարաբերութիւններ Թրքութեան ճիւղերուն միջեւ.— Տեսանք որ թրքութեան եւ համաթրքականութեան միտքերը ամէնէն առաջ Պոլսոյ՝ Արեւմուտքի թուրքերուն մէջ երեւան եկան, ժամանակ մը վերջ կովկասի՝ Ազրբէջանի թուրքեմուն, ետքէն Խրիմի թուրքերուն եւ ի վերջոյ Հիւսիսի թուրքերէն կազանցիներուն մէջ ծայր տուին։

Թէեւ Պոլսոյ հետ շատ յարաբերութիւն չեն ունեցած Ախունտզատէն եւ Մէլիքզատէն, զորս Ազրբէջանի մէջ առաջին ազգասէրները կը համարենք, սակայն կասկած չկայ թէ Պոլսէն մեծապէս ներշնչուած է Խրիմցի Իսմայիլ պէյ Գասբրինսկի, որ խօսքով ու գործքով համաթրքականութեան տեսաբանութիւնը կազմելու աշխատած է։ Գասբրինսկը, որուն մէջ ազգային զգացումն ու գաղափարը արթնցած էին ամէնէն առաջ համոսլաւական կատւոփներու ազդեցութեան տակ, ետքէն այդ զգացումն ու գաղափարները զարգացուց եւ կատարելագործեց Սիւլէյման փաշաներու եւ Շէմսէտտին Սամի պէյերու թելադրութեանց տակ։ Կազանցի Շէհապէտտին Մէրճանի, 1881ին Մէքքէ ուխտի երթալու առիթով, Պոլսոյ մէջ տեսակցած էր Ճէվտէթ եւ Մինիֆ փաշաներու պէս գիտնական վէզիրներու հետ. «Թէրճէման» թերթը իր հրատարակութեան սկիզբէն կանոնաւորաբար կը կարդար. տեղեակ էր Պոլսոյ վիճակին ու մտայնութեան, «Թէրճէման»ի նպատակներուն ու բաղձանքներուն։

Ըստ իս, պատահականութեան արդիւնք չէ այն, որ երբ Թուրք ազգայնականութիւնը Արեւմուտքի (օսմանցի) թուրքերուն մէջ երկրորդ անգամ կ'արծարծուէր, Կովկասի, Խրիմի եւ Կազանի թուրքերուն մէջ ալ համաթրքականութեան գաղափարները երեւան կուգային։ Կը կարծեմ թէ այս իրողութեան վրայ ազդեցութիւն ունեցած են արեւմտեան թուրքերու մէջ առաջ եկած մտաւորական շարժումը, Թուրքեւռուս պատերազմը եւ անկէ առաջ պատահած Կրէտէի, Սերպիոյ, Պուլկարիոյ ... եւն. ապստամբութիւնները, որոնց առթիւ Ռուսիոյ մէջ թրքութեան եւ իսլամութեան դէմ բազմաթիւ հրատարակութիւններ եղան։

Ինչպէս որ սկիզբները Արեւմուտքի թրքութիւնը ազգայնականութեան գաղափարի զարգացման առթիւ որոշ ազդեցութիւն ունեցաւ Ազրբէջանի, Խրիմի եւ Կազանի թրքութեան վրայ, այնպէս ալ հետագային Ազրբէջանի, Խրիմի եւ Կազանի թրքութեան այս ուղղութեամբ կատարած աշխատանքները փոխադարձաբար ազդեցին Արեւմուտքի թրքութեան վրայ։ Այսինքն թրքական աշխարհի ամէնէն յառաջադէմ մասերուն միջեւ մտքի փոխանակութիւններ կատարուելով, ի վերջոյ թրքութեան եւ համաթրքականութեան գաղափարական հոսանքը լայնցաւ ու խորացաւ։

Ազրբէջանցի Ախունտզատէն իր նոր այբուբենն ու գաւեշտները Պոլիս բերելով, ժամանակի պետական դէմքերուն եւ գիտնականներուն ներկայացուց։ Խրիմցի Իսմայիլ պէյ շարունակ աշխատեցաւ որ «Թէրճէման»ը Պոլսոյ մէջ հրատարակէ։ Վերջապէս, թրքութեան զանազան ճիւղերուն միջեւ գաղափարական կապ կար եւ այդ կապը մինչեւ մօտիկ ժամանակները չկտրեցաւ...

Գ.

Թրքութեան Գ. գործօն շրջանը. — Ինչպէս վերը բացատրեցինք, 1877ի Թուրքեւռուս պատերազմի ընթացքին, անկէ առաջ եւ անոր յաջորդող տարիներուն օսմանեան կայսրութեան մէջ ազատութեան հով մը փչած, գաղափարական գործունէութեան յարմար քաղաքական եւ վարչական պայմաններ առաջ եկած էին։ Սակայն այս յարմար պայմանները երկար չշարունակեցին։ 1879ին սկսած յետաշրջութիւնը հետզհետէ սաստկանալով տեւեց մինչեւ 1908։ Բռնապետական եւ կամայական վարչաձեւը, որ արգելք կ'ըլլար ամէն կարգի մտաւոր գործունէութեան ազատ զարգացման, կարծես թէ քիչ մը թեթեւ ցաւ միայն 1897—1898 տարիներուն։ Թուրքեւհելլէն պատերազմի (1897) ընթացքին օսմանեան հաւաքականութիւնը, մասնաւորաբար Պոլսոյ մտաւորականները աւելի կենդանութեան եւ շարժումի նշաններ ցոյց տուին։ Սակայն եւ այնպէս չափազանցութիւն պիտի ըլլար պնդել թէ 80ական եւ 90ական թուականներուն ոեւէ մտաւորական շարժում տեղի չունեցաւ։ Ձենք կրնար ըսել թէ ռուսական պատերազմի վարրդայնին եւ հելլենական պատերազմի նախօրեակին միջեւ Թուրք ազգայնականութեան գաղափարը երբեք չմշակուեցաւ օսմանեան կայսրութեան մէջ։

Համաթրքականութեան Գ. գործօն շրջանին՝ այսինքն 1897-1900 թուականներուն առաջ եկան կարգ մը յարգելի «Թիւրքճի»ներ որոնց անձերն ու գործերը ուշադրութեան արժանի են եւ որոնք յաջողեցան կարգ մը երկեր հրատարակել։ Ասոնք են՝ Շէմսէտտին Սամի պէյ, Նէճիպ Ասըմ պէյ, Վէլիտ Չէլէպի էֆէնտի, Պուսալը Թահիր պէյ, Րաիֆ փաշազատէ Մէհմէտ ֆուատ պէյ, Ահմէտ Հիքմէթ պէյ, բանաստեղծ Էմին պէյ, Թունալը Հիլմի պէյ, «Իգտամ»ի տնօրէն Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ, Էմրուլլահ էֆէնտի, Նէճիպ պէյ եւն.։

Շէմսէտտին Սամի պէյ. — Ֆրաշէրցի Շէմսէտտին Սամի պէյ ծագումով Ալպանացի է։ Ֆրաշէր նախկին Եանիա նահանգի Էրկէրի սանճաքին ենթակայ Փէրմէտի գաւառակին գիւղախումբի կեդրոնն էր։ Ֆէրաշէրի պէյերու բուն կեդրոնն է Պէրաթը։ Ասոնք միշտ Օսմ. կայսրութեան ծառայած են։ Այս պէյերը աւանդականօրէն մեծ կարեւորութիւն կուտային գիտութեան ու դաստիարակութեան եւ մասնաւոր ուսուցիչներ բռնելով արաբերէն եւ պարսկերէն կը սորվեցնէին իրենց զաւակներուն։ Ժթ. դարու վերջին երրեակի սկիզբները Ֆրաշէրցի Ապտիւլ պէյ, որ ալպանական ազգայնականութեան ծառայող մը եղած է, լատինական տառերով ալպաներէն այբուբեն մը պատրաստած է։ Այս գերդաստանին կը պատկանի նաեւ Շէմսէտտին Սամի պէյը, որ Վէֆիք փաշայի «Լէհճէի Օսմանի»ն կատարելագործելով գրի առաւ «Քամուսը Թիւրքի»ն, ասկէ զատ հին Թուրքերը Արեւմուտքի թուրքերուն ծանօթացնելու համար կարգ մը հին գործեր արեւմտեան թուրքերէնի թարգմանեց, ու հեղինակեց «Քամուս իւլ Ալամ»ը, որ իր վրայ հրաւիրեց Թուրք մեծամեծներու ուշադրութիւնը։ Մէկ խօսքով, Շ. Սամի պէյ բառարանի, լեզուի եւ պատմութեան ասպարէզներուն մէջ մեծ ծառայութիւններ մատոյց Թուրք ազգայնականութեան։

*
* *

Ահա՛ իր կենսագրականը.— Շէմսէտտին պէյ ծնած է Ֆրաշէրի մէջ՝ 1850 յունիս 1ին երբ հայրը Խալիտ պէյ մեռաւ, Եանիա երթալով մտաւ նախնտրղուտյն դպրոցը, յետոյ յունական «Զոսիմէա» գիմնազիոնը, զոր աւարտեց 1871ին։ 1872ին Պոլիս գալով, Մամուլի գրասենեակին մէջ պաշտօնի կոչուեցաւ։ 1873ին «Հատիքա» (պարտէզ) անուն պարբերաթերթի մը խմբագրապետ եղաւ։ Այսպէս Շ. Սամի պէյ 23 տարեկանին իբրեւ խմբագրապետ Մամուլի ասպարէզը նետուեցաւ եւ մինչեւ մահը, այսինքն ամբողջ 31 տարի՝ գրիչը ձեռքէն չնետեց եւ մամուլէն չրամանուեցաւ։ 1874ին Սամի պէյը կը գտնենք ափրիկեան Տրիպոլիսի մէջ՝ իբրեւ տնօրէն-խմբագրապետ «Թարապլուս» անուն թուրքերէն-արաբերէն թերթի մը։

1875ին Պոլսոյ մէջ հիմնեց Թուրքերէն առաջին օրաթերթը՝ «Սապահ», որուն տնօրէն-խմբագրապետն էր։ Սակայն մտքի ու գիտութեան մարդիկը ընդհանրապէս շատ չեն յաջողիր վարչական եւ տնտեսական գործերու մէջ։ Այսպէս, Շէմսէտտին Սամի պէյ ի վերջոյ ստիպուեցաւ «Սապահ»ի արտօնատիրութիւնը ծախել իր գրաշարը՝ Միհրան էֆէնտիին։ Այս հայ գրաշարը, գրաշարատունէն արտօնատէրի գրասենեակը կ'անցնի, եւ Շէմսէտտին պէյն ալ իր նախկին վարձկանին վարձու խմբագիրը կը դառնայ։ «Սապահ» թերթին մէջ առաջ եկած այս տարօրինակ յեղաշրջութենէն յետոյ, քաջահմուտ Շ. Սամի պէյ մինչեւ իր մահը Միհրան էֆէնտիի տնտեսական գերիշխանութեան տակ կը մնայ...

Շէմսէտտին Սամի պէյ 1880 թուականին զինուորական հակակշռի յանձնախումբին Բ. քարտուղար կարգուած էր. յետոյ աւագ քարտուղար նշանակուելով, այդ պզտիկ պաշտօնը տարաւ մինչեւ վերջ։

(15) ԽՈՒՍՈՒՖ ԱՔՁՈՒՐԱ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Բ.

ԴԵՐՋԱՆ.— Կարնոյ եւ Երզնկայի միջեւ լայն տարածութեան վրայ, 860 գիւղերէ բաղկացեալ վերի եւ վարի Դերջանները գրեթէ անմարդաբնակ անապատի մը վերածուած են։ Հայկական շէն ու բազմամարդ գիւղերու աւերակներուն վրայ բուեր կը վայեն։ Տեղացի ժողովուրդը գաղթած կամ հիւանդութենէ բնաջնջուած՝ երկիրը կիսովին պարպուած է։

Ժամանակին անսպառ արմտիքի շտեմարան եղող արգասաբեր հողերը այսօր խոպան ու անմշակելի կը մնան։ Արդիւնաբերող հայ ժողովուրդը կարծես իրեն հետ տարած է թրքական բառով, երկրին «խերն ու պէրէքէթը»։ Եւ այսօր Դերջանի Թուրք ու քիւրտ ժողովուրդը անօթի կը մնայ, լայնատարած բերրի հողերու կեդրոնին մէջ։

Կարգ մը հայ գիւղերու մէջ բնակեցուած Կարսի եւ Արտահանի գաղթականները հողին կապուած չեն դեռ, իսկ պետութիւնը չուզեր կամ չի կրնար հետաքրքրուիլ երկրագործութեան արդիւնաբերութեամբ, ձգելով որ ժողովուրդը ընկճուի ու փճանայ ծանր տուրքերու բեռան տակ եւ առիթ չունենայ ըմբոստութեան մասին խորհելու կամ պատրաստուելու։

Ներկայիս ամբողջ Դերջանի քանի մը գիւղերուն մէջ միայն քրդացած Հայեր կան հետեւեալ բաժանումներով.— Դիզիկ՝ 3 այր, 5 կին, Բազառիճ՝ 2 այր, 3 կին, Վիժան՝ 4 կին, Թուրքերու մօտ, Կոթեր՝ 3 որբեր եւ 8 հայուհիներ, Ծաղկարի 3 կին, Քիւրդ քաղաք՝ 2 կին, Խարխին՝ 23 կին, 6 այր (կիները արգելափակուած են թուրք հարեմներու մէջ), Մամախաթուն՝ 8 այր և 15 կին։ Վերջապէս, Դերջանի շրջանը ունի 35 հայերու դէմ 70է աւելի թրքացածներ։

ԵՐԶՆԿԱ.— Նախկին չորրորդ բանակի կեդրոնատեղին այսօր ամայացած է կարծես. ոչ զինուորական շարժում եւ ոչ ալ առեւտրական եռուզեռ։ Կեանքը դադրած է թէ՛ քաղաքին, թէ՛ գիւղերուն մէջ։

Հայոց թաղերու աւերակները տխուր պատկեր մը կը ներկայացնեն. շուկան կիսովին հրկիզուած է, արմտիքի հրապարակը ամայացած, կը տիրէ մեռելային անշարժութիւն մը։

Անակնկալ նահանջի ժամանակ թուրքերու ձեռքը մնացած հայ որբերու մեծամասնութիւնը թուրք որբանոցներու մէջ պատսպարուած է եւ այսօր որպէս թուրք օղլու թուրքեր կը ծառայեն բանակին մէջ։

Քաղաքին մէջ Հայ անունով ապրող հայութիւն չկայ, իսկ թուրք հարէմներու մէջ փակուածներու թիւը հազիւ 60ի կը հասնի. անոնցմէ 3ը հանրածանօթ գերդաստաններու զաւակներ են։

Երզնկայի շրջակայ գիւղերը ցրուած եւ իրենց դժբախտ գոյութիւնը ողբացող հայրենակիցներու թիւը 40ի կը հասնի, օրինակ, Մթընի՝ 6, Կարմրի՝ 2, Բըթառին՝ 2 կին, 4 որբուհի, Երկան՝ 3 կին, Կիւլիճէ՝ 5 հայուհի, Ագրակ՝ 4 կին, 6 պզտիկներ։

Իսկ գիւղերու մէջ ցրուած Հայերու թիւն է 43, որոնց 28ը թրքացածներ։

ՏԷՐՍԻՄ.— Զուտ քրդաբնակ այս շրջանը հինէն ի վեր ըմբոստ է կառավարութեան դէմ։ Բայց վերջին տարիներուն դէպքերը աւելի շեշտեցին զէնքի փարելու կարեւորութիւնը, եւ Տէրսիմցին այսօր գոյութեան պայքար կը մղէ կառավարութեան դէմ։

Տարիներէ ի վեր թուրք բանակը զբաղեցնող աշիրէթապետական կռիւները վերջին տարիներուս աւելի սուր բնոյթ ստացան եւ այսօր տեւական ապստամբութեան դրօշը պարզուած է Տէրսիմի անառիկ լեռներուն վրայ։

Տէրսիմը՝ հայրենիքն է 17 զանազան աշիրէթներու, որոնց գլխաւորներն են՝ Շէյխ Հէսէնցի, Լօլանցի, Մէնըքանցի, Հայտարանցի, Պալ Ուշաղի եւ ուրիշներ բոլորն ալ ալէվիներ։ Թուրքերը «Քըզըլ Պաշ», Քիւրտերը «Ցըմըլի» կ'անուանեն. Տէրսիմցիները իրենց առանձին լեզուն եւ կրօնական սովորութիւններն ունին։

Երկիրը կը կառավարուի աշիրէթապետներու խորհուրդի մը կողմէ՝ «ճէմաաթ», որ կը կոչուի ընտրեալներու ժողով։ Իրականութեան մէջ ասոնք թէեւ թըշնամի են իրարու, բայց միացեալ ճակատով դուրս կուգան, երբ վտանգը կը սպառնայ Տէրսիմի անկախութեան սահմաններուն։

Տէրսիմի ժողովուրդը կղզիացած է իր նեղ սահմաններուն մէջ եւ զուրկ՝ ապրուստի ամէն միջոցներէ։ Իր գլխաւոր զբաղումը կողոպուտ է, բայց ներկայիս հազուադէպ պարագաներու մէջ միայն կրնայ դուրս գալ պաշարման գիծէն գիւղ մը թալանելու կամ կարաւան մը կողոպտելու համար։

Գուլթու տէրէսի կոչուող անառիկ կիրճէն ներս եւ զանազան «մէզրէներու» (քանի մը տունեբէ կամ վրաններէ բաղկացեալ պզտիկ գիւղեր) մէջ պատսպարուած եւ որպէս Հայ իրենց գոյութիւնը պահելով հանդերձ, հայ լեզուն մոռցած՝ քրդախօս Հայերու թիւը 750ի կը հասնի, հպատակ այսինչ կամ այնինչ աշիրէթապետին եւ ենթակայ անոնց վարած օրուան քաղաքականութեան։

Բերկրիի, Բաբերդի, Խոզաթի շրջաններուն մէջ ցրուած մեր ազգակիցներու թիւը 520ի կը հասնի, մեծամասնութիւնը՝ օտարացած։

ԲԱԼՈՒ.— Քրդական ապստամբութեան կրակի առաջին գիծը, եւ Տէրսիմի բանալին նկատուած Բալուի շրջանը հրկիզուած ու քանդուած է թուրք «յաղթական» բանակին կողմէ։ Մէհմէտճիքներու «հրաշագործ» սւինկիւն իր զօրութիւնը ցոյց տուած է քիւրտ ժողովուրդին։

Պատմութիւնն է որ կը կրկնուի. շատ կարճ ժամանակի մէջ Քիւրտը ինչ զէնք որ գործածեց Հայերուն դէմ, նոյն զէնքերով կոտորուեցաւ կրօնակից թուրքին կողմէ։

Շէյխ Սայիտի ապստամբութիւնը շատ սուղի նստած է այս շրջանի ժողովուրդին վրայ։ Քիւրտ գիւղերը հրկիզուած եւ քանդուած են հայ գիւղերու նման։ Տնտեսական կեանքը մեռած է, իսկ թալանն ու կողոպուտը կը շարունակուին դեռ. երկիրը անիշխանութեան մատնուած է, ամէն կողմ աւեր, քանդում, դիակ, արիւն...

Աւելի ողբալի է այս շրջանի մէջ ցրուած ափ մը Հայերու վիճակը։ Անօթի ծարաւ, մերկ ու բոպիկ խլեակներ դռնէ դուռ, գիւղէ գիւղ կը քաշկռտուին ի գին պատառ մը չոր հացի։ Կոիւներու ժամանակ 300է աւելի հայրենակիցներ դաշնահարուելէ վերջ, ներկայիս Բալուի կարգ մը գիւղերուն մէջ ծայրագոյն թշուառութեան մատնուած են հարիւրաւորներ. կամ սովամահ ըլլալու եւ կամ մէկ օրէն միւսը կոտորուելու սպառնալիքին տակ կը գտնուին. եկեղեցի կամ վարժարան փնտռած չունին, եւ ոչ ալ գիւղի մը տէրտէր՝ մեռելները թաղելու համար. ամէն Հայ մեռելաթաղ մըն է իրեն համար եւ պէտք չունի տէրտէրի, երբ ինքը այնքան «տէրտ» ունի։

Կատարուած քննութեամբ ճշդուած է, որ ներկայիս Բալուի, Խոզմաթի, Պաղընի, Բիրանի, Լըճէի, Հանիի, Թէրիգանի, Էկիլի, Հասան Օվայի եւ շրջականերու մէջ 750է աւելի հայրենակիցներ ունինք, որոնց մեծամասնութիւնը կիներ են, 105է աւելի որդեգրուած որբեր, տասնեակ մը արհեստաւորներ և մնացեալները Քիւրտերու հետ ամուսնացած հայուհիներ։

ԱՆՏՈՆ ՉԷԽՈՎ

(Մահուան 25ամեակին առթիւ)

Ռուս իրապաշտ գրականութեան հիմնադիրներէն ընտոն փավլովիչ Չէխով ծնած է 17 յունուար 1860ին Տագանրոքի մէջ եւ մեռած Պատընվայլըր (Գերմանիա) 15 Յուլիս 1904ին, հեռու իր հայրենիքէն եւ իր սիրած ժողովուրդէն, պանդոկի մը անկիւնը, քայքայուած թոքախտի անողոք հիւանդութենէն եւ յետոյ թաղուած Մոսկուայի մօտ Նովոտիէվիչի գերեզմանատունը։

Գերմանները 1916ին Չէխովի կիսարձանը հալեցուցին եւ թնդանօթ շինեցին, եւ ի՞նչ հեգնանք, պատմութիւնը ուզեց որ այդ հանճարեղ գլուխը մահացու գործիքի մը փոխակերպուի, ան որ 25 տարի շարունակ, ռուս ժողովուրդին վիշտն ու ձանձրոյթը, սէրն ու տառապանքը պատմած է այնքան զգայուն, այնքան բեղմնաւոր առաքելութեամբ։ Չէխով իր գրական գործունէութիւնը սկսած էր Ալէքսանդր Բ.ի մահէն անմիջապէս վերջ, երբ ռուս ժողովուրդը եւ մտաւորականը կը հեծէին ճնշող լուծի մը տակ։ Զաւակն էր նախկին ճորտի մը, բոլորովին աղքատ. Եղած է պաշտօնեայ իրեններուն ապրուստը ճարելու համար, բժշկական ուսանո[ղ] ... աշխատակցած է գրական [...] գիծական թերթերու, [...] ծաղրող պատմուածքներ[ով] ... Ութսուն տարեկանին կը հր[ատարա]կէ իր առաջին հաւաքածո[յ] տարբեր պատմուածքներ[ու], օրէն միւսը կը դառնայ հ[ռչա]կուոր։ Զինքը ձեռքէ ձեռք ... Ռուս Ակադեմիան 1898[ին] ... վի տուած է Պուշկինի մ[րցանակը] ... ընտրուած է նաեւ ակադ[եմական] ... սակայն չէ ընդունած, կոր[ծ]... տրութիւնը ցարին կողմէ բացուած չըլլալով։

Բոլոր քննադատները ... հատած են զինք, նոյն ... վրան-բաց գրուածքներ[ը] ... վճիտ, կտրուկ եւ հզօր ... ծումներու հանդարտ կեն[դ]... ձեւի կատարելութիւնը, ... ջղուտ պատկերները, ... տերը, հեգնող եւ վի... դառն շեշտը համակրան[քը] ... ցուցած են ամէն խաւի ... ներու մէջ, մանաւանդ ... մանները տեսակ մը ժող[ով]... սիրուն երգեր են, որոնց ... մէջ անպատում տխրութ[իւն] ... կայ։ Չէխով իր հերոսներ[ը] ... չարչրկէ, բարոյական ... կումներու կ'ենթարկէ, ... ողբերգական համակր[անք] ... կը գնէ։ Ճակատագրայ[ին] ... թեան մէջ կը տառապի[ն] ... րոսները, սակայն այն[քան] ... գրութիւն, այնքան երա[նի]... թաշշային զգայական ... մը որ կը մեղմես ու ... իր գործերը։ Չէխովի ... պոռթկումները զարտուղ[ու]... սութիւններ են։ Կարծէք ... խտացնել ռուսական մ[ի]... գին եւ այդ է պատճառ[ը] ... խովի թատրոնը չէ ունե[ր] ... գնութիւն, ոչ ալ ոգեւո[րու]... թիւն։ Չունի նաեւ վի... անհրաժեշտ տարրերը ... կան գրականութեան, ... ձերը նուրբ, իրական եւ ... են, ձեւերը եւ դէմքերը ... կերացուած։ Տպաւորիչ ... ստեղծելու գաղտնիքը ... նաեւ բնական խօսակցու... տխուր եւ երազային եւ ... իր նորքով զգայուն բ...

Նուրբ եւ աղնուակա[ն] ... ունեցած է Չէխով, ... բնաւորութիւն մը, սակ... նորոք հիւանդութիւնը ... դառնութիւն մը կաթ... իր արուեստին մէջ։ Այդ ... ճառը որ ընդվզումի պ... ները թեւատ մնացած ... հսկայ թռիչքը սանձա... պատմուածքներուն երբ ... մելամաղձոտութիւնը, ... երգիծանքը, խաղաղ ... կերները եւ ճնշող ապր... կազմեն սերունդի մը ... երեւոյթները, որոնցմէ ... եղած նաեւ Չէխով։ ... հզօր նկարիչն էր, դար... վաղուան փոթորիկներո[ւն] ... կանատես եղանք վեր[ջին] ... տարիներու ընթացքին։

Չէխովի անյարիր ... խաղացումն էր Նորած[ին] ... լոյսներու եւ յեղափոխ[ական]... ներու, որոնց աշխ[ատանքը] ... մէջ կը թրծուի ռուսակ[ան] ... տը այսօր։ Չէխով ձայ... կային ապուշութիւնն ... նութիւնը, սակայն կը ... տոյեվսկիի, Տոլստոյի ... բարոյախօս, կամ կրօ... գափոխութեան ռահվիր[այ] ... արուեստագէտ ուզեց ... սուտը եւ բռնութիւնը ... տակ։ Ռուս գրողները ... տապարտած են Աստու[ծ]... կեանքը։ Չէխովի յոռե... վախճան մը չէ ունեցա[ծ] ... վիրաւոր յուզումները ...

ւոր բուժում մը։ Չէխով չի խորացներ զգացումները, չի մեկնաբաներ, այլ կը դիտէ, գոյց կուտայ եւ կ՚անցնի, սակայն երբեմն քանի մը խօսքով, պզտիկ պատկերներով ողբերգական զգայականութիւն մը, հաղորդական յուզում մը կը ստեղծէ։ Յաճախ մարդոց հոգիներէն ներս չի թափանցեր, այլ արտաքին, նիւթական միջոցներով կը խորացնէ անոնց ներքին ապրումները եւ ուժգնութիւն կուտայ, վառելով ընթերցողին երեւակայութիւնը։

Չէխով խոր ազդեցութիւն ձգած է երիտասարդ սերունդին վրայ՝ քաղաքական ձգտումներէ հեռու, ապրած է մտերիմ ընկերութիւնը Մաքսիմ Կորքիի, Կորոլէնքոյի, Սոլոլովքիի եւ յետոյ Տոլստոյի, որուն հետ խորունկ սիրով կապուած էր. կը սիրէր Պալզաքի վէպերը, Զոլան եւ Ֆրանսացի բնապաշտները։ Տրէյֆիւսի դատին ժամանակ ծափահարեց Զոլան։ Ռուսիոյ մէջ պահպանողականները աչքէ ձգեր էին զինքը, բայց հակառակ անոնց բարբանջքին, իր հմայքը աճեցաւ եւ 1905ի յեղափոխութենէն առաջ, Չէխով ռուս գրական լճացած կեանքին մէջ տեսակ մը հզօր ազդակ դարձաւ մտաւորական ազատագրման։

Իր մահուընէն երեք տարի առաջ կ՚ամուսնանար տիկին Գնիբերի հետ, գեղեցիկ դերասանուհի մը որ լաւագոյն խաղացողը եղած է իր տրամաններուն, միակ սիրային արկածը զոր ունեցած է, պատմած է «Արիադնա» պատմուածքին մէջ՝ փոխելով հերոսներուն անունը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 29 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին մեծ դաշտահանդէսը Սթրէպլինի անտառին մէջ՝ անցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Ժամը 7էն սկսեալ ժողովուրդը խումբ առ խումբ կուգար դաշտ։ Ժամը 10ին արդէն խուռներամ բազմութիւն մը լեցուած էր եւ ամէն ծառի տակ մուխ կը բարձրանար։ Խանդավառութիւնը ծայր աստիճանին հասած էր։ Ընկ. Ա. Ալեքսանեան, Պ. Ե. Չէլէպեան եւ Պ. Օհան անընդհատ կը նուագէին, մինչ երկու կողմերէն հոսող ջուրը հայրենի յիշատակներ կ՚արթնցնէր։ Ցատկապէս շինուած բեմի մը վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, «Դէպի Ազատութիւն» եւ Դաշնակցութեան զինանշանը։ Կը նախագահէր ընկ. Հ. Ուզունեան, որ պարզեց Խանասորի արշաւանքին պատճառները եւ եզրակացուց. «Ֆէտային ու մտաւորականը չեն դադրիր գործելէ, մինչեւ որ իրականանայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանը»։ Յեներգեց ընկ. Մ. Մուրատեան։ Ցաջող արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Յ Մաթոսեան եւ Հ. Աբրահամեան։ Մէջընդմէջ եղան պատշաճ խմբերգներ։ Բանախօս ընկ. Պ. Թիւլպէնտճեան իր կարգին երկարօրէն բացատրեց Խանասորի արշաւանքին շարժառիթները եւ նկարագրեց կռիւը։ Ընկ. Գ. Կարապետի կողմէ գծուած «Դէպի Ազատութիւն» շրջանակով նկարը եւ շիշ մը շամփանիա աճուրդի դրուելով, բարձրացաւ մինչեւ 237 ֆրանքի։ Շահեցաւ Պ. Պետրոս որ լայն մասնակցութիւն ունեցաւ աճուրդին։ Պ. Օհան Բագոսեան երգեց «Կռունկ»ը։ Ընկ. Հ. Աբրահամեան եւ Մ. Մուրատեան խաղացին «Գիւղական հեռախօսը» զաւեշտը մէկ արար։ Այնուհետեւ սկսան պարերը մինչեւ ուշ ատեն եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ թարմ յիշատակներով տոգորուած։

Հ. Ա. ԿՈՐԻՒՆ

ԵՂԵԳԻՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 յուլիս.— Խարբերդ Եղեգիի նորակազմ Պատանեկան Միութեան երեկոյթը, տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն, Սալոն Սպանեօլի սրահին մէջ։ Ժամանակէն առաջ հայրենակիցներու հոծ բազմութիւն մը փութացած էր սրահը։ Հանդէսը բացուեցաւ խումբ մը վառվռուն պատ[ա]նիներու «Մեր Հայրենիք», խմբերգով։ Յետոյ օրուան նախագահը մանրամասնօրէն պարզեց Միութեան նպատակը, որ է զարկ տալ մեր երիտասարդներու ինքնազարգացման, վառ պահել ազգային աւանդութիւնները, հետեւելով նահատակներու շաւղին։

Եղան արտասանութիւններ եւ մեներգներ։ Տեղի ունեցաւ նաեւ Միութեան վիճակահանութիւնը. շահեցան հետեւեալ թիւերը — 16, 84, 188, 175, 370, 460։ Միութեան կողմէ պարսկական փոքր գորգ մը աճուրդի դրուեցաւ. կարճ ժամանակամիջոցին մէջ բարձրացաւ 270 ֆրանքի։ Գորգը շահեցաւ Պ. Մելիքեան։ Հանդէսին վերջին մասը կը կազմէր երկու քրքջալիր զաւեշտներ մասնակցութեամբ Պ. Մ. Գաբրիէլեանի եւ Միութեան անդամներու։

Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Վերջերս Տէօրթ Եօլցի երիտասարդ մը պտտած է Տէր Զօրի անապատները, անցած է մինչեւ Տիարպէքիրի սահմաններն ու քրտական լեռները եւ գտած է կարգ մը բեկորներ հայ տարագրութենէն։

«Ազդակ» կը հրատարակէ անունները այդ բեկորներուն.—

1.— Զէյթունի գիւղերէն Նազարէթ Համթըրաշեան (իր հօր եւ մօր անունները չի յիշեր)։

2.— Նիկոմէդցի մը (իր անունը չի յիշեր). մօր անունը Փերուզ, հօր անունը Հայկ, հօրեղբայրը Մերսին կը գտնուի եղեր

3.— Կէօքսիւնի Քիրէճ գիւղէն Սիրուն, եղբօր անունը Յակոբ, հօր անունը Մարտիրոս, մօր անունը Անաղըզ։

4.— Թօմարզացի Մաննիկ, հօրը անունը Արթին, եղբայրը Աբրահամ։

5.— Սըվազի Կէրվէ գիւղէն Սիրուն, հայրը Մկրտիչ Գոտողեան, եղբայրը Ներսէս, մայրը Օրոսիկ։

6.— Պրուսայի Կիւռլէ գիւղէն Եդուարդ, հայրը կօշկակար Աբրահամ, մայրը Սրբուհի, եղբայրը Սերովբէ, քոյրը Ովսաննա. քրոջ ամուսինը գալայճը Եագուպ։

7.— Աֆիոն Գարահիսարէն Շահնուր Թօքաթլեան, հօր անունը Դաւիթ, մայրը Մաննիկ։

8.— Խարբերդցի Վահան. եղբայրները Արթին եւ Պօղոս. քոյրը Խարբերդ դպրոց մնացած է եղեր։

9.— Խարբերդի գիւղերէն Իսահակ, հայրը Ասատուր, մայրը Սրբուհի, մեծ քոյրը Վարդուհի։

10.— Խարբերդցի Յակոբ, հայրը Վանէս. հօրեղբայրը Գաբեգին (Ամերիկա), միւս հօրեղբայրը դարձեալ Ամերիկա. մայրը Աննիկ, քոյրը ազնիւ։

11.— Թէքիրտաղցի Միհրան, հայրը Օննիկ (երկաթագործ) մայրը Գայիանէ։

Այս անունները յանձնող Տէօրթ Եօլցի երիտասարդը կը յայտնէ որ՝ ինք պիտի կրնայ այս անուններէն ուզածը փոխադրել Պէյրութ, որով աւելի մանրամասնութեանց համար պէտք է դիմել Պէյրութի վրանաքաղաքը Տ. Թորոս Մաճարեանի։

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՃԷՄՊՈՐԻԻՆ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Էրրօ Փարք (Լիվրփուլ), 29 յուլիս.—

Խիստ հաճելի ճամբորդութենէ մը վերջ, հայ Արիները Պըրքընհէտ հասան երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ։ Ամբողջ քաղաքը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը եւ դրօշազարդուած ի պատիւ Ճէմպորիին։

Հայ Արիները Էրրօ Փարք (Ճէմպօրիին վայրը) հասան ժամը 4ին։ Պաշտօնական գործողութիւններէն եւ վերաբացումէն վերջ (միայն հրաւիրուած միութիւնները կրնան մասնակցիլ), հայ արիները ընդունուեցան ներս։

Ճիշդ այդ պահուն, Հայ Արիները դիմաւորեց ընդհ. պետը, Սըր Ռոպըրթ Պէյտըն Փաուըլ, Սկաուտութեան հիմնադիրը։ Բարի գալուստ մաղթեց Հայերուն եւ տեղեկութիւններ քաղելով, անոնց առողջութեան եւ ճամբորդութեան մասին, հրաժեշտ առաւ, ջերմ մաղթանքներով։

Սկաուտները հաստատուեցան իրենց բանակավայրը։ Ձախ կողմը Լեհաստան է, աջ կողմը Պելճիքան։ «Հայաստան» բանակավայրն ալ հաստատուեցաւ հոս։ Առաջին անգամ ըլլալով 21 տարիէ ի վեր, Հայ Արիները կը մասնակցին Ճէմպորիին։ Պէտք էր տեսնել մեր տղոց հպարտութիւնը, երբ սկաուտ պետեր կը մօտենային իրենց շնորհաւորութեան խօսքերով։

Ճէմպորին կը սկսի վաղը առաւօտ։ Թագաւորին հօրեղբօր Քոննոթի դուքսին նախագահութեամբ։ Բոլոր ազգերու դրօշները պիտի բարձրանան կարգով եւ հայկական եռագոյնն ալ հպարտօրէն պիտի ծածանի այս տօնին, ուր համաշխարհային սկաուտութիւնը 21 տարեկան պիտի ըլլայ։

Գ. Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՇՈՒԱԶԻԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր Choisy le-Roiի ֆրանսական մարզական միութիւնը ըստ իր սովորութեան կազմակերպած էր տարեկան մրցումներ (Tournoi de sixte), որոնք տեղի ունեցան Շուազիի տեղական միութեան մարզադաշտին վրայ։ Այս մրցումները շարունակութիւնն էին անցեալ տարուան բաժակի մրցումներուն, որոնց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերը մասնակցելով մեծ յաջողութեամբ կըրցած էին բաժակը շահիլ։

Ահա այս բաժակին մրցումն էր որ տեղի ունեցաւ 34 մասնակցող խումբերու միջեւ։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն բացակայութիւնը զարմանք պատճառեց թէ կազմակերպիչ մարմնին եւ թէ ժողովուրդին, որոնք անցեալ տարի ջերմապէս գնահատած էին հայ խումբերուն գեղեցիկ խաղարկութիւնը։

Ցաւալի է ըսել թն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանի վարիչները շատոնց մէկ կողմ ձգած են ֆութպոլի կազմակերպութեան հոգն ալ, եւ չեն ուզեր հետաքրքրուիլ։ Այս կացութեան առջեւ հայ ֆութպոլիստներէն շատեր ֆրանսական խումբերու մէջ արձանագրուած են եւ շատեր ալ ուրիշ խումբեր կը փնտռեն խաղալու համար...։

Գ. ԳԱՍԱՊԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները մօտ 40 հոգի վաղը կիրակի առաւօտ կը մեկնին բանակումի, Stella Plage։ Այս առթիւ սկաուտական յանձնախումբը պարտք կը համարէ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի, որ սիրայօժար կը տրամադրէ իր վարչութեան ենթակայ անտառին մէկ մասը, սկաուտներու բանակումին համար։

Ուրեմն բոլոր այն ծնողքները՝ որոնք արդէն արձանագրած են իրենց զաւակները յիշեալ բանակումին, թող հաճին ներկայ ըլլալ, կիրակի առաւօտ ժամը 8ին Gare du Nord կիսէ 12ին առջեւ։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական յանձնախումբը պաշտօն յանձնած ըլլալով Բ. Ժպտունիի, (սկաուտ խմբապետ) կազմակերպել Փարիզի հիւսիսային արուարձաններու մէջ (St. Denis, Epinay, Enghien, Montmorency, Sannois, Ermont եւայլն) սկաուտական խումբեր, արձանագրուիլ փափաքողները պէտք է դիմեն անոր, 55 Rue Félix Faure, Enghien։

Նոյնպէս Սէվրան եւ շրջականները նոյն պաշտօնը ստանձնած է Պ. Օննիկ Լօրէնեան, սկաուտ պատասխանատու վարիչ։

Սկաուտական Յանձնախումբ

ՕՐ. ՍՕՖԻ ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ԱՒԵՏԻՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Մարսէյլ 27 յուլիս 1929

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՍՊԱՆՆԵՑ. ԲԱՅՑ ԱՐԴԱՐ ԷՐ.— Այսպէս վճռեց դատարանը եւ անպարտ արձակեց Հանրիէթ Շօֆուրը, 19 տարու կին մը, որ սպաններ էր իր ամուսինը։ 12 տարու էր երբ ճանչցեր էր այն որ օր մը իր ամուսինը պիտի ըլլար. 16 տարեկանին կը կարգուէր եւ զաւակ մըն ալ կ՚ունենար։ Այր ու կին կը սիրէին զիրար։ Բայց այրը նախանձոտ էր, անտանելի ըլլալու աստիճան ու կինը շատ չանցած յաճախակի կը դառնար տան մէջ։ Բուռն ու կոպիտ նկարագրով, այրը կը ստիպէր իր կինը որ ճամբան միշտ ոտքերուն նայի։ Գլուխը վեր չառնէ շուրջը դիտելու համար։ Ամուսնական այս նեղութիւններուն վրայ կը բարդուէր նաեւ նիւթականը ու կեանքը այլեւս կը դառնար անհանդուրժելի։ Փետրուարի մէջ, իրիկուն մը, ամուսինը գործէն դարձաւ ջղայնոտած. կինը հիւանդ պառկած էր։ Այրը ճաշեց անոր քով նստած, բայց երեսին տալով իր հիւանդութիւնը եւ սպառնալիքներ ուղղելով կնոջ հօրն ու մօրը, որոնք յուռ մտիկ կ՚ընէին, յետոյ քնացաւ։ Առտուան դէմ ժամը 6ի ատեն արթնցաւ, արթնցուց նաեւ իր կինը, որմէ պահանջեց որ անմիջապէս տունէն դուրս ընէ իր մայրն ու հայրը։ Կինը չպատասխանեց։ Բարկացոտ այրը կ՚երեւի իր կնոջ բերանը բանալ տալու մտադրութեամբ, կից մը տուաւ անոր ու զայն նետեց անկողնէն վար։ Ելաւ կինը, սկսաւ հագուիլ եւ ուզեց սենեակէն դուրս ելլել։

— Եթէ դուրս ելլես, գոռաց մարդը, կը կոտրեմ ոտքերդ։

Յետոյ նորէն պառկեցաւ, կռնակը դարձուցած։

Այն ատեն, կինը առաւ ամուսնին ատրճանակը առանց նըշմարուելու, մօտեցաւ ու կրակեց։ Մարդը որ մտքէն իսկ չէր անցներ կնոջը ձեռքէն ստանալ մահացու հարուածը, թերեւս պայթիւնն իսկ չլսեց, աչքերը բանալու ատեն իսկ չունեցաւ։ Սրտին մխուած փամփուշտ մը, վերջացուցեր էր անոր գործը։

Ու դատարանը արդար գտաւ որ կինը անպարտ արձակուի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 193 —

Դուն ինծի մի՛ նայիր. ես եկայ պարզապէս հետաքրքրութեան համար, պարզապէս կեանքը տեսնելու եւ զայն ճանչնալու համար։ Կարելի բան չէ որ ես ինքզինքս այս ճախճախուտքին մէջ ձգեմ. երբե՛ք, երբե՛ք...»։

Անհաւատալի պարագայ, բառ մը իսկ չէր պատասխաներ Լոխում։ Պետրոս անդրադարձաւ որ անոր խօսելէ աւելի ի՛ր անձին է որ կ՚ուղղէր այս նախադասութիւնները։ Բնաւ վստահ չէր անոնց ընկերոջը վրայ կատարելիք ազդեցութեան, սակայն կ՚ըմբռնէր որ այդ պահուն իր անձն է որ դուրս կը քաշէ տիղմէն, բազուկներուն ամբողջ կարողութեամբը։ Բովինը հայելի մը կը դառնար, եւ Պետրոս անոր մէջ որոշ կը տեսնէր այն վիճակը ուր պիտի իյնար ինք ալ անվրէպ, եթէ ույժը չունենար անմիջապէս փախչելու, սանձուելու, հաւաքուելու։ Լոխում կանգ առաւ յանկարծ ու ըսաւ.

— Գործ չունիմ. փարա չունիմ. ինծի տասը ֆրանք տուր։

Պետրոս կրկինը տուաւ։ Դրամատոմսերը ափին մէջ սեղմած՝ անմիջապէս հեռացաւ Լոխում, առանց բառ մը արտասանելու։ Մէկէն կեցաւ սակայն, քիչ մը անդին, լապտերի մը տակ, ետեւ դարձաւ, սարսափելի ծամածռութեամբ մը խնդաց բարձրաձայն, սաղայէլի մը պէս, եւ թեւերը բացած վեր ցատկեց ճչալով։

— Խաբեցի՛, Պետրոսը խաբեցի՛, առի տասը ֆրանքը...

Ու վազելով խառնուեցաւ մութին։ Անշուշտ, նորէն գնաց ծխելու։

. . . .

Մեքենաները շաբաթ մը եւս դարձուցին։

— 194 —

Երբ Պետրոս կէս օր մը սրճարան մտաւ, զարմացումէն անշարժացաւ դրան մէջ։ Երբեք չէր պատահած որ բոլո՛ր Հայերը, բոլորն ալ անխտիր այսպէս հաւաքուած գտնէ նոյն սեղանին շուրջ, ամէնքն ալ լուռ, անխօս, գլուխները կախ։ Մէջտեղնին նստած էր բանասաեղծ-վարժապետը նամակի թուղթի մը առջեւ, գրիչը օդին։— «Չե՛մ կրնար եղբայր, ես այսպիսի բան չե՛մ կրնար գրել» ըսաւ ան ու յետոյ կարդաց ինչ որ կրցած էր գրել. «Յարգելի Տիկին — Մենք սիրելի ընկերներն ենք ձեր որդւոյն...» — «Անո՞ւնը ինչ էր. Լոխում, չպիտի գրեմ եա՛»։ — «Զարեհ» պատասխանեց ձայն մը եւ բանաստեղծը կրկնեց. «Յարգելի Տիկին — Մենք սիրելի ընկերներն ենք ձեր որդւոյն Զարեհի, որ ...» — «Չե՛մ կրնար եղբա՛յր, ես այսպիսի բան չեմ կրնար գրել...»։

— Ճանըմ ի՞նչ է եղեր, ինծի ալ ըսէք. աղերսեց Պետրոս.—

Խնտամեան տարաւ զայն սրճարանին միւս անկիւնը եւ ըսաւ.

— Լոխումին խելքին եկաւ. այո՛, խելքին եկաւ... Երէկ իրիկուն երբոր պանդոկ մտայ. գլխ անմիջապէս անոր սենեակը տարին. արդէն ոստիկան մը եկած էր եւ խեղճը կապեր էին մահճակալին վրայ, պաշտօնեաներուն զալուն սպասելով... Գոնէ մարդու բա՛ն մի ըսեր... կը խօսէր կոր միայն. անդադար կը խօսէր... արդէն տասը համար գլխ կանչեր են, որովհետեւ միայն հայերէն կ՚ուզէ կոր խօսիլ... ուզեցին որ ըսածները թարգմանեմ... լեզուս բռնուած էր, չէի կրնար թարգմանել... պէտք չէր որ թարգմանէի... բայց երբ թարգմանեցի, ամէնը մէկ սկսան խնդալ... այդ խնդալի՞ք բան է... խընդալի՞ք բան է...

— 195 —

Չէր համարձակեր, չէր համարձակեր, սակայն չկարենալով հետաքրքրութեանը աւելի դիմադրել, Պետրոս հարցուց.

— Ի՞նչ կ՚ըսէր որ...

— Ի՞նչ պիտի ըսէ.— չորցնե՛նք ճահիճները, ջրանցքներ բանանք. չորցնե՛նք ճահիճները, ջրանցքներ բանանք. չորցնե՛նք ճահիճները...

***

Զանգակատան ետեւէն, պարտէզի մը խորէն, ագարակի մը չես գիտեր որ անկիւնէն աքաղաղ մը առաւօտը կը ծանուցանէ։ Եւ ահա որ ուրիշներ, սուր, խուլ, կամ թաւ կանչերով կը ձայնակցին առաջինին, մօտէն կամ հեռուէն, աջէն թէ ձախէն, նախ երկար ու անհաւասար ժամանակամիջոցներով, յետոյ եռաձայն, քառաձայն։ Նոյնն է նաեւ այսպիսի պանդոկներու մէջ։ Սանդուղի մը տակէն, նրբանցքի մը խորէն, չես գիտեր որ յարկէն զարթուցիչ մը կը ճչայ։ Եւ ահա որ ուրիշներ... եռաձայն ու քառաձայն։

Հայհոյութեան մը պէս բազուկը արձակեց Պետրոս վերմակէն դուրս եւ ուժով մը զարկաւ։ Ժամացոյցը իր բարձունքէն ինկաւ գետին. թաւալեցաւ մինչեւ աթոռին տակ, ու դեռ շարունակեց զզուանքը քակել, մռլտալով։ Որքա՜ն պիտի փափաքէր քիչ մը եւս յամենալ անկողնին ջերմութեանը մէջ, եթէ արդէն իսկ սանդուղներէն ծանր ծանր ոտնաձայներ եւ դէշ արթնցած հազեր չիջնէին, եթէ գոնէ ան միւսը չմոլտար։ Պետրոս նետուեցաւ անկողնէն վար, վերմակին ծալքերուն խառնուած հագուստները դուրս քաշեց, եւ սկսաւ արագօրէն հագուիլ։

— 196 —

Փետրուարի այս օրերուն եւ առաւօտուն այս քան կանուխ՝ մութ կ՚ընէ։ Լոյսը վառեց։ Սունկէ սատամնաշարեր ծխնելոյզները կը խածնեն։ Լխպիկ հացի պատառներ աղմուկով կ՚իյնան բակին մէջ։ Փողոց ելլող բանուորին ծծբակը պատառաքաղ մը կը մտնէ ու կը դողայ, մինչ անվերջանալի անձրեւը կ՚աղտոտէ ամէն բան եւ զոներ կը գոցուին։ Պետրոս վերջին ակնարկ մը նետեց շուրջը։ Նախորդ գիշերուընէ մնացած պանան մը տեսաւ սեղանին վրայ։ Գրպանեց։ Մարեց լոյսը եւ դուռը բացաւ։ Անմիջապէս ընկրկեցաւ։ Հակառակ առաւօտեան այդ տկար նշոյլին՝ ճանչցած էր Նէնէթը։ Ոչ անակնկալը, ոչ ալ զարմացումը բաւական չեղան զինքը լռեցնելու. Պետրոս անմիջապէս ճչաց.

— Դո՛ւն, դո՛ւն, նորէ՛ն... Օ՛հ ալ գլխ ձգէ՛, ալ գլխ հանգիստ ձգէ...

Բայց երբոր տեսաւ թէ Նէնէթ սենեակ կ՚անցնի եւ դուռը կը գոցէ, ձայնը աւելի բարձրացուց անբան անասունի մը պէս։

— Գնա՛, մեկնէ՛... կ՚ուզեմ որ անմիջապէս մեկնիս... ալ քեզի պէտք չունիմ ես, ո՛չ, ես այլեւս քեզի պէտք չունիմ...

— Փիէռ, մտիկ ըրէ գլխ... մտիկ ըրէ... բան մը ըսելու եկայ. շատ կարեւոր բան մը. յետոյ անմիջապէս պիտի մեկնիմ... մէկ խօսք միայն...

30 հոգի։ Պուլկար ծովային պահակներ, Վառնայի Նաւահանգիստին բացերը, Սեւ Ծովուն վրայ, բռնեցին երեք համանաւարներ, որոնք ծրագրած էին շոգեմակոյկով պուլկարական եզերք ելլել՝ Օգոստոս 1ի ցոյցերը կազմակերպելու համար։

Թուրքերու եւ Յոյներու փոխանակութիւն

Թայմզի Թղթակիցը Պոլսէն կը հեռագրէ.—

Թուրք կառավարութիւնը կը պատրաստէ իր պատասխանը Էնկլիւրիի հելլէն դեսպան Փափայի ամենավերջին առաջարկին, որով կը թելադրուէր երկու Հանրապետութեանց միջեւ բնակիչներու փոխանակութեան մասին առկախ մնացած վէճերը իրաւարարութեան ենթարկել։

Մինչ այդ, Թուրքիոյ մէջ հետզհետէ մարմին կ՚առնէ այն գաղափարը թէ՝ քանի որ հելլէն կառավարութիւնը կը պնդէ Պոլսէն օսմանեան անցագրով մեկնած Յոյներու Թուրքիա վերադարձին վրայ, Թրակիոյ Թուրքերը պէտք է ամբողջութեամբ փոխանակուին Ներկայիս Պոլիս բնակող Յոյներուն հետ։ Պէտք է դիտել տալ սակայն թէ՝ մինչ այս վերջիններուն զանգուածային մեկնումը բարերար պիտի ըլլայ Թրքական տեսակէտէ եւ Յունաստան մեծ դժուարութիւն պիտի քաշէ՝ իւրացնելու համար մօտ 200,000 հոգինոց քաղաքային բնակչութիւն մը, միւս կողմէ Թուրքիոյ պէս հողագործական երկրի մը համար այլապէս կարեւոր շահ մը պիտի ըլլայ Թրակիոյ գեղջուկ Թուրքերուն ներգաղթը։

Անգլեւռուս բանակցութիւնները

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական աշխատակիցը կը տեղեկանայ թէ Փարիզի խորհրդային դեսպան Դովգալեսկի առջի օր նոր հրահանգներ ստացած է Մոսկուայէն եւ հինգշաբթի կէսօրէն վերջ այդ մասին տեսակցած Անգլիոյ արտաքին նախարար Հէնտըրսընի հետ։

Դովգալեսկի շատ փափաք ունէր Լոնտոն երթալէ առաջ՝ Մոսկուա հանդիպիլ եւ աւելի մանրամասն հրահանգներ ստանալ իր կառավարութենէն եւ շատ հաւանական է որ Հէնտըրսընի հետ իր երկրորդ տեսակցութենէն յետոյ ճամբայ ելլէ դէպի Մոսկուա, իր տեսակցութեանց արդիւնքը հաղորդելու։

⁂ Մոսկուայէն հեռագրի մը համաձայն, անգլեւռուս բանակցութիւնները ընդհատուած են։

Քասրիէ հանըմ եւ ընկերները անպարտ

«Թայմզ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ երեքշաբթի օր Իզմիրի մէջ վերջացաւ դատավարութիւնը Քասրիէ հանըմի եւ ընկերներուն, որոնք ամբաստանուած էին թէ դաւադրութիւն մը կազմակերպած են Մուսթաֆա Քէմալը սպաննելու համար։ Ամբաստանեալները, որոնց մէջ էր նաեւ հայ բժիշկ մը՝ Տոքթ. Արապեան, բոլորն ալ ազատ արձակուած են։

Ինչպէս կը յիշուի, այս խնդիրը ծագեցաւ անցեալ դեկտեմբերին, երբ Քասրիէ հանըմի հասցէին ուղղուած նամակ մը բռնուեցաւ եւ կարգ մը կէտեր կասկածելի նկատուեցան։ Պոլսոյ դատարանը խնդիրը քննելէ յետոյ ազատ արձակեց բոլոր ամբաստանեալները։ Յետոյ սակայն, չի գիտցուիր ինչո՛ւ, պէտք տեսնուեցաւ նոր հարցաքննութիւն կատարելու եւ ամբաստանեալները կրկին ձերբակալուելով այս անգամ ղրկուեցան Իզմիր, ուր շաբաթներէ ի վեր տեղի կ՚ունենար դատավարութիւնը՝ ծանր պատիժներու առեանին առջեւ։

Պուլկարեւսերպ վէճը

Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Պուրոֆ Սոֆիայի մէջ պուլկար գլխաւոր թերթերու խմբագիրներն ընդունելով բացատրեց անոնց թէ՝ Պուլկարիա ո՛չ մէկ երկրի հետ զինակցութիւն կնքած է, հակառակ Իտալիոյ հետ իր յարաբերութեանց մասին շրջած զրոյցներուն, եւ թէ միշտ աշխատած է համաձայնութեան գալ իր դրացիներուն, մանաւորաբար Եուկոսլաւիոյ հետ։ Ուստի չպիտի վարանի, համաձայն Ֆրանսայի խորհուրդին, կրկին բանակցութեանց սկսիլ Եուկոսլաւիոյ հետ ներկայ դժուարութիւնները հարթելու համար։ Շեշտեց սակայն թէ այդ բանակցութիւնները իբրեւ հիմ պէտք է ունենան միայն Փիրոթի Պրոտոկոլը, որովհետեւ Եուկոսլաւներու կողմէ մէջտեղ դրուած երկու առաջարկներու մասին կարելի չէ խօսք ընել։

Համեւրոպական Միութիւն

Պերլին 1 օգոստոս.— կոմս Քուտէնհովէ-Քալէրգի, հիմնադիր Համեւրոպական միութեան, Օգոստոս 1ի առթիւ կոչ մը կ՚ուղղէ բոլոր եւրոպացիներուն։ Ահա՛ քանի մը հատուածներ.—

— «15 տարի առաջ Եւրոպայի վարիչները՝ անկարող ու շնական, պայթեցուցին համաշխարհային պատերազմը։ Միլիոնաւոր մեռեալներ ու վիրաւորներ, լեգէոններով այրիներ ու որբեր տուժեցին այս անհնելի արկածախնդրութենէն...։ Տասը տարի առաջ պատերազմին վերջանալը ճշմարիտ խաղաղութիւն եւ ժողովուրդներու համերաշխութիւն առաջ չբերաւ։

«Եւրոպայի մէջ, որ կրկին ռազմադաշտի մը կը նմանի, ատելութիւն չկայ, բայց անվստահութիւնն ու դառնութիւնը կը տիրապետեն, եւ ինչպէս 1914ին, մտային վիճակը կը պատրաստէ նոր պատերազմ մը։

«Այս քաոսին եւ սուտերու ցանցին մէջ, Եւրոպայի առաջնակարգ պետական մարդերէն մէկը՝ Արիսթիտ Պրիան ձայն բարձրացուց՝ արտասանելու համար խօսքեր, որոնք պէտք է առաջնորդեն ճշմարիտ խաղաղութիւնը վերահաստատելու, ժողովուրդները հաշտեցնելու եւ մեր հնամենի երկրամասը վերակենդանացնելու համար՝ ստեղծելով Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները»։

Պուրկէզի ֆաշիստ դաւադրութիւնը

Պուրկէզի մէջ վերջերս ձերբակալուած էին ֆաշիստական դաւադրութեան մը պարագլուխները։ Քննութիւնները վերջացած ըլլալով, իբրեւ մեղսակից կ՚ամբաստանուին 42 հոգի, որոնց մէջ 4 սպաներ։ Գնդապետ Սթոյքա եւ միւս երեք սպաները ամբաստանուած են թէ աշխատած են զինուորականները շեղեցնել իրենց պարտականութենէն, միւս 38 հոգին՝ իբրեւ հանրային ապահովութեան եւ պետութեան դէմ դաւադրողներ։

Դաւադիրներու ծրագիրն էր միայն 42 մեղսակիցներու մասնակցութեամբ գրաւել նամակատունը, դատարանը եւ ուրիշ պաշտօնատուներ, ձերբակալել նախարարներն ու պետական ուրիշ մարդեր։ Դաւադիրները՝ Իտալացի ֆաշիստներուն նմանելու համար սեւ շապիկ կը հագնէին՝ իրենց գիշերային ժողովներու ընթացքին։

Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբեր 2ին Պուքրէշի Պատերազմական Խորհուրդին առջեւ։

Հ. Յ. Դ.

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերու բոլոր ընկերները՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Իսի լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին 154 Ave. de Verdun։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Լիոնի Զաւարեան խումբի ժողովը՝ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին 202 Rue Garibaldiի սրճարանը։

Լիոնի Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin, նախկին Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի ընկ. Բարգէն։ Կրնան ներկայ ըլլալ համակիրները։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եօզղատի եւ շրջ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 131 Fbg. du Temple։ Բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Արիներու միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին արշաւը վաղը Կիրակի։ Ժամադրութիւն՝ առաւօտեան ժամը 8ին, Place d'Aixի կամարին տակ, հոնկէ ուղղուելու համար Ս. Անթուանի անտառը։ Միասին առնել ուտեստը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը խառն ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ արուարձաններու անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, վաղը Կիրակի ժամը 3ին Bar de la Poste (պառ տը լա փոստ, Բուռ Պէլզոնսի եւ ռիւ տ՚Էքսի անկիւնը)։ Օրակարգ՝ նահր էլ Օմարի Վասպուրականցիները Մուսուլի շրջան փոխադրելու համար խորհրդակցութիւն եւ այս առթիւ յատուկ յանձնախումբի մը ընտրութիւն։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ մասնաւոր հրաւէր ստացած ըլլան թէ ո՛չ, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն խիստ կարեւոր ժողովին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուին կարնեցի տիկ. Մարիցա Թիւֆէնկճեան եւ իր աղջիկը տիկ. Եդուարդուհի եւ իր փոքրիկը վարսենիկ 1924ին կը գտնուէին Պուլկարիա։ Կը կարծուի թէ այժմ կը բնակին Խասքովօ գիւղը։ Առաջին լուր տուողին 100 ֆրանք նուէր։ Իմացնել՝ Sahakianի, 7 Rue Tony Villeurbanne, Lyon, (Rhône).

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Չէնկիլէրցի Մկրտիչ Զօլաքեան որ անցեալ տարի կը գտնուէր Կորնթոս։ Այժմ որեւէ լուր չկայ իրմէ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր եղբօր՝ Սահակ Զօլաքեանի, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs, Loir-et-Cher (France).

— Ջարեհ Ջարիֆեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը Նազելի Մանօեան կը փնտռէ մօրաքոյրը Էլմաս կամ Սուլթան Մանօյեան եւ հօրաքոյրը Մարիցա Քէրէսթէճեան։ Տարագրութենէն ի վեր լուր չունի իրենց մասին։ Այժմ իմացած է թէ Մարիցա կը գտնուի Նիս (Ֆրանսա) իսկ մօրաքոյրը՝ Յունաստան։ Իմացնել՝ Ջ. Ջարիֆեանի, Restaurant Davros, 27 Rue Armand Miqueu, Bordeaux (Gironde), France.

— Շապին Գարահիսարցի Սուրէն Վեցիկեան կը փնտռէ իր մայրը Լուսանուշ, եղբայրները Բաղդասար, Հայկազն, Յակոբ, Վարդգէս, քոյրերը՝ Արտեմուհի, Արամանուշ, Աստղիկ Վեցիկեան, 1923ին Պոլսէն գաղթած են Քորֆու (Յունաստան) ուսկից ստացած է իրենցմէ նամակ մը, Անկէ ի վեր լուր չունի։ Իմացնել՝ Պ. Մանուկ Փաշաեանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville, Seine, France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin, PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

4 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1025 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԵԼՈՅԹ"

Երեւանի Չեկային կողմէ պարտադրուած «հրահանգ»ին մէջ, Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը կը յանձնարարէ առաջնորդներուն եւ ստորադաս հոգեւոր իշխանութեանց.

— «Չթոյլատրել հակապետական ելոյթներ, չօգտագործել եկեղեցական-կրօնական հանգամանքներն եւ հաստատութիւնները հակախորհրդային պրոպագանդի համար եւ յորդորել հաւատացեալներուն նոյն շաւղով ընթանալ, յայտարարելով որ հակառակ ընթացքը դատապարտելի եւ պատասխանատուութեան ենթակայ համարուել է եւ կը համարուի այսուհետեւ եւս»:

Ուրիշ խօսքով, գաղութներու ազգային Մարմինները, այսուհետեւ, պարտաւոր են խոնարհաբար ծունկ չոքել «յոյս Խորհրդային Գահոյից», իսկ թեմակալ առաջնորդները և անոնց ստորադաս իշխանութիւնները պարզապէս լրտեսի պաշտօն պիտի կատարեն, ինչպէս կը կատարեն արդէն, զանազան վայրերու մէջ: Ու հաւատացեալներն ալ, ընթանալով «նոյն շաւղով», պիտի դառնան իսկ եւ իսկ բանաւոր հօտ:

Մէկ բան պակաս ձգած է Չեկան.— հարկ էր գրել տալ կաթողիկոսին եւ Գերագոյն Խորհուրդին, թէ անսաստողները, խորհրդային իշխանութեան ընդդիմադիրները, կարճ խօսքով՝ «միւզիր» մարդիկը պիտի բանադրուին հրապարակաւ, թեմական առաջնորդներուն կամ հոգեւոր իշխանութեան կողմէ: Ճիշդ է, սպառնալիք մը կայ, բայց պատիժին տեսակը անորոշ կը մնայ, ինչ որ կրնայ ջուրի ձայն գալ ըմբոստներուն...

Յետոյ ուրիշ կէտ մը.

— «կան կուսակցական անհատներ, յատկապէս դաշնակցականներ, որոնք եկեղեցին եւ եկեղեցական ժողովները փորձում են դարձնել քաղաքական պրոպագանդի ամբիոն եւ հակախորհրդային ելոյթներ են ունենում այնտեղ, եւ մեր հոգեւոր ներկայացուցիչները արգելք չեն եղել այդպիսի ելոյթներին»:

Այս նախադասութիւնը քիչ մը կը յիշեցնէ Պոլսոյ բաց ու գոցի վէճը, որ հետեւանք էր սրահի չգոյութեան: Արդ, արտասահմանի մէջ այնքան սրահներ կան տրամադրելի, որ եկեղեցին ամբիոն դարձնելու պէտք չունինք: Իսկ եթէ, այս կամ այն գաղութին մէջ, համապատասխան մարմինը եկեղեցին տրամադրած է հանդէսի մը համար, ո՞վ իրաւունք ունի խառնուելու: Ո՞ր ապուշը սորվեցուց թէ եկեղեցին կղերին խանութն է, որուն դուռները ուզած ատենը կրնայ գոցել այս կամ այն առաջնորդը:

Ինչ կը վերաբերի «եկեղեցական ժողովներ»ուն, կը թուի թէ Երեւանցիները կամ Գերագոյն Խորհուրդին նոր անդամները ջաղացքէն կուգան:

Մեր ազգային-թեմական կազմակերպութեան մէջ, մենք չենք ճանչնար ո՛ր եւ է «եկեղեցական ժողով»: Պոլսէն մինչեւ Թաւրիզ ու մինչեւ Ամերիկա, մենք ունինք օրէնսդրական եւ վարչական օրկաններ, — Երեսփ. ժողով, Քաղաք. ժողով, Ազգ. Վարչութիւն, Թեմական Խորհուրդ, Ազգ. Միութիւն, Վարչական ժողով,— կոչեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Բոլորն ալ աշխարհական Մարմիններ, մեծ մասով՝ ընտրովի, համաձայն առձեռն օրէնքի մը կամ տեղական պայմաններուն: Զուտ եկեղեցական գործերու համար, կան կրօն. ժողովներ, որոնք իրենց կարգին մաս կը կազմեն ընդհ. թեմական իշխանութեան:

Արդ, այս Մարմինները կազմուած են իւրաքանչիւր շրջանի ժողովուրդի ներկայացուցիչներէն. ապա ուրեմն պիտի ըլլան արտայայտիչը այդ ժողովուրդի բաղձանքներուն եւ տառապանքներուն: Ո՛ր եւ է առաջնորդ կամ հոգեւոր իշխանութիւն չի կրնար իր կամքը պարտադրել այդ ժողովներուն: Եթէ առաջնորդը (կամ պատրիարքը) կը նախագահէ այդ ժողովներուն, այդ չի նշանակեր թէ ան միահեծան տէրն է ժողովականներուն, Մ. Քէմալ մը, Մուսոլինի մը կամ Ստալին մը, որ կ'իշխէ, կը հրամայէ կամ կը սաստէ: Եթէ կաթողիկոսը մոռցեր է, գոնէ Չէօրէքճեան արք. կրնար յիշեցնել այս տարրական գիտելիքը Չեկայի տգէտ խուլիգաններուն, իբրեւ նախկին առաջնորդ Թիֆլիսի:

Ուրեմն, ի՞նչպէս կը համարձակին գրել եւ ստորագրել այդքան խայտառակ «հրահանգ» մը, որ միջին դարերը կը յիշեցնէ: Առ նուազն՝ Պոլսոյ ամիրայական շրջանը:

Մենք ոչ մէկ ատեն հետաքրքրուած ենք այս կամ այն կղերականին քաղաքական դաւանանքով: Եւ կ'ուզէինք որ ոեւէ կղերական չգտնուէր ազգային իշխանութեանց գլուխը:

Բայց քանի որ ընդունուած կարգ ու սարք մը ունինք, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ, կղերական առաջնորդը կամ նախագահն ալ, իր կարգին, պարտաւոր է հպատակիլ միայն եւ միայն ժողովուրդի կամքին: Եթէ Ատրպատականի Առաջնորդը հակախորհրդային դիրք է բռներ— կը նշանակէ թէ պարկեշտօրէն կը հետեւի զինքը ընտրող ժողովուրդին շահերուն: Հետեւաբար, ո՛եւէ կաթողիկոս կամ Գերագոյն Խորհուրդ իրաւունք չունին զայն արձակելու, նոյնիսկ սաստելու: Ընդհակառակն, այդպիսի հակաժողովրդական եւ հակասահմանադրական կաթողիկոսն ու իր արբանեակները պէտք է սաստուին, բուն իսկ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն կողմէ: Եւ անշուշտ պարզ ջղագրգռութեամբ չէ որ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդը յարմար դատեր է պատասխանել.

— «... Այլապէս ժողովուրդը կ'երթայ շատ հեռուն»:

Եթէ Երեւանցիները պուտ մը խելք ու խիղճ ունին, լաւ կ'ըլլայ որ կարճ կապեն «հակապետական եւ հակախորհրդային ելոյթներ»ու առասպելները:

Որովհետեւ, իսկապէս չափը կ'անցընեն:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Պատերազմի 15ամեակը Պերլինի մէջ

Գերմանիոյ կողմէ Ռուսիոյ դէմ պատերազմ յայտարարուելուն 15ամեակին առթիւ, «հակապատերազմեան» մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ, օգոստոս 1ին: Կը մասնակցէին 300.000 Պերլինցիներ: Ասոնցմէ 100,000ը համայնավարներ էին, որոնք կարմիր դրօշակներու առաջնորդութեամբ համախմբուեցան Լուսթկարթընի ընդարձակ հրապարակին վրայ, Վիլհելմ կայսեր նախկին պալատին դիմաց, իսկ 200,000 հոգի ընկերվարական դրօշին տակ հրապարակային հաւաքոյթ ունեցան Ֆրիտրիխսայն փարքի մէջ:

Ցոյցերը տեղի ունեցան շատ խաղաղ պայմաններու մէջ: Ամբողջ օրը յեղափոխական երգեր երգուեցան, ծաղրանքի առարկայ դարձան զինուորական շարժուձեւերը, խումբեր կազմուեցան, փողոցներուն մէջէն զինուորական տողանցքներ կատարուեցան՝ խիստ կարգապահ կերպով, ընկերվարական դրօշի առաջնորդութեամբ: Եւ այսպէս մինչեւ գիշերուան ժամը 11ը ժողովուրդը զուարճացաւ առանց ոեւէ բախում ունենալու ոստիկանութեան հետ:

Համայնավար ցուցարարները շինած էին Թուղթէ հսկայ ցէփլին մը՝ դրուած 10 մարդերու ուսերուն վրայ՝ հետեւեալ վերտառութեամբ. «Այսօր ասիկա կը գործածուի հաճոյքի պտոյտի համար դէպի Ամերիկա, — վաղը պիտի գործածուի Ռուսիոյ դէմ պատերազմելու համար»: Համայնավար շարքերուն մէջ կը վխտային զինացիներու եւ Անգլիացիներու ծաղրանկարներ: Ցուցարարները համակրական բացագանչութիւններ կ'ընէին Մոսկուայի հասցէին եւ սպառնալիքներ կ'ուղղէին հակառակորդներուն:

Ընկերվարական սիրուն աղջիկներ՝ լոգանքի շապիկներով տողանցք կատարեցին փողոցներուն մէջ: Ասոնց յաջորդեցին մանչեր, նոյնպէս լոգանքի հագուստներով: Ի պատիւ օրուան, մանչ ու աղջիկ կ'երգէին յատկապէս պատրաստուած գեղեցիկ երգ մը, «Երբ պատերազմ ծագի, երբեք չպիտի մասնակցինք»:

⁂ Հակապատերազմեան ցոյցեր կատարուեցան նաեւ գերման ուրիշ քաղաքներու՝ Համպուրկի, Պրէմէնի եւ Միւնիխի մէջ, շատ խաղաղ կերպով:

Սիոնական համաժողովը

Ցուրիխէն կը հեռագրեն.— Սիոնական կազմակերպութեան գործադիր մարմնի տեղեկագիրը վիճաբանութեան ենթարկուեցաւ: Այս առթիւ սովորական քննադատութիւններ եղան Պաղեստինի կառավարութեան դէմ: Նիւ Եորքի պատգամաւոր Բաբբի Ուայզ մասնաւորաբար քննադատեց ոչ-գործակցութեան քաղաքականութիւնը: Գանգատներ եղան մասնաւորապէս Թէ կառավարութիւնը խստութիւններ կը յարուցանէ ներգաղթին դէմ, հող չի տրամադրեր հրեայ գաղթականներուն: Բողոքներ եղան նաեւ Լացի Պատի ծանօթ խնդրին մասին:

Նախագահ Տոքթ. Խայիմ Վայցման քննադատութիւններուն պատասխանելով, ըսաւ Թէ կարգ մը կէտերու մասին դժգոհութիւնը իրաւացի է. սակայն ինք հաստատապէս հաւատացած է կառավարութեան բարի կամեցողութեան:

Համաժողովը քուէարկեց նոր ելմտացոյցը՝ 1.000.000 անգլիական ոսկի (124 միլիոն ֆրանք), որուն 429,000 ոսկին պիտի յատկացուի հող գնելու եւ գաղթականներ տեղաւորելու, 96,000 ոսկին՝ առողջապահական սպասարկութեանց եւ 92,000 ոսկին՝ կրթական նպատակներու:

Անգլիոյ գահաժառանգը սկաուտներուն մօտ

Անգլիոյ գահաժառանգ Կալլէսի իշխանը Պըրքընհէտ երթալով, այցելութիւն տուաւ 50,000 սկաուտներուն: Հագուած էր սկաուտի պէս՝ իբրեւ սկաուտ խմբապետ Կալլէսի: Ամերիկացի դրամատէր Մորթիմըր Շիֆ, փոխ-նախագահ եւ միջազգային կոմիսար Բոյ-Սկաուտներու ընկերակցութեան, Անգլիոյ գահաժառանգին յանձնեց 10.000 անգլիական ոսկիի չէք մը (1.250.000 ֆրանք), իբրեւ հիմնադրամ Անգլիոյ սկաուտական կազմակերպութեանց, Լորտ Պէյտըն-Փաուըլի հսկողութեան տակ գործածուելու համար սկաուտներու միջեւ միջազգային բարեկամութիւն հաստատելու:

Կալլէսի իշխանը գիշերը վրանի մէջ անցուց՝ սկաուտներուն պէս եւ առտուն կանուխ սկսաւ այցելել զանազան ազգերու բանակատեղը, ընկերակցութեամբ Լորտ Պէյտըն-Փաուըլի եւ օտար պատուիրակութեանց խմբապետներուն: Իշխանը իւրաքանչիւր խումբի պատշաճ խօսքեր կ'ուղղէր:

Իշխանը սկաուտներուն կարդաց իր հօր՝ Անգլիոյ Ճորճ Ե. Թագաւորին մէկ պատգամագիրը, որուն մէջ կ'ըսուի.

— Այս ճէմպորին կը կազմէ աննման հանգրուան մը աշխարհի բոլոր մեծ ազգերու երիտասարդութեան, ու կը խնդրեմ բոլոր երիտասարդներէն չմոռնալ որ աշխարհի խաղաղութիւնը կախուած է ապագայ սերունդներէն:

Յետոյ կը յիշէ Թէ յորտութիւն շնորհած է Պէյտըն-Փաուըլի, որ հոգին եղած է սկաուտական շարժման՝ սկսեալ այն օրէն երբ բուռ մը հետեւորդները միայն ունէր, մինչեւ այսօր՝ երբ սկաուտներու Թիւը 2.000,000ի կը հասնի:

Կէսօրին էրրօ փառք հասաւ Ֆրանսացի մարաջախտ Լիոթէ, ընկերակցութեամբ Լոնտոնի Ֆրանս. դեսպան Ֆլէօրիօի եւ երկու Թիկնապահ սպաներու:

Ժամը 2ին 50,000 սկաուտները դիրք բռնած էին դաշտին մէջ՝ իրենց գոյնզգոյն դրօշակներով, չեխօսլովաք, հնդիկ, հիւսիս. ափրիկեցի, ալպանացի սկաուտները ազգային տարազ հագած էին: Եւ գահաժառանգին եւ մարաջախտին առջեւ հանդիսաւոր տողանցք մը կատարեցին: 100,000 հանդիսականներ ներկայ էին: Ո՛չ մէկ միջադէպ պատահեցաւ: Ձերբակալուեցան չորս համայնավարներ որոնք յեղափոխական Թռուցիկներ կը նետէին դաշտին վրայ:

Երեք թուրք հօճաներ ձերբակալուած

Պոլիս 3 օգոստոս.— Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երեք հօճաներ, որոնք Ֆաթիհի մզկիթին յարակից սրահի մը մէջ աշակերտներուն կը սորվեցնէին հին Թուրքերէն այբուբենը (արաբատառ):

Վէնիզէլոսի պտոյտները

Յունաստանի վարչապետը Հռոմէն վերջ, Փարիզ գալով, տեսակցեցաւ վարչապետ Պրիանի հետ: Վէնիզէլոս անոր պարզեց Յունաստանի տեսակէտը Եընկի ծրագրին մասին: Այս վերջինը Յունաստանի սպառնալիք հատուցումներու բաժինը գեղչած ըլլալով, հելլէն կառավարութիւնը էլմտական նեղ կացութեան պիտի ենթարկուի, ուստի մեծ պետութեանց աջակցութիւնը կը խնդրէ՝ վերաքննութեան ենթարկելու համար Եընկի ծրագրին Յունաստանի վերաբերեալ մասը:

Վէնիզէլոս ուրբաթ օր Լոնտոն հասաւ եւ արտաքին նախարար Հէնտըրսընի հետ տեսակցեցաւ նոյն խնդրի մասին:

Անգլիայէն պիտի անցնի Լահէյ, ուր Յունաստանը պիտի ներկայացնէ միջդաշնակցային խորհրդաժողովին մէջ:

Արիւնալի կռիւներ Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Սպահանի շրջանին մէջ վեց օր տեւող ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ կառավարական ուժերուն եւ ապստամբ Պախթիյարիներուն միջեւ: Երկուստեք կորուստները շատ կարեւոր են: Ի վերջոյ սակայն կառավարական զօրքը յաղթանակը տարաւ:

Կառավարական առաջին յաղթանակը ձեռք բերուեցաւ Պիճանի կիրճին մէջ, որ ցարդ անառիկ նկատուած էր եւ ուր ամրացած էին ապստամբ ցեղախումբերը, անմատչելի դիրքերու վրայ:

Պախթիյարիները մեծ կորուստներ կրեցին եւ անկարգ կը նահանջեն դէպի իրենց տեղերը:

⁂ Սպահանէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կառավարական ուժերը արիւնալի պարտութեան մը մատնեցին Պախթիյարիները եւ գրաւեցին Ջահարլահալի անոնց ընդհ. բանակատեղը. գրաւեցին նաեւ Տէհքորտը: Արշաւաբանակին հետ կը յառաջանան երկու երեւելի Պախթիյարիները — նախկին վարչապետ Սամամ-էս-Սալթանէ եւ Էմիր Մօֆաք խան — որոնք կառավարութեան կողմէ այդ շրջանը ղրկուած էին՝ ցեղախումբերը խաղաղեցնելու համար:

Անգլիա եւ Եգիպտոս

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Աղեքսանդրիայէն կը հեռագրէ.

«Դաշնագրի ծրագիր» կոչուածը կը շարունակէ զբաղեցնել հանրային կարծիքն ու թերթերը, թէեւ այս վերջինները, մասնաւորաբար ընդդիմադիր լրագիրները բացորոշ չկամութիւն ցոյց կուտան՝ կարծեցեալ դաշնագրի արժանիքներուն մասին խօսելու: «Էլ-Մոքաթթամ» մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանայ թէ դաշնագրի ծրագիրը օգոստոս 1ին խմբագրուած է Լոնտոնի մէջ, սակայն հեղինակաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանամ թէ այս լուրը սխալ է:

Կառավարական թերթերը, նոյնինքն կառավարութիւնը հեռագիրներու տեղատարափ մը կը ստանան եգիպտացի երեւելիներէ եւ ուրիշներէ, որոնք վարչապետ Մուհամմէտ փաշա Մահմուտը կը շնորհաւորեն իր կարծեցեալ յաջողութեան համար, ու կը յայտարարեն թէ պիտի աջակցին իրեն՝ դաշնագրին Եգիպտոսի կողմէ վաւերացումը ձեռք բերելու համար:

⁂ Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլօ-եգիպտական դաշնագրի ծրագիրը վերջացաւ եւ շուտով դահլիճին առջեւ պիտի հանուի՝ վիճաբանութեան համար:

⁂ Եգիպտոսի վարչապետ Մահմուտ փաշա վաղը պիտի մեկնի Լոնտոնէն եւ Փարիզ պիտի գայ՝ արձակուրդը Ֆրանսայի մէջ անցընելու համար:

Անգլօ-ռուս բանակցութեանց խզումը

Երէկ գրեցինք թէ ընդհատուած են այն բանակցութիւնները որոնք յուլիս 29ին Լոնտոնի մէջ սկսած էին Անգլիոյ արտաքին նախարար Հէնտըրսընի եւ Փարիզի խորհրդային դեսպան Դովգալևսկիի միջեւ: Այս վերջինը արդէն իսկ Փարիզ դարձած է: Լուացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Հէնտըրսըն կ'ուզէր որ Մոսկուա ճանչնայ իր պարտքերը անգլիացի անհատներու հանդէպ, միւս կողմէ Դովգալևսկի կը պահանջէր որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները անմիջապէս վերահաստատուին Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ երկու երկիրները շուտով դեսպաններ փոխանակեն:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կողմէ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը այս մասին մանրամասնութիւններ կուտայ:

Մոսկուա կը մերժէ չինական առաջարկը

Կարախան մերժեց Նանքինի կառավարութեան վարչապետ Չանկ Սուի Լիանկի առաջարկը՝ խորհրդաժողով մը գումարելու մասին, հոն կարգադրելու համար իրենց վէճը: Կարախան կը պնդէ որ Չինաստան ստորագրէ թուղթ մը, որով կը խոստովանի թէ երկաթուղիին գրաւումը բռնաբարում մըն է գոյութիւն ունեցող դաշնագիրներու. կը պնդէ նաև որ Ռուս մը տնօրէն նշանակուի երկաթուղիին:

Կարախան իր ծանուցագրին մէջ կ'ըսէ թէ չինական կառավարութիւնը նոր առաջարկներով կ'ուզէ ջուրը ձգել Մոսկուայի թելադրած լուծման եղանակը, ու վերջացնելով, ամէն պատասխանատուութիւն կը ձգէ Մուքտէնի եւ Նանքինի կառավարութեանց վրայ:

⁂ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը տեղեկանայ թէ Մոսկուա եւ Չինաստան համաձայնած են վիճելի խնդիրներուն շուրջ եւ երկուստեք հրաման տուած զինուորներուն՝ որ սահմանէն քաշուին: Դիւանագիտական յարաբերութիւնները պիտի սկսին շուտով. Անդրսիպերեան եւ արեւելեան չինական երկաթուղին պիտի բանին ըստ սովորականի. խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի՝ մանրամասնութիւնները ճշդելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Մեր արեւմտահայ գրականութեան վերջին քառորդ դարը նկատի առնելով, չենք հանդիպիր տիրապետող այն դէմքին, որ իր ստեղծագործութեամբ Թուական մը արձանագրած ըլլայ մեր արուեստի պատմութեան մէջ։

Այս է պատճառը որ դուք չէք կրնար գտնել մեր մէջ նման երեւոյթ մը, որ եւրոպական գրականութիւններուն յատուկ է. այսինքն— համեմատաբար երիտասարդ սերունդի մէկ ներկայացուցիչ դառնայ աշակերտը այս կամ այն երէց գրողին, անոր գաղափարաբանութիւնը, անոր գրական ուղին իրը նկատէ, ու աշակերտի վայել լրջութեամբ շարունակէ իր վարպետին աւանդութիւնները։

Որովհետեւ մեր մէջ ամէն բան պատահականութեան ձգուած է։ Մեր մէջ գրագէտը շատ անգամ ակամայ կը ծնի, ու ամէն մէկը անոնցմէ, գրչի ու խօսքի երկրպագուներ, անիշխանականներու յատուկ մտայնութեամբ, իր ճամբան քալել կ'ուզէ, կտրելով կապը որ զինք կը միացնէ անցեալին, անցնող սերունդներուն մտքի ստեղծագործութեան, ու դարերու փորձառութեան։

Օրինակով խօսինք։ Օսմ. Սահմանադրութենէն մեզի կը հասնէին Սիամանթոյի ու Վարուժանի բանաստեղծութիւնները, երբ բեմերու վրայ անոնց խօսքին ուժը մեր սիրտերը կը թրթռացնէր, գրական նոր սերունդ մը կ'ունենայինք, որ քիչ մը ամէն բանով, այս երկու վարպետներուն նմանիլ կը փորձէր։ Ամէն նոր գրող, երեւակայութեան ուժ տալով, եւ բանաստեղծութեան երիվարը հեծած, ոտանաւորներ կը թխէր, կրկնելով ինչ որ մանաւանդ Սիամանթօն էր ըսեր, որովհետեւ անոր արուեստին ու գրականութեան հետեւողները կը կարծէին աւելի դիւրին կալուածի մը մէջ ոտք դնել։ Եւ ինչ որ իրենց վարպետը տաղանդով տուեր էր, նոյնիսկ հռետորութեան սահմաններուն մէջ, իրենց փորձերը անիմաստ հետեւողութիւններ էին, որոնց մէջ կը բացակայէր մասնաւորաբար ապրուած զգացումը։

Վարուժանին հետեւողները համեմատաբար շա՛տ քիչ էին։ Որովհետեւ անոր կալուածէն ներս մտնել աւելի դժուար էր։ Հո՛ն ալ երեւակայութիւնը իր դերը կը խաղար, սակայն արուեստէ աւելի բիւրեղացած ու ապրելու սահմանուած տարր մը կար, որուն համար սկսնակ բանաստեղծները ամէնէն առաջ պէտք էր տաղանդ ու ներշնչում ունենային։

Ու ահաւասիկ երկու տասնեակ տարիներ են անցեր այդ թուականներէն ի վեր, հայ կեանքը տակն ու վրայ ընող, մեր աբիւնները ցամքեցնող ու մեր ուղեղները մաշեցնող դէպքեր են տեղի ունեցեր, ազգովին փլատակներու տակ ենք մնացեր, արեան զոլորշիներու եւ կմախքներու բուրգերու մէջէն ենք քալեր... Սակայն Սիամանթօն ու Վարուժանը կրկնողները՝ ո՛չ միայն մոռացութեան մատնուեր են, մոռացութեան մատնուեր են, այլ եւ այդ երկու ճշմարիտ բանաստեղծներուն հետեւող ու անոնց երգին արձագանգը մեզի բերող ո՛չ մէկ բանաստեղծ կը ճանչնանք այս րոպէիս։ Հակառակ անոր որ քանի մը տասնեակ կարելի է համրել բոլոր անոնք, որոնք բանաձեւ յանգերու եւ շատախօսութիւններու քնարահարները պիտի մնան։ Որովհետեւ անոնց ճակտին վրայ դրոշմուած չէ այն չեմ գիտեր ինչը, որ զանոնք պիտի զանազանէր սովորական մարդոց բազմութիւններէն։

Այս տեսակէտէն Յ. Օշական աւելի բախտաւոր է։

Օշական այն միակ գրողն է թերեւս, որուն աշակերտները, մասնաւորաբար անոնք որ դպրոցական գրասեղաններու վրայ անոր խօսքն ու ձայնը լսեցին, կարգապահութեան ու խիստ օրէնքներուայդ հաստատութենէն, ըսելու համար դպրոցէն, իրենց հետ տարին գրական ու գեղարուեստական կարգ մը դասեր, յատուկ Օշականի, ու անոնցմով փորձել սկսան գրականութիւն ընել։ (Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, պէտք կը զգամ ըսելու, որ երէց գրողներուն մեր նոր սերունդին վրայ ունեցած ներգործութեան պարագան է միայն նպատակս, եւ ոչ թէ երէցներու գործին ու արուեստին քննադատութիւնը։)

Այսօր շատ է թիւը անոնց, որոնք Օշականեան գրականութիւնը հրամցնել կը փորձեն։ Երանի թէ անոնք ժառանգած ըլլային, իրենց վարպետին գրական գիծերը և ոչ թէ տարուէին արտաքին ձեւերով միայն, փնտռելու համար գեղեցիկ բառեր, շրջելու նախադասութիւններուն ընդունուած կարգը, եւ մանաւանդ շարունակողները ուզէին մնալ, թէ՛ խօսքով և թէ՛ գրչով, «հարթել»ու այն քաղաքականութեան, որ արդէն պատմութեան կը պատկանի։

Օշական ինքնատիպ եւ տաղանդաւոր գրագէտ մըն է մեր գրականութեան մէջ, և սակայն իր «աշակերտ»ները կը փորձեն այնպիսի ծայրայեղութիւններու մէջ իյնալ, որ ինքն իսկ դժգոհիլ կը սկսի։ Դիտելի է նաեւ, որ աշակերտներն ալ իրենց կողմէ վերագնահատութեան կ'ենթարկեն, քննութեան բովէն կ'անցընեն ու նոյնիսկ կը ժխտեն ինչ որ իրենց հետ տարեր էին դպրոցէն։

Հետզհետէ ուրեմն Օշականի ազդեցութիւնն ալ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը, ու մեր նոր գրողները կը մնան իրենք իրենց հետ, առանց առաջնորդի՝ կոթնած իրենց բացասական յատկութիւններուն վրայ, որոնք իրենց սնունդը կը գտնեն ժամանակակից դժգոհութիւններէն, ու այն բացառիկ պայմաններէն, որոնց մէջ հասակ նետեցին անոնք եւ կազմուիլ սկսաւ իրենց մտաւորական եւ զգացական աշխարհը։

Երբ գրական առաջնորդի մասին կը խօսիմ, նպատակս չէ անշուշտ պարտադրել, որ մեր գրողները կուրօրէն հետեւին այն ճամբուն ինչ որ իրենցմէ առաջ ուրիշները քալեր ու գծեր են։ Անկախութիւնն ու ազատ մտածողութիւնը արուեստի կալուածին մէջ միակ ճշմարտութիւններն են, զորս ոչ ոք կրնայ ժխտել, ոչ ոք կրնայ մերժել։ Բայց կայ նաեւ ուրիշ ճշմարտութիւն մը, այն՝ որ նոր սերունդները պարտաւոր են ոգեւորուիլ իրենցմէ առաջ յայտնուող հոգեկան ու մտաւորական արժէքներով, որոնք մարդկային քաղաքակրթութեան գրական կողմը կը ներկայացնեն։ Պարտաւոր են ճանչնալ մտքի այն բոլոր գանձերը, որոնք՝ մասնաւորելով հայ իրականութիւնը, մեր մշակոյթի պատմութեան կը վերաբերին։

Կրնանք շատ մեծ ըլլալ..՝ ունենալ մտքի եւ հոգիի անսահման թռիչքներ... աշխարհն ու մարդկութիւնը շատ նեղ զգալ մեզի համար։ Եւ սակայն, քանի որ կ'ապրինք այս իրականութեան մէջ, այս հողին վրայ, ուզենք չուզենք պարտաւոր ենք հաշտուիլ եւ մեր քայլերը չափով առնել։

Ես չեմ պահանջեր նաեւ, որ մեր նոր գրողները բոլորն ալ միեւնոյն կաղապարով գրեն ու երգեն։ Այսպիսի պահանջ մը ոչ միայն ծիծաղելի է, այլ եւ անհեթեթ։ Բայց կը փնտռեմ, որ ինչ որ անոնք կուտան, տան յղացումով, կատարելութեամբ ու յաջողութեամբ, ու ամէն բանէ առաջ, անկեղծութեամբ ու ինքնատպութեամբ։

Թո՛ղ անոնք երգեն գիւղն ու քաղաքը, ա՛յս պայմաններով միայն, տան մեզի մարդկային հոգիին անյատակ խորութիւնը, այն ատեն մեր համակրութիւնները պիտի ունենան, ու իրենց գործը սերունդներ պիտի տեւէ։

Կայ նաեւ ուրիշ հարց մը։ Մեր երէց կամ միջին սերունդի գրագէտները, ի՞նչ հարկ տուեր են մեր գրականութեան, որպէսզի նոր սերունդին, ինչպէս նաեւ յաջորդ սերունդներուն համար ոգեւորութեան աղբիւր դառնան։

Այս մասին յաջորդ անգամ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԲԱԿՈՒԻԼԷ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԻՉՆԵՐԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, «Յառաջ»ի մէջ կուտայի ամփոփ ուրուագիծը չեխ ուսուցչի մը, Ֆրանց Բակուլէի կեանքին եւ գործունէութեան։ Կ'ըսէի թէ զինքը կը նկատեն նոր Փեստալոցցի մը, նոր Ֆրէօպէլ մը, մանկավարժութիւնը թարմացնող ռահվիրաներէն մէկը, որ յաջողած է դպրոցը մօտեցնել կեանքին եւ իրականութիւնը՝ իտէալին։

Ինձ առիթ տուած էր իր եւ իրեն ընկերացող գեղատի երգչախումբին այցելութիւնը Ֆրանսա, ուր անոնք բերած էին Նորազարթ եւ անխարդախ իրենց ժողովուրդին երգը, օտար բայց մարդկային սրտերու տարօրէն յուզմունքը, որ այդ մանուկներու հոգիէն ու շրթներէն կը ծաւալէր, կը հասնէր մարդոց։

Ու կ'ըսէի թէ Թուռի մէջ կրկնակ պատեհութիւնն ունեցայ ունկնդրելու զիրենք, այդ մատղատի երգիչները որոնք վարպետի մը մօգական ճպոտին տակ վերածուած էին կենդանի, ապրող երգի։

Անոնց երգին արձագանգը դեռ կը յամենայ իմ մէջ։ Ու տակաւին կը տեսնեմ զինքը, ներշնչող ուսուցիչը, — արտաքինով բնաւ անսովոր, շարժումը՝ պիրկ, աչքը անթարթ — որուն խոր ու խաղաղ ձայնը մեզ կ'ըսէր.

«Մենք նուագահանդէսի երգիչներ չենք. մենք մարդիկ ենք որ մեր հրճուանքը կը գտնենք երգի մէջ եւ անով կ'ուզենք արտայայտել ինչ որ ունինք մեր սրտին խորը. մենք ուրիշներու սրտին իսկ է որ կը փափաքինք խօսիլ եւ անոր յայտնել ինչ որ կայ ամենագեղեցիկը աշխարհի վրայ, — մարդուն սէրը ուրիշ մարդերու հանդէպ։»

Ու հիմայ որ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջէն չնաշխարհիկ տեսիլ մը պտտցնելէ վերջ անցան ու գացին, անգամ մըն ալ կ'ուզեմ անդրադառնալ Բակուլէի գործին, ըսելու համար լոկ թէ ինչպէս կ'ըմբռնէ ան երգը ու ինչ կը սպասէ անկէ։

Հետագայ մէջբերումը ֆրանսացի դատողի մը կարծիքն է.

— «Բակուլէի այս երգիչ պատանեակները փողոցի երբեմնի ստահակներն են, որոնց քով պոռչտուքի ախորժակը վերածուած է կարգապահ երգի ներդաշնակութեան։ Ահա թէ ինչպէս սկսաւ այդ այլակերպութիւնը։

Լուսնակ գիշերով մը, լուռ փողոցներու մէջէն ան իր մանչուկներու եւ աղջնակներու խումբը առաջնորդեց հանրային պարտէզ մը։ Երբ ամառնային գիշերուան գաղջութիւնը սկսաւ փափկացնել իր խեւ ու խրտչուն տղոց սիրտը, ան փորձ մը ըրաւ. գիւղէն նոր եկած գեղջուկ աղջկան մը, Մարիին երգել տուաւ դաշտերու երգերէն. անոր հաղորդական ձայնի տպաւորութեան տակ միւս տղաները, շունչերնին բռնած, կը զգային անբացատրելի յուզումի մը սարսուռը, թերեւս առաջին անգամ։ Անոնք այլեւս չմոռցան այդ գիշերուան հրապոյրը։ Անոնց մէջ ալ ծնաւ փափաքը երգելու, լաւ երգելու եւ այդ ձեւով դուրս յորդելու իրենց սրտի գեղուն լիութիւնը։

Բակուլէ անոնց երգել տուաւ ժողովրդական երգեր՝ զանոնք չձանձրացուց երբեք երաժշտական տեսութիւններով կամ ձայնագրութեան դասով. նոյնիսկ ձայնանիշներն անգամ չսորվեցուց. ընդհակառակն զանոնք վարժեցուց ուշադրութեամբ մտիկ ընելու, երեւակայելու ամէն մէկ երգի արտայայտած զգացումը եւ մանաւանդ ապրելու, ներապրելու իւրաքանչիւր երգի հոգին։

Այս ձեւով, ամէն մէկ երգ Բակուլէի տղոց կը ներկայանար իբրեւ իրենց ներքին կեանքին մէկ պատահարը, մէկ դրուագը՝ անոնք մտիկ ընեն թէ երգեն, միշտ իրենց ներաշխարհը լեցուն է այդ երգին ներզօր թափովը, չափովը, յուզմունքովը։

Ուրեմն երգը, Բակուլէի մօտ բնաւ երբեք յիշողութեան մեքենական արտաբերումը չէ եղած, այլ երգիչի մտածումին եւ զգացումին բովանդակ ներկայութիւնը յայտնող կենդանի եւ խօսուն, ունկնդրի խորքին հասնող բարբառ մը։»

Բակուլէի երգիչները թերեւս ոչ մէկ տաղի մէջ հասան արուեստի այդ արտայայտութեան, որքան «Որբ»ը վերնագրով երգին մէջ, որուն իմաստը կուտանք ստորեւ.

ՈՐԲԸ

Շատ փոքր էր տակաւին,
երբ մայրն իր Թաղեցին,
բայց խորթ մայր մ'անգորով
տեղ բռնեց իրենց քով:

—«Ախ, հայրիկ, Թաթիչքօ,
Ես մատաղ հոգուն քո,
Ո՞ւր տարիք իմ մամօս,
իմ մատկաս, մամիչկօս...»

— «Շուքին տակ ծառերուն
խեղճ մանկիկ, մայրդ է քուն.
Ջուր կուլաս, ոչ մէկ մարդ
ետ չեկաւ մինչեւ ցարդ:»

Առաւօտ մ'էր վաղուց
Որբն իր տունն ալ Թողուց.
Ուղիղ իր մօր շիրմին
Գընաց լալ դառնագին:

« Ախ, մայրիկ, մամիչկօ,
Ես մատաղ հոգուն քո,
Խօսք մ'ըսէ ինծ քընքուշ
Ձայնովդ այն հին-անուշ...»

— «վա՜խ, Նանօս, ցաւդ ինծ գայ,
Հոգեա՜կ, մի՛ հեկեկա...
Տուն դարձիր, հէք ճանօս,
Մայր մ'ունիս, մի գար հոս...»

— «Աւա՜ղ, ան քեզ Նըման
Զունի սէր մայրական
Գիրկն է պաղ, շուրթն է սառ,
Ակնարկն ալ՝ Թունավառ...»

«Երբ ինծ հաց պիտի տայ
Մաղծ անէծք կը կարդայ.
Իսկ դո՛ւն, մայր, ամէն հեղ
կուտայիր մեղր ու եղ:»

«Մազերս երբ կը սանտրէ
Թուք ու մուր կը սրփռէ,
Իսկ, դո՛ւն, մայր, համբոյր բիւր
Մազերուս կուտայիր...»

— «Ա՜յ հերիք, Նանիկ, ա՜խ,
Աչերուդ ես մատաղ,
Պիտի գամ վաղ այգուն,
Համբերէ կաց, դարձիր տուն...»

Օրն էր ցուրտ, Թաց, խոնաւ,
Երբ որբ տղան տուն եկաւ,
Ցօգնատանջ կուրծքին տակ
Ցենդն եղաւ դաժան, տաք...

—« Ականջ տուր, հա՛յր, հեռուն,
Զիս կանչող ձայներուն.
Մայրիկս ալ ըսպիտակ
Կ'աչէ ինծ ժըպտունակ...»

Ու հազաց, միշտ հազաց...
Ու օր մ'ալ շատ կամաց
Մոմի պէս, անտըրտունջ
Աւանդեց վերջին շունչ...

Շուքին տակ ծառերուն.
—Ի՜նչ անդորր, լուռ անկիւն—
Քով քովի, զոյգ դամբան
Կը սպասեն յարութեան...»

Այս երգը, որ Ֆրանսայի շրջանն ըրաւ եւ Ռատիօ-Փարիի անթելով ալ տարածուեցաւ, ամէնէն յաջողն էր թերեւս, որովհետեւ ամէնէն մօտն էր այս տղոց կեանքին եւ հոգիին։

Պարզ, միալար եւ միօրինակ եղանակ մը թող չկարծուի. քանի մը զուգընթաց երաժշտական դաշնաւորումներու համադրոյթն էր անիկա. խորք մը՝ մելամաղձոտ բնութենական, դամբանային շշուկի մը, ծառերու գանգատող մրմունջը յիշեցնող, ու այդ խորքէն թռող ճիչեր, տղուն պաղատանքը, հօր հեծեծումը, մօր մը անդրաշխարհիկ գորովը... Ու այդ ամբողջը՝ արտայայտուած տղաքներու, աղջնակներու կողմէ, որոնց էութիւնն ու ակնարկը կը տառապին երգի շեշտերուն հետ։

... Անոնք մեկնեցան, ուրիշ երկրէ մը եկած այդ թռչունները. առանց ուզելու եւ առանց գիտնալու, անոնք մեզի սիրցուցին իրենց Պոհեմիան. առանց ուզելու եւ առանց գիտնալու մեզի շնորհեցին քանի մը հազուագիւտ րոպէներ, ուր աշխարհի աղմուկը մոռցած, մօտեցանք մեր նախնականութեան, մեր հոգիի կոյս հողերուն։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏԷՆ

Կը սիրեմ կատարեալ, ուժեղ ամառը, արեւուն բուռն խաղաղութիւնը։ Կը սիրեմ միջօրէիայ ժամը երբ առտուան սուր երգերուն կը յաջորդէ պարտասում՝ մը դաշտին վրայ, հնձուած արտերուն վրայ օդը կը թրթռայ, եւ հրակէզ ակօսին մէջ ժուլակը կը տարածէ իր թեւերը։ Հեղձուկ անտառին մէջ քալեցի, մինչեւ անտառին եզրը, մինչեւ իրիկուն, շնչելով ձարխոտերու հոտը։

Կը սիրեմ հմայուն իրիկուան հոտը, ալօրիններու ստուերը, ծովուն այս մշուշը, որ մեր երկրին մէջ, յաճախ կը բարձրանայ այն ժամուն, երբ արեւը մարը կը մտնէ, որ կը տարածուի, կը խոնաւէ դաշտը եւ գիշերէն անմիջապէս առաջ, օդին մէջ կազդոյր կը թափէ յանկարծական զովութեամբ մը։

Դեռ ի՛նչ փափաքիլ, պահանջկոտ սի՛րտ, անխոնջ սիրտ։

Այս տաք օրերուն, կը մտածեմ վաչկատուններու թռիչքին վրայ. ա՜հ, միանգամայն կարենալ հոս մնալ փախչիլ այլուր, ա՜հ, շոգիանալ, քակուիլ եւ թէ, լաւագարթ շունչ մը ուր լուծուած ըլլայի, ճամբորդէ՛ր...

«ՆՈՐ ՍՆՈՒՆԴՆԵՐԸ»

(Հատուածներ՝ գրքին 1 եւ 5 գլուխներէն)

I

Թէ մարդը ծնած է երջանկութեան համար, անշուշտ, բնութիւնն ամբողջ այդ կը կը սորվեցնէ:

Համացրիւ ուրախութիւն մը կ'ողողէ երկիրը եւ թէ, երկիրը կը քրտնաթօրի արեւուն կանչէն— ինչպէս կ'ընէ յուզուած այս մթնոլորտը, ուր տարրը արդէն կեանք կ'առնէ եւ դեռ, հո՛ւ կը խուսափի առաջին խստութենէն...։

Օրէնքներու խառնակութենէն՝ ծնիլը կը տեսնուի հրաշագեղ կնճռոտութիւններու,- եղանակներ, ծովախաղացքի ալեկոծում, շոգիներու գնցում, յետոյ վերադարձ առուահոսումով, օրերու հանդարտ յաջորդութիւն, հովերու պարբերական վերադարձ. դաշն կշռոյթ մը կ'օրօրէ ինչ որ կը կենդանանայ արդէն։ Ամէն ինչ կը պատրաստուի ուրախութեան կազմակերպութեանը եւ շատ չանցած, ահա ինչ որ կեանք կ'առնէ, անիմաստաբար կը բաբախէ տերեւին մէջ, անուն կ'առնէ, կը բաժնուի, կ'ըլլայ բոյր ծաղկին մէջ, համ պտուղին, գիտակցութիւն եւ ձայն թռչունին մէջ։ Այնպէս որ կեանքի վերադարձը, հետախուզումէ անհետացումը կ'օրինակէ ջուրին որ կը շոգիանայ ... գայլի մէջ, յետոյ ... հաւաքուի տարափով։

Ամէն կենդանի՝ ուրախ... կապոց մըն է։

Բոլորը կը սիրեն ... ամէն էակ կը բերկրի ... թիւնն է զոր պտուղ կը ... երբ ան հիւթեղութիւն ... իսկ թռչուն՝ երբ երգէ։

Թէ մարդը ծնած է ... կութեան համար, անշուշ... թիւնն ամբողջ այդ կը ... դէպի հեշտանք ճիգն է ... ձիւղէ տունկը, փեթակը կը ... մեղրով ու մարդը սիր... րութեամբ։

* * *

Հարթ հաւասար։ Բոլ... լեցի։ Լմնցաւ։ Կոյս հոգին կանգած եմ մերկ, ամ... երկնքին առջեւ։

Պա՜հ, կը ճանչնամ ֆուապոս։ Սառցապատ ... վերեւ կը տարածես ... մագերդ։ Եկո՛ւր, փրկար... ղին հետ։ Փակ կոպիս ընդ... ոսկի նետը կը թափանց... հարուածէ ստուերը, կը ... եւ ներքին հրէշը պարտ... Միթէ բի՛ր գոյն եւ եռան... թունքիս ծառաւ, իսկ սրտ... փշտակութեան։ Եկո՛ւր, բոլոր սանդուղներէն որ կը ... զենիթէն երկիր, պիտի ... ամէնէն գրաւիչը։ Ալ հոգ... կապուիր. Ճառագայթի մ... րէն կ'օրօրուիմ։

Ո՛վ դուն զոր կը սիրեմ Նուէլ. կ'ուզեմ փախուստի ... քեզ հետս քաշել տանիլ ձեռքով մը բռնէ ճառագ... ահա՛ աստղը։ Թեթեւցի՛ր ... թողուր որ անցեալի ամէն ... թեւ ծանրութիւնն իս... գերէ։

* * *

Կը գրեմ որ աւելի ... պատանի մը, Նման անոր ... էի տասնեւվեց տարեկանի ... աւելի ազատ, աւելի յ... աւելի կատարեալ, պա... գտնէ հոս իր բաբախումի ... քննութեան։ Բայց ինչ պ... լայ անոր հարցումը։

Շատ շփում չունի ... շրջանին հետ, եւ ժաման... ներուս խաղերը երբեք ... չզուարճացուցին զիս։ Ն... անդին կը հակիմ։ Կ'անցն... դին։ Կը նախազգամ ժաման... երբ հազիւ թէ պիտի ... ինչ որ այս օր կենսական ... մեզի։

Նոր դաշնութիւններ ... զեմ։ Բառերու արուեստ ... աւելի նուրբ եւ աւելի ... առանց հռետորութեան ... որեւէ բան փաստելու ...

Ա՜հ, ո՞վ մեր միտքը ... փրկէ տրամաբանութեան ... շղթաներէն։ Իմ ամէնէն ... յուզումս, հազիւ թէ ... յայտնեմ, եղծուած է։

* * *

Կեանքը՝ մարդոց ... աւելի գեղեցիկ կրնայ ըլլ... տութիւնը բանականութեան ... չէ, այլ սիրոյ։ Ա՜հ, մին... սօր, շատ խոհեմաբար ... Նոր օրէնքը ունկնդրելու ... առանց օրէնքի պէտք է ... փրկութիւն, ո՜վ ազատութիւն ... տի երթամ մինչեւ հոն, ... փաքս կրնայ երկննալ ... զոր կը սիրեմ, եկո՛ւր ... չեւ հոն պիտի տանիմ ... կրնաս, աւելի հեռուն ...

Թարգ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄՏՔԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

Ֆրանսական գրական շաբաթաթերթ մը հետեւեալ հարցաթերթը ուղղած է իր աշխատակիցներուն եւ ծանօթ գրողներու.

1.— կը կարծէ՞ք թէ կայ մտքի ճգնաժամ մը:

2.— եթէ այո՛, ի՞նչ միջոցի դիմել. ի՞նչ յոյսի կապուիլ:

3.— կրնա՞նք նախատեսել թէ քաղաքական եւ ընկերային միջոցներով կարելի ըլլայ բաներ մը փոխել մտքի վիճակին մէջ, ճանդէպ դրամատիրութեան, ռամկավարութեան եւ ծայրայեղ մեքենականութեան:

4.— պետական լուծում մը բաղձալի՞ է, կամ փրկութիւնը պէ՞տք է փնտռել խմբակցութիւններուն նախաձեռնութեամբ:

5.— պէտք կա՞յ յատուկ դարմաններ փնտռելու, օրինակ, երկրորդ արհեստի բարեբաղդ կարգադրութիւն մը.

6.— եւ կամ պէ՞տք է ճմակերպիլ ճակատագրին:

ՓՕԼ ՍՈՒՏԷՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Թան»ի համբաւաւոր քննադատը իր մահէն քիչ առաջ տուած էր պատասխան մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածը.—

«Պատերազմը սորվեցուց քաղաքակրթութիւններուն թէ մահկանացու են, ըսած է Փօլ Վալէրի: Այս դասը ամէնէն մեծ շահը պիտի նկատուէր, եթէ յուէր: Մինչեւ այսօր, այդ տեսակ բան չենք տեսներ եւ հարցարանին խմբագիրը իրաւունք ունի քիչ մը սեւ տեսնելու իրերը: Բայց ի՞նչ է չարիքին պատճառը: Կը կարծեմ թէ աւելի՛ տնտեսական է: Կը կարծեմ թէ միտքը չի տառապիր գործարանական եւ ներքին հիւանդութիւններէ, այսինքն իսկապէս իմաական:

Ապրուստի սղութիւնը եւ ֆրանքի անկումը նոյնպէս պատասխանատու են ատոր: Մտաւորական եւ ազատ ասպարէզները հետզհետէ կը պարզուին կամ կ'եղծուին, որովհետեւ հետզհետէ աւելի կծծի կերպով կը վարձատրեն: Ընտանիք հարստութիւն դիզող չէ եղած. բայց ժամանակին կարելի էր վայելուչ ապրուստ մը ապահովել այդ ասպարէզներուն մէջ: Հիմա, քանի մը ցանցառ բացառութիւններէ զատ, նիւթական նեղութիւնն է բոլորին բաժինը: Երիտասարդները կը դիմեն դրամին. խնկապէս գիտական որոնումներուն եւ գրական լուրջ սեռերուն մէջ ուղեղի պակասը կը զգացուի: Ի՞նչ կրնայ ընել պետութիւնը:

Երկրորդ արհեստը շատ կը զբաղեցնէ եւ միտքը թարմ չի պահեր: Պէ՞տք է ուրեմն համակերպիլ: Ո՛չ, որովհետեւ դիտեցէք սուրբկա: Արտաքին աշխարհը գրեթէ միշտ թշնամի եղած է մտաւորականին, բայց ան միշտ կրցած է պահել իր ազատութիւնը: Եւ միտքը այնքան արթուն է որ հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն եւ բոլոր աղէտներուն, միշտ կանգուն է: Նոյն իսկ այսօրուանէն շատ աւելի ծանր ճգնաժամ մը դեռ օր պիտի ձգէր վերածնունդի»:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հատուածներ Յ. Օշականի յօդուածաշարքէն.

Գրականութեան մը ներքին թշնամի՞ն.

— Միջակութիւնը:

Միջակութիւնը չի կասկածիր սակայն իր յառաջ բերած աղէտէն: Անիկա աղանդաւոր ու միամիտ է եւ իր ուժին աղբիւրը կ'առնէ թիւէն, զանգուածէն: Ամէն աղանդի նման յարձակող է ու մանաւանդ անները: Ունի իր տիրակալութեան պաշտամունքը զոր կը պարտադրէ: Կը զարմանայ երբ կը հանդիպի ընդդիմութեան: Կը զայրանայ ու կը պոռայ այն քիչուոր անկախներուն եւեւէն որոնք չեն պակսած ամէն շրջանի: Կը գործածէ իր ռազմավարական ամբողջ կազմածը, ճարտարանքը զանոնք փաղանգին կապելու: Ընդհանրապէս կը յաջողի: Ձախողութեան մը պարագային կ'արհամարհէ: Օ՛, այդ արհամարհանքը փղշտացիին: Նոր օրերուն համար անիկա սպաննող է իր չկամութեան մէջ երբ կ'օգտուի գիրէն, թուղթէն,— գործածելով իրենց տիրական բանաձեւը— մամուլէն:

Անկախներուն համար այնքան չարակամ՝ անիկա սրտառուչ եղբայրակցութիւն մըն է. կրօնական ըսուելու չափ լիացնող հաղորդութիւն մը ինք իր պարունակին մէջ: Ու յուզիչ բան է տեսնել մտքերու այս փոխադարձ հեշտացումը, երկիր մը զանազան անկիւններէն իրարու մատուցողը: Ոչ միայն այդքան: Ան կը փնտռէ ու կը գտնէ աշխարհներէն ալ անդին իր սիրականները: Ու տարօրինակ է որ այս ընդարձակ կազմակերպութեան ցանցէն միշտ ալ ազատին, ամէն տեղի ու ժողովուրդի մէջ դարձեալ նոյն քիչուորները:

Մեր գրականութիւնը, որ կը կրկնէ մեր ժողովուրդին թերութիւնները քան առաքինութիւնը, իր վերջին յիսնամեակին մէջ քանի մը անգամ անցաւ աղէտէն: Ու եթէ դիմացաւ, պատճառը այն է որ ոչ մէկ ատեն անոր չպակսեցան ուխտուած ու նզովուած անկախները:

Հիմա՞:

— Ինծի համար խորունկ վախ է որ այդ գրականութիւնը իր վերջին օրերը կ'ապրի գուցէ: Ես զանց կ'ընեմ այս ու այն փաստերը որոնք դիւրաւ ալ կը ճարուին, երեւոյթը բացատրելու համար եւ որոնք իրարու կը նմանին արդէն իրենց յուսահատեցուցիչ վճռականութեանը մէջ: Ինծի համար փաստը հոն է որ ուխտուածները կը պակսին հետզհետէ: Մեր հասնող սերունդը, յաճախ դժբախտ պայմաններու ճնշումէն, զարտուղումի քանի մը փորձերէն վերջը, ճիտը ծուռ կը մտնէ նախնիի ճամբան ուր փոշիին հետ քանի մը բերան ծամելիք մըն ալ յոյս ունի ճարելու: Կամ բաւական մը սուզուելէ վերջ անծանօթին խուզարկութեան մէջ, կը հեղգանայ ու գլխիկոր վերադարձ մը կ'ընէ դէպի հասարակաց տափաստանները:

Ու ահա պանդոկները: Յաճախ գրավաճառի խանութն է ան, որուն մէջ գիրքերու ցեց մը իր որովայնին համար կը պատսպարէ ու կը պաշտպանէ անցուկ ապրանքը: Ու իր խօսքը կշիռ ունի, վասնզի հացին շեշտը միշտ անկեղծ կ'ընէ մարդը: Տաղանդաւոր մեր ո՛ր գրագէտը կրցաւ շնորհ գտնել այդ միջատին մակաբոյծ, անողոք, խուլ շաղապատումէն: (Մենք տեսանք անօթի մեռնող գրագէտներ: Ոչ մէկ գրավաճառ չէ ձախողած մեր մէջ:)

Ուրիշ անգամ թերթի մը խմբագրատունն է որ կը ղեկավարէ այս միջակացումը: Նուազ շահամոլ քան գրավաճառը, բայց աւելի վնասակար քանի որ ունայնամտութեան աւելի հոծ մթնոլորտ մը պաշտպանուած է: Թերթը — հանդէս նոյնիսկ— լայն կը բանայ իր դռները բոլոր անոնց որոնք ըսելիք մը ունին այս ժողովուրդին: Բայց կը հարկադրէ զայն ըսել հասարակաց գալարափողէն: Ու ահա պատկերը դժբախտ գրագէտին որ եթէ ոչ ամէն օր գոնէ շաբաթը քանի մը հեղ պատրաստ է խօսելու, բայց խօսելու ինչ որ ամբոխը կ'ուզէ: Դժուար նահատակութի՛ւն: Բայց կը գործադրենք ատիկա անպատկառ խնծիղով մը գրագէտին վրայ: Ծափ կը զարնենք անոր ամէն արիւնումին դիմաց: Ու քանի մը տարիէն, երբ ալ սպառած է սրբազան հեղուկը ու տաղանդը չորցած, տիկը կը նետենք ոտքի կոխան: Նայեցէք անցեալ երկու տասնամեակին վրայ ու դուք պիտի տեսնէք «բանին» այդ մարտիրոսները:

«ԱԼՄԱՍՏ» ՕՓԵՐԱՆ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Ալ. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերայի երաժշտական գործիքներու պատշաճեցումը (էնսթրիւմանթասիոն) վերջանալու վրայ է: Օփերային այս գործողութիւնը մեծ մասամբ աւարտած եւ միայն չնչին մասը մնացած է: Ներկայիս այդ աշխատանքը կը կատարէ Մոսկուայի Երաժշտանոցի փրոֆ. Շթայնպէրկ, որ յայտնի է իբրեւ մեծ տեսաբան: «Ալմաստ» օփերան բեմադրութեան համար ընդունուած է Փոքրառական թատրոնին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՅՐԵՆԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՆ ԱՆԳԱՄ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲՆԱԿԻԼ...

Թուրքերէն Վագըթ լրագրին թղթակիցը, որ Տրապիզոնի ճեղեղեալ վայրերը գացած էր, կը գրէ իր առաջին թղթակցութեամբ.

— «Օֆի աղէտը կատարեալ տրամ մըն է: Զեւն ու աստիճանը գրչով կարելի չէ նկարագրել: Շատ մը տուներ հողերուն խառնուած եւ ձորերը իջած են հեղեղներու պէս: Աչքերովս տեսայ անօթութենէ խոտ ուտող, խենդեցող եւ պատառ մը հաց գտնելու համար լեռները կտրող անցնող մարդիկ, ձորին մէջ կտրուած գլուխներ եւ թեւեր, ոտքեր եւ ծառերու ճիւղերուն փաթթուած կնոջական մազեր:

Յուլիս 5ի ուրբաթ օրը սկսած է տեղատարափ անձրեւ մը որուն յաջորդած է երկրաշարժ: Տեղ տեղ պատռուածքներ գոյացած են, եւ տուներ քանդուած: Ժողովուրդը սկսած է վախէն լեռները փախչիլ: Միւս կողմէ հեղեղներ գոյացած են ժամերով եւ ժողովուրդը սկսած է օգնութեան աղաղակներ բարձրացընել, երբ բնութիւնը տակն ու վրայ եղած ամէն ինչ քանդել սկսած է:

Այս միջոցին Րիսենօ գիւղին Ջէրաքսա թաղին աջ եւ ձախ կողմերը լքած, եւ մէջտեղ մնացած 25 տուներու 90ի չափ այր, կին, տղայ բնակչութիւնը ձեռքը մոմ բռնած լեռները փախչելու համար անգք փնտռած ատեն, ժայռի մը կտորը իրենց գլխուն իյնալով մէկ վայրկեանի մէջ բնաջինջ եղած են:

Ատեն մը վերջ, Զէնա գիւղին մէջ 2—3000 հոգի պարունակող մզկիթը քանդուած եւ 30ի չափ տուներ աւլուած սրբուած են: Մարդիկ քշուած են հեղեղներէ, որոնք, ինչ որ գտած են իրենց առջեւ քշած տարած են: Օֆի շուկաներուն մէջ գտնուած 200է աւելի խանութ, փուռ եւ հարիւրաւոր ջաղացքներ քշուած են ջուրերէն: Հեղեղները հարիւրաւոր տուներու բեկորներ, հարիւր հազար ծառեր եւ անհաշիւ կենդանիներ ու անձեր Սեւ ծով նետած են:

Գիւղերը այսօր այնպիսի վիճակ մը առած են որ, անոնց մէջ վայրի կենդանիներն իսկ չեն կրնար բնակիլ:

Օֆ գաւառակին 80 հազար բնակչութեան 50 հազարը այս գիւղերուն մէջ կ'ապրին: Հիմա այս շրջանակներու բնակչութիւնը բոլորովին անօթի ծարաւ վիճակի մէջ է:

Տրապիզոնէն իբր առաջին օժանդակութիւն ղրկուած հարիւրաւոր պարկ ալիւր, հաց, գետնախնձոր, անօթիներուն կը բաժնուին: Այսօր լեռներու ծառերուն տակ կ'ապաստանին շատեր:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

«The Daily Arrowe» թերթը որ կը հրատարակուի Պըրքընհէտի մէջ՝ սկաուտական ճէմպորիին առթիւ, իր յուլիս 31ի թիւին մէջ կը հրատարակէ 41 հայ արիներու խմբանկարը՝ չորս սիւնակի վրայ. ուրիշ նկար մը՝ որ ցոյց կուտայ հայ, ֆրանսացի եւ ալճերիացի սկաուտներու Վուտսայտի կայարանը ժամանումը:

Իսկ Բ. էջին մէջ հետեւեալ տողերը կը նուիրէ Ֆրանսահայ արիներուն՝ «Ցարագիր Սկաուտները» խորագրին տակ.

— «Որքան ալ փոխուին կառավարութիւններն ու քաղաքականութիւնը, արիները կը մնան արի. ասոր ապացոյցն ա՛յն է որ ճէմպորիի հայ ներկայացուցիչները տարագիրներ են Ֆրանսայի մէջ:

Ֆրանսայի Հայ Սկաուտներու Միութիւնը մօտ 200 անդամ ունի եւ 43 Սկաուտներ ղրկած է հոս:

Բուն իսկ Հայաստանը ունի պետական սկաուտական կազմակերպութիւն մը, խորհրդային վարչաձեւի տակ, որ սակայն չէ ճանչցուած աշխարհի Սկաուտներուն կողմէ: Տարագիրները սակայն, շատ լաւ են իրենց հայրենիքի Սկաուտներուն հետ եւ կը յուսան Հայ Սկաուտներու համաշխարհային միութիւն մը կազմել:

Հայ արիները մեզի պիտի ցուցադրեն տեղական պարեր, պիտի երգեն հայերէն երգեր ու ամէնէն վերջ պիտի ներկայացնեն երեք տեսարանով խաղ մը՝ ֆրանսերէն լեզուով, «Ասպետութիւնը դարերու ընթացքին»:

ՊԷՅՏԸՆ-ՓԱՈՒԸԼ՝ ԼՈՐՏ

Սկաուտական շարժման հիմնադիր զօրավար Սըր Ռոպըրթ Պէյտըն-Փաուըլ Անգլիոյ թագաւորին կողմէ լորտութեան տիտղոս ստացաւ:

Լիվըրփուլի համալսարանը անոր տուաւ «վարդապետ իրաւաբանութեան» պատուոյ տիտղոսը: Նոյնպէս Յունաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Հունգարիա մեծ պատուանշաններով պատուեցին զայն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԻՒՂ ՄԸ ԱՅՐԱԾ

ՆԻՍ 1 օգոստ.— Ալփ.Մարիթիմ նահանգին մէջ անտառի հրդեհները կը շարունակուին: Երկու օրէ ի վեր աւերներ կը գործէր Սէն'թ-Էթիէն-տը-Թինէի շրջանին մէջ, Նիսէն 92 քիլոմեթր հեռու: Մօտակայ անտառին հրդեհը մարելէ ետք, յանկարծ կրակ ծագեցաւ գիւղի կեդրոնէն եւ շուտով մեծ համեմատութիւններ առաւ:

Գիւղին կէսը այրեցաւ: Վերնասուեցան 152 տուներ, որոնց մէկ մասը շատոնց աւերուած, անբնակ էին: Այրեցան եկեղեցին, թաղապետարանը, նամակատունը եւ քանի մը պանդոկներ: Բնակիչները ժամանակին փախան, որով անձի կորուստ չկայ: 500 հոգի առանց ապաստանի մնացած են: Բնակիչները պատսպարուեցան Թինէի եզերքներուն վրայ. կիներն ու մանուկները հին վանք մը փոխադրուեցան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 197 —

Փիէռ շատ գէշ էր արթնցած, ոչինչ կ'ուզէր լսել. առջեւ նետուեցաւ դուռը բանալու համար, սակայն կինը չթողուց:

— Հոս պիտի մնաս, Փիէռ... մէկ խօսք մը միայն... հաւատա՛ որ երջանիկ պիտի ըլլաս... գիւղէն մինչեւ հոս եկայ քեզ տեսնելու... Պիպիին քովէն կուգամ... մէկ խօսք միայն...

Կառչած էր տղուն օձիքին ու զայն ետ կը մղէր: Թ'երեւս հետաքրքրութիւնն է որ յաղթանակեց, թերեւս երիտասարդը բաւական գտաւ իր դիմադրութիւնը, թերեւս իր տակաւին ծանր ուղեղը չկրցաւ յարմար պատասխան մը գտնել, եւ Պետրոս ետեւ քաշուեցաւ ու սպասեց:

— Երէկ անգամ մը եկայ, հոս չէիր. իսկ հիմա չհամարձակեցայ քեզ արթնցնել... ի՛նչ ցուրտ է... գիւղէն կուգամ. իմացայ թէ որքան հետաքրքրուեր ես Պիպիով. թէ ինչեր ես ըրեր անոր համար... ուզեցի շնորհակալութիւններս յայտնել... Պիպին միշտ քու խօսքդ կ'ընէ. քեզ շատ կը սիրէ...

— Ա՛յդ էր ըսելիքդ, պոռաց Փիէռ:

— Եւ յետոյ, եւ յետոյ... շարունակեց Ֆրանսուհին վախցած աղջնակի մը պէս, արագօրէն, արդէն պատրաստ նախադասութիւններով, եւ յետոյ ուզեցի որ որ անգամ մը զիս տեսնես: Գիտեմ թէ քեզ ցաւցուցի, տառապեցուցի եւ... թերեւս դեռ կը սիրես զիս. չեմ ուզեր որ տառապիս, որովհետեւ... ուրիշ մէկը չպիտի գար, բայց հաւատա՛...

Նէնէթ ձեռքը քսեց դուռին եզերքը, կոճակը գտաւ ու լոյսը բացաւ: Փիէռ

. . . .

— 198 —

Լայնեզր գլխարկին տակ կնոջ աչքերը իրենց ամենամեծ անձկութիւնը ապրեցան: Դարձան, քթթեցին, սպառեցան, սպառեցան... Փիէռ ...Կարծես Նէնէթ կը հասնէր տագնապին մէջ, աչքերը կ'աղերսէին, կը հարցնէին, կը հայցէին ... Փիէռ... Տղան անգիտակցաբար գրպանին մէջ կը ճմլէր պանանը, վերջնապէս, վերջնապէս արձանացած:

Պահը անցաւ սակայն, ինչպէս կ'անցնի ամէն պահ, երբ աչքեր զայն կը լափեն, երբ հպարտութիւններ կը լափուին: Տղուն կոպերը ինկան վերջապէս պաղած բիբերուն վրայ, եւ հազիւ լսելի ձայնով մը ան հարցուց,

— Ինչպէ՞ս եղաւ...

— Քեզմէ բաժնուելէս ամիս մը վերջն էր: Վիշիէն կը դառնայինք Լէօքիւոին հետ: Ան խմած էր, գինով էր, բայց ես իրեն պէս չէի: Ուզեց կառքը ինք վարել. պէտք չէր որ ձգէի, քանի որ գինով էր, բայց պնդեց եւ ես յոգնած էի: Շատ արագ տարաւ եւ անկիւնադարձի մը գնաց ճամբուն եզերքի ծառերէն մէկուն զարնուիլ: Ինք հոն մնաց, իսկ ես...

Իսկ ինք... Վերարկուին ձախ թեւը պարապ էր ամբողջութեամբ, եւ այտին վրայ լայն ու խորունկ պատռուածք մը կար որ կ'իջնէր մինչեւ վիզին:

. . . .

Ելեկտրական լոյսը մարած էր:

Գարշելի առաւօտեան նշոյլները դժուարութեամբ կը սողոսկէին սենեակ, թրջելով ու ցեխոտելով ամէն բան: Ժամացոյցը աթոռին տակ

— 199 —

արագօրէն կը դառնար: Փիէռ կը քալէր անդադար խեղճուկ սենեակին մէջ անհաւասար քայլերով, անկանոն աղեղներով: Կեցաւ ու ըսաւ.

— Եւ հիմա այսպէ՞ս կը դառնաս դուն ինծի, կոտրուած, ջախջախուած եւ... այսպէ՛ս կը դառնաս դուն ինծի: Կուգաս՝ որովհետեւ այլեւս անկարող ես նախկին կեանքդ վարել, ա՛լ այն իրիկուան բարեկամները երեսդ չեն նայիր, ա՛լ չես կրնար...

Յետոյ նորէն կեցաւ ու ըսաւ.

— Ամէն օր, անդադար կը հարցնէի ինքզինքիս.— «Ի՞նչ պէտք է որ պատահի որպէսզի Նէնէթ վերադառնայ ինծի. ի՞նչ»: Մտածեցի ամէն բանի, ամէն բանի, բայց այդ՛... այդ՛...

Յետոյ նորէն կեցաւ ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ անիծեցի ես քեզի: Բայց ես չար չեմ: Սիրոյ մէջ անէծքը պէտք չէ ոյժ ունենայ: Ես չար չեմ...

Ամէն անգամուն Նէնէթ կը պատասխանէր.

— Ո՛չ, Փիէռ, ես այդ նպատակով չեկայ. հաւատա՛ որ ես ատոր համար չեկայ: Պիտի մեկնիմ. անմիջապէս պիտի մեկնիմ... ձգէ որ մեկնիմ... մեկնի՞մ...

. . . .

Եւ երբոր Փիէռ նշան ըրաւ որ մնայ, Նէնէթ մօտեցաւ տղուն, միակ բազուկովը պլլուեցաւ վիզին ու սկսաւ համբուրել ուժով, ուժով: Երիտասարդը համբոյրները չվերադարձուց: Այն ատեն Նէնէթ նստաւ մահճակալին եզերքը, ճիշդ տղուն քով: Սանդուղներուն վրայ ոտնաձայն ա՛լ չկար:

— 200 —

Երբոր բոլէն թոյլատրեց, Նէնէթ սկսաւ խօսիլ ցած ձայնով մը: Ըսաւ թէ ինք պէտք եղած դրամը ունէր եւ կ'ուզէր հեռանալ Փարիզէն, աւելի լաւ քաղաք մը հաստատուելով կեանքը վերսկսիլ: Կ'ըսէր թէ պիտի կարենային երջանիկ ըլլալ, եթէ գէշ օրերը մոռնալու ոյժը ունենային... Թէ բնաւ չէր մոռցած Փիէռին խօսքերը. «ուր որ ալ որ ըլլաս, ինչպէս որ ալ որ ըլլաս, ով որ ալ սիրես, եթէ անունս իսկ մոռնաս...»:

Փիէռ ոչինչ պատասխանեց:

Խօսքերը սպառեցան: Ան եղաւ միայն կին, ֆրանսացի կին, եւ գլուխը քիչ մը ծռելով ըսաւ.

— Գիտե՞ս Փիէռօ, մարմնիս վրայ բա՛ն մը չունիմ... բա՛ն մը չունիմ...

Բայց երբ տղան դարձեալ լռեց, մեծ արցունք մը սահեցաւ կնոջ այտին վրայէն: Նէնէթ ուզեց պայուսակը բանալ, թաշկինակը առնելու համար, բայց մէկ ձեռքովը չյաջողեցաւ: Պայուսակը ինկաւ գետին: Տղան չշարժեցաւ բնաւ: Երկուքը մնացին մահճակալին եզերքը, քով քովի, գլուխները կախ եւ լուռ:

Ճիշդ այդ պահուն է որ պզտիկ մկնիկ մը եկաւ իրենց ճիշդ դէմը, սենեակին մէջտեղ, փարթամ աչուկները ցցած զարմացումով նայեցաւ այդ երկու անշարժ էակներուն, և յետոյ, կարծես յանկարծ խիստ կարեւոր ժամադրութիւն մը վերյիշելով մեկնեցաւ, նետի մը պէս:

Մեծ արցունքը ինկաւ, կորսուեցաւ:

Աֆղաններ Պարսկաստան կ'ապաստանին

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ շուրջ 1000 աֆղան ընտանիքներ Աֆղանիստանէն գաղթած են Պարսկաստան, մանաւանդ Հերաթի նահանգէն, հոն տիրող խռովութեանց հետեւանքով:

Կառավարութիւնը ստիպեց գաղթականները որ սահմանագլուխը անցնելէ առաջ յանձնեն իրենց բոլոր զէնքերը եւ տեղաւորուին կառավարութեան նշանակած շրջանին մէջ:

Լանէյի խորհրդաժողովը

Հետզհետէ Լահէյ կը հասնին զանազան երկիրներու պատուիրակները, մասնակցելու համար միջազգային խորհրդաժողովին, որ պիտի բացուի յառաջիկայ երեքշաբթի եւ պիտի զբաղի Եընկի ծրագրով: Ժողովները պիտի գումարուին Բինտերհոֆի «Ասպետներու սրահ»ին մէջ: Լրագրողներուն ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի: Պատուիրակութեանց քարտուղարները, մեքենագիրները եւն. հաշուելով, կը կարծուի թէ ընդամէնը 1500 հոգի ներկայ պիտի ըլլան Լահէյի մէջ: Ասոնցմէ մաս մը Լահէյի, մաս մըն ալ Շէվէնինկէնի մէջ պիտի բնակին: Այս վերջին շէնքին մէջ պիտի հաստատուի գերմանական պատուիրակութիւնը: Ճամբայ ելած են 360 լրագրողներ, որոնց 100ը Գերմանիայէն:

Վարչապետ Բրիան եւ ֆրանսական պատուիրակութեան անդամները վաղը առաւօտ կը մեկնին դէպի Լահէյ, ուր պիտի հասնին իրիկունը:

Թուրքիա կ'ընդունի՞ իրաւարարութիւնը

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն.— Տեղեկութեան մը համաձայն, որ պաշտօնապէս չէ հաստատուած, Թուրքիա կ'ընդունի իրաւարարութիւնը երկու երկիրներու միջեւ առկախ խնդիրներու կարգադրութեան համար: Այս լուրը շատ լաւ տպաւորութիւն առաջ բերաւ քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

⁂ Թուրքիոյ վարչապետ Իսմէթ փաշա Պոլսէն Էնկիւրի վերադարձաւ, ներկայ ըլլալու համար գործավարներու խորհուրդի նիստին, որ պիտի զբաղի Յունաստանի վերջին առաջարկներուն տրուելիք պատասխանով:

Ցեփլինի թռիչքը Ատլանտեանի վրայ

«Կռաֆ Ցէփլին» ճանդարտօրէն կը շարունակէ իր ճամբան դէպի Հիւսիսային Ամերիկա: ինչպէս անցեալ անգամ՝ երբ Ամերիկայէն կը վերադառնար, այս անգամ եւս երիտասարդ մը պահուըտած է օդապարիկին մէջ: Նաւաստիները ճամբայ ելլելէ յետոյ միայն հաստատեցին անոր ներկայութիւնը: Երիտասարդը կը մերժէ յայտնել իր ինքնութիւնը: Իբրեւ պատիժ՝ հրամայած են խոհանոցին մէջ աշխատիլ եւ պնակները լուալ, սակայն շատ տրամադիր չերեւար սեւ աշխատանք կատարելու եւ որոշ ծեւականութիւններ ունի:

Անթելով մը ցէփլինը կը տեղեկացնէ թէ ժամը 100 քիլոմեդր արագութեամբ կը թռի, օդը լաւ է, երկինքը պայծառ եւ թեթեւ հով մը կը փչէ:

Ցէփլինը հետը առած էր 800 դեղձանիկ եւ քանի մը կապիկ: Անթելին մէջ կ'ըսուի թէ «դեղձանիկները ուրախ են, բայց չեն երգեր: կապիկները տխուր են, բայց շատ յայտնի չեն ըներ. ճամբորդներուն մեծ մասը պրիճ խաղալով կ'անցընէ ժամանակը»:

Վերջին անթելի մը համաձայն, ցէփլինը արդէն անցած է Ասորեան կղզիներու վրայէն եւ կ'ուղղուի դէպի Նիւ Եորք, ուր կը սպասուի այսօր՝ կիրակի առաւօտ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԸ

Կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի «Մանուկներու Պաշտպանութիւն» մասնաճիւղի կողմէ:

Այսօր կիրակի առաւօտ 10էն մինչեւ երեկոյ: Երգ, պար, նուագներ, եւայլն: Ճոխ պիւֆէ, պաղ ըմպելիներ եւ արեւելեան կերակուրներ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 2, 18 եւ 25, շոգեկառք Կար Սէն Լազարէն եւ շոգենաւ: Առաջնորդներ պիտի սպասեն Թրամուէյի վերջաւորութեանը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Սարսէլի «Արարատ» Միութեան կողմէ ի նպաստ Մանկապարտէզի ֆոնտին, այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Salle des Fêtes, Rue de Paris.

կը ներկայացուի ՈՒՇ-ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ-ԼԻՆԻ

Կը խօսի՝ Փարիզահայ Տիկ. Միութեան Կարմիր Խաչի կողմէ՝ Տոքթ. Շ. Այվազեան (Շ. Նարդունի) մանուկներու առողջապահութեան մասին:

Երթեւեկութիւն.— Gare du Nordէն թողն առնել հետեւեալ ժամերուն 10.15, 10.22, 11.51, 1.43 եւ 1.53, իջնել Սարսէլի կայարանը:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

6 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1026 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ու վերջապէս, ի՞նչ կ'ուզեն ըսել Երեւանի քաջարի ոս-տիկանները, իրենց կարմիր ցուպը երկարելով սահմանէն դուրս, ամէն ուր որ հայկական համախմբում կայ։

Եթէ Հայաստանի այսօրուան իշխանութիւնը իսկապէս հայ-կական կառավարութիւն ըլլար, իրեն տարրական պարտակա-նութիւն պիտի սեպէր աչք ու ականջ կտրիլ, իմանալու համար իր բաղձանքներն ու ցաւերը։ Եթէ մեր հայրենիքը ազատ եւ անկախ ըլլար, իր լիազօր ներկայացուցիչներն ունենալով բոլոր աշխարհի կեդրոններուն մէջ, գաղութները չպիտի հարկադրուէին նպաստ դուռ զարնել, կազմակերպուիլ եւ իրենց գլխուն ճարը տեսնալ։ Եթէ Երեւանը կարենար տէր դառնալ արմատախիլ եւ բոլոր աշխարհի մէջ ցիրուցան բազմութիւններուն, որոնց հա-րիւրին 80ը գիւղացիներ եւ բանուորներ են, մենք ինչո՞ւ այնքան տանջ սպառէինք, տարրական գիտելիքներ յիշեցնելու եւ ան-դադար պայքար մղելու համար։

Դժբախտաբար, կը գտնուինք ափ մը օտարոտի, նշանա-ւոր եւ ապիկար չինովնիկներու դիմաց, որոնք պետական իշ-խանութիւն ալ չեն, այլ պարզ գաւառապետութիւն կամ ոս-տիկանական տեսչութիւն։

Երբ այսպէս է իրականութիւնը, Երեւանցիները ամէն բա-ներէ առաջ պարտաւոր են համեստ ըլլալ, փոխանակ արիւն պղ-տորելու ինքնահաւան եւ ծիծաղելի մարզանքներով։ Ինչ որ կը փորձեն բուն երկրին մէջ, չափէն աւելի պերճախօս է ար-դէն։ Աւելորդ է նոր ջղագրգռութիւններ պատճառել, մինչեւ ամուն բանկալը երկննալով։

Եթէ անկեղծօրէն կ'ուզեն օգտակար ըլլալ գաղութներուն — իշտ աշխատաւոր բազմութիւններու մասին է խօսքը — թող իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն միայն եւ միայն երգաղթի վրայ։ Տուեալ պայմաններուն մէջ, մենք ուրիշ բան չենք սպասեր։ Թող միջոցներ գտնեն իրենց իսկ սկզբունքները գործադրելու, ընդարձակելով ներքին սահմանները, արդար բաշ-խումի մը ենթարկելով հողերը եւ կարելի եղածին չափ շատ անուորներ եւ գիւղացիներ փրկելով պանդխտութենէ։ Հա-մաշխարհային յեղափոխութիւնը ի՞նչ կը շահի, եթէ Մելիք-Թանգեան արք. ի տեղ, Ատրպատականի առաջնորդարանը Ներ-սէս Մեսրոպ արք. Մագիստրոս, կամ Աթէնքի սա փիլոնաւոր «գէնտ»ը դառնայ հոգեւոր հովիւ ամբողջ Եւրոպայի։

Երեւանի մարզպանները պարզապէս գաղտնի ոստիկանի, լրաքննիչի դեր կը կատարեն, «հակախորհրդային կամ հակա-պետական երոյթներ» փնտռելով արտասահմանի առաջնորդա-րաններուն մէջ, որոնք ունին իրենց օրէնքներն ու ժողովները։ Էջմիածինը, ստորագրելով այդ հռչակաւոր «հրահանգը», որուն իսկ բռնութեան տակ, Վատիկանի ճամբան կը բռնէ հան-դէպ իր «հաւատացեալներուն», որոնք բաւական խելք ունին, Հռոմը ցորենէն զատելու համար։

Միայն այս գռեհիկ եւ գրգռիչ արարքը, ինքնին, կ'ապա-ցուցանէ որ գաղութները աւելի քան երբեք ամուր պիտի փարին կազմակերպուելու եւ կեդրոնական իշխանութիւն մը հաստա-տելու գաղափարին։ Ինքնապաշտպանութեան։

Այլապէս, դատապարտուած են տարտղնուելու և քառասուն հատուածի բաժնուելու, ինչ որ կրնայ հաճոյք պատճառել Երե-ւանցիներուն, բայց երբեք 700,000նոց բազմութեան շահը պատճառներուն։ Առանցատոր ալ, արդէն չափազանց մոայլ է վիճակը գաղութներուն մէջ, որոնք ոչ դեկ ունին, ոչ ղեկավարացոյց, ոչ ալ ուղեգիծ։ Ոչ մէկ պարկեշտ եւ սրտցաւ հայ-րենակից կրնայ հանդուրժել որ կարմիր կնճիթը աւելի խառնակէ վեր ի վայր շրջէ եղածը։ Ու ոչ մէկ Դաշնակցական, ո՛ւր ալ գտնուի, չի կրնար աչքերը փակել սարքուած խաղերուն եւ դաւերուն դէմ, հոգ չէ թէ շանթեր տեղան Երեւանէն կամ Էջմիածինէն։ Եթէ գաղութներու կազմակերպութիւնը «հակա-խորհրդային» գործունէութիւն է, մենք սիրով կ'ընդունինք այդ մեղադրանքը։ Ի՛նչ փոյթ, եթէ Երեւանի մարզպանները զայրանան, երբ մենք և մեզի հետ բոլոր պարկեշտ քաղաքացի-ները գիտեն որ, գաղութները կազմակերպելով եւ տիրաբար վարելով իրենց ճակատագիրը, ամէնէն առաջ հայրենիքին օգ-տած, Հայաստանի համար աշխատած կ'ըլլան։ Պէտք է կազ-մակերպուինք, հոգեպէս եւ բարոյապէս ողջ պահելու համար 700,000ի համրանքը, որ անբաժան եւ թանկագին դրամա-գլուխն է հայրենիքին, այսօր թէ վաղը։

Եւ յետոյ, գաղութներն ալ ունին արժանապատուութեան զգացում, որ կը թելադրէ ինքնապաշտպանութիւն՝ ամէն տեսակ նախատինքի եւ խաղի դէմ։ Այդ նախատինքին եւ խա-ղին վերջին եւ ամէնէն անճարակ նմոյշն է Էջմիածնի (Զեկային) ունիս 12 թուակիր շրջաբերականը, այնքան յետադիմական, անհիտ եւ գրգռիչ։ Բռնի համակրանք մուրալու, միտքեր պղ-տորելու, ճակատ ճեղքելու փորձ մը։ Ամօ՜թ, եթէ իսկապէս Թեհրանի դեսպան Դաւթեանի եւ հարաւ. Պարսկաստանի ա-ռաջնորդ Մեսրոպ արք.ի մատներն ալ խառնուած են այս արշելի խաղին։

Այդ տխմար հրահանգն է, բարեկամներ, բուն «հակախոր-հրդային եւ հակապետական երոյթը»։ Հազարէն մէկը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐԱՑՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Եգիպտոսի «Արեւ»ը կը նկա-տէ այս խորագրով խմբագրա-կանի մը մէջ (22 յուլիս).

— «Կ'ուզենք դա՛րձեալ անդ-րադառնալ Սուրիահայ կեանքին մէջ ծաւալող օտարացման վը-տանգին։

Այդ վտանգը հետեւանք է լատինական շարժման որ կազ-մակերպուած ձեւով եւ զօրաւոր միջոցներով առաջ կը տարուի Սուրիոյ մէջ, ուր՝ այդ շարժման ղեկավարները գիտեն թէ իրենց առջեւ ունին բեղմնաւոր դաշտ մը եւ ամէն ինչ կ'ընեն որ հունձքը առատ ըլլայ...։

Ցայտնի է թէ դեռ կարելի չեղաւ գլուխ հանել Սուրիոյ մէջ հաստատուած կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կազմակեր-պութեան գործը, որ ենթակայ ըլլալով բազմապիսի դժուարու-թեանց՝ շատ ալ հեշտութեամբ կարելի չպիտի ըլլայ իրակա-նացնել, քանի որ նիւթապէս թէ բարոյապէս քայքայուած ժողո-վուրդի մը կրթական եւ հոգե-ւոր ամէն տեսակ պէտքերը գոհացնելու խնդիրն է այս որ կը պահանջէ նիւթական լայն միջոցներ եւ ժամանակի կը կարօտի առաջադրուած ծրա-գրին գործադրութիւնը։

Եւ դժբախտութիւնը հոն է որ առաջին անհրաժեշտ գոր-ծօնը՝ դրամը՝ կը պակսի։ Եւ այս պատճառով ալ կազմակեր-պութեան գործը կաղն ի կաղ առաջ կ'երթայ, մինչդեռ պա-հանջքը ստիպողական է ու ան-միջական, գլխաւորաբար անո՛ր համար որ Լատին եկեղեցին օգտուելով Հայ եկեղեցւոյ են-թարկուած այս վիճակէն՝ կ'ու-զէ օգտագործել հայ ժողովուրդի թշուառութիւնը, ու միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելով՝ կ'աշ-խատի եւ մասամբ ալ կը յաջո-ղի իր ազդեցութիւնը տարածել ընդհանրապէս գիւղական շըր-ջանակներու մէջ, ուր կարօտու-թիւնը աւելի շատ է եւ մեր միջոցները՝ տկար։ Անոնք ոչ միայն ամէն տեղ կը հաստատեն դպրոց եւ եկեղեցի ու ձրիաբար վարժարան կ'ընդունին չքաւոր տղաքը, այլ նաեւ զա-նազան ձեւի տակ օգնութիւններ կ'ընեն աշակերտներու ծնողաց ու քիչ քիչ կը շահին անոնց հա-մակրութիւնն ու խիղճը... զա-նոնք հեռացնելով իրենց Մայր եկեղեցիէն՝ կապելու համար լա-տինականին։

Օրինակները շատ են դժբախ-տաբար։

Պէտք է ըսել թէ մեր հոգե-ւոր իշխանութիւնն ալ երբեմն իր հոգածութեանց մէջ կը թե-րանայ եւ պէտք եղած փութկո-տութիւնը ցոյց չտալով՝ բոլո-րովին կը չքացնէ ժողովրդական հակազդեցութիւնը՝ հետզհետէ ծաւալող օտարացման այդ շարժ-ման դէմ։

Գիտենք թէ դարձեալ լատին եկեղեցիին կողմէ զօրաւոր պրո-պականտ տեղի կ'ունենայ Սուէյ-տիոյ շրջանին մէջ եւ Սուրիոյ ուրիշ կողմերը ուր տեղ տեղ շահած է փոքրաթիւ հետեւորդ-ներ»։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄ

Պուէնոս Այրէսէն կը հեռա-գրեն.— Ազգերու դաշնակցու-թեան արժանթինեան ընկերակ-ցութիւնը որոշեց Լա Հէյի հա-տուցումներու խորհրդաժողովի նախագահութեան առաջարկել որ կազմուելիք միջազգային դրա-մատունը՝ իրեն յատուկ միջազգա-յին ոսկեդրամ մը ընդունի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱՀԷԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Այս առաւօտ ժամը 11ին Լահէյի մէջ կը բացուի հատու-ցումներու խորհրդաժողովը, որ հաշուեյարդարի պիտի ենթար-կէ Մեծ Պատերազմի հետեւանքով ծագած խնդիրները, պիտի քննէ Եընկի ծրագիրը եւ անոր յարակից խնդիրները, մանա-ւորապէս Հռենոսի գերման գրաւուած հողերուն ժամանակէն առաջ պարպուելու հարցը։

Զանազան երկիրներու պատուիրակութիւնները հասած են արդէն հոլանտական ոստանը։ Առաջին հասնողն եղաւ ճափո-նական պատուիրակութիւնը՝ գլխաւորութեամբ պարոն Ատաչիի, կիրակի իրիկուն հասաւ անգլիական պատուիրակութիւնը՝ Սնոտըն, Հէնտըրսըն, Կրահամ։ Լեհերը Վարշաւայէն մեկնեցան կիրակի իրիկուն։ Գերմանները ու Իտալացիները հասան երէկ կէսօրին. իսկ ֆրանս. պատուիրակութիւնը՝ Պրիան, Շէրոն եւ Լուշէօր՝ մեկնեցաւ երէկ առաւօտ։

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ խորհրդաժողովը բաւական երկար պիտի տեւէ, վիճաբանութիւնները դժուար պիտի ըլլան եւ բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր պիտի ծագին։ Մանաւորապէս կը վախցուի թէ Անգլիա եւ Գերմանիա լուրջ առաջարկներ մէջտեղ պիտի դնեն։

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը հրատարակէ հե-տեւեալ զեկոյցը.

«Արտաքին Նախարարը վերջին տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ Եգիպտոսի վարչապետին հետ, որուն յայտնեց թէ կառավարական յանձնաժողովը վերջացուցած է քննութիւնը այն առաջարկներուն, որոնք սահմանուած են պատուաւոր ու վերջնական լուծում մը տալ անգլեւեգիպտական խնդրին։

Այս առաջարկներու բնագիրը պիտի հրատարակուի քանի մը օրէն»։

Կը կարծուի թէ այդ հրատարակութիւնը տեղի պիտի ունե-նայ վաղը՝ չորեքշաբթի։

* [illegible]

պահակազօրքը — որուն եգիպտական մայրաքաղաքին մէջ ներկայութիւնը չէ դադրած զայրոյթի եւ ազգային հպարտու-թեան վարկաբեկման աղբիւր մը ըլլալէ,— պիտի փոխադրուի ուրիշ քաղաք մը, ուր անգլիական շահերուն համար ապահո-վութիւն մը ըլլալով մէկտեղ նուազ բախում առաջ պիտի բերէ։

Այս առթիւ յիշուած քաղաքներէն մէկն է՝ Իսմայիլիէն՝ Սուէզի ջրանցքին վրայ։

Անգլիական դահլիճը նոյն որոշումն է տուած Աղեքսան-դրիոյ անգլիական պահակազօրքին համար։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կ'ըսուի որ եթէ այսպիսի կարգադրութիւններ ըլլան, տարակոյս չկայ որ Եգիպտացիները, նոյնիսկ ամէնէն ծայրայեղները պիտի գնահատեն զանոնք եւ այս ձեւով առաջ պիտի գայ հաշտարար ու վստահ մթնոլորտ մը, որ պիտի նպաստէ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց ապագայ զարգացման։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՉԸ

Եգիպտոսի վարչապետ Մոհամմէտ Մահմուտ փաշա, որ այսօր Լոնտոնէն ճամբայ կ'ելլէ դէպի Փարիզ, «Եգիպտոսի ժողովուրդ»ին ուղղած է հետեւեալ կոչը.

«Ուրախ եմ յայտարարելու որ երկար եւ դժուարին բա-նակցութիւններէ յետոյ յաջողեցայ բարեկամական եւ փոխա-դարձ համաձայնութեան հիմերու վրայ առաջարկներ ձեռք բերել Եգիպտոսի եւ Անգլիոյ յարաբերութեանց կարգադրու-թեան համար։

«Այդ բանակցութեանց ընթացքին չթերացայ ամբողջ ուժովս պնդել Եգիպտոսի բաղձանքներուն եւ յոյսերուն վրայ, ու դի-տեցի որ անգլ. կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը փափաքէր ընդ առաջ երթալ այդ բաղձանքներուն, որքան ատեն որ անոնք համապատասխան ըլլան Սուէզի ջրանցքին եւ կարգ մը ուրիշ բրիտանական շահերու պաշտպանութեան մասին Անգլիոյ վա-րիչներուն բաղձանքներուն։

«Սրտանց կը յուսամ որ այս առաջարկները, որոնք յարմար ժամանակին մանրամասնօրէն պիտի հաղորդուին, պիտի քննուին բոլոր հայրենասէր Եգիպտացիներու կողմէ առանց կարծիքի կամ դաւանանքի խտրութեան։

«Կը կարծեմ, ու այս մասին ինծի համամիտ է նաեւ անգլ. կառավարութիւնը, թէ յիշեալ առաջարկները պարունակող դաշնագիր մը պիտի ամրացնէ անգլեւեգիպտական բարեկա-մութիւնը եւ թոյլ պիտի տայ երկու երկիրներուն գործակցիլ՝ իրենց միջազգային պարտաւորութեանց գործադրութեան՝ հա-մաշխարհային խաղաղութեան պահպանումին համար։

«Ուստի բոլոր հայրենասէր Եգիպտացիներէն կը խնդրեմ թոյլ չտալ որ կուսակցական ոեւէ կարծիք կամ գաղափար ար-գիլէ Եգիպտոսը ձեռք բերելու իր ճշմարիտ դիրքը՝ իբրեւ ան-կախ ու գերիշխան ազգ։»

Ցեփլինը Ամերիկա հասաւ

«Կռաֆ Ցեփլին» յաղթականօրէն վերջացուց իր ճամբոր-դութիւնը դէպի Ամերիկա, ուր հասաւ կիրակի ժամը 18.56ին (ամերիկեան ժամ), 92 ժամ 40 վայրկեան ճամբորդութենէ մը յետոյ։ Իջաւ Լէյքհըրսթի կայանը։ Այս երրորդ ճամբորդու-թիւնն է որ կը կատարէ ցեփլինը դէպի Ամերիկա։ Առաջինը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ 45,000 ՀՈԳԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

Պոլսոյ Թուրք թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Կարմիր Մահիկի քննիչներէն Մազլում պէյ, Օֆի շրջանը քննե-լէ վերջ Տրապիզոն անցած եւ հետեւեալը յայտարարած է իր քննութեան մասին.

— Օֆի աղէտի մասին մինչեւ հիմա տրուած տեղեկութիւննե-րը հարեւանցի եղած են։ Ես անձամբ շրջեցայ, բայց քիչ մը տեղ միայն կրցայ յառաջանալ, որովհետեւ Օֆ գաւառակէն վեր հազիւ քանի մը ժամ կարելի է բարձրանալ, մինչդեռ աղէտին մեծագոյն մասը վերերը պատա-հած է։ Օֆի բաղդատմամբ, Րիզէի եւ Սիւրմէնէի կորուստները բան մը չեն։ Այս շրջանակնե-րուն մէջ պատահած վնասը անկարելի.ցոյց տալու համար չէ որ կ'ըսեմ, բայց Օֆի մէջ տիրող դժբախտութիւնը խելքէ միտքէ վեր բան մըն է։ Ոչ թէ քսան կամ երեսուն հազար, այլ 45,000 հոգի, լեռներու եւ դաշ-տերու մէջ ցրուած, օգնութիւն կը սպասեն։

«Օֆի մէջ անձամբ, անուննե-րով ստուգեցի 124 մեռած եւ 61 կորսուած։ Ամբողջութեամբ փլած են 800 տուներ եւ 1200 ալ կիսափուլ վիճակ ունին։ Բեր-քերն ալ 100ին 80 ոչնչացած են։ Պէտք չէ որ աղէտեալ բնակչու-թիւնը զետեղուի Մաչքայի ան-[illegible] բուն կողմը, այլ փոխադրուի Բաբերդի եւ Սպերի դաշտերուն վրայ։

Միւս կողմէ, երկրագործա-կան տնօրէնութեան տրուած պաշտօնական հաղորդագրու-թեան համաձայն, 100 քիլոմեդր տարածութեամբ գետնի վրայ 180 անձ եւ 235 կենդանի կոր-սուած եւ բերքն ալ 100ին 80 համեմատութեամբ վնասուած է։

*** Տրապիզոնի թերթերը կը գրեն թէ Օֆի շրջանին մէջ ընդ-ամէնը 8480 հոգի կորսուած է։ Աղէտէն վերջ, աւազակա-խումբերը սկսած են ասպատա-կել Րիզէի գիւղերուն մէջ. ա-սոնց դէմ ոստիկան զօրաց ջո-կատներ ղրկուած եւ աւազակ-ներէն մէկ մասը բռնուած են։

ՆԱՒԱՅԻՆ ՄԵԾ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Օսթանտի (Պելճիքա) Նաւա-հանգիստին մէջ կիրակի օր պատահեցաւ նաւային արկած մը, որ մեծ յուզում առաջ բե-րաւ ամբողջ քաղաքին մէջ։ *Ժոզէֆ Գ.* զբօսանաւը ծովային պտոյտէ մը կը դառնար եւ կը պատրաստուէր նաւամատոյց մօտենալ, ջրանցքին մէջտեղը, երբ ուրիշ զբօսանաւ մը, որ շոգեպինդ կը յառաջանար դէ-պի բաց ծով, անոր զարնուեցաւ ուժգնօրէն։ *Ժոզէֆ Գ.* քանի մը վայրկեանի մէջ ընկղմեցաւ։ Ճամբորդները, որոնց թիւը որոշ չէ, բոլորն ալ ծով թափեցան։ Զբօսանաւը եւ օգնութեան փու-թացող բազմաթիւ ձկնորսանա-ւեր ազատեցին նաւաբեկեալնե-րուն մեծ մասը, 23 հոգին վիրա-ւորուած վիճակի մէջ։

Խեղդուեցան 5 հոգի, որոնց դիակները գտնուեցան երկար փնտռտուքներէ յետոյ։ Խեղդուող-ներէն երկուքը՝ ութ տարեկան մանուկներ՝ իրար փաթթուած էին, մեռնողներուն մէջ են ու-րիշ երկու երախաներ, չորս կիներ եւ այր մը։ Փնտռտուքնե-րու պահուն գտնուեցան նաեւ դիակները երկու աղջնակներու, սակայն կը կարծուի թէ անոնք նախապէս խեղդուած են։

Ժոզէֆ Գ. 50 55 ճամբորդ միայն կրնար առնել, սակայն կ'ըսուի թէ նաւապետը 60 100 հոգի առած էր այդ օրը։ Քննու-թիւնները կը շարունակուին։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Գ.

ԽԱՐԲԵՐԴ.— Արեւել. «Անկախութեան Ատեան»ի կեդրոնանիստ այս քաղաքի փողոցները արիւն կը հոտին դեռ։ Ի՜նչ արիւններ մարեցան եւ ի՜նչ կեանքեր խամրեցան Հայոց եկեղեցիի կից բանտի նկուղին մէջ...

Քաղաքին մէկ մասը գրեթէ աւերակ է, մանաւանդ հին Խարբերդի հայկական թաղերը։ Ժողովուրդին 100ին 75ը վարակուած է վեներական հիւանդութիւններէ. իսկ տնտեսական տագնապը այնքան սուր բնոյթ ստացած է, որ ամէն օր նոր զոհեր կը խլէ թշուառութեան ծոցէն։

Բռնի ուժով եւ զէնքի զօրութեամբ պարտադրուած նոր վարչաձեւը ժողովուրդին ու պետութեան միջեւ բացած է լայն խրամատ մը, որ դիակներով լեցնել կարելի չէ։ Պարտադիր տուրքերու ճնշումը, տնտեսական կեանքի քայքայումը, եւ կառավարութեան աններող վարուելակերպը նոր եւ աւելի վտանգաւոր ապստամբութեան մը կը պատրաստէ ժողովուրդը։ Հարիւրին 95ի հասնող ընդդիմադիր թրքութիւնը չարաչար կը զղջայ Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան ժամանակ կառավարութեան օժանդակելով քիւրտ ապստամբութիւնը մարելու աշխատելուն համար։

Խարբերդի եւ Մէզրէի Հայերու ողբալի կացութիւնը պատկերացնելու համար գոնէ ժամանակաւորապէս պէտք է ապրիլ անոնց մէջ, տառապիլ անոնց հետ...։

Կառավարութիւնը պաշտօնապէս, թէ անպաշտօն կերպով, կը ձգտի թրքացնել մինչեւ այսօր Հայ ապրող հայ հաւաքականութիւնը։ Բայց թրքանալ չուզող հայ ժողովուրդը հակառակ ազգային թէ անհատական սեփականութեանց գրաւուելուն, եկեղեցի վարժարան փակուելուն եւ ապրելու ամէն հնարաւորութենէ զրկուած ըլլալուն, դեռ կը յամառի Հայ մնալ, Հայ ապրիլ, Հայ մեռնիլ։ Եւ այդ կը ջղայնացնէ օրուան վարիչները եւ առիթ կուտայ անոնց, որ ստիպումի տակ երկրէն իսպառ վտարեն անբաղձալի Հայերը։

Ներկայիս Խարբերդի թէ Մէզրէի մէջ ապրող Հայերու թիւը 875ի կը հասնի, որոնցմէ 6ը կօշկակար են, 4ը երկաթագործ, 3ը սափրիչ, 5ը ոսկերիչ եւ ձուլիչ, 2ը դերձակ, 8ը կլայեկագործ եւ պղնձագործ, տասնեակ մը հիւանդարբին, 6 մանր առեւտրականներ։ Մնացեալները հոս ու հոն աշխատող կամ տուներու մէջ ծառայութեան մտած դժբախտներ են։

Բացի որպէս Հայ ապրող 870 հայրենակիցներէ, թուրք հարէմներու մէջ արգելափակուած եւ կամ որպէս ցնծուհի ձեռքէ ձեռք անցնող 120է աւելի հայուհիներ կը տառապին գերութեան մէջ։

Խարբերդէն դուրս զանազան գիւղերու մէջ ցրուած հայրենակիցներու թիւը 350ի կը հասնի։ Օրինակ՝ Քէրմիկ՝ 13, Հողունք՝ 8, Արղընի Մատէն՝ 15, Օսմանիէ՝ 12, Կէօլճիւկի շրջան՝ 80 եւ մնացեալը շրջակայ գիւղերը։

Ամէն քաղաքներէ Խարբերդ հաւաքուած Կարնեցի, Երզնկացի, Բալուցի, Էսկիշէհիրցի, Գոնիացի, Պալըքէսիրցի հայրենակիցներու մեծամասնութիւնը կիներ եւ որբեր են, զուրկ ապրուստի միջոցներէ եւ ենթակայ փճանալու, եթէ նախազգուշական միջոցներ ձեռք չառնուին եւ կամ գոնէ կարօտ ազգայիններու այլուր փոխադրութիւնը չապահովուի։

Վարժարանը փակ է տարիներէ ի վեր, եւ մեռելաթաղ քահանայ մը մօրուքը կը պտտցնէ աւերակներու վրայ։

ԱՐԱԲԿԻՐ.— Անցեալ տարիներուն շատ թէ քիչ բարեկեցիկ եւ ինքնաբաւ նկատուող Արաբկիրի հայութեան այսօրուան վիճակը ողբալի է։ Վարժարանը փակուեցաւ 1926ին։ Ծերաջան քահանայի մը հայրական մխիթարութիւնները անզօր են վշտակիր սրտերը սփոփելու։ Վերջին սեղմումներու պատճառով գաղթելու հարկադրուած ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ի վիճակի չէ ճանապարհածախք գտնելու։ Ունեցողները մեկնեցան անցեալ տարիներուն, չունեցողներն են որ կը սպասեն ազգային մարմիններու օժանդակութեան,— բան մը, որ կ՚ուշանայ։ Տէր Գուրգէն քահանան կը պատրաստուի մեկնիլ, բայց կը սպասէ, որ ժողովուրդը ճամբայ հանէ ու յետոյ ինք երթայ։

Քաղաքին մէջ Թուրքերու թէ քիւրտերու հետ ամուսնացած հայուհիներու թիւը 30է աւելի է, իսկ շրջանի բոլոր թուրք հարէմներու մէջ արգելափակուած հայուհիներու կամ որդեգրուած որբ-որբուհիներու թիւը 150ի կը հասնի։

Քաղաքի հայութեան թիւը 900ի իջած է։ Անոնց մէկ մասը կը պատրաստուի գաղթել։ Պէտք է խոստովանիլ թէ Արաբկիրի հայութիւնը իր գոյութիւնը կը պարտի քանի մը քիւրտ պէյերու, որոնք պատերազմի ընթացքին թէ ապստամբութեան ժամանակ պաշտպանեցին զանոնք։

Արաբկիրցիները իրենք լաւ գիտեն թէ ո՞ր թուրքին կամ քիւրտին հարէմին մէջ քանի՞ հայուհիներ կան։ Օրինակ, Թուրան պէյին կինը՝ ըսե՞մ թէ որու աղջիկն է. եւ կամ Սարայլը Խամայիլ պէկը (Խարբերդի բանտին տնօրէն) քանի՞ հայուհիներ ունի իր տրամադրութեան տակ. եւ կամ ժանտարմա քումանտանը Ալի Րիզան իր նախկին կինը «Մարիամ» լքելէ վերջ, որո՞նց հետ ապրեցաւ Արղընի Մատէնի եւ Սեբաստիոյ մէջ։

Այդ բոլորը մէկ առ մէկ թուելու համար հատորներ պէտք են. մանաւանդ որ ներկայ պայմանները թոյլատու չեն մանրամասնութեանց մէջ մտնելու։ Առայժմ կը բաւականանանք թիւերը միայն արձանագրել եւ մատնանշել, թէ Անատոլուի հայութիւնը իսպառ կորսուելու վտանգին տակ կը գտնուի, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին գոնէ մէկ մասը ազատագրելու համար։

ԱՐՄՏԱՆ, ՉՄՇԿԱԾԱԳ, ԱԿՆ.— Արաբկիրի շրջակայ գիւղերու մէջ ցրուած շատ մը հայրենակիցներու վիճակը աւելի ողբալի է։ Ահա Վարի և Վերի Արմտանները՝ 26 այր եւ 40ի մօտ այրիներով, Չմշկածագը՝ 36 այրեր, 42 կիներ, 60է աւելի որբերով, Ակն՝ 7 այր, 20 կին, 14 որբերով, Գուրու Չայ՝ 13 այր, 8 կին, 30է աւելի թրքացածներով, եւ դեռ ո՞ր մէկը թուեմ։

Հակառակ անուններ յիշելէ խուսափելու անհրաժեշտութեան, երբեմն կարելի չըլլար լռել ողաղակող ձայներու հեկեկանքին առջեւ։ Ի՞նչպէս չըսեմ թէ Չմշկածագցի Խալիլէֆէնտին 2 հայ աղջիկներու հետ չորս հայ որբեր կը պահէ իր տան մէջ (որբերէն մին Երզնկացի «Բայթօնճի» Կըտիկենց Արտաշին տղան) եւ դեռ ուրիշներ։

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

Ակնայ մէջ կան 3 Կարնեցի որբեր (Մոլլա Հիւսէյինի տան մէջ), որոնցմէ մին Խաչիկ Վարդանեան 18 տարեկան, աղջիկ մը, Արմինէ Սահակեան 16 տարեկան։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ.— «Գարահիսարը Շարքի» կ՚անուանեն Թուրքերը հերոսամարտի այս քաղաքը։ Հինաւուրց բերդը որպէս ականատես վկայ կ՚իշխէ աւերակներուն վրայ...

Ոչ մէկ շինարարական աշխատանք. պետութիւն թէ ժողովուրդ, ձեռք ձեռքի տուած, կ՚աւերեն ու կը քանդեն, կարծես թէ թշնամի երկիր մը եղած ըլլար ան...

Երկրագործութիւնը վնասուած է. Հայերու եւ Յոյներու ձգած բացը լեցնել կարելի եղած չէ։

Այս շրջաններու մէջ ապրող Հայերու վիճակը ողբալի է։ Թէեւ մեծ թիւով Հայեր չկան, բայց գտնուածներն ալ ընդմիշտ կորսուելու դատապարտուած են։ Քաղաքին մէջ որպէս Հայ ապրող 7 այրերէ եւ 18 այրիներէ զատ օտարներու հետ ամուսնացածներու թիւը 40ի կը հասնի։ Այրերէն 2ը օթոյի վարիչ են, 3 հատը արհեստաւոր, 2ը ծերունիներ, իսկ կիները օտարներու մօտ ծառայողներ։

Թամզարայի մէջ կան 2 այր, 8 կին, 32 օտարացած որբ-որբուհիներ։ Էնտէրէսի մէջ 13 այր, 21 մանկամարդուհիներէ զատ 32 օտարացածներ կան։

Իսկ Զիպեռի, Ալուճօրա, Գարաճաղող, Իկտէ եւ զանազան գիւղերու մէջ ցրուած ընդհանուր Հայերու թիւը 160է աւելի է, 120ի չափ հայուհիներ փակուած են թուրք հարէմներու մէջ։

ՏԻՎՐԻԿ-ԿԻՒՐԻՆ.— Մխիթարական չէ՛ նաեւ այս շրջաններու մէջ ցրուած Հայերու կացութիւնը. Թէեւ սահմանափակ, բայց եղածներն ալ կորսուելու դատապարտուած են։

Թշուառութիւնը գլուխ առեր կ՚երթայ։ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս, երեւելիները անպաշտօն կերպով կը կողոպտեն ինչ որ կը գտնեն. աւազակութեան, աւարառութեան դէպքեր անպակաս են։

Հոս աւելի տխուր է պատկերը հայ բեկորներու թշուառութեան։ Մերկ ու բոպիկ են բոլորն ալ ինչպէս Բալու, Ակն, Չմշկածագ, նոյնպէս եւ Տիվրիկի եւ Կիւրինի Հայերու վիճակը ողբալի է։

Տիվրիկի մէջ Թուրքերու մօտ գտնուած հայուհիներու թիւը 30ի կը հասնի։ Ներկայիս քաղաքին մէջ 18 այր, 60ի չափ այրիներ ու որբեր կան, իսկ Կասմա՝ 4 այր, 12 կին. 3 որբուհի. Ջիմառա՝ 3 այր, 4 կին, 20է աւելի թրքացածներ. Արմոտ՝ 30 հայ եւ 25 թրքացած ազգայիններ եւ զանազան գիւղերու մէջ 60է աւելի հայրենակիցներ կ՚ապրին ծայրագոյն թշուառութեան մէջ։

Կիւրինի մէջ կան 35 այր եւ 48 այրիներ ու որբեր. շրջակայ գիւղերու մէջ ցրուած են 230է աւելի ազգայիններ, բոլորն ալ թշուառ ու անտէր։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՄԻՒՍ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՉԻՆ ՎՐԱՅ

— Գնա՛, ժողովուրդը սիրաշահէ եւ անոր հետ համերաշխաբար գործէ։

Եգիպտոսի նախկին վարչապետներէն Զիվէր փաշա, այս բառերով կը ճամբէր Թորգոմ արքեպիսկոպոսը, երբ անիկա շուրջ երեք տարի առաջ կը դիմէր իրեն, զատ ընտրութիւն մը ընելու համար Աղեքսանդրիոյ մէջ։

Եւ այսօր ինչո՞ւ դատապարտել կը ճգնին Դաշնակցականները, որ տրուած խորհուրդներուն անսալով չգործեցին «ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման»ութեամբ, եւ Ազգ. Սահմանադրութեան մեկնաբանութիւնը յանձնեցին սահմանադրական կառավարութեան մը վճռին։

Ես մեր ազգ. վէճերը, ո եւ է ատեն, օտար իշխանութիւններու յանձնելու կողմնակից չեմ։ Բայց Աղեքսանդրիոյ պարագան զարտուղութիւն մըն է, որուն պատմութիւնը քրքրել անօգուտ կը գտնեմ այլեւս։ Նայինք որ յառաջիկային չկրկնուի։

Ծանօթ կռիւներէն քանի մը օր յետոյ «պլօքճի» նորելուկ անուան տակ խումբ մը մարդիկ ազգ. առաջնորդարանը կը գրաւեն ոստիկանական միջամտութեամբ։ Դաշնակցականներուն համար հակայարձակումով մը առաջնորդարանը վերագրաւել շատ դիւրին բան էր։ Իրենց խորհուրդ կը տրուէր վէճը յանձնել եգիպտական կառավարութեան եւ զգուշանալ արիւնահեղութենէ։

«Պլօքճի»ներու այս յարձակումով Ազգ. Սահմանադրութեան կը տրուէր առաջին հարուածը։ Ուրեմն առտու կանուխ ելլողը պիտի կրնար բռնաբարել օրէնքը։ Ինչ էր այս մարդոց առարկութիւնը։ Ազգ. օրինաւոր մարմինները կորսնցուցած էին իրենց օրինական կազմը եւ գործերը կը վարէին տնավարի։ Ենթադրելով որ այդպէս եղած ըլլար, բայց դարձեալ այդ մարմիններու վրայէն օրէնքի հոտը կուգար։

Առաջնորդ Թորգոմ արք. կ՚օրինականացնէր այս յարձակումը, օրէնքը ոտնակոխող այս «պլօքճի»ներու խումբէն կազմելով ազգային Առժամեայ մարմին մը։ Այս կերպով Ազգ. Սահմանադրութեան կը տրուէր երկրորդ հարուածը։ Սկսած էր օրէնքին չարչարանքը։ Փարիսեցիներ, դպիրներ եւ մաքսաւորներ աջէն ձախէն սկսած էին խոշտանգել մեր միակ օրէնքը։

Քիչ ատենէն այս Առժամեան կը սկսէր ընտրական գործողութիւններու։ Առաջնորդը, առանց նկատի առնելու որ վիճակաւ ոչ դադարեալ բազմաթիւ երեսփոխաններ կային, մէկ հարուածով հրահանգ կուտար ամբողջական ընտրութեանց։ Այս երրորդ հարուածով լախտի հարուածը կը տրուէր օրէնքին եւ Ազգ. Սահմանադրութիւնը՝ իրեն պարագլուխ ունենալով առաջնորդը խաչին վրայ կը հանուէր, կարգ մը մարդոց կողմէ։

Առաջնորդ մը, որ ուխտած էր հաւատարիմ մնալ Ազգ. Սահմանադրութեան, այս կերպով ուխտադրուժ կ՚ըլլար բացէ ի բաց։

Այսպէս մեր նուիրական օրէնքը, իր գողգոթան, իր փշեպսակն ունեցաւ Եգիպտոսի մէջ, ուր այժմ կը մնայ թաղուած՝ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ։ Յարութեան օրը կ՚ուշանայ։ Որովհետեւ կնճիռը հետզհետէ կը բարդանայ։ Յիսուս խաչին վրայ երեք օր միայն մնաց։ Մինչդեռ մեր Ազգ. Սահմանադրութիւնը, այս ընթացքով, կարելի է երեք տարի պիտի մնայ խաչին վրայ։

Թորգոմ արքի բարեկամներն ու հակառակորդները կ՚ամբաստանեն զինքը իբրեւ կորովէ զուրկ առաջնորդ։ Առաջնորդը անգամ մը իր կեանքին մէջ կորով ցուցուց — ինչ որ մատնանշուեցաւ իր բարեկամներուն կողմէ — եւ այդ կորովն ալ լիովին յատկացուց Ազգ. Սահմանադրութիւնը առաջնորդելու դէպի գողգոթա։

Ինք ազգային տարեգրութեանց մէջ, անշուշտ 60ական թուականներէն ասդին, առաջին բարձրաստիճան եկեղեցականը եղաւ, որ «օրէնք ի ձեռս առաջնորդաց» բրածոյ խօսքը ապօրէն գործքով մը կենդանացուց։

Ապագայ պատմագրին կը մնայ որակել այս աննախընթաց արարքը։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

ԷՇՐԷՖԻԷԻ ՏՈՒՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ.— ԲԻՄՓԻ 700 ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ.— ՆՈՐ ՀՈՂԵՐ ԳՆԵԼՈՒ ԾՐԱԳԻՐ.

ՊԷՅՐՈՒԹ (Սեփ. Թղթ.).— Երկու տարի է անցեր այն օրէն երբ ծրագիր մշակուած էր հիմնելու հայկական թաղամաս մը Էշրէֆիէի բարձունքին վրայ։ Ժամանակին քննադատութիւններ ալ եղած են օտար թէ հայ մամուլին կողմէ, որպէս անյարմար հայ շինականին, երբ կը պակսի հողն ու մաճկալը։

Այժմ աւելորդ կը սեպենք ամէն կարգի խրատ, երբ սկսած է բաշխումը։ Եւ կը յանձնարարենք մեր կայանաբնակ հայրենակիցներէն ամէն անոնց որ կը զբաղին առեւտուրով, չփախցնել առիթը, ու արձանագրուելով, բնակիլ սոյն տուներուն մէջ, որոնք ունին քաղքենի ոճ եւ ճաշակ։

Կայանի հայութեան ծով կարիքին փոքր դարման մըն է այս բայց գնահատելի։

Մօտ օրէն այլեւս վճռուած է քանդումը կայանի առաջին մասին, 700 տուներուն, մինչեւ 10-15 օր։ Կը կարծենք թէ որոշումը կը գործադրուի, երբ նկատի առնենք տիրող կացութիւնն ու բաշխումը Էշրէֆիէի տուներուն։

*** 15 օր առաջ Պէյրութ հասաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Սուրիոյ եւ Լիբանանի ընդհանուր ներկայացուցիչ Պ. Պիւռնիէ, ու անմիջապէս մեկնեցաւ Անտիոք, Դամասկոս ու յետոյ կրկին վերադարձաւ Պէյրութ։

Պ. Պիւռնիէի յայտարարութեան համաձայն, որոշուած է շինել հայկական երկու մեծ գիւղեր, Լաթաքիոյ մօտերը։ Ինք անձամբ յանձնարարաբար Հայրենակցական Միութիւնները դիմում կատարեն, իրենց հայրենակիցները տեղաւորելու համար սոյն գիւղերուն մէջ։

Արդէն դիմումներ կատարուած են, ու կը յուսանք թէ գոհացում կը տրուի։

Ինչպէս կը շեշտէ միշտ «Յառաջ», կայանի հայութիւնը, չըսենք Սուրիահայութիւնը, ձգուած է իր բախտին և ենթակայ՝ մարդորսութեան։ Ամէն օր կը բուսնին նոր նոր աղանդներ, եւ ջանքեր կը թափուին ժողովուրդը առաջնորդելու դէպի կաթոլիկ կամ բողոքական եկեղեցին։

Ոչ մէկ աշխատանք մեր իսկ եկեղեցականութեան կողմէ, երբ ամէն օր, փոխան ալիւրի, մեր կայանէն ներս կը սպրդին զանազան դէմքեր, կրօնափոխ կ՚ընեն մեր հարազատները, շռայլելով հրապուրիչ խոստումներ։ Այսպիսի առիթ մըն էր, վերջերս, Կոմիտաս քահանայի սրբացման հանդէսը, ուր լուտանքներ տեղացին թռուցիկներով ու բանախօսութիւնով։

Դարշելի են այս խաղերը, հուրէն ու սուրէն ազատած եւ հազար փորձութեան ենթակայ ժողովուրդի մը հանդէպ։

ՓԱՐ - ՍԱՄԷԼ

ՀԱՆԻ ՔԱՐԱՅ

Հանի քարայրի մաս սելէ առաջ, օգտակար մարենք քանի մը խօս շթաքարերու մասին։

Շթաքարերը կը կա երբ ջուրերը կամաց կամ ղին մէջէն հոսելով, կը ստորերկրեայ խոռոչի ուր շողիանալով կամարի կը թողուն իրենց մէջ նակած կրային մասնի Երբ այդ ջուրերուն ան կարծրացումը հողին վրա ունենայ, պտկաքար կ՚առնեն։ Երբեմն շթա ու պտկաքարերը իրարու նալով կը կազմեն սիւն որոնք աստիճանաբար նալով վերջի վերջոյ ցնեն զիրենք պարունակ ռոչը։

Հանի քարայրը աշ ամէնէն գեղեցիկ քարայ մէկն է։ Կը գտնուի հարաւ-արեւելեան կողմ սէնպուրկի նահանգին տէններու լեռնաշղթայի Տինան քաղաքէն հարաւ մօտ։ Կազմուած է Լէս գետակով, որ ահարկա հով մը կը գահավիժէ բլուրի մը տակէն եւ մի սանելի ու մերթ անտա ըլլալով, 1000 մեդր հեռ թենէ մը դուրս կը հոսի։

Քարայրը բաղկացած զանազան սրահներէ եւ թիւ նեղ ու երկայն նե ներէ։ Դիւթական պալատ րարու կը յաջորդեն հիացումով կը դիտենք կողմէ կախուած այն ան անհամար շթաքարերը, իրենց պսպղուն փայլով լազան ձեւերով, այցելուի խորունկ ազդեցութիւն գործեն։ Յաջորդաբար նենք սպիտակ սրահէն, ծակէն, բզէզներու սրահ ուէչներու սրահէն, որու հնագարեան աղուէսներ ներ գտնուած են, խորհ սրահէն, որուն քով անդունդ մը կը նշմարուի Թիֆարուսի քարայրէն,

Յետոյ կը մտնենք 10 երկայնութեամբ նրբան որ բացուած է սեւ մար նէ խաւի մը մէջ։ Այդ ն քը մեզ կ՚առաջնորդէ լիքներու բոլորովին նոր դարձակ սրահ մը։

Քարայրին կամարէն ուած շթաքարերը միանալով քարանձաւի կին վրայ ձեւացած պտ րերուն հետ, կը կազմեն նուրբ ու բարակ սիւներ հաստ ու բարձր կամար տոյ կը հանդիպինք սրահներու, ուր քարէ մը մէջ կը նշմարուին տելի բեկորներ, հնա մամութի բրածոներու վրայ ցիրուցան սփռ պտկաքարեր, որոնք եր համեմատութիւններու կը նին եւ տարօրինակ կ՚առնեն։

Հոս կը տեսնուի հոյ շերիմ մը, որ ալապաստ նման, նո՛ն դժոխքներու գուհիին զարդախուցը յին քարակոյտի մը մէջ լեկտրական լոյսին ցոլ մէջ կը շողշողայ բիւրեղ քիչ մը հեռուն՝ հսկայ գ սրահին մէկ անկիւնը ան անդունդ մը, որուն տեսք ու սոսկում կ՚ազդէ դիտո

Ի վերջոյ կ՚առաջնորդ նաւամատոյցի սրահը, հոսի Լէս գետակը, ու ւակ մը նստելով՝ դուրս կ հազար ու մէկ գիշերներ խորհրդաւոր ու միամ խարհէն։

Կ՚արժէ այցելել Հան քարայրը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱ ՎՐԱՅ.

ՊԱՐՏՔ ՄԵՊԼ ՏԱՐԱ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳԱ ՔՈՒ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Մեծ հոգ կը տարուի առողջապահական գործը դնելու համար ամուր հիմերու վրայ: Ներկայ տարեշրջանին այս նպատակին յատկացուած է 3,250,000ր: Ներկայիս գործող հիւանդանոցներու թիւն է երեսուն, 982 մահճակալներով: Բացի ժողովրդական զանազան դարմանատուններէ, բացուած են նաեւ 2 սանաթօրիոմներ: Պետութեան հաշուոյն կը գործեն 3 հարիւր բժիշկներ, հարիւր բուժակներ, 70 մանկաբարձուհի, 170 գթութեան քոյրեր եւ 8հարիւր ալ հիւանդապահներ:

Ժողովուրդին սորվեցնելու համար առողջապահական ծանօթութիւններ, 1927ին, Հայաստանի զանազան գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ զրուած են 4935 զրոյցներ, 282,570 ունկնդիրներու առջեւ: Յատուկ սրսկումներու եւ ներարկումներու միջոցով, կ'աշխատի առաջքն առնել տարափոխիկ հիւանդութիւններու: Այսպէս տարի կիզծ մաշկի դէմ պատրաստուած են 100 հազար մանուկներ եւ այդ կերպով առաջքն առնուած է նոյնքան հիւանդութիւններու: Ուժ կը տրուի նաեւ մարմնակրթանքին:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գործազրկութեան դէմ պայքարելու նպատակով, Աշխ. գործավարութիւնը ձեռնարկած է հետեւեալ միջոցներուն: Երեւանի Բուսաբանական պարտէզի կառուցման աշխատանքներուն համար յատկացուած է 300 րուբլի. հոն պիտի աշխատին 60 բանուորներ: Լենինականի մարզադաշտին կառուցման համար կ'աշխատին 60 բանուորներ: Գարաքիլիսէի փողոցներու յատակագծման եւ սալարկման համար յատկացուած է երկու հազար րուբլի: Էջմիածնի մէջ, նոր զբօսավայր կառուցանելու աշխատանքներուն 850 ր.:

Մտաւոր աշխատանքներով զբաղող եւ ներկայիս գործազուրկ եղողներուն աշխատանք հայթայթելու համար Երեւանի եւ Լենինականի պետական մատակարարման մէջ գտնուող հիմնարկներուն յատկացուած է 1800 ր.:

Երեւանի մէջ բացուած են ուսուցողական դասընթացքներ, կազմակերպուած է նաեւ մեքենագրուհիներու դասընթացք, ինչպէս նաեւ ինքնաշարժ բանեցնելու դասընթացքներ, որոնց կը հետեւին 50 հոգիներ: Շինարարական որակեալ բանուորներ պատրաստելու համար բացուած դասընթացքները աւարտած են 150 հոգի, որոնք այժմ կ'աշխատին շինութիւններու մէջ:

Գործազուրկներու հանրակացարաններու նորոգման եւ այլ ծախսերու համար, այս տարի յատկացուած է չորս հարիւր րուբլի.

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Երկրգ. գործավարութիւնը կազմած է գիտական արշաւախումբ մը, որ մեկնած էր Նոր Պայազիտ եւ Լոռի-Բամպակ գաւառները, մանրամասնօրէն ուսումնասիրելու եւ օգտագործելու արօտները, անոնց [illegible] պաշարը, բուսականութիւնը, օգտագործելու եղանակները: Պիտի հիմնուին փորձի արօտավայրեր, ուր պիտի մշակուին [illegible], եւլն. Ուսումնասիրութիւնը պիտի տեւէ 3 տարի: Իսկ յառաջիկայ տարի պիտի ուսումնասիրուին Հայաստանի միացած գաւառները:

Արդիւնքին համաձայն, պիտի [illegible] գործնական միջոցներ, բարելաւելու համար արօտները, որոնք ինչպէս ցոյց կու տան կատարուած քննութիւնները, տարէ տարի կը քայքայուին:

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀՔԷՆ ՀԵՌՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ:

ՄԻՏՔԷԴ ՉԱ՛ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ:

ԱՄԵՆԱՀԻՆ ԼՐԱԳԻՐԸ

Մենք կը կարծենք թէ տպագրութիւնը Կիւթէնպէրկի գործն է: Իրականին մէջ, ուրիշ շատ մը բաներու կարգին, ան ալ գործն է Չինացիներուն:

400ին (Ք. Ե.) Եւրոպան ողողուած էր արիւնով: Այդ շրջանին լոյս տեսած է առաջին լրագիրը «Ցինկ-Բաօ»: Չինաստանի մէջ կան այլ հրատարակութիւններ, որոնք 1000—1400 տարիներու հնութիւն ունին: Չինացիները կը հեգնեն մեզ, երբ Կիւթէնպէրկի անունը կը տրուի: Անոնք շինած են փայտէ գիրեր:

Դեռ առաջին օրերուն «Ցինկ-Բաօ»ն ունեցած է լուրջ մրցակից մը՝ «Քին-Փօ»ն, որ հազիւ 10րդ դարուն շաբաթաթերթէ կը վերածուի եւ 1030ին կ'ըլլայ օրաթերթ: Բայց այնքան շատցած է սպառումը, որ օրական երեք հրատարակութիւն ունեցած է:

Հետաքրքրական է նաեւ ա՛ն որ, գունաւոր հրատարակութիւնն ալ Չինացիներու գործն է եղած, «Քին Փօ»ն առտուն կը հրատարակուէր դեղին գոյնով, կէսօրին ճերմակ, իսկ երեկոյեան՝ կապոյտ:

Չինական թերթերը արտասովոր ներդաշնակութիւն մը եւ յարատեւութիւն ունեցած են: Անոնք կը հպարտանան իրենց դարաւոր անփոփոխութեամբ: Ընթերցողներ չափազանց կը յարգեն լրագիրները՝ հոն բնաւ երբեւան չեն գար հանրային ցասում, զոյց, խմբագրատուններու վրայ յարձակումներ.

Դարեր առաջ չինական թերթերը չէին զբաղեր կառավարական եւ քաղաք. հարցերով: Հետզհետէ տեղ տրուած է եւ այդ ճիւղին, բայց շատ համեստ ոճով մը: Անոնք ցոյց տուին նաեւ ջերմ հայրենասիրութիւն, առաջնորդուած ա՛յն համոզումով թէ չկայ աշխարհի վրայ չինականէն աւելի բարձր քաղաքակրթութիւն մը: Համաշխարհային ու իրենց մայրաքաղաքի յատուկ լուրերը կը տրուին առանձին բաժինով մը՝ ուրկէ սրամտութիւն կը բուրէ:

ԾԱՌԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹՈՒՂԹ ԵՒ ԹԵՐԹ

Գերմանական թուղթի կարեւոր գործարան մը հետեւեալ փորձը կատարած է, գիտնալու համար թէ որքա՛ն ժամանակ պէտք է ծառ մը օրաթերթի վերածելու համար:

Գործարանին մօտակայ անտառէ մը երեք ծառեր կտրուեցան: Անոնց կեղեւները հանելէ յետոյ, փոխադրուեցան գործարան: Ծառը կտրելու ձեռնարկուած էր առտուան ժամը 7.35ին:

Հեղուկ փայտի խմորը թուղթի մեքենաներուն մէջ փոխադրուեցաւ կարելի արագութեամբ եւ ժամը 9,35ին թուղթի առաջին թերթը չորցուած էր, դրուած ինքնաշարժի մէջ եւ ուղարկուած թերթին տպարանը, որ գործարանէն 4 քիլոմեդր հեռու է: Առտուն ժամը 10ին թուղթը կ'ելլէր տպարանէն տպագրուած իբրեւ օրաթերթ, կարդացուելու պատրաստ:

Երկու ժամ 25 վայրկեան պէտք եղած է ծառը վերածելու համար օրաթերթի:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՃԷՄԲՈՐԻՆ

Անցած օր, անդադար անձրեւը ճահիճի վերածեր էր Էրրօ Փարքը, ուր 50 հազար սկաուտներ իրենց կազմակերպութեան չափահասութիւնը կը տօնէին:

Հակառակ սակայն աննպաստ օդին, աղուոր խանդավառութիւն մը կը տիրէր բանակատեղիին մէջ. խումբերը փոխադարձ այցելութիւններ կուտային իրարու: Եւ որովհետեւ իրարու լեզուէ չէին հասկնար, ու յաճախ թարգման ալ չէին գտներ, պատանեկան այս բաբելոնին մէջ կը գոհանան շարժումներով միտք հասկցնելու:

Լեզուներու այս խառնակութիւնը յաճախ զուարճալի միջադէպերու տեղի կուտայ: Այսպէս է որ պուլկար սկաուտ մը կ'ուզէր քանի մը անձեռոցներ գնել բանակատեղիին մօտիկ խանութէ մը, բայց անգլիերէն չէր գիտեր: Սերպ մը, որ անոր մօտը կը գտնուէր ու բնական է կը հասկնար պուլկարերէնը, Պուլկարին փափաքը յայտնեց Նորվեկիացիի մը, որ իր կարգին զայն թարգմանեց անգլիացի խանութպանին:

Հինգշաբթի օր, սկաուտները իրենց օրը անցուցին զանազան խաղերով: 2000 Սկովտացիներ կատարեցին ազգային պարեր 200 տկճորներու ընկերակցութեամբ: Սկովտիացիներէն յետոյ, Ամերիկացիները տողանցք մը վերջ, կատարեցին հնաւաքական մարզախաղեր, որոնցմէ մեծ յաջողութիւն կը սպասեն սկաուտական հանդէսներու ընթացքին: Յոյները նոյնպէս կատարեցին ազգային խաղեր, որոնց յաջորդեցին Սպանիացիները, Հայերը, Լեհերը, Սերպերը, Գերմանները:

ՇՈՇՈՐԹԱՊԱՏՈՒՄ

Ամերիկայի հայ կարմրուկներն ալ պարտք սեպեր են Թռուցիկ մը հրատարակել եւ ցրուել, ռուսեւչինական վէճին եւ Օգոստոս 1ի ծանօթ ցոյցերուն առթիւ «Մ. Նահանգներու կոմունիստ կուսակցութեան հայկական բիւրօ» ստորագրութեամբ:

Կ'արտատպենք հետեւեալ հատուածները, իբրեւ զուարճալիք.—

«Խարպինի դէպքերը յղի են պատերազմի վտանգով:

Այդ պատերազմը ուղղուած է բանուորներու եւ գիւղացիներու առաջին եւ միակ հայրենիք Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւններու դէմ:

Հայ աշխատաւորութիւնը, որ ամէնէն շատ տուժողներէն մէկն էր վերջին համաշխարհային պատերազմէն, որու հետեւանքով ան ժառանգեց բազմահազար որբեր եւ անօգնական գաղթականութիւն, որը մինչեւ այսօր իր թշուառ գոյութիւնը կը քաշքշէ Պաղեստինի, Սուրիայի, Իրաքի, Յունաստանի եւ Ֆրանսայի մէջ, չի կրնար անտարբեր մնալ պատերազմի նոր եւ ամենահաւոր վտանգի առաջ, որուն նպատակն է հիմնայատակ կործանել այն ամէնը ինչ որ մեր աշխատաւոր ընկերները կառուցին Խորհրդային Միութեան եւ Խորհրդ. Հայաստանի մէջ: Այս պատերազմը ոչ միայն կը սպառնայ Խորհրդային Հայաստանի խաղաղ զարգացման եւ անընդհատ վերելքին, այլեւ կը սպառնայ միջազգային բանուորութեան եւ հայ գաղթականութեան: Միջազգային իմպերիալիստները պիտի աշխատին դաշնակներու եւ բարեգործականներու միջոցով թնդանօթի միս ծառայեցնել անոնցմէ ամէնէն երիտասարդներն ու կենսունակները, ի մասնաւորի չափահաս որբերը, իսկ նոր համաճարակներու եւ սովերու զոհ դարձնել մնացածը:

Հայ աշխատաւորութիւնը արտասահմանի մէջ ոչ միայն պէտք չէ լսէ դաշնակ բարեգործական բանուորազաւ առաջնորդներուն, այլեւ գրականօրէն պէտք է կանգնի Խորհրդային Միութեան եւ Խորհրդ. Հայաստանի պաշտպանութեան գծին վրայ:

Ընկերնե՛ր, դէպի Օգոստոս 1ի ցոյցերը:

Գործիքները վար դրէք ձեր աշխատանոցներու եւ գործարաններու միւս ընկերներուն հետ ժամը 4ին եւ մասնակցեցէք ցոյցերուն:

Պաշտպանեցէ՛ք Խորհրդային Հայրենիքը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ԿԸ ՔՆՆԵՆ

Տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդի անդամները Տրապիզոն մեկնեցան, քննական ճամբորդութեան համար: Քննութիւնները Տրապիզոնէն պիտի սկսին, յետոյ կարգով պիտի հանդիպին Կիրասոն, Օրտու եւ Սամսոն: Քննութեանց նպատակն է որոշել թէ ո՞ր շրջանները կը յարմարին երկրագործութեան եւ ճարտարարուեստի եւ թէ ո՞ր նիւթերուն արտադրութիւնը զարգացնելու է:

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ԱՐՁԱՆԸ

Մ. Քէմալի կիսանդրին շինելու համար վերջերս Փարիզի Թուրք դեսպանին կողմէ մրցում մը բացուած էր, որուն մասնակցող արուեստագէտներուն մէջէն առաջնութիւնը շահած է 25 տարեկան հելլէն արձանագործ մը՝ Եորկի Մալթէզիս: Քննիչ մարմինը, որ ֆրանսացի յայտնի արուեստագէտներէ կազմուած էր, միաձայնութեամբ առաջին հռչակած է եւ մրցանակի արժանի նկատած երիտասարդ Հելլէնին շինած կիսանդրին, որ ամէնէն արտայայտիչն է եւ աւելի շատ կը նմանի Մ. Քէմալի:

Այս առթիւ «Ագշամ» կը գրէ.— «Հելլէնի մը յաջողութեան մէջ զարմանալիք ոչ մէկ բան կայ: Թուրք արուեստագէտ մասնակցած չըլլալով մրցումին, բոլոր օտարականներուն մէջ ամէնէն աւելի Հելլէնը կրնար Թուրքին Հանր. նախագահը լաւ կերպով ճանչնալ ու զգալ: Որովհետեւ Թուրքին զգացած յարգանքի, գոհունակութեան, երախտագիտութեան ու սիրոյ զգացումները որքան զօրաւոր են, նոյնքան ուժգին են նաեւ Հելլէններուն զգացած զարմանքի ու սարսափի զգացումները: Դրական կամ բացասական զգացումներն են որոնք արուեստի գործերու մէջ մեծ ազդեցութիւն կը կատարեն»:

ԻԶՄԻՐԻ ՄԵԾ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Իզմիրի զօրանոցին առջեւի հրապարակին վրայ գտնուած աշտարակը, որ երկրաշարժէն վնասուած էր, սկսած են նորոգել: Ցեղունի թաղապետութիւնը որոշած է մինչեւ աշտարակին վրայ զետեղել ժամացոյցի զանգակ մը որուն ձայնը քսան քիլոմեդր հեռուէն լսուի: Այս զանգակը ատենօք ռուս ցարը նուիրած է Այա Սոֆիայի եկեղեցիին. ծանրութիւնն է մէկ թոնօ եւ մետաղի խառնուրդին մէջ մէկուկէս օխա ոսկի կը գտնուի:

Զանգակը աշտարակին գագաթը զետեղելու համար, աշտարակին կէսը պիտի փլցուի եւ զետեղումէն վերջ պիտի նորոգուի:

500 ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂ ԴԷՊԻ ԵՒՐՈՊԱ

Եւրոպա ղրկուած ուսանողներուն թիւը հինգ հարիւրի կը հասնի: Ասոնցմէ երկու հարիւրը կրթական, միւսներն ալ տնտեսական գործավարութեան կողմէ ղրկուած են: Նոր տարեշրջանին բաւական թիւով լիսէի-շրջանաւարտներ ալ պիտի ղրկուին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԼԻՏԱՅԷՆ (Ալժերիա) կը գրեն մեզի.—

Հոս մօտաւորապէս 15 ընտանիք եւ մաս մըն ալ առանձին երիտասարդութիւն կայ, ընդամէնը 45-50 հոգի, (միայն Պլիտայի մէջ): 20ի մօտ երկսեռ մանուկներ ֆրանս. դպրոց կ'երթան: Ազգային ոեւէ կազմակերպութիւն չկայ ոչ ալ յոյս կազմակերպելու: Մէկը միւսին հետ խնդիր ունի: Նիւթական տեսակէտով լաւ են: Կայ մեծ նպարավաճառի խանութ մը (Թորոսեան) Մետաքսեղէնի գործարան մը, երեք ոսկերիչի եւ երկու կօշկակարի խանութներ, չորս շրջուն լուսանկարիչ. երկու հագուստեղէնի խանութ եւ քանի մը շրջուն վաճառորդներ:

Թղթակից

Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Հայրենակից. Միութիւններէն առաջ, քանի մը տեսակ Միութիւններ կային որոնք իրարու հետեւէ մարեցան: 1924ի ընթացքին ոչ մէկ հայրենակցական Միութիւն կար, որովհետեւ գաղութը դեռ ստուարացած չէր, եւ ամէն օր ամէն տեղէ նոր ընտանիքներ կուգային: Ու վերջապէս ապրուստի հոգը կար:

Այսօր ունինք 5000ի մօտեցող հայութիւն մը, ճիւղաւորուած բազմաթիւ Հայրենակցական Միութիւններով, որոնց իւրաքանչիւրը իր ծրագրին և կարողութեան համաձայն գործունէութիւններ ունեցած են: Միութիւններու ծրագրին կարեւոր կէտերէն մէկն է օգնել նիւթապէս եւ բարոյապէս թշուառ ու անծանօթ հայրենակիցներուն: Անգործութեան տարիներուն ուժ տուին այս գործին: Իսկ հիմա՞յ: Անգործութիւնը շատոնց անհետացած է եւ Հայրենակցականներուն շարքերը աւելի խտացած են: Եւ քանի որ նիւթապէս ալ կարօտ չեն, ինչո՞ւ ձեռք ձեռքի չտան, կրթական գործին օգնելու: Շնորհիւ Կարմիր Խաչի եւ Ազգ. Միութեան ջանքերուն, յոյս ունինք որ այս տարի դպրոց մը պիտի ունենանք: Անշուշտ բոլոր Հայրենակց. Միութիւններն ալ իրենց աջակցութիւնը պիտի ընծայեն:

Ուրիշ առաջարկ մը.— Հայր. Միութիւնները պահեստի գումարներ ունին: Փոխանակ անշարժ պահելու զանոնք, կամ աւելորդ ծախքերու յատկացնելու, լաւ չէ՞ր ըլլար որ գործածէին իւրաքանչիւրը աղքատ ու ընդունակ պատանի մը ղրկելու ֆրանսական դպրոցները: Այս տեսակ պարագաներու մէջ Միութենէն դուրս մնացողներն ալ սիրայօժար իրենց նիւթական ու բարոյական մասնակցութիւնը կը բերէին:

Պահանջներ շատ կան, բայց ես երկուքը միայն մատնանշեցի:

Մ. Տէր Պետրոսեան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— Շապին-Գարահիսարի Արիւնոտ Դաշտի Արծիւ Միութիւնը իր 4րդ. տարեդարձին առթիւ կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, որը տեղի ունեցաւ յուլիս 28ին, «Մալաթիէր»ի գեղատեսիլ անտառին մէջ և տաք մթնոլորտի մը տակ: Առտուան ժամը 8ին արդէն ժողովուրդը սկսած էր օթօներով գալ եւ տեղեր գրաւել: Կէս օրէ վերջ սկսաւ վիճակահանութիւնը, եւ տեղի ունեցան պատշաճ երգեր, պարեր եւայլն: Ներկայ էր նաեւ հոգեւոր հովիւ Պասկ քահանան, որ գնահատեց Միութեանս անխոնջ աշխատանքները և պատմեց Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը: Իրիկուան մօտ տեղի ունեցաւ ամերիկեան աճուրդ մը, որմէ գոյացաւ 426 ֆրանքի գումար մը:

Քանի մը բարեսիրտ հայրենակիցներ այս առթիւ ալ ընծայեցին իրենց նիւթական աջակցութիւնը:

Իրիկուան ուշ ատեն ժողովուրդը սկսաւ ցրուիլ, իր հետ տանելով անուշ յիշատակներ, եւ խնդրելով որ յաճախ կրկնուին նման խնճոյքներ:

Վիճակահանութենէն շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 124, 417, 406, 17, 143, 32, 310, 460, 501, 44, 360: Դիմել Յ. Հայրապետեանի, 24 rue Rouffier.

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՄՈՒԼ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Շրջանային Վարչութիւնը իր ընտրութեան թուականէն մինչեւ այսօր մխիթարական ոչ մէկ գործունէութիւն տուաւ:

Լայն խոստումներով գործի գլուխ եկող այս վարչութիւնը Փարիզի եւ շրջանի մասնաճիւղերուն ֆութպոլի եւ սկաուտական այնքան յաջող գործունէութիւնը ոչինչ համարելով, խոստացաւ պատգ. ժողովին աւելին ընել, մարզադաշտ գնել, դրամանեական վարձել: Հաստատ համոզումով յայտարարեցին թէ շատ մը հարուստներ նիւթական մեծ օժանդակութիւններ պիտի ընեն, զարկ տալու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջդիմութեան:

Խոստումներ եղան նոյնպէս թէ բոլոր մասնաճիւղերուն գործերը պիտի կանոնաւորուին, անդամներուն թիւը զգալապէս պիտի շատնայ եւ մեծ ուժ պիտի տրուի սկաուտական գործին: Գալով ֆութպոլի գործին, վարչութիւնը խոստացաւ մասնաճիւղերու կարող ֆութպոլիստներէն կազմակերպել խառն զօրաւոր խումբ մը, որ ներկայացուցիչ խումբը պիտի ըլլար Փարիզի եւ շրջանի մասնաճիւղերուն եւ մրցումներ պիտի կատարէր օտար շրջանակներու հետ, U. G. Arménienne 1er անունով:

Դժբախտաբար, այս խոստումներէն ոչ մէկը իրականացաւ: Նոյնիսկ չկրցան մարզական յանձնախումբեր ընտրել, որպէսզի կարելի ըլլար գոնէ սկսուած գործը յառաջ տանիլ. սկաուտական գործին պառակտումին բուն պատճառն ալ դարձեալ իր առած սխալ եւ անփորձ քայլերը եղած են:

Ո՞վ չպիտի ուզէր կրկին տեսնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբերուն փայլուն յաղթանակները, սկաուտական արշաւները, եւ տարեկան ողիմպիականները, որոնք իրական հպարտութիւն կը պատճառէին բոլորիս:

Հաւատա՞նք թէ պիտի սթափին ու շարժին:

Գ. Գասապեան

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Կիրակի յուլիս 28ին ժամը 11ին Ռոման հասաւ մեր 15 հոգինոց խումբը: Դիմաւորելու եկած էին Զ. Ե. Ռ. միութեան վարչական կազմը՝ շատ սրտառուչ ընդունելութիւն մը ըրին Ռոմանի մեր հայրենակիցները, որուն համար պարտք կը զգամ իմ եւ գայլուկներուս շնորհակալութիւնը յայտնել հրապարակաւ:

Ռոմանցիները քաջալերեցին մեզ եւ մղեցին իրենց քաղաքին մէջ ալ կազմելու արիներու խումբ մը, խմբապետութեամբ Տիկ. Պիլալեանի, որ սիրով ընդունեց աշխատիլ այս գեղեցիկ շարժման համար:

Կ'արժէ այժմէն շնորհաւորել երեք ծեծեռնակներն ու չորս գայլուկները:

Տ. Տուրպախ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ օրկան Զ. Ե. Ռ. միութեան, առաջին տարի թիւ 4, հատը ծեւքէ 2 ֆր.:

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, ճոխ բովանդակութիւն, հատը ծեւքէ 7 ֆր., արտասահման 10 ֆր.:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ:

տեղի ունեցաւ 1928 հոկտեմբեր 11ին, երբ ընութեան շղթայազերծ բոլոր տարրերուն դէմ ճակատելէ վերջ, 111 ժամ եւ 38 վայրկեանէն հասաւ Լէյքհըրսթ, հոկտեմբեր 16ին։ Երկրորդ փորձը, ինչպէս կը յիշուի, անյաջող անցաւ։ 1929 մայիս 16ին Ֆրիտրիխսհաֆէնի կայանէն մեկնելէ յետոյ, ցէփլինը ստիպուեցաւ Սպանիոյ վրայէն ետ դառնալ՝ մեքենայի խանգարումին պատճառաւ եւ իջաւ Քիւէր-Փիէրֆէօի կայանը, Թուլոնի մօտ։

Երրորդ ճամբորդութիւնը ամէնէն յաջողն եղաւ։ Օգոստոս 1ի հինգշաբթի առաւօտ ժամը 3.30ին ճամբայ ելլելէ յետոյ, նախապէս որոշուած յատակագծին հետեւեցաւ կանոնաւորաբար։ Օդը շատ նպաստաւոր էր առաջին երկու օրերուն։ Շաբաթ եւ կիրակի փոթորիկի հանդիպեցաւ ովկիանոսին վրայ եւ ստիպուեցաւ տեղ տեղ շեղիլ իր ուղեգիծէն։ Կ'ուզէր Ֆիլատելֆիոյ վրայէն թռիլ, սակայն օդին պատճառաւ ուղղուեցաւ շիտակ դէպի Լէյքհըրսթ, ուր 200,000 հետաքրքիրներ և 50,000 ինքնաշարժներ կը սպասէին՝ ովկիանոսի հսկան ողջունելու համար։

Այս անգամ ցէփլինը կտրեց 5331 մղոն ճամբայ, փոխանակ 6,272ի, ինչպէս ըրած էր առաջին ճամբորդութեան ատեն։

Ինչպէս գրած էինք, ցէփլինին մէջ պահուըտած էր անծանօթ մը որ կը մերժէր անունը տալ եւ զոր գերման նաւորդները ստիպած էին աշխատիլ խոհանոցին մէջ։

Ամերիկայի ներգաղթի պաշտօնեաները ճշդեցին անոր ինքնութիւնը։ Յիշեալը կը կոչուի Ալպէրթ Պուշքի, 17 տարեկան է եւ ծնած է Տիւսէլտորֆի մէջ. հացագործի աշկերտ է։ Պատանին բացատրեց պաշտօնեաներուն թէ՝ Տիւսէլտորֆէն Ֆրիտրիխսհաֆէն գացած էր՝ հեծանիւով, 450 քիլոմեդր ճամբայ կտրելով։ Ցէփլինի կայքի տանիքին վրայ ելած էր եւ անկէ չուանով մը իջած օդապարիկի վերի մասին վրայ, առանց նշմարուելու։

Մ. Քէմալ Պոլիս կ'երթայ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն օգոստոս 5 թուականով.— Հանրապետութեան նախագահ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա այսօր ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պոլիս, արձակուրդը անցընելու համար։

Երկու օր առաջ Պոլիս մեկնեցաւ իր անձնական պահակախումբէն ջոկատ մը։

Ռուսեւթուրք առեւտրական դաշնագիր

ԷՆԿԻՒՐԻ, 5 օգոստոս.— Մոսկուայի թուրք դեսպան Հիւսէյին Րաղըպ պէյ երէկ Մոսկուա մեկնեցաւ, իբրեւ պետ թուրք պատուիրակութեան մը, որ բանակցութիւններ պիտի կատարէ խորհրդային կառավարութեան հետ — առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար։

Միւս պատուիրակները պիտի նշանակուին մօտ օրէն։

Քավալայի համայնավարներուն կռիւը

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Քավալայի մէջ կռիւ մը ծագեցաւ ոստիկանութեան եւ համայնավարներուն միջեւ, որոնք հակառակ ոստիկանական արգելքին, հաւաքոյթ մը կազմակերպած էին՝ լսելու համար Մանէթթօ քաղաքի թաղապետական խորհրդականի համայնավար թեկնածուն։

Քանի մը գործաւորներ թեթեւօրէն վիրաւորուեցան։

Ընտրութեանց առաջին արդիւնքները ցոյց կուտան թէ վէնիզէլոսի կուսակիցները մեծամասնութիւն շահած են (25ի վրայ 19)։ Պիրէօսի, Փաթրասի եւ Նաւփլէայի մէջ ընտրուեցան վէնիզէլոսեաններ, Սելանիկի մէջ ընտրուեցաւ հակավէնիզէլոսեան Մանօս։ Աթէնքի արդիւնքը յայտնի չէ դեռ։

Արկոսի մէջ կարգը վերահաստատուեցաւ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աթէնք, 4 օգոստոս.— Թաղապետական ընտրութիւնները ամբողջ երկրին մէջ տեղի ունեցան խաղաղ կերպով, բացի Արկոսէ՝ ուր կռիւ մը ծագեցաւ երկու կուսակցութեանց միջեւ։ Զոհերուն թիւը յայտնի չէ։ Արկոսի ոստիկանութիւնը պիտի զօրացուի շուտով։

Պուլկարեւսերպ վէճը

Պելկրատի թերթերը կը հրատարակեն պատճէնը այն ծանուցագրին, որ պուլկար կառավարութեան յանձնուեցաւ Սոֆիայի սերպ դեսպան Նըշիչի կողմէ եւ որով լուսաբանութիւններ կը պահանջուին պուլկար կառավարութենէն՝ վերջերս Սոպրանիէի քուէարկած ընդհ. ներման օրէնքի մասին (որմէ օգտուեցան նախկին վարչապետ Ռատոսլավոֆ եւ ուրիշներ)։

Ծանուցագիրը նախ կը շեշտէ թէ Նուկոյլաւիա հրաժարած է պատերազմի յանցաւորները պահանջելու իրաւունքէն եւ հաւանած որ անոնք դատուին պուլկար դատարաններու կողմէ, թէ պուլկար կառավարութիւնը հաւաստիք տուած է որ պուլկար ժողովուրդը համամիտ չէր անոնց, որոնց գործած ոճիրները չեն կրնար արդարացնել ո՛չ պատերազմական գործողութեանց անհրաժեշտութիւնները, ո՛չ ալ պատերազմի մասնաւոր մտայնութիւնը։

Պելկրատի կառավարութիւնը չպիտի միջամտէր, եթէ խնդրոյ առարկայ չըլլային մարդիկ՝ որոնք բացէ ի բաց բռնաբարած են միջազգային իրաւունքը եւ գործած ոճիրներ, զորս կ'այպանէ ամբողջ աշխարհ։

Ծանուցագիրը յետոյ կը յիշէ թէ՝ ինչպէս պուլկար բանակի վերին հրամանատար զօր. Եէքով 1915 հոկտեմբեր 15ին հրամայեց ջարդել բոլոր մտաւորականները,- քահանայ, ուսուցիչ, փաստաբան, պաշտօնեայ, որոնք կը գտնուէին գրաւուած սերպ հողամասին վրայ։

Ընդհանուր ներում մը, որմէ պիտի օգտուին այս կարգի ոճրագործներ, հակառակ է Նէօյեիի դաշնագրին 118րդ եւ 120րդ յօդուածներուն։

Պուլկարիոյ պատասխանին սպասելով, Պելկրատի քաղաքական շրջանակները վերապահ են կառավարութեան այս խնդրին տալիք հետեւանքին մասին։

Ապստամբութիւն բանտի մէջ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն.— Լուպլինի բանտին մէջ ապստամբութիւն մը ծագեցաւ։ Շուրջ 600 բանտարկեալներ, մեծ մասամբ քաղաքական յանցաւորներ, մերժեցին իրենց խուցերը դառնալ եւ պատնէշներ կանգնելէ վերջ, քարերով սկսան ռմբակոծել պահակները։

Հապճեպով օգնութեան կանչուեցան հրշէջները, որոնք ջուրի խողովակները ուղղեցին բանտարկեալներուն վրայ՝ անոնց տաքցած գլուխները զովացնելու համար։ Միւս կողմէ պահակներն ալ կրա՛կ բացին անոնց վրայ՝ սպաննելով մէկ հոգի եւ վիրաւորելով քանի մը ուրիշ բանտարկեալներ։ Ի վերջոյ կարգը վերահաստատուեցաւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Républiqueի սրահը։ կը խօսի փարիզէն եկած ընկ. Ս.։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ի յիշատակ Տարօնի հերոսական կռիւներու եւ մեծ նահատակներու

Կազմակերպուած Մարսէյլի Տ. Տարօնեցւոց Հայրենակցական Միութեան կողմէ։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ (Վ. ԼԷՎԻՆՍԿԻ)

Թարգմ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ (Մատենաշար Դրօշակ թիւ 67)

ՖՐԱՆՍԱ եւ իր ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 10 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի շրջ. կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin սրճարանը։ Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ը։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին։

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin։

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը վաղը ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը,

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Գրադարանը բաց է Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 7-10։ Դիմել, 22 Ave. Rouveyrol, Asnières.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք բարեկամներու, ազգականներու եւ հայրենակիցներու որոնք անձամբ, նամակաւ կամ հեռագրաւ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրեցեալ կնոջ, քրոջ, քենիին, հօրաքրոջ եւ սանամօր, Տիկ. ՄԱՐԻՑԱ ՆԱԶԱՐԵԱՆի (Խարբերդ, Մորինեկցի) տխուր մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 24 յուլիս 1929, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ։

Սգակիր ամուսինը՝ Մելքոն Կիրակոսեան, քոյրը՝ Նուարդ Տէր Ալիքսանեան, քեռայրը՝ Ղազար Տէր Ալիքսանեան, Եղբօր աղջիկը՝ Օր. Լուիզա Նազարեան, կնքահայրը եւ կնքամայրը՝ Տէր եւ Տիկ. Շահպազեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա Քոլոմպի սկաուտները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց սկաուտ ընկերոջ ԵՍԱՅԻ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆի, 15 տարեկան ծաղիկ հասակի մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 1 օգոստոս Հինգշաբթի առաւօտ Անիէռի մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Չէնկիլէրցի Մկրտիչ Զօլաքեան որ անցեալ տարի կը գտնուէր Կորնթոս։ Այժմ որեւէ լուր չկայ իրմէ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր եղբօր՝ Սահաք Զօլաքեանի, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs, Loir-et-Cher (France).

— Ջարեհ Ջարիֆեան, հօր անունը՝ Յովհաննէս, մօր անունը Նազելի Մանօեան կը փնտռէ մօրաքոյրը Էլմաս կամ Սուլթան Մանօյեան եւ հօրաքոյրը Մարիցա Քերէսթէճեան։ Տարագրութենէն ի վեր լուր չունի իրենց մասին։ Այժմ իմացած է թէ Մարիցա կը գտնուի Նիս (Ֆրանսա) իսկ մօրաքոյրը՝ Յունաստան։ Իմացնել՝ Սեբաստացի Ջ. Ջարիֆեանի, Restaurant Davros, 27 Rue Armand Miqueu, Bordeaux (Gironde), France.

— Շապին Գարահիսարցի Սուրէն Վեցիկեան կը փնտռէ իր մայրը Լուսանուշ, եղբայրները Բաջազուն, Հայկազն, Յակոբ, Վարդգէս, քոյրերը՝ Արտեմուհի, Արամանուշ, Աստղիկ Վեցիկեան, 1923ին Պոլսէն գաղթած են Քորֆու (Յունաստան) ուսկից ստացած է իրենցմէ նամակ մը, Անկէ ի վեր լուր չունի։ Իմացնել՝ Պ. Մանուկ Փաշաեանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville, Seine, France.

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի։

դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիլֆռանշ, Ա. Դ.— 70։
Վիլֆռանշ, Յ. Ե.— 70։
Վիլֆռանշ, Յ. Թ.— 50։
Վիէրզոնվիլ, Կ. Վ.— 70։
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 70։
Լիոն, Քէնտ.— 200։
Պէյրութ, Գործ.— Սահ.— 175։
Թաւրիզ, Գործ. Մ.— 500։
Մարսէյլ, Տքթ. Կ. Շ.— 140։
Փարիզ, Մ. Պ.— 50։
Մերինեաք, Վ. Պ.— 35։
Քլամառ, Մ. Ա.— 70։
Մարսէյլ, Գործ.— 750։
Մարսէյլ, Գ. Պ.— 210։
Նիւ Եորք, Լ. Վ.— 75։
Մարսէյլ, Ա. Ա.— 70։
Լա Սէյն Սիւր Մէր, Յ. Պ.— 35։
Վալանս, Մ. Կ.— 10։

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը։ Որեւէ վճարում չկայ։ Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի։ Հասցէ՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

Անիէռի մէջ «Յառաջ» կը ծախուի 172 Rue des Bourguignons։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉD[ITIONS]
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: E. SOUVIG[...]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 7 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ Թիւ 1027 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄԸ ԵՒՍ, ՃԱՐԱՀԱՏ

Օգոստոս 2ին հրատարակեցինք Մարսէյլի Վասպուրականցիներու Հայր. Միութեան կոչը՝ Մուսուլի մէջ նոր բոյն մը հաստատելու մասին:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Միջագետքի կառավարութիւնը պետական հողեր տրամադրած է Սլիվանի շրջանին մէջ, Նահր-էլ-Օմարի գաղթականները տեղաւորելու համար: կառավարութիւնը ուրիշ ո՛ր եւ է աջակցութիւն չստանձնեց, եւ գաղթականները իրենց միջոցներով պիտի երթան հաստատուին տրամադրուած գիւղերուն մէջ, տնակներ շինելով եւ հերկ վարելով: Իրականին մէջ, շատ քիչեր միջոց ունին եւ մեծամասնութիւնը կարօտ է հանրային աջակցութեան:

Ճիշդ ատոր համար ալ, արդէն հանգանակութեան ձեռնարկած են Տիթրոյթի (Մ. Նահանգներ) Վասպուրականցիները, որոնց կոչի մասին գրած ենք ատենին: Ամերիկահայ կարմիր խաչն ալ ստանձնած է որոշ բաժին: Իսկ Ֆրանսայի եւ առ հասարակ Եւրոպայի Վասպուրականցիները շարժման մէջ դնելու համար, անհա իր կարգին գործի կը ձեռնարկէ Մարսէյլի Հայր. Միութիւնը:

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպեր է ծաղրել այս ձեռնարկը — «կը փրկե՞ն թէ...»: Ռամկավար մտնագիտութիւն է ծալապատիկ նստիլ եւ սմսեղուկ ծիծաղով արձակել որ եւ է շարժումի հանդէպ: Հեգնել ո՛ր եւ է ձեռնարկ որ աշխատանք, բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւն կը պահանջէ, որ կրնայ խանգարել իրենց քունը: «Բան մը չընելու» քաղաքականութիւն. կացութեան մը պահանջները հասկնալու, տքնելու եւ գործ արտադրելու անկարողութիւն, ծրսելու համար բուն բառը:

— Ինչո՞ւ Հայաստան չեն ւանիր գաղթականները: Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Նահր էլ Օմարի եւ Մուսուլի միջեւ: Ինչո՞ւ դրամ կը վատնուի օտար հողի վրայ, եւն:

Այս քանի մը խօսքերուն մէջ կ'ամփոփուի ռամկավարներուն իմաստութիւնը: Սովորական կաղապարներ, որոնք տեղի անտեղի կը գործածուին, կը բաւէ որ չստիպուին մատ մատի զարնելու:

Եւ հիմա հարկ է բացատրել այս բանգէտներուն — որժբախտաբար Վանեցիներ — թէ իրենց չափ խելք ու սիրտ ունին այս ծրագրին կուսակիցներն ալ, մանաւանդ անոնք որ տեղին վրայ կը գտնուին եւ տարագիրներու ճակատագիրը կը վարեն 1918էն վեր:

Վանի ծանօթ նահանջէն յետոյ, այս տարագիրները, որոնք նախապէս Պաքուպա խռնուած էին, կէս առ կէս պակսեցան հիւանդութիւններու կամ տեղափոխութիւններու հետեւանքով: Մաս մը Հայաստան փոխադրուեցաւ, ժանրակրկիտ սակարկութիւններէ յետոյ: Մնացածը դատապարտուած էր հալելու հրակէզ անապատին մէջ: Ջեռնարկներ եղան զանոնք ալ փոխադրելու Հայաստան: Բանակցութիւններ, խոստումներ, պաշտօնական հաւանութիւն, դրամական աջակցութիւններ,— եւ յանկարծ, անցեալ տարի, անցագրի վճռական մերժում Երեւանէն: Գաղթականներու կոմիտէն հազար քարի զարկաւ գլուխը. Հայաստան չկամ, անգլիական կառավարութիւնը՝ նոյնպէս: Իսկ անգործութիւնը, թշուառութիւնն ու համաճարակները կը սպառնային անճիտել վերջին մնացորդը:

Եւ ահա լոյսի շող մը,— Միջագետքի կառավարութեան առաջարկը՝ հող տրամադրելու եւ զանոնք հողին կապելու, յարմար միջավայրի մը, Վասպուրականի սահմանին վրայ: Ճիշդ այնպէս ինչպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, ուր 40,000 գաղթականներ աւետաբեր լուրի մը կը սպասեն հայրենիքէն, վրաններու տակ, շրջապատուած թիթեղներով եւ տախտակներով:

Ճարահատ ելք մը, որ ոչ մէկու սրտին կը խօսի, աւելի պակաս՝ Վանեցիներու սրտին, եւ որուն, սակայն, ուժ տալու պարտաւոր ենք բոլորս ալ: Երբ ցանկալին կը խուսափի ձեռքէդ, հակառակ բոլոր ջանքերուդ, ինչո՞ւ չհետապնդես կարելին: Մեր այսօրուան կացութեան մէջ, կենսական է ոչ թէ օրը իրիկուն ընել բաղձանքներով, այլ փնտռել-գտնել նուազագոյն չարիքը՝ ցիրուցան համրանքները ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ տնտեսապէս կանգուն պահելու համար: Նահր-էլ-Օմարի քանի մը հազար տարագիրներն ալ, մեծ մասով գիւղացիներ եւ հողագործներ են, եւ հողին կապուելով միայն կրնան փրկուիլ:

Արդ, երբ հողը գտեր ենք, երբ մեզի միջոց կուտան 10—15 փլփլկած գիւղեր նորոգելու, տուն-տեղ ըլլալու, հերկել-ցանելու, ոչ միայն բթամտութիւն, այլեւ ոճնգամտութիւն է ջուր պղտորել եւ շան-քարոզ կարդալ: Այն ալ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, կռնակը տուած աղա-փաշաներու, որոնք ոչ Նահր-էլ-Օմարը գիտեն, ոչ Մուսուլը, ոչ ալ Վասպուրականը:

Ստիպուած ենք բոյն մը եւս շինել, ճարահատ, հեռաւոր Մուսուլի մէջ: Եթէ հայրենիքի վարիչները քար կտրած են, այդ չի նշանակեր թէ մենք ալ տապանաքար պիտի շինենք ցիր ու ցան եւ անտէր բազմութիւններուն համար:

Ուստի ճամբան բռնած է ինչպէս Ամերիկայի, նոյնպէս Մարսէյլի Հայրենակցական Միութիւնը, կանգնելով այս գործին գլուխը: կը մնայ ուժ տալ գիտակցօրէն, կարճ կապելով անամէջ բանգիտութիւնները, եւ մանաւանդ քսութիւնները: Եւ ամէնէն առաջ Վանեցիներուն կ'իյնայ լրջութեան եւ համերաշխութեան կենդանի օրինակ մը տալ այս առթիւ: Գոնէ այս առթիւ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԽԱՂԱՂԱՍԷՐ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (12 յուլիս).

— «Խաղաղութեան անունով խօսող եւ երբեմն ալ ջղագին արցունքներ թափող քէմալական Թուրքիան՝ շատ անգամներ հաստատած է թէ ինք հարազատ ժառանգորդն է կարմիր Սուլթաններուն եւ ոճրագործ իթթիհատին:

Երկար բարակ վերլուծումներու եւ քաղաքական փորձառութեանց պէտք չկայ: Թուրքիոյ ընդարձակ սահմաններուն մէջ Համիտը, Իթթիհատը եւ Քէմալը միանգամ ընդ միշտ մաքրել փորձեցին փոքրամասնութեանց հաշիւը մասսայական եւ հսկայական կոտորածներով ջնջելով երկրի հպատակ ցեղերը:

Այսօր ցիրուցան բեկորներ միայն կան— Յոյն, Հայ Քիւրտ, Ասորի— Թուրքիոյ այլեւայլ մասերուն մէջ: Անոնք այլեւս ի վիճակի չեն ոեւէ կերպով «խանգարել» Թուրքիոյ հանգիստը կամ վտանգ սպառնալ անոր ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան: Այս պատճառ մը չէ, սակայն, որ *արդիացած Քէմալը* թրքական արիւնոտ սուրը անդադար չշարժէ աջ ու ձախ, վերջին խլեակներն ալ բնաջնջելու համար:

Վերջերս Խարբերդէն սկսեալ մինչեւ Տիգրանակերտ, Մալաթիա եւ Թուրքիոյ միւս մասերուն մէջ տեղի ունեցան եւ դեռ կ'ունենան զանազան հարստահարութիւններ, սպանութիւններ, կողոպուտներ եւ մասնակի ջարդեր: Անշուշտ այս բոլորը թելադրուած են քէմալական կառավարութենէն եւ կը ղեկավարուին վերին հրամանով, որպէսզի ազգային ու համազգային խաղաղութիւնը եւ եղբայրութիւնը ամրապնդուի:

Խաղաղութեան անունով ճառող Թուրքիան իր ներքին գաւառները քաոսի մը վերածելէ ետք, չփացած եւրոպական հակամարտ ուժերու տգեղ պայքարէն, պահմնջկոտ կերպով հրապարակ կուգայ Միջագետքէն սկսեալ մինչեւ Պաղեստին եւ Սուրիա: Ամէն սահմանի վրայ ան պահանջներ եւ կռիւներ ունի, կամ կը ցուցնէ թէ պատրաստ է կռուիլ եթէ պէտք ըլլայ:

Ուշադրաւ պարագայ մըն է վերջերս քէմալական կառավարութեան կատարած փութկոտ ճիգերը, իր նաւատորմիղը վերակազմելու եւ ուժեղացնելու ջանքը: Հակառակ իր սնանկացած պետական գանձին եւ ծանրաբեռնուած պիւտճէին, Էնկիւրիի կառավարութիւնը սկսած է նաւային սպառազինութեան կարեւոր ապսպրանքներ ընել հոս ու հոն խաղաղութեան անունով»:

ՄԱՐՍԻԼԻԱ-ԹՐԻԷՍԹԷ՝ ՕԴԷՆ

Իտալական կառավարութիւնը պայմանագրութիւն կնքեց իտալական Օդանաւային Սպասարկութեան ընկերութեան (Սիզա) հետ՝ օդային գիծ մը բանալու համար Թրիէսթէի եւ Մարսիլիոյ միջեւ, Վենետիկի, Միլանոյի եւ Ճենովայի ճամբով:

Կառավարութիւնը պիտի վճարէ 40 միլիոն լիրէթ՝ 10 տարուան մէջ, բացի այն ծախքերէն զորս կը վճարէ Սիզայի՝ ուրիշ գիծերու հաշւոյն: Կը հաշուուի թէ օդանաւային նոր նաւահանգիստին շինութիւնը պիտի արժէ 1,700,000 լիրէթ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Անգլեւռուս խզումին վրայ

Անգլիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն կը հրատարակէ զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

«Աշխատաւորական կառավարութեան եւ խորհրդային միութեան միջեւ բանակցութեանց խզումը բոլորովին կ'արդարացնէ Գ. Միջազգայինի կողմէ մղուած պայքարը աշխարհակալ պատերազմի մը վտանգին դէմ: Այն իրողութիւնը թէ այդ խզումը տեղի ունեցաւ օգոստոս 1ին, պատերազմի սպառնալիքներո՛ւն դէմ բողոքելու օրը, ուղղակի ասպարէզ կարդալ կը նշանակէ անգլիացի աշխատաւորներուն, որոնք վերջին ընդհ. ընտրութեանց մէջ ապահովեցին աշխատաւորական կուսակցութեան յաղթանակը:

Բանակցութեանց խզումը շնականօրէն ուրանալ է այն խոստումները, զորս աշխատաւորական կուսակցութիւնը ըրաւ ընտրողներուն: Երկու կառավարութեանց միջեւ փոխանակուած թղթակցութիւնը եւ արտաքին նախարարութեան կողմէ հրատարակուած զեկոյցը պայծառօրէն ցոյց կուտան հիմա թէ՝ աշխատաւորական կուսակցութիւնը փորձած է «շանթաժ» մը ընել խորհրդային միութեան դէմ:

Փոխանակ նախ բարեկամական յարաբերութիւններ վերահաստատելու եւ յետոյ հաւասարէ հաւասար բանակցելու, աշխատաւորական կուսակցութիւնը կ'ուզէ խորհրդային Ռուսիան դնել խնդրարկուի դիրքին մէջ եւ պայմաններ պարտադրել անոր՝ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերսկսելու համար:»

*** Բոլշեւիկեան «Մոսկուա» թերթը կը գրէ.

«Լոնտոնի բանակցութեանց ձախողումը խորհրդային միութեան բոլոր աշխատաւորներու հաւանութեան արժանացաւ եւ Ռուսիոյ մէջ ամէն մարդ հասկցած է այն կապը՝ որ կայ Չանկ Քայ Շէքի եւ Մաքտոնըլտի ընթացքին միջեւ: Չանկ Քայ Շէք չպիտի համարձակէր գրաւել Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիները, եթէ վստահ չըլլար թէ Անգլիա կանգնած է իր թիկունքին»:

ՀԱԿԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ բոլշեւիկ իշխանութիւնները սկսած են ցոյցեր կազմակերպել ամբողջ խորհրդային միութեան մէջ, «բողոքելու համար անգլեւխորհրդային յարաբերութեանց խզումին դէմ կեղծ-աշխատաւորական կառավարութեան կողմէ:»

Օգոստոս 3ին եւ 4ին Մոսկուայի, Լէնինգրատի, Խարքովի, Արտէմովսկի եւ ուրիշ տեղերու գործարաններուն եւ այլ հաստատութիւններուն մէջ միտինգներ կազմակերպուեցան եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան՝ պահանջելով «Մաքտոնըլտի մեքենայութիւններուն տալ նոյն պատասխանը ինչ որ տրուեցաւ Սըր Օսթըն Չէմպըլէյնի»: Բանաձեւերէն շատեր կը վերջանան «Անկցի Մաքտոնըլտ»ով:

Մոսկուայի հաւաքոյթներէն մէկուն մէջ խօսեցան Կարլ Բատուման, Կալինին եւ Մաքսիմ Գորկի, բուռն արտայայտութիւններ ընելով Անգլիոյ դէմ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի թերթերը երեւակայական նկարագրութիւններ կ'ընեն Օգոստոս 1ին արտասահմանի մէջ պատահած դէպքերու մասին:

Այսպէս, «Իզվեստիա» կը հրատարակէ «Թասս» գործակալութեան թղթակցին մէկ հեռագիրը, «Առաջին շողերը Լոնտոնի մէջ» խորագրին տակ: Այդ հեռագրին համաձայն, «5000 բանուորներ անցեալ կիրակի հրապարակային հաւաքոյթ մը ունեցան Թրաֆալկարի հրապարակին վրայ, ուրկէ վերջ ցուցարարները ուղղուեցան դէպի չինական դեսպանատունը՝ բողոքելու համար չինական արեւելեան երկաթուղիին վրայ գործուած վատ յարձակման դէմ...: Ճամբան հեծեալ ոստիկաններ յարձակեցան ցուցարարներուն վրայ... վիրաւորելով անոնցմէ շատերը»:

Համայնավար զօրաշարժ մը

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ՝ ուրբաթ իրիկուն Չիթայի խորհրդային իշխանութիւնները ընդհանուր զօրաշարժ հնչեցուցին: Ասոր վրայ անմիջապէս տեղական բոլոր համայնավար կազմակերպութիւնները, բանուորական մասնաւոր զօրաբաժինները, եւ կազմակերպող քաղքեցիներու ջոկատները համախմբուեցան՝ պատրաստ ընդհարելու թշնամիին հետ: Փորձը շատ յաջող անցաւ:

Կեղծ ինքնութեան թուղթ շինողներ

Սէն'թ Ուէնի մէջ ոստիկանութեան կողմէ երեւան հանուեցաւ կեղծ ինքնութեան թուղթ պատրաստող գրասենեակ մը, հետեւեալ պարագաներու տակ.

Քանի մը օր առաջ Ամիէնէն լուր առնուեցաւ թէ ոչինչ խնդրի մը առթիւ ձերբակալուած Փորթուկալցիի մը վրայէն գտնուած է օտարականներու յատուկ ինքնութեան թուղթի ստացական մը, որ կարգ մը այլանդակութիւններ կը ներկայացնէր: Հարցաքննութեան պահուն Փորթուկալցին յայտարարեց թէ՝ ինքնութեան թուղթ պահանջելու համար դիմած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄՐՏՈՅԻ ԹՈՌԸ...

Ամէն անգամ որ գաղութներու կազմակերպութեան եւ մէկ միութեան մը շուրջ համերաշխ հաւաքման մասին կը խօսուի, միտքս կուգայ Շանթի հինաւուրց մէկ ոտանաւորը, զոր չեմ գիտեր, ինչո՞ւ չեմ մոռնար, հակառակ տկար յիշողութեանս:

Մրտոյի թոռը...: Արդեօք անո՞ր համար որ մեր կեանքը միշտ նմանութիւն ունի անոր ընինին հետ, թէ՝ անոր համար որ մանկութեան խաղի ընկերս ալ իրաւ իրաւ, Մրտոյի թոռ մըն էր, որ չեմ գիտեր, շատերուն հետ, ո՛ւր անհետացած է...

Հազիւ «տաքգլուխ» «Արեւ»էն ձայն մը կուգայ եւ ես կը գտնեմ պարզ նմանութիւն մը.

— *Ո՞վ է այն* թշուառ հանգուցեալն անտէր.

— Պէքեար *մըն է, ըսաւ, գիւղեն մի տէրտէր,*

Խոր ողջոյն տալով պառաւ մի տիկնոջ,

Որ մրթմրթալէն ժամ կ'երթար ղողղոջ...;

Եւ երբ «Յառաջ»էն նոր հառաչ մը կը բարձրանայ.

«Մրտոյի թոռն է հեծեց խոկալէն.

«Հուժկու հաւալ մը իր բեռան տակէն:

Իսկ մեր կղերը, մանաւանդ կաթոլիկ կղերը, որ այս օրերս նոր սուրբեր շինելու ետեւէ է, նորէն յիշողութիւնս կը քրքրէ.

«Իսկ սուրբ Հայրերը շտապ կը քալեն,

Բիլթերնուն տակէն բան մը երգելէն...»

Այսպէ՛ս: Մինչ Մրտոյի թոռը կը մնայ նոյնը, անշարժ ու համր, օրէ օր հալ ու մաշ չարքաշ կեանքի մը մէջ:

ԾԱՂՐՈՒՆԻ

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ «ՇՆԱՅՏԷՐԻ ԲԱԺԱԿ»ԻՆ

Յառաջիկայ սեպտ. 6ին եւ 7ին Քալշոթի մօտ, Ուայթ կղզիին շրջակաները տեղի պիտի ունենան «Շնայտէրի բաժակ»ին օդանաւային մրցումները:

Հեռագրի մը համաձայն, գնդապետ Չարլս Լինտպէրկ պիտի մասնակցի այդ մրցումներուն, վարելով ամերիկեան օդանաւը՝ տեղակալ Ալֆրէտ Ուիլիըմսի հետ: Այս վերջինը ամերիկեան ծովային նախարարութեան կողմէ պաշտօնապէս վարիչ նշանակուած է ամերիկեան ջրօդանաւին, որուն շարժիչ մեքենան 2000 ձիու ուժ ունի եւ կրնայ ժամը միջին հաշուով 550 քիլոմեդր ճամբայ կտրել:

Քալշոթի նաւահանգիստին մէջ պատրաստութիւնները փութով առաջ կը տարուին, ընդունելու համար, մրցումներուն մասնակցելիք օդանաւերը:

ՌՈՒՍԵՒՉԻՆ ՎԷՃԸ ԿԸ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԻ

Մանչուրիի մէջ չինական եւ խորհրդային պատուիրակները երրորդ տեսակցութիւն մը եւս ունեցան: Կ'ըսուի թէ անդրսիպերեան երկաթուղին պիտի վերահաստատուի՝ յառաջիկայ ամիս գումարուելիք պաշտօնական խորհրդաժողովէն առաջ:

Չինական ներկայացուցիչ Ցայի եւ խորհրդային ներկայացուցիչ Մէլնիքոֆի միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է հետեւեալ երեք կէտերուն շուրջ.

1. Զինուորները որոշ հեռաւորութեան մը վրայ պիտի քաշուին:

2. Մէկ ամիսէն առաջ խոր հրդաժողով մը պիտի բացուի:

3. Անդրսիպերիական սպասարկութիւնը պիտի վերսկսի կարելի եղածին չափ շուտ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

"ԻՐԱՆԸ ՔԱԲԻՐ,,

«Մեծ Իրան» — բառացի թարգմանութիւնը նոր շաբաթաթերթի մը, որ այս տարուան փետրուար 7էն ի վեր կը հրատարակուի Թէհրանի մէջ, պարսկերէն լեզուով, հնչակեան ծանօթ հին գործիչ Գրիգոր Եղիկեանի խմբագրութեամբ։

«Իրանը Քաբիր»ի գլխաւոր, եթէ չըսեմ, միակ նպատակն է նպաստել արիական ցեղերու բարեկամական կապի զօրացման, պարսիկ ժողովուրդին մէջ ամրացնել համարիականութեան գաղափարը, իբրեւ միակ ազդու զէնքը ընդդէմ համաթուրականութեան, որ այքան վտանգաւոր է անկախ եւ ազատ Պարսկաստանի գոյութեան տեսակէտէն։

Այս անհրաժեշտ եւ ժամանակին հրապարակ ելած օրկանի յարատեւութեան համար պէտք է իւրաքանչիւր Հայ՝ այստեղ, թէ արտասահմանի մէջ՝ իր կարելին չխնայէ, որպէսզի օրաթերթի վերածուի եւ փոխադրուի Թէհրան։ Գաւառական թերթերը, որքան ալ խնամքով խմբագրուին, այնքան չեն կարդացուիր, որքան կեդրոնի պարբերականները։ Այդպէս ըլլալով հանդերձ, «Իրանը Քաբիր»ը բաւական տարածուած է, կը կարդացուի երկրի բոլոր մասերուն մէջ. շատ մը թերթեր արտատպումներ կ'ընեն, իսկ շատ գրագէտներ, ինչպէս օրինակ յայտնի Նէֆիսին, կը գնահատեն խմբագրին ջանքերը եւ թերթը կը համարեն շահեկան։ Նոյն վերաբերմունքը արտասահմանի այն տարրերուն կողմէ, որոնք կը հետաքրքրուին Պարսկաստանով։ Օրինակ «British Museum» եւ այլն։

Մինչեւ այժմ լոյս տեսած համարներէն կ'երեւայ, որ թերթը կը հետեւի իր առաջադրած գլխաւոր նպատակին եւ անկեղծօրէն կը ձգտի Պարսկաստանի յառաջդիմութեան ու հայ եւ պարսիկ ժողովուրդներու համագործակցութեան։ Թերթը ապահոված է աշխատակիցներու կարեւոր թիւ մը ինչպէս երկրի, նոյնպէս եւ արտասահմանեան գլխաւոր կեդրոններուն մէջ,— Պերլին, Լոնտոն, Մոսկուա, Ամերիկա եւայլն։ Ազգային միութեան, Պարսկաստանի քաղաքական, տնտեսական, կրթական եւ ուրիշ հրատապ խնդիրներու շուրջ գրուած խմբագրականներու եւ յօդուածներու շարքին, պարսիկ գրականութիւնն ալ իր բաժինը ունի։ Իսկ ամէնէն գնահատելի կողմը հայ գրականութիւնը պարսիկ ընթերցողին ծանօթացնելն է, պարսիկ գրողներու միջոցով։ Առանձին հաճոյքով կը կարդացուի Յովհաննէս Թումանեանի «Թմկաբերդի առումը»՝ պարսիկ բանաստեղծ Բ. Լաքանիի թարգմանութեամբ։ Թերթը կուտայ նաեւ յաւելուածներ տարեկան բաժանորդներուն։ Այսպէս, 10րդ թիւին հետ տրուեցաւ Պուշկինի «Դուբրովսկի» վէպի պարսկերէն թարգմանութիւնը։ Երկրորդ յաւելուածը պիտի երեւայ թիւ 20ի հետ։ Տեղը չէ՞ պարսկագիր Հայերու ուշադրութիւնը հրաւիրելու, որ հայերէն գեղեցիկ կտորներ թարգմանելով «Իրանը Քաբիր»ի միջոցով ներկայացնեն պարսիկ ընթերցողներուն, որոնք աւելի հաճոյքով պիտի կարդան ցեղակից հայ գրողները։ Ո՛րքան լաւ կ'ըլլար եթէ «Անուշ»ը, որ երկու տարի առաջ թարգմանուած է եւ խաղացուած Թէհրանի մէջ, փոխանակ անտիպ մնալու, տպագրուած հրապարակ հանուէր։ Ամէն տեղ «Արշին Մալ Ալան»էն ու «Մէշտի Իպատ»էն ձանձրացած պարսիկ բեմը ի՜նչ հաճոյքով պիտի բեմադրէ «Անուշը» եւ պարսիկ հանդիսատեսը պիտի չափէ տարածութիւնը թուրք եւ հայ հոգեկան աշխարհները պատկերացնող այդ գործերուն մէջ։ Պիտի տեսնէ, որ թուրքը «Մէշտի Իպատ» ունի, Հայը՝ Սարօ եւ վերջապէս պիտի զգայ մօտիկութիւնը իր հոգուն ու սրտին խօսող քերթուածի հերոսներուն, ինչպէս ցոյց տուաւ «Նամուս»ի ցուցադրութիւնը Թէհրան, Թաւրիզ եւ այլուր։ Շատերը կը գանգատէին թէ հրատարակողներ չկան։ Կարծեմ «Իրանը Քաբիր»ը կրնայ ստանձնել այդ գործը։

Առանձնապէս ուշագրաւ են պարսիկ դպրոցական կեանքին վերաբերող անվերապահ յօդուածները եւ թելադրանքները որոնք ապարդիւն չկիտանցնին։ Արդէն իսկ գաւառական թերթերէ զատ կը ձայնակցին կեդրոնի «Վաթան»ը, «Թուրախկի»ն «Սըթարէյը Ջըհան» եւ այլն, շօշափելով մինչ այժմ անծանօթ մանկավարժական խնդիրներ եւ ձաղկելով հակամանկավարժական սովորոյթներ, — ամառնային պարապմունքներ, տարեվերջի ֆրապարակային քննութիւններ եւայլն։ Նոյնչափ ուշադրութեան արժանի է թերթին կիներու բաժինը, ուր պարբերաբար կ'երեւան Տիկ. Եղիկեանի յօդուածները։ Իր ազատագրման նախօրեակին գտնուող պարսիկ կինը շատ հրահանգիչ նորութիւններ կրնայ գտնել այդ բաժնին մէջ։

«Իրանը Քաբիր»ի աչքի զարնող մէկ թերութիւնն է հայ ընթացիկ կեանքին վերաբերող յօդուածներու պակասը եւ հայկական լուրերու մլատութիւնը։ Քաղաքական կամ ուրիշ որ եւ է պատճառ արգելք չէ պարսիկ ընթերցողին ծանօթացնելու ժամանակակից հայութեան կեանքը, նոյնիսկ ձգտումներն ու խռէալները։ Ինչպէս որ մենք կ'ուզենք մօտէն ծանօթանալ ցեղակից այս ժողովուրդի կեանքին, նոյն ցանկութիւնը կայ նաեւ Պարսիկին մէջ, միայն պէտք է աւելի արթնցնել հետաքրքրութիւնը եւ աւելի բազմացնել հետաքրքրուողներու թիւը։ Երկու հարեւան, շատ մը պարագաներու բախտակից այս ժողովուրդները որքան աւելի մօտէն եւ հարազատօրէն ճանչնան իրար, աւելի շատ եւ աւելի հեշտ պիտի մօտենայ իրագործումը այն գաղափարին, որուն անունով հրապարակ եկած է «Իրանը Քաբիր»ը։

Հակառակ իմ ցանկութեան ու սովորութեան, ինկայ խորհրդածութիւններու մէջ։

Կ'ուզէի որ մանաւորապէս պարսկահայ գիտակից տարրերու ջերմ աջակցութիւնը չպակսէր հայեւպարսիկ բարեկամութեան նուիրուած այս շաբաթաթերթին։ Մանաւանդ որ, այսպիսի փորձ Պարսկաստանի մէջ եղած չէ գրեթէ։ Ընդհակառակն հայանուն մէկը ունեցեր ենք, որ Թաւրիզի մէջ պարսկերէն թերթ է հրատարակած,— բարեբախտաբար շատ վիժելու արժանի, — որ վնասակար ըլլալէ զատ, այնքան վարկաբեկիչ էր։ Հետաքրքրուողները անշուշտ չեն մոռցած տխրահռչակ «Չէքը»ը, որ թերեւս միակ սեւ գիծը կը կազմէ պարսկահայ պատմութեան, իր տեսակին մէջ։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԵՐԿԱՐ ՔՈՒՆ ՄԸ

Անգլիական թերթի մը Մոսկուայի թղթակիցը կ'իմացնէ թէ ռուս աղջիկ մը. որ 1922ին ընդունուած էր քաղաքին հիւանդանոցը, երբ դեռ վեց տարու հազիւ կար, կը տառապէր քունի՝ հիւանդութենէ, եւ եօթը տարի անընդհատ քնանալէ յետոյ դեռ նոր արթնցած է։ Աղջիկը հիմա 13 տարու է եւ վեց տարեկան մանուկի մը մտային կարողութիւնը միայն ցոյց կուտայ։ Իր միտքը յայտնելու համար մեծ դժուարութիւն կը կրէ եւ վարանումով խօսքերը իրարու կը կապէ։ Ձայնին շեշտը նոյնն է ինչ որ էր 1922ին։

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԻՇԽԱՆՆԵՐ ԿԸ ԲԱՐԵՒԵՆ ՀԱՅԿ. ԴՐՕՇԸ ԵՒ ԿԸ ԾԱՓԵՆ ՀԱՅԿ. ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԸ

(Թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

ԷՐՐՕ ՓԱՐՔ, Անգլիա, (Յապաղած).— Բոլոր սկաուտները ուրախութեան արցունքներով ողջունեցին պէյտըն փաուըլը, սկաուտութեան հիմնադրութեան 21րդ տարեդարձին առթիւ։ Երբ 50000 պատանիներու բնակը իր առջեւէն կ'անցնէր, 21 տարիներու աշխատանքին պսակումը կը տեսնէինք բոլորս։ Ցղանալ շարժում մը, եւ իրագործել զայն, հսկայական ամենամեծ դժուարութեանց եւ երբեմն նոյնիսկ թշնամիներու՝ տարածել զայն ամբողջ աշխարհի մէջ եւ վճռական քայլ մը առնել դէպի աշխարհի խաղաղութիւնը, — ահա թէ ինչ է Սըր Ռոպըրթ Պէյտըն Փաուըլի յաղթանակը։

*
**

Յուլիս 31ին, հազարաւոր բազմութեան մը առջեւ թագաւորին հօրեղբայրը, Քօննոթի դուքսը բանակավայր հասաւ եւ կատարեց անոր պաշտօնական բացումը։ Ծերունի իշխանը որ, Անգլիոյ Սկաուտներու Միութեան Նախագահն է, կը կրէր սկաուտական հագուստ։ Անմիջապէս սկսաւ անցքը, որ տեւեց մէկուկէս ժամ։ Այբուբենի կարգով կը քալէին նախ Ամերիկացիները — 1500 կատարեալ սկաուտներ. (որոնց մէջ չեն պակսիր հայ ծագում ունեցողներ), յետոյ Հայերը մեր տղոց անցքը յուզիչ էր եւ տպաւորիչ։ Առաջին անգամ ըլլալով, հայկական եռագոյնը պատուոյ կ'առնուէր պէյտըն փաուըլի եւ անգլիական արքայական ընտանիքին եւ կառավարութեան կողմէ։ Եւ այս դրօշը Ֆրանսայի հայ արիներունն էր։ Հայ արիներուն թափօրի մասին խօսելով, «Daily Sketch»՝ Լոնտոնի օրաթերթը կը գրէ.

— «Հայ արիները, քալեցին ամենագեղեցիկ ոճով եւ անոնց բարեւը գրաւիչ էր եւ կանոնաւոր»։

Իսկ «Daily Courrier» որ հայ արիներուն նկարը դրած էր, գիտել կուտար.

— Պէտք էր տեսնել թէ ի՛նչպէս փոքրիկ Հայաստանի ներկայացուցիչները հպարտօրէն մասնակցեցան՝ հակառակ իրենց փոքրիկ հասակին եւ գժնդակ պայմաններուն։

Հայ արիներուն կ'այցելեն ամէն օր օրագրողներ, Անգլիոյ ամենամեծ թերթերէն եւ անոնց տպաւորութիւնները միշտ աւելի քան համակրական են։

Օգոստոս 1ն էր. Անգլիոյ գահաժառանգ իշխանը բանակավայրը պիտի այցելէր. 150 օրագրողներ կը սպասէին։ Իշխանը եկաւ օդանաւով եւ հասաւ Էրրօ դղեակը ուր իրեն կը սպասէին 44 ազգերու ներկայացուցիչները։ Պէյտըն փաուըլ ընդունեց զինքը, եւ ներկայացուց բոլոր օտար ընդհ. պետերը։

— Կը ներկայացնեմ նորին բարձրութեան, Հայաստանը։

— Ուրախ եմ ծանօթանալուս։ Լաւագոյն իղձերս հայութեան համար։

Իշխանը սեղմեց պետերուն ձեռքը, եւ մեկնեցաւ իր վրանը, ուր բանակեց սկաուտներուն հետ Իրիկուան բանակումին կրակ։ Եւ ահա նորէն Հայերը, որ այնքան յաջողութիւն ունեցան իրենց հայ գեղջուկ տարազներով։ «Նորից նոր» եւ «Թամզարա» կրկնուել տուեցան ժողովուրդին կողմէ եւ բանակումի պետ գնդ. Հալդ կը կրկնէր.

— «Երգ մը եւս, հա՛յ տղաք»։

Յաջորդ օրը դարձեալ թափօր, գահաժառանգին առջեւ։ Եւ մեծն Բրիտանիոյ ապագայ թագաւորկայսրը խոնարհեցաւ հայ եռագոյնին առջեւ. միեւնոյն խանդավառութիւնը նախորդ օրուան պէս։

Գահաժառանգը նամակ մը կարդաց իր հօրմէն, որով թագաւորը "Լորտ»ի տիտղոսը կը շնորհէր պէյտըն փաուըլի։

*
**

Խանդավառութիւն ամէն կողմ։ Հայ բանակավայրը կ'այցելեն Պարպատոսի եւ Ֆինլանտայի սկաուտները։ Ահա Եգիպտոսը եւ Հունգարիան, եւ ամէն տեղ Հայեր... Հայեր... եւ դարձեալ Հայեր...միայն իրենց ծագումը կը յիշեն... եւ «Հայր Մերը»։

«Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մեր սուրբն է, կ'ըսէր տղքթ. Թէմէշվարի (ծագումով հայ)։ Եւ կը հպարտանա որ, մինչ իրենք մոռցած են հայութիւնը, իրենց ազգակիցները անվհատ կ'աշխատին ազատութեան ճամբուն վրայ։

Վաղը բանակավայր կ'այցելէ իշխան Ճորճ։ Կիրակի հայ արիները Մանչէսթրի եկեղեցին պիտի երթան օթօյով, եւ կէսօրին պիտի ճաշեն Ղեւոնդ եպիսկոպոսի եւ հայ գաղութին հետ։

Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Դ.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ.— Զինադադարէն վերջը նոր ոգեւորութեամբ վերածնուող եւ հայկական քաղաքի մը պատկերը ներկայացնող Սեբաստիան վերջին տարիներու ընթացքին մաս առ մաս կորսնցնուց իր ոգեւորութիւնը, մանաւանդ ամերիկեան որբանոցի փակման յաջորդող Սարգիս վարդապետի (ապա եպիսկոպոս) մեկնումը խորապէս ցնցեց Սեբաստիոյ հայութիւնը։

Յունական պատերազմներէն եւ Շէյխ Սաիտի ապստամբութենէն վերջ ստեղծուած անտանելի կացութեան պատճառով մինչեւ 1928 երկրէն գաղթողներէն զատ ներկայիս քաղաքին մէջ ապրող աւելի քան 1500 հայրենակիցներու կեանքը լուրջ վտանգի մը սպառնալիքին տակ կը գտնուի. որովհետեւ համբաւաւոր հայատեաց կուսակալ Հիլմի կ'աշխատի ամէն գնով թըրքացնել Անատոլուի հայութիւնը։

Տարիներէ ի վեր եկեղեցիէ ու դպրոցէ զրկուած հայութիւնը գաղթելու մէջ փնտռեց իր փրկութիւնը։ Բայց ամէն ճամբայ փակուած գտաւ իր առջեւ, եւ կարելի չեղաւ բանալ տալ փրկութեան `դուռը` Հայաստանի դուռը...

Երկու տարի շարունակ գրուեցաւ Երեւանի կառավարութեան եւ խնդրուեցաւ գոնէ ի վիճակի եղողներուն մուտքի արտօնութիւն տալ, բայց ի զուր. չուզեցին հետաքրքրուիլ գաւառահայութեան վիճակով. եւ նոյնիսկ արձանային լռութիւն պահեցին մահամերձներու սրտաճմլիկ փրկութեան կանչերուն հանդէպ։ Ճանապարհածախք մը ունեցողը մեկնեցաւ Հալէպ կամ Պոլիս։ Մնացեալներու փրկութեան համար գրուեցաւ Հայրենակցականներուն, բայց անոնք ալ դրական գործ մը չտեսան եւ սնոտի յոյսերով օրօրեցին ժողովուրդը շարունակ, մինչեւ որ տասնեակ մը աղջիկներ գացին աւելնալ թուրք հարէմներու մէջ խամրող իրենց քոյրերուն պատկառելի թիւին վրայ, եւ մէկ քանիներ մորթուեցան յայտնի ձեռքերու կողմէ...

Այս տարի կացութիւնը աւելի ծանրացաւ։ Թրքահայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ ցրուած հայութեան բացարձակապէս արգիլուած է գիւղէն քաղաք, քաղաքէն գիւղ երթեւեկը։ Կուսակալ Հիլմի բացարիկ միջոցներով կը կառավարէ երկիրը։

Ներկայիս Սեբաստիոյ քաղաքին եւ հեռաւոր թէ մօտակայ գիւղերուն մէջ ցրուած հայրենակիցներուն թիւը 5800ի կը հասնի, առանց հաշուելու թուրք հարէմներու մէջ ապաստաներուելու սպասող 150է աւելի մեր քոյրերը։

Օրինակ մը ցոյց տուած ըլլալու համար ըսենք, թէ միայն քաղաքին մէջ, ուր հայութիւն եւ կառավարութիւն կայ, քանի աղջիկներ վար դրուած են պաշտօնեաներու մօտ։ Առողջապահական նախկին տնօրէնի յոյն սիրուհիէն զատ ըսենք, թէ ո՞ր հայ աղջիկը բռնութեամբ վար դրուած է, որպէս սպասուհի։ Բայց անուններ չտանք։ Մօտակայ գիւղի մը Մալմիւտիւրի հաճի . . . պէյին կինը Ամասիացի հայ աղջիկ մը չէ՞, շրջանաւարտ ամերիկեան վարժարանէն։ Դատական պաշտօնեայ . . . պէյին կինը որո՞ւ աղջիկն է։ Երկրորդ դատախազ . . . պէյին կինը եւ տան մէջ վար դրուած 3 քոյրերը Բալուցի չե՞ն։ Միւշիր Հաֆըզ փաշայի տղան Ալի Րիզային թալասցի հայ կինը արտասահմանի մէջ եղբայրներ չունի՞ (որոնցմէ մին բժիշկ)։ Բայց երկար պիտի ըլլար թուել պէյերու եւ աղաներու քմահաճոյքները գոհացնող եւ որպէս հարճ ձեռքէ ձեռք անցնող համբուրաւոր քոյրերու անհանդուրժելի կացութիւնը։ Լաւ է որ լռենք։

Անկախութեան Ատեանի ներկայութենէն ահ ու սարսափի մատնուած այս քաղաքի հայութիւնը 1925ին 3500 անձ կը հաշուէր իր մէջ։ Երեք տարուան ընթացքին ի վիճակի եղողները մաս առ մաս գաղթելով՝ այսօր քաղաքին մէջ հազիւ 1200 հայրենակիցներ կ'ապրին ծայրագոյն թշուառութեան մէջ։

8 ոսկերիչ, 3 սափրիչ, 12 երկաթագործ, պղնձագործ, 1 ժամագործ, 2 դերձակ, 18 հիւանդարբին եւ քանի մը առեւտրականներէ զատ մնացեալները օրավարձով աշխատող եւ շատեր աւուր հացի կարօտ թշուառներ են։

Տիարպէքիր քանի մը տէրէպէյիներուն հարէմները լիքն է հայուհիներով։ Վերջերս յայտնի մեծահարուստի մը հարէմին մէջ արգելափակուած 4 աղջիկներէն մէկը յաջողեցաւ փախուստ տալ (Սեբաստացի), միւսները կը մնան նոյն յարկին տակ։ Հարկ կա՞յ ըսելու թէ ամէն պաշտօնեայ հայ սպասուհի մը ունի իր տան մէջ։ Միայն մեր գիտցածները 68ի կը հասնին. մնացեալներուն թիւը Աստուած գիտէ։

Վերը յիշուած աղջիկներէն 8ը Մալաթիացի, 6 Ամասիացի, 13 Կարին-Երզնկացի, 5 Սեբաստացի են։

Ներկայիս Տէրիքի եւ մօտակայ գիւղերուն մէջ ցրուած են աւելի քան 230 ազգայիններ, որոնց մեծամասնութիւնը կ'ապրի օտար անուններով։

Սիլվանի շրջանը աւելի հարուստ է հայ աղջիկներու առեւտուրով. ամէն տուն մէկէ աւելի հարճեր (գափաթմա կամ տօսթ) ունի։

Սիլվանի մէջ կան 68 հայ եւ 10 Թրքացածներ։ Պէշէրիի, Ալըքի, Խարզանի, եւ մօտակայ քանի մը գիւղերու մէջ ցրուած Հայերու թիւը 430, իսկ Թրքացածներունը 150է աւելի է։

Սաւրի մէջ Զիւլֆօ, Հէմօ, Մէհմէտ աղաներու մօտ 6 հայ կիներ, 14 չափահաս որբեր

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻ[...] ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ Ո[...] ՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ Մ[...] ԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ Ա[...] ՔԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐ[...] ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ Ի[...] ՈՒ ԳԻՐԻ։ ՄԻՏՔԵԴ ՉԱ՞ՆՑՆ[...] ՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

կան, իսկ շրջակայ գիւ[...] մէջ 360 հայրենակիցն[...] հոս ու հոն ցրուած ե[...] թիւնին մոռցած աւել[...] 200 որբ սրբուհիներ կ[...] են օտարութեան մէջ։

Էղասփունարի, լեռն[...] ջաններու Հատի, Մոզք[...] րէկոտի եւ քանի մը գ[...] մէջ ապրող քրտախօս [...] թիւը 200ի կը հասնի[...] միակ զբաղումը խաշն[...] թիւնն էր։ Բայց անցեա[...] ուան սահմանային վէ[...] Հաճօի եւ Ասորիներու [...] րու ժամանակ մէկ մաս[...] լանուեցան եւ այսօր [...] չքաւորութեան մէջ։

Իսկ Մարտինի մէջ հ[...] այր եւ 23 կին, ճէզրէ[...] Մօքտան 160, Տէվէրլու[...] լեռնային շրջաններու մ[...] ուած արաբախօս եւ [...] Հայերու թիւը 1800է [...]

Ճէզրէցի Մստաֆա [...] կինը Կիւրինցի յայտնի [...] նիքի մը աղջիկն է. [...] տղաքներ ունի Ամերիկ[...] Նոյն քաղաքի արաբախ[...] գային եւ Ճէֆէրէ Սաա[...] 3 Ամասիացի աղջիկներ[...] լուցի կիներ եւ 6 որբեր[...] նուին։ (Ամասիացի աղջ[...] մին կը կոչուի Նուարդ [...] պետեան, տունիներին եկե[...] մօտիկ, իսկ Բալուցիներ[...] Նունուֆար Գաբրիէլեան, [...] բայր մը ունի Ամերիկա, [...] չի գիտեր)։

Բրտաբենակ այս ք[...] մէջ գրեթէ Հայ չկայ։ Տ[...] մը որբերէ եւ 20ի չափ [...] ներէ զատ 8 այրիներ, 4 [...] նիներ, 3 չափահաս որբ[...] գտնուին երեսփոխանի [...] բակին մէջ։

Ուրֆայի քիւրտ ժող[...] անհաշտ թշնամի է օրուա[...] չաձեւին։ Մանաւանդ Փ[...] տէներունն Օտաճի պաշի[...] էֆէնտիի աշիրէթին մէջ[...] ունեցող վերջին կռիւներ[...] ճառով, ժողովուրդը բոլ[...] լարուեցաւ կառավար[...] դէմ. որովհետեւ կառա[...] թեան զրզումով երկու [...] պետներու անուանական [...] մին տակ թաքնուած էր [...] վտանգաւոր ծրագրի մը [...] դրութիւնը։

ՈՒՐՖԱ.— Աւելի ք[...] հայուհիներ, որբ-որբուհի[...] ուած են Ուրֆայի շրջա[...] մէջ։

Քաղաքի Հայերու թի[...] մանափակ է. 2 ոսկերիչ[...] պապուճի», 1 դերձակ եւ 10[...] զանազան արհեստաւորնե[...] 40 այրիներ հաշուեցի [...] վրայ։

Ուրֆայի մէջ ալ մի[...] հանգներու նման թղթ[...] տեղ ոսկի եւ արծաթ կը [...] ծածուի, իսկ տարազը կը [...] նախնական ձեւի մէջ։

Ժողովուրդը ծայրագո[...] ուառութեան մատնուած է [...] տրական կեանքը թէ [...] գործութիւնը սնանկացա[...]

Կեանքի ապահով[...] չկայ, մանաւանդ սահմա[...] գիւղերու մէջ։ Թալանն ու [...] պուտը կը շարունակուի։ [...] վարութիւնը ի վիճակի չ[...] գործութիւնը վերահաս[...] Ժողովուրդին 80 տոկոսը [...] է նոր վարչաձեւէն եւ ա[...] սպասէ ապստամբութեա[...] մանակ չէզոք մնալու [...] դարմանելու համար։ Փօ[...] յին եւ քանի մը աշիրէ[...] ներու ընթացքը կը [...] օրուան վարիչները։

ԱՅՆԹԱՊ.— Ուրֆայի [...] թայի ճամբուն վրայ Ա[...] Պէրէճիկ եւ քանի մը գ[...] մէջ ցրուած 120 հայրե[...] ներու եւ թուրք հարէմնե[...] յուհիներու թիւն վրա[...]

ցնելիք նոր բան մը չկայ։ Այնթապի մէջ։ Տեւական կռիւներու թատր հանդիսացող կիսաքանդ եւ հրկիզեալ այս քաղաքին մէջ կարելի չեղաւ հայ անունով հայ մը գտնել։ Հարքմներու մէջ արգելափակուած գեղեցկուհիներէն զատ մնացեալները ջարդուած ու ոչնչացուած են կռիւներու ժամանակ։ Քաղաքին մէջ ոգեւորութիւն չկայ. ժանաւանդ աւետրական կեանքը բոլորովին մեռած է։

Ժողովուրդին մեծամասնութիւնը դժգոհ է օրուան վարչաձեւէն եւ բազմիցս փորձած է շարժիլ, բայց տեղն ու տեղը ճզմուած է։

ԱՏԱՆԱ.— Փոշիի եւ անմաքրութեան մէջ թաղուած այս քաղաքի փողոցներէն անցնիլ կարելի չէ։ Ո՞ւր է նախկին «շքեղ Ատանան»։ Արտադրութիւնն ու արդիւնաբերութիւնը այնքան նուազած է, որ ժողովուրդը թշուառութեան դառնագոյն օրեր կ՚ապրի, երազելով անցեալի փառքի շրջանները...

Քաղաքին մէջ հազիւ 30 կիներ եւ 18 այրեր կը հաշուուին 150 թրքացածներու դէմ։

Քէլլէր կոչուած պզտիկ կայարանին մէջ իսկ 3 հայուհիներ վար դրուած են երկաթուղիներու պաշտօնեաներուն համար։

ՌՈՒՍԻԱ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

Բոլշեւիկեան «Իզվէստիա» թերթին մէջ, յօդուածագիր մը շահեկան խոստովանութիւններ կը յիշատակէ ազգային հարցի ներկայ վիճակին մասին։ Ըստ յօդուածագրին, ազգայնական ձգտումները զգալի կը դառնան համայնավար կուսակցութեան մէջ։ Այս գետնին վրայ կը մատնանշուի «Զարգացումը երկրին ծայրագոյն հողամասերուն ճարտարարուեստացումը կասեցնելու, ազգային փոքրամասնութիւնները եւ հանրապետութիւնները նկատելու խորհրդ. Ռուսիոյ ճարտարարուեստէն կախում ունեցող մասնաճիւղեր, որոնք միայն նախանիւթ մը կը հայթայթեն։ Միւս կողմէ, գործարաններու մէջ ուրիշ ազգէ գործաւորներու երեւումը յաճախ «կը հանդիպի» տեղացի գործաւորներու լուռ բողոքին եւ երբեմն նոյնիսկ գործօն ընդդիմութեան մը, ինչպէս՝ Թուրքեստան-Սիպերիա երկաթուղիին շինութեան մէջ։ Սակայն, ցաւօք, բոլշեւիկեան մամուլը տող մը անգամ չէ արձանագրած այս գործօն ընդդիմութեան մասին։

Յօդուածագիրը կը հաստատէ հակահրէական գաղափարաբանութեան զարգացումը՝ ո՛չ միայն մանր քաղքենիութեան, այլ նաեւ գործաւորներուն, նոյնիսկ կարգ մը համայնավարներու մէջ։ Հակահրէական շարժումը զօրեղ է կ՚աւելցնէ, ո՛չ միայն շուկային, եւ կարգ մը ձեռնարկներու, այլ նաեւ բանուորներու եւ շատ համայնավարներու սրտերուն մէջ»։

«Ազգայնական ձգտումներէն» զատ, որոնք կը զարգանան կեդրոնին մէջ, տեղական ազգայնականութիւն մըն ալ կը զարգանայ ազգերուն մէջ, մանաւանդ «Խորհրդային Արեւելք»ի մէջ։ Միեւնոյն ատեն երեւան կուգայ ազգային տնտեսական փակ կեանքի գաղափարաբանութիւնը։ «Յատկանշական է որ, կը հաստատէ յօդուածագիրը Խորհրդային Միութեան յառաջացած երկիրներու (Վրաստան, Ուկրայինա, Սպիտակ Ռուսիա) մտաւորականներուն եւ կարգ մը համայնավարներուն մէջ, դէպի Արեւմուտք շարժումին զուգընթաց կ՚երթայ նաեւ դէպի Արեւելք շարժում մը, որ կը տեսնուի մահմետական կղերքին եւ յետամնաց երկիրներու համայնավարներուն մէջ (Թուրքմէնիստան, Ատրպէջան, եւայլն)։

Այս է պատճառը որ «ալ չեն ընդդիմանար այն անընդունելի երեւոյթին, որով Ծայրագոյն Արեւելք կը ղրկուին ուսանողներ, կրօնական կրթութիւն ստանալու համար, ինչպէս նաեւ բազմակնութեան»։ Կան նոյնիսկ համայնավարներ որ փախթող կը կրեն։

Տեղական համայնավարներու այս ազգայնական ձգտումները այնքան ուժեղ են, որ «մահմետական» համայնավար կուսակցութիւն մը կազմելու նպատակով, պրոպագանդ կը մղուի։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

1930Ի ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Գործավարութիւնները օգոստոսին պիտի սկսին 1930ի ելմտացոյցի իրենց բաժինները որոշել։ Ելմտացոյցները հոկտեմբերին ելմտական գործավարութեան պիտի յանձնուին։

Նոր ելմտացոյցին մէջ հանրային գործավարութեան 15 միլիոն ոսկի աւելի պիտի տրուի, երկաթուղիներու, խճուղիներու եւ ջրանցքներու շինութեան ծախսուելու համար։ Ընդհ. մարդահամարի համար դրամ պիտի յատկացուի ելմտացոյցին մէջ։

ԹԻՒՐՔ ՕՃԱՂՆԵՐՈՒՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Թիւրք Օճաղներուն Էնկիւրիի կեդրոնատեղիի շինութիւնը մօտերս կ՚աւարտի։ Այս շէնքը, որ Էնկիւրիի բոլոր շէնքերուն մէջ յատուկ դիրք մը կը գրաւէ, ոչ միայն ընդարձակ է այլեւ օժտուած արդիական բոլոր յարմարութիւններով։

Շէնքին մէջ թատերասրահ մը կայ որ 8 հարիւր հոգի կրնայ բովանդակել, գետնայարկէն զատ երկու կարգ օթեակներունի, մէջտեղը, բեմին դիմաց, Հանրապետութեան Նախագահին օթեակը։ Բեմը միայն 130 հազար ոսկի ծախքով շինուած է եւ եւրոպական բեմերու պէս, ելեկտրական կատարեալ գետեղում մը ունի բնական երեւոյթներ պատկերացնելու համար։

Ասկէ զատ ունի ճաշարան, պարասրահ գրատուն, հիւանդանոց եւ դուրսն ալ թէնիսի յատուկ 3 գետիններ։

Տիգրիսի վրայ կամուրջ մը պիտի շինուի Տիարպէքիրի կուսակալութեան կողմէ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՄԻՒՍ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին վիճակագրութիւնները պերճախօս են։ Այս միջոցիս Ֆրանսայի մէջ բնակութիւն հաստատած են հետեւեալ. Ամերիկացիներ՝ 50,000, — Հարաւ. Ամերիկացիներ՝ 11,000, — Անգլիացիներ՝ 84,000,— Հոլանտացիներ՝ 14,000,— Ռումանացիներ եւ Յոյներ՝ 20,000 — Չեխոսլովաք, Պուլկար, Հունգարացի, Թուրք, Սկանտինավիացի, եւայլն, 25,000։ Ասոնցմէ զատ կան նաեւ Պելճիքացիներ՝ 460,000,— Սպանիացիներ՝ 467,000, — Ռուսեր՝ 100,000, — Լեհեր՝ 310,000, Իտալացիներ՝ 817,000։ Եւ նոյնիսկ 64 հազար Գերմաններ։

Այս թիւերուն մէջ, չենք հանդիպիր սակայն Հայերուն։

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հարցումի մը պատասխանելով՝ արտաքին նախարարութիւնը հետեւեալ թիւերը կուտայ։ Միացեալ Նահանգները կը բնակին 151,000 Ֆրանսացիներ, — Արժանթին՝ 89500. — Զուիցերիա՝ 58,000, — Թունուզ՝ 54450,— Պելճիքա՝ 52 հազար 400։— Մարոք՝ 49800, — Սպանիա՝ 20000,— Անգլիա 19,000,— Գանատա՝ 17,000, զանազան տեղեր 315000։

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ

Ֆրանսական հանդէս մը, ժանրամասն ծանօթութիւններ կուտայ սիոնական շարժման մասին, որ եթէ ոչ անոր վերջնական ձախողումը, այլ գոնէ տագնապը ցոյց կուտայ, հակառակ նիւթական զօրեղ միջոցներուն։

«Պաղեստինի մէջ, պատերազմէն առաջ, Հրեայ գաղութը կը համրէր 11,000 հոգի. իսկ այսօր 135,000-140,000։ Այս թիւերը Պաղեստինի բնակչութեան հազիւ հարիւրին 16ը կը կազմեն եւ գրեթէ աննշան քանակութիւն մըն բաղդատմամբ աշխարհի վրայ տարածուած Հրեաներու թիւին, որ 1923ին կը հաշուուէր 15,5 միլիոն։ Կը նշանակէ թէ հակառակ տրուած նիւթական դիւրութիւններուն եւ բուռն պրոպագանդին Հրեաներու հարիւրին 1ն իսկ չէ ուզած բնակիլ իր նախահայրերու հողին վրայ։ Եւ Պաղեստին բնակող Հրեաներու թիւը կէսն իսկ չէ Վիեննայի Հրեաներուն (200,000)։

Պաղեստին մտնող Հրեաներուն մէջ, իրենց նախկին բնակավայրը վերադառնալու ձգտում մը կը նշմարուի։ Դեռ շարժումը ծայր չէ տուած, բայց այսքանն իսկ կը բաւէ սիոնականներուն յուսախաբութիւնը ցոյց տալու։

Նոյնիսկ մտաւորական տեսակէտով, Երուսաղէմի համալսարանը չի հրապուրեր այս գիտականները, որոնց կը վստահուէր։ Այնչթայն եւ Պէրկսոն տրամադիր չեն երեւիր Փարիզն ու Պերլինը ձգելու եւ մեկնելու տեղ մը, որ նպաստաւոր չի թուիր մտային կամ գեղարուեստական աշխատանքներու։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԵՐ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԽՄԲ.—Բարեգործականի վարչութիւնը այս խորագրով կոչ մը հրատարակած է, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Շա՜տ սխալ է ոմանց այն կարծիքը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բաղձանք մը որ իր պատրանքովը կարծիք դարձեր է, թէ այլ եւս որբ չկայ, քանի որ 1915ի որբերը չափահաս եւ ինքնաբաւ եղած են, որով այլ եւս պէտքչէ որբի համար զոհողութիւն ընել։ Սխալ մը որ եթէ արմատ գտնէ հայ սիրտերու մէջ, տակաւին անտիրական շատ մը մատաղատի որբերու կորուստին պատճառ կըրնայ դառնալ։ Օ՜ր չըլլար որ հարիւրաւոր որբեր, իրենց բախտին լքուած, տեղէ մը չարձակեն իրենց աղեկտուր ճիչը. դեռ երէկ կեսարիոյ որբերուն խղճալի վիճակը կարեկցութեան ընդհ. աղաղակ մը փրցնել տուաւ, եւ այսպէս՝ քիչ մը ամէն տեղ, Հայաստանէն մինչեւ Թուրքիոյ հեռաւոր անկիւնները, գաղութներու մէջ, հոս ու հոն, բազմաթիւ որբեր կը սպասեն որ, իրենք ազգին զաւակները, չըլլայ որ լքուին անպաշտպան։ Այս վիճակը բնականաբար շատ աւելի ծանրակշիռ դարձաւ նիր խոթ Ըըլիֆի հաշուեյարդարութեամբ, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը գրեթէ միմինակ կը թողու որբախնամ գործին նորանոր պահանջներուն դէմ առ դէմ։

Խնդիրը կը դառնայ ո՛չ միայն գետատի որբերուն շուրջ, զոր ոչ մէկ խիղճ պիտի հանդուրժէր որ փողոցը ձգուէին (տակաւին նոր, կեսարիոյ առաջին 53 եւ վերջին 61 որբերը, Ճինիէի 75 որբերը եւ դեռ ուրիշներ, Միութիւնը հարկադրուեցաւ ընդունիլ իր հոգատարութեան տակ), այլեւ հարցը կը մնայ միշտ այժմէական՝ գրեթէ չափահաս որբերու եւ մանաւանդ որբուհիներու հոգատարութեան տեսակէտով ալ։

Մենք չենք կրնար ուրանալ այն թանկագին օգնութիւնները զոր տակաւին կը վայելենք որբասէր ազգայիններէն եւ որբախնամ մարմիններէ, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, ուր գլխաւոր դերը կը կատարէ, այդ ուղղութեամբ, Միութեանս Նիւ-Եորքի Տիկնանց Որբախնամ Յանձնախումբը։ Բայց, աւա՜ղ, պէտք է խոստովանիլ թէ պէտքին եւ ծախքին հետ բաղդատելով ընծայուած զոհողութիւնները անբաւարար են, եւ եթէ որբանպաստ հասոյթները զգալապէս չաւելնան, վաղը հարկ պիտի ծագի մեր Միութեան՝ ոչ միայն դուրսը երեսի վրայ թողուած որբերու հոգն ալ չստանձնել, այլ իր որբախնամ յանձնառութիւնները զեղչել իրենց նուազագոյն սահմանին, քանզի պէտք է վերջապէս համոզուիլ որ կտակային եւ մասնայատուկ հիմնադրամներուն մէջէն տարեկան հազիւ 400 ոսկիի բաժին մը տրամադրելի է անոր որբախնամ գործին (բացի Մելգոնեան Հաստատութենէն) իսկ մնացեալ անհրաժեշտ աւելի քան 10,000 անգլ. ոսկին պէտք է հոգացուի բացառիկ միջոցներով՝ հանդէսով, նուիրատուութեամբ, որբերու կիրակիով. գանձանակով ։ եւայլն։

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

Տիկին Ալիս մտաւ այն սենեակը, ուր կը գտնուէին իր մայրն ու մեծ հայրը։ Կոչնագիր մը բռնած էր ձեռքը եւ խիստ յուզուած էր։

— Ահա կոչնագիր մը դատարանէն «հաշտութեան համար» ինչպէս կ՚ըսեն անոնք, մեր ամուսնալուծման դատը սկսելէ առաջ. հաշտութի՜ւն, իբրաւ որ նշանաւոր մարդիկ են, կարծես թէ ժագին հետ կարելի ըլլար հաշտուիլ... բնական է որ չպիտի երթամ։

— Ինչո՞ւ չպիտի երթաս, առարկեց մայրը. ընդհակառակն պէտք է պատասխանես այս կոչնագրին, նախ դատաւորները յարգելու, երկրորդ ցոյց տալու համար թէ յանցաւորը քու ամուսինդ է։ Մնաց որ կը կարծեմ թէ այս տեսակցութիւնը արդիւնք մը պիտի ունենայ, որքան ժագը կը ճանչնամ, անիկա քու մեկնումէդ վերջ, շատ լացած ըլլալու է, շա՜տ պառացած է խե՛ղճ տղան։

Ալիս հեգնական քրքիջ մը արձակեց.

— Մայրիկ, դուն ես որ կը սխալիս, գիտե՞ս քիչ առաջ ինչեր իմացայ իմ նշանաւոր ամուսնիս վրայօք... թատրոնին, նուագահանդէսներուն, նոյն իսկ պարահրահներուն մէջ միշտ ներկայ է, այնքան յաճա՛ս որ կրնայ ըլլալ հանդիպիմ իրեն։ Իր դիրքին մէջ գտնուող մէկուն համար ի՛նչ անխոհեմութիւն, ի՛նչ վարուելակերպի պակաս։

Մեծ հայրը կը ժպտէր ու կը ղրօսնուր. յետոյ կիսաձայն ըսաւ.

— Ի՞նչ կ՚ուզես որ ընէր, աղջիկս, կը փորձէ մոռնալ ու թըմբիլ, ճիշտ քեզի պէս...

— Ինծի պէ՜ս, ինծի պէ՜ս, գոչեց Ալիս գրգռուած, ներողութիւն մեծ հայր, նոյնը չէ, դերերը շշրջենք, չմոռնանք բոլորովին որ յանցաւորը ան է։

— Անշուշտ, անշուշտ, ըսաւ ծերունին համակրութեամբ։

Մայրը ընդմիջեց զինքը իր միտքը բացատրելու համար։

— Հաւատա՛ զաւակս որ խելացի բան մը ըրած կ՚ըլլաս կոչնագրին պատասխանելով։ Վարձատրութիւնդ պիտի գտնես. արդէն իսկ տեսարանը կ՚երեւակայեմ, ժագ ծնրադիր՝ դատաւորներուն առջեւ, քեզմէ ներողութիւն կը խնդրէ։

— Չեմ գիտեր թէ անխոհեմութիւն չէ՞ այդքան շուտ ներել իրեն, յարեց մանկամարդ կինը.

— Ամէն պարագայի, շարունակեց մայրը, մի՛ մոռնար գլխաւոր ամբաստանութիւնները... աղէկ մը մի՛տքդ են. քեզի ըսի որ գրաւոր պահես, որպէսզի չմոռնաս, մէկ մը ըսէ՛ նայինք։

Տիկին Ալիս հարցաքննութեան ենթարկուած դպրոցականի մը պէս աչքերը մեծ մեծ բացաւ ու վայրկեան մը ինքնամփոփուեցաւ։

— Նախ եւ առաջ, ըսաւ ան, զիս չի հասկնար... ոչ մէկ գաղտնի բաղձանքս կ՚ըմբռնէ... երբ տխրիմ անիկա զուարթ է... ու կը տխրի երբ զուարթ եմ... ահա իրողութիւնը, բնի հակառակութիւն, հակակրանք մը՝ խառնուածքի արդիւնք... յետոյ մուշտակէ վերարկու մը չուզեց գնել, այն սուտ պատրուակով թէ դրամ չունի։ Յետոյ զարշելի կերպ մը ըրաւ ինծի հետ, երբ ես կարճ կապեցի այն խօսակցութիւնը, որ կը դառնար օրուան մէջ ունեցած կեանքիս մէկ մասին... Յետոյ արգիլեց որ պարեմ պատանի Լիօնէլին հետ...

— Եւ յետոյ, բացարձակապէս արգիլած է քեզի մայրիկիդ յաճախակի այցելութիւններ տալու, այս ամբաստանութիւնն ալ մի՛ մոռնար։

— Կարծեմ թէ այս տուեալներով, եթէ դատաւորները քիչ մը սիրտ ունին, ու եթէ ժագ քիչ մը բանականութիւն ունի...

— Սակայն զինքը մի՛ ընկճեր բուռն կերպով, խորհուրդ տուաւ մեծ հայրը։ Մեղաւորին հասկցնելու չէ որ զղջումը շատ դժուար բան է։

— Հէ՛, այրե՛րը, ինչպէս ալ զիրար կը պաշտպանեն, գոչեց մանկամարդ կինը մօրը նայելով։

***

Տիկին Ալիս դատարանէն վերադարձաւ, չափազանց զայրացած վիճակի մէջ։ Մեծ հայրն ու մայրը ամենամեծ անձկութեամբ իրեն կը սպասէին.

— Ընելիք բան չմնաց, գոչեց Ալիս կատաղի շեշտով, հաշտութիւնը ջուրը ինկաւ.

— Պատմէ՛, շուտ պատմէ՛ աղերսեց մայրը։

— Դատարանին առջեւ ժագին հանդիպեցայ. հոն է որ իրեն ըսի այն չորս ճշմարտութիւնները զոր ձեր խորհուրդովը միտքս պահած էի։

Ա՜, դատարան ներկայանալու պէտք չունեցանք. բոլոր ամբաստանութիւններս ու բողոքներս զուր անցաւ. քանի կը բարկանայի այնքան հեգնոտ կը դառնար։ Վայրկեան մը իսկ մտքէն չանցաւ տրտնջալ ինծի։ Եւ գիտէ՞ք թէ ինչ ըսաւ ինծի, ինչ համարձակեցաւ ըսել։ Ըսաւ թէ առանց ինծի երջանիկ էր, դիւրատար կեանք մը ունէր, թէ՝ երբեք նման հեշտանքի օրեր անցուցած չէր, թէ՝ կ՚արթննար, կը պառկէր, դուրս կ՚ելլէր կամ տուն կուգար առանց ոեւէ մէկէ մը հարցաքննուելու, թէ ամէն կողմէ շնորհաւորութիւններ կը յայտնէին իրեն եւ երբեք այդքան հրաւէր ստացած չէր, վերջապէս հմայիչ կեանք մը կ՚անցընէր։ Օ՜, ինչ կեանք, մինչ ես հոս ձեր երկուքին մէջտեղը սպասումէն կը ձանձրանամ։ Օ՜, թշուառականը։

Այս երիտասարդներուն յառաջագոյն թշնամին իրենց երիտասարդութիւնն էր, իրենց երիտասարդութիւնն ու եսասիրութիւնը։ Աւելի ուշ, երբ փոթորիկները անցնին, անտարակոյս ներողամըտութիւնը պիտի գայ, կեանքի լաւագոյն ու լայն հասկացողութեամբ։ Սակայն այն ատեն ալ ուշ պիտի ըլլայ...

Ալիս յուսահատ դէմքով մը մեծ հօրը նայեցաւ.

— Ի՞նչ ընելու է. թոթովեց հեծկլտանքներու մէջ.

— Ամուսնալուծուի՛լ, գոչեց Ալիս յուսախաբ. սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, կը սիրեմ զայն...

— Ամուսնալուծուիլ եւ իւրաքանչիւրդ նոր կեանք մը սկսիլ.. դուն կ՚առնես ամուսին մը որ հին ամուսինդ զգջացնէ, իսկ անիկա քեզմէ լաւագոյն կին մը կ՚առնէ, որուն հետ կատարեալ հասկացողութեան մը պիտի գայ ու հետը երջանիկ պիտի ըլլայ...

— Օ՜, գոչեց ան վիրաւորուած երջանի՞կ, առա՞նց ինծի.

— Կը նախընտրես որ դըժբաղդ ըլլայ քեզի հետ, աս ալ սիրելուդ մէկ կերպն է։

— Ի՛նչ խիստ ես մեծ հայր, ուրեմն այնքա՞ն չարասիրտ եմ, ըսաւ Ալիս վրդովուած։

— Այն ատեն պէտք է հաշտուելու յօժարիս, քանի որ առաջին փորձդ չյաջողեցաւ։

— Գաղափա՞ր մը յղացար, հարցուց Ալիս ամենափոքր յոյսի մը կառչելով։

— Թերեւս... պայմանաւ որ ժագին առջեւ կարենաս մնալ հրապուրիչ, հեզ, տխուր եւ կարելի եղածին չափ սակաւախօս... բարեկամներէս մէկուն տունը հացկերոյթ մը պիտի կազմակերպեմ... չորեքշաբթի ատեն, իրարու դէրկ կ՚իյնաք։

— Շնորհակալ եմ, մեծ հայր, գոչեց Ալիս, փրկուածի շեշտով, հրեշային չէ՞ մտածել որ առանց ինծի երջանիկ կ՚ըլլայ։ Թող ուզածին չափ զիս յանդիմանէ ապագային, տունէդ չպիտի հեռանամ... միշտ քովդ պիտի կենամ, միմիայն զինքը կատղեցնելու համար...

Մեծ հայրը մելամաղձոտութեամբ ժպտեցաւ.

— Ահա թէ ինչ... միմիայն զայն կատղեցնելու համար։ Ճիշդ ու ճիշդ մեծ մօրդ պէս կը խօսիս. խեղճ կինը ամբողջ կէս դար զիս կատղեցուց, եւ հիմա զինքը կորսնցնելէս ի վեր ոեւէ մխիթարութիւն չեմ գտներ։

Ժ. Փ.

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

ոչ թէ ոստիկանական տեսչութեան, ինչպէս կը պահանջէր օրէնքը, այլ Փարիզի արուարձան Սէն'թ Ուէնի մէկ սրճարանը:

Այս սրճարանը, որ կը գտնուի Ժիւլ-Վալէս փողոց, երեք ամիսէ ի վեր կը բանեցուի Թէքսէրա անուն փորթուկալցիի մը կողմէ:

Թէքսէրա սրճարանին մէկ անկիւնը կը ծախէր տպուած գետնախնձոր եւ խմորեղէն: Ոստիկանութեան հարցումներուն պատասխանելով, փորթուկալցին յայտարարեց թէ միայն ըմպելի եւ գետնախնձոր կը ծախէ իր յաճախորդներուն: Սակայն նեղը դրուելով խոստովանեցաւ թէ «իր նախորդին պէս կ'ընէր, երախտագէտ ձգելով իր հայրենակիցները»:

Այդ երախտագիտութիւնը ձրի չէ որ ձեռք կը բերէր՝ իր յանձնած իւրաքանչիւր կեղծ ինքնութեան թուղթին համար կը գանձէր 100 ֆրանք, այսինքն մարդ-գլուխ 79 ֆր.60 կը շահէր, քանի որ կառավարութիւնը 20 ֆր.40 միայն կը գանձէ բանուորական ինքնութեան թուղթի մը համար:

Այս կեղծարարութեան մէջ մեղսակից էր նաեւ Էվրէօյի (Էվրէօի մօտ) թաղապետութեան քարտուղարը:

Էվրէօի դատական իշխանութիւնները, ինչպէս նաեւ Սէն'թ Ուէնի ոստիկանապետը փութով առաջ կը տանին քննութիւնները: կը ձերբակալուին բոլոր այն փորթուկալցիները, որոնք ինքնութեան թուղթ առած են Էվրէօէն: Երեք հոգի ձերբակալուած է արդէն, բացի Թէքսէրայէն, որուն նախորդը, որ երկար ատեն նոյն շահաբեր գործով զբաղած է, նոյնպէս կը փնտռուի:

Ձերբակալուած հօճաներ

Գրած էինք Պոլիս Ֆաթիհի մզկիթին մէջ երեք «հօճա»ներ ձերբակալուած են, նոր տառերու օրէնքին դէմ շարժելնուն համար: Ոստիկանները մզկիթ մտնելով յանցանքի վրայ բռնած են հօճաները երբ անոնք 35 աշակերտներու արաբական տառերով այբուբեն կը սորվեցնէին:

Ձերբակալեալ հօճաներէն մէկը Զօնկուլտաքի կրթական տնօրէնութեան ենթակայ է եւ կը կոչուի Եոնուս Էֆէնտի: Միւսներն են Հաֆըզ Հասան և Հաֆըզ Էօմէր:

Երեք հօճաները ոստիկ. պահականոց տարուած եւ հսկողութեան տակ առնուած են:

Թուրք-յունական վէճը

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ վարչապետ Ըսմէթ փաշա Էնկիւրիէն կրկին Պոլիս դարձաւ:

Բնակիչներու փոխանակութեան առթիւ ծագած վէճերը իրաւարարութեան ենթարկելու մասին հելլէնական վերջին առաջարկին պատասխանը դրկուեցաւ Աթէնքի Թուրք դեսպանին՝ հելլէն կառավարութեան հաղորդուելու համար:

Անգործութիւնը Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն.— Նկատելով որ անգործութիւնը լայն համեմատութիւններ կը ստանայ, աշխատանքի նախարարը որոշեց ընտրութիւն կատարել օտար բանուորներու միջեւ եւ Ռումանիոյ մէջ բնակութիւնը արգիլել այն օտարականներուն, որոնք կ'աշխատին այն ճիւղերուն մէջ ուր անգործութիւն կը տիրէ: Սակայն եւ այնպէս բացառութիւն պիտի ըլլայ այն բանուորներուն համար, որոնք Ռումանիա հաստատուածեն երկար տարիներէ ի վեր, ընտանիք ունին հոն եւ զգալի կերպով կը սատարեն երկրի տնտեսական կեանքին:

Ցէփլինը կը վերադառնայ

Նիւ Եորքէն հեռագրի մը համաձայն, «Կոմս Ցէփլին» իր ընդունարաններուն մէջ պէնզին կ'ամբարէ եւ կը պատրաստուի դէպի Գերմանիա ճամբայ ելլել այսօր չորեքշաբթի:

Ալպէրթ Պուշքի, գերմանացի պատանին, որ գաղտագողի սպրդած էր ցէփլինին մէջ, Ներգաղթի ամերիկեան պաշտօնեաներուն կողմէ տարուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ գաղթականական կայանը, ուսկից պիտի ղրկուի Նիւ Եորք եւ վաղը շոգենաւ պիտի դրուի՝ Գերմանիա վերադարձուելու համար:

Պարսկաստանի կռիւները

Թէհրանէն կը հեռագրեն.— Կառավարական զինուորները բացի Սաֆիտ-Տաշթէ՝ գրաւեցին ուրիշ Պախթիյարի կեդրոններ: Ցեղախումբերը հաշտութիւն խնդրեցին, սակայն առիկա դեռ չշնորհուեցաւ:

Թերթերը կը գրեն թէ Քաշկայիներու վարիչ Ալի խան անձնատուր եղած է Շիրազի մէջ: Շիրազ-Պուշիր ճամբան բաց է:

Կառավարութիւնը ռեւէ զեկոյց չի հրատարակեր պատահած կարեւոր դէպքերու մասին եւ որոշակի կը տեսնուի զանոնք ծածկելու փափաքը: Տեղական մամուլը կը բողոքէ այս քաղաքականութեան դէմ:

.·. Մէշէտի (Խորասան) մօտ պարսիկ զինուորները ձեռք անցուցին հռչակաւոր աւազակ Զիւլֆիւն՝ երկար գործողութիւններէ վերջ, որոնց կը մասնակցէին 700 զինուորներ:

Զիւլֆիւ հրապարակաւ կախուեցաւ:

Հակայնական ցոյցեր Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ կիրակի օր Նուրէմպէրկի մէջ Հիթլէրի ազգայնական-ընկերվարականներու կազմակերպած ցոյցերուն հետեւանքով ընդհարումներ պատահեցան ցուցարարներուն եւ համայնավարներուն միջեւ: Կռիւներուն զոհ գացին նաեւ խաղաղ քաղաքացիներ:

Ժամը 21ին առեններ կարգը վերահաստատուեցաւ:

Մանհայմի մէջ հաւաքոյթի մը առթիւ համայնավարները թափօրներ կազմեցին, հակառակ ոստիկանական արգելքին:

Մօտ 100 հոգի ձերբակալուեցաւ:

Աշխատաւոր. ծրագիրը եւ պաշտօնեաները

Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան արտաքին փոխ-նախարար Հիւկ Տալթըն իր նախարարութեան բոլոր պաշտօնեաներուն ուղղուած շրջաբերականով մը դիտել կուտայ թէ աշխատաւորական կուսակցութեան իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր՝ վարչապետին կողմէ խորհրդարանին մէջ կարդացուելիք պատասխանները համապատասխան չեն կառավարութեան քաղաքականութեան: Ուստի կը յանձնարարէ անոնց 1. Ուսումնասիրել աշխատաւորական կուսակցութեան ծրագիրը. 2. Խիստ քաղաքավարի ոճով պատրաստել վարչապետին կարդալիք պատասխանները:

Շրջաբերականին հետ պաշտօնեաներուն ղրկուած է նաեւ աշխատաւորական կուսակցութեան ընտրական ծրագիրը՝ «Աշխատանքը եւ Ազգը» խորագրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Républiqueի սրահը: կը խօսի փարիզէն եկած ընկ. Ս.: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 32ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

կազմակերպուած՝ պուլվար Օտոյի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի եւ Սէն Թ'Անթուանի «ընկեր Գարօ» խումբի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. քոյր ենթակոմիտէներու: Այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին, Bar des Flatanesի ընդարձակ սրահին մէջ, 30 րութ Նասիոնալ, Սէն Թ'Անթուան): երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ բանախօսութիւն:

Առնել՝ 26, 27 թիւ թրամուէյները եւ իջնել թիւ 27ի վերջաւորութիւնը.

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ի յիշատակ Տարօնի հերոսական կռիւներու եւ մեծ նահատակներու

կազմակերպուած Մարսէյլի Տ. Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան կողմէ: Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ: կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Արտասանութիւն, մեներգ, զաւեշտ, եւայլն: Կը մասնակցի ֆրանսական 12 հոգինոց ֆանֆառը: Կը հրաւիրուին բոլոր Հայր. Միութիւնները, Հ. Յ. Դ. Պատենական եւ Զ. Ե. Ռ. Միութիւնները:

ՌՈՍՏՈՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ 11 Օգոստ. կիրակի օր

Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ողբացեալ Տօքթ. Երուանդ Ֆրանգեանի գիրքը

"ՄԵՐ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՅԵԱՑՔԸ,,

Ս. Վրացեանի յառաջաբանով եւ հեղինակի նկարով

Սահմանափակ թիւով տպագրուած

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկին Ա. Ֆրանգեանի, Հաւատան (Պարսկաստան). Տպարան Navarre, 5 Rue des Gobelins, Փարիզ եւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

գին 1 տոլար կամ 25 ֆրանք: փոստի ծախք չկայ

ՕԳՈՍՏՈՍԻ ՎԵՐՋԵՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

(ԻՐ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ)

Հեղինակ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

գին՝ ֆրանսայի համար 20 ֆր. Ամերիկա եւ միւս երկիրներ 1 տոլար: կը պատասխանուի կանխիկ ապսպրանքնելուն միայն: դիմել՝ հեղինակին՝ M. Barsamian, 121 Rue Marcadet, Paris (18e):

Հ. Յ. Դ.

Անիէռ Պուա Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ Վիշապեան խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8ին: Կարեւոր օրակարգ:

Լիոնի ՀՐՇ. կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin սրճարանը: Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ը: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին:

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin:

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը վաղը ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը,

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Գրադարանը բաց է Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 7-10: Դիմել, 22 Ave. Rouveyrol, Asnières.

ԵԹԷ

կ'ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար. ձեր շահը կը պահանջէ. դիմել՝ Պ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին: կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը: Որեւէ վճարում չկայ: Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի: Հասցէ՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Չէնկիլէրցի Մկրտիչ Զօլաքեան որ անցեալ տարի կը գտնուէր Կորնթոս: Այժմ որեւէ լուր չկայ իրմէ: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր եղբօր՝ Սահակ Զօլաքեանի, La Gaudinière, La Ville-aux-Clercs, Loir-et-Cher (France).

— Շապին Գարահիսարցի Սուրէն Վեցիկեան կը փնտռէ իր մայրը Լուսանուշ, եղբայրները Քաջազուն, Հայկազն, Յակոբ, Վարդգէս, քոյրերը՝ Արտեմուհի, Արամանուշ, Աստղիկ Վեցիկեան, 1923ին Պոլսէն գաղթած են Քորֆու (Յունաստան) ուսկից ստացած է իրենցմէ նամակ մը, Անկէ ի վեր լուր չունի: Իմացնել՝ Պ. Մանուկ Փաշաեանի, 136 Rue Etienne Dolet, Alfortville, Seine, France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS 208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: E. SOUVIGNY

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	[illegible]	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 8 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1028 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը հասած տեղեկութեանց համաձայն, քրտական կռիւները կը ծաւալին Բոհտան-Սասունի շրջանին մէջ: Վեց-եօթը աշիրէթներ միացած են ապստամբական շարժման, որ կրնայ գահավէժ ընթացք ստանալ մէկ օրէն միւսը:

Ինչպէս 1925ի դէպքերուն ատեն, այս անգամ ալ Թրքական կառավարութիւնն է որ, իր յարձակողական ընթացքով, իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ: Էնկիւրի յաղթեց Շէխ Սայիտի կուսակիցներուն, արեան մէջ խեղդելով ընդհանուր ապստամբութիւնը, եւ գլխատելով պարագլուխները: Բայց քրտական ճակատը վերակազմուեցաւ 1927ին, այս անգամ աւելի հասուն ծրագրով մը եւ յեղափոխական կազմակերպութեամբ: Կախաղաններէն, ջարդերէն եւ տեղահանութիւններէն յետոյ, Էնկիւրի գիմեց հին-Թրքական խաղի մը,— երեք անգամ ընդհ. ներում հռչակելով, զանազան աշիրէթապետներ կաշառելով կամ ամբողջ բնտանիքներ աքսորելով:

Բոլորը անցան ապարդիւն: Կրակ մը կը վառի Քիւրտիստանի խորերը, այն լեռներուն ու ձորերուն մէջ ուր երբեմն հայ ֆէտայիներու սարսափը կը տարածուէր: Կրակ մը, որ երբեմն անզգալի կը դառնայ, բայց միշտ ընդունակ է բռնկելու եւ ամբողջ շրջաններ բոցավառելու:

Այդպիսի նշաններ կ'երեւան այսօր, Արարատի, Պայազիտի, Սասունի եւ Կինճ-Ճապաղջուրի շրջաններուն մէջ: Թէեւ մասնակի, այս կռիւները եւ մանաւանդ ապստամբական շարժման յարատեւութիւնը ջղագրգռութիւն կը պատճառեն Թուրք վարիչներուն, որոնք առիթը յարմար կը նկատեն լախտի հարուած մը փորձելու: Մանաւանդ որ, լուրջ վախեր ունին Տէրսիմի կողմէն: Թուրքիոյ ներքին գործավարը վերջերս պտոյտներ կատարեց դէպի արեւելեան նահանգները, Վան, Բաղէշ եւայլն: Բայց այնքան Թռուցիկ եւ հեւ ի հեւ, որ չի կրնար նպատակի ծառայել: Հրաբուխի վրայ են այդ բոլոր գաւառները, եւ պաշտօնատարներու այցելութիւնը պարզապէս երեւոյթները փրկելու, վէրքը ծածկելու ձեւ մըն է:

Էնկիւրի մտահոգ է նաեւ ուրիշ պատճառով մը:— Այս անգամ — եթէ քրտական շարժումը ծաւալի — կրնան միանալ նաեւ Թուրք ընդդիմադիրները, փառասէր զինուորականներ, յետադիմականներ, վերջապէս նոր կարգերէն դժգոհ բազմութիւններ:

Վերջերս շրջագայից լուրեր հրատարակուեցան զանազան Թերթերու մէջ, Թուրքիոյ ներքին կացութեան մասին: —Գարապէքիր Քեազիմ փաշա Կարին փախած, բանակի մը գլուխը անցած, արիւնալի կռիւներ եւայլն: Հարկ է ճշդել թէ պարզ առէկոսէներ են ասոնք, բերնէ բերան այլափոխուած պատմութիւններ, որոնք չեն համապատասխաներ րականութեան: Մնաց որ, չափազանց դժուար է ստոյգ լուրեր ստանալ Թուրքիոյ խորերէն, իսկ այս կամ այն քաղաքէն հասած ճամբորդ մը կցկտուր բաներ միայն կրնայ գիտնալ:

Ստոյգ է, միայն, որ յարաճուն դժգոհութիւն կը տիրէ Անատոլուի մէջ: Տնտեսական տագնապ, քաղաքական մրցակցութիւն, հակաքէմալական տրտունջներ եւն.: Բայց այդ բոլորը արժէք չունին, քանի չկայ կազմակերպութիւն մը որ կարենայ ձեւ ու մարմին տալ անոնց: Յետոյ, ամէնէն հակաքէմալական Թուրքն ալ, նախ իր կաշին կը մտածէ, իսկ եթէ հայրենասէր է, կը վախնայ օտար միջամտութենէ: Միայն քրտական շարժումն է որ կրնայ փորձութեան ենթարկել դաս մը մարդիկ:

Արդարեւ, Թուրք ընդդիմադիրներուն մէջ կայ հոսանք մը որ կ'ուզէ օգտուիլ այդ շարժումէն, իր նպատակին ծառայեցնելով զայն: Այսպէս կամ այնպէս, Քիւրտերը ուժ մը կը ներկայացնեն այսօր, ուրեմն զանոնք սիրաշահելով. հրապուրելով, այդ հոսանքը պիտի փորձէ իր ճամբան հարթել դէպի Էնկիւրի: Ասոնց նշանախօսքն է՝ վերահաստատում սուլթանխալիֆայութեան, որ կրնայ ազդել տգէտ զանգուածին վրայ:

Ահա թէ ինչու Մ. Քէմալ եւ ընկ. իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են, նորէն, քրտական ճակատին վրայ: 1925ին, ձերբակալութեան գործողութիւն մը փութացուց Շէյխ Սայիտի ապստամբութիւնը, որ եթէ քիչ մը յետաձգուէր, անպայման աւելի յաջողի ելքի մը պիտի յանգէր: Այս անգամ ալ, Թուրքերու բռնած ընթացքը կրնայ ճակատագրական դեր կատարել. Թէեւ, որքան գիտենք, քրտական կոմիտէն կուսակից չէ ընդհանուր ապստամբութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, Էնկիւրի ոչ թէ Արեւելեան նահանգները «բարեկարգելու» գործն ունի իր առջեւ, այլ զանոնք հրդեհէն ազատելու հոգը: Եւ ատոր համար է որ, ոչ թէ ուսուցիչներ եւ գիրքեր կը փոխադրուին, այլ զինուոր եւ ռազմամթերք: Թնդանօթ եւ օդանաւ:

Քրտական խնդիրն ալ, իր կարգին, խոր պալար մըն է որ կը կրծէ Թուրքիոյ մարմինը:

Եւ պիտի կրծէ անվերջ, մինչեւ որ սթափի Թուրքիան, հին թէ նոր:

Ազատութեան կռիւը այնպիսի դաշոյն մըն է, որ կրնայ մինչեւ սիրտը մխուիլ: Ահ նուազն անդարմանելի հետքեր ձգել: Ի զուր կը յոխորտան Մ. Քէմալները:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՋՈՒԼՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳԸ

Պոլսոյ «Ժամանակ»ը գիտել կուտայ առաջնորդող յօդուածի մը մէջ (31 յուլիս).

— «Հ. Մ. Պոտուրեան կը խօսի Թրանսիլվանիոյ Հայերուն վըրայ, եւ ուրախութիւն կը յայտնէ որ անոնք չկորսնցուցին իրենց ազգութիւնը, կաթոլիկ կրօնքին յարած ըլլալով հանդերձ: Թրանսիլվանիոյ այս հայութիւնը մաս կը կազմէ 1670էն ետքը Անիէն եկած գաղթականութեան, որ գնաց ապաստանեցաւ Լեհաստան եւ Մոլտավիա, յետոյ տակաւ առ տակաւ ծուլուեցաւ, եւ իր ազգային նկարագիրը պահեց քիչ շատ Թրանսիլվանիոյ այժմու հայութիւնը, մնացորդ այդ սերունդին: Հանգուցեալ կարապետ եզեանց, իր *Բռնի միութիւն Հայոց Լեհաստանի ընդ Եկեղեցւոյն Հռովմայ* գործին մէջ բացատրած է թէ ինչպէս Անիի այդ ստուարաթիւ գաղթականութիւնը հարկադրուեցաւ Թողուլ իր եկեղեցին եւ յարիլ Հռոմի, եւ ատով իսկ կորսնցուց իր ազգութիւնը: Հունգարիոյ բաժնին անցած Հայեր, նշանաւոր տիպարներ, ինչպէս Լուքաչ, որ երկար ատեն եղաւ ելմտից նախարար, Աբրահամովիչ, որ երկար ատեն վարեց Մաճառ խորհրդարանը, հազիւ կը յիշէին իրենց հայկական ծագումը:

Յետոյ, Ռումանիա անցած Հայեր ալ կորսնցուցին իրենց ազգային նկարագիրը, այնպէս որ ինչ որ կը մնայ այսօր Թրանսիլվանիա եւ Ռումանիա, կրօնական ալեկոծութենէ մը փրկուած բեկորներ են: Այսօր, իրաւ է, կաթոլիկ կամ հայադաւան կարեւոր հայութիւն մը կայ ընդարձակեալ նոր Ռումանիոյ մէջ, բայց կը կարծենք թէ «Նոր Արշալոյս»ի խմբագիրը չափազանց կ'աճապարէ, երբ վստահութիւն կը յայտնէ թէ անիկա չի կրնար ապազգայնանալ, ցարդ պահած ըլլալով իր ազգութիւնը: Ինչպէս բսինք, հայութիւն մը կայ այսօր, բայց նոր գաղթականութիւնը եթէ նկատողութեան չառնուի, ի՞նչ կը տեսնուի հինէն, եւ այդ հին բեկորն ալ մնացեր է ի՞նչ Թանկագին կորուստներու փոխարէն:

Գովելի են, տարակոյս չկայ, անոնք որ կուրծք տուեր են ժամանակի եւ պարագաներու դժուարութիւններուն եւ փորձութիւններու, պահանջներու, դաւանափոխութեան փոխարէն ստացուելիք դիւրութիւններու, եւլ., երեք եկեղեցի կառուցեր են Պուքրէշ. ասոնք բոլորը աղէկ: Բայց երբե՞ք վախ չէ եղեր ձուլումի, կամ այդ երկիւղը կարելի՞ է եղեր բոլորովին անհետացած նկատել: Նոր գաղթականութիւնը բարեբախտութիւն մը եղաւ նոր ոգի, աւիւն, կենդանութիւն յառաջ բերելու հիներուն մէջ, որ լճացած վիճակ ստացեր էին Ռումանիա թէ Պուլկարիա»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ

Թուրքիոյ ելմտ. գործավարութեան պատրաստած վիճակագրութեանց համաձայն, 1928ին պետութեան ընդհ. հասոյթը եղած է 212.553.466 ոսկի 1927ի հասոյթները եղած էին 201,418,822 ոսկի. այսպէս, մէկ տարուան մէջ հասոյթի յաւելումը եղած է 11,137,644 ոսկի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտոսի Թագաւոր Ֆուատ Ա. եւ վարչապետ Մահմուտ փաշա Լոնտոնէն Փարիզ հասան: Մահմուտ փաշա տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ՝ չէր կրնար յայտնել Ֆուատ Թագաւորի ծրագիրները, միայն թէ Անգլիոյ հետ դաշնագրի ծրագիրը վիճաբանութեան ենթարկուած ատեն, Թագաւորը պարտականութիւն կը համարէ Եգիպտոս գտնուիլ:

Թագաւորն ու վարչապետը ասկէ ալ Եգիպտոս պիտի երթան, միասին տանելով Եգիպտոսի վարչաձեւին մասին նոր ծրագիր մը, որ Անգլիոյ շահերուն պաշտպանութիւնն երաշխաւորելով հանդերձ, գոհացում կուտայ Եգիպտոսի պետական մարդոց ազգային հպարտութեան:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց Հէնտըրսընի եւ Մահմուտ փաշայի միջեւ օգոստոս 3ին փոխանակուած ծանուցագիրներու, ինչպէս նաեւ անգլօեգիպտական դաշնագրի ծրագրին պատճէնները: Այս ծրագրին կցուած է Հէնտըրսընի կողմէ Եգիպտոսի վարչապետին ուղղուած նամակ մը, որուն մէջ Անգլիոյ արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ անգլիական կառավարութիւնը իր առաւելագոյն զիջումները կ'ընէ եւ թէ անկէ անդին չի կրնար անցնիլ:

Դաշնագրի ծրագիրը կը պարունակէ 16 յօդուածներ, որոնք հետեւեալներն են.

1.— Անգլիական ուժերու կողմէ Եգիպտոսի զինուորական գրաւումը վերջ պիտի գտնէ.

2.— Պիտի կնքուի զինակցութիւն մը՝ որ պիտի նուիրագործէ երկու երկիրներու միջեւ բարեկամութիւնը, սրտագին համաձայնութիւնն ու բարի յարաբերութիւնները.

3.— Եգիպտոս դիմում պիտի կատարէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելու համար. Անգլիա ուժ պիտի տայ անոր Թեկնածութեան.

4.— Եթէ ոեւէ երրորդ պետութեան մը հետ վէճ ծագի, Անգլիա եւ Եգիպտոս պիտի գործակցին՝ խաղաղ միջոցներով կարգադրութիւն մը ձեռք բերելու համար.

5.— Դաշնադիր կողմերը յանձնառու կ'ըլլան օտար երկրի մէջ չբռնել այնպիսի դիրք մը, որ դժուարութիւններ ստեղծէ միւս կողմին, չհակառակիլ իրարու քաղաքականութեան եւ երրորդ երկրի մը հետ չկնքել ոեւէ քաղաքական համաձայնութիւն՝ որ վնասէ միւս կողմի շահերուն.

6.— Մեծն Բրիտանիա կ'ընդունի որ եգիպտաբնակ օտարականներու կեանքին ու ինչքին պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ եգիպտական կառավարութեան վրայ եւ թէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը պիտի լրացնէ այս մասին իր բոլոր պարտաւորութիւնները.

7.— Եթէ կողմերէն մէկը պատերազմի, միւս կողմը անմիջապէս անոր օգնութեան պիտի փութայ իբր զինակից, ու մասնաւորաբար եգիպտական կառավարութիւնը Անգլիոյ պիտի տայ կարելի ամէն դիւրութիւն ու աջակցութիւն՝ եգիպտական հողին վրայ, ինչպէս՝ նաւահանգիստներու, օդային կայաններու եւ հաղորդակցութեանց միջոցներու գործածութիւն.

8.— Եգիպտական եւ անգլիական բանակներու կրթութեան միօրինակութիւն ձեռք բերելու համար, Եգիպտոս կը խոստանայ անգլիացի մարզիկներ գործածել.

9.— Սուէզի ջրանցքի պաշտպանութիւնն ապահովելու համար, Եգիպտոս կ'արտօնէ Անգլիան եգիպտական հողին վրայ, երկայնութեան 32րդ գիծին արեւելեան կողմը որոշուելիք կէտերուն վրայ, պահել այնքան ուժ որ անգլիական կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ: Սակայն եւ այնպէս այս զինուորներու ներկայութիւնը գրաւում մը չպիտի կազմէ և ոեւէ կերպով չպիտի վնասէ Եգիպտոսի վեհապետական իրաւունքներուն.

Եթէ օտար պաշտօնեաններու պէտք ունենայ, Եգիպտոս յանձնառու կ'ըլլայ պաշտօնի կոչել Անգլիացիներ:

11.— Անգլիա կ'ընդունի թէ՝ կապիտիւլասիոններու դրութիւնը այլեւս չիհամապատասխաներ ժամանակի ոգիին եւ Եգիպտոսի ներկայ կացութեան, ու կը խոստանայ իր բովանդակ ազդեցութիւնը գործ դնել կապիտիւլասիոնէն օգտուող պետութեանց մօտ՝ որպէս զի հիւպատոսական դատարաններու իրաւասութիւնը փոխանցուի եգիպտական դատարաններուն եւ այս վերջինները կարենան օտարականներու հանդէպ գործադրել եգիպտական օրէնքները.

12.— Բրիտանական կառավարութիւնը պիտի ներկայացուի Ֆուատ Թագաւորի արքունիքին մօտ դեսպանով մը, եւ Եգիպտոսի Թագաւորը Սէյնթ Ճէյմսի արքունիքին մօտ պիտի ունենայ նոյն աստիճանով դիւանագէտ մը:

13.— Դաշնադիր կողմերը կը համաձայնին որ Սուտանի վարչաձեւին համար պիտի գործադրուի 1898ի համաձայնագիրը եւ ընդհ. կառավարիչը պիտի շարունակէ գործադրել դաշնագիր երկու կողմերուն անունով իրեն տրուած իրաւունքները:

14.— Ծրագրուած դաշնագիրը ոեւէ կերպով չպիտի վնասէ Անգլիոյ իրաւունքներուն եւ պարտաւորութեանց՝ որոնք կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԼԱ ՀԷՅ

Հին անուն մը խաղաղութեան բառին հետ զուգընթաց, որուն ատեն ատեն կը դիմեն կռիւէ յոգնած ժողովուրդները: Անիրաւն ու անիրաւուածը մէկ ձայնի— Լա Հէյ...

Այսպէս գացին նաեւ, առջի օր, մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները, իբրեւ յոյսի վերջին ապաւէն. կարենալ լմնցնելու համար հատուցումներու հաշուեյարդարը:

Ի՞նչ է սակայն այս ժողովներուն անհատնում շարքին նըպատակը, եթէ ոչ— իրար համոզել: Ֆրանսան կ'ուզէ անո՛ւշութիւն *առնել*, գերմանիան կ'ուզէ անո՛ւշութիւնով— չտալ: Ու ասկէ յաճախակի հակա բաժակաճառերը, որոնք սակայն միշտ կը վերջանան քաղցրիկ ժպիտներով:

Այսպէս ալ պիտի շարունակուին երկար ատեն իրաւախոհութիւնը, միջին ճամբանեը եւ խորհրդաժողովները, որովհետեւ Հռենոսի երկու կողմն ալ յոգնած են կռիւէն.

Իսկ մե՞նք, մենք Հայերս որ ո՛չ Ալզաս Լորէնի հարց ունինք իրարու հետ, ոչ վէրսայլի դաշնագիր եւ հատուցման հաշուեյարդար, մենք որ պարզ գաղթականներ ենք անտէր, չի՞ պիտի կրնանք դեռ չորս հոգի իրարու քով գալ, իրար համոզել, համաձայնիլ եւ միասին աշխատիլ գէթ ազգապահպանման գործին մէջ:

Եթէ կ'օգնէ, այն ատեն մենք ալ կանչենք, առանց արժանապատուութեան խնդիր յարուցանելու... Լա Հէ՛յ:

ԾԱՂՐՈՒՆԻ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԱՂԷՏԸ

Տրապիզոնի երեսփոխան Սիւլէյման Սըրրի պէյ հեղեղի մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնը կը հաղորդէ.

— «40 գիւղերէ չվնասուած մէկ գիւղ չէ մնացած: Ամէն գիւղէ առնուազն 20, առ առաւելն 100 տուն հեղեղներու մէջ մնացած է: Քանի մը գիւղէ զատ մշակի հողերուն երկու երրորդը հեղեղները քշած տարած են: Մէկ երրորդը իր բուսական կարողութիւնը կորսնցուցած է: Այս շրջանակը որ 49,000 հոգի կը պարունակէր, այսօր չունի դիւրութիւն ապահովելու անոնց գոյութիւնը: Մէկ գիւղէն միւս գիւղ երթալը մէկ կողմ, մէկ տունէն միւսը երթալու համար ծանր դժուարութիւններ եւ անդունդներէ անցնելու պէտք կայ:

«Համաշխարհային պատերազմին զօրաւոր Թշնամիի մը դէմ մէկ ամիս Օֆը պաշտպանող Օֆցիները, այս աղէտին առջեւ հեռանալ սկսած են: Ներքին գործավարութիւնը ասոնց Մաչկայի մէջ բնակութիւնը յարմար դատած է, բայց Օֆէն հեռու տեղ մը չէ այդ վայրը: Հեղեղներուն քշած տարած տուները 600էն 1000ի մէջն են: 1000 չափ տուներ ալ անբնակելի դարձած են:

«Օֆէն Բաբերդ գացող ճամբուն վրայ գտնուող գիւղերը գետին ջուրերէն ամբողջովին քշուած տարուած են: Կարգ մը վաճառատեղիներէ կենդանութեան նշան չկայ: Աղէտի վայրերու ժողովուրդը շատ խեղճ ճալի վիճակի մէջ է: Լեռները փախչող ժողովուրդը անօթի է:

*** Շատ գիւղերու մէջ հունձքերը 100էն 80 վնասուած ըլլալով, ժողովուրդը գաղթելէ ուրիշ միջոց չունի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԲԱԽՏԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ՎՐԱՍՏԱՆԸ ԱԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՈՒՐ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ ԵՐԵՒԱՆ ԿՈՒԳԱՅ ՈՐ ՔԱՐԻՒՂՆ Է ՈՐ ԿԸ ԿԱՌԱՎԱՐԷ ԱՇԽԱՐՀԸ

Հայերը, մանաւանդ արեւմտահայերը լաւ չեն ճանչնար դրկից Վրացիները։ Եւ մեր մամուլը շատ քիչ կը զբաղի անոնցմով։

Մինչդեռ անհրաժեշտ է ուշադրութեամբ հետեւիլ Վրացիներու գէթ քաղաքական քայլերուն, որոնք այնքան առնչութիւն ունին մերիններուն հետ։ Անոնք այնքան համարձակ են եւ խելօք միջազգային հանգամանք կ'ընծայեն իրենց շարժումներուն, որ առնուազն իրենց միակամ ըլլալը ենթադրել կուտայ, նոյնիսկ բախտախնդրական գործերու մէջ։

Մօտ երկու տարի առաջ, Գերմանիոյ մէջ բռնուեցան Սադաթիէրաշուիլի եւ ընկերները, Ջէրվոնէցի կեղծարարութեան յանցանքով։ Սադաթիէրաշուիլի խոստովանեցաւ թէ Չէրվոնէցը կեղծել կ'ուզէին, որպէսզի կարմիր Ռուսիոյ դրամին անկումով, անմիջական քայքայում յառաջ գար, ժողովուրդը ապստամբէր, Մոսկուայի վարչաձեւը փոխուէր եւ այսպէս Վրաստանը ազատէր բոլշեւիկեան լուծէն։

Այժմ, 22 ամսուան արգելափակումէ մը վերջ կեղծարարները ազատ արձակուած են դրամականներաշխատութեամբ։ Երբ Սադաթիէրաշուիլի ալ, իբրեւ վերջինը ազատ ձգուեցաւ, իրեն այցելելու համար Պերլին փութաց Քարումիձէ, որ ամբողջ գործին ոգին է։ Քարումիձէ «Ֆոսիշէ Զայթունկ»ի թղթակցին յայտնած ըլլալով նախաբանն ու անցուդարձը վերոյիշեալ դրամանենգութեան, կը քաղեմ կարեւոր մասերը.

— Վրաստանը ազատագրելու գաղափարը այն ատեն միայն կարելի էր իրագործել, երբ մենք պէտք եղած դրամը ունենայինք։ Ազգատ Վրացիներու կողմէ ինքնաբերաբար եղած նուիրատուութիւնները չէին բաւեր մեր ծրագիրները իրականացնելու։ Շուտով սակայն յայտնի եղաւ թէ միջազգային խմբակցութիւն մը որ ռուսական յեղափոխութեան պատճառով քարիւղի իր ամբողջ սեփականութիւնը կորսնցուցած էր Կովկասի մէջ, ինքզինք պատրաստ կը յայտարարէր այդ դրամը մեզի փոխ տալ։ Այդ խմբակցութեան վարիչին հետ առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ 1925ի վերջերը, Փարիզ Լա Ռիւ ճաշարանին մէջ։ Վրացիներս, իրմէ կը լսենք թէ բոլշեւիսմին դէմ պայքարին համար գերմանական գործակցութիւնը անհրաժեշտ էր։ Ան մեզի առաջարկեց տեսակցիլ զանազան խիստ ազգայնական քաղաքագէտներու հետ (Լուտէնտորֆի անունն ալ յիշուեցաւ)։ Ես այս առաջարկը մերժեցի, որովհետեւ այն տեսակէտն ունէի թէ այսպիսի աշխատակցութիւն մը պիտի վտանգէր մեր գաղափարը։ Այն ատեն անգլիական դրամագլուխ և անգլիական քաղաքական շահեր մեր ծրագրին համար շահելու առաջարկը մէջտեղ եկաւ։ Գերմանիա առանձին բաւական չէր, եթէ նոյնիսկ ոբոշ շրջանակի մարդիկ վրացական ազատագրական կռուին համաձայն ըլլային։ Եւ անոնք մեզի խոստացան իրենց վրայ առնել պատասխանատուութիւնը, թէ Անգլիա մեր ծրագրին զօրավիգ պիտի կանգնի։

Իմ հեռագրական հրաւէրիս վրայ, նոյն մարդը Պերլին եկաւ յաջորդ տարուան սկիզբը։ Մեր խօսակցութեան մէջ հետեւեալ հարցերը յուզուեցան.

ա) Ի՞նչքան հասունցած են Վրաստանն ու Կովկասը բոլշեւիկեան դրութեան դէմ։

բ) Կարելի՞ էր միջազգային քաղաքագէտներու մեծ շրջանակ մը կազմել, որ քննէր թէ ի'նչ ապագայ ունի բոլշեւիկեան դրութիւնը Եւրոպայի մէջ և ի'նչ վտանգներ ծագում կ'առնեն անկէ։

Այս խօսակցութենէն հազիւ երկու շաբաթ անցած, Լոնտոնէն լուր առի որ ես անձամբ հոն երթամ, որովհետեւ անգլիական պատասխանատու շրջանակներ պիտի աշխատակցէին մեր ծրագիրներու բարոյական եւ նիւթական հիմնաւորման։ Կը խնդրուէր քանի մը անձնաւորութիւններ միասին տանիլ, որոնք կարող ըլլային նախատեսել ազատագրական շարժումին արհեստագիտական մասը։ Մենք ընտրեցինք զօր. Մաքս Հոֆֆմանը որ հաճելի էր մեզի երեք պատճառներով։ Ան զիս ճանչցած էր մտերիմ խօսակցութեան մը առթիւ, 1916ին։ Ան Բրէստ Լիտովսկի բանակցութեանց ատեն ռուսական աշխարհակալութեան տակ ապրող ժողովուրդներու ինքնավարութեան ջատագով հանդիսացաւ եւ իր նրքին քաղաքական դիրքով ալ միւս գերման խիստ աջակողմեան շրջանակներէն դուրս կը մնար։ Վերջապէս գերման ճշմարիտ հայրենասէրի տիպարն էր, որ ըստ մեզի, բոլշեւիկեան հարցերը պայծառօրէն կը դատէր։

Նամակ մը գրեցի զօր. Հոֆֆմանի եւ յաջորդ օրն իսկ իր տունը հրաւիրուեցայ։14 օր վերջ ժողով մը տեղի ունեցաւ, որուն կը մասնակցէին 30 հոգի, Ռայխսթակի անդամներ եւն.։ Զօր. Հոֆֆման երկար ճառով մը բացատրեց իր անձնական դիրքը Ռուսիոյ հանդէպ։ Ինչ կը վերաբերէր վրաստանի ազատագրման ծրագիրներուն, գտաւ ներկաներու համաձայնութիւնը, բացի գերման ազգայնական քաղաքագէտէ մը, որ Հոֆֆմանի առաջարկած լուծումը կանխահաս նկատեց։

Զօր. Հոֆֆմանի հաւանութիւնը առնելէ վերջ, որ ինքզինք մեր տրամադրութեան տակ կը դնէր, կարգադրեցի որ 1926 սարտին Լահէյի մէջ համաժողով մը տեղի ունենայ, որուն մասնակցէին վրացական և անգլիական խմբակցութեան ներկայացուցիչները։ Ժողովը ճշգութեամբ տեղի ունեցաւ։ Ներկայ էին նաեւ զօր. Հոֆֆման և կովկասեան ներկայացուցիչ Սպիրիդոն Կէդիա, մինչ Անգլիացիներուն կողմէ սըր Հէնրի Դէտըրդինգ, որ անգլիական խմբակին անունով կը խօսէր, իր առաջին գրագիրը, եւ երկու ուրիշ վարիչ անդամներ «Ռոյըլ Դըչ» քարիւղի ընկերութենէն։

Համաձայնութիւն գոյացաւ հետեւեալ հարցերուշուրջ.— Վրաստանըպէտքէրազատագրել օտար քաղաքագէտներու օգնութեամբ։ Թէ ի'նչ պայմաններով,— զօր. Հոֆֆման ռուս շրջանակներու օժանդակութիւնը պիտի ապահովէ։ Թէ վերջապէս պէտք է մերժել Ռուսերու կողմէ եղած ռե.է խնդրանք, որով ուզեն բոլշեւիսմը փոխարինել միապետութիւնով, որովհետեւ Վրացիները ոխերիմ թշնամի են միապետութեան։

Զօր. Հոֆֆման բացատրեց իր ծրագիրները եւ բոլորին հաւանութեամբ պաշտօն ստացաւ նիւթական պատրաստութիւնները սկսելու։ Դէտըրդինգ սակայն երկու ամիս խորհելու պայման դրաւ։

Դեռ չորս շաբաթ չէր անցած երբ Պերլինի Վրացիները լուր ստացան թէ ամէն ինչ կարգին է եւ նոր հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Լոնտոնի մէջ։ Թէև 5 մայիս 1926ը որոշուած էր ժողովի օր, բայց անգլիական ընդհանուր գործադուլին պատճառաւ յունիսին մնաց։

Մինչ այդ, Փարիզ ապրող զօր. Վրանկէլի հետ տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ, որուն հետ զօր. Հոֆֆման յարաբերութեան մտաւ կոմս Վորոնցովի միջոցով։ Վրանկէլ յայտարարեց թէ զինք չի հետաքրքրեր ցարի ընտանիքին վերստին ռուսական գահը բազմիլը, իրեն համար կարեւորը բոլշեւիկեան վարչաձեւին վերնալն է և թէ ինք պատրաստ է այս պայմանով ամէն ինչ ընել։ Վորոնցով պահանջեց որ իր առաջարկները գրաւոր ներկայացնէ Հոֆֆմանի, բայց այս ձեւը դժուար եկաւ Վրանկէլի։ Ասոր համար վերջինս անձամբ դէպի Պերլին ճամբորդեց, բայց զօր. Հոֆֆմանի կողմէ սառն ընդունելութիւն գտաւ։ Հոֆֆման հմայաթափ ըրաւ Վրանկէլը, որ ինքզինքը պատրաստ կը յայտարարէր 50 հազարնոց բանակ մը ոտքի հանել։ Նախ այս թիւը իջեցուց 10 հազարի եւ մերժեց անոր գործելու յատակագիծը, որ Խրիմ մը յենակէտ առնելով յառաջանալ կ'ուզէր։ Զօր. Հոֆֆման այն տեսակէտն ունէր որ, եթէ կ'ուզէր յաջողութեամբ պսակուելու հաւանականութիւն ունեցող զինուորական հարուած մը կատարել, պէտք էր յենակէտ ընտրել Պետերսբուրգը (Լէնինգրադ)։ սկզբնակէտ ընտրել։

Վրանկէլի օժանդակութիւնը մերժուելու որոշում տրուելէ յետոյ, զօր. Հոֆֆման, Կէտիայի (Վրացի) եւ ուրիշ չորս Գերմաններու ընկերակցութեամբ Լոնտոն գնաց։ Հոն բանակցեցաւ Անգլիացի քաղաքագէտներու (Locker Sampson եւլն.) հետ եւ խոստումնատացաւորԱնգլիապիտի աշխատի Ազգերու ժողովին մէջ, անկախ վրաստանի մը ճանաչումը ապահովել։

Ասկէ զատ նոր բանակցութիւններ կատարուեցան Դէտըրդինգի հետ, որ երեք պայման դրաւ.—

1) Բնութիւն Զօր. Հոֆֆմանի ծրագիրներուն արհեստագիտական մասին, զինուորական տեսակէտէ։

2) Լուծում տնտեսական հարցին, այնպէս որ աւելի դրամ չտրամադրուի Վրաստանի ազատագրումին, քան կորսնցուցած է բագուի քարիւղի խումբը բոլշեւիկեան տիրապետութեան տասը տարուան շրջանին։

3) Կարծիքի փոխանակութիւն Ամերիկեան Սթանտարտ Օյլի տնօրէնին հետ, անոր գործակցութիւնը ապահովելու մտօքով։

Դէտըրդինգ, այս բանակցութենէն անմիջապէս վերջ մեկնեցաւ դէպի Ամերիկա, անձնապէս բանակցելու համար Սթանտարտ Օյլի հետ։ Զօր. Հոֆֆման Պերլին վերադարձաւ։ Իսկ իր գալէն քիչ յետոյ ես Լոնտոն կանչուեցայ եւ ինծի պարտականութիւն տրուեցաւ վրացի շրջանակները խանդավառել և պատրաստել։

Զարմանալի է որ Դէտըրդինգի մեկնելէն ետք, այլեւս շատ քիչ բան լսեցինք Լոնտոնէն։ Յայտնի էր թէ փոփոխութիւն մը մտած էր մտքերու մէջ, որ, ինչպէս զօր. Հոֆֆման ինքն ալ կը խոստովանէր, ծրագրի անյաջողութեան վախէն յառաջ կուգար։ Դէտըրդինգ ուղղակի հարցուցած էր թէ կարելի՞ է բոլշեւիկեան տիրապետութեան քով ազատ եւ ինքնավար Կովկաս մը ստեղծել։ Բայց զօր. Հոֆֆման գրաւոր հաղորդած էր իր կարծիքը, թէ՝ Վրացիներու ազատագրումը բաւական չէր, այլ անհրաժեշտ էր վճռական հարուած մը Մոսկուայի դէմ։ Այս յայտարարութիւնը գէշ տպաւորութիւն ձգած էր Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ զինուորական շարժումի մը ապարդիւն ըլլալուն վստահ էին հոն։

Այս փոփոխման վրայ զօր. Հոֆֆման շատ նեղուած էր, բայց միշտ այն գաղափարէն էր թէ Անգլիա հակառակ Դէտըրդինգի երկարաձգելու ակներեւ ձեւերուն, պիտի օգնէ։ Ես շատ անվստահ դարձայ եւ այն զգացումն ունէի թէ, կը շարժէի քաղաքական խաղերու ճահիճի մը մէջ, որ վերջ ի վերջոյ իմ գլխուս պիտի պայթէր։

Նոր խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ 14 յուլիս 1926ին, Ուշիի մէջ, որուն մասնակցեցան Դէտըրդինգի ներկայացուցիչները եւ ի միջի այլոց Հոֆֆմանի մէկ վստահելին, նախկին գերման սպայ մը՝ իբր Վրացի։ Վերջինը հաղորդեց Հոֆֆմանի թէ «Անգլիա, եթէ օգնէ իսկ, շատ քիչ օգնութիւն մը միայն կրնայ բերել»։ Հոֆֆման շատ բարկացած էր, Անգլիացիներէն խաբուած կը զգար ինքզինքը, նկատելով անշուշտ նոյնպէս որ, անոնք միայն իրենց քարիւղի շահերը նկատի ունէին եւ վրացական ազատագրական շարժումը իրենց նպատակներուն հասնելու միջոց մը կը համարէին։

Հոֆֆման յայտարարեց թէ, հակառակ պարագային կարելի է առանց Անգլիոյ գործակցութեան ալ յաջողիլ, միայն պէտք էր տնտեսական հարցը կարգադրել։

Ուրեմն, կա՛մ պէտք էր վար ձգել ամբողջ տարիներու աշխատանքը եւ պայքարը, կամ միջոց մը խորհիլ։ Զիս ուզեր ինքզինքս կեղծ Չէրվոնեցի գաղափարին հայրը կոչել, որովհետեւ տարիներէ ի վեր ռուս զաղթականութեան մէջ այս միտքը կար, թէեւ առանց յաջողութեան, բայց ես իմ վրաս կը վերցնեմ ամբողջ պատասխանատուութիւնը այս արարքին։ Սադաթիէրաշուիլի՝ Վիեննայի մեր ներկայացուցիչը, օգնող մը միայն եղած է այս գործին։ Իսկ յաճախ այս գործին մէջ յիշուած զօր. Հոֆֆման եւ զօր. Բոէս Ֆոն Բրէսէնշթայն բնաւ լուր չունէին, որովհետեւ եթէ գիտնային կը հակառակէին։ Մենք գիտէինք այս։

Երբ թղթակիցը կը հարցնէ թէ այդ շատ մը ճամբորդութիւններու ծախսը ուրկէ՞ կը հոգար, Քարամիձէ ոտքի կ'ելլէ ու արժանապատուութիւնը վիրաւորուած մարդու մը պէս, կը պատասխանէ.

— «Ամէնն ալ վրացիներու ինքնակամ նուէրներէն, կը վստահեցնեմ ձեզի պատուոյ խօսքով, ոչ մէկ փֆէննիկ Դէտըրտինկէն»։

Պ. Յ.

ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐԻ ՄՕՏ

Մէկ ժամ յետոյ իջանք Boissy la-Rivière կայարանը։ Պատահաբար հանդիպեցինք երկու փոքրիկ աղջիկների, որոնք իջնում էին դղեակ՝ ջրի համար։ Կարճ բանակցութիւնից յետոյ, որոշեցինք սպասել նրանց վերադարձին՝ միասին բանակատեղին գնալու։ Բայց եւ այնպէս չարաճճիները մեզնից խոստում առան, որ ջրի դոյլերը մենք վերցնենք…

Համարձակ ու արագօրէն սեւաչեայ փոքրիկը բացատրում է ճանապարհը եւ պատմում իրենց կեանքից։ Օ՛հ, որքան արկածներ ու հերոսութիւններ… Ահա, այսօր առաւօտեան, գայլուկներից մէկը վայր է ընկել հեծանիւից եւ ոտքը ցաւեցրել։ Չնայած տեղացող անձրեւների, կերակուր եփելու համար կրակը դուրսնեն անում։ Գիշերները ցուրտ լինելուց խոտով են ծածկւում եւայլն։

Անտառին մէջ հանդիպում ենք բոլորի։— Վարի ճանապարհով գնանք, խորհուրդ է տալիս մեր ուղեկցուհին. ծերերի համար դժուար է բարձրանալ…

Դեռ վրանին չմօտեցանք,չորս կողմից բացագանչում են.

— Վահի՛կ, Վիգէ՛ն, Սուրէ՛ն, հայրիկն եկաւ։

— Բարեւներ, գրկախառնութիւն եւ համբոյրներ։ Բոլորն էլ հաւասար չափով ուրախ են։ Սակայն ամէնից շատ ուրախանում է խմբապետուհի վարեան։ Աշխոյժ դէմքով, կրակոտ աչերով ու ամբողջապէս եռանդ դարձած դիմաւորում է մեզ ու աջ ու ձախ հրամաններ արձակում.

— Պայուսակները վերցուցէք, վերարկուները ներս տարէք, վերմակ փռեցէք որ հանգստանան… Իւրաքանչիւր պայուսակին պարզւում են մի քանի զոյգ ձեռքեր։

— Այս քեզի համար ծանր է, դուն վերարկուն վերցուր։ Ոչ, ես պիտի տանեմ… գլխարկդ էլ ինծի տուր… գաւազանը իմն է…

Եւ պայուսակի մէկ ծայրը գետնին քարշ գալով միւս իրերի հետ մտնում է վրան։

Մի քանի վայրկեան յետոյ, իրարանցումը խաղաղւում է եւ փոքրիկների կեանքը մտնում իր սովորական ընթացքի մէջ։ Վահիկն ու Վիգէնն մոռացել են ծնողների ներկայութիւնը։ Բոլորի դէմքին ուրախ եւ անհոգ գոհունակութիւն։ Վրանի մուտքը նման է մեղուների փեթակի՝ մտնում, դուրս ելնում, տանում, բերում— անընդհատ շարժման մէջ են։

Խմբապետուհու հրամանները կտրուկ են եւ պարտադրիչ։

— Դեղին գայլուկներ, դուք խոհանոց— քու ոտքդ կը ցաւի, մի շարժիր— Այլեւս կարելի չէ լողալ.— Ցուրտ է, հագուստդ հագիր։ Թողէք որ հիւրերը հանգստանան. երկուքդ գնացէք անտառ փայտ բերելու, դուն գնա գնումներու…

Քիչ յետոյ անյայտանում է նաեւ խմբապետուհին եւ կէս ժամից վերադառնում ծրարը ձեռքին։ Բոլորը միաբերան «Բաբիլոյս, խմբապետուհի» երգելով ընդառաջ են վազում։ Ամէնից փոքրերը վզից ու փէշերից են կախւում։ Մի ակնթարթում յափշտակում են բոլոր նամակները։

— Խմբապետուհի, ես ի՞նչու նամակ չունիմ. ամէն օր մամայիս քարտ կը գրեմ եւ չի պատասխաներ։

— Բալիկ ջան, որովհետեւ վաղը մամադ պիտի գայ, ատոր համար չի գրեր, գորովալից պատասխանում է տասնվեցամեայ խմբապետուհին։

Մի խումբ հաւաքուած օրւայ հերոսին՝ ոտքից վիրաւորուածի շուրջ երգում են թէ ֆրանսերէն եւ թէ հայերէն։«Մութ գիշեր էր, լուսին չկար…» եւայլն։

Միւսները վազվզում են ու ցատկոտում։ Իսկ հերթապահները գետնախնձոր մաքրում։

Երկար փայտերով կանաչի վրայ շրջաձեւ «սեղան» են պատրաստում։ Խմբապետուհին մէկ «խոհանոց»է վազում, մէկ վրան, մօտենում է սրան, գուրգուրում նրան, քաղցրօրէն կշտամբում, մէկ վայրկեանով խմբերգին մասնակցում ու հրամայում —անվերջ հրամաններ… Սակայն ի՛նչ սիրով են կատարում այդ կարգադրութիւնները։ Այդ փոքրիկ խնդուկները, որոնք տանը մայրիկների հոգին են հանում, այստեղ ամենապարտաճանաչ ու կանոնաւոր զինւորներ են…

Չնայած բողոքների, հիւրերն էլ ցանկանում են օգնել։ Ընկ. Ռուբէնը ծունկը փայտին տւած վառելիք է պատրաստում, իսկ ընկ. Կարօն էլ կերակուրի աղն ու անալին է փորձում եւ գետնախնձոր մաքրում։ Մենք ջահելներս էլ քթներիս տակ աղէխօրէն ժպտում ենք…

Ցանկարծ հնչում է խմբապետուհու սուլիչը եւ բոլորը հաւաքւում վրանի դիմաց ծածանւող եռագոյն դրօշակի շուրջ։

— Գայլուկներ, պաշտպանենք մեր հայրենիքը եւ բարձր պահենք դրօշակը։

— Պատրաստ ենք մեր կարելին ընելու, պատասխանում են փոքրիկ քաջերը։

— Պատւի՛ առ, հրամայում է խմբապետուհին եւ մօտենում ձողին՝ գիշերւայ համար դրօշակն իջեցնելու։ Բոլորը ձեռքները բարձրացնում են եւ լուռ ու լուրջ հայեացքները կեդրոնացնում պի ձողը։

Ընթրում ենք միասին յած ապուրի աղը մի քիչ (Ընկ. Կարօի յանցանքն է), այդպիսի համով կերակուր մայրիկիս մօտ եմ կերած. իններին խմբապետուհին ձեռքին մէջ ուղեկցում է հիւրանոց։ Վաղը հանդէս սպասում են ծնողներին։

Ես մնալ չեմ կարող։ Հրա եմ տալիս մեր ապագայի բալիկներին եւ ամուր սեղ աննման խմբապետուհու ձ

Այո՛, պէտք է պայքար հազար կեանք զոհաբերել պէսզի այդ անմեղ ու անհոգ գինները, գիտակցական շրջան ւակոխելիս, չզգան ու չճա օտարութեան դառը ճակա գիրը։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 4 Օգոս Գրեթէ ամէն օր, հայ բժի րու սպասման սրահները կա տական հիւանդանոցներու ներուն առջեւ կը ներկայ բազմաթիւ հայ հիւանդն րոնք ոչ առաջին եւ ոչ ալ անգամն է որ կը դիմեն, բ կան քննութեան։ Կը տեսնե տեր, որ ամիսներով, տարի շարունակեր են ափ առնել դուռները։

Հիւանդ մը, որ արգէ րապահիկը հազիւ կը ճար ունի ընտանիք՝ քանի մը ա ներով, մէկը միւսին վրայ իսկ ինք (այր) ֆիզիքապէս գարուած. երբ պէտք կ'ու բժիշկի կամ դեղի,յա'ւ, 5 անգամ կը վճարէ, (թէեւ տանիքներ կան որ 10 — 100 եւ աւելի անգամներ են բժիշկի, վճարումով), ատկէ անդին ի՞նչպէս դիմ գալով ձրի քննութիւններու ալ անհաճոյ մթնոլորտ տիրէ շատ անգամ։ Իբրեւ յուն յաճախորդ, հիւանդ անընդհատ երթեւեկին պ ռով նա՛ն կը յոգնի, երկրո վիճակը չի կրնար հասկցնե այդ պատճառով կամ կը կացնէ կամ կը մերժուի. կը յուսահատի ու իր կե սպառնացո՞ղ վտանգը հեռ կը զգետնէ զինքը։

Անցեալէն եւ ներկայէն նանք օրինակներ բերել, թելադրանքը աւելի հիմն լու համար,

Երբ Թուրքիա կը գտնուէ կարգ մը գաւառներու եւ ւանդ Կ. Պոլսոյ մէջ, ազգա ւանդներու դարմանումին հ մասնաւոր կարգադրութի կ'ըլլային։ Թաղերու մէջ, գործական հաստատութիւն րենց կարելին կ'ընէին օգնե ընծայելու համար հիւա բժիշկ, տեղ տրամադրելով բար կամ զեղչեալ վճարում գրեթէ ամէն բժիշկ շաբ մէջ, կէս օր, կամ ամբողջ սիրով կը տրամադրէր, հիւանդներու քննութեան, իր ամենօրեայ կարող հիւ ալ օր մը ձրի ծառայելու տով։ Իսկ ներկայիս, հա առջեւ ունինք, միայն օտ հաստատութիւններ։ Ազգա ւանդ մը, ամէն ժամանակ նայ դիմել ֆրանսական տարութեան (Assistance lique) որ նկատի կ'առնէ կին կը յանձնարարէ եւն։ դանոցներէն զատ, կան շ մանկատուններ, ուր բոլոր

յազոյզ մանուկները կը քննողին եւ կը դարմանուին։

Շատ մը բժիշկներ ալ կան, որոնք աղքատներէ կամ բանւոր ներէ զեղչեալ այցեգին կ'առնեն կամ իրենց տեւական յաճախորդ-ներէն նոյն սակագինը կը պա-հանջեն ազնուօրէն։

Այդ պայմաններէն շատ մը հայ հիւանդներ չեն կրնար օգ-տուիլ, պարզապէս անոր համար որ լաւ ֆրանսերէն չեն գիտեր կամ չեն կրնար բացատրել իրենց կա-ցութիւնը։ Ճիշդ այստեղ ալ կը ծագի հարցը նոր միջոց մը գըտ-նելու։

Մարսէյլի Հայ Կարմիր Խաչը ժամանակ մը կ'ընձեռէր հա-մեստ, բայց գնահատելի օգնու-թիւն հիւանդներուն։ Չեմ գիտեր ինչո՞ւ դադրած կը շարժի այժմ։ Ամէն պարագայի մէջ, անշուշտ անոր համար որ նիւթական օ-ժանդակութիւն չի գտներ։ Գալով հայ բժիշկներուն, հաւաքաբար կամ առանձին, չէի՞ն կրնար հե-տեւիլ երկրի կամ Պոլսոյ իրենց պաշտօնակիցներուն Արդէնայնքան շատ յաճախորդ ունին, որ բան մը չեն կորսնցներ, ընդհակառակն «ռէքլամ» ալ կը շահին։

Մեր հիւանդները, մեծով-պզտիկով, յաճախ առանց բժշկի ու դեղի, եւ առանց նոյնիսկ ա-ռողջապահական խորհուրդի, կը մաշին, կը հիւծին ու կը մահա-նան։ Մանաւանդ թոքախտաւոր-ներ գիտենք, որ առաջին օրերուն եւ ժամանակ մը անգիտացեր են դեղ ու բժիշկ, անտարբեր գըտ-նուեր են, վերջ ի վերջոյ տուժելով։

Հրաշք պիտի ըլլար այս տեսակ բազմամարդ գաղութի մը մէջ ստեղծել պաքիւնարան մը, որ մեծ դրամի կը կարօտի։ Բայց որքան դիւրին է մեր առաջարկը, որ արդէն կը գործադրուի փարիզի մէջ։

Կ. ՍԵՒԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՈՒՆԻՍ ՆԻՐՈՂԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ։

ՊԱՐՏՔ ՍԵՊՀ ՏԱՐԱԾԵԼ ԵՒ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏՆԵԼ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃԻ, ՄԻՐ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄԱՐ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մասնաւոր վարժա-րանները բոլորովին պետութեան վարչութեան տակ պիտի առնուին։ Իրաւասու անձնաւորութիւն մը «Ազգամ»ի յայտարարած է թէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ կրթութեան եւ ուսուցման իրաւունքը պետու-թեան կը պատկանի։ Ռամկավա-րական երկրի մը մէջ մասնաւոր հաստատութիններ՝ մասնաւոր պայմաններով ուսուցումի եւ կրթութեան իրաւունք չեն կրնար ունենալ։ Անհրաժեշտ է որ բոլոր մասնաւոր դպրոցները պետու-թեան փոխանցուին, նկատելով որ ռեւէ ձեւի հակակշիռ անբաւական կ'ըլլայ միօրինակ դաստիարա-կութիւն տալու երկրին զաւակնե-րուն։

Պետականացման ենթարկուե-լիք վարժարանները թուրք հաս-տատութիւններ են միայն, օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոց-ները խնդրոյ առարկայ չեն։

ՈՍՏԻԿԱՆ ԶՕՐՔԸ

Ոստիկան զօրքերու ընդհ. հը-րամանատար Զէքի փաշա Եւրո-պա ուսումնասիրութիւն մը կատա-րելէ վերջ, Արեւելեան նահանգ-ները քննական այցելութեան ե-լած է։

Զէքի փաշա օրինագիծ մը պիտի պատրաստէ ոստիկան զօրքի կազմակերպութիւնը բարեփոխե-լու համար հիմնական կերպով եւ բոլորովին նոր ձեւով։

Նոր կազմակերպութիւնը գրե-թէ իտալական ոստիկան զօրքի կազմակերպութիւնն է։ Այսուհե-տեւ ոստիկան զինուորները կա-խում պիտի ունենան ոչ թէ ներ-քին գործավարէն, այլ յատուկ հրամանատարութենէ մը։

*** Ոստիկան զօրաց ընդհ. հը-րամանատար Զէքի փաշա Սամ-սոնէն Մալաթիա մեկնած է։

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՒՏԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ասկէ առաջ Մուտանիա ցե-խոտ ջուր մը կը խմէր. հիմա արդէն ընտիր ջուր մը ունի։

Այս տարի խաղողի բերքը լաւ է, բաղդատելով ձիթապտու-ղին։ Մետաքսի գործարաններ կան, որոնք քանի մը տարիէ ի վեր չեն բանիր։ Ասոնք նախապէս օրա-կան 50-60,000 ոսկի հասոյթ ունէին...։ Իմացայ որ այդ գոր-ծարաններուն մէկ մասը կը քանդուի...

Մուտանիոյ մէջ 46 սրճա-րան-ընթերցարան կայ, ինչ որ շատ է։

ՑՈՐԵՆԻ ԲԵՐՔԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

Վերջին փետրուարի մէջ տի-րող սաստիկ ցուրտերուն հետե-ւանքով, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէր երկրագործներուն մէջ, ցորենի բերքին մասին։ Ամէն տեղ ուր ձիւն չէր նստեր, ցորենի ցան-քին կը սպառնար ամբողջական կորուստ, երբ ցուրտը զէրօյէն 12 վար էր։

Վնասները կարելի չէ եղած պէտք եղածին պէս գնահատել. դժուար գործ էր, բայց եթէ պահ մը վախցուեցաւ իսկական աղէտէ մը, գարնանային լաւ օդերը յոյ-սը տուին միջակ բերքի մը։ Սակայն, կարգ մը շրջաններու մէջ, բերքը շատ հասունցած է։

Հարաւի մէջ, հունձքը ար-դէն վերջացած է, իսկ մնացեալ մասերուն մէջ, նոր սկսած կամ վերջացնելու վրայ են։

Սակայն, դեռ կարելի չէ գիտնալ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ցո-րենի բերքին քանակութիւնը։ Տի-րող կարծիքներու համաձայն, Ֆրանսայի կարգ մը շրջաններուն մէջ, Լուարի հարաւային կողմը, բերքը լաւ է։ Հիւսիսի եւ Արե-ւելքի կողմն է որ ցանքերը ամէ-նէն աւելի մնասուած են։ Արդ, պէտք չէ մոռնալ թէ հիւսիսն է որ կուտայ ամէնէն առատ բեր-քը, հեկտար գլուխ մինչեւ իսկ 40 կենդինար։

Այս պայմաններուն մէջ, կարելի չէ գնահատել ցորենի բերքին որակն ու քանակը, մին-չեւ հունձքը չվերջանայ։

Ամէնէն սուր խնդիրը կը դառնայ ցորենի գինին շուրջ։ Ար-տադրողները կը գանգատին թէ ցորենի մշակութեան պարտադրած ծախքերուն համեմատ, գին չեն գտներ հրապարակի վրայ։

Այս կերպով է որ կենդինար գլուխ 35-50 ֆրանքի յաւելում մը ձեռք ձգած են ներածուած ցորենի մաքսատուրքին վրայ։

Արդ, մէկ ամիս առաջ, Ա-մերիկայի մէջ ուր ցորենի վա-ճառականները նոյնպէս կը գան-գատէին, գինները արագօրէն բարձրացան մինչեւ 30-40 ֆրան-քի։ Փարիզի մէջ քանի մը ֆրան-քի յաւելում տեղի ունեցաւ, յե-տոյ կանգ առաւ, այնպէս որ տեղական լաւագոյն ցորենին (160) եւ ֆրանսա ներածուած օ-տար ցորենի (190) միջեւ 30-35 ֆրանքի տարբերութիւն մը կայ։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ 5 օգոստոս.— Rue Garibaldiի վերջաւորութեանը եւ Rue du Béguinի երկայնքին՝ ստեղծուեր է նոր գաղթակայան մը։ 1924—25ին, մէկ երկու հայ ընտանիքներ չհանդուրժելով պանդոկներու անախորժ մթնոլոր-տին եւ սուղ վարձքերուն, ափ մը հող կը վարձեն այս անկիւնին մէջ եւ տաղաւարներ կը շինեն։ Այդ օրէն ի վեր ուրիշներ ալ հետեւե-ցան եւ այսօր այդ փոքր շրջանը դարձեր է հայկական թաղ մը, սեփական տուներով։

Հայ գաղթականը յոյսը կտ-րած շուտով հայրենիք դառնալու երազէն, գրկելով ինքզինքը, կը տենչայ բոյն մը ունենալ, երկու տախտակով եւ ադիւսով։

Զ. Մրզացի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆՈՒԷՐ ՄԸ Հ. Մ. Ը. Մ-Ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ

Փարիզէն գորգի վաճառական Գարայեան եղբայրները, գնահա-տելով Հ. Մ. Ը. Մ-ի գերազանցա-պէս ազգային գործունէութիւնը, անցեալ տարուան իրենց գնահա-տելի օժանդակութենէն յետոյ, այս անգամ միութեանս աւելի կարեւոր նուիրատուութիւն մը կ'ընեն, յանձն առնելով 50 ար-ժանաւոր պատանիներու սկաու-տական համազգեստի ամբողջ ծախքը հոգալ։

Այս առթիւ, Հ. Մ. Ը. Մ-ի սկաուտական յանձնախումբը հրա-պարակաւ իր եւ իր փոքրիկ սկա-ուտներուն խորին շնորհակալու-թիւնները յայտնելով, հաճու-թեամբ գիրենք Հ. Մ. Ը. Մ-ի սկաուտներու բարերար անդամ կը հռչակէ։

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ-ի սկաու-տական ցանձնախումբի, հայ սկաուտներու ընդհանուր պետ՝

Գրիգոր Մ. Յակոբեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՍԻՐԱՀԱՐ ՀԱՅ ԱՂՋԻԿԸ

Յուլիս 16ի կէս գիշերին, Ֆրէզնոյի ոստիկանութիւնը ծան-րապէս վիրաւորուած գտաւ Լ. Տին Փլիպուս անունով երիտասարդ մը եւ 21 տարեկան Օր. Արաքսի Կոստանեան։

Ոստիկաններու քննութեան համաձայն, աղջիկը նախ վիրաւո-րած է տղան, ապա ինքզինքը եր-կու տեղէն, ստամոքսէն եւ կրծ-քէն։

Տղուն պատմածին համա-ձայն ծանօթացած է Օր. Կոստան-եանի 1926ին եւ իրենց յարաբե-րութիւնները շարունակուած են մինչեւ անցեալ ձմեռ, երբ տղան յայտնած է աղջկան, որ ինք այ-լեւս չուզեր յարաբերութիւն պա-հել իրեն հետ, քանի որ իր ծնող-քը կը հակառակին։ Աղջիկը, սա-կայն կը յամառի, ըստ տղուն յայտարարութեան։ Եւ երեք-շաբթի գիշեր երբ տղան իր սեն-եակը կ'երթայ, այնտեղ կը գըտ-նէ աղջիկը։

Տղան իբր թէ կը փորձէ աղ-ջիկը դուրս ղրկել։ Աղջիկը կ'ընդ-դիմանայ։ Տղան կը հանուի, կը հագնի գիշերանոցը, եւ անկողին մտնելու համար ճրագը կը մարէ։ Այդ պահուն Օր. Կոստանեան կը կրակէ եւ կը վիրաւորէ իր սիրա-հարը, ապա ատրճանակը իր վրայ կը դարձնէ ու ինքզինքը կը վի-րաւորէ երկու տեղէն։

Աղջիկը նախապէս կը մերժէ խօսիլ, բայց յետոյ կը յայտա-րարէ, թէ տղան է որ գործածած է ատրճանակը երկուքին վրան ալ, եւ կտրուկ կերպով մերժած է պատասխանել քննիչներու հար-ցումներուն։

Բժիշկները կը յայտնեն, որ աղջիկը չի կրնար ազատիլ մահուը-նէ, իսկ տղան հաւանաբար ապա-քինի։ Վերջինը վիրաւորուած է սրունքին վերի մասէն։

ՎՃԱՐՄԱՆ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ.— Առջի օր, Հնարամիտ գոր-ծաւոր մը, պարտք վճարելու հանճարեղ միջոց մը յղացաւ որ սակայն, կ'երեւի շատ սուղի պի-տի նստի իրեն։ Ինքնաշարժ մը վարձեց եւ անով գնաց իր տունը ուր վար իջաւ, բայց մերժեց կառավարին ամբողջ պահանջը վճարել։ Կառավարը կը պնդէր իր պահանջին վրայ։ Յաճախորդը պատրուակեց թէ վրան դրամ չունի, թէ վեր կ'ելլէ դրամ առ-նելու։ Իրօք ալ ելաւ, բայց քիչ յետոյ, վար իջաւ ձեռքը ատր-ճանակ մը բռնած ու կրակեց։ Հինգ փամփուշտներ սուլեցին կառավարին ականջին քովէն ու անցան առանց վնասելու։ Մարդը վախէն մոռցաւ իր պահանջը ու չուեց ինքնաշարժով։ Բայց բոր-բոքած յաճախորդը չէր հան-դարտած։ Պահ մըն ալ սպառնա-լիքներ տեղալէ յետոյ դէպքին ականատես վկաներուն, ելաւ իր սենեակը ուր քիչ յետոյ ձերբա-կալուեցաւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ
Խաչիկ Մելքումեան
(c)o Pharmacie Enezian)

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Արժանթին)
Սմբատ Թորգոմեան
Mexico փողոց, թիւ 2850

ՄԻԼԱՆ (Իտալիա)
Mr. Onnik, S. Radegouda No. 7

ԱԹԷՆՔ
Պարոնեան գրատուն

ՍԵԼԱՆԻԿ
Librairie Française
19 Rue Tsimiski

ՊԷՅՐՈՒԹ
Յ. Ճգնաւորեան B. P. 487

ՊՈՒՔՐԷՇ
Ա. Տէյիրմէնճեան
Str. Stefan Cel Mare No. 50

ՍՈՖԻԱ
Ա. Յակոբեան
45 Bld. Dondoukoff

ՖԻԼԻՊԷ
Մ. Կարապետեան Դրամաճառ

ՌՈՒՍՃՈՒՔ
Պ. Քոչարեան
70 Rue Borissova

ՆԻՒ ԵՈՐՔ
Massis Bookstore
137½ E. 27d St. New York city

ՊԵՐԼԻՆ
B. Froundjian
36, Weidenweg, Berlin O 34

ԼՈՆՏՈՆ
Ժ. Միսաքեան
14 Devonshire St.
London E. C. 2.

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՉԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 202 —

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

I

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆ ՓԻԷՌ

ՆԱԽԿԻՆ ԺԻՌԱՌՏՕ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 18...

Մնացեալ թուանշանները կարելի չէր կար-դալ, որովհետեւ անոնց վրայ ջնջոց մը կար։ Աթի այդ կտորը բռնող ձեռքը անմիջապէս կը անչցուէր իր միջնամատէն։ Միջնամատ չկար. րով Կոստանինն էր։ Փարիզ քաղաքի նախ-ին հրշէջ գունդի ենթասպաներուն է՛ն կրա-տը բարձրացած էր սանդուղի մը վրայ եւ ուցափեղկը կը մաքրէր։ Եթէ երբեք ջնջոցը ան մը անշարժեցնելով իրենց խանութին հնու-թեան «ռէքլամ»ը ընելէ թերացաւ, այդ յան-անքին ամբողջ բեռը կ'իյնար Ֆրանսայի վա-ծ գաղթային քաղաքականութեան վրայ։ Իրաւ լ նոյն պահուն, խիստ թեթեւ ու վառ գոյնե-րով հագնուած մը հագած երիտասարդ աղջիկ մը ովի խանութէն դուրս նետուելով կը ճչար.

— Մէօսիէօ Կոստա՛ն, Մէօսիէօ Կոստա՛ն, ունը ձագ բերաւ...

— Քանի՞ հատ, հարցուց Կոստան իր բար-ունքէն, առանց պաղարիւնութիւնը կորսնցնե-ու, առանց յուզումը յայտնելու։

— Չե՛մ գիտեր, չկրցայ համրել... կարծեմ կը մեռնի կոր. Ա՛խ սարսափելի բան է, ո՛հ կը մեռնի կոր...

— Ես հոս եմ, անհոգ եղէք. կուգամ կոր։

Եւ Կոստան աղջկանը հետ արագ քայլերով մտաւ քովի հանդերձավաճառին խանութը։ Ջըն-ջոցը մնաց սանդուղին վրայ, ապակիին կռթն-ցուած սանդուղը մայթին վրայ, մայթը մնաց մեծ հրապարակին վրայ, իսկ հրապարակը Թօն-նէօի վրայ։

Թօննէռ, Իօն նահանգին գլխաւոր քաղաքն է եւ կը գտնուի Փարիզի եւ Լիոնի մէջտեղ։ Մի-ջերկրական իջնող շոգեկառքի մեծ գիծին վրայ ըլլալուն՝ հաղորդակցութեան դիւրութիւնը չպակսիր բնաւ. մանաւանդ որ ճեպընթացը մայ-րաքաղաքը Թօննէռէն բաժնող 180 քիլոմեդրը երեք ժամէն կը կտրէ։ Ահա ատոր համար է որ Փիէռ ու Ժաննն երեք շաբաթէն հասան հոս։

Կայարանէն դուրս ելլելուն պէս, ժպիտ մը բացուեցաւ Փիէռի դէմքին։ Կենդանութեան, եր-ջանկութեան, գոհունակութեան ժպիտ մը։ Եր-կա՛ր ատեն է որ այսպիսի ջերմութիւն մը իր հոգին չէր պարուրած։ Անհամար կասկեններ գարնանային կանաչութեան իրենց ամբողջ կու-սութիւնը նետեր էին օդին, որ բոլորովին տար-բեր խունկ մը ունէր, բոլորովին տարբեր մաք-րութիւն մը, նո՛ր շունչ մը։ Խաղաղութիւնն ու պարզութիւնն է որ կը խաղային ծառուղինե-րուն մէջ, մանուկներու եւ տարեց գաւառացի-ներու շուրջ, մինչ խորը, բացաստանի մը լոյ-սով զինուորներու անխուսափելի մահարձանը իր մարմարը կը բարձրացնէր։ Լայն ճամբայ մը

— 203 —

կ'առաջնորդէր քաղաք։ Աջին անմիջապէս կը շինուէր ոստիկան զօրքերու շէնքը, եւ քիչ մը աւելի վեր քաղաքապետարանը՝ իր եռագոյն գօտիով։ Ամէն ինչ նոր կը թուէր երիտասարդ Փիէռին։ Ան հոգիի կատարեալ գոհունակու-թեամբ մը ինքզինքը կը յանձնէր գաւառական կեանքին հեշտ օրօրումներուն։ Առուտուրի կեդ-րոնին մէջ կարճ շրջանէ մը յետոյ, գնաց մա-նաւանդ դեգերիլ բնակութիւններուն շուրջ, լուռ պարտէզներու երկայնքը, դարձդարձիկ, մաքուր եւ մագլցող փողոցներու խորհուրդին։ Օտար մըն էր ինք հոն, օտար մը՝ որ երկու կամ երեք յարկնոց այդ այնքան կոկիկ տուներու գաղտ-նիքին առջեւ կ'ուզէ հարցում մը ուղղել Պալ-զաքի։ Հանրակառքերու եւ ինքնաշարժներու ան-վերջ աղմուկին փոխարէն, երկաթագործի մը մուրճը վայրկեաններ կը դամէր քահանայի մը ետեւ, եւ ինչ որ Փարիզ պատի ազդ էր միայն, հոս կը դառնար այծ, էշ, կով, բայց այս անգամ շնչաւոր։ Շատ հին եկեղեցի մը կար, չես գիտեր ո՛ր 15րդ դարէն մնացած. յետոյ քաղաքը կը ցցուէր, կը բարձրանար, բուրգի մը պէս։ Ի՛ն վերը Աստուծոյ տաճար մը եւս՝ իր գրաւած դիր-քով կրկնապէս գեղեցկացած, ծառերու, կանաչ-ցած նստարաններու մէջտեղ, եւ որ շուրջի հա-մայնապատկերը կը քաշէր վեր, դէպի իրեն, դէպի իր խաչին։ Այդ դիտարանէն հովը ճիւղեր կը դողացնէր, մագլցող ճամբաները կը ծռէր եւ ծխնելոյզներ կը մխային։ Ջրանցք մը՝ վրան կեղեւ մը ընկոյզի, եւ կանաչ թաշկինակ մը՝ վրան կաթիլ մը արիւնի։ Գերեզմանատան դուռը չի բացուիր, որովհետեւ այսօր նորեկ մը չկայ,

— 204 —

եւ չի գոցուիր, որովհետեւ փախչիլ ուզելու հա-մար ներսը թաղուած Հայ մը չկայ։

Վարը, Օքսէռ տանող մեծ խճուղիին մօտ գեղեցիկ տուն մը վարձեց Նէնէթ, չորս սենեա-կով ու պարտէզով, ինչպէս նաեւ գլխաւոր հրա-պարակին վրայ նայող լուսանկարիչի այս խա-նութը, նախկին Ժեռարտօ հաստատութիւն, հիմնուած հազար ութը հարիւր չես գիտեր քա-նիին։ Շուտով եկան իրենց միանալ Կոնստան ու Պիպի։ Լծուեցան աշխատութեան։ Նէնէթ ու Կոստան զբաղեցան տունով, իսկ Փիէռ ու Կոստան՝ խանութով։ Լուսանկարչական այս աշխատանոցը ամէնէն կարեւոր հաստատու-թիւնն էր այս շրջանին։ Փիէռ անհրաժեշտ նո-րոգութիւններն ու գեղեցումները ընելէ վերջ աւելի մեծ փայլ մը տուաւ անոր, իր արհեստին կատարելութեանը շնորհիւ։ Հրաւէր ուղղեց տե-ղին ծանօթ ու կարկառուն անձերուն, ինչպէս քաղաքապետին, սրբազանին, երեսփոխանին եւ ժողովրդական դէմքերու՝ ինչպէս նամակաբե-րին, ժամկոչին, կայարանապետին։ Այս վեր-ջինները մանաւանդ իրենց տարազով ամբողջ քաղաքին հետաքրքրութեանն ու յափշտակու-թեանը առարկան դարձան։ Սակայն Կոստան խոհարհաբար դիտել տուաւ որ պէտք չէր ան-տեսել հրշէջ գունդին հրամանատարը։ Իրաւա-ցի էր. ով որ կը ճանչնայ ֆրանսացի ազգը, գի-տէ թէ ան համազգեստաւոր երկու հոգի միայն անկեղծօրէն կը սիրէ. հրշէջ զինուորը եւ Dépôt Nicolas։ Իսկ միւս կողմէ Նէնէթ՝ կը պնդէր թէ չի բաւեր միայն փարիզեան ճաշակով լու-սանկարել, այլ պէտք է նաեւ գոհացում տալ գիւղացի գլուխներու ճաշակին եւ քաշել ան-ճաշակ պատկերներ։

բխին Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտէն եւ Քէլլոկի դաշինքէն։

15.— Ներկայ դաշնագրի մեկնութեան մասին ծագած վէճերը պիտի կարգադրուին՝ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին, եթէ ուղղակի բանակցութիւնները անյաջողութեան մատնուին,

16.— Դաշնագրին տեւողութիւնն է 25 տարի։

⁂ Այս նոր դաշնագրին համաձայն, Եգիպտոսէն պիտի քաշուին եգիպտական բանակի անգլիացի ընդհանուր քննիչն ու սպայակոյտը, եգիպտական կառավարութիւնը իբրեւ խորհրդական Եգիպտոս պիտի հրաւիրէ անգլիական զինուորական մարմին մը եւ եգիպտացի սպաները միայն Անգլիոյ զինուորական վարժարանները պիտի ղրկէ։ Եգիպտական բանակը պիտի սպառազինուի անգլիականին ձեւով. պիտոյքները պիտի հայթայթէ Անգլիա։ Եգիպտոս կը հաւանի նաեւ ձրի տրամադրել հողեր, հիւղեր եւայլն Ջրանցքի գօտիին մէջ, անգլիական զինուորներուն համար, կ'արտօնէ տնկել ծառեր ու պարտէզներ, հայթայթել ջուր եւն.։

Եգիպտոս կը հաւանի նաեւ արգիլել անգլիական եւ եգիպտական օդանաւերէ զատ օտար օդանաւերու անցքը Ջրանցքի գօտիէն եւ ամէն դիւրութիւն կը խոստանայ անգլիական օդանաւերու համար՝ եգիպտական կայաններու մէջ։ Եգիպտոս յանձնառու կ'ըլլայ անգլիացի ելմտական եւ դատական խորհրդականներ պահել կառավարութեան մօտ։

Այս բոլորէն կը տեսնուի թէ Եգիպտոս անուանապէս անկախութիւն կը ստանայ, սակայն Անգլիա միշտ կեցած է անոր գլխուն։

«ՎԱՖՏ»Ը ԳՈՀ Է

ԳԱՀԻՐԷ, 6 օգոստոս.— Վաֆտ կուսակցութիւնը այսօր ազգին ուղղուած կոչով մը, իր ուրախութիւնը կը յայտնէ անգլիական նոր առաջարկներուն մասին, կ'ըսէ թէ տակաւին շատ դժուարութիւններ կան, սակայն անգլիական շահերը բոլորովին չեն հակառակիր Եգիպտոսի անկախութեան։

Վաֆտը կ'ըսէ թէ վերջնական բանակցութիւնները պիտի կատարուին Եգիպտոսի սահմանադրական կառավարութեան հետ, որ ներկայ վարչաձեւն ու իր անարդարութիւնները մէջտեղէն պիտի վերցնէ։ Կը հրաւիրէ ազգը, որ խորհրդարանի ընտրութենէն առաջ վիճաբանութեան չենթարկէ անգլ. առաջարկները։ Կ'աւելցնէ թէ ներկայ կառավարութիւնը իրաւասու չէ բանակցելու, քանի որ պատռեց Սահմանադրութիւնը, աշխարհակալ քաղաքականութիւն հետապնդեց, ազատութիւնները ջնջեց եւ ժողովուրդը ծաղրեց։ Կոչը կը վերջանայ հետեւեալ նշանաբանով. «Եգիպտոս ամէն բանէ վեր»։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետը անմիջապէս որ Գահիրէ դառնայ առաջին գործը պիտի ըլլայ նոր ընտրութեանց ձեռնարկել, քանի որ նախկին խորհրդարանը փակուած էր անորոշ ժամանակով։

«Լքեալ» գոյքերու աւարը

Լքեալ գոյքերու տնօրէնութիւնը մինչեւ հիմա կը գրաւէր միայն անոնց կալուածները, որոնք 1340էն (1924) առաջ առանց անցագրի մեկնած էին Թուրքիայէն։ Մինչդեռ, օրէնքի Բ. յօդուածին մէջ գրուած է թէ կը գրաւուին կալուածները բոլոր անոնց, որոնք «ուեւէ ձեւով հեռացած են», այսինքն անցագրով կամ ոչ։

Կռթնած այդ տրամադրութեան, Պոլսոյ «Լքեալ» Գոյքերու տնօրէնութիւնը դիմած է ելմտական գործավարութեան և արտօնութիւն խնդրած գրաւելու 1924էն առաջ մեկնողներուն կալուածները։

1924էն առաջ առանց անցագրի մեկնողներէն մինչեւ հիմա 7000ի չափ անձերու ինչքերը գրաւուած են։

Սնոտընի բուռն ճառը Լահէյի մէջ

Լահէյի խորհրդաժողովը բացուեցաւ առջի օր, զբաղելու համար Եընկի ծրագրով։ Հոլանտայի արտաքին Նախարարին բարի գալուստի ճառէն վերջ, Պրիանի առաջարկով Նախագահ ընտրուեցաւ Պելճիքայի վարչապետ Ժասփար, որ պարզեց Եընկի ծրագրին գլխաւոր գիծերը։

Անգլիոյ ելմտական Նախարար Ֆիլիփ Սնոտըն բուռն ճառ մը խօսեցաւ Եընկի ծրագրին դէմ, մասնաւորապէս պահանջեց որ հատուցումներու Անգլիոյ բաժինը ըլլայ 100ին 23 ինչպէս որոշուած էր 1920ին Սփայի խորհրդաժողովին մէջ։ Ըսաւ որ Անգլիա 150 միլիոն անգլ. ոսկի վճարեց Ամերիկայի — ինչ որ տոկոսներով մէկտեղ մէկ միլիոն տոլար կը նշանակէ, մինչ փէննի մը չէր ընդունած իր պարտականներէն։ Աւելցուց թէ Ֆրանսա կը ստանայ Գերմանիոյ անպայման վճարումներուն 5)6րդը, տարեկան 10,700,000 մարք աւելի քան նախապէս, Իտալիա կը ստանայ 39,800,000 մարք աւելի եւ Պելճիքա 12,200000 մարք աւելի քան Տօուըսի ծրագրով նախատեսուած էր։

Սնոտընի այս ճառը խիստ մեծ յուզում առաջ բերաւ։ Մանաւանդ Գերմանները շատ գոհ են. վախ կայ, որ Լահէյի խորհրդաժողովը ձախողի։

Ֆրանսայի վարչապետ Պրիան երէկ կէսօրէ վերջ պիտի պատասխանէր Սնոտընի ճառին։

Ինքնաշարժով աշխարհի շրջանը

Երկու Ֆրանսացիներ, որոնք ինքնաշարժով աշխարհի շրջանը ընելու ձեռնարկած են, օգոստոս 1ին Պոլիս հասան։ Ինքնաշարժը կը վարէ Ռոժէ Լաքոր, իր հետ ունենալով ֆրանսացի ծանօթ արուեստագիտուհի Տիկ. Օտէթ Տորթի։

Զբօսաշրջիկները անցեալները Ֆրանսայէն մեկնած են 30 հազար քիլոմեդր ճամբորդութեան մը համար եւ անցած են Զուիցերիայէն, Գերմանիայէն, Աւստրիայէն, Հունգարիայէն, Ռումանիայէն, Սերպիայէն ու Պուլկարիայէն։ Պոլսէն պիտի անցնին Սուրիա, Պարսկաստան, Հնդկաստան, Հնդկաչին, Սիամ, Չինաստան, Ճափոն, ուրկէ Ամերիկա պիտի անցնին եւ անկէ ալ Փարիզ պիտի դառնան։

Ռոժէ Լաքոր ասկէ առաջ Սահարայի անապատին մէջ ալ ինքնաշարժով ճամբորդած է։

Ամանուլլահ Պոլիս կերթայ

Աֆղանիստանի նախկին թագաւոր Ամանուլլահ խանի անձնական բժիշկը Պոլիս հասնելով, հերքեց այն լուրերը թէ գահընկէց թագաւորը ծրագրած է Թուրքիա բնակիլ։ Ընդհակառակն Ամանուլլահ վիլլա մը պիտի գնէ Իտալիոյ մէջ եւ հոն պիտի բնակի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Républiqueի սրահը։ Կը խօսի Փարիզէն եկած ընկ. Ս.։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 32ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

կազմակերպուած՝ Պուլվար Օտտօի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի եւ Սէն Թ'ւնթուանի «ընկեր Գարօ» խումբի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. քոյր ենթակոմիտէներու։ Այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին, Bar des Flatanesի ընդարձակ սրահին մէջ, 30 Րութ Նասիօնալ, Սէն Թ'ւնթուան)։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ բանախօսութիւն։

Առնել՝ 26, 27 թիւ թրամուէյները եւ իջնել թիւ 27ի վերջաւորութիւնը։

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ի յիշատակ Տարօնի հերոսական կռիւներու եւ մեծ նահատակներու

Կազմակերպուած Մարսէյլի Տ. Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան կողմէ։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ։ Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Արտասանութիւն, մեներգ, զաւեշտ, եւայլն։ Կը մասնակցի ֆրանսական 12 հոգինոց Փանֆառը։ Կը հրաւիրուին բոլոր Հայր. Միութիւնները, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան եւ Զ. Ե. Ռ. Միութիւնները։

ՌՈՍՏՈՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ 11 Օգոստ. Կիրակի օր
Առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն
կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱԶՄԻԿ Հայր. Միութեան, 25 Օգոստոս կիրակի օր։
Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն։

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Քեռի» խումբի կողմէ, իր կազմութեան 3րդ տարելիցին առթիւ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 203 Ave. Saxe «Boule d'Alcazar»ի մէջ։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն։
Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՒՈՆ ՆԱԻՐՑԻԻ "ՀՆԱՑԱԾ ԵՐԳԵՐ,,...

բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, շքեղ հրատարակութիւն, ընտիր թուղթ։ Գին՝ Ֆրանսայի մէջ 7 ֆր., ուրիշ երկիրներ 10 ֆր.։ Փոստի ծախք չկայ։ Դիմել՝ Impr. de Navarre. 5 Rue des Gobelins, Paris. Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

Հ. Յ. Դ.

Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Նոռ գոյն ենթակոմիտէի եւ Վիշապեան խումբի դասախօսական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

Լիոնի շրջ. կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin սրճարանը։ Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ը։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին։

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin:

Լիոնի Կայծակ խումբի ժողովը այսօր ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը,

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 63 Rue du Parc ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet հաճի Մկրի սրճարանը։ Կը խօսի՝ Ընկ. Լ. Զորմիսեան։ Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը ազգային ուժ»։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Աւտօ, Վ. Արուժան, Բաբգէն-Սիւնի եւ Վահագն խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին նախկին Գրադարանի սրահը 262 Rue Duguesclin. Կարեւոր օրակարգ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս Շաբաթ ժամը 5ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Գրադարանը բաց է Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 7-10։ Դիմել, 22 Ave. Rouveyrol, Asnières.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Մ. Պիյեանքուրի մասնաճիւղի ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 10ին, Փլաս Նասիօնալ Քաֆէ Թապաքը, Կը խնդրուի բոլոր այն ընկերներէն որոնք արձանագրուած են սակայն առաջին ժողովին ներկայ չեն եղած. չբացակայիլ։

Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանիս մէջ գտնուող բոլոր որբ-որբուհիները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հրանտ Բաղքեցեան, որ կը գտնուէր Պաղտատ, ժամանակէ մը ի վեր իրմէ լուր չէ առնուած։ Գրել Օր. Ազնիւ Փիլիկեանի, 3bis Ave. Thiers, Raincy, S. et O.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHEN

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անունն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը։ Որեւէ վճարում չկայ։ Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի։ Հասցէ՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

9 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1029 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՐԵՆԱՄԱՐՏ Ի ԽՆԴԻՐ ՏՈԿՈՍԻ

Տասը տարի անցած է հաշտութենէն ի վեր, բայց տակա-ւին կ'ուշանայ Մեծ Պատերազմին հաշուեյարդարը:

Լա Հէյը վերջին կայանը պիտի ըլլար: Պիտի ըլլայ թերեւս: սակայն, առաջին օրէն իսկ, պաղ ջուր սրսկեց Գերմանիոյ, մանաւանդ Անգլիոյ գլխաւոր պատուիրակը:

Արդարեւ, երկու օրէ ի վեր, բովանդակ աշխարհի մամուլը քքրքրէ Անգլիոյ ելմտական Նախարարին ժխտական արտա-յայտութիւնը: Բուռն լեզու կը գործածեն, մանաւանդ, քաղքե-..դրամատիրական օրկանները, այս առթիւ իրենց մաղձը թա-փելով Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճին վրայ: Թերթեր ..ն որ գաղտնի համաձայնութիւն մը կը տեսնեն Գերմանիոյ ..ղի կառավարութեան և Անգլիոյ աշխատաւորականներուն մի-..ւ: Շթրէզէմանի ճառէն յետոյ Սնոտընի յարձակողականը ..նկի ծրագրին դէմ, նոր խաղ մը կը համարուի Ֆրանսայի ..ղէպ որ ամէնէն աւելի շահագրգռուած է այս գործին ..ջ: Բրթմնջիւններ կ'արձակուին մանաւանդ անոր համար որ, ..րմանիոյ արտաքին Նախարարը չսպասեց ժողովի կարգու..րքին լրացման, Նախագահի եւն. ընտրութեան, եւ արար..կան մասին մէջ իսկ, բաժակաճառերու ընթացքին, քա..ջական ծրագիր մը պարզեց:

Լա Հէյի ժողովին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ վաւերա..ել Եընկի ծրագիրը, որուն կապուած է Ֆրանսայի յանձնա..թեանց ճակատագիրը (պարտքերու վճարում Անգլիոյ և Մ. ..հանգներու, վերաշինութիւն աւերուած գաւառներու եւն.): ..ս ծրագիրը պատրաստեցին շահակից պետութեանց կողմէ ..անակուած մասնագէտներ, չորս ամսուան տքնաջան աշխա..նքէ մը յետոյ, Փարիզի մէջ: Ձեւականօրէն պետութիւնները ..տասխանատու չեն անոր բովանդակութեան, բայց իրակա..ն մէջ, լռելեայն հաւանած են, քանի որ մասնագէտները շա..նակ յարաբերութիւն կը պահէին իրենց կառավարութեանց ..ո եւ հրահանգներ կը ստանային վիճելի կէտերու մասին: ..ճախ տագնապներ ծագեցան եւ կառավարութիւնները օգ..թեան փութացին իրենց ելմտագէտներուն:

Արդ. ծրագրին պատրաստութենէն մինչեւ Լա Հէյի ժո..վը, մէկ երկրի մէջ միայն կառավարական փոփոխութիւն ..ղի ունեցաւ: Անգլիոյ պահպանողական դահլիճը իր տեղը ..աւ աշխատաւորական կուսակցութեան, երբ արդէն վերջա..ծ, ստորագրուած էր Եընկի ծրագիրը: Նոր դահլիճը առաջին ..գամ էր որ պիտի արտայայտուէր. եւ արտայայտուեցաւ ..ոտընի բերնով, օգոստոս 6ին, անվերապահ ըժգոհութեամբ: ..գլխաւոր առարկութիւնը այն էր թէ Եընկի ծրագրով, ..անապէս առաւելութիւններ կը շահին Ֆրանսան եւ Իտա..ն: Անգլիոյ Ներկայացուցիչը նոյն իսկ «անպաշտպանելի» ..աւ Իտալիոյ յատկացուած բաժինը: Շարք մը ուրիշ առար..թիւններէ յետոյ, Սնոտըն գանգատեցաւ որ Անգլիան «զոհ ..եղած է նոր բաշխման մէջ, ինչպէս եւ քանի մը երկրոր..կան պետութիւններ, որոնք ներկայացուցիչներ չունէին ..նագէտներու ժողովին մէջ: «Եթէ մասնագէտներու ժողովին ..տարած զեղչերը պահուին, Մեծն Բրիտանիա տարին 48 ..ոն ոսկի մարք պիտի կորսնցնէ, ի նպաստ միայն Ֆրան..ի, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ»:

..Շատեր կը կարծէին թէ Սնոտըն իր տեսակէտներն է որ կը ..րզէ եւ դահլիճը ամբողջովին համամիտ չէ իրեն: Մինչդեռ ..խարարը յատկապէս շեշտեց թէ իր երկրին Երեսփ. ժողովը ..եւ է նոր զոհողութիւն չի կրնար ընդունիլ եւ թէ անգլիա..ն կուսակցութեանց մէջ տարակարծութիւն չկայ այս մա..: Եւ դեռ աւելին.

— «Մենք համաձայն ենք բոլոր պարտքերու ջնջման: Պալ..ի ծանուցագիրը յայտնեց այդ յանձնառութիւնը: Մեր կուսակ..իւնն ալ այս ծրագրին յարած էր, իշխանութեան համնելէ ..ջ. բայց, որքան ատեն որ պատերազմական պարտքերը պիտի ..րուին, Անգլիոյ արդի կառավարութիւնը եւ անգլիական ո՛ր ..կառավարութիւն պիտի պահանջեն որ հաւասար աչքով նայ.. Մեծն Բրիտանիոյ: կարելի չէ տեւական համաձայնութիւն, եթէ ..տի չառնուի արդարութիւնը»:

..Այս ճառին պատասխանը կ'իյնար Ֆրանսայի ելմտական ..արարին, Թունդ քաղքենի Շէռոնի, որ նոյնքան վսեմ խօս..արտասանեց Ֆրանսայի կրած զոհողութեանց մասին: ..ակցութիւնը,— եթէ ժողովը չընդունի Եընկի ծրագիրը, ..ատեն մեքենաբար կը վերահաստատուի Տօըսի ծրագիրը, ..աւելի ծանր է Գերմանիոյ համար, եւ կը յետաձգուի Հռե..ի պարպումը:

..Մենամարտը սկսած է, ուրեմն, առաջին օրէն, ի խնդիր ..ոսներու:

..Մինչեւ այսօր հասած լուրերու համաձայն, ժողովին մաս..ցող բոլոր պետութիւնները, Գերմանիան ալ միասին, հա..այն են Եընկի ծրագրին, եւ Անգլիան է որ առանձին կը ..: Իրենց յատկացուած բաժինէն դժգոհ պետութիւնները — ..նաստան, Եուկոսլավիա, Ռումանիա — կարելի է համոզել ..ազան փշրանքներով. իսկ ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն Մեծն ..տանիան, որ կրնայ ամբողջովին վիժեցնել ե՛ւ ժողովը ե՛ւ ..գիրը:

..Զափազանցութիւն չէ ըսել թէ՝ հաշտութեան խորհրդա..ոփներէն յետոյ, ամէնէն կնճռոտ խորհրդակցութիւնն է որ ..ի կ'ունենայ Լահէյի մէջ: կա՛մ իսկապէս վերջնական հաշ..արդար մըն է որ պիտի կատարուի Հոլանտայի մայրաքա..քին մէջ, եւ կամ նոր ճեղքեր պիտի գոյանան, դուռ բանա..անվերջ քաշքշուքներու:

..Ջղագրգիռ օրեր կ'անցընէ դիւանագիտական աշխարհը:

Շ.

ՏՈՄՍԵՐ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԼԵԶՈՒՆ

Պոլսոյ «Ազգարար»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստոս).

— «Մեր խօսքը հայ լեզուի մասին է, անոր՝ որ «մեծասքանչ» կը կոչուի, բայց այնքան խեղճուկ, ողորմելի ձեւ մը կ'առնէ շատ մը գրիչներու տակ:

Ծայրայեղ մաքրութիւն կամ կանոնական ուղղափառութիւն չէ որ կը փնտռենք: բայց իրաւունք ունինք սպասելու որ մեր լեզուն ուղիղ գրուի, կամ գոնէ այնպիսի ձեւով մը, որ հասկնալի դառնայ եւ սխալները չաղաղակեն:

Այս պահանջն ալ կ'ընենք ոչ թէ նախակրթարանի ընթացաւարտներուն կամ հասարակ ժողովուրդին, այլ անոնց որոնք «մտաւորական»ի տիտղոս ունին, համալսարան աւարտած են եւ կամ գրոց-բրոցի հովեր կ'առնեն թերթերու մէջ երեւալով:

Մեր բարձր դասը միշտ կը սիրէ եւրոպայի թեւով թռչիլ, տեղի-անտեղի փարիզէն ու Լոնտոնէն օրինակ բերել, եւ տեսակ մը արգահատանքով նայիլ ազգային արժէքներուն:— թե՞րթ է, դպրո՞ց է, հիւանդանո՞ց է եւն. եւն.:

Բայց բնաւ նկատի չեն առներ թէ եւրոպայի մէջ կարելի չէ հանդիպիլ բարձրագոյն եւ նոյնիսկ երկրորդական կրթութիւն ստացող մէկու մը, որ չիտնարէնի պէս գործածէ մայրենի լեզուն, չկարենայ քանի մը տող անսխալ շարել տակ տակի: բայց ի՞նչ կ'ըսենք, հոն հասարակ բանուորն անգամ գիտէ այսքան մը բան, եթէ ոչ դպրոցի, գոնէ ընթերցանութեան շնորհիւ:

Մեր մէջ, սակայն, բոլորովին տարբեր վիճակ կը տիրէ: կը տեսնես մտաւորականներ, — փաստաբան, բժիշկ, դեղագործ եւն.— որոնց մէկ նախադասութեան մէջ երբեմն հինգ-վեց սխալ կը վխտայ: իսկ քերականական կապը յաճախ պակաս է, կամ բոլորովին անգոյ: Ասդիէն անդիէն բառեր քով քովի շարած են, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բայերու դէմքին եւ կէտադրութեան: Այնպէս որ պէտք է զօրութեամբ հասկնաս գրողին «միտ բանին»: Այնքան անշնորհ ու թափթփած է գրութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, չենք պահանջեր որ ազատ ասպարէզի հետեւողները անթերի գրեն: բայց իրաւունք ունինք սպասելու որ գոնէ զռացող սխալներ չգործեն, կամ վիժուքներ հրապարակ չհանեն իբր արտայայտութիւն «մեծասքանչ» լեզուին:

Եւ ինչ որ ամէնէն կսկծալին է, երիտասարդ մտաւորականներն են աւելի որ չեն գիտեր մեր լեզուն: Հիները, նոյն իսկ վաճառական կամ արհեստաւոր դասէն, աւելի բարեբախտ են այս տեսակէտով»:

ՀԱՑԸ ԵՒ ՇԱՔԱՐԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՆ

Սէնի Նահանգապետին հրամանագրով վաղուընէ սկսեալ հացին քիլոն 5 սանթիմ կ'աժաննայ եւ պիտի ծախուի 2 ֆր. 15ի:

*** Վերջերս ցորենի եւ շաքարի մաքսատուրքին վրայ զեղչ մը եղած ըլլալով, շաքարի քիլոն ալ 25 սանթիմ պիտի աժաննայ: Յոյս կայ որ հետզհետէ աւելի պակսին հացին եւ շաքարին գիները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Լահէյի Խորհրդաժողովը

Ֆրանսայի ելմտական նախարար Հանրի Շէրոն պատասխանեց Անգլիոյ ելմտական Նախարար Սնոտընի բուռն յարձակողականին: Մասնաւորապէս յիշեց թէ Եընկի ծրագիրը «անբաժանելի ամբողջութիւն» մըն է, կարելի չէ ընդունիլ մէկ մասը եւ մերժել միւսը: Դիտել տուաւ թէ Սնոտըն կ'ընդունի Գերմանիոյ վճարելիք գումարին ամբողջութիւնը, վճարման պայմանաժամը, Տօուըսի ծրագրին ստեղծած հակակշռի մարմիններուն ջնջուիլը, ու աւելցուց թէ՝ երբ այս կէտերը կ'ընդունի, Անգլիա տրամաբանօրէն պէտք է ընդունի Եընկի ծրագիրը ամբողջութեամբ:

Այս ծրագիրը Ֆրանսայի համար ալ ունի շատ անպատեհութիւններ, ծանր զոհողութիւններ կը պարտադրէ անոր, եւ սակայն Ֆրանսա կ'ընդունի զայն յանուն համերաշխութեան, այնպէս կայ Տօուըսի ծրագիրը, որ կանոնաւորաբար կը գործադրուի:

Գալով իւրաքանչիւր երկրի ինկած բաժնին, որուն շուրջ առարկութիւններ ըրաւ Սնոտըն, Շէրոն ըսաւ թէ Սփայի համաձայնագիրը Ֆրանսայի բաժինը որոշած էր 54.45 առ հարիւր, մինչ Եընկի ծրագրով որոշուած է 52.63 առ հարիւր:

Տօուըսի ծրագրին համաձայն, Ֆրանսա պիտի ընդունէր այնքան դրամ, որ իր պարտքերը վճարելէ յետոյ, իրեն պիտի մնար՝ 913-613 միլիոն մարք ոսկեդրամ՝ 1929-1935: Անկէ յետոյ աւելի քան 37 տարի շարունակ պիտի ստանար նուազագոյն 510 միլիոն մարք. մինչդեռ Եընկի ծրագրով այդ գումարը զեղչուած է 420 միլիոնի ամբողջ 37 տարիներու ընթացքին: Դեռ կան ուրիշ զոհողութիւններ ալ: Ո՛չ մէկ ազգ այսքան ծանր կրճատումի ենթարկուած է հատուցումներու իր իրաւունքներուն մէջ:

Հետզհետէ խօսեցան Փորթուկալի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ (Շթրէզէման), Յունաստանի (Վէնիզէլոս) եւ Եուկոսլաւիոյ Ներկայացուցիչները: Վէնիզէլոս խստիւ քննադատեց Եընկի ծրագիրը, որ Յունաստանի բաժինը կը զեղչէր անիրաւօրէն:

Կէսօրէն վերջ խօսեցան Պելճիքայի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչները, որոնք յայտնեցին թէ՝ հակառակ իրենց պարտադրուած զոհողութիւններուն՝ կ'ընդունին Եընկի ծրագիրը: Խօսեցաւ նաեւ ամերիկեան դիտողը՝ Ուիլսըն:

Եընկի ծրագրին մասին ընդհանուր վիճաբանութիւնը փակելով որոշուեցաւ կազմել երկու յանձնաժողովներ՝ մէկը ելմտական, միւսը քաղաքական. ասոնք պիտի կրնան ենթայանձնաժողովներ կազմել եւ փորձագէտներու խորհուրդին դիմել:

Առաջին յանձնաժողովը պիտի քննէ Եընկի ծրագիրը եւ անոր գործադրութեան վերաբերեալ մասերը, որոնք առկախ ձգուած էին փորձագէտներուն կողմէ. պիտի լրացնէ ծրագրին պակասները, պիտի զբաղի միջազգային դրամատան կազմակերպութեան խնդրով եւն: Ելմտական յանձնաժողովին մէջ երկուական ներկայացուցիչ պիտի ունենան խորհրդաժողովին մասնակցող բոլոր պետութիւնները: Յանձնաժողովին Նախագահ ընտրուեցաւ Պելճիքայի ելմտական Նախարար Հուեմար:

Քաղաքական յանձնաժողովի Նախագահ ընտրուեցաւ Անգլիոյ արտաքին Նախարար Հէնտըրսըն, Պրիանի առաջարկով:

Երէկ կէսօրէ վերջ գումարուեցան երկու յանձնաժողովներն ալ:

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագծումը

Ֆրանքլեն-Պույիոնի համաձայնութեան հիման վրայ, սահմանագծման կէտերը ճշդելու համար Նիսիպինի կողմերը գացած էին Հալէպի Տեղեկատուութեանց Դիւանի ընդհ. տնօրէն ֆրանս. զօր.-գնդապետ Մորթիէ եւ հարիւրա.պետ Պօնօ: Ասոնք վերադարձած են, յայտնելով որ սահմանագծումը մասամբ կատարուած է:

Կարգադրութիւնը եղած է հետեւեալ կերպով.

1. Թուրքերը իրենց գրաւած վայրերը պարպելով ըստ համաձայնութեան, Յուլիս 20ին ֆրանս. ուժերու յանձնած են զանոնք:

2. Սուրիական սահմանի վրայ տասը զինուորական եւ երեք մաքսային պահականոցներ հաստատուելով, Օգոստ. 1էն գործի պիտի սկսին:

3. Սահմանային խաղաղութիւնը խանգարող եւ ձերբակալուելիք ոճրագործներու ցուցակները փոխանակուած են երկուստեք, ըստ որում 140 անձեր ցուցակագրուած են:

4. Սուրիա կալուած ունեցող Թուրքիացիներու արտօնուած է առանց մաքսի իրենց բերքերու փոխադրութիւնը կատարել: Այս մասին հրահանգ տրուած է սուրիական կառավարութեան:

Անգլիա եւ Եգիպտոս

«ԿԱՄ ԿԱՌԱՎԱՐԵՑԷՔ, ԿԱՄ ԵԼԷՔ ԳԱՑԷՔ»

Անգլեւեգիպտական նոր դաշնագրին առթիւ բուռն գայրոյթ առաջ եկած է Անգլիոյ պահպանողական շրջանակներուն մէջ: Պոլտուինի դահլիճին ներքին նախարար Սըր Ուիլեըմ Ճոյնսըն Հիքս (այժմ լորտ Պրէնտֆորտ) տեսակցութեան մը մէջ խստիւ կը քննադատէ Հէնտըրսընը եւ կ'ըսէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՑԷՓԼԻՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Նիւ Եորք, 8 օգոստոս.— «Կոմս Ցէփլին» այս առաւօտ կանուխ ճամբայ ելաւ Լէյքհըրսթէն՝ Ֆրիտրիխսհաֆէն վերադառնալու համար: Ճամբայ ելլելէ երեք ժամ առաջ, երկու երիտասարդներ փորձեցին գաղտագողի տեղ գրաւել օդապարիկին մէջ: Մէկը ձերբակալուելով յայտարարեց թէ կ'ուզէր Համպուրկ երթալ՝ իր հիւանդ մեծ մայրը տեսնելու, իսկ միւսը որ կայանին մէջ աշխատող նաւաստի մըն է, յաջողեցաւ փախչիլ:

Այս անգամ ցէփլինը կը բերէ 21 ճամբորդներ, որոնց մէջ են՝ տիկ. Ուիլեըմ Լիտս (նախկին իշխանուհի սենիա Յունաստանի) եւ իր միլիառատէր ամուսինը, տիկ. Տրմընտ Հէյ, սըր Հիւպըրթ Ուիլքինս, «Լոս Անճըլէս» ղեկավարի հրամանատար Ռօզէնտալ եւ ուրիշ երկու ամերիկացի սպաներ:

Տոքթ. Էքընէր կը յուսայ այս անգամ աւելի արագ վերադառնալ եւ նոր մրցանիշ մը հաստատել:

Գերմանիա վերադառնալէն յետոյ, «Կոմս Ցէփլին» պիտի ձեռնարկէ աշխարհի շրջանը կատարելու: Անոնք որ կ'ուզեն մասնակցիլ աշխարհի շրջանին, պէտք է վճարեն 227,000 ֆրանք:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ 43 ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Օրլիի օդանաւային կայանէն 43 օդանաւեր ճամբայ ելան՝ եւրոպայի շրջանը կատարելու համար: Ջանազան աղգերու պատկանող 55 օդանաւեր կը մասնակցէին Challenge Internationaleի նախնական փորձերուն, կազմակերպուած Ֆրանսայի Աէրօ-Քլիւպին եւ Միջազգային Օդանաւորդութեան Դաշնակցութեան կողմէ: Ասոնցմէ 12ը զանազան պատճառներով չկրցան յաջողիլ փորձերուն մէջ, այնպէս որ վերջին փորձին (եւրոպայի շրջանը՝ 25 հանգրուանով) մասնակցեցան միայն 43 օդանաւեր: Մրցորդներուն մէջ կան բացի ֆրանսացիէ, անգլիացի, գերման, քանատացի, իտալացի, պելճիքացի, չեխ եւ զուիցերիացի օդանաւորդներ: Ասոնք հետզհետէ պիտի հանդիպին հետեւեալ 25 քաղաքները.— Պալ, Ժընեւ, Լիոն, Մարսէյլ, Սէն Ռաֆայէլ, Թորինօ, Միլանօ, Վենետիկ, Զաղրէպ, Պելկրատ, Թուռն-Սէվէրին, Պուքրէշ, Թուռն-Սէվէրին, Փեշթա Վիեննա, Պռնօ, Փրակա, Պրէսլաու, Վարշաւա, Փոզէն, Պերլին, Համպուրկ, Ամսթէրտամ Պրիւքսէլ եւ Փարիզ: Այս 25 հանգրուանները կը ներկայացնեն մօտ 6200 քիլոմեդր ճամբայ մը:

Կը կարծուի թէ առաջին օդանաւերը պիտի կրնան Փարիզ հասնիլ օգոստոս 14ին, իսկ յետամնացները օգոստոս 20ին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,,Ի

Օգոստոսի թիւը (8—291), *հետեւեալ բովանդակութեամբ՝*

Ջին - Խորհրդային բախումը (*Խմբագրական*), Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին (*Ն. Հանգոյց*), կազմակերպական խնդիրները Հ. Յ. Դ. 11րդ Ընդհ. Ժողովում (*Ա. Ջամալեան*), կոմսոմոլի ծոցում (*Ա. Մասուրեան*), Արեւելեան նահանգները (*Հրանտ Սամուէլ*), Թուրքիոյ շուրջ, Արարատի կռիւները (*Ե. Ի.*), մեր զոհերը, Թղթակցութիւններ, Արձագանգներ, իրենց իսկ բերանով:

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆրանք: Հատը ձեռքէ 2,50 ֆր.: Հասցէ՝ 5 Rue des Gobelins:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՄԲ. — Մեր աշխատակցին այս յօդուածը, ինչպէս առհասարակ այս շարքը, կը հրատարակենք իբրեւ վերլուծումը տիրող կարգուսարքէն ծնած գործնական խնդիրներու, եւ իբրեւ նիւթ ընդհանուր զարգացման։ Բոլորովին տարբեր է բուն աշխատաւորական տեսակէտը, որ եւ մեր տեսակէտն է։

Այս առթիւ աւելցնենք որ, ինչպէս գործարանատէրերը, նոյնպէս բանուորները վերջին պահուն տրամադրութիւն ցոյց տուած են միջին ճամբայ մը գտնելու եւ գործարանները վերաբանալու։

Լանքաշայրի նահանգը՝ Մանչէսթըր կեդրոնով՝ Անգլիոյ հիւսուածեղէնի արհեստագործութեան որրանն է և երեսուն-քառասուն տարի առաջ կը հայթայթէր ամբողջ աշխարհի բամպակեղէն հիւսուածքները։ Հետզհետէ Իտալիան, Ֆրանսան եւ Ամերիկան 1900էն սկսեալ հրապարակ իջան եւ գրաւեցին կարեւոր մաս մը Մանչեսթրի յաճախորդ հրապարակներէն, բայց որովհետեւ աշխարհի սպառումն ալ հետզհետէ կ'աւելնար, օտար մրցակցութիւնն այնչափ զգալի չէր։

1919—20ին Մեծ Պատերազմի չորս ահաւոր տարիներէն վերջ՝ Լանքաշայրի գործարաններն անհելի ապսպրանքներ ունեցան աշխարհի ամէն կողմերէն եւ ահագին գործեր ըրին, շատ նպաստաւոր պայմաններով։ 1921էն սկսեալ, սակայն, պարագաները փոխուեցան եւ անկէ ի վեր անգլիական ամբողջ ճարտարարուեստը կը գտնուի հիւանդագին վիճակի մը մէջ։

Պատերազմէն յետոյ, անգլիական ոսկելինն ալ ֆրանքին, լիրէթին եւայլն դրամները նման կորսնցուց իր արժէքէն մաս մը, թէեւ ոչ միեւնոյն համեմատութիւններով։ Այդ ժամանակները անգլիական գործարանատէրերը ստիպուեցան ոսկելինի արժէքին յարմարցնել գործաւորական վարձքերը, որոնք աւելցան մինչեւ հարիւրին 80, բայց վերջը երբ կառավարութիւնը յաջողեցաւ ոսկելինը իր ոսկիի՝ նախապատերազմեան սակին հաւասարեցնել, կարելի չեղաւ պակսեցնել գործաւորներուն յաւելեալ վարձքերը։ Այդ կացութեան հետեւանքներն է որ կը քաշէ այսօր անգլիական ճարտարարուեստը, որովհետեւ իր վճարած աշխատավարձերը մօտ հարիւրին 20 աւելի են միւս բոլոր երկիրներու վճարածներէն և հետեւաբար իր արտադրած ապրանքներն ալ միեւնոյն համեմատութեամբ աւելի սուղի կը նստին եւ չեն կրնար մրցիլ ժամն արտադրող երկիրներու հետ։ 1926ին, հանքատէրերը դադրեցուցին ածխահանքի շահագործումը, որովհետեւ վնաս կ'ընէին, այժմ ալ Լանքաշայրի հիւսուածեղէնի գործարաններն են որ կը գոցեն իրենց դռները, որովհետեւ գործաւորները կը մերժեն հարիւրին 12.50 զեղչ մը իրենց վարձքին վրայ։

Կարելի է ըսել թէ կրնան գործարանատէրերը նուազ շահիլ եւ շարունակել արդիւնաբերութիւնը, բայց իրական կեանքի մէջ դժուար է այդ սկզբունքի կիրառումը։ Բոլոր մեծ երկիրներու գործարանատէրերն ալ իրենց ապրանքներու գինը կը հաշուեն գրեթէ նոյն ձեւով։ Արհեստագործեալ ապրանքի մը վրայ դրամագլուխի հարիւրին 5—6 տոկոսը մեծ դեր մը չի խաղար. առհասարակ մէկ երրորդը միայն տոկոս, ծախք (վարձք, տուրք եւլն.) եւ շահ։ Արդ, երբ անգլիացի գործարանատէրը հարիւրին 15—20 աւելի վարձ կը վճարէ իր գործաւորին, չի կրնար մրցիլ Իտալացիին կամ Ֆրանսացիին հետ, եթէ մինչեւ իսկ իր շահելիք հարիւրին 10—15էն 5—10 զեղչէ։ Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը այս դժբախտ կացութեան.— Անգլիոյ սովորաբար ունեցած 1,300,000 անգործներուն վրայ աւելցան, անցեալ շաբաթ, 500,000 նոր անգործներ, եւ դեռ շարժումը կրնայ ծաւալիլ։

Աւելի լաւ բացատրելու համար գիներու վերոյիշեալ անհաւասարակշռութիւնը, երեւակայեցէք հետեւեալ պատկերը.— Առաւօտ մը կ'արթննանք եւ մօգական ճպոտով մը աշխարհի բոլոր առարկաները հինգ անգամ մեծցած կ'ըլլան՝ առանց մեր գիտակցութեան։ Այսինքն մեր բնակած տունը հինգ անգամ աւելի լայնցած ու երկարած ըլլայ, փողոցները հինգ անգամ աւելի ընդարձակուած եւայլն։ Կը կարծէ՞ք թէ մեզի համար զգալի պիտի ըլլայ այդ. բնաւ երբեք. որովհետեւ մեր մարմինն ալ հինգ անգամ աւելի լայնցած ու երկարած պիտի ըլլայ եւ եթէ մեզր մը առնենք մեր դէմի ծառը չափելու համար, միեւնոյն երկայնութիւնը պիտի ունենանք, որովհետեւ մեր ձեռքի մեզրն ալ հինգ անգամ մեծցած է։ Այդ ծառը առաջ տասը մեզր երկայն էր հին մեզրով, հիմա ալ տասը մեզր երկայն է նոր մեզրով։

Միեւնոյն ձեւով, Ֆրանսայի մէջ պատերազմէն առաջ 20 ֆրանք արժող բան մը այսօր թէեւ մօտաւորապէս 100 ֆր. կ'արժէ, բայց իմ ունեցած 20 ֆրանքնոց ոսկի դրամս ալ որովհետեւ այսօր 100 ֆր. կ'արժէ, ես բան մը չեմ կորսնցներ։ Բնական է միեւնոյն մաթեմաթիքական ճշդութեամբ չեն համատիր իրարու հետ առեւտրական գիները, բայց որոշ չափով համեմատութիւնը պահուած է։ Մինչդեռ Անգլիոյ մէջ խնդիրը տարբեր ուղղութեամբ կարգադրուեցաւ. օրավարձերը աւելցան նախապատերազմեան 80 առ 100 յաւելումով եւ գիները սղեցին, իսկ չափը, դրամը միեւնոյնը մնաց. տնտեսական արտառոց սխալ մըն է. այս, որուն հետեւանքները դառնապէս կը զգան այժմ, երբ արդէն ուշ է։

Այս գլխաւոր պատճառին առընթեր, կան նաեւ ուրիշներ, որոնք աւելի կը բարդացնեն կացութիւնը։ 1919 20ի շահաբեր օրերուն դրամատուններն ահագին վարկեր բացին գործարանատէրերուն, որպէսզի կարենան հասնիլ եղած ապսպրանքներուն։ Երբ 1921ի առեւտրական տագնապը ծագեցաւ, գործարանատէրերը մնացին այդ ահագին տալիքներուն, ինչպէս եւ մեծաքանակ ապրանքի ծանրութեան տակ։ Տոկոս տոկոսի բարդուեցաւ եւ շատերն ստիպուեցան աժան գնով ծախել եւ կորսնցնել 1919 20ի ամբողջ շահերը եւ մաս մըն ալ իրենց դրամագլխէն։

Միւս կողմէն, շատ մը անգլիական գաղթավայրեր պատերազմէն վերջ հետամուտ եղան ներքին ճարտարարուեստը զարգացնելու եւ այսօր Հարաւային Ափրիկէն, Հնդկաստանն ու Աւստրալիան համեմատաբար աւելի քիչ արհեստագործեալ ապրանք կը գնեն Անգլիայէն, քան պատերազմէն առաջ։

Աշխատաւորական դաշինքը, գործաւորներու համակրութիւնը կորսնցնելու մտավախութեամբ ստիպուած է խիստ վարուիլ գործարանատէրերու հետ, բայց դրամագլուխը չի համակերպիր վարդապետութեան, դժբախտաբար։ Ան չի կրնար մնասով աշխատիլ։ Երբ ռեւէ անհատ կընայ անվտանգ եւ անաշխատ իր դրամներն օգտագործել 100ին 6 - 7ով, խոյս կուտայ անշուշտ այն տեսակ գործերէ, որոնց մէջ բացի աշխատանքի ծանրութենէն, կան նաեւ վարկի հաւանական կորուստները, գներու եւեւէջներու հաւանականութիւնները եւայլն եւայլն եւ որոնք տարեգլխուն իրեն գոնէ 10-15 առ 100 զուտ շահ մը չեն ապահովեր։

Հետեւանքը պիտի ըլլայ «լոքաութ»ի երկարատեւութիւնը եւ անգործութեան շարունակումը։ Կ'ըսուի թէ արդէն ֆրանսական գործարաններ ստացած են շատ մը ապսպրանքներ, որոնք Անգլիոյ պիտի տրուէին։ Եթէ այս վիճակը շարունակուի, մեծ հարուած պիտի կրէ անգլիական ճարտարարուեստը, միեւնոյն ատեն մնասելով բանուորին։ Անգործներուն տրուած կառավարական նպաստը երկար չպիտի կրնայ տեւել եւ աշխատաւորական դաշինքը ապահովաբար ծանր փորձի մը պիտի ենթարկուի, տեսականը գործնականին հետ հաշտեցնելու համար։

Մ. Տ.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒԱՌ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Ե.

Այժմ աղիւսակի ձեւով ներկայացնենք պատկերը Անատոլուի մէջ ցրուած բեկորներուն.

Քաղաք եւ շրջաններ	Ի վիճակի Հայեր	Թշուառներ	Հայութեան թիւը	Թրքացած Հայեր	Ընդհ. գումար
Վան	—	23	23	68	81
Մուշ	—	40	40	130	170
Բաղէշ	—	36	36	170	206
Կարին	—	54	54	140	194
Դերջան	—	35	35	70	105
Երզնկա	—	56	56	87	143
Տէրսիմ	—	950	950	320	1270
Բալու	—	230	230	520	750
Խարբերդ	120	950	1070	270	1340
Արաբկիր	150	1026	1176	180	1356
Շ. Գարահիսար	—	249	249	215	464
Տիվրիկ-Կիւրին	20	387	407	75	482
Մալաթիա	300	1350	1650	530	2180
Սեբաստիա	600	5200	5800	150	5950
Տիարպէքիր-Մարտին	750	5845	6595	1476	7071
Սեվերէկ	—	15	15	34	49
Ուրֆա	—	56	56	650	706
Այնթապ	—	120	120	50	170
Ատանա	—	48	48	150	198
Կեսարիա	500	3300	3800	130	3930
Եոզկատ	130	1630	1760	120	1880
Թոքատ	250	1830	2080	645	2725
Տրապիզոն	—	312	312	100	412
Սամսոն	180	1120	1300	170	1470
Սեւ ծովու եզերքներ	350	1510	1860	700	2560
Քասթէմունի	300	2200	2500	300	2800
Գոնիա	250	950	800	160	960
Էսկիշէհիր-Աֆիոն	30	270	300	80	380
Ատաբազար	—	250	250	30	280
	3930	29642	33572	7710	41282

Հոս պահ մը կանգ առնենք, կարենալ դասաւորելու համարգըրուած թիւերը.—

Ինչպէս կը տեսնուի, ներկայիս Անատոլուի խորերը ապրող Հայերու մօտաւոր թիւը 41,282ի կը հասնի, որոնց 7710 թրքացածներ։

Անշուշտ սխալ պիտի ըլլար ենթադրել թէ տրուած թիւերը վերջնական կամ անփոփոխ են։ Ներկայ պայմաններու մէջ կանոնաւոր վիճակագրութիւն պատրաստել անկարելի է։ Կարելիութեան սահմաններու մէջ երկար քննութիւններէ եւ մանրակրկիտ հարցափորձերէ վերջ, դժուարաւ յաջողեցայ, եթէ ոչ կատարեալ, գոնէ մասնակի ծանօթութիւններով եւ մօտաւոր թիւերով վիճակագրութիւնը պատրաստել։

Վիճակագրութեան առաջին սիւնակին մէջ «ի վիճակի» ցոյց տրուած 3930 եւ երկրորդ սիւնակին 29.642 չքաւոր հայրենակիցներու վիճակի մասին գաղափար մը կազմելու համար, պէտք կը տեսնեմ քանի մը համառօտ ծանօթութիւններ տալ մէկին թէ միւսին կացութեան շուրջ։

Ընդհանուր առումով չէ որ կը գործածենք այդ վերնագիրը, այլ նկատի ունենալով Թուրքիոյ տնտեսական սնանկութիւնը Անցեալ տարիներուն աւելի մեծ էր թիւը անոնց, բայց շարունակական գաղթերու եւ կառավարական սեղմումներու հետեւանքով, ի վիճակի —ինքնաբաւ— եղողներու թիւը պակսեցաւ։ Եւ 3930 ցոյց տրուածը ոչ թէ ճիշդ ու ճիշդ, այլ մօտաւոր թիւն է հաշուուած ընդհանուր կացութեան վրայ։

Այդպիսիներուն եթէ հնարաւորութիւն տրուի գաղթելու, կարող են իրենց անձնական ծախքերով որոշել վայր մը երթալ, առանց ազգային մարմիններու օժանդակութեան. բաւ է որ բաց դուռ մը, ապահով բնակավայր մը ունենան, ուր գոնէ կեանքի ապահովութիւն գտնեն։

Պարագան բոլորովին տարբեր է այն բազմահազար հայրենակիցներուն, որոնք օրը օրին կ'ապրին տեղւոյն վրայ, բայց ի վիճակի չեն ճանապարհածախքերնին հոգալու։ Աւելի մեծ է թիւը անոնց, որ զուրկ են ապրուստի ամէն միջոցներէ։

Օրը օրին ապրողներէն մէկ մասը գուցէ ճար ճարակ ընեն եւ ինքզինքնին մօտակայ կայարան մը կամ նաւահանգիստ մը փոխադրեն. ոմանք նոյնիսկ կարելի է կէս ճանապարհածախքերնին հոգան։ Բայց կան եւ բոլորովին անկումներ, թշուառ ու մերկ բազմութիւններ՝ զուրկ նիւթական միջոցներէ եւ լքուած ու անտեսուած բոլորէն։

Անատոլուի խորերը մեռնելու դատապարտուած 40,000է աւելի հայրենակիցներու փրկութեան մասին խորհիլ ուզող ազգային մարմինները նկատի ունենալու են հետեւեալ գլխաւոր պարագաները.—

1.— Նկատելով որ Անատոլուի հայութեան մէկ մասը թրքացած է եւ ոմանք խնամիական կապերով կապուած են Թուրքերու հետ, աշխատիլ մնացեալներու ապագայութիւնը ապահովել։

2.— Վիճակագրութեան մէջ ցոյց տրուած 33,572 հայրենակիցներէն հազիւ 25 հազարը պատրաստակամութիւն— աւելի ճիշդը կարելիութիւն— ունի գաղթելու, ու եթէ նկատի ունենանք ի վիճակի եղողներու թիւը, որ 4000ի կը հասնի, կը մնան 21,000 հայրենակիցներ ճանապարհածախքի կարօտ (որոնցմէ գոնէ հազարը կէս ծախքով կրնան բաւականանալ)։

3.— Գաւառահայութիւնը ապահով շրջան մը— ի մասնաւորի Հայաստան— փոխադրելու համար նկատի ունենալ 25 հազար, իսկ ծախքերու հաշուակցութեան ժամանակ 21 հազար անձ— որովհետեւ 4000ը թէեւ պէտք չունի նիւթական աջակցութեան, բայց գաղթավայր մը բնակելու համար տեղ մը կ'ուզէ։

Հայաստանի կառավարութեան եւ ազգային մարմիններու անհոգութեան երեսէն քանի մը տարուան մէջ 7 հազար թրքացածներ եւ 10 հազարէ աւելի կորսուածներ ունեցանք։ Այս տարի կացութիւնը բոլորովին փոխուած է եւ եթէ կարճ ժամանակի մէջ միջոցներ ձեռք չառնուին, մնացեալ 25 հազար հայութիւնն ալ վերջնականապէս պիտի ոչնչանայ։

Պզտիկ թիւ չէ 25 հազարը, առանց հաշուելու անոնք, որ ընդհանուր գումարէն զեղչեցինք։

Առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, մեր միջոցներու ներած չափով արձանագրեցինք Անատոլուի հայութեան այսօրուան թիւը։ Չուզեցինք նկարագրել ընդհանուր թշուառութեան պատճառով տեղի ունեցած սրտաճմլիկ դէպքերը։ Ընթերցողը ինք թող հետեւցնէ՝ ինչ որ մենք չուզեցինք ըսել։

Այլեւս խօսքը ազգային մարմիններունն է. թո՛ղ ընեն՝ ինչ որ կրնան ընել, եթէ կ'ուզեն փրկել 25,000 ազգայիններու կեանքը։

(Վերջ)

ԹԷ Ի՛ՆՉՊԷՍ ՇՈՂԻԿԸ ԲԺՇԿՈՒԵՑ

Բանուոր Ասատուրի կին Շողիկը նոր էր վեր կացել ծննդաբերութիւնից եւ սաստիկ ցաւեր էր զգում, ուստի նրան խորհուրդ տուին գնալ ամբուլատորիա բժշկուելու։

Շողիկն առաջին անգամ էր մտնում ամբուլատորիա, եւ ինչպէս անծանօթ պայմաններին՝ մօտեցաւ առաջի պատահած սպիտակ խալաթաւորին եւ դեռ բերանը չէր բացել, որ խալաթաւորը կանխեց ասելով.— Ես չեմ, ես չեմ։ Վերջապէս բարի մարդիկ Շողիկին ասին, որ հարկաւոր է մօտենալ փոքրիկ պատուհանին։

— Այստե՞ղ են ընդունում հիւանդներին,—հարցրեց Շողիկը, մօտենալով պատուհանին։

—Ոչ, այստեղ ցուցակագրում են, ասաց պատուհանաբնակն այնպիսի մի տոնով, որ կարծես նրա պարտականութիւնների մէջ էր մտնում հիւանդներին նաեւ սովորեցնել ճիշդ արտայայտուելու։

— Ես էլ հիւանդ եմ, ինձ էլ ցուցակագրեցէք։

— Քու հիւանդութի՞ւնը։

— Կանացի հիւանդութիւն։

— Դէ՛ կին ես, կանացի հիւանդութիւն կ'ունենաս։

— Դրուստ է, ծննդաբերութիւնից եղաւ։

— Բոլա, հասկացայ։ Ա՛ռ էս թուղթը, վաղը կը գնաս քեզ մտիկ կտան։

— Չի՞ ըլլի, էսօր մտիկ տան, եղբայր ջան, շատ վատ եմ։

— Չէ՛։

Շողիկը տուն եկաւ, քաշլեբելով իրեն վաղուայ յոյսով։

Հետեւեալ օրը որոշեալ ժամին Շողիկը մօտեցաւ պատուհանին, ներկայացնելով խնամքով պահած թուղթը, բայց այս անգամ մէկ ուրիշ անձնաւորութիւն էր նստած։

— Էս ո՞վ է տուել քեզ այս թուղթը։

— Այստեղի մարդը։

— Ինչ յիմար մարդ է եղել, էսպէս թո՞ւղթ կտան։

— Քեզ էս թղթով չեն ընդունի։

— Հիմի ի՞նչ անեմ։

— Վերցրու այս թուղթը եւ վաղը կը գաս, քեզ կը բժշկեն։

— Ասում ես վա՞ղը…

— Հա, հա, ասացի վա[illegible]

— Եղբայր ջան,— Շողիկն աղերսագին,— աղաչում, մի բան արա՝ [illegible] գունեն՝ ոտի վրայ կանգնե[illegible] չկայ վրէս, 10 շահի էլ ֆ[illegible] փող եմ տուել, ես էլ [illegible] կնիկ եմ…

— Ասացի, որ վաղը [illegible] էստեղ ճառախօսելու [illegible] գնա՛։

Շողիկը ներկայացաւ [illegible] օրը, եւ այս անգամ պա[illegible] առջեւ նստած էր մի երրոր[illegible] նաւորութիւն։

Շողիկը մեկնեց [illegible] թուղթը։

— Էս թղթո՞վ ես [illegible] ներկայանալ բժշկին, [illegible] թուղթ է որ, սրանով բժի[illegible] չի ընդունի — ասաց նոր [illegible] կագրողն այնպիսի մի [illegible] կարծես Շողիկն էր մեղա[illegible] իրեն ոչ համապատասխան [illegible] էին տուել։

— Ես ի՞նչ իմանամ, [illegible] ջան, էստեղի նստողը [illegible] եւ ասաւ վաղը կը գաս։

— Նա ոչինչ չի իմա[illegible] ոչինչ, դու մի յուսահա[illegible] այժմ քեզ մի թուղթ կ[illegible] դու կը գաս…

— Վա՞ղը, — վրայ Շողիկն անհամբեր։

— Ո՛չ։

— (՞)

— Դուք կը գաք [illegible] օրից յետոյ։ Ձեր համար[illegible] եւ 4 օրից հազիւ ձեր [illegible] հասնի։

Շողիկի ոտքերը թ[illegible] աչքերը մթնեցին եւ նրա[illegible] դան հայեացքը մի ա[illegible] նակ մեխուած մնաց ցուցա[illegible] ղի դէմքին։

Նա չէր հասկանում, [illegible] է կատարւում իր շուրջը, [illegible] ուզում հաւատացած լինել [illegible] կանչերին։

— Հայերէն հասկա[illegible] քուրիկ, 3 օրից յետոյ [illegible] եալը։

(«Խորհրդ. Հայաստան» 23[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱ[illegible]

(Քաղուած խորհրդ. Թե[illegible]

ԱՐԹԻԿԻ ՄԷՋ

Արթիկ 3600 բնակ[illegible] աւան մըն է որ շնորհիւ [illegible] քարի հանքերուն, մեծ [illegible] րութիւն ստացած է։ Շին[illegible] թեան համար, մինչեւ [illegible] տարուան վերջը պիտի [illegible] 400,000 ր.։ Պիտի շինուի[illegible] նիք, համագործակցական[illegible] ճաշարաններ եւ փուռ։

Գիւղին վերի մասի[illegible] փորուած է 2 քիլոմ. [illegible] թեամբ առու մը, մինչ[illegible] րամշակման գործարանն[illegible] քարհանքը, գործարանն[illegible] կտրող մեքենաներուն [illegible] տակարարելու համար։ [illegible] հարցը դեռ չէ լուծու[illegible] քննուին կարգ մը [illegible] Եթէ անոնք չկարենան [illegible] ջուրի պահանջը, կը [illegible] ջուր բերել Մանթաշի ձոր[illegible] անհրաժեշտ պիտի ըլլայ [illegible] հինէն մնացած առուները [illegible] ղի կառուցման յատկա[illegible] 160,000 ր.։ Կառուցուելի[illegible] մուղը ջուր պիտի հա[illegible] քարամշակման գործարա[illegible] կտրող մեքենաներուն, եր[illegible] ղիին եւ բնակչութեան։

Քարահանքերէն քարը դեռ ձեռքով կը [illegible] կազմակերպուած քարհ[illegible] հեստանոցներու մէջ։ Ձեռ[illegible] թիւնն իր տրամադրութեա[illegible] ունի միայն 2 քարհա[illegible] նայ։ Անոնցմէ մէկը [illegible]

…ֆիւզին ձախ կողմի բարձունքնե- րուն վրայ, փորձի համար փոր- ուած էր անցած է յաջող, որմէ յե- տոյ, երկու մեքենաները գե- տեղուած են քարի արտադրու- թեան բուն վայրին մէջ, ուր բաւական հաշուով 30 միլիոն խորանարդ մեթր քար կարելի է ստա- նալ։

Եղեգնաձորի գիծը պատրաստ վիճակի ըլլայ հոկտեմբերէն ա- ռաջ՝ նոյնպէս ջրային ելեկտրա- կայանի գիծը։

Բանուորներու թիւը կը հասնի 350ի՝ 150ը կ'աշխատին շինարա- րութեան մէջ, մնացեալները քարհանքերուն ու փոխադրու- թեան մէջ։

Քարհանքերու շահագործման հետ առաջ կը տարուին նաեւ երկրաբանական ուսումնասիրու- թիւնները։ Այժմ փորուելու վը- րայ են հորեր, որոշելու եւ ճշգե- լու համար քարային շերտերու հաստութիւնն ու տեսակը։

ՄՍԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԴԱՏ

Երեւանի եւ Սեւանի սանա- րաններու շինութեան քննութիւն- ները աւարտած են։ Պարզուած է որ սանարաններու կառուցման ձեռնարկուած է առանց որ եւէ նախագիծ ունենալու։ Վերջէն կազմուած նախագիծները թերի եղած են. Սեւանի սանարանին նախագիծը չէ հաստատուած Մոս- կուայէն, իսկ Երեւանի նախա- գիծը չէ ներկայացուած նոյնիսկ վաւերացման։ Այնպէս որ, հեղի- նակաւոր անձերու կարծիքով, սանարանները, կառուցումէն յե- տոյ պէտք պիտի ունենան որոշ փոփոխութիւններու։ Քննութիւն- ները երեւան հանած են նաեւ շինարարութեան ղեկավարման, նիւթերու օգտագործման, աշխա- տանքի կազմակերպման մէջ թերութիւններ ու մսխումներ։ Ե- րեւանի սանարանի արժէքը նա- խահաշուի համեմատ բարձրա- ցեր է հարիւրին 70, իսկ Սեւանի- նը հարիւրին 124։ Այսպէս, ա- ռաջինը փոխանակ 516 հազարի, նստած է 672 հազար ր.ի. իսկ երկրորդը, փոխանակ 300 հազա- րի, արժած է 672 հազար ր.։

Իրաւասու պաշտօնատան որո- շումով, դատական պատասխա- նատուութեան կանչուած են այդ պաշտօնեաները, որոնք պատաս- խանատու են սանարաններն ա- ռանց նախագծի սկսելու գործին մէջ։

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՊԱՏՈՒԱՍՏ

Ծաղիկի դէմ պարտադիր պատուաստում սկսած է Երեւանի մէջ։

Սկզբնական պատուաստման պէտք է ենթարկուին 1էն մինչեւ 20 տարեկան եղողներէն անոնք որ ցարդ բնաւ չեն պատուաստուած։

Կրկնակի պատուաստի պիտի ենթարկուին առանց բացառու- թեան 9—12 տարեկան մանուկ- ները եւ 19—22 տարեկան երի- տասարդները եւ բոլոր դպրոց ըն- դունուողները։

ՍԵՒԱՆՆ ՈՒ ԱՐԱԳԱԾԸ

Սեւանն ու Արագածը ուսում- նասիրող արշաւախումբին պետը ակադեմական Լեվինսոն-Լէսինգ յայտնած է թէ այս տարի Սեւա- նի, իսկ գալ տարի Արագածի ու- սումնասիրութեան դաշտային աշ- խատանքները կ'աւարտին։

1920-31ին կարելի կ'ըլլայ տալ ուսումնասիրութիւններու եզ- րակացութիւնը, եւ հանել գործ- նական հետեւութիւններ, երկու տարիէ ի վեր կատարուող աշխա- տանքներէն։

Միայն երկար եւ նոր ուսում- նասիրութիւններէ յետոյ կարելի է վերջնականապէս պատասխանել թէ կարելի՞ է իջեցնել Սեւանի ջուր մակարդակը եւ ի՞նչ ազդե- ցութիւն եւ հետեւանքներ կ'ու- նենայ ոչ միայն լճափեայ շըր- ջաններու, այլ մերձաւոր գա- ւառներու եւ ընդհանրապէս ամ- բողջ երկրի համար։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԱՆՉԷՍԹԸՐԻ ՄԷՋ

ՄԱՆՉԷՍԹԸՐ, 5 օգոստոս.— Կիրակի, 4 օգոստոս, ճէմպորիին մասնակցող հայ արիները հա- ճոյքն ունեցան ընդունելու Լիվըրփուլէն Տոքթ. Բարսեղեանի այցելութիւնը։ Մեր հայրենա- կիցը, խանդավառուած հայ արի- ներու բանակումէն, փութացած էր զանոնք հրաւիրելու Ման- չէսթըր, իր ծախքով։

Արիները Մանչէսթըր եկան յարգելի տոքթորին տրամադրած ինքնաշարժերով։ Անծանօթ Զին- ուորին յիշատակարանին վրայ եռագոյն ժապաւէնով ծաղկե- պսակ մը դնելէ վերջ, առաջ- նորդուեցան հայ եկեղեցին, ուր խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր, բարի գալուստ մաղթելու։ Մանչեսթրի առաջնորդ Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեան խօսեցաւ ի պա- տիւ հայ արիներուն, վեր հանե- լով սկաուտութեան դերը հայ- կական վերածնունդին համար։ Բաղձութիւն մաղթեց անոնց, շա- րունակելու համար իրենց ըրժ- ուարին բայց ազնիւ ու օգտա- կար գործը։

Եկեղեցական արարողութիւն- ներէն վերջ, տեղի ունեցաւ հայ արիներուն ի պատիւ սարքուած ճաշը, որ անցաւ շատ զուարթ։ Բաժակաճառեր խօսեցան Ղեւոնդ եպիսկ., Տոքթ. Բարսեղեան, Պ. Գամպէրեան, Պ. Ճէնազեան եւ Գ. Մեծատուրեան։ Հայ արինե- րը շնորհակալութեան «հուռռա»- ներ արձակեցին ի պատիւ Ման- չէսթըրի հայ գաղութին։

* * * «Ճէմպորի»ն կը շարու- նակուի, հետզհետէ աւելի ոգե- ւոր։ Բանակավայր այցելեցին Ա- մերիկայի դեսպանը, մարաջախտ Լիօթէ, Լոնտոնի ֆրանսական և լեհական դեսպանները եւայլն։

Լոնտոնի, Մանչէսթըրի եւ Լիվըրփուլի թերթերը հայ ա- րիներու նկարները կը հրատա- րակեն շատ նպաստաւոր տեղե- կութիւններ տալով անոնց մա- սին։

Գ. Մ.

ՎՐԷՊ.— «Յառաջ»ի յունիս 27ի թիւին մէջ, «Մայիս 28»ը Թաւրիզի մէջ թղթակցութեան՝ «իրիկուան ժամը 9ին, Կուլտու- րական Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը» նա- խադասութենէն յետոյ մոռցուած է «նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ.- վրէժի Դ. ենթակոմիտէի» նախադասութիւնը, որմէ յետոյ կարդալ «Այս մարմինը հրատա- րակած եւ վաճառքի հանած էր նաեւ գեղեցիկ նկար մը, որ կը խորհրդանշէր Հայաստանի ազա- տագրական պայքարն ու Հան- րապետութեան հռչակումը»։

Թղթակից

կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿԱՐԱՒԱՆ ՄԸ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկացիներու ընկերու- թիւն մը, որ խաղաղասիրական քարոզչութեան նպատակով կազ- մուած է եւ աշխարհի շրջանը ընելու համար մեկնած էր Ամե- րիկայէն, հասած է Փարիզ։

Ահա հետաքրքրական մաս մը այս ընկերակցութեան յայ- տագրէն որ հիմնուած է տնտե- սագիտական սկզբունքներու վրայ։

Հարիւրապետ Ուալթըր վանտէրվէլ խմբակի մը հետ Ատլանտայէն մեկնեցաւ 1919 սեպտ. 22ին ուսումնասիրելու հա- մար Մեծ պատերազմին մասնակ- ցող երկիրներու պայմանները։ Հինգ տարուան մէջ. խմբակը ինքնաշարժով պտտեցաւ 4 երկրա- մասեր եւ այս կերպով, կոտրեց ինքնաշարժով շրջագայութեան չափանիշը.

Այս հինգ տարիներու երկար ուսումնասիրութենէն, հարիւրա- պետը եզրակացուց թէ պէտք էր հիմնել համաշխարհային հաս- տատութիւն մը, որ կարճ ժամա- նակի մէջ, կարող ըլլար պետու- թիւններու միջեւ ծագող վէճերը հարթելու,—տեսակ մը Միջազգա- յին Ոստիկանութիւն։

1922ին այս հաստատութեան նախագիծը ենթարկուեցաւ Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան եւ 1925ին, այս Միջազգային Ոս- տիկանութեան քարոզիչ խմբակ- ները ճամբայ ելան շրջելու ամ- բողջ աշխարհը, ուսումնասիրելու իւրաքանչիւր ազգի յատուկ պայ- մանները, անոնց թելադրելու բա- րեկամեցողութիւն, առանց սա- կայն ստուերի մէջ ձգելու հայ- րենասիրական զգացումները եւ ազգայնական գործողութիւնները։

Բազմաթիւ յատակագիծեր ներկայացուեցան հարիւրապետին, Միջազգային Ոստիկանութեան համար։ Խորհրդակցութիւններու ընթացքն, այն եզրակացութիւնը հաստատուեցաւ թէ Ազգերու Դաշ- նակցութիւնը եթէ չյաջողեցաւ իրականացնել իր վրայ դրուած յոյսերը, պատճառն այն էր որ չէր կռթնած Միջազգային Ոստիկա- նութեան մը վրայ, իբրեւ իր կարեւոր նեցուկներէն մէկը։

Մաղթենք որ շրջիկ Ամերի- կացիները յուսախաբ չըլլան իրենց ինքնանուէր առաքելութեան մէջ եւ այս կամ այն կերպով յաջո- ղին հաստատել համաշխարհային խաղաղութիւն մը..

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, Ո- ՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆ- ԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀ- ՔԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՉԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱ- ՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

ՄԱՐԴԸ ԿԸ ՍԵՐԻ… ՁՈՒԿԷՆ

Տարվին յաղթուեցաւ։ Նիւ- Եորքի բնապատմութեան թան- գարանին տնօրէնը՝ Տոքթ. Ուիլեըմ Կրէկորի, կը կարծէ թէ կապիկը, ճիշդ է թէ, ծնունդ տուած է մար- դուն, բայց իր նախահայրութիւնը այնքան ալ հին չէ։ Կրնաք կա- պիկը անուանել մեր մեծ հայրը, բայց մեր նախահայրը… ձուկն է։ Այսինքն, ըստ ամերիկացի գի- տունին, կապիկը՝ ինչպէս մարդը, կը սերին ձուկէն։ Այս գիւտը բա- ցատրելու համար, ամերիկացին կը ներկայացնէ շարք մը… արձան- ներ, որոնք ցոյց կուտան մարդուն կրած յաջորդական փոփոխու- թիւնը։ Այսուհանդերձ, եթէ նոյն իսկ ընդունինք թէ մարդը կը սերի ձուկէն, դեռ չենք գիտեր թէ ձուկը կը սերէր ո՞ր էակէն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՄԱՅՐԻԿԸ.— Շա- րանթոնի ոստիկանատան մէջ մեծ իրարանցում կար երէկ։ Գիշերը, հանրակառքի պաշտօնեայ մը ոս- տիկաններուն յանձներ էր 10—11 տարու տղեկ մը, զոր գտեր էր հանրակառքին մէջ, կծկտած, միս- մինակ։ Տղան խելացի երեւոյթ մը ունէր. բայց որեւէ հարցումի չէր պատասխաներ։ Ոստիկանապե- տը փաղաքշեց զայն, շոյեց, կա- տակներ փորձեց հետը, սպառնաց նոյնիսկ, բայց ի զուր։ Տղան կար- ծես բան չէր հասկնար. Նոյնիսկ չէր լսեր, միայն արձանի պէս կը դիտեր ու բերնէն բառ մը չէր հաներ։ Ի վերջոյ, այնպէս կար- ծուեցաւ թէ փոքրիկը տէրը չէր իր մտային կարողութիւններուն, եւ այդ պատճառով ալ, դիտմամբ զինքը ձգեր էին հանրակառքին մէջ, փորձանքէ մը պատուաւոր կերպով փրկուելու փութկոտու- թեամբ։ Ու կը պատրաստուէին զայն պատսպարան մը ղրկել, երբ մէկը որ օտարի ֆրանսերէն մը կը խօսէր, ներկայացաւ եւ պահանջեց իր զաւակը։ Ամէն ինչ բացատրուեցաւ։ Տղեկը առջի օր Փարիզի մէջ հանրակառք մտեր էր իր մօրը հետ, որ մօտակայ կայարան մը վար իջեր էր ու կարծելով թէ տղան իրեն կը հե- տեւի, զանգ առեր էր գլուխը եւ դարձնել ու ապահովուելով։ Ու վար իջնելէ յետոյ, երբ ըստ սովորու- թեան, մեքենաբար ձեռքը եր- կարեր էր իր տղեկին ձեռքէն բռնելու համար, սարսափահար մայրը նշմարեր էր թէ ան քովը չէ, իսկ հանրակառքը արդէն շա՜տ հեռացեր էր։

Գալով տղեկին համրութեան, բե՞րանը չէր բացեր, որովհետեւ օտար էր ու բառ մը ֆրանսերէն չէր գիտեր։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ
Խաչիկ Մելքումեան
(c/o Pharmacie Enezian)

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Արժանթին)
Սմբատ Թորգոմեան
Mexico փողոց, թիւ 2850

ՄԻԼԱՆ (Իտալիա)
Mr. Onnik, S. Radegouda No. 7

ԱԹԷՆՔ
Պալոնեան գրատուն

ՍԵԼԱՆԻԿ
Librairie Française
19 Rue Tsimiski

ՊՈՒՔՐԷՇ
Յ. Ճգնաւորեան B. P. 487

ՔԷՕՍԹԷՆՃԷ
Ա. Տէյիրմէնճեան
Str. Stefan Cel Mare No. 50

ՍՈՖԻԱ
Ա. Յակոբեան
45 Bld. Dondoukoff

ՖԻԼԻՊԷ
Մ. Կարապետեան Դրավաճառ

ՌՈՒՍՃՈՒՔ
Ղ. Քօչարեան
70 Rue Borissova

ՆԻՒ ԵՈՐՔ
Massis Bookstore
137½ E. 27d St. New York city

ՊԵՐԼԻՆ
B. Froundjian
36, Weidenweg, Berlin O 34

ԼՈՆՏՈՆ
Ժ. Միսաքեան
14 Devonshire St.
London E. C. 2

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՈՒՆԻՍ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ։

ՊԱՐՏՔ ՍԵՊԷ ՏԱՐԱԾԵԼ ԵՒ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏՆԵԼ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃԻ, ՔՈՒ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄԱՐ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 205 —

Ան ալ իրաւացի էր։ Որով՝ անգամ մը երեսփոխանին պէս, անգամ մը ժամկոչին պէս, եւ գործը յառաջդիմեց։

* * *

Պատուհանին գեղեցիկ ժանեակներէն կիրակի առտուան արեւը կը խաղար, մահճակալին տակ, առանց փոշի հանելու, մինչ նախկին սիրահարները դեռ կը մնային վերմակներուն մէջ, ծոյլ ու զուարթ։ Նէնէթ անհանդարտօրէն կը դառնար միշտ, կը կատակէր, կը խնդար, կը շարժէր։ Պահ մըն ալ իր խաղէն ու տղուն զըրգուանքներէն տարուած՝ ցցուեցաւ ոտքի եւ իր գեղեցիկ սրունքներն ու կուրծքերը ցուցնելով, անմեղօրէն հարցուց ժպիտը շրթունքին.

— Դեռ գեղեցի՞կ եմ, Փիէռօ. իրա՞ւ, շա՞տ. ո՞րչափ, ըսէ՛, ո՞րչափ։

Տղան պատասխանեց, դէմքը թաղելով բարձերուն մէջ.

— Քարտ փոստալի մը չափ։

Առաջին անգամն է որ Փիէռ իր խոստումին մէջ կը թերանար։ Փարիզէն մեկնելէ առաջ երդում էր ըրած որ իր Նէնէթը իրապէս սիրելուն է որ միայն կ'ուզէ անոր հետեւիլ, կ'ուզէ կեանքը կապել անոր կեանքին, եւ դեռ խոստացած էր ո եւ է ակնարկութիւն մը չընել անցեալ օրերու։ Մինչ հիմայ, տեղափոխման, հաստատման օրերէն, առաջին շաբաթներու զբաղումներով բեռնաւոր շրջանէն յետոյ, երբ այլեւս միօրինակ դարձող կեանքին մէջ անձերը կը մնային դէմ դէմի, անհանդարտու-

— 206 —

թիւնը կը սկսէր։ Փիէռ զգաց որ իր բարեկամուհին վիրաւորած էր խորապէս, որովհետեւ ան օրերով ապրեցաւ հիւանդի մը պէս։ Տղան զղջաց, սաստիկ զղջաց, ուզեց դարմանել, սակայն չհամարձակեցաւ կրկին մօտենալ խնդրին։ Բարեբախտաբար այս դէպքը կարծես կորսուեցաւ իրարանցումի մէջ։ Այդ իրարանցումին պատճառը թութակն էր։ Կոստան, որ կը բնակէր պարտէզին վրայ նայող կէս-գետնափոր սենեակը, իր մասնաւոր ելքի դուռով, Փարիզէն հետը բերած էր Brigadierն, թութակը։ Պիպին այնքան երջանիկ եղաւ այդ գունագեղ եւ խօսուն թռչունով որ վանդակը բերաւ վեր ու իրենց սենեակը կախեց։ Բնականաբար Նէնէթ հակառակեցաւ. ի՞նչպէս կարելի էր հըդայնոտիլ մէկու մը դիմաց որ ամբողջ օրը կը կրկնէ — Rrrigole Brrigadier, à bas la guerre. Rrrigole Brrigadier, à bas la guerre… Պիպին ոտքերը գետինը զարկաւ, պոռաց, կանչեց, Նէնէթ աւելի կատղեցաւ, Փիէռ չգիտցաւ ինչ դիրք բռնել եւ Կոստան շփոթած մնաց։ Ի զո՛ւր Նէնէթ զաւակը գոհացնելու համար կ'ուզէր օր մը գոնէ այս անախորժ ներկայութիւնը տանիլ. յաջորդ օրը անկարելի կ'ըլլար լռել։

Առաւօտ մըն ալ վանդակը պարապ գտան։ Պիպիին լացը սակայն երկար չտեւեց. նոյն իրիկունն իսկ թռչունը բռնելով վերադարձուցին։ Ան ուղղակի գացեր իր բանակատեղին հաստատեր էր ոստիկան զինուորներու զօրանոցին պարտէզը, եւ ամբողջ օրը պոռացեր — Rrrigole Brrigadier, à bas la guerre…։ Կոստանին կալանուած պիտի իջնէր. բայց ո՛չ, չեղաւ. որովհետեւ յաջորդ օրն իսկ թռչունը մնացած գտան

— 207 —

վանդակին մէջ։ Երկու մանուկներուն վիշտը անսահման էր։ Կոստան օրերով մարդու հետ չխօսեցաւ։ Փիէռ կ'ուզէր ըսել թէ ինք այդ «ոճիր»ին մէջ ո եւ է դեր չունի, բայց այս անգամ բացէ ի բաց Նէնէթը ամբաստանած պիտի ըլլար. որով գոհացաւ ենթասպան մխիթարելով։

— Անհոգ եղիր, Կոստան, առաջին առթիւ որ Փարիզ այցելեմ, հատ մը կը գնեմ քեզի, աւելի գեղեցիկ, աւելի մեծ… այս անգամ ոչ թէ Brigadier, այլ Marréchal..

Դիւցազնակատակերգական այս դէպքէն վերջ Պիպին սկսաւ անվերջ սխրագործութիւններու շարք մը։ Այս տղան աղէտ մը, ճշմարիտ փորձանք մը դարձաւ իրենց գլխուն։ Մէկ տարուան մէջ շատ մեծցեր էր ան, դանդուր մազերը կտրեր էին եւ ինչպէս ամէն հասակ նետող տղայ՝ տգեղցած էր զգալապէս։ Արդէ՛ն անհանդարտ նկարագիր՝ բոլորովին անսանձելի էր դարձած, ծնողքէ, զուրգուրանքէ, ակնածանք ազդող անձերէ զուրկ բոլորած իր մանկութեանը պատճառաւ։ Անկիրթ էր չափազանց, սարսափելի անառակ, չար, ոչ մէկէն կը քաշուէր եւ չէր սիրեր ոչ իսկ իր մայրը։ Ընդհակառակն միշտ խօսքը կ'ընէր Սէն-Ժորժի, պահանջելով որ զինքը դարձեալ ղրկեն իրեններուն քով, Թաթային տունը։ Կը փախչէր դպրոցէն, ուրիշ լակոտներու հետ կ'երթար դաշտերը, կը մըտնէր պարտէզներ պտուղ կամ հաւկիթ գողնալու, կը հալածէր հաւեր, կը խրտչեցնէր ձիեր, կը կ[թ]էր արածող կովեր, «պարզապէս անոնց բեռը թեթեւցնելու համար»։ Եկեղեցիէն մոմերը հաւաքելով տուն կը բերէր կամ կ'ելլէր հրանց-

— 208 —

քին վրայ նաւակով մը Սէն-Ժորժը գտնելու։ Ամէն օր գանգատները կը տեղային Փիէռի գլխուն որ սակայն ոչինչ կրնար ընել, գիտնալով որ այս տղան կարգի բերելու միակ միջոցը խստութիւնն է եւ ինք անկարող այդ միջոցին դիմելու՝ նկատի առնելով իր բոլորովին օտարի հանգամանքը։ Փիէռ կ'ուզէր որ որ միայն Նէնէթը զբաղի իր զաւկով, եւ Նէնէթ անկարող էր, լալու չափ անկարող։

Եւ ահա օր մըն ալ այս ստամբակները իջեր են մինչեւ շոգեկառքի գիծին վրայ եւ ազդանշանները դարձուցեր՝ «պարզապէս իրենց պատճառաւ շոգեկառքի մը կանգ առնելուն ականատես ըլլալու» հաճոյքէն մղուած։ Բարեբախտաբար աղէտ մը չպատահեցաւ եւ ոստիկանութիւնը անոնց տարիքը նկատելով, ծեծ մը վերջ տղոցմէ իւրաքանչիւրը վերադարձուց իր ծնողքին, անշուշտ խիստ ծանր տուգանքի մը փոխարէն։ Ալ ալ այս անգամ Փիէռ պահանջեց որ գիշերօթիկ վարժարան մը ղրկեն Պիպին։ Հայուն այս անդառնալի որոշումին առջեւ Նէնէթ լացաւ, սաստիկ լացաւ եւ երկարօրէն ջանաց համոզել իր բարեկամը։

— «Ո՛չ, կ'ըսէր ան, ո՛չ. յանցանքը իրը չէ. ե՛ս եմ յանցաւորը, պէտք չէր որ զինքը ղրկէի մայրական հոգածութենէս, խնամքներէն եւ յանձնէի օտարներուն ձեռքը։ Հիմայ եթէ հեռացնենք մեր բոյնէն, ալ վերջնապէս կորսուած պիտի ըլլայ ինծի համար, ալ անունս չպիտի տայ եւ որ եւ է կապ չպիտի մնայ մեր միջեւ։ Պէտք է որ մեր զուրգուրանքով իր մէջ սէրը արծարծենք ու կապուի մեզի։ Հաւատա՛ Փիէռօ. ամէն տղայ անառակ է, ես ալ իրեն պէս էի. բայց ան կարգի կուգայ, հաւատա որ կարգի կուգայ…»։

— Անիկա կատարեալ անձնատուութիւն է: «կամ կառավարեցէք, կամ ելէք գացէք», ըսած է ժամանակին Ռուզվէլթ: Աշխատաւորական կուսակցութիւնը անշուշտ Նախամեծար կը համարէ ելլել երթալ: Զարմանալի չէ ուրեմն որ Լորտ Լոյտ զոհուեցաւ, անիկա գոնէ չպիտի հաւանէր այսպիսի դաւաճանութեան մը:

Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն ալ հրապարակային ժողովի մը մէջ խօսելով եգիպտական խնդրին մասին, ըսաւ.

— Կառավարութիւնը որուն կ'անդամակցէի, յայտարարեց թէ երաշխաւորութեան տեսակէտէն ծայրագոյն զիջումներն ըրած էր, երբ իր վերջին առաջարկը ներկայացուց Եգիպտոսի:

Հէնտըրսըն այսօր կը հաւաստէ նոյն բանը, բայց մեզմէ շատ աւելի հեռու կ'երթայ: Նոր ծրագիրը մանրամասնօրէն ուսումնասիրած չեմ ուզեր վերջնական կարծիք մը յայտնել, բայց կը խոստովանիմ որ մօտ օրէն անգլ. զինուորները Գահիրէէն եւ Աղեքսանդրիայէն քաշուելէն կը վախնամ:

ՅՈՒԶՈՒՄ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Աղեքսանդրիայէն կը հեռագրեն թէ անգլօ-եգիպտական դաշնագրին հրատարակութիւնը յուզում առաջ բերաւ տեղւոյն Սակարանին մէջ եւ արժեթուղթերը սկսան իյնալ: Առեւտրական շրջանակներու մէջ մեծ մտահոգութիւն առաջ բերաւ օտարականներու կեանքին ու շահերուն պաշտպանութիւնը եգիպտական կառավարութեան վստահելու հարցը:

Եգիպտացիները իրենք իսկ բոլորովին զարմացած են անգլ. կառավարութեան այս ատիճան զիջումներ ընելու պատրաստակամութեան համար, թէեւ կարգ մը ազգայնամոլ շրջանակներու մէջ կը պահանջեն անմիջապէս հեռացնել զրաւման բանակը:

ԵԹԷ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՁԳԱՒԵՐԱՑՆԷ

Ինչպէս շեշտած էր Հէնտըրսըն՝ Եգիպտոսի վարչապետ Մահմուտ փաշայի ուղղած իր նամակին մէջ, աշխատաւորական կառավարութիւնը աւելի զիջումներ չպիտի կրնայ ընել: Հետեւաբար ընտրուելիք եգիպտական խորհրդարանը «այո՛» կամ «ո՛չ»ով միայն պիտի պատասխանէ ծրագրի մասին: Եթէ վերապահումներ ընէ, կամ մերժէ ընդունիլ, այն ատեն Անգլիոյ բոլոր զիջումները չեղեալ պիտի համարուին եւ յոյս չկայ որ Եգիպտացիները երկրորդ անգամ նոյնքան նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերեն:

Այդ պատճառաւ Մահմուտ փաշա իր բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ դաշնագրին վաւերացումը ձեռք բերելու համար: Եթէ ընտրուելիք խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն կազմեն ազգայնականները, չպիտի վարանի երկրորդ ընտրութեան մը ձեռնարկել: Ընտրական պայքարը պիտի մղուի Հէնտըրսըն-Մահմուտ փաշա ծրագրի հիման վրայ:

Ամէն պարագայի մէջ խորհրդարանը նոյեմբերէն առաջ կարելի պիտի չըլլայ գումարել:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԱՆԸ

Հրաժարեալ Լորտ Ճորճ Լոյտի տեղ Եգիպտոսի անգլիական մարզպան նշանակուեցաւ սըր Փըրսի Լորէն, Աթէնքի անգլիական դեսպանը:

Եթէ Եգիպտոսի նորընտիր խորհրդարանը վաւերացնէ անգլօ-եգիպտական դաշնագրի ծրագիրը, որուն գլխաւոր գիծերը հրատարակեցինք երէկ, Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ անգլիական ուժերուն Սուէզի ջրանցքը քաշուիլը 1931էն առաջ տեղի չպիտի կրնայ ունենալ:

Թուրք օդանաւորդներ Ամերիկա կ'երթան

Երեքշաբթի օր «Լէվիաթան» շոգենաւով Նիւ Եորք մեկնեցան երեք Թուրք սպաներ եւ երկու մասնագէտներ, որոնք ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն Ամերիկայի զանազան օդային կայաններուն մէջ՝ Քըրթիսֆիլտ եւն: Թրքական մարմնին անդամներն են՝ հազարապետ Շէֆիք, հարիւրապետ Ֆէրրուհ, տեղակալ Քեազիմ, Ահմէտ Էմին եւ Մուխլիս պէյերը:

Փարիզ՝ Սէն-Լազարի կայարանին մէջ լրագրողներուն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրին իրենց ծրագիրներուն մասին: Թուրք պատուիրակութիւնը քանի մը ամիս պիտի մնայ Ամերիկա:

Համայնավար գործադուլ մը Ռումանիոյ մէջ

Թրանսիլվանիոյ Լուփէնի հանքային շրջանին մէջ հազարաւոր համայնավար հանքագործներ գործադուլ ըրին, հրաւիրելով միւս բանուորներն ալ իրենց միանալ: Ելեկտրական գործարանի մը գործաւորներու պետը մերժած ըլլալով գործադուլին մասնակցիլ, բրտօրէն ծեծուեցաւ եւ յուսահատական վիճակի մէջ հիւանդանոց տարուեցաւ: Դէպքին վայրը հասան մեծ թիւով ոստիկան-զինուորներ, որոնք արիւնալի բախում մը ունեցան համայնավարներուն հետ, այս վերջիններէն սպաննելով 16 եւ վիրաւորելով 100 հոգի: Իրիկունը կարգը վերահաստատուեցաւ:

Ռումբ մը Զաղրէպի մէջ

Զաղրէպի ոստիկան զօրքի պահականոցի մէկ նկուղին մէջ ռումբ մը նետուեցաւ գիշերանց՝ սպաննելով ենթասպայ մը եւ ծանրապէս վիրաւորելով 8 ոստիկան-զինուորներ: Պահականոցին մէկ մասը քանդուեցաւ:

Կասկած կայ թէ համայնավար եղեռնափորձ մըն էր եղածը: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Գերման լրտես մը ձերբակալուած

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ Կոլինի քիմիական արտադրութեանց գործարանին մօտ ձերբակալուեցաւ Կորլիխ անուն Գերման մը, որ գաղտագողի կը լուսանկարէր գործարանը: Կորլիխ փորձեց ապակիները լոյսին ցուցադրելով փճացնել կարգ մը պատկերներ, զորս նոր քաշած էր: Բազմաթիւ ամբաստանութիւններ կը ծանրանան Գերմանին վրայ, որ բանտարկուեցաւ եւ պիտի դատուի իբրեւ լրտես:

Վէհապիներու խլրտումները

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ անգլիական զինուորներ, որոնց կը հետեւին ինը հրասայլեր եւ 11 օդանաւեր, Աքապա ղրկուեցան (Սինայի անապատին արեւելքը), դիմադրելու համար Վէհապիներու յարձակումներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Républiqueի սրահը: կը խօսի փարիզէն եկած ընկ. Ս.: ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 32ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

կազմակերպուած՝ Պուլվար Օտտօի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի եւ Սէն Թ'Անթուանի «Ընկեր Գարօ» խումբի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. քոյր ենթակոմիտէներու: Այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին, Bar des Flatanesի ընդարձակ սրահին մէջ, 30 Րուտ Նասիօնալ, Սէն Թ'Անթուան): երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ բանախօսութիւն:

Առնել՝ 26, 27 թիւ թրամուէյները եւ իջնել թիւ 27ի վերջաւորութիւնը.

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ի յիշատակ Տարօնի հերոսական կռիւներու եւ մեծ նահատակներու

Կազմակերպուած Մարսէյլի Տ. Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան կողմէ: Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ: Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Արտասանութիւն, մեներգ, զաւեշտ, եւայլն: Կը մասնակցի ֆրանսական 12 հոգինոց ֆանֆառը: Կը հրաւիրուին բոլոր Հայր. Միութիւնները, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան եւ Զ. Ե. Ռ. Միութիւնները:

ՌՈՍՏՈՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ 11 Օգոստ. կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն

Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

կը մասնակցի թառիստ Աբգար: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 2, 18 եւ 25, շոգեկառք Կար Սէն Լազարէն եւ շոգենաւ: Առաջնորդներ պիտի սպասեն թրամուէյի վերջաւորութեանը առաւօտեան ժամը 10էն սկսեալ:

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Քեռի» խումբի կողմէ, իր կազմութեան 3րդ տարելիցին առթիւ: վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 203 Ave. Saxe «Boule d'Alcazar»ի մէջ: երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն: Մուտքը ազատ է

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿ-ԱՐՇԻԻ ԿՈՂՄԷ

կ'երգեն հայերէն ազգ. եւ ժողովրդական երգեր, իտալերէն նշանաւոր օփերաներ, ռուսերէն ռոմանսներ, —երգախառն պատկերներ—

Հ. Յ. Դ.

Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ Վիշապեան խումբի դասախօսական ժողով՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Լիոնի շրջ. կոմիտէի դասախօսական-վիճաբանական ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin սրճարանը: Նիւթ՝ Արփիար Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ը: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին:

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 63 Rue du Parc ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան են. թակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet հաճի Մկրի սրճարանը: Կը խօսի՝ Ընկ. Լ. Զարմիսեան: Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը ազգային ուժ»:

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Սիամանթօ, Աւտօ, Վարուժան, Բաբգէն-Սիւնի եւ Վահագ խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց շրջ. ժողովի:

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին նախկին Գրադարանի սրահը 262 Rue Duguesclin. Կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ ժամը 5ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը: Կարեւոր օրակարգ:

Լիոնի Պատ. Միութեան ընկերա-համակրական դասախօսական ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin, Գրադարանի սրահը: Կը խօսի՝ ընկ. Բաբգէն: Նիւթ՝ նախորդ դասախօսութեան շարունակութիւնը:

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին 17 Route de Fontainebleau, Villejuif. Փորթ տ'Իթալիէն թրամուէյ թիւ 85 եւ իջնել Վիլժիւիֆ՝ թէրմինիւս: Ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Մ. Պիյեանքուրի մասնաճիւղի ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 10ին, Փլաս Նասիօնալ Քաֆէ Թապաքը: Կը խնդրուի բոլոր այն ընկերներէն որոնք արձանագրուած են սակայն առաջին ժողովին ներկայ չեն եղած. չբացակայիլ:

Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանիս մէջ գտնուող բոլոր որբ-որբուհիները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ա. Ճերմակեան, Պ. Գ. Ճերմակեան, Պ. Ղ. Ճերմակեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Ղ. Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Գալփաքճեան, Պ. Պօղոս Սէօքէլեան (Էնկիւրի), Այրի Տիկին Մ. Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Ա. Գաշլեան (Յունաստան) շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին ԵՍԱՅԻ ՃԵՐՄԱԿԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիվրի, Ալթ.— 25:
Նէօյեի, Իշխ. Ա.— 45:
Տէսին՝ Վ. Ճ.— 35:
Լիոն, Գործ.— 989:
Լիոն, Յ. Թ.— 35:
Լիոն, Ա. Ս.— 100:
Լիոն, Զ. Տ.— 70:
Լիոն, Ա. Գ.— 70:
Քլամառ, Եօթ.— 35:
Մոնմօրանսի, Վ. Վ.— 120:
Փարիզ, G. A.— 50:
Ժուանվիլ, Ն. Ն.— 70:
Փարիզ, Լ. Ե.— 35:
Վիէն, Ա. Մ.— 105:
Պէթոնքուր, Խ. Ա.— 72:
Փարիզ, Հ. Ք.— 20 ֆրանք: Չի տպուիր,
Լիոն, Մ. Մ.— 140 ֆր.: Խնդրուած էր չհրատարակել:
Պոլէն, Գործ.— 203 ֆրանք: Յանձնուած է:
Քալիւիր, Պ. Ս.— 50:
Վիէն, Գործ.— 470:
Կարտան, Ա. Խ.— 72:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հրանտ Բաղքեցեան, որ կը գտնուէր Պաղտատ, ժամանակէ մը ի վեր իրմէ լուր չէ առնուած: Գրել Օր. Աղնիւ Փիլիկեանի, 3bis Ave. Thiers, Raincy, S. et O.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի:

Դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար. ձեր շահը կը պահանջէ. դիմել՝ Պ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e).

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջ. Հայրենակցական Միութիւնը ... նարկած է Անդրէասի եւ շրջանի 22 գիւղերու վերապ... հայրենակիցներու մարդահամ... րին, որուն ցանկը պիտի կց... իր պատրաստած 1930ի ... ցոյցին: կը խնդրուի բոլոր ... բնակիցներէն փութով ... կացնել անուն, մականուն ... եւ մօր անուն, տարիք, ծնն... վայր եւ իրենց ամուրի կամ ... մուսնացած ըլլալը: Որբեւէ ... րում չկայ: Մէկ օրինակ ... ցոյց պիտի ղրկուի իւրաքան... հայրենակիցի: Հասցէ՝ H. ...félian, 368 Rue de Vaugir... Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմ... եան թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHEN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

10 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1030 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՆԻ ՀՈԳԵՐԸ

Քանի մը տարուան վերաշինական շրջանէ մը յետոյ, վերջերս նորէն յուզումներու մատնուած է խաղաղասէր Պարսկաստանը:

Պարբերաբար խռովութիւններ կը ծագին հարաւային գաւառներուն մէջ: Շիրազի շարժումը հազիւ զսպուած, գլուխ վերցուցին Պախթիարիները, որոնք բիրտ կռուողներ են եւ իրենց յատուկ սովորութիւններն ունին: Գաճարներու օրով, այդ շրջանէն պատանդներ կը պահուէին Թէհրանի մէջ, եւ համաձայնութեան գետին մը գտնուած էր: Արդի կառավարութիւնն ալ միշտ կը զգուշանայ յախուռն քայլերէ, ձգտելով աստիճանաբար պետական կեանքի վարժեցնել Պախթիարիները: Եւ երկար ատենէ ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէր:

Դժբախտաբար, արտաքին դաւերը միշտ անպակաս են այս դարաւոր երկրին գլխուն: Հիւսիսէն՝ Ռուսաստանը, հարաւէն՝ Մեծն Բրիտանիան միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ, խռովութիւններ սարքելու եւ կրակէն շագանակներ հանելու համար: Եւ Իրանի պետական կեանքին մէջ ալ պակաս չեն դաւադիր եւ փառասէր տարրեր, այդ խաղերուն համար:

Հարաւային Պարսկաստանի վերջին խռովութիւններուն մէջ, ինչպէս անցեալ տարուան դէպքերուն մէջ, յայտնապէս կ'երեւան բրիտանական գործակալներու ձեռքերը: Անոնք էին որ, անցեալ տարի, հոգեւորականները եւ մոլեռանդ հոսանքները գրգռեցին պարտադիր զինուորութեան եւ ուրիշ բարենորոգչական ձեռնարկներու դէմ: Ինչպէս նոյնը փորձեցին կարմիր Ռուսները, Ատրպատականի նահանգին մէջ:

Կառավարութիւնը վերջերս երեւան հանեց ներքին դաւադրութիւն մը, որուն հետեւանքով ձերբակալուեցան ելմտական նախարար Ֆիրուզ Միրզան, Շիրազի նահանգապետը եւ հրամանատարը, եւ ուրիշ կարգ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք պիտի դատուին իբրեւ պետական դաւաճաններ: Այս ձերբակալութեանց առթիւ, պարսիկ թերթերը պատմեցին բրիտանական ոսկիներու պատմութիւններ, մանաւանդ Ֆիրուզ Միրզայի մասին: Կասկածողներ կան թէ Լոնտոնի գործակալները կ'ուզեն Պարսկաստանն ալ հասցնել Աֆղանիստանի օրին: Անշուշտ հիմքեր կան այս ենթադրութեան համար, մանաւանդ որ, Թէհրան ալ, հետեւելով ուրիշ արեւելեան երկիրներու, կը ձգտի հետզհետէ աւելի անկախ գործել: Դառնալ իսկական պետութիւն: Յետոյ, Մեծն Բրիտանիոյ գործակալները հաճոյքով չեն դիտեր Գերմանացիներու խաղաղ թափանցումը Պարսկաստանի մէջ: Ոչ միայն մասնագէտներ ու առեւտրականներ են որ կը տեղաւորուին Իրանի մէջ, այլ եւ գերման գաղթականներ հաստատելու ծրագիրներ կան:

Հիւսիսի կողմէն ալ, կասկածելի երեւոյթ մը կը պարզուի: Ռուսերը վերջերս մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին Պարսկաստանի ներքին անցուդարձերուն: Աւելի մօտէն կը հսկեն սահմանին վրայ, եւ զանազան պատրուակներով ու անուններով մարդիկ ճամբայ կը ձգեն դէպի Պարսկաստան: Աչքի կը զարնէ, մանաւանդ, մահմետականներու խուժումը: Այս վերջինները որոշ տեղ մը կանգ չեն առներ — ինչպէս Ռուսերն ու Հայերը — այլ կը տարածուին դէպի երկրին խորերը:

Ուրիշ հոգ մը — Թուրքեւպարսիկ սահմանին վրայ, աւելի ճիշդ՝ պարսկական հողին վրայ հաստատուած Քիւրտերը, որոնք միշտ ալ տրամադիր են գործիք դառնալու: Ազգային գիտակցութիւնը չէ որ կը շարժէ զանոնք, այլ աւազակային բնազդը ու աւարի ախորժակը: Լուրի մը համաձայն, հռչակաւոր Սըմկօն, որ անցեալ տարի Թուրքիա ապաստանած էր, ինքնաբերաբար առաջարկած է լեզու գտնել Թէհրանի հետ եւ բարեկամ դառնալ Պարսկաստանի: Խրատուելով նախորդ փորձերէն, պարսիկ իշխանութիւնը Թէհրան հրաւիրած է Սմկօն, բանակցելու համար: Մինչ՝ այս մինչ այն, խլրտումի նշաններ պակաս չեն այս ճակատին վրայ եւս: Կառավարութիւնը արթուն է անշուշտ, եւ կրնայ սաղմին մէջ խեղդել ո՛ր եւ է շարժում, եթէ ձեռքերը ազատ ըլլան: Ըսենք, անցողակի, որ նոր խռովութեան մը պարագային, ծանր տագնապի մը պիտի մատնուին սահմանամերձ հայկական շրջանները,— Խոյ, Սալմաստ եւ Ուրմիա: Հազիւ ոտքի կանգնած այնքան աղէտներէ յետոյ, այս շրջաններու հայ եւ պարսիկ ժողովուրդը ուրիշ բան չի պահանջեր, եթէ ոչ խաղաղութիւն եւ բարեկարգութիւն:

Ամբողջ Պարսկաստանն ալ այդ երկուքին կարօտը կը քաշէ, եւ ճիշդ ատոր համար բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագիրներ կնքեց բոլոր հարեւաններուն հետ: Անդիր է թէ այդ հարեւաններէն ո՞ր հաւատարիմ գտնուեցաւ: Կարմիր Ռուսաստա՞նը, որ խնամութիւն հաստատած է մոլլաներու եւ գոյնզգոյն դաւադիրներու հետ: Քաղքենի-դրամատիրական Անգլիա՞ն, որ «իշխէ՛, Բրիտանիա» կը հնչեցնէ ամէն տեղ, ամէն միջոց արդար գտնելով նպատակին համար: Թէ՞ քեմալական Թուրքիան, որ Իրանը խոչընդոտ մը կը նկատէ Թուրանականութեան զարգացման համար եւ հետեւաբար կը խառնակէ, ու կը խառնակէ, մանաւանդ իր գլխէն հեռացնելու համար քրտական մղձաւանջը:

Ծանր են Իրանի հոգերը: Բայց ոչ անյաղթելի: Եւ սրտանց կ'ուզէինք որ շուտ վերնային բոլոր խոչընդոտները, շարունակելու համար վերակազմութեան աշխատանքները: Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՋՈՒԻՑԵՐԻԱՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստոս).

— «Մեր խօսքը Սուէտիոյ եւ Քեսապի մասին է: Գեղատեսիլ ու ծառաշատ երկիր մը, առողջ կլիմայով, սառնորակ ջուրերով, պտղատու ծառերով եւ գեղեցիկ զբօսավայրերով: Ամբողջ լեռնաշխարհ մը, ուր Հայը դարերով նստած, տոհմիկ բարքեր ու աւանդութիւններ մշակած եւ դարերով պահած է իր լեզուն, իր կենցաղը, իր արին ու առնական նկարագիրը եւ լայն ու հիւրասէր հոգին: Ինչո՞ւ այսքան հեռու մնալ գեղեցիկ Սուրիոյ գեղեցկագոյն վայրէն, մեր փոքրիկ Զուիցերիայէն: Համեստ գումարի մը, եւ միջին վաստակի տէր Հայը պիտի կարենայ հայաբնակ ու սքանչատեսիլ այս լեռնաշխարհին մէջ իր սեփական ամարանոցը ունենալ, սեփական պարտէզով եւ այգիով: Օթօն իսկէնտերունէն յարմարագոյն ու գեղեցիկ խճուղիով մը մէկ ժամուան մէջ կը տանի մինչեւ Անտիոք եւ հոնկէ 1ուկէս 2 ժամուան մէջ մինչեւ Սուէտիոյ գիւղերը ու մինչեւ Քեսապ: Թէ ծախսերը քիչ, թէ հաղորդակցութեան պայմանները դիւրին, թէ շրջանը հայաբնակ եւ թէ վայրը գեղեցիկ, առողջարար ու օդասուն: Ապահովութի՞ւնը: Շատ աւելի քան ուեւէ այլ վայրի մէջ: Ապացոյց—Սուէտիոյ անցեալը եւ անոր ժողովուրդի հերոսական ու սքանչատիպ պատմութիւնը: Ֆրանսական իշխանութիւնները արդէն գործի ձեռնարկած եւ սկսած են կանոնաւորել Անտիոքէն դէպի Քեսապ ու Սուէտիա երկարող խճուղիները: Արդէն մեր ազգակիցներէն ոմանք (ոչ միայն պէյրութէն, դամասկոսէն ու Հալէպէն, այլ եւ Եգիպտոսէն) սկսած եւ ամառները հանգստի եւ օդափոխութեան համար դէպի այդ զոյգ շրջանները մեկնիլ: Անհրաժե՛շտ է, պէ՛տք է ուժ տալ այս շարժումին եւ Քեսապն ու Սուէտիան (մանաւանդ այս վերջինը) դարձնել Սուրիոյ եւ մերձակայ հայաբնակ վայրերու գիւղագնացութեան գլխաւոր կեդրոնը: Մենք այս յորդորը կ'ուղղենք առաւելապէս անոնց, որոնք ի վիճակի են համեստ գումար մը զոհել եւ իրենց սեփական շէնքերը ունենալ հայաբնակ լեռնաշխարհի օդասուն գիւղերուն մէջ: Որքա՜ն դիւրին պիտի ըլլար այս գործը կատարել— եւ ի՛նչ գեղեցիկ հեռանկարներ պիտի բացուէին այն ատեն— եթէ երբեք հնար ըլլար քանի մը նախաձեռնող Հայ քով քովի բերել, փոքրիկ ընկերութիւն մը կազմել, երթալ ու տեղին վրայ պայմանները ուսումնասիրել եւ ապա հաւաքաբար հողեր գնել ու հաւաքաբար ալ սեփական շէնքեր կառուցանել:»

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Յունիս 6ին վերջացող ելմտական տարուան ընթացքին՝ հաստատուելու համար Ամերիկա մտնող գաղթականներու թիւը ամէնէն պակաս եղած է 1919էն ի վեր: Մինչ անցեալ տարի 307,255 գաղթականներ մտած էին, այս տարի մտած են 279,678 հոգի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սնոտըն կ'ուզէ բանիլ Եընկի ծրագիրը

Անգլիոյ ելմտական նախարարը առջի օր դարձեալ արտայայտուեցաւ Եընկի ծրագրին մասին եւ այս անգամ աւելի բուռն խօսքեր բրաւ, սպառնալով չնջել Քայեօ Չըրչիլ համաձայնագիրը, եթէ գոհացում չտրուի Անգլիոյ:

Սնոտըն իր յայտարարութիւններն ըրաւ ելմտական Յանձնաժողովին մէջ, որուն նախագահն է Պելճիքացի Պարոն Հութար: Իրմէ առաջ խօսեցան Փորթուկալի եւ Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչները, որոնք աւելի արդար բաշխում մը պահանջեցին իրենց երկիրներուն համար:

Սնոտըն չոր ու կտրուկ ոճով մը ըսաւ թէ՝ ուեւէ վճարանութեան ձեռնարկելէ առաջ, պէտք է ընդունիլ բաշխումները սրբագրելու եւ վճարման եղանակը վերաքննելու սկզբունքը: Ետքը ըսաւ թէ շատ խօսուեցաւ Ֆրանսայի զոհողութեանց մասին, մինչ բան մը չըսուիր Անգլիոյ զոհողութիւններուն մասին:

— Իմ երկիրս, ըսաւ, մեծ զոհողութիւններ բրաւ իր առնելիքներու կարգադրութեան առթիւ: Անգլիացի հարկատուն ամէնէն ծանրաբեռնուածն է:

Յետոյ դիւանին յանձնեց բանաձեւ մը, որով կը պահանջէ նշանակել ելմտական փորձագէտներու մարմին մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ վերաքննել հատուցումներէն իւրաքանչիւր պետութեան ստանալիք բաժինը եւ վճարման եղանակը: Ու աւելցուց.

— Ես կը խօսիմ յանուն կառավարութեան, Երեսփ. Ժողովին եւ անգլիացի ժողովուրդի մեծամասնութեան: Անհրաժեշտ կը նկատեմ այս սկզբունքները դնել վիճաբանութիւնները սկսելէ առաջ: Եթէ Անգլիոյ հանդէպ արդար վերաբերում չըլլայ կնքուելիք համաձայնագրերուն մէջ, այն ատեն ինքզինքը ազատ պիտի զգայ վերաքննել իր պարտականներուն հետ կնքած համաձայնագրերը:

Ֆրանսայի ելմտական նախարար Հանրի Շէրոն անմիջապէս պատասխանեց Սնոտընի: Ըսաւ թէ Ֆրանսա երբեք չէ ուրացած Անգլիոյ ըրած զոհողութիւնները: Բոլոր պատերազմի մասնակցողները առաւել կամ նուազ չափով զոհողութիւններ ըրին: Երբ խօսք կ'ըլլայ ելմտական զոհողութեանց մասին, զանոնք պէտք է նկատի առնել ոչ թէ իբրեւ բացարձակ արժէք, այլ համեմատելով միջոցներուն հետ այն երկրին, որուն կը վերաբերին անոնք:

Եզրակացնելով, Շէրոն ըսաւ թէ՝ քանի որ Սնոտըն մէջտեղ կը նետէ իր թուղթերը, ինք ալ նոյնը պիտի ընէ եւ իր կառավարութիւնը երբեք չպիտի ընդունի ուեւէ փոփոխութիւն մտցնել տարեվճարներու, ինչպէս նաեւ վճարման եղանակին մէջ: Ֆրանսական կառավարութիւնը չպիտի քանդէ մէջտեղ բերուած գործը:

Իտալական պատուիրակ՝ Փիրէլլի եւ Պելճիքայի վարչապետ Ժասփար եւս հակաճառեցին Սնոտընի:

Կացութեան ծանրութիւնը նկատի առնելով, յառաջիկայ նիստը յետաձգուեցաւ այս առտուան:

ՀԱՇՏԵՑՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտներուն միջեւ բացուած խրամատը լեցնելու եւ համաձայնութեան եզր մը գտնելու ջանքեր կ'ըլլան: Գերմանիոյ ելմտական Նախարար Հիլֆէրտինկ անպաշտօն դիմում մը կատարեց Սնոտընի մօտ՝ Ֆրանսան եւ Անգլիան հաշտեցնելու փորձ մը ընելու համար: Գերմանիա տրամադիր կ'երեւայ կարգ մը նոր առաջարկներ ներկայացնել:

Շթրէզըման տեսակցութեան մը մէջ ըսաւ թէ իր կարծիքով Հռենոսի խնդրին մասին ֆրանսական եւ գերմանական տեսակէտները կարելի պիտի ըլլայ հաշտեցնել: Պրիան եւ Շթրէզըման երկու ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունեցան առջի օր:

Քրտական նոր շարժումներ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ՝ Քիւրտերու եւ Թուրքերու միջեւ կռիւները սկսած են աւելի ծաւալիլ եւ ընդհանուր հանգամանք առնել:

Թուրքերը մեծ ոյժեր հաւաքած են Սղերդի եւ Ճէզիրէի միջեւ Պոթան լեռնաշղթայի Քիւրտերուն դէմ: Կռիւները սկսած են: Քիւրտերը զգալով իրենց դէմ գտնուած Թուրք զօրքերու ուժն ու պատրաստութիւնը, արտասահմանի քրտութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն իրենց վրայ: Թուրքերը տեղի ունեցող կռիւներու մէջ շատ վճռական կը թուին: Այս կռիւներու ընթացքին սպաննուած է Մուսթաֆա Ալիէ աղայի տղան:

Քիւրտ ուժերը կը ղեկավարէ Բասուլէ Մուհամմէտ պէյ:

Մ. Քեմալ համայնավարներու դէմ

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ 7 օգոստ. թուականով.

Մուսթաֆա Քէմալ դէպի Պոլիս իր ճամբորդութեան ընթացքին, քանի մը վայրկեանի համար կառախումբէն դուրս ելաւ Էսկիշէհիրի մէջ, ուր կը նստի վճռաբեկ Ատեանը, ու կարճ ճառ մը խօսեցաւ բարի գալուստ մաղթելու համար հաւաքուած բազմութեան առջեւ:

Ըսաւ թէ՝ Թուրք ազգը չպիտի հանդուրժէ ընկերային կարգը տապալելու ձգտող արարքներուն: Անոնք որ կ'աշխատին Թուրքը շեղեցնել այն շիտակ ճամբէն որուն մէջ մտած է, պիտի փճացուին. ամբողջ ժողովուրդը՝ գիւղացի, արհեստա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԼՈՆՏՈՆ-ՊԱՂՏԱՏ ՃԵՄՊԸՆԹԱՑԸ

Արեւելեան ճեպընթացը մօտերս պիտի սկսի ուղեւոր փոխադրել Լոնտոն-Պաղտատի գծին համար: Լոնտոնի ուղեւորները երբ շոգեկառքով Պոլիս՝ Սիրքէճի հասնին, Հայտար փաշա պիտի փոխադրուին եւ Անատոլուի շոգեկառքերը զանոնք պիտի տանին մինչեւ Նիսիպին:

Նիսիպինի եւ Մուսուլի միջեւ երկաթուղի չգտնուելուն, ուղեւորները այս մասը պիտի կտրեն ինքնաշարժերով եւ Մուսուլէն Պաղտատի շոգեկառքը պիտի առնեն:

ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԻՆ...

Պոլսոյ *Ազգամը* կը գրէ թէ Օսման անուն մէկը կը պնդէ թէ ինք գործիք մըն է հնարած, որով կարելի է ճամբորդութիւն կատարել դէպի լուսին...: Հնարիչը խնդրագրով մը կուսակալութեան դիմած է որ, ըստ օրինի, գրութիւնը յղած է արհեստից տնօրէնութեան:

Հնարիչը արհեստից տնօրէնութեան ցոյց տուած է իր գործիքը, որ ոչ սաւառնակի ոչ ալ օդապարիկի կը նմանի: Օսմանի հաւաստիքներուն համաձայն, գործիքին մէջ մէկը նստելով կրնայ ժամական 300 քիլոմեդր արագութեամբ թռչիլ: Հնարիչը, սակայն, չէ ըսած թէ գործիքը ի՛նչ միջոցով պիտի թռչի: Օսմանի պատասխան տրուած է թէ հնարիչի իրաւունք չպիտի տրուի իր տարօրինակ գործիքին համար:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ ներքին գործավար Շիւքրի Քայա Ուրֆայի եւ շրջականերու քննութիւնը աւարտած եւ Ադանայի շրջանը մեկնած է: Շաբաթ մը պտոյտէ յետոյ Էնկիւրի պիտի վերադառնայ:

ԱՂԷՏ ՄԸ ԿԱԼԻՑԻՈՅ ՄԷՋ

Վարշաւա, 9 օգոստոս.— Արեւելեան Կալիցիոյ ամբողջ մէկ շրջանը թատր դարձաւ աննախընթաց աղէտի մը, սաստիկ փոթորիկներու յաջորդեցին կիկլոններ, ուրականներ եւ հեղեղներ:

Կայծակահար մեռան 15 հոգի, 100է աւելի մարդիկ վիրաւորուեցան:

Մեծ թիւով տուներ եւ ագարակներ այրեցան կայծակէն:

Կարգ մը գետերու մակարդակը մինչեւ չորս մեդր բարձրացաւ, ջուրերը խուժեցին քաղաքներու գիւղերը՝ զորս ողողեցին:

Սթանիսլաս քաղաքի քանի մը փողոցներուն մէջ ջուրը մէկ մեդր բարձրութեան հասաւ երէկ:

Ուրականը այնքան սաստիկ եղաւ որ փողոցներու ծառերը ամբողջ շարքով արմատախիլ եղան:

Հունձքը գրեթէ ամբողջութեամբ փճացաւ: Նիւթական վնասները միլիոններու կը հասնին:

ՑԷՓԼԻՆԸ ՈՎԿԻԱՆՈՍԻՆ ՎԵՐԵՒ

«Կոմս Ցէփլին» հանդարտօրէն կը շարունակէ ճամբան Ատլանտեանի վերեւ, ժամանակն մօտ 100-110 քիլոմեդր արագութեամբ:

*** Ալպէրթ Փուշքօ, փախստական ճամբորդը՝ *Թուրինկիա* շոգենաւը դրուեցաւ՝ Գերմանիա վերադառնալու համար:

ԽՈՏՈՍԹՈՅԻ մէջ եգիպտացորենի եւ ձմերուկի բերքը շատ առատ է այս տարի: Սեխի եւ ձմերուկի հատը 1—2 ղրշ.ի կը ծախուի:

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Գ. ՇՐՋԱՆ.— Ի. Շ. ՍԱՄԻ ԵՒ Չ. ՆԷՃԻՊ ԱՍԸՄ ՊԷՅ

Շէմսէտտին Սամի պէյ մեծ ծառայութիւն մատոյց թուրք մամուլին։ Բացի զանազան թուականներու վեց տարբեր թերթերու խմբագրապետ ըլլալէ, հիմնած է «ճէպ քիւթիւպխանէսի» անուն Մատենաշար մը, և Բնական գիտութեանց, Պատմութեան և Գրելու արուեստին մասին 14 հատորներ հրատարակած է։ Գրած է 4 թատրերգութիւն եւ մանկավարժական 4 գիրքեր։ Պէտք չէ մոռնալ որ այս փոքրածաւալ երկերը արգելք չեն եղած որ Շ. Սամի պէյ հրատարակէ «քամմուս իւլ Ալամ»ի, «քամմուսը ֆրանսէվի»ի նման մեծ գործեր։ Միեւնոյն ատեն ժամանակ գտած է Ֆրանսական պատմութիւն մը եւ ֆրանսերէն հինգ վէպեր թարգմանելու։ Այս վերջիններուն մէջ է Վիքթոր Հիւկոյի «Թշուառներ» արժէքաւոր եւ երկարաշունչ գործը։ Սամի պէյ նոյնիսկ ձեռնարկած է թարգմանելու «Քուրան»ը, սակայն Օսմ. կառավարութիւնը արգելք ըլլալով, թարգմանածներն ալ ստիպուած է փճացնել...

Սամի պէյի վերեւ յիշուած գործերը տպուած են։ Բուն իսկ համաթրքականութեան տեսակէտէն իր կարեւոր գործերը անտիպ կը մնան։ Այդ արժէքաւոր գործերն են հետեւեալները, որոնց ժամ առաջ հրատարակուիլը կը սպասենք կառավարութենէն եւ ազգային հիմնարկութիւններէն.

1.— Քոտաթքուպիլիք, Վամպէրիի 1870ին հրատարակած բնագրին թարգմանութիւնն ու յաւելուածները։

2.— Օրխուն ապիտէլէրի (յառաջաբան, բնագիր, թարգմանութիւն եւ մեկնութիւն)։

3.— Լէօհճէի Թիւրքիյէի Մէմալիքը Մըսը։

Ինչպէս կը հաղորդէ իր որդին Ալի Սամի պէյ, համաթրքականութեան վերաբերեալ այս հատորներէն զատ, Շէմսէտտին Սամի պէյ գրի առած է նաեւ ուրիշ խնը երկեր, որոնց չորսը անկատար մնացած են։

Շ. Սամի պէյ, յոգնիլ չգիտցող գրչի այս վաստակաւորը մեռաւ 1904 յունիս 18ին Էրէնգիւղի մէջ։

*
**

Շէմսէտտին Սամի պէյ ծագումով թուրք չըլլալուն համար, երբեք պէտք չէ անլուրջ նկատումներով ստուերի մէջ ձգել անոր թրքութեան, համաթրքականութեան մատուցած մեծ ծառայութիւնները։ Ըստ իս, Շ. Սամի պէյ համաթրքականութեան Գ. շրջանի մեծ դէմքերէն մէկն է։

«Քամմուսը Թիւրքի»ի յառաջաբանը միայն բաւական է՝ ցոյց տալու համար Շ. Սամի պէյի համաթրքականութիւնը։ Հոն շատ որոշ եւ բացարձակ կերպով ի յայտ կուգան լեզուի մէջ թրքականութեան սկզբունքներէն շատերը։ Այսպէս տեղ մը կ'ըսէ. «... Մեր լեզուն Թուրքերէն է. այս լեզուին յատուկ բառարանին ալ ուրիշ անուն մտածել անպատշաճ է. մեր լեզուին մէջ գործածուած բառերը՝ ո՛ր լեզուէ ալ առնուած ըլլան, եթէ իրապէս գործածական ու ծանօթ են, Թուրքերէն կը համարուին»։ Մինչեւ Շ. Սամի պէյ չեմ ճանչնար ոեւէ մէկը, որ օսմաներէն կոչուած լեզուին «Թուրքերէն լեզու» ըլլալը այսքան բացայայտ եւ բացարձակ կերպով յայտնած ըլլայ։

Սամի պէյ բացատրելէ յետոյ Թրքախօս երկիրներու ընդարձակութիւնը, ցոյց կուտայ զանազան թուրք բարբառներու մօտիկութիւնը եւ լեզուի մէջ համաթրքականութիւն կը հետապնդէ։ Այսպէս, կ'ըսէ թէ՝ «Արեւելեան թուրքերէնի և արեւմտեան թուրքերէնի միջեւ տարբերութիւնը, կարծուածին պէս, իտալերէնի եւ լատիներէնի; կամ սպաներէնի եւ ֆրանսերէնի միջեւ եղած տարբերութեան չափ չէ, այն տարբերութեան որ այս երկու Թուրքերէնները իրարմէ բոլորովին տարբեր եւ ինքնագլուխ լեզուներ նկատել տայ. այլ այդ տարբերութիւնը հազիւ կը հաւասարի Հիւսիսային եւ Հարաւային գերմաներէնին կամ Տոսկանայի եւ Նապոլիի իտալերէնին եւ կամ Եգիպտոսի եւ Մաղրէպի արաբերէնին տարբերութեան։ Արեւելեան Թուրքերէնն ու արեւմտեան Թուրքերէնը մէկ լեզու են. երկուքն ալ Թուրքերէն են»։

Սամի պէյի այս խօսքերուն վրայ կրնանք աւելցնել նաեւ հետեւեալ միտքը, հետեւցնելով իր յիշեալ յառաջաբանէն.— «Եւ հետեւաբար Արեւելքի Թուրքերն ու Արեւմուտքի Թուրքերը մէկ ազգ են. երկուքն ալ Թուրք են»։

Երբեք չեմ տարակուսիր որ Սամի պէյ ալ այսպէս կը մտածէր, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի Թրքութիւնը մէկ ճանչնալով, «համաթրքականութեան» գաղափարը կ'ընդունէր...։ Ատոր համար է որ կ'աւելցնէ. «Մեծ փափաքս էր մեր Թուրքերէնին մէջ անցընելով կենդանացնել և ընդհանրացնել հարազատ Թուրքերէն բառեր, մանաւանդ անոնցմէ օգտակարներն ու արժէքաւորները, որոնք գործածական են արեւելեան Թուրքերէնի մէջ, բայց մեր կողմէ զանց առնուած եւ մոռցուած են։ Սակայն այս ծառայութենէն ստիպուած եմ զրկուիլ, որովհետեւ չկան ազգասէր մարդիկ, որոնք այդ բառերը նախընտրեն արաբերէն եւ պարսկերէն շողշողուն բացատրութիւններէն, ու շատերն ալ հակառակ են ատոր»։

*
**

Նէճիպ Ասըմ պէյ.— Մինչ մէկ կողմէն լեզուի եւ բառագիտութեան ասպարէզին մէջ համաթրքութեան համար կ'աշխատէր Շէմսէտտին Սամի պէյ, որ օսմ. կայսրութեան ծայրագոյն արեւմուտքէն Պոլիս եկած էր, միւս կողմէ լեզուական մարզին մէջ համաթրքական գաղափարներ ցոյց տալ կը սկսէր Թիֆլիսցի Նէճիպ Ասըմ պէյ, որ օսմ. կայսրութեան ծայրագոյն արեւելքէն կուգար եւ անկէ երիտասարդ էր։

Պալ Հասան օղլու Նէճիպ Ասըմ պէյ 1861ին ծնած է Թիֆլիսի մէջ, որ ազգային զգացումը խորապէս զգացող ցեղային սահմանագլուխներէն մէկն է։ Իր գերդաստանին ընկերային դիրքը՝ Սիփահի պէյլիքը՝ նախահայրերուն աւանդութիւններուն շնորհիւ իր մէջ զօրացուցած էր ազգային զգացումը։

Իր առաջին երկրորդական կրթութիւնը սկսաւ Դամասկոսի մէջ, ուր մտաւ Ե. բանակի զինուորական Իտատին։ Դամասկոսի «արաբական» միջավայրը, որ այդ ժամանակ իսկ զգալի էր, երիտասարդ Նէճիպի վրայ իր ազդեցութիւնն ունեցաւ։ Վերջերս ինծի գրած իր անձնական մէկ նամակին մէջ, Նէճիպ Ասըմ պէյ այդ ազդեցութեան մասին մէկ երկու դէպքեր կը յիշէ։ «Արաբները, կ'ըսէ, Թուրքերուն վրայ կը նայէին իբրեւ օտարականի։ Նոյնիսկ բացօթեայ սրճարաններու մէջ արաբերէն գիտցողները 5, չգիտցողները 10 փարայի կը խմէին սուրճ։ Արաբ ուսուցիչներս շատ տառապեցուցին զիս»։

Նէճիպ պէյ զինուորական վարժարանը աւարտեց՝ տեղակալի աստիճանով։ Սակայն զինուորական կրթութիւնով չգոհացաւ, ու դէպ Թիֆլիս գտնուած ատեն, մասնաւոր ուսուցիչներէ դաս առնել սկսաւ։ Յետոյ Պոլիս գալով մտաւ Գուլէլիի զինուորական Իտատին, յետոյ Հարպիէ, ու այդ շրջաններուն շրջանակէն մասնաւոր դասեր առնել։ Երկրորդական կրթութիւն ստացած ատեն իսկ գրականութեան եւ գպրութեան դասերուն մէջ համաթրքականութեան հակումներ ցոյց կուտար։ Չէր. սիրեր «ցէլեմաք»ի թարգմանութիւնը և «Րիսալէ-իւլ-Հիքմ»ը, որոնք Թուրքերէնէ աւելի արաբերէն և պարսկերէն բառեր կը պարունակէին, յանգաւոր ու տաղաչափեալ էին, ու կ'աշխատէր պարզ Թուրքերէն գրել։

Երբ Գուլէլիի կ'աշակերտէր, այսինքն 1878ին՝ ծանօթացաւ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտիի հետ եւ սկսաւ օգտուիլ անկէ։ Հարպիէի վերջին դասարաններէն սկսեալ Միտհաթ էֆէնտիի Թէրճէմանը Հաքիքաթ թերթին մէջ գիտական յօդուածներ կը գրէր։

Նէճիպ Ասըմ պէյ կ'ըսէ թէ՝ ինքն էր որ առաջին անգամ Թիւրք բառը «վավ» գիրով գրեց, որովհետեւ «մեր պատմութեան գիրքերուն մէջ Էթրաքը պի իտրաք (անբան Թուրքեր) բացատրութեան հանդիպած էր և տեսած էր որ Օսմանցիներէն շատեր Թուրքը կ'անարգեն։

— «Ինչո՞ւ Թուրքը «վավ»ով կը գրես բողոքներուն կը պատասխանէր.— Որպէսզի «Էթրաքը պի էտրաք չգրուի։ Ատոր համար Պապը Ալիի պողոտային վրայ անունս վավլը Թիւրք դրուեցաւ»։ (1)

Նէճիպ Ասըմ պէյ 1897ին գրեթէ ամէն ուրբաթ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտիի Պէյքոզի ծովեզերեայ ապարանքը կ'երթար։ Հոն է որ ճանչցաւ Վէլէտ Չէլէպին, որ ետքէն համաթրքական շարժման մէջ իր անբաժան ընկերը դարձաւ։ Նէճիպ Ասըմ պէյ այնպէս համոզուած է թէ ինք է որ Թիւրքճի դարձուց թէ՛ Միտհաթ էֆէնտին եւ թէ Վէլէտ Չէլէպին։ Իրողութիւնն այն է՝ որ Նէճիպ Ասըմ եւ Վէլէտ Չէլէպի՝ այս երկու «վավլը Թիւրք»երը Ապտիւլ Համիտի շրջանին ամէնէն անուանի «Թիւրքճի»ներն էին։

(16) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

(1) Վէլէտ Չէլէպի իր անտիպ մէկ երկին մէջ կ'ըսէ թէ «Թիւրք» բառը նախ ինք է որ «վավ»ով գրեց, յետոյ Նէճիպ Ասըմ պէյ իրեն հետեւեցաւ։

ԽՆԿՕ

Փառքի եւ յաղթանակի օրերին Խնկօին չեմ հանդիպած։ Ճանաչեցի տարագրութեան մէջ՝ օտարութեան ծանր բեռը եւ ընտանիքի հոգը շալակին։ Եւ նման պայմաններում աւելի հնարաւոր էր տեսնել այդ անհման հերոսի մէջ մարդը։

Իր խառնուածքով, պարզ նկարագրով, համեստութեամբ ու անսահման քաջութեամբ յեղափոխական հայդուկի մէկ տիպար էր նա։ Հարազատ զաւակն էր մեր աշխատաւոր ժողովրդի, ամբողջապէս նուիրուած իր ազգի ազատագրական պայքարին։ Ծնուած ազքատ գիւղացու ընտանիքում, սկզբում գառնարած, ապա հովիւ ու բանուոր, յետագայում էլ արհեստաւորի աշակերտ, դեռ եւս պատանի հասակում փարում է յեղափոխական վեհ գաղափարին եւ մասնակցում երկիր գնացող խումբերից մէկի արշաւանքին։ Երկրից վերադարձին, ներթարկւում է զինակոչի եւ լրիւ ծառայում ռուսական բանակում։ Զինուորագրութիւնից յետոյ, արդէն որպէս հմուտ մարզուած զինուոր, իրեն դնում է կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ, մինչեւ մահ մնալով Դաշնակցութեան հաւատարիմ զինուոր։

Կռւի դաշտ մտնելով հասարակ զինուորի աստիճանում, նա, հարկադրուած, թողեց ռազմադաշտը որպէս հրամանատար։ Սակայն, Խնկօի մեծութիւնը հէնց նրանումն է, որ նա մինչեւ վերջ էլ իրեն պահեց որպէս պարզ զինուոր, առանց որ եւէ յաւակնութեան։ Պատասխանատուութիւնները չէին, որ նրան բարձրացնում էին ու փառքի հասցնում։ Իր գործն էր ճամբան հարթում ու պսակներ հիւսում։

Թէ կամաւորական բանակում ու մեծ նահանջին եւ թէ Հանրապետութեան օրով ու փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, նա մնաց իր կոչմանը հաւատարիմ՝ միշտ առաջին դիրքերում, վերին աստիճանի կարգապահ ու նախանձախնդիր իր կուսակցութեան անւանն ու պատւին։ Այդ յատկութիւնները պահպանեց նաեւ տարագրութեան մէջ, ուր աւելի դիւրին է հոգեկան բեկումն ու բարոյական հիմքերի խախտումը։

Նա իրեն համարում էր «հայ ազգի մէկ զինուոր» եւ չէր սիրում երբ շրջապատը փորձում էր նրան այդ աստիճանից աւելի վեր հանել։ Փառասիրութիւնն անծանօթ էր նրա շիտակ բնաւորութեանը եւ երբեք նախանձի զգացում չէր ունենում. Նոյնիսկ այն ատեն երբ օգտագործւում էր իր անունն ու կատարած գործը։ Հոգին մանկական էր եւ միամիտ։ Ընկերասիրութիւնն իր մէջ անսահման էր, եւ շատ էր զարմանում, երբ որեւէ առիթով ընկերներն իրենից դժգոհում էին։ Չէր հաշտւում այն մտքի հետ, թէ ընկերը ընկերոջից կարող է նեղանալ, որովհետեւ գիտակցաբար երբեք վատութիւն չէր անում։ «Վա՜հ, ես ինչ իմանամ, թէ մօտ ընկերը կարող է վիրաւորուել», յուզուած զանգատւում էր նա։

Դաշնակցութիւնը նրա սրբութիւն սրբոցն էր եւ, չնայած իր գրաւած դիրքին, մինչեւ վերջ էլ մտածումներով ու զգացումներով մնաց շարքային կուսակցական։ Երբեք չպակասեց նրա մէջ յարգանքն ու ակնածանքը դէպի բարձր մարմիններն ու աւագ ընկերները։ Կուսակցութեան վճիռը նրա համար օրէնք էր, որին ենթարկւում էր առանց սեփական տեսակէտը հակադրելու ու իր կաշծիքին որ եւ է առանձին կարեւորութիւն տալու։ Չնայած իր ըմբոստ խառնուածքին, ամենակարգապահ կուսակցական էր ու օրինաւոր զինուոր։

Վերջին տարիներն ապրում էր Պարսկաստանի Մարաղա քաղաքում, ուր առանձնապէս չեշտուած է կուսակցական պայքարը եւ ազգային կեանքը երբեք չի խաղաղւում։ Որպէս մարտական ուժից, ընկերները սպասում էին, որ Խնկօն իր բռունցքը մէջտեղ կը քաշի ու հակառակորդներին կը լռեցնէ։ Թերեւս այդ բանը յաջողուէր էլ։ Սակայն, խմբապետ Խնկօն այլ կերպ էր մտածում։ Նա գտնում էր, թէ քանի որ մենք մեր հայրենիքում չենք գտնւում, ապա ուրեմն պէտք է դիմենք ոչ թէ բռնի միջոցների, այլ ընդհակառակն, աշխատենք համաձայնութեան գալ եւ ներքին խնդիրները կարգադրենք խաղաղ ճանապարհով։ Հոգ չէ թէ Խնկօի նման ընթացքը դժգոհութիւն էր առաջացնում ընկերների շրջանում եւ օգտագործւում հակադաշնակցական խմբակի կողմից։ Նա մինչեւ վերջ էլ առաջնորդւեց իր այդ տեսակէտով եւ մնաց ազգային միակ ընդհանուր ճակատ ստեղծելու ամենաջերմ ջատագովներից մէկը։ Բայց այդ արգելք չէր հանդիսանում, որ նա ամենակտրուկ ձեւով սաստի նրանց, ովքեր որեւէ ձեւով դիպչում էին կուսակցութեան արժանապատուութեանը։ Թէեւ անսահման երկրպագու իր կուսակցութեանը, նա նեղ կուսակցական չէր եւ ազգային ընդհանուր շահերը վեր էր դասում ամէն ինչից։ Միայն պայմանով, որ կուսակցութեան պատիւն անարատ մնայ։ Այսպիսի ճիշդ ըմբռնում ունէր մեր կիսագրագէտ հայդուկը։

Գրել-կարդալ Խնկօն սովորեց տարագրութեան մէջ։ Առանձինսէր ու յարգանք էր տածում դէպի գիրն ու գիտութիւնը։ Միշտ դժգոհում էր, որ հնարաւորութիւն չի ունեցել դպրոց յաճախել եւ մնացել է «չօբան»։ Գուցէ անձնական դառն փորձն էր պատճառը, որ ամէն ճիգ գործադրում էր եւ ամէն զոհողութիւն յանձն առնում իր զաւակներին կրթութիւն տալու համար։ Պէտք էր տեսնել, թէ ինչ գոհունակութիւն ու հպարտութիւն էր արտայայտում Խնկօի դէմքը, երբ տղան իր համար գիրք կամ թերթ էր կարդում։ Երբ այցելէիր իր աղքատիկ սենեակը, անպայման կը կանչէր փոքր աղջկանը եւ գուրգուրանքով կ'ասէր.

— «Աչօն ջան, դասդ բեր կարդա, թող եղբայրը լսի»...

Այդ խրոխտ տղամարդու կրծքի տակ բաբախում էր մէկ շատ քնքոյշ սիրտ, որի սէրն ու գուրգուրանքը առատօրէն վայելում էին կինն ու երեխաները։ Տարագրութեան մէջ, զրկանքներով լի եւ չարքաշ օրերին, նա մեծ մխիթարութիւն էր գտնում ընտանեկան յարկի տակ. մանաւանդ գիտակից ու խելացի կինը իր համար մեծ յենարան էր եւ խրախուսանքի աղբիւր։

Անդրդուելի հաւատ ունէր դէպի ապագան։ Միայն մէկ բանից էր վախենում, — որ կարող է մեռնել տարագրութեան մէջ՝ հայդուկին ոչ վայել մահով։ Ցաւով կ'ասէր.

— Գիտեմ, որ մեր պայքարը դեռ երկար կը տեւէ եւ գուցէ միայն մեր զաւակներուն արդիւնքը տեսնեն։ Երեսուն տարի կռւեցինք անկախութիւն ձեռք բերելու համար. կարող է պատահել որ մի այդքան էլ տեւի, նորից ազատութիւնը տեսնելու համար։ Միայն վախենում եմ, որ խայտառակ մահով մեռնիմ՝ — անկողնում կամ որ եւ է պատահականութեան հետեւանքով։ Երանի կռիւներում սպանւած լինէի որպէսզի նման մահւան չարժանանամ»։

Դժբախտաբար, ճակատագիրն անողոք գտնւեց։

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱՐԱՐԱՏԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Շէյխ Սայիդի գլխաւորութեամբ տեղի ունեցած ապստամբութիւնը ճնշւելուց յետոյ, քրդական ազատագրական շարժումը ոչ միայն արմատախիլ չեղաւ, այլ եւ որոշ շրջաններ՝ Մոտկան, Սասուն, Ջիլանի ձոր, Արարատ եւն., վար չդրին իրենց զէնքերը եւ մինչեւ այսօր էլ շարունակում են մնալ ապստամբական վիճակում, հանդիսանալով մէկ կողմէն իբրեւ ապաստարաններ փախստական ուժերի համար եւ միւս կողմից իբրեւ յեղափոխական հնոցներ, որոնք օր աւուր աւելի եւ աւելի խտացնում ու ժողովրդականացնում են ազատութեան գաղափարը քրդական լայն զանգւածների մէջ։

Ցաճիկները, միանգամայն ձեռնթափ զինու ուժով ճզմելու ծաւալւող շարժումը, որոշում են խաղաղ միջոցներով եւ անարիւն կերպով հաշւեյարդարի ենթարկել այն։ Հրապարակում են ներման յայտնի դեկրետը, որով քիւրտ ժողովուրդին խաղաղ աշխատանքի լիակատար հնարաւորութիւն են խոստանում, պայմանաւ, որ ապստամբ ուժերը վար դնեն զէնքերը եւ փախստականները վերադառնան իրենց տեղերը։ Գտնւում են շատ միամիտներ, որոնք հաւատ են ընծայում թըրքնամու խոստումներին ու մեկ[illegible] պէս տուժում։ Ներկայացած [illegible] խստականների մեծ մասը, ըն[illegible] նիքներով հանդերձ, նետւում [illegible] Անատոլուի խորքերը, չնչին մ[illegible] ենթարկւում եւ համակերպւ[illegible] է իշխանութեան, իսկ մի [illegible] էլ, զգալով իր սխալը եւ քաղ[illegible] բռնելով թշնամու միտքը, [illegible] վարանելու կրկին զէնքը [illegible] դիմում է դէպի նախկին [illegible] տարանները։ Այս վերջիններ[illegible] նշանաւորագոյնը, իւր ընդ[illegible] դրական կորովով եւ թափով, [illegible] դիսանում է Արարատը, որը [illegible] ձած է Արեւելեան նահանգ[illegible] քրդութեան ոգի ու եռանդ [illegible] շնչող գլխաւոր աղբիւրը, իսկ [illegible] ճիկների աչքի ամենամեծ [illegible]

Չորս տարի է, որ Արա[illegible] մի բուռն քրդութիւնը, հեր[illegible] բար դիմադրում է թշնամու [illegible] րազանց ուժերին եւ յաճախ [illegible] պաւինած իւր անմատչելի [illegible] քերին, ինքը նախայարձակ[illegible] լով անհանգստացնում եւ նո[illegible] պարտութեան է մատնում [illegible] նամուն։ Ցաճիկները քանից[illegible] ձեցին ընկճել ապստամբն[illegible] քարուքանդ անել այդ յեղ[illegible] խական օջախը, բայց նրանց [illegible] ջանքերը զուր անցան։

Անցեալ տարուայ աշնան [illegible] ճիկները կրկին ու կրկին ան[illegible] փորձեր արին գրաւելու հ[illegible] Արարատը եւ ի պատասխան [illegible] ճիկների՝ արարատեան փոքր[illegible] նակ խմբերը գործողութիւն[illegible] նեցան թշնամու թիկունքու[illegible] դէպքերի մանրամասնութիւ[illegible] մեզնից անկախ պատճառնե[illegible] հասած լինելով մեր ձեռքը [illegible] այժմ հնարաւորութիւն [illegible] ամփոփ կերպով ծանօթ[illegible] «Դրօշակ»ի ընթերցողներ[illegible]

— 1928 թ. հոկտ. 24[illegible] ման քեազիմի գլխաւորութ[illegible] կարսի շրջանում գործող [illegible] իւր պարտականութիւննե[illegible] ջողութեամբ կատարելուց [illegible] վերադարձել է Արարատ [illegible] կորուստներ պատճառելով [illegible] մուն։

— Հոկտ. 27ին վերադ[illegible] է Խալիլ բէյի չէթան, որը, [illegible] կերտի Հայդար Օղլու գիւղ[illegible] ընդհարւելով թիւրք հեծել[illegible] հետ՝ չորս հոգի գերի է վե[illegible]

Գարաբուռնարի ոստիկա[illegible] վրայ յարձակւելով գրա[illegible] հեռախօսի մեքենան եւ ա[illegible] րագաններ, սակայն, ճամբի[illegible] նակ լերան մօտ, ըն[illegible] թշնամու նախապէս պ[illegible] տած ծուղակ մէջ եւ եւ [illegible] ւած է լինում ձգել մեքե[illegible] խուսափել, ապա նորից [illegible] կողականի դիմելով, [illegible] ձգած իրերը եւ հասցնում [illegible] րատ։

Չէթայից սպանւում է [illegible] մուդը (Սաքան աշիրէթից) [illegible] գլուխը կտրում եւ ցուցա[illegible] են ժողովրդին։ Թշնամին [illegible] սպանւածներ եւ վիրաւորներ [illegible] կայն, իւր պարտութեան [illegible] հանում է Խալիս բէյի հօր[illegible] որդուց՝ Աբդուլլահ բէկից [illegible] փեսայից, որոնց գլխատում [illegible]

— Բայազիտի սանջաք[illegible] թաների գործունէութեան [illegible] գիւղերը ոչնչացնելու փորձ[illegible] արւում։ Նոյեմբեր 14ին, [illegible] լոյսին, Բայազէտ գուն[illegible] հետեւակ ալային, 18րդ [illegible] զիտի սահմանապահ [illegible] 4րդ շրջանային ժանդար[illegible] թաբուրը, 9րդ հրետանի[illegible] պատկանող մէկ թնդ[illegible] պաշարում են Քանիքոր[illegible] Գիւղացիները Մամիկ [illegible] 70ամեայ մի պառաւ կն[illegible] կում են հրամանատար[illegible] հասկանալու համար, թէ [illegible]

...շարւած գիւղը՝ կէս ճամբին ...ր, իր 2 տարեկան թոռան ...մ միասին սպանւում է թշնա... գնդակից։ Գիւղացիները ...ան յարձակմամբ պատասխա...մ են թշնամուն, եւ կռիւը ...ւում է մի քանի ժամ, թշնա...ին, թէեւ քանից աւելի կո...ւստ է ունենում, բայց թւով ...ստ գերազանց լինելով՝ յառա...նաւ, մտնում է գիւղը եւ ...դեհի մատնում։ Գիւղացիք ...րդ...նում են ճեղքել շղթան ...ւ իրենց ընտանիքներով ապաս...անել Արարատ, որի սահմանին ...ում է գտնւում գիւղը։ Գիւղա...ներից սպանւում են՝ 1 տղա...րդ, 2 կին եւ մի աղջիկ, վի...ւորւում՝ 4 տղամարդ, 2 կին ...4 տարեկան մի աղջիկ. Գիւղից ...խուշել չեն կարողանում մի ...անի հոգի ծեր, տղամարդիկ ...ւ կանայք, որոնց գինւորները ...տում են կրակի մէջ եւ կենդա...ի այրում։

Ցաճիկները Չիֆթլիկ եւ Քիւր...աւար գիւղերի վրայ թնդանօ...թի ռումբեր նետելով՝ Արարատի ...րայ յարձակւելու տպաւորու...թիւն են ձգում։ Երբեք սաւառ...նակներ կամ /միջոցին պտոյտներ ...են անում Արարատի վրայ, բայց ...պստամբների համազարկներից ...վնասւելով հարկադրւում են իջ...նել թիւրք բանակատեղիում։ Ա/...նուհետեւ Արարատի չէթաները ...մի կողմից եւ Հասանուգան աշի...րէթը, գեղապետ Խումայիլ աղայի ...ղեկավարութեամբ, միւս կողմից, ...չեշտակի յարձակում գործելով՝ ...պարտութեան են մատնում թշ...նամուն, որը փախուստի է դի...մում, թողնելով արարատցիների ...ձեռքը շատ հրացաններ, ռազ...մամթերք, թնդանօթի ռում...բեր, գնդացիրի փամփուշտ, մի ...հատ մաուզեր, ծանր եւ 3 հատ ...լուխ թեթեւ գնդացիներ, 18 ...ձի։ Սաւառնակներից մէկը խիստ ...վնասւած լինելով, չի գործում եւ ...նրա պաշտպանութիւնը յանձնւած ...է լինում ժանտարմական թաբու...րին. այս վերջինը չկարողանալով ...դիմադրել, արարատցիների չեշ...տակի հարւածների տակ, փախ...չում է՝ ձգելով սաւառնակը հե...

տապնդող քիւրտ ուժերին, որոնք այրում եւ ոչնչացնում են այն։

Այս կռիւը մի փաստ յետ դաս է, որ տրւում է ամբարտաւան ցաճիկներին, որոնք Արարատի քիւրտերին, իրենց անմատչելի բարձունքներից դուրս, բաց ճակատ կռւի ընդունակ չէին համարում։ Արարատցիները ապացուցին, որ ինչպէս իրենց սահմաններում, անառիկ ժայռերի ծերպերին, նոյնպէս եւ իրենց սահմաններից հ՛առւ քաջութեամբ կռւել գիտեն։

Բուն Արարատի ուժերը. չնայած որ կրնկակոխ հետապնդւում են թշնամուն մինչեւ Բայազիտի մօտերը, գրեթէ կորուստ չեն ունենում՝ տալով միայն մէկ վիրաւոր։

— Նոյեմբեր 16-20 թշնամու երկու սաւառնակները շարունակ Արարատի գիւղերի վրայ ռումբեր են նետում, բայց որեւէ վնաս պատճառել չի յաջողւում։ Վերջին օրը Քրդերի կրակից երկու օդանաւերը ծանր վնասւում են. մէկը մի կերպ հասնում է Ղարաքիլիսայի շրջանը, իսկ միւսը չկարողանալով հասնել Արճէշ՝ ընկնում է Վանայ լիճը։ Այսպիսով թշնամու օդանաւային գործողութիւններն էլ ապարդիւն են անցնում, իսկ որ գլխաւորն է, սաւառնակները արարատցիներին բնաւ վախ չեն ներշնչում։

— Նոյեմբեր 20 — 30ը քիւրտ հետախոյզների ձեռքով սպանւած են թիւրք զինւորներ՝ Նիգիկ գիւղի մէջ 2 հոգի, Բայազիտի կայանում 3 հոգի եւ քաղաքի եզերքը 1 հոգի։

— Նոյեմբեր 25ից սկսած, Օսման քեւիմի եւ Խւուփ Ցէքի չէթաները կրկին արշաւանքներ են գործում դէպի Կաղզւանի եւ Հարսի շրջանները, մի շարք յաջող ասպատակութիւններ անելով՝ ծանր կորուստներ են պատճառում։

— Դեկտեմբերի 9ին Ալօ Բաշօի չէթան, Իգդիրի շրջանում, յարձակում գործելով զօրքերի համար մթերքներ փոխադրող ուղտերի կարաւանի վրայ՝ գրաւում է ամբողջութեամբ եւ գրում ուղեկցող կիսավաշտը։

Արարատի մի բուռն քրդութիւնը, ոչ միայն կարողանում է պաշտպանւել տաճկական ուժերի շարունակական յարձակումներից, այլ եւ ինքը նախայարձակ լինելով՝ թշնամուն հանգիստ ու դադար չէ տալիս։ Նր... հերոսական պայքարի ոգին են հանգիսանում՝ Իբրահիմ փաշա Հոկէ Թէլլօն, որը կռւող ուժերի ընդհանուր հրամանատարն է եւ Էհսան Նուրի փաշան՝ զինւորական ընդհանուր կոմիսարը։ Արարատի քրդութիւնը, իւր սեփական օրինակով, օրէ օր քիւրտ զանգւածներին ներշնչում է այն միտքը, որ պէտք է վերջ տալ աշիրեթային կազմակերպութեան ձեւին, զինւորական կարգ ու կանոնի տակ մտնել եւ կազմակերպւած ուժերով ելնել թշնամու դէմ։ Դրան փորձերը քիւրտ աշիրաթապետներին եւս հարկադրւում են կամաց կամաց թողնել հին ձեւերը եւ համախմբւել ընդհանուր գործի շուրջը, կազմակերպւել նոր հիմունքներով, համաձայն կեանքի իրական պահանջների։

Բացի այն խոշոր դերից, որ կատարում է Արարատը ներկայիս իբրեւ քիւրդ ազատագրական շարժման գլխաւորագոյն հնոցը, նա միաժամանակ եւ խոչընդոտ է՝ ծառացած համաթուրանական ուժերի յառաջխաղացման գլխաւոր ճամբին։ Կոմինտերնի հլու կամակատար հայ կարմիր աքլորները, ոչխարային բութ կարճատեսութեամբ, համաձայնեցին Հայաստանի անբաժան մասը կազմող Շարուր-Նախիջեւան բնագաւառը արհեստականօրէն բաժանել մայր երկրից եւ, Նախկրայ անունով կնքելով, իբրեւ ինքնավար մի շրջան, Ազրբէջանի հովանու տակ դրին, առանց գիտակցելու, որ Շարուր-Նախիջեւանը ներկայացնում է այն կամուրջը, որի վրայով յառաջ ընթանալու ծրագիրներն են որոճում իրենց պանթուրանիստ ընկերները։ Պարզ է, որ ցաճիկների համար Արարատը դարձած է կրկնակ վտանգ, որը դամոկլեան սրի պէս կախւած է իրենց գլխին։ Եւ այդ իսկ պատճառով նրանք ձգտում են ամէն կերպ եւ պիտի ձգտեն, որ առաջ վերացնել իրենց ճամբին ընկած այդ մեծ խոչընդոտը։

(«Դրօշակ») Ե. Ի.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան գաւառի համար կազմուած ցանձնաժողովը վերջացուցած է իր աշխատանքները՝ Ցանձնաժողովը զտման աշխատանքներ կատարած է Երեւանի, Ղարաքիլիսէի, Դիլիջանի, Ալլահվերտիի եւ Էջմիածնի մէջ։

Ցանձնաժողովը այս առթիւ, զեկոյցի մը մէջ կ՚ըսէ։— Այն ալ ազգայնական թեքումը, որ անտարակոյս եղած է համայն կազմակերպութեան հիմնական հիւանդութիւնը, մինչեւ կուսակց. ղեկավարութեան փոփոխութիւնը, իսպառ վերցած է։ Այժմ նկատելի է որ կուսակցական շրջանակները զգալապէս ամրապնդուած են եւ անոնց որակը բարելաւուած է՝ կուսակցութիւնը այժմ լուրջ աշխատանք կը կատարէ լայն զանգուածներու միջազգային դաստիարակութեան համար։»

Զտման աշխատանքներուն հետեւանքով, ղեկավար մարմիններու կազմէն հանուած են 4 հոգիներ։

Ի միջի այլոց, կուսակցական ստաժը կրճատուած է Կիւլի Քէօվխեանի՝ համալսարանի դասախօս, Սահակեան Մարտինի՝ պետական Ծրագրի նախագահ, Ալվազեան Կոստանդինի՝ Հայ ջրտնտեսութեան պետ։ Իսկ Ասատուրեան Սամսոն՝ կեդր. կոմիտէի անդամ ի ցոյց դրուած է. այսինքն ենթարկուած է «Ընտէքս»ի (Համիտի «միմ»ը)։

Անկից վերջ է որ աջ-ազգայնական թեքում կոչուած զաւեշտը պիտի կրնայ ցոյց տալ իր ներքին ողբերգութիւնը։ Կուսակցականութիւնը այլեւս չի կրնար ապահովութեան երաշխիք մը տալ բոլոր անոնց, որոնք աջ թեքման եւ այլ պատրուակներով, ենթարկուեցան համայնավար ստուգիչ յանձնաժողովին պատժին կամ պարզ գիտողութեան՝ փոքր անզգուշութիւն մը կրնայ իրենց ցոյց տալ Սիպերիայ ճամբան։

ՆՈՐ ՇՆՈՐՀՆԵՐ

Մոսկուա որ այնքան բարեացակամ տրամադրութիւններով տոգորուած է հանդէպ իր փոքրիկ պաշտպանեալին, Երեւանի ազատ եւ ինքնավար կառավարութեան..., նոր շնորհներ պարգեւած է անոր։ Աշխատանքի եւ Պաշտպանութեան խորհուրդի ոչխարաբուծական յանձնաժողովը որոշած է Հայաստանի մէջ կազմակերպել խոշոր ոչխարաբուծական արդիւնաբերական տնտեսութիւն (միսի եւ բուրդի)։ Այդ նպատակով, յիշուած յանձնաժողովը իր վարկերէն միջոցներ պիտի սահմանէ 1929-30ի առաջին եռամսեակին։ Ոչխարաբուծութեան համար, Հայաստանի լաւագոյն արօտներէն մէկը նկատուած է Ալագեազ կայարանի մօտ գտնուող 20 հազար հեկտար տարածութիւնը, ուր 20 հազար գլուխ ոչխար պիտի պահուի. կը՝ խաւորաբար տեղական «բալբաս» ցեղէն։ Նախահաշուի համաձայն, պիտի յատկացուի մօտ կէս միլիոն րուբլի։

Անկից զատ, Մոսկուայի Ժող. գործ. խորհուրդի նախապատրաստական յանձնաժողովը որոշած է Հայաստանի ծխախոտագործներուն վրայ տարածել բոլոր արտօնութիւնները, որոնք որոշուած են ծխախոտի մշակման ուժ տալու համար։

ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ԱՆՁՐԵՒ

Յուլիսի առաջին կիսուն, կարկուտ տեղացած է Երեւանի մէջ։ Կարկուտի հատիկները կաղինի մեծութիւն ունէին։ Բայց այս անգամ վնասը նուազ եղած է քան քանի մը օր առաջ տեղացող կարկուտին հետեւանքով։ Սակայն եւ այնպէս, պտղատու պարտէզներու եւ այգիներու վնասը աւելի շատ եղած է։

Քանի մը ժամ տեւող տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով, դարձեալ ուռեր էին Զանգուն եւ Գետառը։ Գետառը քանդած է քաղաքի ոռոգման ցանցի մէկ մասը։

Ղամարլուի մէջ վնասուած են 1200 հեկտար տարածութեամբ այգիներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԲԱՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 օգոստոս.— Շատ մը հայրենակիցներ ատենէ մը ի վեր կը կասկածէին, կարգ մը հայ նպարավաճառներու կշիռներու ճշտութեան վրայ։ Իբրեւ տեղական յաճախորդներ, վերջերս փափաքելով հասկնալ ճշմարտութիւնը, քանի մը անգամ իրենց գնած նպարեղէնները կրկին ու կրկին կը կշռեն եւ կը հաստատեն թէ իսկապէս պակաս կշռուած են ապրանքները։ Եւ քանի մը հոգի կ՚ուզեն իմաց տալ բաղաքապետարան, եթէ անգամ մըն ալ պատահի։ Մտերմաբար իմանալով խնդիրը, ես կեցուցի բողոքարկուները, բայց անոնց գոհացում տուած ըլլալու համար, կ՚ուզէի հրապարակաւ եւ բարեկամաբար խորհուրդ տալ յիշեալ նպարավաճառներուն որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն կշիռներուն։

Կ. Ս.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 6 Օգոստոս.— Ֆութպոլի եղանակը կը բացուի քանի մը շաբաթէն։ Մեր տղաքը սկսած են արդէն կատարել կանոնաւոր փորձեր, որոնք տեղի կ՚ունենան ամէն կիրակի առաւօտ ֆրանսական մարզադաշտին վրայ՝ քաջալերելու համար զիրենք, մասնաճիւղիս ֆութպոլի յանձնախումբը որոշած է յառաջիկայ սեպտ. 1ին կազմակերպել անհատական մրցումներ (ինչպէս գնդակին հետ վազել, չուան քաշել եւայլն)։ Այս խաղերուն յաղթականները պիտի ստանան մրցանակներ։

Մրցումներուն կրնան մասնակցիլ նաեւ ուրիշ մասնաճիւղերու անդամներ, ինչպէս եւ անհատ մարզիկներ։

** Անցեալ կիրակի 4 օգոստոս, քաղաքիս մէջ տեղի ունեցաւ աթլեթիք խաղերու մրցահանդէս մը՝ կազմակերպուած Աթլեթիսմի Ֆրանս. դաշնակցութեան Ալպեաններու Շրջ. վարչութեան կողմէ։ Մրցումներուն կը մասնակցէին Կրընոպլի եւ շրջականերու լաւագոյն խումբերը։

Մասնաճիւղիս անունով մեր հայ մարզիկներէն Վազգէն ալ մաս առաւ այս խաղերուն եւ անգամ մը եւս յաջողեցաւ բարձր պահել Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը, խլելով առաջնութիւնը՝ բարձր ցատկելու մրցման մէջ։

Հայ մարզիկը մասնակցեցաւ նաեւ գունդ նետելու մրցումին եւ 10 հոգիի մէջ դասուեցաւ հինգերորդ, 8 մեթր 56ով։

Օգոստոս 15ին, Վազգէն կը մեկնի Լա Միւր (Իզէր), մասնակցելու համար տեղական մարզահանդէսին։

Տիգրիս

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 209 —

Այնքան ճշմարիտ էր ու խորունկ երիտասարդ մօր զգացած ցաւը, որ Փիէռ տեղի տուաւ։ Տեղի տուաւ մանաւանդ անոր համար որ ստեղծուած նեղութեան ու անհանգստութեան գլխաւոր պատճառը այս չէր բնաւ, այլ նոյնինքն Նէնէթը։

— «Ո՛չ, Փիէռ չէր զղջար կնոջ հետեւած ըլլալուն, սակայն անբացատրելի անհանգստութեան մը, հոգեկան անդիմադրելի դժգոհութեան մը մէջ կը մխրճուէր հետզհետէ ալ աւելի, երբ կը տեսնէր թէ բոլորովին տարբեր Նէնէթ մըն էր դարձած իր նախկին սիրուհին։Շէնշող, կեանքով լեցուն, ինքնավստահ ու յաղթական Նէնէթը մնացած էր նոյն անծանօթ ճամբուն եզերքին, ջախջախուած կառքի մը ճակատագրին տակ։ Այն ակնարկը, որուն առաջին անգամ հանդիպեցաւ Փիէռ՝ իր գործաւորի սենեակին չարաշուք մթաստուերին մէջ, Նէնէթին այն սպառող, հարցաքննող, հալածող ակնարկը տղուն հոգիին ճշմարիտ վէրքը եղաւ։ Նէնէթ սաստիկ ջղային էր դարձած եւ կը նեղուէր, կը նեղուէր ամէն բանէ։ Կարծես ճիգ մը կ՚ընէր ապրելու եւ շնչելու համար։ Կ՚ուզէր ինք անձամբ զբաղիլ իր բոյնին առօրեայ գործերով, հիմա որ ընտանիքի մը պետը կընկատէր ինքզինքը, բայց իր միակ ձեռքը անբաւական կուգար եւ կոտրող ամէն բան, սպասուհիի ամէն անճաշակութիւն զինքը կը ջղագրգռէր։ Կը տառապէր մանաւանդ Պիպիով զոր կ՚ուզէր սիրելի դարձնել Փիէռին, զոր կ՚ուզէր ուղղել, բայց որ իր մօրը ֆիզիքական անկարողութեանը հանդէպ իսկ կը թերանար յարգանքէ։ Եւ Նէնէթ իր

— 210 —

անզօրութեան մէջ կ՚ըլլար գիրազգած, անկողինը նոր ձգած հիւանդի մը պէս փափուկ։

Փիէռ կնոջ այս վիճակը կը վերագրէր մէկ բանի. անզգամահատուած զեղեցկութեան։ Իրաւ ալ հիւանդանոցի երկար ցաւերուն մէջ նիհարցեր էր Նէնէթ, աչքերուն տակ ծալքեր սկսած էին եւ երկու կեանքի ընկերները իրարմէ բաժնող տարիքի անջրպետը լայնցած։ Մինչ հայր աւելի կ՚օգտուէր գաւառի մաքուր օդէն եւ կը ճառագայթէր իր երիտասարդի շքեղափայլ արագութեանը մէջ, Նէնէթ կորսնցուցած էր արդուզարդի իր ալաքներն անգամ։ Եւ անոր ակնարկը կը մեծնար, կը խորանար, լիրբ գալիին վրայ։

— Կը սիրե՞ս զիս Փիէռ, առաջուան պէս կը սիրե՞ս զիս. անկեղծօրէ՛ն։

Եւ անգամ մըն ալ իրապէս բարկացաւ Փիէռ ու պոռաց.

— Իրա՛ւ որ կարծածիս չափ խելացի չես եղեր. հասատա՛ որ տղայ ես եղեր... Ըսէ՛ տեսնեմ, ի՞նչ պատճառ կայ քեզի հետեւելու, եթէ երբեք չսիրէի. իմ ներկայութիւնս միայն պէտք է բաւական ըլլայ սէրս ապացուցանելու եւ դուն պէտք չէ տարակուսիս։ Կ՚ուզես որ առաջուան պէ՞ս ըլլանք. բայց վերջապէս, օրեր անցած է եւ մենք տղայ չենք. վերջապէս, վարժուեցանք իրարու եւ բնական է որ հիմա սէրը աւելի զօրով պարունակէ. եւ դեռ վերջապէս... աւելի ամուսիններ ենք քան սիրահարներ։

Անշուշտ Նէնէթ մտովի կ՚աւելցնէր բոլոր այն խօսքերն ու պատճառաբանութիւնները զոր տղան չէր արտասաներ բնաւ, բոլոր այն տակաւին լայն ու աղօտ զգայութիւնները որոնք

— 211 —

թանձրանալով զինքը հետզհետէ աւելի կը տառապեցնէին։Եւ կը կրկնէր խիստ ցած ձայնով.

— Երջանիկ չե՛ս, սակայն։

Երիտասարդը կարծեց դարման մը գտած ըլլալ։ Խորհեցաւ որ Նէնէթ վարժուած էր արագ ու զարծօն կեանքին, ան հեւ ի հեւ ընացքին մէջ է որ կը գտնէր իր կենդանութիւնն ու զուարթութիւնը եւ պէտք էր տան պարապ անկիւնէն առնելով զայն կրկին նետել գոնէ մասնակի զբաղումի մը մէջ։ Նէնէթ չմերժեց բնաւ, եւ լայն ու գեղեցիկ շալ մը ուսերուն նետած՝ կէս օրէ վերջերը սկսաւ կանոնաւորաբար գալ խանութ, գոնէ շարժման մէջ ըլլալու եւ շաղակրատելու։ Օր մը երբ Փիէռ բանտարկուած էր մութ սենեակին մէջ, բուռն վիճաբանութեան մը աղմուկը առաւ։ Մարդ մը եկեր էր գանգատիլ Պիպիին ըրած մէկ անառակութեանը համար։Կողիտ գիւղացիին մէկն էր ան ու կը պոռար, Նէնէթին ձայնը խափանելով։ Աղմուկը մեծցաւ։ Փիէռ ինքզինքը կ՚ուտէր զոց դրան ետեւ, անկարող դուրս ելլելու։ Անասունը մեկնելէ առաջ գոռաց.

— Հա՛ ի՞նչ գործ ունիք դուք. կորսուեցէ՛ք, ձեր գժոխային Փարիզը կորսուեցէք... Դուն ի՞նչ ես որ զաւակդ ինչ ըլլայ. եթէ շնորհքով մէկն ըլլայիր, Աստուած քեզի այդպէս չէր պատժեր. այո՛, վերը նախախնամութիւն մը կայ. ան գիտէ՛ պատժելիք անձերը. ո՛վ գիտէ որուն սիրտն ես այրեր ու անիծեր են քեզի... Անիծուած, անիծուած...

Երբոր Փիէռ դուրս ելաւ, Նէնէթ մնացեր էր անշարժ, աչքերը խոշոր բացած։ Մեկնեցաւ անմիջապէս եւ ա՛լ խանութ չեկաւ։

— 212 —

Հակառակ ամառը սկսած ըլլալուն, հիասթափուեցան գաւառի կեանքէն։ Միօրինակ էր եւ անհրապոյր. ժամանցի վայրեր չկային, կենդանութիւն չկար, չունէին ծանօթներ ու բարեկամներ։ Իրիկուն մը պատահեցաւ որ սինէմային մէջ իրենց ճիշդ մօտը անառակ զոյգ մը գտնուի։ Անոնք այնքան անպատկառութեամբ եւ աղմուկով իրար կը գրգռէին մութին մէջ, որ Պիպին սկսաւ խնդալ ու խորհրդածութիւններ ընել։ Նէնէթ քաղաքավարութեամբ խնդրեց որ գոնէ մանուկները նկատի առնեն եւ հանդարտ մնան։ Տղան արհամարհական ակնարկ մը նետելէ վերջ ըսաւ, իբրեւ թէ խօսքը ընկերուհիին ուղղելով.

— Իրենք ով գիտէ ինչեր են ըրած Փարիզ. հոս եկեր՝ սուրբ կը կտրին...

Փիէռի կատաղի բարձրացաւ։ Երեկոն սպաննուած էր։

Բայց ահա մէկէն՝ լոյս մը։

Երբ օրուան կուրցնող արեւին եւ հեղձուցիչ տապին յաջորդող զաղջութեանը հետ, երիտասարդ լուսանկարիչը իրիկուն մը տուն կը դառնար, դուռը մէկէն բացուեցաւ իր առջեւ ու երեւցաւ Նէնէթին դէմքը՝ աննախընթաց ու անպատմելի երջանկութեամբ մը ողողուն։ Անտարակոյս մեծ անակնկալ մըն էր պատահած, քանի որ խառնաշ կինը պլլուեցաւ տղուն, սկսաւ զայն համբոյներով ծածկել, խայտալ, սեղմուիլ, այնքան, այնքան որ յուզումին մէջ անկարող եղաւ տղուն հարցումներուն պատասխանել։

ւոր եւ զինուոր՝ միացեալ ճակատով պատրաստ է աջակցիլ անոնց կործանման։

Մ. Քէմալ յետոյ խօսքն ուղղելով Վճառաբեկ Ատեանի անդամներուն, ըսաւ.

— «Երկիրը ձեզի վստահած է իր օրէնքներուն գործադրութիւնը։ Օրէնքներէն կախում ունին ժողովուրդին իրաւունքներն ու շահերը։ Այս խօսքերս նօթագրեցէք եւ լաւ միտք պահեցէք զանոնք։»

Թուրք հարապետութեան նախագահը շատ քիչ անգամ հրապարակային ճառ կը խօսի, բայց երբ խօսի ընդհանրապէս կը նշանակէ թէ շատ լուրջ պատճառ մը ունի։ Սակայն էսկիշէհիրի մէջ իր խօսածներէն պէտք չէ հետեւցնել թէ՝ համայնավարութիւնը տեղ կը գրաւէ Թուրքիոյ մէջ։ Իր խօսքերը աւելի շատ պէտք է նկատել ազդարարութիւն մը՝ թէ անոնք որ յեղափոխական քարոզութիւններ կ'ընեն, խստիւ պիտի պատժուին։

Այս առթիւ յիշենք որ վերջերս կարգ մը համայնավարներ երկար պայմանաժամով բանտարկութեան դատապարտուեցան Իզմիրի մէջ՝ նման յանցանքներու համար։ Դատապարտեալները վերաքննութեան դիմած են եւ այժմ վերաքննիչ ատեանի որոշումին կը սպասեն։

Եգիպտոսէն վերջ Կիպրոս

Աթէնքէն կը հաղորդեն.

Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան Եգիպտոսի հանդէպ հետապնդած բարեացակամ քաղաքականութեան հետեւանքով, այստեղի հանրային կարծիքին մէջ մեծ շարժում մը սկսած է՝ թելադրելու համար Կիպրոս կղզիի Յունաստանի կցման անհրաժեշտութիւնը եւ կամ գոնէ աւելի ազատական վարչաձեւ մը մտցնելու եւ տեղական ինքնավարութիւն մը տալու համար կղզիին, որուն բնակչութեան չորս հինգերորդը Յոյներ են։

Երկու գլխաւոր թերթեր՝ կառավարական «Էլէֆթէրիօն Վիմա» եւ ընդդիմադիր «Փրոյա» այս իմաստով յօդուածներ կը հրատարակեն։

Կիպրոսցի երեսփոխան Լանիթիս դասախօսութիւն մը տուաւ Առեւտրական Սենեակի սրահին մէջ, պարզելով Յունաստանի եւ Կիպրոսի տնտեսական կապերը եւ շեշտելով այդ կապերը ամրապնդելու անհրաժեշտութիւնը։

Սիոնական շարժումը Պաղեստինի մէջ

Ցուրիխի Սիոնական համաժողովը շատ կարեւոր որոշումներ տուաւ՝ Պաղեստինի մէջ հրէական գաղութին բարգաւաճ կացութիւն մը ապահովելու եւ մեծ գնումներով Պաղեստինի անտէր հողերը ձեռք բերելու նպատակաւ։ Ցետոյ գործաւոր դասակարգին վիճակը բարելաւելու համար հիմնական միջոցներ կը մտածուին, այնպէս որ քանի մը տարի վերջ Պաղեստինի գլխաւոր կեդրոնները անհրաժեշտօրէն հրէական տնտեսութեան կարօտ են ամէն տեսակէտով։ Կարդացուած տեղեկագիրներէն հասկցուած է որ այս տարի՝ բաղդատմամբ նախորդին՝ հարիւրին 40 աւելի հող գնուած է Ազգային Մնտուկին կողմէ, գլխաւորաբար Նարնջենիներու կալուածներուն մէջ եւ Հայֆայի ծովախորշը։ Որոշուեցաւ Ազգային հիմնադրամին համար նոր հանգանակութիւններ կատարել, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ։ Համաժողովին անդամները ուրախութեամբ եւ խանդավառութեամբ լեցուեցան՝ իմանալով որ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի հրեայ ծագումով մեծահարուստներ եւ ամէն կարգի բարեկեցիկներ կարծուածէն շատ աւելի կարեւոր նպաստներով Ազգային Հիմնադրամին կ'աջակցին, պայման դնելով մանաւորապէս որ հողային նորանոր գնումներ ըլլան Պաղեստինի մէջ եւ շրջակայքը։ Անցեալները արդէն 3000 նոր հրեայ գաղթականներ տեղաւորուած են նորահաստատ կալուածներու մէջ։

Թուրք ուսանողներու վէճը

Պոլսոյ Թուրք համալսարանական ուսանողները երկու խումբի բաժնուած են։ Մէկ մասը այն է որ Թիւրք Օճաղըի մէջ ժողով գումարեց, Միութեան վարչութիւնը տապալելով նոր մը ընտրեց։ Միւս մասը՝ այն որ կը պահանջէ չեղեալ նկատել եղած ընտրութիւնը եւ հին վարչութիւնը պահել։ Խալք կուսակցութեան կեդրոնական մարմինը միջամտելով կ'առաջարկէ նոր վարչութիւն մը ընտրել յայտնելով որ ինք պիտի ներկայացնէ իր թեկնածուները։

Երկու խումբին պատուիրակները նոր ժողով մը գումարեցին Խալքի կեդրոնին մէջ, բայց չկրցան համաձայնիլ։ Խալք կուսակցութիւնը կ'ուզէ նոր վարչութիւն մը ընտրել եւ զայն կազմել կուսակցութեան թեկնածուներէն։

Քատրիէ հանըմ դատ պիտի բանայ

Քատրիէ հանըմի եւ ընկերներուն ազատ արձակուելուն առթիւ, «Հաքիքէթ» կը գրէ.

— Ամիսներէ ի վեր քննութիւն, հետապնդում, ձերբակալութիւն կատարուեցաւ։ Ի վերջոյ երեւան ելաւ ճշմարտութիւնը.— Հէք կինը անմեղ է եղեր։ Ո՞վ է ուրեմն այս խնդրին մէջ իսկական զրպարտիչը։ Թուրք ազգը անպայման ճանչնալ կ'ուզէ այն մարդը որ ամիսներէ ի վեր զբաղեցուց հանրապետութեան դատական իշխանութիւնը, պատուաւոր անձեր արատաւորեց եւ փորձեց ցոյց տալ թէ մեծ հերոսը թշնամիներ ունի, յեղափոխութիւնը վտանգի մէջ է եւ թէ ներքին անդորրութիւնը խանգարուած է։ Ո՞վ պիտի դարմանէ այս պատուաւոր անձերուն կրած տառապանքը, կորսնցուցած դրամը, սպառած շունչը։ Անհրաժեշտ է գոնէ սաստիկ պատժել անիծապարտ եւ նենգամիտ զրպարտիչը, որպէս զի օրինակ ըլլայ ուրիշներուն եւ չհամարձակի ուրիշ առթիւ նման ստորնութիւն մը գործել։

∴ Քատրիէ եւ Համիտէ հանըմները դատ պիտի բանան դատաւոր Հիքմէթ պէյի դէմ։

Էնկիւրիի դեսպանատունը եւ Ամանուլլահ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Էնկիւրիի աֆղանական դեսպանատան գործակատարը՝ օգտուելով դեսպան Ճէյլանիի բացակայութենէն, պատռած է Ամանուլլահի եւ Սիւրէյեա թագուհիին պատկերները եւ հռչակած է միր Հապիպուլլահի (Պէչէի Սաքա) ճանաչումը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ԾՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի բոլոր ենթակոմիտէներու ընկերները Այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Républiqueի սրահը։ Կը խօսի Փարիզէն եկած ընկ. Ս.։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 32ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻ ԱՌԹԻՒ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

կազմակերպուած՝ Պուլվար Օտտօի Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի եւ Սէն Թ'Անթուանի «Ընկեր Գարօ» խումբի եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու։ Վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 7ին, Bar des Flatanesի ընդարձակ սրահին մէջ, 30 Բուլ Նասիօնալ, Սէն Թ'Անթուան)։ Երգ, արտասանութիւն, նուագ եւ բանախօսութիւն։

Առնել՝ 26, 27 թիւ թրամուէյները եւ իջնել թիւ 27ի վերջաւորութիւնը.

ՀԱՆԴԷՍ-ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ի յիշատակ Տարօնի հերոսական կռիւներու եւ մեծ նահատակներու

Կազմակերպուած Մարսէյլի Տ. Տուրուբերան Հայրենակցական միութեան կողմէ։ Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Կարտըն Փարքի մէջ։ Կը խօսի՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Արտասանութիւն, մեներգ, պարերգ, եւայլն։ Կը մասնակցի ֆրանսական 12 հոգինոց ֆանֆառը։ Կը հրաւիրուին բոլոր Հայր. Միութիւնները, Հ. Յ. Դ. Պատանեկան եւ Զ. Ե. Ո. Միութիւնները։

ՌՈՍՏՈՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՍԷՆ ՔԼՈՒԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ 11 Օգոստ. Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն

Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Կը մասնակցի Թառիստ Աբգար։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Ֆութպօլի մրցում Արարատ միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իթալիի, Պիյեանքուրի եւ Սարսէլի խումբերուն միջեւ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Թրամուէյ թիւ 2, 18 եւ 25, շոգեկառք Կար Սէն Լազարէն եւ շոգենաւ։ Առաջնորդներ պիտի սպասեն թրամուէյի վերջաւորութեանը առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ կէսօրէ վերջ ժամը 3։

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Քեռի» խումբի կողմէ, իր կազմութեան 3րդ տարելիցին առթիւ։ Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 203 Ave. Saxe «Boule d'Alcazar»ի մէջ։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւայլն։

Մուտքը ազատ է

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ,, Ի

Օգոստոսի թիւը (8—291), հետեւեալ բովանդակութեամբ՝

Չին-խորհրդային բախումը (Խմբագրական), Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին (Ն. Հանգոյց), կազմակերպական խնդիրները Հ. Յ. Դ. 11րդ Ընդհ. Ժողովում (Ա. Ջամալեան), կոմսոմոլի ծոցում (Ս. Մասուրեան), Արեւելեան նահանգները (Հրանտ Սամուէլ), Թուրքիոյ շուրջ, Արարատի կռիւները (Ե. Ի.), մեր զոհերը, թղթակցութիւններ, Արձագանգներ, իրենց իսկ բերանով։

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆրանք։ Հատը ձեռքէ 2,50 ֆր.։ Հասցէ՝ 5 Rue des Gobelins։

Հ. Յ. Դ.

Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէի եւ Վիշապեան խումբի դասախօսական ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը՝ հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 63 Rue du Parc ընկ. Պուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet հաճի Մկրի սրճարանը։ Կը խօսի՝ Ընկ. Լ. Զորմիսեան։ Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը ազգային ուժ»։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին նախկին Գրադարանի սրահը 262 Rue Duguesclin. Կարեւոր օրակարգ։

Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ ժամը 5ին Ընկ. Ճանկէօզեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

Լիոնի Պատ. Միութեան ընկերա համակրական դասախօսական ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin, Գրադարանի սրահը։ Կը խօսի՝ ընկ. Բարգէն։ Նիւթ՝ նախորդ դասախօսութեան շարունակութիւնը։

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին 17 Route de Fontainebleau, Villejuif. Փորթ տ'Իթալիէն թրամուէյ թիւ 85 եւ իջնել Վիլժիւիֆ թէրմինիւս։ Ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

Քաջանի Արծիւ խումբի ժողովը՝ այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 Rue Empère, Cachan:

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (Նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի հասցէն՝ Arpiar Aslaniantz, 33 Rue Linné, Paris (V): Կոմիտէի ներկայացուցիչը անձամբ կարելի է տեսնել ամէն Երկուշաբթի ժամը 8էն 10 նոյն հասցէին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Մ. Պիյեանքուրի մասնաճիւղի ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 10ին, Փլաս Նասիոնալ Քաֆէ Թապաքը՝ Կը խնդրուի բոլոր այն ընկերներէն որոնք արձանագրուած են սակայն առաջին ժողովին ներկայ չեն եղած. չբացակայիլ։

Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանիս մէջ գտնուող բոլոր որբ-որբուհիները։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արմաշցի Հրանտ Բաղքեցեան, որ կը գտնուէր Պաղտատ, ժամանակէ մը ի վեր իրմէ լուր չէ առնուած։ Գրել Օր. Աղնիւ Փիլիկեանի, 3bis Ave. Thiers, Raincy, S. et O.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի։

Դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. STÉPHEN

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ իր շրջանի Հայրենակցական Միութիւնը ձեռնարկած է Անդրէասի եւ իր շրջանի 22 գիւղերու վերապրող հայրենակիցներու մարդահամարին, որուն ցանկը պիտի կցուի իր պատրաստած 1930ի օրացոյցին։ Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն փութով տեղեկացնել անուն, մականուն, հօր եւ մօր անուն, տարիք, ծննդավայր եւ իրենց ամուրի կամ ամուսնացած ըլլալը։ Որեւէ է վճարում չկայ։ Մէկ օրինակ օրացոյց պիտի ղրկուի իւրաքանչիւր հայրենակիցի։ Հասցէ՝ H. Kéfélian, 368 Rue de Vaugirard, Paris 15e.

Կը խնդրուի արտասահմանեան թերթերէն արտատպել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 11 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1031 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ

Տարեդարձ մը ունէինք երէկ, օգոստոս 10.— Սէվրի դաշնագրին ստորագրութեան օրը։ Ամենօրեայ խժալուր ժխորին մէջ կորսուած թուական մը, որ ե՛ւ հպարտութիւն կը ներշնչէ ե՛ւ կսկիծ։

Արդարեւ, ինը տարի առաջ, 1920 օգոստոս 10ին, Հայաստանն ալ ճանչցուած էր իբրեւ անկախ պետութիւն։ Ու կրցաւ, օրուան յաղթականներուն հետ քով-քովի, ստորագրել եւ ստորագրել տալ թուղթ մը, որ կը նուիրագործէր կատարուած իրողութիւնը։

Երազի եւ ցնծութեան օրեր, որոնք վարդի մը չափ ալ չտեւեցին։

Նոյն թուականին, խորհրդային իշխանութիւնը, իր ճակատագիրը սերտօրէն կապած քէմալական Թուրքիոյ, կը շտապէր վերջնագիր մը ուղղել Նորածին պետութեան, պահանջելով բաժնուիլ Համաձայնութենէն, ճամբայ բանալ Թուրքիոյ օգնութեան հասնելու համար, եւն.։ Միեւնոյն ատեն խօսքէն գործի անցեր էին համաշխարհային յեղափոխութեան առաքեալները, ռուս-թրքական դաշոյնը մխելու համար պզտիկ ժողովուրդի մը կողին։ Մինչ միւսները, օրուան յաղթականները, արդէն բռներ էին անպատիւ նահանջի ճամբան։ Եւ կարծես ժանտաւոր հաճոյքով կը դիտէին որ դէպքերու ընթացքը կ'ազատէ զիրենք տաղտկալի յանձնառութենէ մը...

Ինչ որ տեղի ունեցաւ այնուհետեւ, թրքական արշաւանքէն, բոլշեւիկներու խուժումէն, հայկական Հանրապետութեան տապալումէն մինչեւ Լօզանի պատկերազարդ խայտառակութիւնը, տրամաբանական ելքն էր սարքուած դաւին։ Անասելի ողբերգութիւն մը, որուն հետեւանքները կը կրենք մինչեւ այսօր։

Ինը տարի է անցեր, եւ համրանք չունին բանգէտներն ու մարգարէները։ Մետասաներորդ ժամու իմաստունները։

Ու մանաւանդ, ամէնէն բարձր կը խօսին անոնք որ Դաշնակցութիւնը կը մեղադրէին իբրեւ քիչով գոհացող, իբրեւ կուսակից փոքրիկ Հայաստանի,— համեստ ծրագրի։ Անո՛նք որ գետին-երկինք իրար կ'անցընէին, ապացուցանելու համար թէ Հայաստան չի կրնար կազմուիլ առանց Կեսարիոյ, Շ. Գարահիսարի, Սեբաստիոյ կամ Տիգրանակերտի։ Տակաւին խօսքը չենք ըներ «ցանկամ տեսնել»ի ուխտաւորներուն, որոնք առնուազն դաւաճանութիւն կը համարէին, եթէ ո՛ր եւ է դաշնակցական թերթի մէջ յիշուած չըլլար Կիլիկիան։

Եկա՛ւ ու անցաւ երազը։ Ծիրդ ասուպի մը պէս։ Եւ ոտքը գետնէն կտրած մարդիկ այնպէս մը սմքեցան, որ սկսան մասունք համարել «ափ մը Երեւանը»։ Անոնք երախտապարտ պիտի ըլլային, եթէ նոյն իսկ ամբողջ Հայաստանը ամփոփուէր Վաղարշապատի գաւառին մէջ. Լուսաւորչի կանթեղն ալ էջմիածնի գլխուն...

Բարեբախտաբար, բաւական բան մնաց «ափ մը հողէն», եւ այսօր միայն, քստմնելի փլուզումէն յետո՛յ, մարդիկ սկսեր են ըմբռնել, թէ ի՛նչ թանկագին խարիսխ մը, կռուան մը, յենակէտ մը ունինք մեր ձեռքը։ Հոգ չէ թէ անճոռնի բռունցքի մը տակ։ Ափ մը հողը, մէկ երրորդով յօշոտուած, արդէն դարձեր է աշխարհ մը, առաջինը եւ վերջինը՝ շատերուն համար։ Nec plus ultra!

Այսպէ՛ս է մեր պատմութիւնը։ Երբ մեր ձեռքն է, գետնէ գետին կը զարնենք. երբ ինկաւ մեր ձեռքէն, յետին փշրանքն ալ կը դառնայ գուրգուրանքի առարկայ։

Խրատուե՞ր ենք արդեօք, ինը տարի յետոյ։

Դժնդա՛կ հարցում։ Այս անգամ ալ, մէկ ծայրայեղութենէն միւսը։ Սաւառնաթեւ ճախրանքէն յետոյ, գետնամած երկրպագութիւն եւ համակերպութիւն։ Ոչ թէ աւելի գործնական դառնալով, այլ յուսախաբութենէն ապուշցած, կամ անձնատուր խելագար կիրքի մը, դաս մը մարդիկ այլեւս կորսնցուցեր են ո՛ր եւ է իտէալ ու հաւատք, եւ պարզապէս կը խշրտան հրապարակին վրայ, ինչպէս աշնան տերեւները։

Անոնք ո՛չ միայն Թուրքի մը չարախնդութեամբ կը ծաղրեն Սէվրի դաշնագիրը — մինչդեռ քառասուն տարի կառչեցան 61րդ յօդուածի մը — այլ եւ անհանգիստ կ'ըլլան, երբ կը յիշեցնես Հայկական Դատը։ Երբ կ'արծարծես ու կը հետապնդես Դատը այս կամ այն ուղղութեամբ։ Եւ այս բոլորը, ոչ թէ աւելի բան մը գիտնալով, կամ իրական ելք մը գտած ըլլալով, այլ ի հեճուկս։ Իբրեւ ունակութիւն։ Այսօր այսպէս, վաղը այնպէս։ Ախտաբանական երեւոյթ մը, որ արգահատանք պիտի շարժէր ուրիշ ազգի մը մէջ։

Ի՛նչ փոյթ, սակայն։ Ամէնէն առաջ իրենք զիրենք ծաղրած կ'ըլլան այդ ծաղրածուները, գլխիվայր դառնալով մէկ օրէն միւսը։ Իսկ անդին կայ ու կը մնայ բուն ժողովուրդը, բանուորն եւ գիւղացին, որ ջերմապէս կը հաւատայ թէ այս բոլորը վախճան պիտի ունենան օր մը։

Ան ոչ միայն կը հաւատայ այդ վախճանին, այլ եւ կը գործէ, մերթ առանց զգացնելու, մերթ փոթորիկներ յարուցանելով, փութացնելու համար այդ ելքը։ Վա՛յ անոնց որ կը շարունակեն ծալապատիկ հառաչել եւ յօրանջել, կամ սնամէջ հեգնանքներ արձակել։

Սէվրի մագաղաթը կրնայ դեղնիլ, ինչպէս նման շատ մը թուղթեր։ Այսօր Վերսայլի դաշնագիրն անգամ վէճի նիւթ է, տասը տարի յետոյ։ Կենսականը այն է որ չդեղնի ժողովուրդին հոգին։

Այդպիսի վախ չունինք մենք, այս ժողովուրդէն եւ մանաւանդ անոր երիտասարդութենէն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա չընդունիր իրաւարարութիւնը

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Թուրք դեսպան Էնիս պէյ օգոստ. 8ին հինգշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Յունաստանի արտաքին նախարար Միխալաքոփուլոսի կողմէ, որուն յանձնեց Էնկիւրիի կառավարութեան պատասխանը՝ հելլենական վերջին ծանուցագրին։ Թուրք կառավարութիւնը իր այդ պատասխանին մէջ կը մերժէ իրաւարարութեան ենթարկել բնակիչներու փոխանակութեան առթիւ ծագած վէճերը, այն առարկութեամբ թէ այդ դժուարութիւնները զուտ քաղաքական հանգամանք ունին եւ կարելի չէ իրաւարարութեամբ կարգադրել զանոնք։ Ու կը թելադրէ հրաւիրել բնակիչներու փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովին չէզոք անդամները, քննելու համար թէ ինչո՞ւ Աթէնքի համաձայնագիրը ցարդ չէ գործադրուած, թէ անոր չգործադրուելուն հետեւանքով երկու կողմերը ի՛նչ աստիճան կը տուժեն եւ թէ ի՛նչ միջոցով կարելի կ'ըլլայ զայն գործադրութեան դնել։

Խառն Յանձնաժողովի անդամ Րիվաս եւ Էնկիւրիի հելլէն դեսպան Փափա Աթէնք հասան առջի օր։

Կը կարծուի թէ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին նոյնիսկ Աթէնքի Թուրք դեսպան Էնիս պէյի արձակուրդով մեկնելէն յետոյ։

Կացութիւնը Աֆղանիստանի մէջ

Քապուլի էմիր Պէչէի Սաքա (Էմիր Հապիպուլլահ) նոր խոստումներ կ'ընէ, լիովին վարձատրելու համար անոնք որ զօր. Նատիր խանը եւ եղբայրները իրեն կը բերեն՝ ողջ կամ մեռած վիճակի մէջ։ Այս պարագան սարսափ ազդած է Նատիր խանի, որ եղբայրներուն խորհուրդով ծրագրած է իր բանակետը Ալիքէլէն փոխադրել դէպի Կուլկունտի, որ խիստ մօտ է հնդկական սահմանագլուխին։ Ցեղախումբերը սակայն առարկեցին ասոր, վախնալով որ Նատիր խան կրնայ Հնդկաստան քաշուիլ եւ զիրենք ենթարկել էմիրին վրիժառութեան։

Քապուլէն հասած ճամբորդները կը յայտնեն թէ էմիրը հետզհետէ կ'արդիանայ, հիմա ինքնաշարժ կը գործածէ, եւրոպական հագուստ կը հագնի եւ քալփաք կը դնէ։ Լուսանկարի դէմ իր արգելքը ետ առած է։ Էմիրի կտրած դրամներն ու տպած թղթադրամները լայն շրջաբերութիւն ունին։

Ճամբորդները կ'աւելցնեն թէ Քապուլի մէջ դեռ շատ դժգոհութիւն կը տիրէ. կը հաւաստեն թէ գնդակահարուած է Ամանուլլահ թագաւորի խորթ եղբայր Ասատուլլահ Ճանը, Նատիր խանի քրոջ տղան՝ Իւլիա Ճէնապը, որ յունուարէն ի վեր բանտարկուած էր Քապուլ՝ միջնաբերդին մէջ։

Միայն իսլամ թուրք պաշտօնեայ

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ օգոստոս 8 թուականով.

Այսօր որոշ թիւով օրթոտոքս Յոյներ եւ Հրեաներ, բոլորն ալ թրքահպատակ, որոնք ցարդ կանոնաւորաբար կ'աշխատէին Պոլսոյ Նաւահանգիստին օտար շոգենաւերուն մէջ, արգիլուեցան աշխատելէ ոստիկանութեան կողմէ։ Այս վերջինը կը յայտարարէ թէ հրաման ստացած է որ միայն իսլամ Թուրքերը կրնան ուզէ պաշտօն ունենալ այն օտար շոգենաւերուն մէջ, որոնք ապրանք կը պարպեն կամ կը բեռցնեն հոս։

Բացի այն իրողութենէն թէ շոգենաւային պաշտօնեայի գործը կատարելու համար պատրաստուած Թուրքեր չկան բաւարար չափով, շատեր կը զարմանան թէ ի՛նչպէս կարելի է ըստ Սահմանադրութեան խտրութիւն դնել Թուրք հպատակներուն միջեւ, ըլլան անոնք իսլամ, օրթոտոքս, հրեայ, լուսաւորչական կամ կաթոլիկ Հայ։

Լահէյի խորհրդաժողովը պիտի պայթի՞

Լահէյի խորհրդաժողովը բացման օրէն ի վեր կ'անցընէ խիստ տագնապ մը, եւ շատ վախ կայ որ բոլորովին պայթի։

Կատարեալ անհամաձայնութիւն կը տիրէ ելմտական եւ քաղաքական յանձնաժողովներուն մէջ։ Հռենոսի խնդրին մասին, Շթրէզէման կը յայտարարէ թէ պատրաստ է քննելու այն առաջարկը, որուն համաձայն առժամեայ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի մինչեւ 1935, սակայն կը կարծուէր թէ այս փափուկ խնդրին մէջ ֆրանսական եւ գերմանական տեսակէտները իրարմէ շատ հեռու չեն։ Շթրէզէման չընդունիր Պրիանի առաջարկած համերաշխութեան եւ հակակշռի յանձնաժողովը։ Պրիան պարզեց թէ՝ ստեղծուելիքը հակակշռի նոր մարմին մը չէ եւ թէ եղածը տարբեր ձեւի տակ գրաւումը երկարաձգել չի նշանակեր, նոյնիսկ, եթէ կ'ուզուի, այդ մարմինը առժամեայ չըլլայ, եւ 1935էն յետոյ ալ շարունակէ գործել՝ Լոքառնոյի դաշինքի գործադրութեան հսկելու համար։ Այս մարմնին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ խուսափիլ որ ամէն փոքր միջադէպ մը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանուի եւ աննշան խնդիրներու համար ժողովուրդները իրարու դէմ լարուին։

Շթրէզէման կը հակառակի սկզբունքով ընդունիլ Պրիանի առաջարկած մարմինը եւ կը կարծէ թէ միջադէպերու պարագային սովորական դիւանագիտական ճամբան բաւարար է եւ պէտք չպիտի ըլլայ մինչեւ դիմել։

Քաղաքական յանձնաժողովի Նախագահ Հէնտըրսըն յոյս յայտնեց թէ խնդրոյ առարկայ մարմնին սահմանափակ իրաւասութիւններ միայն պիտի տրուին՝ ոտնակոխ չընելու համար Գերմանիոյ գերիշխանութիւնը։ Միւս կողմէ Սնոտըն կը սպառնայ Լահէյէն հեռանալ երկուշաբթի, եթէ գոհացուցիչ պատասխան մը չստանայ իր պահանջներուն։ Երէկ առաւօտ ելմտական յանձնաժողովը նիստ գումարեց այդ խնդրով զբաղելու համար։

Հէնտըրսըն տեսակցութիւն մը ունեցաւ Շթրէզէմանի հետ, որուն յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը կը փափաքի անգլիական զինուորները քաշել Հռենոսի գրաւուած հողերէն՝ կարելի եղածին չափ շուտ։ Յոյս յայտնեց թէ հաւանաբար տարին չվերջացած, քաշուին անոնք։

Հէնտըրսըն տեսակցեցաւ նաեւ Պրիանի հետ։

Պրիան մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտարարեց թէ իր կարծիքով դժուար թէ խորհրդաժողովը ձախողի։ Ելմտական հարցերէն շատ վեր խնդիրներ կան անոր սեղանին վրայ, որոնք կապ ունին Եւրոպայի եւ աշխարհի խաղաղութեան հետ, ու պէտք չէ որ ժողովուրդները խորունկ հիասթափումի ենթարկուին։ Խորհրդաժողովին քաղաքական մասը շատ աւելի կարեւոր է ելմտականէն, սակայն եթէ ձախողութիւն պատահի, պատասխանատուութիւնը այս վերջինին կ'իյնայ։ Վեց պետութիւններ, ամէնէն շահագրգռուածները ժընեւ հաւաքուեցան՝ խաղաղասիրական նպատակի մը համար, որոշումներ քուէարկեցին, առաջին գիծի վրայ դրին հատուցումներու կատարեալ եւ վերջնական կարգադրութիւնը, իբրեւ էական պայման խաղաղութեան ամուր կազմակերպման, ու լաւ արդիւնքի մը յանգելու համար, փորձագէտներուն պաշտօն յանձնեցին ծրագիր մը պատրաստել։ Ասոնք երեք ամիս խղճմտօրէն աշխատանքէ յետոյ պատրաստեցին զայն։ Վեց պետութիւններէն հինգը վաւերացուցին զայն, միայն մէկը հակառակ արտայայտուեցաւ. Բայց ամէն յոյս չէ կորսուած դեռ։

Սնոտըն պատասխանելով Պրիանի այս յայտարարութիւններուն ըսաւ.

— Եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, պատասխանատուութիւնը անշուշտ Անգլիոյ չիյնար։ Որովհետեւ Պրիան ըսած է թէ հինգ պետութիւն Անգլիոյ դէմ արտայայտուած են չի նշանակեր թէ իրաւունքը հինգին կողմն է։ Իրաւունքը յաճախ փոքրամասնութեան կողմն է։

Սնոտընի եղոյթը եւ անգլ. մամուլը

Անգլիական գլխաւոր թերթերը նպաստաւոր կերպով կ'արտայայտուին ելմտական նախարար Սնոտընի ծանօթ ելոյթին մասին.

Թայմզ կը գրէ (9 Օգոստոս).

—«Այս երկրի հանրային կարծիքը եզական միաձայնութեամբ մը ուժ տուաւ Սնոտընի յայտարարութեան։ Եթէ իր արտայայտութեան բիրտ անկեղծութիւնը իբրեւ հարուած մը նկատուեցաւ ֆրանսական եւ իտալական պատուիրակներու պատուազգածութեան, սակայն կարելի չէ ենթադրել թէ ատիկա անակնկալի բերաւ զանոնք։ Արդարեւ նախապէս օտար մամուլին մէջ Անգլիոյ ելմտական նախարարին դէմ եղած յարձակումները ցոյց կուտան թէ՝ եւրոպական հանրային կարծիքը առաւել կամ նուազ չափով պատրաստուած էր իր յայտարարութեան եթէ ոչ ձեւին, գոնէ էութեան։

Ելմտական նախարարը թէ՛ քաջութիւն եւ թէ կարողութիւն ցոյց տուաւ՝ պաշտպանելով բրիտանացի հարկատուին շահերը, ու յայտնի է թէ անտես չպիտի առնէ ուրիշ աւելի ընդարձակ խնդիրներ, որոնք դրուած են եւրոպայի ապագայ խաղաղութիւնը կերտելու կոչուած այս խորհրդաժողովին առջեւ։ Եթէ կարենայ այս երկու նպատակները միացնել արդար եւ իրաւացի կարգադրութեան մը մէջ —ու կարգ մը փոքր ազգերէ արդէն իսկ ստացած աջակցութիւնը յաջողութեան յոյսեր կը ներշնչէ — այն ատեն ոչ ինք, ոչ ալ փորձագէտները որոնք այնքան անձնանուիրօրէն աշխատեցան Փարիզի մէջ, ի զուր աշխատած պիտի ըլլան։»

Ներում պարսիկ ապստամբներուն

Թեհրանէն հասած հեռագիրները կ'ըսեն թէ Պախթիյարի ապստամբները պարտուած են Ջահար Մահալի մէջ եւ թէ Շահը ընդհ. ներում շնորհած է։

Սովլէթ-էտ-Տովլէի տեղ Պախթիյարիներու Իլխան նշանակուած է նախկին նախարար Լութֆ Ալի Պախթիյարի, էմիր Մուֆախամ, որ վերջերս դէպի Պախթիյարիներու երկիրը ընկերացած էր վեթերան եւ նախկին վարչապետ Սամսամ-էս-Սալթանէի։ Միրզա Մուրթէզա Քուլի խան Պայաթ, որ ելմտական նախարար էր Զոքա-իւլ-Միւլքի 1926ի դահլիճին մէջ, Իլպէյի նշանակուեցաւ։

Ցէփլինը Փարիզի վրայէն անցաւ

«Կոմս Ցէփլին» որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելած էր չորեքշաբթի առաւօտ՝ Գերմանիա վերադառնալու համար, երէկ առաւօտ ժամը 6.30ին Փարիզի վրայէն անցաւ։

Կը թռչէր շուրջ 500 մեդր բարձրէն. անցաւ Էնվալիտի վրայէն, ծախին Թողուց Քոնքորտի հրապարակը եւ ուղղուեցաւ դէպի կառը Լ'էսթ, որու վրայէն անցաւ ժամը 6.35ին. յետոյ դէպի արեւելք շարունակեց իր ճամբան։

Ժամը 7.30ին անցաւ Ռոմիլիի վրայէն. ժամը 8.40ին կը գտնուէր Պրզանսոնէն 10 քիլոմեդր դէպի հիւսիս-արեւմուտք։

Գերմանիոյ հաղորդակցութեանց նախարարը անթելով հարցուցած էր տոքթ. Էքընէրի թէ կարելի չէ՞ Պերլինի վերեւ սաւառնիլ՝ Վայմարի Սահմանադրութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ։ Տոքթ. Էքընէր պատասխանեց թէ օդանաւը հաւանաբար ժամը 10ին Ֆրիտրիխսհաֆէն հասնի։

Ռուսիոյ ներքին փոխառութիւնը

Մոսկուայի «Պրաւդա»ն կը հրատարակէ հրամանագիր մը, որուն համաձայն 750 միլիոն ռուբլիի ներքին նոր փոխառու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— «Դրօշակ»ի օգոստոսի թիւէն կ'արտատպենք այս խորհրդածութիւնները: Ծածկանունին տակ ամփոփուած է վեթերան ընկեր մը:

Շատ անգամ առիթ եմ ունեցած մտածելու մեր կանոնագրի առաջին երկու կէտերի մասին, որ ասում են. «Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամ կրնայ ըլլալ ամէն քաղաքացի, որ կ'ընդունի կուսակցութեան ծրագիրն ու գործելակերպը, կ'ենթարկւի անոր կանոնագրին եւ որոշումներուն եւ ամէն ջանք կը թափէ իրականացնելու զանոնք»: — «Իւրաքանչիւր դաշնակցական պարտաւոր է մտնելով խմբի մը մէջ՝ վճարել կուսակցական տուրք Շրջանային ժողովի որոշած սակի համաձայն»:

Որքան խորամուխ եմ լինում այս յօդւածների ներքին իմաստին, այնքան աւելի համոզւում եմ, որ նրանց կանոնագրական չոր ու ցամաք խօսքերի մէջ լիովին ուրւագծւած է կենդանի դաշնակցականի գաղափարական տիպարը: Շատ հրահանգիչ դաս կը լինէր յետնորդների համար եթէ մէկն առնէր եւ ուսումնասիրէր մեր կանոնագրի փոփոխութիւնները՝ ժամանակի ընթացքին: Դա կը լինէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան հետաքրքրական գլուխներից մէկը, ուր պարզ կ'երեւար դաշնակցական սերունդների ըմբռնումն իրենց գործի կազմակերպութեան եւ գործօն դաշնակցականի մասին: Ես նպատակ չունիմ այդ պատմութիւնն անելու: Ես կ'ուզէի այդ յօդւածների թելադրանքները ձեւակերպել եւ դաշնակցականի գաղափարական տիպարն ուրւագծել աւելի պարզ ու մեկին, քան կարելի է տեսնել վերը բերած յօդւածների հարեւանցի ծանօթութիւնից: Ուրիշ խօսքով՝ ես կ'ուզէի մեկնել այդ յօդւածները, լուծել ու մանրել նրանց խտացած իմաստը:

Այսպէս, ուրեմն, կանոնագիրը հինգ պահանջ է դնում ամէն մի քաղաքացու առջեւ, որ ցանկանում է անդամ դառնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան. ա) ընդունել դաշնակցութեան ծրագիրն ու գործելակերպը. բ) ենթարկւել կուսակցութեան կանոնագրին ու որոշումներին. գ) ամէն ջանք թափել իրականացնելու «զանոնք», այսինքն կուսակցութեան ծրագիրը, կանոնագիրն ու որոշումները կուսակցական գործելակերպով. դ) որեւէ դաշնակցական խմբի անդամ դառնալ եւ ե) դրամական տուրք հատուցանել՝ Շրջանային ժողովի որոշած սակի համաձայն:

Կարելի՞ է այս հինգ պահանջներից որեւէ մէկը կատարել եւ «դաշնակցական» համարւել. կամ կարելի՞ է նրանցից մի քանիսը ընդունել եւ «դաշնակցական» նկատւել: Կանոնագրի տառն ասում է «ո՛չ». նա հինգ պահանջ է դնում եւ հինգին էլ գոհացում պարտադրում: Իսկ ես ասում եմ. ոչ միայն կանոնագրի տառը, այլ, մանաւանդ, ոգին պահանջում է, որ այդ բոլոր պայմանները լրացւին՝ «դաշնակցական» նկատւելու համար. եւ լրացւին ոչ թէ աստիճանաբար, այսօր մէկը, վաղը միւսը, հետեւեալ օրը մնացածը, այլ բոլորը միաժամանակ: Եթէ մտրձուստ քննութեան առնենք իրական կեանքի պայմանները եւ կուսակցականի կոչումն ու դերը, մենք կը տեսնենք, որ ուրիշ կերպ կարելի չէ. որ ուրիշ «կերպերը» մեզ կը տան թերի դաշնակցականներ, մեր շուրջը կը համախմբեն համակիրներ, գործակիցներ, օժանդակներ, բայց բնաւ «դաշնակցականներ» բառի բուն իմաստով եւ կանոնագրական առումով:

Առնենք, օրինակ, առաջին պահանջը, որ ասում է ընդունել կուսակցութեան «ծրագիրն ու գործելակերպը»:

Նախ՝ ի՞նչ է «ծրագիր» ասածը: «Ծրագիրը» մի քաղաքական-տնտեսական մտայղացում է, որ ունի մի իմացական հիմնաւորում: «Ծրագիրը» նախ պատճառաբանում է, յետոյ այդ հիման վրայ կառուցանում մի քաղաքական եւ տնտեսական կենցաղի ուրւագիծ, որի իրագործումը համարում է ցանկալի եւ հնարաւոր: «Ծրագիրն», ուրեմն, մի գնորք չէ կամ երազանք, այլ մի իրագործելի հնարաւորութիւն: Նա արդիւնք է որոշ մտածման եւ որոշ տենչերի: Նա ենթադրում է, թէ հնարաւոր է յաղթահարել տիրող քաղաքական եւ տնտեսական կացութիւնը եւ տենչալի է համարում այդ յաղթահարումը: Նա կարծում է, որ մարդկային անջատ ճիգերը կարելի է համադրել եւ այդ համադիր ճիգերով յաղթահարում առաջ բերել տիրող կացութեան մէջ: Նա մի որոշ կարծիք ունի հանրային ուժերի բնական ընթացքի մասին, ինչպէս նաեւ անհատական եւ խմբական կամեցողութեան դերի մասին: Նա կարծում է, որ հանրային կեանքի «բնական» համարւած ընթացքը կարելի է շեղել եւ կազմակերպւած զանգւածների գրոհի տակ՝ նոր հունով վարել. եւ այլն, եւ այլն: Մի խօսքով, նա ոչ միայն որոշ պահանջների յայտագիր է, այլ եւ որոշ մտածումի յայտարար:

Արդ՝ երբ կանոնագիրը պահանջում է ընդունել «ծրագիրը» (թողնենք առժամապէս «գործելակերպը»), նա պահանջում է ոչ միայն յարել որոշ քաղաքական եւ տնտեսական պահանջների, այլ եւ որոշ մտածման: Այս հանգամանքը լաւապէս կը պարզւի, եթէ այստեղ ուրւագծենք ենթադրական թեկնածուների մի քանի տիպարներ:

«Ծրագիրն ու գործելակերպն ընդունելու» պահանջի հանդէպ կարող է երկու վերաբերում լինել. մէկը կարող է ընդունել «ծրագիրը», բայց չընդունել «գործելակերպը» եւ հակառակը — ընդունել ու հաւանել «գործելակերպը» բայց մերժել ծրագիրը»:

Իսկ «ծրագիրն» ընդունելու պահանջի հանդէպ նոյնպէս երկու վերաբերում կարելի է ենթադրել: Մէկը, որ ընդունում է «ծրագիրն» իբր կառուցում, բայց մերժում է «մտածումը», որի արդիւնքն է այդ ծրագիրը եւ միւսը, որ համամիտ է մտածման եղանակին եւ ընթացքին, բայց մերժում է «ծրագիրն» իբր յղացում: Այս չորս տիպարի «քաղաքացի/ները», որ «ընդունում են» մեր կանոնագրի առաջին պահանջը մասամբ կամ լիովին, բայց չեն ենթարկւում կանոնագրին ու որոշումներին, անդամ չեն որեւէ խմբի, կուսակցական տուրք չեն վճարում եւ ջանք չեն թափում մեր ծրագրի, կանոնագրի եւ որոշումների իրացման համար՝ — կարելի՞ է սրանց «դաշնակցական» համարել:

Ն. ՀԱՆԴՈՅՑ

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ

(Վերագնահատման փորձ մը)

Պատասխանելու համար այն հարցումին, թէ «մեր երէց կամ միջին սերունդի գրագէտները ի՞նչ հարկ տուեր են մեր գրականութեան», որով կը վերջացնէի յուշատետրիս նախորդ էջերը, պէտք է յետադարձ ակնարկ մը նետել մեր գրականութեան վերջին քանի մը տասնամեակներուն վրայ:

Ամէնէն առաջ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն գրական այն հոսանքները, որոնց շուրջ համախմբուեր են ժամանակակից գրողները, մանաւանդ անոնք, որոնք իրենց սրտին ու հոգիին մօտիկ զգացեր են եւրոպական միտքին վերակենդանացնող ալիքները փոխադրել մեր իրականութեան մէջ, Բնորոշելով հոսանքի մը կամ խմբակցութեան մը աշխարհահայեացքը, իր բոլոր երեւոյթներուն մէջ կեանքը դիտելու եւ բացատրելու ղրութիւնը, գրական ու գեղարուեստական ըմբռնումները, մենք ճշգած կ'ըլլանք նաեւ անհատներուն դերը ընդհանրապէս, իրենց աւելի կամ պակաս շեշտուած դիմագիծով:

Այս ու ասոր պէս բնորոշումներ անհրաժեշտ են, որպէսզի ցրուել ջանանք անտարբերութեան ու արհամարհանքի այն մթնոլորտը, որ մեր գրականութեան նոր սերունդին որոշ մէկ մասին մէջ կազմուիլ սկսեր է առնէ մը ի վեր, եւ որուն համաձայն հայ գրականութիւնը այսօր է որ գոյութիւն ունենալ կը սկսի...:

Բարեբախտաբար գրական նոր սերունդին մէջ կը նշմարուի նաեւ ուրիշ երակ մը, աւելի առողջ, կենդանի ու գիտակից, որ վերագնահատելով քանի մը տարիներու մխասակար դատողութիւններն ու գիրքերը, դէպի մօտաւոր անցեալը կը դարձնէ իր աչքերը, անկէ քաղելու համար ոգեւորութեան շարժառիթներ, ճանչնալու համար մեր գրականութեան վաստակաւորներուն գործերը, իրենց բազմակողմանի բովանդակութեանը եւ արուեստի գեղեցկութեանը մէջ:

Պէտք է ճանչնալ գրագէտն ու իր գործը, իր ժամանակի պայմաններն ու ազդեցութիւնները, կարենալ զայն քննադատելու, զայն սիրելու կամ մերժելու համար: Առանց այս հիմնական պայմաններուն, արժէքէ զուրկ է որ եւ է կարծիք, որ կը յայտնուի: Եւրոպա նստած, միջազգային գրականութեան արժէքները ճանչցած ըլլալու յաւակնութիւններով չէ որ պիտի կրնանք ուրանալ նախորդ գրական սերունդներուն գործը, որուն կապուած ենք անխզելի ու անգիտակից թելերով, որոնք մեր հոգիին մէջ ցանց կազմեր ու գործուեր են:

Ինքն իր՛ մէջ մեր գրականութիւնն ալ կը ներկայացնէ ամբողջութիւն մը, ինքնատիպ կողմերով: Նոյնիսկ հպարտութեան շունչը կ'ուռեցնէ մեր կուրծքը, երբ մեր բազմաթիւ գրողներուն գործերը բաղդատութեան կը դնենք քաղաքակիրթ ազգերու գրական ստեղծագործութեան հետ: Այս տողերը թելադրողը շեշտուած ազգասիրութիւնը չէ եւ ոչ ալ մեր արժէքներուն գերագնահատումի ունայնամտութիւնը: Որովհետեւ ամէն բանէ առաջ մեր գրականութեան վաստակաւորներու գործին մէջ ես կը փնտռեմ այն ամէնը, որ հայկական է, վէպի մը, քերթուածի մը եւ թատերգութեան մը մէջ ես կը փնտռեմ հայ բնութիւնը, հայ հոգին, հայ միտքն ու սիրտը, անոնց մէջէն կարենալ զգալու համար համամարդկայինը, որուն մէկ մասնիկ - ամբողջութիւնը կը կազմէ մերինը:

Եւ երբ զանազան հոսանքներու և խմբակցութիւններու խօսքը կ'ընէի, գաղափարներու զուգորդութեամբ, կը հասնիմ անհասիկ հոն, ուրկէ պէտք էր որ սկսէի:

Մեր գրականութեան պատմութեան էջերը թերթատեցէ՛ք, փոշիներու տակ թաղուած հատորներն ու ժողովածուները քրքրեցէ՛ք,— դուք նոյն բանը պիտի գտնէք. այսինքն, բոլոր գրողները յայտնի կամ անյայտ, բոլոր գրական հոսանքներն ու դպրոցները, բոլոր հրապարակագիրները միեւնոյն մտահոգութիւնը ունեցեր են.— երեւան հանել հայ միտքը, սիրտն ու հոգին, կարելիութիւն տալ, որ հայ հանճարներ ալ յայտնուին, առիթ ստեղծել, որ հայ նկարագիրը կազմուի այնպէս ինչպէս այդ կը պահանջեն մեր ցեղին հոգին ու բնութիւնը, առաջնորդուելով միշտ յառաջադէմ ազգերու դարերու փորձառութիւններով:

Այս մտահոգութիւններով էր, որ ճանգըրուան մը արձանագրել կը փորձէր աւելի երիտասարդ գրական սերունդ մը նաեւ, Մեծիանը, հակառակ իր ծայրայեղութիւններուն ու ըմբոստութիւններուն, որոնք իր ժամանակին արդիւնքն էին, երիտասարդութիւնը մղելով որոնումներու, քննադատական նորագոյն փորձերու եւ արուեստի ինքնատիպ մտահոգութիւններուն: (Յօդուածներու այս շարքին մէջ առիթ պիտի ունենանք աւելի հանգամանօրէն ուսումնասիրել Մեհեանականներուն պահանջներն ու գրական դաւանանքը, որոնց մէկ աղօտ արձագանգն էր նաեւ Բարձրավանքը, լոյս տեսած Զինադադարէն յետոյ:)

Ուրիշ տեսակէտով ալ անհրաժեշտութիւն մըն է ճանչնալ անցնող սերունդին գործերը, ոչ միայն գեղարուեստական պըրպտումներու համար, այլ՝ ժամանակակից ընկերային կեանքը, մարդոց ըմբռնումները, բարքերն ու սովորութիւնները, դասակարգերու հոգեբանութիւնն ու հաւաքականութեան ալըումներն ու հոգեկան պահանջները ճանչնալու համար, պէտք մըն է, որ մենք թաղուինք նախորդ սերունդներուն գրական ստեղծագործութեան մէջ:

Այս տեսակէտով, արեւմտահայ գրականութեան վերջին յիսնամեակի համայնապատկերը կազմելու պարագային, Հայրենիքի սերունդի դիմագծութիւնը կը ներկայանայ թերեւս առաջինը, որ գիտցաւ վեր կենալ ժամանակի նախապաշարումներէն, գրական ընկալեալ սովորութիւններէն, ու թողուց մեզի գործ մը, որ խիստ բազմակողմանի է, քանի մը հայեցակէտներով:

Եւրոպական, մասնաւորաբար ֆրանսական գրականութեան մէկ անդրադարձումն էր պոլսահայ գրականութիւնը:

Կը շեշտեմ պոլսահայ բառը, որ իր մէջ կը խտացնէ ամբողջ տեսակէտ մը, ըմբռնումներու մասնաւոր շրջան մը, մանաւանդ գրականութեան մէջ, առանձնայատուկ շրջան մը: Որովհետեւ գրեթէ նոյն տարիներուն կը զուգադիպի գաւառական գրականութեան մը կարելիութեան հարցը եւ գաւառացի գրագէտներուն յայտնութիւնը:

Արեւմտահայ գրականութեան ամէնէն բախտորոշ մէկ ժամանակաշրջանն է այն թուականը, երբ Պոլսոյ մէջ, խումբ մը մտաւորականներ ծառանալ կը սկսին մինչեւ այն օրը մշակուած գրական ըմբռնումներուն ու արուեստին դէմ. նոյնը նաեւ հրապարակագրութեան մէջ:

Այդ այն շրջանն է, երբ հիմը կը դրուի Յ. Շահնազարի Հայրենիք օրաթերթին, ուր կը համախմբուէին ժամանակին ամէնէն տաղանդաւոր երիտասարդ գրողները, եւ որոնք՝ պոլսահայ հանրային ալիքը շարժելով մէկտեղ, ուշադրութեան առարկայ կ'ընէին գաւառէն եկող ձայները: Այդ ձայները թէեւ վարանոտ էին, եւ սակայն խիստ ինքնատիպ, եւ առով իսկ ուշադրութիւն հրաւիրող:

Ու սովորական, պզտիկ ու աննշան գործ մի՛ նկատէք հանրային ճահճացած միջավայրի մը մէջ, քննադատական, գիտակից, առողջ ու փրկարար ձայն մը բարձրացնելը:

Երեւակայեցէք միջավայր մը, ինչպէս Պոլիսն էր, ուր հայկական բովանդակ կեանքը, կը քալէր Արեւելքի յատուկ դանդաղութեամբ ու նախապաշարումներով, տարիներէ ի վեր տիրող մտայնութեամբ, որ չէր կրնար ազատական ու յառաջդիմական ըլլալ: Միջավայր մը, որ կը յաւակնէր վարել մեր հանրային կեանքը, գոյն ու ձեւ տալ մեր գաւառի հայութեան տրորուած, լքուած ու անկենդան գոյութեան:

Ու այս պատկերը տարածեցէք դուք կրթական, եկեղեցական, ընտանեկան ու հանրային բոլոր երեւոյթներուն վրայ: Մտաբերեցէք նաեւ խումբ մը երիտասարդներ, եւրոպական դաստիարակութիւն տեսած ու արեւմտեան մտայնութեամբ խմորուած, որ կը տեսնէ այս բոլորը ու իր մէջ կը զգայ ուժը ամէն բան բարեշրջելու...:

Բարեշրջութեան ու վերակենդանացման բոլոր փորձերն ու շարժումները անշուշտ կրնային իրենց նպատակին ծառայել այնչափ, որչափ որ միջավայրը եւ քաղաքական պայմանները կը թոյլատրէին այդ:

Այս էր պատճառը, որ Հայրենիքի և Մասիսի շուրջ համախմբուողներու թռիչքը ազատ սլացք չէր կրնար ունենալ: Քաղաքական ու ներքին - ազգային արգելքներ հազիւ կրնային հանդուրժել նոր ճիգերուն ու ինքնաքննութեան ու ինքնագիտակցութեան բոլոր փորձերուն:

Հինի եւ նորի պայքարը, այնքան կրկնուած մեր պատմութեան տարբեր ժամանակաշրջաններու մէջ, անգամ մըն ալ կը յայտնուէր, աւելի ցցուն ու յայտնի կերպով երեւան գալու համար մանաւանդ տարիներ վերջ:

Առանց Հայրենիքի սերունդին գրական ու հրապարակագրական վերանորոգող շունչին, մեր գրականութիւնը զրկուած պիտի ըլլար տասնեակ մը տաղանդաւոր գրագէտներէ, եւ գաւառական հայկական գրականութեան անհրաժեշտութեան հարցը հրապարակ դնողներն ու պաշտպանողներն ալ կը պատկանէին Հայրենիքի դպրոցին:

Հետեւաբար արժանի է, որ նախ փորձենք գծել այդ շարժումին դիմագիծը, հետզհետէ հասնելու համար գրական ուրիշ շարժումներու, որոնք արձանագրուած են մեր գրականութեան պատմութեան մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

115.— ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ԵՐԳԵՐ

1

ԼԱԼՈՒԽԱՆ

Հէյրին վրը Հէյրին, Լալուխա՛ն...
Ոչխար վըր բերին 1),Լալուխան..
կթենք թուխ մաքին, Լալուխա՛ն.
Լցենք սուրային 2), Լալուխա՛ն:
Բառնանք սեւ եզան, Լալուխա՛ն.
Առնենք խարէզան, Լալուխա՛ն.
Քշենք դէպ զօվան 3),Լալուխա՛ն.
Զօվան քէ մէյտան,Լալուխա՛ն:
Երթանք պստիկ գեղ,Լալուխա՛ն.
Առնենք նուկի 4) մ'եղ,Լալուխա՛ն.
Շինենք ծուազեղ, Լալուխա՛ն.
Ուտենք միատեղ, Լալուխա՛ն:
Երթանք Ստամբօլ,՛Լալուխա՛ն.
Բերենք փարա բօլ 5),Լալուխան
Առնենք ջուխտ մը սօլ,Լալուխան
Խայնենք 6) դօր է դօր 7).. Լալուխա՛ն...

2

ԵԱՐ ԿԻՒԼԱ

Եար կիւլա՛, էս ի՞նչ կապոյտ ամպ էր.
գերման մեռնէր աշխար կը խախանդէր 8):
Եար կիւլա մաշին էկաւ շօշէն9)
կիւլլէն դըպնէր շուն գերմանու դօշէն 10):
Եար կիւլա մեր արաղի տիկը.
Ռուսեր բերին գերմանու կնիկը:
Եար կիւլա արտի գըլխի շունը.
ինկլիզ բերաւ գերմանու կօշունը 11):
Եար կիւլա պատէն քաշւաւ օձը.
Եղբօրս բալէն դընեմ օրօրոցը:
Եար կիւլա մեր արտի թասը՝
Հայեր բերին գերմանացու Հարսը...:

Հաւաքեց՝ Արշ. Իսրայէլեան

ԾԱՆՕԹ.— 1) Բաց տեղ ուր ոչխարները կը հաւաքեն կթելու համար: 2) Կուժ:Աման: 3) Եայլա: Ամարանոց: 4) Չափ մը: 5) Շատ: 6) Հագնինք: 7) Կարգով: 8) Հանգարտիլ: 9) Ճըշփըշալէն: 10) Կուրծք:11) Բանակ:

ՊՈԼԻՍԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

«Մաթէն»ի աշխատակիցներէն մէկը, Անրի տը Քորապ, որ վերջերս Թուրքիա ղրկուած էր, սկսած է իր տպաւորութիւնները հրատարակել օգոստոս 1էն ի վեր:

Ստորեւ կ'ամփոփենք իր երկրորդ թղթակցութիւնը, «Պոլիսը կը մեռնի».—

Փերայի — այս անվերջանալի փողոցը ուր տասն անգամ հանդիպիք նոյն անձերուն— խանութներուն մեծ մասը ա՛լ [...] չունին: Դաժան վերանորոգիչներու խիստ հրամաններուն հնազանդելով, լէվանդէն վաճառականներ գորշ ներկի խաւի մը տակ [...] կած են թրքերէն հինշանատակները: Բայց չեն փութար [...] տինական տառերով նորեր [...] տալու համար ծախքեր ընելու: [...] րենց վարձակալութեան պայմանաժամը լրացնող մարդոց անուններ կերպարանքն ունին բոլոր [...] հաշուեյարդարի նստած են: [...] թէ ամէն տեղ, ապակիներ [...] փակցուած թուղթի ժապաւէններ կը ծանուցանեն զեղչով վաճառումներ:

— Պոլսոյ գործը լմնցա[ւ] կ'ըսէ լուսանկարիչ մը, մելամաղձոտ կերպով, որովհետեւ, [...] քիոյ մէջ ճամբորդելու համար պէտք է սկսիլ յանձնարարականներ [...] քանի մը երկոտասնեակ ինքնութեան լուսանկարներ, յետոյ [...] նոնք բաժնելու համար ամէն հանգրուանի:

Մորդը գիս ընդունած էր [...] մաձայն երկրին սովորութեան (թիկնաթոռ մը ու գլանիկ [...] գաւաթ մը սուրճ), կային [...] աննպատակ ուրիշ այցելուներ [...] րոնք եկած էին փոշոտ սրահ[...] մթաստուերին մէջ խորասուզ[...] խօսակցելու եւ նոր ժամանակներու դէմ գանգատելու: Ամ[...] պէս այն համոզումը կար [...] թէ գրեթէ ամէն տեղ, նոյն [...] ըլլալու էր,— դրամատիրոջ [...] տամնարօյժին սպասման [...] մէջ, գործակալութիւններուն [...] եւն: Ամէն տեղ, մարդիկը սնցնելիք ժամանակ ունին, [...] ձանձրոյթը եւ տրտունջները [...] պտտցնեն.

— Ի՞նչպէս էք, պարոն [...] լոփուլոս:

— Բաւական գէշ. շնորհ[ակալ] եմ, պարոն Ապաճեան, բա[ւական] գէշ. ինչպէս բոլորը: Փերայէն Թիւնէլէն մինչեւ Թաքսիմ, [...] ինչ ծախու է: Դեղարանս կը [...] խեմ ձեզի, կ'ուզէ՞ք:

— Ի՛նչ ազնիւ էք որ իմ [...] կը մտածէք, պարոն Միլո[...] Շիտակը ես ալ ձեզի պիտի [ա]ջարկէի որ իմ բնակարանս [...]

Այնքան սովորական կ[...] ներ, որ մարդ այլեւս ձանձ[...] յանձն չառներ ժպտելու, [...] դեռ, լուսանկարիչը, գլուխը [...] ճած սեւ կտաւին տակ, [...] բանական ձայնով մը կը [...] գարէանար:

— Պոլիսը քայք[այ]ւ դատապարտուած է:

Երբ փողոց ելանք, [...] րեկամս որ իբր առաջնորդ թարգման կը ծառայէր, [...] կուտայ:

— Միայն փերայի [...] գէններու առեւտուրը չէ որ [...] գուած է, այլ հինգ դա[ր...] պատմութիւնն եւ սովորու[թիւ]ներն են որ կ'ուզեն հաշու[...] գարի ենթարկել այս երկր[...] խոշոր եւ վտանգաւոր գոր[...] թիւն, որովհետեւ չի բաւեր [...] գնել շղթաները եւ քօղերը:

Ոստիկան մը, նոր [...] ուած, բրիտանական սաղա[...] մը գլխուն, պոռոտ շարժ[ումով] մը կեցուց հանրակառքն ու [...] քերը: Նաւագի առաջնորդ[...]

խրոխտ, մինչեւ ազդրերու կէսը մերկ, գնդերուտ սրունքներու ուժեղ հարուածներ իջեցնելով հողին, սկաուտներ կ'անցնին վեցական շարքերով։

— Ապագա՛ն..., կ'ըսէ բարեկամս։ Անոնց է որ կը վստահին, կենդանացնելու համար «հիւանդ մարդը»։

Բայց խանդավառօրէն անտեղ այս երիտասարդութիւնը, ուրախութեան ակօս մը չէր բանար։

Փերայի կիները խնամքով զգեստաւորուած, անուշեղէնի խանութը նստած, կը ծամծմեն ծամածռութիւններով։

— Հայա՞ սըւիկա, ի՞նչ ցաւ ունի, կը հարցնեմ, ցուցնելով նիհար, մօրուսաւոր ծերուկ մը, թուխ գոյնով, կեղտոտ փաթթոցով եւ որ սկաուտներու անցքէն շատ վերջը, սարսափահար աչքերով, սառած կը մնար։

— Վշտահար հօճա մը։ Կ'երեւի, այս պահուս ինքնիրեն կը մտածէ թէ՝ ասոնցպէս փոքրիկներ, երբեք չպիտի կրնան գոց սորվիլ Գուրանի հատուածները։ Եւ ահա թէ ինչո՞ւ թշուառ է... Ա՜ն, ատոր պէս շատեր պիտի տեսնէք, մանաւանդ այն վայրերուն մէջ, որոնք անցեալը կը յիշեցնեն։

Իրօք, շատեր տեսանք այս հին կրօնաւորներէն, մզկիթներու բակերուն մէջ, առուծախով զբաղած, կամ մեծ-շուկայի քմինտի փողոցներուն մէջ, հին տպագիրներու եւ պատկերներու կրպակներու մէջ։ Անոնք զանոնք մղած է հին առարկաներու առեւտուրին։ Խեղճերը, իրենց գլխուն ճարը կը նային։ Շատեր տեսանք որ մինչեւ իսկ հին պալատին մշտաթարմ պարտէզներուն մէջ կը թափառին, փնտռելով բարի հոգի մը. բայց դրամ չունենալով չէին համարձակեր անցնիլ դռնէն, որ կայսերական հին գանձերու մուտքը կը պահպանէ։ Ներսը յարդարուած են շատ հետաքրքրական սրահ մը, լեցուն չքեղ եւ տարօրինակ ուրուականներով, Բիւզանդիոնի նուաճումէն սկսեալ բոլոր սուլթանները ներկայացնող խամաճիկներով։ Ապակեփեղկերու մէջ կախուած, հոն են Սիւլէյման Քանունի, գիւղի փետրաբարձի մեծութեամբ փաթթոցով մը, Մուրատը, Ապտիւլ-Մէճիտը եւ շատ մը Մէհմէտներ, մարգարիտներով եւ զմրուխտներով ընդելուզուած իրենց փաւերական ճիւպպէներով, իրենց մէջքին, թանկարժէք դաշոյններով եւ դիւթական հողաթափներ հագած։

«ՅԱՐԴԳՈՂ»Ի ՅՈՒԱՋԻԿԱՅ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

Յարդգող փակեց իր երրորդ տարեշրջանը։ Յուլիսի սկիզբը վարչութիւնը հրաժարելով, ընտրուեցաւ նորը, հետեւեալ կազմով.— Օհան Կարօ, Հրաչ Սարգիսեան եւ Շաւարշ Նարդունի։

Նոր վարչութիւնը առաջին իսկ նիստին՝ գծեց յառաջիկայ տարեշրջանի իր ծրագիրը, զոր կը ներկայացնենք համառօտ գիծերով։

Նկատելով որ անհրաժեշտ է Միութեան համար ունենալ տեւական հասցէ մը, վարչութիւնը հարկ տեսաւ կարգադրել այդ խնդիրը ամէնէն առաջ։ Այսուհետեւ ամէն թղթակցութիւն եւ դիմում կատարել հետեւեալ հասցէով.— Hartkogh, 29 Rue Mathis, Paris (19e)։

Նոր վարչութիւնը այլեւս սխալ կը գտնէ Յարդգողի երեկոյթները կազմակերպել այնպէս ինչպէս անցեալ տարի, պատահական յայտագրով կամ երէց սերունդի օժանդակութեամբ։ Հայրենակցական Միութիւններն ալ կրնան դասախօսութեան հրաւիրել այս կամ այն հեղինակը, որ հաճբաւ ունի։ Մնաց որ, դուրսէն կանչուած երէց սերունդի բանախօսներն ալ յաճախ առանց պատրաստուելու, նիւթին լրջութիւնը առանցգնահատելու, կուգան խօսիլ իբրեւ աշակերտներու կամ ժողովուրդին։ «Յարդգող»ի վարչութիւնը կը կարծէ թէ այս Միութեան գոյութիւնը կ'արդարանայ միայն իր անդամներուն գործունէութեամբ եւ աշխատանքով։ Այս առաջադրութեամբ, վարչութիւնը պիտի աշխատի «Յարդգող»ի երեկոյթներուն տալ երիտասարդ բովանդակութիւն։ Այլեւս դուրսէն, երէց սերունդէն ոչ ոք պիտի կանչուի։ Եւ աշխատցնելու համար «Յարդգող»ի անդամները, վարչութիւնը կը ծանուցանէ ամէնուն թէ իւրաքանչիւր անդամ երկու պարտադիր դասախօսութիւն պիտի կատարէ

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

տարուան ը՛ Թացքին։ Այդ դասախօսութեան անունն ու բովանդակութիւնը պէտք է իմացնել վարչութեան մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր ամիսը, որպէսզի կարելի ըլլայ պատրաստել տարեկան ցուցակը։ Այս ցուցակը պիտի տպուի թերթերուն մէջ։

Այս երեկոյթներէն դուրս, վարչութիւնը ծրագրած է նաեւ կազմակերպել 8 գրական դատ, այսինքն ամէն ամիս մէկ գրական դատ։ Նոյնպէս ֆրանսացի գրագէտներ եւ մտաւորականներ դասախօսութեան պիտի կանչուին «Յարդգող»ի երեք երեկոններուն համար։ Փարիզ հասնող հայ գրագէտներու համար, պատահական երեկոյթներ պիտի կազմակերպէ վարչութիւնը, իբրեւ յարգանքի բաժին։ «Յարդգող»ի այս երեկոյթները պիտի կրկնուին արուարձաններու մէջ։ Այնպէս որ արուարձաններու Միութիւնները կրնան դիմել վարչութեան, խնդրելով մէկ կամ երկու դասախօսական երեկոյթներ կազմակերպել իրենց գիւղին մէջ։ Բոլոր այս երեկոյթներուն ընդարձակ գեկոյցը պիտի տրուի այն թերթերուն, որոնք կը հրատարակեն «Յարդգող»ի յայտարարութիւնները եւ ազդերը։ Արտասահմանի հայերէն թերթերն ալ, եթէ կ'ուզեն ստանալ այդ հաղորդագրութիւնները, պէտք է դիմեն այժմէն վարչութեան։ Թերթերու հետ յարաբերութեան գործավար ընտրուած է Յարութիւն Ֆրէնկեան։

Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստին մօտէն ծանօթանալու համար, վարչութիւնը ար՝դէն իսկ բաժանորդագրուած է Երեւանի Նոր Ուղի եւ Գրական Դիրքերում պարբերականներուն։ Վարչութիւնը պիտի գնէ նոյնպէս Երեւանի նոր հրատարակութիւնները, որոնց շուրջ պիտի բանայ վիճաբանական դասախօսութիւններ։ Յարդգողի անդամները ձրի պիտի կարդան այդ հրատարակութիւնները։ Արտասահմանի հայ գրողներն ալ, եթէ կ'ուզեն Յարդգողի երեկոյթներուն վիճաբանութեան նիւթ դարձնել իրենց հրատարակութիւնները, կրնան ղրկել վարչութեան հասցէին։

Վարչութիւնը պիտի աշխատի ֆրանսերէնի թարգմանել կարգ մը Հայաստանի թէ արտասահմանի հայ գրագէտներու էջերը, եւ Միութեան անունով հրատարակել Փարիզի ֆրանսական պարբերականներուն մէջ, ծանօթացնելու համար հայ մտաքին աշխատանքները։

Վերջապէս Վարչութիւնը, յաւերժացնելու համար Յարդգողին աշխատանքները, մինչեւ նոր տարի պիտի հրատարակէ տարեգիրք մը։ Այս տարեգիրքը պիտի լեցուի միայն «Յարդգողի անդամներուն գործերով։ Տարեգիրքին բովանդակութիւնը պիտի կազմուի գրական, նկարչական, թատերական, երաժշտական եւ փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններով եւ ստեղծագործութիւններով։ Պիտի կցուի նաեւ Յարդգողի խմբանկարը։ Բայց այս տարեգիրքէն դուրս են Յարդգողին երկու մրցանակները, մէկը 1000 ֆր., միւսը 500 ֆր. որոնք պիտի տրուին երկու լաւագոյն թատերգութեանց հեղինակներուն։

Մրցումի համար գրուած այդ գործերը ղրկել Օհան Կարօի հասցէին (16 Rue Cujas, Paris։

«Յարդգող» այժմէն իսկ պատրաստութիւն կը տեսնէ Հոկտեմբերի մէջ տօնելու Հայ Մշակոյթի Օրը, կատարեալ վեհութեամբ։

ՈՒԽՏ

ԽՄԲ.— Տասնըեօթը տարեկան պատանի մըն է այս տողերը գրողը:

Փուշեր խոցեն. թող հողանիւթ
 շինուած քիս
Արիւնը ծիր կաթկթի...
Դաշոյնք խրին իմ մերկ կրծքին,
Ջնտանի մէջ մաշի ուժը իմ
 բազկին.
Դեռ կը զոռամ, ճակատաբաց
Հողերուն մէջ ես վսեմ,
Արարատի տենչը սրտիս
Դեռ մարած չէ՛, ու պիտ՝ չհան-
 գին
Ա՛յն բոցե՛րը, որ պատած են
 իմ հոգին...
Ու կիսամեռ իմ դիակը
Իր դողդոջուն շրթներուն,
Պիտ՝ շշնջէ՛ երգը ուխտիս՝
Ա՛յն երգը, ուր ազատութեան
Տենչը անվերջ կը վառի,
Ո՛ւր, վիշտը իր հեգնութեան
Ծիծաղովը կը փայլի
Ա՛յն երգը, որ երբեք դադրիլ
Չի գիտեր, դէմը սուրին,
Շղթաներու կապանքին։

Շ. Կլորիկեան

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— «Արարատ» Միութիւնը իր գրադարանի բացումէն, յետոյ որոշեց ճիգ ընել Մատուռ-Մանկապարտէզ մը եւս բանալու։

Երկու ամիս առաջ այս նըպատակին համար վարչութիւնը իր անդամներու մէջ հանգանակութիւն մը կատարեց, որմէ գոյացաւ 1600 ֆրանք։ Յետոյ ընտրեց երեք հոգինոց յանձնախումբ մը, մէկը՝ միութեան անդամ եւ երկուքը ոչ-անդամ, հանգանակութիւնը շարունակելու նաեւ Սարսէլի հայրենակիցներու մէջ։ Ասկէ զատ վարչութիւնը մտադրած է դիմում կատարել կարգ մը կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու, խնդրելով անոնց նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը այս ձեռնարկի յաջողութեան համար։ Գնահատութեան եւ քաջալերանքի արժանի է վարչութիւնը իր եռանդուն աշխատանքին համար։

Անցեալ կիրակի, միշտ ի նըպաստ Մատուռ Մանկապարտէզի, «Արարատ» Միութիւնը ներկայացուց «Ուշ լինի, նուշ լինի» Salle des Fêtesի մէջ։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր տեղացի եւ դրսէն եկած հայրենակիցներու խուռն բազմութեամբ։ Շատեր աւելի տոմսեր առած էին, քաջալերելու համար ձեռնարկը։ Նուագախումբին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Պ. Սարգիսեան, Պ, Պ. Մ. Կիւրեղեան եւ Ժ. Դալկալեան։

Ներկայացումը սկսելէն առաջ, նուագախումբը նուագեց «Բամ փորոտան»ը, որ լսուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ վարչութեան կողմէ Պ. Օ. Կարապետեան կարդաց համառօտ տեղեկագիր մը՝ Միութեան գործունէութեան եւ ապագայ ծրագիրներու մասին։ Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ տոքթ. Շ. Այվազեան (Շ. Նարդունի) որ վարչութեան դիմումին վրայ Հ. Կ Խաչի Տիկնանց Միութեան կողմէ ղրկուած էր բանախօսելու։ Յարգելի բժիշկը տուաւ խիստ շահեկան առողջապահական դասախօսութիւն մը։

«Երբոր բացուին դռներն յուսոյ» նուագելէն յետոյ, սկսաւ ներկայացումը որ անցաւ շատ յաջող։ Մասնաւոր գնահատանքի արժանի էին Պ. Օ. Կարապետեան՝ Օհանի, Պ. Մ. Պետրոսեան՝ Արշակի, օրիորդ Ա. Պասմաճեան՝ Շողիկի եւ օրիորդ Ս. Սարգիսեան՝ Նազիկի դերին մէջ։

Ներկայ էր Առնուվիլ-լէ կոնէսի հայ-կաթոլիկ վարդապետ Հ. Խոսքէնտէրեան, որ ձայն խնդրելով, խօսեցաւ հայրենաշունչ ճառ մը։ Յորդորեց անաղարտ պահել մեր աւանդութիւններն ու ազգային դիմագիծը, պատմեց դրուագներ մեր ժողովրդի դիմադրական կարողութեան եւ տոկունութեան մասին, այս օտար ափերու վրայ։ «Ով որ չի սիրեր իր ազգն ու հայրենիքը, նա արեւու տակ ապրելու իրաւունք չունի։ Թշնամին մեզմէ խլեց մեր սիրելիները եւ մեր հայրենիքը, բայց մեր յոյսը երբեք չպիտի կրնայ խլել։ Հայ ապրեցէք, զաւակներս, եւ ապացուցէք որ մեծ ազգ մըն ենք մենք»։

«Տալւորիկի զաւակն եմ» երգէն վերջ, հանդիսականները ցրուեցան խիստ գոհ տպաւորութեան տակ։ Ամէնուն բերնէն կը լսուէին քաջալերանքի խօսքեր։

Ներկայացումէն գոյացաւ զուտ հասոյթ 800 ֆրանք։

Աւելորդ չպիտի ըլլայ դիտել տալ որ այս փոքրաթիւ գաղութը միայն իր սեփական ճիգերով անկարող պիտի ըլլայ առաջադրուած նպատակը իրագործել, եւ իրաւունք ունի սպասելու որ սրտցաւ կազմակերպութիւններն ու անհատներն ալ աջակցին։

Ղ. Ներկարարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ ՄԸ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

Կը լսենք թէ մեր բարեկամը Պ. Հայկ Ստեփանեան, գոհարավաճառ 9, ռիւ տ'Առիվէ, կառէն, զոհ գացած է գողութեան մը։

Իր բացակայութենէն օգտուելով, գողերը մտած են անոր չէնքը, մուտքի դրան շարժուն պատուհանէն, որ բաց ձգուած էր օդը փոխելու համար։ Այս կերպով բակը մտնելէ յետոյ, գողերը ծակ մը բացած են վաճառատան դրան վրայ, ուրկէ մտած են ներս։

Պրն. Ստեփանեան հաստատեց թէ գողերը չեն կրցած դպչիլ արկղի մը, որուն մէջ կար 400,000 ֆրանք արժողութեամբ գոհարեղէն, բայց տարած են դարակներու մէջ դրուած մատանիներ, ապարանջաններ, ժամացոյցներ եւլն։

Գողերը կը հետապնդուին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 213 —

Ո՛չ, չէր ուզեր աւարտել գիրկընդխառնումը. հեռուէն անկարելի էր խօսիլ. պէտք էր որ մնար այսպէս, իր մազերուն գեղեցիկ փունջը անոր վիզին մէջ թաղած, շունչը շունչին, եւ ըսէր, ըսէր թէ մայր պիտի ըլլար։

Փիէռ մէկէն բաժնուեցաւ, ու երկուքը դէմ դէմի նոյն գերագոյն հրճուանքէն տարուած ճչացին.

— Un petit Pierrot !... Un petit Pierrot !...

Առաջին անգամ ըլլալով տղան իր սիրուհին համբուրեց այնպէս, ինչպէս այն մի՛ւս գարնան, որպէս թէ տակաւին սիրոյ առաջին արարին մէջ ըլլային, որպէս թէ ըլլային 43րդ էջին վրայ։ Շապիկով նետուեցաւ փողոց, շամբանիե գնելով վերադարձաւ, համբուրեց Նէնէթը, գաւաթները լեցուց, համբուրեց Նէնէթը, գաւաթները պարպեցին, եւ դեռ համբուրեց Նէնէթը ա՛յնպէս, որպէսզի մանչ ըլլայ. եւ դեռ ա՛յնպէս, որպէսզի աղջիկ ըլլայ...։ Ամէն ճաշի ինք է որ կնոջ պնակին մէջ միսը կը կտրտէր, որպէսզի ան կարենայ ուտել. բայց այս իրիկուն որքա՛ն զուրգուրանքով ըրաւ։ Յետոյ սկսաւ ինք իր ձեռքով պատառները մէկիկ մէկիկ կնոջ բերանը դնել։ Զաւակը ծնած էր արդէն իսկ եւ այդ զաւակը կը կոչուէր Նէնէթ։ Տղուն երջանկութիւնը կը մեծնար մանաւանդ անոր համար որ, կը վերադառնէր իր նախկին սիրուհին։ Յաջորդ օրը Փիէռ փափաքեցաւ սիրուն անակնկալ մը ընել եւ գործը ձգելով աշխատեցաւ այդ անակնկալին իրականացման։ Տօնական ճաշ մը պատրաստեցին, որուն հրաւիրուեցաւ նաեւ Կոստան։ Հազիւ թէ դուռը բացուած էր այս վերջ-

— 214 —

նին առջեւ, երբոր Փիէռ ու Նէնէթ մատերնին պատին ուղղած պոռացին,

— Բա բա դա՛նը... Բա բա դա՛նը...

Հոն, ճիշդ դիմացն էր Brigadierի մէկ մեծ ակռանտի:րմա՛ը ուրկէ թութակը կը փայլէր գունագեղ, լուսաճաճանչ։ Կոստանի աչքերը արցունքով լեցուեցան։ Ան երջանկութեամբ ցընծաց մանաւանդ իր սիրելիները տեսնելով կենսուրախ, ժպտադէմ։ Եւ ալ ինչե՛ր, ինչե՛ր հըրաւ. վերակոչեց անցեալը, պատմեց իր ամուրիի կեանքէն խիստ գեղեցիկ մանրավէպեր, զորս մինչեւ այսօր գաղտնի էր պահած։ Ըսաւ օրինակի համար թէ ինչպէս երիտասարդութեանը ատեն իր դրամը առջեւ պոռնիկները կարգի կը սպասէին եւ թէ աւելի վերջը, գաղթավայրերու մէջ, ենթասպայի կարմիր տափատովը խափշիկ կիները կատղեցուց ցուլերու պէս...

Արեւոտ օրեր։ Հայուն մտածումը գնաց Պոլիս, իր ծնողքին։ Ի՞նչ պիտի մտածէր մայրիկը, երբ լսէր թէ որդին զաւակ մըն է ունեցած, այն ալ մէկէն որ իր կինը չէ, որ ֆրանսացի է, որ անդամահատուած է, եւ որ...։ «Օ՜հ, ըսաւ Փիէռ խնդալով, չեմ գրեր լմնցաւ գնաց. արդէն ըրածներէս ո՞րը կը գրեմ որ...»։ Եւ սակայն երբոր զաւակը ծնէր, ստիպուած էին ծանուցանել տեղական իշխանութեան եւ Փիէռ պիտի ընդունէր հայրը ըլլալը։ Գաղափարներու բնական զուգորդութեամբ մը առաջնորդուած, երիտասարդը խորհեցաւ որ պահը ամենայարմարն էր Նէնէթին մեծ անակնկալը ընելու։ Գրեց.

«Տիկին,

«Սէրն ինչ է չգիտէի, ձեզ տեսայ, սիրեցի. այնպէ՛ս սիրեցի, սրտա՛նց սիրեցի, հոգւով սի-

— 215 —

րեցի ես ձեզ, որ չեմ կրնար ապրիլ առանց ձեզ։ Որով այս երկտողովս կուգամ ձեր ձեռքը խընդրել։ Կ'աղաչեմ մի՛ մերժէք զիս, իմ կինս եղէք որպէսզի ես ա՛լ չտառապիմ եւ դուք ալ սորված ըլլաք այս երգը։»

Իրիկունը, երբ որ Փիէռ տուն դարձաւ, Նէնէթը գտաւ լալագին, թիկնաթոռին մէջ կըծկտած, մահուան չափ տժգոյն։ Մայր չպիտի ըլլար։ Տղան դուրս թռաւ ու նամակը պատռեց։

* * *

«Սիրելի Պետրոս

«... այլ մանաւանդ որովհետեւ խիստ կարեւոր բան մը ունիմ քեզի պատմելիք։ Լոխումին մայրիկը Պոլսէն եկաւ։ Չեմ համարձակիր իր վիճակը նկարագրել, որովհետեւ իմ բառերս անկարող են այդքան մեծ վիշտ մը պատմելու։ Պզտիկ, հիհար, ջղային կին մըն է որ որ բոլորովին կորսնցուցած է ինքզինքը եւ քիչ մը, քիչիկ մը գոնէ իր վիշտը ծածկելու կարողութիւնը չունի։ Լեզու չի գիտեր, մարդ չունի, առողջ ալ չէ եւ մեր պանդոկին այդ գէշ սենեակին մէջ փակուած, ամբողջ օրը կուլայ, մազերը կը փետտէ, կ'անիծէ, կ'աղօթէ։ Ես է որ զինքը Շառանթոն տարի։ Բնաւ չեմ մաղթեր որ հետս ըլլայիր, որովհետեւ դուն ալ ինծի պէս հիւանդ պիտի վերադառնայիր տուն եւ կեանքդ անջնջելի պիտի մնար այդ սեւ օրը։ Տեսնես ինչպէ՛ս խեղճ մայրը նետուեցաւ տղուն վիզին, ինչպէ՛ս համբուրեց, գգուեց, շոյեց, անցեալէն բաներ ըսաւ, արցունքներուն մէջ կատակներ. ջանաց գտնել. անօգո՛ւտ, անօգուտ. տղան իր մայրը չճանչցաւ։ Քափի պզտիկ սեղանին վրայ սատ-

— 216 —

կած ճանճ մըն է դրեր, ան եւ կ'ըսէ.— «Ուզեցի ճանճին ճակատը պողպատել, եւ ան մեռաւ. ես ոճրագործ եմ. այո՛ կասկած չկայ, ես ոճրագործ եմ, ե՛ս, Հայկ Դիւցազն, réfugié d'origine arménienne»։ Տղաքը ամէն գիշեր կուգային որպէսզի կինը բոլորովին առանձին չձգենք, բայց բոլորն ալ սկսան կամաց կամաց քաշուիլ։ Շիտակը, կարելի ալ չէ մեղադրել. ինչպէ՛ս կրնան այսքան վիշտ տանիլ։ Միայն թէ հիմա խնդիր մը կայ. կնոջ նիւթականը բնաւ տեղը չէ. քահանայ մը ո՛րքան դրամ կրնայ ղրկել եւ այն ալ ո՞րչափ ժամանակ։ Խեղճը եկեղեցի դիմեց որպէսզի օգնութիւն մը ընեն. «Ելիր Պոլիս գնա՛, հոս մնալդ ո եւ է օգուտ չունի» ըսեր են. սակայն ան չուզեր կոր մեկնիլ. «Ես հոս պիտի մեռնիմ» կ'ըսէ։ Որով մենք է որ կ'օգնենք իրեն կրցածնուս չափ։ Հիմա քեզի ալ կը գրեմ որպէսզի եթէ ի վիճակի ես աջակցութիւնդ չզլանաս մեր դժբախտ Լոխումին մօրը։ Կը ճանչնամ քեզ եւ վստահ եմ որ բնաւ չես մերժեր։ Մէկը ըսեր է թէ Լոխում դժբախտ սիրոյ մը պատճառաւ է որ իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց. ի զուր պնդեցի որ այդպիսի բան չկար։ Գիտես թէ մօր մը սիրտը ինչ է. անմիջապէս կարծեց յոյսի նշոյլ տեսնել ատոր մէջ ու աղաչեց, պաղատեցաւ։ Կարելիս ըրի եւ վերջապէս գտանք աղջիկը։ Սարսափելի, ճակատագրական, անգութ գեղեցկութիւն մը։ Դուն որ Ֆրանսուհիները կը ճանչնաս, պէտք է ըմբռնես թէ ինչ տեսակ աղջկան կ՝ակնարկեմ։ Մտիկ ըրաւ պատմութիւնս անայլայլ եւ բացարձակապէս մերժեց հետերնիս Շառանթոն գալ. պնդելով որ ո եւ է բան չէ ունեցած այդ տղուն հետ։

թիւն մը պիտի կատարուի՝ խորհրդային միութեան ճարտարարուեստացման համար։ Այս փոխառութեան մէկ երրորդը տոկոս կը բերէ եւ պարգեւաւոր վիճակահանութիւն ունի, իսկ մնացեալ երկու երրորդը տոկոս չի բերեր, սակայն վիճակահանութիւններէն կ՚օգտուի։

Խորհրդային կառավարութեան կողմէ շարունակ այսպէս ներքին երբուն պարտքեր ստեղծուիլը հետաքրքիր ուսումնասիրութեան նիւթ դարձած է պալթիկեան տնտեսագէտներուն համար, որոնք դիտել կուտան թէ այս փոխառութիւնները, որոնք թոշակներու վճարման օրերուն պարտադիր կերպով կը ծախուին բանուորներուն, իրականին մէջ ռուս գործաւորը կը ստիպեն տարուան մէջ երկու կամ աւելի ամիսներ առանց օրավարձի աշխատիլ, յանուն ճարտարարուեստի ազգայնացման։ Այս ներքին բռնի փոխառութիւններուն շնորհիւ Խորհրդային Առեւտրական Մենաշնորհը կարող կ՚ըլլայ իր ապրանքները արտածել արտասահման, ուր անոնք կը ծախուին հրապարակի գինէն աւելի պակասով։ Այս ձեւով երկրէն ներս կը մտնէ օտար դրամ, որուն պէտք ունի խորհրդային կառավարութիւնը իր ստացած վարկերը հատուցանելու համար։

Ներկայ վարչաձեւին տակ, կ՚ըսեն տնտեսագէտները, բոլշեւիկները անխնայ կը շահագործեն ռուս բանուորները։ Ներկայիս ռուսական արտածումները կրնան մրցիլ ամէնէն զարգացեալ դրամատիրական երկիրներուն հետ։

Ճերմակներու առուտուրը

Լեհ ոստիկանութիւնը երեւան հանեց կազմակերպութիւն մը, որ ճերմակներու առեւտուրով կը զբաղէր խիստ ընդարձակ սահմանի վրայ։

Այս կազմակերպութիւնը կը փնտռէր ու կը գտնէր աղջիկներ, որոնք նշանած ունէին Ամերիկայի մէջ, եւ որովհետեւ նշանուած աղջիկները չէն կրնար Ամերիկա մտնել ամուսնանալէ առաջ, կազմակերպութեան պետը՝ ամերիկահպատակ հրեայ մը, խախամի մը և դատաւորի մը մեղսակցութեամբ փոխանորդաբար կը պսակուէր աղջիկներուն հետ, որոնք այս ձեւով կրնային «վիզա» ձեռք բերել՝ վերջապէս երթալ միանալու համար իրենց նշանածին։ Կազմակերպիչները կը հաւաստէին թէ այս վերջինը տեղեակ է եղած կարգադրութեան։

Ամերիկեան հող ոտք կոխելէ վերջ, աղջիկները միջնորդներու ձեռքով կրկին նաւ կը դրուէին՝ ղրկուելու համար դէպի Հարաւային Ամերիկայի հանրատուները։

50 միլիոն Իտալացի

Ֆաշիստ կառավարութեան հրատարակած վերջին պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, աշխարհի վրայ կան 50,473,000 իտալացիներ, որոնց 41.173.000ը կը բնակին իտալիոյ, 9,300,000ը արտասահմանի մէջ։

Թէեւ գերմանիոյ ու Անգլիոյ բնակչութենէն յետոյ, այս 41 միլիոն իտալացիները կը կազմեն ամէնէն կարեւոր միաւորը եւրոպայի մէջ՝ ազգային թէ քաղաքական տեսակէտով, սակայն ապագային մասին որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ։

Այսպէս, դիտել կը տրուի թէ ներկայ տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին, ծնունդները անցած տարուան նոյն շրջանին հետ համեմատելով 22,000 պակաս եղած են, մինչ մահերը 66.000 աւելցած են։ Այնպէս որ այս տարի իտալացի ժողովուրդին աճումը եղած է 122.630 հոգի, մինչ անցած տարի 209,085 հոգի էր։

Մուսոլինի մեծ ճիգ կը թափէ՝ բազմածնութիւնը քաջալերելու համար երկրին մէջ, վախնալով որ իտալիա ալ վարակուի Ֆրանսայի մէջ ծայր տուած մալթուսականութենէն։

Նոր գիսաւոր մը

Յոհաննէսպուրկի մէջ (Հարաւային Ափրիկէ) խումբ մը գիտնականներ, որոնց կարգին սըր Ֆրէնք Տայսըն, Անգլիոյ թագաւորին աստղաբաշխը, տեղւոյն դիտարանին մէջ հաւաքոյթ մը ունէին, երբ Բարեյուսոյ գլխէն՝ սիրող աստղաբաշխի մը՝ Ֆորպի կողմէ հեռագիր մը եկաւ, յայտնելով թէ նոր գիսաւոր մը գտնուած է։ Նոր գիսաւորին գոյութիւնը ապացուցուեցաւ լուսանկարներով։

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

13 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1032 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԲԱՐԿԱՆԱՅՔ ԵՒ ՄԻ ՄԵՂԱՆՉԷՔ,,

Թակարդն ինկած մուկի մը պէս կը ճչայ «Երեւան»ը, պաշտպանելու համար Երեւանի չինովնիկներուն մէկ նոր ձախաւերութիւնը:

Այն ատրճան դարձեր է աչքը, որ այդ առթիւ մեր գրած չորս խմբագրականներն ալ հինգ կը տեսնէ: Եւ գլխագիր հինգ...

Առաջին անգամ, օգոստոս 7ին էր որ, Էջմիածնի ծանօթ շրջաբերականին առթիւ, սարէն-ձորէն պատմութիւններ կը հիւսէր, ապացուցանելու համար թէ խորհրդային իշխանութիւնը «ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի կերպով ոեւէ թելադրանք կամ հրահանգ չի տար եկեղեցիին, հայ հաւատացեալներու վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու մտօք: Իսկ տարիէ ի վեր Երեւանի կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ բնաւ միջամտութիւն չէ գործած եւ չի գործեր»:

Կարդացէք այս տողերը, աչքի առջեւ բերէք ինը տարուան պատմութիւնը, թղթատեցէք խորհրդային թերթերը, գոյնզգոյն ժողովներու արձանագրութիւնները, Գերագոյն խորհուրդի լուծման, եկեղեցիներու փակման առթիւ ծագած դէպքեր և ուրիշ հազարումէկ փաստեր,— եւ եթէ կրնաք, պնդեցէք թէ այս մարդիկը խելք, այլ մանաւանդ խիղճ ունին:

Եւ այս անպատկառ սուտը ճիշդ այն պահուն, երբ Թէհրանի խորհրդային դեսպան Դաւթեանը, ձեռք ձեռքի տուած փառասէր եպիսկոպոսի մը, ամէն ստորնութեան կը դիմէր, Ատրպատականի առաջնորդը հեռացնելու համար: Քանի մը տարուան մէջ, ո՞ւթ թէ ինը անգամ է որ կը կատարուի այս գռեհիկ եւ գրգռիչ խաղը, զարմանք պատճառելով նոյնիսկ պարսիկ իշխանութեան: Թող Պ. Դաւթեանը բարեհաճի պատմել թէ ի՛նչ պատասխանեց պարսիկ իրաւասու նախարարը, երբ, քանի մը ամիս առաջ, Մելիք-Թանգեան արքեպիսկոպոսի պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէր: Թող պատմէ, գէթ լուսաբանելու համար զանազան մունետիկներ, որոնք անճարակ ճամարտակութիւններով ծիծաղելի կը դարձնեն ե՛ւ զինքը ե՛ւ Երեւանի չինովնիկները:

Բայց մենք Մելիք-Թանգեանի խնդիր չէ որ կը յուզենք: Ատրպատականի առաջնորդը իր գլխուն վրայ ունի Թեմական խորհուրդ մը, միակ իրաւասու իշխանութիւնը, եւ անոր հետ է կապուած իր ճակատագիրը: Այստեղ ոչ Էջմիածինը դեր կրնայ կատարել, ոչ ալ ամբողջ Երեւանը:

Մեզ հետաքրքրողը բոլորովին ուրիշ բան է: Մենք հրապարակաւ յայտարարեցինք եւ այսօր նոյնքան ուժգնութեամբ կը պնդենք,

— Երեւանի չինովնիկները՝ տեսնելով որ գաղութները կըշռած, չափած եւ պակաս գտած են զիրենք, անճոռնի խաղեր կը սարքեն, զառամած կաթողիկոսի մը եւ քանի մը վախկոտ կամ վարձկան եպիսկոպոսներու միջոցաւ, իրենց կարմիր կտուցը երկարելով սահմանէն դուրս: Բռնի համակրանք մուրալու, հաւատարիմ փիլոնաւորներ տեղաւորելու, ազատ բազմութիւնները մոլորեցնելու եւ, այո՛, պառակտում սերմանելու համար:

Էջմիածնի յունիս 12 թուակիր խեղճուկրակ, ապսպրուած եւ խարդախ շրջաբերականը վերջին ապացոյցն է այս տխուր իրականութեան: «Երեւան»ները կրնան ուրանալ, հայհոյել եւ ստել իրենց ուզածին չափ: Ո՛ր եւ է մատնութիւն, բռնութիւն, դաւադրութիւն անյարմար է ապացուցանել օրը օրին: Երեւանցիները շատ լաւ գիտեն այս պարագան, մանաւանդ երբ խնդիրը խորհրդային կարգուսարքին կը պատկանի: Բայց կուգա՛յ ժամանակը եւ փաստերն ալ կը հրատարակուին: Ինչպէս, տարիներ յետոյ եւ մինչեւ այսօր, իրենք են որ իրենց թերթերուն եւ գիրքերուն մէջ կը նկարագրեն թէ ինչպէս սարքեցին 1920ի մայիսեան շարժումները, ինչպէս գործակցեցան Թուրքերու հետ, հայկական հանրապետութեան հիմերը փորելու համար ենն:

Եթէ քաջ են, թող փորձեն մէկ թռչուն փախցնել Էջմիածնէն, կամ դուրս հանել կաթողիկոսը: — Այն ատեն կը պարզուի ամբողջ ողբերգութիւնը, որ ոչ մէկ նորութիւն կը ներկայացնէ մեզի համար, բայց կրնայ օգտակար ըլլալ բոլոր խնացողներուն, ուրացողներուն եւ շնացողներուն:

«Երեւան»ի երկրորդ խմբագրականը (11 օգոստոս), որ միեւնոյն բաները կը կրկնէ, անզօր կատաղութեան ճիչ մըն է: Եւ կը մատնէ յանցանքի մէջ բռնուած մարդու հոգեբանութիւն: Ուրիշ ատոր համար ալ, չարժեր աւելի զբաղիլ:

Միայն մէկ պարագայ,— բարեկամաբար խորհուրդ կուտանք այս մարդոց, որ իրենց հովանաւորները պաշտպանած ատեն, լաւ սերտեն իրենց դասը, լրջօրէն ուսումնասիրեն իւրաքանչիւր խնդիր եւ այնպէս հրապարակ իջնեն: Այլապէս, անոնք շինելու տեղ աչքերը կը հանեն, ինչպէս այս շրջաբերականին առթիւ, որ երկար, շա՛տ երկար պատմութիւն մըն է...

Այո՛, բարեկամներ, խորհրդային կառավարութիւնը այնքան անզգայ եւ անճրկեր է որ, ոչ միայն կը զբաղի թեմական առաջնորդներով, կաթողիկոսով եւ տէրտէրով, այլեւ, եթէ ձեռքէն գայ, կարգալոյծ պիտի հռչակէ արտասահմանի քիչ-շատ անկախ հոգեւորականները, անոնց փոխարէն տեղաւորելու համար մարդամեքենաներ, «աֆէրիստ»ներ եւ Քաւոր Պետրոսներ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Սուրիացի պետերէն Շէյխ Էմին Համատա պէյ վերջերս կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած էր «Հայրենիք»ի: Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (26 յուլիս).

— «Լուրջ խորհրդածութեան արժանի են Սուրիացիներու պետերէն Շէյխ Էմին Համատա պէյի՝ հայ-սուրիական յարաբերութեանց մասին ըրած յայտարարութիւնները:

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը հրաւիրեն հետեւեալ մտքերը.—

«Շատ Սուրիացիներ կ'ըսեն, թէ Հայերու վտանգը կը նմանի Պաղեստինի Հրեաներու վտանգին: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ Հայերը Սուրիա եկան Ֆրանսայի պաշտպանութեամբ եւ աշխատեցան օգնել Ֆրանսայի դիրքի զօրացման ընդդէմ Սուրիոյ ազգայնականութեան: Հայերը չաշխատեցան լաւ վարուիլ Սուրիացիներու հետ: Շփում չունեցան մեզ հետ, Սուրիացի պետերուն հետ, որոնք այնչափ ազդեցութիւն ունին երկրին ու ժողովուրդին վրայ: *Հայերը լաւ քարոզչութիւն (պրոպագանդ) չըրին, իրենց կուսակցութիւնները յարաբերութեան չմտան սուրիացի պետերու հետ՝ բացատրելու իրենց դիրքն ու տեսութիւնները: Ընդհակառակն, մեկուսացած ապրեցան եւ տեղի տուին բազմատեսակ կասկածներու: Հայ զօրագունդեր կռուեցան Տիւրզիներու դէմ»:*

Պէտք է խոստովանինք, թէ Շէյխ Էմին Համատա պէյի ըսածներուն մէջ շատ մը ճշմարտութիւններ կան: Սակայն, սուրիացի պետը չարաչար սխալած պիտի ըլլայ, եթէ խորհի, թէ Հայերու մինչայժմեան ընթացքը Սուրիոյ մէջ արդիւնք է եղած որոշ քաղաքականութեան մը կամ գիտակցուած ծրագրի մը:

Օրինակ, այսպէս եղած է անկասկած հայկական կամաւորներու մասնակցութիւնը Տիւրզիներու դէմ մղուած կռիւներուն մէջ: Այսպէս եղած են անկասկած Վ. Վարդապետեանի եւ Ս. Տէխրունիի սպանութիւնները, որոնց առթիւ առաջ եկած ներքին կռիւները ամենածանր անդրադարձումներն ունեցած են սուրիահայ գաղութի վիճակին վրայ: Այդպէս եղած են անկասկած հայանուն բոլշեւիկներու եւ անոնց համակիր տարրերու անվերջ փրովոքասիոններն ու զրպարտութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, որոնց հետեւանքը ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, բայց եթէ ամբողջ հայութիւնը կասկածելի դարձնել յաչս Սուրիացիներու:

Դժբախտաբար, Հայերը ոչ միայն գրեթէ ոչինչ չեն ըրած ցարդ Սուրիացիներու համակրանքը շահելու համար, այլ, ընդհակառակը, կարծես ոչինչ չեն խնայած Սուրիացիները իրենց դէմ նախապաշարելու եւ թշնամացնելու համար: Եւ կարծես ինչ որ պակաս ըրած են բախտախնդիր հայ տարրերու յոռի գործերը, լրացուցած է անոնց ազգամիսաս քարոզչութիւնը մութին մէջէն»:

ՀԱՅ ՄԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ

«Քոսուլիչ Լայն» շոգենաւային գործակալութեան «Վոլքանիա» շոգենաւը, որ 12 յուլիսին Նիւ Եորքէ ճամբայ ելած էր, Պիրէոն հասած է: Ճամբու ընթացքին կորսուած է 17 տարեկան հայ պատանի մը, որուն անունը անծանօթ կը մնայ: Երիտասարդը իր վրայ դրամ ունէր: Սոյն տեղեկութիւնը հաղորդած է ուրիշ հայ ճամբորդ մը, Ստեփան Նալպանդեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԻ

Յունարէն *Փաթրիս* Թերթը կը գրէ.

Ստոյգ տեղեկութիւններ կ'ըսեն թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը մէկ տարիէ ի վեր ռազմանիւթ եւ օդանաւ կը գնէ Գերմանիայէն եւ Պելճիքայէն: Այս ռազմանիւթն ու օդանաւերը կը փոխադրուին յունական, գերմանական, նորվեկիական եւ իտալական շոգենաւերով, որոնք կը բեռնաւորուին Համպուրկի եւ Քիլի նաւահանգիստներուն մէջ:

Ամսթէրտամի եւ Անվէրսի նաւահանգիստներն ալ կը բեռնաւորուին ամէն տեսակի ռազմանիւթ եւ զէնք:

Հելլենական ընկերութեան շոգենաւները, վերջերս 200ի մօտ օդանաւեր փոխադրած են թրքական սահմանագլուխները: Այս շոգենաւները անցած են Պիրէոնի նաւահանգիստէն:

Թրքական սպառազինութեանց իբր հետեւանք, Իզմիրի նաւահանգիստին մէկ մասը փակուած է, իսկ գիշերուան ժամը 7էն յետոյ, փակեալ շրջանէն անցնողները, առանց այլեւայլի հրացանի կը բռնուին: Քանի մը օր առաջ, Համպուրկէն եկող գերմանական շոգենաւ մը՝ որուն մէջ զէնք կը գտնուէր, Պիրէոնէն անցնելով Իզմիր ուղղուած է:

Լահէյի ճակատամարտը

Լահէյի խորհրդաժողովը, որ գումարուած է պատերազմէն ծագած խնդիրները վերջնական հաշուեյարդարի ենթարկելու համար, իրական ռազմադաշտի մը երեւոյթն առած է: Դիւանագէտները ամէն ճիգ կը թափեն՝ որպէսզի չվիժի այս գերագոյն խորհուրդը, որ կը կարծուէր թէ վերջինը պիտի ըլլայ Ջինադադարէն ի վեր գումարուած ա՛յնքան բազմաթիւ խորհրդաժողովներուն:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ելմտական նախարարներուն միջեւ: Անգլիոյ առեւտրական նախարար կրահամ ճառով մը քննադատած էր Եընկի ծրագրին այն մասը, որ կը վերաբերի ապրանքներով հատուցման խնդրին: Գերմանիա իր պարտքերուն մէկ մասը դրամի փոխարէն կը վճարէ զանազան ապրանքներով, մանաւանդ ածուխով:

Ըստ Վէրսայլի դաշնագրին՝ ապրանքով վճարումները այժմ վերջ պէտք է գտնեն, մինչդեռ Եընկի ծրագիրը ո՛չ միայն այդ դրութիւնը կ'երկարաձգէ դեռ 10 տարի եւս, այլ եւ իրաւունք կուտայ Գերմանիոյ պարտատէրներուն որ այդ ապրանքներէն մաս մը ուղղակի յանձնեն չէզոք պետութեանց:

Ասիկա առեւտուրի մէջ անընդունելի մրցում մըն է, մանաւանդ որ Անգլիոյ ածուխներուն շուկաները կը փակուին այդպիսով:

Ֆրանսայի ելմտական նախարար Շէրոն փոխանակ միայն ապրանքով վճարումներու մասին խօսելու, Եընկի ծրագիրը քննեց իր ամբողջութեան մէջ եւ ցոյց տուաւ թէ Անգլիա ոեւէ պատճառ չունի Եընկի ծրագրէն դժգոհ մնալու: Լորտ Պալֆըրի ծրագրով, Գերմանիայէն եւ իր դաշնակիցներէն կը պահանջուէր այնքան դրամ միայն, որ անհրաժեշտ է վճարելու համար Անգլիոյ պարտքը Ամերիկայի: Արդ. Եընկի ծրագիրը տարեկան 33-36 միլիոն ոսկի կ'ապահովէ Անգլիոյ, ինչ որ բաւարար է վճարելու համար Ամերիկայի ունեցած պարտքը: Յետոյ Անգլիացիները կը պնդեն թէ Եընկի ծրագիրը փոխած է Սփայի մէջ որոշուած բաժինները, ընդհակառակն Ֆրանսայի բաժինն է որ 100ին 54էն 52ի զեղչուած է:

Սնոտըն բուռն կերպով պատասխանեց Շէրոնի: Նախ զարմանք յայտնեց թէ վիճաբանութեան նիւթը կ'ընդլայնէ, յետոյ ըսաւ թէ Ֆրանսայի ներկայացուցչին ցոյց տուած փաստերէն ո՛չ մէկը կ'ընդունի: Շէրոն չէ կրցած կարդալ Պալֆըրի ծանուցագիրը.

— Պ. Շէրոնի թիւերը սխալ են եւ Պալֆըրի ծանուցագրին մասին իր մեկնաբանութիւնը անտեղի ու ծիծաղելի:

Յետոյ ակնարկեց 1928ի նոյեմբերին Փուանքարէի կողմէ Չըրչիլի եղած այն խոստումին թէ՝ Սփայի բաժինները պիտի պահուին: «Երբ կառավարութեան մը պետը այսպիսի խոստում կ'ընէ, երկրին պատիւն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ:» Ի վերջոյ աւելցուց թէ չի կրնար յաւիտեան Լա Հէյ մնալ, թէ նպատակ չունի իր կեանքի վերջին օրերը հոն անցընելու, ու պահանջեց անմիջապէս որոշում տալ իր առաջարկներուն մասին:

Թարգմանը մեղմեց Սնոտընի ծանր խօսքերը Շէրոնի հասցէին: Սակայն անգլիերէն հասկցողները շատ յուզուեցան: Ժողովէն վերջ 4 5 ժամ զբաղիլ պէտք եղաւ երկու նախարարները հաշտեցնելու համար: Ի վերջոյ ելմտական յանձնաժողովի նախագահ Հումար, պաշտօնական զեկոյցով մը հաղորդեց որ Սնոտըն երբեք միտքէն չէ անցուցած նախատական ոեւէ խօսք ընել եւ թէ իր գործածած բառերը անգլիերէնի մէջ անարգական իմաստ չունին ինչպէս ֆրանսերէնի մէջ:

Կիրակի օր Պրիանի հրաւէրով մասնաւոր հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ՝ խորհրդաժողովը հրաւիրող վեց պետութեանց ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ (Անգլիա, Ֆրանսա, *Ճափոն, Իտալիա, Գերմանիա, Պելճիքա): Ժողովը վերջանալու ատեն Սնոտըն ըսաւ Շէրոնի թէ մեծ ցաւ զգացած է նախորդ*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

Կեսարիայէն «Ազդարար»ի կը գրեն.—

Անցագրային վերջին ձեւակերպութիւններն ալ աւարտած ըլլալով, յուլիս 31ին 61 որբերը մեկնեցան կեսարիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիէն: Բազմաթիւ անձեր փութացած էին ողջերթ մաղթելու:

Գիշերը, եկեղեցիին առջեւ, առաջն. փոխանորդ Պուրմայեան քհնյ. խրատական մը խօսեցաւ:

Յորդորականներ խօսեցան նաեւ տեսուչ Սմբատ վրդ. եւ խնամատարութեան ատենապետը:

Որբերը ինքնաշարժեր նստան եւ ընդհանուրի «բարի ճանապարհ» աղաղակներուն մէջ մեկնեցան:

Երբ փոխանորդը եւ տեսուչը Առաջնորդարան դարձան, տեսան մնացեալ որբ-որբուհիները որ կ'արտասուէին: Հաւաստիք տրուեցաւ որ իրենց մասին ալ կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ, շնորհիւ ազգակիցներու հոգածութեան: Ասկէ առաջ գրուած է եղեր Պ. Կ. Մելքոնեանին: Մեծ յոյս կայ որ մնացած տղաքն ալ կ'ընդունուին կիպրոսի հաստատութեան մէջ:

Մեկնող որբերուն 37ը մանչ է, 24ը աղջիկ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐ

Պէյրութի *Լա Սիրի* Թերթը կը գրէ որ երկու Հայեր՝ Միշել եւ Մորիս Աճէմեան, ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած են, հաշտարար դատարանի պաշտօնեաներէն մէկը ծեծած ըլլալնուն համար:

⁂ Պէյրութի մէջ ձերբակալուած է Հաճընցի Պետրոս անուն անձ մը, որ իր ընկերոջ՝ Տրդատի եւ ուրիշի մը հետ մտած էր ոստիկանական ընդհ. տնօրէնին բնակարանը եւ 80 հնչուն ոսկի ու ատրճանակ մը գողցած: Տրդատն ալ ձերբակալուած է, իսկ երրորդը կը փնտռուի:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԸ

Սիւրմէնէի եւ Օֆի հեղեղին աղէտեալներէն գիւղացիներու խումբ մը Պոլիս գացած է գործ գտնելու համար: Ասոնցմէ մէկ մասին գործ տրուած է պտուղներու շուկային նաւամատոյցը, ձմռնային տաղաւարներուն մէջ: Քաղաքապետութեան պաշտօնեաները կ'աշխատին գործ գտնել աղէտեալներուն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Աթէնքի արքայական մեծ թատրոնը, որ 1922էն ի վեր գոցուած է եւ մինչեւ հիմա Անատոլուի գաղթականներով լեցուած, յառաջիկայ տարի իբրեւ ազգային թատրոն պիտի ծառայէ: Այժմէն սկսած են հարկ եղած նորոգութիւնները. գաղթականները հետզհետէ կը պարպուին: Յունաստանի անկախութեան տօնակատարութիւնը ալ գալ տարի այդ թատրոնին մէջ պիտի տօնուի:

ՑԷՓԼԻՆԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ

«Կոմս Ցէփլին» վաղը՝ չորեքշաբթի գիշեր ճամբայ կ'ելլէ Ֆրիտրիխսհաֆենէն՝ աշխարհի շրջանը կատարելու համար: Առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ Ճափոնի մայրաքաղաքը Թոքիօ, ուր կը յուսայ հասնիլ կիրակի:

Ցէփլինը ոեւէ ապրանք չի տանիր հետը: Ճամբորդներու կարգին էնաեւ *Մաթէնի* — թըղթակիցը:

ԹՈՒՐՔ Հանրապետութեան եւ Հիճազի թագաւոր սուլթան Իպնը Սուուտի միջեւ բարեկամական դաշնագիր մը կնքուեցաւ Մեքքէի մէջ օգոստոս 3ին:

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Բ.

Ենթադրածս չորս տիպարները մտացածին չեն. սրանք գոյութիւն ունեն կեանքի մէջ եւ շատ անգամ իրանց «դաշնակցական» են ծախում։ Նրանցից ա՛յն մէկը, որ ընդունում է «ծրագիրն» առանց որդեգրելու դաշնակցական մտածումը՝ իր քաղաքական ընկերային տենչերով մեզ հետ է, առանց մեր մտածումն ունենալու։ Նա նոյն կարծիքին է հայութեան ապագայ բարեկեցութեան մասին, բայց նոյն համոզումը չունի հանրային ուժերի զարգացման, նրանց հօսանքի շեղման, նրանց կառուցողական կարողութեան եւ այլ խնդիրների մասին։ Նա կարող է այն հաւատաւոր միամիտներից մէկը լինել, որ կարծում են թէ ամէն ինչ ընթանում է ճիշտ այն ուղղութեամբ, որ պէտք է. եւ որ հանրային ուժերի զարգացումը ինքնաբերաբար եւ բնական ընթացքով տանում է դէպի «ծրագրի» իրագումը եւ, ուրեմն, մեր «ծրագիրը» նրա համար մի ճշմարիտ գուշակութիւն է գալոց օրերի, մի նախատեսութիւն այն վախճանի մասին, ուր պիտի յանգի ընկերային ուժերի «բնական» խաղը։ Մեր «ծրագրով» նա լուսաբանուած է համարում ընկերային շարժումների ներկան եւ նրանց արդիւնքի ապագան եւ, ուրեմն, որեւէ կազմակերպութեան եւ հաւաքական ճիգի կարիք չի տեսնում։ Սա մի լաւատես երազող է։ Մեր «ծրագիրը» ուրւագծում է նրա երազը միայն, առանց խթանելու նրա կամքը եւ գործի մղելու։ Ամենաշատը նա կարող է համաձայնել, որ «ծրագիրը» լայնօրէն քարոզւի, որպէսզի լայն զանգւածներ յուսով սպասեն... կանոնագիրը այս տիպարներին «դաշնակցական» չի ճանաչում եւ իրաւունք ունի։ Դաշնակցութիւնը լաւատես երազողների խմբակցութիւն չէ, այլ հանրային պայքարի կազմակերպութիւն։ Նա ճիգի եւ աշխատանքի կուսակցութիւն է, որ կարծում է թէ համադիր ճիգով ու աշխատանքով հնարաւոր է կեանքի կերպարանքը փոխել՝ «ծրագրի» իրագման ճամբով։ Նրա համար «ծրագիրը» մտամարզանք չէ, կամ մարգարէացում գալիք օրերի, այլ ցանկալի ապագայի յօրինւածք եւ պայքարի ուղեցոյց։ Նա չի վստահում իրերի ''բնական,, ընթացքին. իր վճիռն ու կամքը նա համարում է պատմակերտ մի ազդակ, որ կարող է այդ ընթացքը փոխել։

Կամ այն միւսը, որ համամիտ է մեզ՝ բայց մերժում է մեր ծրագիրը։ Սա հաւատում է անհատի դերին եւ զանգւածների կազմակերպած ուժին։ Փոփոխելի է համարում հանրային զարգացման հունը՝ գիտակից ճիգերի ազդեցութեան տակ։ Պատմական շարժումների հանդիսատես չէ միայն, այլ հետամուտ է իր դերը խաղալու այնտեղ եւ իր դրոշմը դնելու նրանց վրայ, անձամբ կամ համակիր ու համամիտ ընկերների գործակցութեամբ։ Բայց հայութեան ապագան նա այլ կերպ է յօրինում իր մտածման մէջ եւ այլ տենչերի իրագման է ձգտում իր ճիգով։ Նա մեզ նման է իբր մտածող եւ գործող, բայց ծրագրում է ուրիշ նպատակ ու գործ։ Իբր տիպար նոյնանում է մեզ, իբր ազդակ զարկւում է ուրիշ ուղղութեամբ։ Նա կարո՞ղ է «դաշնակցական» համարւել։ «Ո՛չ» ասում է կանոնագիրը, ով չէ ընդունում դաշնակցութեան ծրագիրը նա «դաշնակցական» լինել չի կարող, թէկուզ եւ մտածէ իբր «դաշնակցական» եւ իբր գործող տիպար նման լինի մեզ։ ''Ո՛չ,, ասում եմ ես. ոչ թէ ''դաշնակցական,,, այլ հակառակորդ միայն կարող է լինել այդպիսի մէկը որ մտքի նոյն ուժով եւ մտածման նոյն ուղղութեամբ, կամքի նոյն վճռականութեամբ կոչուած է յետ մղելու ինձ իբր խոչընդոտ, երբ պայքարի ճամբին հանդիպենք իրար. որովհետեւ մենք նոյն տիպարներն ենք իբր մտային եւ բարոյական կառուցւածք, բայց գնում ենք դէպի տարբեր նպատակներ։ Այն ուժերը, որ յենարան են ինձ՝ խոչընդոտ են նրա համար, որովհետեւ տարբեր ''ծրագիրներ,, հետապնդելով, մենք տարբեր գնահատութիւն ենք տալիս եղած ազդակներին՝ մեր ''ծրագրի,, իրագման տեսակէտով։ Ինչ որ կարծում եմ թէ պէտք է պահել իբր գրական արժէք իմ ''ծրագրի,, համար, նա կարծում է, որ պէտք է խորտակել իբր արգելիչ ոյժ, որ խանգարում է իր ''ծրագրի,, իրագման։ Մտածումի եւ տիպարի նոյնութիւնն այսպիսով բաւական չէ ''դաշնակցական,, լինելու համար, պէտք է նաեւ ''ծրագրի,, նոյնութիւն։ Մի ''ծրագիր,, ''հնարաւոր,, նկատել եւ ''իրագործելի,, դեռ չի նշանակում ''ցանկալի,, համարել. լինել տիպար հանրային գործիչ, դեռ չի նշանակում համամիտ լինել։ Հակառակորդները կարող են նոյնարժէք լինել իբր բարոյական եւ մտային կառուցւածքներ, բայց դրանով չեն դադարի հակառակորդ լինելուց։ Տարբեր ''ծրագիրները,, այդ տեսակ մարդկանց կարող են դարձնել ազնիւ եւ անողոք թշնամի, իսկ միեւնոյն ''ծրագիրը,, — անձնուէր ընկեր։

Իսկ այն երրորդը, որ ընդունում է մեր «ծրագիրն» ամբողջովին, բայց մերժում է «գործելակերպը», այսինքն իր մտածումը նման է մերինին, ընկերային շարժումների մասին նոյն կարծիքն ունի, պատմական անցեալին նոյն գնահատութիւնն է տալիս եւ ապագայի հանդէպ նոյն տենչերն է սնուցանում իր հոգում, բայց չի կարծում, որ հնարաւոր է այդ ցանկալի «ծրագիրն» իրացնել մեր ընտրած ճամբով։ Որովհետեւ ինչ է «գործելակերպը», եթէ ոչ գործելու այն եղանակները, որ տանում են դէպի որեւէ նպատակի իրագումը։ Դաշնակցական թեկնածութեան այս տիպարը համամիտ է մեզ եւ համատենչ։ Նա կարող է պաշտպանել մեր տեսակէտները եւ ապագայի մեր կառուցումը իբր տեսական խնդիրներ, բայց դժգոհ կը մնայ մեր գործի հանդէպ։ Նրա բանաձեւն է. «պէտք է ձգտել «ծրագրին», անշուշտ. այդ «ծրագիրն» ամենից աւելի լաւ է լուծում հայութեան կեանքի բոլոր հիմնական հարցերը, բայց այդ կարգի գործերով չէ, որ կարելի է հասնել «մեր նպատակին»։ — Ուրիշ խօսքով նա ինձ հետ է, քանի դեռ գնահատում եմ ներկան եւ յօրինում ապագան իբր մտայղացում, բայց թողնում է ինձ մենակ, երբ ես ծրագրից ու խօսքից անցնում եմ գործի։ Նա երազող մէկը չէ, եւ ոչ անտարբեր է հանրութեան բախտին, բայց նա ինձ հետ չէ պայքարի ճամբին։ Նա կարող է շատ օգտակար գործեր կատարել, որ նպաստաւոր դառնան իմ աշխատանքին, բայց նա իմ գործը չէ, որ կատարում է։ Լաւագոյն դէպքում նա գործնապէս դէմ չէ ինձ. գուցէ դէմ լինէր, եթէ կարենար, համարելով իմ գործը չարիք։ Բայց նա զատ է ինձանից. իմ ընկերը չէ։ Նա կարող է լաւ Հայ լինել եւ ընկերավար մտածում ու տենչեր ունենալ, բայց կարծել, որ ընկերավար ծրագրի հասնել կարելի է ոչ յեղափոխական գործելակերպով։ Նա կարող է կողմնակից լինել «Միացեալ եւ անկախ ընկերվար Հայաստանի» ստեղծումին, բայց մտածել, որ դա հնարաւոր է միմիայն «դիւանագիտական» ճամբով կամ որեւէ ուրիշ եղանակով, սակայն, բնաւ դաշնակցական գործելակերպով։ Կարելի՞ է այս տեսակ մէկին «դաշնակցական» համարել։ Կանոնագիրն ասում է «ոչ»։ Նա որ մտածում է ինձ նման, ծրագրում է ապագան ինձ պէս, ընդունում է անհատի եւ զանգւածների ազդեցութիւնը պատմական իրադարձութեանց ընթացքի վրայ, բայց կուսակից է հոլովութական գործունէութեան եւ հակառակ յեղաշրջական գործելակերպի, նա կարող էր գուցէ լաւագոյն անդամներից մէկը լինել Հայ Դաշնակցութեան, բայց բնաւ անդամ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան։ Ամենաշատը նա կարող է մեր գաղափարական համակիրների շարքում տեղ բռնել, բայց մեր բուն գործին մասնակից լինել չի կարող։ Մինչդեռ կանոնագիրը «դաշնակցական» է ճանաչում այն մարդուն, որ ոչ միայն նոյն մտածումն ու ծրագիրն ունի, այլ եւ նոյն գործելակերպը։ Դեռ չեմ ասում, որ այդքանն իսկ բաւական չէ նկատում «դաշնակցական» կոչումը մէկին տալու համար. դեռ պէտք է ենթարկւել կանոնագրին ու որոշումներին, կուսակցական տուրք վճարել եւն։ Պէտք է այսպիսով «համամիտը» տարբերել «անդամից»։ Համամիտը գործակից եւ ընկեր չէ. նա պարզապէս համամիտ է։ Նա քեզ հետ չէ պայքարի ծանր օրերին եւ պատասխանատւութեան բաժին չունի քո գործում։ Նա մտածում ու ծրագրում է քեզ նման, բայց իր գործով զատ է քեզանից։

Ն. ՀԱՆԴՈՅՑ

ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Պրուսայի մէջ բացումը կատարուած է նորաշէն մետաքսի գործարանի մը, մասնակցութեամբ գործարանատէրերու, երեսփոխաններու եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու, որոնք Պոլսէն գացած են։

Գործարանին դրամագլուխը դրած են ճափոնցի Օթանա եւ պոլսոյ երեսփոխան Հիւսէյին ու պրուսացի Մէմտուհ պէյերը։ Բացման արարողութեան միջոցին ճառ մը խօսած է Հիւսէյին պէյ, Թուրք-ճափոն տնտեսական յարաբերութիւնները ջատագովելով։ Խօսած է նաեւ ճափոներէն լեզուով՝ գործարանին տնօրէնը Սուգահա, որուն խօսքերը Թուրքերէնի թարգմանուած են կալաթա Սէրայի մէջ ուսանող ճափոնցի երիտասարդի մը կողմէ։

Գործարանը օրական 400 մետր մետաքսեղէն կը հանէ։ Գործաւորներու բոլորն ալ պրուսացի կիներ են, բացի քանի մը մասնագէտներէ։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

„ՃՈՐՈԽԻ ԱՒԱԶԱՆԸ"

(Գրեց՝ Ամրպետ, 1929, Վիեննա)

Մասնաւոր ուշադրութեամբ կարդացի «Ճօրոխի Աւազանը», որ թուրցիկ տպաւորութիւններու եւ յիշողութիւններու ամփոփում մըն է։

Տակաւին մանկութենէն, հեղինակը պարբերաբար առիթներ է ստեղծեր ուսումնասիրելու այդ շրջանը։ «Բայց այսօր, այլեւս յուսահատ, կը զգայ, որ չպիտի կարողանայ վերստին այցելել այդ վայրերը, վերստուգել, լուսանկարել, յատակագծերն ու հատուածանկարները պատրաստել եւ պատկերազարդ մի ամբողջական գործ տալ»։

Եւ իսկապէս, այս աշխատութիւնը բազմաթիւ թերութիւններ ունի։ Տայքի նման պատմական հարուստ շրջան մը, որ եղեր է Մամիկոնեաններու, Պահլաւունիներու, Բագրատունիներու եւ Կամսարականներու բնակավայրն ու կալուածը, ինկած է ձեռքէ ձեռք, կրած է բոլոր տիրապետութիւններու աղետաւոր դրոշմը, վրիպեր է անգամ մեր հին ու միջնադարեան պատմաբաններու ուշադրութենէն։ Պէտք էր, որ գէթ իւրաքանչիւր նորագոյն ուսումնասիրութիւն առանձին լոյս մը, խղճամիտ եւ յամառ աշխատանքի արդիւնք մը պարտադրէր։ Երկնամերձ լեռներու, անդնդախոր ձորերու, բնական հնաշխարհիկ եւ անմանտեսարաններու բանաստեղծական նկարագրութիւնը՝ պատմական գործի մը վրայ դժբախտաբար շատ բան չեն աւելցներ։

Սակայն տեսնենք ի՛նչ կուտայ մեզ Ամրպետը, իր այս գիրքով։

«Ճօրոխի Աւազան»ի բովանդակութիւնն է— ընդարձակ ներածութիւն մը (20–68 էջ) եւ Ճօրոխի տասնըվեց հովիտներու եւ գաւառամասերու, բազմաթիւ վտակներու և գետակներու, աշխարհագրական դիրքն ու նկարագրութիւնը։

Եւ միմիայն այսքան։

Մերթ ընդ մերթ կարելի է գտնել մատուռներու եւ վանքերու ճարտարապետական և պատմական արժէքի մասին դատողութիւններ ու գնահատութիւններ, պղնձէ եւ երկաթէ, ինչպէս եւ աչքաղարեան, ջրապաշտական, ձոխրապաշտական դարերու մասին խորհդածութիւններ, տեղագրական անարժէք մանրամասնութիւններ, որ կը ծանրաբեռնեն գիրքը եւ կը հեռացնեն հիմնական նպատակէն։ Անուններու եւ վայրերու անշունչ տողանցք մըն է, որ կը սաւառնի գրքին էջերուն վրայ։

Ակներեւ է, որ հեղինակը ո՛չ ճիգ, եւ ոչ ջանք է թափեր հանգամանօրէն ուսումնասիրելու Տօրք-Անգեղի հայրենակիցներուն վարքն ու բարքը, նիստն ու կացը, ընտանեկան սովորութիւններն ու կենցաղը, աւանդութիւններն ու առասպելները, հոգեւոր ու բարոյական արժէքները։ Մէկ խօսքով, Տայքի հայ մարդու ազգագրական դիմագիծը։ Շարժուն ու կենդանի, ստեղծող ուգալարուող զանգուածը, որ 1578ի Մուսթաֆա (Լալա) փաշայի անգութ կոտորածներէն ու իսլամութիւնն ընդունելէն ի վեր, ծանր տապանաքար մըն է դրած իր հոգիին վրայ, չի խօսիր, չի պատմեր իր ալեկոծ գոյութեան մասին։ Եւ այո՛, գրքի արժէքէն շատ բան կը պակսեցնէ, երբ նկատի առնենք հեղինակին քառասուն երկար տարիներու գուրգուրանքը այս շրջանին հանդէպ։

Տայքի հայութեան գլխէն փոթորկայոյզ պատմութիւն մըն է անցած դեռեւս օսմանեան տիրապետութեան նախնական շրջանին մէջ։ Այս եղերաբախտ Հայերը ծանօթ են կէս-կէսներ անունով, որովհետեւ իսլամ դառնալէն վերջն ալ, առանին կեանքն ու սովորութիւնները, հագուստն ու կապուստը միացած են հայկական։ Առելութեամբ է որ մզկիթ կ'երթան, կրկնամուսնութիւններէ կը խուսափին, ռամազան չեն պահեր, նամէյճրամ չունին, չեն քօղարկուիր, տակաւին կը պահեն իրենց տոհմային ժառանգական անունները՝ Մուխսենց Օսմանը, Տէրտէրենց Ալին, Բաւրանց Հիւսէինը, Փահլիվանենց Տուրսունը, Սանահարանց Մահմէտը եւայլն։ Կը գործածեն խօսակցութեան ընթացքին հայկական բառեր՝ ինչպէս աղատ, ակիշ, բիրտ, բանջար, բլուր, գերանդի, գոմ, դարակ, դէզ, զանգ, էրան, թաթ, թել, ժանգ, իլիկ, լաւաշ, խաւիծ, խմոր, խուփ, ծաղիկ, կամ, կարագ, հերկ, ձոր, ճրագ, մաճ, մանգաղ, նշան, շէն, պանիր, ջերմուկ, սոխ, վանք, տաշտ, փարախ, օրէնք եւայլն, որ հեղինակը հաւաքեր ու դրեր է իր գրքի վերջին մասին մէջ (էջ 199)։

Տայեցին յաղթանդամ է, գեղեցիկ ու թիկնեղ. «երկու սեռն էլ իրար հետ մրցելով՝ այնպիսի տիպարներ են արտայայտում, որ սքանչացնում են օտարականներին: Մանաւանդ իգական սեռը, իր յաղթանդամ կազմուածքի հետ այնպիսի գողտրիկ նրբութիւն ունի, այնպիսի վառվռուն դէմք, որ իսկապէս չքնաղ տիպ են կազմում: Անխտիր բոլորն ալ պարթեւ հասակ ունին, ուղիղ ողնաշար, լայն կուրծք, կարճ ու կլոր գլուխ, բարձր վիզ, սեւ ու շագանակագոյն վարս, սեւ կամ ծիթագոյն աչքեր— երբեմն կապոյտ, ծինի նման սպիտակ մորթ, նռան գոյն այտեր, վարդագոյն եւ նուրբ շրթունք ու ականջներ, մի գծի վրայ ճակատ ու ռունգ, բոլոր կզակ, նրբին թաթեր ու ոտքեր, մարգարտափայլ ակռաներ, կամար ունքեր, երկար թերթեւիչներ, փղոսկրի նման ողորկ բազուկներ, ճկուն իրան եւ վայելուչ շարժումներ» (էջ 34)։

«Ճօրոխի Աւազան»ին մէջ, Ամրպետ կը նշմարէ մայրական իշխանութեան գոյութիւն մը, որ զուրկ չէ մասնաւոր շահեկանութենէ. «...որ Ճօրոխի աւազանում գոյութիւն է ունեցել մայր-իշխանութիւն, աւելի երկար դարեր կանանց ձեռքումն է եղել գերիշխանութիւնը, ամազոնները սարսափեցրել են ծովահէններին, գետահէններին, նրանց առասպելների եւ արկածների հետքերը հասել է մինչեւ Հելլէնների դիւցազանց դարը, Արգոնաւորդների շրջանը, այս յայտնի է պատմութեան։ Մեծամօր-անահիտի պաշտամունքը, նրա քաղաքական եւ զինւորական գերիշխանութիւնը աւելի երկար տարիներ պահպանւել է Ճօրոխի աւազանում. այդ մասին ճառում են առանին պատմագրներից աւելի ընդարձակ կերպով երկրի տաճարներն ու բագինները։ Վիշապազանց (Ջրապաշտութեան) պաշտամունքը այստեղ եւս այդքան զօրեղ է եղել, ինչպէս Արարատեան աշխարհի, Սիսականի բարձունքներում, ուր գերիշխել է Մայրդիցուհին։ Նոյն իսկ միջնադարում եւ Օսմանեանների տիրապետութեան շրջանում, ձորերի, վիճակների տոհմական իշխանութիւնը մայրերի ձեռքն է եղել, փաստեր կան, գրաւոր փաստաթուղթեր 1578—1839 տարիների թանգիմաթը՝ Արտանուշի, Խալխալի, Խախի, Մաճխեւի, Ոլորի կին վարչապետները օսմանեան սուլթաններից հաստատուած ինքնավար հասարակութիւններ են կազմել (էջ 39)»։

Պատմական նշանակութիւն ունեցող յայտնութիւններ են անոնք, որ կը կարօտին հաւաքիչ փաստարկութեան մը։ Ամրպետը, իբրեւ գրչի հին վաստակաւոր մը, «գրաւոր թէ բանաւոր փաստաթուղթերու» առջեւ կանգ պէտք է առնէր։ Մենք բնաւ չենք տեսներ այդ, գրքի մէկ ծայրէն միւսը։ Անյայտ են մեզ անոր վաւերական աղբիւրները առհասարակ, իր գրքին մէջ շօշափած հարցերու մասին։ Ենթադրութեամբ ու հաւանականութեամբ պատմութիւն չի կառուցուիր։ Պատմութիւնը փաստ է, եւ միմիայն փաստ։

Լեզուն ճոխ ու ճկուն է, ոճը պարզ։ Անշուշտ, իբր ուսումնասիրութեան փորձ «Ճօրոխի Աւազանը» արժէքաւոր է։ Ճօրոխի հովիտն ու Տայքը մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան կարօտ է, որովհետեւ յետագային հայ ժողովուրդի քաղաքական բաղձանքներու թատերաբեմ կրնայ դառնալ։ Եւ սերունդներու ճիգը պիտի ըլլայ ամբողջական Հայաստանի մը ապագան հրել աւելի դէպի հիւսիս-արեւմուտք, ուր տարամերժ ցեղերու անտես չկայ, քան դէպի հարաւ, այլազան ցեղերու ծովին մէջ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

50,000 ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՊԻՐՔԷՆՀԷԴ, ԼԻՎԸՓՈՒԼ, օգոստոս.— Քանի օրերը կ'անցնին, աւելի կը հաստատուի համաշխարհային Ճէմպորիին նախընթաց յաջողութիւնը։ Կիւրակի օր 60,000 անձ այցելեցին Ճէմպորին։ Յաջորդ օրերն ալ նուազ չէր բազմութիւնը։ Բանակումի կէսին ղէն բոլոր սկաուտներն ալ են բարեկամներ ամէն ազգի։ Ահա Հնդիկ մը որ իր երկրի պատմութիւնը կ'ընէ ֆինլանտացի խմբապետի մը։ Իսկ դին ամերիկացի սկաուտ մը շապիկը կը փոխէ, սկովտիացի սկաուտի մը շրջազգեստին հետ. Գաղթավայրերու ընդհ. պետ կ'անցնի ցեխոտ ճամբէ մը, փոխի միջազգային պետին հետ։

— Տեսա՞ք սա հայկական բանակավայրը, ինչ մաքրութիւն, հրաշալի տղաք, իրենց անցքը, եւ պարը թութիւնը...

*** Չորեքշաբթի առաւօտ Լորտ Պէյտըն Փաուըլ սկաուտական միջազգային ժաժողովը։ Կը մասնակցէին ազգերու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարը։ պիտի տեւէ երեք օր եւ կատարուին նոր ընտրութիւններ։ Լաւագոյն մթնոլորտ սկաուն աշխատանքները եւ արդիւնքներ կը սպասուին ժողովէն, սկաուտութեան գային համար։

Նոյն իրիկունը Պըրքէնհէդ քաղաքապետը մեծ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ 44 ազգերու ընդհանուր պետերուն։ Նախագահէր քաղաքապետը, աջ կողմն ունենալով Լորտ Պէյտըն Փաուըլը, իսկ ձախ կողմը Թըրի եպիսկոպոսը եւ քապետը։ Բոլորն ալ արտայայտեցին ի նպաստ խաղաղութեան։ Հացկերոյթէն վերջ բերը գացին քաղաքապետարան ուր ընդունուեցան Տիկին քապետին կողմէ։ Պաշտօնական ընդունելութենէն յետոյ ծուեցաւ ջերմ մթնոլորտ։ Նուագախումբը փոխն ի հնչեցուց ազգային քայլերգներ։ Այս ընդունելութեան մէջ խութիւնը ունեցանք ծանօթանալու Տօքթ. Նանսէնի ազգակիցներէն վեկիոյ սկաուտ ընդհ. պետ իր հայասիրական արտայայտութիւններով այնքան յուզեց։ Յետոյ եկան Եգիպտոսի եւ հաստանի ներկայացուցիչները ըը եւ ստեղծուեցաւ համակրական հանդիպում մը ի նպաստ Հայաստանի։

*** Հայ սկաուտները ցին Լիվըրփուլ քաղաքը ւարանները, ուր սեղան մը ուեցաւ ի պատիւ իրենց։ կ'այցելեն քանի մը հանրային կեդրոններ։

Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Դպրոցական յաջորդ շրջանին, Նախիջեւան 9 գիւղերու մէջ, նախնական վարժարաններուն կից պիտի բացուին նաեւ գիշերօթիկներ։

Նոր-Բայազիտի եւ Դիլիջանի մէջ պիտի բացուին դպրոցներ թուրք երիտասարդներու համար։

Ասորի եւ քիւրտ գիւղացի երիտասարդութեան համար, պիտի բացուի կեդրոնական դպրոց մը։ Վայրը դեռ չէ որոշուած։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՇԷՆՔԵՐ

Երեւանի համալսարանի անդամազննական շէնքին քովը շինուելու վրայ է փաստէօրեան կայան։ Շէնքը պիտի ըլլայ մէկ յարկով, պիտի ունենայ 7 սենեակ։

Կարմիր խաչը շինել կուտայ մանկական դարմանատուն մը, շէնքի կառուցման համար, նիւ Եորքի կարմիր խաչէն ստացուած է 26 հազար տոլար։ Շէնքը պիտի ունենայ երեք յարկ եւ գիտութեան վերջին պահանջներուն համապատասխան ամէն յարմարութիւններ։

Ասկից զատ, շինութեան նիւթեր հաւաքուած են Զանգիի եզերքը շինելու համար մեծ դարմանատուն մը։

ԱՆՏԷՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ

Անապաստան մանուկներու պաշտպանութեան վարչութիւնը իր սաներէն 85ը տեղաւորած է պետական զանազան ձեռնարկութիւններու մէջ։

Իսկ 20ի չափ չափահաս աղջիներ արդէն տեղաւորուած են արհեստանոցներու մէջ։

Անապաստան մանուկներու համար արդէն բացուած է կօշիկի եւ խաղաղալիքի արհեստանոցներ։ Պիտի բացուին նաեւ ձեւի եւ գուլպայի արհեստանոցներ,

Անապաստան փոքրահասակ մանուկները տեղաւորուած են Ստեփանաւան։

Շուկային մէջ դեռ կը թափառին 50ի չափ մանուկներ, որոնք պիտի հաւաքուին սեպտեմբերի մէջ եւ պիտի յանձնուին մանկատան մը։

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

«Պրոլետար»ի մէջ (23 յուլիս) թղթակից մը՝ «Երկաթէ Ձեռն» կը գրէ.—

«Ախալքալաքը կը հանդիսանայ կրթապէս յետամնաց վայր մը, ուր մեծ աշխատանք կայ կատարելիք, կրթական մակարդակը բարձրացնելու գործին մէջ։ Բայց պէտք է շեշտել որ կարգ մը պայմաններ կ'արգիլեն դպրոցները այդ նպատակին ծառայելէ։ Ցաճախ, պաշտօնավարելու համար Ախալքալաք կ'երթան այն տեսակ ուսուցիչներ, որոնք կ'ըսեն թէ «մեր թոքերը թոյլ են, կ'երթանք Ախալքալաք բժշկուելու, հոն կաթնատնտեսական շատ մթերքներ կան»։ Այս տեսակ ուսուցիչները կը մոռնան թէ Ախալքալաքը հիւանդանոց կամ դարմանատուն չէ, այլ աշխատանքի վայր, ուր պէտք է, մարմնով առողջ ուսուցիչներ գան, բեղուն աշխատանք կատարելու համար։ Նման հիւանդ ուսուցիչներ, ամբողջ տարուան մէջ կը պաշտօնավարեն 3 ամիս եւ յետոյ, աշակերտութիւնը կը ձգեն բախտի քմահաճոյքին։

«Ցետոյ, Ախալքալաք կուգան այն տեսակ ուսուցիչներ, որոնք բարոյապէս այնքան ալ բարձր չեն։

Ախալքալաքի Փոկա գիւղի ուսուցչուհի Մարգօն կ'ամուսնանայ իր աշակերտին հետ եւ այս կերպով ուսուցչութեան հեղինակութեան հարուած կուտայ գիւղացիութեան աչքին։ Ասկէց զատ, Բուռնոշէթ գիւղի ուսուցչուհի Աղունիկ Առաքելեան փոխանակ գիւղին մէջ, հանրային լայն աշխատանք կատարելու, կը զբաղի սիրաքանութեամբ, կը սիրահարուի գիւղացիի մը, որ ամուսնացած էր եւ երկու զաւակներու ալ տէր։ Ուսուցչուհին զայն կը ստիպէ որ բաժնուի իր զաւակներէն եւ կնոջմէն եւ կը հասնի իր նպատակին։ Իսկ Ախալքալաքի գաւառ. դատարանը վճիռ կ'արձակէ ի նպաստ ուսուցչուհիին։ Բայց ներկայիս, վարժուհին մեկնած է Թիֆլիս եւ նպատակ չունի վերադառնալու իր ամուսնին մօտ։ Ցաւալի դէպք պէտք է համարել որ ուսուցչուհին քայքայած է գիւղական ընտանիք մը,,։

Խեղճ թղթակիցը ի զուր կը գանգատի ուսուցչուհիին դէմ։ Զուկը գլխէն կը հոտի...։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆրանսական հանդէսի մը մասնագէտ մէկ աշխատակիցը հետեւիլ կերպով կը գնահատէ բոլշեւիկեան բանակին հիմնական վիճակը։

«Նախ, կարմիր բանակը, դասակարգային բանակ, էապէս «բանուորական եւ գիւղացիական» է։ 1928 օգոստոս 8ի զինուորական օրէնքը, կը յայտարարէ զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւն, բայց զերծ կը կացուցանէ բուրժուաները եւ կարգ մը կրօնական աղանդներ։ Բուրժուա կը նկատուին առեւտրականները, կուլակները, աղնուականները, նախկին վարչաձեւի տակ՝ բոլոր կալուածատէրերը եւայլն։ Եւ ահա այդ օրէնքին առաջին յօդուածը։

«Խորհրդ. Միութեան պաշտպանութիւնը պարտաւորիչ է Միութեան բոլոր քաղաքացիներուն համար»։

«Զէնք ի ձեռին, Խ. Մ.ի պաշտպանութիւնը կ'իրականացուի միայն աշխատաւորներով։

"Ոչ աշխատաւոր տարրերը պարտաւոր են կատարելու ուրիշ ծառայութիւններ՝ ապահովելու համար Խ. Մ.ի պաշտպանութիւնը,

Ուրիշխօսքով, քաղաքենիութիւնը որ չունի քաղաքական իրաւունքներ անարժան նկատուած է զէնք կրելու։ Անոր վիճակը շատ նման է հին դարերու գերիներուն կարմիր բանակի մէջ զինուոր ըլլալու պատիւը վերապահուած է աշխատաւորութեան։

Խ. Մ.ի բնակչութիւնը մեծ մասամբ գիւղացի ըլլալով 85 տա 100, համեմատութեամբ) կարմիր բանակը գլխաւորապէս բաղկացած է գիւղացիներէ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախարարաց խորհուրդը յունուարի մէջ հիմնած էր յատուկ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար մաքրագործել Սակարանի հրապարակը եւ պաշտպանել հանրային խնայողութիւնը։ Շրջուկ կը շրջի թէ յանձնախումբը այս միջոցիս կը զբաղի երկու խնդիրներով, որոնց հրապարակումը մեծ աղմուկ հանելու կոչուած է։

Իրականութեան մէջ այս Ցանձնախումբը իրաւունք չունի զբաղելու մասնաւոր պարագաներով։ Ան կոչուած է ձեռք առնելու վարչական եւ օրինական միջոցներ ելմտական եւ առեւտրական գայթակղութիւններուն դէմ։ Ցանձնախումբը կազմուած է 50ի չափ անդամներէ, որոնք կանոնաւոր գումարումներ կ'ունենան, կը քննեն ծրագիրներ, թելադրութիւններ կ'ընեն։

Ցանձնախումբը սակայն, ուսումնասիրութեան մը ընթացքին ստիպուեցաւ զբաղիլ կարգ մը արժեթղթերու հրապարակման եղանակով։ Այս կերպով է որ ան ձեռք դրաւ ածուխի ընկերութեան մը վրայ, որ իր արժեթուղթերը հրապարակ կը հանէր, ուռուցիկ, շոնդալից կերպով, ընկերութեան մէկ կարեւոր դեր ունեցող մէկը, կը ջանար տեղաւորել նաեւ կասկածելի արժեթուղթեր։ Այս կերպով կը կիբարկէր Ցիկին Հանոյի հնարքները։ Կը խօսուի նաեւ նման ուրիշ գործի մը վրայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէն Լուի հայկական թաղամասին մօտ, Պ. Պերպէրեանի գեղեցիկ պարտէզին մէջ, տեղի ունեցաւ Ամասիոյ Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը։

Թէեւ դանդաղ, բայց խումբ խումբ ժողովուրդը գրաւեց պարտէզը։

Խումբ մը երիտասարդներու "Մեր հայրենիք,,էն վերջ, նախագահ Պ. Ա. Պօլիկեան երկու խօսքով պարզեց օրուան իմաստը։

Ցաջորդաբար եղան անակնկալներ եւ արտասանութիւններ, կ' Պօլիկեանի, Ա. Պասմաճեանի եւ Պ. Ալեքսանեանի կողմէ վարչութեան հրապարակ հանած վիճակահանութիւնը քաշուելով, պզտիկ գործ մը շահեցաւ Սէն Լուի թաղեցիներէն՝ Պ. վրամ։ Ներկայացուեցան երկու զաւեշտներ "Գդումի վաճառականը,, եւ "Առաքել աղան,,։ Խաղը անցաւ շատ յաջող, մեծ հաճոյք պատճառելով հանդիսականներուն։

Ցաւալի է որ Մարսիլիոյ Ամասիացիներու մեծամասնութիւնը կը բացակայէր։ Ի՞նչ բանի վերագրել այս..

Կարօ

ԽԱՆԱՍՈՐԸ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Մեր գաղութն ալ տօնեց Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը, Տիկրատիի դաշտին մէջ, որուն ճիշդ քովէն կ'անցնի Արտեշ գետը։ Հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները պարզուած էին երկու բարտիներու գագաթը, իսկ հայկական ժապաւէններով զարդարուած էին անտառի ծառերը, խորհրդաւոր երեւոյթ մը տալով հանդիսավայրին։

Ժողովը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով, որուն յաջորդեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը։ Նախագահ ընկ. Եղիա Ջէրճիեանի բացման խօսքէն ետք, մեր հին ընկերներէն Մ. Բարխեան խանդավառեց ներկաները իր բանախօսութեամբ։ Բնաբանն էր «Ժողովուրդ էինք, թափառական դարձանք, կուռողներ էինք աղերսողներ դարձանք» (Ակնունի)։

«Ժամանակ մը մենք ալ ունեցեր ենք պետութիւն, կռուեր ենք զանազան թշնամիներու դէմ, յաղթեր - յաղթուեր ենք։ Ժամանակ մը տիրացեր ենք ամբողջ Փոքր Ասիոյ, եղեր ենք աշխարհակալ, բայց յանկարծ քաղաքական բախտի անիւի մը արտակարգ դարձուածքովը անիւին տակն ինկանք, եւ կորսնցուցինք մեր անկախութիւնը։ Իննսունական թուականին էր որ հայ յեղափոխութեան ալիքը բարձրացաւ Սասունի մէջ, որուն յաջորդեց Պանք Օթոմանը, նոյն գաղափարներով տոգորուած յառաջ սլացան Խանասորայ 300 հայ ֆէտայիները, որոնք 1897ին հերոսական յարձակումով մը սարսափ տարածեցին։ Դիշերուան մթութեան անպատճառ կը յաջորդէ արշալոյսը։ Խնդիրը խաւարին տոկալն է։ Պէտք է մենք միանանք արթուն եւ ամուր, անգամ մը եւս բարձրացնելու անկախութեան դրօշը»։

Բանախօսութենէն յետոյ տեղի ունեցան երգեր եւ խմբերգներ։ Յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ մեր որբուհիներէն Օր. Վերգինէ։ Հինգ վայրկեան դադար ետք սկսան պարերը, ղեկավարութեամբ ջութակահար ընկ. Պետրոսի։ Հոս կ'արժէ յիշատակել Զ. Ե. Ո. Միութեան թափած մասնաւոր ջանքը զուտ որբուհիներէ բաղկացած հայկական պարերու համար, որոնք նոյնիսկ ճաշերբղներու եւ գրօսաշրջիկներու մասնաւոր ուշադրութիւնը կը գրաւէին։

Ֆրանսացի բարեկամ մը որ հոն ներկայ էր, ձուկ որսալու համար, իմ մէկ հարցումիս պատասխանելով ըսաւ.

«Շատ յաջող եւ շատ սքանչելի անցաւ ձեր հանդէսը։ Մենք ալ պատերազմէն առաջ կ'ունենայինք այսպիսի դաշտահանդէսներ, բայց պատերազմը ամէն ինչ մոռցուց։ Հիմակուան մեր երիտասարդութիւնները, ինքնաշարժներու մէջ գեղխութեան ետեւէ են, մինչ ձերինները պահեր են իրենց նախկին մաքրութիւնները։ Կարծես պատերազմը ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցեր է ձեր վրայ, հակառակ անոր որ պատերազմի մէջ ամէնէն շատ տուժողն էք մանաւանդ օտար երկրի մէջ։ Հոս կան շատ օտարականներ որոնց ոչ մէկը ձեզի կը նմանի. կը խոստովանիմ որ զարմանալի ազգ մըն էք եւ անպայման ձեր ազգը գաղտնիք մը ունի։»

Մկրտիչ

ԳՈՐԾ, ՈՉ ԹԷ ԽՕՍՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համաձայն Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան հրատարակած կոչին որ բոլոր մարսէյլաբնակ Վասպուրականցիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէր խորհրդակցելու համար, Նահր-էլ-Օմարի գաղթականներու տեղաւորման խնդրին շուրջ, ակնկալուածէն աւելի բազմամարդ ժողով մը տեղի ունեցաւ օգոստոս 4ին կէսօրէն վերջ։ Բոլոր արուարձաններէն փութացած էին պատասխանելու կոչին։

Վասպուրականցիներ անգամ մը եւս հաստատեցին որ հանրային տագնապալի վայրկեաններուն կրնան համախմբուիլ, հերբ է որ խնդիրը կապ ունենայ ազգային հայրենասիրական ձեռնարկներուն հետ։

Տրուած զեկուցումէն եւ բացատրութիւններէն վերջ, ընտրուեցան հետեւեալները, իբրեւ հանգանակիչ մարմին յանձնախումբ.— Պ. Պ. Նիկողոս Ցաբուլթիւնեան, Դանիէլ Եղիշեան, Յովհաննէս Պանտիկեան, Ղուկաս Ասատուրեան, Անդրանիկ Տէրտէրեան։ Ներկաներու բուռն ցանկութեամբ ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան։ Կ'արժէր տեսնել բարի նախանձը, մէկը միայն բան մը աւելի տալու մրցումը։ Հինգ վայրկեանէն գոյացաւ 1785 ֆրանք, բոլորը լուման համեստ աշխատաւորներուն, որոնք 20-28 ֆրանք օրական կը ստանան։ Աւելի սփոփիչ պարագայ մը եւս,— բոլորը անխտիր արձանագրուեցան Միութեան անդամ։

Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի բոլոր Վասպուրականցիներու տուներուն մէջ։ Վստահ ենք թէ գոհողութեան այս օրինակը վարակիչ պիտի դառնայ արտասահմանի բոլոր Վասպուրականցիներուն համար, եւ չափանիշը միանգամայն իրենց հայրենասիրութեան։

Անկախ մեր կամքէն, ստիպուած ենք ուշ տալ այս ձեռնարկին։ Համոզուած ենք որ ամէն մէկ սանթիմ եւ վերաշինական ձեռնարկ հայրենիքի սահմաններուն մէջ՝ մեծ արժէք ունի։ Բայց, մեղքը կ'իյնայ բոլոր անոնց վրայ որ ընդառաջ չգացին մեր ցանկութիւններուն, եւ օտար հողի վրայ ձգեցին մեր տարագիրները։

Այս բոլորէն վերջ մեր խօսքը Եւրոպայի Վասպուրականցիներու սրտին է որ կ'ուղղենք։ 1915ի սարսափի օրերուն՝ Թիֆլիսի մէջ, հանգուցեալ Ա. Նազարեան իր «Հրատապ սփոփանք մայր Հայաստանցիներուն» նշանախօսքով քանի մը հարիւր գաղթականներու ցաւը կը թեթեւցնէր։ Ամօթ պիտի ըլլայ մեզ արտասահման գտնուող քանի մը հազար Վասպուրականցիներուս համար՝ եթէ այդ նշանախօսքը փոխ չառնենք եւ չգործադրենք իբրեւ «Հրատապ սփոփանք Նահր-էլ-Օմարի Վասպուրականցիներուն»։

Դժուա՞ր բան է, հայրենակից, տարուան մէջ մէկ օրական զոհել այս նպատակին համար։ Դո՛ւն պատասխանէ։

Գ. Սաֆեան

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԵՔ ԽՐԱՏՆԵՐ

(Հնդկական պատմուածք)

Ճիվանլալ մեռնելիք է։ Հո՛ն, փսիաթի մը վրայ փռուած է պղինձէ արձանի պէս անշարժ։ Բացուկը երկարելով իր զաւկին կ'ըսէ...

— Պապո՛ւ, վերջին փորձ մը կ'ուզեմ ընել։ Քանի մը վայրկեանէն, Լոյսի վերածուած պիտի ըլլամ. բայց մեկնելէ առաջ, պէտք է քեզի ըսեմ թէ ի՛նչ ժառանգ կը ձգեմ քեզի, որպէսզի կարենաս անարգել քալել քու ճամբէդ։ Այս բնակարանէն եւ սին հարստութենէն զատ որ քեզ կը թողում, քեզի պիտի կտակեմ երեք խրատներ, զորս պիտի փոխանցես զաւակներուդ, եթէ քաման կամենայ որ ունենաս։ Մտիկ ըրէ։

— Մտիկ կ'ընեմ, տէ՛ր իմ, ո՛հ, հայրի՛կ, մտիկ կ'ընեմ։

— Ահաւասի՛կ։ Ամէն ինչ ստեղծուած է գործածուելու համար, ոչինչ ստեղծուած է չարաչար գործածուելու համար. նոյնպէս, ոչինչ ստեղծուեցաւ փճացուելու համար։ Միայն երեք բաներ կան, որոնցմէ պէտք է վախնալ.— խաղ, ըմպելի եւ գինի։ Խաղը տէր մըն է որուն ստրուկն ես։ Ըմպելին քու ստրուկդ եւ տէրդ է։ Կինը ստրուկ մըն է որ տէր չունի»։

Այսուհանդերձ, շարունակեց Ճիվանլալ, կրնաս այս երեք կըրքերէն իւրաքանչիւրը կիրարկել. բայց հոգ տար որ ցոյց տուած կերպովս կիրարկես։ Մտիկ ըրէ։

— Մտիկ կ'ընեմ տէր իմ, ո՛հ, հայրի՛կ, մտիկ կ'ընեմ։

— Ահաւասիկ. երբ խաղալու փափաք ունենաս, խաղա՛. բայց խաղա՛ երկար ատեն. խաղա՛ մինչեւ որ աչքերուդ ճերմակը կարմրի եւ մինչեւ որ երեսներուդ կարմիրը դեղնի։

— Բայց...

— Ըրէ՛ ինչ որ կ'ըսեմ, պապու։

— Պիտի հնազանդիմ, տէ՛ր։

— Երբ խմելու փափաք ունենաս, այդ մոլութեան յաղթելու համար, փոխանակ աւելի վատ մոլութեան մը յանձնուելու, խմէ՛ մինչեւ որ խե՛լքդ կորսնցնես, մինչեւ որ յուշաթափ եւ աղազուն գետին փռուիս։

— Հա՛յր...

— Հնազանդէ ինծի պապու։

— Այդպէս պիտի ընեմ, տէ՛ր։

— Երբ զգաս թէ միտդ կը պոռայ՝ տկարութեանդ յաղթելու համար, փոխանակ խմելու կամ խաղալու, գնա՛ կին մը գտի՛ր, բայց գնա՛, զայն գտի՛ր, արթննալէն ժամ մը առաջ, եւ զայն դուն ինքդ արթնցուր։ Ըրէ ինչպէս որ կ'ըսեմ, պապու, եւ մարդոց ամէնէն երջանիկը պիտի ըլլաս եւ մէկ կեանքի մէջ՝ եօթն անգամ պիտի ապրիս։

Անոր վրայ, Ճիվանլալ աւանդեց հոգին եւ անմարմնացաւ։

Օր մը Պապու, իր կեանքին միօրինակութենէն ձանձրացած, ուզեց զուարճանալ։ Գնաց, գտաւ իր բարեկամներէն երկուքը եւ յիշելով իր հօրը խօսքերը, երկարօրէն խաղաց, խաղաց մինչեւ որ իր աչքերուն ճերմակը կարմրեցաւ եւ մինչեւ որ իր կարմրած սրտերը գունատեցան։

— Ինչպէս, պոռաց, իր ժառանգութեան խոշոր մէկ մասը կորսնցնելէ յետոյ, ա՞յս էր հօրս սորվեցուցածը։ Պիտի զգուշանամ անոր վատ խրատին հետեւելէ։

Եւ Պապու այլեւս չխաղաց։

Մոռնալու համար վիշտը որ իրեն պատճառեր էր իր հարստութեան կորուստը, խմեց արեւակնագոյն թոտին եւ օղինոր աղիքները դուրս կը հանէ մարդուն փորէն։ Խմեց մինչեւ որ խելքը կորսնցուց եւ մինչեւ որ յուշաթափ եւ աղազուն, քնացաւ գետնին վրայ։

Երբ յաջորդ առտուն արթնցաւ, գանեցաւ ինքզինքէն եւ երդուընցաւ ա՛լ չխմել, ինչ որ ալ մտածէր իր հօրը հոգին։

Եւ Պապու այլեւս լռեց։

Սակայն ըմպելին բաներ էր իր մարմինին մէջ եւ հրահրեր էր մարմնային փափաքներ, զորս չկրցաւ մարել, հակառակ իր բոլոր ձիգերուն։

Արդ, գացեր, գտեր էր հանրակին մը որուն գեղեցկութիւնը համբաւաւոր էր եւ որ իրիկունը, հնդկեղէգներու շուքին տակ, մէկէ աւելի բանաստեղծներու երազել տուեր էր։ Զայն գտաւ խոր քունի թաղուած արթնցուց կինը եւ անոր դէմքին վրայ, գունաթափ սնգոյրներու աւելի ազդեցութիւնը տեսնելով այնքա՜ն պժգաց, որ փախաւ եւ իր տունը ապաստանեցաւ։ Ընդմիշտ բուժուած էր խաղէն, ըմպելիէն եւ կիներէն։ Իր կեանքին մնացեալ մասը անցուց մտածելով խրատներուն վրայ իր հօրը, որուն մէջ կարծեր էր իմաստուն մը գտնել...։

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի։

Դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

օրուան միջադէպին համար։ Անգլիոյ արտաքին Նախարար Հէնտըրսըն ալ ըսաւ թէ «սրտագին համաձայնութիւնը կը շարունակուի»։ Տաք մթնոլորտ մը ստեղծուած էր, երբ Սնոտըն դարձեալ ոտքի ելլելով չոր ու կտրուկ կերպով յայտարարեց թէ հաստատ կը մնայ Երնկի ծրագրին մասին իր տեսակէտներուն վրայ։ Կազմուած է Զինուորական փորձագէտներու յանձնաժողով մը, որ ծրագիր կը պատրաստէ Հռենոսի ձախ եզերքին յաջորդական հանգրուաններով եւ ամբողջական պարպումին մասին։

Երէկ նիստ գումարեցին դարձեալ ելմտական եւ քաղաքական յանձնաժողովները։

⁂ Անգլիական մամուլը կը շարունակէ ուժ տալ Սնոտընի։

⁂ Վարչապետ Մաքտոնըլտ երկար հեռագրով մը Սնոտընի կ'ըսէ թէ կատարելապէս համաձայն է իր բռնած դիրքին եւ ջերմ շնորհաւորութիւններ կը յայտնէ։

Լոյտ Ճորճ եւս տեսակցութեան մը մէջ կը յայտնէ թէ բոլորովին համամիտ է Սնոտընի պաշտպանած տեսակէտներուն եւ կը յուսայ որ ելմտական Նախարարը մինչեւ վերջ հաստատ պիտի մնայ։

ԼԱՀԷՅ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Բացարձակ անվստահութիւն կայ Մոսկուայի մէջ Լահէյի ժողովին հանդէպ։ Բոլշեւիկները համոզուած են թէ ի վերջոյ այդ ժողովը իր ներկայ դժուարութիւնները հարթելէ ետքը տեսակ մը գաղտնի համագումարի պիտի վերածուի, եւրոպական պետութիւններէն հաստատ պլոք մը կազմելու Ամերիկայի եւ խորհրդային միութեան դէմ։ «Պրաւդա» կ'ըսէ թէ Լահէյի խորհրդակցութեանց սենեակը տարբեր խնդիրներ որոճալու հաւաքավայր մը պիտի ըլլայ։

Մահապատիժ դատավճիռներ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները դատի ենթարկած են կարմիր բանակի երեք ենթասպաներ, որոնք փորձած էին փախչիլ Ուկրայինայի սահմանագլուխէն։ Երկուքը գնդակահարուեցան, իսկ երրորդը 10 տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ։

Հելլէնաթուրք խնդիրներ

«Թան»ի Աթէնքի Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Իրաւարարութեան մասին հելլէնական առաջարկին տրըւած թրքական պատասխանը որոշ յոռետեսութեամբ ընդունուեցաւ հանրային կարծիքին կողմէ։ Ճիշդ է թէ Թուրքերը ամէն ճամբայ չեն գոցեր՝ նոր բանակցութեանց համար, սակայն առոնք պիտի կրնան շարունակուիլ միայն երկու կառավարութեանց միջեւ փոխանակուած ծանուցագիրներով։ Թրքական ծանուցագիրը կը մերժէ իրաւարարութիւնը՝ այն առարկութեամբ թէ վէճի առարկան քաղաքական հանգամանք ունի։ Այս հաւաստումը սխալ է, որովհետեւ իրաւարարութեան գլխաւոր առարկան պիտի կազմէր Թուրքիայէն օսմանեան անցագրով մեկնած Յոյներու հարստութեանց մասին ըլլալիք կարգադրութիւնը ուստի եւ խնդիրը էապէս եւ միմիայն ելմտական հանգամանք ունի։

«Փրոյա» կը գրէ թէ՝ բանակցութիւնները կրնան շարունակուիլ այն ատեն միայն, երբ Թուրքիա վերցնէ վերջերս յունական կալուածներու վրայ դրած իր գրաւումը ու եթէ բացարձակապէս խոստանայ թէ բանակցութեանց ընթացքին նոր գրաւումներ չպիտի կատարէ։

⁂ Աթէնքի Թուրք դեսպան Էնիս պէյ շաբաթ օր մեկնեցաւ դէպի Պոլիս։

Հելլէն դեսպան Փափա Էնկիւրիի հելլէն աւագ պատուիրակ Տիամանտափուլոսի հետ Աթէնք մեկնեցաւ։ Այս ձեւով Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դեսպանութիւնները առժամապէս գործակատարներու միջոցաւ պիտի կառավարուին։ Յայտնի չէ թէ այս վիճակը ո՞րչափ պիտի տեւէ։

ՀԵԼԼԷՆ ՆՈՐ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Աթէնք, 12, օգոստոս.— Հելլէն կառավարութեան կողմէ Թուրքիոյ ուղղուած ծանուցագրով մը Յունաստան դարձեալ կը պնդէ որ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ առկախ խնդիրները կամ Զուիցերիոյ Հաշտարարութեան եւ կամ Լահէյի Միջազգային ատեանի Նախագահին իրաւարարութեան ենթարկուին։

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կ'ըսուի որ եթէ Թուրքիա կրկին մերժէ իրաւարարութեան դիմել, Յունաստան պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան, ինչպէս կը նախատեսէ Լօզանի դաշնագիրը։

Էնկիւրիի հելլէն դեսպան Փափա պաշտօնանկ եղած է։

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Աւստրալիոյ թերթերը կը քննադատեն անգլօեգիպտական դաշնագրի ծրագիրը, որ կը վտանգէ այդ երկրին հաղորդակցութիւնները Անգլիոյ հետ՝ Սուէզի ճամբով։ Թերթերը կ'ըսեն թէ աշխատաւորական կառավարութիւնը պարտաւոր էր գաղթապետութեանց խորհուրդ հարցնել՝ նախ քան Սուէզի մասին ոեւէ կարգադրութիւն ընելը։ Ու կը պահանջեն որ Աւստրալիոյ շահերը լիովին նկատի առնուին կնքուելիք նոր դաշնագրին մէջ։

Ազգայնական Վաֆտ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «Էլ Պալաղ» բացէ ի բաց կը խուսափի ոեւէ կարծիք յայտնելէ դաշնագրի ծրագրին մասին։ Վաֆտի բոլոր վարիչներն ալ վերապահ եւ լուռ դիրք բռնած են։ «Էլ Պալաղ» կը հրատարակէ երկար յօդուած մը՝ գրուած Նախկին Նախարար Մաքրամ պէյ Էպէյտի կողմէ։ Այս վերջինը կ'ուզէ ամէն կերպով Եգիպտացիներու աչքին վարկաբեկել վարչապետ Մահմուտ փաշան, առանց սակայն վիճաբանութեան ենթարկելու դաշնագրին բովանդակութիւնը։

Գործավարներու պտոյտներ

Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշա օգոստոս 15ին Էնկիւրի վերադառնալէն յետոյ, դատական գործավարը քննական ճամբորդութեան պիտի ելլէ։ Գործավարը նախ Իզմիրի եւ Էօտէմիշի շրջակաները պիտի երթայ ու անկէ ալ Թրակիա պիտի անցնի։

⁂ Ներքին գործավարը Մարաշէն Այնթապ հասած եւ շրջակաները քննութիւն կատարած է։ Գործավարը Ատանայի ճամբով խկոյն Էնկիւրի պիտի դառնայ։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «La Petite Source» սրճարանը, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։ Կարեւոր Օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆՈՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի կողմէ Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, այս Հինգշաբթի։ Կը խօսի Ընկ. Կ. Սասունի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Եռագոյն ենթակոմիտէին կողմէ։ Օգոստոս 18ին կիրակի օր։

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ (Վ. ԼԷՎԻՆՍԿԻ)

Թարգմ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ (Մատենաշար Դրօշակ Թիւ 67)

ՖՐԱՆՍԱ եւ իր ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 10 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Փարիզի Շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու զանձապահները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին La Petite Sourceի ներքնայարկը, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։ Ներկայանալ սնտուկի տետրերով եւ ընկերներու լիակատար ցանկերով։

Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple։ Կարեւոր օրակարգ։

Քաշանի Արծիւ խումբի ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 Rue Empère, Cachan։

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Սէն Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէի հասցէն՝ Arpiar Aslaniantz, 33 Rue Linné, Paris (V)։ Կոմիտէի ներկայացուցիչը անձամբ կարելի է տեսնել ամէն Երկուշաբթի ժամը 8էն 10 նոյն հասցէին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ընկերներ Յակոբեան Նուպար, Յակէթեան Յարութիւն, Մահտէսի Յովհաննէսեան Գուրգէն, Յովհաննէսեան Խաչատուր եւ Տէր Պետրոսեան Մամբրէ, այս իրիկուն ժամը 8.30ին 202 rue Garibaldi սրճարանը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ բանակի նախկին Սպաներու ընկերակցութեան առաջին երեկոյթ-պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոկտ. 26ին շաբաթ գիշեր ժանկուժոնի սրահներուն մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՑՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Միլան, Գործ.— 107. 10 լիրէթ։
Մարսէյլ, Շահպ. եղբ.— 280 ֆր.։
Տէսին, Ն. Պ.— 145։
Մարսէյլ, Գործ.— 750։
Տրակինեան, Յառ. Միութ.—100։
Ժուանէօզ, Ս. Մ.— 35։
Տէսին, Մ. Գ.— 150։
Լը Րէնսի, Տիկ. Է. Փ.— 100։
Իւսէլ, Մ. Շ.— 50։
Քարսէլ, Յ. Փ.— 70։
Սէն Սաթիւրնէն, Զ. Գ.— 100,
Նանթէր, Մ. Թ.— 70։

ՆԱՄԱԿ ունին Պ. Պ. Ա. Քէթէնճեան, Գրիգոր Հատըրմեան, Բենիամին Հ. Մանուկեան։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Յ. Պերպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Chez Orchebant, Cère, (Indre et Loire)։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եօզղատ Իյտէլիցի Հայրապետ Խաչերեան, հօր անուն Իսէպ, մօր անուն Շուշան։ 1924ին կը գտնուէր Ճիպէյլի որբանոցը (Սուրիա), 1925ին ղրկուած է Լաթաքիա։ Գրել Յառաջի։

— Հաճի եւ Կարապետ Խաչիկեան, նոյնպէս Եօզղատ Իյտէլիցի հօր անուն Խաչատուր, մօր անուն Պանանուշ։ 1924ին կը գտնուէին Ճիպէյլի որբանոցը. 1925ին փոխադրուած են Անթիլիասի որբանոցը։ Գրել Յառաջի։

Ազգականն կը խնդրուի արտատպել։

"ՅԱՌԱՋ"Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ
Խաչիկ Մելքումեան
(c/o Pharmacie Enezian)

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Արժանթին)
Սմբատ Թորգոմեան
Mexico փողոց, Թիւ 2850

ՄԻԼԱՆ (Իտալիա)
Mr. Onnik, S. Radegouda No. 7

ԱԹԷՆՔ
Պարոնեան գրատուն

ՍԵԼԱՆԻԿ
Librairie Française
19 Rue Tsimiski

ՊՈՒՔՐԷՇ
Յ. Ճգնաւորեան B. P. 487

ՔԷՕՍԹԷՆՃԷ
Ա. Տէյիրմէնճեան
Str. Stefan Cel Mare No. 50

ՍՈՖԻԱ
Ա. Յակոբեան
45 Bld. Dondoukoff

ՖԻԼԻՊԷ
Մ. Կարապետեան Գրավաճառ

ՌՈՒՍՃՈՒՔ
Ղ. Քոչարեան
70 Rue Borissova

ՆԻՒ ԵՈՐՔ
Massis Bookstore
137½ E, 27d St. New York city

ՊԵՐԼԻՆ
B. Froundjian
36, Weidenweg, Berlin O 34

ԼՈՆՏՈՆ
Ժ. Միսաքեան
13 Devonshire St.
London E. C. 2

Գործ կը փնտռէ

Գործունեայ երիտասարդ մը որ գիտէ հայ. ֆրանս. յունար. թուրքերէն եւ արաբերէն նաեւ հաշուակալութիւն, կրնայ ստանձնել պանդոկի, ճաշարանի եւն. վարիչի պաշտօններ։ Դիմել «Յառաջ» միջոցաւ G. M.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

14 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1033 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՀԱՑՈՒ ՄԵՂՔԵՐ...

Ծանօթ շրջաբերականին առթիւ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթին ալ խոհեմազարդ խմբագրական մը թխեր է, որով գլխուն վրայ կ՚ընդունի Էջմիածնի— աւելի ճիշդ Երեւանի Ցեկային— խրատները եւ իր կարգին յորդոր կը կարդայ:

Թէ ռամկավար օրկանը եւ թէ Երեւանի Թուղթակը, իրենց տեսակէտը պաշտպանելու համար, փաստե՛ր ալ կը շարեն: Եւ ի՛նչ մահացու մեղքեր՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ:

Երկու անգամ է որ, ռամկավար պաշտօնաթերթը հրապարակաւ կ՚այպանէ հակադաշնակցական փիլոնաւոր մը, Հալէպի առաջնորդը, որովհետեւ... Նախագահեր է Մայիս 28ի տարեկան հանդէսին: Իր բառերով՝ «Դաշնակցականներու Մայիս 28ի ցուցարարութեան»: (10 օգոստոս): «Երեւան»ն ալ, որ իբրեւ թէ չի հետաքրքրուիր եկեղեցիով եւ եկեղեցականներով, զող ելեր է որ «Մայիս 28ի դաշնակ տօնակատարութիւնը շատ տեղեր եկեղեցիներու մէջ եւ եկեղեցականներու նախագահութեան տակ կը կատարուի»: (7 օգոստոս):

Մինչեւ անգամ անուններ կուտայ,— Պուքրէշի առաջնորդ Յուսիկ եպիսկոպոս, որուն հետ «Մայիս 28ի դաշնակ հանդէսին խօսք առած է նաեւ Խ. Հայաստանի «բարեկամ» Բարեգործականի գործիչ-ներկայացուցիչ՝ պատուելի Խանդամուր...»: Յետոյ աւելի ծանր մեղք մը,— «Եկեղեցիներու մէջ դաշնակ եռագոյն պարզել եւ նոյնիսկ «եռագոյնը օրհնել» սովորական դէպքեր են նոյնիսկ հոս, մեր քթին տակ, Փարիզի մէջ»:

Հասկնալի է որ ռամկավարները, իբրեւ բարեպաշտօն քրիստոնեաներ եւ հաւատարիմ հպատակներ, ծուռ՝ նային այս կարգի դէպքերու: Բայց սա կարմիր տիրացունե՞րը, որ իբրեւ թէ «ո՛ր եւ է յոյս չեն դրած հայ հաւատացեալներու օգնութեան վրայ»: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ կը հետաքրքրուին այսքան մանր հարցերով, եւ յատուկ շրջաբերական գրել կուտան կաթողիկոսին, այս կամ այն հոգեւորականը խելքի բերելու համար: Մենք, որ Մայիս 28ը կամ Ապրիլ 11ը կը տօնենք, երբեք հետաքրքրուած չենք այս կամ այն վեղարաւորին նախագահութեամբ, նոյնիսկ ներկայութեամբ: Իրենք, հակակրօնական խաչակրութեան քաջարի՛ ասպետները, ինչո՞ւ այդքան իրար անցեր են եւ շանթեր կը տեղան: Եւ ինչո՞ւ պարբերաբար կը նետեն Էջմիածնի պարիսպներուն մէջ արգելափակուած ափ մը վեղարաւորներ, որպէսզի կարգի հրաւիրեն այս կամ այն առաջնորդը:

Այս ի՛նչ սարսափ՝ հոգեւորականի մը մասնակցութենէն կամ մաղթանքէն: Հոգեւորականն ալ մարդ է եւ իրեն յատուկ տեսակէտներն ու զգացումներն ունի: Ձե՞զ ինչ, եթէ նախագահեր է Մայիս 28ին, որ ամէն պարագայի մէջ, Դաշնակցութեան տօնը չէ, ոչ ալ անոր մենաշնորհը: կամ եթէ օրհներ է եռագոյնը, որ նմանապէս Դաշնակցութեան դրօշը չէ, ոչ ալ Դաշնակցական կառավարութեան գիւտը, այլ հեղինակութիւնը Վենետիկի, Ալիշանի, երբեւան հանուած՝ ժողովրդական (ռամկավար) նախարարի մը կողմէ...

Աւելորդ են այս բոլոր հարցումները: Նոյն ճամբէն կը քալեն, նոյն հոգեբանութեամբ կը շարժին երկուքն ալ, դեղին ժամկոչն ու կարմիր սարկաւագը:

Մէկը՝ դրամագլուխ կը մուրայ իշխանաւորներուն առջեւ սողալով, ամբողջ ժողովուրդի մը զգացումները ծաղրելով, երէկուան պաշտածը ուրանալով եւ ինքզինքն իսկ աճուրդի հանելով: Միւսը, թէեւ տէր՝ իշխանութեան, գիտէ որ աւազն է ոտքին տակ, իսկ շրջապատը՝ սառուցեալ անտարբերութիւն: Այլ մանաւանդ խոր վրդովում եւ ատելութիւն: Եւ ճարահատ, հակակրօնական պատերազմ հռչակելով հանդերձ, իրեն յատուկ եկեղեցիներ եւ եկեղեցականներ կը շինէ, իր խելապատակէն բուսած կանոններ եւ շրջաբերականներ կը թխէ, ու ստորագրել կուտայ, որպէսզի... «հակապետական, հակախորհրդային ելոյթներ» չկատարուին:

Մեզի կը մնայ միայն ողբալ այս խառնածին միաբանութեան վրայ, եւ հանրային դատաստանին յանձնել երկուքն ալ, ե՛ւ իշխանաւորը ե՛ւ ծառան, ե՛ւ բոնացողը ե՛ւ ստրուկը:

Ու կ՚ողբանք, մանաւանդ, «ողջամիտ»ներուն վրայ, որոնք դեռ նոր վերջացուցին իրենց Պատգմ. ժողովը, եւ ահա կ՚ապացուցանեն թէ ո՛չ բան մը սորվեր են, ոչ ալ բան մը մոռցած: Ընդհակառակն, վախ կայ որ աւելի թթուին: Չէ՞ որ իրենց կեդր. վարչութեան մէջ է, նա՛եւ, Երեւանի շիլ աչքը, ցորական չինովնիկ Միքայէլ Բաբաջանեանը:

Ինչ կը վերաբերի երկու պաշտօնաթերթերու ձաղկած «մահացու մեղքեր»ուն, կը խնդրենք Մայիս 28ի հանդէսներու կազմակերպիչներէն, որ այսուհետեւ դուռները ամուր փակեն բոլոր թեմակալ առաջնորդներուն եւ ուրիշ տիտղոսաւոր եկեղեցականներու առջեւ:

Այս կերպով, ոչ միայն Էջմիածինը կ՚ազատի գոյնզգոյն լրտեսներու եւ չէկիստներու հետապնդումներէն — ցնոր տնօրինութիւն — այլեւ, աւելորդ անգամ մըն ալ կը հաստատուի, թէ իսկապէս ո՛վ է որ կը տօնէ անկախութեան հռչակումը: Այսինքն ճակատաբաց կը պաշտպանէ հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐՋԱՆԻ՛Կ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

«Հին յեղափոխական» մը կ՚աղաղակէ Փարիզի հնչակեան շաբաթաթերթի խմբագրական սիւնակներէն (11 օգոստոս).

—«Լա Հէյի մէջ սկսան գործել:

Պատերազմին հաշուեյարդարը կը պատրաստուի:

Բայց Հայերս մենք այս հաշուեյարդարի հանդիսաւոր բոլէնրուն չունի՞նք արդեօք գերագոյն պարտականութիւն մը մեր ներկային ու մեր ապագային վերաբերմամբ:

Մենք Հայերս ի՞նչ կերպով կը դարմանուինք, ի՞նչ կերպով կը հատուցուինք: Մենք մեր վնասները, ահաւոր կորուստները ունենալէ վերջ, արիւնոտ պատերազմներու, դաւերու զոհ ըլլալէ վերջ, անբարոյական խաբկանքներու ենթարկուելէ, դատապարտուելէ վերջ, մենք Հայերս հաշուեյարդարումի այս գերագոյն բոլէներուն ազգովին, կամ ինչ որ մնացած է այժմ ազգովին համախմբումէն, մենք, մեր ներկային եւ մեր ապագային համար, մեր ապագայ սերունդին, մեր խիղճին, մեր նուիրականութիւններուն, մեր յիշատակներուն՝ մեր արիւնին համար, պարտաւորութիւն պէտք չէ՞ արդեօք նկատենք ընել գերագոյն փորձ մը, քաղաքակիրթ աշխարհին պետութիւններուն ու ըսել անոնց. «ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը: Երբ դուք ահա կը համաձայնիք ձեր կնճիռները հարթելու, ինքնապաշտպանութեան բնազդով, եւ բարոյապէս պարտաւորութիւն մը կը զգաք պատերազմելու վայրենի ունակութիւնը մոռցնելու համար իբրմէ պատուոյ խօսք առնել,— լա՛ւ, եւ սքանչելի,— բայց չէ՞ք մտածեր, չէ՞ք տեսներ արդեօք թէ անիրաւուած ցեղ մը, ներքին կանոնաւոր կազմակերպութեամբ, դարաւոր կառուցուածքով ազգ մը, այսօր հազար կտոր եղած, ցամաքէ ցամաք, ծովէ ծով կը թափառի, եւ ասիկա ձեր իսկ շնորհիւ: Չէ՞ք յիշեր, որ դուք ոտք հանեցիք զի՛ քը եւ պատերազմէն վերջ պատերազմին համար իր կրած տառապանքներէն գեղեցիկ ՝րկունք մը, տղաքերք մը ապահովեցիք իրեն, լոգճմտանքի ու արդարութեան նախընծայ անկեղծ զգացումներով Սէվրը երաշխաւորեցիք, համանուն յախճապակիի անպղտոր մաքրութեամբ: Բայց դիւային զարհուրանքէ մը բռնուեցաք յանկարծ. Թրքական մոլուցքը, պարտեալին օրհասական ոռնոցը դուք մեկնեցիք վերանորոգումի, նոր կենդանութեան մը ահազանգը, եւ Լօզանի սեւ տախտակով փոխանակեցիք ձեր խիղճին եւ արդարութեան մաքուր յախճապակին»:

ԷՐԻՈՅԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Նախկին վարչապետ եւ Լիոնի քաղաքապետ Էտուար Էրիօ, որ ինքնաշարժով Լիոնէն Աթէնք կ՚երթայ, Պելկրատ հասնելով հիւրասիրուեցաւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին փոխ-նախարար Քումանիտիի կողմէ:

Էրիօ երկուշաբթի առաւօտ ճամբայ ելաւ դէպի Մանասթըր: Ճամբան պիտի այցելէ Փէթէր Թագաւորի գերեզմանին վրայ կանգնուած յիշատակարանին:

Աթէնք պիտի երթայ Փրիլէփի եւ Օխրիտայի լիճին ճամբով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԻԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ ըստ Յունիս 22ի ֆրանքօ-թուրք համաձայնագրին, յառաջիկայ սեպտեմբերին Սուրիոյ հոգատար ֆրանսական իշխանութեանց եւ թուրք պատուիրակներուն միջեւ բանակցութիւններ պիտի կատարուին, կարգադրութիւն մը ընելու համար սուրիական հպատակներուն Թուրքիոյ, թրքական հպատակներուն ալ Սուրիոյ մէջ ունեցած կալուածներուն համար:

Հալէպի ֆրանսական պատուիրակութիւնը ասկէ առաջ հրաւէր ուղղած էր բոլոր սուրիահպատակ Հայերուն, որ մինչեւ օգոստոս 15 ներկայացնեն Թուրքիոյ իրենց կալուածներուն ցուցակը:

Վերջին թղթաբերով առնուած սուրիական թերթերուն մէջ կը կարդանք թէ Պէյրութի ֆրանսական մարզպանութիւնը օգոստոս 1ին Հայոց առաջնորդարանին միջոցաւ մասնաւոր նամակ մը ղրկած է Կիլիկիոյ Սահակ Բ. կաթողիկոսին՝ պահանջելով Թուրքիա գտնուած հայ ազգային կալուածներուն ցուցակը:

Նամակը ղրկուած է արդէն Հալէպ՝ կաթողիկոսին:

«Այս քայլը կը ցուցնէ որ, կ՚ըսէ «Ազդակ», սեպտեմբերին տեղի ունենալիք բանակցութեանց ընթացքին Հայու եւ տեղացիի խտրութիւն չպիտի դրուի եւ ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ նկատի պիտի առնուին Հայերու լքեալ գոյքերը»:

*** Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ, «Ազդակ» դիտել կուտայ.—

«Բայց ցաւալի է ըսել որ մեր կալուածատէրերը ցարդ անորոշ կացութեան մը մէջ կը գտնուին եւ կը տատանին ռեւէ ձեռնարկ մը ընելէ: Չեն գիտեր թէ ինչ պիտի ընեն եւ որո՞ւ պիտի դիմեն: Ազգային իշխանութեան անտարբերութեան ի տես, շատեր կը կասկածին խնդրին լրջութեան եւ տեսակ մը յուսահատութեան կը մատնուին: Իրենց դիմումները ոչ միայն կը մերժուին, այլ անոնց յուսալքութիւն կը պատճառուի:

Կարելի չէր ժողովուրդը այս անորոշ դրութեան մատնել եւ խաբկանք արթնցնել անոնց մէջ, քանի որ խնդիրը այնքան կենսական հանգամանք մը ունէր:

Ազգային իշխանութիւնը իբրեւ իրաւատէր կողմ դառնալու եւ պաշտպան հանդիսանալու իրաւասութիւն չունէր թէպէտեւ, բայց պարտաւոր էր ուղղութիւն տալ եւ կազմակերպել այս խնդիրը փարատելու համար զանազան կասկածներն ու տատանումները:

Գոնէ Հալէպէն օրինակուիլ հարկ չէ՞ր: Առաջնորդը բոլոր հայ իրաւաբաններու մասնակցութեամբ քննեց խնդիրը եւ ընդհանուր եզրակացութիւն մը բանաձեւելով լուսաբանեց ժողովուրդը: Հոս ալ ունինք ձեռնհաս փաստաբաններ եւ խորհրդականներ, որոնք կրնային վարչութեան անել դարձած այս խնդիրը լուսաբանել:

Ահա՛ վերջապէս ամէն կասկած կը փարատէ բարձր գօմիսէրութեան կողմէ վեհափառին ղրկուած նամակը:»

Սուրիացի ազգայնականը թունաւորուած

Մօտ 40 օր առաջ Դամասկոսի մէջ յանկարծամահ եղաւ Սուրիացի ազգայնականներու վարիչ Ֆաւզի պէյ Էլ-Կազի, փոխ-նախագահ Սահմանադիր ժողովին եւ հեղինակ այն Սահմանադրութեան ծրագրին, որուն պատճառաւ Սահմանադիր ժողովը յետաձգուեցաւ անորոշ պայմանաժամով: Այս յանկարծական մահը մեծ յուզում առաջ բերաւ Սուրիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ, ուր հանգուցեալը բոլորէն սիրուած և յարգուած էր: Յուղարկաւորութեան առթիւ ժողովուրդը համակրական մեծ ցոյցեր կատարեց, Սուրիոյ մարզպան Հանրի Փոնսօ եւ ուրիշ յայտնի դէմքեր ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեցին իր ընտանիքին և Սահմանադիր ժողովի դիւանին:

Արդ, բժշկական տեղեկագիրն ու դատական քննութիւնները կը հաստատեն թէ Ֆաւզի պէյ ստրիքնինով թունաւորուած էր. պատճառը անհատական է եւ ոչ թէ քաղաքական:

Լանէյի Խորհրդաժողովը

Ելմտական յանձնաժողովը այս առաւօտ կարեւոր նիստ մը պիտի գումարէ արտայայտուելու համար Սնոտընի ծանօթ առաջարկներուն մասին: Այս ժողովը 48 ժամ յետաձգուեցաւ այն յոյսով որ՝ Նրբանցքներու մէջ կարելի պիտի ըլլայ կարգադրութեան եղանակ մը գտնել՝ անգլիական պահանջները մեղմելու համար:

Առջի օրուան ժողովին մէջ Գերմանիոյ տնտեսական նախարար Քուրթիուս պատասխանելով Անգլիոյ նախարարին, յայտնեց թէ ճիշդ չէ այն տեսակէտը թէ Գերմանիա անհնելի մրցակցութիւն կ՚ընէ Անգլիոյ դէմ: 1913ին Գերմանիոյ արտաքին առեւտուրը ամբողջ աշխարհի փոխանակութեանց 100ին 12ը կը ներկայացնէր, մինչ այսօր 100ին 8ի իջած է: 1929ին Գերմանիոյ արտածումները 100ին 20 աւելի պակաս էին քան 1913ին: Ածուխի արտածումը, որ մասնաւորապէս կը շահագրգռէ Անգլիան, 100ին 10 պակսած է: Երկրագործութիւնը մեծ տագնապ կ՚անցնէ, 3 միլիոն անգործներ են. Գերմանիա չունի այն բարգաւաճ վիճակը, զոր կ՚ուզեն ներկայացնել ոմանք:

Քուրթիուս յետոյ խօսեցաւ ապրանքով վճարումի մասին: Տօուըսի ծրագրին համաձայն, Գերմանիա տարեկան մէկ մի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Օգոստոս 2ին Պէյրութի Առաջնորդարանը այցելած է գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պիւռնիէ եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած փոխանորդ Եղիշէ կարօեան եպիսկոպոսին հետ: Այս վերջինը խնդրած է Պիւռնիէէն որ յանձնախումբը նիւթական աջակցութիւն ընէ այն գաղթականներուն, որոնք կ՚ուզեն առանձին հողեր գնել եւ տուներ շինել՝ փոխան համապատասխան երաշխաւորութեան մը: Նմանապէս խնդրած է որ իրենց ներկայ բնակարաններուն մէջ մնան Զէյթունցի եւ Հաճընցի գաղթականները, որոնք առանձին գիւղեր պիտի հաստատեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Տեղեկագրի մը համաձայն, Թուրքիոյ մէջ գործող առեւտրական ընկերութիւններու դրամագլուխն է 4 միլիոն 563 ոսկի, որ 1927ին 431,932 ոսկի եւ 1928ին 502,204 ոսկի շահ բերած է:

Ծովային առեւտուրի ընկերութեանց դրամագլուխն է 3 միլիոն 140,000 ոսկի: 1927ին շահ բերած է 623,000, 1928ին ալ 512,285 ոսկի:

Շէնքեր շինող ընկերութիւններու դրամագլուխը 1 միլիոն 200 հազար ոսկի է: Այս դրամագլուխը 1927ին 115,581, իսկ 1928ին 89,268 ոսկի շահ բերած է:

Հանրակառքի, քարափի, թիւնէլի, ելեկտրականութեան եւ նման ընկերութիւններու տարեկան շահը եղած է 2,050,000 ոսկի կամ 363,863,000 ֆրանք եւ 3,496,842 զուիցերիական ֆրանք:

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ Կ՚ԱՐԳԻԼՈՒԻ

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանութիւնը հրամանագիրով կ՚ըսէ թէ՝ «Ոչ ծովու եւ ոչ ալ ցամաքի ճամբով ոչ ոք կրնայ գաղթականներ փոխադրել եւ կամ այդ ուղղութեամբ ձեռնարկներ ընել, եթէ տեղւոյն կառավարիչէն արտօնութիւն չէ ստացած եւ մարզպանութեան հաստատել չէ տուած»:

ԿՐԹԱԿԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄ

Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը ծրագիր մը կը պատրաստէ դպրոցներու համար:

Այս ծրագրով, կրթական գործերը կարեւոր փոփոխութեան պիտի ենթարկուին: Արհեստից վարժարաններու համար եւրոպայէն մասնագէտներ պիտի հրաւիրուին, եւ գիշերային առեւտրական դասախօսութիւնները պիտի ջնջուին: Որոշուած է ջնջել նաեւ արաբերէն եւ պարսկերէն դասերը:

*** Կը հերքուի այն լուրը թէ մասնաւոր վարժարանները պիտի փոխանցուին կրթական գործավարութեան:

ԿԵՍԱՐԻԱՅԷՆ օգոստոս 8ին Պոլիս հասած են երկու հայ ընտանիքներ, վեց անդամէ բաղկացած եւ պատսպարուած խնամատարութեան կայաններուն մէջ:

ՀԱՅ ԱՂՋՆԱԿ մը՝ Օր. Աշխէն Եաղուպեան, 13 տարեկան, որ կը բնակի Փարիզի արուարձաններէն Առնուվիլ-լէ-Կոնէս՝ Ինիոն պողոտայ թիւ 122 բ., Մոնսօ փողոցէն անցած ատեն գետին տապալեցաւ ինքնաշարժի մը կողմէ եւ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կառավարութիւնը հրամանագրով մը կ՚արգիլէ արաբական տառերու գործածութիւնը տպագրութեան համար:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԺԹ. դարէն սկսեալ եւրոպայի մեծ իմաստասէրներ նախատեսած էին Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու կազմութիւնը, բայց անոնց այդ գաղափարը մնացած էր պղատոնական փափաք մը միայն։ Լոկ գեղեցիկ զգացումներէ բխած գաղափարները չեն կրնար իրականանալ, եթէ նիւթական շահը և մամոնան անոնց մէջ չեն գտներ իրենց հաշիւը։

Մեծ պատերազմն էր որ մարմին պիտի տար այդ մեծ գաղափարին եւ թերեւս այդ ահռելի սպանդին միակ դրական եւ օգտակար հետեւանքն եղած պիտի ըլլայ ան։

Եընկի ծրագրին մասին առիթ ունեցած ենք խօսելու «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Այժմ արդէն Լահէյի խորհրդաժողովը հետամուտ է ամբողջացնելու ծրագրի այն յօդուածները, որոնք երբ քաղաքական խնդիրներ, դուրս էին մասնագէտներու ժողովին իրաւասութենէն։

Ի՞նչ է խկապէս Եընկի ծրագրի վերջնական կարգադրութիւնը.— Գերմանիա վաթսուն տարի՝ մինչեւ 1988 անընդհատ Դաշնակիցներուն պիտի վճարէ տարին մօտ տասը միլիառ փրանք— տոկոսներով միասին մօտ հինգ հարիւր միլիառ փր.— որմէ հազիւ հարիւր միլիառ պիտի մնայ իրենց։ Մնացորդը ձեռքէ ձեռք պիտի երթայ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները... Եւրոպացիները պիտի հսկեն միայն որ Գերմանիա վճարէ իր պարտքը՝ ի հաշիւ Ամերիկայի..., որովհետեւ հակառակ պարագային իրենք պիտի վճարեն իրենց գրպանէն...

Պիտի տեւէ՞ այս կարգադրութիւնը։ Ամենագեղեցիկ դաշնագրերն իսկ, որչափ ալ շատ կնիքներ ու ստորագրութիւններ ունենան իրենց տակ, այնքան կրնան դիմանալ, որքան կը համերաշխին հաւասարակշռութեան օրէնքներուն, քաղաքական տրամաբանութեան եւ մանաւանդ տնտեսական կարելիութեանց հետ։ Կարելի է անպատիժ կերպով մեղանչել ամէն ասպարէզներու մէջ, բայց տնտեսական կեանքի մէջ անկարելին անկարելի է եւ աշխարհի բոլոր լաւ տրամադրութիւնները չեն զօրեր նշանախեց մը փոխելու անոր անյեղլի օրէնքներէն։

Ամերիկա կը յորդի հարստութենէ, մինչ իր Եւրոպայի պարտապանները կը տապլտկին թշուառութեան մէջ։ 1914ին Միացեալ Նահանգներու եկամուտը 37 միլիառ տոլար էր. 1919ին այդ թիւը բարձրացաւ 60 միլիառի, իսկ անցեալ տարի արդէն 90 միլիառ էր, որ հաւասար է 2225 միլիառ փրանքի գլխու պտոյտ պատճառող գումարին։ Ամերիկացի հարկատուն հարիւրին 10 միայն կը վճարէ իր եկամուտին վրայ, մինչդեռ եւրոպացին մէկ երրորդը, հարիւրին 32ուկէս։ Ամերիկան թէ՛ իր սովորական ծախքերը կը գոցէ եւ թէ տարեկան հինգ միլիառ փրանքի յաւելում մը կ'ունենայ իր պետական ելմտացոյցին մէջ։

Հաւասարակշռութիւն կրնա՞յ գոյանալ այս պայմաններուն մէջ. Եւրոպան ինչպէ՞ս կրնայ թէ՛ իր ծախքերը գոցել, թէ՛ իր աւերածները վերաշինել եւ թէ տարեկան ութ-տասը միլիառ վճարել Ամերիկային...

Ամերիկան իր երկրին մէջ չի կրնար օգտագործել Եւրոպայէն ստանալիք այս գումարները։ Ան չափէն աւելի ոսկի ունի արդէն եւ ստիպուած է այդ նոր գումարները Եւրոպայի մէջ բանեցնել, այսինքն Եւրոպացիներուն դրամով Եւրոպան շահագործել. արդէն 65 միլիառ փր. տեղաւորուած են եւրոպական արհեստագործական ձեռնարկներուն մէջ, եւ 100 միլիառ ալ փոխ տրուած են զանազան պետութեանց եւ անհատական ընկերութեանց։ Հաշուեցէ՛ք թէ ինչ պիտի ըլլայ մօտաւոր ապագային, եթէ սա սկիզբն է միայն...

Այս հարուստ եւ միաձոյլ Ամերիկային դէմ Ատլանտեանի այս կողմը կայ իրարու մէջ բաժան բաժան, անհամերաշխ, ազգայնական զգացումներով տոգորուած եւ մանաւանդ մաքսապաշտպան տուրքերով զինուած Եւրոպա մը որ ուժասպառ կը հեծէ բազմապիսի տագնապներու մէջ։

Տնտեսական զարտուղութիւն մըն է այս, որ չի կրնար տեւել. երկընտրանք չկայ Եւրոպային համար. կամ պէտք է յանձնառու ըլլայ ամերիկեան գաղթավայրի մը վերածուիլ եւ կամ համախմբուիլ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն պէս և կազմել զօրեղ միութիւն մը, որ ի վիճակի ըլլայ մրցելու, ապրելու եւ յառաջդիմելու։ Պէտք է վերնան մաքսային պատուարները եւ հաւասարակշռուին զանազան երկիրներու գիները, հում նիւթերու ազատ շրջանառութեամբ եւ զանազան տարամերժ օրէնքներու իսպառ վերացումով։

Շատ խօսուած է եւրոպական եւ ամերիկեան աշխատանքի տարբերութիւններուն վրայ, երկու կողմերն ալ ունին իրենց թեր ու դէմ պաշտպանները։

Եւրոպացի արհեստաւորը իր ետին երկար տարիներու փորձառութիւն մը ունի, մինչդեռ ամերիկացի գործաւորը մեքենայ մըն է, առանց ոեւէ ձեռներէց ոգիի. Եւրոպացի գործաւորը իր արտադրութեան վրայ կը դրոշմէ իր անձնականութիւնը, իր ճաշակը, իր ճարպիկութեան յատկանիշ առաւելութիւնները, մինչդեռ ամերիկացի գործաւորը ոչ մէկ արտադրութիւն ունի, որ ամբողջովին իր գործն ըլլայ. ինք ամբողջութեան մէկ չնչին մասին վրայ միայն կ'աշխատի, զուրկ է ճաշակէ եւ անձնական կ՚իքէ։ Իր ամբողջ կեանքին մէջ միայն կրունկ շինող գործաւոր մը չի գիտեր եւ չի հետաքրքրուիր իսկ թէ ի՛նչ ձեւ պիտի ունենայ յառաջիկային այդ կրունկով պատրաստուելիք կօշիկը։

Եւրոպացին նորը շինելու համար ստիպուած է նախ քանդել հինը, մինչդեռ Ամերիկացին այդ հինին վրայ գաղափար իսկ չունի։ Եւրոպացի շինականը կապուած է իր մայրենի հողին. գիտէ թէ իր նախնիքը տասնեակ դարեր աշխատած ու քրտինք թափած են այդ վայրերուն վրայ. անոր ամէն մէկ բլուրը, վտակը, մինչեւ իսկ ծառը կապուած են ընտանեկան կամ ազգային յիշատակի մը հետ։ Ամերիկացի հողատէրը կ'ապուած չէ հողին հետ, իր գործիքներ կը տանի հոն ուր աւելի ստանալու հաւանականութիւն ունի։ Ոչ մէկ աւանդութիւն կը կապէ զինք այս կամ այն գիւղին կամ աւանին հետ։ Աւանդապահ սովորութիւններու հետեւանքով է որ մեր Զանգեզուրցին կամ Ղարաբաղցին հազարաւոր տարիներէ ի վեր կը մաքառին Սիւնեաց լեռներու չոր քարաժայռերուն հետ, չոր օրապահիկ մը կորզելու համար,

Ո՞րն է յանձնարարելին այս երկու դրութիւններէն։ Երկու ձեւերու համերաշխ գործակցութենէն է որ պիտի ծնի կատարելութիւնը։ Այդ արդիւնքին պիտի յանգին ճակատագրօրէն յառաջիկայ տարիներու ճարտարարուեստները իրենց ուժգին վազքին մէջ։ Եւրոպան հետզհետէ պիտի օրինաչափի վերածէ (standardize) իր արտադրութեանց բազմազան ձեւերը, իսկ Ամերիկան ալ պիտի աշխատի հոգի դնել իր արտադրութեանց մէջ։

Ոչ մէկ դարու մէջ մարդկութիւնն ականատես եղած էր ճարտարարուեստի այս հսկայական զարգացման։ Միլիոնաւոր գործաւորներ միեւնոյն ժամուն կը մտնեն գործարան, միեւնոյն ժամուն դուրս կ'ելլեն, կը ճաշեն եւ միեւնոյն ժամուն կը ձգեն աշխատանքը, վանական կեանքի մը խստամբերութեամբ։

Նափոլէոնի անկումէն մինչեւ Մեծ Պատերազմը (1815—1914) տեւող դարաշրջանին մէջ աստիճանաբար փոխուեցաւ աշխատանքի ձեւը, կեանքի նորանոր հաճոյքները, դիւրակեցութիւնը, և մինչեւ իսկ պերճանքները համեմատաբար աւելի մատչելի դարձան ժողովուրդի ստուար խաւերուն համար և այդ փափաքներուն գոհացում տալու նպատակով, աշխատանքն աւելի եւ աւելի բազմազան ձեւեր ստացաւ ու կը ստանայ տակաւին։ Ամբողջ ձմրան եղանակին ծուլօրէն ընտանիքի օջախին շուրջ հաւաքուած շինականները այժմ հեւ ի հեւ քաղաք կը վազեն գործարաններուն մէջ աշխատելու եւ կարելի եղածին չափ շատ դրամ վաստկելու համար։

Իսկ պատերազմէն աղին եւ շնորհիւ անոր, շատ մը մարդիկ առանց որեւէ արժանիքի և գրեթէ անաշխատ կերպով մեծամեծ հարստութիւններ դիզեցին եւ գրգռեցին զանգուածներուն ախորժակները։ Եթէ յառաջ տանք այս ահագին տարբերութիւնները զանազան ժողովուրդներու եւ դասակարգերու մէջ եւ Եւրոպայի վարիչները կարելի եղածին չափ շուտ չաշխատին դարման գտնելու այս անբնական եւ անտանելի վիճակին, ներկայ պիտի ըլլանք յուսահատութեան եւ կատաղութեան այնպիսի պոռթկումներու որոնց մէկը քանի մը ամսուան մէջ կործանեց արդէն ահագին կայսրութիւն մը, անոր տեղ աւերակներու կոյտ մը միայն թողլով։

Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու կազմութիւնն է միայն որ կրնայ փրկել Եւրոպայի ժողովուրդներն այս անել կացութենէն։ Այս է միակ եւ բնական լուծումը ընկերային եւ տնտեսական այսքան տագնապներուն։ Այս անգամ այլեւս եթէ մենք չտեսնենք իսկ, մեր զաւակները ապահովաբար պիտի ողջունեն այդ գեղեցիկ օրը։

Մ. Տ.

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Գ.

Վերջին թեկնածուն այն մէկն է, որ ընդունում է «գործելակերպը», բայց մերժում է «ծրագիրը»։ «Ընդունել» ասածն երկու միտք ունի. կարելի է մի գործելակերպ ընդունել տեսապէս, երբ մի խնդրի լուծում եւ գործնապէս՝ երբ հարկադրանք։ Մըշակւում է մի «ծրագիր». ենթադրւում է, որ այդ ծրագիրն իրագործելի է։ Հարց է դրւում — ի՞նչ ճամբով կարելի է իրացնել այս գործադրելի ծրագիրը։ Մէկը կարող է այս հարցը լուծել իբր տեսական խնդիր. ուշադրութեան առնել հանրային գործունէութեան արտաքին պայմանները, ճանաչել ու գնահատել գործօն ուժերի չափն ու կշիռը եւ գալ այն եզրակացութեան, որ մշակած ծրագիրը կարելի է իրացնել յեղափոխական գործելակերպով։ Կարող է այսպէս լուծել խնդիրը եւ... տեղը նստել։ Սա նոյնպէս գործելակերպ «ընդունել» կը նշանակէ. այսինքն համամիտ լինել, որ այո՛, այս ինչ նպատակին կարելի է հասնել այս ինչ ձեւի գործելակերպով եւ մինչեւ իսկ միմիայն այդ ձեւի գործելակերպով։ Հասկանալի է, որ Կանոնագիրն այդ տեսակ «ընդունողներին» «դաշնակցական» ճանաչել չի կարող։ Նա պահանջում է ոչ միայն ընդունել մեր ծրագիրն ու գործելակերպը, այլ եւ «ամէն ջանք թափել իրականացնելու զանոնք»։ Ուրեմն, Կանոնագիրը ոչ թէ որոնում է տեսական լուծումների ընդունակ անդամներ, այլ գործնական ուղիներով աշխատող ընկերներ։ Այս տիպարի թեկնածուն նման է «համամիտ» դաշնակցական թեկնածուներին՝ այն տարբերութեամբ, որ նրանք «ընդունում են» «ծրագիրը», իսկ սրանք, «գործելակերպը»։ Բայց նրանք այն առաւելութիւնն ունեն, որ աշխատում են նոյն «ծրագրի» օգտին՝ թէեւ տարբեր գործելակերպով, մինչդեռ սրանք միայն վկայում են մեր որդեգրած գործելակերպի ճշդութիւնը, առանց մտահոգ լինելու ոչ «ծրագրով», ոչ նրա իրացման ճակատագրով։ Սրանք «կարծիք» ունեն, առանց «գործ» ունենալու։ Սրանք կարող են մեզ գնահատել, համարելով հանրային «ծրագրի» իրացման տանող շիտակ ուղիները գծողներ, առանց, սակայն, ներքուստ ապրելու մեր պայքարի տառապանքն ու վայելքը եւ առանց մասնակցելու մեր գործին ու պատասխանատուութեան։

Բայց կան ուրիշ տիպարներ, որ ընդունում են «գործելակերպը» ոչ իբր հանրային գործունէութեան տեսական լուծում, այլ իբր գործնական պարտադրանք. այսինքն ոչ միայն գործելու մեր կերպը համարում են շիտակ ու նպատակայարմար, այլ եւ պարտադիր իրանց համար։ Այս տիպարները երկու տեսակ են. մէկն այն է, որ մեր «ծրագիրը» թէեւ չի ընդունում լիովին, բայց տենչացող է այնպիսի կարգերի, որ մեր «ծրագրի» մի մասն են կազմում. կ'ուզէր օրինակ, Միացեալ Հայաստան, բայց ոչ անկախ, համարելով անկախութիւնն անհնարին կամ անցանկալի, կամ կողմնակից է Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի, բայց դէմ է ընկերվար կարգերի՝ կամ գոհ կը լինէր լայն ռամկավար կարգերի՝ առանց անկախութեան ու միացման, եւայլն։ Միաժամանակ, «գործելակերպի» վերաբերմամբ նա մեր տեսակէտն ունի, այսինքն կարծում է, որ այդ ամէնին կարելի է հասնել յեղափոխական ճանապարհով։ Ուրեմն, նա յեղափոխական է իր գործով եւ հետամուտ է յեղաշրջական նպատակների, բայց դէմ է մեր ծրագրի ամբողջութեան։ Կարո՞ղ է այսպիսի մէկը դաշնակցական համարուել։ Կանոնագրի տառին նայելով պէտք է ասենք՝ — «ո՛չ»։ Նաեւ ոգին ժխտական պատասխան է տալիս։ Իսկ եթէ նա կազմակերպութեան անդամ է, տուրք է վճարում եւ ենթարկւում է կանոնագրին. այսքանը բա՞ւ է, որ նա ճանաչուի դաշնակցական».— «Ո՛չ», ասում է կանոնագիրը. նա պէտք է ենթարկուի նաեւ կուսակցութեան որոշումներին, եւ «ամէն կերպ աշխատէ իրականացնել զանոնք»։ Իսկ այդ որոշումները կարող են վերաբերել «ծրագրի» ա՛յն կէտերին, որ ինքը չի ընդունում եւ, ուրեմն, նրանց իրացման համար «ամէն ջանք թափել» չի կարող։ Ստեղծւում է մի կեղծ կացութիւն։ Մենք ստանում ենք ոչ թէ կարգապահ ընկեր, այլ անհնազանդ մի դաշնակցական։ Այսպիսի մէկը կարող է ուղեկից լինել մեզ եւ գործակցել մինչեւ մի որոշ տեղ եւ մինչեւ մի որոշ ժամանակ։ Նա կարող է մեզ սրտանց համակիր լինել եւ օժանդակ, քանի դեռ պայքարում ենք մեր ծրագրի իր ընդունած կէտերի համար։ Բայց կեանքի մէջ յաճախ են պատահում առիթներ, երբ հետապնդում ենք նոյն ծրագրի ուրիշ կէտերը. այն ժամանակ նա դադարում է ներքուստ մեզ հետ լինելուց։ Նրա համար Դաշնակցութիւնը մի կազմակերպութիւն է, որին մասնակցելով կարող է ծառայել իր գաղափարներին։ Այսպիսով նա դատում է իրան կուսակցութիւնից եւ յարում է նրան իր գործի համար։ Դաշնակցութեան գործերի տեսակից է կախուած նրա գործակցութիւնը։ Նա ոչ թէ տան անդամ է համարում իրան, այլ հիւր մի տեսակ։ Նա ոչ թէ իր անձն ու կորովը տրամադրում է Դաշնակցութեան, այլ օգտագործում է Դաշնակցութիւնը իր հանրային նպատակներին հասնելու համար։ Նա շատ բանի մէջ համամիտ է մեզ, բայց ոչ մեր բոլոր որոշումները համարում է պարտադիր, եւ այնքան ժամանակ գործակից է մեզ, որքան ժամանակ համամիտ է մեզ։ Շատ կը լինէր ասել թէ նա մեր դաշնակիցն է, քանի որ նա մի անհատ է եւ ոչ կազմակերպութիւն, բայց կարելի է ասել, թէ նա մեր աջակիցն է, եւ այնքան վստահելի, երբ քան իր հաւանած գործն ենք կատարում եւ այնքան անտարբեր, չասենք հակառակ, որքան հետամուտ ենք մեր ծրագրի իր չհաւանած կէտերին։

Սրանց համակրանքն ու աջակցութիւնը ընտրանքով է, ոչ անվերապահ։ Սրանց չի կարելի վստահել կուսակցութիւնը. որովհետեւ նրանք զօդւած չեն «ծրագրի» նոյնութեամբ, այլ կապւած են այս կամ այն «գործով»։ Այդ «գործն» իր կատարման համար կարող է տարիներ պահանջել եւ սրանք մեզ հետ կը լինեն տարիներ շարունակ ու մեր կողքին կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը կուսակցութեան հանդէպ, որ հնար ունենան նրա միջոցով ծառայելու իրենց նախընտրած և գերադասած խնդիրների լուծման։ Այդ «գործը», սակայն, կարող է մի հերթական խնդիր լինել, մի «հայ-թաթարական ընդհարում», մի «եկեղեցական կալուածների գրաւում», որ կարող է տեւել համեմատաբար կարճ ժամանակ։ Այս կարգի տիպարներն այդ օրերին գունդագունդ մտնում են կազմակերպութեան մէջ, քանի որ համամիտ են կուսակցութեան ե՛ւ գործին ե՛ւ գործելակերպին։ Կանոնագիրն իմաստութեամբ նախատեսած է այս ամէնը եւ՝ նա զլանում է «դաշնակցականի» կոչումը այս կարգի մարդկանց, որոնք ոչ թէ անդամ են դաշնակցական մեծ ընտանիքի, այլ հիւրեր են նրա կոչունքին։ Վերջանում է գինարբուքը, մարում են ջահերը, եւ նրանք քաշւում են իրենց տները, բոլոր թրմացքն ու մնացորդները թողնելով տան տէրերին մաքրելու... Սրանք հոյակ ու փառք են ստեղծում Դաշնակցութեան եւ իրանց համար, բայց Դաշնակցութեան պահակները չեն եւ լինել չեն կարող, որովհետեւ կուսակցութիւնը ոչ թէ նրանց տունն է, այլ նրանց գործ հայթայթողը։ Նրանք «ծրագրով» չեն կապւած, այլ գործելակերպով կամ «մի քանի» գործերով։ Նրանք լաւագոյնն են համակիրներից, որովհետեւ ոչ թէ խօսքով, այլ գործով են համակիր. բայց նրանք կուսակցական չեն բառի կանոնագրական առումով։ Լիովին ընդունելով «գործելակերպը», նրանք մասամբ միայն ընդունում են «ծրագիրը». իսկ կանոնագիրն ասում է. դաշնակցական կարող է լինել նա, որ ընդունում է կուսակցութեան ծրագիրն ու գործելակերպը ոչ թէ ընտրանօք, այլ լիովին։

Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀՔԷՆ ՀՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՉԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

„ՌՈՍՏՈՄ,,Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի օր Սէն Քլուի ա... ուին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. ... Ռոստոմ ենթակոմիտէի սպ... դաշտահանդէսը՝ Խանասորի ... շաւանքին 32րդ տարեդա... առթիւ։

Կանուխէն բազմաթիւ ըն... նիքներ փութացած էին տեղ ... ւել անտառի զանազան անկ... ները։

Հայկական եռագոյնը կը ... ծանէր ծառի մը վրայ։

Քիչ անդին փութպոլի մր... մը իրարու դէմ կը ճակատ... Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պիյեանքուր ... Իթալիի խումբերը եւ ... «Արարատ» մարմնամարզ... միութիւնը։ Մարզասէր հա... կութիւնը հետաքրքրութեամ ... հետեւէր մրցումին, որուն ... ջախջախիչ յաղթանակ ... «Արարատ», նախ 3—0 պար... թեան մատնելով Հ. Մ. Ը. ... Պիյեանքուրի խումբը, ... ալ՝ 4—0 Իթալին։

Ընտանեկան եւ ընկեր... տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծ... էր կանուխէն եւ զանազան խում... երգերով, պարերով եւ խաղ... կը զբօսնէին։

Նախագահ ընկ. Հրանդ... մուել պարզելով տօնին իմ... ըսաւ թէ «Խանասորը խորհր... նշան մըն է այն բազմաթիւ ... ռոսամարտներուն եւ անհաւա... կռիւներուն, որոնք վերջին ... դարու ընթացքի, մղուեցան ... քահայաստանի մէջ՝ հայ ... վուրդին կեանքն ու պա... պաշտպանելու համար։ Այդ ... ռոսամարտերը յանգեցան ... ազատագրութեան։ Այսօր ... ճղակոտոր ծառ մըն ենք դ... անդին Մայր Հայաստանը, ... րեւ հաստաբուն ծառ մը, ... արմատներ ձգած է երկրի ըն... քին մէջ, ասդին գաղութ... այդ բունէն կտրուած ճիւ... որոնք դատապարտուած են ... տով թառամելու, եթէ ... մարդկային ճիգեր չթափ... Բոլորս պէտք է ձգտինք ... ու կենսունակ պահելու ... ճիւղը, մեր աչքերը յառած ... պի հեռաւոր հայրենիքը, որ... երբ ժամը հնչէ, ճիւղերը ... նինք միացնելու մայր ծառին, ... իր հովանիին տակ պիտի ... ցիրուցան բազմութիւնները»։

«Մեր Հայրենիք» խմբեր... յետոյ, խօսեցաւ ընկ. Մ... Գուլումճեան, որ բացատրեց ... հայ յեղափոխականներու ... սական գործունէութեան հա... ռազմագիտական ի՛նչ կար... յաղթանակ մը կը ներկայ... նուաճումը Խանասորի դաշ... Թուրքիոյ, Ռուսիոյ եւ Պ... կաստանի սահմաններուն վր... Ըսաւ թէ հայ ժողովուրդը ... ւունք ունի ազատ եւ անկախ ... րելու։ Այսօր սակայն իր ... բուն վրայ խոչընդոտ մը ... բաղեղներ պատած են հաստա... ծառը որուն արմատները կ'եր... րին մինչեւ Արեւելեան նահա... ները— եւ կ'արգիլեն անոր ... ճումը։ Թշնամին այդ ... ճիւղերը կտրած ատեն բաղեղ... ալ միասին կտրեց, ու ... Թրքահայաստանի մէջ եթէ ... չկայ, թուրք ալ չկայ։ Վ... ցնելով, հաստատ յոյս յայտ... թէ Հայը անպատճառ պիտի ... նենայ իր ազատ, անկախ ... միացեալ հայրենիքը։

«Կարկուտ տեղաց»էն յետ... ընկեր նախագահը քանի մը ... քով «Արարատ» Մարզ... միութեան յանձնեց «Ռ... կողմէ յաղթական խումբ...

նուիրուած բաժակը՝ փոխադարձաբար «Արարատ»ի կողմէ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ «Թոսթոմ»ի։

Ներկաներէն ընկ. Գառնիկ Յովհաննէսեան քանի մը սրտաբուխ խօսքեր ըրաւ։

Թառիստ Արգար մինչեւ վերջ նուագեց հայկական երգեր ու պարեր։ Օր. Երուանդուհի Գրիգորեան իր կովկասեան պարերով քանիցս ջերմ ծափեր խլեց։ Տեղի ունեցան նաեւ շուրջպարեր։

«Թոստոմ» սարքեց ժողովրդական վիճակահանութիւն մը՝ ի նպաստ Գրադարանին։

Դաշտահանդէսը վերջացաւ իրիկունը ուշ ատեն եւ բոլորը մեկնեցան զուարթտրամադրութեամբ։

Շրջուն Թղթակից

ԿԵՍԱՐԻԱՅԷՆ ՄԵԿՆՈՂ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

ՄԱՆՉԵՐ. — Լեւոն Զատիկ Վարդապետեան, Զաթ (Եոզկատ), 14 տարեկան։ Արշակ Զատիկ Խրֆաեան, Զաթ, 15։ Արմենակ Թորոս Ստեփանեան, Զաթ, 14։ Սահակ Յարութիւն Ճանճիկեան, Զաթ, 12։ Յովհ. Սիմոն Գաբիկեան, Զաթ, 13։ Յովակիմ Ռուբէն Հայկէշեան, Զաթ, 12։ Կարապետ Յովհաննէս Սաթլմշեան, Ուզունլու (Պողազլեան), 8։ Աբրահամ Կարապետ Պոտիկեան, Կէմէրէկ, 7։ Աւետիս Միքայէլ Պօլատուկեան, Պողազլեան, 6։ Բարսեղ Սարգիս Գարապօղոսեան, Պողազլեան, 11։ Ղեւոնդ Գէորգ Պէշիշեան, Եոզկատ, 7։ Անդրանիկ Իսկէնտէր Տէլիկէօյճեան, Կէմէրէկ (Սվազ), 6։ Արմենակ Իսկէնտէր Տէլիկէօյճեան, Կէմէրէկ, 5։ Սարգիս Լեւոն Խաչերեան, Մանճըլըն, 10։ Արմէն Կարապետ Կարապետեան, Սաթըլը (Եոզկատ), 6։ Նազար Խաչէր Մանճալեան, Կեսարիա, 11։ Պետրոս Կարապետ Զազմազեան, Կեսարիա, 9։ Յակոբ Տէտէ Ավրաթլեան, Պրունգշլա (Եոզկատ), 8։ Յարութիւն Պերովբէ Երէցկինեան, Կիւրտին (Պողազլեան), 9։ Տիրան Տիրան Տիրանեան, Կեսարիա, 8։ Միհրան Վարդան Գոճատէմիրճեան, Պրունգշլա, 12։ Կիւլպէնկ Սամուէլ Վարդավառեան, Թէրգիլի, 10։ Արմենակ Յովհաննէս Աւագեան, Կէօվճէլի (Պողազլեան), 10։ Մուրատ Ռափայէլ Պէշիշեան, Կէօվճէլի, 10։ Աբրահամ Արտաշէս Ալաճաճեան, Թալաս, 11։ Սուքիաս Ճիվան Նազգաշեան, Կէմէրէկ, 15։ Յարութիւն Պէրովբէ Պէշիշեան, Իւրնէճ, 15։ Մարտիրոս Վարդավառ Արապեան, Ուզունլու, 9։ Նուրհան Գէորգ Պէշիշեան, Եոզկատ, 15։ Տիգրան Կարապետ Սէլվէրեան, Կեսարիա, 15։ Աւագ Դանիէլ Դանիէլեան, Կիւրտին, 15։ Յարութիւն Ալիքսան Տէլիօղլանեան, Կիւրտին, 15։ Յարութիւն Խաչէր Հապէշեան, Զաթ, 16։ Կարապետ Յովհաննէս Պետիկեան, Զաթ, 17։ Կիւլպէնկ Համբարձում Զօփուրեան, Մէնթէշէ, 18։ Ամբակում Մեսրոպեան, Ուզունլու, 19։

ԱՂՋԻԿՆԵՐ. — Պերճուհի Տիգրան Մազմանեան, Սվազ, 9։ Վարսենիկ Տիգրան Մազմանեան, Սվազ, 7։ Եւա Խաչէր Պէշիշեան, Գանկալ, 7։ Թագուհի Արտաշէս Ալաճաճեան, Թալաս, 8։ Ֆիլոր Տիգրան Մալխասեան, Պողազլեան, 7։ Թագուհի Միքայէլ Պօլատուկեան, Պողազլեան, 12։ Լուսնթագ Մարգար Պօլատուկեան, Պողազլեան, 15։ Նազլը Տէտէ Ավրաթլեան, Պրունգշլա, 9։ Արշակուհի Մինաս Մինասեան, Իտէլի, 9։ Աղաւնի Յակոբ Գայաեան, Մէնթէշէ, 7։ Աղնիւ Յարութիւն Արմաղանեան, Կեսարիա, 7։ Մանիշակ Տիրան Տիրանեան, Կեսարիա, 7։ Նուրիցա Ստեփան Ինճալեան, Կէմէրէկ 7։ Վարդանուշ Աթանաս Աթանասեան, Էֆքէրէ, 9։ Եւակիւլ Աթանաս Աթանասեան, Էֆքէրէ, 7։ Աղջալոյս Աթանաս Աթանասեան, Էֆքէրէ, 6։ Սուլթան Լեւոն Խաչէրեան, Մանճըլըն, 13։ Մայրենի Գրիգոր Դանիէլեան, Բուլտուժին, 14։ Սիրարփի Ճիվան Նազգաշեան, Կէմէրէկ, 14։ Սիրվարդ Ճիվան Նազգաշեան, Կէմէրէկ, 6։ Սիրուհի Ճիւան Նազգաշեան, 10։ Զուարթ Ճիվան Նազգաշեան, Կէմէրէկ, 6։ Իմաստիկ Միսաք Էյլէնճեան, Մէնթէշէ, 16։ Շահէնէ Խաչէր Կէտիկեան, Հաճըն, 23։

ՎԱՅՄԱՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Գերման հանրապետութեան Սահմանադրութեան տասնամեակը մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ կիրակի օր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ։ Պերլինի մէջ առտուան ժամը 11ին պալատի հրապարակին վրայ համախմբուեցան «Հանրապետական Դրօշ»ի 150,000 անդամները։ Նախագահ Հէօրսինկ ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ շուտով պիտի վերնայ Գերմանիան եւ Աւստրիան բաժնող սահմանագլուխը. յետոյ յարձակեցաւ ազգայնականներուն եւ համայնավարներուն դէմ, որոնք բրտօնէն կը քանդեն ինչ որ հաճոյ չէ իրենց։

Կէսօրին հանդիսաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Ռայխսթակի մէջ, ներկայութեամբ Հինտէնպուրկի, Նախարարներու եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու։ Ճառեր խօսեցան Ներքին Նախարար Սէվէրինկ եւ պատմաբան Նախար գոր. Կրէօներ։ Սահմանադրութեան հօր՝ Հուկօ Փրայսի կիսանդրիին բացումը կատարուեցաւ Ռայխսթակի մէջ։

Այս արարողութենէն վերջ, Հինտէնպուրկ աչքէ անցուց Ռայխսվէրի պատուոյ գումարտակը, որ տողանցք կատարեց։

Կէսօրէն վերջ Թմբիներու ծառուղիին վրայ տողանցք կատարեցին Հանրապետական դրօշ»ի զանազան խումբերու դրօշները։ Շաբաթ գիշեր ջահազնացութիւն մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ 3000 նուագածուներու։

Քէօլնի, Միւնիխի, Համպուրկի, Տրէզտընի, եւ այլ քաղաքներու մէջ եւս մեծ հանդէսներ կատարուեցան։

Այս առթիւ գերման կառավարութիւնը կտրել տուած է 10 միլիոն ռայխսմարք արժէքով 5 մարքնոց մետաղեայ դրամները, մէկ կողմէ Հինտէնպուրկի պատկերով, միւս երեսին վրայ գրուած՝ «Հաւատարիմ Սահմանադրութեանը»։

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Յայտնի է թէ վերջին օրէնքի խիստ տրամադրութիւններուն համաձայն, գաղթականներու Ամերիկա մուտքը չափազանց դժուարացած է։

Եւ ինչպէս ոգելից ըմպելիներու արգելքը զարգացուց մաքսանենգութիւնը, նոյնպէս նոր օրէնքը երեւան բերած է օտարականներու գաղտնի մուտքի գործառնութիւնները...

Գաղտնի մուտքը կը կիրարկուի գլխաւորաբար երեք սահմաններէ,— Մեքսիկա, Գանատա եւ Քուպա։

Քուպայէ անցքը ամէնէն դիւրինն է։ Ամենէ մը ի վեր շոգեմակոյկ մը կանոնաւոր կերպով կը փոխադրէր գաղտնի ճամբորդներ։ Ոստիկանութիւնը որոշեց խորամանկութիւն բանեցնել ձերբակալելու համար այս ճամբորդներու մաքսանենգները։ Լրտես մը, ծպտուեցաւ եւ իբր գաղտնի անցորդ յաջողեցաւ տեղ գրաւել շոգեմակոյկին մէջ ուրիշ 11 ճամբորդներու հետ, որոնք չունէին Ամերիկա մուտքի որեւէ արտօնութիւն։

Ոստիկանութեան շոգենաւը կը հետապնդէր մաքսանենգներու շոգեմակոյկը որ երբ ծովուն բացերը հասաւ, մեկնումէն ժամ մը յետոյ, ստիպուեցաւ կանգ առնել, ոստիկանութեան հրամանով։ Ոստիկանները խուժեցին ներս եւ սկսան խուզարկութեան։ Բայց հակառակ իրենց բոլոր ճիգերուն, չկրցան գաղտնի անցորդներէն որեւէ հետք գտնել։ Անհետացած էր նոյնպէս իրենց ծպտուած ընկերը։ Նաւազները ձերբակալուեցան բոլորը եւ խիստ հարցաքննութեան մը ընթացքին, խոստովանեցան իրողութիւնը։ Ամէն անգամ որ վտանգի մը կ'ենթարկուէին կամ հետապնդուած ըլլալու կասկածն ունէին, ծով կը թափէին գաղթական ճամբորդները։

Այս կերպով անհետացուցեր էին քանի մը հարիւր անձեր։

ԹՈՔԱԽՏԻ ԴԱՐՄԱՆԸ...

Վերջերս վիրաբոյժներու համաժողով մը տեղի ունեցաւ Պերլինի մէջ։ Այս առթիւ փրոֆ. Հիւկօ Հաւքէ, Պրեսլաւ քաղաքի Հերըն փրոթէշ հիւանդանոցին աւագ վիրաբոյժը, յայտնեց թէ փարաֆինի ներարկումը թոքերու ուռախտային խոռոչներուն մէջ լաւ արդիւնքներ կուտայ։ Փարաֆինը քարիւղային նիւթ մըն է։

Նոյն փրոֆը «Էսօշիէյթըտ Փրէս»ի թղթակցին ալ հետեւեալը յայտարարած է։

«Տասնըվեց տարիէ ի վեր թոքային վիրաբուժութեան ծանօթ է փարաֆինի ներարկումը խոռոչներուն մէջ, սակայն շատ յաճախ գործածուած չէ։ Այսօր նպատակն է, բոլորովին բացորոշ պայմաններու տակ, ազատել թոքերու այն խոռոչները որոնք վարակուած են թոքային ուռախտէ, մանաւանդ թոքերու վերին բլթակի խոռոչներուն մէջ որոնք կ'արգիլեն բուժման ընթացքը։

«Դարմանումը հետեւեալն է. — Թոքային բլթակներու հիւանդ մասերը կը բաժնուին զգուշութեամբ կուրծքի միւս մասերէն եւ այս եղանակով խոռոչները կը փճացուին։ Այն ատեն յառաջ կուգայ միջոց՝ թոքերու եւ միւս մասերուն միջեւ։ Փարաֆինը կակուղ ձեւընկալ պայմաններու մէջ կը դրուի այնպէս մը որ խոռոչները կը մնան տափակցած եւ բուժման ընթացքը կրնայ սկսիլ։ Կակուղ ձեւընկալ պայմաններու մէջ հալումի կէտը փարէնայթ 105.6 է»։

Փրոֆ. Հաւքէի մեթոտը Պերլինի գիտական շրջանակներու մէջ կը նկատուի կարեւոր փոխարինում մը կուշտի մասերու վիրաբուժական ներհատման։ Մինչեւ հիմա փարաֆինը կը գործածուէր միայն թոքային վէրքերու համար։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Զօրավար Անդրանիկի մարմինը վերջին անգամ փոխադրուած է Փէր-Լաշէզի մէջ 94րդ Division, 1ère Ligne, face 97—33)95, Gambettaի մեծ մուտքին մօտերը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հայերու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ մեր քաղաքին մէջ։ Գործերու առատութիւնը եւ կեանքի համեմատաբար աւելի հանգիստ պայմանները այս տարի ալ դէպի հոս կը քաշեն հայրենակիցներու բազմութիւն մը։

Գաղութիս մէջ գործող միութիւններ չեն պակսիր։ Կան նոյնիսկ պէտք եղածէն ալ աւելի թիւով։ Ամէնքն ալ հետամուտ են իրենց առաջադրած նպատակին իրագործման։ Ոմանք կը ջանան շինել, ուրիշներ՝ քանդել։

Մեսրոպեան տառերը մեր մանուկներուն ճանչցնելու հարցը՝ որ աւելի փարթամ գաղութներու մէջ դեռ կը մնայ անլոյծ, հոս շատոնց գտած է իր լուծումը։ Շնորհիւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղին եւ Ազգ. Միութեան վարչութեան ճիգերուն եւ նաեւ եռանդուն մանկապարտիզպանուհիի մը անձնուիրութեան, հաստատուած է հայերէնի դասընթացք մը, որուն կանոնաւորաբար կը հետեւին տասնըվեց երախաներ, մանչ թէ աղջիկ։

Դասերը տեղի կ'ունենան մասնաւորապէս վարձուած սրահի մը մէջ՝ որուն ծախքը կը հոգայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը։

Դիւրութեամբ առնուած է նաեւ կառավարական արտօնութիւնը։

*** Անցեալները տեղի ունեցաւ Ազգ. Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը։ 60է աւելի հայրենակիցներ փութացած էին լսելու Միութեան գործունէութեան տեղեկատուութիւնը եւ ընտրելու վարչական նոր կազմը։ Նախկին վարչութիւնը նոյնութեամբ վերընտրուեցաւ։

*** Այս ամառ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունեցաւ փայլուն գործունէութիւն մը։ Իր մարզիկներուն միջազգային գետնի վրայ ձեռք բերած յաջողութիւնները ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախաձեռնութեամբ էր որ կազմուեցաւ նաեւ «Լոյս» գրադարանը որ հետզհետէ կը ճոխանայ։

Պիտի ուզէինք որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ձեռնարկէր նաեւ սկաուտական խումբի մը կազմութեան։ Վ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՀԱՄՈԶՈՒՄԻ ԽՆԴԻՐ

— Գեղանի աղջիկ է Աննա Ժօռտանիան, ըսաւ հարիւրապետ Ռուպէնօֆ, գաւաթը եռոտանիին վրայ անփութօրէն դնելով։ Գեղանի՛ աղջիկ, սակայն դիւրամատոյց։

Պօրիս Կուրիանին մէկ ոստումով ոտքի ցատկեց.

— Կը բաւէ՛. գոչեց ան. կ'արգիլեմ ձեզ որ այդ շեշտով խօսիք Աննա Ժօռտանիայի մասին։

— Օ՛հ, օ՛, գոչեց հարիւրապետ Ռուպէնօֆ իր անխռովձայնով տեղակալ, կարծեմ թէ ինքզինքնուդ թոյլ կուտաք ինծի հրաման մը տալու։

Պօրիս եղունգները ափը մըխրճեց արիւնելու աստիճան։

— Ներողութիւն, հարիւրապետ, զարհուրելի ամբաստանութիւն մը ըրիք Աննա Ժօռտանիայի հասցէին եւ ես կ'ուզէի գիտնալ...

— Ուրեմն կը ճանչնա՞ք այդ անկամարդ աղջիկը։

— Նշանածս է։

Հարիւրապետ Ռուպէնօֆին, ակաթէ գուշի մը մէջէն արեւածաղիկի հատիկ մը վերցուց եւ կոտրեց իր ճերմակ ակռաներուն տակ։

— Է ուրեմն, լաւ խորհուրդ մը ձեզի, տեղակալ, եթէ ձեր ամուսնական կեանքին անդորրութեան արժէք կուտաք, մի՛ ամուսնանաք այդ աղջկան հետ։

Եւ առանց այլեւս իր ստորադաս սպայով զբաղելու, հարիւրապետ Ռուպէնօֆի ձեռքը երկնցուց քովի սեղանին, ուր դէզ մը օտար լրագիրներ կային։

Պօրիս Կուրիանին բրտօրէն իր պետին բազուկը բռնեց ու գոչեց.

— Կամ ամէն բան կ'ըսէք ինծի, կամ կը մենամարտինք։

Սակայն նոյն վայրկեանին զգաց որ ոտքը գետնէն կը կտրի, երկու ձեռքեր բռնած էին իր մէջքը եւ այսպէս, տնդիմադրելի մղումի մը ներքեւ գնաց ինկաւ կաշեպատ բազկաթոռի մը վրայ, որ կը գտնուէր երկու պատուհաններու միջեւ։

Քօմիսարով, հնգահամբոյր եւ հանդարտ հսկան, որ ուսերուն վրայ արծաթէ երկու աստղ ունէր, կարեկցութեամբ նայեցաւ իր գերագրգռուած ընկերոջ։

— Կը նեղես ինծի, չէ՞, Թեթեւ քիչ մը յանկարծ շարժեցայ, սակայն մարդ այս աստիճան ինքզինքը չի կորսնցներ, յանցաւոր ես որ Ռուպէնօֆի պէս պետի մը վրայ կը յարձակիս. խնդիրը կը մենէր եթէ ուրիշի մը հետ ըլլար։

— Պիտի մենամարտինք, կրկնեց Պօրիս վայրագ յամառութեամբ։

Հսկան գլուխը շարժեց։

— Ցիմարութիւններ դուրս կուտաս. շատ լաւ գիտես որ գնդապետը երբեք չպիտի արտօնէ որ մենամարտի ելլես քու մէկ գերագասիդ հետ։ Մերինին պէս զօրագունդի մը մէջ, այս երեւոյթը վերջն է ամէն կարգապահութեան։

Պօրիս բռունցքները սեղմեց։

— Եւ ով քեզի կ'ըսէ որ...

Սակայն անմիջապէս իր խօսքը կտրեց, որովհետեւ երկու զինուորներ այդ պահուն աղցան ներս կը բերէին։ Պէտք չէր պարզ զինուորներ խառնուէին իրենց ներքին կեանքին, որ խորհրդաւոր ու ազդեցիկ բան մը ունէր միշտ անոնց աչքին։

***

Դղեակատիրուհին սիկարէթ մը վառեց, յետոյ իր քեռորդւոյն պատասխանելէ առաջ պահ մը խորհեցաւ.

— Շատ դժուար բան մը կը խնդրես ինձմէ, եթէ Ռազվիլիէֆ դեռ հեծելազօրքին գլուխը գտնուէր դիմում մը պիտի կատարէի, սակայն ներկայիս պաշտօնով ճարոն մեկնած է եւ յաջորդը չեմ ճանչնար։

— Հապա եթէ կայսրուհիի՞ն խօսինք, թելադրեց Պօրիս Կուրիանին, պառաւ տիկնոջ ձեռքը քնքուշօրէն այտերուն տանելով։

Կայսրուհի՛ն, ըսաւ տիկինը ժպտելով, ինչպէ՛ս.

— Ձեզի կը սիրէ եւ վստահութիւն ունի ձեր վրայ։

— Այդ կա չբաւեր որ քեզի ի նպաստ նման կարգադրութիւն մը ընէ.

— Օ՛, ինչո՞ւ։

— Դուն կ'ըսէիր թէ աստիճանի բարձրացման համար երեք տարի ունիս տակաւին։ Մասնաւոր պատճառ մը չկայ որ հարիւրապետի աստիճան առնես քսաներկու տարեկանիդ մէջ։

— Մասնաւոր պատճառ կայ, ըսաւ Պօրիս, որուն աչքերէն փայլակ մը անցաւ.

— Ո՞րն է։

Տեղակալը լռեց. չէր ուզեր դղեակատիրուհիին յայտնել թէ խնդրոյ առարկայ աստիճանագիրը կ'ուզէր ձեռք ձգել հարիւրապետ Ռուպէնօֆի հետ չափուելու համար իբրեւ հաւասարէ հաւասար։

— Օ՛, մօրաքոյր խօսք տուէք որ փորձ մը պիտի ընէք, մրմնջ ց Պօրիս այն փաղաքուշ ձայնով, որ մեծ ազդեցութիւն կ'ընէր պառաւին վրայ։

— Ա՛, քեզի կարելի չէ ոեւէ բան մերժել, եզրակացուց պառաւ տիկինը ժպտելով։

... Արդ, տեղակալ Պօրիս Կուրեանին Զատկէն առաջ հարիւրապետի աստիճանին բարձրացաւ։ Այս գայթակղեցուցիչ բարձրացումին լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ զօրագունդի սպաներուն մէջ, զայրոյթ, ապշութիւն եւ յարգանք յառաջ բերելով։

Քօմիսարով, որ Պօրիսի մտերիմ մնացած էր, պաշտպանեց զայն, ընկերներուն քով։

— Հանգիստ ձգեցէք զայն, ձեզ անցնելու համար չէ... միակ բանի մը կարեւորութիւն կուտայ, վրէժ լուծել։ Ռուպէնօֆին անարգած է անոր նշանածը, ու հիմա մորթը բուպլի մը իսկ չարժեր...

Հին եւ նոր երկու հարիւրապետներու այս թշնամութիւնը անսպառ նիւթ դարձած էր զօրագունդին մէջ եւ սպաները կատաղօրէն կը խօսէին երկուքին բաղդի մասին։ Եւ բոլորն ալ անձկութեամբ կը սպասէին որ Կուրեանին հրապարակաւ ասպարէզ կարդայ, ինչպէս յայտնած էր Քօմիսարով։

Օր մը անցաւ, յետոյ օր մը եւս. սակայն Պօրիս չէր երեւար զինուորական ակումբին մէջ, ուր ամէն գիշեր Ռուպէնօֆին անվրդով իրեն կը սպասէր ժամը ինն էն տասնըմէկ վոթքա խմելով եւ արեւածաղիկի հատիկներ ծամծմելով։

Նորընտիր հարիւրապետը իր աշխատանքը աւարտելուն պէս կ'անյայտանար եւ չարամիտները կ'ըսէին թէ անիկա կը քաշուէր վերնաքաղաքի մէկ տան մէջ, այս Աննա Ժօռտանեայի քով, զոր հրապարակաւ յայտարարած էր թէ իր նշանածն էր։

Գիշեր մը, Քօմիսարով առանց այլեւս համբերելու, գնաց աղջկան տունը ու իրաւամբ գտաւ Պօրիսը, որ եռանկիւնաձեւ պալալայքայի մը (նուագարան) թելը կը շտկէր։

— Խնթխնալի՛ք բան է, բարգանչեց սպան Պօրիսին հետ գլուխ գլխի գտնուելուն պէս. մեր ընկերները կատղած են քեզի դէմ։ Աշխարհի չորս ծագերուն յայտարարելէ վերջ թէ Ռուպէնօֆին գլուխը պիտի թռցնես, հարիւրապետ ըլլալուդ պէս, հիմա ամէնուն աչքէն կ'անյայտանաս ու կը պահուըտիս, անբացատրելի է քու վարմունքդ։

— Քեզի համակարծիք չեմ, պատասխանեց Պօրիս Կուրեանին ամենամեծ հաստատամտութեամբ։ Առաջ, շատ բնական էր որ Ռուպէնօֆի հետ ուզեցի մենամարտիլ։ Այն ատեն կորուստս չնչին էր... իսկ հիմա երեւակայէ բարեկամս որ իմ աստիճանակիցներուն ամէնէն երիտասարդ սպան եմ ես.. հարիւրապետ քսաներկու տարեկանիս... այս հաշուով քառասունիս մէջ զօրավար պիտի ըլլամ... անկեղծօրէն կը հաւատա՞ս որ արժանապատուութեան պարզ գոհացումի մը համար պիտի ելլամ ապագաս վտանգեմ։

Ա. Ժ.

լիառ մարքի ապրանք պէտք է յանձնէ, բացի այն 350 միլիոն մարքէն, զոր կը ստանայ Անգլիա իբրեւ տուրք Գերմանիոյ ներածումներու վրայէն, համաձայն Recovery Actի. այս ալ ապրանքով վճարումի եղանակ մըն է: Անգլիացիները չեն ուզեր գործադրել Եընկի ծրագիրը, որովհետեւ իր ստանալիք ապրանքները առաջին տարին 750 միլիառը չպիտի անցնին, ու տասը տարուան մէջ 300 միլիոնի պիտի իջնէ. այս հաշուով 1930ին ապրանքով վճարումը պիտի ներկայացնէ 540 միլիոն մարքի արժէք, փոխանակ Տօուըսի ծրագրի մէկ միլիառին:

Նախարարը ըսաւ թէ Գերմանիա չի կրնար պահանջել անշուշտ որ յաւիտեան տեւէ Վէրսայլի դաշնագրին պարտադրած գերութիւնը, ու կոչ ըրաւ տնտեսական համերաշխութեան, շեշտելով չմոռնալ որ Գերմանիա Եւրոպայի տնտեսական սիրտն է:

Իտալական պատուիրակ Փիրէլլի եւս պաշտպանեց տնտեսական համերաշխութեան տեսակէտը: Սխալ է Անգլիոյ այն մեղադրանքը թէ Իտալիա շատ ածուխ գնած է Գերմանիայէն. պատերազմէն ի վեր Իտալիոյ մէջ ածուխի սպառումը 100ին 30 աւելցած է եւ Անգլիայէն գնուած ածուխին քանակն ալ շատցած է:

⁂ Քաղաքական յանձնաժողովին մէջ հետզհետէ աւելի եւս կը շեշտուի Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ տեսակէտներուն հակառակութիւնը՝ Հռենոսի պարպումին մասին: Շթրեզէման պահանջեց անմիջապէս պարպել Հռենոսը, ձմեռէն առաջ, մինչ Պրիան պատասխանեց որ վտանգաւոր գործ պիտի ըլլայ փութացնել քաղաքական յանձնաժողովի աշխատանքները եւ Հռենոսը պարպել կարճ ժամանակի մէջ, երբ դեռ ելմտական յանձնաժողովը իր գլխաւոր աշխատանքներուն չէ սկսած եւ նիւթական դժուարութիւններ կան արագ պարպումի մը համար:

Շահին եղբայրը (?) ձերբակալուած

Թեհրանէն կը հեռագրեն Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւնի.—

Բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան օգոստոս 11ին, Շահին դէմ դաւադրութիւն սարքելու յանցանքով. միւս կողմէ խափանուեցաւ երկրին ամէնէն ժողովրդական թերթը:

Շահին եղբայրը՝ իշխան Նոսրաթ Տովլէ բանտարկուեցաւ եւ Նախկին ելմտական նախարարը՝ որ բանակի սպայ է, ատրճանազուրկ եղաւ նոյն օրը՝ հարաւային ուժերու վերին հրամանատարին հետ՝ իբրեւ ապստամբութեան դրդիչ: Պատերազմական ատեանը պիտի դատէ զանոնք:

⁂ «Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ ձերբակալուողն է զօրավար Մոհամմէտ Հիւսէյին Միրզա, եղբայրը ելմտական նախարար իշխան Ֆիրուզ Միրզայի, որ յունիսին ձերբակալուեցաւ: Իբրեւ զեղծարար ձերբակալուած է նաեւ ուրիշ յայտնի զօրավար մը:

Սիոնական համագումարը փակուած

Ցուրիխի Սիոնական համագումարը փակուեցաւ կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Վերջին ժողովը տեւեց 12 ժամ, շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ: Ընտրուեցաւ 13 հոգինոց նոր գործադիր մարմին մը՝ մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներու, իրենց գլուխն ունենալով փրոֆ. Խայիմ Վայցմանն ու Նաում Սոքոլովը:

Կիրակի կէսօրէն վերջ գումարուեցաւ Հրէական Գործակալութեան առաջին համաժողովը, որուն կը մասնակցէին 112 հոգի սիոնական կազմակերպութիւններէն եւ 112՝ ոչ-սիոնականներէ: Ճառեր խօսուեցան Պաղեստինի վերաշինութեան ի նպաստ: Զուիցերիոյ համադաշնակցային խորհուրդին կողմէ Նախարար Տինիշէր իշխանութեանց ողջոյնները հաղորդեց:

⁂ Վերջին նիստերէն մէկուն մէջ, Սիոնական համագումարը 30ի դէմ 231 ձայնով որոշած էր վերակազմել Հրէական Գործակալութիւնը (Jewish Agency), ստեղծուած Պաղեստինի հոգատարպետութեան՝ Անգլիոյ կողմէ: Այս Գործակալութեան մէջ Սիոնականներուն հաւասար ներկայացուցիչներ պիտի ունենան հրէական ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք շահագրգռուած են Պաղեստի մէջ Հրէական Ազգային Տուն մը կազմակերպելու հարցով: Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է ուժ տալու այս Գործակալութեան:

Ռուսերթուրք առեւտրական վէճը

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ ռուսեւթուրք առեւտուրի բանակցութիւնները շատ առաջացած են: Արտածուելիք ապրանքներու ցուցակը շուտով պատրաստ պիտի ըլլայ: Խորհրդային իշխանութիւնը ետ ղրկուած կաշիները ընդունելու հաւանութիւն չէ յայտնած եւ կը յամառի մերժել, պնդելով որ անոնք թրքական ապրանք չեն: Կաշիները քննող մասնագէտները յայտարարած են թէ կաշեգործութիւնը վերջերս այնքան զարգացած է Թուրքիոյ մէջ, որ կարելի չէ զանոնք զանազանել եւրոպական գործերէն: Մասնագէտները դիտել կուտան նաեւ թէ քիմիական տարրալուծումը չի կրնար փորձի հիմ ծառայել:

Երկու միլիոնի գոհարեղէն կողոպտուած

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9.15ին երբ Րիվոլի փողոց թիւ 222ի իր խանութը բանալով ներս մտաւ, հրեայ գոհարավաճառ Քահն նշմարեց որ գիշերը գողեր մտած եւ իր դրամարկղը քանդած էին, կողոպտելով անոր պարունակութիւնը:

Դրամարկղը, որուն բարձրութիւնը 80 եւ լայնքը 60 սանթիմեդր էր, երկու բաժիններ ունէր. առաջին բաժնին մէջ զետեղուած էին մէկուկէս միլիոն ֆրանք արժէքով գոհարեղէններ (մանեակ, մարգարիտ, մատնի, շողակն եւն). երկրորդ բաժնին մէջ կար 140,000 ֆրանք թղթադրամ: Գողերը տարած էին ո՛չ միայն այդ բոլորը, այլեւ ցուցափեղկի մը մէջէն թըռցուցած էին 10,000 ֆրանք արժէքով գոհարեղէն, յետոյ փախած՝ հոն ձգելով քանի մը ձմեր եւ դրամարկղը բանալու ծառայող պատրուգաւոր գործիք մը:

Ոստիկանապետ Լապա եւ քարտուղարը անմիջապէս դէպքին վայրը փութալով նախնական քննութեան ձեռնարկեցին եւ ձեռքի ու ոտքի բազմաթիւ հետքեր առին:

Կը կարծուի թէ գողերը շատ լաւ ծանօթ էին խանութին գործերուն:

Վնասը մօտ երկու միլիոն ֆրանքի կը հասնի:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «La Petite Source» սրճարանը, մէթրօ Օտէոնի դիմացը: Կարեւոր Օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի կողմէ Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, վաղը Հինգշաբթի: Կը խօսի Ընկ. Կ. Սասունի:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն ենթակոմիտէին կողմէ: Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն:

դերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

31 Օգոստոս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլայի սրահը:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

8 Սեպտեմբեր Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին՝ «Ազատութեան Լոյս» թատերասրահը:

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու, կը ներկայացուի՝

ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՆ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

Կը խնդրուի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականները:

Մ Օ Տ Օ Ր Է Ն, Մ Օ Տ Օ Ր Է Ն
Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿ-ԱՐԾՒԻԻ ԿՈՂՄԷ

կ'երգեն հայերէն ազգ. եւ ժողովրդական երգեր, իտալերէն նշանաւոր օփերաներ, ռուսերէն ռոմանսներ, —երգախառն պատկերներ եւայլն:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Փարիզի Շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու գանձապահները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին La Petite Sourceի ներքնայարկը, մէթրօ Օտէոնի դիմացը: Ներկայանալ սնտուկի տետրերով եւ ընկերներու լիակատար ցանկերով:

Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ:

Քաշանի Արծիւ խումբի ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Մինաս Ալթունեանի բնակարանը, 17 Rue Empère, Cachan:

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Սէն Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը:

Գ Ա Ի Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան): Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ընտանեկան հաւաքոյթը վաղը Հինգշաբթի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամարի անտառը: Փորթ Վէրսայլէն առնել թիւ 89 թրամուէյը և իջնել թերմինիւս:

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պոյեանքուռի մասնաճիւղի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Պիւրօ-տը Թապայի մէջ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Ապատան, Ա. Ա.— Յուկէս անգլ.:

Սկսանք ղրկել:

Լանսէյ, Ս. Ճ.— 35:

Ռոման, Սօլ.— 50:

Մարսէյլ, Ա. Հ.— 70:

Սէն Թ'Արոման, Ա. Թ.— 35:

Քլէռմոն Ֆէրրան, Գ. Թ.— 35:

Պէյրութ, Գործ. Սահ.— 600:

Նիշապուր, Դան. եւ Իսրայէլ.— 130.15:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Chez Orchebant, Cère, (Indre et Loire): Իմացնել Յառաջի վարչութեան:

— Եօզղատ Իյտէլիցի Հայրապետ Խաչերեան, հօր անունն Իսէպ, մօր անունն Շուշան: 1924ին կը գտնուէր Ճիպէյլի որբանոցը (Սուրիա), 1925ին ղրկուած է Լաթաքիա: Գրել Յառաջի:

— Հաճի եւ Կարապետ Խաչիկեան, նոյնպէս Եօզղատ-Իյտէլիցի հօր անունն Խաչատուր, մօր անունն Պանանուշ: 1924ին կը գտնուէին Ճիպէյլի որբանոցը. 1925ին փոխադրուած են Անթիլիասի որբանոցը: Գրել Յառաջի:

Ազգակէն կը խնդրուի արտատպել:

Գործ կը փնտռէ

Գործունեայ երիտասարդ մը, որ գիտէ հայ., ֆրանս., յունար., թուրքերէն եւ արաբերէն նաեւ հաշուակալութիւն, կրնայ ստանձնել պանդոկի, ճաշարանի եւն. վարիչի պաշտօններ: Դիմել «Յառաջ»ի միջոցաւ G. M.

EMPIRE Միւզիք-Հօլ. 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - EDIT. 208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

15 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1034 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐԿԵՑԷՔ, ԱՅՈ՛, Ի ՍԷՐ ԼԵՆԻՆԻ

Այսօր, երկրորդ էջին մէջ, ներկայացուցած ենք լուրջ խնդիր մը, որ մինչեւ հիմա անուշադրութեան մատնուած էր։

Թիֆլիսի եւ Երեւանի հայատառ թերթերը սկսեր են մտամտանջուիլ հայերէնի տապնապէն։ «կացութիւնը աւելի քան վտանգաւոր է», կ'աղաղակէ յօդուածագիր մը «Պրոլետար»ի մէջ։ Եւ այս առթիւ ալ, ինչպէս միշտ, վկայութեան կը կանչէ Լէնինը։

Սրտանց կը շնորհաւորենք այս նոր պայքարը, առանց քրքրելու անոր մեկնակէտը կամ շարժառիթը։ Եւ կը հաւատանք որ պիտի յաջողի, եթէ յառաջ տարուի անկեղծօրէն, առանց քաղաքականութիւն խառնելու։ Մանաւանդ որ, պայքարը համաձայն է խորհրդային «չէրիաթ»ին։ Առանձնապէս՝ Լէնինի տեսակէտներուն։

Ու այժմ, պայքարը կը մղուի լեզուի պարզութեան համար։ Ո՛չ հնամոլութիւն, ոչ ալ այլանդակ նորաբանութիւններ կամ օտար բառեր։

«Արդեօք ժամանակը չէ՞ կռիւ յայտարարել առանց անհրաժեշտութեան օտար բառեր գործածելու դէմ», — գրեր է Լէնինը, տարիներ առաջ։

Առանց Լէնին ըլլալու, մենք եւ մեզի պէս շատեր տարիներէ ի վեր կը մատնանշենք այս չարիքը, որ Կովկասէն ծնաւ, եւ որ զարհուրելի չափերու հասած է այսօր, խորհրդային աշխարհին մէջ։ Ինչ որ կը գրենք ու կը խօսինք, ջուրի ձայն կուգայ նոյնիսկ մեր ընկերներուն։ Մինչդեռ ամբողջ վէճը կ'ամփոփուի շատ պարզ բանաձեւի մը մէջ,— այն ինչ որ մէջտեղ կը հանեն այսօր Լէնինի անունով.

— «Օտար բառեր կը գործածենք առանց անհրաժեշտութեան. կը գործածենք զանոնք սխալ կերպով։ Ի՞նչ հարկ ըսել «դէֆէկտ»-ներ, երբ կարելի է ըսել «Թերութիւններ», բացեր կամ պակասութիւններ։ Եթէ նոր կարդալ սորվողին համար ներելի է իբրեւ նորութիւն գործածել օտար բառեր, այդ աններելի է գրագէտին համար»։

Համրանք ունի՞ն այն օտար բառերը, որ կը վխտան Կովկասի թէ արտասահմանի թերթերուն եւ գիրքերուն մէջ, եւ կը գործածուին «առանց անհրաժեշտութեան»։ Առէք արեւելահայ բարբառով— նոյնիսկ արեւմտահայ լեզուով— հրատարակութիւններ եւ շարեցէք, առանց երկար բարակ պրպտումներու.—

Տրադիցիա (*աւանդութիւն*), կուլտուրա (*մշակոյթ*), էկսպլոատացիա (*առաքում, նաեւ արշաւախումբ*), ակտիվ (*գործօն. ելմտական տեսակէտով՝ մուտք*). պասիվ (*կրաւորական. նաեւ՝ ելք*). դիրեկտիվ (*ուղեցոյց*). ինդուստրիալ (*ճարտարագործական, արդիւնաբերական*). ռէակցիա (*յետաշրջում, հակազդեցութիւն եւայլն*). նիւանս (*երանգ, նրբութիւն*). դիսցիպլինա (*կարգապահութիւն*). դիլետանտ (*շահարաժին, փայ*). ժուռնալիստ (*օրագրող, լրագրող*). էնտուզիազմ (*խանդավառութիւն*). ինտերվէնցիա (*միջամտութիւն*). ինֆորմացիա (*տեղեկութիւն, տեղեկատու*). բազա (*խարիսխ, յենակէտ*). բուֆեր (*թումբ, պատուար*). էլէմէնտ (*տարր*). էներգիա (*եռանդ, ուժ*)։

Անոնք որ չեն գիտեր այս բառերը եւ դեռ հարիւրաւորներ, կը կարծեն թէ կը մեղանչեն գիտական ճշդութեան դէմ, եթէ հայերէնը գրեն։ Մինչդեռ, օտար բառին հայերէնը յաճախ աւելի ճիշդ է եւ նուրբ, քան թութակաբար փոխ առնուած, աղճատուած ֆրանսերէնը, լատիներէնը, գերմաներէնը կամ ռուսերէնը։

Այստեղ լեզուաբանական քննութիւն չէ որ կը կատարենք։ Ուստի օրինակ մըն ալ, իբրեւ լուսաբանութիւն։ Կովկասահայ գրութիւններու եւ թերթերու մէջ միշտ կը հանդիպինք հետեւեալ բացատրութեանց,— «Պրովոկացիոն լուրեր». «Ռեպառացիոն հարց» եւն.: *Ծիծաղելի չէ՞։ «Պրովոկասիոն»ը՝ գոյական, կը գործածուի իբրեւ ածական. Նոյնպէս «ռեպառասիոն»ը։ Առաջինը ըսել կ'ուզէ գրգռիչ, բանսարկու լուրեր. երկրորդը՝ կ'ակնարկէ գերմանական հատուցումներու (կամ դարմանումներու) հարցին. եւ այդպէս ալ պէտք է գործածուի։*

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, կ'ուզէինք մենք ալ հեռուէն օգնել Թիֆլիսի եւ Երեւանի մէջ բացուած պայքարին։ Եթէ տգիտութիւնն է պատճառը այս «վտանգաւոր» կացութեան, պատրաստ ենք սիւնակ մը յատկացնելու, օրը օրին մատնանշելով օտար գործածական բառերու բուն հայերէնը։

Մենք դէմ ենք թթու հայկաբանութեան, բայց անհանդուրժելի կը գտնենք որ մեր մտաւորականները, պարզ անհոգութեամբ, սովորամոլութեամբ կամ սոփեստութեամբ, խաթարեն մեր լեզուն։ Այս տեսակէտէն, շատ աւելի վտանգուած է արեւելահայ բարբառը, եւ ամէն մէկուն պարտքն է սանձահարել չարիքը։ Մանաւանդ որ, հայ բոլշեւիկները ուրիշ ախտ մըն ալ բեռցուցին այդ աղքատ եւ հարստահարեալ բարբառին վրայ, բոլորովին հակագիտական, տխմար եւ անճոռնի բառակազմութիւններով եւ ածանցումներով։ — «Աշխդիւսցիպլինա», «Լէնհեծգունդ», «Գավֆիզկուլտխորհ», «Գլխքաղլուսվար», «Գյուղմիասհարկ», «Յերգավհանձնաժողով», «Կուսդիսկուսիոն», «Փոխօգնկոմգանձարկղ»։

Եւ դեռ ինչե՛ր։ Կանգ ա՛ռէք եւ փրկեցէք, ի սէր Լէնինի...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Աքշամ» լրագիրը գիտել կուտայ, Մ. Բէմալի վերջին ճառին առթիւ.

— «Մարքսականութեան սկզբունքները Ռուսիոյ մէջ անգամ, խակ տեսութեան մը վիճակին հասած են։ Ու բոլշեւիկները անդադար զոհողութիւն ընելով այդ սկզբունքներէն, ստիպուեցան հին տնտեսութեան վերադառնալ։ Ռուսիոյ ներկայ համայնավարութիւնը պարզապէս բռնութիւն մըն է, որով քաղաքական խմբակ մը կ'ուզէ ամէն գնով վարչութեան ղեկը ձեռքէ չհանել։ Խորհրդային վարչութեան մէջ հետք իսկ չկայ Մարքսականութենէն։

Գալով մեր մէջ եղած համայնավարութեան, տգէտ կամ կեղծաւոր են բոլոր անոնք որ համայնավարի հանգամանք կուտան իրենք իրենց։ Այս երկու պարագաներէն դուրս կայ երրորդ մը, որ է երկիրը անկարգութեան մատնել եւ պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ։

Տգէտ են, որովհետեւ չեն գիտեր որ Թուրքիա ո՛չ գործարան ունի, ոչ ալ միլիոնաւոր բանուոր։ Հետեւաբար, մեր երկրին մէջ բոլշեւիկութեան մասին խօսիլը ծիծաղելի ցնքիշոթութիւն մըն է։

Եթէ տգէտ չեն, կեղծաւոր են, գիտակցաբար կը շարժին, ուրիշ ուժերու գործիք կը դառնան, օտար մեքենայութեան կը ծառայեն, ինչ որ աւելի կը մեծցնէ յանցանքը։

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ վերլուծում մը կը բաւէ երեւան բերելու համայնավարութեան էութիւնը։ Կազի փաշային ըսածին պէս, այս տեսակ «գաղտնի եւ աղտոտ ձգտումներու ետեւէն վազողներ, խառնակիչ, թշուառական, անհայրենիք եւ ապազգային դատարկապորտներ են»։ Եւ Հանրապետութեան նախագահին ըսածին պէս, ամբողջ ազգը պէտք է միտք պահէ այս կէտերը»։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Ժընեւի մէջ մէջ ներկայիս կը գումարուի համալսարանական կիներու համաժողովը, նախագահութեամբ Օսլոյի համալսարանի ուսուցչուհի Օր. Կլէտիչի։ Կը մասնակցին 220 պատուիրակներ, որոնք կը ներկայացնեն 33 զանազան ազգեր։

Ժողովին հաղորդուեցաւ 25 հազար ֆրանքի նուիրատուութիւն մը՝ Քարնէկիի հիմնարկութեան կողմէ։

Քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով կը պահանջուի որ երկրորդական կրթութիւնը աշակերտին տայ ծանօթութեանց ամուր հիմ մը եւ անոր մէջ զարգացնէ որոշ սովորութիւններ։ Ժողովը կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութենէն զբաղիլ երկրորդական կրթութեամբ, մանաւանդ ֆիզիքական ու բարոյական առողջութեան տեսակէտէ։

Դիւանի նախագահ ընտրուեցաւ Լոնտոնի համալսարանի փրոֆէսէօր տիկ. Քըլլիս եւ Ա. փոխ-նախագահ՝ տիկ. Շրայպըր, փաստաբան Ժընեւի մէջ։

ՏԱՔԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ ներկայիս Խուզիստանի՝ Պարսկաստանի հարաւ-արեւմտեան շրջանին մէջ սարսափելի տաք կ'ընէ։ Բոլոր դաշտային աշխատանքները կանգ առած են։

Շուքին մէջ 43 աստիճան տաք կ'ընէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՌԵՆՈՍԸ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ

Լահէյի մէջ, անգլիական պատուիրակութեան հրաւէրով երկու ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցան Հէնտէրսըն (Անգլիա), Պրիան (Ֆրանսա), Հիմանս (Պելճիքա) եւ Շթրէզէման Գերմանիա)։

Վարչապետ Պրիան համաձայն գտնուեցաւ կարելի եղածին չափ շուտ պարպելու գրաւուած հողերը եւ իր պաշտօնակիցներուն հաղորդեց թէ պատերազմական նախարարութեան զինուորական խորհրդականներուն եւ Մայանսի գերման բանակի հրամանատարութեան հետ խորհրդակցութիւն պիտի կատարէ՝ հասկնալու համար թէ՝ ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ սկսիլ պարպումը եւ ո՛րքան ժամանակ պէտք պիտի ըլլայ ֆրանսական սահմանագլուխը քաշուելու համար։ Պրիանի այս հաշտարար ու խաղաղասէր քաղաքականութիւնը լաւ տպաւորութիւն գործեց Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ, ուր կ'ըսուի թէ Փուանքարէի բացակայութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ ֆրանքեւգերման բարեկամութեան։

Հէնտըրսըն շեշտեց թէ Անգլիոյ նախորդ եւ ներկայ կառավարութիւններուն քաղաքականութիւնն է եղած Հռենոսէն քաշուիլ կարելի եղածին չափ շուտ։ Աւելցուց թէ վաղն իսկ 700 անգլիացի զինուորներ պիտի քաշէ Գերմանիայէն՝ եթէ միւսները համաձայնին։

Հիմանս ալ յայտարարեց թէ Պելճիքա պատրաստ է իր զինուորները քաշելու, անմիջապէս որ համաձայնութիւն գոյանայ պարպումի թուականին մասին, աւելցնելով որ շատ դժուար չպիտի ըլլայ պարպել 6000 պելճիքացի զինուորները։

∴ «Տէյլի Թելէկրաֆ» կը գրէ թէ Ֆրանսացիներու եւ Պելճիքացիներու հետ վերջնական համաձայնութիւն գոյանայ կամ ոչ, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է պարպել գրաւուած հողամասերը՝ տարին չվերջացած։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ

Ինչպէս կը տեսնուի, Լահէյի մէջ աւելի հաշտարար հով մը կը փչէ երկու օրէ ի վեր։ Հռենոսի պարպումին մասին համաձայնութիւն գոյանալէ յետոյ, այժմ ձեռնարկներ կ'ըլլան գոհացնելու համար Անգլիան։ Այս ուղղութեամբ սակարկութիւններ կ'ըլլան Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելճիքայի միջեւ, զեղչելու համար Գերմանիոյ ընելիք անպայման հատուցումներու իրենց բաժինէն մաս մը ի նպաստ Անգլիոյ, որպէսզի չքանդուի Լահէյի խորհրդաժողովը։

Զրոյց կը շրջի թէ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ տալ Սնոտընի պահանջած յաւելուածական բաժնին կէսը։

Հելլենաթուրք վէճը

Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը հրատարակէ պատճէնը Յուլիս 27 թուակիր հելլենական յուշագրին, տրուած բանակցութեանց խզումէն յետոյ եւ Թուրքիոյ պատասխանը։ Յունաստան կ'ուզէ վիճելի խնդիրները ենթարկել Լահէյի Միջազգային ատեանի կամ Զուիցերիոյ համադաշնակցութեան նախագահին իրաւարարութեան, մինչ Թուրքիա կ'առաջարկէ այդ իրաւարարութիւնը յանձնել բնակչութեանց փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովի չէզոք անդամներուն, որոնք խնդրին ամենափոքր մանրամասնութեանց իսկ ծանօթ են։

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցի մը մէջ, Թուրք կառավարութիւնը բանակցութեանց խզման ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը նետէ Յունաստանի վրայ, քանի որ Թուրքիա բանակցութեան մտած էր զուտ քաղաքական գետնի վրայ, այն պայմանով որ՝ նախ՝ ներկայ գոյավիճակը պիտի պահպանուի, յետոյ Յունաստան պիտի վճարէ որոշ գումար մը, որուն քանակը պիտի ճշդուի ետքէն. միեւնոյն ատեն Յունաստան կ'ընդունէր որ հաշտեցման բանակցութեանց մասնակցին նաեւ խառն յանձնաժողովի չէզոք անդամները։

Այժմ Յունաստան ուզելով խախտել գոյավիճակը եւ պնդելով այդ կէտին վրայ, պատճառ դարձած է բանակցութեանց ձախողելուն...

Ռուսիոյ ճարտարարուեստին զարգացումը

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» եւ «Էքոնոմիչէսկայա Ժիզն» տնտեսական թերթը իրենց օգոստոս 6 թիւը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրած են Ռուսիոյ ճարտարարուեստացման վերաբերեալ յօդուածներու, իբրեւ միջոց ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակը ապահովելու։

Լէնինգրադի բանուորներու նախաձեռնութեամբ, օգոստոս 6ը ամբողջ խորհրդային միութեան մէջ հռչակուած է Ճարտարարուեստացման Օր։ Այդ օրը ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ աշխատող բանուորները պարտաւորուեցան զոհել իրենց մէկ օրականը՝ ճարտարարուեստացման զարկ տալու նպատակին յատկացուելու համար։ «Իզվեստիա» կը հաշուէ թէ այս ձեւով ձեռք բերուած գումարը պիտի հասնի մօտ 20 միլիոն ռուբլիի (2,000,000 անգլ. ոսկի). այս դրամը պիտի յատկացուի մասնագէտ բանուոր հասցնելու եւ երկրագործական մեքենաներ գնելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՌՈՒՍԵՒՉԻՆ ՎԷՃԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Թոքիոյէն հեռագրի մը համաձայն, եթէ մինչեւ այսօր՝ Հինգշաբթի ռուսեւչին վէճը չկարգադրուի, բոլշեւիկները կը սպառնան ինը թնդանօթակիրներ ղրկել Ամուր գետին վրայէն դէպի Խարպին։ Միւս կողմէ ծանր կացութիւն կը ստեղծուի՝ ռուսական բանակին դէպի արեւելք յառաջխաղացումով։ Կիրակի օր սահմանագլուխին վրայ կատարուած ընդհարումի մը ընթացքին սպաննուեցան երկու եւ վիրաւորուեցան բազմաթիւ Չինացիներ։

Չինական արեւելեան երկաթուղիի երկայնքին խլրտումները կը շարունակուին։ Պատերազմական վիճակ յայտարարուած է։ Խարպինէն կը հաղորդեն թէ անկարելի է հաղորդակցութեան մէջ մտնել Վլատիվոստոքի հետ, քանի որ հեռաձայնի բոլոր գիծերը կտրուած են։

Խարպինի նախկին խորհրդային հիւպատոս Մէլնիքոֆ կը յայտարարէ թէ Մանչուրիոյ ճերմակ Ռուսերը կը շարունակուին մեծ թիւերով համախմբուիլ խորհրդային սահմանագլուխին վրայ։ Իրենց գլխաւոր կազմակերպիչներն են զօրավարներ Բարցիլովսկի եւ Վոլոդէշկօ եւ պատրաստ են արշաւելու դէպի խորհրդային հող։ Ամէն շրջան մասնաւոր հրամանատար մը ունի։

ՌՈՒՍԵՒՉԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ

Շանկայէն Լոքալ Անցայկըրի *կը հեռագրեն թէ Ռուսերը յարձակողականի ձեռնարկած են Պոգրանիչկայայի եւ Մանչուրիի սահմանագլուխին վրայ, ուր ճշմարիտ ճակատամարտներ մղուած են մանչուրիական եւ կարմիր ուժերուն միջեւ։ Բոլշեւիկները յարձակողականի ձեռնարկած են հրետանիի երկար պատրաստութենէ մը յետոյ։ Մանչուրիի մէջ սպաննուած են 12 հոգի։ Պոգրանիչկայայի չինական հրամանատարութիւնը կը յայտարարէ թէ կացութիւնը ծանր է։*

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՑՈՅՑ ՄԸ

Երկուշաբթի առաւօտ, մօտ 50 համայնավար բանուորներ Ռէփիւպլիքի մէթրոյէն մտան՝ ստորերկրեայ շինութեանց մէջ աշխատող բանուորները գործադուլի մղելու համար։ Երբ փուասոնիէր հասան, բուռն ընդդիմութեան բախեցան ոչ-համայնավար բանուորներու կողմէ։ Երկուստեք կռիւ ծագեցաւ բահ ու բրիչով. նոյնիսկ ատրճանակ քաշողներ եղան։ Երեք հոգի վիրաւորուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը հասնելով կարգը վերահաստատեց։

ՀԵԼԼԷՆԵԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Լօզանի դաշնագրով նախատեսուած հելլէնեւթուրք առեւտրական առժամեայ համաձայնագիրը վերջ գտած ըլլալով, Թուրքիա սովորական սակացոյցը կը պարտադրէ հելլէնական ներածումներուն։

Յունաստան կ'ուսումնասիրէ այն հարցը թէ պէ՞տք է փոխադարձ միջոցներու դիմէ թրքական ներածումներուն համար։

ՍԱՊԱՆՃԱ ՈՂՈՂՈՒԱԾ

Ատափազարէն կը հաղորդեն թէ Սապանճա գետը յորդելով ողողեց համանուն քաղաքը։ Ինը տուներ քանդուեցան եւ հունձքը մասամբ փճացաւ։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՊԱՅՔԱՐ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ Է»

Անցեալները «*Խորհրդային Հայաստան*»էն արտատպեր էինք բուռն գանգատ մը, լրագրական եւ Թարգմանական լեզուի խայտառակութեան մասին: Լեզու մը որ անճանաչելի դարձած է այլեւս, շնորհիւ ափ մը Թերթս, տգէտ կամ ծոյլ խմբագիրներու եւ Թարգմանիչներու:

Երեւի նոր ազդանշան մը տրուած է այս մասին: Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը իր յուլիս 21ի Թիւին երկրորդ էջը ամբողջութեամբ յատկացուցած է այս նիւթին, վեց սիւնակի վրայ խորագրելով.

— «Լրագրի եւ գրքի լեզուն պէտք է հասկանալի ու մատչելի դարձնել աշխատաւոր լայն զանգուածներու համար»:

Ուրախութեամբ արձանագրելով այս շարժումը, Թարգմանաբար կ'ամփոփենք մէջտեղ դրուած տեսակէտները.—

ԽՄԲ.

Աղեքս. Վարդանեան կը գրէ.

— *Ոչ մէկ խնդրի մասին այնպիսի անտարբեր, դատապարտելի եւ անփոյթ ընթացք ցոյց տուած չենք որքան գրքերու, մանաւանդ մեր Թերթերու լեզուի մասին. կարծես այդ այնպիսի աննշան խնդիր մըն է որ չարժեր ուշադրութիւն դարձնել: Այն ինչ կացութիւնը աւելի քան վտանգաւոր է, որովհետեւ առանց այլեւայլի պէտք է ըսել որ մեր գիրքերու եւ Թերթերու այսօրուան ծանր լեզուն շատ անգամ ուղղակի կը խանգարէ մեր մշակոյթի աշխատանքի զարգացումը:*

Պարզ է որ այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ. պարզ է որ մեր ղեկավար մարմինները պէտք է ուշադրութիւն դարձնեն այս հարցին եւ պահանջեն իրագործել վերջապէս ընկ. Լէնինի ցուցմունքները լեզուի պարզութեան մասին: ընկ. Լէնինը կը գրէ այս մասին.

— «Օտար բառեր կը գործածենք առանց անհրաժեշտութեան. կը գործածենք զանոնք սխալ կերպով: Ի՞նչ հարկ ըսել «դէֆէկտ»ներ, երբ կարելի է ըսել «Թերութիւններ» կամ բացեր կամ պակասութիւններ: Եթէ նոր կարդալ սորվողին համար ներելի է իբրեւ նորութիւն գործածել օտար բառեր, այդ աններելի է գրագէտին համար:

«Արդեօք ժամանակը չէ՞ կռիւ յայտարարել առանց անհրաժեշտութեան օտար բառեր գործածելու դէմ:

«Կը խոստովանիմ որ եթէ առանց անհրաժեշտութեան օտար բառերու գործածութիւնը կը զայրացնէ զիս (որովհետեւ կը դժուարացնէ մեր ազդեցութիւնը զանգուածին վրայ), Թերթերու մէջ գրողներու քանի մը սխալները կրնան բոլորովին սպառել համբերութիւնս:»

Մեր «լեզուի» բիւրոկրատները, որոնք կը սիրեն «փայլիլ» իրենց «ճոխ ոճով», կրնան առարկել Թէ ընկ. Լէնինը այստեղ միայն օտար բառերու լայն գործածութեան դէմ կ'արտայայտուի, բայց ի հարկէ այդպէս չէ: ընկ. Լէնինի պահանջը կը վերաբերի առհասարակ լեզուի պարզութեան, Թէ մեր Թերթերու լեզուն որքան մատչելի եւ հասկնալի է լայն զանգուածներուն, որոնք դեռ համալսարաններ եւ ճեմարաններ չեն աւարտած:

Ի՞նչ հիմնական պակասութիւններ ունի մեր գիրքերու եւ Թերթերու լեզուն, ի՞նչ կարելի է եւ անհրաժեշտ է ընել այս խնդրի դրական լուծման համար:

Նախ եւ առաջ պէտք է վճռապէս բողոքել բոլոր այն փորձերուն դէմ, որոնք մեր կենդանի լեզուն, գոյութիւն ունեցող աշխարհաբարը գրաբարի կը վերածեն, կ'աշխատին լեզուի զարգացման գործը տանիլ դէպի գրաբարացում:

Մենք դէմ ենք, երբ բանաձեւերու ամէն մէկ տողին մէջ ընթերցողը կը հանդիպի «համատեղելի», «վերասերում», «նախադրեալ», «կիրարկում», եւ նման դժուարամարս բառերու կամ «ի չիք դարձնել», «ի վիճակի չէ», «ի կատարումն եւ ի լրացումն», «ըստ ամենայնի», «ընդհուպ», «առ այն», «մեռեալ», «կախեալ» եւ ուրիշ գրաբար, կիսագրաբար դարձուածքներու եւ ոճերու:

Մեր երկրորդ պահանջն է պարզ գրել եւ մատչելի ձեւով, աչքի առջեւ ունենալով որոշ ընթերցողի լեզուական պաշարը, ոչ Թէ առհասարակ պատրաստուած ընթերցողներու:

Միթէ խայտառակութիւն չէ՞, երբ կուսակցական 16րդ. խորհրդաժողովի մէկ բանաձեւին մէջ այսպիսի լեզու կը գործածուի.

— «Վերջին տարիներս գործնական աշխատանքում ստուգված բնակավայրերի աներկբա աճումը, յերկրի ավարտվող ռայոնացումը, կատարվող փորձառությունը ժողովրդական տնտեսության կառավարչության բնագավառում, ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման հնգամյա պլանի մշակումը— հնարավոր ե դարձնում հետագա քայլերը— կառավարչության ֆունկցիաների ապակենտրոնացման, միութենական եւ կենտրոնական հանրապետական օրգանների աշխատանքներից թեթեւանալու բնագավառում վոչ միայն բազմաթիւ մանր մունր գործերից, այլեւ օպերատիվ ֆունկցիաների մի վորոշ մասից, պլանային աշխատանքի իսկական բարելավման բնագավառում, վոր ապահովում ե թե ռեալ եւ ճիշտ ժամանակին ներկայացված պլանների մշակումը եւ թե հասարակական ու անհատական մասսայական նախաձեռնության ու ինքնագործունեյության անհրաժեշտ զուգորդումը ամուր դիսցիպլինայի հետ կենտրոնական օրգանների դիրեկտիվների ու պլանների իրականացման ասպարեզում»:

Չգիտենք ինչպէս բնորոշել այդ անփոյթ ընթացքը մեր լեզուի պարզութեան հանդէպ: Ամէն օր կարելի է կարդալ «Պրոլետար»ի առաջին էջը այնպիսի հեռագիրներ որոնց իմաստը հասկնալու համար պէտք է տասը վայրկեան կանգ առնել, մտածել: Նոյնը եւ «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ: Միթէ չէ՞ր կարելի աւելի պարզ լեզուով, աւելի մատչելի բառերով արտայայտել: Ի հարկէ կարելի է, բայց ատոր համար պէտք է «ձեռք քաշել լեզուի բիւրոկրատացումէն». իսկ մենք դժբախտաբար չենք ուզեր այդ բանն ընել. չեն ուզեր մանաւանդ մեր ''զառամեալ,, Թարգմանիչները:

Այդ մարդիկ կարծես բոլորովին կորսնցուցեր են իրենց հոտառութիւնը: Տեղ մը կը հայցնեն օտար խօսքեր ու բառեր, երբ ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կայ. ուրիշ տեղ մը, ուր երբեք կարելի չէ գործածել այդ օտար բառերը, պէտք չեն զգար աւելի պարզ Թարգմանութեան: Հայկական հրաձիգ զօրաբաժնի հրամաններուն ամէն մէկ տողէն յետոյ կարելի է գտնել «ռէակցիա», «տրադիցիա», եւ նման բառեր, զորս կարելի է աւելի հասկնալի հայերէնով արտայայտել: Չենք կարծեր որ այդ «տրադիցիա»ները հասկնալի ըլլան մեր կարմիր բանակայիններու մեծամասնութեան համար:

. . . կարծես «ճեմարանական» Թանկարժէք մրցանակ է հաստատուած բազում «Ներդրեալ»ներու, «Նախադրեալ»ներու, «կիրարկում»ներու, «դրսեւորում»ներու, «կիրառելու» համար:

Պէտք է վերջ տալ այդ վնասակար, մենք կ'ըսենք հակախորհրդային, հակալէնինեան տրամադրութիւններուն ամենակտրուկ ձեւով:

Անողոք պայքար լեզուի բիւրոկրատներու դէմ:

*
* *

Բանուոր Ամիր գիտել կուտայ, «Տուէք պարզ լեզուով, սեղմ բովանդակութեամբ յօդուածներ» խորագրին տակ.

— «Շատ անգամ մեր պարբերականներուն մէջ կը հանդիպինք այնպիսի երկար ու բարդ նախադասութիւններու, որոնք հազիւ Թէ հասկնալի են բանուոր, մանաւանդ գիւղացի եւ չքաւոր զանգուածներու համար: Անոնք հազիւ կրնան յօդուածին ընդհանուր միտքը հասկնալ եւ որոշ եզրակացութեան գալ:

Յօդուածներու մէջ կը հանդիպինք նաեւ այնպիսի բառերու, որոնք ոչ միայն գիւղացիներու եւ բանուորներու, այլ նոյնիսկ միջակ կրթութիւն ունեցողներու համար կը մնան անհասկնալի: Խօսքս օտար բառերու մասին է, որոնք կը գործածուին գլխաւորապէս քաղաքական յօդուածներու մէջ:

Մենք չգիտենք ի՛նչ անհրաժեշտութիւն կայ գործածել մանաւանդ այն օտար բառերը, զորս կարելի է փոխարինել հայկական բառերով. վերջ պէտք է տալ նաեւ հնարովի բառերուն, որոնք շատ յաճախ կ'երեւան մեր մամուլի էջերուն մէջ: Յաճախ կը գործածուին այնպիսի բառեր, որոնք գոյութիւն չունին հայերէն լեզուի մէջ: Բառեր որոնք ոչ գրական են, ոչ ալ ժողովրդական: Բիչ չենք հանդիպիր նաեւ գրաբար բառերու, որոնք նոյնպէս տեղ պէտք չէ ունենան մեր մամուլին մէջ:

Գալով երկար եւ բարդ նախադասութիւններուն, պէտք է զանոնք տալ կարճ, յօդուածները սեղմ ու բովանդակալից, որպէսզի բանուոր ընթերցողը շուտ ըմբռնէ յօդուածին իմաստը եւ կարենայ կարդալ մինչեւ վերջը, առանց ձանձրոյթի:

×

Թերթին խմբագիրը, Սուրխաթ, որ բաղդատաբար ուշադրութիւն կը դարձնէ «Պրոլետար»ի լեզուին, նոյնպէս դրօշ պարզած է հնամոլութեան եւ օտարամոլութեան դէմ: Թէեւ, իր բողոքին մէջ իսկ, պակաս չեն օտար բառեր (բոլորովին անտեղի),— «ակտիվ», «մասսա», «սոցիալ», «կուլտուրա», «ավանգարդ», «կոլլեկտիվ պայմանագիր» եւլն.: Շարելով քերականական տգիտութեան, հնամոլութեան, ճապաղութեան, սխալ կամ նորելուկ հայցումներու օրինակներ, խմբագիրը կ'եզրակացնէ.

— «Անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է յատուկ ուշադրութիւն դարձնել լեզուի վրայ, վերջ տալ անոր աղաւաղման, հարուածել մեռած բառերու կենդանացման փորձերը եւ ամենամեծ խստութեամբ պահանջել որ Թէ՛ հեղինակները եւ Թէ Թարգմանիչները գործածեն պարզ, մաքուր եւ կանոնաւոր լեզու, մատչելի մեր մասսայական (!) ակտիվ (!) ընթերցողին, բայց առանց զոհելու կացման ենթարկելու լեզուական գանձերը»:

×

Լէնի՛ն՛ն օգնական, որպէսզի կէս ճամբան չմնաք...

Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մասին

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Դ.

Գործելակերպն ընդունողների միւս տիպարը շատ ուշադիր չէ «ծրագրին». մինչեւ իսկ բնաւ մտահոգ չէ այն մասին Թէ կա՞յ «ծրագիր»: Նա ընդունում է գործելակերպը ոչ Թէ նրա համար, որ նա տանում է դէպի մի որոշ ծրագրի գործադրութիւն, այլ որովհետեւ գործելու այդ կերպը դիւր է իր սրտին: Նրա համար «ծրագիր»ը անարժէք է կամ սակաւարժէք. գործն է նրան գրաւում և գործելու եղանակը: «Դաշնակցական» գործը նա համարում է եռանդի սպառման մի միջոց, իսկ գործելու կերպը՝ յարմար իր խառնուածքին: Նա ոչ Թէ յեղափոխական նպատակներ ունի, այլ յեղափոխական խառնուածք: Եթէ «յեղափոխական» գործեր կատարելու համար Թատերական տոմսի պէս անհրաժեշտ է, որ մէկը ծրագիր ընդունի, կանոնագրի որոշումների ենթարկւի եւ մինչեւ իսկ տուրք վճարէ— նա պատրաստ է սիրով. բայց այդ ամէնը անկարեւոր են նրա համար. կարեւորը «գործ»ն է եւ գործելու եղանակը— մի ահաբեկում, մի արշաւանք, ծպտուած փախուստներ ոստիկանական հետապնդումից, ազատ կեանք լեռների վրայ՝ արկածաւոր և վտանգալից— սրա՛նք են նրան գրաւում: Ա՛յս «գործերն» անելու համար, ա՛յս կեանքն ապրելու համար արժէ, որ մարդ «դաշնակցական» գրւի եւ «ծրագիր», Կանոնագիր ու որոշումներ ընդունի: Սա մի ուրոյն տիպար է. մի մարդական, որ վտանգի եւ արկածի ճաշակն ունի եւ հաճոյք է զգում կեանքի հետ խաղալով: Սովորաբար սրանք խիզախ ռազմիկներ են, համարձակ ահաբեկիչներ, հաւատարիմ ընկերներ եւ կարգապահ զինուորներ, պատրաստակամ՝ վտանգաւոր գործերի համար: Ականծում են կուսակցական մարմիններից ու ղեկավարներից, բայց սիրում են իրենց ընկերներին. իրենց մտքի մէջ նրա՛նք են «իսկական դաշնակցականները». միւսներն՝ ա՛յնպէս... Կարելի՞ է սրանց «դաշնակցական» համարել: Լեզուս չի դառնում, որ ասեմ Թէ՝— «ո՛չ»: Բայց Կանոնագիրը ասում է համարձակ. «ո՛չ»: Եւ իրաւունք ունի, եթէ լաւ մտածենք: Սրանք «գործ» են որոնում եւ Թալկանում են առանց «գործերի»: «Անգործութեան» շրջաններում նրանց Թւում է, որ Դաշնակցութիւնը մեռաւ. քաշւում են մի կողմ, քրթմնջում են շարունակ եւ խօսում են կուսակցական կեանքի չքացման մասին: Կամ դառնում են արկածախնդիր, ստեղծում են «գործեր», այս անգամ ո՛չ կուսակցական: Որովհետեւ նրանք կապւած էին «գործով» եւ ոչ «ծրագրով», այսինքն ոչ իրենց մտածումով ու հեռաւոր նպատակներով: Դադրում է «գործը», դադրում են եւ կուսակցական կապերը. մնում է միայն ընկերների սէրն ու յիշատակը: Պէտք է մի կուսակցութիւն լինի, «գործեր» ձեռնարկէ, որ նրանք հանդէս գան: Պէտք է մէկը նպատաւոր ծրագիրներ մշակէ՝ նրանց գործօն խառնուածքին կեր տալու համար: Նրանք կուսակցական չեն բառի բուն առումով, բայց կուսակցութեան լաւագոյն աջակիցն են և գործակիցը: Այս կարգի տիպարները չեն, որ կուսակցութիւն են ստեղծում ու պահում, բայց նրանց գործակցութեամբ է, որ կուսակցութիւնը դեր է խաղում եւ մեծանում: Սրանք «դաշնակցական» չեն յարատեւութեան տեսակէտով, բայց «դաշնակցականն» իր գործի մէջ պէտք է սրանց նման լինի, սրանց պէս խիզախ, համարձակ, ընկերասէր, անձնուէր:

Թէ՛ նրանք, որ «ծրագիրը» մասամբ են ընդունում, բայց լիովին յարում են գործելակերպին եւ Թէ նրանք, որ «ծրագրին» կարեւորութիւն չեն տալիս, այլ միայն «գործելակերպն են որդեգրում» — որոշ տեսակէտով նման են իրար՝ Դաշնակցութեան հանդէպ ունեցած վերաբերումով: Մէկն ուզում է դաշնակցական դառնալ, կազմակերպութեան ուժին կռթնած՝ իր հանրային նպատակներին ծառայելու համար, միւսն ուզում է «դաշնակցական» համարւել իր յեղափոխական խառնուածքին ճարակ գտնելու համար: Ոչ մէկը եւ ոչ միւսը «դաշնակցական» չեն դառնում կուսակցութեան «ծրագրի» համար, բայց երկուսն էլ կողմնակից են միայն «գործելակերպին» եւ որոշ «գործերի»: Ոչ Թէ գալիս են ամէն ինչ զոհելու կուսակցութեան նպատակներին, այլ ամէն ինչ առնելու իրենց նպատակների համար — մէկը՝ հանրային, միւսը՝ զգացական: Այն ուրիշ խնդիր է, որ Թէ մէկի եւ Թէ միւսի «գործերից» շահում է կուսակցութիւնը, ծաւալում է կազմակերպութիւնը, մեծանում է ազդեցութիւնը, բայց սրանք չեն եկած ա՛յդ արդիւնքին հասնելու համար: Եթէ գտնւի մի ուրիշ զօրաւոր կազմակերպութիւն, որ նոյն կարգի «գործեր» ձեռնարկէ՝ նրանք կարող են Թողնել Դաշնակցութիւնը եւ յարել նոր խմբակցութեան. որովհետեւ նրանց որոշ նպատակներ և որոշ գործեր են հետաքրքրում և որոշ գործելակերպ. եւ ոչ Թէ կուսակցութեան «ծրագիրն» ամբողջովին կամ կուսակցութեան դերը մեր կեանքում: Նրանք կարող են լինել եռանդուն եւ անձնուէր գործիչներ, կազմակերպութեան կարգապահ անդամներ, հոչակ վաստակել անձամբ եւ փառք բերել կուսակցութեան, բայց մինչեւ այն ժամանակ քանի դեռ մեզ հետ. քանի դեռ մենք իրենց հաւանած նպատակներին ենք հետամուտ եւ իրենց նախասիրած «գործերն» ենք անում: Բայց երբ հետապնդւում են նպատակներ, որ ծրագրային են, բայց իրենցը չեն, կամ կատարւում են «գործեր», որ անհրաժեշտ են, բայց դիւր չեն իրենց խառնուածքին՝ վե, րաբերումը փոխւում է, որովհետեւ նրանց համար «ծրագիրն» իր ամբողջութեամբ եւ «գործերն» իրենց բոլոր տեսակներով պարտադիր չեն: Ինչպէս տեսնում էք, չկայ «դաշնակցական» առանց ամբողջական «ծրագրի». կան եւ կարող են լինել Դաշնակցութեան աջակիցներ:

Իսկ նրանք, որ «ծրագիր» են ընդունում առանց «գործելակերպի», կամ «գործելակերպ» են ընդունում առանց պարտադրանքի — նրանք նոյնպէս որոշ տեսակէտով նման են իրար: Նրանք տեսական համակրանք ունեն, առանց գործնական աջակցութեան: Նրանց գոհացնում է մեր «ծրագիրը» իբր որոշ տենչերի ձեւակերպութիւն եւ մեր «գործելակերպը» իբր որոշ նպատակների հասցնող, բայց իրենք են որ չեն գոհացնում մեր Կանոնագրի պահանջները: Որովհետեւ կուսակցութիւնը տեսական մտածումի մարզավայր չէ, այլ հանրային գործերի աշխատանոց. «ծրագիրն» ու «գործելակերպը» մտային վայելքի առարկաներ չեն՝ իբր յօրինուածք ու խնդրի լուծում, այլ գործնական կեանքի պարտադրանք են՝ իբր նպատակ եւ վարմունքի կանոն: Բաւական չէ մտովին համամիտ լինել «ծրագրին» ու «գործելակերպին», որ մարդ համարւի «դաշնակցական». պէտք է նաեւ գործնապէս աշխատել այդ «ծրագրի» իրագործման համար, եւ «դաշնակցական գործելակերպով»: Ինչպէս տեսնում էք, չկայ «դաշնակցական» միմիայն «ծրագրով» ու տեսական «գործելակերպով». կան եւ կարող են լինել Դաշնակցութեան համակիր մարդիկ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ... ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱ... ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ... ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԷ... ՀԱՄԱՐ: ԼԱ՛Ւ. ԹՈՂ Գ... ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱ... ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱ... ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ.

Այսպէս՝ քննելով դաշնա... կան Թեկնածուների այլ... տիպարներ, որ ընդունում... մեր Կանոնագրի առաջին... հանջը— «ծրագիրն ու գործ... կերպը», մենք տեսնում են... միմիայն մի պահանջին... ցում տալով որեւէ քաղա... «դաշնակցական» դառնալ... կարող: «Գործը» պէտք է... «ծրագրի» հասնելու հա... «ծրագիրը» պէտք է գործ... իմաստ տալու համար: «Գոր... կատարել, առանց «ծրա... հետապնդելու եւ «ծրագիր... ւանել, առանց «գործերով»... ցնելու՝ երկուսն ել «դաշ... ցական» վերաբերում չեն կ... քին: Յեղափոխական նպատա... ներ ունենալ առանց յեղա... խական գործելակերպի. դաշնակցական գործել... որդեգրել առանց դաշնակցա... ծրագրի՝ նոյնպէս «դաշնա... կան» վերաբերում չէ կեանք... Նա որ կամենում է դաշնա... կան լինել՝ անխուսափելի... է դաշնակցական ծրագի... գործելակերպ որդեգրէ՝ ա... բացահ եւ լիովին: Ու պէտ... նաեւ, որ դաշնակցական ... նութիւն ունենայ, քանի... Թէեւ տարամիտ մարդիկ կ... են միատեսակ նպատակներ... գործ ունենալ, բայց ոչ... նոյն գործը: Նրանք կարող... մինչեւ մի որոշ տեղ եւ մի... որոշ ժամանակ իրար հետ... բայց այնուհետեւ անխուսա... րէն պիտի չեղեն իրենց ... քանի որ նրանց առաջնորդ... ո՛չ նոյն մտածումը: Մի... գործեր միայն բերում են ... իրար մօտ: Եթէ կուսակ... Թեան մէջ զօրաւոր տարր... ձեն այն անդամները, որ... ւած են իրար միեւնոյն... գրով» եւ որդեգրած են մի... «գործելակերպը»— որ...

(Վերջ) Ն. ՀԱՅ...

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆ... ԲՈՒՌ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷ... ԿԻՒՐԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՆԾ... ԲԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏ... ԲԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ... ՈՒ ԳԻՐ. ՄԻՍԹԵՑԷՔ ՁԵՐ... ՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԷՐԵԼ...

ԹԱւՐԻԶԻ ՀԵՂԵՂՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 30 յուլիս (Սեփ. Թղթ.).— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ» յուլիսի 8ին, երկուշաբթի, գիշերուան ժամը 3 30էն սկսեալ անդադրում անընդհատ հեղեղ մը Թաւրիզի արեւելքէն խուժեց դէպի քաղաքը եւ աչքի զարնող վնասներ պատճառեց։ Պետական ստուգումները կը հաստատեն, որ միայն քաղաքին մէջ 220 բնակարաններ հիմնայատակ կործանեցան (Թրքական թաղերուն մէջ)։ Հեղեղը սոսկալի աւերներ գործած է նաեւ Ատրպատականի զանազան կողմերը. երկու գիւղեր (Թրքաբնակ) ջրածածկեցան, մարդկային բազմաթիւ զոհեր կան։ Անասուններու ոչնչացումն ալ ալ շատ է։

Հեռաւոր վայրերու մէջ կարկուտը փճացուց հասած հունձքերը։

Հեղեղի արկածեալներուն օգնութիւն ցոյց տալու համար, յուլիս 26ին Ատրպատականի Առաջնորդարանը կոչ մը հրատարակեց (պարսկերէն եւ հայերէն) ինպաստ վնասուած աղքատ ընտանիքներու։ Իբրեւ Հայ-պարսիկ եղբայրական օգնութեան լաւագոյն զգացումներու արտայայտութիւն մը, պարսկերէն ,,Սահանդ,, թերթի խմբագիր Աղա Ղանի Ջադէն ալ այդ կոչը պիտի հրատարակէ իր թերթին մէջ։ Ահաւասիկ Առաջնորդարանի կոչը.—

«Վերջին հեղեղի աղէտը, որ մեծ վնասներ պատճառեց թէ Թաւրիզի եւ թէ շրջակայքին, զրկեց բազմաթիւ ընտանիքներ կացարաններից եւ ապրուստի միջոցներից, մատնելով նրանց յետին թշուառութեան եւ խեղճութեան։

«Առաջնորդարանը սրանով հրաւիրում է հայ հասարակութեան հանրիլ լիաբուռն օգնութեան մեր Թաւրիզի վնասուած եղբայրներին, տալով սրտաբուխ իր նուէրները նրանց պէտքերը հոգալու համար, այնպէս ինչպէս քիչ առաջ իր օժանդակութիւնը չզլացաւ Խորասանի երկրաշարժից վնասուած իր հայրենակիցներին։

«Մի՛ մոռանաք, որ մարդկանց մէջ մարդասիրական զգացմունքներն, որ դրդւում են միմիանց օգնութեան գալով, կարեկցութիւն շարժելով, սիրով միանալ եւ համերաշխ եղբայրաբար ապրիլ»

Անտարակոյս Թաւրիզի հայութիւնը իր եղբայրական օգնութիւնը ցոյց պիտի տայ նաեւ այս ձեռնարկին, որուն համար Հայերէ եւ պարսիկներէ խառն յանձնաժողով մը հանգանակութեան ձեռնարկած է։

ՄԱՍԻՍ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երկու ճարտարագէտներ որոնք երկաթուղային կարգ մը արկածներ արգիլելու նպատակով ուսումնասիրութիւններ կը կատարէին, յաջողած էին հնարել միջոց մը որ անցեալ տարի փորձուեցաւ եւ բաւական աղուոր հանեց։

Անցեալ օր դարձեալ կրկնեցին իրենց փորձը մասնագէտներու եւ իրաւասու անձերու ներկայութեան։

Իրենց գիւտը, որ աւելի եւս կատարելագործուած էր, լաւ արդիւնքներ տուաւ փորձի ընթացքին։ Հնարիչները շատ մեծ հաւատք ունին իրենց գիւտին օգտակարութեան վրայ։

Երկու ճարտարագէտները կատարած են հետեւեալ փորձը։ Իրենք իսկ շինած են 74 մեդրնոց շրջագիծ մը, որուն հակադիր ծայրերէն կը բանեցնեն երկու մանր շոգեշարժներ։ Բախումը ուրեմն անխուսափելի է։ Բայց աչա, շնորհիւ արգելիչ գործիքին, շոգեշարժները կանգ կ'առնեն իրարմէ բաւական հեռու։

Ցետոյ նոյն շրջագծին վրայ, իրարու ետեւէ, եւ տարբեր արագութիւնով, ճամբու կը դրուին շոգեշարժները։ որոնք շնորհիւ գործիքին բնաւ իրարու չեն բախիր։ Գործիքը զանոնք կը կեցնէ ինքնաբերաբար եւ թոյլ կուտայ որ ճամբան շարունակէ ամէնէն արագը։ Շոգիով շարժին թէ ելեկտրականութեամբ, կառախումբերը հաւասարապէս պիտի կրնան օգտուիլ գործիքէն, որ դեռ շատ աւելի օգտուտներ պիտի կրնայ ցոյց տալ. արկածները արգիլելու գործին մէջ։

35 ՄԻԼԻՈՆ ԴՈՒՄԱՐ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՔՆԱՆԱՅ ...

Ինչպէս գրած էինք ասկէ առաջ, Ներկայիս Ֆրանսայի ելմտական հաստատութիւններու քով պահ մնացած 35 միլիոն ֆրանքի գումար մը կայ որ տէր չունի եւ սակայն, դրամատուններու ալ չի պատկանիր։

Մօտ 300 հազար պարտաթուղթեր 500 հազար, 250հազար, եւ 100 հազար պարգեւներով, շահած զանազան վիճակահանութիւններու ընթացքին կը մնան անտէր, անտիրական։ Փնտռող ու պահանջող չկայ։ Պարտաթուղթերու տէրերը կը մնան անյայտ։ 1897էն մնացած թիւեր կան որոնք շահած են, բայց պահանջող չկայ։

Ատենին չպահանջուած գումարները կը մնային ընկերութիւններուն, բայց, պատերազմէն ի վեր պետութիւնն է որ կ'առնէ զանոնք։ Այս կերպով չպահանջուած գումար մը, 30 տարի յետոյ կը մնայ կառավարութեան։

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿԻՆՔԷՆ ԴԷՊԻ ԾՈՎՈՒ ՅԱՏԱԿԸ

Միացեալ Նահանգներու Նաւային կայան՝ Չարլսթընի ջուրերուն մէջ ընդծովեայի մը եւ օդանաւի մը միջեւ անթելով խօսակցութեան յաջող փորձեր կատարուեցան, ի ներկայութեան Ամերիկեան Նաւատորմիղի բարձրաստիճան պաշտօնեաներու։

Ընդծովեայ թիւ 53 իջաւ նաւահանգստի ջուրերուն յատակը եւ հանգչեցաւ 300 ոտք խորը աւազներուն վրայ։ Նոյն ատեն օդին մէջ մօտ 5000 ոտք բարձրէն կը թռչէր սաւառնակ մը։ Թէ ընդծովեան եւ թէ սաւառնակը օժտուած էին ռատիոյի նորագոյն ամէնէն կատարեալ գործիքներով։

Ընդծովեան ջուրին յատակէն, ու սաւառնակը ամպերուն մէջէն յաջող կերպով կարողացան խօսիլ իրարու հետ։ Անոնց իրարու ուղղած խօսքերը ջուրին եւ օդին մէջէն յաջորդաբար անցնելով՝ այնքան յստակօրէն կը հասնէին մէկ կամ միւս կողմին որ կարծէք երկու իրար դէմ կանգնած անձեր էին որ կը խօսակցէին։

Անթելի գիտութեան մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւն մըն է այս։ Այսուհետեւ պատերազմներու ժամանակ օդին մէջէն թռչող օդանաւեր դիւրաւ պիտի կրնան հրահանգ եւ ուղղութիւն տալ ծովին խորերը գտնուող ընդծովեաններուն։

Ռատիոյի միջոցաւ ընդծովեան աչքեր կ'ունենայ օդի բարձունքներուն մէջ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԿՈՉ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳ— Զ. Ե. Ո. Միութիւնը Փարիզի,Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մէջ,արդէն ստեղծեց շարժում մը, որուն մասին բոլորդ ալ քիչ շատ տեղեկութիւն ունիք։ Նկատի ունենալով որ Փարիզի մօտիկ Պուա Քոլոնպի եւ շրջանին մէջ բազմաթիւ հայ որբեր կը գտնուին, կը հրաւիրեմ համախմբուիլ եւ մասնաճիւղ մը հիմնել։

Ընկերնե՛ր, Ալֆորվիլի եւ Պիյեանքուրի արուարձանները կազմեցին արդէն իրենց մասնաճիւղերը, շատ ուշ մնացինք մենք։ Ուրեմն թող շարժին նաեւ Պուաքոլոնպի եւ շրջանի որբերն ու որբուհիները։

Բոլոր որբերը կը հրաւիրուին 17 օգոստոս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին 164 Rue des Bourguignons, կազմելու առժամեայ վարչութիւն մը եւ յարաբերութեան մտնելու համար Փարիզի եւ կեդրոնին հետ։

Ի դիմաց Յանձնախումբի
Վ. Կէօվշէնեան

ԾԽԱԽՈՏԻ ՍՊԱՌՈՒՄԸ

Այս տարի Ամերիկայի մէջ պիտի շինուի շուրջ 124 միլիառ սիկարէթ։ Արդէն յունուարէն ի վեր շինուած են 47690446587 գլանիկ։

1929ի առաջին հինգ ամիսներու միջինէն կը տեսնուի որ ամէն ամիս շինուած է 9 միլիառ 500 միլիոն սիկարէթ, մինչդեռ անցեալ տարի, ամսական միջինը 2 միլիառ սիկարէթ էր։

Ուրեմն գլանիկի արտադրութիւնը նախորդ տարուան վրայ մօտ 17 առհարիւր յաւելում ունեցած է։

Եթէ ներկայ միջինով գլանիկ պատրաստուի ամբողջ տարին, կառավարութիւնը 1929ին պիտի ստանայ 371,800,000 տոլար տուրք, մինչդեռ 1928ին ստացած էր 317,800,000 տոլ.։

.*. 1923 տարուան ապրիլէն յուլիս ամիսներու ընթացքին հէլլէն կառավարութիւնը բերեւ ծխախոտի մուտք գանձած է 317,800,000 տրախմի։

Այս գումարը անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին հասոյթին բաղդատմամբ, 22 միլիոն տրախմի աւելի է։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Աշխատանքի նախարարութեան պաշտօնագիրը կը շարունակէ բանակցութիւնները գործատէրերուն եւ բանուորներուն հետ, կարգադրելու համար վէճը որ ծագած էր անոնց միջեւ, օրավարձքերու մասին։ Կը յիշուի թէ գործատէրերը կ'ուզէին օրավարձքերու վրայ զեղչ պարտադրել բանուորներուն, որոնք կ'ընդդիմանային եւ այս անելին վերջ մը տալու համար, գործատէրերը փակեր էին դռները, անգործ ձգելով 500,000 բանուորներ, որոնք երեք շաբաթէ ի վեր հակառակ որ ձեռքերնին ծալած կը նստին, դեռ տրամադրութիւն ցոյց չեն տար աշխատանքի վերսկսելու։

Մանածի երկու գործարաններ բացած են իրենց դռները, նախկին պայմաններով։ Ընկերութիւն մըն է որ ստիպուած ըլլալով իր կնքած պայմանագրութիւններուն գոհացում տալ, համակերպած է բանուորներու պահանջին։

Չորրորդ շաբաթն է որ մանածի բանուորները անգործ կը մնան, ինչ որ միջին հաշուով, Լանքաշայրի բանուորներուն արժած է վեց միլիոն ոսկի։ 1350 գործարաններ կը մնան փակ։

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքեւռուս առեւտրական դժուարութիւնները հարթուած ըլլալով, ժամանակէ մը ի վեր Ռուսիա առեւտրական ապրանք չղրկող Թուրք վաճառականներ, մօտ օրէն դարձեալ ապրանք ղրկելու պիտի սկսին։ Այս պարագան պիտի հաղորդուի Պոլսոյ Առեւտրական տնօրէնութեան։

Ջեմհուրիեթ անձի մը համաձայն, ''Թուրքեւռուս առեւտրական յարաբերութեան այսօրուան աննպաստ վիճակը երկու կողմերու եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու եւ գերագոյն շահերուն շնորհիւ, հասկացողութեան մը արդիւնքով պիտի կարգադրուի։

1928 տարւոյն չղրկուած ապրանքներ, այս հասկացողութեան հետեւանքով մինչեւ 1 սեպտեմբեր պիտի ղրկուին։ Մորթ ծախողներ, Թրքական մորթերը Ռուսիա ղրկելու առիթը նորէն ձեռք պիտի բերեն։»

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈԲԼԸ

ԿՐԸՆՈԲԼԸ 12 օգոստոս,— Յառաջիկայ կիրակի, 18 օգոստոս, վազգէն կը մեկնի Սէնգլէր տը լա Թուր (Լա Թուր տիւ Փէնի մօտ), մասնակցելու համար մարզահանդէսին։

Ահա պատեհութիւն մը եւս Լա Թուր տիւ Փէնի եւ Պուրկուանի շրջանի մեր հայրենակիցներուն, երթալ ծափահարելու համար մեր երիտասարդ մարզիկը որ, հակառակ սկսնակ մը ըլլալուն, յաջողեցաւ կարճ ժամանակի մը մէջ շինել մեծ համբաւ մը Ալպեաններու շրջանին մէջ։

Տիգրիս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲ.— Ձեր թերթի 1018 թիւին մէջ նամակ մը կար, Յ. Հիսայեան ստորագրութեամբ։

Հօկի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի կազմութեան նախաձեռնողներէն մէկն ըլլալով, պարտք սեպեցի կատարել կարգ մը ճշգումներ։

1.— Յօդուածագիրը կը գրէ, որ Հօկի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը կազմուած էր գլխաւորաբար մանկապարտէզ մը բանալու նպատակով։

— Հօկին ծրագիրը շատ պարզ է ու նպատակը բացորոշ։ Հօկին անդամակցողները, չմոռնալով հանդէպ իրենց ուրիշ պարտականութիւնները, կը ձգտին իրենց մասնակցութեան համեստ բաժինը բերել շինարարական ու մշակութային այն ճիգերուն, որ ի գործ կը դրուի Խորհրդային Հայաստանի մէջ։

2.— Ըստ յօդուածագրին, Հօկի տքնաջան աշխատանքները յաջողութեամբ չպսակուեցան որովհետեւ Հօկի կեդրոնը «կ'ուզէր շահագործել մեր հայրենակիցներուն միամտութիւնը, եղբայր եղբօր դէմ հանելով»։

Հօկի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը հազիւ երեք ամիս առաջ կազմակերպուեցաւ եւ այսօր ունի 45 եռանդուն անդամներ։ Ասիկա ձախողո՞ւմ է թէ յաջողութիւն։ Ինչ կը վերաբերի կեդրոնի վերաբերմունքին, ան երբեք չէ միջամտած մասնաճիւղին գործերուն եւ ընդհանրապէս ամէն տեսակ դիւրութիւն, երբ դիմում կատարուած է իրեն։

3.— Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ «կիրակի օրուան հանդէսը բացաւ միամիտներուն աչքը եւ երեւան եկաւ որ մարզիկը ոչ թէ մանկապարտէզ պիտի բանան, այլ համաշխարհային յեղափոխութիւն պիտի խաղան։»

Իրողութիւնը այն է, որ հանդէսին նախագահը եւ բանախօսները յայտարարեցին՝ հրապարակաւ եւ հանդիսաւորապէս, ինչպէս Հօկի ծրագիր - կանոնագրին մէջ ալ գրուած է, թէ Հօկը կուսակցական եւ քաղաքական ձգտումներ չունի, այլ անոր նպատակն է օգնել մեր երկրին՝ Խորհրդային Հայաստանին ու անոր շինարարական ձեռնարկներուն։

Բարսեղ Քէլամեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 221 —

Տեսնէիր դժբախտ մօր աղաչանքը. հայերէնով, տաճկերէնով կ'ուզէր օրհնութիւն կարդալ ու համոզել։ Վերջապէս պոռնիկը հաւանեցաւ ու ժամադրութիւնը որոշեցինք։ Չեկաւ սակայն։ Յետոյ է որ իմացայ թէ սկսեր է «արհեստը» կիրարկել բացէ ի բաց, առանց արտօնագիր ունենալու եւ ձերբակալեր են։ Հիմայ պիտի սպասենք որ ազատ արձակուի եւ...»

— Ո՛հ, պոռաց Փիէռ, Աստուծո՛յ սիրուն, Աստուծո՛յ սիրուն հանգիստ ձգեցէք զիս...

Այդ ճիչը կրցաւ արցունքները կեցնել, բայց խեղդուկ ձայնը տղուն յուզումը մատնեց։ Յետոյ Փիէռ սեղանին վրայ դրամատոմսեր նետելով ըսաւ.

— Կոստա՛ն, վաղն առաւօտ իսկ ասոնք վճարագիրով մը սա հասցէին ղրկէ եւ ես ա՛լ նամակ չեմ ուզեր. ալ ո՛եւէ նամակի պէտք չունիմ. իմ հոգերս ինծի կը բաւեն։

Իր միակ հոգն էր Նէնէթը։ Յոգնակի՝ քանի որ մեծ հոգ մը։ Անհանգստութիւնը վերակած էր իր յառաջխաղացումին, առաջուընէ աւելի տեղ եւ աւելի մութ նրբանցքներէ։ Ատոր մէջ երկուքն ալ իրենց յանցանքի բաժինը ունէին։ Նախ Նէնէթ իր Չղայնոտութեամբ անկարող կը մնար կեդծելու, անտարբեր, ինքնավստահ ու զուարթ ձեւանալու. իսկ երիտասարդը կը կարծէր հալածուիլ կնոջ դժգոհ, սպառող, տարակոյսով լեցուն ակնարկէն։ Եւ փոխանակ հակելու կը մնար կրաւորական, յուսալով որ ան պիտի վարժուի իր վիճակին, պիտի համակերպի եւ նախկին դիւրակեցութիւնը պիտի վերագտնէ։ Եւ տղան կը լռէր, բանի մը չէր ուզեր խառնուիլ, գիշերը ճաշէն վերջ կ'անցնէր անթելի գործիքին առջեւ, Նէնէթը թողլով առանձին, երկար, անվերջանալի ժամեր։ Իրիկուն մըն ալ գործիքը խանգարուած գտաւ։ Ըսին որ Պիպին խառներ ու աւրեր է զայն։ Բայց ինչո՞ւ մէկէն կնոջ շրթները դողացին ծամածռութեան մը մէջ. ինչո՞ւ ան փղձկեցաւ լացով։ Նէնէթն է որ զայն կոտրած էր դիտումնաւոր կերպով երիտասարդը ըմբռնեց։

— 222 —

Բայց հակառակ յաջորդ օրերուն մէջ տղուն կատարած ճիգին, կարելի չեղաւ տիրող ծանր մթնոլորտը պայծառացնել։ Ատենը անգամ մը թունաւորիչ դէպքեր երկու երիտասարդները իրարմէ բաժնեցին։

— Պիտի ըսե՛մ Պիպի, մայրիկիդ պիտի ըսեմ, կը սպառնար Կոստան երեկոյ մը տան դուռին առջեւ։ Մանուկը Փիէռին գալը չնշմարելով պատասխանեց.

— Ես մայրիկէս չեմ վախնար որ. անոր մէկ ձեռքը իմ գրպանս է...

Եւ այս ըսած ատեն ձեռքը կը զարնէր տաբատի գրպանին։ Առաջին անգամ ըլլալով Փիէռ սարսափելիօրէն ծեծեց զայն։ Եւ որովհետեւ, չէր ալ ուզեր Նէնէթին ըսել իր բարկութեան պատճառը...

Ծաղիկներով ու պտուղներով բեռնաւոր, ժպտադէմ եւ զոհ՝ տուն եկաւ երիտասարդը։ Ալ այս երեկոյ բա՛ն մը չպիտի պատահէր։ Վճռած էր երջանիկ ըլլալ եւ ուժով ուժով համբուրեց իր սիրուհին։ Միայն թէ նամակ մը եւս կար։

— Պիտի պատռեմ, ըսաւ Նէնէթ, պիտի պատռեմ, դուն չըսի՞ր թէ ալ նամակի պէտք չունիս։ Ամէն անգամուն սրտաքին պատճառներ կուգան կոր մեր հանգիստը խռովել։

— 223 —

Բայց որովհետեւ չէր կրնար մէկ ձեռքով պատռել, խածաւ նամակը ու քաշեց։ Ծանրաբեռնուած մեծ պահարան մըն էր ան որ կը դիմադրէր։ Վերջապէս աղմուկով պատռեցաւ ու մէջէն վարդագոյն ժապաւէնի կտոր մը ինկաւ գետին։ Տղան անմիջապէս խլեց կնոջ ձեռքէն ամէն բան, բացաւ, կտորները քով քովի դրաւ ... իր գրած մէկ քանի երկտողերը, երկու լուսանկար, պզտիկ յիշատակներ... Մէջի պահարանին վրայ իրեն ծանօթ ձեռք մը գրած էր. «Մահուընէս վերջ վերադարձնել Փիէռին, հրաչին միջոցաւ»։

Փըթիթ Լիզը ալ չկար

. . . .

— Եւ այն ատե՛ն, «կապոյտ»ները ճանճերու պէս սկսան իյնալ շուրջս։ Մեր հրամանատարը արիկային, խայտառակին մէկն էր. պէտք չէր որ մեզ այդ աւերուած գիւղը նետէր հրետանիին գործողութենէն առաջ։ Աւերակներու մէջ թաքնուած գնդացիրները մեզ կը լափէին. միայն ձեռնառումբերով կը կռուէինք։ Եւ այն ատե՛ն, ես գետին ինկայ. երեք տեղէ զարնուած էի։ Հոն է որ մասս թռաւ։ Ամէնէն գէշը այն էր որ մէկ աչքս արիւն էր գացած ու լաւ չէի տեսներ։ Կարելի չէր այդ դժոխքին մէջ մնալ. ամբողջ հողը կը ցնցուէր. սկսայ քաշկռտուիլ։ Տեսայ մառանի մը պզտիկ ծակը եւ ներս սողոսկեցայ. արդէն ուրիշ վիրաւորներ եկեր ու մեռեր էին հոն։ Եւ այն ատե՛ն, լսեցի որ քովս կը խօսէին. տկար լոյսին մէջ կը տեսնուէր երկու հոգի. Ֆրանսացի մը եւ «պոշ» մը. Ֆրանսացին զինուած էր, իսկ միւսը ոչ. աւդ կը նշանակէր թէ մեր ընկերը գերի էր բռնած զայն եւ կը սպասէր յարձակողականին աւարտելուն որպէսզի իր աւարը մեր գիծերը տանի։ Եւ այն ատե՛ն, տարօրինակ խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ։ Ֆրանսացին առաջարկեց որ փոխանակ զայն մեր գիծերը տանելու, ի՛նք, Ֆրանսացին ըլլայ գերի, եւ «Պոշ»ը զինքը փոխադրէ գերմանական ճակատը։ «Ո՛չ, ըսաւ Գերմանը, դուն զիս գերի բռնեցիր եւ պէ՛տք է որ տանիս. երեք տարի է որ ես այս վայրկեանին կը սպասէի։» «Իսկ ես չորս տարի է որ կը կռուիմ, պատասխանեց «կապոյտը», ալ կ'ուզեմ ազատիլ, ազատէ՛ զիս. երկու զաւակ ունիմ...»։ Մէկը միւսին կ'աղաչէր, կը պաղատէր, երկուքն ալ կ'ուզէին փրկուիլ. առաջինը կ'ըսէր թէ զաւակ ունի, երկրորդը կ'աւելցնէր թէ մայր ունի...

Նէնէթ գլուխը դարձուց Փիէռին եւ դանդաղօրէն ըսաւ.

— Ճիշդ մեզի պէս...

Բարեբախտաբար, Կոստան այնքան փարած էր իր պատմութեան որ ոչինչ կռահեց. իսկ Փիէռ՝ արդէն տխուր այդ չարաշուք տարիներու վերակոչումով, բոլորովին վիրաւորուեցաւ կնոջ ըրած դառն ակնարկութենէն։ Տղան աթոռը դարձուց եւ անթելին սաղաւարտը գնելով սկսաւ ունկնդրել։ Ճիշդ քովէն մէկը կ'արտասանէր. «Trop vain pour en pleurer, trop triste pour en rire»։ Անմիջապէս անիւները դարձուց եւ ուրիշ կայան մը առաւ. այս անգամ կրցաւ հանդարտօրէն լսել, որովհետեւ ձայնը կ'ըսէր.

«Տնտեսական արտադրութիւն» խորագրով յօդուածի մը մէջ, Իզվեստիա» կը շեշտէ թէ՝ արտադրութիւնը աւելցնելու համար անհրաժեշտ է մէկ կողմ նետել ճարտարարուեստական գործունէութեան ամէն կարգի ընդհատումները՝ ջնջելով բոլոր կանոնաւոր հանգիստի օրերը բացի յեղափոխական տօներէն, եւ բանուորներու շաբաթական հանգիստի օրը յարմարցնելով այնպէս, որ գործը շարունակուի առանց ընդհատումի։

«Էքոնոմիչէսկայա Ժիզն»ի մէջ հրատարակուած ուրիշ յօդուածով մը նոյն հեղինակը զանազան ճիւղերու մէջ տեւական աշխատանքի օրինակներ կը թուէ, շեշտելով որ փորձը շատ գոհացուցիչ արդիւնքներ տուած է։

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

«Թայմզ»ի Ռիկայի Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը որոշեց «ոտից ցգլուխ» վերակազմել խորհրդային ճարտարարուեստի ամբողջ կարգուսարքը։ Որոշումը տրուեցաւ՝ վերջերս կազմուած մասնաւոր մարմնի խորհրդային ճարտարարուեստի մասին բերած առաջարկներուն շուրջ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ։ Այդ մարմինը կը յանձնարարէր արմատական վերակազմութեան ենթարկել «գործունէութիւնը սէնդիկաներու, տրըստներու, եւայլ գործի հիմնարկութիւններու, որոնց մէջ ներկայիս իրաւունքներու եւ առանձնաշնորհներու մասին բաւին խսկական առումով պատերազմական վիճակ կը տիրէ, կազմալուծելով խորհրդային ճարտարարուեստը»։

Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդը կազմեց կարգ մը մասնաժողովներ՝ ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն համար, ծրագիրներ պատրաստելու եւ զանոնք Խորհուրդին ենթարկելու համար։

Իտալիա եւ Եգիպտոս

Իտալիա մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի անգլեւեգիպտական գործերուն։ Իբրեւ սահմանակից Եգիպտոսի՝ իր Ափրիկեան գաղթավայրերով, ունենալով շուրջ 70,000 Իտալացիներու գաղութ մը Եգիպտոսի մէջ եւ առեւտրական ընդարձակ ու յարաճուն յարաբերութիւններ այդ երկրին հետ, վերջապէս՝ իբրեւ երկիր մը, որ կը յաւակնի եւրոպական որեւէ ուրիշ ազգէ աւելի լաւ հասկցած ըլլալ արեւելեան ժողովուրդներու ընդունակութիւնը, Իտալիա պատրաստուած է համակրութեամբ եւ վստահութեամբ ողջունելու Եգիպտոսի դէպի քաղաքական անկախութիւն առած քայլերը։ Շահագրգռութեան գլխաւոր առարկան է անշուշտ կապիտիւլասիոններու ջնջումը։

Դատելով գաղթային նախկին փոխ-նախարար Քանթալուփոյի «Քորրիէրէ տէլլա Սէրա»յի եւ Կայտայի «Ճոռնալէ տ'Իտալիա»յի մէջ հրատարակած յօդուածներէն, Իտալիա որեւէ առարկութիւն չունի անոնց ջնջումին դէմ, քանի որ ստիճաներ անհրաժեշտ փոփոխութիւնները կը կատարուին։ Դիտել կը տրուի թէ՝ Խառն Դատարանները արտադրութիւնն էին արեւմտեան քաղաքակրթութեան, հետեւաբար եւ յարմարցուած դատելու Եւրոպացիներ։ Մինչ եգիպտական դատարանները արտադրութիւնն են արեւելեան, թէեւ մեծապէս առաջացած քաղաքակրթութեան մը, հետեւաբար եւ պատշաճ՝ դատելու Արեւելքցիները։ Հակառակ անոր որ Եգիպտոս խորունկ յեղաշրջում մը կ'անցրնէ, բայց դեռ իսլամութեան աւանդական ոյժն է որ կը տիրապետէ անոր կեանքին, հետեւաբար եւ իր կապիտիւլասիոններու ջնջումը պէտք է ըլլայ աստիճանական, երկրին եւրոպական ձեւով արդիացման հետ զուգրնթաց։

Քանթալուփօ կը յորդորէ Եգիպտացիները զգուշութեամբ շարժիլ, որպէս զի մի գուցէ անհարկի աճապարանքով մը հակազդեցութիւններ եւ հիասթափումներ առաջ բերեն, ինչպէս պատահեցաւ Զաղլուլի փաշայի օրով՝ գրգռուած ուսանողներու եւ ազգայնական մտաւորականներու երեսէն։

Պարսկական ապստամբութիւնը զսպուած

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Թեհրանէն կը հեռագրէ թէ Պախթիյարիներու ապստամբութիւնը վերջ գտած է։ Էմիր Մուֆախամ նշանակուած է Իլխանը եւ Մուրթէզա Քուլի խան՝ Իլպէկի։ Երկուքն ալ կառավարութեան կողմէ պաշտօն ստանձնած են կարգադրութեան մը գալ։

Արաբական ծագումով պարսիկ ապայ մը Շիրազէն մեկնեցաւ 1000 զինուորներու հետ՝ բանակցելու համար Խամշէ ցեղախումբերու համադաշնակցութեան հետ, որ տակաւին կը շարունակէ կռիւները Ֆարս նահանգի արեւելեան մասին մէջ։

Բանւորա-գիւղացիական դրամատունը

Ինչպէս կը յիշուի, Օգոստոս 1ի առթիւ խուզարկուած էր Փարիզի Բանւորա-Գիւղացիական դրամատունը, որուն տոմարները գրաւուած էին։

Դատական իշխանութեանց կողմէ կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն թէ յիշեալ դրամատունը գումարներ կը ստանար խորհրդային կառավարութենէն եւ Գ. Միջազգայինէն։

Դրամատան իբրեւ արձանագրուած դրամագլուխ յայտարարուած էր 8,000,000 ֆրանք, սակայն այս գումարէն միայն 3 միլիոնը վճարուած էր։ Բաժնետէրերուն մէջ (որոնք երբեք չեն հրաւիրուած վճարելու իրենց անուան առջեւ արձանագրուած գումարները) կը գտնուին համայնավար երեսփոխաններ Մարսէլ Քաշէն եւ Տորիօ, ինչպէս նաեւ համայնավար պաշտօնաթերթեր։ Կ'ըսուի թէ դրամատունը զանազան գումարներ փոխ տուած է համայնավար կազմակերպութեանց, առանց ոեւէ տոկոս ստանալու։

Ընդհանուր դատախազը պիտի որոշէ թէ՝ պէ՞տք է հետապնդումի ենթարկէ յիշեալ դրամատունը, իբրեւ կեղծարար։

Իրան եւ Հիճազ

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ Շահը ընդունեց Հիճազի արտասովոր պատուիրակութիւնը, որ եկած է Պարսկաստանի հետ դիւանագիտական կանոնաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու համար։

Բիզա շահ պաշտօնապէս ճանչցաւ Իրաքի կառավարութիւնը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ

ժողովը՝ վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին «La Petite Source» սրճարանը, մէթրօ Օտէօնի դիմացը։ Կարեւոր Օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի կողմէ Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, այսօր Հինգշաբթի։ Կը խօսի Ընկ. Կ. Սասունի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Անիէռ-Պուա Քոլոմպի եռագոյն ենթակոմիտէին կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վիէնի Շրջ. կոմիտէի կողմէ
Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Salle de Cercle Catholique, 1 Rue des Cloitres: կը ներկայացուի՝
ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ
Կը մասնակցին՝ Յ. Ուզունեան եւ տեղական ուժեր
ՏՈՄՍԵՐԸ 5 ԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէի ժողովը՝ այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին 131 Fbg. du Temple: Կարեւոր օրակարգ։

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու ընկերուհիները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Սէն Լազար-Շավիլ կայարանին քովի սրճարանը։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծատուրեան եւ իր քոյրը Տիրուհիյա Ծատուրեան (այժմ Թոփալեան), Կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է։ Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան ընտանեկան հաւաքոյթը այսօր Հինգշաբթի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Քլամարի անտառը։ Փորթ Վէրսայլէն առնել թիւ 89 թրամուէյը և իջնել թէրմինիւս։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պիլեանքուրի մասնաճիւղի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին Պիւրօ տը Թապայի մէջ։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պուա-Քոլոնպ-Անիէռի կազմակերպիչ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր որբ-որբուհիները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 164 rue des Bourguignons, Asnières.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑՈՒԱՆՔ

Հալենի, Տօքթ. Ռ.— 35։
Լիոն, Տիկ. Ա. Ս.— 70։
Պորտ Պուէ Արարիճ, Ա. Ա.— 153։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր ծխախոտ ծաւալին ֆաւալին՝ Chez Orchebant, Cère, (Indre et Loire): Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Եոզղատ Իյտէլիցի Հայրապետ Խաչերեան, հօր անունն Իսէպ, մօր անունն Շուշան։ 1924ին կը գտնուէր ճիպէյլի որբանոցը (Սուրիա), 1925ին ղրկուած է Լաթաքիա։ Գրել Յառաջի։

. — Հաճի եւ Կարապետ Խաչիկեան, նոյնպէս Եոզղատ-Իյտէլիցի հօր անունն Խաչատուր, մօր անունն Պանանուշ։ 1924ին կը գտնուէին ճիպէյլի որբանոցը։ 1925ին փոխադրուած են Անթիլիասի որբանոցը։ Գրել Յառաջի։

Ազգակէն կը խնդրուի արտատպել։

— Կը փնտռեմ Ատանայի Պուլանըգ Պաղչէ գիւղէն եղբայրս Սարգիս Ժանտարմաեան, որ ասկէ առաջ կը գտնուէր Լիոնի շրջակայքը։ Իմացնել իր եղբօր Յովհաննէս Ժանտարմաեանի, 30 Rue des Cardeurs, Aix-en-Provence.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ
Խաչիկ Մելքումեան
(c)o Pharmacie Enezian)

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Արժանթին)
Սմբատ Թորգոմեան
Mexico փողոց, թիւ 2850

ՄԻԼԱՆ (Իտալիա)
Mr. Onnik, S. Radegouda No. 7

ԱԹԷՆՔ
Պարոնեան գրատուն

ՍԵԼԱՆԻԿ
Librairie Française
19 Rue Tsimiski

ՊՈՒՔՐԷՇ
Յ. Ճգնաւորեան B. P. 487

ՔԷՕՍԹԷՆՃԷ
Ա. Տէյիրմէնճեան
Str. Stefan Cel Mare No. 50

ՍՈՖԻԱ
Ա. Յակոբեան
45 Bld. Dondoukoff

ՖԻԼԻՊԷ
Մ. Կարապետեան Դրամաճառ

ՌՈՒՍՃՈՒՔ
Պ. Քոչարեան
70 Rue Borissova

ՆԻՒ ԵՈՐՔ
Massis Bookstore
137½ E. 27d St. New York city

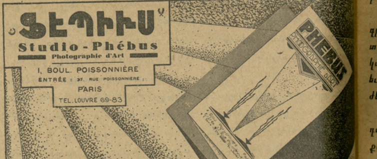
ՊԵՐԼԻՆ
B. Froundjian
36, Weidenweg, Berlin O 34

ԼՈՆՏՈՆ
Ժ. Միսաքեան
13 Devonshire St.
London E. C. 2

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի։

Դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան։

Գործ կը փնտռէ

Գործունեայ երիտասարդ մը, որ գիտէ հայ., ֆրանս., յունար., թուրքերէն եւ արաբերէն նաեւ հաշուակալութիւն, կրնայ ստանձնել պանդոկի, ճաշարանի եւն. վարիչի պաշտօններ։ Դիմել «Յառաջ»ի միջոցաւ G. M.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

16 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1035 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԽՍ ԵՐԵՍԸ

Օրդի հայերէնի— եւ մասնաւորապէս արեւելահայ բարբառի— աղճատման, աղքատացման ուրիշ պատճառ մըն է Թրքաբանութեան և Թուրքերէն բառերու տնավարի գործածութիւնը։

Թրքաբանութեան, Թուրքերէն ոճերու եւ քերականութեան ախտը մասնաւորապէս տարածուած է Պոլսոյ մէջ, ուր տակաւին կան լրագիրներ— պարզ լուրի Թերթեր— որոնք բառ առ բառ կը Թարգմանեն Թուրք Թերթերէն, ոտքի տակ առնելով հայերէնի ոգին եւ եւ քերականութիւնը։ Եւ մենք յաճախ կը ստիպուինք նորէն խմբագրել Թուրքերէն Թերթերէ հայերէնի Թարգմանուած լուրեր եւ ուրիշ գրութիւններ։ Բառերը չեն պակսիր, բայց հիւսուածքն է որ խախտուեր է Պոլսոյ մէջ։ Եւ դեռ այսօր կան գրողներ, նոյնիսկ անուն հանած գրագէտներ, որոնք իրենց ինքնագիր գործերուն մէջ ալ կը շարունակեն Թրքական քերականութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի Կովկասի, այնտեղ քերականութիւնը քիչ-շատ կը պահուի, բայց Թուրքերէն բառերը նոյնքան կը վխտան ամէնէն սովորական լուրերու, նոյնիսկ բանաստեղծութիւններու մէջ։

Տգիտութի՞ւն է Թէ անհոգութիւն։ — Բացատրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։ «Բաժին»ը դարձեր «փայ», եւ «բաժնետէրը», որ աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր կը գործածուի Թրքահայ լրագրութեան մէջ, «փայատէր»։ Եւ այս՝ մինչեւ այսօր։ Ա՛լ դուք համրեցէք «բայխուշ»ները (բու), «չայխանա» (Թէյարան), «մէյխանա» (գինետուն, կապելայ), «ջան», «ջիկեար», «մարջան» եւն. բոլորն ալ՝ նորագոյն գրականութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ։ Իսկ լրագրական լեզուէն կարելի է հատընտիր ժողովածու մը կազմել։

Վերջերս Տոքթ. Ա. Աբեղեան ուշադրութիւն կը հրաւիրէր այս ժոլութեան վրայ, «Հայրենիք»ի մէջ հրատարակած յօդուածաշարքով մը։ Մեր աշխատակիցը կը քրքրէր նոյնիսկ Յովհ. Թումանեանի, Ա. Իսահակեանի եւն. բանաստեղծութիւնները, որոնց մէջ կը վխտան Թրքաբանութիւնները ու Թուրքերէն բառերը։ Եւ եթէ բառ մը փոխես, վախ կայ որ ամբողջ բանաստեղծութիւնը փլի…

Անցեալը անցեր է։ Մտածենք նորերու մասին, որոնց գրութիւններուն մէջ իրար կը հրմշտկեն քմահաճոյքն ու տգիտութիւնը։ Նիւթը չխճողելու համար, առանձին կը ներկայացնենք զանազան հատուածներ, ուր Թուրքերէն, ինչպէս եւ օտար բառերը տուն-տեղ են եղած, առանց ո՛ր եւ է անհրաժեշտութեան։

Ի՛նչ խօսք որ, լեզուի զարգացման ամէնէն կենդանի ազդակն է լրագրութիւնը։ Մանաւանդ մեր մէջ։ Հետեւաբար իւրաքանչիւր խմբագրի եւ յօդուածագրի ճիտին պարտքն է տարրական խնամք տանիլ իր լեզուին։ Ամէն գրողի տրուած չէ գրագէտ ըլլալ կամ ճաշակ ունենալ։ Բայց ինքզինքը յարգող ո եւ է քաղաքացի, որ կը յաւակնի բան սորվեցնել ուրիշին, հասարակ ընթերցողին, պարտաւոր է նախ ինք սորվիլ գրած լեզուն, հոգ տանիլ անոր մաքրութեան, հարազատութեան եւ զարգացման։ Այլապէս, եթէ դուն «ռեհեկադ» գրես փոխանակ «ուրացող»ի, «դեզերտոր»— փոխանակ «դասալիք»ի, «տիվան»— փոխանակ «բազմոց»ի, («Պրոլետար»ը բառը չէ գտեր եւ Թարգմաներ է— «ընկողմնարան»!), ինչո՞վ կ'արգիլես զիս գրելու «էդիտորիալ», փոխանակ «առաջնորդող»ի կամ «խմբագրական»ի, «սիանտիֆիք», փոխանակ «գիտական»ի կամ «ավուգաթ», փոխանակ «փաստաբան»ի։

Ակադեմական հարցեր չյարուցանելու համար, մենք ամէնէն պարզէն սկսանք։

Եւ կը կարծենք որ, եթէ միայն լրագրողները, պատասխանատու խմբագիրէն մինչեւ լուրերու Թարգմանիչը պզտիկ ճիգ մը փորձեն, մեծապէս կը սահմանափակուի չարիքը։ Իսկ ատոր համար ալ պայման է որ, լրագրական ասպարէզին մէջ նետուած մարդիկ պարտականութիւն սեպեն ոչ Թէ այսպէս կամ այնպէս Թխել ու տեղ լեցնել, այլ դաստիարակել ինչպէս միտքով, նոյնպէս լեզուով։ Մինչդեռ այսօր խմբագիրներ եւ եւ Թարգմանիչներ ունինք որոնք դեռ չեն գիտեր Թէ «Թիկրը» սա պատմական «Տիգրիս»ն է, կամ bièreը (գազադ) կը Թարգմանեն… «գարեջուր» (Մարաշախտ Ֆոշի մարմինը գարեջուրի մէջ դրուեցաւ, — եփրատ)։

Կը կրկնենք,— եթէ անկեղծ են խորհրդային խմբագիրները, վճռական դեր կրնան կատարել օրը օրին, միայն լրագրութեամբ, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ Լէնինի պատուէրը յարգած ըլլալու համար։ Ձի բաւեր բանուորն ու գիւղացին փրկել դրամատիրական լուծէն, ընկերային եւ տնտեսական կապանքներէն։ Հարկ է զանոնք փրկել նաեւ Թերուս կամ անփոյթ մարդոց Թխածոյ բառակոյտերէն, որոնք պարզապէս միտքերը խճողելու եւ բԹացնելու կը ծառայեն։

Առանց ատոր ալ, արդէն չափազանց կը Թխեն ու կը լկեն հասարակ ուղեղներ…

Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիներն ալ խորհրդային Թերթեր եւ գիրքեր կը հրատարակեն, բայց ի՛նչքան պայծառ կը խմբագրեն ու կը Թարգմանեն, ի հարկին սեղմելով։

Մերինները պարզապէս ռուսական կաղապարներն է որ հայկական մեքենայի վրայ կը փոխադրեն…

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՂԱՑԷ՛Ք, ՍՈՂԱՑԷ՛Ք

Պայքար, *Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, հետեւեալ իմաստո՛ւն խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի կացութեան մասին,* (1 *օգոստոս*).

— « Անհրաժեշտ է ամէն բանէ առաջ ըմբռնել Թէ Անդրկովկասեան Հանրապետութեանց մէջ Հայաստան տնտեսապէս ամէնէն աղքատն է, իսկ աշխարհագրական դիրքով եւ ուրիշ տեսակէտներով ալ ամէնէն աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուի։ Ասիկա այսպէս է մեր կամքէն անկախ պատճառներով, եւ մենք փափաքով ու խօսքերով չենք կրնար փոխել կացութիւնը։ Դարձեալ, Հայաստան Խորհրդային Միութեան մէկ հարիւր յիսուներորդ մասն է միայն եւ ինքնաբաւ երկիր մըն ալ չէ, այլ իր պետական ելեւմտացոյցին եւ ուրիշ պէտքերուն աւելի քան կէսը կեդրոնական գանձէն կը ստանայ։ Հայաստանի կառավարութիւնը ստիպուած է նկատի առնել այս շօշափելի եւ շատ կարեւոր իրողութիւնները, եւ անոնց պատշաճեցնել իր յարաբերութիւնները, Թէ՛ Անդրկովկասեան քոյր հանրապետութեանց, եւ Թէ Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութեան հետ։

Յետոյ, պէտք է գիտնալ Թէ Հայաստան կը գտնուի պատմութեան ամէնէն մեծ յեղափոխութեան շրջանակին մէջ եւ անոր ծայրայեղութիւններուն անխուսափելի ազդեցութեան տակ։ Ինքն, Հայաստանի կառավարութիւնը, այդ յեղափոխութեան ուժով ու սկզբունքներով կը վարէ գործերը, եւ շատ բնական է որ այն բոլոր արտայայտութիւնները, շարժումներն ու հալածանքները, որոնք տեղի կ'ունենան Խորհրդային Միութեան ուրիշ երկիրներուն մէջ, հին ըմբռնումներու, կարգերու ու հաստատութեանց դէմ, կրկնուին նաեւ Հայաստանի մէջ, յաճախ պարզ ընդօրինակութեամբ։ Կարելի չէ պահանջել որ Հայաստանի կառավարութիւնը խափանէ զանոնք. ատիկա պիտի ըլլար հակառակ գործել իր դաւանանքին եւ այն բոլոր բաներուն, որոնց կը պարտի իր գոյութիւնը։ Դուրսէն դիտողութիւններ, չափաւոր ու խոհական քննադատութիւն, կրնան ըլլալ անշուշտ, եւ պէտք է ընել, բայց, պէտք է հասկնալ նաեւ որ այսպիսի պարագաներու մէջ իրերը կ'ընԹանան իրենց բնական ընթացքով։ Յեղափոխութիւնը կը կատարէ իր դերը։ Այն բոլոր կարգերն ու հաստատութիւնները, որոնք անյարմար ու անարժան են ապրելու, կը կործանին ու կ'անհետանան, իսկ անոնք որ գոյութեան իրաւունք ունին, նոր պայմաններուն կը յարմարին, կը բարեփոխուին, աւելի կը զօրանան ու կը զարգանան, եւ կը շարունակեն իրենց պաշտօնը։

Մենք, օրինակի համար, կը գանգատինք հայերէնի ուղղագրութեան անհեթեթ փոփոխութենէն, եւ իրաւունք ունինք։ Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ կիլիկեան շրջանին ալ ուղղագրական նոյնքան անհեթեթ ձեւեր ընդհանրացած էին հայերէնի մէջ, երբ մենք մեր քաղաքական պատմութեան ամէնէն փայլուն մէկ շրջանը կը բոլորէինք, եւ նկատելի ուժ մը կը ներկայացնէինք մերձ. Արեւելքի մէջ»։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հաւայեաւ֊ար դրամատունը խուզարկուած

Ինչպէս գրեցինք երէկ, հետապնդումներ կը կատարուէին Բանուոր գիւղացիական Դրամատան դէմ, (Լաֆայէթ փողոց Թիւ 100), որ Փարիզի մէջ կը գործէր Գ. Միջազգայինի հաշւոյն։

Երէկ առաւօտ ժամը 6էն սկսեալ 250 - 300 ոստիկաններ — գաղտնի Թէ համազգեստով — պաշարեցին յիշեալ դրամատունը եւ յարակից փողոցները։ Դրամատունը կնքուած էր նախորդ իրիկուընէ, դատական իշխանութեան հրամանով։ Ժամը 7ին հասաւ դատական ոստիկանապետ Փաշօ, որ ներս մտնելով սկսաւ խուզարկութիւններ կատարել՝ դրամատան տնօրէն Վիկտոր Անիկիի ներկայութեան։ Ժամը 7.30ին գաղտնի ոստիկաններ գացին կանչելու գանձապահը, որպէսզի հետը բերէ դրամարկղներու բանալիները։

Բոլոր Թուղթերը կնքուելով, հետզհետէ փոխադրուեցան դատական իշխանութեանց մօտ։ Այս գործողութիւնը տեւեց բաւական երկար։

Կէսօրէն վերջ ալ խուզարկութիւններ կատարուեցան արուարձաններու մէջ, ուր դրամատունը 24 մասնաճիւղեր ունի։

Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է դրամատան փարիչ-պատուիրակ Մարանի դէմ, (Իվրիի քաղաքապետ) որ փախստական է։ Նոյնպէս ամբաստանուած են դրամատան գլխաւոր վարիչներէն 12 հոգի, որոնք կը փնտռուին։

Սնոտընի յաղթանակը

Անգլիոյ ելմտական նախարարը իր յամառ եւ հաստատակամ ընթացքով ի վերջոյ կը տանի յաղթանակը։ Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա, Պելճիքա եւ Ճափոն վախնալով որ Լահէյի խորհրդաժողովը կը պայթի, առանց որեւէ արդիւնքի յանգելու, օրերէ ի վեր միջոցներ կը փնտռեն՝ կերպով մը գոհացնելու համար Մեծն Բրիտանիան։

Անգլիացիները 80 միլիոն մարք կը պահանջեն Գերմանիոյ ընելիք անպայման վճարումներէն եւ 45 միլիոն մարք՝ Սփայի մէջ եղած բաշխումներու հիման վրայ։ Արդ, Գերմանիոյ ընելիք անպայման վճարումները (այսինքն «մորաթորիոմ»ի եւայլն ենթակայ չեղող) տարեկան 660 միլիոն մարքի կը հասնին. այս գումարէն Ֆրանսա պիտի ստանայ 500 միլիոն եւ Իտալիա 42 միլիոն. 61,800,000 պիտի յատկացուի 1923ին կնքուած Տօուըսի փոխառութիւնը հատուցանելու։ Կը մնայ 56 միլիոն 200,000 մարք, որ պիտի բաշխուի փոքր պետութեանց։ Այս վերջին բաժինը կրնայ աւելնալ հետզհետէ, քանի՝ վճարումներ ըլլան Տօըսի փոխառութեան հաշւոյն։

Ֆրանսական, իտալական, պելժ եւ ճափոնցի պատուիրակները ժողով մը գումարելով, քննեցին Թէ՝ ի՛նչ զիջումներ կրնան ընել՝ գոհացում տալու համար Անգլիոյ պահանջներուն։

«Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւն» կը տեղեկանայ Թէ իտալացի, պելճիքացի եւ ճափոնցի պատուիրակները յաջողած են իրենց երկրի բաժիններէն շուրջ 8 միլիոն մարք զեղչել. Ֆրանսա եւս տրամադիր կ'երեւի որոշ զիջումներ ընել. ասկէ զատ Գերմանիա 650էն 700 միլիոնի կ'ուզէ բարձրացնել անպայման վճարումներու տարեկան գումարը։ Այնպէս որ այս 50 միլիոնը, միացած Ֆրանսայի եւ միւսներու ընելիք 30 միլիոնի զիջումին, լիուլի գոհացում պիտի տայ Անգլիոյ։

Ելմտական յանձնաժողովին մէջ ճառեր խօսեցան Ֆրանսայի աշխատանքի նախարար Լուշէօր, Յունաստանի վարչապետ Վէնիզէլոս, ինչպէս նաեւ Ռումանիոյ եւ Փորթուկալի ներկայացուցիչները։

Ի վերջոյ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, Սնոտընի թելադրութեամբ, որով ելմտական յանձնաժողովի նիստը կը յետաձգուի շաբաթ օրուան, առիթ տալու համար զանազան պատուիրակութեանց միջեւ անպաշտօն խօսակցութեանց, վէճի առարկայ խնդիրներու մասին։

Խորհրդաժողովը պիտի վիժի՞

Հակառակ համաձայնութեան մը գալու մասին տրուած այս լաւատես տեղեկութեան, վերջին պահուն հասած հեռագիրները կ'ըսեն Թէ բոլոր կողմերն ալ հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ եւ Թէ շաբաթ օր, երբ ելմտական յանձնաժողովը գումարուի, պիտի հռչակէ Լահէյի խորհրդաժողովին մնանկութիւնը։ Այս ձեւով պիտի վերջանայ նոր արկածախնդրութիւնը։

∴ Խիստ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այն քաղաքական մտերմական խօսակցութիւններուն, որոնք տեղի ունեցան չորեքշաբթի գիշեր Ռուայեալ ճաշարանին մէջ, ուր հացկերոյթ մը տուաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Շթրէզէման։

Հացկերոյթին ներկայ էին միայն հետեւեալ անգլիացի եւ գերման պատուիրակները.— Հէնտըրսըն, Սնոտըն, Կրէհամ, Ֆիլիփ, սըր Մորիս Հանքի, Հիլֆէրտինկ, Քուրթիուս եւ Վիրթ։

Ռուսաստանի վէճը

Վերջին օրերս այրուած գործարաններու եւ աշխատանոցներու վնասն է 700,000 տոլար։ Խարպինէն 10 մղոն հեռու.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ 14 ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

Երէկ առաւօտ ժամը 4.35ին Ֆրիտրիխսհաֆէնի օդանաւային կայանէն ճամբայ ելաւ «Կոմս Ցեփլին», աշխարհի շրջանը կատարելու համար 15 օրուան մէջ։

Առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ ճափոնի մայրաքաղաքը, Թոքիօ։

Ցեփլինը ժամը 11ի ատենները անցաւ Պերլինի վրայէն, ուղղուելով դէպի ռուսական սահման՝ Տանցիկի եւ Քէօնիկսպէրկի ճամբով։ Պիտի անցնի Տոնսպուրկէն եւ Լէնինգրատէն, յետոյ պիտի շեղի դէպի հարաւ՝ սաւառնելու համար Մոսկուայի վրայէն, խորհրդային իշխանութեանց հրաւէրին համաձայն։ Յետոյ Ուրալի հիւսիսային լեռնաշղթային վրայէն պիտի ուղղուի դէպի Սիպերիա եւ Վլատիվոստոք, ի վերջոյ պիտի հասնի Թոքիօ, անդրսիպերեան մեծ երկաթուղիի ճամբուն հետեւելով։

Տոքթ. Էքէնէր կը յուսայ այս առաջին հանգրուանը կտրել 120-150 ժամէն։

Ցեփլինին մէջ տեղ գրաւած են 60 հոգի, 20ը ճամբորդ, որոնց կարգին 8ը լրագրողներ (3ը գերման, 2ը ամերիկացի, 2ը ճափոնցի, 1ը ֆրանսացի)։ Ճամբորդներուն մէջ է ճափոնցի կին մը՝ Տիկ. Քիթամուրա, մինչ Տիկին Տրըմմընտ Հէյ աւելի դրամ վճարած էր՝ որպէսզի իրմէ զատ կին ճամբորդ չգտնուի՝ աշխարհի շրջանը կատարողներուն մէջ…։ Ամերիկեան *Լոս Անճըլէս* ցեփլինի հրամանատար Ջարլս Ռոզէնդալ եւս կը մասնակցի ճամբորդութեան։

Բուն ցեփլինը՝ կարգ մը աւելորդ առարկաներ մէջէն հանուելէ յետոյ՝ կը կշռէ 8000 քիլօ։ Ճամբորդներն ու անոնց գոյքերը կը կշռեն 15,000 քիլօ, պենզինը՝ 15,000 քիլօ, իւղը՝ մէկուկէս Թոնօ, ջուրը՝ 4 Թոնօ, Թղթատարը՝ 525 քիլօ (30,000 նամակներ եւ քարդեր՝ բերուած Ամերիկայէն)։ Ղեկավոր օդապարիկը հետն առած է նաեւ 84,000 խորանորդ մեդր կապոյտ կազ եւ 72,000 խոր. մեդր ջրածին։ Ասոնց շնորհիւ կրնայ 150 ժամ Թռիլ չորս եւ 120 ժամ՝ հինգ շարժիչ մեքենայով։

Ամէն նախազգուշական միջոց ձեռք առնուած է։ Իւրաքանչիւր նաւորդի եւ ճամբորդի տրուած է Թեթեւ հրացան մը՝ 60ական փամփուշտով, գործածուելու համար այն պարագային երբ ցեփլինը ստիպուի իջնել Հիւսիսային կամ Միջին Ասիոյ տափաստանները։

Ովկիանոսին մէջ իյնալու պարագային համար ալ միջոցներ ձեռք առնուած են. իւրաքանչիւր ճամբորդի տրուած է ազատարար բաճկոն մը։ Ցեփլինը հետն առած է նաեւ ռետինէ երկու նաւակներ, զորս կարելի է անմիջապէս ուռեցնել՝ փտանգի պահուն։

Օդը շատ նպաստաւոր է ցեփլինի ճամբուն վրայ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Պաղտատէն կը գրեն Թէ տեղւոյն Մէյտան Թաղին Գոքնազար կոչուած փողոցին մէջ, Զէյթունցի Տիգրան Մոսկոֆեան անուն 24-25 տարեկան երիտասարդ մը՝ որ նոր ամուսնացած էր, կախած է ինքզինքը։

Այս խորհրդաւոր անձնասպանութեան պատճառը դեռ յայտնի չէ եղած։

ՍՈՖԻԱՅԻ անգլիական դեսպան Սփէրլինկի յաջորդ նշանակուեցաւ Սիտնի Ֆիլիփ Փէրիկըլ Ուօթըրլօ, Ատտիս Ապապայի անգլիական դիւանագիտական ներկայացուցիչը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ԱԶՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ

ՆԱՀԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ՈՐ ԱՊԱԳԱՅ ՈՒՆԻ, ԲԱՅՑ ԻՐ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ Է

ՄՈՒՍՈՒԼ, 1 օգոստոս.— Տեղական թերթերու մէջ տարին անգամ մը հազիւ կը յիշուի մեր գաղութին անունը: Մինչդեռ ամբողջ հայութիւն մը կ'ապրի այս շրջանին մէջ, ամէն կերպով արժանի՝ հոգածութեան:

Այսօր կը ներկայացնեմ երկու գիւղեր, Զախօ եւ Տհոք:

Զախօ գիւղաքաղաքը կը գտնուի Մուսուլի հիւսիսային կողմը, Թրքական սահմանի մօտերը, Տիգրիսի գետակին՝ Խապուրին ափը:

Քրտական կեդրոն մըն է, ուր ուն աղայական տունը՝ պատրիարքն Շամտին աղայենց տունը, մեծ համբաւ կը վայելէ: Գերդաստանի մեծը աղան է Զախօյի շրջանին եւ աշիրէթապետ՝ շրջակայ աշիրէթներու: Նոյն գերդաստանի մեծը, Մուհամմէտ աղա արկածի մը զոհ գնաց երեք տարի առաջ, երբ Մուսուլէն օդանաւով կ'երթար Պաղտատ, իբրեւ անդամ Իրաքի խորհրդարանին: 1915—19ի ջարդի սեւ օրերուն պաշտպանած է Զախօյի շրջակայ վրանաբնակ հայ քոչարները, ինչպէս նաեւ իր բարոյական աջակցութիւնը չէ խնայած Զախօ տեղաւորուած Հայերուն, եւ իր մահէն ետքն ալ իր յաջորդները նոյն բարեացակամ վերաբերումն ունին Հայերու հանդէպ:

Ընդհ. պատերազմէն առաջ մէկ տուն Հայ կար Զախօ, Սղերդի Տէհ գիւղաքաղաքէն գաղթած, 1919ին Պաքուպա գաղթող Հայերէն մաս մը՝ մասնաւորաբար Տհեցիներ, Մուսուլ գալով, գացին հաստատուեցան Զախօ: Նոյնպէս քիւրտերուն մէջ մնացած Տհեցիները հետզհետէ Զախօ փոխադրուեցան: Այժմ Զախօ մօտաւորապէս 100 տուն հայութիւն ունի, գլխաւորաբար Տհեցիներ, որոնց գլխաւոր զբաղումն է շալագործութիւն (Շալը քիւրտերու գլխաւոր տարազն է): Տհեցիներու շինած շալերը ընդհանրապէս նուրբ են եւ ազնիւ, շինուած այծի քաժ (ֆիլիկ) կոչուած նուրբ մազէն: Երբեմն եւրոպացի կամ ամերիկացի ճանապարհորդներ այնչափ կը գնահատեն որ, երբ արուեստի ձեռագործի նմոյշ լաւ տեսակներէն կը գնեն լաւ վճարումով եւ իրենց հետ կը տանին: Շալագործ Տհեցիները իրենց արհեստին շնորհիւ կ'ապրին գիւղական լաւ կեանք մը, բայց պարտաւորուած են աշխատիլ ամբողջ ընտանիքով: Տղամարդիկ շալ կը հիւսեն, իսկ կիները շալի համար թել կը մանեն ամբողջ օրը:

Զախոյի հայութեան կենցաղը նահապետական է: Կարելի է զանոնք նկատել մեր նահապետական կեանքի ներկայացուցիչները՝ իրենց վարք ու բարքով եւ ընտանեկան կազմակերպութեամբ: Զախջախիչ մեծամասնութեամբ քրտախօս ըլլալով հանդերձ (հայախօսները մատի վրայ կը համբուին) ազգային ոգին վառ կը պահեն, իբրեւ կապ ունենալով ազգ. եկեղեցին, որուն ջերմեռանդ հաւատացեալներն ու նախանձախնդիրներն են: Կրօնքի մասին ալ ունին մաքուր ու ջերմեռանդ հաւատք: Այնպէս որ, տարուան ամբողջ պահքը, մէջն ըլլալով չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը, կանոնաւորապէս կը պահեն եւ կրօնքի թելադրած բոլոր պարտականութիւնները սիրով կը կատարեն:

Այս փոքրիկ գաղութը իր կազմութեան օրէն անուշադրութեան մատնուած է: Ոչ մէկ օժանդակութիւն դուրսէն: Այնպէս որ ինքն իր բախտին ձգուած է: Իրենց զաւակները կա՛մ փողոցները կը թափառին եւ կամ իրենց ծնողքի ձեռքին տակ արհեստ կը սորվին: Զունին ազգ. դպրոց կամ նման հիմնարկութիւն, եւ բառիս բունն նշանակութեամբ չունին ազգային կեանք: Իրենց հին պապենական յիշատակներն ու ազգ. եկեղեցին են որ զիրենք կը պահպանեն ու կը շաղկապեն հայութեան հետ: Եթէ այդ կապը օր մը փրթի, ապահովաբար կորսուած են մեզի համար:

Մինչեւ երեք տարի առաջ քահանայ չունէին: Իրանի թէ երբեք չունենային, եթէ հիմակուան քահանային պէս պիտի ունենային: Գոնէ աւելի միաբան էին, երբ չէին տեսներ կրօնականներուն տգեղ արարքները եւ շահմոլութիւնը: Տարին մէկ երկու անգամ Մուսուլի քահանան իրենց կ'այցելէր եւ իրենց կրօնական պէտքերը կը լրացնէր: Երեք տարի առաջ պատահաբար քահանայ մը Պաղտատ գալով, Զախօ ղրկուեցաւ: Զախոյի հայութիւնը առաջ եկեղեցի չունէր: Այժմ ալ մասնաւոր եկեղեցիի շէնք մը չունի, այլ գիւղական տուն մը վարձուելով քահանային համար, անոր մէկ սենեակը յատկացուած է եկեղեցիի: Զախոյի քահանան՝ որ շահամոլ եւ կիսակիրթ մէկն է, իրենց գլխուն փորձանք մը եղած է, եւ փոխանակ իր պաշտօնին բերումով գաղութին մէջ խաղաղութիւն սերմանելու եւ դպրոց բանալու, գիւղացիները զզուեցուցած է իր կոշտութիւններով, շահամոլութեամբ եւ տգեղ արարքներով: Շատ անգամ իրենց կրօնական զգացումները կը վիրաւորէ՝ ծիսակատարութիւնը սակարկութեամբ կատարելով: Վերջերս թախանձագին խնդրած էին Մուսուլի Թաղ. խորհուրդէն ճար մը գտնել իրենց այս վիճակին: Թաղ. խորհուրդը իր մէկ անդամը եւ ուսուցիչ Արմենակ փանոսեանը լիազօրած՝ ղրկեցին տեղին գործերը քննելու եւ եթէ հնարաւոր է կարգադրելու: Բայց քահանան ամէն կարգադրութեան հակառակ գնաց: Պատուիրակները տեղական անցուդարձերը մանրամասն քննելով, այն եզրակացութեան եկան որ քահանան է Զախոյի գաղութին անհանգստութեան պատճառը, եւ եթէ պակաս շահախնդիր եւ աւելի աշխոյժ ու լուսամիտ քահանայ մը ըլլար, պիտի կրնար թէ զանոնք հովուել եւ թէ դպրոց հիմնել, ի հարկէ յենլով դրսի օգնութեան: Առնուած տեղեկութեան համաձայն Մուսուլի Թաղ. խորհուրդը Պաղտատի առաջնորդարանին հետ բանակցութեան մտած է, անմիտ քահանան հեռացնելու համար: Բայց Պաղտատի մէջ գործօն եւ սրտցաւ ազգ. իշխանութիւն մը եւ առաջնորդ մը չգտնուելով խնդիրը կը ձգձգուի անվերջ:

*** Տհոք գիւղաքաղաքը կը գտնուի Մուսուլէն Զախօ կէս ճամբուն վրայ, մօտաւորապէս 2—2ուկէս ժամ ինքնաշարժով:

Տհոքն ալ քրտական կեդրոն մըն է: Օդը բաւական բարեխառն եւ առողջարար է: Ասկէ առաջ Տհոքի մէջ երբեք հայութիւն չկար: Այժմ ունի 21 տուն հայութիւն, որուն 12 տունը Տհեցիներ, եւ մնացածը Վանայ շրջանէն: Տհեցիները Զախօ բնակող Տհեցիներու համագիւղացիներն են եւ անոնց նման՝ իրենց ընտանեկան կազմակերպութեամբ, կենցաղով եւ բարքով ու վարքով: Նմանապէս կը զբաղին շալագործութեամբ: Մնացած Հայերը մանր խանութպաններ են: Կան 12 արհեստաւորներ: Բոլորն ալ հազիւ իրենց օրուան ապրուստը կը ճարեն. բայց եւ այնպէս կ'ապրին խաղաղ եւ իրարու հետ սիրով են ու իրենց վիճակէն գոհ են: Զունին մասնաւոր քահանայ, ինչպէս նաեւ աղօթարան: Զախոյի քահանան տարին մէկ երկու անգամ կ'այցելէ անոնց: Տհոքի գաղութը շատնալու վրայ է: Դեռ 2—3 ամիս առաջ ընդամէնը 14 տուն էր, մինչդեռ հիմա 21, եւ առնուած տեղեկութիւններու համաձայն, շատերը Պաղտատէն ու Պասրայէն կը պատրաստուին երթալ Տհոք բնակիլ: Իսկ եթէ Նահրէյն-Օմարի գաղթականութեան տեղափոխութիւնը կատարուի, Տհոքի գաղութը շատ պիտի մեծնայ, որովհետեւ գաղթականութեան տրամադրուող գիւղերը Տհոքէն շատ հեռու չեն:

Այժմ Տհոքի հայութիւնը մտահոգուած է իր զաւակներու հայեցի դաստիարակութեամբ: Այդ մասին խորհրդակցութիւններ կը կատարեն եւ չեն կրնար ելք մը գտնել: Իրենց նիւթական միջոցները չեն կրնար յաղթել այդ դժուարութեան, որովհետեւ իրենց ուժէն շատ բարձր է: Տհոքի 21 տուն հայութիւնը ունի մօտաւորապէս 30 մանչ եւ աղջիկ 4—8 տարու, որոնք զրկուած դպրոցէն՝ փողոցները կը թափառին եւ կ'այլասերին: Ի՞նչ ընեն, որո՞ւ դիմեն...

Յաջորդով կը ներկայացնեմ միւս գիւղերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Գ. ՇՐՋԱՆ.— 2. ՆԷՃԻՊ ԱՍԸՄ

1893ին Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ Պոլսոյ մէջ սկսած էր հրատարակել «Իգտամ»ը: «Իգտամ» առաջին Թուրքերէն թերթն էր, որ ճակտին վրայ կը դնէր «Թիւրք ղազէթասը տըր» խորագիրը: «Իգտամ»ի Թրքականութիւնը առաջին Թիւերէն իսկ աչքի կը զարնէ. 22 տարի առաջ «Երեք տեսակ քաղաքականութիւն» խորագրով յօդուածի մը մէջ շեշտած էի թէ «իգտամ» համաթրքականութեան օրգան էր: Ահմէտ Ճէվտէթ պէյ իր թերթի խմբագրական կազմին մէջ առած էր Նէճիպ Ասըմ պէյը, Վէլէտ Չէլէպի եւ Իմրուլլահ էֆէնտիները:

Նէճիպ Ասըմ պէյ «իգտամ»էն առաջ լեզուական հարցերու մասին յօդուածներ գրած էր «Մէարիֆ» պարբերաթերթին մէջ եւ ժամանակ մըն ալ հրատարակած էր «Մէտրէսէթ-իւլ-Էտէպ» անուն պարբերական մը:

1890ին Նէճիպ Ասըմ պէյի անունը ծանօթ էր նաեւ Եւրոպայի: Ռուս արեւելագէտ մը Նէճիպ պէյի մասին խօսելով, կ'ըսէ թէ «Նէճիպ Ասըմի անունը եւրոպական գրականութեան մէջ անծանօթ չէ. Թուրքիոյ մէջ նոր գտնուած արձանագրութիւններուն, եւ օսմաներէնի անատոլեան բարբառներէն մէկուն մասին իր յօդուածները կը հրատարակուին «Keleti Szemle» պարբերաթերթին մէջ: Նէճիպ Ասըմ գրեթէ միակ օսմանցի գիտնականն էր, որ երկար ատեն կապ պահած է իր հայրենակիցներուն եւ Եւրոպայի գիտական աշխարհին հետ:»(1)

Արդարեւ Նէճիպ Ասըմ պէյ Փեշթայի, Keleti Szemle» թերթին մէջ ուսումնասիրութիւններ գրած է Քիլիսի, Պէհէսնիի եւ Էրզրումի բարբառներուն մասին եւ հրատարակած է «Չիպէթ-իւլ-Հաքայիք»ը:

Ասկէ զատ Փարիզի Journal Asiatiqueին մէջ հրատարակած է Թրքական տաղաչափութեան մասին յօդուած մը՝ «La Versification Nationale Turque»: 1895ին Ասըմ պէյ անդամ ընտրուեցաւ յիշեալ թերթի հրատարակիչ «La Société Asiatique»ի:

Պալքանեան օղլու Նէճիպ Ասըմ պէյ երբ մէկ կողմէ գիտական հետազօտութիւններ կ'ընէր եւ իր ուսումնասիրութիւնները կը հրատարակէր Օսմ. կայսրութեան եւ Եւրոպայի մէջ, միւս կողմէ իր զինուորական պարտականութիւնը կը կատարէր՝ իբրեւ ուսուցիչ զին.վարժարաններու, ի վերջոյ օսմ. բանակի գնդապետի աստիճան ստացաւ: Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ Պոլսոյ համալսարանի «Թուրք լեզուի պատմութեան» դասախօս կարգուեցաւ: Վերջին ընտրութեանց մէջ (1927) Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովին անդամ ընտրուեցաւ եւ ներկայիս այդ կարեւոր պաշտօնը կը վարէ:

Նէճիպ Ասըմ պէյ գիտական, զինուորական, պատմական եւ լեզուական հարցերու մասին 20է աւելի տպուած հրատարակութիւններ ունի: Համաթրքականութեան տեսակէտէ իր ամէնէն արժէքաւոր երկերն են՝ «Ուբալ-Ալթայի լեզուները», «Շատ հին Թուրք գիրը», «Օրխուն ապիտէլէրի» եւ «Թիւրք Թարիխի» («Թրքական պատմութիւն»): Այս վերջինին մասին կ'ըսէ թէ Լէոն Քահէօնի պատմութիւնը(2) ընդլայնելով թարգմանած է, «ցոյց տալու համար թէ մենք ալ պատմական ազգ մըն ենք»:

Նէճիպ Ասըմ պէյ համաթրքականութեան ծառայած է մանաւանդ լեզուի ու պատմութեան ասպարէզներուն մէջ: Ինքն է որ առաջին անգամ Եւրոպային ճանչցուցած է թէ Թուրքերը լեզուի եւ պատմութեան մարզերուն մէջ եւրոպական դրութեամբ կ'աշխատին: Կրնանք պնդել թէ Նէճիպ Ասըմ պէյ բոլոր Թուրքերուն մէջ առաջինն է, որ բացորոշ կերպով Թուրքերու ուշադրութիւնը հրաւիրած է հին Թուրք լեզուներու, հին Թուրք տառերու եւ անկախ Թուրք պատմութեան վրայ: Լրջօրէն աշխատած է վերակենդանացնել մեր քաղաքակրթական անցեալը: «Իգտամ»ի եւ «Մալիւմաթ» պարբերաթերթին մէջ զուտ Թուրքերէն յօդուածներ գրած եւ «Ծունկ»երէն հաւաքուած շարքիներ եւ մանիներ հրատարակած է:

Նէճիպ պէյ շատ աշխատած է նաեւ ազգայնացնել արեւելեան երաժշտութիւնը: Ինք է որ գրեց թէ՝ Թրքական երաժշտութիւն չէ այն արեւելեան երաժշտութիւնը, որ ի պատուի էր օսմանցի մտաւորականներու մօտ ու առաջարկեց որ Հունգարացիներուն պէս եւրոպական երաժշտութեան «թէքնիք»ով գրի պէտք է առնել բուն Թրքական երգերը՝ օգտուելով հովուական եւ ժողովրդական երգերու «մոտիվ»ներէն: Նէճիպ պէյի այս գաղափարին դէմ բուռն յարձակում գործեց Րէուֆ Եէքթա պէյ, որ ժամանակին վարպետ երաժիշտներէն մէկը կը համարուէր: Երաժշտական այս վիճաբանութիւնները կը զուգադիպէին Սուլթան Համիտի թագաւորութեան վերջին տարիներուն: Անցնող 20-25 տարիները բաւական եղան ցոյց տալու թէ՝ այս խնդրին մէջ ո՞վ էր իրաւացին:

Ըստ իս, Նէճիպ Ասըմ պէյի բոլոր գործերուն մէջ ամէնէն արժէքաւորն է Լէոն Քահէօնի «Ներածութիւն Ասիոյ պատմութեան» թարգմանութիւնը՝ ճոխացուած արեւելեան աղբիւրներէ քաղուած ծանօթութիւններով: Այս գիրքը «ամէն կողմ ձգտումներ արթնցուց ի նպաստ համաթրքութեան», ինչպէս կը գրէ Զիա Կէօք Ալփ իր «Համաթրքութեան սկզբունքները» անուն գրքին մէջ: Անիկա Թուրք ազգասիրական շարժման զարգացումին նպաստող մտաւորական կարեւոր ազդակներէն մէկն եղաւ:

Օսմանցիներուն, թերեւս բոլոր Թուրքերուն մէջ բոլոր Թուրքերու պատմութեան հեղինակն ըլլալու առաջին պատիւը կը պատկանի Նէճիպ Ասըմ պէյի, որուն 1908ի յեղափոխութենէն յետոյ կատարած դերին մասին պիտի խօսինք յառաջիկային:

(18) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

«ԿՌՈՒԵՑԷՔ ՎԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

ՃԱՄԲԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԽՄԲ.— Բանակումի, ինչպէս եւ «ճէմպորի»ին համար, այսուհետեւ պիտի գործածենք հին հայերէն բառը, «ճամբար», որ արդէն ընդունուած է Հայաստանի մէջ, թէ սկաուտներու եւ թէ զինուորներու համար:

ՊԻՐՔԷՆՀԷՏ, 13 օգոստ. (սեփ. թղթ).— Օգոստոս 12ին պաշտօնապէս փակուեցաւ համաշխարհային սկաուտական ճամբարը, որուն յաջողութիւնը աննախընթաց էր միջազգային պատմութեան մէջ: Վերջին օրը Լորտ Պէյտըն Փաուըլ իր շուրջ հաւաքեց բոլոր սկաուտները եւ ոսկեզօծ նիզակներ բաժնեց անոնց.

— Ձեզ կը ղրկեմ իբր դեսպաններ, աշխարհի չորս կողմը, կռուեցէք վատութեան եւ ոխին դէմ, եւ ամէն տեղ տարածեցէք բարին եւ համաշխարհային եղբայրութիւնը:

Յետոյ, թաղեց պատերազմը յատկանշող կացինը: Իրիկուան, Սանէֆի օթէլի մէջ (Լիվըրփուլ) տեղի ունեցաւ մեծ ճաշ մը, ի պատիւ օտար պատուիրակ պետերուն, բրիտանական կառավարութեան կողմէ: Հաւաքոյթը անցաւ խիստ հաճելի: Կառավարութեան ներկայացուցիչը այս առթիւ ալ շեշտեց սկաուտութեան դերը 20րդ դարուն մէջ, իբր միջոց համաշխարհային խաղաղութեան, երկար կեանք մաղթեց անոր հիմնադրին, եւ առաջարկեց խմել բոլոր ներկայացուցիչներու երկիրներուն կենաց:

Գիշերը Հայ Արիները մեկնեցան ուրախ եւ յուզուած, տանելով իրենց հետ ամենագեղեցիկ յիշատակներ եւ նոր եռանդ, աշխատելու համար հայ սկաուտութեան զօրացման:

*** Ճամբարի տասնըհինգ օրուան ընթացքին, հայ արիները ոչ միայն սիրուեցան, այլ գնահատուեցան իրենց աշխատանքին եւ անոր արդիւնքին համար: Հայկական դրօշին տակ հաւաքուած այն 40 արիները կրցան գեղեցիկ տպաւորութիւն ձգել իրենց եւ հայութեան համար: Գործնական տեսակէտով, մեր տղաքը շատ բաներ սորվեցան եւ շատ բաներ ալ սորվեցուցին ուրիշներուն: Ճամբարը իրենց երեք տարուան աշխատանքին վարձատրութիւնն եղաւ: Յիշենք Պէյտըն Փաուըլի խօսքերը, իբրեւ եզրակացութիւն.

— Երբ մենք սկսանք մեր աշխատանքը եւ հիմնեցինք սկաուտութիւնը, մեզի դէմ էր եւ ժողովուրդը եւ մամուլը եւ ամէն բան. մի վախնաք, տղաք եւ շարունակեցէք ձեր աշխատանքը. հպարտ ձեր յաջողութիւններով, ամէնէն առաջ քալեցէք. ձերն է վերջնական յաղթանակը...

** Հինգշաբթի օր Զոր. Պէյտըն Փաուըլ մտերմական սեղան մը տուաւ չորս օտար պետերու ներկայութեան, ի պատիւ Անգլիոյ կրթական նախարարին: Առաջին անգամն էր որ նախարար մը ճամբարը կ'այցելէր: Պետին աջ կողմը նստած էին նախարարը, Լորտ Հէփթըն, Հիւպըրթ Մարթին, Գ. Մեծատուրեան եւ Ճ. Ուիլսըն, իսկ ձախ կողմը Հոլանտայի եւ Գ... ճիքայի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Պ. Ռիչ Ամերիկայի ընդհ. պետ:

Շաբաթ առաւօտ Պէյտըն Փաուըլ հայկական ճամբարը այցելեց եւ իր շնորհաւորութիւնները տուաւ հայ տղոց: Յիշենք Զօր. Կոտֆրոյ Ֆ... ակէթի (բանակի պետ) խօսքերը: «Հայ բանակավայրը մաքուր եւ գեղեցիկ»: Պէյտըն Փաուըլ շատ գոհ մնաց իր այցելութենէն եւ բաժնուեցաւ տղոց հետ եւ հրաժեշտ առնելով ըսաւ.

—«Օ, տղաք մինչեւ յառաջիկայ ճամբարին»:

Իրիկուան հայ արիները ... հրաւիրած էին իրենց սիրելի բարեկամ Հիւպըրթ Մարթին... տնօրէն սկաուտական միջազգային գրասենեակին: ... սկաուտները ընդունեցին ... հայ գեղջուկ տարազով: ... շատ սիրեց հայ տղոց ծամ... ները եւ ամենասիրուն օրիորդին(!!) թեւը մտնելով, առաջ... նորդեց թէյասեղան: Հաւաքոյթը շատ հաճելի անցաւ: ... մը կատակներէ, պարերէ եւ ... գերէ յետոյ, պետը բաժնուեցաւ տղոցմէն կրկնելով.— «Յաջողութիւն եւ միշտ ձեզ հետ»:

Հայ արիները ստացան ... նազան հրաւէրներ եւ նուէրներ եւ շահեցան օտար շատ մը բարեկամներ: Երեքշաբթի կը մեկնին Լըթըն (Լոնտոնի), ուր ... հանդէսներ պատրաստուած են իրենց համար: Այնտեղ պիտի մնան մէկ շաբաթ, իբրեւ հիւր... խոլանտացի սկաուտներուն հետ...

Գ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ»

Ինչպէս գրեցինք երէկ, օգոստոս 6ը ընդունուած է Անընդհատ Արտադրութեան կամ Հարտաքար... ուեստացման Օր, ամբողջ Խորհրդային միութեան մէջ: Այս առթիւ բոլոր թերթերը երկար փ... կուցումներ եւ լուսաբանութիւններ կը հրատարակեն, շարքերը ... ժեցնելու համար:

Թիֆլիսի ''Պրոլետար,,ը կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— Անընդհատ Արտադրութիւնը հնարաւորութիւն կու տայ մեզ՝ օգտագործել մեր ունեցած միջոցները աւելի լրիւ եւ բանաւոր ձեւով, աւելի մեծ օգուտներ ստանալ, եթէ կարենանք ժամանակին բաւականաչափ հում նիւթեր մթերել գործարաններու մէջ եւ համապատասխան քանակութեամբ ձեռքեր պատրաստել: Արդարեւ, ինչո՞ւ չօգտագործել գործարանները եւ գործադուլները տարուան այն 60 օրերուն, երբ անոնք տօներու եւ հանգստի օրերու պատճառով չեն աշխատիր: Անընդհատ արտադրական տարին հնարաւորութիւն կու տայ մեր արդիւնագործութեան՝ գործի դնել մօտ մէկ միլիոն գործազուրկ բանուորներ հինգ տարուան ընթացքին, ինչ որ հարիւրին 20 պիտի բարձրացնէ մեր արտադրութիւնը, պիտի իջեցնէ ինքնարժէքը, պիտի փարատէ ապրանքի սակաւութիւնը, աւելի պիտի ամրապնդէ գիւղի եւ քաղաքի կապը եւ բանուոր դասակարգի տնտեսական վիճակը:

Անընդհատ արտադրական տարի հաստատելով, բանուորին աշխատանքի ժամերու քանակը չ... աւելնար, սակայն արտադրութիւնը կը տեւէ աւելի երկար ժամանակ, շնորհիւ նոր ընդունուած բանուորներու: Հանգստի օրերու քանակն ալ չի փոխուիր, այլ աւելի նպատակայարմար կերպով կը դասաւորուի: Ասկէ զատ, կը վերցուին տօն օրերէն առաջ աշխատանքը շուտ վերջացնելու սովորութիւնը եւ տօնը փոխարինելու կ'երկարաձգուի տարեկան արձակուրդի ժամանակը: Անընդհատ արտադրութեան ժամանակ տարուան 365 օրերուն գործարանները փակ պիտի մնայ միայն հինգ օր...

---

(1).— Վ. ԳՈՐԴԼԵՒՍԿԻ, «Նօթեր Պոլսոյ Թիւրք Տէրնէկիի մասին», Մոսկուա, 1912, էջ 2:

(2).— LÉON CAHUN, «Infeoduction à l'histoire de l'Asie». Armand Colin et cie. Paris, 1896.

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԿԱՂԻՆԻ ԲԵՐՔԸ

Կիրասոնի ,,Եէշիլ Կիրասոն,, թերթը կը հրատարակէ մէկ շրջաբերականը ''Հոմէր Փիսանի,, հաստատութեան որ կարեւոր դեր մը կը խաղայ կաղինի համաշխարհային հրապարակին վրայ։ Յիշեալ հաստատութիւնը, Սեւ ծովի եզերքի կաղինի բերքը, որ նախապէս 700 հազար կենդինար (քանթար) գնահատած էր, այժմ կը հաշուէ 450 հազար կենդինար միայն։

«Եէշիլ Կիրասոն» իր կողմէ կ՚աւելցնէ թէ ''այս թիւը առանց վարանելու կրնանք դեռ շատ աւելի իջեցնել։ Միայն Կիրասոնի բերքը 100 հազար կենդինար կը գնահատուէր մինչ կասկածելի է որ այս թիւին կէսն իսկ կարենանք գտնել»։

«Հոմէր Փիսանի» հաստատութիւնը իր տեղեկագրին մէջ այնպէս ցոյց կու տայ թէ բերքը քիչ ըլլալուն, գիները ալ նոյն համեմատութեամբ բարձր պիտի ըլլան այս տարի, քանի որ Կիրասոնի կաղինը մեծ հռչակ ունի միջազգային հրապարակին վրայ։ Բերքը այնքան նուազ է որ կարելի չէ գոհացում տալ խնդրանքներուն։ Կիրասոնի 50 հազար կենդինար կաղինը Եւրոպայի մէկ գործարանին իսկ պէտքը պիտի չկարենայ գոհացնել։

ԱՅԾԱՄԱԶԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Այծամազի (Թիֆթիք) հրապարակին վրայ ատենէ մը ի վեր կայունութիւն կը տիրէ, եւ վերջերս այս վիճակը շատ մտահոգիչ երեւոյթ մը ստացած է։ Եւրոպայէն գնորդներ չեն եկած անցեալին պէս, ու այս պատճառով հրապարակին վրայ գտնուած այծամազի գիները ինկած են։

Վերջերս, միայն փոր տեսակ այծամազերու մաս մը խնդրանք եղած է Եւրոպայէն եւ Ամերիկայէն։

ՖՐԱՆԿԱԽՏԻՆ ԱԽԵՐՆԵՐԸ

Վեներական հիւանդութիւններուն դէմ պայքարելու համար, […]նի Պաղչէի «Գուրապա» հիւանդանոցին մէջ ֆրանկախտի մասին դասընթացք մը բացուած է։ Դասընթացքը մէկ ամիսէն պիտի աւարտի եւ հետեւող բժիշկները գանազան շրջանակներ պիտի երթան ֆրանկախտին դէմ պայքարելու։

Յիշեալ հիւանդանոցին մէջ օրական 80—100 հոգի քննութեան կ՚ենթարկուին, որոնցմէ 40—50ը ֆրանկախտէ վարակուած կ՚ըլլան։

Ֆրանկախտաւոր կիները այրերէն աւելի կանոնաւոր կը յաճախեն եւ անոնցմէ աւելի շուտ եւ լաւ կը դարմանուին։ Բժիշկը կը յայտնէ թէ այս կիները գրեթէ բոլորն ալ պատուաւոր ընտանիքներու կիներ են եւ ըստ իրենց՝ հիւանդութիւնը իրենց ամուսիններէն առած են։

Նախապէս ոչ մէկ ոչ-իսլամ կը յաճախէ եղեր այս հիւանդանոցը, բայց վերջերս դարմանուող ոչ-իսլամ հիւանդները հարիւրին տասը կը կազմեն։

«ՏԱԿԱՒԻՆ ՅՈՒՆԱՐԷ՞Ն»

«Վաքըթ» այս խորագրով յօդուածի մը մէջ կը գրէ.

— «Տակաւին յունարէն կը խօսին այն Թուրքերը որոնց հող եւ տուն տուած ենք փէնտիքի մէջ։

Յունարէնը Յոյնի մը բերնին մէջ իսկ անհանդուրժելի է, ո՞ւր մնաց Թուրքերու մօտ։ Եանեացիները որ ամէնէն վայրագ բռնութիւններով վանուեցան իրենց երկրէն ու արտերէն, անարգուեցան, խոշտանգուեցան, տեսան իրենց նուիրականութեանց ոտնակոխումը, եւ սակայն նորէն յունարէն կը խօսին։ Ասիկա շատ ցաւալի անզգայութիւն մըն է։

Այս գաղթականները չե՞ն գիտեր որ մէկ հատիկ Թուրքերէն գիր իսկ չկայ այն չարաղէտ երկրին մէջ, որուն լեզուն կը գործածեն։ Չե՞ն տեսած թէ ինչպէս այդ երկրին մէջ կ՚անիծուի Թուրք բազուկը, որ Գուրանին սուրն ու վահանն է։ Գոնէ չե՞ն յիշեր որ իրենց գաղթը ո՞ր վայրենութեան արդիւնքն է։ Փորձանքէն աւելի մեծ խրատ կա՞յ։

Ճիշդը ըսելով, Եանեացի Թուրք գաղթականներու յունարէն խօսիլը ոչ տրամաբանութեամբ կը բացատրուի, ոչ ալ զգացումով։ Զանոնք բարոյական յանցաւորներ նկատած ատեն, հարկ է յիշեցնել նաեւ մեր պատմական սխալը։ Թուրքերը ի՞նչու յունարէն սորվեցան Եանեայի մէջ, ուր անոնք մտան իրենց յաղթական սուրերուն լուսաւորած ճամբէն։ Աւելի ճիշդ, գրաւողները ինչո՞ւ թոյլատրեցին որ այդ աղտոտ լեզուն ապրի գրաւուած երկիրներու մէջ…»

ՖՐԱՆՍԱ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Կ՚ըսուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնը յայտնած է կառավարութեան թէ մտադիր է Նիւ Եորքի մէջ կառուցանել 65 յարկնոց հսկայ շէնք մը, որուն շինութեան ծախքերը պիտի հասնին 1,240,000,000 ֆրանքի։

Շէնքին փոքր մէկ մասը պիտի ծառայէ ֆրանսայի դիւանագիտական եւ հիւպատոսական պաշտօնէութեան, իսկ կարեւոր մաս մը պիտի յատկացուի տեւական ցուցադրութեան մը, ուր պիտի երեւան ֆրանսական արտադրութիւններ եւ ֆրանսական արուեստէն նմոյշներ։

Շէնքին մնացեալ մասը, մօտ 1200 սենեակներու իբրեւ պանդոկ, 2—3 մեծ սրահներու ալ իբր ճաշարան շահագործման իրաւունքը պիտի տրուի փարիզցի պանդոկապետի մը։

Այս շէնքը Ամերիկայի մէջ պիտի ըլլայ ֆրանսական մշակոյթի կեդրոնը։

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄՈՒԿԵՐՈՒ ԴԷՄ

Մուկերը որ ատենին Ասիայէն գաղթած են Եւրոպա, Ռուսիոյ մէջ կը կազմեն իսկական պատուհաս մը, որուն դէմ Գ. Միջազգայինը թէեւ դեռ բանաձեւ չէ քուէարկած, բայց Մոսկուայի բոլշեւիկ իշխանութիւնները ստիպուած են արդէն բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել։ Կազմակերպած են մասնաւոր վիճակահանութիւն մը, որուն պիտի կրնան մասնակցիլ բոլոր անոնք որոնք մինչեւ որոշուած թուականը, մուկի մը դիակը պիտի յանձնեն կառավարութեան։

Ամէն մէկ 5000 մուկի վրայ պիտի յատկացուի 250 րուբլի նուէր մը, որ վիճակով պիտի քաշուի։

Կ՚երեւի այս միջոցը մեծ արդիւնքներ տուած է արդէն փորձագա կղզիին մէջ (Խաղաղականի եւ Չինական ծովուն միջեւ) ուր աւելի քան 2 միլիոն մկներ փճացան, շնորհիւ նման վիճակահանութեան մը։

ՌԱՏԻՈՅԻ ՆՈՐ ՓՈՐՁ ՄԸ

Նիւ Եորքի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, հետեւեալ յանդուգն, բայց անպէտ փորձը կատարուեցաւ։ Օդանաւորդ մը ինքզինքը անկարգելով վար նետեց օդանաւէն, երբ կը թռչէր 10000 ոտք բարձրութենէ։ Վար իջած միջոցին. իր կուրծքին կապած ռատիոյի գործիքի մը միջոցով իր տպաւորութիւնները կը հաղորդէր անթելով ունկնդրող հսկայ հասարակութեան մը։

ԿԷՏ ՁՈՒԿԸ ՈՐՍԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նորվեկիացի ճարտարագէտ մը միջոց մը հնարած է որով կարելի պիտի ըլլայ ելեկտրահարութեամբ որսալ կէտ ձուկը։ Մասնաւոր կարթ մըն է որ հազիւ մխրճուած կէտին մարմինն, անոր կը փոխանցէ ելեկտրական զօրեղ հոսանք մը. ու զա՛յն կը սպաննէ անմիջապէս։ Անցեալ շաբթու մէջ կատարուած փորձի մը ընթացքին, կարելի եղաւ այս կերպով որսալ երեք ձուկեր։

Այս գիւտը չափազանց պիտի դիւրացնէ կէտին որսորդութիւնը, որ չափազանց բարդ գործողութիւն մըն էր։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

Աշխատանքի նախարարութեան պատուիրակը կը շարունակէ իր բանակցութիւնները գործատէրերու եւ բանուորներու հետ եւ յոյս կայ որ վէճը շատ չանցած հարթուի։ Իրօք, խորհրդակցութեան մը ընթացքին գործատէրերը քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով իրենց կողմէ ընտրուած յատուկ յանձնախումբը կ՚արտօնեն որ բանակցութիւն մտնէ սէնտիքաներուն հետ, առանց մերժելու իրաւախոհութեան մը սկզբունքը։

Կը կարծուի թէ գործատէրերը համամիտ են իրաւախոհութեան ենթարկելու միայն օրավարձքերու հարցը։

Բանուորներու եւ գործատէրերու ներկայացուցիչներուն առաջին հանդիպումը տեղի կ՚ունենայ այսօր, Մանչէսթըրի մէջ։

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

ՆՈՐ ''ԽԱՉԱԿԻՐՆԵՐ,,Ը

Մոսկուայէն կը հաղորդեն.— Վորոնէժի նահանգին մէջ կրօնական նոր աղանդ մը երեւան ելած է՝ *Խաչակիրներ* անունով։

Այս նոր աղանդին հետեւորդները բուռն պրոպագանդ կը մղեն խորհրդային կառավարութեան դէմ, զոր «Սուտ քրիստոսի հիմնարկութիւն» կը կոչեն։ Կը հագնին ճերմակ հագուստ մը, որուն վրայ կարուած է խաչ մը։

Անոնք կ՚ըսեն թէ շուտով պիտի գայ ճերմակ բանակը, որ պիտի կազմակերպէ Ս. Բարթողիմէոսի գիշեր մը, որու ընթացքին պիտի սպաննուին բոլոր անոնք, որոնք խաչ մը չունին իրենց հագուստին վրայ։

Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա կը գրէ թէ այս աղանդին վարիչները ձերբակալուած են։

ԽՄԲ.— Ս. Բարթողիմէոսի գիշեր (La Saint Barthélémy) կը կը կոչուի ֆրանսական պատմութեան մէջ 1572 օգոստոս 23ի գիշերը, երբ Փարիզի մէջ Կարոլոս Թ.ի հրամանով եւ Կատարինէ տը Մէտիսիսի դրդումով ջարդուեցան բոլոր բողոքականները, սկսեալ ծովակալ Քոլինիէն եւ իմաստասէր Ռամիւէ։ Ջարդը տեւեց քանի մը օր եւ ծաւալեցաւ Ֆրանսայի ուրիշ քաղաքներուն մէջ ալ։ Յարձակողները նոյնիսկ մարդ ջարդեցին Լուվրի արքայական պալատին մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

ՎԱԼԱՆՍ, 13 օգոստոս.— Յակոբ Կարօեան՝ 18 տարեկան, բնիկ Խարբերդի Հապուսի գիւղէն, Ֆրանսա գալէն ի վեր կը մնար Օպնա։ Երկու ամիս առաջ փոխադրուած էր Վալանս՝ իր քրոջ մօտ ու կ՚աշխատէր տեղւոյն վակոնի գործարանը (Մալաթիէր)։ Օգոստոս 12, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 7ին գործէն վերադարձած պահուն, դիմացէն եկած ինքնաշարժ մը՝ որ կը սուրար ժամը 80 քիլոմեդր արագութեամբ, կը զարնուի խեղճ երիտասարդին, եւ վայրկենաբար դէմքը կիսովին կը ճզմուի։ Խեղճը գետին կը փռուի եւ մօտ երկու ժամ կը մնայ այդ վիճակին մէջ։ Ետքէն աջակցութեամբ Մալաթիէրի հայ գործաւորներուն, վիրաւորը կը փոխադրուի տեղւոյս ազգային հիւանդանոցը, ուր խեղճ երիտասարդը իր աչքերը կը փակէ յաւիտեան այս առաւօտ ժամը 5ին։ Թաղումը պիտի կատարուի վաղը։

Նման արկածի մը կը հանդիպի նաեւ տեղւոյս Ազգային Վարչութեան գանձապահ Պ. Յովհաննէս Ահարոնեան։ Յիշեալը օգոստոս 1ին իր կնոջ հետ Պ. Ս. Ճիրանեանի ագարակէն կը վերադառնար, երբ ետեւէն եկած բեռնատար ինքնաշարժ մը կը զարնէ Յովհ. Ահարոնեանին եւ գետին կը տապալէ զայն։

Խեղճին սրունքը կը մնայ ինքնաշարժի տակ եւ ջարդուփշուր կ՚ըլլայ։ Ինքնաշարժի վարիչը կը փորձէ փախչիլ, բայց կնոջը աղաղակներուն վրայ Ֆրանսացիները կը կեցնեն ինքնաշարժը եւ լուր կու տան ոստիկանութեան։ Անմիջապէս արկածեալը կը փոխադրուի հիւանդանոց։ Կ՚ըսուի թէ վէրքը շատ ծանր է։

Երզնկացի

ՀԱՅ ՀԵԾԱՆԻՈՐԴ ՄԸ ԱՅՐԱԾ

Յուլիս 4ին, Ֆիլատելֆիոյ մէջ (Ամերիկա) աղետալի արկած մը տեղի ունեցաւ մրցման մը ընթացքին, որուն կը մասնակցէր նաեւ Հարրի Մէնըրն, բուն անունով՝ Եղիա Իհսանեան։

Հեծանիւով արշաւած ատեն, հայ երիտասարդին հագուստները ''կազոլին,,ով թրջուեցան եւ կրակ առին։ Խեղճը ջահի նման սկսաւ վառիլ։

Նոյն օրը ամերիկեան անկախութեան տօնն ըլլալով, 2,000 հանդիսականներ ներկայ էին, որոնք սոսկումով դիտեցին Եղիա Իհսանեանի այրիլը։ Բարեբախտաբար իր խաղընկերները վազեցին վերմակներով եւ ծածկեցին արկածեալին մարմինը, եւ յաջողեցան մարել բոցերը։

Մէնըրն կամ Իհսանեան Միացեալ Նահանգներու ախոյեանն է ինքնաշարժ հեծանիւի մրցման եւ հարիւրապետը Ֆիլատելֆիայի «Ռամպլըրս» կոչուած խումբին։

Հայ ախոյեանին խաղընկերներուն համաձայն արկածը առաջ եկած է այն պարագայէն որ Իհսանեանի հեծանիւին կազոլինը դուրս ժայթքած է, սակայն ան չէ ուզած լուր տալ՝ դադրեցնելու խաղը։

Յանկարծ հագուստները բռնկեցան, ըստ երեւոյթին մեքենային տաքութենէն եւ մեքենան բոցերու մէջ մնաց։ Երիտասարդը սկսաւ կատաղի արշաւ մը ընել իր մեքենայով խաղի դաշտին վրայ եւ գնաց խորտակեցաւ ցանկապատին առջեւ։

Ասկէ ետքն է որ իր խաղընկերները վազեցին, վերմակով ծածկեցին զինքը եւ գլորեցին գետինը, մարելու համար բոցերը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 221 —

— «Նով.— 1295 հատ ժամանած, 90 հատ վաճառ։ Էքսթրա 8.90, ա. տեսակ 8.00, բ. տեսակ 6.60, գ. տեսակ 5.40։ Եզ.— 2589 հատ ժամանած, 98 հատ անվաճառ։ Էքսթրա 6715000»։

Երբոր Կապի գնաց պառկելու, Նէնէթ […]։

— Պետօ, չեմ ուզեր որ այդ աղջկանը երեսն ալ ամէն օր խանութ գայ. չե՛մ ուզեր։ […]մարին, թեթեւսոլիկին մէկն է. կրնայ քու […]ակներդ լուրջի առնել։ Ես արդէն բնաւ այդ […]ակ ապուշ արարածներէն չեմ ախորժիր. […]էն աւելի վտանգաւորները անոնք են։

[…]ոջ սուր հոտառութիւնը վտանգ մըն էր […]զգացած։ Լուսանկարչատան քովի հանդերձավաճառին քեռաղջիկը Լիոնէն եկած էր հոս, […]ուրդի ամիսները անցնելու։ Նէնէթ չէր […]անցեր բնաւ. այդ Կապին խիստ թեթեւ[…]էր, հակառակ քառասուն անցուցած ըլլալուն […] տղայամիտ, եւ իր արդուզարդէն, […]ներէն ու աչքերէն դատելով՝ անսան[…] […]։ Բայց գեղեցիկ էր ան, […] հարուստ եւ միշտ երգող, ցատկոտող, […]։ Ամէն օր եւ երբեմն ալ օրը քանի մը […] բան մը պատճառ կ՚ընէր գալու […] Պետօին, եւ ճպուռի մը պէս կը խօսէր, […], ձեռքը կը քսէր հագուստին որպէս […]փանցիկ կերպասը աւելի լաւ կաղապար[…] […]րծքին վրայ, ակնարկը կը խորացնէր, կը […] շրթները, մէկ խօսքով երիտասարդը […]։ Կ՚ըսէր. «Յաւով պիտի մեկնիմ […]. եթէ պէտք ըլլայ դարձեալ պիտի

— 222 —

գամ. Նոյնիսկ կարելիս պիտի ընեմ վերջնապէս մնալու համար հոս, եթէ սիրելեն…»։ Հայը միշտ կը խնդար եւ բնաւ առիթը չէր փախցներ զայն ծաղրելու։ Բայց հիմա, Նէնէթին ըրած այս դիտողութիւնը զինքը բարկացուց։ «Իր ամէն բանը մոռցաւ եւ սկսաւ իմ ըրածներս անվայել գտնել» խորհեցաւ Պետօ եւ փոխանակ փակելու խնդիր մը որ զերծ էր ոեւէ մեղաւոր հանգամանքէ, պատասխանեց խստօրէն։ Սաստիկ վիճեցան։

Երկու օր վերջ հանդերձավաճառը երիտասարդ լուսանկարիչը կանչեց եւ խնդրեց որ գոնէ իր միջնորդութիւնը չի մերժէ եւ հաճի երթալ հարսանեկան խմբանկարը առնել։ Պետօ չէր ընդունած այդ հրաւէրը, տեղի հեռաւորութիւնն ու ժամանակի կորուստը պատրուակելով։ Բայց հանդերձավաճառը կ՚ուզէր օգտակար ըլլալ հարսնեւորներուն, որոնք իր գլխաւոր յաճախորդներն էին, եւ կառք մը Պետօին տրամադրութեանը տակ դրաւ։

— Բայց ես երբեք կառք չեմ վարած, առարկեց Պետօ։ Կրնայ արկած մը պատահիլ։

— Ես վարել գիտեմ պատասխանեց Կապի. միասին կ՚երթանք։

Այդպէս ալ ըրին որոշուած օրը։ Չորս հոգինոց գեղեցիկ կառք մըն էր, նոր ու թեթեւ։ Գործիքները ետեւը զետեղելէ վերջ, Պետօ նստաւ երիտասարդ աղջկան քով ու ճամբայ ելան։ Ժամուան մը տեղ ունէին երթալիք։ Յարդէ լայնեզր գլխարկ մը դրած էր Կապի, փարդաքոյն թեթեւ զգեստ մը իրանը կը գրկէր, կուրծքերուն վրայ նմանելով հասուն պտուղի մը մաշկին եւ խարազանը կը շաչէր անդադար ձիուն

— 223 —

ականջներուն վրայ։ Քաղաքէն դուրս ելլելուն պէս, Կապի՝ որ այդ կառքով բազմաթիւ անգամներ շրջակայքը պտտած ըլլալուն ծանօթ էր տեղին, երկարօրէն նկարագրեց փոխուող հորիզոնները, պուրակները եւ հեռաւոր զգայնոտութիւնները։ Եւ որովհետեւ Պետօ կը լռէր, բաւականացաւ գեղգեղելով։

Վերջապէս հասան ընդարձակ եւ հարուստ ագարակ մը։ Իրենց ժամանումը մեծ իրարանցում պատճառեց. խոզեր եւ հաւեղէններ փախան, իսկ փեսային վերջին գաւաթը մոլոր գնաց։ Հարսնեւորները անվերջանալի շփոթութիւններէ, երթալ-գալերէ յետոյ վերջապէս հաւաքուեցան դարպասին մէջ։ Բերին աթոռներ նստարաններ, տակառներ, սակառներ, եւ ամէն ոք գրաւեց իր բարձունքը։ Փեսան զօրագունդի մը պէս երկար էր, իսկ հարսը գունդի մը պէս կլոր։ Փեսան նոյն առաւօտն իսկ ածիլուած էր, իսկ հարսը ո՛չ. անոր վերին շրթունքը երեք օրէ ի վեր սգաւոր էր։ Նոր թեզանիքներէ դուրս կ՚ելլէին կոշտ ձեռքեր, օձիքի անվարժ կզակներ կ՚անշարժանային ծիծաղելիութեան մը մէջ, այտերու վրայ բրնձափոշին շատ գէշ էր քսուած, գոհարեղէնները ամբողջութեամբ երշիկ կը հոտէին, եւ չկար ոչ իսկ մէկ հոգի մը որ կարենար բնականոն կերպով քալել, նոր կօշիկները ոտքին։ Կ՚արժէր Պետօին վիճակը տեսնել. ճնճղուկի մը պէս կը ցատկոտէր անդադար կարգի դնելու համար այս զուարճութիւնը, Իրաւ ալ դիւրին չէր լուսանկարել 67 հոգի, առանց հաշուելու երեք շուն, կատու մը, երկու բադ. եւ վերը տանիքին ծերպերուն վրայ շարուած աղաւնիները։ Ու ճիշդ այն պահուն որ քաշուէ-

— 224 —

տանձը պիտի սեղմուէր Պետօին ափին մէջ, սեւուլիկ հորթ մը մեծ աղմուկով սլացաւ գործիքին վրայ։ Բոլոր բերանները միանգամայն պոռացին. «Նուապօ՛տ, Նուապօ՛տ»։ Փեսան անմիջապէս դուրս նետուեցաւ իր լուսանկարէն եւ կենդանին համբոյրով մը անշարժեցուց, մինչ հարսը կը կարմրէր, կը մարմրէր…

Երբոր Պետօ պատուասիրութիւններէն յետոյ ուզեց մեկնիլ, իզուր փնտռեց Կապին։ Վերջապէս գտաւ զայն հեռաւոր անկիւն մը, կարմիր թաշկինակ մը վիզին շուրջ. երիտասարդներուն չարլսթօն սորվեցնելու զբաղած։ Կապին գլուխը բռնած էր։ Պատրաստուեցան մեկնիլ։ Բայց՝ ճիշդ այն պահուն որ Պետօ իր նստարանը պիտի բարձրանար, ճեփ-ճերմակ հաւ մը դուրս թռաւ կառքէն մեծ աղմուկով ու իր տեղ ձգեց տաքուկ հաւկիթ մը…

Նախ խօլական արշաւ մը սկսաւ կառքը, յետոյ պրկուող սանձերը ձիուն ընթացքը դանդաղեցուցին։ Ֆրանսուհին սկսաւ հաթնիլ Հայուն, ակնարկը խորացնել, յետոյ երգել նուաղկոտ սիրոյ մեղեդիներ։ Զմայլելի պահ մը. կանաչութիւն, անհատնում դաշտագետիններ, Ջուրի ճամբայ մը, քանի մը գղեակ, եւ վերջալոյսը որ կ՚իջնէ։ Բայց որովհետեւ երիտասարդը շուտով կ՚ուզէր Թօննէս դառնալ, Կապի դիմեց խորամանկութեան։ Ճամբուն ստուերոտ մէկ անկիւնը հասնելնուն պէս. առանց յայտնի ընելու մէկէն անիւները սեղմեց։ Եւ մինչ Պետօ վար կը ցատքէր նայելու թէ ինչ էր պատահած, Ֆրանսուհին իր նստարանին տակէն դուրս քաշեց տուփ մը, զայն բանալով վերածեց ձայնագիրի եւ սկսաւ գեղեցիկ վալս մը դարձնել։

երկաթուղին քանդուած ըլլալով, կառախումբ մը գիծէն դուրս ելաւ եւ 28 վակոններ քանդուեցան: Վերջին երեք օրուան ընթացքին Չինացիները ձերբակալեցին շուրջ 2000 խորհրդային քաղաքացիներ:

Մոսկուայի պատերազմական գործավարը կը յայտարարէ թէ Ծայրագոյն Արեւելքի ռուսական բանակը զօրացած է պաշտպանողական նպատակներով եւ միայն ծայրայեղ գրգռութիւնն է որ պիտի ստիպէ խորհրդային իշխանութիւնը զէնքի դիմել:

Խորհրդային կառավարութիւնը մասնաւոր բանակ մը կազմած է Ծայրագոյն Արեւելքի համար՝ հրամանատարութեամբ Վասիլի Կոստանդինովիչ Բլիւխէրի, փոխ-հրամանատար Ռւկրայինայի զինուորական շրջանին: Նոր բանակը պիտի ճանչցուի «Ծայրագոյն Արեւելքի Մասնաւոր Բանակ» անունով: Բլիւխէր անցեալ հինգշաբթի Խարքովէն Ծայրագոյն Արեւելք մեկնեցաւ:

Մ. Քէմալ կ'ըսէ թէ ողջ առողջ է

Փարիզի դեսպան Ալի Ֆէթհի պէյ, որ Պոլիս կը գտնուի, օգոստոս 9ի իրիկունը Պէօյիւքտէրէի իր ապարանքին մէջ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Հանրապետութեան Նախագահ Մ. Քէմալի: Դուրսը մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր: Ճաշի միջոցին, երբ նուագախումբը հանրապետական քայլերգը հնչեցուց, ժողովուրդը սկսաւ ծափել: Մ. Քէմալ պատշգամ ելաւ և մտերմական զրոյց մը ունեցաւ Պէօյիւքտէրէցիներուն հետ.

— Զիս տեսնելը, ըսաւ, անպայման չի նշանակեր երեսս տեսնել. եթէ կը հասկնաք իմ գաղափարներս եւ զգացումներս, կը բաւէ արդէն: Էնկիւրիէն չմեկնած լսեցի որ իմ մասիս կ'ըսեն. «հիւանդ է, ոտքը ձեռքը չի բռներ, մահուան դատապարտուած է»: Ահա ձեր դիմացն եմ, առողջ եմ, ոտքս ձեռքս կը բռնեն, ձեր աչքերով կը տեսնէք որ ողջ առողջ եմ, ուժս տեղն է եւ ձեզ հանդէպ հինէն ի վեր ունեցած սէրս կը պահեմ: Դուք այսօր ինծի կը ներկայանաք իբր ժողովուրդին մէկ զանգուածը, անոր մէկ պատկերը: Եւ ձեզի խօսք ուղղած ատեն, համոզուած եմ որ ձայնս լսելի պիտի ընեմ ամբողջ ազգին. լսեցէք եւ լսելի ըրէք.— առողջ է այն մարդը, որ ձեր շահուն նուիրած է իր առողջութիւնը եւ կեանքը, եւ ձեզի համար կ'աշխատի: Այդ մարդը ձեզի համար կ'ապրի: Իմ ուժս ձեր հանդէպ իմ ունեցած սիրոյս և ձեր իմ հանդէպ ունեցած սիրոյն մէջն է: Այս ազգը, այս երկիրը, Նոր վարչաձեւին հետեւանքով, աշխարհի ամէնէն արժէքաւոր մէկ տարրը պիտի ըլլայ, եւ ես չպիտի մեռնիմ, մինչեւ որ ասիկա աչքերովս չտեսնեմ»:

Սուրիոյ Հայերուն կալուածները

«Եէնի Ատանա» թերթին թղթակիցը Պէյրութէն կը հեռագրէ թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնագրին առթիւ, ֆրանսական մարզպանութեան քաղաքական բաժնին փոխ-Նախագահ Շէֆէլ յայտարարած է թէ Ֆրանսա պիտի պահանջէ որ եւ տրուին Սուրիա փախած Հայերու Թուրքիա գտնուած կալուածները:

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Եգիպտոսի թագաւորը Ֆուատ Ա. եւ վարչապետ Մոհամմէտ փաշա Մահմուտ միասին պիտի մեկնին դէպի Եգիպտոս: Օգոստոս 21ին ճամբայ պիտի ելլեն Նափոլիէն եւ օգոստոս 23ին պիտի հասնին Աղեքսանդրիա:

Մահմուտ փաշա եգիպտական «Էս Սիյասա» թերթի փարիզեան թղթակցին ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Անգլիական կառավարութեան հետ մեր բանակցութիւնները, ինչպէս կը տեսնուի փոխանակուած ծանուցագիրներէն, կատարուեցան հաւասարութեան գետնի վրայ, ինչպէս երկու բարեկամ գերիշխան ազգերու միջեւ: Տեսայ որ անգլ. կառավարութիւնը վճռած է զգուշանալ միջամտելէ Եգիպտոսի Ներքին գործերուն մէջ: Անգլ. կառավարութեան կողմէ ուրիշ կարգի վերաբերում մը, անկարելիութեան մէջ պիտի դնէր զիս, իբրեւ եգիպտացի հայրենասէրի, շարունակել բանակցութիւնները:

Մեր գերիշխանութիւնն ու անկախութիւնը այլեւս թոյլ չեն տար ճանչնալ միջամտութեան որեւէ իրաւունք: Միշտ յայտարարած էի հաստատ համոզումս թէ խորհրդարանային վարչաձեւը պիտի վերահաստատուի, երբ ժամանակ տրուի երկրին՝ ինքզինքը վերագտնել այն քաոսին մէջէն, ուր առաջնորդած էին զինք կուսակցական վատահամբաւ քաղաքագէտներ եւ երբ պատեհութիւն տրուի անգլեւեգիպտական յարաբերութիւնները կարգադրելու գեղեցիկ եւ պատուաւոր հիման մը վրայ: Այդ վայրկեանը հասած է հիմա, եւ մեր խոստումն ու փափաքը իրագործելով, մտադիր եմ անգլ. կառավարութեան առաջարկները ներկայացնել եգիպտ. ժողովուրդին ազատ եւ անկաշկանդ վճիռին: Ասոր հակառակ Անգլիոյ կամ Եգիպտոսի մէջ շրջած բոլոր զրոյցները արժէքէ զուրկ են:

⁂ Լոնտոն հասաւ Եգիպտոսի արտաքին Նախարար Հաֆըզ Աֆիֆի փաշա:

Մահափորձ մը Պէչէր Սախայի դէմ

Փէշավարէն կը հեռագրեն թէ անծանօթ մը ատրճանակով մահափորձ կատարեց Էմիր Հապիպուլլահի (Պէչէր Սաքա) վրայ, երբ անիկա կը վերադառնար զինուորական քննութենէ մը: Գնդակը վրիպեցաւ եւ ահաբեկիչը կրցաւ փախչիլ:

Աֆղան ուսանողներու վերադարձը

Վերջերս Եւրոպայէն Փէշավար հասած աֆղան ուսանողները որոշեցին Քապուլ երթալ, հակառակ տեղւոյն բնակչութեան յորդորներուն: Ուսանողները կը յայտարարեն թէ անձնական նկատումները ոեւէ արժէք չունին իրենց համար. քանի որ աֆղանական գանձին դրամով կրթութիւն ստացած են իրենք, պէտք է որ ծառայեն իրենց հայրենիքին, Ամանուլլահ թագաւորն ըլլայ անոր վարիչը թէ Էմիր Հապիպուլլահ:

Հետեւաբար 25 ուսանողներէ բաղկացած խումբ մը ճամբայ ելաւ դէպի Քապուլ՝ Ջամանի եւ Քանտահարի ճամբով: Աֆղանիստանի արտաքին Նախարարութեան հրահանգով մինչեւ Քանտահար խումբին կ'ընկերանայ առեւտրական գործակալ Իմամիւտտին: Մնացեալ 12 ուսանողները Ղարսատտա գիւղը գացին եւ չի գիտցուիր թէ ի՛նչ եղած են:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի լէ-Մուլինոյի Միջոյի ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին 267 Rue Jean Jacques Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ:

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը:

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Rue de la République, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ:

Լիոնի Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 262 Rue Duguesclin, նախկին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան): Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30:

ՑՈՒՑԱՀԵՏՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Պուա-Քոլոմպ-Անիէռի կազմակերպիչ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր որբ-որբուհիները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 164 rue des Bourguignons, Asnières.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայր. Միութիւններու ներկայացուցչական ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին Պառ տը լա Փոսթ (Քուռ Պէլզոնսի եւ Րիւ տ'Էքսի անկիւնը): Օրակարգ՝ զեկոյց գիշերային դպրոցի մասին և ձեռնարկներ ի նպաստ դպրոցի: Կը խնդրուի բոլոր Հայր. Միութիւններէն երեքական ներկայացուցիչ ղրկել անպայման:

Մարսէյլի գիշեր. դպրոցի յանձնախումբ

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 1056:
Նիս, Հ. Յ.— 100:
Քուրպըվուա, Գ. Ա.— 70:
Շալամոն, Գ. Դ.— 35:

գանտիա, Յ. Մ.— 200 ֆրանք:
Սկսանք ղրկել:

ԿԻՐԱԿԻ 18 օգոստ. Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի, ժամը 11.30ին պիտի պատարագէ Գեր. Յովհ. Վրդ. Նալպանտեան, Պրիւքսէլի Նօթր Տամ տը Լուրտի եկեղեցւոյն բացօթեայ խորանը (Rue Léopold I., Jette): Պատարագէն վերջ խաղող պիտի օրհնուի եւ բաժնուի հայ եւ պելճիքացի հաւատացեալոց: Պնակ պիտի շրջագայէ ի նպաստ Լուրտի նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյն:

Վերոյիշեալ արարողութիւնները պիտի կատարուին նաև կիր. 25 օգոստ. ժամը 11.30ին Անվէրսի Ս. Անդրէաս եկեղեցին (Rue St. Augustin, rue St. Antoine): Պնակը պիտի յատկացուի Ս. Անդրէասի յոբելինական հանդէսին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին Chez Orchebant, Cère, (Indre et Loire): իմացնել Յառաջի վարչութեան:

— Եօզղատ Իյտէլիցի Հայրապետ Խաչերեան, հօր անունը Իսէփ, մօր անունը Շուշան: 1924ին կը գտնուէր Ճիպէյլի որբանոցը (Սուրիա), 1925ին ղրկուած է Լաթաքիա: Գրել Յառաջի:

— Հաճի եւ Կարապետ Խաչիկեան, նոյնպէս Եօզղատ-Իյտէլիցի հօր անունը Խաչատուր, մօր անունը Պանանուշ: 1924ին կը գտնուէին Ճիպէյլի որբանոցը. 1925ին փոխադրուած են Ալեքսանդրապոլի որբանոցը: Գրել Յառաջի:

Ազգակէն կը խնդրուի արտատպել :

— կը փնտռեմ Ատանայի Պուլանըք Պաղչէ գիւղէն եղբայրս Սարգիս Ժանտարմաեան, որ ասկէ առաջ կը գտնուէր Լիոնի շրջակայքը: Իմացնել իր եղբօր Յովհաննէս Ժանտարմաեանի, 30 Rue des Cardeurs, Aix-en-Provence.

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիգա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան): Կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է: Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 17 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1036 — ՕՐԱԹԵՐԹ. ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐԸ

Մէկ շաբաթ ալ գլորեցաւ Լա Հէյի մէջ. անստոյգ եւ ջղագրգիռ տրամադրութիւններով:

Անգլիոյ ելմտական Նախարարը, իր ետեւն ունենալով հանրային կարծիքն ու կուսակցութեան որոշումները, ազդարարած էր, անցեալ շաբթու, թէ պիտի ձգէ-երթայ երկուշաբթի օր, եթէ գոհացում չտան: Այս առթիւ անարգական բառեր ալ ուղղեց իր ֆրանսացի պաշտօնակցին: Կարելի եղաւ վիրաւորանքը դարմանել եւ չարը խափանել, իսկ վերջնական որոշումը յետաձգուեցաւ չորեքշաբթի օրուան, յետոյ այսօրուան:

Ուրեմն, ամբողջ շաբաթ մը շարունակուեցան քաշքշուքը եւ մասնաւոր խօսակցութիւնները, որպէսզի համաձայնութեան յանգին մի՛ գուցէ վճռական ժամէն, պաշտօնական ժողովէն առաջ: Առջի օր թեթեւ յոյսեր կային. իսկ երէկ արդէն լեղի կը հոսէր բոլոր հեռագիրներէն եւ թերթերէն: Բոլոր իրազեկներու կարծիքով, ժողովը ձախողած է անդարձ եւ այսօր պարզապէս ձեւականութիւն մը պիտի կատարեն, հաստատելով ձախողումը, ցնոր տնօրինութիւն:

Ինչպէս կ'երեւայ, նոյնքան անհաշտ եւ ամուր դիրք մը բռնած են շահակից հինգ պետութիւնները, Ֆրանսա, Իտալիա, Պելճիքա, Ճափոն եւ Գերմանիա: Աւարը այս վերջինն է որ պիտի վճարէ, բայց իրականին մէջ բան մը չպիտի շահի, եթէ ժողովը ձախողի:

Նախ որ, ձախողման պարագային, մեքենաբար ի զօրու կը մնայ Տօուըսի ծրագիրը,— աւելի ծանր: Երկրորդ, պիտի ուշանայ Հռենոսի պարպումը: Անգլիա որոշած է մինչեւ տարուան վերջը քաշել իր զօրքը, առանց սպասելու Եընկի ծրագրին վաւերացման: Պելճիքան ալ տրամադիր է կարճ կապելու այս խնդիրը: Իսկ Ֆրանսա, որ ամուր կառչած կը մնայ Վերսայլի դաշնագրին, չուզեր կորսնցնել թանկագին գրաւականը, առանց իմանալու հատուցումներու հարցին ճակատագիրը:

Այսպէս ուրեմն, «Սիրալիր Համաձայնութիւնը» անգամ մը եւս ծանր փորձի մը կ'ենթարկուի: Աւարի մը բաշխումը, տոկոսի հաշիւ մը կը գերակշռէ ուրիշ ամէն մտահոգութեան վրայ, տաղտկալի անորոշութեան մը մատնելով Մեծ Պատերազմին հաշուեյարդարը:

Մեր ելմտական աշխատակիցը ժամանակին բացատրած է Եընկի ծրագրին պայմանները: Ըսենք, անցողակի, որ այդ ծրագրին համաձայն, առաջին շրջանին Գերմանիան Դաշնակիցներուն պիտի վճարէ տարեկան 2050 միլիոն մարք, որմէ Անգլիոյ բաժին կ'իյնայ 55 միլիոն, այն ալ գաղթապետութեանց համար: (Նախապէս որոշուած գումարն էր 2200 միլիոն, իսկ Անգլիոյ բաժինը՝ 100 միլիոն մարք): Ուրեմն, վերջնական բաշխումին ատեն, մասնագէտները Անգլիոյ բաժինէն զեղչած են 45 միլիոն մարք, առանց դպչելու միւսներուն: Այս պարագան է որ անհանդուրժելի կը գտնէ Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճը, եւ կը պահանջէ ծրագրին վերաքննութիւնը, չոր եւ կտրուկ նախարարի մը բերնով:

Աշխատաւորական տեսակէտով, պէտք է ջնջուին պատերազմական բոլոր պարտքերը· բայց քանի որ մասնաւորապէս Ամերիկան մերժեց այդ առաջարկը, իւրաքանչիւր յաղթական իր բաժինը կը պահանջէ գերմանական աւարէն: Անգլիան եւ Ֆրանսան վիթխարի գումարներ կը պարտին Մ. Նահանգներուն եւ ստիպուած են վճարել: Ֆրանսա պարտք ունի նաեւ Անգլիոյ: Փոքր պետութիւններն ալ, իրենց կարգին, պարտական են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Սեղանաւորական կատարեալ թնճուկ մըն է, ժողովուրդներու վիզն է որ կը տրորուի: Միլիոններ կոտորուեցան, եւ միլիառներ պիտի գանձուին ողջ մնացող բազմութիւններէն, որպէսզի չխախտին դրամագլուխի եւ տոկոսի հաշիւները: Ֆրանսա գերմանական հատուցումներուն վրայ հիմնած է իր առնելիքներն ու տալիքները: Անգլիան քանի մը տարիէ ի վեր կը վճարէ Մ. Նահանգներուն, բայց միշտ հաշուելով Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն ստանալիքները: Այնպէս որ, ամէն մէկը իբրեւ զոհ կը ներկայանայ այս ամբողջ հանգոյցին մէջ. եւ հետեւաբար կը ճգնի կարելի եղածին չափ շատ գանձել, հանրային կարծիքը օրօրելու համար: Մինչդեռ կարելի էր գրչի մէկ հարուածով մաքրել բոլոր տետրակները, եւ գոհանալ հողային ու միւս նիւթական անհաշիւ գրաւումներով:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը, եթէ իսկապէս վիժի խորհրդաժողովը:

Պարզապէս նոր քաշքշուք եւ նոր ժողովներ: Ապահովաբար խնդիրը պիտի պայթի նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, որ պիտի գումարուի սեպտեմբեր 2ին: Կա՛մ Նախկին վճիռը պիտի վերահաստատուի, եւ կամ, պարտքերու տագնապը այնքան սուր հանգամանք պիտի առնէ, որ կնքուած բոլոր պայմանագիրները վերաքննելու, չեղեալ համարելու, պատերազմի պարտքերը ջնջելու խնդիրներ պիտի ծագին, աւելի մեծ ուժգնութեամբ եւ ջղագրգռութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, Եւրոպան պիտի մատնուի ծանրագոյն տագնապի մը, որուն բանալին կը գտնուի Մ. Նահանգներուն ձեռքը:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլսոյ «Ժամանակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 օգոստոս).

— «Հայերէն աշխարհաբարը տագնապ մը կ'անցնէ այս պահուս: Խորհրդային հայաբարբառ թերթերու լեզուն հետզհետէ կը ստանայ այնպիսի վիճակ մը որ հեռուէն հեռու միայն գաղափար կուտայ հայերէնի մասին: Պոլսահայ խմբագիրներէն անոնք որ այնքան վարժ են օտար լեզուներէ թարգմանութեան, շատ անգամ կ'անճրկին կը մնան *մեր լեզուին թարգմանելու* նոյնիսկ պարզ լուրեր: Ոչ մէկ ճիգ այդ թերթերուն մէջ լեզուին ոգին պահելու: Ի՞նչպէս հաւատալ ուրեմն որ անոնք դիւրաւ կը հասկցուին բանուոր եւ գիւղացի դասակարգին կողմէ, որուն համար կը խմբագրուին: Եւ որովհետեւ ծայրայեղութիւնը միշտ հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ, պարբերաբար գանգատներ կ'երեւին նոյնիսկ այդ լրագիրներուն մէջ, այնպիսի գրիչներէ, որ ունին մեր պատուական լեզուին խղճահարութիւնը եւ ցաւով կը տեսնեն անոր խոշտանգումը:

Ռուս բոլշեւիկները ա՛յսքան չարաչար չվարուեցան իրենց լեզուին հետ, նոյնիսկ այնքան հիմնական եւ անճահ փոփոխութեան մը չենթարկեցին լեզուին կնձռոտ ուղղագրութիւնը: Երեւանի մարդիկը դժբախտաբար ամէն բան աղճատեցին, լեզուն ալ միասին, առանց խորհելու թէ ընդհակառակն պարտաւոր էին հոգածու ըլլալ անոր դիւրահասկնալիութեան, փոխանակ նոր դաւիթ անյաղթներ եւ Ռունիթոռներ հանդիսանալու:

Իսկ Ամերիկահայ թերթերու մէջ ալ կը տեսնուին շատ յուրջ յօդուածագիրներ որ կը ձգտին լեզուն տանիլ անգլիերէնի շաբաղասութեան, այնպէս որ կարելի է հանդիպիլ տողերու իրենց յօդուածներուն մէջ, ուր հայերէն բառին տեղ դնելով անգլիերէնը, կարելի է թարգմանել շատ դիւրաւ:

Իրաւ է թէ կարելի չէ գրական լեզու պահանջել մանաւանդ օրական լրագրութեան մէջ, բայց կար ատեն մը, մանաւանդ 1908էն առաջ, ուր Պոլսահայ լրագրութիւնը շատ հոգածու էր լեզուի միօրինակութեան, հարազատութեան ու մաքրութեան: Այսօր ամէն կողմ հապճեպ մը կայ եւ ասկէ կը տուժէ լեզուն: Ասոր մէջ բաժին ունին նաեւ դպրոցները:

Վերջապէս, պարտաւոր ենք ամէն ջանք թափել որ մենք մեր ձեռքով չսպաննենք այս պատուական լեզուն: Այս մասին ամէն կողմէ բարձրացած ձայները, ցոյց տրուած նախանձախնդրութիւնը ուրախութիւն կը պատճառեն բոլոր անոնց որ պաշտամունքը ունին մեր պատուական լեզուին: Սակայն ո՞վ պիտի ըլլայ ասկէ վերջը անոր մշակման կեդրոնը, ո՞վ ասկէ ետքը պիտի կատարէ այն դերը, զոր ա՛յնքան խղճմտօրէն կատարեր էր Պոլիս, լրագրութեան, գրականութեան թէ գիտութեան մէջ»:

ՅՈՒԼԻՍ ամսուան ընթացքին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ զանազան տուրքերէն հասոյթ գոյացած է 5,487,897,000 ֆրանք, շատ աւելի քան ելմտացոյցին մէջ նախատեսուածը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Խորհրդաժողովը պիտի պայթի

Մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի Ելմտական յանձնաժողովի այսօրուան նիստի արդիւնքին: Այդ ժողովին մէջ է որ պիտի որոշուի Լահէյի արխպագոսին բախտը:

Հակառակ հաշտութեան եզր մը գտնելու բոլոր ջանքերուն, կարելի չըլլար համոզել Անգլիոյ ելմտական Նախարարը, որ անդրդուելի կը մնայ իր առաջին օրուան պահանջներուն վրայ:

Սնօտըն տոմս մը ուղղեց Ելմտական յանձնաժողովի Նախագահ պելճիքացի Հուեմարի, ըսելով որ անգլիական կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր տեսակէտներուն վրայ եւ թէ շաբաթ օրուան ժողովը պէտք է կամ նկատի առնէ անգլիական բանաձեւը եւ կամ խուսափի փուճ վիճաբանութիւններէ: Հուեմար այս տոմսը հաղորդեց ֆրանսական, իտալական, գերմ. եւ ճափոնական պատուիրակութիւններուն: Այս վերջինները դարձեալ խորհրդակցեցան՝ որոշելու համար թէ ի՛նչ նոր զիջումներ կրնան ընել Անգլիան գոհացնելու համար: Թերթի մը համաձայն, այս նոր ժողովին մէջ Ֆրանսա, Պելճիքա, Իտալիա եւ Ճափոն կրցած են տարեկան 20 միլիոն մարքի գումարի մը շուրջ համաձայնիլ՝ Անգլիոյ բաժնին վրայ աւելցնելու համար. սակայն այս գումարը շատ անբաւարար է եւ Սնօտըն կը յամառի ոեւէ զիջում չընել: Կ'ըսուի թէ ամէնէն աւելի Իտալիոյ ելմտական Նախարար Անթոնիօ Մոսքոնին է որ կը հակառակի նոր զիջումներու, յայտնելով որ Մուսոլինի թոյլ չպիտի տայ աւելի զեղչել Իտալիոյ բաժինը: Անգլիոյ անդրդուելի ընթացքին հանդէպ, չորս պետութիւնները որոշեցին իրենք ալ տեղի չտալ, քանի որ այլապէս Եընկի ծրագիրը ամբողջովին պիտի քանդուի:

Այս պայմաններուն տակ, գրեթէ ստոյգ կը նկատուի թէ այսօրուան ժողովը վերջինը պիտի ըլլայ եւ Լահէյի խորհրդաժողովը պիտի փակուի, վերաբացուելու համար յառաջիկային երբ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. ժողովը աւարտի (սեպտեմբերին) եւ երբ դիւանագիտական ճամբով համաձայնութիւն գոյանայ վիճելի հարցերուն շուրջ:

ՀՌԵՆՈՍԻ ՊԱՐՊՈՒՄԻՆ ՇՈՒՐՋ

Լահէյի խորհրդաժողովի ձախողումէն ամէնէն աւելի տուժողը պիտի ըլլայ Գերմանիա, նախ անոր համար որ Եընկի ծրագրին տեղ պիտի շարունակուի գործադրուիլ Տօուըսի ծրագիրը, որ աւելի ծանր պայմաններ կը պարունակէ. երկրորդ՝ Շթրեզեման՝ իր բոլոր ջանքերուն հակառակ, չպիտի կրնայ ձեռք բերել Հռենոսի ձախ եզերքին պարպումը, ինչպէս կը յուսար:

Վարչապետ Պրիան, քաղաքական այս խառնակ կացութեան առջեւ ո՛չ մէկ յանձնառութիւն ստանձնած է ֆրանսական գրաւման բանակը քաշելու համար Հռենոսէն: Հոկտեմբերին անգլ. եւ պելժ զինուորները պիտի քաշուին գրաւման Բ. գօտիէն: Ասիկա Գերմանիոյ համար յաղթանակ մը չէ, քանի որ ըստ Վերսայլի դաշնագրին, այդ շրջանը պէտք է պարպուի այս տարի:

Գերման մամուլը շատ դժգոհ է: Կառավարական շրջանակներն ալ շատ յոռետես են:

Կ'ըսուի թէ Վերսայլի դաշնագրի ստորագրուած օրուան պէս պատմական օր մը պիտի դառնայ այս օրը, եթէ խորհրդաժողովը ձախողի:

Ցոյցեր Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովի փակման առաջին տարեդարձին առթիւ ցոյցեր տեղի ունեցան Հալէպի, Դամասկոսի եւ Սուրիոյ կարգ մը ուրիշ քաղաքներուն մէջ:

Ոստիկանութիւնը կարգ մը ձերբակալութիւններ կատարեց:

Սահմանադիր ժողովի քանի մը անդամներ բողոքեցին կատարուած ձերբակալութեանց դէմ:

Անուասատասիը Ուկրայնայի մէջ

Խորհրդային իշխանութիւնները վերջերս բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարած են Ուկրայնայի մտաւորական շրջանակներուն մէջ:Միայն Քիեւ քաղաքին մէջ 60է աւելի մարդիկ ձերբակալուած են: Ասոնցմէ ոմանք մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէին երկրին մէջ:

Բոլոր այս ձերբակալուողները կ'ամբաստանուին թէ մաս կը կազմեն հակախորհրդային կազմակերպութեան մը որ կապուած է ուկրայնացի տարագրութեան հետ: Վերջին օրերս Ուկրայնայի բազմաթիւ քաղաքներուն, մասնաւորապէս Զուպորոժիէի եւ Պոզավայուի մէջ խորհրդային իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն դէմ մահափորձեր կատարուեցան:

Քիեւի մէջ խումբ մը նաւաստներ եւ կարմիր զինուորներ փորձեցին զինեալ յարձակում գործել բանտին վրայ, ուր արգելափակուած են ձերբակալուած զինուորականներ: Յարձակումը սակայն ձախողեցաւ:

Մակեդոնացիները կը շարժին

Թայմզի Սոֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ օգոստ. 14 թուականով.

Վերջերս կառավարութեան եւ մակեդոնացի յեղափոխա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐՊՈՒՄԸ

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Պէյրութի քաղաքապետութիւնը մինչեւ յուլիս 31 պայմանաժամ տուած էր վրանաքաղաքի մեր հայրենակիցներուն, փոխադրուելու համար ներկայ հիւղակներէն:

Այդ պայմանաժամը լրացած է, բայց կառավարութիւնը շաբաթ մը եւս երկարաձգած է, վերջին առիթ մըն ալ տալով անոնց՝ տեղաւորուելու համար նոր հայկական թաղերուն կամ քաղաքին մէջ:

Միեւնոյն ատեն գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պիւռնիէն ազդարարած է անոնց որ մինչեւ վեց օր լրացնեն իրենց կարգադրութիւնը, որովհետեւ անկէ վերջ կառավարութիւնը բռնի դուրս պիտի հանէ զիրենք: Այս հրահանգէն բացառութիւն կը կազմեն միմիայն անոնք, որոնք էշրէֆիէի գնուած արտէն հող առած եւ բնակարաններ շինել կուտան եւ մաքաշցիներուն գնած հողամասէն տեղ գնած են:

ՑԷՓԼԻՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՄԲԱՆ

«Կոմս Ցէփլին» կը շարունակէ իր ճամբան բնականոն պայմաններու մէջ: Հինգշաբթի օր թռաւ Պերլինի, Տանցիկի, Քէօնիգսպէրկի վրայէն, անցաւ Լեհաստանի, Լեթոնիոյ, Լիթուանիոյ սահմաններէն, գիշերը ժամը 1.05ին անցաւ Վիժնի-Վոլչաքէն, Մոսկուայէն 300 քիլոմեդր դէպի հիւսիս-արեւմուտք:

Մոսկուայի փողոցներուն մէջ ամբողջ գիշերը մեծ բազմութիւն մը կը սպասէր տեսնելու համար օդերու հսկան: Թերթերը լուսաւոր գրերով քառորդ ժամը անգամ մը յայտնէին ցէփլինի դիրքը: Սակայն օդին պատճառաւ ցէփլինը չկրցաւ անցնիլ Մոսկուայի վրայէն եւ ուղեգիծը փոխեց:

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Ցուրիխի Սիոնական համագումարին մէջ Օր. Ցոլտ, Նիւ Եորքէն, որ երկու տարի վարած է Պաղեստինի Առողջապահական եւ հանրային կրթութեան պաշտօնատունը, ներկայացուց տեղեկագիր մը, ուսկից կը տեսնուի թէ՝ Պաղեստինի մէջ մահերու թիւը որ 1925ին 1000էն 15 էր, 1928ին իջած է 1000էն 12ի. 1925ին 1000 երախաներէ 131ը մեռած էր, 1928ին միայն 97ը: Անգլ. կառավարութիւնը սիոնական առողջապահական գործերուն կը յատկացնէ տարեկան 11,000 ոսկի:

Միս Ցոլտ ներկայացուց ընդարձակ ծրագիր մը՝ թոքախտաւորներու եւ մտագարներու համար հիւանդանոցներ եւ ապաքինարաններ շինելու: Նոյնպէս միջոցներ կ'առաջարկէ բոլորովին անհետացնելու մալարիան:

Գալով կրթութեան, տեղեկաբերը առաջարկեց պարզացնել վարչութիւնը ներկայ երեք տիպարի դպրոցներուն.- Միզրահիներու աւանդական դպրոցը, բանուորական դպրոց եւ հանրային դպրոց:

ԿՆՈՒՏ ՀԱՄՍԸՆ

Նորվեկիացի յայտնի գրագէտ Կնուտ Համսըն, որ 1920ի Նոպէլեան մրցանակը ստացած էր, իր 70րդ տարեկանը թեւակոխեց:

Իմանալով որ իր հայրենակիցներն ու հիացողները կը պատրաստուին հանդիսաւորապէս տօնել այս տարեդարձը, Կնուտ Համսըն, որ ամբողջ կեանքին մէջ վայրագ անկախութիւն մը պահած է, կառախումբ նըստաւ եւ մեկնեցաւ անծանօթ ուղղութեամբ մը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՋՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ

30,000 ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԻՐԱՆԻ ԽՈՐԵՐԸ

Նոր-Ջուղայի եւ Սուլթանապատի շրջակաները ցրուած են աւելի քան հարիւր հայաբնակ գիւղեր, տեղ տեղ խառն պարսիկ հարեւաններու հետ։ Ասոնք մինչեւ այժմ ոչ վիճակագրուած են որեւէ պաշտօնական մարմնի կողմէ եւ ոչ ալ ուսումնասիրուած, եթէ նկատի չառնենք հատ ու կտոր փոխ տետրակներ կամ թերթերու մէջ երբեմն լոյս տեսած պատահական յօդուածներ։ Եղածներու մէջ ուշադրութեան արժանի են Արամ Երեմեանի փոքրիկ հրատարակութիւնները, որոնք դժբախտաբար կ՚ամփոփեն միայն երկու շրջաններ, մինչդեռ ամբողջութիւնը կը մնայ հում նիւթ։

Այս պարտականութիւնը կ՚իյնայ անշուշտ Նոր-Ջուղայի Առաջնորդարանին վրայ, որ դժբախտաբար իր թեմ ակալով ինչպէս այս, այնպէս եւ շատ կարեւոր, անյետաձգելի խնդիրներու մէջ կը մնայ անփոյթ։

Վերջերս ցոյց տալու համար, թէ Առաջնորդարանը կարծուածին չափ անտարբեր չէ իր «հօտ»ին հանդէպ, բայց աւելի շատ պատահաբար Նոր Ջուղա հասած վարդապետի մը ներկայութենէն օգտուելով, գիւղական շրջանները կ՚ուղարկուի Սահակ վրդ.ը, որ անձամբ կը պտտի 87 հայաբնակ գիւղեր եւ կը կազմէ համապատասխան վիճակագրութիւն։ Դէպի Ջուղա վերադարձին, կը հանդիպիմ վարդապետին, կը լսեմ տպաւորութիւնները եւ «Յառաջ»ի համար կ՚օրինակեմ իր վիճակագրական տետրակը։ Վարդապետը ճամբան շարունակելու ստիպուած ըլլալով, լուսաբանութեան կարօտ կը մնան կարգ մը թիւեր։

Մարդահամարը կը ներկայացնէ միայն հինգ գաւառակներ ու իրականութեան շատ մօտիկ, բայց ոչ կէտ առ կէտ ճշգրիտ պատկերը, քանի որ վարդապետը այդ գիւղերը մնացեր է շատ կարճ, ընդամէնը 35-40 օր, մէկ օրուան մէջ երբեմն վիճակագրելով 4-5 գիւղեր։ Իր շուրջ հաւաքած է գիւղի սպիտակ մօրուքները, որոնք յիշողութեամբ կը համրէին տունը, շունչը, ծնունդ մահը, ոչխարը եւայլն համրիչներու վրայ եւ ապա գումարը կը յանձնէին վիճակագրողի մատիտին։ Այդ գիւղերը տեղաւորուած են փերիա, Բուրվարի (Ներքին եւ Վերին), Քէմէրէ, Չափլաղ (կամ Գեափլա) եւ Քեազազ գաւառակներուն մէջ։ Դուրս կը մնայ Չարմահալի գաւառակը, ուր 13-15 հայաբնակ, զուտ կամ պարսկախառն գիւղեր կան։

Մարդահամարը շատ մանրամասն ըլլալով, ստորեւ կուտանք բովանդակութիւնը (ԽՄԲ.— Ամբողջ ցանկը մեր ձեռքին տակ է եւ կ՚օգտուինք յարմար առիթով).—

1. Փերիա գաւառակին մէջ կան 28 հայկական գիւղեր, 2143 տուն, 14,224 բնակչութիւն, 12 դպրոց, 844 աշակերտ, 18 ուսուցիչ, 3 ուսուցչուհի, 2260 դպրոցական տարիքի մանուկներ, 27 եկեղեցի, 33 քահանայ։

2. Բուրվարի շրջանին մէջ.— 20 գիւղ, 825 տուն, 4770 բնակիչ, 3 դպրոց, 5 ուսուցիչ, 320 աշակերտ, 1120 դպրոցական, 16 եկեղեցի, 16 քահանայ։

3. Քէմէրէի շրջան.— 12 գիւղ, 593 տուն, 3885 բնակիչ, 3 դպրոց, 6 ուսուցիչ, 260 աշակերտ, 550 դպրոցական, 10 եկեղեցի, 9 քահանայ։

4. Չափլաղ կամ Գեափլա.— 12 գիւղ, 357 տուն, 1932 բնակիչ, 3 դպրոց, 80 աշակերտ, 408 դպրոցական, 9 եկեղեցի, 7 քահանայ։

5.— Քեազազ.— 15 գիւղ, 604 տուն, 3748 բնակիչ, 4 դպրոց, 6 ուսուցիչ, 204 աշակերտ, 775 դպրոցական, 14 եկեղեցի, 16 քահանայ։

Իմ կազմած վիճակագրութեան համաձայն, Քեազազի մէջ 17 գիւղ կար, 630 տուն Հայ։ (Տես «Յառաջ» թիւ 742, 4 սեպտեմբեր 1928, իմ «Ցիր ու ցան հայկական գիւղեր» նամակը)։ Կը թուի թէ Քովքապիյէ եւ Դաստկերտէ, որ այժմ ալ գոյութիւն ունին, վրիպած են Սահակ վարդապետի ուշադրութենէն։ Իմ ցուցակի մէջ ունէի նաեւ Քէրք գիւղի 18 տուն Հայերը, որոնց այցելած եմ եւ այժմ ալ քանի մը տուն աւելցած կամ պակսած, կ՚ապրին այնտեղ։ Աստր փոխարէն, վարդապետը կը յիշէ Ղալէյը Աֆրասապատ 16 տուն Հայերով, որոնց իմ պտոյտի ժամանակ չեմ հանդիպած։ Հաւանաբար ուրիշ գիւղերէ յետագային փոխադրուած Հայեր են։ Հաւանական է միւս շրջաններուն մէջ ալ տեղի են ունեցած անխուսափելի վրիպումներ։ Անփոխարինելի կ՚ըսեմ, քանի որ մէկ ծառայի հետ, առանց օգնականներու այդքան կարճ ժամանակի մէջ աւելին ընել անկարելի էր։ Մանաւանդ որ, թիւեր հաւաքելէ զատ, վեղարաւոր այս շրջիկը պարսկահայ գիւղացիներու հոգեբանութեան մէջ թափանցելու ճիգեր է ըրած, հիւանդներ է քննած ու դեղեր բաժնած։ Քարոզ է խօսած ամէն տեղ, տեսակցած է գիւղատէր պարսիկ խաներու պետական-զինուորական պաշտօնեաներու հետ, կարգադրած է կրօնական, տեղական խնդիրներ եւայլն։

Ուրեմն համրուած հինգ շրջաններու հայութեան թիւը պէտք է ընդունիլ աւելի՝ 600 տան վրայ 25—30 տուն աւելի վրիպած հաշուելով (իւրաքանչիւր տուն՝ը միջին թիւով 5—6 հոգի)։

30 հազարի հասնող Հայերու այս զանգուածը, որ ամէն տեսակէտով արժանի է առանձին ուշադրութեան ու հոգատարութեան, կ՚ապրի մութ, շատ տեղերու մէջ գետնափոր խրճիթներու տակ, կեղտի ու տգիտութեան մէջ, շրջապատուած զանազան հիւանդութիւններով, վատառողջ հագուստներու մէջ, առանց բաղնիքի եւ զուրկ մարդկային կեանքի համար անհրաժեշտ այնքան տարրական միջոցներէ։

74 եկեղեցիներու (որոնց մէկը կիսաւեր, երկուքը անաւարտ) գոյութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ անցեալին մէջ մեծ հոգածութիւն ցոյց տրուած է Հայաստանի հողէն պոկուած այս բազմութիւններուն։ Այն ժամանակ, երբ հայ ժողովուրդի պահպանման միակ գործօնը եկեղեցին կը համարուէր, գրեթէ ամէն գիւղ օժտուած է այդ զէնքով. մինչդեռ մեր օրերու հասկացողութեամբ այնքան անհրաժեշտ, ու՛լ աւելի կարեւոր գործօնը— դպրոցը անտեսուած է։

Եւ դժբախտաբար, հակառակ օրը ցերեկով եղած խոստումներու կ՚անտեսուի այսօր ալ, համալսարանական, գիտնական, կաթողիկոսութեան թեկնածու իշխանաւորներու կողմէ։ Իսկ ճրագներ պարարտացնելու, ժողովուրդը մութացնելութեան վարժեցնելու, Նոր-Ջուղայի կամ Թէհրանի դըպրոցներու մէջ պատահական մարդոց ձեռքով տնկուած ուսուցիչներով տեղաւորելու համար դրամ չի պակսիր։ Այս՝ անտանելի վիճակին ականատես շրջիկը ի զուր չէ եկած սա տարօրինակ համոզման.

— «Եթէ իրաւունք տան ինձ, կը փակեմ քաղաքներէ հայ դըպրոցներէ դռները, որոնք ոչ թէ մարդ կամ Հայ են պատրաստում, այլ տգէտ ու խեղճ արարածներ, որոնք դպրոցը աւարտելէ յետոյ հազիւ գրել կարդալ գիտեն։ Գիւղերում քննեցի ուսուցիչներ, որոնք քաղաքի դպրոցն են աւարտել եւ վեց հոգուց մէկն էլ չգտայ բաւարար։ Մէկ ուրիշ ընթացաւարտ քննեցի, որ չիգիտեր թէ Ցոկիոն ճափոնի մայրաքաղաքն է»։

Առանց քաղաքներու դպրոցները փակելու, Նոր-Ջուղան պիտի կրնայ հոգալ գիւղական պահանջները, եթէ միայն այս ժողովուրդի ցաւերը դարմանելու կոչուած պաշտօնական անհատներ կամ մարմիններ փոխանակ իրենց ամբողջ եռանդը աթոռը պահելու համար սպառելու, անոր քառորդը ժողովուրդին յատկացնէին։ Նոյնը Թէհրան, Սուլթանապատ, Ղազւին, հոգ չէ թէ անձնական արժանապատուութեան անգիտացումով, գոյն փոխելով։ Զգալի է կեդրոնական պատասխանատու մարմնի պակասը.մարմին մը, որ մտածէ, միջոցներ գտնէ 30,000 հայութիւն փրկելու ծաղիկի, թոքախտի աւերներէն, որ դպրոցներ բանայ 5000ը անցնող դպրոցականներու համար, որոնք օրը իրիկուն կ՚ընեն աղտոտ փողոցներու մէջ, որ քաղաքներու դպրոցները բալ ձրացնէ, գիւղերը լուսաւորող ուսուցիչներ հասցնելու համար եւն.։ Շրջիկը 22 դպրոց է համրած 41 ուսուցիչներով, որոնք իբր թէ 1700 գիւղացի տղաներ ու աղջիկներ կը կրթեն։ Աստուած դպրոց համարէ եւ ուսուցիչ։ Մեր տէր Թոդիկը դեռ կ՚ապրի այդ ողորմելի ծածքերուն տակ։ Եւ այդ «դպրոցներու մէկ մասին մէջ, մանաւանդ Փերիայի շրջանը կը դասաւանդեն Նոր-Ջուղայէն յատկապէս ուղարկուած ուսուցիչներ, որոնք կիսագրագէտ են եւ ռոճիկները կանոնաւոր չստանալու պատրուակով, փոխանակ դպրոց յաճախելու, տունէ տուն կը պտտին, իրենց ապառիկները գանձելու։ Եւ մտածել, թէ Քեազազը, Չափլաղը հեռու են Ջուղայէն, իսկ Փերիան առաջնորդի քթի տակ է։»

Ի՞նչ մարդիկ են գիւղերը ցրուած քահանաները։ Շրջիկը իր յուշատետրին մէջ կը գրէ Անավշա գիւղի մասին.—«Ունի միակ ուղղամիտ քահանան, որ ննդամիտ չէ»։ Սապբլաֆիդ գիւղի մասին.—«Երկու քահանաներէն մէկը հաշիշամոլ է։ Լիլիհանի քահանան ափիոն կը ծխէ»եւայլն։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Գ. ՇՐՋԱՆ.— 3. ՎԷԼԷՏ ՉԷԼԷՊԻ

3.— Վէլէտ Չէլէպի.— Նէճիպ Ասըմ պէյէն քիչ յետոյ համաթրքականութեան լեզուական եւ գրական ասպարէզին մէջ յայտնուեցաւ Վէլէտ Չէլէպի էֆէնտի, որ 1868ին ծնած է Գոնիայի մէջ։ Արեւելքի ամէնէն մեծ միստիկ բանաստեղծ-քարոյագէտ Մէվլանա Ճէլալէտտին Րումիի սերունդէն է (18րդ. պորտ)։ Գոնիայի մէտրէսէին մէջ ուսանելէ յետոյ, մատենադարաններու մէջ ուսումնասիրեց պարսկական եւ արաբական գրականութիւնը։ Օսմանեան կայսրութեան նահանգային ազնուականներու աւանդութեան համաձայն, պետական պաշտօնեայ եղաւ, միեւնոյն ժամանակ որպէսզի իր գրական պաշարէն օգտուին իր հայրենակիցներն ալ, սկսաւ նահանգի թերթերուն մէջ պարսկերէնէ եւ արաբերէնէ թարգմանութիւններ հրատարակել։ Այդ շրջանին, Մէհմէտ Վէլէտ էֆէնտի բարին խիկական առումով գիտութեան ու գրականութեան հետամուտ դասական խալաֆ - օսմանցի մըն էր, մեծ կարեւորութիւն կուտար արաբերէնի, արաբական գրականութեան եւ կրօնական գիտութեանց, այս մարզին մէջ իր պաշարը աւելցնելու համար փափաք ունեցաւ Պոլիս, յետոյ Արաբիա երթալ եւ հաճի ըլլալ։

Սակայն Չէլէպի երբ դեռ Գոնիա կը գտնուէր, ուզած էր սորվիլ Թուրքերէնին օսմանեբէնէ զատ միւս բարբառներն ալ։ Իր պրպտումներուն հետեւանքով ձեռք անցուցած Էրչաղթայերէն «Ապուշքա» բառարանը եւ գայն ընդօրինակած։

Վէլէտ էֆէնտի 1889ին Պոլիս գալէն անմիջապէս վերջ կրցած է մտնել մատուորականներու շրջանակին մէջ։ Սրդէն Գոնիայէն կը թղթակցէր Մուալլիմ Նաճի էֆէնտիի հետ։ Երբ մէկ կողմէ «Պուխարիի Շէրիֆ» կ՚ուսումնասիրէր, միւս կողմէ կը յաճախէր Մուալլիմ Նաճիի աներ Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտիի հաւաքոյթներուն։ Այդ օրերուն «Ներքին Մաժալ»ի դիւանին մէջ պաշտօնի մըն ալ անցաւ։

Իր Պոլսոյ կեանքի առաջին շրջանին մէջ Չէլէպի զբաղեցաւ «Մէվլէվիական գրականութիւն»ով։ Մէվլանայի կտակը մեկնաբանելով, «խայր - իւլ - քէլամ» անուն գիրք մը հրատարակեց եւ «Մէվլէվիներու պատմութիւն»ը գրելու ձեռնարկեց, «վէլէտ պէհայի» կամ պարզապէս «Պէհայի» ստորագրութեամբ ոտանաւորներ, զամբանականներ գրեց. մէկ խօսքով, չկրցաւ արտադրել լուրջ գործ մը՝ որ արդարացնէր Թուրք լեզուի մասին Գոնիայէն սկսած իր հետաքրքրութիւնը. միայն Ֆիզուլիի «Ջուր» խորագրով տաղերգին մեկնաբանութիւն մը գրած է՝ «Այն-էլ-Հայաթ» (Կեանքի Աղբիւրը) անունով, որուն մէջ երեք լեզուներու նըրբութիւնները կ՚ուսումնասիրէ եւ անոնցմէ ընտիր նմոյշներ կը ներկայացնէ։

Նէճիպ Ասըմ պէյ, որ «Թիւրք Եուրտու»ի մէջ (Հատոր Է. էջ 2475) Չէլէպի էֆէնտիի համառօտ կենսագրականը հրատարակած է, կ՚ըսէ թէ անիկա լեզուի մարզին մէջ համաթրքականութեան սկսած է 1897ին. յետոյ կ՚աւելցնէ.«Այն-էլ-Հայաթը կարդալով, հասկցայ որ Չէլէպին Թուրքերէն գիտէ եւ կարողութիւն ունի։ Թելադրեցի որ հաւաքէ Թուրքերէն բառերը ու իրեն տուի ձեռագիր, տպագիր, հին ու նոր բազմաթիւ գիրքերս։ Ասոնք բոլորը կարդալով, բառերն ու հեղինակները տետրակներուն մէջ արձանագրեց։ Իր կողմէ ալ ձեռք անցուցած գիրքերը ու գրագարաններէն գտածները այս ձեւով մաղէ անցուց... ու «Թիւրք Տիլի» (Թուրքերէն լեզու) անուն բառարանը պատրաստելու ձեռնարկեց։»

Չէլէպի էֆէնտի իր անտիպ մէկ գրքոյկին մէջ կը յիշէ այս պարագան ու կ՚աւելցնէ թէ Նէճիպ Ասըմ պէյ ծայրայեղ Թիւրքցի մըն էր, իրեն կ՚ըսէր թէ Թուրքերու ամէնէն ճշմարիտ գրականութիւնը ժողովուրդէն բխած և ժողովուրդին ուղղուած գործերն են։ «Ես ալ այս ձեւով Թիւրքցի դարձայ։ Նէճիպ պէյ ինծի ցոյց տուաւ արեւելագէտներու տպած հին Թուրքերէն գործերը, հին բառարանները։ Վէֆիք փաշայի հետ տեսնուեցայ. ինծի տուաւ իր «Լէհճէ»ն, գրական հանդէսի մը պէս ծայրէ ծայր կարդացի զայն. աչքիս առջեւ ուրիշ աշխարհ մը պարզուեցաւ։ Սրդէն Ահմաւիրիի «Էլ Մէգ-ճէբ»ը, Ահմէտ Վաֆիքի «Էլ ճա-

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ։

սու»ն կարդալով հիներուն, նաեւ քէն ալ ճըրճի Չէյտանի «Թաբիխի ատապ-իւլ-լուղէ» եւ այլ գործերը կարդալով նորերուն «բառագիտութիւնը» սորված եղայ։ Նէճիպ Ասըմի թելադրութեամբ «Թիւրք Լուղէթ»ը գրել սկսայ»։

Այս «Թիւրք Լուղէթ»ը (բառարան) «Թիւրք Տիլի»ի առաջին ձեւն է։ Ձեռագիրները Չէլէպի էֆէնտիի տան հետ կ՚այրին։ Յետոյ կը փոխադրուի Պէյքոզ, ուր Ահմէտ Միտհաթ էֆէնտիի հետ աւելի սերտ յարաբերութիւն կը մշակէ. իրարու դասս կուտան։ Միտհաթ էֆէնտի Չէլէպիին կը սորվեցնէ ֆրանսերէն, Չէլէպին ալ Ահմէտ Միտհաթի կ՚ուսուցանէ Սուլթան Վէլէտի «Մէսնէվի»ն։ Այդ միջոցին Ահմէտ Միտհաթ եւ Նէճիպ Ասըմ կը թելադրեն Չէլէպիի որ կրկին գրի առնէ Թուրքերէն բառարանը եւ ամէն օժանդակութիւն կ՚ընծայեն իրեն։ Չէլէպի դարձեալ կը ձեռնարկէ «Թիւրք Տիլի»ն գրելու։

Չէլէպի էֆէնտի դեռ չէ կրցած հրատարակել Թուրքերէն բառարանը, որ արդիւնք է 30 տարուան աշխատութեան։ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, Կրթ. Նախարարութիւնը խոստացած էր հրատարակել զայն, բայց չէ կրցած գլուխ հանել. կը յուսանք որ Թուրք Հանրապետութեան կրթական գործավարութիւնը «Թիւրք Տիլի»ն հրատարակելով կարեւոր ծառայութիւն մը կը մատուցանէ Թրքութեան։

Վէլէտ Չէլէպի, 30 տարիէ ի վեր զանազան թերթերու եւ պարբերականներու մէջ բազմաթիւ յօդուածներ գրած է լեզուաբանութեան, մանաւանդ Թուրք լեզուի մասին, ու այլեւս հրաժարելով Եգիպտոս եւ Արաբիա երթալէ, Պոլիս հաստատուած է։ Սահմանադրութեան շրջանին Պոլսոյ համալսարանի պարսիկ գրականութեան ուսուցիչ կարգուեցաւ։ Սահմանադրութենէն ետքի իր գործունէութեան մասին պիտի խօսինք յառաջիկային։

Նէճիպ Ասըմ պէյ գրած է Վէլէտ Չէլէպիի կենսագրականը, Չէլէպի էֆէնտին ալ «Պէհայի» ստորագրութեամբ տուած է Նէճիպ Ասըմի կենսագրութիւնը։ Ասկէ զատ, երկուքն ալ գրած են իրենց «Ինքնակենսագրութիւն»ը, տակաւին անտիպ։ Ասոնք բոլորն ալ կարդալով քաղեցի վերեւ տուած տեղեկութիւններս։

(19) ԵՈՒՍՈՒՖ ԱՔՉՈՒՐԱ

ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի հնութիւններու պահպանման կոմիտէն աւարտած է Լենինականի մէջ, շէնքի մը հիմը փորուած պահուն, երեւան ելած գերեզմաններու պեղումը։ Այս կերպով գտնուած են եօթը գերեզմաններ, որոնք կը պատկանին երկաթէ դարին եւ կապ չունին ուրարտական մշակոյթին հետ։ Գերեզմաններուն մէջ գտնուած են կաւէ ամաններ, թամբի սարքեր, զէնքեր, զարդեր, մարդու եւ անասունի կմախքներ եւ հիւսկեղէնի մանր կտորներ։ Գտնուած գերեզմաններն ու իրերը, մասնագէտի մը կարծիքով, բոլորովին նոր լոյս կը սփռեն Հայաստանի ամենահին բնակիչներու կենցաղին մասին։

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀՔԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՉԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

ԿԱՐՄԻՐ ՍՈՒՏԸ

«Ջափահաս Որբերը խա[...] րել են խեղճ դաշնակներ[...] մակերպած սգահանդէսը, անշուշտ երեւի կրկին [...] վրդից փող կորզելու նպա[...] կով էր կազմակերպուած», (Պ[...] լետար, 20 յուլիսի, Ատր[...] «Դաշնակցութեան երկու 11[...]

Այս ստախօսութեան, [...] տակցաբար պատմութիւնը խ[...] թիւրելու մի կատարեալ գ[...] գործոց։

Սակայն որո՞նց համար է [...] ւած այդ կարմիր սուտը։ Անշ[...] ոչ արտասահմանի հայութ[...] համար, որ շատ լաւ գիտէ [...] Ջափահաս Որբերու ծանօթ [...] ուղղուած էր ոչ թէ Դաշնակ[...] թեան կազմակերպած (իրակ[...] մէջ՝ կազմակերպուած 2-[...] Միութեան Նախաձեռնութեա[...] սգահանդէսի դէմ, այլ ռամ[...] վար-հնչակ խմբակին դէմ, [...] անջատ սգահանդէս կազմա[...] պելով՝ երեւան բերաւ իր ամ[...] գռեհիկ յատկանիշները։ Արտ[...] սահմանի հայութիւնը նոյն[...] գիտէ, որ ամենուրեք կազմ[...] կերպուած սգահանդէսները կազմակեմպուին ոչ թէ նիւթ[...] օգուտ ստանալու համար, [...] իբրեւ պարտականութիւն։

Ամբողջ ութ տարի է, [...] խորհրդային Միութեան [...] մաններու մէջ ապրող հայութ[...] գաղութներու մասին տեղ[...] թիւններ կը ստանայ, բացառ[...] խորհրդային աղբիւրներէն։ [...] փանուած է խօսքի ու մամ[...] ազատութիւնը, իբրեւ «բուրժ[...] կան» հասկացողութիւն։

Ահաւասիկ այդ բաց[...] մենաշնորհէն օգտուելով, [...] կոմունիստները, առանց ամ[...] լու, հազար ու մի տեսակ [...] կը յօրինեն գաղութներ[...] մասնաւորապէս Դաշնակցութ[...] մասին։

Համոզուած չլինելով, որ [...] միր գծէն ներս ապրող հա[...] թեան շատ չնչին մասը, [...] մեծ մասամբ կոմունիստ, [...] կարենան իմանալ իրողութ[...] առանց քաշուելու մամուլի [...] յանձներ վերոյիշեալ անպա[...] սուտը։

Անշուշտ, մենք այնքան [...] միտ չենք, որ բոլշեւիկ[...] պահանջենք անհնարինը։ Որո[...] հետեւ եթէ անոնք սուտ չխ[...] ու Չեկայի սարսափի տակ [...] հէին միլիոնաւոր ժողովր[...] ի՞նչպէս պիտի կարենային մ[...] այսօր կառավարել։ Եթէ հա[...] խարհային յեղափոխութեան [...] բաղներով չկերակրէին ժողովր[...] ի՞նչպէս նա պիտի կարենար [...] այսօր դիմանալ, զրկուած [...] մարդկային տարրական պէտ[...] րէն։

Այն, ինչ որ հնարաւ[...] գտնենք պահանջելու հայ [...] մունիստներէն, այն է, որ [...] այդպիսի սուտեր յօրինելի[...] բերէին ռուսական առած[...] կ՚ըսէ.—Ստիր, բայց չափ[...] մացիր»։

Իրապէս կոմունիստներու[...] նած սուտերու շարքը [...] պրոպագանդն է Դաշնակցու[...] համար։ Եւ այս կ՚ընեն[...] թէ որպէս գեղեցիկ խօսք[...] իբրեւ խորին համոզում։ Ք[...] անոնց հնարուած սուտերը [...] վրանբաց ու շնական են, [...] մենակոյրն անգամ կը [...] ու անոր հեղինակներէն [...] կը վգար։ Ինչ կը վերաբերի [...] ժողովրդին, որու համար [...] ւած է այդ սուտը, անոր [...] ները վաղուց վարժուած են [...] պիսի խարդախութիւններու[...] Նա ամէն օր կը [...]

կը համոզուի է, որ «էշով սոցիալը համար կառուցել անհնար է»․ որ կոլխոզ կազմակերպուող քաղաքացինները ատաձեւ գիշերուան գործ կ'անցնի կը կանուխ ... քաղաքական չինովնիկներու բարբարոսութիւնը։ Եւ վերջապէս, ունի ժողովուրդի անընդհատ նախանձը է բոլշեւիկներու խօսքի ու գործի՛ միջեւ եղած հսկայ տարբերութիւնը։

Խորհրդային իրաւակարգի տակ ապրող ժողովուրդը այսօր համոզուած է խորհրդային թերթերը ծիծաղ հակառակ հասկանալով։ Երբ խորհրդահայ մամուլը ... կը բարձրացնէ ու տաղտուկ անգամ լինելով՝ Դաշնակցութեան «թաղումը» կը յայտարարէ հայ գիւղացին ու բանւորը անշուշտ, կը ծիծաղին։ Անոնք խորապէս համոզուած են, որ բոլշեւիկներու աղմուկին տակ թաքնուած է մի այլ իրողութիւն, — ճիշդ անոնց յայտարարածի հակառակը։

Այս բոլորէն յետոյ, հայ կամունիստներուն խորհուրդ կու տայինք փոխանակ այդպիսի վրան բաց ստերով իրենք վարկաբեկելու արտասահմանի ու երկրի հայութեան առաջ, մի քիչ ալ մտածէին այդ ժողովուրդի կենսական կարիքներու ու պահանջներու մասին, որոնք անտեսուած են խորհրդային «դրախտ»ում։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԴՕՆԻ

ՄԱՆՇԸ ԼՈՂԱԼՈՎ

Փա մը քալէն լողալով անցնիլը ֆրանսական եզերքէն դէպի անգլիականը այլեւս հասարակ գործ մը դարձած է։ Եգիպտացի լողորդ մը Հիլմի պէյ որ անցեալ տարի յաջողած էր մէկ եզերքէն միւսը անցնիլ լողալով, այս անգամ մտադիր է նորէն փորձը կրկնել, հակառակ ուղղութեամբ։ Ցուվրէն պիտի մեկնի, շոգեմակոյկ մը պիտի հետեւի անոր։

Եթէ յաջողութեամբ վերջացնէ իր փորձը, Հիլմի իրաւամբ պիտի կրնայ պարծենալ, որովհետեւ իրմէ առաջ ցարդ, այդ ուղղութեամբ Մանշը կտրող չէ եղած։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ անգլիական Առեւտրական Սենեակը, Թուրքիոյ մէջ մեծ պատերազմին հետեւանքով կորուստներու ենթարկուած անգլիական հպատակներու անունով դեսպան Սըր Ճօն Քլարքի յանձնեց հեռագիր մը, խնդրելով որ զայն հաղորդէ Լոնտոն արտաքին նախարարութեան։ Ահա՛ այդ հեռագիրը.

— Փարիզի Ցանձնաժողովը ծանուցած է Թուրքիա գտնուող անգլիացի պահանջատէրերուն թէ՝ իր տրամադրութեան տակ գտնուած գումարը թոյլ չիտար իրենց ճանչցուած պահանջներուն 100ին 52ուկէսէն աւելին վճարելու, առանց տոկոսի, ինչ որ կը համապատասխանէ բուն պահանջներու 100ին 30ին, եթէ վրան աւելցուի 100ին 5 տոկոսը, ինչպէս կը թոյլատրուի ուրիշ թշնամի երկիրներու մէջ պահանջ ունեցող Անգլիացիներու։

Այժմ կը տեղեկանանք թէ՝ Ն. Վ. կառավարութեան նպատակն է Վէրսայլի դաշնագրով նախատեսուած հատուցումներու հիմնադրամի հաշուոյն անցնիլ հանրային Թրըստիի ձեռքին մէջ գտնուած գերմանական դրամներէն աւելցած գումարը (10 միլիոն անգլ. ոսկի), ամբողջովին գոհացնելէ յետոյ գերմանիայէն պահանջ ունեցող բոլոր Անգլիացիները՝ 100ին 5 տոկոսով միասին։

Իբրեւ ներկայացուցիչներ Թուրքիայէն պահանջ ունեցող Անգլիացիներու, յարգալիր կու գանք Ն. Վ. կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել Վէրսայլի դաշնագրին 231 եւ 232րդ յօդուածներուն եւ I Յաւելուածի 9րդ պարբերութեան վրայ, որով Գերմանիա յանձնառու կ'ըլլայ հատուցանել այն բոլոր վնասներն ու կորուստները, որոնց ենթարկուած են դաշնակից հպատակները իր զինակիցներու երկիրներուն մէջ կամ անոնց պատճառաւ։

Ուստի կը յայտնենք թէ մենք իրաւունք ունինք «ամբողջովին» ստանալու մեր պահանջները գերմանական աւելցած գումարէն, ինչպէս նաեւ 100ին 5 տոկոսը, գեղչելով ինչ որ առ հաշիւ ստացած ենք Փարիզի Ցանձնաժողովէն։

Բացի վերոյիշեալ գումարէն, մենք կը վերապահենք մեր իրաւունքները մարտանաւերու այն գումարներուն վրայ, որոնք մէկ կողմ պիտի դրուէին Թուրքիաբնակ անգլիահպատակներու հատուցումներուն ի հաշիւ։ Նոյնպէս կը պահենք մեր իրաւունքները Վէրսայլի դաշնագրին վերոյիշեալ յօդուածով նախատեսուած հատուցումներու հիմնադրամին վրայ։

Մէկ խօսքով, յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան, կը պահանջենք որ մենք ալ մեր պատերազմական կորուստներուն համար հատուցում ստանանք, նման թշնամի երկիրներու ուրիշ անգլիական հպատակներուն։ Պահանջատէրերը գոհացնելու համար պահանջուած գումարը պզտիկ է՝ բաղդատելով տրամադրելի գումարներուն հետ»։

*
**

Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակին կողմէ պատուիրակութիւն մը Լոնտոն կը մեկնի այս շաբաթ՝ անգլ. պահանջատէրերու խնդիրը ներկայացնելու համար կառավարութեան առջեւ։

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ այս հատուցումներն ստանալու յոյսն էր միայն, որ վերջին 10 տարուան ընթացքին իրենց գործերը վերականգնելու համար զանազան դժուարութեանց կուրծք տուին Թուրքիոյ անգլիացի վաճառականները, որոնք ծանր կորուստներու ենթարկուած էին պատերազմին հետեւանքով։

Եթէ իբրեւ հատուցում իրենց կորուստներուն մէկ երրորդէն պակաս պիտի ընդունին, այն ատեն պիտի ստիպուին լքել անհաւասար կռիւը, ու անգլիական առեւտուրը, որ արդէն շատ ցած մակարդակի վրայ կը գտնուի Թուրքիոյ մէջ, ուրիշ նոր հարուած մը եւս պիտի ստանայ, կ'եզրակացնէ «Թայմզ»ի թղթակիցը։

*
** Անգլիական հպատակներու պահանջքն է երկու միլիոն ստերլին։

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՈՒՆԻՍ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ;

ՊԱՐՏՔ ՍԵՊԷ ՏԱՐԱԾԵԼ ԵՒ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏՆԵԼ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃԻ, ՔՈՒ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄԱՐ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱՃԵՑՆԵՆ

Մէլլըն-Պերանժէ համաձայնութեան վաւերացումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ, ինչպէս նաեւ նոյն համաձայնութեան վաւերացումը Ամերիկայի կողմէ, կ'ապահովեն Ամերիկայի պահանջներուն գանձումը։

Ռամկավարները կը պատրաստուին մղելու պայքար մը, որպէսզի տարեվճարներու մէկ մասը յատկացուի Թուրքերու նուաղման. անոնց այս առաջարկը նախապէս, ուժգնօրէն մերժուած էր Մէլլընի կողմէ։

ԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՒՐԱՆՈՑ

Լոնտոնի մէջ կատուներ պատըսպարելու յատուկ երկու մեծ ու շքեղ պանդոկներ լեցուած են եւ այլեւս տեղ չէ մնացած նոր հիւրերու...։ Կատուները կը պատկանին այն անձերուն, որոնք օդափոխութեան կը մեկնին եւ իրենց սիրական խաղալիքները չեն ուզեր որ խնամքէ զրկուած մնան, իրենց բացակայութեան ընթացքին։ Այս կատուները իրենց տէրերու բացակայութեան միջոցին կը գտնուին «Մեր համր բարեկամներու ընկերակցութեան» պաշտպանութեան տակ։

Լոնտոնի մէջ կատուներու յատուկ երկու պանդոկ եւ մէկ ալ դարմանատուն կայ։ Կատուները հոն կը դրուին երկու կամ մէկ «հոգինոց» վանդակներու մէջ եւ առաջնակարգ սնունդ կը ստանան։

Պանդոկներէն մէկուն մէջ, թէեւ կատուները իրենց առանձին վանդակ-խցիկները ունին, սակայն բոլորը կը հաւաքուին նոյն սեղանին... շուրջ։ Կատուներու նախաճաշը կը տրուի առտուան ժամը 9ին, կէսօրուան ճաշի զանգակը կը հնչէ 1ին, իսկ իրիկուան ընթրիքինը ժամը 6ին, որմէ յետոյ, գիշերօթիկները կը քաշուին իրենց խցիկները։

Կատուներու հանդէպ ցոյց տրուած այսքա՜ն խնամքէ յետոյ, եթէ դեռ կան որ կը գանգատին թէ մարդկութիւնը չի յառաջդիմե՜ր...

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՍՏՆԱՒՈՐԸ

Լենինականէն կը հաղորդեն թէ երկրագունդիս առաջին ընդգեղջիւրը կոտոշ կամ եղջիւր չունէր, ըստ փրոֆ. Ա. Ա. Պորիսաքի, որ կը պաշտօնավարէ բոլշեւիկեան Գիտական Ակադեմիային մէջ։ Քանի մը տարի առաջ Փրոֆ. Պորիսաք Թուրքիստանի մէջ գտաւ այժմ անյայտացած անծանօթ խոշոր կենդանիի մը կմախքը։ Ներկայիս այս կենդանիին ամբողջական կմախքը իրարու քով բերուած է Լենինգրադի երկրաբանական հաստատութեան մէջ եւ հիմա ծանօթ է ինտրիքօթերիում Ազիաթիքում երկար անունով։ Այս կմախքը մանրամասն քննութեան ենթարկուելով՝ գտնուած է որ արդի ընդգեղջիւրներու նախահայրն է, ինչ որ արժէքաւոր եւ նոր տեղեկութիւն կը նկատուի հին կենդանիներու պատմութեան մասին։

Փիղը նախապէս կը նկատուէր ամէնէն խոշոր ցամաքային ստնաւորը, սակայն այժմ այդ պատիւը կ'երթայ ինտրիքօթերիումին կամ ընդգեղջիւրներու նախահօրը։ Նոյնիսկ հիմա, երբ անոր հսկայական մարմինը փոքբացած է եւ ոսկորները իրարու մօտ շարուած են կազմախօսական կարգով, հին ընդգեղջիւրը մօտ 15 ոտք բարձրութիւն ունի, մինչդեռ այսօրուան ամէնախոշոր փիղը հազիւ կրնայ անոր ուսերուն հաւասարիլ։ Ոչ՚ մէկ ցամաքի վրայ ապրած կենդանի, ըլլայ բնաջինջ եղած կամ ապրող, կրնայ այս նախապատմական հրէշին մեծութեան կարգը դասուիլ։

Ամէնէն յատկանշական մասը որ ունի այս առաջին ընդեղջիւրը, այն է թէ այժմու ընդգեղջիւրներու յատուկ սովորական եղջիւրը, քթին կամ ռունգին վրայ, կոտոշը չունի։ Կ'երեւի թէ ընդգեղջիւրները նորագոյն ժամանակներու մէջ ձեռք բերած են եղջիւրները։ Այս նախապատմական ընդգեղջիւրները, ըլլան մեծ կամ փոքր, կ'երեւի թէ մեղմ տրամադրութիւն ունեցած են, համաձայն Փրոֆ. Պորիսաքի։ Հին ընդգեղջիւրին ակռաներն ու ընդհ. կազմութիւնը ցոյց կուտան թէ անիկա կ'ապրէր բոյսերով եւ նախապատուութիւն կուտար ծառի տերեւներուն։ Անոր մարմինը քիչ մը կը նմանէր արդի ժիրաֆին, որովհետեւ վիզը երկար էր։ Հակառակ իր խոշոր զանգուածին, այս կենդանին պէտք է շատ արագոտն եղած ըլլայ։

կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

փարիզէն ծանօթ բժիշկ մը մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Համանայի եւ մէկ վեցամսեայ Մամէլթէյնի (Լիբանան) սանաթօրիումներու հայ հիւանդներուն:

— Պաապտայէն (Լիբանան) Պ. Օննիկ Տէր Աւետիսեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր Պ. Ժիրայր Տէր Աւետիսեանի, Նիկոսիա (Կիպրոս):

— Քաշանէն X. եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պէյրութի կրթասիրաց Միութեան (10 օգոստոս 1929— 30 հոկտ. 1929):

իսկ ուղղակի նոր բաժանորդներ կը ստանանք ամէն օր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ԳՈՂ ԲՆՌՆԱԿԻՐԸ.— Տասնըհինգ օրերէ ի վեր, Փարիզ, Նոռ կայարանը եկող ճամբորդներ կը գանգատէին թէ, մեծ մասամբ Ալճերիացի, բեռնակիրներու յանձնուած իրենց գոյքերը կ'անհետանային։

Կայարանի ոստիկանութիւնը հսկողութիւն մը կազմակերպեց եւ շատ չանցած երեւան հանեց կայարանի բեռնակիրներէն մէկ քանին, որոնք սովորութիւն ըրեր էին այս կերպով կողոպտելու ճամբորդները։

ԿԸ ՍՊԱՆՆԷ ԵՒ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ.— Երեսուն տարու լեհ հանքագործ մը, Արրասի մէջ, դաշոյնի չորս հարուածներով սրտէն զարկաւ իր բարեկամուհին,՟ 15 տարու աղջիկ մը։ Մարդասպանը յետոյ փորձեց անձնասպան ըլլալ, իր կուրծքին պարպելով ատրճանակի փամփուշտ մը։ Սակայն թեթեւ վէրքով մը ազատեցաւ եւ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

«ՓԱՌԱՆՁԵՄ»Ի ՄԱՍԻՆ

Վերջերս «Յառաջ»ի միջոցաւ կը փնտռուէր Տիկին Փառանձեմ Պարոնեան։

Նիսէն կոմս տը Մոնթօպան՝ մեզի ուղղուած նամակով մը կը յայտնէ թէ՝ իր մօտ կը ծառայէ «Փառանձեմ» անուն հայուհի մը, որ իր ազգականները կը փնտռէ։ Հետաքրքրուողները կրնան դիմել ուղակի կոմսին՝ հետեւեալ հասցէով.— Comte de Montauban, Villa Alié, Ave. Scudéri, Cimiez-Nice, (A. M.):

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 225 —

Փիէռ ուժը չունեցաւ մերժելու եւ իրարու կպչուած պարեցին ամայի ճամբուն վրայ, տեւեներու շուքին հետ։ Վալսին յաջորդեց չարլսթոն մը. արտառոց, բարբարոս չարլսթոն մը. հաչոց, ոռնոց, որոտում. թմբուկ... այնքան որ մէկէն ձին խրտչեցաւ ու իր ոտքերուն ամբողջ ուժովը սկսաւ սլանալ ճամբուն վրայ։ Ի զուր երիտասարդները կը վազէին ետեւէն. կարելի չէր հասնիլ։ Վտանգ կար. վարէն կու գային երկու հեծելանուորդներ. քահանայ մը եւ նամակաբեր մը որոնք կը խօսէին օրուան նիւթերուն, այսինքն ընդհանուր պատերազմին վրայ։ Նամակաբերը կրցաւ առնենին վար նետուիլ եւ խոյանալ ձիուն սանձերուն, բայց քահանան բախումէ մը խուսափելու իր ճիգին մէջ ճամբուն եզերքի փոսին մէջ ինկաւ։ Մինչ Փիէռ ու Կապի կ'երթային կղերականին օգնութեան, որուն ձեռքը միայն քիչ մը արիւնած էր, նամակաբերը սկսաւ ձին հարուածել։ Ո՛հ, .՛ պատերազմը շա՛տ աղետաբեր եղաւ ձիերուն...

Կոստան իրենց ընդառաջ եկաւ ու կառքին մէջէն գործիքները վերցնելով տարաւ ներս։ Նէնէթ որ յօնքերը պռստած էր, մէկէն ըսաւ.

— Որո՞ւնն է այս կրամաֆոնը. ինչո՞ւ հողով լեցուեր է... սկաւառակներն ալ կոտրեր էք...

Տղան դեռ կը խնդար պատահած դէպքին վրայ, քրտինքները սրբելով։ Թաշկինակին վրայի արեան հետքերը կնոջ աչքերէն չվրիպեցան։ Տեղացող հարցումներուն տակ երիտասարդին խնդուքը աւելցաւ, եւ ան անմեղօրէն պատմեց դէպքը ու ամբողջութեամբ։

Սաստիկ, սաստիկ վիճեցան։

— 226 —

*
**

— Արձակուրդս շատոնց է որ լրացած է բայց ես չէի ուզեր Թօննէէն մեկնիլ. չէի կրնար...։ Բայց հիմայ ալ ստիպուած եմ. շաբթուս վերջ պիտի վերադառնամ Լիոն։ Միայն թէ կը փափաքիմ որ գիս անգամ մը եւս լուսանկարէք... այս անգամ տէքոլթէ։

Փիէռ ոխ ունէր Կապիին հանդէպ, իր ու Նէնէթին միջեւ գժտութիւն մը սերմանած ըլլալուն համար։ Իրեն բոլորովին անտանելի էին այժմ թեթեւաբարոյ աղջկան ամեն մէկ շարժումները, սակայն իր կնոջ հրամանին տակ չգտնուելու փցուն մտածումով, անկախ եւ ուգածը ընելու կարող մէկը ձեւանալու տղայական հպարտութեամբ, Փիէռ զուարթ ձեւացաւ եւ Կապին առաջնորդեց գործողութեան սրահ։ Արդուզարդի խուցին մէջ երիտասարդ աղջիկը պատրաստուեցաւ։ Մինչ Փիէռ գլուխը սեւ կտաւին տակ թաղած՝ գործիքին տեսողութիւնը կը ճշդէր, մէկէն ապակիին վրայ երեւցաւ — անշուշտ շրջուած դիրքով — Կապին. վենետիկեան սեւ դիմակ մը աչքերուն. եւ ամբողջութեամբ մերկ։ Անգիտակցաբար ստացած էր ճիշդ այն դիրքը որ Նէնէթինն էր, այն չարաշուք ակռանտիսրմանին վրայ։

Այնքան ուժով որ մեքենան պիտի տապալէր, Փիէռ գլուխը քաշեց գործիքէն դուրս, եւ քաւչուէ տանձը գետին շպրտելով ըսաւ՝ մէկէն շառագունած.

— Կ'աղաչեմ, օրիորդ հագուեցէ՛ք, եւ անմիջապէ՛ս։ Ատիկա իմ մասնագիտութիւնս չէ։

— 227 —

Երբոր Փիէռ անցաւ խանութ, դէմ դիմաց եկաւ Նէնէթին հետ։ Քանի մը օր է որ ան վերսկսած էր խանութ գալ, յարափոփոխ պահու մը։ Երիտասարդը պլլուեցաւ կնոջ ու ըսաւ.

— Օ՛ Նէնէթ, Նէնէ՛թ, հաւատա՛ որ դուն աւելի կ'արժես. իրա՛ւ որ դուն բոլորէն ալ աւելի կ'արժես...

Իրիկունը, հակառակ եղած բոլոր խօսքերուն, հակառակ նոյնիսկ անոր որ Նէնէթ սրտանց համոզուած կը թուէր անդարմանելին պատահած չըլլալուն, չուզեց մխիթարուիլ։

Մինչ Փիէռ անդադար կը դառնար անկողնին մէջ անքուն, Նէնէթ մնաց երկա՛ր, երկա՛ր ժամեր լուսնկայի մեռելական լոյսին տակ, թիկնաթոռին մէկ անկիւնը կծկտած։ Երկուքն ալ դժբախտ էին։

. . . .

— Allons.՛ Նէնէթ, ելիր որ համբուրեմ քեզ. ալ քիթ մի ըներ։ Փարիզ պիտի երթամ, Հրաչին հարսնիքին ներկայ ըլլալու. 3 — 4 օրէն աւելի չպիտի բացակայիմ. թող որ արդէն կը գրեմ քեզ։ Հաւատա՛ որ խորհածս ճիշդ է. լաւ է որ քիչ մը ատեն անցնի, սա մթնոլորտը մաքրուի եւ վերադարձիս երկուքս ալ ուրախ նետուինք իրարու։ Allons.՛ ելիր որ համբուրեմ։

Նէնէթ չպատասխանեց բնաւ։ Ուսերը ցնցեց միայն մերժումով եւ աւելի թաղուեցաւ վերմակին տակ։

Փիէռ մեկնեցաւ։

— 228 —

Երբոր վակոնին պատուհանէն ձեռքը դուրս երկարեց Կոստանին մնաս բարով ըսելու, տեսաւ որ անոր աչքերը արցունքով լեցուեր էին։

— Խե՞նդ էք ինչ էք, պոռաց Փիէռ. ի՞նչ կ'ըլլանք կոր. չմեռա՛յ, չկորսուեցա՛յ. 4 5 օրէն պիտի վերադառնամ. գոնէ դուն, տղայ մի ըլլար։ Քեզ տեսնեմ Կոստան, տունին պաշտպանութիւնը քեզի կը յանձնեմ. լաւ հսկէ ամէն բանի. նայէ որ ժանին բանի մը պէտք չունենայ եւ անտեղի մտածումներով ինքզինքը չտանջէ...

—Մէօսիէօ Փիէռ, տիկինը տրամադրութիւն չունի... կակազեց Կոստան։

Բարեբախտաբար շոգեկառքը ճամբայ ելած էր արդէն եւ երիտասարդը պատասխան մը գտնելու հոգէն փրկուեցաւ։

Իր անկիւնը անցնելուն պէս, Պետրոս ուզեց անմիջապէս վերագտնել իր զուարթութիւնը եւ փախուստը շնչել ազատօրէն։ Ու նկատելով որ պէտք եղած արագութեամբ Թօննէէն չէր հեռանար, ձեռքի պահարանը պատռեց եւ սկսաւ կարդալ՝ երջանիկ.

«Անուշիկ չօճուխս իմին... Չես ըսեր, աղջի օր կատունիս հօրը ինկաւ. ալ քաշած նեղութիւնս տեղ մը չկայ... Չէվիրմէյի անուշը աղուոր տուփի մը մէջ դրի եւ հայրիկդ աղջի օր փոստա տարաւ. եթէ այս անգամ ալ կորսուի, ալ խե՛լքի գալիք բան է. իրաւ որ շատ պիտի ցաւիմ։ Աղէկ նայէ, մէջէն բաղնիքի քէսէ մը պիտի ելլէ. քեզի համար կարեցի, մասնաւոր տոկուն կերպասէ... իմին փաշա մա՛նչս իմին...»

կաններու միջեւ մեծ ձգտում առաջ եկած է։ Քանի մը օր առաջ Փէթրիչի կայարանապետը, որ մերժած էր առանց քննութեան յանձնել յեղափոխականներու հասցէին ղրկուած կարգ մը գոյքեր, յարձակումի ենթարկուեցաւ անոնց կողմէ։ Երբ ոստիկանութիւնը միջամտեց, յեղափոխականները նետեցին ռումբ մը, որ պայթեցաւ եւ վիրաւորեց ոստիկան մը։

Կառավարիչը հրամայեց ձերբակալել յարձակողներն ու իրենց մեղսակիցները։ Ասոր վրայ կարգ մը Մակեդոնացիներ ճամբայ ելան մօտակայ Սվէթիվրաչ գիւղէն՝ օգնութեան փութալու համար իրենց ընկերներուն։ Անոնց ճամբան կտրելու համար ղրկուած զինուորները յաջողեցան ցրուել զանոնք՝ առանց ոեւէ ցաւալի դէպքի։

Երէկ խումբ մը մակեդոնացի յեղափոխականներ փորձեցին ծածկաբար սահմանագլուխն անցնիլ Թռնի (Պուլկարիա) կողմէն, հիւսիսէն Մակեդոնիա մտնելու նպատակով։ Պուլկար սահմանապահները յաջողեցան անոնց ճամբան կտրել, դեռ սահմանագլուխ չհասած, ու կարճ կռիւ մը տեղի ունեցաւ պուլկար հողի վրայ։ Մակեդոնացիները ստիպուեցան վար առնել իրենց զէնքերը եւ անմիջապէս տարուեցան դէպի երկրին ներսերը։

Պուլկար կառավարութիւնը վճռած է խստիւ շարժիլ յեղափոխականներուն դէմ։

Ռուսաչինական կռիւները

«Թայմզ»ի Թղթակիցը Մուքտէնէն կը հեռագրէ.

Ռուսական ջոկատ մը ցամաք ելաւ Թնդանօթակիրէ մը եւ գրաւեց Լիշիաֆէնկցէն։ Ուրիշ ջոկատ մը Մանչուրիա մտաւ 6 դաշտային հրետանիով եւ 6 գնդացիրներով, ոչ-հեռու Մանչուլիէն։ Վերջապէս երրորդ ջոկատ մը բռնի մտաւ Նանլիթուն, բնակիչները վռնտեց, քանի մը տուներ այրեց եւ ցորեն ու պարէն տարաւ։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ Ռուսերը այս ձեւով փոխ-վրէժ կ'ուզեն գործել։

⁂ «Մորնինկ Փոսթ»ի Ռիկայի Թղթակիցն ալ կը հեռագրէ թէ Մանչուրիոյ մէջ կացութիւնը օրէ օր կը կնճռոտի։ Բոլշեւիկները կը պնդեն՝ թէ Չինացիները իրենց կարելին կ'ընեն Ռուսերը պատերազմի մղելու համար։ Մանչուրիոյ երկաթուղիի ամբողջ երկայնքին, Չինացիները խրամներ կը փորեն, փշաթելի ցանցեր կը զետեղեն եւ շարունակ նոր զօրք կը հանեն։

Ռուս թերթերը կը գրեն թէ չինական բանակին մէջ անկարգապահութեան եւ աւարառութեան դէպքեր ծագած են եւ կ'ըսեն թէ տակաւին Մանչուրիա գտնուող խորհրդային հպատակները պաշտպանելու միակ միջոցն է գրաւել արեւելեան չինական երկաթուղին։

⁂ Ճափոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ շատ քիչ կարեւորութիւն կը տրուի Մանչուրիոյ սահմանագլուխի ընդհարումներուն, որովհետեւ հաստատօրէն կը կարծուի թէ վէճը պիտի կարգադրուի՝ եթէ Չինաստան հրաժարի իր կարգ մը պահանջներէն։ Չինաստան արդէն զիջած է բազմաթիւ կէտերու վրայ, ու թէեւ միւս զիջումները շատ հաճելի չեն, սակայն կարգադրութիւնը ձեւական խնդիր է միայն։

⁂ Մանչուրիոյ չինական երկաթուղիին տնօրէնը եւ այդ նահանգի զինուորական կառավարիչը պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրը թէ չինական եւ ռուսական զինուորներու միջեւ թշնամութիւնները սկսած են։ Միայն պզտիկ ընդհարում մը տեղի ունեցած է Մանչուլիի շրջանին մէջ։

Երեք օր երեք գիշեր կռիւ

«Թայմզ»ի Ռիկայի Թղթակիցը կը պատմէ թէ ինչպէս Չեկան ձերբակալած է ռուս քահանայ Կոլէրոֆը եւ Կիմրիի օրթոտոքս եկեղեցիին 17 անդամները։ Կիմրի Մոսկուայէն 80 մղոն հեռու, 19,000 բնակիչով քաղաք մըն է։

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամայած էր գրաւել Կիմրիի եկեղեցին եւ զայն իբր ակումբ յատկացնել տեղւոյն կաշիի բանուորներուն։ Բայց երբ խորհրդային իշխանութիւնները ներկայացան եկեղեցին գրաւելու համար, տեսան որ դուռները ամրացուած եւ շուրջ 30 կղպանքներով կղպուած էին։

Երբ փորձեցին մուտք մը բանալ, գաւազաններով զինուած բազմութիւն մը ինկաւ անոնց վրայ եւ անխնայ ծեծեց զանոնք։ Բոլշեւիկեան տեղեկագրին համաձայն, շուտով 2000ի բարձրացաւ թիւը ամբոխին, որ ապարէզ կարդաց տեղական ոստիկանական ուժերուն։

Քաղաքի Խորհուրդին բոլշեւիկ նախագահը եկաւ հրապարակ՝ պաշտօնեաներու պահակախումբով մը, սակայն բոլորն ալ բռնուելով խոշտանգուեցան։ Օգնական ոստիկաններ հասան, սակայն անոնք ալ ստիպուեցան անձնատուր ըլլալ։ Միայն անընդհատ երեք օր երեք գիշեր տեւող կռիւներէ վերջ է որ կարելի եղաւ ցրուել ամբոխը։ Քահանան եւ 17 պարագլուխները այն ատեն է միայն որ ձերբակալուեցան։

Կ'ըսուի թէ Մոսկուա ետ առած է եկեղեցին գրաւելու հրամանագիրը։

Համայնավարներուն դէմ

Մէցի համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի նախկին պատասխանատու-տնօրէն Լիւսիէն Տրնի ձերբակալուեցաւ՝ զինուորները անհնազանդութեան մղելու ամբաստանութեամբ։ Լիւսիէն Տրնի վերջերս 3 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր Նանսիի դատարանին կողմէ, նոյն յանցանքով։

Համայնավար երեսփոխան Տորիօ նոյնպէս զինուորները ըմբոստութեան մղելու ամբաստանութեամբ մայիս 29ին երկու դատապարտութիւն կրած էր. մէկը 2 տարի բանտարկութիւն եւ 3000 ֆրանք տուգանք, միւսը 1 տարի բանտարկութիւն եւ 1000 ֆրանք։ Ոճրադատ ատեանը մերժեց վերաքննել յիշեալ երկու վճիռները, ինչպէս կը պահանջէր Տորիօ։

Արաբիոյ կռիւները

Ախվան ցեղախումբին պետը Ֆէյսալ էտ-Տավիշ կը շարունակէ իր ապստամբական շարժումը Հիճազի թագաւոր Իպն Սուուտի դէմ։ Իր մարդիկը անապատին մէջ 130 մղոն ճամբայ կտրելէ յետոյ պարտութեան մատնած են Վէհապի զինուորական ջոկատները, զորս բոլորովին բնաջնջած են։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

Մարսէյլի Պատանեկան Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 63 Rue de la République, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։

Լիոնի Պատ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 262 Rue Duguesclin, նախկին Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. Ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան Պուա-Քոլոմպ-Անիէռի կազմակերպիչ յանձնախումբը ժողովի կը հրաւիրէ ... այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 164 rue des Bourguignons, Asnières.

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի, ժամը 11.30ին պիտի պատարագէ Գեր. Յովհ. Վրդ. Նալպանտեան, Պրիւքսէլի Նոթր Տամ տը Լուրտի եկեղեցւոյն բացօթեայ խորանը (Rue Léopold I., Jette)։ Պատարագէն վերջ խաղող պիտի օրհնուի եւ բաժնուի հայ եւ պելճիքացի հաւատացեալց։ Պնակ պիտի շրջագայէ ի նպաստ Լուրտի նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյն։

Վերոյիշեալ արարողութիւնները պիտի կատարուին նաեւ կիր. 25 օգոստ. ժամը 11.30ին Անվերսի Ս. Անդրէաս եկեղեցին (Rue St. Augustin, rue St. Antoine)։ Պնակը պիտի յատկացուի Ս. Անդրէասի յոբելինական հանդէսին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Chez Orchebant, Cère, (Indre et Loire): Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ Ատանայի Պուլանըգ Պաղչէ գիւղէն եղբայրս Սարգիս Ժանտարմաեան, որ ասկէ առաջ կը գտնուէր Լիոնի շրջակայքը։ Իմացնել իր եղբօր Յովհաննէս Ժանտարմաեանի, 30 Rue des Cardeurs, Aix-en-Provence.

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիգա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան), կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է։ Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԽՈՐՀ.		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 18 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1037 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԻԳԻ ՊԱԿԱՍԸ

«Հայերէնի տաղնապ»ին հետ, որ տարբեր ձեւերով կը զգացուի հայրենիքին եւ գաղութներու մէջ, աչքի կը զարնէ նաեւ ուրիշ երեւոյթ մը, նոյնքան ծանրակշիռ:

— Ճիգի պակասը:

Արդարեւ, լեզուի տաղնապն ալ մէկ հետեւանքն է այդ իրականութեան: Մտքի ծուլութենէն կը ծնի այս չարիքը: «Այսպէս ալ կ՚ըլլայ, այնպէս ալ»: Շատ շատերուն համար դաւանանք մը դարձեր է այս հոգեբանութիւնը, եւ գրիչ շարժողը ուզածին պէս կը խաղայ լեզուին, քերականութեան, նոյն իսկ բառերուն հետ:

Այնպէս է որ, շատ մը տարրական, դասական բառեր իսկ, այսօրուան լրագրութեան մէջ, դարձեր են անճանաչելի:

«կառուցանել»ը կը գրեն, կը հոլովեն — «կառուցել», «կառուցեց», «կառուցող» (կառոյց, կառուցանող): Նոյն ձեւով,— զեկուցել, զեկուցեց, մատուցել,— մատուցեց: Ու վերջապէս ամբողջ շարքը,— ապացուցանել (ապացուցեց .՜), ծանուցանել, (ծանուցեց .՜) սնուցանել, ուսուցանել եւն.:

Կամ սա խառնածին ձեւը, որ չի տեսնուիր ոչ մէկ լեզուի մէջ: Կովկասի մէջ, երբ թերթի մը խմբագրութիւնը հրատարակութեան կուտայ նիւթ մը, որուն համաձայն չէ, որ յանձնուած է իբրեւ «ազատ բեմ», իբրեւ վիճաբանութեան, գաղափարներու, տեսակէտներու փոխանակութեան հարց, ուրիշ բացատրութիւն չի գտներ եթէ ոչ... «դիսկուսիոն կարգով»: (Ֆրանսերէն Discussion — վիճաբանութիւն բառը, «կարգ»ն ալ՝ «իբրեւ»): Մինչդեռ պզտիկ ճիգով մը կարելի էր հայերէն հինգ-վեց եղանակով բացատրել միտքը:

Այս խառնիճաղանճին մէջ, ինչո՞ւ մեղադրել որ, Թղթակից մը, օգտուելով Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին բացած պայքարէն, կը ծաղրէ խորհրդային թերթերու եւ թռուցիկներու լեզուն (մաքսիմալ, էլէմէնտ, ֆակտոր, կինոֆիկացիա, ելեկտրոֆիկացիա եւն.), եւ կը բացագանչէ.

— Այո՛, մեզ ենթարկում են «թերթիկիզացիայի», «թռուցիկիզացիայի»...

Ինչպէս ըսինք, մտքի այս ծուլութիւնը կամ անտարբերութիւնը կը տիրէ նաեւ ուրիշ գետնի մը վրայ: Բուն իսկ միտքի, արտադրութեան տեսակէտով:

Հարեւանցի հաշիւ մը ցոյց կուտայ թէ՝ հայերէն պարբերական հրատարակութեանց թիւը հարիւրը կ՚անցնի այսօր: Կը բաւէ որ թուղթ եւ տպագրական մեքենայ գտնուի մեր մէջ, — առտուն կանուխ արթնցողը թերթի մը կամ գիրքի մը հրատարակութեան կը ձեռնարկէ: Կենսունակութեան պայմա՞ն — այո՛. պայմանաւ որ պահանջ մը լրացնէ: Ու մանաւանդ, լրացնէ այնպէս ինչպէս որ պէտք է: Մինչդեռ, յաճախ թուղթն ու մելանը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւեն, քան բովանդակութիւնը: Թերթը պէտք է լեցուի,— եւ կը լեցուի անհամ թշուառութիւններով, որոնք ամէնէն առաջ ստորագրողներուն ապագան կը խաթարեն, եթէ իսկապէս ապրելու սահմանուած են:

Գրական տեսութիւններու շարքին մէջ, կարելի է մանրամասնօրէն խօսիլ այս մասին: Այստեղ, մենք երեւոյթը միայն կը մատնանշենք: Եւ այս՝ խորապէս մեղքնալով այն բոլոր թռիչքներուն, կեղծ կամ անկեղծ մարզանքներուն, որոնք աջ ու ձախ կը զարնուին, հանդիպած ճիւղին վրայ կը թառին, եւ յետոյ կ՚իյնան, փետրաթափ կամ ճղակոտոր:

Այդ ճամբան կը զարգացնէ նաեւ ինքնահաւանութիւն մը, որ մտքի ամլութենէն եւ դարձեալ ճիգի պակասէն կը ծնի: Քիչ յոգնութեամբ, դիւրին մարզանքներով աժան փառքի հասնելու մարմաջ: Եթէ կարելի ըլլար գիտական-բնախօսական քննութիւն մը կատարել մեր գրողներուն վրայ, անշուշտ երեւան պիտի գար որ, մեծ մասը ոտանաւորով կը սկսի եւ յաճախ անով ալ կը վերջացնէ, որովհետեւ արձակը աւելի յոգնութիւն կը պահանջէ: Միտք, աշխատանք եւ ճաշակ: Ոտանաւորը անպատճառ բանաստեղծութիւն չէ, բայց իբրեւ այդ կը ներկայանայ շատերուն, կը բաւէ որ յանգը յանգին յարմարի:

Օշական վերջերս «Քարոզ»ներու շարք մը ստորագրեց: Դիտողութիւններ եւ վերլուծումներ, ուր կան արդար եւ անարդար մեղադրանքներ: Կարելի է առանձին զբաղիլ, եւ բարեկանութիւնը երեւան հանել այդ քիչ մը ծեքծեքուն փիլիսոփայութիւններուն մէջ:

Բայց մէկ բան անվիճելի է, — անփութութիւնը: Ճիգի եւ աշխատանքի պակաս, մանաւանդ այսօրուան Հայաստանի մէջ, ուր կարաւան կը կազմեն «պրոլետգրողները», բայց հազիւ քանի մը ուխտաւորներ, «կոչեցեալ»ներ կը համրուին:

Մեր ամբողջ մտաւորական շարժման ընթացքին, [illegible] երբեք այսքան աժանցած չէր «գրել»ը: Հանճար մը կը գլորէ: Իսկ անոնք որ ճատրակ խաղալու յաւակնութիւնին, կը կարծեն թէ կարելի է գիր եւ գրականութիւն ստեղծել, կամ գրականութիւնը «մասսայականացնել», բառերը— քով քովի շարելով, առանց տեղի, գոյնի, սեռի կամ դաւանանքի խտրութեան...

Խրատներ տալու ախորժակ չունինք, բայց պարտաւորութիւն սեպեցինք ուշադրութիւն հրաւիրել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԱՀԷՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Միջազգային Հայասիրական Լիկան հետեւեալ գրութիւնը ուղղած է եւրոպական մամուլին.

—Քանի որ դաշնակից եւ պատերազմիկ բոլոր պետութիւնները հաւաքուած են Լահէյի մէջ՝ ընդհանուր կարգադրութեամբ մը հաշուեյարդարի ենթարկելու համար պատերազմը. քանի որ իւրաքանչիւր պետութիւն կը ներկայացնէ իր իրաւունքները եւ կը յիշեցնէ իր զոհողութիւնները, մենք ալ իրաւունք ունինք պոռալու մեր անձկութիւնը, անգամ մըեւս դիտել տալով թէ՝Ազգ մը, որ ինք ալ եղաւ դաշնակից ու պատերազմիկ, բայց որ իր դաշնակիցներու լքումին հետեւանքով յանձնուեցաւ իր թշնամիներու ատելութեան, կորսնցուց իր ամբողջ հողամասը եւ տեսաւ իր բնակչութեան բնաջնջումն ու ցրուումը, թէ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ամենափոքր բաժինը չունի այս հաշուեյարդարին մէջ:

Այս անարդարութիւնը պիտի շարունակէ՞ դեռ ճնշել Մարդկութեան խղճին վրայ: Եւ կամ Լա Հէյի մէջ պիտի չբարձրանա՞յ ձայն մը, լսելի ընել տալու համար անհրաժեշտ բողոքը, մինչեւ որ համնի հատուցման ժամը՝ Լօզանի անարդար դաշնագրին վերաքննութիւնով:

Ի դիմաց Միջազգային Հայասիրական Լիկային

Քարտուղար — ՏԲԹ. ԼՕԺԷՆ ՌՈՊԷՐ

Նախագահ — Ա. ՔՐԱՖԹ-ՊՈՆԱՐ

Ժընեւ, 15 օգոստոս 1929

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ՆԻՍՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Երէկ առաւօտ Լահէյի մէջ պիտի գումարուէր ելմտական յանձնաժողովին նիստը, վերջնապէս վճռելու համար խորհրդաժողովին բախտը:

Ուրբաթ օր ֆրանսական, իտալական, պելժ եւ ճափոնական պատուիրակութիւնները գերագոյն փորձ մը եւս ըրին՝ Անգլիոյ պատուիրակը համոզելու եւ խորհրդաժողովը սնանկութենէ փրկելու համար: Այս նպատակով վերջնական յուշագիր մը յանձնեցին անոնք Սնոտընի, պարզելով իրենց վերջնական զոհողութիւնները, որով Անգլիոյ պահանջներէն 100ին 60ին գոհացում կը տրուի: Ջանքեր եղան նաեւ Իտալիան քիչ մը աւելի զոհողութեան մղելու համար:

Չորս պետութեանց կողմէ Անգլիոյ ներկայացուած յուշագիրը կը բաղկանայ 16 էջէ: Անգլիան գոհացնելու համար առաջարկուած կարգադրութիւնը հետեւեալն է. — Տօուըսի ծրագրին համաձայն, Գերմանիա տարեկան 2,500 միլիոն մարք կը վճարէ, մինչ ըստ Եընկի ծրագրին այդ գումարը զեղչուած է 2,050 միլիոնի: Տարբերութիւնը 450 միլիոն մարք է: Անգլիապիտի ստանայայս450 միլիոնին մէկ երրորդը՝150միլիոն մարք, որ կը ներկայացնէ ապրիլէն սեպտեմբեր՝ չորս ամսուան վճարումը: Եընկի ծրագրին համաձայն, այդ գումարը պիտի գործածուէր փոքր ազգերը գոհացնելու համար, այժմ այս վերջինները կը զոհուին՝ Անգլիոյ սիրոյն:

Սնոտըն պետութեանց յուշագիրը ստանալէ յետոյ, մտածելու համար ժամանակ խնդրեց: «Եղած առաջարկները թէեւ չեն գոհացներ մեզ, ըսաւ, բայց կ՚ուզենք շարունակել բանակցութիւնները»:

Ուրեմն ժողովը չպայթեցաւ երէկ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ ելմտական յանձնաժողովին նիստը 10 օր պիտի յետաձգուի: Այդ տասը օրուան ընթացքին ջանքեր պիտի ըլլան համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար:

ՊՐԻԱՆ-ՇԹՐԷԶԷՄԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վարչապետ Պրիան Լահէյի արուարձան Շէվէնինկ երթալով տեսակցեցաւ Շթրէզէմանի հետ: Խօսակցութեան արդիւնքին մասին ոեւէ զեկոյց չհրատարակուեցաւ: Կ՚ըսուի սակայն թէ՝ Պրիան համոզուած է գերման նախարարին որ Հռենոսի երկրորդ գօտին կարելի պիտի ըլլայ պարպել նոյեմբերի ընթացքին. իսկ երրորդ գօտիի պարպումը աւելի դանդաղ պիտի ըլլայ. զինուորական փորձագէտները տակաւին չեն վերջացուցած իրենց աշխատանքներն ու ուսումնասիրութիւնները այդ մասին:

Խօսակցութիւնը դարձած է նաեւ ելմտական յանձնաժողովը զբաղեցնող կարեւոր խնդիրներու մասին:

Սուրիաբնակ Հայերու կալուածները

Երէկ գրած էինք թէ, ըստ *Էէնի Ատանա* թերթի Պէյրութի թղթակցին, ֆրանս. մարզպանութեան քաղաքական ճիւղի փոխնախագահ Շոֆէլ յայտարարած է թէ՝ յառաջիկայ սեպտեմբերին ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց ընթացքին, ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ կալուածները այն Հայերուն, որոնք Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանելով այդ երկիրներու հպատակութիւնը ընդունած են:

Նոյն թղթակցին լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Շոֆէլ ըսած է թէ՝ մարզպանութիւնը պիտի պահանջէ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած կալուածները:

Սուրիացի բառով պէտք է հասկնալ թէ՛ բնիկ Սուրիացիները եւ թէ վերջէն հպատակութիւն ձեռք բերածները եւ կամ Թուրքիայէն վտարուելով ելլող Հայերն ու Թրքահպատակ եղողները:

ՔԱՅԼ ՄԸ ԵՒՍ ԴԷՊԻ ՅԱՌԱՋ

Առանց սպասելու հինգ հարիւր նոր բաժանորդներու լրացման, որ ընթացք առած է արդէն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը կը փութայ հաղորդել իր ընթերցողներուն ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը:

Լրացնելու համար եղած կամ նախատեսուած բաժինները, մեր խմբագիրները եւ խումբ մը աշխատակիցներ սիրայօժար ստանձնած են հետեւեալ պարտականութիւնները.—

1. Քաղաքական եւ կուսակցական խնդիրներ.— *Կարօ Սասունի:*
2. Հայաստան (*տեսութիւններ եւ վերլուծումներ*).— *Ս. Թաթուլ:*
3. Մեր Հարեւանները - Թուրքիա.— *Հրանտ-Սամուէլ:*
4. » » Խ. Միութիւն եւ Կովկաս.— *Ա. Ա.:*
5. Կեանքը գաղութներու մէջ.— *Լեւոն Մօզեան:*
6. Ընկերային շարժում.— *Մկրտիչ Երիցեանց:*
7. Ընկերվարութիւն եւ Աշխատանք.— *Վազգէն Շուշանեան:*
8. Գրական կեանք (*տեսութիւններ*).— *Մկրտիչ Պարսամեան:*
9. Գրական եւ գեղարուեստական շարժում (*Ազգային եւ միջազգային*).— *Մկրտիչ Երիցեանց եւ Շաւարշ Նարդունի:*
10. Տեսակցութիւններ եւ Պրպտումներ.— *Վազգէն Շուշանեան:*

Խոստացած է պարբերաբար աշխատակցիլ նաեւ՝ ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ:

Այս տեւական գլուխներուն հետ, պիտի շարունակուին յառաջի *միւս բոլոր բաժինները,—* ելմտական Ասուլիս (*Մ. Տ.*), բժշկական ասուլիս (*Շ. Նարդունի*) *եւն., ինչպէս եւ* մասնաւոր թղթակցութիւնները (նամակներ) *որոնք արդի լրագրութեան ջիղը կը կազմեն:*

Այս կարգադրութեամբ, «Յառաջ»ի հին ու նոր, հեռաւոր թէ մօտաւոր աշխատակիցները հնարաւորութիւն պիտի ունենենան աւելի ազատ ու լայն չափով շարունակելու իրենց թանկագին աջակցութիւնը:

Պիտի ջանանք նաեւ «Յառաջ»ի կիրակիները յատկացնել առանձնապէս գրական նիւթերու:

Հետզհետէ կը հաղորդենք ուրիշ մանրամասնութիւններ:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳԻՍՏԻՆ ՀԱՄԱՐ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Պէյրութի Թրքական հիւպատոսը ըսած է.

—Թուրք կառավարութիւնը երբեք չէր կրնար փախստական Հայերն ու Թուրքիայէն հանուած Թուրքերը ընդունիլ, որովհետեւ անոնք քաղաքային իրաւունքէ զրկուած են: Ֆրանսան ալ իրաւունք չունի միջամտելու:

Ինքնութեան թուղթերը նորոգեցէ՛ք

Ոստիկանական տեսչութիւնը նոր շրջաբերական մը ուղղեց Սէն նահանգի բոլոր ոստիկանապետներուն, յիշեցնելով անոնց որ տուրքի պէտք է ենթարկեն բոլոր այն օտարականները, որոնք ժամանակին խնդրանք չեն ներկայացներ ինքնութեան թուղթ ստանալու եւ կամ զայն նորոգելու համար: Անոնք որ 100 ֆրանքնոց ինքնութեան թուղթ կ՚առնեն, յապաղած իւրաքանչիւր ամսուան համար պիտի վճարեն 20 ֆրանք, իսկ 20 ֆրանքնոցները՝ 5 ֆրանք:

Այս շրջաբերականը գործադրութեան պիտի դրուի օգոստոս 22էն սկսեալ:

Համայնավար Դրամատան տագնապը

Ուրբաթ առաւօտ նորէն խուզարկուեցաւ Գիւղացի-Բանւորական Դրամատունը:

Մինչ դատական իշխանութեան ներկայացուցիչները մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կը կատարէին, բանալով բոլոր գզրոցները, պահարանները, արկղները, ու գրաւելով կը կնքէին բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, դուրսը պահանջատէրերու բազմութիւն մը թափօր կազմած էր:

Բազմաթիւ բանուոր-գիւղացիներ, խեղճ ընտանիքներ, որոնք համայնավար դրամատան վստահած էին իրենց խնայողութիւնները, եկած էին ետ քաշելու իրենց դրամները: Ջոհերուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմէին մանաւանդ կիները, որոնք իրարու կը պատմէին իրենց ցաւերը:

— Ես 15,000 ֆրանք ունէի, կ՚ըսէր մէկը:

— Ես ալ 25,000, կ՚ըսէր միւսը:

— Կը կարծե՞ս թէ կարելի պիտի ըլլայ գանձել օր մը:

Բոլորին ալ նոյն պատասխանը կուտար ոստիկանապետը, չոր ու կտրուկ.

— Դիմեցէք հարցաքննիչ դատաւոր պ. Օտիպէրի, Արդարութեան պալատը:

Նոյն պահուն դրամատուն ներկայացան նաեւ ուրիշ դրամատուններու գանձիչ պաշտօնեաներ, որոնք դուռները փակ գտնելով ստիպուեցան ետ դառնալ՝ առանց կարենալ գանձելու պարտամուրհակները:

∴ Ինչպէս գրեցինք, նոյն դրամատան արուարձանի մասնաճիւղերուն մէջ եւս խուզարկութիւններ կատարուեցան:

Ասկէ զատ հարցաքննիչ դատաւոր Օտիպէրի հրահանգով խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ դրամատան Պուրժի եւ Վիէրզոնի (Շէր նահանգ) մասնաճիւղերուն մէջ: Պուրժի մասնաճիւղը կը գործէր երկու տարիէ ի վեր եւ պզտիկ գործեր միայն կ՚ընէր: Բոլոր տոմարներն ու թուղթերը գրաւուեցան: Լիլի, Ռուպէի եւ Թուռի ճիւղերուն մէջ ալ խուզարկութիւններ կատարուեցան:

1928 դեկտեմբեր 31ին դրամատան կացութիւնը հետեւեալն էր.— Պահանջքի կողմը. սնտուկին եւ դրամատուններու մէջ պատրաստ դրամ՝ 3,625.446 ֆր. 36. պարտքի կողմը. ընթացիկ հաշիւ պահ դրուած եւ կամ տեսօրին վճարելի գումարներու՝ 16,144,77 ֆր. 54: Պահանջքի կողմը. առեւտրական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԷՆԱՐ - ԴՈՐԻԱՆ

I

Փորձեմ գէթ այժմ — մահէն մէկուկէս ամիս յետոյ — ուրուագծել այդ օտար, ազնուական կնոջ պատկերը, որ արժանի է Հայ գրչի մը անվերապահ ու խանդավառ ներբողանքին։ Արժանի է գրելթէ նոյնքան, որքան Հայ ազգային վաստակաւոր գործիչ մը, Հայոց ազատութեան զինուոր մը։

Եղան վայրկեաններ այս վերջին քառորդ դարու մեր ալեծուփ պատմութեան ընթացքին, երբ մենք, խորապէս, վրդովուած մեծ պետութիւններու կառավարութեանց տմարդի արարքներէն, յուսալքումի ժեստեր կ'ընէինք,— նա մեզ կը յուսադրէր, կը քաջալերէր, կը մտրակէր մեր եռանդն ու կորովը

մար, այլ կուգային ծեծելու քաղաքական, ստէպ համամարդկային, այժմէական, հրատապ խնդիրներ։

Երկու ամուսիններ էին, երկուքն ալ վառուած դեմոկրատիզմի ու ազատութեան իտէալով։ Հոյատիպ կին մը՝ որ զարդն էր սալօնի, թէ իր արտաքին գրաւչութեամբ եւ թէ մտաւոր պատրաստութեամբ, նուրբ, խելացի ու լեզուանի, շատ կարդացած եւ երիտասարդութեան օրերն ապրած ժամանակակից գրական ու քաղաքական աստղերու մթնոլորտին մէջ — Վիքտոր Հիւկոյի, Գամբեթայի, Ժիւլ Սիմոնի եւ այլոց։ Վիքտոր Հիւկոյի ընտանիքին հետ կապուած էր արդէն խնա...

Հայկական Դատով, որ գերազանցապէս մարդկային դատ մըն է։

Երբ 1905ի օգոստոսին — ասկէ ուղիղ 24 տարի առաջ — Պիեռ Քիյեառի հետ առաջին անգամը ծանր առաքելութեամբ մը կ'երթայի նշանաւոր Ֆրանսացիին քով, մեր ողբացեալ բարեկամը, Մէնար-Դորիանի բարեժամանութիւնները յիշատակելով, կ'ըսէր ինծի իր սովորական անոյշ ժպիտով.

— «Մանաւանդ չմոռնաք անոր հետ խօսելու ատեն, յիշել Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը եւ յորդոր ուղղել յանուն ազատութեան ու մարդկայնութեան... Ատիկա անհրաժեշտ է... խոշոր մարդիկ իրենց թուլութիւններն ունին»...

Փակագիծ մը անհրաժեշտ է հոս՝ պատմելու համար ուշագրաւ դէպք մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութենէն, ...

...

առաջնորդներու, աշխարհահռչակ յեղափոխական դէմքերու... Սալօն մը, ուր մարդիկ չէին հաւաքուեր հաճելի ժամանցի համար ...

Նուր Միրաբօներու եւ Դանտոններու անունով։

Այդպիսի մարդ մը չէր կարող, բնականաբար չհետաքրքրուիլ ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

116 — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

3. ՕՍԱՆԱ

Օսանա՝ ընկայ ջուրը գնացի,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛
Օսանա՝ խեղդուելով մնացի-
Օսանա՛ հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ խանի1) շորերս չորցրի,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ թէլի2) եարին կորցրի:
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ - տղայ մէրդ մեռել ա,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ շորերդ կեղտոտել ա:
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ - աղջի արի քե տանեմ,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ քեզի սարեր կը հանեմ:
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝- կազէթ ունեմ կարդալու,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.
Օսանա՝ երեւան եմ երթալու,
Օսանա, հա՛յ Օսանա, Օսանա՛.

4. ՄՈԿՈՒ ՇՈՒԿԷՆ

Մոկու3) շուկէն լէն4) ու էրկէն5),
հալալէ ճա՛ն, լալէ(կրկնել)
էրկու ջահել կ'էրթէն կուգէն
հալալէ ճա՛ն, հալէ(կրկնել)
Մէկն էր պեխով, մեկն էր անպեխ.
էն պեխերովն էր իմ աղբօր տեղ,
էն անպեխմն էր անտուն անտեղ,
Տուն եմ շիներ գետի բերան
վըրէն թալեր6) ջուխտ մը գերան.
Ծիրան փթխաւ7) եղբօրս բերան...

Հաւաքեց՝ Արշ. Իսրայէլեան

Ծանօթ.— 1) հանեցի, 2) եարին անունը, 3) Մոկս. Շատախի մօտ քաղաք, 4) լայն, 5) երկայն, 6) նետել, 7) հասունցած պտուղի պայթումը բերնին մէջ։ ...

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

„ՀԱՅՐԵՆԻՔ"Ի ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սկիւտարի Րաֆֆի լսարանին հրաւէրով, հայ պատգամաւորի մը հաշուետուութիւնը ըրած պահուն, այսպէս կը բնորոշէր Գրիգոր Զօհրապ, Պոլսոյ վերջին եօթանասուն տարուան պատմութեան երեք մեծ բաղխումները.

«Առաջինը՝ արհեստաւորներու համբաւաւոր ընդվզումն է ամիրաններուն դէմ. մխիթյան ժողովրդական իրաւունքներու պայքար: Երկրորդը՝ Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Ֆրանսայի մէջ ուսում առած մտաւորականներու, 48ի երիտասարդներու երեւումն է. մտքի պայքար եւ լեզուի պայքար: Երրորդը՝ միացեալ ընկերութիւնները կազմող երիտասարդութեան ասպարէզ նետուիլն է՝ Արեւելքով, ...

...

ՕՐԵՐԸ ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՆ...

ԱՆՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ, ԱՆԴԱՐՁ ՏԱՐԻՆԵՐ...

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

... Ճառագայթարձակ ու գեղջուկ արեւ մը հեռզհետէ կը բարձրանար ու կ'ողողէր գրեթէ ուղղաձիգ շողերով՝ ամբողջ բուսականութիւնը, ծառերն ու ճամբաները։ Ամբողջ դաշտէն, լայն ու կարծես ուրախ ալիքներով՝ կը բարձրանար հեռաւոր շշուկ մը։ Ու այդ շշուկին մէջէն մարդ կը զգար թռչուններու երգ ու անասուններու ձայն, հողի ստեղծագործ աղմուկ ու սիրոյ անուշ երգեր։ Ծուռ Կարապետ կը սուլէր միշտ ու իր սուլոցը զուարթ էր, ուրախալի, կարծես թէ մանկական։ Բարակ հով մը կը գգուէր խոտերն ու ծաղիկները եւ Ծուռ Կարապետին չուրջ այլ պայծառ դէմքը։

Շուրջը՝ մարգարտածաղիկներուն եւ կակաչի ու հարսնուկի հրափայլ պսակներուն վրայ՝ փոքրիկ, անանուն միջատներ, անձա՛յն, կը ցատկէին ծղօտէ ծղօտ, ծիլէ ծիլ։ Ջատկամիջատ մը՝ իր խաւ...

...

թեան մէջ, որ հայ մտաւորա-կանը եւ գրագէտը կը պահէր իր ներգործութեան տակ։ Բիչ մը ամէն բանով մեր մէջ աս-ձագանգ կը գտնէին Մոփասանի Զոլայի, Տօտէվի նորավէպերն ու վէպերը։

Մոռցուած ու անտեսուած տի-պարներ գրականութեան մէջ ի-րենց աւուերը կը գտնէին։ Պոլ-սոյ պանդուխտներուն ցաւագին ճիչը կը լսուէր գրական էջերու մէջ։ Չկնորոնները եւ սպասուհի-ները ու անոնց պէս ուրիշ մարդ-կային էակներ, իրապաշտ գրա-կանութեան մէջ, մեզի կը պատ-մէին իրենց ուրախութիւններն ու խղճմտանքին ձայները, կեան-քը կը պատկերացուէր այնպէս, ինչպէս որ էր, լուռ ցաւերը մեր ականջին կը հասնէին։ Օրուան քանատեղծները նոյնիսկ նոր երգ մը լսեցնել կը ջանային։ Ա-մէն բանէ առաջ այդ հոսանքին գրագէտները կեանքը կը զիտէին, ցաւերը կ'ուսումնասիրէին, ցա-ւերը կը զգային, կ'ոգեւորուէին ու կ'ոգեւորէին։

Այս շարժումին համար ա-նոնք գործիքի մըն ալ պէտքն ունէին։ Այդ գործիքը մեր լե-զուն էր, որուն տուին անոնք ճկունութիւն, կենդանութիւն ու գեղեցկութիւն։ Իրենց պայքա-րին դրօշմը դրին անոր ալ վրան, կարենալ ըլլալու համար, հա-տու, անզորք, կռուազան, նպա-տակին հասնող եւ միեւնոյն ա-տեն ժողովրդական եւ ընդու-նակ ամէն նրբութիւններու եւ արտայայտութիւններու։ Մեր աշխարհաբար լեզուն շա՛տ բան կը պարտի Հայրենիքի սերունդի գրականութեան, դառնալով տե-սակ մը կամուրջ նախորդ եւ յաջորդ գրական սերունդներուն։

Դժբախտաբար սկսուած շար-ժումը կանգ առաւ քաղաքական դէպքերու եւ հալածանքներու բերումով, եւ մտաւորականնե-րու այդ ընտրեալ խումբը ցր-ուեցաւ ամէն կողմ, ձգելով մեր գրականութեան պատմութեան մէջ անմոռալի թուական մը։

Վերջացնելէ առաջ կը փոր-ձեմ արձանագրելով անունները բոլոր անոնց, որոնք շարժումին հիմնադիրները, ղեկավարներն ու հետեւողներն եղան. Յ. Շահ-նազար, Գ. Զօհրապ, Հրանտ Ա-սատուր, Ա. Արփիարեան, Լ. Բաշալեան, Տ. Կամսարական, Ե. Օտեան, Հրանտ (Մ. Կիւրճ-եան), Սիպիլ, Ա. Փանոսեան, Ա. Զօպանեան, Ե. Սրմաքէշխան-լեան (Երուխան), Ա. Յարու-թիւնեան, Ռ. Զարդարեան, Թլ-կատինցին եւայլն։

Յիշուած այս անուններէն վերջին երեքին ու իրենց գա-ղափարակիցներուն վիճակուած էր, սկիզբը ընել գրական ուրիշ շարժում-հոսանքի մը որուն մա-սին պիտի խօսուի ուրիշ յօդ-ուածի մը մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Իտալացի գրող մը Քուրձիօ Մալաբարթի որ Ռուսիոյ մէջ պտոյտ մը կը վերադառնայ, ի-տալական գրական թերթի մը մէջ ուսումնասիրութիւն մը կը հրատարակէ, Ռուսիոյ գրականու-թեան եւ ռուս գրագէտներուն վիճակին մասին։

Կը վստահեցնէ թէ բոլշեւիկ իշխանութիւնները մեծ գուրգու-րանքով կը վարուին գրողներուն հետ։ Ջանանք կը փրկեն կարգ մը նեղութիւններէ, որոնք ա-ռօրեայ բաժինն են հասարակ մահկանացուներու, բայց անոնց երկերուն վրայ կը կիրարկեն շատ խիստ հսկողութիւն մը։

Մալաբարթի կը պատմէ թէ գրաքննիչ մարմին մը ձեռագրե-րէն կը ջնջէ ինչ որ վնասակար կը նկատէ բոլշեւիզմի զարգացման, ինչ որ հակառակ է անոր սկզբ-բունքներուն եւ տրամաբանու-թեան։ Այս մարմինը առանց դոյզն խղճահարութեան երկի մը վրայ կ'աւելցնէ գլուխներ, տե-սարաններ, առանց հարցնելու հե-ղինակին կարծիքը եւ կը հրա-հանգէ փոփոխութիւններ եւ եղ-րակացութիւններ։ Եթէ հեղինակը մերժէ հպատակիլ անոր թելա-դրութիւններուն, նշանակութիւն չունի։ Անոր գործը ուզուած փո-փոխութեան ենթարկուելէ յետոյ կը հրատարակուի,առանց հեղինա-կին հաւանութեան։

— Խորհրդային տեսակէտով, ամէնէն խելացի բանն է լռել։ Ո-րովհետեւ եթէ հեղինակը համա-կերպի եւ դատին ի նպաստ տա-ղանդ ցոյց տայ, կրնայ շատ թանկարժէք առաւելութիւններ վայելել։ Օրինակ, կրնայ յարկա-բաժին մը ունենալ — լաւ յար-դարուն, փոխանակ բաժան բաժան եղած բնակարանի մը։

Այսպէս է որ բոլշեւիզմի պաշտօնական բանաստեղծը Պիէ-տինգոր կը կոչեն «Յեղափոխութեան Հայնէն» եւ «Հինգերորդ Աւե-տարանիչ», իր վերջին գործէն յե-տոյ, կը բնակի Կրեմլինի մէջ։

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆԴԷԻ

Տանդէի վրայ կարեւոր ու-սումնասիրութիւններու հեղինակ մը՝ Ժոլէն Ալաթրի, հարց ուղղած է եւրոպական եւ ամերիկեան ազգամիջեան գրողներու թէ՝ ի՞նչ մասեր կը սիրեն «Աստուածային կատակերգութենէն»։ Կը հրապա-րակէ 400 պատասխաններ։

Փօլ Քլոտէլ՝ Ամերիկայի Ֆը-րանսական դեսպանը կը նախընտրէ «Քաւարան»ի վերջին վեց երգերը։ Էմիլ Պօման նոյն գրքի 8րդ երգին 16 հատուածները, — «Էր արդէն այն ժամը, որ նա-ւավարներուն սրտին մէջ կ'ար-թնցընէ փափաքը եւ հոգին ի գութ կը շարժէ այն օրը՝ ուր բսած են քաղցր բարեկամներուն մնաս բարովը. Էր այն ժա-մը՝ ուր նոր ուղեւորը սիրտը խոց կը զգայ՝ եթէ լսէ հեռուէն զանգակին ձայնը՝ որ կարծես օրհասական օրը կուլայ»:

Լուի Պէռթրան եւ Լուի Ժիլեէ կ'ընտրեն "Դժոխքին Դուռ"ը (երգ գ.)

Աղխտաւոր քաղաքն ինծմէ կ'եր-
թըցուի
. . . .
ինէ առաջ ըստեղծուեցան լո՛կ
յաւէ՛րժ
Արարածներն, եւ կը մնամ ես
յաւէտ.
Դո՛ւք մտնողներ, մեկդի թողէք
ամէն յոյս:

Փօլ Վալէրի իր նախասիրու-թիւնը կը յայտնէ "Դժոխքի" չորրորդ երգի 112-114 տողե-րուն, հետեւեալները. Հ. Ա. Ղա-զիկեանի գեղեցիկ թարգմանու-թեամբ.

Մարդիկ կային հոն ծանր ու
լուրջ աչքերով,
Դէմքերնէն մեծ վայելչութիւն
կը կաթէր.
Կը խօսէին քիչ անգամ՝ քաղցր
ձայնով:

Ճաշակի խնդիր է. Փօլ Վալէ-րի կրնայ պատկեր մը սիրել, Ֆրանսացի է. եթէ հայ ըլլար, անշուշտ պիտի նախընտրէր նոյն երգին 41-42 տողերը, որոնք ի-մաստ մըն են, դառն ու դաժան եւ կարծես, մեր ներկան կը բնո-րոշեն.

Կորսըւած ենք եւ այս տանջանքն
ունինք լոկ
Որ փափաքով կ'ապրինք առանց
յուսալու:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ։ ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ։ ԼԱ՛Ւ։ ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Խորհրդային Միութեան զին-ուորական օրէնքին համաձայն, զինուորական ծառայութիւնը պար-տաւորիչ է ամէնուն համար։

Գործօն ծառայութիւնը այն-քան կը տեւէ որչափ պէտք է զին-ուորին կատարելապէս մարզուելու համար։ Հետեւաբար բանակին այլ եւ այլ ճիւղերուն մէջ գործօն ծառայութեան շրջանը կը տարբե-րի։ Նոյնիսկ զինուորական ծառա-յութենէ արձակուելէ ետքը, զին-ուորական մարզանքները կը շարու-նակուին այնքան ատեն որ անի-կայ կրնայ զէնքի տակ կանչուիլ, հետեւաբար պահեստի շրջանը եր-կար կը տեւէ։ 19-40 տարու ամէն քաղաքացի զին. ծառայութեան մէջ է։

Նախնական կրթութիւնը (զին.) կը կատարուի 19-20 տարեկանին, 2 ամիս։ Գործօն ծառայութիւնը տեսականապէս 5 տարի է, եւ ե-րիտասարդութիւնը զէնքի տակ կը հրաւիրուի 21 տարեկանին։Զինուո-րական միութիւններու մէջ ծառա-յութիւնը կը տեւէ 2-3-4 տարի, զինուորցուն կ'ընտրէ իր նախասի-րած միութիւնը, ըլլայ թնդանօ-թաձիգ, հետեւակ կամ հեծելա-զօր եւն.։

Լռացուցիչ շրջանին, այսինքն 3-2-1 տարուան համար անոնք արձակուրդ կը ստանան, բայց կրնան մարզանքի հրաւիրուիլ կամ նշանաձգութեան դպրոցները։ Այս զօրակոչերը կրնան ընել զօրագունդերու հրամանատարները։ Գործօն ծառայութենէն ետքը կը սկսի պահեստի շրջանը, մինչեւ 40 տա-րու։ Պահեստի շրջանն ալ երկուքսս է. Ա. պահեստը, մինչեւ 34 տա-րու եւ Բ. պահեստը անկէ վեր։ Պահեստիները կրնան մարզանքի հրաւիրուիլ առ առաւելն մէկ ա-միս։ Իսկ այսպիսի մարզանքներու բովանդակ տեւողութիւնը պահես-տի շրջանին, 90 օրը չանցնիր։ Պա-տերազմին կը նկատուին միմիայն աշխատաւորները, իսկ միւսները կը տրուին բանակին տարբեր ճիւ-ղերուն, եւ ասոր համար խաղաղու-թեան ատեն մասնաւոր տուրք մը կը վճարեն։

Պատերազմի ատեն անոնք աշխատաւորական խմբակներու կը վերածուին։ Այս տրամադրութիւ-նը կը գործադրուի նաեւ այն երի-տասարդներուն համար որ կը պատկանին զինուորական ծառայու-թիւնը մերժող կրօնական աղանդ-ներու։ Խաղաղութեան ատեն ա-նոնք կը գործածուին հանրային աշխատութիւններու եւ պատե-րազմի ատեն կ'ըլլան աշխատաւո-րական խմբակցութիւն։

ԼՈՒՐԵՐ ԽԱՐԲԵՐԴԷՆ

Վերջերս Խարբերդէն եկող ճամբորդներ կը պատմեն թէ օր ըստ օրէ կեանքը ալ աւելի անտա-նելի կը դառնայ Հայերու համար։

Բացէն կը յայտարարուի թէ մնացող Հայերը պէտք է հեռա-նան Խարբերդէն, քանի որ Հայե-րու տեղ ու հող յատկացուած է այլուր։

Գաղթել ուզողներուն այլեւս իրաւունք չիտրուիր իրենց կալ-ուածները ծախել կամ փոխանցել։ Տերսիմի շրջանէն՝ մէկ կողմէն քիւրտեր բերուելով կը տեղաւոր-ուին Հայոց լքեալ տուներուն մէջ եւ Հայերն ալ կըստիպեն այդ տուները ձգել քիւրտերու եւ քա-ղաքի՝ մէջ վարձքով բնակիլ։

Կը հաւաստեն թէ եկող քիւր-տերը, մեծ կամ պզտիկ աւելի խօզաթի շրջանակներէն են եւ ոչ թէ բուն Տերսիմէն։ Այնպէս կ'ե-րեւի որ մինչեւ աշուն մնացած բո-լոր Հայերն ալ կուգան. եթէ կալ-ուածները ծախելու իրաւունք տրուի, որ մը աւելի չեն ուզեր մնալ երկրային այդ դժոխքին մէջ։

Մալաթիայէն ալ եկած նա-մակները նոյնը կը հաստատեն։ Արտասահման մեկնիլ ուզող ըն-տանիքներէ կը պահանջուի 1800 Թրք. ոսկի զինադադարէն ի վեր անցած շրջանի համար, երեւի իբր բնակութեան տուրք։ Կ'ըսուի թէ չվճարողները Թուրքիոյ մէջ պիտի աքսորուին։ Միւս կողմէ ուղղակի Հայաստան մեկնիլ ու-զողներուն առանց այլեւայլի ար-տօնութիւն կը տրուի։

ՊԱՐՍԻՑ ՇԱՀԻՆ ԳՈՀԱՐՆԵՐԸ

Պարսից Շահին գոհարեղէն-ները 170 միլիոն տոլար գնա-հատուած են ֆրանսացի եւ հո-լանտացի մասնագէտներու կող-մէ, որոնք վերջերս Թէհրանէն վերադարձան։ Առաջին անգամն է որ արեւելեան վեհապետի մը գոհարները գնահատումի կ'են-թարկուին եւրոպացիներու կող-մէ։

Այս հաշուէն դուրս է «Տէրեայը Նուր» (Լոյսի Ծով) ադամանդը, ա՛յնքան խոշոր, որ մասնագէտ-ները ի վիճակի չեն եղած գնա-հատելու իսկական արժէքը։

Շահին գոհարներուն մէջ կան շուրջ 5 քիլօ մարգարիտ, 6 քիլօ կարկեհան եւ 6ուկէս քիլօ զմ-րուխտ. միայն խոշոր զմրուխտի մը արժէքը գնահատուած է 175,000 տոլար։

Գահը, որ սիրամարգի պոչի ձեւ ունի, աննկարագրելիօրէն գեղեցիկ է, վրան ագուցուած են հազարաւոր գոհարներ, 50 միլիոն տոլար արժողութեամբ։ Այս գահը նախապէս կը պատ-կանէր Տէլհիի Մեծ Մոնկոլին. Թէհրան փոխադրուած է բոլո-րովին անեղծ վիճակի մէջ։

ԿՈՉ ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Չորս տարի է ի վեր Փարիզի մէջ կազմուած Տ. Տուրուբերանի Հ.Մ.Ը.Մ.ի քանի ամիսէ ի վեր ընդ-հատած էր իր գործունէութիւնը՝ հայրենակիցներու զանազան վայ-րեր մեկնելուն պատճառաւ։ Ներ-կայիս, հայրենակիցներուն թիւը կրկնապատկուած ըլլալով Փարիզի մէջ, Միութիւնը վերակազմուե-ցաւ եւ ընտրեց նոր վարչութիւն։

Միութեան զարկ տալու հա-մար, Նորընտիր վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձան-ներու հայրենակիցները որ չզլա-նան իրենց նիւթական եւ բարոյա-կան աջակցութիւնը։

(Կնիք)

Հասցէ՝ A. Assadourian, 4 rue Louis Bonnet, Paris (11e).

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ԵՒ ԱՅՐԵՑԻՆ. — Անցեալ շաբթու Մարսէյլի մօտերը կարլանի մէկ ամայի խրճիթին մէջ, ածխացած դիակը գտնուեցաւ ժապրուսքիի՝ սրճա-րանի տէրը։ Նախ կարծուեցաւ թէ արկածի մը զոհ էր գացեր. Բայց ոստիկանութեան ականջը ծակողներ գտնուեցան թէ ոճիր մըն էր գործուած. որուն վրայ գաղտնի եւ խիստ քննութիւն մը բացուեցաւ եւ որուն հետեւանքով ձերբակալուեցաւ զոհին մէկ հայ-րենակիցը, Չեխ մը։

Այս վերջինը խոստովանեցաւ թէ զոհին կնոջը սիրահարն էր եւ թէ ան էր որ սպաննած էր մար-դը, իսկ ինք, օգնած էր կնկան որ դիակը փոխադրէ խրճիթը, ուր ա-մէն հետք անհետացնելու համար, այրած էին զայն։ Երկուքն ալ բանտ են եւ զիրար կ'ամբաստա-նեն։

...ուն մէջտեղը կեցաւ, ծխատուփը հանեց, կոշկոռ կապած, հանգու-ցուար իր մատներովը գլանիկ մը փաթթեց, վառեց ու ծուխը ան-յագօրէն սկսաւ ներս քաշել։ Աղջկան երգը սակայն հետզհետէ կը մեծնար, կը տարածուէր ու կը լեցնէր փողոցը եւ Ծուռ Կարապետ յուզումնահար մտիկ կ'ընէր տեղական այդ հին երգը որ կը խօ-սէր սիրոյ մասին, կարծես թելադրելով որ սուլէ։ Երգը կ'ըսէր թէ՝

Ճամբուն ծայրն է մեր տունը,
Ծանր է մայրիկիս քունը...
Պիտ՛ գաս՝ եկո՛ւր գիշերով,
եկո՛ւր լուսնակ գիշերով.
— Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն...

— Երթամ ձիուս գարի տամ,
Տանիմ ջուրի, դառնա՛մ գա՛մ...
Կուգամ կալի փէշերով,
կուգամ լուսնակ գիշերով,
Ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն, ամա՛ն...

Ձիս վառեցին աչքերդ,
Խոլոր-մոլոր աչքերդ...
Հով գիշեր է, զով գիշեր,
Պիտ՛ գաս, եկո՛ւր այս գիշեր
— Աման, աման, աման, աման...

— Հանգիստ չունիմ, դուլ չունիմ
Ու գիշերը քուն չունիմ...
Մութ ըլլայ թէ լոյս գիշեր.
Մէկ է, կուգամ ա՛յս գիշեր...
— Աման, աման. աման, աման...

Ու երգը կ'երկարէր իր տխրանուշ թախիծովը համակելով Ծուռ Կարապետին մանուկ սիրտը։ Ամբողջ մարմինը մեծ յուզումի եւ ջերմութեան մէջ էր։ Ու երգը կը նեղէր զայն, կը խռովէր զայն։ Խոշոր քայլերով սկսաւ հեռանալ, բայց սիրոյ այդ հին մե-ղեդին կը հետապնդէր, կը հալածէր զայն։ Ճամբուն միւս կողմը՝ աղբիւր մը կը կարկաչէր։ Հարս մը եկած էր իր կուժովը՝ Ջուրին

Ծուռ Կարապետ կարծես լսեց Ջուրին երգը, խեղդուած երգը, այլ զուարթ երգը՝ կուժին մէջ,— կըլ-կը՛լ, կըլ-կը՛լ... Ծառի մը վրայ թռչուններ կ'երգէին ու Ծուռ Կարապետ բնազդաբար կը շարունա-կէր աղջկան երգը սուլելէն, սուլելէն, բայց վերյիշելով բառերը և մտովի վայելելով անոնց քաղցրութիւնը։ Օ՛ լաւ օր էր, պայծառ էր.

Ա՛խ, քեզ տեսայ՝ սիրտս ելաւ
Լուսնակն ելաւ, հոգիս ելաւ...
Ուշ էր, ըսի — Ալ չի գար,
Ըսէ՛, ինչո՞ւ ուշ եկար...
— Աման, աման, աման, աման...

Թըռայ, եկայ հովի պէս,
Մազեր ունիս ծովի պէս...
Աղուոր աղջիկներ շատ կան
Դուն մէկ հատ ես, սիրակա՛ն
— Աման, աման, աման։ աման...

Լաւ օր էր, պայծառ օր ու Ծուռ Կարապետ կը քալէր սուլե-լէն, աճապարելով ու զգալով օրուան գեղեցկութիւնը։ Քանի կը մօտենար Սեպուհենց տան, յուզումը այնքան կը մեծնար ու սիրտը կը բաբախէր աւելի ուժգնութեամբ։ Մեծ հաճոյքով ու լայն շուն-չով կը քաշէր գլանիկը, կլլելով ծուխը ու յիշելով ուրիշ երգ մը՝ որ կը խօսէր նոյնպէս սիրոյ մասին եւ որ ինք կը սուլէր իր ու-րախութեան ժամերուն, երբ սիրտը լի ըլլար, զուարթ ու օրը այս-պէս լաւ ըլլար, պայծառ ըլլար։

Պարտէզիս մէջ ծառ ունիս,
Սըրտիկիս մէջ թառ ունիս,
Ա՛խ գիտեմ, սուտ մի՛ ըսեր
Սէր ունիս, բայց բառ չունիս...
— Աման, աման, աման, աման...

Փոս աղբիւրին ծառերը,
Միշտ հոն կ'ըլլան եարերը,
Այրեցիր զիս, այրեցիր,
Պիտի խօսին քարերը...
— Աման, աման, աման, աման...

Մայրըս ղրկեցի մօրըդ,
Ըսին եղբօրըդ, հօրըդ...
Մինակ դուն ես, չէ կ'ըսես՝
Ա՛խ, մի սեւցըներ օրըդ...
— Աման, աման, աման, ամա՛ն...

Մեր ժամուն մեծ ծառերը.
Միշտ հոն կ'ըլլան եարերը,
Վառեցիր զիս, վառեցիր.
Լեզու կ'ելլեն քարերը...
— Աման, աման, աման, ամա՛ն...

Ճամբաներէն կ'անցնէին մարդիկ, կիներ, երիտասարդ աղ-ջիկներ՝ աղուոր աչքերով, Հայու սեւ աչքերով, մանուկներու լու-սաթաթախ աչքերով։ Կտուրներէն կը լսուէին ծիծեռնակներու ծլուըլոց, պատուհաններէն՝ մայրերու անուշ ձայն, էգի տրտում ձայն։ Տուներուն առջեւ խաղացող մանուկներուն հանած աղմուկը կուգար ու կը զարնուէր Ծուռ Կարապետին՝ յիշելով միշտ իր կոր-սուած մանկութիւնը։Օ՛ անվերադարձ մանկութիւն,անդարձ տարիներ, ի՛նչքան գեղեցիկ էք։ Մի՞թէ կարելի է երբեւիցէ ձեր պատճա-ռած յուզումը մահկանացու եւ հինցած, մաշած բառերով պատմել։ Մեր տրտում աչքերուն առջև գարնան առտուան պէս կը բացուիք, մեր ականջներուն մէջ ջուրի ձայներով կը խոխոջէք, ու արտա-սուք կը բերէք մեր թարթիչներուն, անդա՛րձ տարիներ...

Երիտասարդ աղջիկ մը, կիսաբաց դրան մը մէջէն ժպտեցաւ իրեն։ Քանի մը օր առաջ դաշտը միասին աշխատած էին։ Այդ ժպիտը իր յուզումը աւելի արագացուց։ Շտապեց, շտապեց, քաշե-լով մեծ շունչերով իր գլանիկը, կլլելո՛վ ծուխը ու երբ հասաւ անոնց կիսաբաց դրան առջեւ՝ յուզումը այնքան մեծ էր որ ձեռքը բնազդաբար դրաւ սրտին վրայ, գլանիկը նետեց ու վայրկեան մը կանգ առաւ։ Շփոթ էր, երկչոտ՝ բայց նաեւ ի՛նչքան երջանիկ էր։ Տանտիրուհին որ ոտքի ձայներ լսելով՝ եկած էր սանդուխին գլուխը, սիրալիր բարեւեց զայն, զարմանալով նոյն ատեն ու կար-ծելով որ որեւէ անակնկալ դէպք մը զայն բերած է հոս։ Հարցուց թէ ի՞նչ կայ։ Ծուռ Կարապետ շփոթահար պատասխանեց որ— բան մըն ալ չկայ... Ու տնտնաց, խօսքի բռնուեցաւ՝ կարծես իր յուզումը զսպելու ժամանակ ունենալու համար...

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Թուղթեր եւ Ազգ. Պաշտպանութեան գանձատոմսեր 2 տարիէն վճարելի՝ 10,540,398 ֆր. 88. պարտքի կողմը՝ պայմանաժամով պահ դրուած գումարներ՝ 11,221,145 ֆրանք։

Կ՚ըսուի թէ Առեւտրական դատարանը մօտ օրէն պիտի պահանջէ մնանկ հռչակել բանուորա-գիւղացիական դրամատունը։

Նոպէլեան մրցանակը

Նոպէլեան մրցանակի գումարը այս տարի 1,200,000 ֆրանք պիտի ըլլայ, շուէտական կառավարութիւնը հրաժարած ըլլալով իր գանձած տուրքերէն։

Գրական մրցանակի թեկնածու կը նկատուի գերման նոր գրող մը՝ էրիխ Մարիա Ռըմարք, որուն միակ գիրքը՝ *«Արեւմտեան կողմէն նոր բան չկայ»* հարիւր հազարաւոր սպառում ունեցաւ, թարգմանուելով զանազան լեզուներու։

Նոր ողողումներ Տրապիզոնի շրջանին մէջ

Տրապիզոնէն կը հեռագրեն թէ անցած շաբաթ տեղատարափ անձրեւ եկած է Սիւրմէնէի մէջ եւ դարձեալ հեղեղներ գոյացած են։ Հեղեղը բաւական վնասներ պատճառած է։

Տրապիզոնի շրջանին մէջ ամէն գիշեր կ՚անձրեւէ. ցորեկները արեւոտ են եւ օդը շատ տաք է։ Ծխախոտի եւ եգիպտացորենի բերքը շատ լաւ է այս տարի։

Պրուսայի մէջ ալ զանազան տեղեր առատ անձրեւ եկած է։ կէօքտէրէ որ բոլորովին ցամքած էր, յանկարծ յորդելով վնասներ պատճառած է։

Հրեաներու արտագաղթը Ռուսիայէն

Մոսկուա, 17 Օգոստ.— Մեծ թիւով Հրեաներ կ՚ուզեն Ամերիկա գաղթել Ռուսիայէն, մանաւանդ Ուկրայնայէն։ Այս գաղթին պատճառն այն է որ երկու միլիոն հրեայ Ռուսեր չեն կրցած հացի եւ ուրիշ ուտելիքի քարտեր ստանալ, իբրեւ «ոչ-աշխատաւոր»։

Վաթսուն գիւղեր ջուրերու տակ

Քարաչի, 17 օգոստոս.— Խայփուրի նահանգին (Հնդկաստան) մէջ մեծ ողողումներ տեղի ունեցան։ Վաթսուն գիւղեր ջուրերով ծածկուեցան։ Հարիւրաւոր բնակիչներ յուսահատ վիճակի մէջ են։ Ոմանք ստիպուեցան ծառերու գագաթը ապաստանիլ սպասելով որ օգնութիւն հասնի։ Վնասները 330,000 անգլ. ոսկի կը հաշուուին։

Պիրէնէի մախաստանը այրած

Գիշերանց ծագած սաստիկ հրդեհի մը հետեւանքով, բոլորովին հրոյ ճարակ դարձան Պիրէնէի մաքսատան մթերանոցները, որոնց մէջ Թրանզիթի համար մեծ քանակութեամբ ապրանքներ կային։ Այրեցան նաեւ մասնաւոր մթերանոցներ։ Ընդհանուր կորուստ կը հաշուուի 200-300 միլիոն տրախմի։

Ցէփլինի թռիչքը դէպի Ճափոն

Ցէփլինը ուրալեան լեռները անցաւ Լէնինգրատէն 1480 քիլոմեդր հեռու։ Եւրոպան Ասիայէն զատող այս լեռնաշղթան կտրելէ յետոյ, ցէփլինը մտաւ Սիպերիա, որուն վրայէն իր թռիչքը կը շարունակէ բնականոն պայմաններու մէջ։ Վերջին հեռագիրը կ՚ըսէ թէ Թարա քաղաքին 400 քիլոմեդր հիւսիսէն անցած է։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Անիէռ-Պուա քոլոմպի եռագոյն ենթակոմիտէին կողմէ։ Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Արժանթէօյի մէջ։

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ճոխ պիւֆէ։ Հաղորդակցութեան միջոց՝ Կար Սէն-Լազարէն շոգեկառք եւ Փորթ տը Քլիշիէն հանրակառք առնել եւ իջնել Կար տ՚Արժանթէօյլ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

21 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1038 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՛ՐԾ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ԹԷ ԳՈՐԾ Կ'ԵՓԵՆ

Գէշ-աղէկ տարի մըն ալ բոլորուեցաւ Մարսէյլի մէջ, եւ ...ետաւասիկ անախորժ ձայներ կը հանեն աջէն ու ձախէն:

Այսօր հրատարակած ենք թղթակցութիւն մը, որ տխուր ...ներ կը պատմէ: Կը մաղթենք որ աւելի սեւցած չըլլար պատ...երը, մէկ օրէն միւսը:

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, Մարսէյլը միակ շրջանն է որ ...րցաւ ազգային կազմակերպութեան մը հիմը դնել, եւ աշխա...ք թափել դպրոցի համար: 1927ին, Դաշնակցութիւնը, չէ...ներ եւ հնչակեաններ ձեռք ձեռքի տուած, ընտրեցին ...Երեսփ. ժողով եւ ազգ. վարչութիւն: 1928ի ընթացքին, հնչակ...ները, որոնք արդէն քանի մը գլուխ ունին ամէն տեղի եւ ...ն գործի մէջ, իրենց ներքին պառակտումները հասցուցին ...նչեւ առաջնորդարան, և սկսան գարշելի թռուցիկներ ցրուել ...րու դէմ: Քանի մը երեսփոխաններ քաշուեցան, ուրիշներ ...ն ըրին, բայց մեքենան կանգ չառաւ:

Միւս կողմէ, «Ազգային Իրաւանց պաշտպան Մարմին» մը ...կազմուեցաւ քանի մը անհատներու նախաձեռնութեամբ, միշտ ...րուան իշխանութեան դէմ ճակատելու, զայն տապալելու ...առաջադրութեամբ:

Կը թուի թէ ազգ. իշխանութիւնն ալ թերութիւններ ունի, ...մանաւանդ որ, Երեսփ. ժողով չէ գումարուած երկար ատենէ ...ի վեր: Յետոյ, փախուստներու մեծ մասը կը դառնայ դպրոցին ...շուրջը. մինչդեռ կարելի էր, նոր տարեշրջանին առթիւ, մէկ ...յտարարութեամբ լռեցնել բոլոր վայրերանները:

Այս ամբողջ պայքարին մէջ, ամէնէն զզուելի երեւոյթն ...այն է որ, մարդիկ միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ, ո՛ր եւ է ...ազգային իշխանութեան հիմերը փորելու համար: Ամիրայա...պատիւ Փարիզը գէշ օրինակ եղաւ, եւ առտուն կանուխ ար...թնցողը «Association Cultuelle» կը խաղայ, առանց մտածելու ...հետեւանքները: Հին ունակութիւն է, — Թուրքիոյ մէջ ալ, ...երբ ափ մը մարդիկ չէին յաջողեր իրենց խօսքը քալեցնել, բո...ղոքական կամ հռոմէական կը դառնային: Փարիզի ջոջերը ...ճներ են խափանել որ եւ է ազգային կազմակերպութիւն, եւ ...ամէն խայտառակութեան դիմելէ յետոյ, գիշերը ցորեկին խառ...նելով, իրենք զիրենք հռչակեցին «կրօնական ընկերակցու...թիւն»:

Մարսէյլի մէջ ալ ունինք նմոյշ մը — Սէն-Ժիւլիէնի ...Թաղ. Խորհուրդը: Պալաքեան եպիսկ.ի կամ օրուան վարչու...թեան հետ վէճ մը պատրուակ բռնելով, այս մարդիկը «կրօ...քիս հայհոյեց» աղաղակեցին եւ անջատուեցան կեդրոնէն, ...աւելի ճիշդ՝ ազգային հեղինակութենէ: Կրնան շատ ազգասէր ...մարդիկ եղած ըլլալ Սէն Ժիւլիէնի թաղականները, բայց այս ...մէկ արարքը՝ մէկ անգամէն կը սեւցնէ իրենց ճակատը:

Ինչպէս կ'իմանանք Մարսէյլի նամակէն, քանի մը խառ...նակիչներ նոյն խաղը փորձեր են նաեւ Պուլվառ Օտտոյի մէջ: ...Ննշուշտ ժամանուր ծրագիր մը մշակած են այս մարդիկը, ...թուարձանները մէկ-մէկ անջատելու եւ յետոյ ուղղակի կեդ...րոնին դէմ ճակատելու համար: Ասիական կիրքը եւ դրամը ...վճռական դեր կը կատարեն այս անջատողական շարժման մէջ: ...Գլուխը ո՛վ ալ գտնուի, չի կրնար արդարանալ հանրային դա...տաստանին առջեւ: Պատուաւոր մարդու գործ չէ այս ներքին ...դաւադրութիւնը, նոյնիսկ արդար դատ մը պաշտպանելու հա...մար:

Ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս, այս նորելուկ խառնակիչները: Ինչո՞ւ ...ձեռքեր կը բանան գաղութի մը մէջ, որ հազիւ իր տնտեսու...թիւնը շտկած, կ'ուզէ, կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շատ ...ան փրկել օտարացման աղէտէն: Որո՞ւ հետ կ'ուզեն չափուիլ, ...երբ գիտեն, շատ լաւ գիտեն որ, նոյնիսկ չէզոքներուն ջախջա...իչ մեծամասնութիւնը այլեւս անհանդուրժելի կը գտնէ այս ...նվերջ պառակտումներն ու քսութիւնները: Գաղութը ունի ...ասատուած կանոնադրութիւն և կարգ ու սարք: Թող անոնց ...իման վրայ մղեն իրենց պայքարը, եթէ բարի է իրենց միտքը, ...փոխանակ տնավարի գործեր սարքելու, ձրի ընտրութիւն խա...ղալու եւ հաստուած հաստուածի դէմ հանելու:

Հակառակ սարքուած խաղերուն, մենք վստահ ենք ...թէ Մարսէյլի գաղութը այս նոր արկածախնդրութիւնն ...ալ պիտի անցընէ խաղաղութեամբ, աւելի գիտակցօրէն ...պարելով շինարար աշխատանքի: Իսկ ատոր համար պայման ...է որ, օրուան իշխանութեան պատասխանատուները և բոլոր ...մեծ ու պզտիկ մարմիններու անդամները գործեն կատարեալ ...պարկեշտով եւ լրջութեամբ, բարեխղճօրէն լսեն արդար ...տրտունջները եւ գործքով, իրական աշխատանքով պատաս...խանեն բոլոր չարախօսութիւններուն: Սուտն ու կեղծիքը որ...քան ալ հանճարեղ հիւսուածք ունենան, ատեն մը միայն կը ...ապրին, իսկ այս օտար ափերուն վրայ ինկած ժողովուրդը ...արդէն բաւական փորձառու է, որոմը ցորենէն զատելու համար:

Զափէն աւելի երկար տեւեց «գործ եփելու» մարմաջը, քի՛չ ...մը ամէն տեղ: Այսօր քարերն անգամ լեզու ելած են եւ գործ ...կը պահանջեն, ոչ թէ ջուր ծեծել սանդին մէջ եւ սիրտ պղ...տորել ամէնէն տարրական գործերուն առթիւ: Այլեւս ժամա...նակ է որ վարժուինք խօսիլ ոչ թէ «ես կամ դուն», այլ՝ ես եւ ...դուն ձեռք ձեռքի:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՋԱՐԴԸ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ»

Պոլսոյ «Վագըթ» լրագիրը կը գրէ այս խորագրով յօդուած մը մէջ (12 օգոստոս).

— «1909ին, Պարսկաստանի սահմանադրական իշխանութիւնը բացէ ի բաց պայքար բացաւ Թուրք զանգուածին դէմ: Պախթիարիները որ միակ պարսիկ ցեղը կը նկատուին, 1908էն մինչեւ հիմա աթոռ ունեցած են դահլիճին մէջ, իսկ աւելի մեծ եւ կարեւոր տարր մը կազմող թուրքերուն տեղ չէ տրուած: Պախթիարիներու յատկանիշը՝ հակաթուրք զգացումն է: 1909էն 1913, կառավարութիւնը զինեց Պախթիարիներն ու Հայերը եւ յարձակում գործել տուաւ թուրքերու վրայ: Այդ ուժերը, որոնք զինուած էին արագահարուած թնդանօթներով եւ գնդացիրներով, Թրքական ապստամբութիւններ ճզմելու պատրուակին տակ, քանդեցին Ատրպատականը, հարիւրաւոր գիւղ՛ր այրեցին, եւ հազարաւոր Թուրք կիներ ու տղաներ ջարդեցին: Այս խժդժութիւնները աչքովս տեսայ:

Թրքութեան ամենամեծ սպանդանոցներէն մէկը խեղճ Ատրպատականը եղաւ: Տեսնելով որ ազգայնական զգացումը հետզհետէ կ'արթննայ թուրքերու մէջ, Պարսիկները ուրիշ միջոց չգտան, եթէ ոչ ջարդել զանոնք: Շիւսիսը աճաբեկելէ յետոյ, կարգը հարաւին եկաւ: Պատրաստութիւններ կը տեսնուին յարձակելու կաշկայիներուն վրայ, որոնք ամէնէն ընտիր թուրքերն են: Որպէս թէ Պարսկաստանի մէջ չկայ ուրիշ ոեւէ ցեղ որ աշիրէթի վիճակ ունենայ եւ տուրք չտայ: Աչքէն ծախէն, պարսիկ բանակը կը յարձակի այս 150 հազարնոց աշիրէթին վրայ եւ կը կոտորէ: Ինչպէս երէկ հիւսիսային շրջանին մէջ, այսօր ալ հարաւային շրջանին մէջ կը կռուի Թրքութիւնը:

Փճացման դարաւոր քաղաքականութեան նոր մէկ փուլին ականատես կ'ըլլանք: Թէեւ պաշտօնապէս չենք խառնուիր այս գործին, զայն համարելով Պարսկաստանի ներքին մէկ խնդիրը: Իրանի ոեւէ հողին ալ աչք չունինք. բայց այս բոլորը չեն կըրնար արգիլել մեզ որ հետաքրքրուինք մեր արենակիցներու ճակատագրով:

Երբ հինգ Հրեաներ յարձակման մը ենթարկուին, աշխարհի Հրեաները ոտքի կ'ելլեն եւ հազարաւոր սիւնակ բան գրել կուտան: Մենք թուրքերս կըրնա՞նք անզգայ մնալ հարիւր հազարաւոր ցեղակիցներու այս աճաւոր վիճակին հանդէպ: Երբ մէկը չկայ որ պաշտպանէ խեղճ Ատրպատականցիներն ու կաշկայիները, մե՞նք ալ պէտք է լռենք:

Այս մասին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցները բնաւ համոզիչ չեն: Եւ եթէ նոյնիսկ շահագրգռուողները իրենց ստորագրութեամբ յայտարարեն, դարձեալ չեմ հաւատար:

Արեւելեան կողմը՝ Իրանի եւ Իրաքի մէջ, արեւմտեան կողմը Պալքաններու մէջ յուրջ եւ մեծ ծրագիրներ կան պզտիկցնելու թուրքերու գրաւման շրջանակը:

Կառավարութեան թողլով քննել եւ օղակի մէջ առնել վտանգը որ կը սպառնայ Անատոլուի Թոքին, ես կը խորհիմ ցեղային խնդիրին վրայ: Մեր թշնամիները ամէն կողմ կ'աշխատին ցամքեցնել թուրքի արիւնը:

Մեր պարտականութիւնն է աշխատիլ որ մեր հարստահարուած եղբայրները ազատին, եւ կամ գոնէ անոնց տառապանքը հրապարակուի»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐԻԱԲՆԱԿ ՀԱՅԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Պէյրութի թերթերը նոր տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակ Հայերու Թուրքիա ունեցած կալուածներու ծանօթ խնդրին մասին: Ինչպէս գրած էինք, Սուրիոյ ֆրանսական մարզպանը Դամասկոսի, Լաթաքիոյ եւ Հալէպի իր պաշտօնատուներէն պահանջած էր իրեն ներկայացնել Թուրքիա կալուածներ ունեցող Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու յայտարարութիւնները՝ անոնց կալուածներու քանակին եւ արժէքին շուրջ:

Այս աշխատանքը լաւագոյն կերպով գլուխ հանելու համար չորս յանձնախումբեր նշանակուած են Պէյրութ, Դամասկոս, Հալէպ եւ Լաթաքիա: Այս յանձնախումբերը պիտի ընդունին պատկանեալներու յայտարարութիւնները եւ պիտի քննեն անոնց կալուածներու փաստաթուղթերը:

Ասկէ զատ Մեծ Սէրայի մէջ կազմուած է կեդրոնական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ ֆրանս. մարզպանին եւ անդամակցութեամբ մարզպանութեան ելեւմուտքի տնօրէն Ճէնարտիի, քաղաքական բաժնի տնօրէն Շովէլի եւ Զարիսոնի: Այս մարմինը իր մօտ պիտի կեդրոնացնէ եղած յայտարարութիւնները եւ խնդիրը պիտի քննէ ամբողջութեան մէջ:

«Ազդակ» կը գանգատի որ ազգային մարմինները անհրաժեշտ կարեւորութիւնը չեն ընծայեր այս խնդրին եւ ոեւէ ձեռնարկ չեն կատարեր:

Հալէպի թուրքերէն «Տօղրու Եօլ» թերթն ալ իրաւասու եւ պաշտօնական աղբիւրներէ քաղած իր տեղեկութիւններու հիման վրայ կը հաստատէ թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնագրի տրամադրութիւններէն պիտի օգտուին Հայերն ալ: Թուրք թերթը խորհուրդ կուտայ հայ հայրենակիցներուն շուտով պատրաստել իրենց կալուածներու ցուցակները եւ յանձնել պատկան մարմնին:

Հաագայի տագնապը

Ինչպէս գրած էինք մեր կիրակի թիւով, «Զօրս»երու կողմէ նոր զիջում մը եղած էր ուրբաթ օր: Այս զիջումով, Անգլիա պիտի ստանայ իր պահանջած բաժինէն՝ 2.400.000 ստերլինէն 480.000 ստերլին միայն պակաս: Պ. Սնոտըն այս առաջարկն ալ մերժեց, անբնական գտնելով զայն, բայց առանց խզելու կապը: Խորհրդաժողովը փրկելու համար, միւս պատուիրակները հարկադրուեցան մասնագէտներու քնութեան յանձնել խնդիրը: Կիրակի օրէն է վեր, մասնագէտները եւ յաբակից յանձնախումբեր թաղուած են թուանշաններու լաբիւրինթոսին մէջ, ճշդելու համար Անգլիոյ բուն բաժինը՝ 45 կամ 48 միլիոն ոսկի մարք:

Միեւնոյն ատեն, խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ պատուիրակներուն միջեւ, Հռենոսեան գաւառներուն պարպումը փութացնելու համար: Պ. Պրիան տրամադիր կ'երեւայ կարելի եղածին չափ շուտ քաշելու ֆրանսական զօրքը, բայց զինուորական մասնագէտները 18 ամիս պայմանաժամ կը նախատեսեն: Միայն փոխադրելի ռումբերու գումարը 10 միլիոնը կ'անցնի:

Այսօր վճռական օրը կը համարուի խորհրդաժողովին համար, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսացիները ջղագրգիռ անհամբերութեամբ կը սպասեն ելքին:

Անգլիոյ մէջ ալ սկսեր են քննադատել Պ. Սնոտընը, «որ կը սպառնայ ժողովը վիժեցնել եւ Եւրոպայի խաղաղութիւնը խանգարել 480,000 ստերլինի համար»:

Իսքէնտէրուն եւ Անտիոք թո՞ւրք են

«Վագըթ» կը գրէ. — Ատենէ մը ի վեր վէճ կայ Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի թերթերուն եւ Դամասկոսի, Պէյրութի ու Հալէպի թերթերուն միջեւ: Կարգ մը արաբ լրագիրներ սկսած են անարդար, անիմաստ ու անկիրթ յարձակումներ գործել Սուրիա բնակող մեր արենակիցներուն վրայ:

Խնդիրը սա է: Մէկ երկու ամիս առաջ, Անտիոքի մէջ պաշտօնական հացկերոյթ մը կը տրուի: Այս միջոցին Անտիոքի քաղաքապետը եւ Իսքէնտէրունի կառավարիչը մէկ մէկ թուրքերէն ճառ կը խօսին:

Ասոր վրայ, Դամասկոսի, Պէյրութի եւ Հալէպի թերթերը միաձայն բողոքի աղաղակ կը բարձրացնեն. — Ի՞նչ յանդգնութեամբ թուրքերէն ճառ կը խօսիք...:

Անտիոքի «Եէնի Մէճմուա» թերթը կը պատասխանէ թէ Իսքէնտէրունի նահանգին մեծամասնութիւնը թուրք է: Այս պատասխանը աւելի կը գրգռէ արաբական թերթերը, որոնք այս անգամ կը պահանջեն փոխանակել Սուրիոյ թուրքերը եւ Ատանայի Ալէվիները: — Քանի որ կ'ըսէք թէ թուրք էք, թուրքերէն պիտի խօսիք, իբր թուրք պիտի ապրիք, այն ատեն Անատոլու գացէք, Էնկիւրի գացէք...:

Մինչդեռ դաշնագրով ընդունուած է որ Իսքէնտէրունի պաշտօնական լեզուն թուրքերէն պիտի ըլլայ, եւ թրքական մշակոյթը զերծ պիտի մնայ ոեւէ կաշկանդումէ:

Փոխանակութեան առաջարկը անկարելի է, որովհետեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Լաթաքիոյ շրջանին մէջ հաստատուելիք հայկական գիւղերու խնդիրը արդէն կարգադրուած ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականական յանձնաժողովի ներկայացուցիչ Պիւռնիէ մեկնած է Լաթաքիա, իր հետ տանելով նաեւ քանի մը Հայեր, որոնք հաստատուիլ կ'ուզեն այդ նոր գիւղերուն մէջ:

Հիւսիսային Սուրիոյ հայկական գիւղերը կը բոլորեն շատ բեղմնաւոր եւ խաղաղ տարի մը: Բոլոր գիւղերուն ալ առողջական վիճակը գոհացուցիչ է եւ հակառակ կարգ մը թերթերու անցեալ տարուան յարձակումներուն եւ կանչերուն, մալարիան գրեթէ գոյութիւն չունի, կ'ըսէ Ազդակ:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ֆրանսահայ Արիները, որոնք մասնակցած էին Անգլիոյ ճամբարին, Փարիզ կը հասնին այս առաւօտ ժամը 11ին, Հիւսիսային կայարանէն:

ՕՁ ՄԸ ՈՐ ՈՋԽԱՐ ԿԸ ԿԼԼԷ

Լիէժի մէջ առջի օր կրկէսի մը ապակեայ սնտուկէն փախան երկու խոշոր օձեր: Մէկը խեղդեց մարզուած ձի մը, որ 30,000 ֆրանք կ'արժէր. միւսը տարօրինակ կենդանիներու վրանը մտնելով, կլլեց վեց ոտքով ոչխար մը: Կարելի եղաւ բռնել երկու փախստական օձերը:

«ՓԱՐԻԶ» ՇՈԳԵՆԱՒԸ Կ'ԱՅՐԻ

Անդրատլանտեան ֆրանսական ընկերութեան «փարիզ» շոգենաւը երէկ կէսօրէ վերջ Հավրէն Նիւ Եորք պիտի մեկնէր: Սակայն կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին բ. կարգի խցիկէ մը կրակ ծագեցաւ: Հրդեհը արագօրէն ծաւալեցաւ դէպի նաւուն կեդրոնը եւ հակառակ նաւազներու եւ հրշէջներու ջանքերուն. գիշերուան ժամը 10ին միայն կարելի եղաւ մեղմել կրակը: Կէս գիշերին տաքուին տեղ տեղ բոցեր կ'երեւէին եւ թանձր մուխ մը կը բարձրանար: Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 9.30 բոլորովին մարեցաւ կրակը: Երկու նաւազներ քիչ մնաց շնչահեղձ պիտի մեռնէին:

Այրեցան ծխարանի, Ա. կարգի խցիկները, լրատու դիւանը, պատուոյ սանդուխը, սափրիչի սրահները: Նոյնպէս փճացան թանկարժէք գորգեր եւ սիրուն քանդակագործութիւններ: Վնասը 2,500.000 ֆրանքէն աւելի է:

«Փարիզ»ի ճամբորդները պիտի փոխադրուին նոյն ընկերութեան «Ֆրանս» շոգենաւը, որ փոխանակ շաբաթ հինգշաբթի պիտի մեկնի Հավրէն: Նամակներն ու ծրարները փոխադրուեցան Շէրպուրկ՝ «Օլիմփիա»յի վրայ, որ կը մեկնի այսօր:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ լիճ մը պիտի շինուի Լնկլիրիի մէջ, 12 հազար ոսկի ծախքով: Լիճը պիտի ունենայ 45×450 մէթր տարածութիւն եւ կղզիներու ու հրդեհի համար ջուր պիտի հայթայթէ: Լիճին վրայ մակոյկներ եւ շարժանաւեր պիտի բանին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԻ օդանաւորդներ Բէզլէր, Զոփ եւ Կուշնէր երէկ առաւօտ «Եունկ Շուայցերլանտ» օդանաւով ճամբայ ելան Ալվէրքայէն (Փորթուկալ) դէպի Նիւ Եորք:

ՄԷՆԱՐ-ԴՈՐԻԱՆ

II

(ԷՋ ՄԸ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ)

1905 թուականի մէջ ենք՝ «Դաշնակցութիւնը», Օսմանեան Բանքայի դէպքէն յետոյ, իր ամէնէն մեծ դաւն էր յղացեր սուլթանանիստ մայրաքաղաքում,— դաւ մը, որու նմանը դժուար է գտնել յեղափոխական ազգերու տարեգրութեան մէջ։ Քրիստափոր որոշեր էր իր ձեռքով մահացնել Հայաջինջ Եղեռնի բուն պատասխանատուն— սուլթան Համիդը։

Եւ ատոր համար, «Դաշնակցութեան» պարագլուխը, երկար ամիսներու ընթացքին, բուռ մը անձնուէր ընկերներու հետ, տեսեր էր բոլոր պատրաստութիւնները Պոլսոյ մէջ, Եըլտըզի շուրջը, ամէն տեղ պրպտեր, ամէն ինչ ուսումնասիրեր էր։ Բերուեր էին անհաշիւ զոհողութիւններով, բոլոր անհրաժեշտ պարագաները. բերուեր էր արտասահմանէն յատուկ իշխանական կառք մը, որ, ուժանակով բարձուած, պիտի տարուէր Սէլամլըքի օրը, Թափօրին վայրը, ըստ կարելւոյն մօտ հետաքրքրական գիծին եւ պիտի բռնկէր յարմար վայրկեանին։

Ամէն բան պատրաստ էր, երբ բախտի դաժան հարուածով մը, ինքը դաւադրութեան հեղինակ Վարպետը, ռմբային փորձերու ատեն նահատակուեցաւ Սոֆիայի շրջակայքում, իր գլխաւոր զինակիցներէն մէկուն՝ Վռամշապուհին հետ (1905 թ. մարտ 17)։

Այնուհետեւ գործը ձախողած էր արդէն։ Մահափորձը դարձեալ տեղի ունեցաւ, բայց անոր կազմակերպութիւնը անցած էր երկրորդական գործիչներու ձեռք, որոնք խօլական ձեռնարկին հանդէպ չունեցան նահատակուած հերոսներու վճռականութիւնն ու թափը... «Դաշնակցութեան» դժոխային մեքենան պայթեցաւ աննախընթաց դղրդիւնով Սէլամլըքի Թափօրի միջոցին, ուժանակը մեծ աւերած գործեց սուլթանական շքախումբին մէջ— բազմաթիւ սպաննուածներ ու վիրաւորներ— բայց Համիդ անվնաս ելաւ։

Տպաւորութիւնը ահագին էր՝ թէ դուրսը եւ թէ մանաւանդ Եըլտըզի ու Թուրք կառավարական շրջանակներուն մէջ։ Երկչոտ գազանը երբեք, անտարակոյս, չէր ապրեր այդքա՛ն ահաւոր mauvais quart d'heure մը։ Ուրիշ, նման պարագաներու մէջ՝ նա կը պատասխանէր կոտորածով։ Սակայն, նոր միայն հանդարտեր էր արեւմտեան հանրային կարծիքը, որ ուժգին բողոքներ տեղացեր էր Սասնոյ դէպքերու առթիւ։ Կոտորածի փորձ մ'իսկ չեղաւ, ոչ մի յարձակում խաղաղ ժողովուրդի վրայ։

Բայց Աբդիւլ Համիդ որոշեց օգտուիլ հայ «տեռրորիստ-անիշխանականներու» այդ աղմկայոյզ դաւադրութենէն եւ մահացու հարուած մը տալ արտասահմանեան «կոմիտէ»ներուն, ամէնէն առաջ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան, որ շատոնց իր աչքի փուշն էր եւ որու մօտ քանի մը տարի առաջ ղրկեր էր իր պատուիրակները՝ բանակցութեան համար։ Տեղի ունեցան ձերբակալութիւններ Պոլսոյ մէջ, Թշնամու ձեռքն անցան վաւերաթուղթեր. ձերբակալուեցաւ մեր բելճիկացի ընկեր Ժօրիսը, որու դէմ շուտով սկսաւ դղրդացին դատավարութիւն մը։ Թուրք իշխանութիւնները ճիգ կը թափէին ապացուցանելու Եւրոպային, որ Եըլտըզի մահափորձին հեղինակները իրօք անիշխանականներ են ու պարզ ոճրագործներ, որ անոնց վարիչները Ժընեւ, Պարիզ ու այլ տեղեր բոյն դրած Դաշնակցական կոմիտէներն են։ Նպատակն էր՝ շղթայազերծել հայ «անիշխանականներու», «մարդասպաններու» դէմ հալածանք մը բուն իսկ Եւրոպայի մէջ եւ դուրս վտարել «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնն ու դաշնակցական վարիչները արեւմտեան ազատ հողերէն։

Թուրք կառավարութեան յոյսերը բոլորովին անհիմն չէին, եթէ մտաբերենք, որ հակա-անիշխանական տրամադրութիւնը այն ատենները խիստ զօրաւոր էր Եւրոպայի մէջ։

Եըլտըզի ձեռքը կը գտնուէր ծանրակշիռ վաւերագիր մը։ Իմացեր էին, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրամական խոշոր առաքումները կատարուեր էին Crédit Lyonnais-ի միջոցով։ Վերջինիս յայտնի էին դրամի աղբիւրները, փոխադրողներու եւ ստացողներու անունները... Եթէ Բանքայի վարչութիւնը այդ ամէնը հրապարակ հանէր, շատ բան պիտի վտանգուէր։ Եւ սուլթանի կառավարութիւնը եռանդով կը հետապնդէր զայն։ Ազդելու այնքա՛ն միջոցներ ունէր նա՝ եւրոպական կապիտալիզմի այդ անհոգի սպասաւորներու մօտ, որոնց մէջ մեռած է խիղճ, գաղափար, մարդկութիւն...

Եւ Քրէդի Լիոնէի վարչութիւնը ի վերջոյ «համոզուեցաւ» սուլթանական անուշ կամ բիրտ ճնշումներուն տակ։ Ու որոշեց մատնել իր ունեցած գաղտնիքները Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերու մասին։

Եւ մեր ընկերներու ահազանգի ձայնը հասաւ Ժընեւ։

Մէկ միջոց միայն կար՝ կանխելու վերահաս դժբախտութիւնը. — պէտք էր աճապարել մեր կողմէն ազդելու Քրէդի Լիոնէի պարիզեան կեդրոնին վրայ, որու ձեռքն էին գործին բոլոր թելերը։ Բայց ի՞նչ էինք մենք դրամատիրական այդ վիթխարի հաստատութեան աչքին... Մէկ կողմէն՝ սուլթանի կառավարութիւնն էր, որ արդէն իսկ իր կամքը բռնադրեր էր Բանքայի Վարչութեան, միւս կողմէն՝ «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը... Պայքարը, ինչպէս միշտ, անհաւասար էր։ Երբ Ժընեւէն փութացի Պարիզ «Պրօ Արմենիա»յի մեր բարեկամներուն հետ խորհրդակցելու, անոնք մէկ միջոց միայն ցուցուցին.

— Մէնար Դորիանը։

Մէնար Դորիանը միակն էր, որ կրնար փրկել կացութիւնը, ոչ միայն իբրեւ քաղաքական ծանօթ գործիչ, այլ եւ իբրեւ յայտնի դրամատէր, որ իր խոշոր հարստութիւնը կը պահէր նոյն Բանքային մէջ։ Եւ ահա Պիէռ Քիյեարի հետ կը քշենք կառքը դէպի Rue de la Faisanderie, Պարիզի կեդրոններէն հեռու ազնուական թաղերէն մէկը։ Քիյեառ կը բացատրէր ինծի, թէ որքան դէշ վայրկեանի կը զուգադիպի մեր դիմումը։ Մէնար Դորիան, իր եւ աղջկայ ու փեսայի ձգտուած յարաբերութիւններու շնորհիւ, կ'ապրէր ընտանեկան ծանր տագնապի օրեր։ Տագնապ մը՝ որ շատ անգամ մղեր է մարդկանց դէպի մահ, յուսահատական որոշումներ.. Արդարեւ, մեր այդ այցէն քիչ յետոյ, օր մը իմացանք, որ պատկառելի գործիչը յանկարծ խորհրդաւոր կերպով հեռացեր է մեր աշխարհէն . . .

Մեզի ընդունեցին սովորական քաղաքավարութեամբ։ Բայց, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, լեղին կը կաթկթէր տանտէրերու աչքերէն։ Առաջին անգամը կը տեսնէի նշանաւոր զոյգը։ Մեծ արիութիւն պէտք էր մեր կողմէն դիմում մը ընելու այդքան ծանր վայրկեանի մը։ Նստած էինք ասես սգատան մէջ։ Տիկինն անցաւ առանձնասենեակը։ Ամուսինը մնաց, բայց լուռ էր, միտքը բոլորովին ուրիշ տեղ... Պէտք էր այնուամենայնիւ խօսիլ։

Բացատրեցի քանի մը խօսքով այցելութեանս նպատակը, մեր ընկերներու եւ հաստատութիւններու վտանգուած կացութիւնը, չմոռցայ Քիյեառի պատուէրը, կոչ ըրի յանուն ֆրանսական աւանդութիւններու, յանուն Մեծ Յեղափոխութեան, ըսի, որ իր միջամտութենէն կախուած է՝ ազատել մեր յեղափոխական գործիչները, փոխել Բանքայի թրքամոլ ու աղտաբեր որոշումը։ Խօսեցաւ եւ Քիյեառ։ Հայկական դատը, Հայոց գործերը նորութիւն չէին այլեւս Մէնար-Դորիանի համար։ Ունկնդրեց լուռ, ուշադրութեամբ եւ առանց երկար ու բարակ հարցուփորձի, վեր բարձրացաւ ու հրաւիրեց զիս երթալ իրեն հետ։ Նըստեցանք իր ինքնաշարժը, որ ինքն իսկ կը ղեկավարէր, եւ քառորդ ժամէն կանգ առինք Boulevard des Italiens-ի վրայ, Քրէդի Լիոնէի կեդրոնական շէնքին առջեւ։

Մեծ էր իմ յուզմունքը։ Կը մտածէի՝ «Այս մարդը պիտի կրնա՞յ արդեօք մրցիլ յաղթականօրէն Սուլթան Համիդի հետ եւ կասեցնել այս ահարկու հիմնարկութեան տէրերուն կամքը»...

Տարան երկուքիս Տնօրէնին մօտ։ Նոր մարդ մըն էր, ըստ երեւոյթին,— Մէնար-Դորիանին անծանօթ։

— Ինծի հաղորդեցին— այսպէս սկսեց մեր բարեկամը— թէ ձեր Վարչութիւնը որոշեր է, Եըլդըզի մահափորձին եւ սկսուած դատավարութեան առթիւ, հրապարակ հանել Հայերու անուններ եւ Թուրք կառավարութեան ձեռքը մատնել Հայկական Գործը վտանգող գաղտնիքներ։

— Այո՛, ամէն բան պատրաստ է, հէնց այս օրերս պիտի հրապարակենք։

Այսպէս պատասխանեց տնօրէնը, չորցած մարդ մը, ածիլուած գանկով, պեխ ու մօրուքով, որ կը խօսէր պաղ, անտարբեր ու կոշտ տոնով մը, խորհելով թերեւս, որ իր դիմաց նստած է պարզ վաճառական մը։

Մէնար-Դորիան, վրդովուած այդ սինիք պատասխանէն, ձայնը բարձրացուց եւ քանի մը վայրկեան կը մտրակահարէր դիմացինը.

— Այդ մարդիկ անիշխանականներ չեն, կ'ըսէր նա, մարդասպաններ, ոճրագործներ չեն—, անոնք ըմբոստներ են բարբարոս կառավարութեան մը հանդէպ եւ Քրէդի Լիոնէի պէս ֆրանսական մեծ հիմնարկութիւն մը պիտի խայտառակուի, անոնց գաղտնիքները այդպիսի կառավարութեան մը ձեռքը մատնելով, որպէսզի ամէն տեղ, անգամ Եւրոպայի մէջ, հալածանք սկսի հայ գործիչներու դէմ եւ անոնք ազատ կայան մը չունենան ապրելու եւ գործելու համար։ Իսկ Թուրքիոյ մէջ գտնուողները պիտի մատնէք պարզապէս դահիճի ձեռքը։

Ճարտասանութեան այդ գեղեցիկ թռիչքը, սակայն բնաւ չազդեց տնօրէնին վրայ։ Հանդարտ, անխռով ու լիրբ, առանց իսկ մեր կողմը նայելու, նա նոյն բացասական պատասխանը տուաւ.

— Յանձնառութիւն ունինք, չենք կրնար փոխել մեր որոշումը։

Ես սրտատրոփ կը սպասէի այդ ուշագրաւ գօտեմարտի ելքին։ Մէնար-Դորիան, որ արդէն իսկ եկած էր հոն հոգեկան խռովքի մէջ, հետզհետէ կը ջղայնանար։ Կը յիշեմ իր երկար ու պերճախօս յորդորները, Բանքայի բարձրագոյն պաշտօնեային։ Եւ երբ տեսաւ որ այդ բոլոր ճարտասանական մարզանքներն ու բարձր գաղափարները լոկ խօզի մը առջեւ նետուած գոհարներ են, եւ մարդը կը յամառէր իր բացասական դիրքին մէջ, գլխարկն առաւ եւ յասկոտ շարժումով մը նետեց հակառակորդին շանթոտ սպառնալիք մը.

— Դուք դարձեալ «ո՛չ» կ'ըսէք։ Շատ բարի։ Ես ալ իմ կողմէ ամէն բան պիտի ընեմ՝ ձեր աւարքը հանրային ուշադրութեան մատնելու, ձեզի դէմ պիտի հանեմ իմ բոլոր բարեկամները, որոնց հարստութիւնը պահ տրուած է ձեր Բանքային եւ ես առաջինը իմ միլիոնները կը հանեմ այստեղէն...

Այս խօսքերուն վրայ, հակառակորդը, նոր զգաստացած, խուզարկու աչքով նայեցաւ մեր բարեկամին, ապա վեր բարձրացաւ տեղէն եւ արագ շարժումով դուրս գնաց, խնդրելով մեզի վայրկեան մը սպասել։ Կ'երթար, անտարակոյս, խորհրդակցելու ուրիշ, իրազեկ պաշտօնեաներու հետ։

«Վայրկեան»ը բաւական երկար տեւեց իմ անհանգստութիւնը կ'աճէր։ Վերջապէս, մարդը վերադարձաւ եւ գտնալով Մէնար-Դորիանին, աւելի մեղմ ու յարգալիր տոնով ըսաւ.

— Eh bien! c'est entendu... Կը վարուինք համաձայն ձեր ցանկութեան...

Շունչ առի... Բանքայի իրազեկ պաշտօնեաներ ըսեր էին անշուշտ, անգէտ ու գռեհիկ տնօրէնին, թէ ո՞վ է անակնկալ այցելուն, հասկցուցեր էին, որ նա ընդունակ է իր սպառնալիքն իրագործելու եւ որ մերժումը սուղ պիտի նստի Քրէդի Լիոնէի անուան ու վարկին...

Զոր քաղաքավարութեամբ Մէնար Դորիան ողջունեց մարդը եւ դուրս գացինք։ Բանքայի դրան մուտքին հրաժեշտի ողջոյնս տուի իրեն, իմ ու ընկերներուս անհուն երախտագիտութիւնը յայտնելով։ Ձեռքս թօթուեց, առանց բառ մը իսկ արտասանելու ի պատասխան իմ զեղումներուն եւ նետուեցաւ դէպի ինքնաշարժը։ Շնորհակալութիւն չէր սպասեր։ Բարի գործ մըն էր ըրեր— «սովորական բան» մը, պարտք մըն էր կատարեր յանուն ֆրանսական Յեղափոխութեան...

Մինչ կառքը կը սլանար պարիզեան մեծ պողոտայէն, ես հիացմունքով ետեւէն կը դիտէի այդ սքանչելի տղամարդը, որու հետ ծանօթացեր էի մէկ ժամ առաջ եւ որուն, աւա՜ղ, այլեւս երբեք չպիտի հանդիպէի...

Ո՞վ գիտէ, գուցէ այդ գեղեցիկ, ազնուական ժէսթը ի նպաստ Հայկական Դատի՝ իր վերջին տուրքն էր Դանտոններու աշխարհահանուած իտէալին— Մէնար-Դորիանի «կարապի երգը»...

Տարիներ յետոյ, Տիկին Մէնար-Դորիան իր սալոնին մէջ կը նստեցնէր քովս իր մանկահասակ աղջիկ-թոռը (Վիքտոր Հիւգոյի թոռան զաւակը) ու կ'ըսէր անոր. «Ականջ դիր, Վարանդեանը կը պատմէ քեզի քո սիրելի պապիկիդ մասին, թէ ինչպէս նա օր մը ազատեր է հայ յեղափոխականները...»

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ԱՋՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՄՐՏԷ ՀԵՌ[ՈՒ]

ԱՐՄՇԱՏՑԻՆԵՐԸ.— «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՇԻՐԷԹ» Ա...

ՄՈՒՍՈՒԼ, 4 Օգոստ.— Արմշատցիները Վանայ Շատախ գաւառի Արմշատ գիւղացիներն են, որոնք 1918ի գաղթականութեան հետ եկած են Պաքուպա, եւ այնտեղէն նախ բերուած են Մուսուլի մօտերը, ճամբաներու վրայ աշխատելու, եւ ապա գացած հաստատուած են Զախօ գաւառի Բէշխապուր գիւղը։ Այնտեղէն ալ հաստատուած Զախօ գաւառի Սլիվանա գաւառամասի հետեւեալ գիւղերուն մէջ,— Բէշկան՝ 50 տուն, Սմայիլ Ավա՝ 20 տուն եւ Պաֆըֆթ՝ 20 տուն։

Արմշատցիներն ալ հին նահապետական կենցաղով, վարք ու բարքով եւ ընտանեկան կազմակերպութեամբ հողագործ ժողովուրդ են եւ միշտ կապուած հողի հետ։ Այժմ ալ հողագործութեամբ կը պարապին։ Մինչեւ երկու տարի առաջ՝ ապրուստի միջոցներէ զրկուած, շատ նեղ վիճակի մէջ էին, եւ իրենք իրենց բախտին ձգուած։ Թէեւ երբեմն տեղական կառավարութիւնը օժանդակութիւններ ըրած է անոնց սերմնցու տալով, բայց այդ աննշան օժանդակութիւնները անբաւական էին, մանաւանդ որ իրենց չնչինցանքն ալ անյաջող կ'անցնէր եւ աշխատանքը կը վատնուէր։ Այս վիճակը աւելի եւ աւելի կը վատթարանար, եւ հետեւաբար պարտաւորուած էին վարձքով՝ ուրիշներուն ի հաշիւ աշխատիլ։ Բայց այս տարի համեմատաբար աւելի լաւ են, քանի որ անցնող տարին իրենց ցանքը բաւական արդիւնք տըւաւ եւ յոյս կայ որ ներկայ տարին ալ լաւ արդիւնք տայ։ Իրենց նիւթականը դեռ նախանձելի չէ, բայց անոնք գոհ են իրենց վիճակէն, եւ այնքան աշխատասէր ու գործունեայ ժողովուրդ են որ, ամէն տեսակ աշխատանք եւ զրկանք յանձն կ'առնեն, միայն թէ ուրիշներու օգնութեան կարօտ չմնան։

Ո՛չ քահանայ ունին եւ ո՛չ դպրոց, որովհետեւ իրենց սեփական միջոցներով պահելու անկարող են։ Երբեմն Զախոյի քահանան անոնց այցելութեան կ'երթայ։ Ու թէեւ կտրուած են հայութեան կեդրոններէն, եւ մեկուսացած կ'ապրին, Քիւրտերով շրջապատուած, ու զրկուած են ազգային կեանքէ, բայց եւ այնպէս ազգային ոգին իրենց մէջ վառ կը մնայ եւ յուսալից են ապագային հանդէպ։ Իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնն է ազգային դպրոց մը ունենալ եւ իրենց զաւակներուն հայացի կրթութիւն մը տալ։ Բայց այդ բանը իրենց ուժերէն վեր ըլլալով, յուսահատութեան կը մղէ։

Նահր Օմարի գաղթականութեան յատկացուած գիւղերը կը գտնուին Արմշատցիներու գիւղերուն մօտերը եւ անոնց հետ պիտի կազմեն հայութեան ըստուար շրջան մը։ Բայց առ այժմ Պասրայէն Պաղտատ երկաթուղագիծը քանդուած ըլլալով, Նահր Օմարի գաղթականութիւնը իր տեղը կը մնայ եւ կը սպասէ գծին նորոգութեան։

ՀԱՅ ՔՈՉԱՐՆԵՐ.— Զախոյի շրջակաները կ'ապրին մօտ 25 ընտանիք հայ վրանաբնակ քոչարներ (քոչւոր, վաչկատուն), որոնք մէկ մասն էին Կորդուքի (Բոհտան) մէջ ապրող հայ քոչարներուն։ Ասոնք ամառը քիւրտ քոչւորներուն հետ կ'երթային ամարանոցները, իսկ ձմեռը կըղառնային դաշտային տաք տեղերը։ Ազատագրական պայքարէն իվեր անոնց ճամբան փակուեցաւ Տաճկաստանի ամարանոցները երթալու, եւ այժմ կը բաւականանան Իրաքի սահմանները մնալով։

Անոնք կ'ապրին քրտական կեանքով եւ սովորութիւններով, երբեք չեն զանազանուիր Քիւրտերէն եւ կը կազմեն հաճան ա-

շիրէթի մէկ թեւը։ Ու... րի հօտեր եւ լաւ կ'... քրիստոնեայ հայեր ... ւանդապաշտ։ Ինչպէս ... սեն, իրենց հայրերէն ... են որ հայ քրիստոն... այնպէս կը մնան ու պի... քանի որ սպաննուելու ... աչք առին ու չուրացա... ինքնութիւնը ընդհ. ... մի սեւ օրերուն։ Հայա... եկեղեցւոյ հանդէպ ... յարգանք, քահանայի ... խօսքը երբ պատգամ ... եւ իրենց կրօնական ... նութիւնները կը կա... ուլի։ Այցելող հայ քա... լաւ կը վճարեն։ Իրեն... ցեղապետն է Համօ ... մօէն եւ քանի մը ծեր... որոնք աղաւաղուած ... գիտեն, մնացածները ... են։

Ընդհ. պատերազմ... հայ քոչարները աւելի ... թիւ էին եւ բաժնուա... ցեղախումբերու։ Այս... չարները գաղթած են, ... սելով՝ ոմանք Շատախ... տար գաւառակի Ս ... ծին վանքի մօտակայ... Բուար գիւղերէն, եւ ... աղճուլամերիկիկազմ... Ասոնք առաջները մէ... եւ կը կազմէին մօտ... 100 տուն աշիրէթ մը ... էին եւ կը գտնուէին ... աշիրէթապետին իշխ... տակ։ Պէտէրխան պ... տանցի) ժամանակ իր... րէթապետն էր Նեբօ... հարուստ եւ թէ զօր... էր, հովանաւորուած էր ... խան պէկէն եւ անոր ... ուր բազուկն էր։

Այս շրջանը սոյն հայ... ներու զարգացման ... Պէտէրխան պէկի ձեռ... մէն ետքը՝ Ներսոյին... ները եւ թշնամիներ... ճնշել զինքը։ Ու զր... գլխաւոր պաշտպանէ... տէ այս ընտանիքը ի... կութիւնը կորսնցուց, ... պէսով քոչարները ... խումբերու բաժնուեցա... որ Իրաքի սահմանէն ... գրեթէ բնաջնջուեցա... Շարնախի մօտերը ա... կորները կը մնան։ Ա... Զախոյի շրջակաները ... նուէին, ազատուեցա... կան բարբարոսութեն... հիւ Զախոյի Շամոին ... տան զօրաւոր պաշ... թեան։

Ուրեմն մենք ալ ... ենք հայ քոչարներ, որ... կորները կան մինչեւ ... ենթադրել չի տար ... քոչարներ Հայ եղած ... բռնութեան տակ իրեն... ուրանալու ստիպուած ... կիսանկախ գոյութիւ... պանելու համար։

ՀԱՅ...

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱ...

Սէրէզ (Յունաստան) ... սագլը գիւղէն, Յայր... կը գրէ.

— Այս գիւղին մէ... նուին 10-12 տնուոր հա... եղանակին համեմատ ... մշակութեան գործերու ... խատին՝ 30 - 40 տրա... վարձքով։ Խեղճերը ... այդ փոքրիկ գումարէ... յողութիւն ընել, ձմ... ծութեան շրջանին ... համար կեանքը։

Ոչ տեղին վրայ, ... սէն որեւէ է աջակցու... ծայրի, գոնէ իրենց ... պահպանելու համար ... կարօտ ենք հայ գիրք... քան լաւ կ'ըլլար, եթէ ... ու գիրք ղրկուէր։ ... նայինք բոլորս ալ օգ...

K. K. Hovhannessian ...moussakli — Séréz (Grèce).

ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ 17 օգոստոս.— Սէն Լու, որ Մարսէյլի մխիթարական վիճակ ներկայացնող արուարձաններէն մէկն է. ունի իր եկեղեցին ու դպրոցը: Հայերը, մօտ 250 ընտանիք, ատենէ մը ի վեր հոս լուիկ մնջիկ, իրենց քրտնաջան աշխատանքով, տուն տեղ կ'ըլլան. տանելի կեանք մը ստեղծել կ'աշխատին:

Շատերը արդէն տանտէր են ու սեփական գործի տէր: Խաղաղ ու աշխատասէր այս գաղութին մէջ ալ կան կուսակցական մարմիններ, Հայրենակցական Միութիւններ եւայլն: Այս տարի դպրոց կը յաճախէին 100ի չափ երկսեռ աշակերտներ: Յառաջիկայ տարեշրջանին եթէ այս դպրոցը ունենայ կարող ուսուցիչ մը, անտարակոյս աւելի մեծ յառաջդիմութիւն կ'ունենայ գաղութը եւ կը կրկնապատկուի աշակերտներու թիւը:

Խառնակիչները, ինչպէս միւս, նոյնպէս եւ այս գաղութին մէջ գործի վրայ են: Ստեր, դաւեր, վէճեր, անվայել յարձակումներ իրարու կը յաջորդեն:

Կան երեւոյթներ, որոնք անհանդուրժելի են եւ ընդվզումի կը մղեն նոյնիսկ ամէնէն համբերատար ու հեզաբարոյ չէզոքները: «Ա՛լ կը բաւէ ախպար» կը պոռար կիրակի օր, Սէն Լուի մէջ չէզոք ծերունի մը, որ քաջածանօթ է նաեւ մեր ազգային կեանքին եւ կանոններուն:

Անցեալ Կիրակի, Սէն Լուի մէջ տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով մը, հոգաբարձական ընտրութիւններու շուրջ խորհրդակցելու եւ ընտրական յանձնախումբ մը ընտրելու համար:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, հնչակեան մը առիթ գտաւ յարձակելու չէզոք հայրենակցի մը (Մկրտիչ Քօմիկեան) վրայ, նպատակ ունենալով խանգարել ժողովը:

Բարեբախտաբար միւսները պաղարիւն գտնուեցան եւ կարելի եղաւ կանխել անախորժութիւններ, միաժամանակ արդիւնաւորելով ժողովը: Որոշուած է որ 1928ի ամբողջ տարուան եւ 1929ի առաջին վեցամսեայի տուրքերը վճարողները կրնան մասնակցիլ ընտրութիւններուն: Մինչ հնչակեաններ, հօկը եւ ռամկավարներ կը պահանջեն առանց ազգային տուրքի ընտրութիւն:

Քաշանան խորհրդակցութեան հրաւիրեց կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Հակառակ դաշնակցականներու ծայրայեղ բարեացակամութեան, միւսները ամբարտաւան ընթացք մը գոյց տուին, արգելք հանդիսանալով գործը համերաշխօրէն գլուխ հանելու:

*
* *

Կացութիւնը նոյնն է նաեւ Պուլվար Օտտօի մէջ: Հինգ ամիս առաջ, 80է աւելի հայրենակիցներ իրենց 1929ի առաջին վեցամսեայ ազգային տուրքը վճարած են եւ սակայն ընտրութիւնը ձգձգուած է: Հօկ-Հնչակ պլոքը հոն ալ ձրի ընտրութիւն պահանջելով, գործի ձեռնարկեց եւ քանի մը օր առաջ, անտեսելով Մարսէյլի կ/ գրօնական վարչութեան հրահանգներուն, 120ձրի քուէարկողներով ընտրեց նոր հոգաբարձութիւն մը, որպէսզի իբրեւ առանձին միութիւն մը վաւերացնեն կառավարութենէն եւ ինքնագլուխ գործին:

Ազգ. կեդր. վարչութիւնը դեռ չէ վաւերացուցած այդ ապօրինի ընտրութիւնը, թեմական կանոնագրին հիմնովին հակառակ ձեռնարկ մը համարելով զայն:

Սէն Լուի պէս հոս ալ դաւեր կը լարուին: Խառնակիչները միջոցներու մէջ խտրութիւն չեն դներ, թէեւ ամէն տեղ ալ կը հանդիպին չէզոք եւ բարեմիտ հայրենակիցներու յանդիմանութեան:

Նոյն պատկերը կը ներկայացնէ նաեւ Սէնթ Մարկրիթ, որուն Մոտուա-Մանկապարտէզը ծանր պարտքի մը տակ է եւ որ փոխանակ եղբայրաբար վէճերու եւ դաւերու, համերաշխ ճիգեր կը պահանջէ:

*
* * Մարսէյլի անջատուած արուարձաններու մէկուն մէջ պաշտօնավարող վարդապետ մը, որ իր իրաւասութենէն վեր գործեր կը կատարէր, վերջերս առաջնորդ Պալաքեան եպիսկ. կողմէ պատժի արժանի համարուած է, կը տեղեկանանք թէ՝ Ս. Դ. Հնչակեաններու կողմէ մարդիկ ներկայացած, եւ պահանջ դրած են չպատժել յանցաւորը...:

ԷՆԻ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիական թերթերը մանրամասնութիւններ կուտան ֆրանսահայ սկաուտներու պտոյտներուն մասին:

Ճամբարը վերջանալէ յետոյ, արիները իրենց անգլիացի ընկերակիցներու հրաւէրով այցելեցին զանազան քաղաքներ:

The Luton News and Bedfordshire Advertiser թերթը իր օգոստոս 15ի 6րդ. էջը ամբողջովին յատկացուցած է հայ եւ բուլանտացի արիներու այցելութեան, հրատարակելով նաեւ անոնց պատկերները:

Արիներու քաղաք մտած ատեն մեծ բազմութիւն մը դիմաւորած է զանոնք, գլխաւորութեամբ փոխ-քաղաքապետին եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու:

Հայ արիներուն կողմէ Յովիկ Եղիազարեան ծաղկեպսակ մը դրած է Պատերազմի նահատակներու յիշատակարանին վրայ:

Բարի գալուստի ճառեր խօսուեցան: Քաղաքապետը նամակով մը ներողութիւն կը խնդրէր իր բացակայութեան համար եւ մաղթանքներ կ'ընէր: Հայ սկաուտներու կողմէ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Մեծատուրեան, շնորհակալութիւն յայտնելով եղած ջերմ ընդունելութեան համար:

Ընդունելութեան հանդէսէն վերջ, արիները պտտեցան թանգարանը, եկեղեցին եւ այլ վայրեր, իրիկունը բանակում ունեցան եւ զանազան խաղեր խաղացին:

ՄՈՒՅԼ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ՄԸ

Ամերիկայի մէջ ոգելից ըմպելիները արգելքը աւելի շատ գոհեր խլած է, քան անոնց ազատ գործածութիւնը: Հակարգելական ընկերութիւնը հրատարակութեան տուած է հատոր մը, որ իր եզրակացութիւններով դատապարտութիւնն է ոգելից ըմպելիներու արգելքին:

1920ին, գինովութեան յանցանքով ձերբակալուած են 280 հազար անձեր. 1929ին այդ թիւը բարձրացեր էր 670,000ի: Նիւ-Եորքի հիւանդանոցներուն մէջ, դարմանուող գինեմոլներու թիւը 1920ին կը կազմէր հազարին 5.9, իսկ 1928ին՝ 28,5:

Գինեմոլութեամբ մեռնողներու թիւն էր 1.74 հազարի վրայ՝ 1920ին: Իսկ 1928ին՝ այդ թիւը մէկ ոստումով կը բարձրանայ 13,6ի:

Նոյնպէս, արգելքի օրէնքէն ի վեր. Նիւ Եորքի մէջ ալքոլմոներու թիւը անհամեմատ կերպով բարձրացած է: Ներկայիս անոնց թիւն է աւելի քան 30.000 եւ այս ակումբները քիչ բացառութեամբ, հիմնուած են գաղտնի ծախելու համար ոգելից ըմպելիներ:

Վերջապէս, Նիւ Եորքի մասնաւոր ոստիկանութիւնը, որուն յանձնուած է օրէնքի գործադրութեան հսկողութիւնը, ստիպուած է իր թիւը բազմացնել հարիւրին 15 համեմատութեամբ:

Այս փաստերուն հրատարակումը յուզումի մատնած կառավարական շրջանակները:

Ուաշինկթընի մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը ուսումնասիրելու համար հակարգելական ընկերակցութեան հաւաքած փաստերը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

Վերջերս երեւան եկած խորհրդաւոր սպանութեան մը առթիւ, յայտնուեցաւ թէ Ֆրանսայի մէջ տարեկան 4000 կիներ կը կորսուին...: Ո՛չ մէկ խօսք կ'ըլլայ այս թշուառներուն մասին, ո՛չ ոք կը հետաքրքրուի անոնցմով, ո՛չ ոք փնտռտուք մը կը փորձէ անոնց մասին: Ո՞ւր կ'երթան, ի՞նչ կ'ըլլան:

Այս անհետացումներուն հարիւրին 50ը թերեւս հաւանական լուծում մը կը ստանան, երբ անհետացողները ունենան իրենցմով հետաքրքրուող մէկը որ դիմում կատարէ ոստիկանութեան: Այդ պարագային հետք մը կը գտնուի անոնցմէ: Շատեր ալ կան որ առանց լուր տալու ոեւէ մէկուն, ինքնագլուխ, կամ խաբուած խոստումներէ կը մեկնին պուէնոս-Այրէս կամ այլուր, տապլտկելու համար սեւ թշուառութեան մը գոգը ուրկէ ազատում չկայ:

Այս 4 հազարին մէջ են 15-16 տարու աղջիկները, որոնք կը փախչին ընտանեկան բոյնէն, ծնողական բռնութենէն, ապրելու համար «իրենց կեանքը», ամուսնացած կիներ, որոնք գործին չի գար անշուշտ յայտնել իրենց հասցէն, երբ փախելէ յետոյ իրենց ամուսնէն, տեղաւորուած են սիրակցորդ բարեկամի մը քովը, կան յուշագարները, որոնք փողոցէ փողոց պահ մը Թափառելէ յետոյ, կ'իյնան յիմարանոց մը, եթէ զոհ չերթան եղերական արկածի մը:

Կան արկածեալները եւ վերջապէս, անոնք որ «Մեկնած են առանց հասցէ ձգելու.» Ու շարքը կ'երկարի, քանի մը տարիէ ի վեր, ճակատագրական պարտադրութեան մը պէս լրացնելով եղերական թիւը՝ 4000:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՄԵԾ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ՄԸ ՈՐ ԾԵՇՈՎ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ.— Լը Վալուայի Բանիօ փողոցին մէջ, Պ. Հօկառ, գէր ու կլոր, հանդարտ մարդ մը, որ կ'երեւի կողմութեան վայելքներն ունի տունէն ներս, անակնկալ և մեծ յուզումի մը մատնուեցաւ անցեալ օր:

Հօկար փուռ մը կը բանեցնէ եւ իր արհեստին բերումով ստիպուած է իրիկունը կանուխ պառկիլ, առտուն կանուխ ելլելու համար:

Առջի գիշեր, Հօկառի կինը, սարսափած ու յուզուած, կէս մէջքով կը կախուէր պատուհանէն ու կը պոռար.

— Օգնութի՛ւն:

Դրացիները փութացին լուր տալ ոստիկանութեան որ փութով հասաւ ու հրահանգեց կնոջ որ դուռը բանայ:

— Չեմ կրնար, պատասխանեց, միշտ պատուհանէն, ամուսինս դրան ետեւն է եւ գիս կը սպաննէ եթէ փորձեմ դուռը բանալ:

Այն ատեն ոստիկանները սանդուխ մը երկնցուցին, բարձրացան սենեակ՝ կինը և իր զաւակը վար, փողոց իջեցուցին: Այն ատեն միշտ յուզումով ու հեծկլտուքով, կինը պատմեց թէ ամբողջ օրը, ամուսինը զինքը տանջեր ու հալածեր էր թէ դեղի մեծ շիշ մը եւ մէկ քիլոնոց կշիռ մը նետեր էր իր գլխուն ու դէմքին՝ բարեբախտաբար ինքը խուսափեր էր, թէ գիշերը երբ ինք կը պառկէր, հրազէնի երկու հարուած պարպեր էր դրան վրայ, որուն ետեւը դիրք բռնած կը սպասէր:

Ոստիկանները լսելէ յետոյ այս պատմութիւնը, մօտեցան փուռին: Կանչեցին փռապանը: բայց ի զուր.պատասխան տուող չկար: Այն ատեն, եզրակացուցին թէ, զէն ի ձեռին ան դիրք էր բռներ դրան ետեւ ու զայն դուրս հանելու համար թաքստոցէն, նախ պաշարեցին խանութը եւ յետոյ լուր տուին կազի խմբակին որ իր բոլոր զէն ու զարդով հասաւ առտուան դէմ ու պատրաստուեցաւ գործողութեան:

Բայց այդ միջոցին, առտուան 4ի ատեն, հացագործը գիշերուան զգեստներով, յանկարծ դուռը բացաւ, հանդարտ եւ ապահով փողոց ելաւ,օդ առնելու. ոստիկանները զինքը ձերբակալեցին:

Երբ խնդիրը իրեն բացատրուեցաւ, մարդը հասկցուց թէ, իր կինը չէր ծեծած, կամ չարչրկած, չէր կրակած անոր վրայ. միայն, պառկելէ առաջ, ուզեր էր առնել զարթուցիչ ժամացոյցը որ կնոջ սենեակն էր, դուռը գոց էր, կինը կը քնանար, զայն արթնցնելու համար, ոտքի մէկ քանի ուժեղ հարուածներ տուեր էր դրան:

Կինը, քունն ի գլուխ, թերեւս կարծեր էր թէ հրազէն կը պարպէ:

Մարդուն պատմութիւնը հաստատուեցաւ եւ ինքը ազատ արձակուեցաւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 229 —

2

Կէսօրուան թոհուբոհին մէջ, երկու երիտասարդներ ուժով ուժով համբուրուեցան ու յետոյ նստուեցան Թաքսի: Հրաչ իր զարմացումը եւ ուրախութիւնը չկարենալով արտայայտել, կը կրկնէր անդադար.

— Վայ մաա՛շալլահ պէյիմ, ձեզի տեսնողը ի՛նչ կ'ըլլայ... Այս ի՛նչ անակնկալ: Շիտակը Պետրոս, գրեցի քեզի, բայց բնաւ չէի յուսար որ հրաւէրս կ'ընդունիս եւ կուգաս: Էյ հիմա՛ քէյֆերնիս կատարեալ պիտի ըլլայ...

Պետրոս անմիջապէս զայն լռեցուց, եւ կատակով լեցուն խստութեամբ մը ըսաւ.

— Ծօ Հրա՛չ, ըսէ նայիմ, աս քու բռածդ կը վայլէ՞. նորէ՞ն չոճուխ մը ունեցեր ես: Անպատճառ դարձեալ պոռիչէ մըն է... Ծօ աս ի՛նչ է քու բռնած ճամբադ. չէ՞ս ամչնար կոր...

— Մի՛ ըսեր, Պետրոս, կիւճիւս կուգայ: Հաւատա՛ որ այս անգամուանը պոռիչ չէ. ընդհակառակն, անուշիկ, զմայլելի, պատուական պուպրիկ մը. եւ շա՛տ շնորհքով ընտանիքի աղջիկ: Ձաւակն ալ ե՛ս ուզեցի որ ունենանք, որպէսզի իր ծնողքը մեր ամուսնութեանը հաւանին: Հաւատա՛, Պետրոս, բնաւ ան քու կարծած թեւաւլիկներէդ չէ. շա՛տ դժուարամատչելի. ամիսներով ետեւէն եմ վազեր, որպէսզի զինքը համոզեմ: Բայց հիմա, ալ երջանի՛կ եմ, երջանիկ: Քիչ մը վերջ դուն ալ պիտի տեսնես թէ ի՛նչ աղջիկ է...

— 230 —

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, հասկցայ. գէշ տեսակէն բռնուեր ես: Հիմա դուն սա ըսէ տեսնեմ, ե՞րբ կնքեցիք պզտիկը:

— Կնո՞ւնք մի, է՛յ միայն այդ էր պակաս: Շաբաթ կէս օրէ վերջ պիտի ամուսնանանք, որպէսզի մանչուս ծնունդը օրինաւոր ըլլայ, այդքան:

— Քաղաքապետարանի արարողութենէն վե՞րջ պիտի երթանք եկեղեցի, պսակադրութեան համար:

— Պսակադրութի՞ւն, եկեղեցի՞... Eh bien, mon vieux Pierre! դուն տակաւին Պոլիսը չես մոռցեր: Մոռցի՛ր, սիրելիս, մոռցի՛ր, տէրտէր, շարական, վարդապետ...

— Էյ աղէ՛կ ես. առանց կնունքի եւ հարսնիքի, մեր քահանաները ի՞նչ կ'ուզես որ ընեն:

— Բէօ՛հ, այդ ծոյլերը՛ պիտի մտածէի: Եթէ կ'ուզեն բան մը ընել, թող Ֆրանսացի կրօնաւորներուն պէս pâte dentifrice կամ bénédictine պատրաստեն: Եւ կամ թէ... եւ կամ թող Աստուածաշունչը գրաբարի թարգմանեն...

. . . .

Հազիւ թէ ֆրանսուհին դուռը բացած էր եւ Հրաչ կը պատրաստուէր երկուքը ներկայացնել իրարու, երբոր Պետրոսի երակներուն մէջ արիւնը վայրկենապէս սառեցաւ: Կարծես թէ ահաւոր լախտի հարուած մը ընդունած էր գլխէն: Չէր ուզեր, չէր կրնար աչքերուն հաւատալ, սակայն բացարձակապէս անկարող էր ոեւէ շարժում ընելու, դէմքին վրայ ոեւէ ժպիտ ուրուագծելու: Ինքզինքը պիտի մատնէր: Երիտասարդ կինը, սակայն, որ մանրարուպէ մը իսկ իր պաղարիւնութիւնը չէր կորսնցուցած, խընդա՛լով ըսաւ.

— 231 —

— Վստահ էի որ բարեկամդ զիս պիտի ճանչնայ. քանի մը անգամներ իր պանդոկին սանդուղներուն վրայ հանդիպած ենք իրարու...

— Հիմա հասկցա՞ր mon vieux.!, ուզեցի անակնկալ մը ընել եւ Թաքսիին մէջ քեզի բան մը չըսի: Գիտէի թէ պիտի ճանչնայիր Սիւզանը որ դիմացի սենեակիդ Բանատացի բանաստեղծէն կուգար անգլիերէնի դաս առնել շաբաթը երկու կամ երեք անգամ: Հիմա ճանչցա՛ր...

Այո՛, Պետրոս կը ճանչնար, շատ լա՛ւ կը ճանչնար այս աղջիկը, Բանատացիին սղերլիններուն նախկին հոմանուհին, որ նոյնիսկ անգամ մը իր հրաւէրն ալ չէր մերժած ու եկած էր սենեակ, թող տալով որ Պետրոս ուզածին պէս...

Մէ՛կ անգամ մը միայն Սիւզան իր ակնարկը զամեց լուսանկարիչին աչքերուն: Կարծես ըսել կ'ուզէր. «Յաղթականը ե՛ս եմ. երբե՛ք, երբե՛ք չպիտի համարձակիս ոչ իսկ բառ մը արտասանել:» Հակառակ անոր որ կատարեալ հայհոյանք մըն էր կնոջ այս անդողդողդ ինքնավստահութիւնը եւ անվախութիւնը, Պետրոս չափազանց գոհ ու զուարթ ձեւացաւ: Հրաչի հետ քովի սենեակը անցան, մանուկը տեսնելու: Խիստ գեղեցիկ մանչուկ մըն էր ան եւ կը կոչուէր Ռընէ:

— Չէի՞ր կրնար հայերէն անուն մը դնել, ըսաւ Պետրոս, զժգոհութիւնը ա՛լ չկրնալով ծածկել:

— Չըլլար, ճանըմ, պատասխանեց միւսը. Ռընէ, Սիւզանին հօրը անունն է: Նայէ՛ այս

— 232 —

վարագոյրները եւ մէջտեղի լամբարը ամբողջ ան նուիրեց. եթէ հիմա անունը փոխենք, շա՛տ պաղ կը փախի...

Պէտք է խոստովանիլ սակայն որ խիստ լաւ տանտիկին մըն էր եղած Սիւզան: Մաքուր, ճաշակաւոր, անթերի յարկաբաժին մըն էին կահաւորած: Հակառակ իր փափաքին՝ Պետրոս, չկրցաւ օձիքը ազատել: Մասնաւոր անկողին մը շտկեցին, ստիպելով որ մինչեւ Թոննէր մեկնիլը իրենց մնայ: Եւ այնքան երջանիկ էր Հրաչ, այնքան գոհ ու զուարթ Սիւզան, որ Պետրոս մեղկօրէն ինքզինքը մոռցաւ սահող օրերու ժպիտին մէջ: Ան նոյնիսկ մոռցաւ նախանձիլ:

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ հարսանեկան արարողութիւնը: Այդ օրուան պատահարներէն մէկը գոնէ արժանի է յիշատակութեան: Քաղաքապետարանէն ելլելէ վերջ, գացին Պիւթ-Շոմոնի պարտէզին դիմացը, հանրածանօթ ճաշարանը: Խնջոյքի զուարճութիւններուն մէջ, երբ գլուխները պէտք եղածին չափ տաքցած էին, Հրաչ կանգնեցաւ սեղանին գլուխը, ձեռքի բաժակը լեցուն՝ եւ ըսաւ.

— Հիմա ձեզի պատմեմ թէ ինչպէս ծանօթացայ Սիւզանիս: Գարնան կիրակի օր մը Սուրէնին հետ գացինք Փիէռին, որպէսզի զայն հետերնիս առնելով Սէն-Քլու պտոյտ մը ընենք: Միասին տարած էինք ուտելիքներ, բայց պարապը ելանք: Հակառակ բանալին վարը չըլլալուն, սենեակը մարդ չկար: Մենք ալ չուզեցինք հինգ յարկ վար իջնել եւ դուռին առջեւ նստելով սկսանք ուտել: Ճաշակեցինք, երգեցինք, կատակեցինք մինչեւ որ դիմացէն ուրիշ դուռ մը բացուելով երեւցաւ... Սիւզան...

Իսքէնտէրունի նահանգին մէջ 300.000 Թուրքեր կան, իսկ Ատանայի մէջ Ալեւիները մատով կը համրուին։— Մենք հոս ծնած ենք, հոս պիտի ապրինք եւ հոս պիտի մեռնինք, կ'ըսեն Իսքէնտէրունի Թուրքերը։

Չէրքէզները ալ «Օջախ» կ'ուզեն

Քունէյթրայէն (Դամասկոսի շրջան) կ'իմացնեն որ ձերբակալուած է չէրքէզ Թարիք Միւմթազ պէյ, «Ալ Մարճ» թերթին խմբագիրը։ Այդ շրջանի Չէրքէզներու երեւելիները հեռագրով բողոքած են Դամասկոսի կառավարութեան, իրենց պետին ձերբակալման առթիւ։

Կը կարծուի որ ձերբակալման պատճառն է իր թերթին մէջ երեւցած յօդուած մը, որով օջախ կը պահանջուէր Չէրքէզներու համար։ Այս պահանջը շատ անհաճոյ եւ թշնամական կացութիւն մը ստեղծած է Չէրքէզներու եւ Սուրիացիներու միջեւ։

Ռուսաչինական կռիւները

Հակառակ անոր որ պաշտօնապէս պատերազմ չէ յայտարարուած, Ռուսիոյ եւ Չինաստանի միջեւ թշնամական վիճակ կը տիրէ։ Խարպինի ամերիկեան հիւպատոսը կը հեռագրէ թէ ռուսական ուժեր արշաւեցին չինական հողը. ընդհարումներ տեղի ունեցան Լաֆասուսու-Բոգրանիչնայա մանչուրիական կայարանին մօտերը։ Չինացիները կորսնցուցին 200 հոգի։ Ռուսերու կորուստը յայտնի չէ։ Կռիւը տեղի ունեցաւ գնդացիրներով, ռմբակներով եւ ուրիշ զէնքերով։ Ռուսերը ետ մղուեցան, երբ չինական օգնական ուժեր հասան։

Չինաստանի ազգայնական կառավարութիւնը՝ գործակցելով Մանչուրիոյ կառավարիչին հետ, 60,000 զինուորներ կեդրոնացուցած է Սիպերիոյ եւ Մանչուրիոյ սահմաններուն մօտերը։

Շանկայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային եւ չինական ուժերուն միջեւ սահմանագլուխի փոքրիկ ընդհարումները կը շարունակուին։ Կ'ըսուի թէ խորհրդային զօրաբաժին մը, զինուած թնդանօթներով, գրաւած է Չինական Արեւմտեան երկաթուղիի զանազան կէտերը, ուր վէճեր ունեցած էին Չինացիներուն հետ։ Ռուս սկաուտները կողոպտած են Ցէթաշոցէ գիւղը՝ Քիրլին նահանգին մէջ, սպաննած են երկու Չինացիներ եւ գերի բռնած երեք ուրիշներ։ 3000 Ռուսեր ռմբակոծեցին չինական գիծերը՝ դաշտային հրետանիով։ 24000 չինացի զինուորներ հասան Ցիցիհար։ Ռուս հեծելազօրքը փորձեց գրաւել Թունկ Նինկ Սին քաղաքը։ 200 կարմիր զինուորներ անցան Ամուր գետը եւ կողոպտեցին կարգ մը գիւղեր։ Մուքտէնի մօտերը տեսնուած են խորհրդային հրասայլեր եւ օդանաւեր։

∴ Մոսկուայի «Թաս» պաշտօնական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ չինացի զինուորները «սիստեմատիկ կերպով կրակ կ'ընեն» ռուսական ուժերուն եւ ոչ-ռազմիկներուն վրայ։ Ռուսերը բուռն դիմադրութիւն կ'ընեն։

Ցէփլինը Թոքիօ հասաւ 100 ժամէն

«Կոմս Ցէփլին», որ աշխարհի շրջանը կատարելու համար Ֆրիտրիխսհաֆէնէն ճամբայ ելած էր 15 օգոստոս հինգշաբթի առաւօտ ժամը 4.35ին, իր առաջին հանգրուանը կտրեց մեծ յաջողութեամբ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 6·27ին (Փարիզի ժամով (11.27) ցամաք իջնելով Թոքիոյի մօտ Քասումիկօրայի օդանաւային կայանը։ Ցէփլինը այս անգամ կտրեց իր ամենէն երկար թռիչքը 12,380 քիլոմեդր, մօտաւորապէս 100 ժամէն, ժամը միջին հաշուով 119 քիլոմեդր արագութեամբ։ Այս ձեւով նոր մրցանիշ մը կը հաստատէ օդերու համար։

Այս առթիւ յիշենք թէ ցէփլինը 10 օր 3 ժամ եւ 24 վայրկեանի մէջ կտրեց 28,050 քիլոմեդր ճամբայ, ժամական միջին հաշուով 116 քիլ.885։ Օգոստոս 1ին ժամը 3.27ին Ֆրիտրիխսհաֆէնէն մեկնելով Նիւ Եորք հասած էր օգոստոս 4ին ժամը 18·36ին, 87 ժամ 9 վայրկեանէն կտրելով 8600 քիլոմեդր ճամբայ։ Նիւ Եորքէն մեկնեցաւ օգոստոս 8ին հինգշաբթի եւ Ֆրիտրիխսհաֆէն հասաւ օգոստոս 10ին, 7850 քիլ. ճամբան կտրելով 55 ժամ 23 վայրկեանէն։

Ցէփլինը ռուսական հոյին հրաժեշտ տալէն ի վեր անթելով հաղորդակցութեան մէջ էր Ճափոնի մայրաքաղաքին հետ, ուր ահագին բազմութիւն մը ամէն վայրկեան լուրի կը սպասէր։ Ցէփլինը հասնելէն մէկ ժամ առաջ Քասումիկօրայի օդանաւային կայանին մէջ հաւաքուած էր 15000 հոգինոց բազմութիւն մը։ Հոն էին նաեւ պաշտօնական մարմինները, գերման դեսպանը եւն։ Երբ «Կոմս Ցէփլին» երեւցաւ, ութ օդանաւեր ճամբայ ելան զայն դիմաւորելու համար։ Ասոնց մէջ էր գերմանական «Եւրոպա» օդանաւը, որով հանգուցեալ պարոն Հիւնէֆելտ անցած տարի ճամբորդած էր Գերմանիայէն Ճափոն։

Թոքիոյ վրայ սաւառնալէ յետոյ, ցէփլինը մեծ դիւրութեամբ իջաւ կայանը, խանդավառ ցոյցերու մէջ։ Մեծ պատիւներ եղան Տքթ. Էքընէրի եւ ընկերներուն։ Կայսրը արծաթ բաժակներ նուիրեց անոնց։

∴ Ցէփլինը կը պատրաստուի իր երկրորդ հանգրուանին համար (Թոքիօ-Լոս Անճըլէս) ճամբայ ելլել վաղը հինգշաբթի։

Արաբիոյ կռիւները

Պասրայէն կը հեռագրեն թէ ապստամբ ցեղախումբ մը յարձակեցաւ 17 ինքնաշարժներու կարաւանի մը վրայ, որուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Հիճազի եւ Նէճտի գահաժառանգ իշխան Սայիտ Իպն Ապտուլ։ Ապստամբները յաջողեցան այրել 14 ինքնաշարժներ եւ սպաննեցին ճամբորդները։

Իշխանը յաջողեցաւ փախչիլ երկու ինքնաշարժներով։

Ամրոցի մը պայթումը

ՊՈՒՔՐԷՇ 20 օգոստ.— Երէկ իրիկուան ժամը 10ին պայթեցաւ Տոմմէսթի ամրոցը, մայրաքաղաքէն 6 քիլոմեդր հեռու։ Ամրոցին մէջ մթերուած էին մեծ քանակութեամբ ռումբեր։ Պայթումին առեն 25 զինուորներ եւ քանի մը բանուորներ կային։ Առաջին պայթումը այնքան ուժգին էր, որ Պուքրէշի բնակիչները կարծելով որ երկրաշարժ կը պատահի, խուճապի մատնուեցան։ Տեղւոյն վրայ ղրկուած զինուորները չեն կրնար մօտենալ, որովհետեւ ռումբեր կը շարունակեն պայթիլ։ Կը վախցուի որ մէջինները բոլորն ալ մեռած են։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱԶՄԻԿ Հայր. Միութեան, Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն։

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Լեւոն Մօզեան եւ Յ. Պուռնազեան

Նուագ, երգ, գաւառական եւ Գարահիսարի հարսնիք, խնջոյք, տեղական պարեր՝ կիներու եւ այրերու կողմէ։

Գաւառական նուագ ղեկավարութեամբ Պ. Քաջվարդ Սէրճանեանի, քէմէնչէ, սանթուր, կիթառ եւայլն։ Ճոխ պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆԷ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարաշի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2ին, պոմոն Սէն Ժիլիէն. 10 Պուլվար Վիքթօր Հիւկօ, Լա Շոմիէրի ընդարձակ զովասուն պարտէզին մէջ։

Եւրոպ. պար եւ նուագախումբ. վիճակահանութիւն եւն.։

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց՝ քանըպիէրէն առնել 7 կամ 8 թիւ հանրակառքերը

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՃՆՇՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ (Վ. Լէվինսկի)

Թարգմ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ (Մատենաշար Դրօշակ թիւ 67)

ՖՐԱՆՍԱ եւ իր ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ 10 ՖՐԱՆՔ

դիմել՝ L. Kévonian, 235 Fbg. St. Martin, PARIS (10e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Լիոնի Վրէժ խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին, Ընկ. Ճանկէօզեանի սրճարանը։

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin: Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Արամ. Գառօնէ։ Նիւթ՝ «Ռուսահայ բանաստեղծութեան երեք շրջանները»։

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin: Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրեցեալ կնոջ եւ քրոջ՝ Տիկ. ՎԵՐԺԻՆ ԱՃԷՄԵԱՆի դառնադէտ մահուան առթիւ։

Սգակիր ամուսինը՝ Շշան Աճէմեան, եղբայրը՝ Մանուկ Մանուկեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին Chez Orchebant, Ceré, (Indre et Loire): Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիզա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան)։ Կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է։ Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

ԵԹԷ կ'ուզէք փոխառութիւն կնքել ձեր շինել տալիք տուներուն համար, ձեր շահը կը պահանջէ դիմել՝ Պ. Նշանեանի եւ իմանալ անոր ձեռնտու պայմանները: 51 Bld. Blanqui. Paris (13e),

Կ'ուզուին լիւքս ձեռմակեղէններու գործաւորուհիներ: դիմել՝ Mlle. Marie, 82 Rue Ranelagh, Paris (16e).

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԻԶՊԱՆՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մարսէյլ-Պօմօն Սէն Ժիւլիէն թաղի հայ ազգային մանկապարտէզին համար հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուի հմուտ, վկայականներ... մանկապարտիզպանուհիի մը պէտք ունինք։ Գոհացուցիչ ամսաթոշակ։

Փափաքողները կրնան իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել մեզ, երկուստեք համաձայնելէ վերջ պայմանաւորուելու համար։ Դիմել՝ Sarkis Altounianի, 13 Rue des Dominicaines, Marseille.

(կնիք)

ՀԱՄՈՎ ՍԻՄԻԹՆԵՐ ՏԱՔՈՒԿ ՍԻՄԻԹՆԵՐ

Հացագործ LA GARDE
1 Rue St. Lazare, PARIS (9e)
Téléphone-Trudaine 95.21

ՃԱՇԵՑԷ՛Ք ԵՒ ԸՆԹՐԵՑԷ՛Ք

BOULANT

ՃԱՇԱՐԱՆ ՊՈՒԼԱՆ

Հետեւեալ չափաւոր գիներով

12 ֆրանք՝ 34 Bld. St. Michel
16 ֆրանք՝ 1 Bld. Montmartre
18 ֆրանք՝ 35 Bld. des Capucines

ԳԱՐԵՋՐԱՏՈՒՆ VETZEL

1 Rue Auber
(Place de l'Opéra)
ՆԱԽԱՃԱՇ, ԸՆԹՐԻՔ
ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԳԱՐԵՋՈՒՐԸ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 r. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտով դարմանում արանց եւ կանանց մորթի, արիւնի եւ վեներական հիւանդութեանց (ֆրանկախտ, ջերմամիզ.) եւ վարխի։ Մասն. լաբօռաթուար։ Խղճամիտ եւ արագ խորհրդակցութ. ամէն օր 9—12, 2—8 Կիրակի 9—12.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

ԹԱՒՐԻԶ
Խաչիկ Մելքումեան
c)o Pharmacie Enezian
ՊԱՂՏԱՏ
Եղիշէ Աբրահամեան
Opp. Armenian Church
ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ (Արժանթին)
Սմբատ Թորգոմեան
Mexico փողոց, թիւ 2850
ՄԻԼԱՆ (Իտալիա)
Mr. Onnik, S. Radegouda No. 7
ԱԹԷՆՔ
Պարոնեան գրատուն
ՍԵԼԱՆԻԿ
Librairie Française
19 Rue Tsimiski
ՊՈՒՔՐԷՇ
Յ. Ճգնաւորեան B. P. 487
ՔԷՕՍԹԷՆՃԷ
Ա. Տէյիրմէնճեան
Str. Stefan Cel Mare No. 50
ՍՈՖԻԱ
Ա. Յակոբեան
45 Bld. Dondoukoff
ՖԻԼԻՊԷ
Մ. Կարապետեան Գրավաճառ
ՌՈՒՍՃՈՒՔ
Ղ. Քոչարեան
70 Rue Borissova
ՆԻՒ ԵՈՐՔ
Massis Bookstore
137½ E. 27d St. New York city
ՊԵՐԼԻՆ
B. Froundjian
36, Weidenweg, Berlin O 34
ԼՈՆՏՈՆ
Ժ. Միսաքեան
13 Devonshire St.
London E. C. 2

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB.

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ, յատուկ յարկաբաժին վեներական եւ մորթի հիւանդութեանց. ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ Ռակորի, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցաւագար։ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր։

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՐԱՐԱՏ

24 Rue des Carmes, Paris Ve. մէթրօ՝ Սէն-Միշէլ կամ Օտէօն
Տէր եւ տնօրէն ՅՈՎՀ. ՊԱԼԵԱՆ

ԱՐԱՐԱՏ ճաշարանը կոչուած է դառնալ ժամադրավայրը բոլոր հայրենակիցներու, որոնք համեղ եւ խնամուած կերակուրներու հետ միասին պիտի գտնեն հայկական տաք մթնոլորտ մը։

Մէկ այցելութիւն բաւ է՝ տեւական յաճախորդ դառնալու համար։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Վաճառատանս մէկ մասնաճիւղին համար կ'ուզուի գործունեայ վարիչ մը որ ըլլայ վարպետ դերձակ։ Տեւական գործ, գոհացուցիչ ամսական եւ վաճառման վրայ հարիւրին որոշ վճարում։ Մանրամասնութիւններու համար անհրաժեշտ référenceով անձամբ կամ նամակով դիմել՝ A. Hadjianի, Manufacture de vêtements, 48 Bld. Jean.Jaurès, Draguignan (Var).

ԳԱԶԱԶԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

4 RUE POISSONNIÈRE. Métro: SENTIER
Tél. Gutenberg 74 - 64

Բոլորին ուշադրութեան։

Դերձակներու հայթայթիչ։ Ամէն տեսակ աստառներ, մետաքս դերձան, կոճակներ եւայլն։

Անթրըփրընէօրներու եւ մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ։ Այցելեցէք մեր խանութը համոզուելու համար մեր գիներուն աժանութեան։

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կ'ուզէ՞ք ճաշակել ձեր հայրենիքի ընտիր կերակուրները
ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ

RESTAURANT COSMOPOL

20 Rue Rodier, PARIS (9e) մէթրօ՝ Cadet

Փափկաճաշակներու միակ ժամադրավայրը, ուր մեր հայրենաբաղձ ազգակիցները պիտի գտնեն արեւելեան ամէն տեսակ կերակուրներ եւ անուշեղէններ, պատրաստուած վարպետ խոհարարներու կողմէ։ Գիները մատչելի բոլոր քսակներու։

ՀԱՅԿ. ԲՈՒԺԱՐԱՆ - POLYCLINIQUE de BELLEVILLE

Տէր եւ տնօրէն՝ ՏՕՔԹ. ԳՐԳՈՅԵԱՆ
29, Rue (Place) des Fêtes, Paris, XIX. Tél. Nord 96 - 61

Բաց է ամէն օր, ուր շատ մը մասնագէտ բժիշկներէ կը խնամուին ամէն տեսակ ներքին եւ վեներական հիւանդութիւններ։ Աչքի մասնագէտը կ'ընդունի Գշ., Եշ. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 4—6։ Քթի, կոկորդի եւ ականջի մասնագէտը ամէն Երեք. եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—3։ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺը ամէն օր ժամը 9էն 19։

SEULE AGENCE EXCLUSIVE EN FRANCE

ՀԱՅԵՐԷՆ
ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ
ՅՈՒՆԱՐԷՆ
COLUMBIA MARK
18 ՖՐ։

"La Voix de son Maître" — POLYDOR — REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 28 rue Lesage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85.

Այս երեք աշխարհածանօթ ընկերութիւններու այս տարուան նոր եղանակները, նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ երգուած եւ նուագուած, գեղարուեստ. ամենավերջին փլաքներ ինչպէս նաեւ Հայերէն նոր եղանակներ եւ Արշին մալ ալանի բոլոր կտորները եւ Մարտիրոսեանի փլաքները։

Արեւելեան նպարեղէններու լաւագոյնը, զեղչուած գինով.

ԱԺԱՆ ԵՒ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐ (ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔԵՐ)

50 ֆր.է վեր գիրք առնողին հարիւրին 10 զեղչ,

Հացի Համար (կազմուած) 35, Պէլֆէկոր (417 էջ) 30, Իմ Ընկերները (Մաքսիմ Կորքի) 7.50, Անհետացած սերունդ 8, Գիւղաշխարհ 26, Տաբագրի մը յուշատետրը 15, Կարօտ Հայրենի 20, Բերթուածներ (Դուրեան 5), Գոհարներ Հայ գրականութեան (կազմուած) 30, Թէոտորա 10, Ոսկեքաղաք 10, Արտիստը, Ֆաթման եւ Ասատը 25, Ապրիլ 11, 15, Ընկեր 15, Բոլին 8, Հայերու բնաջնջումը 7.50, Էջեր իմ յուշերէն (զօր. Սեպուհ, կազմուած) 60, Արսէն Լիւբէն (5 հատոր) 9, Շէրլօք Հօլմս (4 հատոր) 7, Պօսկօմպ Հովիտին գաղտնիքը (Շ. Հօլմս) 2, Լոնդոնի Հովուավէպը ... Նամուսը 15, Ճամբուն վրայ 7.50, Ագահ վաճառականին կտակը 3, Ժամագործ Մինաս 2, Վարպետ բժիշկը 2, Արշըն մալ ալան 4, Վեցուկէս պորտի ժառանգ. մնացած սնտուկը 4, Խօհանոցին գիրքը 5, Երազահան 8, Խօսակցութիւն՝ 2.50, 5, 7.50, Արարատ երգարան 25, Զայնագրեալ երգեր Սրուանձտեանցի, Քարտէր (զօր. Անդրանիկի, Ա. Միասնիկեանի, Մեծն Մուրատի, Անմահն Ժիրայրի եւն.)։

Պահանջեցէք մեր գրացուցակը ինչպէս նաեւ ձեր ուզած բոլոր գիրքերը

դիմել՝ Mme A. Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine), France.

ԳՐԱՇԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Պէտք ունինք մէկ վարժ եւ մէկ նորավարժ գրաշարի։ դիմել՝ ուղղակի «Յառաջ»ի վարչութեան։

EMPIRE միւզիք-Հօլ. 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITION
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն
235 Faub. St. Martin PARIS (10e)
METRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է ղրկել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929
22 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1039 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՉՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ...

Հակառակ իր հնութեան, ո՛րքան թարմ եւ կենդանի կը մնայ այս բացատրութիւնը: Մանաւանդ մեր ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ժողովուրդի սիրտէն բխած աղաղակ մը, որ մնայուն խորագիր դարձաւ մեր թերթին համար: Միայն վերջին օրերու ընթացքին, այդ պատկերալից խօսքը ինքնաբերաբար ինկաւ մեր գրչին տակ, երբ հրատարակութեան կուտայինք երկու թղթակցութիւններ՝ այնքան հեռաւոր, լքուած, չլսուած անկիւններէ:

Առաջինը՝ Մուսուլէն,— շրջան մը որ միայն 1915ի հայաջինջ սարսափներուն առթիւ կը յիշուի: Մինչդեռ արդէն նոր պատկեր մը կը պարզուի այնտեղ ալ: Ձեւ եւ մարմին կ'առնէ խոնարհ, այլ ապրելու սահմանուած գաղութ մը:

Այսպէս, Զախօ գիւղաքաղաքին մէջ, ուր միայն մէկ տուն հայ կար Մեծ Պատերազմէն առաջ, այսօր կը համրուի հարիւր տուն: Տհոքի մէջ, ուր երբեք Հայ չէ գտնուած, հաստատուեր են 21 տուն հայրենակիցներ: Յետոյ կան Շատախի (Վան) Արմշատցիները, ցրուած երեք գիւղերու մէջ— Բէշկան՝ 50 տուն, Սմայիլ Ավա՝ 20 տուն, Պաֆըֆթ՝ 20 տուն. համագումար 90 տուն: Ու վերջապէս, Զախոյի շրջակաները կ'ապրին 25 վաչկատուն ընտանիքներ (քոչւոր),— հին աշիրէթի մը մնացորդները:

Քրտական զանգուածին մէջ ինկած այս համրանքը հայութեան կապուած է միայն եկեղեցիով, աւանդութիւններով եւ շաբաթական պահքերով: Կը խօսի քրտերէն եւ կ'ապրի Քիւրտի պէս, ազատ՝ ապրուստի հոգէն, բայց զրկուած՝ մտաւոր եւ բարոյական ո՛ր եւ է սնունդէ:

Թող թղթակիցը ինք խօսի.

— «Զախոյի գաղութը իր կազմութեան օրէն իսկ անուշադրութեան մատնուած է: Ոչ մէկ օժանդակութիւն դուրսէն: Իրենց զաւակները կա՛մ փողոցները կը թափառին, կամ արհեստ կը սորվին (շալագործութիւն):

... «Տհոքի հայութիւնն ալ մտահոգ է իր զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեամբ: Ունին մօտ 30 մանչ եւ աղջիկ, 4—8 տարեկան, որոնք փողոցները կը թափառին եւ կ'այլասերին:

... «Արմշատցիներն ալ ոչ քահանայ ունին, ոչ դպրոց, որովհետեւ իրենց սեփական միջոցներով պահելու անկարող են:»

Պարսկաստանի մեր մասնաւոր թղթակիցն ալ, շաբաթ օր, կը ներկայացնէր ուրիշ պատկեր մը, նոյնքան քստմնելի:— Երեսուն հազար հայ գիւղացիներ, Նոր Ջուղայի եւ Սուլթանապատի շրջակաները, ցիրուցան՝ մօտ հարիւր գիւղերու մէջ: (Արձանագրուած թիւը՝ 87): Այսպէս կամ այնպէս, դպրոցի երես կը տեսնեն միայն 1700 աշակերտներ, իսկ փողոցները թափառելու ստիպուած են աւելի քան հինգ հազար դպրոցականներ: Եւ այս՝ հակառակ Նոր Ջուղայի անսպառ եկամուտներուն եւ կտակներուն: Թէհրանը ինքն իր մէջ կծկուած, հարաւային Պարսկաստանի առաջնորդութիւնը՝ բոլորովին անհոգ, նոյնիսկ անխիղճ,— մոռացութեան տուեր են 30,000ի այս համրանքը: Կրկնապէս աչքէ հեռու, սրտէ հեռու:

Եւ տակաւին թղթակցութեան առաջին մասը միայն հրատարակած ենք: Հարկ է կարդալ ամբողջութիւնը, լրիւ գաղափար կազմելու համար թէ ի՛նչպէս կը շնչէ այս բազմութիւնը, բոլորովին կտրուած՝ արտաքին աշխարհէն, գետնափոր նկուղներու մէջ, զրկուած լոյսէ, դեղ ու դարմանէ, մարդկային տարրական իրաւունքներէ:

Եւ ահա, վերջապէս, միեւնոյն աղաղակը՝ մահուան անապատէն, Տէր Զօրէն, այսօրուան «Յառաջ»ի մէջ: Պերլինի Գաղթային Միութիւնը 59 տոլարի գումար մը ղրկած էր մեզի, այդ հեռաւոր գաղութին համար: Լուրը լսեր են, եւ համեստօրէն կը ներկայացնեն իրենց անմիջական կարօտութիւնը,— Սեփական եկեղեցի, դպրոց եւ ափ մը հող՝ թաղելու գոնէ նոր մեռելները, քանի որ հիները, անթիւ հազարները արդէն Եփրատին յանձնուած են, 14-15 տարի առաջ:

Առանց գոյները խտացնելու, ամփոփ գիծերով ներկայացուցինք երեք պատկերներ երեք տարբեր աշխարհներէ, բայց երեքն ալ իրարու նման:

Եւ հիմա, ամէն մէկդ կը սպասէք եզրակացութեան,— խրատի կամ քարոզի:

Ապահովաբար երբեք այսքան դժնդակ եւ ապերախտ եղած չէր հրապարակագրին դերը: Օրը օրին ներկայացնել բարիքը կամ չարիքը, կապ հաստատել աշխարհէ աշխարհ, լսելի դարձնել ամէնէն հեռաւոր ճիչը, մատնանշել դարմանները, որոճալ, թելադրել,— եւ սակայն...,

Ուրիշ ատեն, այս ցաւերուն մէկ տասներորդն իսկ հրաշքներ գործել կուտար: Պոլսէն եղբայրական բազուկներ կ'երկարէին մինչեւ Սասունի եւ Տիգրանակերտի անմատչելի բարձունքները, լոյս, դրամ եւ մարդ հասցնելով:

Իսկ այսօր, թէեւ բոլորովին ազատ են մեր թեւերը, եւ կրկնապատկուած հարստութիւններ ունինք թէ մտաւոր եւ թէ նիւթական,— բայց, քարը կուլայ, մարդը կը ծիծաղի...

Քարը կուլայ պարզուած պատկերին առջեւ, մարդը քրքիջներ կ'արձակէ մեր միամտութեան վրայ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

« ՆՈՐ ԴԱՒԵՐ »

«Յուսաբեր» ալ իր կարգին քննութեան ենթարկելով Էջմիածնի ծանօթ շրջաբերականը, գրել կուտայ (9 օգոստոս).

— «Նման խաղեր միայն միամիտ մանուկները կը խաղան: Գաղտնիք չէ, որ շրջաբերականի բուն հեղինակը— խորհրդային իշխանութիւնն է, մինչդեռ զայն ստորագրողը— Էջմիածնի գերագոյն Հոգեւոր խորհուրդը: Երեւանի վարիչներէն աւելի ճարպիկ եւ աւելի խելացի խաղեր կ'ակնկալէինք մենք: Իրապէս հաճոյք չկայ պայքարի մը մէջ հակառակորդի մը դէմ, որ այսքան յիմար է: Ամէն անգամ, երբ Երեւանը ներքին ցնցումներ կ'ունենայ, երբ պառակտումի որդը ներսէն կը կրծէ Հայկոմկուսի ախտաւոր մարմինը, անմիջապէս չեկիստ մը Երեւանէն ճամբայ կ'ելլէ դէպի Էջմիածին՝ հակադաշնակցական պայքարի լծելու համար զառամեալ կաթողիկոսը: Ինչո՞ւ այսքան յուսահատած եւ այսքան յիմարացած է Երեւանը:

Տարիներէ ի վեր Երեւանը ամէ՛ն ձեւով եւ ամէն ուղղութեամբ կ'անարգէ ու կը պղծէ հայկական հինաւուց եկեղեցին: Զառամեալ քահանաներ գիտենք, որոնք իրենց սքեմը նետած դէրասանութիւն կ'ընեն այն սեղաններուն վրայ, ուր նախապէս պատարագ կ'ընէին: Անթիւ *կոմսոմոլկաններ* (երիտասարդ համայնավարուհիներ) գիտենք, որոնք *կոմերիտներուն* (երիտասարդ համայնավարներ) միացած՝ օրն ի բուն խրախճանքներ կ'ընեն հայ եկեղեցիներու մէջ: Դարաւոր մատուռներու եւ վանքերու գմբէթներէն մէկդի նետուած են խաչերը եւ անոնց տեղը ցցուած կարմիր լաթերը: Հոն, մեր դժբախտ ու հեռաւոր հայրենիքին մէջ, այլեւս հայկական եկեղեցի չկայ՝ այլ կայ Լենինեան ակումբ, քահանայ չկայ այլ կայ դերասան, ժամերգութիւն չկայ՝ այլ կայ պար ու կերուխում, կրօն ու աղօթք չկայ՝ այլ կայ «քաղաքական պրոպագանդ»: Արդ, ի տես այս ընդհանուր, այս աննախընթաց, ու սոսկալի աւերածութեանց գտնուեցա՞ւ գէթ մէկ հատիկ հայ հոգեւորական մը բովանդակ արտասահմանի մէջ, որ բողոքի գոնէ համեստ ձայն հանէր: Ասկէ աւելի խոնարհ եւ ասկէ աւելի «լոյեալ» Երեւանը ի՞նչ կ'ուզէր ու ըլլար»:

ԳԱՆԱԿՈԾՈՒՄԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Հակառակ Մոսկուայի արգելքին, տեղական խորհրդային իշխանութիւնները կը շարունակեն գանակոծել ռուս գիւղացիները: Վոլկայի գերման հանրապետութեան խորհրդային դատարանները վերջերս Ռոզէնդամ գիւղին մէջ 85 գիւղացիներ գանակոծումի դատապարտեցին: Խորհրդային մամուլը կը գրէ թէ՝ զոհերէն մէկ մասը մեռած է:

ԼԱՆՔԱՇԱՅՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Լոնտոն, 21 օգոստոս.— Երեք շաբթուան բռնի հանգիստէ մը յետոյ, երկուշաբթի աշխատանքը վերսկսաւ Լանքաշայրի մօտ 1700 հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ, ուր կ'աշխատին 400,000 բանուորներ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆոնսիէի օգոստոս 15ի վիճակահանութեան մէջ 50,000ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 348.588 (1886ի պարտաթուղթերէն), 474,495 (1903էն) եւ 389,953 (1911էն):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Լահէյի առաջարկութիւնները

Լահէյի մէջ պատուիրակէ պատուիրակ սակարկութիւնները կը շարունակուին: Առջի օր Ճափոնի Ա. պատուիրակ պարոն Ատաչի թէյասեղանի մը շուրջ հաւաքեց վարչապետ Պրիանը, անգլիոյ ելմտական նախարար Սնոտընը եւ Լուշէօրը: Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ երկու ժամ տեւող այս տեսակցութեան ընթացքին ջանք եղած է տեսակէտները իրար աւելի մօտեցնելու: Պրիան ոեւէ յայտարարութիւն չըրաւ Սնոտընի հետ իր տեսակցութեան արդիւնքին մասին:

Շթրեզէման հետզհետէ աւելի ջղային կը դառնայ, քանի կը մօտենայ սեպտեմբեր 1ը, երբ Եընկի ծրագիրը պէտք է գործադրութեան դրուի, Տօուըսի ծրագրին տեղ: Գերմանիա կ'ուզէ գիտնալ թէ տարեկան 2,500 միլիոն մա՞րք պիտի վճարէ նորէն թէ 2,050 միլիոն:

Խորհրդաժողովի Նախագահ Ժասփարի ուղղուած նամակով մը Շթրեզէման կը խնդրէ որ հրաւիրող վեց պետութիւնները ժողովի կանչէ անմիջապէս: Գերման նախարարը կ'ուզէ հարցնել անոնց թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ, եթէ Լահէյի ժողովը ձախողի, որովհետեւ Գերմանիա ընդունած ըլլալով Եընկի ծրագիրը, այլեւս խօսքը չըլլար Տօուըսի ծրագրին:

Միւս կողմէ ելմտական փորձագէտները տենդոտ աշխատանքի լծուած են Անգլիոյ առաջարկներուն պատասխանը պատրաստելու համար:

Գալով Հռենոսի պարպումին, քաղաքական յանձնաժողովին մէջ այդ մասին վիճաբանութիւնները կը շարունակուին: Անգլիա յայտարարած ըլլալով որ Ծնունդէն առաջ պիտի քաշէ իր զինուորները, Գերմանները այժմ նեղը կը դնեն Ֆրանսան՝ պահանջելով որ իր զինուորները քաշելու թուականը վերջնապէս որոշէ:

Իտալիոյ պատուիրակ եւ ելմտական նախարար Մոսքոնի մամուլին ուղղուած յայտարարութիւնով մը կը հերքէ այն հաւաստումները թէ Իտալիա մեծ շահեր կ'ապահովէ Եընկի ծրագրով: Անգլիա զոհողութիւններ ըրած էր Իտալիոյ պարտքին կարգադրութեան ատեն, ուստի կարգ մը ակնարկութիւններ եղած էին, որ ներկայիս Իտալիա ալ իր կարգին զոհողութիւն ընէ Անգլիան գոհացնելու համար: Մոսքոնի կը պատասխանէ թէ Անգլիայէն առաջ Ամերիկա նոյն զոհողութիւններն ըրած էր Իտալիոյ. յետոյ կ'աւելցնէ թէ Տօուըսի ծրագիրը շատ աւելի նպաստաւոր էր Իտալիոյ քան Եընկինը:

Անընդհատ Աշխատանքը

«Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ՝ Ժողովրդային Գործավարներու Խորհուրդը որոշեց Անընդհատ Աշխատանքը անմիջապէս գործադրութեան դնել խորհրդային գործարաններուն մէջ: Այս վերջինները պիտի բանին ամբողջ տարին առանց կանգ առնելու, գիշեր եւ ցորեկ, կիրակի եւ տօնական օրերուն, բացի հինգ գլխաւոր յեղափոխական տօներէն:

Ամբողջ խորհրդային ճարտարարուեստին մէջ Անընդհատ Աշխատանք'ի կազմակերպութիւնը պիտի լրանայ մինչեւ 1930ի հոկտեմբերը:

Այս որոշումը տալու առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց ընթացքին, շեշտուեցաւ որ այս դրութիւնը մեծ հարուած մը պիտի տայ կրօնքին՝ ջնջելով կիրակին իբրեւ համաշխարհային հանգիստի օր:

Ծրագրին մանրամասնութիւնները դեռ չեն ամբողջացած, սակայն կը թուի թէ ամէն ոք հինգ օր պիտի աշխատի, յետոյ մէկ օր հանգիստ պիտի ընէ. այս ձեւով ամէն օր բանուորներուն մէկ վեցերորդը հանգիստ պիտի ընէ, մինչ հինգ վեցերորդը պիտի աշխատի:

Աշխատանքի գործավար Ուգլանոֆ մեծամասնութեան համամիտ գտնուելով հանդերձ, դիտել տուաւ թէ պէտք չէ աճապարել, որովհետեւ նախանիւթերը կը պակսին. ասկէ զատ բազմաթիւ գործարաններու մէջ մեքենաները նորոգութեան կը կարօտին. այնպէս որ Անընդհատ Աշխատանքի դրութեան անմիջական գործադրութիւնը կրնայ դժուարացնել, նոյնիսկ նուազեցնել աշխատանքի արտադրութիւնը:

Այս առարկութիւնները սակայն ծիծաղով ընդունուեցան միւս գործավարներուն կողմէ:

Արաբներու յարձակումը Լացի Պատին վրայ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Երուսաղէմէն կը հեռագրէ թէ օգոստոս 15ին եւ 16ին յիշեալ քաղաքին մէջ միջադէպեր պատահած են Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ:

Օգոստոս 15ին, Սողոմոնի տաճարին կործանման տարեդարձին առթիւ, սովորականէն աւելի թիւով Հրեաներ գացին Լացի Պատը՝ ողբալու համար: Քանի մը հարիւր երիտասարդ Հրեաներ օգտուելով տօնական օրերու առթիւ իրենց շնորհուած արտօնութենէն, մասնաւոր մուտքէ մը գացին Լացի Պատը, ճառեր խօսելով եւ դրօշակ պարզելով:

Յաջորդ օրը՝ օգոստոս 16ին (ուրբաթ), շուրջ 2000 իսլամներ, որոնք Հարէմը Շէրիֆի (նախկին Սողոմոնի տաճար) մէջ մարգարէին ծնունդը (Մէվլուտ) կը տօնէին, մզկիթէն ել-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՅՈՎՀ. ԽԱՆ ՄԱՍԵՀԵԱՆ

Լոնտոնի պարսկական դեսպանը, Թոքիօ փոխադրուած է միեւնոյն պաշտօնով: Իսկ Լոնտոնի պարսկական դեսպան նշանակուած է Ա. Թաղիզատէ, որ ծանօթ է իր հայանպաստ տրամադրութիւններով: Լոնտոնի «Near East» շաբաթաթերթը այս առթիւ գնահատական տողեր կը նուիրէ Մասեհեան խանի, որ միեւնոյն ատեն գրական վաստակաւոր մըն է, իբրեւ թարգմանիչ Շէյքսփիրի:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Թաւրիզէն կը հեռագրեն թէ վերջին ողողումներու ընթացքին 100 հոգի զոհուած է եւ 5000 տուներ քանդուած են:

.*. *Թայմզի* թղթակիցը կը հեռագրէ թէ հեղեղներէն փճացած են Թաւրիզի մաքսատան մէջ գտնուած 500,000 Թուման (100,000 անգլ. ոսկի) արժէքով ապրանքներ: Մոտակայ Մարալան գիւղը քանդուած է:

ՀԱՑԸ Կ'ԱԺԱՆՆԱՅ

Երէկուընէ սկսեալ հացը աժանցած է եւ քիլօն կը ծախուի 2 ֆր. 10ի, փոխանակ 2 ֆր. 15ի:

ԶՈՒԻՑԵՐԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ

Երէկ գրեցինք թէ փորձուելէն դէպի Ամերիկա ճամբայ ելան երեք զուիցերիացի օդանաւորդներ՝ «Երիտասարդ Զուիցերիա» օդանաւով: Վերջին տեղեկութիւնն այն է որ երկուշաբթի ժամը 1ին Ասորեան կղզիներուն վրայէն անցած են եւ օդանաւը կանոնաւոր կերպով կը յառաջանար դէպի Նիւ Եորք: Անկէ ի վեր ոեւէ լուր չէ առնուած: Ատլանտեանի վրայ օդը գէշ է: Եթէ ոեւէ արկած չպատահէր, օդանաւը երեքշաբթի օր անպայման Նիւ Եորք պէտք է հասած ըլլար: Կը վախցուի որ 230 ձիու ուժ միայն ունեցող շարժիչ մեքենան չէ կրցած դիմանալ ովկիանոսի փոթորիկին եւ օդանաւը ծով ինկած է:

ՑԷՓԼԻՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Պերլին, 21 օգոստոս.— *Կոմս Ցէփլին* այս իրիկուան ժամը 3ին (կեդր. եւրոպայի ժամ) պիտի մեկնի դէպի Լոս Անճըլէս, երկրորդ հանգրուանը, ուր տոքթ. Էքընէր կը յուսայ հասնիլ շաբաթ իրիկուն: Խաղաղական ովկիանոսով բաժնուած այս երկու քաղաքներուն իրարմէ հեռաւորութիւնն է 9,700 քիլոմեդր: Ցէփլինը հաւանաբար պիտի հետեւի հարաւի ճամբուն՝ Հավայի կղզիներու վրայէն:

Կոմս Ցէփլին կը հաշուէ Ֆրիտրիխսհաֆէն վերադառնալ սեպտեմբեր 10ին, հոկտեմբերի սկիզբը նոր թռիչք մը կատարելու համար դէպի Ամերիկա:

Շարժիչ մեքենաները շատ լաւ վիճակի մէջ էին, որով ո՛չ մէկ նորոգութիւն պէտք տեսնուեցաւ, 12,000 քիլոմեդր ճամբայ կտրելէ վերջ:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴԸ

Փախստական ճամբորդը, որ վերջին անգամ յաջողած էր Ցէփլինի մէջ սպրդելով Ամերիկա երթալ եւ որ ձերբակալուելով Նիւ Եորքէն նաւ դրուած էր Գերմանիա վերադարձուելու համար, Համպուրկ հասնելուն փորձեց փախչիլ՝ շոգենաւէն ծով նետուելով:

Կարելի եղաւ ջուրին մէջ ձերբակալել զինքը: Փախստականը յանձնուեցաւ դատական իշխանութեանց, դատուելու համար:

ՀԱՅ ՄԸ ՍՆԱՆԿ

Փարիզի առեւտրական դատարանը օգոստոս 20ին սնանկ հռչակեց յանձնակատար Պ. Գառլօ Իւթիւճեանը, որ Մաղաղ փողոց թիւ 20ի մէջ կը զբաղէր արտածումի գործերով, «Paris Commercial Office» պիտակին տակ:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՄՌԱՅԼ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Չափազանց մռայլ պատկեր մըն է որ կը պարզեն մեր գաղութները, ներկայիս։

Ոչ միայն գաղութէ գաղութ գոյութիւն չունի բարոյական այն կապը, որ անոնց մէ՛կ ու համարակաց դիմագիծ տար, այլ եւ իւրաքանչիւր գաղութի մէջ իսկ չկայ մէկ ընդհանուր շաղախ, միութեան մէկ գիծ։ Ասիկա անհրաժեշտ էր, կեդրոնացած պահելու համար ցեղին հաւաքական ուժը, ու այսպէսով իսկ կենսունակութեան ոգին միշտ վառ, եւ հոգիներու մէջ մնացած կրակը մէկ ու միակ կայծով մը բոցավառելու պատրաստ վիճակի մէջ ունենալու համար։

Բայց աւելի տխուր երեսը կայ այս պատկերին։ Կսկծալի է տեսնել որ, ոչ մէկ գաղութ արժանաւորապէս իրագեկ է քոյր գաղութներու կեանքին, անոնց ցաւերուն ու պէտքերուն։ Խօսքը միայն լայն զանգուածներու մասին չէ, այլ անոնց՝ որոնց աւելի կամ նուազ կարեւոր դեր մը վիճակուած է այդ գաղութի կեանքին մէջ։

Արդեօք, լաւատեսութեամբ յանդուգն հաստատում մը չէ՞ ասիկա։

Կա՞յ իրապէս, իրարմէ թէպէտ անկախ ու անկապ, դիւրաթաւալ չորս անիւներու վրայ դրուած կեանք մը մեր գաղութներուն մէջ։ Մեր ներկայ բացառիկ պայմաններուն համապատասխա՞ն են այն տարտամ կեանքն ու տարերային շարժումի ուրուագծումները հոս ու հոն։ Գոյութիւն ունի՞ մտածուած ու ծրագրուած ոեւէ շարժում մեր գաղութներուն մէջ, թէ ոչ դէպքերն են որ մեզ կը քշեն կը տանին։

Ոչ ոք կրնայ այս հարցումներուն պատասխանը տալ խղճի կատարեալ հանդարտութեամբ։

Առանց վարանումի կարելի է ըսել, որ մեր գաղութները, վերջին տասնամեակին, հայ պատմութեան մէջ ոչ մէկ էջ արձանագրեցին, որ ըլլար ցեղին վայրկեանին ու պահանջներուն համապատասխան արժանի էջ մը։ Պարծանքի պայծա՛ռ էջ մը։

Եղածները լուսանցքի բաժնին մէջ կ'իյնան, զուրկ որեւէ արժէքէ և դատապարտուած անհետ կորսուելու։

Իրապէս, ի՞նչ ունինք մեր պատմութեան փոխանցելիք իբր դրական, վերջին տասնամեակէն։ Հազար ափերու վրայ հազարաւորներու անվերջ թարթափումնե՞րը։ Անդուլ ու անընդհատ, եւ յաճախ առանց հակակշռի ու անհրաժեշտութեան, տարերային այն հոսա՞նքը մեր հայրենակիցներուն, որոնք կայք կը փոխեն մէկ երկրամասէն միւսը, շապիկ փոխելու դիւրութեամբ։ Մեր տարագիրներու բարոյական ու նիւթական այն անսպառ դժուարութիւննե՞րը անծանօթ պայմաններու մէջ։ Հոգեկան այն տաժանելի կծկո՞ւմը ամէն սրտցաւ մարդու մէջ, երբ ան կը դիտէ, կը զգայ ու կը մտածէ որ, շա՛տ բան կայ ընելիք, շա՛տ վէրք կայ կապելիք, բայց ոչինչ կրնայ ընել եւ ոչ մէկ վէրք գոցել։

Որովհետեւ, բոլորին մտածումները թէեւ նման են եւ զգացումները միեւնոյն, բայց,— ու մեծապէս ցաւալին հո՛ս է, մեր միա՛կ ցաւը,— կամքերը լարուած չեն նոյն ուղղութեամբ, ու մտածումը երբեմն կը դեգերի կողմնակի խորթ ազդեցութիւններու տակ։

Կատարեա՛լ Մակեդոնիա մը։

Բայց ինչո՞ւ այս անհարազատ կամքերը, եւ ինչո՞ւ այս մնամակար խաչաձեւումը՝ գործի մը հանդէպ, որ փրկարար դեր պիտի կատարէ մեր գաղութներու կեանքին մէջ, եւ պիտի ջանայ պատշաճեցնել հայ գաղութներու հաւաքական կեանքը մեր առաւելապէս դժնդակ նոր պայմաններուն։

Ինչո՞ւ արդեօք մենք մեր քէներուն աւելի հաւատարիմ ենք քան մեր սէրերուն։ Քէն՝ իրարու. եւ սէր՝ մեր հաւաքականութեան հանդէպ։

Դժուար է, ու մանաւանդ դժնդակ՝ խորհիլ որ առհաւական մեր ունակութիւնները աւելի զօրաւոր երեւան կուգան քան ցեղին ինքնապաշտպանութեան բնազդին ներշնչած ճիգը։ Այլապէս, կարելի չէ ըմբռնել ներկայիս տիրող դեգերումը կամքերու, եւ իրերամերժ ձգտումը այլազան ճիգերու։ Մինչդեռ անոնք պիտի կրնային ցեղին հրաշքը կերտել, նոյնիսկ պղտոտններու դժոխքին մէջ։

* *

Երբեք կարելի չէ ըմբռնել որ, գաղութներու կենսունակութեան անհրաժեշտութիւնը հարցականի տակ կրնայ մտնել։ Եւ ասիկա՝ խորհելու եւ զգալու վարժուած ամէն Հայու, եւ առաւելապէս իր դերին ու անունին գիտակից ոեւէ հայ քաղաքական հոսանքի համար։ Մեր խօսքը անոնց մասին չէ, որոնք թմրուկի տրամաբանութիւն ունին, եւ որոնց համար գաղութներու աշխատաւորութիւնը թընդանօթի միս է միայն, «համաշխարհային յեղափոխութեան» ճամբուն վրայ։ Ի՜նչ հեգնութիւն։

Բայց ձգենք զանոնք իրենց երջանիկ ճամարտակութեանց մէջ։ Մեզի համար, կենսունակ ու համակամ գաղութները ոչ միայն թիւ ու համրանք ներկայացնող զանգուածներ են մեր ընդհանուր շահերու ի նպաստ, այլ մանաւանդ,— եւ առանց մեծ չափազանցութեան,— խարիսխն իսկ են մեր քաղաքական հետապնդութեանց։ Անոնք է որ գոյութեան իրաւունք, տրամաբանական հիմ պիտի տան մեր քաղաքական ձգտումներուն։

Եթէ կ'ընդունինք որ մեր քաղաքական վիճակը դեռ իլինչլութեան է, եթէ իրապէս հաւատացած ենք որ, դեռ շատ դատ ու դատաստան ունինք, բուն իրաւատէրն ու իրաւազուրկը գաղութներու հայ զանգուածներն են։ Հետեւաբար, առանց այդ զանգուածներու միակամ ու միահամուռ արտայայտութեան ու բաղձանքին, ամէն ճիգ ու պայքար՝ պիտի նմանէր առանց դատախազի մնացած փաստաբանի անիմաստ պերճախօսութեան։

Ու որպէսզի ո՛չ ժամանակը մաշեցնէ իրաւազուրկ հայ ժողովուրդին դարաւոր ձգտումը, եւ ոչ ալ տիրող ճնշիչ պայմանները խաթարեն անոր հաւատքը, անհրաժեշտ է որ Հայը հայ մնայ իր հոգիով ու խռէչալով, հակառակ զինքը արմկահարող բազմախուռն ազդեցութեանց։ Ասիկա կարելի է միմիայն գաղթային կենսունակ կազմակերպութեամբ, որ շաղախ պիտի հանդիսանար բոլոր կեդրոնախոյս տարրերուն միջեւ, եւ ոգի ու ջերմութիւն պիտի ներշնչէր ամենուն, հաւաքական մէկ աւազանի մէջ մկրտելով բոլորը։

* *

Ըսինք որ, դրական գրեթէ որեւէ աշխատանք չէ կատարուած մեր գաղութներուն մէջ, բայց ասիկա պատճառ մը չէ, ընդունելու համար որ, ճիգեր ու փորձեր կան, որոնք թէեւ հազուադէպ ու մասնակի, սակայն կը յատկանշեն ընդհանուր ընդարմացումը թօթափելու ձգտում մը, գրեթէ ամենուրեք։ Առողջ շարժումի և կենդանի զօրծունէութեան արտայայտութիւններ կան երբեմն հոս ու հոն, որոնք պէտք է արձագանգ գտնեն ամենուրեք, համայնապարփակ փրկարար օղակ մը ձգելու համար Նեղոսի ափերէն մինչեւ Սէն, եւ Յոնիականի ափունքներէն մինչեւ Ատլանտեան։

Այս նկատումներով, պիտի ջանանք, մեր կարելիութեան չափով, «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ պարբերաբար ներկայացնել՝ մեր գաղութները ներքնապէս յուզող ցաւերը, անոնց մէջ երեւան եկած ամէն ճիգ ու շարժում, որ հանրային որեւէ նպատակի կը ձգտի, եւ արձանագրել այն բոլոր ինքնաբուխ արտայայտութիւններն ու ձգտումները, որոնք իրական նախանշանն են ընդհանուր վերաքարթումի մը։

Ու պիտի գայ, պէ՛տք է գայ այդ վերազարթումը, որքան ատեն որ ցեղին ոգին չէք մեզ, աւելի ճիշդ մե՛նք չլքենք զայն։ Եւ յետոյ, չպիտի ուզէինք որ, երէկուան ու այսօրուան զոհերը, հայ ժողովուրդն ամբողջ, վաղը մեղսակիցը դառնայ իր դահիճներուն։

ԼԵՒՈՆ ՄՕՋԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

(Օտար Թղթակցի մը այցելութեան առթիւ)

Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ այսօրուան Թուրքիան եւ ի՞նչ յոյսեր կը ներշնչէ վաղուան համար։ Թուրք հանրապետութիւնը իրապէս կը յառաջդիմէ՞, թէ՝ արդիացման պիտակին տակ կը քանդէ այն ամէնը որ անցեալէն կուգայ, առանց տեղը նորը շինելու։ Մէկ խօսքով, իրապէս ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր հարեւաններու երկրին մէջ։

Հարցեր են ասոնք, որոնց շուրջ բաւական մելան սպառած է վերջին տարիներս հայ մամուլին մէջ։

Անշուշտ դժուար է վճիռներ արձակել երկրի մը մասին, որմէ հազարաւոր քիլոմեդր հեռու ենք, որուն չորս կողմը չինական պարիսպներ ցցուած են եւ ուսկից ներս մուտքը արգիլուած է։ Մեր տեղեկութեանց իբրեւ աղբիւր՝ ունինք նախ՝ Թուրք մամուլը, որ սակայն տիրող բռնակալ վարչաձեւին տակ, չի կրնար ցոլացնել երկրին ճշմարիտ պատկերը. յետոյ կան պաշտօնական վիճակագրութիւններն ու տեղեկագիրները, զորս կարելի չէ նոյնպէս ընդունիլ իբրեւ անհերքելի ճշմարտութիւն։

Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլայ, մամուլն ու այս վերջինները անտարակոյս որոշ լոյս կը սփռեն օրուան կեանքին ու անցուդարձերուն վրայ, եւ կարելի է օգտագործել զանոնք՝ զանազան խնդիրներ լուսաբանելու համար։ Ուրիշ կարեւոր աղբիւր մը կը կազմեն Թուրքիա այցելող օտար թղթակիցները։ Եւ սակայն պէտք է զանազանել անոնց մէջէն սուտն ու իրաւը, շահամոլն ու անշահախնդիրը, ենթակայական ու առարկայականը, Փիէռ Լոթիներն ու Հարոլտ Արմսթրոնկները։

Թուրքիոյ մասին մեր ուսումնասիրութեանց ընթացքին, պիտի օգտագործենք կարելի բոլոր աղբիւրներն ալ, ջանալով անոնց մէջէն գտնել ճշմարտութեան լոյսը։

* *

Փարիզեան կարեւոր թերթերէն «Մաթէն»ի մէջ՝ Հանրի տը Քորապ կը նկարագրէ իր տպաւորութիւնները վերջերս Թուրքիոյ մէջ կատարած իր մէկ պտոյտին մասին, յօդուածներու շարքով մը, որ չէ աւարտած դեռ։ Հանրի տը Քորապ, ծագումով լեհ, յայտնի լրագրող մըն է. շրջած է զանազան երկիրներ եւ իր տպաւորութիւնները առարկայականօրէն ներկայացնողի համբաւ ունի։ Հետեւաբար իր գրածները կարելի է ընդունիլ ճշմարտանման։

Անցագրային խստութիւններ

Առաջին տպաւորութիւնը զոր կ'ունենայ օտարական մը Թուրքիա մտնելով, աննպաստ է եւ գէշ գաղափար կազմել կուտայ այդ երկրի վարչաձեւին վրայ։ Օտարականը կը կարծէ մտնել «Հանրապետական» երկիր մը, ուր ժողովրդավար կարգեր կը տիրեն եւ երթեւեկի ազատութիւն կայ։ Անցագիրները խիստ քննութենէ կ'անցնին շոգենաւին մէջ, նաւահանգիստին առջեւ, պանդոկ հասած ատեն. իսկ իրական հաւատաքննութեան կ'ենթարկուին անոնք որ կ'ուզեն դէպի Անատոլու ճամբորդել։

Երբ Թուրք ուսանողուհիներ, գրօսանքի մը առթիւ, թղթակցին տպաւորութիւնները կ'ուզեն ունենալ Նոր Թուրքիոյ մասին։

— Շատ սրտնեղած կ'երեւիք, կ'ըսէ մէկը։

— Ո՛չ, օրիորդ, միայն թէ շատ յոգնած եմ։ Ամբողջ կէս օրս, շուրջ չորս ժամ, կկոցի պէս երթեւեկեցի ձեր մէկ ոստիկանատունէն միւսը. գրեթէ քանի անգամ թաքսի առի եւ չեմ գիտեր քանի յարկէ վեր բարձրացայ։

Մեր պաշտօնեաները շատ քաղաքավար են։

— Անշուշտ։ Առանց զարնելու կը մտնենք անոնց մօտ։ Կը ժպտին. գլանիկ կը հրամցնեն, ու ի վերջոյ «ո՛չ» կ'ըսեն ազնուօրէն։ Անհեղիօրէն յամառ են եւ պատասխանատուութենէ կը վախնան։ Մէկ խօսքով, չեն ուզեր արտօնել որ Էնկիւրի երթամ։ Կ'ըսեն թէ Փարիզի Թուրք դեսպանին վիզան շատ շատ մինչեւ Պոլիս արժէք ունի...։ Էնկիւրի երթալու համար պէտք է ուսումնասիրել դիւանաթուղթերը, հեռագրել, տեսնել թէ ես անբաղձալի չե՞մ։ Հաւատալի՞ բան է։

— Բնական է, կը վճռէ խարտեաշ թրքուհին...

— Ստիպուած ենք պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել Պոլսոյ դէմ, վրայ կը բերէ բժշկական ուսանողուհին։ Մայրաքաղաքը այդքան հեռու փոխադրելով, մեր նպատակն էր ունենալ նոր, թարմ եւ մաքուր բան մը։ Պէտք է գտնել Պոլսոյ փտութիւնը, այս խստութիւնը ո՛չ միայն օտարականներուն, այլ Թուրքերուն համար ալ է։

— Թուրքիոյ մեծագոյն դժբախտութիւնը եղած է, կ'աւելցնէ երրորդը, Բիւզանդիոնի նուաճումը։ Մենք երբեք չենք մարսած Բիւզանդիոնը։ Մեր հոգին ու ցեղը կորսնցուցինք այս միջազգային կեդրոնին մէջ։ Հինգ դար վերջ ատկէ ազատագրուելով, նոյն բանը չենք ուզեր շարունակել...։ Բոլոր այս երիտասարդները զորս կը տեսնէք Բերայի մէջ, առանց ազգութեան այս մարդիկը որ միայն ֆրանսերէն կը խօսին եւ Թուրքերէնը կ'արհամարհեն, դուանէն ներս պիտի մնան, ինչպէս նաեւ հիները, պետին մեծ մտածումը հասկնալու անկարողները։

— Հայրենիք մը կ'ուզենք մենք, կը մրմնջէ բժշկական ուսանողուհին։

Ահա՛ թէ ինչպէս կը բացատրէ նոր սերունդը՝ Էնկիւրիի խստութիւնները եւ կ'արդարացնէ զանոնք։

Անգլիացի զինուորական մը, որ վերջերս Թուրքիա այցելած էր, կը գրէր.— «Ամբողջը ինքզինքը իբրեւ գերի մը կը զգայ։ Բազմաթիւ գործակալներ ու լրտեսներ կան, հսկելու համար որ ոեւէ մէկը չկարենայ խուսափիլ ոստիկանական եւ անցագրային խստութիւններէն»։

Անատոլուն պարապ է

Շատ խօսուած է այս մասին։ Անատոլուն պարապ է ու ամայի։ Չկայ բնակչութիւն. չկան մշակող ձեռքեր եւ գրեթէ կոյս կը մնայ 800,000 քառակուսի քիլոմեդր տարածութեամբ այդ ընդարձակ հողամասը, մէկ երրորդով աւելի մեծ քան Ֆրանսան (550,926 քառ. քիլոմեդր)։ Անատոլուն կրնայ 60 միլիոն հոգի ապրեցնել («Թայմզ», 26 Մարտ 1929), մինչդեռ եթէ հաւատանք իսկ 1927 հոկտ. 28ի պաշտօնական մարդահամարին, այսօր 14 միլիոնէն պակաս է ամբողջ Թուրքիոյ բնակչութիւնը։

Հանրի տը Քորապ Էնկիւրիէն գոնիա տանող կառախումբին մէջ տեսակցած է Թուրք պաշտօնատարի մը հետ, որ գործակցած է է մարդահամարի վարիչ պելճիքացի Քամիյլ Ժաքարի։ Ահա՛ թէ ինչպէս կը ներկայացնէ Թուրքը Անատոլուի կացութիւնը.

— Ինչ որ կ'ըսեմ ձեզ ճիշդ է։ գիտէ՛ք թէ մեր հողամասին 100էն 5ը միայն մշակուած է։ Ասիկա կը ներկայացնէ ընտանիք գլուխ երկու հեկտար — մինչ ուրիշ երկիրներու մէջ միջինը 10 հեկտար է — եւ ընտանիք գլուխ 198 թրքական ոսկիի հասոյթ, ոչ իսկ 2500 ֆրանք։ Ինչ թշուառութիւն...։ Այո՛, պարոն, մենք ժառանգեցինք անապատ մը, ու արուեստական անապատ մը, որովհետեւ ժամանակին այս երկիրը ծաղկեալ էր ու բարգաւաճ։ Ահա՛ թէ ինչու կ'ատենք հին վարչաձեւը որ մեր քաջ, բարի ժողովուրդը այս խեղճ վիճակին մէջ ձգեց։ Հաւատացէ՛ք, պարոն, կախուածները շատ չէին. բոլորն ալ չքաւեցին իրենց մեղքերը։ Վոսփորի հրապուրիչ եզերքները շատ գեղեցիկ են, բայց պէտք է հոս գալ՝ տեսնելու համար թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Անատոլուի մէջ։ Պարապութիւն, կ'ըսեմ։

Պաշտօնական բերնէ ելած այս խոստովանութիւնը կասկած չկայ թէ ո՛չ մէկ մեկնութեան կը կարօտի։ Օսմանեան կայսրութիւնը չէր կրցած մարսել Բիւզանդիոնը իսկ հանրապետական Թուրքիան երբեք պիտի չկրնայ մարսել իր ներկայ սահմանները։ Պարապութիւններն ու ամայութիւնները լեցնելու համար եղած ճիգերն ալ սահմանուած են ամլութեան դատապարտուելու։ Համիտեան շրջանին կրետէէն եւ Կովկասէն բերուած Թուրքերու եւ Չերքէզներու վիճակը լաւագոյն փաստն է ատոր։ Մնաց որ Պալքաններէն եւ Ռուսիայէն եկած Թուրքերը երբեք չպիտի հաւանին երթալ ներքին գաւառները, մանաւանդ Սեբաստիայէն կամ Եփրատէն անդին։

Վերաշինական ծրագիրներ

Պարապութիւնը լեցնելու, ամայութիւնները չէնցնելու նպատակին կը ձգտին վերջին տարիներու վերաշինական ջանքերը։ Ամէնէն աւելի զարկ կը տրուի նոր երկաթուղիներու շինութեան՝ Անատոլուի գլխաւոր քաղաքներուն միջեւ։

Հանրօգուտ շինութեանց գործավար Բէճճեթ պէյ հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի այսօրուան Թուրքիոյ վերաշինական ծրագիրներուն մասին.

— Ղազիին գլխաւոր մտահոգութիւնն է ջուրն ու ինքնաշարժը։ Ձեռնարկած ենք ոռոգելու 2,500,000 հեքտար տարածութեամբ դաշտեր, այս երկրին տալու համար իր վաղեմի բարգաւաճումը։ Շատ չանցած մեր արտադրութիւնը պիտի եռապատկուի։ Արդի Թուրքիան կը գտնուի Կովկասի, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի եւ Հնդկաստանի ճամբուն վրայ։ Ինքնաշարժով թրանզիթը շուտով փոխադրութեան էական միջոց մը պիտի դառնայ։ Առանց զանց ընելու երկաթուղիները, պարտինք արդիական ըլլալ, եւ նոր Թուրքիոյ մէջ ստեղծել շուրջ 25 հազար քիլոմեդր երկայնութեամբ ճամբաներու ցանց մը, որով մեր երկրին մէջէն պիտի կատարուի ապրանքներու հսկայական երթեւեկ մը։

Գալով երկաթուղիներուն, 3500 քիլոմեդր երկաթուղի միայն ժառանգեցինք։ Այս թիւը 10 հազարի պիտի բարձրացնենք, ծախսելով 600 միլիոն ոսկի։ Ցարդ ծախսուած է արդէն 100 միլիոն ոսկի (մէկ ոսկին 12 ֆր. 50 է)։

«Այս չէ ամէնը. դեռ կան նաւահանգիստները։ Պիտի շինուին երեք նաւահանգիստներ, Սամսոն, Էրէյլի, Մէրսին. երեք ամբարտակներ՝ Տրապիզոնի, Ամասրայի եւ Ինէպոլուի մէջ. արժէք՝ 75 միլիոն ոսկի...։ Կարճ. ոռոգումի, ճամբաներու, երկաթուղիներու եւ նաւահանգիստներու համար ծրագրած ենք ծախսել 20 միլիառ ոսկի, ամէնէն ուշ 15 տարուան ընթացքին։ Պէտք է աճապարենք, Թուրքիան ամէնէն արդիական պետութիւնը եւ իսկական քառուղին դարձնելու համար Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ»։

Գործավարը իբրեւ փաստ կը ներկայացնէ զարդ կատարուած աշխատանքները։ Ութ տարի առաջ Էնկիւրիի մէջ ո՛չ ելեկտրականութիւն կար, ո՛չ փողոց, ո՛չ մայթ. Ազգային ժողովի անդամները 70 հոգի մէկ ննջարանի մէջ կը պառկէին։ Իսկ ա՞յժմ։

— Այո՛, պարոն նախարար, դիտել կուտայ թղթակիցը, ինչ որ կատարուած է գովելի է, բայց թերեւս աւելի դժուար պիտի ըլլայ նոյն փոփոխութիւնը կատարել 800,000 քառ. քիլոմեդր հողամասի մը վրայ։ Նիւթական փոփոխութիւնները չեն բաւեր, պէտք է փոխել նաեւ մտայնութիւնը մարդոց, որոնք դարաւոր եւ հնաւանդ սովորութեան վարժուած են...

— Այդ ալ կ'ըլլայ։ Արդէն եղած է։ Գացէք տեսէք կրթական նախարարը որ ինձմէ աւելի լաւ պիտի բացատրէ։ Մենք եւրոպական ազգ մըն ենք։

Աւելի մեծ յաւակնութիւն կարելի չէ երեւակայել։

Թղթակիցը աւելի իրատես է եւ չի հաւատար որ մէկ ծաղիկով գարուն կուգայ։ Էնկիւրիի վերաշինութիւնը չի նշանակեր ամբողջ Թուրքիոյ արդիացումը, գլխանոց փոխելը փաստ մը չէ գլուխներու փոխուելուն. վեց տարուան մէջ կարելի չէ եւրոպական ազգ դարձնել ցեղ մը, որուն գլխուն մէջ կոշկոռ կապած են ասիական վայրենի բարքեր ու բնազդներ, որոնք դարերու խորէն կուգան։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀՕՄԻ 1928-29 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

ԼԸ ԿՈՏԻՆԻԷԹ.— Ինչպէս Ֆրանսայի բոլոր նախակրթարաններ, Գարակէօզեան Հօմի ... Յուլիս 31ին փակեց իր դպրոցական տարին։

Բնականոն տարի մը եղաւ այս. ֆրանսական եւ հայկական դասընթացքները շարունակուեցան զուգընթացաբար, յուսալով զիրար ամբողջացնել։ Ֆրանսերէն լեզուի մէջ տղոց յառաջդիմութիւնը զգալի է։ Բացի աշակերտութենէն, ներքին արհեստաւորութիւնն ալ ունեցաւ կանոնաւոր լեզուական դասաժամեր։

Հօմի ֆրանսական դպրոցի ձգտումն է տղաքը հասցնել պաշտօնական certificat d'études primaireի քննութեան։ Այս տարի մէկ սան միայն ... քէէռի համայնական վարժարան յաճախելով կրցաւ այդ քննութիւնը յաջողութեամբ անցնիլ։ Գալ տարի մէկէ աւելի տղաք պիտի պատրաստուին այդ ... ութեամբ. բայց կը յուսանք յաջորդ տարիներուն Հօմի մէջէն հասնիլ այդ արդիւնքին։

Տարուան ընթացքին Հօմի աշակերտութեան թիւը ութսուն մօտ էր, իսկ ներքին արհեստաւորութեանը 25ի շուրջ։ Այս թիւերը որոշ չեն, որովհետեւ տարուան ընթացքին իսկ արտաքս ... ման մեկնողներ կամ արհեստ ... հանուողներ գոյութիւն ունեցան։ Հօմ ատկէ զատ դժբախտութիւն ալ ունեցաւ այս տարի. ձմեռուան կրփի համաճարակին տալու իր առաջին զոհը,— Միհրան Քէչէճեան, մէկը իր ներքին արհեստաւորներէն։

Ներկայ արձակուրդային ... ջանին իսկ 20ի մօտ աշակերտ ... կ'անցնին ներքին արհեստաւ ... ները — կօշկակարատուն, ...

...տաղձագործարան, ...կամ մօթէօռ — եւ ա-...պիտի ընտրուին այն-...գեստ սաներ, որոնց հա-...բագմաթիւ դիմումներ կա-...ծ են Ֆրանսայի ամէն ...Հօմի վարչութիւնը ...ական թիւի մը նկա-...դժբախտաբար կը ստիպ-...մերժել շատ մը դի-...որոնք իրաւամբ կրնա-...առնուիլ։

...ցարդ բացի Պոլիս Թող-...սանեակ մը արհեստաւոր ...Ֆրանսայի մէջ զետեղ-...են 65է աւելի արհեստաւոր ...մեծ մասով փարիզ՝ ...մասը ինքնաբաւ ե-...արդէն։ Ըստ իրենց զբա-...հետեւեալ կերպով ...ած են ասոնք. — դեր-...8, կօշկակարներ 7, կա-...տաղձագործներ 6, հա-...խմորագործ, խոհարար-...7, ոսկերիչ-արձանագործ՝ 8, ...ներ՝ 7, ելեկտրա-...գործաւորներ 5, պար-...երկրագործական գոր-...ներ 6, լուսանկարիչ 4, ...ագործ 8, աշխատաւորներ 4, ...ի եւ կաշեղէնի գործա-...4, գրաշարներ 3, երկա-...2, ժամագործ 2, որմնա-... 1։

...գալ տարի սան մը եւս պիտի ...փարիզ Մխիթարեան վար-...ը։

...գործնական նկատումներով, ...ած է վերօյիշեալ սանե-...շատերուն համար դիմում ...տարել պատկանելու իշխանու-...ան, ձեռք ձգելու համար ...նսական քաղաքացիութեան ի-...ւնքը։

...փարիզաբնակ սաները սովո-...թիւնը ունին ամիսը անգամ ...շաբաթ իրիկուն մը հաւաք-...ու սեղանի մը շուրջ, ուր ներ-...կ՚ըլլան իրենց վարիչ կամ ու-...ցիչներէն ոմանք։ Ասիկա կը ...այէ անոնց մէջ անխախտ պա-...ու ընկերական կապերը։ Վեր-...այս հաւաքոյթներէն տեղի ...ցաւ նոյնիսկ Պ. Մ. Գարա-...եանի հրաւէրով եւ անոր նա-...գահութեան տակ։

Ըստ սովորութեան, Հօմի կր-...կան տարին կը փակուի մար-...հանդէսով մը եւ մրցանակա-...խութեան օրով։

Մարզահանդէսը տեղի ունե-...յուլիս 21ի կիրակին. տղոց ...քին համաձայն տեղի ունե-...զանազան մրցումներ եւ խա-..., ինչպէս հաղորդած եմ ժա-...անակին։

Այս տարուան զանազան խըմ-...կան խաղերու, ինչպէս նաեւ ...էսի օրը տեղի ունեցող դրօշ-

արշաւի մէջ յաղթական եղած են աշակերտութեան զոյգ թիւ խումբերը անզոյգ թիւ խումբերուն վրայ. յաջող կողմը իբրեւ տարուան յաղթական ստացաւ անօթ մը։

Փարիզաբնակ արհեստաւորներն ալ կը մասնակցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի զանազան խումբերուն եւ մրցահանդէսներուն։ Այսպէս վերջերս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզեան մրցահանդէսին մասնակցած է Հօմի նախկին սաներէն Միհրան Ղազարեան, որ 3000 մեդրի եւ 1500 մեդր վազքերուն մէջ շատ փայլուն կերպով առաջին հանդիսացած է։

Օգոստոս 4ի կիրակին Վիլ-օ-Պլէռի քաղաքապետին նախագահութեան տակ եւ բարերարին ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ զուտ ֆրանսական մրցանակաբաշխութեան հանդէս մը, ուր երգերու կարգին ներկայացուեցան երկու դպրոցական խաղեր եւ եղան արտասանութիւններ.

Փ. ՍԱՆ.

ԱՌԵՒՏՐ. ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 Օգոստոս (Սեփ. Թղթ.) — Մայիսի սկիզբէն ի վեր, ծանր տագնապ մը կ՚անցընէ գործի հրապարակը, իբրեւ հետեւանք Ամերիկայի նոր եւ չտեսնուած մաքսին։

Արդարեւ այդ սակացոյցով, նոր տեսակի ապսպրանքներու իւրաքանչիւր քառակուսի ոտնաչափին վրայ 50 սէնթ մաքս է դրուած. իսկ հին եւ բարձր ապրանքներու մաքսը, որ 1922 թուականէն ի վեր հարիւրին 55 էր, այժմ բարձրացած է հարիւրին 60ի։

Ամերիկայէն հասած հեռագիրներու հետեւանքով, շատ մը առեւտրական տուներ ելեք ամիսէ ի վեր իրենց գնումները դադրեցուցած են թէ Թաւրիզի եւ թէ Պարսկաստանի միւս կեդրոններուն մէջ։

Այդ պատճառներով, Գորավանի եւ Նման տեսակի ապրանքները զգալապէս անկում ունեցան. իսկ ընդհակառակն, բարձր տեսակի մասնաւորաբար հին ապրանքներու պահանջն ալ աւելի շատ եղաւ։

Հրապարակի վրայ Ամերիկայի համար աւելի քիչ գնողներ կային, քան միւս երկիրներու, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ։ Յուլիս 13ին Պոլսոյ պարսիկ վաճառականներէն շատերը հեռագրական կարգադրութիւն ստացան առժամապէս դադրեցնելու գնումները եւ այլեւս ապրանք չուղարկելու Բաթումի վրայով։ Սովետական «Բիւրօ Պերս» փոխադրական ընկերութիւնն ալ իր կարգին աւելի քան երկու շաբաթէ որ այդ գծով ապրանք չընդունիր։

Ասոր պատճառներն ալ ռուս եւթուրք առեւտրական յարաբերութեանց խանգարումը եւ Ռուսաստանի վերջին դէպքերը կը համարուին։

Պարսկաստանի վաճառականները անհամբեր կը սպասեն Ամերիկայի մաքսի խնդրի վերջնական կարգադրութեանը։ Ինչպէս յայտնի է, նոր սակացոյցը վաւերացուած է Երեսփ. Ժողովին կողմէ, բայց Ծերակոյտին եւ Նախագահ Հուվրի կողմէ դեռ հաստատուած չէ։

Ուրեմն, Թաւրիզի շուկայի վիճակը անկայուն է, որովհետեւ դուրսէն խնդրանք քիչ կայ, եւ միւս կողմէ վաճառականներու մեծ մասը ամառանոցները կը գտնուին։

*** Չորս ամիսէ ի վեր անգլիական ստերլինը անընդհատ բարձրանալով, հասած է 56 ղռանի. մինչ ուրիշ տարիներ այս օրերուն 40-46 ղռան էր։

Ստերլինի այս բարձրացումը որոշ չափով ազդած է նաեւ ֆրանքին, տոլարին եւ ուրիշ դրամներու վրայ. իսկ ռուսական չէրվոնեցը Թաւրիզի շուկային մէջ երեւցած օրէն թաւալգլոր իջնելով, այսօր հասած է 18 ղռանի։ Շատ հաւանական է, որ այդ 18 ղռան արժող չէրվոնեցը մօտերս իջնէ միւս սովետական դրամներու արժէքին եւ Թաւրիզի շուկային մէջ ծախուի իբրեւ թուղթի կտոր։

Կ՚արժէ աւելցնել, որ ռուսական չէրվոնեցը իր բոլոր դժբախտութեան հետ միասին, իր գլխին «նստած» ունի Թաւրիզի շուկային մէջ սովետական դրամատունը, ուր աւելի, շատ պաշտօնեաներու ուղղտ ռոճիկներ հայթայթելով, իրարու գէմ դաւեր լարելով կը զբաղին, քան առեւտրական գործով։

ՔԻՐՍ

ՀԱՅՈՒՀԻԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Օր. Աշխէն Նազարէթեան որ դեռ չորս տարի առաջ, բառ մը ֆրանսերէն չէր գիտեր, մեծ յաջողութեամբ աւարտած է La Chapelleի Ֆր. բարձրագոյն նախակրթարանը, 12 ուսանողուհիներու մէջ հանդիսանալով առաջին։

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ՈՒՂՏԵՐՆ ԱԼ ԿՐԿԷՍ Կ՚ԻՋՆԵՆ

Այս շաբթուան ընթացքին, Պոլսոյ մէջ կը սկսին ուղտերու հրապարակային մրցումներ ու կռիւներ։

Առաջին անգամն է որ Պոլսոյ մէջ տեղի կ՚ունենայ նման ուղտարշաւ մը, կազմակերպուած Ամերիկեան ընկերութեան մը կողմէ, որ կը յուսայ այս կերպով զբօսաշրջիկներ քաշել դէպի Վոսփոր։

Ուղտերու կռիւը հետեւեալ կերպով տեղի կ՚ունենայ։

Նախ կրկէս կը բերեն երկու արու ուղտեր։ Անոնցմէ մէկը շղթայով կը կապեն ամուր ձողի մը, մինչ միւսը կը ձգեն ազատ։ Ցետոյ հրապարակ կը հանեն էգ ուղտ մը։

Ազատ մնացած ուղտը այն ատեն կը սկսի ուղտային սիրոյ ջերմ հաւաստիքները մատուցանել օրիորդ ուղտին, մինչ անգթօրէն կաշկանդուած ուղտը կը նեղսրտի, կը զայրանայ, անհամբեր կատաղութեան նշաններ ցոյց կուտայ, նախանձի որդը կը կրծէ զինք, փ՚ռնայ խեղճ անասունը, կը ճգնի տապալել ձողը, փրցնել, փշրել իր շղթան ի մեծ ուրախութեան հանդիսատես վայրենիներու (ներողութիւն) մարդոց։ Եւ երբ կենդանին հասած կը նկատուի գերագրգռութեան գերանասնային... աստիճանին, կը փրցնեն անոր շղթան, մինչ միւս կողմէ, կրկէսէն կը հեռացնեն էգ ուղտը։ Այս պահուն է որ կը սկսի ներկայացման երկրորդ արարը, թերեւս ամէնէն հետաքրքրականը մարդոց համար, որովհետեւ ամէնէն վայրագը։

Կատղած ուղտը կը յարձակի իր հակառակորդին վրայ ու մոլեգին պայքար մըն է ծայր կուտայ երկուքին միջեւ։

Չորքոտանի մարտիկները փոխադարձաբար իրարու վրայ կը նետուին, զիրար կը հարուածեն, կը խածնեն, կ՚ոռնան վիրաւոր գազաններու պէս ու կը փորձեն իրենց երկար վիզը անցընել հակառակորդին փորին տակ, զայն վեր հանելու եւ կռնակի վրայ տապալելու ու յետոյ, ճզմելու համար ագացիի անխնայ հարուածներով։

Ի մեծ տխրութիւն հանդիսատես մարդկայնոց, դժուար թէ կռիւը վերջանայ հակառակորդներէն մէկուն մահովը։ Որովհետեւ, երբ անոնցմէ մէկը կը հաստատէ միւսին գերակշռութիւնը, կը փութայ արագօրէն բռնել փախուստի ճամբան եւ ապաստան փնտռել տուն մը որ յատկապէս բաց ձգուած է այս դիտումով։

ՔԱՅԼ ՄԸ ԵՒՍ ԴԷՊԻ ՅԱՌԱՋ

Առանց սպասելու հինգ հարիւր նոր բաժանորդներու լրացման, որ ընթացք առած է արդէն, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը կը փութայ հաղորդել իր ընթերցողներուն ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը։

Լրացնելու համար եղած կամ նախատեսուած բաժինները, մեր խմբագիրները եւ խումբ մը աշխատակիցներ սիրայօժար ստանձնած են հետեւեալ պարտականութիւնները.—

1. Քաղաքական եւ կուսակցական խնդիրներ.— *Կարօ Սասունի։*
2. Հայաստան (*տեսութիւններ եւ վերլուծումներ*).— *Ս. Թաթուլ։*
3. Մեր Հարեւանները - Թուրքիա.— *Հրանտ-Սամուէլ։*
4. » » Խ. Միութիւն եւ Կովկաս.— *Ա. Ա.:*
5. Գրական կեանք (*տեսութիւններ*).— *Մկրտիչ Պարսամեան։*
6. Կեանքը գաղութներու մէջ.— *Լեւոն Մօզեան։*
7. Ընկերային շարժում.— *Մկրտիչ Երիցանց։*
8. Ընկերվարութիւն եւ Աշխատանք.— *Վազգէն Շուշանեան։*
9. Գրական եւ գեղարուեստական շարժում (*Ազգային եւ միջազգային*).— *Մկրտիչ Երիցանց եւ Շաւարշ Նարդունի։*
10. Ցեսակցութիւններ եւ Պըպտումներ.— *Վազգէն Շուշանեան՝*

Խոստացած է պարբերաբար աշխատակցիլ նաեւ՝ ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ։

Այս տեւական գլուխներուն, հետ, պիտի շարունակուին ցառաջի միւս բոլոր բաժինները,— Ելմտական Ասուլիս (*Մ. Տ.*), Բժշկական Ասուլիս (*Բժ. Շ. Այվազեան*) *եւն., ինչպէս և* մասնաւոր Թղթակցութիւնները (Նամակներ) *որոնք արդի լրագրութեան Ջիղը կը կազմեն։*

Այս կարգադրութեամբ, «Յառաջ»ի հին ու նոր, հեռաւոր թէ մօտաւոր աշխատակիցները հնարաւորութիւն պիտի ունենենան աւելի ազատ ու լայն չափով շարունակելու իրենց թանկագին աջակցութիւնը։

Պիտի ջանանք նաեւ «Յառաջ»ի կիրակիները յատկացնել առանձնապէս գրական նիւթերու։

Հետզհետէ կը հաղորդենք ուրիշ մանրամասնութիւններ։

ՁԱՅՆ ՄԸ ՏԷՐ ՁՕՐԷՆ

... Խմբագիր

ՏԷՐ ԶՕՐ, 12 օգոստոս — «Յառաջ»ի 23 յուլիս թիւին մէջ կարդացինք թէ Պերլինի գաղթային Միութեան վարչութիւնը հանգանակութեան սկսած է ինչպէս Անատոլուի, նոյնպէս եւ Տէր Զօրի բեկորներուն համար։

Ուրախ ենք եւ շնորհակալ որ, մեր ամէնուն սրտէն խօսող եւ մեր բոլորին սիրելի «Յառաջ»ը արթնաթէ վտակի մը նման հոսող լեզուովը, կրցաւ վերջապէս, անապատի սա հեռաւոր անկիւնը նետուած անմխիթար հայ բեկորներու տկար ձայնը, այլ սակայն սրտառուչ աղաղակը հասցնել, լսեցնել մինչեւ բախտաւոր գաղութներու ոստաններէն ներս։ Ու սկսաւ գործը, ինչ որ ըսել է թէ կէս եղաւ, քանի գիտենք թէ գործի մը սկսիլ կը նշանակէ կէս ընել զայն։

Ցիշեալ Միութենէն այս վերապրողներու անունով ձեզի ուղղարկուած թիւ 267.394 չէքը՝ 59 տոլար 35 սէնթ, առ այժմ թող մնայ ձեր մօտ։ Այս առթիւ կուզանք խնդրել որ գործը առաջ տանէիք աւելի լայն սահմանով եւ քանի մը ուղղութեամբ։ Ինչպէս այնքան գեղեցկօրէն կ՚ըսէիք ձեր խմբագրականով— կենքահայրութեան մրցում մը բանալ — այստեղ եկեղեցիի-դպրոցի եւ գերեզմանատան սեփական գետնի մը գնման եւ կառուցման համար։ Թող այդ 59 տոլարը պահուի ձեր մօտ, ուժ տրուի Պերլինի Գաղթային Միութեան վարչութեան 16 յուլիս թուակիր նամակով եղած առաջադրութեան, որով կը փափաքէր որ՝ գործը աւելի գործնական եւ հաստատուն հիմի մը վրայ դնելու եւ յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար, յատուկ մարմին մը կազմուիւգրուած էր նոյնպէս թէ վարչութիւնը հանգանակութիւնը կը շարունակէ եւ յոյս կայ որ այս գումարը պիտի աւելնայ։ Անշուշտ կը գրէք մեր այս փոքրիկ համայնքի կողմէ այդ սրտցաւ Միութեան եւ կը հաղորդէք մեր շնորհակալութիւնն եւ շարունակելու խնդրանքը։

Մեր փոքր գաղութին անմիջական կարօտութիւններն են. — Սեփական եկեղեցի-դպրոց եւ գերեզմանատուն. չորս հարիւր թրք. ոսկիի չափ գումար մը։ (40 45 հազար ֆրանք)։

Թղթակից

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ, ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀՔԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՁԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՊԱԿԱՆԱԾ ՕԴԸ

(Իրական պատմութիւն)

...Նիքոլսկոյէի մէջ, գիւղին ...էր։ Բնակիչները գացին ...տարագի։ Կալուածին բակին ...մնացին միայն ագարակին ...սուհին, վերակացուն, եւ ա-...ծառան։ Սպասուհին գնաց ...ջուր բերելու։ Հորը բա-...մէջ էր։ Չկրց ու բռնել դոյլը ...կը քաշէր, ինկաւ, զարնուե-...հորին պատին եւ պարանը ...ուց։ Աղջիկը դարձաւ տուն ...ւաւ վերակացուին.

— Աղեքսանդր, բարեկամս, ...իջիր. դոյլը մէջը ձգեցի։

— Դուն ինքդ ձգեցիր, պա-...խանեց Աղեքսանդր. քեզի ...այ երթալ առնել։

Աղջիկը ըսաւ թէ, քանի որ ...պէս է, ինքն իսկ պիտի իջ-...հորը, միայն թէ մէկը թող ...այ պարանը բռնէ։ Վերակա-...մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Լաւ ուրեմն, երթանք։ Դեռ ...ճաշած. վախ չկայ, որ քեզ վար ձգեմ. եթէ ճաշէն յետոյ ըլլար, թերեւս ուժ չունենայի։

Պարանի մը կապեց գաւազան մը։ Աղջիկը հեծաւ գաւազանին վրայ, պլլուեցաւ պարանին եւ սկսաւ հորն իջնալ։ Վերակացուն կը բռնէր պարանին միւս ծայրէն։ Հորը 12 ոտքէն աւելի խորութիւն չունէր, անոր ալ երկուքը ջուր։ Վերակացուն մեղմօրէն կը սահեցնէր պարանը միշտ հարց տալով,

— Տակաւի՞ն,

Խորէն աղջիկը կը պոռար.

— Քիչ մըն ալ։

Վերակացուն յանկարծ զգաց թէ պարանը կը թուլնայ. աղջիկը կանչեց. չէր պատասխաներ։ Հորին մէջ նայեցաւ և տեսաւ որ անոր գլուխը ջուրին մէջ, ոտքերը օդին մէջ էին։ Սկսաւ պոռալ եւ մարդ կանչել։ Բայց մարդ չկար։ Միայն ձիապանը հասաւ։ Վերակացուն ըսաւ անոր որ հսկէ ճախարակին. եւ ինքն իսկ գաւազանին վրայ հեծնելով, իջաւ հորը։

Բայց հազիւ թէ ձիապանը ձգած էր որ վերակացուն հասնի ջուրին, նոյն բանը պատահեցաւ։ Վերակացուն թող տուաւ պարանը եւ գլխուիվ ինկաւ աղջկան վրայ։ Ձիապանը աղաղակներ արձակեց, վազեց եկեղեցի մարդ կանչելու օգնութեան։ Պատարագը վերջացած էր եւ մարդիկ դուրս կ՚ելլէին։ Գիւղացի կիներ եւ այրեր հորը վազեցին։ Բոլորը զիրար կը հրմշտկէին, ամէն մէկը իր կարծիքը կը պոռար, բայց մարդ չէր գիտեր ինչ ընել։ Երիտասարդ գիւղացի մը՝ Իվան ճեղքեց բազմութիւնը, բռնեց պարանը, գաւազանին երկու կողմերուն վրայ կեցաւ, գօտիով ինքզինքը կապեց պարանին։ Երկու հոգի զայն վար կ՚իջեցնէին։ Միւս բոլորը հորին մէջ կը նայէին, տեսնելու համար թէ ինչ պիտի պատահի։ Երբ Իվան հասաւ ջուրին երեսը, թողուց պարանը եւ գլխիվայր ինկած պիտի ըլլար, եթէ գօտին զինքը չի բռնէր։ Բոլորը պոռացին.

— Վեր հանեցէք։

Ու զայն հորէն դուրս քաշեցին. գիւակի պէս կախուած էր գօտիէն։ Գլուխը կախուեր էր եւ հորին պատերուն կը զարնուէր։ Դէմքը կապուտցեր էր։ Պարանը քակեցին և զայն պառկեցուցին գետնին վրայ։ Կը կարծէին թէ մեռած է։ Բայց ահա, յանկարծ խոր հառաչ մը արձակեց, հազաց եւ ինքզինքը գտաւ։

Ուրիշներ ալ ուզեցին հորն իջնել, բայց ծեր գիւղացի մը յայտնեց թէ անկարելի էր, որովհետեւ հորին մէջ գէշ օդ մը կար, թէ ապականած այդ օդը կը սպաննէր մարդերը։ Այն ատեն, գիւղացիները վազեցին, ձողեր բերին եւ փորձեցին աղջիկն ու վերակացուն դուրս հանել։ Մէկուն կինը, միւսին մայրը կ՚ողբային։ Ամէն մարդ կը ջանար զանոնք հանդարտեցնել։ Գիւղացիները վերջապէս յաջողեցան, ձողին ծայրը զրուած կեռերով, դուրս հանել վերակացուն և սպասուհին։ Երկուքն ալ մեռած էին։

Աւելի յետոյ, հորը քննելով, տեսան թէ անոր օդը, ապականած էր իրօք։

(Խօսակցութեան նիւթ)

Ապականած օդը այնքան ծանր է որ ո՛չ մարդ, ո՛չ ալ անասուն չեն կրնար անով ապրիլ։

Ստորերկրեայ վայրեր կան ուր այս օդը կը հաւաքուի եւ ուր մարդ կը մեռնի անմիջապէս երբ դիպուածաւ հոն գտնուի։

Նափոլիի մօտերը քարայր մը կայ, որուն յատակը, մինչեւ 2 ոտք օդը ապականած է։ Անկից վեր մաքուր է օդը։ Եթէ մարդ մը մտնէ հոն, չի մնասուիր, բայց եթէ շուն մըն է հոն մըտնողը, անմիջապէս շնչահեղձ կ՚ըլլայ։

Ուրկէ՞ կուգայ այս ապականած օդը։ Ան կը կազմուի մեր շնչած օդէն։ Եթէ բազմաթիւ անձեր հաւաքուին նոյն սենեակին մէջ, որուն դռները եւ պատուհանները փակուած ըլլան, այնպէս որ մաքուր օդ ներս չմտնէ, հոն պիտի կազմուի ապականած նոյն օդը, որ Նիքոլսկոյէի հորին մէջ, մարդերը կը սպաննէր։

Հարիւր տարի մը կայ. Հնդիկները գերի բռնեցին 146 Անգլիացիներ։ Զանոնք բանտարկեցին գետնին տակը, քարայրի մը մէջ, ուր օդ չէր բանէր։

Քանի մը ժամ յետոյ, բանտարկեալ Անգլիացիները սկսան շնչահեղձ ըլլալ, եւ գիշերը վերջանալու մօտ, անոնցմէ 123ը մեռած էին։ Գալով մնացեալներուն, քարայրէն դուրս ելան հիւանդացած, կիսամեռ։ Սկիզբը, քարայրին օդը մաքուր էր։ Բայց երբ բանտարկեալները շնչեցին անոր ամբողջ օդը, որ չէր փոխուեր, հոն կազմուեցաւ ապականած օդ մը, ինչպէս հորին մէջ ու մեռան։

Ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ որ մաքուր օդը կը փոխուի ապականած օդի, հոն ուր բազմաթիւ անձեր կը հաւաքուին։ Պատճառն այն է որ երբ մարդ կը ներշնչէ մաքուր օդը, կ՚արտաշնչէ ապականած օդ։

ԼԷՕՆ ՏՈԼՍՏՈՅ

ւելով ուղղուեցան դէպի Լացի Պատը, անցնելով փողոցներէն Ապու Մատիանի Վաքֆին, որուն կը պատկանի պատին դիմացի սալայատակը։

Սալայատակին վրայ կեցած փայտէ սեղան մը շրջուեցաւ եւ կոտրտուեցաւ ամբոխին կողմէ, յետոյ Պատի ճեղքերուն մէջ զետեղուած թուղթեր՝ որոնք աղօթքներ եւ մաղթանքներ կը պարունակէին, առնուելով այրուեցան։ Իսլամներու այս յարձակումին ատեն երեք Հրեաներ կ՚աղօթէին Պատին առջեւ։ Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, սխալ է թէ անոնք յարձակումի ենթարկուեցան եւ վիրաւորուեցան։

*** Սիոնական կազմակերպութեան կեդրոնական մարմինը զեկոյցով մը հետեւեալ կերպով կը պատմէ դէպքը.

Հինգշաբթիի տօնին առթիւ հրեայ երիտասարդներ ցոյցի համար ուղղուեցան դէպի Պատը, ոստիկաններու ընկերակցութեամբ եւ հոն կարդացին նախապէս Թէլ-Ավիվի մէջ քուէարկուած բանաձեւերը, որոնցմով կը բողոքէին թէ Պաղեստինի կառավարութիւնը չի կրնար երաշխաւորել Հրեաներու իրաւունքները՝ ազատօրէն եւ առանց խանգարուելու պաշտամունք կատարելու համար Պատին առջեւ, ինչպէս նախատեսուած է Պաղեստինի հոգատարութեան ուխտին մէջ։ Բանաձեւերը կարդացուած ատեն ոստիկանութիւնը ներկայ էր. ասկէ զատ անոնց պատճէնները նախապէս հաղորդուած էին իշխանութեանց, ու ցոյցը անցաւ առանց միջադէպի։ Ցոյցը երբեք թշնամական հանգամանք չունէր Արաբներուն դէմ։

Ուրբաթ օր կառավարութիւնը արտօնեց որ իսլամները ցոյց մը ընեն, թէեւ յայտնի էր թէ ատիկա պիտի ուղղուէր Հրեաներուն դէմ եւ կարգը պիտի խանգարուէր։ Ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել ցուցարարները։ Պատին առջեւ աղօթող Հրեաները փախան եւ կրօնաւոր մը յարձակումի ենթարկուեցաւ. եբրայական աղօթագիրքեր եւ Սաղմոսներ պատռտուեցան եւ մաս մըն ալ այրուեցան հարիւրաւոր Արաբներու կողմէ, որոնք Հարէմի մզկիթէն դէպի Պատ տանող ճամբով եկած էին։ Ո՛չ մէկ ձերբակալութիւն կատարուեցաւ։

Շաբաթ առաւօտ, Հրեաներու աղօթքին ատեն, շարունակ Արաբներ կ՚անցնէին Պատին առջեւէն, լրջօրէն խանգարելով հաւատացեալները։

*** Օգոստոս 15ը տարեդարձն է Սողոմոնի տաճարին կործանման՝ Քրիստոսէ առաջ 586 թուականին՝ Բաբելացիներուն կողմէ։ Կ՚ըսուի թէ Լացի Պատին վարի մասերը մնացած են Սողոմոն Թագաւորի օրերէն։

Ռուսական վէճը եւ Ճափոն

Թոքիոյէն կը հաղորդեն թէ ճափոնական ուժեր կը յառաջանան դէպի հիւսիս, Մանչուրիոյ հարաւային երկաթուղիի երկայնքէն, ամէն պատահականութեանց հանդէպ պատրաստ գտնուելու համար։

Միւս կողմէ չինական կարեւոր ուժեր կ՚ուղղուին դէպի հիւսիս, Թիէն Ցին-Փուքէու երկաթուղիի շրջանին մէջ։ Չինական հինգ առեւտրական նաւեր հրաման ստացան զինուոր փոխադրելու։

ՃԵՐՄԱԿ ՌՈՒՍԵՐԸ ՌՈՒՍԻԱ Կ՚ԱՐՇԱՒԵՆ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» օգոստ. 19 թիւով կը գրէ թէ Ճերմակ Ռուսերը սահմանն անցած ըլլալով, ետ մղուած են կարմիր բանակին կողմէ։ Թերթը կ՚ըսէ թէ Չինացիները յատկապէս կը գործածեն Ճերմակ Ռուսերու բանակը, որպէսզի պատերազմի մղեն Ռուսիան։ «Իզվեստիա» կը հերքէ թէ կարմիր զինուորները Մանչուրիա արշաւած են։

Մոսկուայի մամուլին ոճը երբեք պատերազմ չի բուրեր, իսկ գործարանի բանուորները իրենց հաւաքոյթներուն եւ բանաձեւերուն մէջ շատ մեղմ լեզու կը գործածեն, ըսելով որ իրենք աւելի ժամ պիտի աշխատին՝ օգնելու համար Հեռաւոր Արեւելքի զինուորներուն։ Չինական ճակատի մասին շատ քիչ լուրեր կը հրատարակուին, եւ ժողովուրդը անտեղեակ կը պահուի անցուդարձերէն։

ՑՈՐԵՆԻ ՍՈՎ

Խորհրդային մամուլը չինական կռուէն աւելի կարեւոր կը նկատէ ցորենահաւաքման դժուարութիւնները։ Ուքրայնայէն, Կովկասէն, Վոլգայէն եւ Սիպերիոյ ցորենաշատ գաւառներէն հասած լուրերու համաձայն, սպասուածին կէսին չափ ալ ցորեն չէ հաւաքուած։

Նախագահ Ստալին գուշակած էր թէ խորհրդային կառավարութիւնը անցած տարուանէն 6,000,000 թոնօ աւելի ցորեն պիտի հաւաքէ, մինչդեռ իրականութիւնը բոլորովին հակառակը ցոյց կուտայ։ Խորհրդային կառավարութիւնը իր գաւառի գործակալներուն հրահանգ տուաւ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնել գիւղացիներուն դէմ։

«Իզվեստիա» կ՚ըսէ թէ Ուքրայնայի մէջ տակաւին ցորենահաւաքումը չէ սկսած։ Խէրսոն, որ նախապէս ցորենի հարուստ շրջան մըն էր, դեռ խոստացուած քանակին 100էն 20ը միայն կրցած է հայթայթել։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի իշխանութիւնները վերջին օրերս քանի մը հարիւր քաղուածեան նոխազներ ձերբակալեցին՝ խանութներու առջեւի «պոչ»երուն վերջ տալու եւ գիները աժանցնելու համար։ Հակառակ անոր որ բանջարեղէնի եւ պտուղի* եղանակն է, գիները շատ սուղ կը մնան, երբեմն նոյնիսկ քառապատիկ սուղ։ Ձերբակալուեցան 150 գործակցականի պաշտօնեաներ, խուզարկուեցան 20 մասնաւոր առեւտրականներու խանութներ, ձերբակալուեցան 46 հոգի եւ գրաւուեցան 25000 մեդր հիւսուածեղէն, որոնք շատ բարձր գիներով կը ծախուէին։

Տրոցկի մահուան դատապարտուած?

Պելկրատի «Վրէմիա» թերթը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Տրոցկիի հետ, որ յայտարարած է.

— Բարեկամներս ըսին ինծի թէ կէփէուն մահուան դատապարտած է զիս եւ ամէն միջոցով կը ջանայ Ռուսիա քաշել զիս։

Կայծակ Ալպեաններուն վրայ

Կիրակի կէսօրէ վերջ փարիզեան լրագրող մը՝ Րօշա - Ռընիզ եւ եղբայրը, 20 տարու Զուիցերիացի Ֆլէօրիի ընկերակցութեամբ Մոն Պլանէն վեր կը բարձրանային։ Ճամբուն երեք քառորդը առած էին արդէն, երբ սաստիկ փոթորիկ մը պայթեցաւ եւ շատ չանցած կայծակ ինկաւ։ Ֆլէօրի կայծակնահար եղաւ եւ 500 մեդրէ վար ինկաւ։ Դիակը կարելի չեղաւ գտնել։ Երկու եղբայրներէն մէկը 35 մեդրէ վար ինկաւ եւ թեթեւ վէրքով մը ազատեցաւ, իսկ միւսը 20 վայրկեան նուաղած մնաց։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱՁՄԻԿ Հայր. Միութեան, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն։

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Լեւոն Մօզեան եւ Յ. Պուռնազեան

Նուագ, երգ, գաւառական եւ Գարահիսարի հարսնիք, խնջոյք, տեղական պարեր՝ կիներու եւ այրերու կողմէ։

Գաւառական նուագ ղեկավարութեամբ Պ. Քաջվարդ Սէր ճանեանի, քէմէնչէ, սանթուր, կիթառ եւայլն։ Ճոխ պիւֆէ։

ԸՆԿԵՐԱ-ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Իշխան Ենթակոմիտէի կողմէ, այս կիր. օր։ Մեկնում առաւօտեան ժամը 7.30ին։ Առնել թիւ 40 հանրակառքը (Թինէլէն) եւ իջնել Թէրմինիւս, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն։ Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները։ Մուտքի քարտերը ստանալու համար այժմէն դիմել ընկ. Յ. Ուզունեանի, Ճ. Կոտոյեանի եւ Հ. Միրզոյեանի։ Ճաշը միասին բերել։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ

կազմակերպուած Ս. Շամոնի Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը մէկէն մինչեւ իրիկուն Au Bon Coinի շքեղ պարտէզին մէջ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Բաբգէն։

Արտասանութիւններ, խմբերգ, պար, ճաշ-պանտ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վրէժ» խումբի կողմէ իր կազմութեան առաջին տարելիցին առթիւ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին։ Մանրամասնութիւնները վաղը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Սեբաստիոյ Նահ. Ուսումն. միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի Քոմիտէ-Տրամաթիք թատերախումբին։ Այս կիրակի ժամը 5.30ին սինէմա Նօվէլթիի մէջ։

Կը ներկայացուի՝ ՏՐԻԼԲԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ատեամանի Հայր. Միութեան կողմէ, ի նպաստ Սուրիա գտնուող չքաւոր հայրենակիցներու. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Cusset Transvaal պարտէզին մէջ, (Թէրմինիւս 7 թիւ Թրամուէյի)։ Արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, եւն.։

ՄՈՒՏՔ՝ 3 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

Կազմակերպուած Մարաշի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2ին, Պօմոն Սէն Ժիւլիէն. 10 Պուլվար Վիքթոր Հիւկօ, Լա Շօմիէրի ընդարձակ զովասուն պարտէզին մէջ։

Եւրոպ. պար եւ նուագախումբ. վիճակահանութիւն եւն.։

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց՝ Քանըպիէրէն առնել 7 կամ 8 թիւ հանրակառքերը

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի-լէ Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 9ին, 164 Ave. de Verdun, Իսի լէ Մուլինօ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin։ Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Արամ. Գառօնէ։ Նիւթ՝ «Ռուսահայ բանաստեղծութեան երեք շրջանները»։

Լիոնի Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին 262 Rue Duguesclin։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Գրադարանը տեղափոխուած է 262 Rue Duguesclin սրճարանի սրահը (նախկին գրադարան)։ Գրադարանը բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 7.30—8.30։

Մարսէյլ - Սէն Թ՚Անթուանի Ընկեր Գարօ խումբի ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Թէրմինիւս ճաշարան-սրճարանը (սինէմային դիմացը)։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզղատի եւ շրջականերու Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 6ին 164 Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ։ Փօրթ տը Վէրսայլէն առնել թրամուէյ թիւ 23, 32։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն և ընտրութիւն նոր վարչութեան, եւն.։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան Գրադարանի Յանձնախումբը, գիրքերու կազմութեան եւ կարգ մը բարեփոխութիւններու համար, կը խնդրէ իր ընթերցողներէն անմիջապէս վերադարձնել իրենց քով գտնուած գիրքերը։ Գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8—9։

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հին ու նոր անդամները այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 18 Rue de Meudon հայկական ճաշարանը։ Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին. Պառմօնիւմանթալի սրահը։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։ Օրակարգ՝ զեկոյց և նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թիւլէն, Մ. Ա.— 35։

Ալժէր, Ա. Խ.— 35։

Ժընեւ, Տիւ.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 11էն։

Քուրպըվուա, Տ. Զ.— Սկսանք ղրկել օգոստոս 12էն։

Թաւրիզ, Մ. Դ.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 10էն։

Լա կարէն, Հ. Ս.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 15էն։

Աղեքսանդրիա, Ն. Ղ.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 15էն։

Լա կարէն, Հ. Ս.— Սկսանք ղրկել երկրորդ նոր բաժանորդին Օգոստոս 16էն։

Ապատան, Հ. Յ. Դ.— Սկսանք ղրկել երեք նոր բաժանորդներուն։

Շավիլ, Յ. Մ.— 35։

Փիւժէ, Մ. Պ.— 35։

Սուլթանապատ, Վ. Յ.— 776 Ֆր. 25։ Կարգադրեցինք։

Պուէնոս Այրէս. Ս. Թ.— 10 փէսօ։

Պուքրէշ, Մ. Վ.— 205։

Տէսին, Գործ.— 300։

Լիոն, Յ. Ն.— 70։

Ժընեւ, Տիւ.— 200։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 23 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1040 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԵՌԵԼՆԵՐ ?

Աչքէ հեռու, սիրտէ հեռու համրանքներու վրայ նայուածք մը նետած ատեն, բնազդաբար մեր միտքը կ'իյնան նաեւ այն գաղութները, որոնք թէեւ աչքի տակ են, բայց կարծես մահուան դատապարտուած են իրենք զիրենք:

Այսպէս՝ Լոնտոնը, — Փարիզէն եօթը ժամ հեռու:

Բառին այսօրուան իմաստով գաղութ չունինք այս ոստանին մէջ: Զօրս հարիւր հայրենակիցներ տարիներէ ի վեր կը լողան այդ ծովուն երեսը: Մինչեւ հազար համրողներ ալ կան: ինչ որ ալ ըլլայ բուն թիւը, Լոնտոն հաստատուած հայութիւնը կը ներկայացնէ պատկեր մը որ, հոգեպէս, շատ ալ տարբերութիւն չունի Մուսուլէն:

Մեծագոյն մասով առեւտրականներ, Թրքահայ, պարսկահայ, ռուսահայ կամ հնդկահայ, Լոնտոնի Հայերը այս ժողովուրդին հետ իրենց կապը կը պահեն պարբերական ողորմութիւններով: կամ ժամով ու պատարագով: Հիներուն մէջ դեռ կը տեսնեն կարգ մը աւանդութիւններ, իսկ նորերը շատոնց հրաժարած են իրենց ինքնութենէն: Եթէ երբեմն հանդէսներ ալ սարքուին բարեգործութեան համար, նորերը այնտեղ կ'երեւան պարզապէս այս կամ այն դերը կատարելու համար, կարելի եղածին չափ խուսափելով «հայկականութենէ»:

Պատկերը շատ ալ տարբեր չէ Մանչեստրի մէջ, ուր երբեմնի կեանքէն մարմրուն կայծեր միայն մնացած են:

Նոյն յամր հոգեվարքին մատնուած է աւելի մօտիկ վայր մը Պրիւսէլը,— չորս ժամ հեռու Փարիզէն:

Ատեն մը զանազան շարժումներ փորձուեցան: Մինչեւ անգամ կանոնագիր խմբագրուեցաւ ազգային կազմակերպութեան համար, ընտրութիւններ կատարուեցան, եւ երիտասարդութիւնը կրցաւ գրաւել «դիրքերը»: Արդիւնքը՞,— Միայն վերջին տարուան մասին խօսելով՝ կատարեալ մեռելութիւն: Մէկ-երկու աւանդական երեկոյթներ ու պարահանդէսներ եւ ուրիշ ոչինչ: կամ գրեթէ ոչինչ:

Նոյնը եւ Անվէրսի մէջ, որ աւելի ամփոփ կեանք ունի և երիտ. Միութիւն մը:

Անցնելով Պերլին, քիչ մը աւելի մխիթարական իրողութիւններ կը տեսնենք: Այս գաղութը մինչեւ այսօր ալ կանգուն կը պահէ Ազգային Միութիւն մը, որ տեղական աշխատանքներուն հետ, կը հետեւի նաեւ ընդհանուր շարժումին:

Փրակայի մէջ ուսանողներ միայն ունինք, իսկ Վիեննա կը պարծենայ ճարպիկ առեւտրականներով, որոնք իրենց ազատ ժամերը կը սպառեն սրճարաններու մէջ, կա՛մ թուղթ եւ նարտ խաղալով, եւ կամ օրուան սակարկութիւնները շարունակելով: Այն ալ՝ թուրքերէն: Իտալիայէն՝ միայն Միլանը երբեմն ճիգեր կ'ընէ ինքզինքը մոռացութեան չտալու:

Միամիտ չենք: Շարժում եւ գործունէութիւն կարելի է սպասել այն գաղութներուն մէջ, ուր թարմ բազմութիւններ կան: Ուր ժողովուրդ եւ մանաւանդ երիտասարդութիւն ունինք: Լոնտոնը կամ Պերլինը որքան ալ ճարտարուորին, չեն կըրնար հաւասարիլ Մարսէյլի կամ Աթէնքի:

Բայց, այդ իրողութիւնը չի կրնար չքմեղացնել մեր թուած գաղութները: Անոնք ալ ունին գործունէութեան լայն ասպարէզ, եթէ ուզեն մտածել այդ ուղղութեամբ: Ու մանաւանդ, եթէ յիշեն թէ, իբրեւ աւելի բախտաւոր, պարտքեր ունին միւս անճար բազմութիւններուն հանդէպ:

Շիտակ ճամբան գտնելու համար, այդ գաղութները նախ ամուր շաղկապ իր պիտի ունենան իրենք իրենց մէջ, ներքին կազմակերպութեամբ եւ վարչութեամբ: Եւ այս՝ ամէնէն առաջ իրենք զիրենք փրկելու համար: Բաղդատաբար ամփոփ ըլլալով, մեծ դժուարութիւն ալ չպիտի քաշեն:

Այս տարրական պարտականութենէ յետոյ, իրենց ամէնէն նուիրական եւ կենդանի գործը պիտի ըլլայ եղբայրական աջակցութիւն անճար բազմութիւններուն: Բայց ոչ թէ աղքատին ողորմելու, հարիւր տալու, եւ «հազարապատիկ, բիւրապատիկ» օրհնութիւն լսելու համար, այլ պակաս մը լրացնելու, աշխատանք մը կատարելու, գործ մը արտադրելու հասուն գիտակցութեամբ: Միշտ աչքի առջեւ ունենալով որոշ ծրագիր մը:

Այդպիսի գործունէութեան մը հում նիւթերը ամէն օր կը ներկայացնենք «Յառաջ»ի մէջ: Յուլիս 25ին, անուն եւ հասցէ տալով, կը թելադրէինք թէ ո՛վ ի՛նչ կրնայ ընել: Օրինակ, Պելժիոյ գաղութին ուշադրութեան յանձնեցինք Քալամարիայի (Սելանիկ) 30 գաղթական ընտանիքներու պարագան: Լոնտոնի համար կ'առաջարկէինք ստանձնել Սինկրուի (Աթէնք) գաղթականներուն հոգատարութիւնը (հողի մը արժէքը, հազար սթերլին): Պերլինի կը թելադրէինք յանձն առնել քրտախօս Հայերու կամ Տէր Զօրի դպրոցին կնքահայրութիւնը: Վերջապէս, դպրոց մը Զախոյի եւ Տհոքի մէջ (Մուսուլ), որոնց վիճակը պարզեցինք երէկ: Ճարպ կապած Թէհրանը ինչե՛ր չի կրնար ընել Նոր Ջուղայի եւ Սպահանի հարիւր գիւղերու հինգ հազար թափառական մանուկներուն համար:

Այսպիսի աշխատանքներով միայն ողջ կրնան մնալ մեր յիշած ոստանները: Այլապէս, կը դառնան կենդանի մեռելներ, աւելի խղճալի քան անոնք որ ամէն միջոցէ զրկուած են, բայց ամուր ոգի մը ունին:

Ո՛վ պիտի բանայ ճամբան . . .

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍԿ ՄԵՐ ՎՆԱՍՆԵՐԸ...

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (օգոստոս 7).

— «Դիտելի է որ նախկին դաշնակից եւ ընկերակից պետութիւնները խիստ եւ դժուարահաճ կը գտնուին՝ վնասուց հատուցման գանձումներուն նըկատմամբ: Անգլիական Աշխատաւորական կառավարութիւնը՝ իր հարկատուներուն համար զըրկանք մը կը նկատէ հատուցման իր բաժնին քանի մը միլիոնով նուազեցումը:

Ֆրանսական կառավարութիւնը տեղի եւ անտեղի ամէն վայրկեան կը խօսի աւերուած նահանգներու մասին եւ պարտուածին կոկորդէն կը բռնէ՝ մինչեւ վերջին սանթիմը գանձելու համար: Այսպէս կը վարուին միւսներն ալ:

Սակայն, ամէնքն ալ, կարծես խօսքերնին մէկ ըրած, մոռցած են ուրիշ դաշնակիցի մը վնասուց հատուցումներուն գանձումը, որ շատ աւելի ստիպողականութիւն մըն է, քան դաշնակից պետութիւններէն ոեւէ մէկունը:

Այդ դաշնակիցը Հայաստանն է, որ իրենց հետ կռուած, զոհուած, աւերուած եւ իրենց հետ միասին, իբրեւ իրաւական պետութիւն, դաշնագիր ստորագրած է:

Թող մոլի չըսուի, թէ Հայաստան չկրցաւ ինքզինքը պաշտպանել եւ արժեցնել: Այսօրուան յոխորտացող պետութիւններէն շատերը պիտի չկըրնային ինքզինքնին պաշտպանել եւ արժեցնել, եթէ չըլլար ուրիշներու նիւթական եւ ֆիզիքական օժանդակութիւնը: Նոյն վիճակին մէջ չէի՞ն Ֆրանսա, Իտալիա, Պելճիքա, Ռումանիա եւ Սերպիա:

Դեռ աւելին: Այն հինգ միլիոնի գումարը, որ Գերմանիայէն փոխադրուեցաւ Փարիզ եւ որ ամբողջապէս հայ ժողովուրդէն յափշտակուած հարստութիւն մըն էր, դաշնակիցները յատկացուցին իրենց հպատակներու վնասուց հատուցումներուն, մոռնալով անոր իսկական իրաւատէրը:

Մինչ դաշնակիցները գերմանիոյ օձիքէն բռնած՝ կը շարունակեն նեղել զայն, որպէսզի իրենց կասկածելի առնելիքները գանձեն, անդին թոյլատրած են ու կը հանդուրժեն, որ աշխարհի ամէնէն ոճրապարտ կառավարութիւնը ո՛չ միայն մերժէ վնասուց հատուցում իրենց մէկ դաշնակցին՝ Հայաստանին, այլ նոյնիսկ շարունակէ յափշտակել շարժուն եւ անշարժ բոլոր հարստութիւնները, փոշիի նման հովին տալով անոր ամբողջ բնակչութիւնը:

Այո՛, պատերազմի վէճերը, գոնէ ըստ երեւոյթին, հաշուեյարդարի կ'ենթարկուին Եւրոպայի մէկ մասին մէջ, սակայն նոյնը չէ ուրիշ տեղերու համար: Մեծ պետութիւններու անմիջական շրջանակէն դուրս դեռ կը մնան ու իրենց ուրոյն զարգացումը կ'ունենան խնդիրներ որոնք հետզհետէ պիտի դառնան սպառնալիք մը հաշուեյարդարի ենթարկուած շրջաններուն համար եւս:»

ԹՈՒՐՔ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Թրքական պատժական նոր օրինագիրքը, որ օրինակուած է գերմանականին վրայէն, գործադրութեան դրուած է օգոստոս 20էն սկսեալ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏՕՈՒԸՍԻ՞ ԹԷ ԵԸՆԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պահանջած էր Վեցերու ժողով հրաւիրել: Այդ ժողովին մէջ Շթրէզէման շեշտակի դրաւ երկու պահանջներ. 1.— Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ Գերմանիոյ հետ վարուիլ այնպէս՝ իբրեւ թէ Եընկի ծրագիրը ընդունուած ըլլայ. 2.— Ֆրանսա պէտք է քաշէ իր զինուորները Հռենոսէն:

Գերման նախարարը դիտել տուաւ թէ՝ շահակից պետութեանց ելմտական փորձագէտներն ու Ամերիկացիները ամբողջ չորս ամիս անաչառօրէն քննեցին Գերմանիոյ վճարելու կարողութիւնը ու ի վերջոյ միաձայնութեամբ յանգեցան այն որոշումին թէ՝ Տօուըսի ծրագրով պահանջուած 2,500 միլիոն մարք անտրամաբանական է եւ թէ Գերմանիա տարեկան 2,050 միլիոնէն աւելի չի կրնար վճարել, Ու պահանջեց որ սեպտ. 1էն սկսեալ Գերմանիա վճարէ՝ համաձայն Եընկի ծրագրին:

Պրիան եւ Սնոտըն հակաճառեցին այս տեսակէտին, յայտարարելով որ Եընկի ծրագիրը դեռ չէ ընդունուած, հետեւաբար ի զօրու կը մնայ Տօուըսի ծրագիրը, որ վաւերացուած է Ռայխսթակին կողմէ: Դիտելի է որ առաջին անգամ ըլլալով, Լահէյի խորհրդաժողովին մէջ մէկ կէտի շուրջ համաձայն գտնուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, որովհետեւ երկուքն ալ աւելի շատ հատուցում կը ստանան Տօուըսի ծրագրով:

Գալով զինուորական պարպումին, գրաւող երեք պետութիւնները համաձայնած են որ մինչեւ յունուար 1 երկրորդ գօտիէն, —Քոպլէնցի կամրջագլուխէն— քաշուին 5000 անգլիացի, 3000 պելժ եւ 12.000 ֆրանսացի զինուորները դէպի վերջին գօտին — Մայանսի կամրջագլուխը:

Պրիան յայտարարեց թէ շատ ժամանակ պէտք է Գ. գօտին պարպելու համար, որովհետեւ տրամադրելի զօրանոցներ չկան մնացեալ 38000 զինուորներուն համար. յետոյ վերին հրամանատարութեան [illegible] բանակին գոյքերն ու մթերքները, որոնք ահագին քանակութիւն մը կը ներկայացնեն: Զինուորները տեղաւորելու եւ փոխադրութիւնը առողջապահական պայմաններու մէջ կատարելու համար, պարպումին պէտք է սկսիլ յառաջիկայ մարտին եւ վերջացնել սեպտեմբերին: Պրիան մերժեց ոեւէ խոստում ընել պարպումի մասին, մինչեւ որ կարգադրուի ելմտական խնդիրը:

Չորս պետութեանց փորձագէտները քանի մը օրուան խորհրդակցութենէ ետք հազիւ կրցան համաձայնիլ գոհացում տալ Անգլիոյ պահանջներուն կէսին: Անգլիա 48 միլիոն մարք աւելի կը պահանջէր, մինչ Ֆրանսա, Պելճիքա, Իտալիա եւ Ճափոն իրենց բաժիններէն կը զիջին 25 միլիոն միայն: Սնոտըն անդրդուելի կը մնայ իր պահանջներուն վրայ:

Երէկ առտուն նիստին մէջ խորհրդակցութիւն դարձաւ սեպտ. էն վերջ Եընկի՞ թէ Տօուըսի ծրագիրը գործադրելու խնդրին մասին:

Ռուսական ծանուցագիր մը Չինաստանի

Ռուսեւմանչուրիական սահմանագլուխի դէպքերուն առթիւ խորհրդային միութեան արտաքին փոխ-գործավար Կարախան ծանուցագիր մը յանձնեց Նանքինի եւ Մուքտէնի կառավարութեանց, Մոսկուայի գերման դեսպանին միջոցաւ:

Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ կռիւները սկսան չինացի զինուորներու եւ չինական պաշտպանութեան տակ գտնուող ռուս «ճերմակ» պահակներու կողմէ: Ճիշդ է թէ խորհրդային զինուորները Մանչուրիոյ սահմանէն ներս մտան, սակայն պատճառը Չինացիներու յարձակողական գործունէութիւնն էր: Օգոստոս 18ին չինական զօրագունդ մը մինչեւ 3000 եարտա ներս խուժեց խորհրդային հողամասէն, պաշարեց պահականոց մը՝ հրացանի եւ գնդացիրի կրակ բանալով անոր վրայ, սակայն ետ մղուեցաւ կարմիր զինուորներուն կողմէ:

Եզրակացնելով, ծանուցագիրը կը պահանջէ զինաթափ ընել «ճերմակ» ջոկատները եւ արգիլել չինացի զինուորներու խուժումը խորհրդային սահմանէն ներս, այլապէս ամէն պատասխանատուութիւն պիտի իյնայ Նանքինի եւ Մուքտէնի կառավարութեանց վրայ:

Մակեդոնացի ուսանողներու համագումար

Յուլիս 29ին եւ 30ին Միւնիխի մէջ տեղի ունեցաւ արտասահմանի մակեդոնացի ուսանողներու տարեկան համագումարը:

Ներկայ էին զանազան երկիրներէ պատգամաւորներ. մեծ թիւ կը կազմէին Ֆրանսայի մէջ ուսանող Մակեդոնացիները:

Ներքին կազմակերպական խնդիրներէ յետոյ, համագումարը զբաղեցաւ Եւրոպայի Մակեդոնացիներու համալսարանական միութիւններով եւ անոնց ազգայնական խաղաղասիրական մեթոտներով: Համագումարը զբաղեցաւ նաեւ Մակեդոնիոյ ներկայ դժուարին կացութիւնով: Դիտել տրուեցաւ թէ՝ այսօր՝ հաշտութեան դաշնագիրներու կնքումէն 10 տարի ետք, մակեդոնացի ժողովուրդը բռնակալ վարչաձեւի տակ կ'ապրի: Մակեդոնացիին արգիլուած է ո՛չ միայն ուսանիլ, այլ խօսիլ ու աղօթել իր լեզուով: Ներկայիս տասնեակներով մակեդոնացի ուսանողներ կը գտնուին բանտերու մէջ՝ պարզապէս իրենց ազգային ոգին պահպանած ըլլալու յանցանքին համար: Ո՛չ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

15 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ՄԵՌԱԾ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԸ

Պերլինէն հասած հեռագիրներ հետաքրքիր դէպք մը կը պատմեն:

1915ին Պերլինի մէջ Թրքահպատակ հայ ուսանող մը՝ Սարգիս Սէփէթեան, 20 տարեկան, փողոցէն անցած ատեն զոհ գացած էր արկածի մը:

Հայ երիտասարդին ծնողքը հրահանգած էր Պերլինի մեռելաթաղ տան մը, Թուրքիա ղրկել Սէփէթեանին մարմինը: Մարմի՛ը զմռսուեցաւ եւ զինկէ դագաղի մը մէջ դրուեցաւ: Սակայն, որովհետեւ պատերազմի ժամանակ էր, զինուորական իշխանութիւնները չարտօնեցին դագաղին անմիջական փոխադրութիւնը ու Սարգիս նետուեցաւ նկուղի մը մէջ, ուր մոռցուեցաւ:

Պատերազմի ընթացքին Սարգիսի ծնողքը տարագրուած ըլլալով, մեռելաթաղ տունը չկըրցաւ գտնել անոնց հետքը, գանձելու համար եղած ծախքերը:

Վերջերս, ոստիկանութիւնը պատահմամբ երեւան հանեց Սարգիսի դագաղը: Նախ կարծուեցաւ թէ դագաղին մէջ պառկողը ոճիրի մը զոհ գացած է. սակայն յետոյ վաւերաթուղթեր հաստատեցին զոհին ինքնութիւնը: Իշխանութիւնները թաղման հրամանագիր տուին եւ 15 տարի յետոյ, վերջապէս [illegible] դժբախտ ուսանողը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՆԹԷՕՆԸ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ հանգանակութեան ձեռնարկուած է շինելու համար շէնք մը, որ պիտի ծառայէ իբրեւ դամբարան Մուսթաֆա Քէմալի եւ ուրիշ ականաւոր մարդոց: Պանթէօնը պիտի կառուցուի Էնկիւրիի մէջ, հին բերդի մը աւերակներուն վրայ, որ կ'իշխեն մայրաքաղաքին: Գետնայարկին մէջ պիտի գտնուին նկուղներ, ուր օր մը պիտի թաղուին Ղազի Մուսթաֆա Քէմալ եւ այսօրուան բոլոր ականաւոր վարիչները, ինչպէս նաեւ անոնք որոնք արժանաւոր պիտի նկատուին Ազգային մեծ ժողովին կողմէ:

Պանթէօնը Էնկիւրիի վերաշինութեան ծրագրին մէկ մասը կը կազմէ:

ՀԱԿԱՄԻՍԻՕՆԱՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք կառավարութիւնը լուծեց հակամիսիոնարական ընկերութիւն մը, որ կազմուած էր Թուրք մտաւորականներու եւ հրատարակիչներու խմբակի մը կողմէ: Այս խմբակը ոտնձգութիւններ կ'ընէր Թուրքիոյ մէջ գտնուող օտար դպրոցներու, մասնաւորաբար Ամերիկեաններուն ու Ֆրանսականներուն դէմ, այն հիման վրայ թէ անոնք հակառակ կը գործեն Հանրապետութեան կրօնքի մասին՝ հաստատած օրէնքներուն: Հակամիսիօնարական ընկերութեան նպատակն էր, Թուրքիայէն վտարել վերջին միսիոնարը: Այս մարմինը, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ բոլոր ընկերակցութիւնները պարտաւոր են կառավարութեան դիմել արտօնութիւն ստանալու համար: կառավարութիւնը սակայն հրաման տուաւ լուծել այդ ընկերութիւնը որ այժմ անկարող է ոեւէ ձեռնարկ ընելու:

Այս օտարատեաց շարժումին գլուխը կանգնած էր Նոր հրատարակուած *Հարէքէթ* թերթը, որ իր ծայրայեղ արտայայտութեանց համար դատի կանչուած է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՌՈՒՍ Ս.ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վրաց Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան ծոցին մէջ վերջերս սուր հանգամանք ստացած տարաձայնութիւնները, նոյն կուսակցութեան մեծամասնութեան գաղտնի գործունէութիւնը թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի վրայ, Ուքրանիոյ ժողովրդական խաւերու մէջ հետզհետէ ծաւալ առնող անջատողական ձգտումները ու առհասարակ Խորհրդային Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու ներքին խմորումները՝ աւելի քան այժմէական կը դարձնեն Ռուս Ս. Դեմոկրատներու վերջերս լոյս ընծայած գործի ծրագիրը ազգութիւններու խնդրին մասին։ Այդ ծրագիրը կրկնակ կարեւորութիւն կը ստանայ մեզի համար՝ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժ.Ա. ընդհանուր ժողովի աշխատանքներէն յետոյ, երբ արդէն ձեռքի տակ ունինք մեր կուսակցութեան քաղաքական յայտագիրը՝ իբրեւ ուղեգիծ յաջորդ տարիներու մեր գործունէութեան եւ կրնանք բաղդատել զայն վերոյիշեալ գործի ծրագրին հետ՝ Խորհրդային Միութեան ներքին խնդիրներուն վերաբերող մասերուն մէջ։

Անցնելէ առաջ այդ քաղաքական շահեկան վաւերաթուղթի հակիրճ այլ ամբողջական քննութեան, մատնանշելէ առաջ ակներեւ հակասութիւնները որ կը պարունակէ այդ ծրագիրը, հակադրելէ առաջ մէկ կէտը՝ միւսին դէմ, պարտք կը զգանք ըսել որ այսուհանդերձ ռուս Ս. Դեմոկրատները մեծ «յառաջդիմութիւն» ըրած են ազգութիւններու խնդրին մէջ, ճանչնալով մանր ազգութիւններու եթէ ո՛չ լրիւ ինքնորոշման, գոնէ ազատ մշակութային զարգացման իրաւունքները (հոգ չէ թէ կէս բերան):

Ծրագիրը կ'առաջադրէ բազմաթիւ խնդիրներ որ սերտ կապակցութիւն ունին իրարու հետ եւ որոնց լուծումը կախուած է բազմաթիւ ուրիշ խնդիրներու յաջողութեան եղանակէն։ Այն հիմնական տարբերութիւնը սակայն որ կը յատկանշէ այս ծրագիրը՝ օրինակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժ.Ա. ընդհանուր ժողովի յայտագրէն, ըստ մեզ կը կայանայ հետեւեալ կէտին մէջ։ Ծրագիրը կազմողները ազգութիւններու խնդիրը առհասարակ ու յայտնապէս՝ կը կապեն ռուս բանուորա-գիւղացիական ընդհանուր հարցին հետ։ Ու մինչդեռ խորհրդային միութեան բաղկացուցիչ ազգերու ազգային կուսակցութիւններն ու ընդդիմադիր խմբակները՝ խնդրին կը մօտենան զուտ ազգային մտահոգութիւններով, ռուս կուսակցութիւնները ազգային խնդիրը կը համարեն Խորհրդային Միութեան առլէ դրուած հիմնական խնդիրներէն մէկը միայն։ Խնդրին մերձենալու այս եղանակէն, հարցը ըմբռնելու այս ձեւէն է որ ծնունդ կ'առնեն յետագային այն բոլոր տարակարծութիւնները որ կան մանր ազգութիւններու եւ գերակշռող ժողովուրդին միջեւ։ Մեզի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար՝ առաջադրուած հիմնական խնդիրը մեր սեփական ժողովուրդի ազատագրութեան հարցն է ու ռուսական ընդհանուր կացութիւնը այնչափով մեզ կը շահագրգռէ որչափով որ ռուս պետութիւնը կ'ազդէ, կը միջամտէ կամ ուղղութիւն կուտայ այն քաղաքական կացութեան որ գոյութիւն ունի Կովկասի մէջ։ Մինչդեռ ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան համար հայ երկրի ազատագրութեան կամ դաշնակցային պետութեան մաս կազմելու խնդիրը՝ բոլորովին յարակից հարց է, կամ եթէ կ'ուզէք գլխաւոր հարցի մը, ազգութիւններու խնդրին մէկ օղակը։

Այս տարբերութիւնը մատնանշելէ յետոյ եւ ծրագրի քննութեան անցնելէ առաջ, մեզի կը մնայ քանի մը խօսք ըսել նաեւ առհասարակ այն կարեւորութեան մասին զոր կ'ընծայենք այս ծրագրին։ Կարելի է առարկել որ ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կմախային կազմակերպութիւն է, աքսորուած հայրենի հողէն ու չափազանց թոյլ։ Կամ թէ՝ ծնունդ տուած ըլլալով ռուս մեծամասնական՝ համայնավար կուսակցութեան իր պատմական դերը կարելի է վերջացած համարել։ Արդ, ի՞նչ հարկ կայ զբաղիլ գործի ծրագրով մը որ կրնայ միայն մնալ թուղթի վրայ, զուտ գրադարանային վաւերաթուղթ։ Այլ ձեւով կ'ըմբռնենք մենք հարցը։ Ռուս համայնավար կուսակցութեան ներքին երկպառակութիւնները, աջ եւ ձախ թեքումները, հերթական ելքերը (sortie), հերետիկոսութիւններն ու «հարուածային կարգ»ով տրուած բանադրանքները, այլեւս սովորական դարձած շնորհազրկումներն ու ներկուսակցական բոլո՛ր ջղաձգութիւնները՝ զայն դանդաղօրէն կ'ըսահեցնեն դէպի «աջ» Ս.Դեմոկրատ տեսաբանութեան մէջ։ Բանի դէպի աջ և դէպի ձախ թեքման դէմ յարձակումը կը դառնայ զօրեղ, ներում եւ անգութ՝ այնքան այդ գործողութիւնը, ռուս համայնավար կուսակցութեան դէպի Ս. Դեմոկրատ տեսաբանութեան հակումը՝ կը դառնայ ակներեւ։ Ասով պէտք է բացատրել արտաքին ճակատի վրայ ընկրկումները զոր ցոյց կուտայ խորհրդային իշխանութիւնը ու գաղափարական մարզի մէջ յարաճուն անհաշտութիւնը զոր կը յայտնաբերէ Գ. Միջազգայինը։ Այլապէս շահեկան ու հիմնական վաւերագիր էր Գ. Միջազգայինի վերջին համագումարի քուէարկած ծրագիրը որ դժբախտաբար քննութեան նիւթ չդարձաւ մեր կուսակցական մամուլին մէջ։ Արդ՝ քննել ռուս Ս. Դեմոկրատներու ազգային հարցի մասին հանած տեսակէտը՝ կը նշանակէ որոշ չափով քննել այն վերաբերումը զոր պիտի ցոյց տայ խորհրդային միութեան նոր սերունդը՝ ազգային խնդիրներու մասին։ «Դրօշակ»ի վերջին թիւին մէջ ընկ. Ս. Վրացեանի յօդուածը Խորհրդային Հայաստանի համայնավար երիտասարդ կազմակերպութիւններու ծոցին մէջ զարգացող խմորումներու մասին՝ շահեկան մանրամասնութիւններ կուտայ այս մասին։

Այս տեսակէտէն մեկնելով, Ս. Դեմոկրատներու գործի ծրագիրը կարեւոր վաւերաթուղթ է։ Ան խմբագրուած է վատ օրերու, աքսորի մէջ։ Հետեւաբար զուրկ է երկիր վարող կուսակցութեան յատուկ ինքնաբաւութենէ ու երեւան կը բերէ թէ՛ խնդիրներու քննութեան եւ թէ լեզուի մէջ զուսպ, ժուժկալ ու հեռատես ոգի։ Միւս կողմէ զայն խմբագրողները յայտնապէս մտահոգ են նաեւ փոքր ազգերու իրաւունքներու նուազագոյն գոհացումով՝ այնչափով որչափով որ ատիկա չի խանգարեր ռուս պետութեան բնականոն կեանքը։ Այս շահագրգռութիւնը բաւական նոր է եւ արժանի՝ մեր ուշադրութեան։

* *

Ծրագրին առաջադրած խնդիրները՝ ըստ մեզ կը յարուցանեն քաղաքական բազմաթիւ բարդ հարցեր։ Այս հարցերը կարելի է դասաւորել հետեւեալ ձեւով։

ա) Խ. Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու ինքնորոշման ու անկախութեան իրաւունքը։

բ) Ազգութեան խնդիրը եւ իր կապը բանուորագիւղացիական ընդհանուր հարցին հետ։

գ) Խ. Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու փոխ-յարաբերութիւններն ու իրենց կապը կեդրոնական կառավարութեան հետ։

դ) Ռուսական պետութեան վարչաձեւի հարցը։

Քննելէ յետոյ թէ ռուս Ս. Դեմոկրատները ի՛նչ պատասխան կուտան դրուած հարցերուն եւ այդ պատասխանները որ չափով կը համապատասխանեն առհասարակ ընկերվարական-բանուորական միջազգայինի ազգային խնդրի շուրջ ունեցած ընդհանուր տեսակէտին, հակադրելէ յետոյ ծրագրի մէկ քանի կէտերը իրարու՝ համառօտակի պիտի բաղդատենք Դաշնակցութեան Ժ.Ա. ընդհանուր ժողովի յայտագրին տրամադրութիւնները ծրագրին յայտնաբերած տեսակէտներուն հետ՝ ցոյց տալու համար թէ ո՞ր չափով մեր կուսակցութեան քաղաքական պահանջները կը համաձայնին կամ հակասութեան մէջ են Ս. Դեմոկրատներու քաղաքական ձգտումներուն հետ։

Վերջապէս աւելորդ չէ զուգէ շեշտել որ, հինէն ի վեր՝ ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտներուն միջեւ ազգային խնդրի մասին եղած է խրամատ, գրեթէ անանցանելի, որ ըստ մեզ՝ պէտք է անցնիլ այսուհետեւ։ Պատերազմը շատ մը տարրական ճշմարտութիւններ սորվեցուց ժողովուրդներուն, պարտադրեց վերագնահատութիւններ, փոխեց աշխարհի քարտէսը ու հրապարակի վրայ դրաւ իրողութիւններ զորս նկատի պէտք է առնել այլեւս։ Մեզ կը թուի որ ռուս Ս. Դեմոկրատներու այս գործի ծրագիրը, հակառակ իր հակասութիւններուն՝ որ ըմբռնելի են՝ մշակուած է այս նոր ոգիով ու կ'արտայայտէ ժողովուրդներու համակեցութեան անկեղծ փափաք։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԸ ԽԱԲԵՑ...

Քանի մը ամիսներ առաջ, սրտցաւ հայրենակից մը կը գանգատէր թէ Փարիզի մէջ, վարկային հաստատութիւն մը հիմնելու իր թելադրութիւններն ու փորձերը կը հանդիպին անտարբերութեան, հեգնանքի կամ կասկածի, թէ բոլոր անոնք, որոնց կարծիքը կը շօշափէ, կը յաւակնին միանգամ ընդմիշտ հարցը լուծած ըլլալ, յիշելով Պոլսոյ Հայկական դրամատան գայթակղութիւնը։

Շիտակ է թէ Սուքիասեան խաբեց եւ աւելի՛ բարոյական քան թէ նիւթական վնասներ հասցուց, խախտելով հանրութեան մը վստահութիւնը։ Շիտակ է թէ ամէն խաբէութիւն՝ որ կը գործուի ի վնաս հաւաքական կազմի մը, կուգայ սաստկացնել փոխադարձ կասկածի տրամադրութիւնները, որ արդէն մեր մէջ, կը կազմալուծեն գործակցութեան ամէն ճիգ։

Սակայն, ո՛չ նուազ շիտակ է նաեւ թէ Փարիզի մէջ, վարկային ժողովրդական հաստատութեան մը պէտքը — Հայ արհեստաւորներուն եւ առեւտրականներուն համար, որոնք նոր կը հաստատուին կամ կը ձգտին գործ ընդարձակելու,— կը շեշտուի անհրաժեշտօրէն, հետզհետէ։

Իրօք, ֆրանսահայ գաղութը կը ջանայ ապահովուիլ նիւթապէս, բարգաւաճիլ շնորհիւ տքնաջան աշխատանքի եւ յամառութեան։ Ու վարանումի եւ որոնումի անխուսափելի շրջանէ մը յետոյ, կը փորձէ տեղաւորուիլ։

Սակայն, հարթելէ յետոյ բնակութեան եւ այլ կարգ մը դժուարութիւններ, գլխաւոր արգելքը, որ կը կասեցնէ անոր գործի ձեռնարկը, նիւթականի պակասն է։ Պէտք չէ մոռնալ թէ Հայ արհեստաւորն ու առեւտրականը կրկնապէս քայքայուած են, — պատերազմի պահուն աքսորով ու կողոպուտով՝ պատերազմէն յետոյ՝ տեսակ մը պարտադիր գաղթով, որ շատերուն համար խուճապային փախուստ էր։ Ու երկու պարագաներուն ալ, մատի վրայ կը համրուին այն բախտաւորները որոնք կրցան բան մը փրկել իրենց ինչքէն ու հարստութենէն։

Ու հազիւ ոտք կոխած այլամերժ ու հսկայ միջավայրերու մէջ, գաղթականները ըրին ինչ որ իրենց թոյլ տրուեցաւ, հայթայթելու համար չոր ապրուստ մը։ Շատերն անոնցմէ առեւտրական կամ արհեստաւոր էին եւ եթէ ինչպէս լաւագոյնի՝ տոկացին գործատան տաժանքին, միայն՝ փրկութեան մը յոյսով էր։

Եւ ահա կը կարդանք գաւառական թղթակցութեանց մէջ, կամ հոս, մենք իսկ առիթն ունինք տեսնելու թէ մաս մը դրամ խնայողը, կը փորձէ վերադառնալ իր նախկին զբաղումին, կամ համեստ ապրուստ մը ճարել շուկայի գործառնութեամբ։ Ու հո՛դ է, անձնական գործի իր ճիգերուն մէջ, որ հայ գաղթականը կը բախի ամէնէն մեծ դժուարութեան։

Որովհետեւ, ըլլայ հայ առեւտրականին համար, որ պիտի գիտնայ տոկալ տեղացիին զօրեղ մրցակցութեան ու միջավայրի զանազան դժուարութիւններուն, ըլլայ հայ գործաւորին համար, որ խոնարհ ու ապահով ապրուստ մը՝ ապագայի կանխատեսութիւններով, գործատունէն դուրս է որ կը փնտռէ, նիւթական վերականգնումը եւ բարգաւաճումը կարելի չէ նկատել լո՛կ անձնական ճղճիմ միջոցներու գործ։

Ամրօրէն կազմակերպուած, հարուստ ու ազատական միջավայրերու մէջ, ուր մանաւանդ, առեւտուրն իսկ զերծ չէ ազգայնական ձգտումներու ազդեցութենէն, աղքատ մարդու ձեռնարկութեան փորձառաբար կարելի չէ տալ գործնական մեծ արժէք։ Ամէն ձեռներեցութիւն, առեւտրական ամէն յանդգնութիւն, կ'արգասաւորուին միջոցներու լայն օժանդակութեամբ։ Իսկ ֆրանսահայը որ կ'ուզէ իր գլխուն գործել, զուրկ է նաեւ իր նախկին բնակավայրի նիւթական միջոցներէն։ Հոն գոնէ կը վայելէր վարկի ու փոխառութեան դիւրութիւններ։ Իսկ հոս, պարագան բոլորովին հակառակն է։ Ցրուումը որ գաղթահայ քաղաքական ու ընկերային կեանքին քաղցկեղն է, վատօրէն կ'անդրադառնայ նաեւ հայ արհեստին ու առեւտուրին վրայ։ Զուրկ անձական միջոցներէ, վարկով ու փոխառութեամբ միայն պիտի կրնային փորձել իրենց նիւթական անկախացումը։ Բայց վարկը, երկար փորձերէ յետոյ, բարեկամական ծանօթութեան, յարաբերութեան եւ վստահութեան ներշնչումի հարց է։ Իսկ ծանօթներէ եւ բարեկամներէ բաժնուած՝ քանի՞ Հայեր պիտի կրնային պարծենալ վարկի ու փոխառութեան դիւրութիւններով, օտար այս հողերուն վրայ, եթէ երկարատեւ բնակութեան մը եւ գործառնութեանց շնորհիւ չեն կրցած դիրք եւ ամուր յարաբերութիւններ ստեղծել հրապարակին վրայ։

Գիտենք գործունեայ եւ վստահելի բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնց գործ հաստատելու ճիգերը կը դժուարանան, կը կասին կամ կը ձախողին, լոկ նիւթական միջոցներու պակասէն։ Տաժանակիր ու յամառ աշխատութեամբ գոյացած խնայողութիւնը որ կը յատկացնեն անձնական ձեռնարկի մը, շատ անգամ չի տոկար շնախաբուած ծախքերու կամ առեւտրական անակնկալներու առջեւ։ Հո՛ս է ահա որ ժողովրդային վարկի հաստատութիւն մը պիտի հասնի օգնութեան, ալեկոծումէ փրկելով գործունէութեան եռանդուն կամքեր։ Ասկից զատ, ա.— ժողովուրդը պիտի վարժեցնէ խնայողութեան եւրոպական ըմբռնումին, բ.— պիտի նպաստէ անոր նիւթական բարգաւաճման, գ.— պիտի համախմբէ ու շահագործէ ցրուած եւ ամուլ, մանր մունր դրամագլուխներ, դ.— հայ առեւտրականներուն համար պիտի դառնայ յարաբերութեան կեդրոն մը, յենարան մը եւ վստահելի ուղեցոյց մը։

Աւելորդ է ծանրանալ նման հաստատութեան մը օգուտներուն վրայ, մանաւանդ որ հող ունի եւ յաջողութեան ամէն հաւանականութիւն կրնայ ներկայացնել։

Իսկ միակ առարկութիւնը որ անոր ձախողութեան իբր փաստ պիտի ծառայէր, չի տոկար փորձառութեան դասերուն ու տրամաբանութեան։ Մեր գործի ծանօթ մարդիկը, որոնք իրենց առեւտրական յանդգնութեամբ ու հաւատարմութեամբ քաջ կը հանեն եղացիներու իսկ, չեն կրնար կծկտիլ Սուքիասեանի մը պատրուակին տակ։ Այս մարդը խաբեց, օգտուելով հակակշռի եւ հսկողութեան պակասէն, խաբեց ու խախտեց հանրութեան վստահութիւնը, ինչ որ թերեւս պիտի դժուարացնէր հայ դրամատան մը գործունէութիւնը իր սկզբնական շրջանին մէջ։ Վարկային հաստատութեան մը յաջողութիւնը կախում ունի վստահութենէն որ կը ներշնչէ ժողովուրդին։

Եթէ այս է ամէնէն լուրջ առարկութիւնը որ պիտի դրուի գործին յաջողութեան դէմ, պէտք պիտի ըլլար փակել աշխարհի բոլոր դրամատունները։ Մեր մէկին դէմ, ամէն տարի, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ քանի մը տասնեակներով է որ կը համրուին նման զեղծումներ եւ շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ։

Կը բաւէ ամուր կազմակերպութեան մը հիմերով, գործին գլուխը դնել փորձ ու վստահելի մարդեր, վստահութեան ամէն երաշխիք ներշնչելու համար ժողովուրդին, որուն գործնական միտքը գիտէ չխրտչիլ մէկ քանի օրինակներու վատութենէն։

Գործին առաւելութիւններն ու օգուտները այնքան պերճախօս են, որ չպիտի արժէր նման մանրամասնութիւններով յոգնիլ ու ժամանակ վատնել, եթէ գտնուէին քանի մը ձեռնհաս ու կորովի անձեր, լծուելու համար առաջարկին իրականացման։

Ըստ իս, հո՛դ իսկ է գլխաւոր դժուարութիւնը, այդ քանի մը անձերը գտնելուն մէջ։ Ո՛չ թէ անոր համար որ չկան, այլ որովհետեւ, անոնց կը պակսի մանաւանդ քով քովի գալու, նոյն նպատակին շուրջ խմբուելու, գործակցելու տրամադրութիւնը։ Հայը ցարդ օգտուեր է անձնական նախաձեռնութեան, անջատ կորովի, ուժեղ անհատականութեան մը գեղային շնորհներէն։ Բայց փոխուած են օրերն ու պայմանները։ Ու նոյնիսկ Եւրոպայի ու Ամերիկայի կրեսոսները խոհեմութիւն կը սեպեն խմբակցութեան կոթնիլ, հետեւելով համաշխարհային օրէնքի մը, որ ընկերային կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ ալ նոյնն է,— կեդրոնացում։

Եւ ատեն է որ մեր գործի մարդերը, ժողովուրդին եւ իրենց իսկ օգտին համար, փորձէին փաստը տալ հաւաքական գործունէութեան մը ընդունակութեան, գոնէ շուկային մէջ։

Մ. Ե.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԱՆՇԻ ՎՐ[ԱՅ]

ՍԹԵԼԼԱ ՓԼԱԺ, (Սեփ. Թ[ղթ.])
— Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաու[տ]...
յանձնախումբը գեղեցիկ գ...
փարը ունեցած էր, դպրոց...
արձակուրդի առթիւ, Մանշի ...
Stella-Plage մայրիներու ...
տառը փոխադրելու մեր ...
Մօտ 30 սկաուտներ եւ ...
մը ոչ-սկաուտ մանուկներ 15 ...
իվեր կ'ապրին բնութեան ...
մէջ, կազդուրելով իրենց ...
մինը։

Օգոստոս 15ի առտուն ...
տասնեակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարե...
չափահասներ ու խմբապե...
ճամբայ կ'ելլենք, վաղուա[ն]...
րունդին բարեւ մը տալու։

Երբ քուկէս ժամուան ...
բորդութենէ վերջ, կը հաս...
Ստէլլա Փլաժ, ուր խմբապե...
Հայկազուն Աբէլեան մեզ ...
առաջնորդէ դէպի ճամբար։ Հե...
կը նշմարենք հայկական ...
գոյնը, որ կը ծածանէր ...
լիք. քիչ յետոյ սկաուտ...
կրակին ծուխն ու մուխը, եւ ...
շարժումը մանուկներու ...
հին։ Հայկական երգերով կը ...
մաւորեն մեզ եւ կ'առա...
դուինք ճամբարէն ներս։ ...
նինք փոքրիկ արահետներ...
րոնք շինուած եւ մկրտուա[ծ]...
արիներու կողմէ,— «Անդրա...
«Ցակօրեան», «Քրիսեան», ...
մէճեան», «Հինդլեան» ...
հասնինք «Հայաստանի հր...
րակը», որուն շուրջ վեց վր...
կը ներկայացնեն ամբողջ ...

Ակնարկ մը միայն բա...
էր եղած աշխատանքը գնահա...
լու։ Վայրի անտառը գեղեց...
էր հայ մանուկներու մր...
աշխատանքովը։ Հայ շինա...
գին անգամ մը եւս կուգար ...
հաւատներու խիզախ սարսա...
րելի չէր չյուզուիլ այս պատ...
առջեւ, ուր վիրաւոր եռագ...
հաւատքի եւ յոյսի միակ ...
շնչարանը, մեր յոգնած ...
արդունքի կաթիլներ կը խ...

Մաքուր օդը եւ ...
կեանքը այլափոխած էին ...
տղաքը։ Բոլորին մարմիննե...
րեւէն սեւցած էին։ Շէնք ու ...
գործի վրայ են բոլորը, մէկ ...
մը ջուր եւ փայտ հայթայ...
զբաղած են. չորս կողմը ...
ժում։

Կէս օր է։ Կերակուրը կը ...
նանք հերթով. մեծին ու ...
կին միեւնոյն չափը, միս...
բիա, պանիր, պտուղ։ Անո...
նները սրուած, հարսանեկա...
ւարթ կերուխումի պատկե...
պարզուի։ Կէսօրէ վերջ խմբ...
տին առաջնորդութեամբ կէ...
քալելէ վերջ, Մանշի ափը կը ...
նինք։ Տղաքը լոգանք ...
արեւուն ճառագայթներու...
աւազներու մէջ թաղուելով ...

Իրիկուան բանակեա[լ]...
դառնանք երգելով պարե...
ճաշենք, փողը կը հնչէ ...
քնանանք։

Առաւօտ է։ Ժամը 8...
հնչէ զարթումի փողը, ...
կը վերսկսի։ Թէյով պա...
բաշխեն։ Քիչ յետոյ ծածա...
արեւուն կը փռուին եւ վր...
կը մաքրուին։

Ժամ մը վերջ դրօշակի ...
բարոյութեան կը հրաւիր...
բովջ խումբը։ Մեծ ու պզտ...
յաստանի հրապարակին վր...
բարեւենք մեր դրօշը։ Անմի...
կը սկսի հայերէն լեզուի ...
ւանդութիւնը։ Խմբապետը ...
սեւ մոմլաթի մը վրայ հա...
կը սորվեցնէ մեր դժբախ...
րունդին որ իր բախտին է ...

Իրիկուն է։ Սկաուտակ...

ունինք, խոշոր խարոյկ մը արդէն սկսած է ճարճատիլ, որուն շուրջ տղաք թատերաբեմ մըն ալ պատրաստած են։ Կամաց կամաց Փըրանսացիներ, Անգլիացիներ կը լեցուին մեր շուրջը։ Քիչ յետոյ կ'առնենք մեծ տօնավաճառի մը պատկերը։ Տղաքը կը խաղան բեմին վրայ անդին հայկական պար, սօդին ազգային ժողովըրդական երգեր՝ խանդավառութիւն ամէն կողմ։ Կրակը կը ճարճատի։ «Արմէնիէնները» անտառներու մէջ կը փնտռուին օտարներէն։

Այս առթիւ անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ խմբապետը որ շատ լրջութեամբ կը վարէ իր իրգործը, հսկելով տղոց սնունդին, քունին եւ ֆիզիքականին։ Շնորհաւորելի է նաեւ «Բուժանք»ի խմբագիր Տքթ. Գրիգորեան, որ կարողացաւ կարմիր խաչէն ապահովել մօտաւորապէս 2000 ֆրանք եւ դեղեր, որով կարելի եղած է ապահովել աղքատ ծնողներու սկաուտ զաւակներուն ծախքերը։

Այս տողերը գրի առած ատեն, կը յիշեմ Մանշի միւս ափը, Անգլիոյ մէջ միջազգային սկաուտական հսկայ ճամբարին մասնակցող մեր քառասուն արիներու խումբը, որ կրցաւ գեղեցկօրէն արժեցնել իր առաքելութիւնը։

Արժէքներ Մանշի այս կողմը, արժէքներ Մանշի միւս կողմը, դժբախտաբար իրարմէ բաժնուած. երկու խումբեր «մրրկաւ զատուած»։

Վաղը երկու խումբերն ալ պիտի դառնան Փարիզ։ Արդեօք չպիտի գտնուի մէկը, որ կարենայ միացնել այս ուժերը եւ զօրացնել արժէքները, կազմելով մէկ ուժ, մէկ մարմին, — այնքան անհրաժե՜շտ՝ այս կտորակուած ժողովուրդին եւ անոր նոր սերունդին համար։

Մեծեր ու պզտիկներ, խնայե՛նք մեր ուժերուն։ Բոլորս մէկ նպատակի համար. ձեռք երկարենք իրարու եւ կերտենք մեծ բանաստեղծին երգը.

— Տուր ձեռքդ, եղբայր. եղբայր ենք մենք, որ մրրկաւ էինք զատուած։

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՊԼԻՏԱ, 10 օգոստոս.— Ալժերիոյ Պլիտա քաղաքին 5 6 տարուան գաղութի անդամներէն մէկն ըլլալով, զարմանքով կարդացի «Յառաջ»ի 6 օգոստոս թերթին մէկ սխալ տեղեկութիւնը։

Պլիտա քաղաքը կը գտնուի, Ալժէրէն (մայրաքաղաք) մէկ ժամ հեռու, օժտուած բնական գեղեցկութեամբ։ Ունի մաքուր ջուր եւ օդ։ Ալժէր քաղաքէն յետոյ, առաջին վաճառաշահ տեղն է։

Մինչեւ 1923, հայ ըլլալով միայն մէկ նպարավաճառ կար։ Այդ թուականէն ասդին, ընդհանրապէս Մարսէյլէն եկած Հայեր այդ թիւը բարձրացուցին 64ի, եւ շնորհիւ փոխադարձ օգնութեան նիւթապէս թէ բարոյապէս՝ հասած են ինքնապահ վիճակի։ Ձեր լրատուն ի զուր կը կարծէ թէ «իրարու հետ խնդիր ունին»։

Գալով դպրոցի եւ միութիւն մը կազմելու խնդրներուն, այդքան աճապարելու պէտք չէ տեսնուած, սպասելով գաղութին զօրացման, թէ անդամներով եւ թէ նիւթականով։

Գաղութը իր վարք ու բարքով եւ աշխատութեամբ գնահատուած է տեղական իշխանութեան կողմէ։ Ձեր լրատուն կ'երեւայ նորեկ անզորդ մըն է եւ չէ կրցած լաւ տեղեկութիւններ քաղել մեր համերաշխութեան ու գործունէութեան մասին։

Ի դիմաց խումբ մը հայրենակիցներու Ղեւոնդ Էլակէօզեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒ՞Ր Է ԳՈՐԾԸ

ՊՕԼԷՆ, 17 օգոստոս.— Ցաւալի ըլլալու չափ, գրեթէ ամէն օր, թերթերու մէջ կը կարդանք մեր երախաներուն մայրենի լեզուէն զրկուելուն կամ օտարացման պատմութիւնը։ Սակայն կամքի ու աշխատանքի ընդունակ կարգ մը գաղութներ են որ միայն կը լրացնեն այս պահանջը։

Մեր գաղութն ալ ամուլ է ու անջիրդ։ Այդ կ'ապացուցանէ 4—5 տարիէ ի վեր հաստատուած այս գաղութը, որ միջին հաշուով ունեցած է 200 հոգի, մեծով ու պզտիկով։

Երեք ամիս է անցեր այն օրէն ի վեր, որ վերակազմուեցաւ մատրան հոգաբարձութիւնը, որուն առաջին ու գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլար ժանկապարտէզ մը բանալ։

Այնքան աղմուկէ յետոյ, ո՛չ իսկ գործի նշոյլ մը կ'երեւայ ցարդ, մանաւանդ որ գործին ծայրը քակելը յանձնուած է Մարսէյլի առաջնորդին, որպէսզի արտօնութիւն ձեռք բերէ։

Արձակուրդի ամիսները կ'անցնին աչա եւ թերեւս ձմեռն ալ անցնի։ Շատ մը ծնողքներ իրենց յոյսը կտրած են արդէն։

Երբ գործը այսպէս կը կաղայ կամ կ'ուշանայ, չա՞րժեր քիչ մը շարժիլ եւ ուրիշ դուռ զարնել, զարնել՝ մանաւանդ մեր ձեռքերով. փոխանակ աչքերը գոց յօրանջելու...։

Գ.

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 21 օգոստ. (Սեփ. թղթ.). — Քանի մը շաբաթ առաջ, ինքնաշարժի ամենամեծ գործարանը (Պէռլիէ) բաւական թիւով գործաւորներ արձակեց, անձկութեան մատնելով մասնաւորապէս օտար բանուորները։ Կարծես 1926ի գործադրկութեան նախօրեակն էր։ Արձակուողներու մէջ կային նաեւ Հայեր։ Այժմ թէեւ դադրած է արձակումը, սակայն՝ վերցուած է նաեւ գործաւոր պահանջող ցուցատախտակը։ Կան բաժանումներ ուր ոմանք մինչեւ 15 ժամ կ'աշխատցուին։ Ունինք հայրենակիցներ որ 15 ժամ աշխատելով հանդերձ, կիսամսեակի վճարման օրուան յաջորդ օրն իսկ պարտք ընել կը սկսին։ Պատճառն այն է որ կանոնաւոր չեն տնտեսեր իրենց ա՛յնքան դժուարութեամբ շահած գումարը. անտեղի ծախքեր շատ կ'ընեն։ Այսպիսիները առհասարակ կը հետեւին բախտախաղի եւ պարի ժողութեանց։

Այս ամսուն մեր գաղութը կորսնցուց մէկէ աւելի հայրենակիցներ, հանրակառքի եւ ինքնաշարժի արկածներու պատճառով։

Անզգուշութիւնը շատ անգամ զիրենք պատասխանատուի դիրքին մէջ դնելով, պատճառ կը դառնայ որ կորսնցնեն դատը։

Կան թաղեր ուր մեր հայրենակիցները համախմբուած կ'ապրին, երեկոյները մինչեւ ուշ ատեն (ժամը 10) 5էն 10 տարեկան երախաներ տակաւին փողոցները կը թափառին, խառնիճաղանճ աղաղակներ արձակելով։ Տխուր է պատկերը եւ մութ ապագան մեր նոր սերունդին համար։ Այժմէն իսկ, իրենց մայրենի լեզուն կորսնցնողներ շատ կան. ծնողքը հայերէն կը խօսի, իսկ երախան ֆրանսերէն կը պատասխանէ, եւ կը ստեղծուի բաբելոն։

*** Խանութպան հայրենակիցներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ։ Ամէն մէկը կը ջանայ համեստութեամբ իր խնայած գումարով անհատական գործ հաստատել։ Մեր գաղութը հինգ տարուան կեանք եւ փորձառութիւն ունի։ Փոխանակ խանութպաններէն սուղ գնելու պէտք եղած պտուղն ու բանջարեղէնը, կիրակի առաւօտները խումբ խումբ մեծաքանակ ծախուած՝ հրապարակը կ'երթան եւ քանի մը հոգի միացած կը գնեն շատ աժան։ Օրինակ, քիլօ մը տանձը խանութէն փոխանակ 2 ֆր.ի գնելու, այնտեղէն կը գնեն 1 ֆր. կամ 0,75 սանթիմի։

*** Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը երկար հետապնդումներէ վերջ, կրցած է յարմար շէնք մը գտնել, պատկառելի գումարով մը, (մէկ մասը վճարուած, իսկ միւսը ապառիկ), դպրոցի եւ եկեղեցիի վերածելու համար զայն։ Գտնուած սրահը բաւական մեծկակ ըլլալով, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ ստեղծել գիշերային դասընթացք չափահասներուն, կիրակնօրեայ լսարան՝ հասարակութեան համար։ Կարելի է տրամադրել նաեւ հարսանիքի, նշանախօսութեան եւ այլ տօնախմբութիւններու։

Հ. Մ. Ը. Մ. ը վերակենդանութեան ճիգեր ցոյց կուտայ։ Գնահատելի է վարչութեան ներկայ շարժումը նոր ուժեր հաւաքելու։ Երիտասարդութիւնը պարտաւոր է առանց խտրութեան ուժ տալ այս ազգօգուտ միութեան, որովհետեւ առողջ ժողովուրդ ունենալու համար, պէտք է ունենալ ատաղձ առողջ երիտասարդութեան։

*** Թրքախօսութիւնը որդի մը պէս կը կրծէ շատերու սիրտը։ Հակառակ անոր որ լաւ հայերէն խօսիլ գիտեն, միշտ թուրքերէն կը խօսին, կարծես Թուրքիա եղած ըլլային։ Ի՜նչ շուտ մոռցան 1915ի սարսափները։

Յ. Նիկողոսեան

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ՈՒՆԻՍ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ;

ՊԱՐՏՔ ՍԵՊԷ ՏԱՐԱԾԵԼ ԵՒ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ ԳՏՆԵԼ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃԻ, ՔՈՒ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄԱՐ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲՈԼՈՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անշուշտ կարդացիք Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան հրատարակած կոչը, Նահր էլ Օմարի վասպուրականցի տարագիրներու Մուսուլի շրջանին մէջ տեղաւորման մասին։ Այդ կոչը մասնաւոր թռուցիկներով լոյս տեսաւ եւ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի օգոստոս 2 թիւին մէջ, նաեւ այդ առթիւ առանձին խմբագրական մըն ալ գրուեցաւ «Յառաջ»ի օգոստոս 7ի թիւին մէջ։

Հարցին բոլոր մանրամասնութիւնները պարզուած ըլլալով կրկնութիւններ չպիտի ընենք։

Համաձայն կոչին մէջ եղած յայտարարութեան, օգոստոս 4ին Մարսէյլի մէջ գումարուած Վասպուրականցիներու ընդհ. ժողովը մանրամասն զեկուցում լսելէ եւ ամէն լուսաբանութիւններ ստանալէ վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ եւ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրեց հանգանակիչ յատուկ յանձնախումբ մը, որ վարչութեան հետ համախորհուրդ պիտի տանի տարագիրներու Մուսուլ փոխադրութեան եւ Սլիվանի գաւառակին մէջ տեղաւորման գործը։

Յանձնախումբի անդամներն են պ. պ. Յարութիւն Նիկողոսեան՝ ատենապետ, Յովհաննէս Պանտիկեան՝ ատենադպիր, Դանիէլ Եղիշէեան՝ գանձապահ եւ Ղուկաս Ասատուրեան, Անդրանիկ Տէրտէրեան՝ խորհրդականներ։

Հանգանակիչ յատուկ յանձնախումբը արդէն աշխատանքի անցած եւ ցարդ մօտ 3000 ֆր. գումար մը հաւաքած ըլլալով, կը դիմէ Մարսէյլէն դուրս գտնուող Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի բոլոր հայրենակիցներուն, որ փութան յանձնախումբեր կազմել եւ հանգանակութեան ձեռնարկել։

Արդիւնքը ամբողջացնելէ վերջ, գոյացած գումարը նուիրատուներու լրիւ ցանկով պէտք է ուղարկել հետեւեալ հասցէին.- O. Bandikian, 44 rue de Lodi, Marseille (France):

Այն վայրերու մէջ, ուր մեր հայրենակիցները մինակ են, կամ հնարաւորութիւն չունին յանձնախումբ ընտրելու, կրնան անձնապէս իրենց սրտէն բղխած գումարը ղրկել նոյն հասցէին։

Ստացուած բոլոր գումարներու փոխարէն մեր կողմէն համապատասխան ընկալագիր ուղարկուելէն վերջ, նուիրատուներու ցանկն ու հաշիւը պարբերաբար պիտի հրատարակենք հայ թերթերու մէջ։

Մի մոռնաք, սիրելի հայրենակիցներ, Միջազգային հայ գաղթականաց կոմիտէի ատենապետ պ. Լեւոն Շաշօեանի նամակի այն մէկ նախադասութիւնը, որ կ'ըսէ. «Իրողութիւն է, որ այս ձեռնարկը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար, նիւթական ամենալայն օժանդակութիւններու կարիք ունինք, եւ մենք խորապէս շնորհակալ պիտի ըլլանք, եթէ դուք բարեհաճիք յանուն այս տառապած ժողովուրդին քիչ մը աւելի լայն չափով նիւթական օգնութիւն հասցնել։»

Հանգանակիչ յատուկ յանձնախումբը յոյս ունի որ մեր բոլոր հայրենակիցները, վեր ամէն նկատումներէ եւ տարակարծութիւններէ՝ իրենց կարելին չպիտի խնայեն արդարացնելու համար մեր վրայ դրուած յոյսերը, եւ օժանդակութեան գործը լաւագոյն հիմերու վրայ հաստատելով, անգամ մը եւս պիտի ապացուցանեն Վասպուրականցիներու հայրենասիրական ոգին եւ զոհաբերութեան խոր գիտակցութիւնը։

Յանձնախումբի Ատենապետ՝ Յարութիւն Նիկողոսեան, Ատենադպիր՝ Յովհաննէս Պանտիկեան, Գանձապահ՝ Դանիէլ Եղիշէեան։

Մարսէյլ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ելեկտրական եւ միջազգային ճարտարարուեստին մէջ, որակեալ բանուորներու պէտքը հետզհետէ աւելի զգալի կը դառնայ։ Ահա աշխատանքի շուկային կացութիւնը Սէնի նահանգին մէջ, ըստ Աշխատանքի Նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին.

— Ելեկտրական ձեռնարկներու եւ մետաղագործական ճարտարարուեստի մէջ մեծ գործունէութիւն, հակառակ որակեալ բանուորներու զգալի պակասին։

Զգեստեղէններու ճարտարարուեստի գրասենեակը կ'արձանագրէ բազմաթիւ պահանջներ բանուորներու, բանուորուհիներու եւ աշկերտներու։ Այս պահանջներուն մեծագոյն մասին կարելի չըլլար գոհացում տալ։

Խաւաքարտի գործերու մէջ մեծ պահանջ կայ գործաւորի։ Թղթեղէնի մէջ՝ կացութիւնը գոհացուցիչ է։

Մեծ չափով մանագէտներ ու պաշտօնեաներ կարելի եղած է տեղաւորել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 233 —

ճաղատ, կախ պեխերով ու չափազանց գէր մարդ մը, որ Սիւզանին վարագոյրներ նուիրող հայրն էր, մէկէն ծռեցաւ սեղանին վրայ եւ ճիշդ դէմը նստած իր աղջկան պոռաց, մետասաներորդ ժամու խստութեամբ։

— Այդ պանդոկը դուն ի՞նչ գործ ունէիր։

— Բայց Բաբա, շատ լաւ գիտես թէ անգլիերէնի դաս կ'առնէի...

— Օ՛, դաս, ա՛յս, անհրաժեշտ բան է։

Այն ատեն Պետրոսն է որ իր գեղեցիկ ձայնը հնչեցուց.

— Եւ հիմա, թոյլատրեցէք որ ես ալ իմ կարգիս իմ կարճ պատմութիւնս ընեմ։ Գարնան կիրակի կէս օր մը բարեկամուհիիս հետ իմ սենեակս փակուած էի, երբոր Հրաչ ու Սուրէն ներս եկան։ Բնականաբար դուռը չբացինք եւ անոնք ստիպուեցան...

Ծիծերու, բացագանչութիւններու, ծափերու ալեկոծում մը։ Երբոր հանդարտութիւնը վերահաստատուեցաւ, Պետրոս աւելցուց.

— Որով, կ'առաջարկեմ որ մեր բաժակները պարպենք...

Ամէն կողմէ սկսան պոռալ. «Երիտասարդութեան կենացը։ Հարսին կենացը. երկու ազգերուն կենացը. երջանկութեան կենացը...»։ Պետրոս կը լռէր։ Կարծես ան մէկէն վիրաւորուեցաւ չափազանցուած զուարթութիւններէն, հակա... ստում մը ըրաւ ինքն իր մէջ, կորսուող ...ը գինը աւելի գեղեցկացուց եւ երիտասարդը արտասանեց, ակնարկը հեռաւոր տեսիլքի մը յոյսին.

— Ես այս գաւաթը կը խմեմ կենացը դըժ-

— 234 —

բախտ անձերու։ Ես այս գաւաթը կը խմեմ կենացը անո՛նց զորս մոռցեր էք այս պահուս. անո՛նց որոնց համար մեծագոյն օր մը պիտի ըլլար այս օրը։ Ես կը խմեմ եազմաճի Քրիսին եւ Ազատի հանըմին կենացը...

Շատեր ցած ձայնով իրարու հարցուցին. «ո՞վ են, ո՞վ են»։

— Հայրի՛կս... մայրի՛կս... կակազեց Հրաչ մէկէն հեկեկալով։ մինչ Սիւզան թաշկինակը կ'երկարէր, անոր արցունքներն անգամ առնելու համար։

* * *

Գնաց ամէն կողմ, այցելեց ամէն ծանօթի, կարօտը առաւ մեծ մայրաքաղաքէն։ Ամէն անգամ որ սակայն քայլերը Պիյեանքուրի մօտեցան, աղիողորմ վախճան մը զինքը վանեց հեռու։ Ի՞նչ էր եղած «Լոխում»ը. ի՞նչ էր եղած անոր մայրը։ Պետրոս ըսաւ ինքզինքին.

— «Միօրինակ ու անվախճան ցաւեր կան։ Անոնք տկար են եւ կը տեւեն մեր կեանքին չափ։ Պէտք է սաստկացնել զանոնք։ Որովհետեւ երբոր սաստկանան, անկարող կ'ըլլանք զանոնք կրելու, քանի որ վատ ենք եւ կը մեռնինք։»

— Ո՛չ, ալ «Լոխում»էն բնաւ յոյս չկայ. արդէն օրէ օր կը ծիւրի։ Իսկ մա՛յրը. ան բնա՛ւ մի հարցներ։ Առաջ մեր ճերմակեղէնները կը լուար, կարկտուքները կ'ընէր, հիմա ատոր ալ անկարող է. աչքերը սկսան տկարանալ։ Այո, անօթի չձգեցինք զինքը, կրցածնիս ըրինք, բայց վերջին ճիգ մըն ալ պէտք է կատարենք. ես հանգանակութիւն մը կազմակերպեցի. որպէսզի քիչ մը դրամ հաւաքելով զինքը դարձնենք Պոլիս։

— 235 —

— Բայց Աստուած իմ, ըսաւ Պետրոս, այս քահանան բնա՞ւ դրամ ղրկելու կարողութիւն չունի։ Եթէ այդքան խեղճ էր իր նիւթականը, ի՞նչ բանի վստահելով ձգեց որ այս կինը Փարիզ գայ։

— Ի՞նչ. քահանա՞յ մի։ Չե՞ս գիտեր որ կարգազուրկ ըրին զայն... այո՛, փիլոնազուրկ ըրին. դուն բնաւ թերթ չե՞ս կարդար. ահագին աղմուկ ելաւ Պոլսոյ մամուլին մէջ։ Իբրեւ թէ մեռելատուն մտնելով անտէր ննջեցեալի մը բերնէն ոսկի ակռաները գողցեր է... Այո՛, անշուշտ, պէտք է նկատի առնէին իր վիճակը. զաւակը յիմարանոցներուն մէջ. կինը այսպէս. տասնոց չկայ... այո՛, բայց փիլոնազուրկ ըրին... Տխո՛ւր, տխո՛ւր պատմութիւն։

* * *

Քանի մը օրէն հրապարակ կ'ելլէր Սուրէնին առաջին հատորը։ Մե՛ծ, շա՛տ մեծ երջանկութիւն մըն էր այս, Պետրոսին համար։ Նոյն ցեղին, նոյն սերունդին զաւակներն էին։ Գրեթէ նոյն կեանքն էին ապրած. նոյն յոյսերը, հիասթափութիւններն ու ցաւերը կազմած էին զիրենք։ Պետրոսի այնպէս կը թուէր թէ Սուրէնին բերնով ի՛նք է որ պիտի խօսէր։ Ինչե՛ր, ինչե՛ր չկային ըսելիք. Սուրէն տղեկօք որքան լաւ պիտի պատկերացնէր Փարիզ նետուած հայ տղոց կեանքը։ Ահա այս մեծ հրճուանքով է որ գնաց իր ընկերոջ։ Կ'ուզէր մանաւանդ խօսիլ, խօսիլ անոր, բա՛ց սրտով։ Նոյնպէս բաց սրտով Սուրէն զինքը ընդունեց։ Բայց երբ դարակէն հանելով գրքին վերջին փորձերը դրաւ իր առջեւ...

— 236 —

Գիրքը պիտի հրատարակուէր ֆրանսերէն։ Իրենց խօսքը բնաւ չկար։

Սուրէն դիւրաւ ըմբռնեց անոր լռութիւնը եւ ըսաւ.

— Ամէն գրագէտ սնապարծ է եւ յաւակնոտ։ Միայն թէ ամէն գրագէտ չի խոստովանիր։ Իսկ ես կ'ըսեմ բարձրաձայն, քանի որ ոեւէ մէկէն չեմ քաշուիր։ Ես ուժ մըն եմ — գոնէ այդ հաւատքը ունիմ — ուժ մը որ կ'ուզէ գործել։ Մեր մէջ գետին չկայ. շարժում չկայ. գործունէութեան դաշտ չկայ։ Պատճառները զիս չեն հետաքրքրեր։ Ես կամ, եւ միայն ե՛ս։ Պէտք է որ ապրիմ եւ երիտասարդի աւիւնս արժեցնեմ։ Յոյսերով կարելի չէ զիս օրօրել. տեսայ ինծմէ առաջ եկող Հայերը, որոնք միշտ սպասեցին լաւագոյն օրերու եւ այդ յոյսով ծերացան։ Իմ արուեստս չուզեր սպասել ոչ մէկ վաղորդայնի։ Չեմ ուզեր ամբաստանել Հայը, բայց ան ալ զիս ամբաստանելու իրաւունք չունի։ Կ'ուզեմ խօսիլ, եւ բնական է որ խօսքս ուղղեմ անո՛նց որոնք լսելու ատեն եւ փափաք ունին։ Հայը ոչ մէկն ունի, ոչ միւսը։ Իսկ դո՛ւն, սիրելի Պետրոս-Փիէռ, դուն եւ քեզի պէսները իմ ըսածներս պիտի հասկնաք։ Այդ կը բաւէ ինծի։

— Այո՛, ըսաւ Պետրոս, իրաւունք ունիս. միայն թէ կը մոռնաս որ «կարօտ» բառին ֆրանսերէնը չկայ... «կարօտ»ը չկա՛յ...

— Ճիշդ է, գիտեմ, այդ բառին համարժէքը ֆրանսերէն լեզուին մէջ գոյութիւն չունի։ Բայց բառ մը պակաս է եղեր. ի՞նչ կ'արժէ...

Պետրոս սկսաւ սանդուղները իջնել ծանր քայլերով, գլխարկը ձեռքը, եւ մինչեւ կարաւիլը ըսաւ.

մամուլի, ո՛չ ալ հաւաքոյթի ազատութիւն կայ. տնտեսական ամէն բարգաւաճում անկարելի դարձած է։

Մակեդոնացի համալսարանական երիտասարդութիւնը կը նկատէ որ միայն Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան սկզբունքը կրնայ եղբայրութեան գրաւական մը ըլլալ պալքանեան ժողովուրդներուն միջեւ և իրական յառաջդիմութիւն մը՝ դէպի ստեղծումը Պալքանեան Դաշնակցութեան մը, որուն մէջ Մակեդոնիա պիտի ունենայ իր տեղը եւ պիտի գործակցի Պալքանեան միւս ժողովուրդներու կողքին, ամրապնդելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը։

Ռումանիա եւ օտարականները

Գրած էինք թէ՝ տիրող անգործութեան հետեւանքով, ռումանական կառավարութիւնը որոշած է խստութիւններ դնել օտարականներու Ռումանիոյ մէջ բնակութեան դէմ։

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, յառաջիկայ սեպտեմբեր 4էն սկսեալ, իրաւունք չպիտի տրուի օտարականներուն՝ հաստատուիլ երկրին մէջ։ Այս օրէնքէն պիտի տուժեն նաեւ անոնք որոնք որոշ ժամանակէ ի վեր կ'ապրին Ռումանիոյ մէջ։

Հեռագրական գործակալութեան մը համաձայն, օտար երկրի մէջ հաստատուած Ռումանացիները աւելի մեծ թիւ կը կազմեն քան Ռումանիոյ մէջ բնակող օտարականները եւ հրաւէր կ'ուղղէ օտար պետութեանց՝ միջամտել այս մասին ռումէն կառավարութեան մօտ։

Բուխարին վտարուած

Մոսկուա, 21 օգոստ. («Մաթէն»).— Համայնավար Միջազգայինի գործադիր կոմիտէն որ գումարուեցաւ այսօր, միաձայնութեամբ վաւերացուց Բուխարինի արտաքսումը համայնավար կուսակցութենէն։

Ինչպէս յայտնի է, Բուխարին ամբաստանուած է իբրեւ հերետիկոս, որովհետեւ հրապարակով յայտարարած էր թէ համայնավար շարժումը երբեք չի կրնար տարածուիլ ամբողջ աշխարհի մէջ։

Բուխարին վարիչ-քարտուղարն էր Գ. Միջազգայինի։

Տոմսկին նոր պաշտօնը

Խորհրդային կառավարութիւնը Տոմսկին նշանակեց տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդի քիմիական ճիւղին պետ եւ անդամ Խորհուրդի նախագահութեան։ Տոմսկիի անմիջական գործը պիտի ըլլայ արուեստական պարար հայթայթել երկրագործութեան համար։

Պարսկաստանի խլրտումները

«Թայմզ»ի Թէհրանի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ֆարս նահանգի Խամսէ ցեղախումբերը հպատակութիւն յայտնած են կառավարութեան եւ թէ 1500 պարսիկ զինուորներ գրաւած են Ֆազան։

Թաւրիզի ողողումին աւերները

Երէկ գրած էինք թէ՝ Թաւրիզի վերջին ողողումներուն հետեւանքով 100 հոգի մեռած եւ 5000 տուներ քանդուած են։

Նոր հեռագրի մը համաձայն, բացի այդ կորուստներէն փճացուած են նաեւ 3200 հակ ապրանք։ Պարսիկ կառավարութիւնը 8000 ոսկի յատկացուց՝ ռումբերու շինութեան համար։

Այց մը Մակեդոնիոյ ճակատին

Այսօր՝ ուրբաթ «Իֆիժէնի» շոգենաւով Մարսէյլէն դէպի Յունաստան ճամբայ պիտի ելլեն Արեւելեան բանակի 200 նախկին զինուորներ, որոնք տասը տարի վերջ կ'ուզեն այցելութիւն տալ Մակեդոնիոյ ճակատի իրենց խրամներուն։

Այս ուխտագնացութիւնը կազմակերպուած է «Ֆէտէրասիոն Նասիոնալ տէ Փուալիւ տ'Օրիան»ի կողմէ, փրոֆ. Քորտիէի եւ տը Ռիոմի թելադրութեամբ։

Ընդունելութիւններ պիտի կատարուին Աթէնքի, Սելանիկի, Մանասթրրի եւ Սկիւպի մէջ՝ հելլէն եւ սերպ իշխանութեանց կողմէ։

Վարտարի սերպ զօրաբաժինը շարժման մէջ դրուած է՝ զինուորական պատիւներ ընծայելու համար Արեւելեան բանակի զինուորներուն։

Պելկրատի մէջ ուխտաւորները պիտի մասնակցին նախկին պատերազմիկներու միջդաշնակցային միութեան համագումարին։

Վերադարձը տեղի պիտի ունենայ Սարայեվոյի, Ռակուզայի, Վենետիկի եւ Մոտանայի ճամբով։

Խմնուբեան թուղթ կեղծողները

Վերջերս կարգ մը Ռուսեր եւ Լեհեր վտարուած ըլլալով Ֆրանսայէն, Սպանիա պիտի երթային։ Ոստիկանները նկատեցին որ այս մարդոցմէն ոմանք կեղծ ինքնութեան թուղթեր եւ կեղծ անցագիրներ ունէին։ Օրսէյի կայարանին մէջ ձերբակալուեցաւ ռուսահպատակ հրեայ մը՝ Եակոբ Իսրայէլ, 39 տարու, որ Ս. Սեբաստիան պիտի երթար։ Այս մարդը արդէն նախապէս վտարուած էր Ֆրանսայէն եւ յարաբերութեան մէջ էր լեհահպատակ Հրեայի մը՝ Իսրայէլ կրունսկանի հետ, որ քանիցս դատապարտուած էր՝ կեղծ ինքնութեան թուղթեր շինելու ամբաստանութեամբ։ Եակոբ Իսրայէլ իր ինքնութեան թուղթը 250 ֆրանքի գնած էր այս վերջինէն։

Ոստիկանութիւնը կը փնտռէ այն տեղը, ուր կը պատրաստուին կեղծ թուղթերը։ Մօտ օրէն նոր ձերբակալութիւններ պիտի կատարուին։

Ցեփլինի թռիչքը

ՊԵՐԼԻՆ 22 օգոստոս.— Ճափոնցի նաւազներու անփորձութեան հետեւանքով, ցէփլինը կայքէն դուրս հանուած ատեն որոշ փնասներ կրեց։ Այդ պատճառով մեկնումը յետաձգուեցաւ 24 ժամ։ Նորոգութիւնները սկսան անմիջապէս եւ յոյս կայ որ ճամբայ ելլէ այսօր ժամը 2ի եւ 8ի միջեւ։

Այս երկրորդ հանգրուանի ճամբորդներու թիւը պիտի ըլլայ 19, առաջին հանգրուանի 22ին տեղ։

Ցէփլինը վեց օրուան ուտելիք առաւ, 50 շիշ շանփանեա, ուիսքի, ֆրանսական գինի եւ ըմպելիներ։ Կը փոխադրէ 5700 նամակներ՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի համար։

Ճափոնէն Քալիֆորնիա հեռաւորութիւնն է 8500 քիլոմեդր, զոր ամէնէն մեծ նաւերը կը կտրեն 17 օրէն, ժամը 20 մղոն արագութեամբ։ «Կոմս Ցէփլին» կը յուսայ 84 ժամէն կտրել այդ միջոցը՝ եթէ ամէն ինչ բնականոն ընթանայ։

Ցէփլինը 24 ժամ միայն պիտի մնայ Լոս Անճըլէս, յետոյ պիտի շարունակէ ճամբան դէպի Նիւ Եորք, ուր պիտի հասնի 30 ժամէն։

Ճաբոնցիները ահագին նուէրներ տուին գերման նաւորդներուն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱԶՄԻԿ Հայր. Միութեան, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն։

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Լեւոն Մօզեան եւ Յ. Պուռնազեան

Նուագ, երգ, գաւառական եւ Գարահիսարի հարսնիք, խնջոյք, տեղական պարեր՝ կիներու եւ այրերու կողմէ։

Գաւառական նուագ ղեկավարութեամբ Պ. Քաջվարդ Սէրճանեանի, քէմէնչէ, սանթուր, կիթառ եւայլն։ Ճոխ պիւֆէ։

ԸՆԿԵՐԱ-ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Իշխան ենթակոմիտէի կողմէ, այս կիր. օր։ Մեկնում առաւօտեան ժամը 7.30ին։ Առնել թիւ 40 հանրակառքը (Թինէլէն) եւ իջնել Թէրմինիւս, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն։ Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները։ Մուտքի քարտերը ստանալու համար այժմէն դիմել ընկ. Յ. Ուզունեանի, Ճ. Կոտոյեանի եւ Հ. Միրզոյեանի։ Ճաշը միասին բերել։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի 32րդ տարեդարձին առթիւ

կազմակերպուած Ս. Շամոնի Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը մէկէն մինչեւ իրիկուն Au Bon Coinի շքեղ պարտէզին մէջ։ Կը խօսի՝ Ընկ. Բաբգէն։

Արտասանութիւններ, խմբերգ, պար, ճագ-պանտ

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վրէժ» խումբի կողմէ իր կազմութեան առաջին տարելիցին առթիւ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին։

Ընկ. Քէնտէրեանի ճաշարանը։ 14 Rue François Garcin։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Նահ. Ուսումն. միութեան եւ մասնակցութեամբ Լիոնի Քոմիտէ-Տրամաթիք Թատերախումբին։ Այս կիրակի ժամը 5.30ին սինէմա Նովէլթիի մէջ։

կը ներկայացուի՝ ՏՐԻԼԲԻ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ատիեամանի Հայր. Միութեան կողմէ, ինպաստ Սուրիա գտնուող չքաւոր հայրենակիցներու. այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Cusset Transvaal պարտէզին մէջ, (Թէրմինիւս 7 Թիւ Թրամուէյի)։ Արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, եւն.։

ՄՈՒՏՔ՝ 3 ՖՐԱՆՔ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՊՕՄՈՆ ՍԷՆ ԺԻԼԻԷՆԻ (Մարսէյլ) ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարաշի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2ին, Պօմոն - Սէն Ժիւլիէն. 10 Պուլվար Վիքթոր Հիւկօ, Լա Շոմիէրի ընդարձակ եւ զովասուն պարտէզին մէջ։

եւրոպ. պար եւ նուագախումբ. վիճակահանութիւն եւն.։

Ճոխ պիւֆէ — Մուտքը ազատ է

Հաղորդ. միջոց՝ քանըպիէրէն առնել 7 կամ 8 Թիւ հանրակառքերը

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 32րդ տարեդարձին առթիւ։ Կազմակերպուած Փոն տը Շէրիւիի Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի կողմէ, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Պ. Թիւլպէնտճեան։

Երգ, արտասանութիւն, եւայլն։ Կը ներկայացուի՝

«ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՈՒՄԲԱԼ Է» զաւեշտը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի-լէ Մուլինոյի եւ Պիյեանքուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 9ին, 164 Ave. de Verdun, Իսի լէ Մուլինօ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը, 262 rue Duguesclin։ Սրահի դուռը կը փակուի ժամը 9ին։ Կը խօսի՝ ընկ. Արամ. Գառօնէ։ Նիւթ՝ «Ռուսահայ բանաստեղծութեան երեք շրջանները»։

Մարսէյլ - Սէն Թ'ընթուանի Ընկեր Գարօ խումբի ժողովը այս կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Թէրմինիւս ճաշարան-սըրճարանը (սինէմային դիմացը)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզղատի եւ շրջականերու Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի ժամը 6ին 164 Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ։ Փորթ տը Վէրսայլէն առնել Թրամուէյ Թիւ 23, 32։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն և ընտրութիւն նոր վարչութեան, եւն.։

ՓԱՐԻԶԻ Զ. Ե. Ո. Միութեան Գրադարանի Յանձնախումբը, գիրքերու կազմութեան եւ կարգ մը բարեփոխութիւններու համար, կը խնդրէ իր ընթերցողներէն անմիջապէս վերադարձնել իրենց քով գտնուած գիրքերը։ Գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8—9։

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐԻ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հին ու նոր անդամները վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 18 Rue de Meudon հայկական ճաշարանը։ Օրակարգ հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին. ՊառՄոնիւմանթալի սրահը։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։ Օրակարգ՝ զեկոյց և նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Քերովբէ Պօյաճեան (Ամերիկա եւ Մարսէյլ), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ իրենց միակ որդւոյն՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ (20 տարեկան) մահուան առթիւ (9 օգոստոս 1929)։

Ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց՝ որոնք հաճած էին ծաղկեպսակներ ղրկել։

ՀՐԱՒԷՐ

Սէն Ժէրոմի (Մարսէյլ) բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ազգ. պատգամաւորի ընտրութեան, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի, 25 օգոստ. կեդրոնական պառի ներքնասրահին մէջ։

Կը խնդրուի մինչեւ շաբաթ արձանագրուիլ Թաղականութեան գանձապահ Պ. Գրիգոր Ստանպուլեանին, վճարելով միանգամայն վեցամսեայ Ազգ. տուրք։

Թաղականութիւն Սէն Ժէրոմի

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ ·

Փարիզ, Ֆ.— Ստացանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստ. 17ին։

Ժընեւ, Տիլ.— Ստացանք ղրկել երկրորդ նոր բաժանորդին Օգոստոս 15ին։

Լա Կոտրնիէռ, Գար. Հօմ.— Ստացանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 17ին։

Լա Կարէն, Հ. Ս.— Ստացանք ղրկել երրորդ նոր բաժանորդին Օգոստոս 21ին։

Մէօտոն, Գ. Բ.— Ստացանք ղրկել Օգոստոս 21ին։

Իթալի, Ս. Ղ.— Ստացանք ղրկել Օգոստոս 21ին։

Քաշան, X.— Ստացանք ղրկել երկրորդ նոր բաժանորդին Օգոստոս 22ին։

Վալանս, Գործ.— 280.40։
Մարսէյլ, Խ. Յ.— 50։
Փարիզ, Մ. Ն.— 20։
Սէն Թ'ըթիէն, Գ. Թ.— 240։
Տէսին, Ս. Թ.— 35։
Լիոն, Մ. Ռ.— 35։
Պազարճըգ, Կ. Գ.— 2000 լէյ։
Մարսէյլ, Գործ.— 730։
Մարսէյլ, Հ. Կ.— 290։
Տէօյլ, Մ. Յ.— 35 Ֆր.։ Ստացանք ղրկել Օգոստոս 21ին։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 24 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1041 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑԱՐՏԴՆՈՒԱԾ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Այսօր հրատարակած ենք Զ. Ո. Միութեան մէկ նամակը, որ տխուր տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած 71 որբերու կացութեան մասին։— Մէկ մասը փախած, ուրիշներ անօթի կամ պայմանագրուած գինուորութեան համար են.։

Այս խնդիրը վերջերս արծարծուեցաւ Աթէնքի մէջ, երբ տեղի կ'ունենար որբերու փոխադրութիւնը, Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի միջոցաւ։ «Նոր Օր»ը ահազանգ հնչեցուց, ձեռնարկը համարելով գերեվաճառութիւն, մարդորսութիւն են.։ Եւ այս առթիւ սրտառուչ կոչ մը ուղղեց արձանագրուած որբերուն, որպէսզի չխաբուին։— Աթէնքի մէջ կօշիկ ներկելով պիտի կրնաք աւելի շահիլ, քան ծառայութեան մտնելով Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ, ամսական 150 ֆրանքի փոխարէն։

Բայց եւ այնպէս, արձանագրուած 71 որբերը առտու մը Մարսէյլ գտան իրենք զիրենք։ Տիկին Բարսեղեան, որ իբրեւ պաշտօնեայ ստանձնած էր այս գործը, Աթէնքի մէջ պարզած է ագարակային աշխատանքի ծանրութիւնը։ Փարիզ վերադարձին, մեզի ալ հաղորդեց թէ իրականէն աւելի սեւ ներկայացուած է կացութիւնը, եւ սակայն, շատերը աղաչեր են որ անպատճառ փոխադրուին։ Այդ շատերուն մէջ է, նաեւ, Աթէնքի ազգային իշխանութիւնը։ Միւս կողմէ, իր համոզումով, որբերը մատնուած են աննկարագրելի թշուառութեան. իսկ այլասերման տեսակէտով, վտանգը աւելի պակաս չէ։ Ու վերջապէս, փոխա-րելի որբերը շատոնց ջոկուած, արձանագրուած են եղեր, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Աթէնքի վարչութեան կողմէ։

Այս ամբողջ ողբերգութեան մէջ, ամէնէն քստմնելի պարագան այն է որ, գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ չափազանց տնավարի։ Ամերիկեան Նպաստամատոյցին այս կամ այն վաբէչը կ'որոշէ, Ֆրանսայի Որբապաշտպան կոմիտէն կը հաւանի, հայ պաշտօնեայ մը կ'երթայ եւ որբերը կ'առնէ կը բերէ։

Բայց ո՞վ է իսկական մեղաւորը։ Օտարները, Նպաստամատոյց կամ Որբապաշտպան կոմիտէն շատոնց որոշած են որբերու խնդիրը հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց հասկցած եղանակով։ Եւ 71ի փոխադրութիւնը առաջինը չէ։ Քանի մը տարիէ ի վեր միեւնոյն ձեւով չափահասներ կը փոխադրուին Սուրիայէն եւ Յունաստանէն եւ վարձու կը տրուին ֆրանսացի ագարակապաններուն։ Այս էջերուն մէջ յաճախ արձանագրուած են անոնց փախուստը եւ մնացողներուն տառապանքը։ Միեւնոյն ատեն, Նպաստաւոր տեղեկութիւններ կամ լուսաբանութիւններ՝ պատասխանատու անձերու կողմէ։ (Առթիւ մը, Գ. Պէրրին տեղեկագիր մը ներկայացուց, պարզելով գործին արժէքը)։ Զմոռնանք որ Բարեգործականն ալ ներկայացուցիչ մը ունի Որբապաշտպան կոմիտէին մէջ — ծանօթ պսակաւորը։

Արդ, երբ օտարը կ'ուզէ նետել տաղտկալի բեռ մը, իբրեւ սպասուհի կամ որդեգիր ցրուելով չափահաս աղջիկները, իսկ ագարակներու կամ ուրիշ գործերու մէջ վարձու տալով տղաքը, մե՞նք ինչ կ'ընենք։ Օր մը օրանց տէր եղա՞նք այս բեկորներուն, որոնք հասակ նետած են արդէն եւ չեն կրնար յաւիտենապէս պահուիլ որբանոցներու մէջ։ Օտարը իր հաշիւներն ունի. եւ մեր ողբ ու կոծը պարզապէս բանաստեղծութեան ձայն կուտայ։

Թողունք ազգային կոչուած Մարմինները, որոնք 1922էն արտագաղթէն ի վեր, այս կենսական գործը կը համարեն «պարապ վախտի խաղալիք»։ Թողունք, նաեւ, Երեւանցիները, որ ուս կը թօթուեն ինչպէս գաղթականներու, նոյնպէս այս հարցին առջեւ։ Ի՞նչ կ'ընեն իրենք, ինքնապահ եւ չափահաս որբերը, որոնք իրենց յատուկ Միութիւնն ալ ունին։

Մեզի անծանօթ չեն այդ Միութեան հնարաւորութիւնները, մանաւանդ նիւթական աղբիւրները։ Բայց գիտենք որ կրնայ խոշոր դեր կատարել իբրեւ բարոյական ազդակ։ Այսպէս, իրենց գործն է սերտ կապ հաստատել այս ցիրուցան սերունդին հետ, երեւան հանել անոնց բուն համրանքը, պարզել իւրաքանչիւր շրջանի պատկերը, նկարագրել Ֆրանսայի կամ Յունաստանի չարն ու բարին, թելադրութիւններ տալ։ Ուղղութիւն ցուցնել, վերջապէս։

Եթէ այսպիսի աշխատանքի մը հետեւած ըլլային, թերեւս այսօր առիթ չպիտի ունենային գրի առնելու Աթէնքի 71 պատանիներուն ողբերգութիւնը։ Պարզ է որ ընկերը աւելի կը հաւատայ ընկերոջ, իր բախտակցին։ Մինչդեռ, փաստ է որ Զ. Ո. Միութիւնը լրիւ տեղեկութիւն չունի նոյնիսկ Ֆրանսայի ագարակներուն մէջ ցրուած 900 որբերու իրական կացութեան մասին, եւ նորէն օտարներն են որ, իրենց հայ պաշտօնեաներով, կը վարեն անոնց, ինչպէս ուրիշներու ճակատագիրը։

Դեռ ուրիշ ծալքեր ալ ունի այս չարաբաստիկ խնդիրը։ Անոնց մասին խօսելէ առաջ, կ'ուզէինք որ, միեւնոյն ատեն, հրապարակաւ լուսաբանութիւններ տային այս նոր փոխադրութեան կարգադրիչները։ Մանաւանդ հայ ներկայացուցիչները, Աթէնքի թէ Փարիզի մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՍԱ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

«Յուսաբեր» կը գրէ «Անխիղճ շահագործում» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 օգոստոս).

— «Աթէնք հասած պատուիրակութիւն տուած տեղեկութեանց համաձայն, արդէն իսկ 900 որբեր կան ֆրանսայի զանազան գաւառները ցրուած։ կոմիտէն չէ գոհացած այդ թիւով եւ նորեր կը փնտռէ։ Ըստ կնքուած պայմանագրութեան, իւրաքանչիւր որբ պիտի ստանայ ամսական 150 ֆրանք, սնունդ ու բնակարան։ Պիտի ծառայէ բացառապէս երկրագործական աշխատանքներու մէջ եւ երկու տարի զրկուած պիտի ըլլայ տեղափոխութեան որեւէ հնարաւորութենէ։ Թէ պայմանագրութիւնը եւ թէ պատուիրակութիւն կը հաստատեն որ աշխատանքը, մանաւանդ ամառները, կ'ըլլայ ծանր ու դժուարին։

Տէր ունի՞ն թէ ոչ այս տղաքը, որոնց համար, ատեն ատեն ողբուկոծ ալ կը լսուի։ Գիտենք թէ Հ. Բ. Ը. Մ.ը իր պատուիրակը ունի կոմիտէին մէջ, յանձին այն մարդուկին, որ մաղձով շաղուուած, գձուձ պայքար կը մղէ, մասնաւորաբար Ապրիլէն ի վեր, որբերէն տաղուելէն ասդին, բայց, գիտենք նաեւ թէ Բարեգործականը իր օձիքն ազատելու համար պատրաստ է ալ քաշուելու առաջուց, ամէն բանի առջեւ։ Արդ, ո՞վ է որ պիտի հսկէ ցրուած բազմահարիւր որբերու առողջութեան, անոնց անհատական ու ազգային կեանքին, անոնց բարոյական ու հաւաքական պայմաններուն վրայ։ Հոս հոն ցրուած, աչքէ հեռու, սրտէ հեռու, անոնք կրնան քանի մը տարիէն մոռնալ ամէն բան, խորթանալ ու դառնութեամբ լեցուիլ։

Ինը հարիւր որբ ունինք օտար երկրի մը գաւառները ցրուած եւ առաջին անգամն է կը լսենք անոնց գոյութեան մասին։ Ոչ իսկ տեղեկագիր մը անոնց կեանքին ու գործին շուրջ, տարիներէ ի վեր։ Որքան գիտենք, Զափահաս Որբերու Միութիւնը միակ կապը կը հանդիսանայ, իսկ մենք ունինք հայ օրկաններ ու Մարմիններ, որոնք ոչ միայն չեն հետաքրքրուիր 900 հոգինոց ազգային լաւագոյն ու կենսառոյգ ծաղկեփունջին ճակատագրովը, այլ եւ իրենց կարելին կ'ընեն եղած կապն ալ խզելու, որբերու այդ միակ կազմակերպութիւնն ալ քայքայելու։ Մեղքը կ'իյնայ սակայն բոլորիս վրայ։

Ո՞վ գիտէ թէ այս ինը հարիւրէն քանի՛ն պիտի գան մեզի, եւ քանի՛ն անդարձ պիտի կորսուին դառնութեամբ, նախընտրելով Ֆրանսայի գիւղը, գեղջուկ կեանքն ու գեղջկուհին»։

ՍԻՆԷՄԱՆ ԵՒ ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ ամուսնութիւնները վերջերս նուազած են եւ, ասոր հակառակ, ամուսնալուծումները աննախընթացօրէն շատցած։

1928ին, ամէնէն նպաստաւոր երեք ամիսներու ընթացքին 1050 զոյգեր ամուսնացած էին, այս թիւը 795ի իջած է 1929ին։

Ամուսնալուծումներու շատութեան գլխաւոր պատճառ կը նկատուի *սինէման*, ուր կիները հարստութեան եւ ճոխ կեանքի երազներ կը հիւսեն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ

Լահէյի սակարկութիւնները վերջ գտան։ Զօրսերն ու վեցերը իրենց վերջին գիջումներն ու զոհողութիւնները ըրին. հիմա կը սպասուի արդիւնքին։ Սնոտըն պիտի ընդունի՞ եղած առաջարկները՝ թէ անդրդուելի պիտի մնայ իր սկզբնական պահանջներուն վրայ։

Երէկ առաւօտ դարձեալ հաւաքում մը ունեցա՛ն Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Պելճիքայի, Ճափոնի եւ Գերմանիոյ պատուիրակները՝ վերջին սրբագրութիւններն ընելու համար Անգլիոյ ներկայացուելիք յուշագրին։ Սնոտըն երէկ կէսօրէն վերջ պիտի տար իր վերջնական պատասխանը, որ պաշտօնապէս պիտի յայտարարուի այսօր՝ շաբաթ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ վերապահութիւն կը տիրէ Անգլիոյ ելմտական նախարարին տալիք պատասխանին մասին։ Շատեր կը կարծեն թէ Սնոտըն ի վերջոյ տեղի պիտի տայ եւ պիտի ընդունի Երնկի ծրագիրը։ Զօրսերու համերաշխութիւնը մեծապէս պիտի ազդէ Անգլիոյ տալիք որոշումին վրայ։

Ֆրանսացի Զօր. կիյեօմէ Լահէյ հասաւ՝ Հռենոսի պարպումի թուականին մասին իր խորհուրդը տալու համար ֆրանս. պատուիրակութեան։

Անգլիական պատուիրակութիւնը Լահէյէն պիտի մեկնի վաղը՝ կիրակի։

Ռուսական կռիւները կը սաստկանան

Մանչուրիոյ սահմանին վրայ, Մանչուլի քաղաքին մօտերը ռուս եւ չինացի զինուորներուն միջեւ 24 ժամ տեւող կռիւներ տեղի ունեցան։ Ընդհարումի ընթացքին 90 Չինացիներ սպաննուեցան։

Կ'ըսուի թէ բոլշեւիկները ներկայիս մեծ յարձակողական մը կը պատրաստեն չին ազգայնական բանակին դէմ։ Ռուսերը իրենց ընդհանուր բանակետը հաստատած են Մանչուլիի շրջանին մէջ, օդանաւերով, հրասայլերով, զրահապատ գնացքներով, ու պատրաստուած են [illegible]։

Ազգայնական կառավարութիւնը ենթադրելով որ Ռուսերը վճռական յարձակում մը պիտի գործեն Մանչուլիի շրջանին մէջ, առջի օր 50,000 զինուորներ կեդրոնացուցին Մանչուլիի շրջանին մէջ։ Հիմա կը սպասուի որ մեծ ճակատամարտ մը մղուի հոն։

Թէ՛ խորհրդային եւ թէ չինական զինուորները սպառազինուած են գնդացիրներով, հրասայլերով, թնդանօթներով եւ ռազմական ուրիշ գործիքներով, ու կը կարծուի թէ իրական կռիւ մը տեղի պիտի ունենայ շուտով։ Թէեւ պաշտօնապէս պատերազմ չէ յայտարարուած, սակայն պատերազմական վիճակ կը տիրէ։

Փէքինէն կը հաղորդեն որ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են նաեւ Պոգրանիչնայայի եւ Տունգունինգի շրջանին մէջ։ Այս վերջին քաղաքը կողոպտուած և այրուած է խորհրդային զինուորներուն կողմէ, որոնք խուճապի մատնած են այդ շրջանը։

Ռուսական երկու թնդանօթակիրներ 120 ծովային զինուորներ ցամաք հանեցին Քիսան-Հսիէն՝ զինուած գնդացիրներով, սակայն ծանր կորուստներով ետ մղուեցան Չինացիներուն կողմէ։ Այս վերջինները 40 ռուս զինուորներ գերի բռնեցին Տալայ-Նորի կռիւներու ընթացքին։

∴ Ուաշինկթընի չինական դեսպան Տօքթ. Վու Նիւ Եորքէն «Պրէմէն» շոգենաւով ճամբայ ելաւ դէպի Եւրոպա։ Դեսպանը Լոնտոն եւ Լահէյ հանդիպելէ վերջ, Ժընեւ պիտի երթայ եւ ռուսաչին խնդիրը պիտի ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Ինչո՞ւ վտարուեցաւ Բուխարին

Երէկ գրեցինք թէ բուխարին վտարուած է բոլշեւիկեան շարքերէն։ «Թայմզ»ի Ռիկայի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.

Իկկիի (Գ. Միջազգայինի գործադիր մարմին) լիակատար ժողովը քուէարկեց որոշում մը, ըսելով որ Բուխարին այլեւս յարմար չէ գործելու Համայնավար Միջազգայինին մէջ, որովհետեւ «յոռետեսութենէ տարուած է եւ կորսնցուցած իր հաւատքը պրոլետարներու ուժին մասին», ուստի եւ վերջնապէս զրկուած է անդամակցութենէ։

Այս առթիւ հրատարակուեցաւ նաեւ Բուխարինի «ցուցակ յանցանաց»ը։ Բուխարին կ'ամբաստանուի թէ Տրոցկիականներու հետ դաւած է կուսակցութեան դէմ, խափանարար ընթացք բռնած է ճարտարարուեստական ծրագիրներուն հանդէպ, ձեռնարկներ ըրած է դրամատիրական մեթոտներ հաստատելու խորհրդային միութեան մէջ, աջակցած է գիւղերու կուլակներուն (բարեկեցիկ գիւղացի), հակառակած է Գ. Միջազգայինի յարձակողական արտաքին քաղաքականութեան և վախկոտ դիրք բռնած։

Իկկին կը յայտարարէ թէ Բուխարին ամենավատ տիպարի համայնավար մը դարձած է, անիկա ո՛չ միայն չէ զղջացած իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Թուրքիոյ ներքին գործավար Շիւքրի Քայա պէյ, որ ժամանակէ մը ի վեր Անատոլուի մէջ քննական ընդարձակ պտոյտ մը կը կատարէր, Պոլիս հասնելով տեսակցած է վարչապետ Ըսմէթ փաշայի հետ եւ անոր հաղորդած իր քննութեանց տպաւորութիւնը, որ խիստ նպաստաւոր եղած է։ Գործավարը ըսած է թէ ներքին գաւառներու մէջ անդորրութիւնը կատարեալ է, ամէն ոք իր գործով կը զբաղի եւ հինէն կարդալ գրել չգիտցող տգէտ գիւղացիները ընդհանրապէս նոր տառերով ընթերցում եւ գիր սորված են եւ թէ երկաթուղագիծերու շինութիւնը տենդագին կերպով յառաջ կը տարուի։

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄԸ

Անգլիական *Մաւրիտանիա* անդրատլանտեան շոգենաւը փորձեց կոտրել գերմանական *Պրէմէն*ի մրցանիշը, սակայն երկու ժամ ետ մնաց՝ Նիւ Եորքէն փիմութ հասնելով 4 օր, 17 ժամ 49 վայրկեանէն։ *Մաւրիտանիա* յաջողեցաւ սակայն չորս ժամով կոտրել իր նախկին մրցանիշը։

Միւս կողմէ ֆրանսական *Իլ-տը-Ֆրանս* շոգենաւը եւ *Պրէմէն* երբ Նիւ Եորքի մօտեցան, Թըրթատարը օդանաւերով ցամաք ղրկեցին։ Ֆրանս. օդանաւը 44 վայրկեանէն կտրեց նաւէն մինչեւ եզերք 30 մղոնի հեռաւորութիւնը եւ կրցաւ առաջին բաշխումին հասցնել նամակները։ *Պրէմէն*ի օդանաւը երկու ժամ վերջ հասաւ եւ փախցուց առաջին բաշխումը։ Միայն թէ *Պրէմէն Իլ-տը-Ֆրանս*էն մէկ օր [illegible]։

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԹԵՐԹ

Հռենոսի գրաւուած հողերու միջդաշնակցային բարձր յանձնաժողովը երեք ամսուան համար արգիլեց համայնավար պաշտօնաթերթ *Իւմանիթէ*ի մուտքը այդ շրջանին մէջ։

Նոյնպէս արգիլուեցաւ պավերիացի ազգայնականներու թերթը՝ *Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր*։

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԳԻՐՔ

Գերմանացի երիտասարդ հեղինակ էրիխ Մարիա Ըըմարքի *«Արեւմտեան ճակատին վրայ նոր բան չկայ»* գիրքը արգիլուեցաւ աւստրիական բանակին մէջ։ Ցամաքային պաշտպանութեան նախարարը հրամայեց յիշեալ գիրքը վերցնել զինուորական բոլոր գրադարաններէն եւ արգիլել անոր ընթերցումը բոլոր զինուորներուն։

ՌԻԶԷԻ ՀԵՂԵՂԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ռիզէէն կը հաղորդեն թէ հեղեղին վնասը հետեւեալն եղած է. —52 տուներ ամբողջութեամբ, եւ 82 տուներ տուներ մասամբ քանդուած են։ 500 արտավար հող աւերուած է եւ 2 միլիոն քիլօ եգիպտացորեն փճացած։ Ճամբաներուն ենթարկուած վնասը 200 հազար ոսկիի կը հասնի։

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

Հապէշիստանի կառավարութիւնը, որ ցարդ թոյլ չէր տար օդանաւերու գործածութիւնը երկրին մէջ, վերջերս եւրոպայէն գնեց իր առաջին օդանաւը։ Այս վերջինը օգոստոս 19ին առտուն ճամբայ ելաւ Ճիպութիէն ֆրանսացի օդանաւորդի մը ղեկավարութեամբ եւ կէսօրէն վերջ ցամաք իջաւ Ատտիս Ապապայի մօտ։ Մայրաքաղաք չհասած, օդանաւը ստիպուեցաւ մէկ անգամ կանգ առնել ճամբան։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ֆուատ Թագաւորը օգոստոս 21ին Նափոլիէն ճամբայ ելաւ դէպի Աղեքսանդրիա, ուր հասաւ երէկ։

ՄԷՆԱՐ – ԴՈՐԻԱՆ

III

(ՄԱՐԱԾ ՕՋԱԽ ՄԸ)

Ամուսնու եղերական մահէն յետոյ, կինը շարունակեց անոր գործը: Մէնար-Դորիանական դաբաւոր աւանդութիւնը կը մնար անխախտ: Գաղափարական գործերու մշտնջենաւոր արհեստանոց մըն էր Ռիւ դը լա Ֆէզանդըրիի սալոնը: Քանի՛ դատեր են արծարծուեր այնտեղ, քանի՛ ընկերութիւններ են կազմակերպուեր՝ Հանրապետութիւնը ուժեղացնելու, դէմոկրատիզմի ու ազատ մտքի յառաջադիմութիւնը ապահովելու, ճնշուած ազգերու իրաւունքները պաշտպանելու նպատակով: Այնտեղ է դարբնուեր Մարդկային Իրաւանց հռչակաւոր Դաշնակցութիւնը (Ligue des Droits de l'Homme), որ կը պահպանէ Ֆրանսական Յեղափոխութեան մեծագոյն աւանդներէն մէկը եւ ունի այսօր հարիւր հազարաւոր անդամներ: Առաջին երեք նախագահներն էին Թրարիէօ, Պրէսանսէ եւ Ֆէրդ. Բիւիսսոն: Տիկին Մէնար-Դորիան փոխ-նախագահն էր այդ ծաւալուն Ընկերակցութեան:

Զուտ ֆրանսական դատերու կողքին՝ տասնեակ ուրիշ դատեր: Ռուս յեղափոխականներու դատը՝ ընդդէմ ցարական միապետութեան: Սպանիական դէմոկրատներու դատը՝ ընդդէմ կոպիտ դիկտատորութեան: Բուլգարներու դատը՝ ընդդէմ Սերբերու: Լիթվիններու դատը՝ ընդդէմ Լեհերու: Մաջառ հանրապետականներու դատը՝ ընդդէմ Հորթիի կամայապետութեան: Իտալացի աքսորականներու դատը՝ ընդդէմ ֆաշիզմի: Եւ այլն, եւ այլն:

Եւ կը տեսնէիք այնտեղ՝ հալածական ու ազատ ազգերու ամէն տեսակ ներկայացուցիչներ ու քարոզիչներ. բուլգար, ռուս, լիթվին, հայ ու այլ արեւելեան յեղափոխական գործիչներու հետ՝ Եւրոպայի մեծ առաջնորդ... ...քօ Իբանէս՝ Սպանիոյ հանրապետական մեծանուն գրողը, դատապարտուած եւ փախստական. Միշել Կարոլի, Մաջառ առաջին հանրապետութեան նախագահը, նոյնպէս փախստական. Կերենսկի, Ռուսիոյ յեղափոխական վարչապետը, Ֆիլիպպօ Տուրատի, Նիտտի, Մոդիլիանի— իտալական մեծ տարագիրները: Կը տեսնէիք վաղեմի օրերուն ողբացեալ Լէոնիդա Բիսսոլատի, Իտալիոյ ամէնէն պայծառ դէմքերէն մէկը, որ առաջին անգամ արծարծեց հայ դատը իտալական Խորհրդարանին մէջ. կը տեսնէինք հոն, Մէնար-Դորիաններու մտաւորականասալոնին մէջ նաեւ արեւմտեան մեծ ու փոքր ընկերվարական ու դէմոկրատ պարագլուխները— Եալմար Բրանդինգ, Շուէդիոյ նախկին վարչապետը — նոյնպէս մեր բարեկամներէն — եւ սկանդինաւեան ուրիշ դէմքեր: Ապա Էմիլ Վանդերվելդ, Ժորժ Լորան, Կամիլ Հայսմանս, Լուի դը Բրուկկեր... Կը տեսնէիք ֆրանսական Խորհրդարանի, Ծերակոյտի, Սորբոնի, մամուլի եւ գրականութեան բազմաթիւ ականաւոր ներկայացուցիչներ (Սալոնի վաղեմի մտերիմներէն հանգուցեալ Լէոն Բուրժուա, նմանապէս Հանրապետութեան նախագահը՝ Գաստոն Դումերգ):

Եւ ատէպ ներկայ կը գտնուէինք հացկերոյթներու եւ վիճաբանութիւններու, ուր 40—50 հոգիկը բոլորուէին սեղանին շուրջը: Ինքը, տանտիրուհին կը մասնակցէր վիճաբանութեան, կը խօսէր քաղաքական, գրական, ընկերային եւ ամէն տեսակ նիւթերու շուրջ... «C'est elle qui dirige la conversation»— կ'ըսէր հիացմունքով Պ. Պօղոս Նուպարը, երբ օր մը գացինք միասին համակրելի հայասէրներու տունը եւ ծանօթացաւ տիկնոջ հետ:

* * *

Հայկական Դատը իր պատուաւոր տեղն ունէր Մէնար-Դորիանի Սալոնին մէջ եւ Անհարոնեանի հետ երկուքով կը վայելէինք ներկայացուցչութեան պատիւը, քառորդ դարէ ի վեր:

Հայոց Հարցի յուզման երկարատեւ շրջաններու ընթացքին (1912—920), գրեթէ շաբաթ չէր անցներ, որ հրաւէր չստանայինք ներկայ գտնուելու այս կամ այն հաւաքոյթին ու խորհրդակցութեան: Նամակներ է, որ շարունակ կը տեղային մեր հասցէին: Սիրուն, խելացի նամակներ, ցրիւ, փոքր ինչ անկապ, գրուած միշտ ձեռքով ու աճապարանքով, իր գաղափարային հնոցին մէջ, ուր կեանքը կ'եռար առտուանէն մինչեւ ուշ գիշեր... Այդ նամակներէն կարելի է գիրք մը կազմել:

Կը բաժնէր շատերու միամիտ լաւատեսութիւնը, կը հաւատար, որ տեսակցութիւններով, դիմումներով, հանրային կարծիքը յուզելով պիտի լուծուէր Թրքահայոց «գորդեան հանգոյցը»:

Եւ կ'օգտագործէր ամէն մի առիթ, հայկական դատը առաջ մղելու համար:

Պէ՞տք էր տեսակցութիւն մը շարք մը կարեւոր անձերու հետ, — Մէնար-Դորիան սիրով կը հրաւիրէր զանոնք ճաշի, ընթրիքի, եւ ապա կը սարքէր սալոնին մէջ պէտք եղած խորհրդակցութիւնը:

Մարդկային Իրաւանց Դաշնակցութիւնը այսինչ օր համագումար նիստ ունի.— Մէնար-Դորիան նամակով մը կը բացատրէր մեր մասնակցութեան կարեւորութիւնը եւ կը յորդորէր ներկայ գտնուիլ:

Կուգար մօտիկ կամ հեռու երկիրներէն թանկագին հիւր մը, որուն աջակցութիւնը կրնար օգտակար լինել հայկական դատին.— Մէնար-Դորիան ինքնաբերաբար կը հրաւիրէր մեզի հետ միասին իր տունը, խորհրդակցութեան:

Ալբեր Սարօ, երէկուան ներքին նախարարը, կ'երթայ Էնկիւրի, որպէս Ֆրանսայի դեսպան.— Մէնար-Դորիան կը յանձնարարէ մեզի տեղեկագիր մը պատրաստել հայկական պահանջներու մասին և ղրկել զայն իր միջոցով դեսպանին որպէսզի նա իրազեկ ըլլայ եւ ի հարկին օգտագործէ մեր տեղեկութիւնները:

Զօրավար Սարայլ Սուրիա կ'երթայ, իբրեւ Ֆրանսայի մարզպան— Մէնար-Դորիան կը հրաւիրէ զինքը ճաշի, մեզի հետ միասին, խորհրդակցելու Սուրիական հայ գաղութի հոգերուն շուրջ:

Օր մըն ալ ընթրիքի հրաւիրուելով, կ'երթամ կը տեսնեմ սալոնին մէջ խումբ մը պարսիկ ուսանողներ— յառաջադէմ, ազատամիտ երիտասարդներէն—, անոնց հետ Ֆրանս. Խորհրդարանի անդամ Մութէ, Ֆերդ. Հեբոլդ եւ ուրիշներ: Վիճաբանութիւն մը կը սարքուի՝ լուսաբանելու համար հայ ու պարսիկ յարաբերութիւնները:

«Պրօ Արմէնիա»ն կը վերհրատարակենք Պրէսանսէի ու Վիքտոր Բերարի հետ.— Մէնար-Դորիան ճիգ ու եռանդ չի խնայեր՝ տարածելու ֆրանսահայ թերթը պարիզեան շրջաններում և նիւթական աջակցութիւն ալ կ'ընէ:

Մեր տրամադրութեան տակ էին իր անհաշիւ կապերը բոլոր արեւմտեան երկիրներու մէջ, հայկական պրոպագանդ մղելու համար:

Եւ իր դուռը միշտ բաց էր մեր առջեւ: Տեսակ մը հայրենական օջախ...

Ահա թէ ինչ էր մեզի համար Մէնար-Դորիան: Մեր դատի ու ցաւերու առթիւ չէր դադրեր մտահոգուելէ, գրեթէ երիտասարդ օրերէն մինչեւ մահ:

Ջերմ սրտով գրկեր էր այդ դատը— «ամէնէն դժբախտը բոլոր ազնիւ դատերէն», կ'ըսէր յաճախ— եւ բնական կարեկցութեան հետ կը տածէր դէպի մեզ բուռն համակրանք մը: Հպարտ էր, որ այդ դատի առաջնակարգ ու պերճախօս փաստաբաններէն էին Պրէսանսէ եւ Ժօրէս, որոնց համար պաշտամունք մը ունէր: Երբեք «ոչ» չըսաւ մեր ոեւէ խնդրանքին եւ աւելի շատ ինքն էր, որ կը դիմէր ու կը խնդրէր, յանձն առնելով գլխացաւանք, ձանձրոյթ ու յոգնութիւն: Երեկոյ մը— 1917ի վերջերուն էր— անոր սալոնին մէջ գումարուած էր ամբողջ հայկական խորհրդաժողով, երկարատեւ ու տաք վիճաբանութիւններով: Հաւաքուած էինք քննադատելու եւ դատելու նոր լոյս տեսած «Le Problème Turc» խորագրով գիրքը, հեղինակութիւն կոմս Օստրորոգի, որ հին օրերէն եղած է օսմանեան ծառայութեան մէջ: Կը քննադատուէր եւ մեր բարեկամ Վիքտոր Բերարի յառաջաբանը այդ գրքին: Ներկայ էին եւ բոլոր Հայերուս հետ — Պօղոս Նուպար (որ արտասանեց երկար ու հետաքրքրական ճառ մը), Յ. Մասեհեան եւ տողերուս հեղինակը— ինքը Օստրորոգը եւ մեր բարեկամներ՝ Վիքտոր Բերար, Ալբեր Թօմա, Ֆերդինան Հերոլդ, տանտիրուհու հետ շարք մը տիկիններ: Աղմկալից վիճաբանութիւնը տեւեց ընթրիքէն յետոյ քանի մը ժամ, մինչեւ ուշ գիշեր... Մէնար-Դորիանի գեղեցիկ անձնուիրութիւնը միայն կարող էր հիւրընկալել սա ան կոնֆերանս մը:

* * *

Եւ այժմ այդ ազնիւ կինն ալ հեռացաւ մեզմէ, այդ մեծ դուռն ալ գոցուեցաւ մեր առջեւ: Ա՜հ, հայկական դատ... Ժողովուրդը գնաց հարիւր հազարներով, Մտաւորականութիւնը հնձուեցաւ, երկիրը յօշոտուեցաւ սեւ ու կարմիր բռնաւորներու ձեռքով, եւ, կարծէք պատկերը լրացնելու համար, մեր օտար բարեկամներու ստուար բանակն ալ քանի մը տարուան մէջ սպառեցաւ: Որքա՞ն տարիներ պէտք է սպասել տեսնելու համար նոր Մէնար-Դորիան մը, նոր Պրէսանսէ մը, Քիյեառ մը, Լորդ Բրայս մը, Լուցատտի մը, Լէօպոլդ Ֆավր, Լէպսիուս մը...

Մէնար-Դորիան ժառանգ մը թողուց, որ հեռու է, տարաբախտաբար, իր ծնողներու մտաւորական— ազնուական հովերէն: Սալոնը վերստին, անշուշտ, կը շարունակէ հիւրեր ընդունիլ, ինքնաշարժները դարձեալ կ'երթեւեկեն ու երկար շարանով կը կանգնին թիւ 89ի բարձր ցանկապատին առջեւ, կեանքը թերեւս վերստին կ'եռայ փառաշուք սրահներուն մէջ. սակայն... երբեմնի հիւրերը չեն դառնար, հին օրերու հմայքը չքացած է, գաղափարական օջախը մարած:

Մէնար-Դորիաններու նուիրական ուխտը շարունակող չկայ: Դաբաւոր աւանդութիւն մը այդպիսով մէկէն ի մէկ խզուեցաւ եւ սուգի ու մեռելութեան վարագոյրն իջաւ Rue de la Faisanderieի հինաւուրց, մելամաղձոտ ապարանքին վրայ...

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Mont Dore, Օգոստոս

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ: ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ: ԼԱ՛Ւ: ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ:

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՌՈՒՍ Ս.ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՂԿԱՑՈՒՑԻՉ ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան կեդրոնական մարմնի ընդունած ծրագիրը կը սկսի բացատրելով ու առաջադրելով հարցը, միշտ համաձայն բանուոր եւ գիւղացի դասակարգերու ընդհանուր շահերուն, որ ըստ իրեն յատուկ են բոլոր ազգութիւններուն: Ծրագիրը կ'ըսէ.

— Պատերազմն ու յեղափոխութիւնը որ ամենուրեք արթնցուցին եւ զօրացուցին ազգային գիտակցութիւնը՝ նախկին ռուսական կայսրութեան շրջանակէն բեմ հանեցին նոր պետութիւններ: Անոնք նոյնպէս ազգութիւններու խնդիրը բերին ռուսական յեղափոխութեան առջեւ դրուած հարցերուն առաջին գծին վրայ:

Ազգութիւններու ազատագրութիւնը՝ որ յեղափոխութեան ամենակարեւոր նուաճումներէն մէկն է՝ անհրաժեշտ դարձուց նախկին կեդրոնացած կառավարութեան նոր հիմերու վրայ վերակազմութիւնը մեկնելով ազգերու ազատ ինքնորոշման սկզբունքէն:

Ազգային մշակոյթի զարգացումը՝ ժողովրդական լայն խաւերուն, ինչպէս նաեւ ճարտարարուեստական բանուորութեան որոշ մասերուն համար դարձաւ միջոց ո՛չ միայն իրենց մշակութային զարգացման բարձրացման, այլեւ ընկերային կռուի իրենց մասնակցութեան:

Այս պայմաններուն մէջ ազգութիւններու խնդրին լուծումը բանուորութեան համար, կը ներկայացնէ մեծ կարեւորութիւն: Որովհետեւ ազգերու ճնշման քաղաքականութիւնը ծածկելով դասակարգային ներհակութիւնները՝ կը միացնէ ճնշուած ժողովուրդին քաղքենի դասակարգը բանուոր խաւերուն հետ՝ ճնշող ազգութեան դէմ մղուած հասարակաց պայքարի մը մէջ: Այս ճնշումը բանուորական դասակարգի գիտակցութեան զարթումին գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկն է (հատուած I):

Այս վերջին նախադասութիւնները յայտնապէս կը մատնեն ծրագիրը կազմողներուն գլխաւոր մտահոգութիւնները ու կ'ապացուցանեն նախորդ յօդուածին մէջ մեր պաշտպանած այն միտքը թէ — ծրագիրը կազմողները ազգութիւններու խնդիրը առհասարակ ու որոշապէս կը կապեն ռուս բանուորա-գիւղացական ընդհանուր հարցին հետ:

Միւս կողմէ, այն գլխաւոր առարկութիւնը որ կարելի է ընել ծրագրի այս ներածութեան դէմ եւ որ անհրաժեշտ կը դառնայ կարդալէ յետոյ մանաւանդ հինգերորդ եւ ութերորդ կէտերը հետեւեալն է: Լռելեայն՝ կը թուի թէ ռուս Ս. Դեմոկրատները կ'ընդունին արդի Խորհրդային Միութեան սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը եւ եթէ կը խօսին ծրագրին գրեթէ բոլո՛ր կէտերուն մէջ ազգերու ինքնորոշման մասին՝ ատիկա այն հաւատքով է որ ճնշուած ժողովուրդը անգամ մը ազատագրուած՝ պիտի յարի ռուսական ժողովրդավար ազգերու ի՛նչ որ ապագայ դաշնակցային պետութեան որ դեռ գոյութիւն չունի, քանի որ ծրագրի վերջին կէտին մէջ՝ կը հրաւիրեն ճնշուած ազգերու աշխատաւոր զանգուածները ընդհանուր ու հասարակաց պայքարի մը ի խնդիր «համայնավար իշխանապետութեան ժողովրդավար հաշուեյարդարի մը՝ յեղափոխական դասակարգերու սեփական ուժերով իսկ»: Այստեղ կ'արժէ յիշեցնել որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ԺԱ. ընդհանուր ժողովի յայտարարին եւ այս ծրագրին մէջ կայ անվերծանելի ընդդիմութիւն, որուն պիտի անդրադառնանք մեր վերջին յօդուածով: Մինչ այդ սակայն՝ անհրաժեշտ կը համարենք արտատպել մեր կուսակցութեան յայտագրէն հետեւեալ նախադասութիւնը — «Միւս կողմէն նկատի ունենալով մեր ժողովուրդի սահմանափակ կարողութիւնը եւ ուժերու ինքնամփոփման գերագոյն պահանջը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պէտք է ջանայ մասնակցութիւն չունենալ նաեւ Ռուսաստանի ներքին կռիւներուն մէջ:»

Ռուսական ծրագիրը, ուրեմն, ներածութեան մէջ իսկ կը նախադրէ բանուոր դասակարգին գիտակցութեան զարթումը՝ ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրութեան իրաւացի պահանջին որ տեսականօրէն կ'ընդունի: Եւ եթէ դէմ կ'արտայայտուի գրեթէ բուռն ձեւով մանր ազգերու ճնշման քաղաքականութեան, ատիկա որովհետեւ՝ այդ քաղաքականութիւնը — ծածկելով դասակարգային ներհակութիւնները կը միացնէ ճնշուած ժողովուրդին քաղքենի դասը բանուոր խաւերուն հետ՝ ճնշող ազգին դէմ մղուած հասարակաց պայքարի մը մէջ:

Ու մանաւանդ որովհետեւ — այդ ճնշումը բանուոր դասակարգի գիտակցութեան զարթումին գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկն է: Ուրեմն ճնշուած ազգին կրած նեղութիւններուն եւ բազմաթիւ կեղեքումներու բարձումը չէ գլխաւոր նշանակէտը եւ կամ թէ գլխաւորաբար ատիկա չէ, հապա՝ բանուոր դասակարգի գիտակցութեան զարթումին գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկուն վերացումը: Աւելորդ չէ յամեցումը այս նրբութիւններուն վրայ, որովհետեւ ամբողջ ծրագիրը կազմուած է նոյն ձեւով ու գլխաւոր մտքերը ծածկուած են առաւել կամ նուազ անմեղ ու ընդհանուր խորհրդածութիւններու տակ: Կարծես թէ ամբողջական ընթերցումէ մը այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ Ս. Դեմոկրատները եթէ վախ չունենան ակներեւ հակասութեան մէջ իյնալու ընկերվարական բանուորական միջազգայինի դիրքին հետ՝ ազգութիւններու խնդրին մէջ՝ որոշապէս հրապարակ պիտի գան մէկ եւ անբաժանելի Ռուսաստան մը ջատագովելու:

Ծրագրին երկրորդ հատուածին մէջ, սակայն, որ կը վերաբերի վերը առաջադրուած խնդիրներու գործնական ձեւակերպման, Ս. Դեմոկրատները կ'ընդունին որոշ վերապահումներով ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը: Վերապահումները սակայն այնքան կը սեղմեն մօտէն սկզբունքը որ իրականին մէջ ինքնորոշման իրաւունքը կը վերածուի ռուսական պետութեան կամաւոր յարումի հնարաւորութեան: Մէջ կը բերենք այստեղ երկրորդ հատուածը ամբողջութեամբ.

— Կուսակցութիւնը, համաձայն ընկերվարական միջազգայինի սկզբունքներուն հետ եւ հետեւելով ռուսական յեղափոխութեան սկիզբը որդեգրուած ուղղութեան կը յայտարարէ հետեւեալը.—

Ա) Ան կը ճանչնայ նոր ստեղծուած երկիրներու բացարձակ անկախութիւնը (Ֆինլանտիա, Էսթոնիա, Լաթուիա, Լիթուանիա, Լեհաստան) եւ իրենց գերիշխանութիւնը արդի սահմաններուն մէջ: Կուսակցութիւնը կը պայքարի անոնց անկախութեան դէմ եղած ամէն ոտնձգութեան դէմ ինչպէս նաեւ կը պախարակէ ամէն փորձ, զինու ուժով կամ բռնութեամբ այդ երկիրներէն հողամաս խլելու: Կուսակցութիւնը կը ձգտի՝ կողմերու փոխադ շահերէն դրդուած, հաստա տնտեսական սերտ յարաբեր թիւններ եւ կռել բարեկա կան դաշինքներ. — քաղաք կան, առեւտրական, մաքսա եւայլն — յիշեալ երկիրներ եւ Խորհրդային Միութեան մ ջեւ:

Բ) Կուսակցութիւնը կը պաշտպանէ Ռուսաստանի մաս կազմող բոլո՛ր ազգերու ազատ ժողովրդավար ինքնորոշման իրաւունքը իր բոլոր ձեւեր տակ: Որոշ հողամասեր գրա ազգութիւններու համար ին նավարութեան ձեւին տակ՝ Խ հրդային Միութեան հետ դա նակցային կապերով մին բացարձակ անկախութիւն. գային փոքրամասնութիւնն եւ տարտղնուած ազգութիւ րու համար մշակութային ին նավարութեան ձեւին տակ:

Կուսակցութիւնը կը պախարակ պէս կը մերժէ ազգութիւննե ազատ ինքնորոշման դէմ եղ ամէ՛ն ոտնձգութիւն՝ որ կը խատի խափանել ժողովրդ ւերու ուղղակիօրէն արտայ տուած կամքը: Կուսակցութի բոլոր միջոցներով պիտի կ այս ժողովրդական կամքի բռ բարման ամէ՛ն փորձի դէմ, ի պատրուակի տակ ալ ըլլայ:

Գ) Կուսակցութիւնը կը պ հանջէ Վրաստանի գրաւմանո րու յետս կոչումը: Կը պահա որ այդ երկրին տրուի ազա ժողովրդավար ինքնորոշմա րական հնարաւորութիւն (հ տուած II):

Յաջորդ հատուածով, սակ ծրագիրը ետ կը վերցնէ ինչ տուած էր առաջինով՝ պատ առնելով խորհրդային երկ ներու տնտեսական միութ անհրաժեշտութիւնը ու ջա գովելով դաշնակցային դրութ նը՝ անշուշտ մշակութային այլ ինքնավարութեան հի վրայ: Չորրորդ հատուածով քայլ մը եւս յառաջ կ'եր ու կը սկսի ջատագովել դային ընկերվար հանրապ թիւններու միութեան սահմա դրութիւնը որպէս պետա չէնք՝ ազգութիւններու ճն վերացնելով վարչաձեւի դէ բարկումին ու գործադրութ

Ամբողջ ծրագրին մէջ եւ մէկ ատեն չի խօսուիր ո՛չ յաստանի եւ ո՛չ ալ Ատրպէյ մասին: Ասիկա թերացո՞ւմ կամաւոր մոռացում, դիւ տական զանցառութի՞ւն վրէպ: Պատասխանը հա բար մեզի տայ Ս. Դեմոկ աքսորական գործիչ մը, որ տաւոր առթիւ մը պիտի ցաքննենք:

Մինչ այդ շարունակենք գրի քննութիւնը:

ՎԱՀԱԳՆ ՇՈՒՇԱՆ

ՏԻԱԿԻԼԷՖ ՄԵՌԱՒ

Շատ քիչ Հայերու ծա Տիակալէֆ, անոնց միայն հետեւած են միջազգայի գեղարուեստական կեանքին քառորդ դարու չափ կամ ստեղծագործ առաջնորդը ը, բազմաթիւ բեմերու

Հազիւ 50 տարու էր: Իր կարելի է ըսել թէ ժամա կից արուեստի երկու երեք րեւոր դէմքերէն մէկն է որ հեռանայ: Իր անունը պիտի մնայ «ռուսական պ ներու հրաշալիքին», որ սայի մէջ եւ այլուր, ճաշ ը յեղաշրջեց ու ճոխացուց

Տիակիլէֆ, նախ Ֆր մացուց ռուս կայսերական լէները, բայց այնքան գր թեամբ և գունաւորումով միջազգային համայնք գեղար աշխարհը, և ուր, տիրական մը խաղալ սկսաւ: Իր խ կցած էր ժամանակին ինքնատիպ նկարիչները մէնէն նուրբ ու շնորհալի րուհիները:

Տիակիլէֆ՝ կազմակերպ վարիչի իր ուժեղ տաղա նորութեան, որոնումի, կա լութեան ձգտումի իր քով, կրցած է արժանաւ կին մը գրաւել ժամանակ գեղարուեստի բեմին վրայ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Սեփ. Թղթ.) — Այս պզտիկ հայկական գիւղը օրէ օր ցոյց կուտայ կենսունակութեան նշաններ: Ամէն հայրենակից իր անհատական գործը քիչ մը բարելաւելէ վերջ, կը տենչայ կարողութեան չափով նպաստել ազգային կազմակերպչական գործին:

Գրեթէ ամէն ամիս բարեփոխումներ տեղի կ'ունենան հոս, կը կառուցուին նոր շէնքեր: Շրջակայ հողերէն կը ծախուին ու կը գնուին եւ ամէնէն անպաճոյճ սենեակներն իսկ վարձակալներով կը լեցուին:

Սէն Ժէրոմի Հայերը ամէն կիրակի կ'ունենան քաղաքացի հիւրեր, որոնք դժգոհ քաղաքի ժխորէն, ապականած օդէն եւ մանաւանդ մլուկներէն, կ'ուզեն գիւղացիներ դառնալ եւ կը փնտռեն պատշաճ ծախու հողեր կամ վարձու սենեակներ:

Հայրենակից մը իր բարեկամին, բարեկամն ալ իր ազգականին յանձնարարելով Սէն Ժէրոմ դարձած է հայկական գիւղ մը, 70-75 սեփականատէրով եւ մօտ հարիւր վարձուոր ընտանիքներով: Այսպէս ուրեմն Սէն Ժէրոմի կարմիր տուները օրէ օր կը ծեփուին ու կը ճերմկնան: Կը ճերմկնան եւ կը լուսաւորուին նաեւ միտքերը այս հարազատ հայրենակիցներուն:

Ամէն օր պահանջքներ ու խնդրանքներ կը տեղան նորընտիր թաղականութեան գլխուն:

— «Ի՞նչ կ'ընէք, ինչո՞ւ նըստեր էք, ե՞րբ հանդէս մը պիտի սարքէք, եւ ե՞րբ պիտի բանաք մանկապարտէզ մը, որպէսզի մեր պզտիկները փրկուին փողոցի կեանքէն»:

Այսպէս ժողովուրդը պատրաստ է զոհաբերել, մանուկներուն փրկութեան համար:

Թաղականութիւնը ընդառաջելով ժողովուրդի խնդրանքին, կը սարքէ ցերեկոյթ մը, հրապարակ հանելով վիճակահանութեան տոմսակներ, հիմնադրամ մը գոյացնելու նպատակով:

Ինչպէս շատ մը տեղեր, նոյնպէս եւ հոս կը գտնուին սեւհոգի մարդուկներ որոնք կ'ուզեն ժողովուրդը խաղալիք դարձնել իրենց անհատական քմահաճոյքին: Սէն Ժէրոմի կազմակերպչական առաջին օրերուն իսկ անոնք բաւական ջանքեր թափեցին ժողովուրդին մէջ խլրտում յառաջ բերելով գործը ձախողեցնելու: Անոնք չէին ուզեր ճանչնալ կեդրոնի ազգային իշխանութիւնը, զանազան պատրուակներով: Ժողովականները անսալով իրենց խղճմտանքի ձայնին, երկուքի դէմ քսանը ինը (2ի դէմ 29) քուէով կ'որոշէ կապուիլ Մարսէյլի ազգային կեդրոնական իշխանութեան եւ գործել համաձայն անոր ծրագիր-կանոնագրին:

Սակայն կեղծ ազգասէրները շուտով յուսահատողներէն չեն: Անոնք կը պատրաստեն զաւեշտին երկրորդ վարագոյրը, որ շուտով ողբերգութեան պիտի փոխուէր, եթէ Թաղ. Խորհուրդը անխոհեմ կամ երկչոտ ըլլար:

Յիշեալ դերակատարներէն մէկը ըլլալով երգիչ նուագածու մը, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ երգիչ խումբ մը կազմակերպել ցերեկոյթին համար: Թաղ. Խորհուրդը սիրով կ'ընդունի այս առաջարկը, իբրեւ գեղարուեստական գործ: Օրիորդներ եւ երիտասարդներ, 15-16 հոգի իրենց թանկագին ժամերը զոհելով, երկու շաբաթ փորձեր կ'ընեն եւ երգիչ ղեկավարն ալ քրտինք թափելով խումբը կը պատրաստէ հանդէսին համար: Ղեկավար պարոնը հանդէսէն չորս օր առաջ Թաղականութեան ատենապետին կը յայտնէ թէ իրենք «Քնար» անունով նուագախումբ մը ունին, երեք հոգի, եւ հանդէսներու, հարսնիքներու մէջ կը նուագեն փոխան որոշ վարձատրութեան: Կարճ խօսքով դրամ կ'ուզէ եւ Թաղ. Խորհուրդը խումբը առանց ղեկավարի չձգելու համար կը ստիպուի վարձել նաեւ նուագախումբը եւ կ'որոշէ տալ 150 ֆր.:

Յայտագիրներ կը տպուին, որուն մէջ կը դրուին խմբերգներու անունները, նոյնպէս նուագածութեան քանի մը բաժիններ: Երգիչ-ղեկավար պարոնը նորէն կը դիմէ Թաղականութեան եւ կ'առարկէ թէ չպիտի մասնակցի եթէ հայկական դրօշակ պարզեն հանդէսին մէջ: Կը յամառի եւ կը քաշուի: Հանդէսը բացուեցաւ կիրակի օր, ընդարձակ պարտէզի մը մէջ: Բացումը կատարուեցաւ ֆրանսական քայլերգով զոր երգեց երգիչ խումբը: Յետոյ ատենապետը հակիրճ խօսքերով բացատրեց հանդէսին նպատակը եւ հրաւիրեց Սէն Ժէրոմցիները աջակցիլ մանուկներուն փրկութեան համար: Երկսեռ երգիչ խումբը երգեց նաեւ «Բամ փորոտան»ը որ կ'ունկնդրուի ոտքի վրայ:

Այսպէս յայտագիրը կը շարունակուէր: Նոյնիսկ դուրսէն սրտցաւ պարոններ եւ օրիորդներ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, որպէսզի նուագածուներու պակասը լեցնեն, Պ. Չիչէքեան յուզումով արտասանեց Ա. Իսահակեանի «Երազը»: Յարութիւն Հազէմեան ստանձնեց թէ, երգիչ խումբի ղեկավարութիւնը եւ թէ մէկէ աւելի հայերէն ու ֆրանսերէն մեներգներով ծափեր խլեց հանդիսականներէն: Օր. Արտեմիս Ստանպօլեան յաջողութեամբ արտասանեց «Տեսիլք»ը, իսկ Եդուարդ Շէհրիեանի «Փանթէզի»ն անվերջ խնդուք պատճառեց ներկաներուն:

Այս առաջին մասէն վերջ, խօսեցաւ Տիկ. Քիպրիթճեան, Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Սէն Ժէրոմի մասնաճիւղին կողմէ շնորհաւորելով Սէն Ժէրոմցիներուն աշխատանքը:

Դադարէ մը վերջ տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւնը եւ ապա սկսաւ երկրորդ մասը, աւելի ճոխ ու փայլուն:

Սէն Թ'Անթուանի վարժուհին, Տիկ. Փանոսեան, վեց մանկապարտէզի պզտիկներով կատարել տուաւ անակնկալ մը ըրաւ Սէն Ժէրոմցիներուն: Անոնք երգեցին ու արտասանեցին սիրուն կտորներ, մանաւանդ ֆրանսական ու հայկական եռագոյնին ուղղեալ երկու արտասանութիւնները բուռն կերպով ծափահարուեցան ժողովուրդին կողմէ: Շնորհաւորելի էր նաեւ Պ. Մաքսուտ Անանիկեանի «Փլիւթ»ի նուագածութիւնները, ինչպէս նաեւ Օր. Սիրուն Ստանպօլեանի մեներգը «Հայրիկ, հայրիկ, իմ հայրենիք»:

Վերջին խօսողն էր Մարսէյլի ազգային վարժարանի տնօրէն Արօյեան, որ իր հիացումը յայտնելով Սէն Ժէրոմի այնքան արագ յառաջդիմութեան համար, շեշտեց հայ ժողովուրդին դարեւոր բարեմասնութիւնները:

Հանդէսը փակուեցաւ երգիչ խումբի խմբերգով եւ մօտ 400 երկսեռ հանդիսականներ խանդավառուած դուրս ելան:

Զարդանշաններէն եւ վիճակահանութենէն գոյացած ընդհ. հասոյթը կը հասնի մօտ 3000 ֆր.ի:

Ս. Միլտոնեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 18 օգոստոս.— Այս գաղութը, որ գրեթէ 5 տարուան կեանք մը ունի, իր մէջ կը համրէ մօտ 2500 հայութիւն, ունի ազգային կազմակերպութիւններ եւն. սակայն ոչ մէկը կը զբաղի դպրոցի հարցով: Քանիցս ժողովներ եղան դպրոցի մասին բայց խօսուած խօսքերն ու տրըուած որոշումները ժողովասրահին մէջ մնացին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հոս ունի զօրաւոր կոմիտէ մը, կազմուած 1924ին, առոյգ եւ խանդավառ ընկերներէ: Կուսակցութիւնը չորս տարի շարունակ իր հրապարակային բանախօսութիւններով, հանդէսներով, դասախօսութիւններով մեծ ոգեւորութիւն առաջ կը բերէր գաղութին մէջ: Բայց շուրջ 9 ամիսէ ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէ, պատճառն այն է որ տեղւոյս մէջ Հայերուն տրամադրուած սրահը քանի մը հայանուն թափթփուկներու պատճառով այլեւս Հայերուն չի տրուիր:

Կայ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը, կազմուած 1928ին սկիզբները, ունի 50է աւելի ժրաջան անդամուհիներ եւ ցոյց տուաւ օգտակար գործունէութիւն. 1928ին, պուլկարահայ աղէտեալներուն օգնեց հազար ֆրանքի կոկիկ գումարով մը: Երեք ամիս առաջ ալ ձեռնարկեց հանգանակութեան մը՝ ի նպաստ տեղական Ազգ. Հիւանդանոցին: Հակառակ այն դժուարութիւններուն որոնց բախեցաւ (մանաւանդ հայ ջոջերու կողմէ), վարչութիւնը առանց յուսահատելու շարունակեց հանգանակութիւնը եւ 15 օրուան մէջ հաւաքեց 1000 ֆրանք եւ զայն յանձնեց Հիւանդանոցի տնօրէնութեան, այս առթիւ տեղական թերթերը («Փըթի Տօֆինուա» եւ «Ժուռնալ տը Վալանս») գովեստով խօսեցան մեր Կարմիր Խաչի մասին:

Ունինք Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղ մը, կազմուած 1926ին: Ան ալ իր կարգին լաւ գործունէութիւն ունեցած է: Ամէն տարի կը ստանձնէ Ապրիլեան սգատօնի կազմակերպութիւնը, միայն, այս տարի դժուարութիւններու բախեցաւ, բայց չէ յուսահատած: Երկու տարիէ ի վեր բացած էր կիրակնօրեայ դպրոց մը, սկսելով 5-10 պզտիկներով, որոնց թիւը կամաց կամաց բարձրացաւ մօտ 75ի: Այս պզտիկները սկիզբը բնաւ չէին ճանչնար Մեսրոպեան տառերը, բայց շնորհիւ այդ դպրոցին սորվեցան այբուբենը եւ այս տարի "Ծիածան",ը պիտի սկսէին: Դժբախտաբար այս տարի չկրցան շարունակել սրահ չկրնալով գտնել: Նախկին սրահին ամսական 75 ֆրանք կը վճարէին, հայանուն Թրքախօս տանտէրը վարձքը 100 ֆրանքի բարձրացուց եւ չկամութիւն ցոյց տուաւ: Ուրիշ տեղ ալ չկրցան գտնել, ու այսպէս ամլութեան դատապարտուեցաւ այս գեղեցիկ ձեռնարկը: Կ'ըսուի թէ տեղւոյս քահանան մատուռին մէջ ձեռնարկեր է շաբաթը 3 օր դաս տալ պզտիկներու: Յաջողութիւն կը մաղթենք:

Ս. Դ. Հնչակեանները, Հօկը եւ Ռամկավար-Ազատականները եւս աննշան կազմակերպութիւններ ունին հոս: Ռամկավարները ամսոյս 10ին հրապարակային բանախօսութիւն մը սարքած էին: Ներկայ էին 130 հոգի, որուն 100ը դաշնակցական, 20ը Հնչակ-Հօկ, մնացած 10ը Վալանսի եւ Վիէնի ռամկավարները: Օրուան բանախօսն էր Ամերիկայէն եկած պատգամաւոր մը որ ըսաւ թէ ռամկավարներուն սկզբունքն է Դաշնակցութեան դէմ պայքարիլ...

Կայ Եկեղեցասիրաց Միութիւն մը, չենք գիտեր թէ ի՞նչ է նպատակը: Հայ աւետարանականներու Երիտասարդաց Միութիւն մը՝ ալ կայ, որուն նպատակն է պայքարիլ «բուհճի»ներուն դէմ: Ունինք նաեւ Մալաթիոյ Կրթասիրացը, Խարբերդի, Չարսանճագի, Երզընկայի, Սէօլէօզի, Բալուի, Հապուսիի, Շապին Գարահիսարի եւլն. Հայրենակցական Միութիւնները, բոլորն ալ աշխատանքի լծուած են:

Գաղութս ունի բաւական թիւով առեւտրականներ— 6 նպարավաճառ, 4 մսավաճառ, 6 սըրճարան-ճաշարան, 5 դերձակ, 1 հեծանիւ ծախող, 4 սափրիչ:

Նպարավաճառներու բոլորին յաճախորդները Հայեր են, բայց իրենք բնաւ չեն քաջալերեր հայկական օգտակար ձեռնարկները:

Մօտերս բացուեցաւ հայկական ոճով բաղնիք մը. առողջապահական տեսակէտով լաւ է, բայց սպասարկութիւնը արեւելեան ոճով չէ, նոյնպէս գիները բանուորներուն մատչելի չեն:

Ոչ մէկ խօսք Հայ Ազգային Վարչութեան մասին. գարդ բան մը չէ ըրած եւ ընելիք ալ չունի:

Ա. Ա. Փ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Օգոստոս 15ին Պուլվար Րապաթոյի պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ Ղանթարօս գիւղի Հայրենակց. Միութեան դաշտահանդէսը, ի նպաստ համանուն գիւղի աւերակներուն վրայ շնչող 12 որբերու: Երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր պարտէզ: Բեմը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններով: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, մասնակցութեամբ ջութակահար Պ. Սարգիս Չէօրէքճեանի: Եղան արտասանութիւններ, մեներգ, պարեր եւ զաւեշտ: Նախագահը պարզեց Միութեան չորս տարուան գործունէութիւնը: Ըսաւ թէ օգնած է անխտիր բոլոր հայ կարօտեալներուն, ինչպէս Շիրակի եւ Փիլիպէի աղէտեալներուն եւ Կեսարիոյ որբերուն: Աճուրդի դրուեցաւ Սեբաստիոյ երկու անմահ հերոսներու՝ Անդրանիկի եւ Մուրատի ձիաւոր մեծադիր նկարը, հայկական զինանշանով: Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 104՝ զարթուցիչ ժամացոյց մը, 404՝ զոյգ մը մետաքս գուլպայ, 121՝ ստեղնիքներ, 125՝ շիշ մը քոլոնիա:

Ցաւալի է որ իբրեւ բանախօս հրաւիրուած հայրենակիցը կը բացակայէր, հակառակ իր խոստումին:

Արթինեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ 20 օգոստ — Ամրան եղանակին համար Միութեանս կազմակերպած մարզական դասընթացքներու շարքը կը լրանայ այս ամսու վերջը: Գաղութիս պատանիներուն ֆիզիքական զարգացման ի նպաստ կատարուած փորձ մըն էր այս՝ որուն յաջողութեան համար վարչութիւնս չխնայեց ոչ մէկ ջանք:

*** Փարիզի Հայ արիներուն Անգլիա կատարած ճամբորդութիւնը խանդավառած է ամէնքը: Հոս եւս կը խորհուի կազմել սկաուտական խմբակ մը, բայց կարող պետի մը չգոյութիւնը արգել կ'ըլլայ տղոց փափաքին իրականացման:

*** Աթլէթիսմի եղանակը կը մօտենայ իր վախճանին: Մեր շրջանի վերջին մրցահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կրընոպլի մէջ Սեպտ. 1ին: Մեր մասնաճիւղն ալ պիտի ջանայ իր լաւագոյն ոյժերով մասնակցիլ այս մրցումներուն:

*** Օգոստ. 15ին մեր մարզիկներէն Վազգէն գացած էր Լա Միւր, մասնակցելու համար տեղական մարզահանդէսին: Հայ մարզիկը հոն եւս կրցաւ ցոյց տալ իր ցատկողի յատկութիւնները, երկրորդ հանդիսանալով քսանեւութ մրցորդներու մէջ:

Իսկ անցեալ կիր. մեր մարզիկը մեկնած էր Սէն Գլէր տը Լա Թուր (Իզէր), ուր սակայն չկրցաւ մասնակցիլ որեւէ մրցումի, շնորհիւ անփութութեանը մարզահանդէսին կազմակերպիչներուն որոնք մոռցած էին իրենց հրաւիրագրին մէջ յիշել թէ խաղերուն մէկ մասը բացառաբար տեղի պիտի ունենային առաւօտուն:

Տիգրիս

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՎԻԷՆԻ ԽՈՒՄԲԸ

ՎԻԷՆ, 20 օգոստ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի Ֆութպոլի Ա. խումբը հրաւէր ստացած է Պուրկուանի շրջանի խառն խումբէն, մրցելու համար այս կիրակի 25 օգոստոս Էքլոս քաղաքին մէջ, այս վերջնոյն տօնին առթիւ: Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մը գոյութիւն ունի հինգ տարիէ ի վեր եւ լաւ համբաւ շահած է այս շրջանին մէջ իր ձեռք բերած յաղթութիւններով: Միշտ հրաւէր կը ստանայ իրմէ զօրաւոր խումբերէ: Եղանակի փակման առթիւ մեծ յաղթանակ մը տարած էր Վալանսի խառն խումբին դէմ (4-1), ինչ որ մեծապէս աւելցուց խումբին արժէքը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Ճերմակ սատանաները» առաջին անգամ է որ կ'այցելեն այս շրջանը: Կը յուսանք որ Պուրկուանի շրջանի հայ երիտասարդները այս կիրակի պիտի փութան Էքլոս քաղաքը, որ 7 քիլոմեդր հեռու է: Խումբը կը մեկնի հետեւեալ լաւ կազմով.— Յակոբ, Մարտիկ, Օննիկ, Ահարոն, Սարգիս, Գաբրիէլ, Նորայր, Պօղոս, Մինաս, Աւետիս, Լեւոն, Եղիշէ:

Սեպտ. 8ի կիրակի տեղի պիտի ունենայ ողիմպիականը:

Մ. Փափազեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻ ԽԱՂԱՔ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Խմբ. Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Աթէնքի վարչութեան եւ Ֆրանսայի Որբապաշտպան կոմիտէին կարգադրութեամբ, վերջերս խումբ մը չափահաս որբեր արձանագրուեցան Աթէնքի մէջ, Ֆրանսայի ագարականներուն քով աշխատելու համար, համաձայն մասնաւոր պայմանագրի մը: Տաժանակիր աշխատանք մը, որ պարբերաբար տեղի կուտայ բուռն բողոքներու:

Այդ որբերէն 71 հոգի վերջերս հասան Մարսէյլ, առաջնորդութեամբ Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի, որ այս գործը ստանձնած էր իբրեւ պաշտօնեայ: Այս առթիւ կարդալ մեր խմբագրականը:

Մարսէյլի Զ. Ե. Ո. Միութեան մասնաճիւղէն ստացուած 19 օգոստոս թուակիր պաշտօնագրի մը համաձայն, կը հաղորդենք թէ, Տիկ. Պ. Բարսեղեանի առաջնորդութեամբ Յունաստանէն օգոստոս 10ին Մարսէյլ հասած 71 որբերէն մաս մը արդէն իսկ փախած են ագարակներէն եւ կը թափառին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Մարսէյլի մեր մասնաճիւղը ստանձներ է հոգատարութիւնը այն հինգ որբերուն, որոնք ամէնէն թշուառ վիճակին մէջ կը գտնուէին: Ասոնցմէ զատ մաս մը որբեր ստիպուեր են զինուորագրուիլ հինգ տարուան պայմանագրութեամբ: Ուրիշ որբ մըն ալ արդէն Փարիզ հասնելով, գործ կը փնտռէ: Մեր մասնաճիւղը աւելի մանրամասնութիւններ տալէ զգուշանալով, կը խնդրէ դարման մը խորհիլ:

Կեդր. Վարչութիւնը անմիջապէս պատասխանեց, որ գործ հայթայթուի որբերուն, փոխանակ ձգելու որ զինուոր գրուին: Միւս կողմէ կը խնդրէ բոլոր որբերէն, որպէսզի քիչ մը տոկան եւ չփախչին, մինչեւ որ կարգադրութիւն մը ըլլայ: Այլապէս դուրսը կը մնան:

Ճիշդ է թէ յանցանք ունին, որ հեռուները առանց չափելու ճամբայ ելան, բայց ուրիշներ աւելի պատասխանատու են: Զ. Ե. Ո. Միութեան կեդրոնը պիտի քննէ այս խնդիրը, ճշդելու համար պատասխանատուները: Սակայն, հակառակ մեր կանխակալ վերապահութեան, այժմ հրապարակաւ կը յայտարարենք.

—Մի՛ խաղաք որբերուն հետ...

Զ. Ե. Ո. Միութեան
Կեդր. Վարչութիւն

ՎԷՃ ՉԷ, ԱՅԼ ՓԱՍՏ

ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲ.— «Յառաջ»ի օգոստ. 15ի թիւին մէջ, կարդացի նամակ մը որ չի համապատասխաներ իրականութեան: Պ. Քէլամեան փոխանակ Հօկի ծրագիր-կանոնագիրը մեկնաբանելու, լաւ կ'ըլլար որ յիշէր այն յայտարարութիւնները որոնք հանդէսին օրը արտասանուեցան Հօկի Եւրոպայի կեդրոնական վարչութեան նախագահին կողմէ:

Պուա Քոլոնպի մէջ երբ մասնաճիւղ կազմուեցաւ, ես անոր պատասխանատու անդամներէն լսեցի թէ Հօկի մասնաճիւղը պիտի աջակցի մանկապարտէզի բացման գործին: Եթէ մարդորսութեան համար այսպէս ըսին, թող անկեղծ ըլլան խոստովանելու:

Ես չեմ ուզեր վէճի բռնուիլ այնքան բացորոշ փաստերու առջեւ: Եթէ նամակագիրը մոռցեր է, ներկաները կրնան յիշեցնել հանդէսին առթիւ եղած բանախօսութեանց իմաստը: Հօկի ծրագիրը կրնայ շատ անմեղ ըլլալ, թուղթի վրայ, բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ իրականին մէջ, եւ ամէն տեղ, բաւական է ամէնէն պարզամիտին աչքերն ալ բանալու:

Յ. Հիսայեան

ՕՐ. ՌԷԺԻՆԱ ԹԱՄԻՐԵԱՆՑ
ԵՒ
Պ. ԱՒՏՕ ՀԱՐԵՆՑ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
Փարիզ — Նիւ-Եորք
15 Օգոստ. 1929

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Փարիզէն Պ. Գրիգոր Ամատունի մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Եղիազար Անթառամեանի Հէվըրհիլ (Ամերիկա):

անցեալի սխալներուն համար, այլեւ օրէ օր աստիճան մը աւելի կը խրի դէպի հակամարքսեան ուղղութիւն:

Տրապիզոնն ալ կը մեռնի...

Թուրքիոյ Տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովի անդամներէն մարմին մը վերջերս Տրապիզոն գացած էր, այդ շրջանին տըն- տեսական ու ճարտարարուեստական յարմարութիւնները քըն- նելու համար: Այս մարմինը, որ վերադարձած է արդէն, ժա- մերով լսած է Տրապիզոնի կուսակալին, վաճառականներուն եւ կաղինի մասնագէտներուն բացատրութիւնները եւ յանգած հե- տեւեալ եզրակացութիւններուն.— 1. Տրապիզոն ներկայիս նը- պաստաւոր վայր մը չէ ճարտարարուեստի զարգացման համար: 2. Ինքնաշարժի ճամբաներ չըլլալուն համար, Տրապիզոնի ներկայ եւ ապագայ վիճակը լաւ չէ: 3. Տրապիզոնի զարգա- ցումին ու փայլուն ապագային համար պէտք է կաղինի մշա- կումը բարեկարգել եւ շատցնել: Միւս բերքերը երկրորդ աս- տիճանի վրայ կը գտնուին: 4. Տրապիզոն պ'տի մարի եթէ իր այս վիճակին մէջ մնայ:

Թղթակից մը կը հաղորդէ նաեւ թէ տնտեսական տագնա- պին հետեւանքով, Տրապիզոնի մէջ վերջերս սնանկութեան դէպքերը բազմանալ սկսած են: Բերքը չհասած գնողներէն շա- տեր մեծ վնասներ պիտի ընեն այս տարի, քանի որ կաղինը նախատեսուած չափով չէ եղած: Բերքը, նուազ ըլլալուն, սուղ պիտի ծախուի այս տարի:

Ռուսիա եւ Ամերիկա

Օգոստոս 21ին Պերլին հասան Նիւ Եորքի Առեւտրական Սենեակի անդամներէն 42 հոգի, որոնք վերջերս խորհրդային Ռուսիա այցելած էին՝ քաղաքական եւ տնտեսական մերձեցում առաջ բերելու համար Միացեալ Նահանգներու եւ Մոսկուայի միջեւ:

Ամերիկեան պատուիրակներէն մէկը հետեւեալ յայտարա- րութիւններն ըրած է «Ֆոսիշէ Ցայթունկ»ի խմբագրին.

— 42 անդամներէն 12ը միայն այն կարծիքէն են թէ Միաց- եալ Նահանգներու շահը կը պահանջէ ճանչնալ խորհրդային կառավարութիւնը, մինչ 30 պատուիրակներ հակառակ են հա- մաձայնական քաղաքականութեան:

«Ամերիկացիները կը կարծեն թէ դեռ 10 տարի պէտք է սպասել՝ քաղաքական յարաբերութիւններ հաստատելու համար Մոսկուայի հետ: Ամերիկացիները այն համոզումը գոյացուցին որ պոլշեւիկները տրամադիր են շարունակելու իրենց պրոպա- գանդը, նոյնիսկ եթէ ճանչցուին Ուաշինկթընի կողմէ: Հասկցան նաեւ որ Մոսկուա երբեք տրամադիր չէ վճարելու ցարական փոխառութիւններն ու Կէրէնսկիի պարտքերը»:

Ամերիկացին աւելցուցած է հետեւեալը.

— Խորհրդային կառավարութիւնը աւելի դրամատիրական եւ աւելի աշխարհակալական է քան Ամերիկան, Անգլիան եւ Ֆրանսան, երբ խնդիրը կը վերաբերի իր սեփական շահերուն: Համայնավար սկզբունքին կը կառչի այն ատեն միայն, երբ պէտք ունենայ մերժելու եղած առարկութիւնները:

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը, որ աւելի քան 5000 քի- լոմեդր ճամբայ կտրած է խորհրդային միութեան մէջ, հա- մոզուած է թէ իր բոլոր տեսածները խնամքով պատրաս- տուած էին եւ թէ պոլշեւիկները խաբած էին զինքը: Ռուսիոյ հետ կարելի է տնտեսական յարաբերութիւններ մշակել, առանց սակայն երկար վարկ տալու:

Հրեայ ու արաբ իրար կը սպաննեն

«Թայմզ»ի Երուսաղէմի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ նոր միջադէպ մը պատահած է յիշեալ քաղաքին մէջ՝ Հրեաներու եւ Արաբներու միջեւ:

Օգոստոս 15ի եւ 16ի ծանօթ դէպքերէն վերջ, օգոստոս 17 շաբաթ օր Լացի Պատին առջեւ աղօթքները տեղի ունեցան ա- ռանց միջադէպի: Սակայն մեծ գրգռութիւն առաջ բերաւ ուրիշ միջադէպ մը: Նոր Երուսաղէմի «Պուխարալը» կոչուած հրէա- կան թաղին մէջ Արաբ մը դաշունահարեց Հրեայ մը: Այս կռիւը ոե՛ւէ կապ չունէր Լացի Պատի խնդրին հետ: Հրեան կ'ամբաս- տանուէր թէ ոտնձգութիւն ըրած է Արաբի մը պարտէզին մէջ: Յարձակում գործող Արաբին հետքը չգտնուեցաւ, սակայն քանի մը Հրեաներ հաւաքուելով ծեծեցին ուրիշ Արաբ մը: Երկու վիրաւորներն ալ փոխադրուեցան հիւանդանոց, ուր Արաբը ապաքինեցաւ, սակայն Հրեան մեռաւ օգոստոս 20ի գիշերը եւ թաղուեցաւ օգոստոս 21ի առտուն: Հրեայ երիտա- սարդներ, որոնք յուղարկաւորական թափորին կը մասնակցէին, ուզեցին ցոյցեր ընել եւ հին Երուսաղէմի պարիսպներէն ներս մտնել՝ փորձելով ճեղքել ոստիկանական շղթան: Ասոր վրայ ոստիկանները սկսան գաւազաններով յարձակիլ ցուցարարնե- րուն վրայ: Ընդհարումի ընթացին վիրաւորուեցան 25 հոգի:

Աֆղանիստանի կռիւները

Նատիր խանի ուժերը մեծ յաղթանակ մը տարին Կարտէզի շրջանին մէջ եւ Էմիր Հապիպուլլահ սկսած է որոշ մտավա- խութիւն ցոյց տալ: Նատիր խան 16000 զինուորով պաշարած է Կարտէզը: Հապիպուլլահ, որուն զինուորները ամէն օր դասա- լիք կ'ըլլան, հրամայած է հրապարակով ականջը պատին գամել բոլոր անոնց, որոնք Նատիր խանի անունը կը յիշեն, լեռոյ այդ վիճակին մէջ գնդակահարել:

Ամանուլլահ թագաւորի Աֆղանիստան մնացած ազգական- ներու բոլոր ինչքերը գրաւուած են: Քապուլի մէջ շատեր մու- րալու աստիճանին ինկած են:

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Նատիր խան 300 գերի առած է եւ գրաւած հրացաններ, ռազմանիւթ եւ պարէն: Փէ- շավարի Աֆղան առեւտրական գործակալը 10,000 րուփի (750 ստերլին) եւս ղրկած է Նատիր խանի, ասկէ առաջ ղրկած 3000 անգլ. ոսկիէն զատ:

«Թայմզ»ի համաձայն, Նատիր խան ամէն օր նոր օգնական ուժեր կը ստանայ եւ կը զօրանայ, մինչ Էմիր Հապիպուլլահի զինուորներէն մեծ մասը դասալիք եղած է: Էմիրը ուժգնօրէն ամրացուցած է Ղազնին և մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Քապուլը պաշտպանելու համար: Շինուած են երեք շարք խրամներ, որոնց մէջ 4000 զինուորներ կան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱԶՄԻԿ Հայր. Միութեան, վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն:

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Լեւոն Մօզեան եւ Յ. Պուռնազեան

Նուագ, երգ, գաւառական եւ Գարահիսարի հարսնիք, խնջոյք, տեղական պարեր՝ կիներու եւ այրերու կողմէ:

Գաւառական նուագ ղեկավարութեամբ Պ. Քաջվարդ Սէր- ճանեանի, քէմէնչէ, սանթուր, կիթառ եւայլն: Ծոխ պիւֆէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փլաս տը Քլիշիէն կամ Փօրթ տը Քլիշիէն առնել Թրամուէյ Թիւ 40. շոգեկառք Սէն Լազարէն և իջնել Արժանթէօյլի կայարանը ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն ժամը 9—2:

ԸՆԿԵՐԱ-ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հ.Յ.Դ. Իշխան ենթակոմիտէի կողմէ, վաղը կիրակի Մեկնում առաւօտեան ժամը 7.30ին: Առնել Թիւ 40 հանրակառքը (Թիւնէլէն) եւ իջնել Թէրմինիւս, ուր առաջ- նորդներ պիտի սպասեն: Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները: Մուտքի քարտերը ստանալու համար այժմէն դի- մել ընկ. Յ. Ուզունեանի, Ճ. Կոտոյեանի եւ Հ. Միրզոյեանի: Ճաշը միասին բերել:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վրէժ» խումբի կողմէ իր կազմութեան առաջին տարելիցին առթիւ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին:

ընկ. Քէնտէրեանի ճաշարանը: 14 Rue François Garcin:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Նահ. Ուսումն. միութեան կողմէ մասնակցութեամբ Լիոնի Քոմէտի - Տրամաթիք թատերա- խումբին: Վաղը կիրակի ժամը 5.30ին սինեմա Նովէլթիի մէջ:

կը ներկայացուի՝ ՏՐԻԼԲԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ՄԷՋ

Խանասորի արշաւանքի 32րդ տարեդարձին առթիւ: կազմա- կերպուած Փոն տը Շէրիւիի Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի կողմէ, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ: Կը խօսի՝ ընկ. Պ. Թիւլպէնտճեան:

Երգ, արտասանութիւն, եւայլն: Կը ներկայացուի՝ «ՊԱՇՏՕՆՍ ԽՌՄԲԱԼ Է» զաւեշտը:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ Պիյեան- քուրի Վռամեան ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը կիրակի ժամը 9ին, 164 Ave. de Verdun, Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱԻԱՌ

Մարսէյլ - Սէն Թ'ընթուանի Ընկեր Գարօ խումբի ժողովը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 7ին Թէրմինիւս ճաշարան-սըր- ճարանը (սինեմային դիմացը):

Վալանսի Շրջ. Կոմիտէն ժո- ղովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր- ները այս իրիկուն ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկա- յանալ անդամատետրով:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Եոզղատի եւ շրջա- կաներու Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակից- ները վաղը Կիրակի ժամը 6ին 164 Ave. Verdun, Իսի լէ Մու- լինօ: Փօրթ տը Վէրսայլէն առ- նել Թրամուէյ Թիւ 23, 32: Օրա- կարգ՝ հաշուետուութիւն և ընտ- րութիւն նոր վարչութեան, եւն.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին. ՊաոՄ'ոնիւմանթալի սրահը: Ներ- կաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի: Օրակարգ՝ զեկոյց և նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզաբնակ տասնեակ մը սրտցաւ վասպուրականցիներս քով քովի գալով կազմեցինք Վասպուրականի Հայրենակցա- կան Միութեան մասնաճիւղ մը:

Առժամեայ վարչութիւնը կոչ կ'ընէ Փարիզի եւ իր շրջանի բո- լոր վասպուրականցիներուն եւ փափաքողներուն արձանագրուիլ հետեւեալ հասցէներուն.— Պուա Քոլոնպ, Քոլոնպ եւ Անիէռի թա- ղամասեր՝ Պ. Արմենակ Ամիր- խանեանի 36 Villa Rouveyrol, Asnières: Փարիզ՝ Արամ Պետրոս- եանի 2rue des Fossés St. Jacques, Clamart՝ Գաւիթ Գաւիթեան Clamart (Seine).

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

Վեներական ախտերը 2 ֆրք., Թոքախտը 3, Նորածիններու ա- ռողջապահութիւնը 3, Ջերմա- միզութենէ զերծ մնալու միջոց- ները 5, ինչ է սիֆիլիսը 6, Ամուս- նական առողջապահութիւն եւ սեռային հիւանդութիւններ 10, Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր 10, Սերնդագործում եւ սեռական առողջաբանութիւն 10, Մտերիմ զրոյցներ 30, Մատեան մանկանց 40, Սեռային առողջապահութիւն (կազմուած) 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Madame A.V. SÉVOUNI, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

ՍԱԿԱՐԱՆ

24 Օգոստոս 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.80
Տոլար,	Dollar	25.55
Մարք (ոսկի)	100 Mark	608.50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	12.32
Թրք. ոսկի	» or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի	» Drachme	33.10
Լիր »	» Lire	133.65
Պելժ. ֆրանք	» Fr. Belge	71.10
Զուից.	» Fr. Suisse	491.75
Լէյ 100 հատը	Ley	15.20

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2260.—
»	II »	1665.—
»	III »	1650.—
Թուրքի երկաթ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

25 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1042

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺ...

Տակաւին չտեսանք ռամկավարներու համագումարին պաշտօնական յայտարարութիւնը: կամ գոնէ քանի մը տող, որ բացատրէր յառաջիկայ գործունէութեան ոգին եւ ուղեգիծը:

Բայց, դատելով կարգ մը իրողութիւններէ, կրնանք պնդել թէ՝ իրական ն մէջ ոչինչ փոխուած, բարեփոխուած է: Ընդհակառակն, աւելի շեշտուած է 1923էն ի վեր տիրապետող գիծը,— անխնայ պայքար՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, զայն մեկուսացնելու առաջադրութեամբ: Հոգ չէ թէ կիրքերը սաստկանան, պառակտումը խորանայ, գաղութները կազմալուծուին եւ այս ժողովուրդը մատնուի խորունկ յոռետեսութեան մը:

Առաջին ապացոյց՝ կեդր. Վարչութեան կազմը,— հինգ հոգինոց հատընտիր հաւաքածոյ մը, որուն ամէն մէկ անդամը իր «վարք սրբոց»ն ունի, իբրեւ թթու հակադաշնակցական, իբրեւ մասնագէտ թոյնի, ատելութեան եւ կազմալուծման:

Մեծ պատիւ պիտի ըլլար հրատարակութեան տալ անունները:

Երկրորդ, համագումարը հազիւ վերջացած, պերճախօս լուրեր սկսան հասնիլ գա․ առներէն:

Լիոնի եւ Մարսէյլի մեր թղթակիցները օրը օրին հաղորդած էին երկու ռամկավար պատգամաւորներու ճառերը, բայց հրատարակութեան չտուինք: (Այս առթիւ պիտի թելադրէինք մեր թղթակիցներուն, որ չզբաղին եւ չզբաղեցնեն մեզ այսպիսի անհամութիւններով): Լիոնէն գրած էին երկու հոգի, նոյն իսկ համրելով ներկաներու թիւը, 43 հոգի, որոնց 25ը Դաշնակցական: (Կարելի՞ էր հարցնել թէ՝ ինչո՞ւ կ'երթան աթոռ կը գրաւեն այսպէս խմբովին): Մարսէյլի լրատուն՝ պատահական թղթակից մը — բան գործ ըրած էր գրի առնել արտասանուած խօսքերը: Նոյնը Վալանսի մէջ:

Երեք վայրերուն մէջ ալ, ռամկավար պատգամաւորները — գլխաւորը՝ Ամերիկայէն — ոչ թէ իրենց ժողովին զեկուցումն են ըրած, այլ առիթէն օգտուեր են իրենց մաղձը թափելու Դաշնակցութեան դէմ, ճգներ են դրամագլուխ շահիլ, վարկաբեկելով զայն եւ լուտանքներ տեղալով անոր գլխուն: Այս իրողութիւնը կը հաստատէ նաեւ իրենց պաշտօնաթերթը, որ տպած է ճառերուն ամփոփումը:

Երրորդ, — ահա Մարսէյլի պարագան:

Այսօր իսկ հրատարակած ենք երկար թղթակցութիւն մը, որ կը պարզէ Մարսէյլի արուարձաններուն մէջ սարքուած խաղերը: Ե՛ւ զաւեշտ ե՛ւ ողբերգութիւն: Ինչպէս կ'երեւայ, այստեղ ալ կարաւանին գլուխը անցած են ռամկավարները, ուժ առնելով զանազան խմբակներէ եւ կիրքով կուրացած կամ վարձու անհատներէ:

Ուրեմն, նոր զօրաշարժ յայտարարած են մեր «ողջամիտ»ները, եւ նոր թափով ճակատ յարդարած, անշուշտ իբրեւ հետեւանք համագումարի որոշումներուն: Եթէ կը չափազանցենք, պէտք է սպասել դէպքերու զարգացման, Մարսէյլի մէջ կամ այլուր:

Մարսէյլի տագնապը գաղտնիք չունի մեզի համար: 1927ին, վախնալով ընտրութիւններու արդիւնքէն,— ինչպէս միշտ— ռամկավարները քէն ըրին եւ երկու տարիէ ի վեր ամէն միջոց կը փորձեն, ազգային իշխանութիւնը սեւցնելու համար, չքաշուելով բոյկոտ սարքել նոյնիսկ դպրոցին դէմ: Հնչակեանները, որոնք մասնակցեր էին եւ կը գործակցէին մինչեւ վերջերս, նորէն ճամբայ փոխեցին, գլխաւորաբար իրենց ներքին վէճերուն հետեւանքով: Տարբեշրջանի առթիւ, զանազան դժգոհներ եւ թափթփուքներ ալ դիրք բռնած էին այս ճակատին վրայ, որուն թիկունքէն կը հսկէ հռչակաւոր Հօկը, իր կարմիր-դեղին մունետիկներով: Զենք ծածկեր թէ ազգ. իշխանութիւնն ալ ունեցած է վրիպումներ, որոնք անդարմանելի չեն, սակայն, կը բաւէ որ սթափին եւ ժամ առաջ գումարեն Գաւառ. ժողովը:

Գործ.եփողներու այս խառնիճաղանճին հանդէպ, ուրիշ խորհուրդ չունինք մեր ընկերներուն եւ առհասարակ բոլոր արդար ու լուրջ տարրերուն, եթէ ոչ պաղարիւն եւ արթուն կեցուածք: Ինչպէս անցեալ օր ալ դիտել կուտայինք, իրական գործը, պարկեշտ աշխատանքն է որ վերջ ի վերջոյ կը տիրապետէ, նահանջի մատնելով բոլոր խառնակիչները: Մարսէյլի գաղութը աչնան տերեւ չէ, որպէսզի հովին համեմատ այս ու այն կողմ թափի: Ոչ ալ ոչխարի հօտ: Այս իրականութեան կենդանի ապացոյցը տուած են արդէն քանի մը արուարձաններ, անցեալ կիրակի:

Ինչ կը վերաբերի ռամկավարներու նոր զօրաշարժին, կը մաղթենք որ իրականանայ, որպէսզի բոլոր բարեմիտներն ու թերահաւատները աւելորդ անգամ մըն ալ տեսնեն, թէ այդ խմբակցութեան վարիչները ուրիշ հոգ, ուրիշ «անելիք» չունին, եթէ ոչ անդադար պղտորել ջուրերը: Խափանել ո՛ր եւ է շինարար աշխատանք արտասահմանի մէջ, իսկ Հայաստանի հանդէպ «սէր» յայտնել միայն եւ միայն ծունկ չոքելով իշխանաւորներուն առջեւ, ծածկելով, ուրանալով ակներեւ եւ անդարմանելի չարիքներ:

Գալով Դաշնակցութեան դէմ բացուած յարաճուն պայքարին, թող թոյլ տան ըսելու՝ թէ մեզ կը հետաքրքրէ այնքան որքան ճպուռին ճռճռոցը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՍԱԿԱՐԿԵՆ

Հակառակ տրուած հաւաստիքներուն թէ Շաբաթը վերջին եւ վճռական օրը պիտի ըլլար Լահէյի խորհրդաժողովին, բախտորոշ նիստը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան, Սնոտընի առաջարկով: Այս հաշուով սակարկութիւնները պիտի շարունակուին 48 ժամ եւս: Այս նոր յետաձգումը յաջողութեան գրաւական մը կը նկատուի:

Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆրանսա, Պելճիքա, Իտալիա եւ Ճափոն համաձայնած են Անգլիոյ տալ իր պահանջած 48 միլիոն մարքէն 36 միլիոնը: Եթէ Իտալիա հաւանի իր բաժինէն 10 միլիոն եւս զիջիլ, այն ատեն Սնոտընի պահանջները լիակատար գոհացում ստացած պիտի ըլլան: Ֆրանսա եւ Պելճիքա իրենց ծայրագոյն զոհողութիւններն ըրած ըլլալով, Զօրսերու վերջին հաւաքոյթին մէջ Իտալիա եւ Ճափոն նոր զիջումներ ըրին:

Յետոյ որպէսզի Գերմանիա եւս իր բաժինը բերէ համեբաշխութեան գործին, Զօրսերը դիմեցին Գերմանիոյ ներկայացուցչին, որպէսզի աւելցնէ առանց պայմանի վճարումներու քանակը, յաւելեալ մասը յատկացնելու համար Անգլիոյ:

Գերմանները յայտնեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ առաջարկուած նոր զոհողութիւնները:

Այսպէս ուրեմն, Սնոտըն, մերթ սպառնալիքով, մերթ անուշութիւնով կը յաջողի իր խօսքը քալեցնել:

Զօրսերուն կողմէ խորհրդաժողովի նախագահ Ժասփար այցելեց Սնոտընի եւ անոր յայտնեց իրենց նոր կարգադրութեան արդիւնքը: Սնոտըն իր պաշտօնակիցներուն հետ տեսակցելէ վերջ, հրատարակեց զեկոյց մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ Ժասփարի առաջարկները բոլորովին անբաւական են, թէեւ նախորդ առաջարկներուն վրայ պզտիկ յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտան: Յոյսերը կը նուազին հետզհետէ:

ՊԵԼՃԻՔԱՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐՊԵՆ ԷՔՍ-ԼԱ-ՇԱՓԷԼԸ

Էքս-լա-Շափէլէն կը հեռագրեն թէ պելճիքական երկու հետեւակ եւ երկու թնդանօթաձիգ զօրագունդեր հրաման ստացած են Պելճիքա վերադառնալ՝ ռազմափորձերու մասնակցելու համար: Հրամանը կ'աւելցնէ թէ այդ զինուորներն ու սպաները այլեւս Էքս լա-Շափէլ չպիտի վերադառնան: Այս ձեւով միայն մէկ պելճիքական զօրագունդ պիտի մնայ գերման հողին վրայ:

Կ'ըսուի թէ Վիսպատընի անգլիական զինուորական իշխանութիւններն ալ տենդոտ գործունէութեան մէջ են՝ այդ քաղաքը պարպելու համար:

Թուրքիոյ ելմտական գործերը

Ելմտական գործավար Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ որ Պոլիս կը գտնուի, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ լրագրողներուն.

—Անցնող տարուան ընթացքին մեր կատարած գլխաւոր գործերը հետեւեալ կերպով կարելի է ամփոփել.—

1. Անատոլուի եւ Ատանա-Մերսին երկաթուղիները գնեցինք, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է մեզի համար: փոխարժէքն ալ մաս առ մաս եւ կանոնաւորաբար կը վճարենք: 2. Հանրային պարտքերու խնդիրը լուծեցինք եւ ամսէ ամիս կանոնաւորաբար կը վճարենք հարկ եղած գումարները: 3. Երկաթուղիներու շինութիւնը կը շարունակուի մեծ թափով: 4. Ելերուն պարտքերու խնդիրը լրջօրէն կը քննենք եւ գալ տարուան պիւտճէին մէջ որոշ գումար մը պիտի յատկացնենք անոնց վճարման: Մասնաւոր յանձնաժողով մը կը քննէ եղած դիմումները, որոնք սակայն շատ քիչ են: Մամուլին պարտականութիւնն է հիւրել առնելիք ունեցողները որ օր առաջ դիմեն: 5. Սեպտեմբեր մէկէն պիտի գործադրենք պետական պաշտօնեաներու դասաւորման նոր օրէնքը, որ զգալապէս կը բարեփոխէ ննթականերուն վիճակը: 6. Հանգստեան թոշակի նոր օրէնք մը կը պատրաստենք եւ այս տարի ժողովէն պիտի անցնենք: 7. Պետական դրամատան օրինագիծը պատրաստ է եւ ժողովը բացուելուն պէս քննութեան պիտի յանձնուի: 8. Շաքարի եւ քարիւղի վարչութիւնը պիտի ջնջուի, երբ վերջանան զանազան ազգերու հետ կնքուած առեւտրական դաշնագիրներու պայմանաժամերը: 9. Մաքսային նոր սակացոյցը պատրաստուած ատեն, նկատի ունեցած ենք երկրին տնտեսութիւնը, որ անտարակոյս նոր զարկ պիտի ստանայ: Դժբախտաբար կարգ մը վաճառականներ առանց նկատի առնելու պետութեանց հետ մեր կնքելիք դաշնագիրներուն սակերը, մեծ քանակութեամբ ապրանք ներածեցին: կը վախնամ որ մաքսէն իրենց շահած 9 10 դրուշէն շատ աւելին վճարեն իբր տոկոս, մթերանոցի ծախք եւն.:

Իսլամ եւ ոչ-իսլամի խնդիրը Պոլսոյ մէջ

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը օգոստոս 22 թուականով կը հեռագրէ թէ նաւահանգիստին մէջ գտնուած օտար շոգենաւերու բեռներուն պարպումը երկար յապաղումի եւ ծանր դժուարութիւններու կ'ենթարկուի, անոր համար որ ոստիկանութիւնը կ'արգիլէ ոչ-իսլամ թրքահպատակներու՝ զբաղիլ պարպումի գործերով:

Հիւպատոսներն ու զանազան շահակից սեփականատէրեր բողոքեցին թուրք իշխանութեանց մօտ, սակայն հակառակ տրուած հաւաստիքին թէ ո՛չ մէկ խտրութիւն պիտի դրուի իսլամ եւ ոչ-իսլամ թուրքերուն միջեւ, արգելքը կը շարունակուի:

Ռուսաչինական կռիւները

Չինական ճակատի խորհրդային բանակի վերին հրամանատար Բլիւխէր (կամ Գալէնս) շուտով կը հասնի Չիթա: «Թայմզ»ի համաձայն, Մուքտէնի իշխանութիւնները երեւան հանած են խորհրդային գաղտնի ծրագիր մը՝ Խարպինը գրաւելու համար կրկնակ յարձակումով մը, մէկը Պոգրանիչնայայի, միւսը Ցիցիհարի ճամբով: Միաժամանակ խորհրդային թնդանօթակիրներն ալ Սունկարի գետէն պիտի յառաջանային դէպի Խարպին:

Զանկ Սուէ-Լիանկ հրամայած է շարժման մէջ դնել հիւսիս-արեւելեան բանակը, որ կը բաղկանայ 120,000 զինուորներէ: Շանհայքվանէն դէպի Մանչուրի կը յառաջանան նաեւ երկու խառն զօրաբաժիններ:

Ճափոնցիները ջղայնացած են եւ կը վախնան որ Չինացիները դարձեալ բոյկոտ սկսին իրենց դէմ:

Չինացիներու համաձայն, բոլշեւիկները սահմանագլուխին վրայ երկու զօրաբանակ կեդրոնացուցած են: Արեւելեան կողմը կան 20,000 հետեւակ եւ հեծեալ, երկու զրահապատ գնացքներով, օդանաւերով եւ թնդանօթներով, իսկ արեւմտեան բանակը կը բաղկանայ 40,000 հետեւակ եւ հեծեալներէ, 2 զրահապատ գնացքով, 6 հրասայլով եւ օդանաւերով: Խրամներ չկան, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս ուժերը սահմանուած են յարձակողականի:

Մոսկուա եւ Արաբիա

Վերջերս դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ խորհրդային կառավարութեան եւ Սանա՛այի Իմամին միջեւ: Նախաբանին մէջ կ'ըսուի թէ դաշնագիրը, որ կը բաղկանայ հինգ յօդուածներէ, ստորագրուած է երկու ազգերու փոխադարձ շահերը պաշտպանելու համար:

Ահա՛ այդ դաշնագիրը.

Յօդուած 1.— Խորհրդային կառավարութիւնը կը ճանչնայ կատարեալ անկախութիւնը ամբողջ Եէմէնի եւ իր թագաւորը, Ն. Վ. Իմամ Եահեա Մոհամմէտ Համիտէտտին:

Յօդուած 2.— Առեւտրական միութիւն պիտի հաստատուի խորհրդային կառավարութեան եւ իմամի կառավարութեան միջեւ, ու այս երկու կառավարութեանց հպատակները առեւտրական գործառնութեանց համար ամէն դիւրութիւն պիտի վայելեն իրարու երկրին մէջ: Խորհրդային կառավարութեան ո՛եւէ հպատակ իմամի հողերը մտած ատեն պիտի հնազանդի իմամի կառավարութեան օրէնքներուն, նոյնպէս իմամի հպատակներէն ո՛եւէ մէկը երբ խորհրդային հողէն ներս մտնէ, այդ երկրի օրէնքներուն պիտի հպատակի:

Յօդուած 3.— Առեւտրական շահեր ու բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատող այս դաշնագիրը նախ պիտի վաւերացուի խորհրդային կառավարութեան, յետոյ ալ իմամի կառավարութեան կողմէ:

Յօդուած 4.— Դաշնագրին տեւողութիւնն է 10 տարի, վերջնական վաւերացման թուականէն սկսեալ: Պայմանաժամը վերջանալուն, պիտի երկարաձգուի կամ պիտի փոխուի համաձայն երկու կառավարութեանց տեսակէտներուն:

Յօդուած 5.— Այս բարեկամական ու առեւտրական համաձայնագիրը պիտի կոչուի «Սանաայի դաշնագիր»: (Ստոր.) Խորհրդային կառավարութեան կողմէ՝ Աստակոֆ, Իմամի Կառավարութեան կողմէ՝ Քատը Մոհամմէտ Րաքըպ:

Քարիւղի հորեր, որ մայիսէն ի վեր կ'այրին

Ռոմանօ-Ամերիկեան ընկերութեան Մորէնիի (Ռումանիա) քարիւղի հորերը կ'այրին մայիսէն ի վեր: Մարելու համար ձեռք առնուած բոլոր միջոցները առանց հետեւանքի մնացին: Ռումանական կառավարութեան հակակշռի մարմինը կը հաղորդէ որ եթէ Ամերիկայէն կարելի չըլլայ հրշէջ զօրաւոր գործիքներ բերել, հրդեհը մարելու միակ յոյսն է շինել երկար փապուղի մը, որուն համար առնուազն երկու ամիս պէտք է աշխատիլ:

Իպն Սուուտի ղրկուած զէնքերը

Քոփէնհակէն կը հեռագրեն թէ դանիական դատարանի մը առջեւ տեսնուեցաւ դատ մը, որուն մէջ խառնուած էր Հիճազի թագաւորին անունը:

Վերջերս մաքսատան պաշտօնեաները երեւան հանած էին սնտուկ մը, որուն վրայ գրուած էր «Ինքնաշարժի մասեր»: Երբ սնտուկը բացին, տեսան որ մէջը կային երկու հրացան, երկու սուին եւ քանի մը փամփուշտներ: Սնտուկին տէրը յայտարարեց թէ այդ զէնքերը սահմանուած էին Վէհապի թագաւորին, որ սովորաբար իր զինամթերքը կը գնէ Անգլիայէն, բայց հիմա կրփափաքի փորձելդանիական զէնքերը, որովհետեւ չուզեր որ անգլ. կառավարութիւնը շատ տեղեկութիւն ունենայ իր սպառազինման մասին:

Դատարանը տուգանքի դատապարտեց առեւտրականը եւ գրաւեց զէնքերը:

Ոստիկանական միջազգային համաժողով

Յառաջիկայ նոյեմբերին Փարիզի մէջ պիտի գումարուի ոստիկանական համաժողով մը, մասնակցութեամբ 40 պետութեանց ոստիկանապետներուն:

Այս միջազգային համաժողովին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ ընդունիլ ծածկագիր բառարան մը եւ գործելու համանման մեթոտներ, որպէսզի յառաջիկային կարելի ըլլայ ոճրագործները հետապնդել ժամանակի նուազագոյն կորուստով: Նոյնպէս պիտի ուսումնասիրուի թմրեցուցիչներու առեւտուրը արգիլելու խնդիրը: Տեղեկագիրները կը հաստատեն թէ այս առեւտուրով զբաղողները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՀՈԳԻԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՁԳՏՈՒՄԸ

Գրականութեան մէջ ինքնամփոփման ու ինքնաճանաչման երկրորդ զօրաւոր փորձը կը յայտնուի, հազար իննհարիւրական թուականներուն, շնորհիւ քանի մը գաւառացի տաղանդաւոր գրողներու։

Ինքնագիտակցութեան հովը, Պոլիսէն յետոյ, գաւառէն է որ շնչել կը սկսի։ Պոլիսը, հակառակ օտար ու խորթացած միջավայր մը ըլլալուն, դարձեր էր կեդրոն մեր հանրային գործունէութեան, հետեւաբար նաեւ գրականութեան։ Գաւառի կեանքը եւ հոգերը, մարդոց նիստն ու կացը, դարաւոր սովորութիւնները, հոգեկան աշխարհն այնչափով տեղ կը բռնէին պոլսահայ գրականութեան մէջ, որչափ որ պոլսեցի գրագէտը հոգեկան արիութիւնը կ'ունենար վերապրելու հեռուներէն եկող եւ իրականութեան թելադրած զգայութիւնները։

Այդ հեռուն ու իրականութիւնը, ուրիշ բացատրութեամբ, մեր հայրենիքն էր ու մայր-ժողովուրդը, որուն գաւառ ու գաւառացի շատ հասարակ, ու քիչ մըն ալ արհամարհական արտայայտութիւնը տուեր էին մտաւորականները։

Գրականութենէն առաջ լրագրութեան մէջ իսկ, հազիւ քանի մը աղօտ ճառագայթ իյներ էր արեւելքի մեր հայրենի բնակավայրէն, որուն հարստահարութիւններուն արձագանգը հասեր էին միայն մինչեւ սուլթաններու մայրաքաղաքը։ Խրիմեան ու Սրուանձտեան, երկու վարդապետներ էին, որ առաջին անգամ գրական հոգեր կ'ունենային, փնտռելու հայ հոգիին թանկագին ճառագայթները, դդամանդներու պէս թաղուած ու անճանաչելի մնացած մարդկային անգիտակից աշխարհի խաւարին մէջ։

Պոլիսը օտար էր ու արուեստակեալ։ Պոլսահայ գրագէտը ոչ միայն հեռուն չէր տեսներ, այլ ինքզինքն ու իր հոգին ալ ի վիճակի չէր ճանչնալու եւ երգելու։ Հայ մտածումը գոյութիւն չունէր բառին իսկական իմաստով։ Լեզուն կար, որ համեմատաբար նրբացած ու գեղեցկացած էր, եւ կը թուէր թէ հոգիի ու մտքի կաշկանդումները եւ ազատ ու անկախ թռիչքներու բացակայութիւնը, գրագէտը ճըկուն դարձուցեր էին բառերուն գեղեցկութիւնը յղկելու, ոճ մը կերտելու եւ արտայայտութեան կատարեալ ձեւ մը փնտռելու։ Խորքին մէջ, հայ գրականութիւնը չափազանց դիւրաբեկ էր, եւ անընդունակ՝ դառնալու մէկ հայելին Ցեղին հինաւուրց կարողութիւններուն ու ներքին արժէքներուն։

Ու աճաւասիկ ձայներն ու գանգատները, որ բարձրանալ կը սկսին գաւառէն։ Աւելի ճիշդ, տասնեակ մը տարիներ առաջ միտքերու ու յիշատակներու հողին մէջ նետուած սերմերն են, որ բացուիլ կը սկսին, ծիլ կ'արձակեն ու արեւուն տակ իրենց անկիւնը գրաւել կը փորձեն։

Ինքնագիտակցութեան ու ինքնաճանաչման շարժում մըն է, որ յարութիւն կ'առնէ քանի մը տաղանդաւոր երիտասարդներու հոգիին մէջ. մտաւորական ու հոգեկան անկախութեան ձգտումն է, որ թեւ կուտայ գաւառի խուլ անկիւններուն մէջ ապրող քանի մը մտաւորականներուն։ Ու հովերը կը փչեն այս անգամ հեռուէն։ Մարդիկ ազատութիւնը չունին սակայն շարժումին տալու իր իսկական անունն ու բովանդակութիւնը, բռնապետութեան ծանր թաթը կ'իշխէ հոգիներուն վրայ։ Եւ փոխանակ ըսելու հայկական-ազգային գրականութիւն, կը գտնուի վաղուան գրականութիւն բացատրութիւնը, անոր մէջ ագուցելու համար ժամանակակից բոլոր ցանկութիւններն ու ապագայի կարելիութիւնները։

Ամէն կողմէ, Պոլսէն ու գաւառէն, գրական թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան։

Պոլիսը, մանաւանդ, մտածելու նոր եղանակին դէմ կ'ըմբոստանայ, չուզելով հրաժարիլ հայ գրականութեան առաջնորդի իր դերէն։

Վաղուան գրականութեան այս հարցը կը ձեւակերպուի ու հրապարակ կը դրուի սակայն Արտաշէս Յարութիւնեանի կողմէն, որուն տիրապետող ու ինքնատիպ ձայնը կուգար Մալկարայէն։ Անոր արձագանգ կուտային Խարբերդէն՝ Ռ. Զարդարեան ու Թլկատինցին, Պոլսէն՝ Հրանդ, Դ. Խաչկոնց, Ս. Դաւթեան, Մուշէն՝ Գեղամ, Սեբաստիայէն՝ Յ. Գազանճեան։ Պոլսոյ ընդդիմադիրներու ղեկավարն էր Ռ. Պէրպէրեան։

Ի՞նչ էր սակայն իմաստը այս բոլոր վիճաբանութիւններուն։ Գաւառացիները կ'ըսէին, թէ հայ գրականութիւնը չի կրնար տարամերժօրէն սահմանափակուիլ Պոլսոյ մէջ. Պոլիսը, մտաւորապէս ու բարոյապէս խորթացած եւ շատ մասնաւորուած հայութեան մը իբր միջավայր, չի կրնար տակաւին երկար ատեն բացարձակ առաջնորդողի դերին մէջ մնալ։ Այդ օտար կեդրոնը պէտք է հրաժարի հայ նկարագրին ու հայ մտքին բացարձակ ներկայացուցչի իր հանգամանքէն։ Կ'ըսուէր թէ պէտք կար գրական վերածնունդի մը, եւ ատիկա տեղի պիտի ունենար հայկական գրականութեան միտքով, ազատագրութեամբն իսկ գաւառացի գրագէտին՝ պոլսական գրականութեան կեղծ բռնակալութենէն։

Պէտք էր արեւելքի մէջ պահել մեր տոհմային դիմագիծը, ինքնատիպ նկարագիրը, ասոր համար մեր գրականութեան մէջ ազգայնական ջիղը զօրացնելու էր, տրուած ըլլալով որ քաղաքական անկախութենէ զրկուած, շնորհիւ մեր դարաւոր ճիգերուն ու մշակոյթին, կրցեր էինք մեր ինքնուրոյն արժէքները փրկել ու պահել։ Անոնք կ'ըսէին նաեւ, թէ մենք բառեր ունինք, որոնք առարկաներու եւ գաղափարներու տակաւին մինչեւ հիմա անծանօթ մնացած բացատրութիւնները երեւան կը հանեն. ոճեր ունինք, որոնք կրնան հայ գրագէտին արտայայտութեան ու հետեւաբար գրականութեան ճոխացման, գունազեղման ու պէսպիսութեան նպաստել. լեզուին կազմական ամբողջութեան եւ անոր գեղեցկութեան սատարող անհրաժեշտ տարրեր ունինք, որոնց կարօտ է արդի աշխարհաբարը, իր զարգացման համար, առանց շեշտելու անոնց ամէնուն հնագիտական ու բանասիրական անհուն կարեւորութիւնն ու անառարկելի արժէքը։

Հասած է, կ'ըսէին, այն րոպէն, որ գաւառացի նորահաս սերունդը, ինքզինք ճանչնալու, իր միջավայրի կեանքն արտայայտելու եւ իր անհատականութիւնը կազմաւորելու համար, ազատէ իր միտքը պոլսահայ գրականութեան կրաւորական ստրուկ հեղինակութենէն։ Գաւառացի մտաւոր գործիչներուն ձգտումը պիտի ըլլայ խորապէս եվրոպականօրէն ըմբռնել իրենց դերը. դարձնել հայ միտքը միշտ աւելի ընդարձակ ու աւելի լուսաւոր, տարածել գիտակցութեան ճառագայթները շուրջի բոլոր խաւարին վրայ, եւ ինչքան ալ դժուար ու տաժանելի թուի, ըլլալ իմացականութեան ջահակիրը մեզի հետ ապրող բոլոր ցեղերուն առջեւ։

Գծելով ու զարգացնելով այս հիմնական միտքերը, եւ ըլլալով միեւնոյն ատեն ժամանակակից տաղանդաւոր գրագէտներ, անոնք իրենց փափաքներուն իրականացումը մօտաւոր ապագային միայն կը վերապահէին։ Որովհետեւ, ինչպէս ա՛յնքան գեղեցկօրէն կը խտացնէր Ռ. Զարդարեան, «մտաւորական ծաղկումի այս առաջին ծլարձակումները, այս առաջին բողբոջները անշուշտ չեն կրնար արտայայտել ամբողջական գեղեցկութիւն մը՝ ինչպէս նորափթիթ ամէն ընձիւղի մէջ չի տեսնուիր որեւէ հրաշագեղ ծաղիկի լիազօր ու կատարեալ գեղեցկութիւնը։ Կեանքի արեւն ու ժամանակի զօրութիւնը չպիտի ուշանան սակայն վաղը բոլոր անոնցմէ արգասաւորելու նոր սերունդ մը եւ կազմելու այդ սերունդին միջոցով աւելի խոր, աւելի այլազան եւ աւելի հայադրոշմ գրականութիւն մը քան այն զոր ունինք եւ ունեցած ենք մինչեւ հիմա»։

Շարժումը այսպէս բանաձեւողները, տեսական խորհրդածութիւններ ընելու եւ մտաւորական ժամանցի համար չէր, որ բուռն վիճաբանութիւններու կը մասնակցէին, իրենց հոգիի անկախութիւնը ձեռք բերելու համար։ Անոնցմէ ամէն մէկը բերեր էր իր տուրքն ու ընծան գրականութեան խորանին վրայ, ու այդ ինքնատիպ ու այլազան գեղեցկութիւններու օրինակներն էր, որ անոնք իր ատենին դատը շահեցան, ողջունեցին նոր սերունդ մը եւ հիմը դրած եղան այդ կերպով առողջ, բնատոհմիկ գրականութեան մը։

Հոգիի անկախութեան ձըգտումի այս հոսանքը հազիւ թէ բանաձեւուած էր, երբ գաւառը ծնած, իր անգիտակից, ներքին էութեան մէջ թաքուն պահած կարելիութիւնները արեւուն կը բանար Միսաք Մեծարենց, մէկը ամէնէն տաղանդաւոր ու երիտասարդ գրագէտներէն, որ հայ քերթողութեան կը բերէր թարմ, ինքնատիպ երակ մը եւ ապրելու սահմանուած անթառամ ծաղիկներու փունջ մը։

Հողին մէջ ցանուած սերմերը մեծցած, ծաղիկ բացած ու պտուղ տալ սկսեր էին արդէն։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՉՈՐՍ ՀՆՉԵԱԿՆԵՐ

I. ՅՈՅՍ ՊԱՅԾԱՌ, ՉՈՒՐ ՅՈՅՍ...

A MARGARETHA RUUS

կրնա՞յ ըլլալ որ նորէն, անցելասոյզ արեգակ,
Մառախլապատ այս երկրին վըրայ քու շողքըդ ծըգես.
Ջինն' ծաղիկները ծըլին 'քու ճամբոյրէդ լուսագէս
Ու ճետքերուդ վըրայ ճըն չեն ճին բոժոժներն ու զանգակ...

կրնա՞յ ըլլալ որ յանկարծ այս խաւարէն անյատակ՝
Ծագի պայծառ կիրակի, անցնի գարուն երդիքէս.
Ու դուն ծըմեռ դըժպըհի քու սառոյցներըդ քակես
Եւ ընկըղմիս վերջապէս լըքումի սեւ ճողին տակ...

Գուցէ հեռուն երեւին ճին երազներ լուսաւոր,
Յիշատակներ ընծիւղին ու ճին տաղեր ցընծալի
Հետըզհետէ բարձրանան լըռութենէն անձկալի...

Յոյս մըն է այս ճընամեայ, մանկութեան պէս հեռաւոր,
Ցընորքի պէս ամոքիչ, մօր ձայնի պէս սիրելի՝
Որ՝ իմ ճոգուոյս ապերախտ ճողին վըրայ կը ծըլի...

1920

II.— ՅԱՊԱՂԱԾ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Քաղաքներէն պերճափայլ փողոցներէն արքենի,
Խըրճօյքներէն սըդովմի. մըսի յայրատ տուներէն,
Տե՛ս, անօթի դուրս կուգամ անձրեւին տակ տըտմօրէն
Յիշատակիդ կըթըռնած՝ գիւղաքաղա՛ք ճայրենի...

Այս թըշնամի մարդոց մէջ, խուժանին մէջ այս օտար
Ես ա՛լ աղքատ եմ ճիմա, նըժդեհ՝ ծարաւ գօրովի։
Հոգիս այնքան կը մըսի որ արեւն իսկ ճարաւի
Ա՛լ չի կինար տաքցընել խարխուլ մարմինըս տըկար...

Կը պաղատիմ, շընորհէ՛ սենեակէս ներս արեգա՛կ,
Կածանըրէդ ճոգիիս ծըգուած կամուրջ մը լոյսի՝
Ուրկէ ծարաւ աչքերուս ճայրենի լոյսըդ ճոսի՛...

Կը պաղատիմ, շընորհէ՛ ճին սիրոյ նոր եղանակ
Պանդուխտ տըղու քընարիս գեղջկական ճին, բարի լար
Որուն վըրայ շատ մեղմիւ՝ շատ սիրելի մէկը լա՛ր...

1923

III.— ՄՈԼԱՐ ՈՒՂԵՒՈՐ

Ճամբուդ վըրայ, ուղե՛ւոր, գա՛րնան ճըրաշքը նորէն
Հողին բեղուն ծալքերէն յորդակոհակ կը ճոսի.
Տե՛ս աղջիկներ դեռածիլ, տե՛ս այս ճեղեղը լոյսի,
Տե՛ս արտօրայքը ծաղկած որ կը ծըփան զեփիւռէն...

Դըժնետեսիլ, դալկադէմ՝ բայց դուն կ'երթաս տակաւին.
Լըսէ՝ մոլար ուղեւոր տարածութեանց ընդմէջէն՝
Հունչը քընքուշ երգերուն, բոժոժներն որ կը ճընչեն՝
Խորհուրդն յառնող իրերուն ու միգապատ ամպերուն...

Ցանուն օրուան ճաճոյքին ու արեւին այս քըրքում՝
Կեցի՛ր այստեղ ու նայէ՛ պեծըփիկ լոյսերուն,
Այս ծըլարծակ ծառերուն, մանուկներուն թըրթըռուն...

Հասակագեղ՝ ողջունէ նո՛ր առաւօտ, նո՛ր ծագում,
Դարձի՛ր աղուոր կիներուն, կըռիւներուն բոցերազ,
Այդպէս մինակ, անընկեր՝ ո՛վ ուղեւոր, ո՞ւր կ'երթաս...

1920

IV.— ԱՐԲՇՌԱՆՔ

Երբեմըն թեւ մ'ըսպիտակ պատուհանէ մը առկախ,
Կամ կիսադէմք մը աղօտ, կամ պըզտիկ ձայն մը աղու,
Կամ զոյգ մ'աչքեր խռովուն, կամ սիրոյ երգ մը խաղաղ
Կարծես տեղէն կը խախտեն այս մանուկ սիրտըս տըղու...

Ու տենչանքը կը սկըսի եղջիւր ցըցել, աչքերուս
Մէջ կարծես թէ կը շողան բոցի պըզտիկ բեկորներ...
Օ՛ տօն ըլլա՛ր, խըրախճանք՝ արբենայի՛ մինչեւ լոյս,
Ջարնէի՛ սիրտըս պատին, ձայնըս սըրահը բըռնէ՛ր...

Շըրթունքներըս կը դողան՝ քու բերանիդ ծարաւով
Ու կ'երկարեմ երբ զանոնք այս պատրանքին անճընար
Մարմինս խարխուլ՝ կը դողայ ճըայրըքի մէջ, օ՛ գինով,

Գինով եմ ես այս գիշեր, գիշերը թո՛ղ յամենար...
Ծաղկի թերթեր թափէին ուսերուս վըրայ, ճիւըընկալ
Աղջիկ մը զիս տանէր տուն փողոցներէն մեծաքայլ...

Ու մեռնէի՛ այս գիշեր ու ինծմէ հետք չըմնար...

1920

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԿՆՈՒՏ ՀԱՄՍՈՒՆ

(Ծննդեան 70րդ. տարեդարձ)

Վերջերս թերթերը բաւական զբաղեցան նորվեկիացի վիպասան Կնուտ Համսունով,

Իր հայրենակիցները ուզեցին տօնել իր ծննդեան 70րդ. տարեդարձը, բայց գրագէտը փախաւ յանկարծ, չախորժելով այսպիսի ցոյցերէ։ Ծագումով գիւղացի, շատ պզտիկ տարիքէն թափառական մեծցած ըլլալով, Համսուն չի սիրեր պայմանադրական կեանքը։ Բաղքենի մուկը, անոր յաճախ տաղտկալի բարքերը, ծիծաղելի ցուցամոլութիւնը իր նկարագրին և գրականութեան հետ խոտոր կը հնչեն։ Այդ է պատճառը որ խառնուածքով եղած է միշտ կին մը վայրենի, նոյնիսկ իր վէպերուն մէջ, եւ գրական պայքարներու մղած Իպսէնի և Պիորնսոնի դէմ։

Կնուտ Համսուն ծնած է 4 օգոստոս, 1859ին, Կուտպրանտստալնի մէջ (Նորվեկիա), իբր գիւղական անունով Knut Petersen։ Պզտիկ տարիքէն եղած է հովիւ, գործ, յետոյ դերձակ։ Ինքնուսութեամբ գրել կարդալ սորվեցաւ, երբ խաշնարած էր, ու այնպէս սիրած է անտառներու մենութիւնն ու ազատ օդը, տունկերն ու կենդանիները։ Եղած է պաշտօնեայ եւ նոյնիսկ բանուոր։ 1876ին կօշկակարութիւն կը սորվի, քանի մը տարի վերջ վարժապետ կը դառնայ Վեսթֆալըն կղզիին մէջ եւ հոն է որ առաջին անգամ կը սկսի գրել ու մանաւանդ կարդալ եւ ուսումնասիրել։

Համսուն 18տարեկանին տպել կուտայ նորավէպ մը, յետոյ բանաստեղծութիւն մը։ 1879ին լոյս կը տեսնէ իր պզտիկ վէպը, որուն ինքնատիպ ոճը ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Բսան տարեկանին, հարուստ բարերար մը 1000 քուրոն կը նուիրէ որ վէպ մը գրէ։ Համսուն Քոփենհակ կ'երթայ ձեռագիրը գրպանը, բայց չեն հաւնիր վէպին, որ բնաւ լոյս չէ տեսած։ Կը վերադառնայ Քրիստիանիա անօթի, այնտեղ որ ճամբու բանուոր կը դառնայ, յետոյ հողագործ, մինչեւ թերթերու աշխատակցելով։ 1882ին կը մեկնի Ամերիկա, հոն ալ ամէն գործ կը փորձէ եւ ծանր հիւանդ՝ կը վերադառնայ Նորվեկիա։ Տարի մը վերջ կրկին Ամերիկա կ'անցնի, արդէն երկրին բաւական ծանօթ և քիչ մըն ալ դրամ հաւաքած՝ 1888ին կը գրէ իր առաջին վէպը՝ «Անօթութիւն», որուն համար կ'ըսուի թէ իր իսկական կեանքն է։ Այս գործը վէպն է պատանիի մը որ անօթի կը մնայ Քրիստիանիայի մէջ եւ կը պատմէ թէ ի՛նչ կ'ընէր երբ անօթի էր ամբողջ օրեր։ «Անօթութիւնը» սրտաճմլիկ վէպ մըն է թէ իրապաշտ և թէ քմահաճ քով ճոխացած, ինքնայատուկ ոճով եւ հզօր անհատականութեամբ մը։ Թէեւ միօրինակ և

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր, մեր խմբագրատան մէջ հաճոյքն ունեցանք ողջունելու ռումանացի երիտասարդ մը, պ. Սթանչու-Սթոյան, ուսոնցիչ Պուքրէշի հայկական դպրոցին մէջ։

Մեր խնդրանքին վրայ, պ. Ս. Սթոյան «Յառաջ»ի համար սիրայօժար գրի առաւ հետեւեալ համառօտ ուսումնասիրութիւնը, ռումանական արդի գրականութեան մասին։

Ինչպէս եւրոպական բոլոր գրականութիւնները, ռումանական յետ-պատերազմեան գրականութիւնն ալ, ներկայիս կը յատկանշուի կարգ մը գաղափարային հոսանքներու յաղթանակովը, հոսանքներ՝ որոնք պատերազմէն առաջ, կազմուելու վրայ էին։ Այս հոսանքներէն մէկը որ կը բխի ֆրանսական աւանդապաշտ դպրոցէն, կատաղի պայքար բացած է հիմայ, գրական կամ գաղափարային, իրմէ հին դպրոցներուն դէմ։

Իմ կարծիքով, ռումանական արդի գրականութեան մէջ, յստակօրէն բնորոշ չորս ուղղութիւններ կան։

1.— Ամէնէն հինը կը սկսի 19րդ դարու կէսէն, եւ ըստ նուիրագործուած որակումի մը, կը կոչուի «Ճունիմիսմ», (երիտասարդականութիւն) որովհետեւ, ստեղծուած էր 1860ի երիտասարդութեան կողմէ, գլխաւորութեամբ քննադատ Թիթու Մայորեսքուի։ Այս շարժումը կը կոչուի նաեւ criticisme, (քննապաշտութիւն)։ Բայց այս չի նշանակեր թէ քանթի փիլիսոփայութիւնը կը կազմէր այն ատենի մտածողներու գլխաւոր մտազբաղումը։ Ո՛չ, այդ մանաւանդ, քննադատական կեցուածք մըն էր հանդէպ ազատական բարենորոգումներուն, երբեմն իսկ եկամուտ քաղաքակրթական ձեռնարկներուն։ Այս գաղափարաբանութիւնը հետզհետէ իւրացուեցաւ պահպանողական կուսակցութեան կողմէ, որ այսօր գոյութիւն չունի։

Իր գրական մտքերով, «Ճունիմիսմ»ը կուսակից էր «արուեստը արուեստին համար» համբաւաւոր տեսակէտին, ընդդէմ այն ատենի բոլոր քննադատներուն, որոնք յաճախ, անտաղանդ գրողներ կը քաջալերէին, կը բաւէր որ անոնք լաւ հայրենասէրներ ըլլային եւ իրենց գործերուն մէջ պաշտպանէին հայրենասիրութիւն մը, որ իրականութեան մէջ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ աման շատաբանութիւն։ Երեք մեծ գրողներ ելան այս դպրոցէն,— Միհայլ Էմինեսքու, Ժ. Լ. Քարաճալէ եւ Քրէանկա։

Աւելի վերջերը, այս հոսանքը որուն օրկանն էր (Convorbivi literare) «Գրական Ասուլիսներ» թերթը հետզհետէ լքեց իր հաւատամքը, կամ աւելի ճիշդ, գայն թողուց երկրորդ կարգի վրայ, առաջին տեղը տալու համար քաղաքական դաւանանքին, իսկ օրկանը դարձաւ տեսակէտի թերթ։

Հին հոսանքէն ճիւղ մը միայն հաւատարիմ մնացած է զուտ գեղարուեստական բանաձեւին, փրոֆ. Միհէլ Տրակոմիրեսքուի ղեկավարութեամբ։ Ան հիմնեց ուրիշ հանդէս մը Convorbivi Critice (Քննադատական Ասուլիսներ), որ պատերազմէն առաջ կարեւոր դեր մը կատարեց։ Այսօր ան լոյս կ'ընծայէ երկու հանդէսներ, որոնք իրենց շուրջ կը համախմբեն տաղանդաւոր գրողներ։

Այս հոսանքը որ կ'ուզէ կառչիլ զուտ գեղարուեստական ըմբռնումի մը, այսօր կ'ենթարկուի գրական ուրիշ խմբակցութիւններու յարձակման։

2.— Ուրիշ հոսանք մը որ նոյնպէս պատերազմէն առաջ մեծ ազդեցութիւն ունէր երիտասարդութեան վրայ, «Poporanisme»ն է (ժողովրդասիրական), այսինքն՝ այն գրականութիւնը որ կը քալէ ժողովուրդին հետ եւ որմէ կը քաղէ իր նիւթերը։ Այս հոսանքը իր գաղափարաբանութեամբ, պեսարաբիացիներու կողմէ ներմուծուեցաւ Ռուսիայէն։

Viatza Romaneascaն (Ռումանական կեանք) է որ կը պաշտպանէ անոնց գաղափարները եւ ներկայիս, Ռումանիոյ կարեւոր թերթերէն մէկն է, որուն հեղինակաւոր քննադատն է պ. Իպրաիլէանու, ծագումով հայ։

Այսօր, այս թերթը փոփոխութիւն կրած է։ Երիտասարդ փրոֆ. Ռալէայի հետ, ան կը պաշտպանէ չափաւոր արդիականութիւն մը եւ քիչ մը չափազանցուած բանապաշտութիւն մը. յետոյ, իր քաղաքական ուղեգծով աւելի կը կապուի ազգայնական-գիւղացիական կուսակցութեան։

Կան ուրիշ երկու խմբակցութիւններ, որոնք յստակօրէն կը զանազանուին եւ ընդհակառակն իրենց հետախուզական եղանակով, զգացական, խորհրդապաշտ են։ Այն գրողներն են որոնք ատենին հաւաքուած էին մեծ պատմագէտ գիտունին Ն. Եորկայի շուրջ եւ որոնք այսօր, կը հրատարակեն «Կանտիրէա» (Մտածում) թերթը։

3.— Դարուս սկիզբը, Ն. Եորկա իր վարած (սերմանացան) թերթին շուրջ համախմբած էր երկրին մտաւորականութեան մեծագոյն մասը։ Գրական տեսակէտով, այս հրատարակութիւնը ա՛ւելի մեծ արժէք մը գոյց չտուաւ քան միւս թերթերը։ Բայց, իբր գաղափարաբանութիւն, խոր ազդեցութիւն ձգեց։ Ռումանիոյ անցեալին նախանձախնդիր, զգացական ազգայնականութիւն մըն էր, որ ազգին ապագային համար յամառ պայքարի մը հեռանկարով կ'ուզէր համախմբել բոլոր հարազատ Ռումանացիները։

…դանդաղ գնացքով, սակայն մէկ շունչով կը կարդացուի: Կը զարմանաս որ պատանի հերոսը հակառակ իր անօթութեան ընդվզում մը չունի ընկերութեան դէմ, ոչ ալ ոխ՝ մարդոց դէմ. եւ եթէ ցասումի ճիչ մը կ'արձակէ, պատճառն այն է որ երիտասարդ է եւ մեռնիլ չուզեր:

1892ին գրած է «Խորհուրդ»ը հակասական եւ զարմանալի վէպ մը, հոգեկան ախտերու ճնշող վերլուծում մը: 1893ին «Խմբագիր Լինճ»ը, «Նոր Երկիր»ը: Այդ շրջանին կ'անցնի արդէն Փարիզ եւ երեք տարուան մէջ կուտայ երեք տրամներ.— «Թագաւորութեան սեմին վրայ», «Կեանքի խաղը» և «Արեւամուտը»: 1894ին լոյս կը տեսնէ «Պան»ը, որ թարգմանուած է հայերէնի Աւետիք Իսահակեանի կողմէ: Համաշխարհային վէպերուն կարգէն է եւ թարգմանուած ամէն լեզուներու: Սիրային պատմութիւն մը թարմ երանգներով: Իսկական բանաստեղծութիւն մը ուր անտառները լեզու կ'առնեն, բնութիւնը կ'երգէ, կեանքը անպատում թրթռացումներ, անհիմանալի սարսուռներ կուտայ: 1898ի կ'ամուսնանայ եւ կը գրէ իր «Վիքթորիա» վէպը. յետոյ կը ճամբորդէ Ֆինլանտա, Ռուսիա, Պարսկաստան, Թուրքիա եւ Կովկաս: 1900ին կը գրէ «Munken Yandt» քնարական տրաման, Իպսընի «Բէր Կիւնդ»ի նման: 1904ին «Կ'այրի սիրտը» բանաստեղծութեան հատորը. յետոյ «Երազատեսները», «Պենոնի», «Ռոզա» 1906ին: 1907ին լոյս կը տեսնէ «Աշնան աստղին տակ» վէպը իր կեանքէն առնուած. 1909ին «Թափառաշրջիկ մը կը նուագէ», 1912ին «Վերջին ուրախութիւնը» 1913ին «Դարուն տղան». 1915ին «Սէկֆիօրի քաղաքը» Երկրին բերքերը» 1920ին Նոպէլի մրցանակին կ'արժանանայ. եւ կը հրատարակէ «Աղբիւրին կիները» 1923ին «Վերջին գլուխը». իսկ 1927ին իր ներջին վէպը, «Թափառաշրջիկները» երկու հատոր:

Կնուտ Համսուն այժմ հաստատուած է եւ իր ծննդավայրին մօտ ունի ագարակներ: Ինքնութեան, ուժի եւ պայքարի, ցասումի եւ կենդանի տիպարը կը մնայ Համսուն եւ իր ամբողջութիւնը գրականութեան երկու բանի կը պարտի, […] եւ առաջ Համսուն եղած է բազանցապէս բանաստեղծ եւ […]որդ՝ ունեցած է ինքնատիպ […], մոգական, շնորհալի […]:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ […] ԹԵՐԹԸ. ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ: ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, […] ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՍ:

ԱՆՃՈՌՆԻ ԵՒ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԽԱՂԵՐ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ 21 օգոստոս (Յապաղած).— Նախորդ թղթակցութեամբս նկարագրած էի կարգ մը խառնակիչներու սարքած խաղերը: Թէեւ ուշ, բայց անհրաժեշտ կը համարեմ հրատարակութեան տալ կարգ մը նոր իրողութիւններ:

Երկու շաբաթէ ի վեր, Հնչակ-Ռամկավար, «Հայ Սիրտ»ի ''Բարեկամներու Միութիւն,, եւ ուրիշ անուններով խառնածին խմբակ մը տենդագին աշխատանքի լծուած էր, գաղտնի ծրագիր մը գործադրելու համար:

— Զոր ընտրութիւն կ'ուզենք, պէտք է թոյլ տալ որ ժողովրդի բոլոր խաւերն ալ մասնակցին ընտրութեան, ազգային Սահմանադրութիւնը «հինցած եւ փտասակար է մեր ժողովուրդի ներկայ պահերուն եւայլն եւայլն» պոռացին ամէն տեղ:

— Դաշնակցութիւնը մահամերձ է, հարուած մըն ալ մենք տանք, որ մեռնի, կրկնեցին ուրիշներ:

Շատեր ալ Ազգ. կեդրոնական Վարչութիւնն ու Երեսփ. Ժողովը լուծուած յայտարարեցին:

Շաբաթ մը առաջ արուարձաններու մէջ տեղի ունեցան գաղտնի ժողովներ: Սէն Լուի մէջ երեւցան կարգ մը հերոսներ: Նախ ձրի ընտրութիւն պահանջեցին եւ Սէնթ Մարկրիթի ու Պուլվար Օտտօի մէջ ձրի ընտրութիւն կատարելու պահուն, նոյնիսկ ուրիշ շրջաններէ մարդիկ բերել տուին: Նախանցեալ կիրակի փորձեցին սպառնալիքի տակ պարտադրել Պուլվար Օտտօի թաղեցիներուն, խմբակին կողմէ 120-130 ձրի քուէներով ընտրուած Հնչակ հոգաբարձութիւնը: Սակայն, յետոյ տեղի տուին եւ հակառակ բազմաթիւ անազնիւ միջոցներու, չյաջողեցան ստանձնել Պուլվար Օտտօի հոգաբարձական պաշտօնները:

Օգոստոս 18ին, համաձայն Ազգ. կեդրոնական Վարչութեան հրահանգին, եւ համաձայն թեմական կանոնադրութեան համապատասխան յօդուածներուն, հոգեւոր հովիւի եւ Վարչութեան կողմէ նշանակուած քննիչ յանձնախումբի հսկողութեան տակ, Պուլվար Օտտօի մէջ տեղի ունեցան օրինաւոր հոգաբարձական ընտրութիւնները: Ընտրութեան կը մասնակցէին 200է աւելի պարտաճանաչ եւ գիտակից հայրենակիցներ, վճարելով կանոնագրի համաձայն ազգային տուրքի 1928ի վերջին վեցամսեայի եւ 1929ի առաջին վեցամսեայի գումարները:

Ընտրութիւնները տեղի ունեցան շատ խաղաղ: Խմբակի ներկայացուցիչներէն ոմանք կացութիւնն ուսումնասիրելու համար հազիւ մէկ երկու փողոց չափչփեցին եւ զուր փորձեցին գրգռել չէզոք հայրենակիցները: Ամէն տեղ յանդիմանուելով, բարւոք համարեցին քաշուիլ իրենց որջերը:

Օրինաւոր պայմաններու մէջ, բոլոր պահանջները լրացնելով 130 ձրի, այն ալ զանազան վայրերէ հաւաքուած քուէարկողներու տեղ, մէկ շաբաթ վերջ 195 հոգի Ազգ. տուրք վճարող Պուլվար Օտտօի թաղեցիները, ընտրեցին իրենց հոգաբարձուները, չէզոքներէ եւ դաշնակցականներէ:

Ցնուր էր սակայն պատկերը Սէն Լուի մէջ:

Խառնակիչները շաբաթ մը առաջ լուր տարածեցին Մարսէյլի մէջ թէ Տէրունիի վրէժը պիտի լուծեն, թէ Մարսէյլի եկեղեցին պիտի գրաւեն ու Ազգ. Վարչութիւնը ձեռք պիտի առնեն, թէ Պալաքեանը արդէն իրենց կողմն է անցեր: Փորձեցին նաեւ վախցնել այս կամ այն դաշնակցական գործիչը, Ազգ. Վարչութեան անդամը եւայլն: Պալաքեանին ներկայանալէ, անոր սպառնալէ վերջ, խմբակը չքաշուեցաւ նոյնիսկ Թրքախօս հայրենակիցները մոլորեցնելէ: Դիմումներ եղած էին նոյնպէս կաթոլիկ եւ բողոքական հայրենակիցներու, զանոնք ալ գրգռելու համար:

Վարչութիւնը տեղեկանալով սարքուած դաւերուն եւ չափելով վտանգին սաստկութիւնը, լիակատար նիստ գումարեց:

Խմբակը շաբաթ գիշեր ալ, շատերուն ծանօթ սրճարանի մը սրահին մէջ ժողով գումարեց, ուր մարտաշունչ ճառեր խօսողներ եղան: Մինչ այդ, խմբակը «զօրաշարժ»ի հրահանգը տուած էր արդէն:

Կիրակի (օգոստոս 18) առաւօտ Սէն Լուի մէջ խաղաղ ու հանդարտ վերջացաւ պատարագի արարողութիւնը: Խմբակը, որ մինչ այդ քանիցս մերժած էր Ազգ. տուրքով ընտրութիւնը, որ փորձած էր տեսակ մը սպառնալիքի տակ իր կամքը պարտադրել, վերջին վայրկեանին փոխեց ձրի ընտրութեան իր պահանջը եւ սկսաւ ուրիշ եղանակ նուագել, պահանջելով միայն 1928ի վերջին վեցամսեայի Ազգ. տուրքերու գանձումը: Ցետոյ քահանան համարեց պատասխանատու գալիք բոլոր անախորժութիւններու համար, չճանչնալով Ազգ. կեդրոնական Վարչութեան իրաւասութիւնը:

Եւ վերջապէս, խմբակը նկատելով որ բոլոր աղտոտ միջոցները կը սպառին առանց դրական արդիւնքի, ձեռնարկեց քուէարկողներու արձանագրութեան: Շաբաթ գիշեր հրապարակային ընդհ. ժողովի մը մէջ, ռամկավար Գարաճէնեանը եւ հնչակ Տօնապետեան շարունակեցին իրենց գարշելի խուժանավարութիւնները:

Պատարագի արարողութեան վերջաւորութեան պահուն Սէն-Թ'Անթուանէն, Ս. Մարկրիթէն, Վ'ալպարէլէն եւ ուրիշ վայրերէ եկած 50 ռամկավար—հնչակ «սօֆաճիները» սկսան կամաց կամաց գիրքեր գրաւել եկեղեցիի շրջապատի տուներուն եւ սրճարաններուն մէջ:

Այդ պահուն Սէն Լու հիւր գտնուող ընկ. Ազգինը 14 տարեկան տղու մը միջոցով կը ստանայ խմբակի ղեկավարներուն կողմէ գրուած երկտող մը, «Մարսէյլ գնա, թէ ոչ դիակդ կը մնայ»: Դարձեալ զրոյցներ կը շրջին թէ քանի մը դաշնակցականներ պիտի սպաննուին... Ականատես չէզոքներէն շատեր խոհեմութիւն կը համարեն իրենց ընտանիքները առնելով քաղաք իջնել:

Ժամը 3ի մօտերը Սէն Լու եկան Պալաքեան եպիսկ. Վարչութեան ատենապետ Գ. Շահլամեան եւ Հ. Սերէնկիւլեան:

«Պլոք»ին քաջերը պաշարեցին Պալաքեանի օթոն: Շատերը հայհոյեցին, ոմանք սպառնացին: Եւ բոլորը Ենիչէրիներու պէս, փորձեցին խուժել մատուռը եւ պատռել փաստաթուղթերն ու քուէտոմսերը:

— «Եգիպտոս պէտք է դարձնենք», կը պոռար հնչակ խուլիգան մը, դանակ շողացնելով: Ամբոխը փորձեց խուժել եկեղեցին, ոստիկանները ետ մղեցին: Երկրորդ փորձ մըն ալ ձախողեցաւ եկեղեցին լեցուած քուէարկողներու կողմէ: Այնուհետեւ պլոքը ետ նահանջեց, ծաղր ու ծանակի առարկայ դառնալով ամէնուն առջեւ:

Պալաքեան եպսկ. համբերատարութեան նպատակով, խորհրդակցութեան կանչեց երկու հնչակ «շէֆիկներ», եւ խոստացաւ ինքն իր գրպանէն տալ 1200 ֆրանք որ հնչակեաններն ալ միանան եւ միասին ընտրութիւն կատարեն: Առաջնորդին այս անպատուաբեր առաջարկէն երես առած, «պլոքճի»ները սկսան կրկնապատկել իրենց ապօրինի պահանջները, որոնց չէր կրնար հանդուրժել նոյն լուրջ մարդ եւ ի վերջոյ ձեռնունայն վերադարձան իրենց հետեւորդներուն քով, զանոնք սրճարան մը առաջնորդեցին եւ հոն միայն 928ի վերջին վեցամսեան վճարելով քուէարկութիւն կատարեցին, 125 հոգիով:

Ժամը 5ի մօտերը խումբ մը հնչակներ անկիւն մը հաւաքուելով, կը վճռեն, չենթարկուիլ որեւէ հրամանի եւ կառք առաջ բերելով սպաննել Գ. Շահլամեան, Սերէնկիւլեան եւ Ազգինը:

Այդ միջոցին առաջնորդը հեռացած ու Մարսէյլ մեկնած էր արդէն:

Քուէագրութեան լուրը արագօրէն տարածուեցաւ, եւ սակայն խառնակիչներու բոլոր մարդիկ ջանքերը ապարդիւն անցան եւ 130 հոգի ազգ. տուրք (928-929 վեցամսեաները) վճարողները ընտրեցին իրեց օրինաւոր հոգաբարձութիւնը: Ընտրութենէն վերջ ժողովուրդը ցրուեցաւ, իսկ «պլոքճի»ները իրենք իրենց կատարեցին ուրիշ քուէարկութիւն մը...

Այժմ Սէն Լու ունի երկու հոգաբարձութիւն, մէկը՝ օրինական բոլոր պայմանները լրացնող, միայն Սէն Լուի մէջ բնակող հայրենակիցներէ ընտրուած: Իսկ միւսը՝ խառնիճաղանճ խմբակին սարքած դաւեշտը: Կ'ըսուի թէ այս վերջինները իրենք զիրենք վաւերացնել տալ եւ ի հարկին սրճարան մը կամ սենեակ մը վարձելով մատուռ մանկապարտէզ մը բանալ պիտի աշխատին:

Վերջին պահուն ստուգեցինք որ «Պլոք»ի քուէարկողներուն մէջ կան մէկ կաթոլիկ, երկու բողոքականներ, երեք անչափահասներ, չորս՝ վեց ամիսէ ի վեր Սէն Լուէն հեռացածներ եւ հինգ Ս. Մարկրիթէն, Վալպարէլէն եւ Մարսէյլէն եկած հայրենակիցներ: «Պլոքը այդ եկուորի զրկելու պատրուակով խաբած է քանի մը միամիտ հայրենակիցներ եւ անոնց ինքնութեան թուղթերն առնելով, դրամը վճարած եւ անոնց կողմէ քուէարկած է: Օգտագործուած են նաեւ Մարսէյլէն մկրտութեան համար Սէն Լու եկած Թրքախօս հայրենակիցներու ինքնութեան թուղթերը:

Ժողովուրդը հասկցած է «Պլոք»ին խաղերը եւ արդէն ծաղրել սկսած է անոնց խեղկատակութիւնները:

Թէ Սէն Լուի եւ թէ Պուլվար Օտտոյի օրինաւոր հոգաբարձութիւնները լրիվ միջին կը շարունակեն իրենց պարտականութիւնները:

Ապրի՛ն Սէն Լուի եւ Պուլվար Օտտոյի տղաքը, որոնք պաղարիւն եւ զգաստ՝ դիմադրեցին ստոյգ չարիքի մը:

ԷՆԻ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԴԱՐՁԸ

«Յառաջ»ի յայտարարութենէն եւ անհատական նամակներէ տեղեկացուած էր որ, Անգլիա միջազգային ճամբարին մասնակցող հայ սկաուտները պիտի վերադառնան 21 օգոստոս, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին:

Այդ ժամէն առաջ արդէն կառատուն Նոռ փութացեր էին ծնողները, ազգականները եւ բարեկամները, դիմաւորելու համար քառասուն հայ պատանիները, որոնք իրենց երգովն ու պարովը, իրենց վայելուչ ընթացքովն ու գեղեցիկ կեցուածքովը եւ «արի»ներու յատուկ օ՛րինակելի կեանքովը հայ անունը պանծացուցին քառասուն եւ չորս ազգեր ներկայացնող 50,000 սկաուտներու շարքերուն մէջ, եւ անգամ մը եւս ներշնչեցին նենգամիտ Ալպիոնի ընչաքաղց զաւակներուն թէ այս յատկութիւնները ունեցող ազգ մը չի թաղուիր, որքան ալ դաւաճանեն խարդախ դիւանագէտները անոր արդար դատին...

Մեր արիները փառքով ապրեցան Անգլիոյ մէջ, վայելելով լաւագոյն ասպնջականութիւնը, ու պիտի վերադառնային Լիվըրփուլի ճամբարէն շա՛տ դասեր սորված, թանկագին ծաղկեփունջ մը կազմելով այլազան ցեղերու առաքինութիւններէն: Անգլիական լրջութիւնն ու յըստակատեսութիւնն ալ դրոշմած իրենց հոգիին խորը:

Որոշեալ ժամուն (11.45) շոգեկառքին սուլիչը սուր ճիչով մը մեզ կ'աւետէր արիներուն ժամանումը: Բոլոր ակնարկները ուղղուեցան դէպի կառաշար, որուն պատուհաններէն սկաուտական գլխարկները՝ սպասումէ անհամբեր դէմքերու վրայ պայծառութիւն մը ցոլացուցին: Կէսօրին մօտ՝ կառախումբը կանգ առաւ կայարանը: Հայ ծնողքները բոպէ մը առաջ իրենց զօրավոր հաւերոյրները գրկելու ճիգին մէջ, հոս հոն կը զառնային. իւրաքանչիւրը իրենները կը փնտռէր, եւ մենք, բոլորը կը փնտռէինք որպէսզի հոգիով համբուրենք հայ արիներու «արի»ի ճակատը, որ փայլեցաւ պայծառօրէն ամբողջ ճամբարի տեւողութեան:

Նախ ֆրանսացի սկաուտները ու յետոյ հայ արիները դուրս ելան ու պահ մը խառնիճաղանճին մէջ ողջագուրուելէ ետք, ներկաներէն Պ. Ղազարոս Աբիսողոմեանի առաջարկով, հայ սկաուտները հաւաքուեցան կայարանին առջեւ: Մեր հայրենակիցը անոնց խումբը լուսանկարեց, իր հետ տանելու Նոր Աշխարհ եւ հոն հայ գաղութին պարծանքով ներկայացնելու հայ սկաուտները, որոնք գիտցան պատուաւոր դիրք մը գրաւել համաշխարհային ճամբարին մէջ:

Բոլոր ներկաներս հայ պատանիները գտանք զուարթ ու կայտառ եւ խանդավառուեցանք ու հպարտացանք այն հաւատքով թէ մեր վաղուան յոյսեր ուռճանալով հասակ նետած, պիտի լրացնեն մեծ կորուստներուն պարապը:

Ապրի՛ք հայ Արիներ:

Կ. Նիկողոսեան

[…] գրական երկերն ալ նոյն ակ[…] կը դիտուէին, ինչ որ եր[…] մեծ սխալներ գործել կու[…]

[…]յս թերթը այսօր գոյութիւն չունի: Բայց անոր գաղափարները իրօք ուռճացած են ու […] այս ուղղութեամբ կը […] գրականութիւն դաւանի երկու […]եր, խմբագիր […] եւ գնահատուած ընթերցողներուն կողմէ, Ramuri (Ու[…]) եւ Datina (Աւանդու[…])

— հայ վերջապէս «Gandirea» (Մտածում) հանդէսը, որ […] հաւաքած է մեծ վիպասաններ եւ արձակագիրներ, գնահատուած բանաստեղծներ եւ տեսաբաններ.

[…] հանդէսը հետզհետէ կը […] աւանդապաշտ եւ սակայն […] կան դաւանանք մը ընդ[…] Անոր աշխատակիցները մեծ […] հիացողներն են Պառէսի […] բայց կը զգան թէ պէտք է միջավայրին եւ աւանդութիւններուն յարմարցնել անոնց գաղափարները ու կը ջանան խորացնել ռումանական անցեալը, անոր արեւելեան, ուղղափառ եւ բիւզանդական միտքը: Կը պատահի սակայն որ այս ճարտար տեսաբանները հաւատալով մէկտեղ թէ կը վերանորոգեն, իրենց գաղափարներուն մէջ յաճախ կը հանդիպին ռուս օրթոտոքս եկեղեցիի փիլիսոփաներուն:

Բոլոր աշխատակիցներուն մէջ, այն որ ամէնէն աւելի յաջողած է մասնաւորապէս ռումանական տեսաբանութիւն մը յօրինել եւ որ միանգամայն, ռումանական ժողովուրդը եւ եկեղեցին հետաքրքրող զանազան հարցեր խորացուցած է, պուքրէշի համալսարանին տրամաբանութեան ուսուցիչն է,—Նայէ Եոնեսքու: Դժբախտաբար, կանոնաւոր կերպով չի գրեր, այլ թերթերու մէջ կը ցրուէ իր յօդուածները, որոնք այժմէական արժէք մը կը ներկայացնեն երբեմն:

Ան հիմա կը վարէ թերթ մը որ շատ սիրուած է երիտասարդութեան մէկ մասէն:

* * *

Արդ գլխաւոր հոսանքները որ ներկայիս կը կենդանացնեն ռումանական գրականութիւնը: Ցոցուածի մը նեղ շրջանակին մէջ, չկրցանք յիշել բոլոր անունները: Ցետոյ, կան նաեւ գրագէտներ որոնք կը խուսափին որեւէ դասաւորումէ, որովհետեւ չեն մտներ որեւէ խմբակցութեան մէջ: Անշուշտ, ինչպէս ըսինք, անոր համար որ կը մշակեն գրականութիւն մը, որ ներկայիս չի հետաքրքրեր երիտասարդութիւնը: Այս ըսել չէ թէ զանազան խմբակցութիւնները չեն ներկայացներ երիտասարդութիւնը: Ալ, ընդհանրապէս, անոնք կազմուած են գրողներէ, որոնք իրենց գործունէութիւնը սկսած են պատերազմէն առաջ ու կը պահեն գաղափարները սերունդի մը, որ վերջնապէս ձեւաւորած է իր իտէալը: Ընդհակառակն, սերունդը որ այժմ կը կազմուի, այն որ — գործածելով նուիրականացած բացատրութիւն մը — «երեսունէն վար է», մասամբ բաժնուած է եւ ինքզինքը կ'որոնէ: Փորձեր կըլլան զայն քաշելու աւանդապաշտութեան ակօսին մէջ, կամ երբեմն, չափազանցուած բանապաշտութեան մը մէջ. բայց սրատես աչք մը չի կրնար չտեսնել թէ «երեսունէն վար» այս երիտասարդութիւնը կը սկսի արդէն կազմուիլ, ինքզինքը կը փնտռէ եւ չպիտի ուշանայ վերջնապէս ձեւաւորել իր տեսաբանութիւնը եւ տալու իրեն յատուկ գրական երկեր:

Երիտասարդները այսօր, մասնաւորապէս կը գրեն «Gandirea, Falanga, Datina եւ Գրական կեանք թերթերուն մէջ, որոնց մասին խօսեցանք: Կան նաեւ բոլորովին նոր հանդէսներ, ինչպէս «Biléte de Papagal» (Թութակի Տոմսեր) որուն գլուխն անցած է բանաստեղծ մը՝ Առէզի, «Foaia Tinèrimii» (Երիտասարդութեան Թերթը) եւն.:

Ուրիշ հանդէսներ, ինչպէս օրինակ «Kalende», փորձեցին իրենց շուրջ համախմբել միայն երիտասարդներ, բայց ձախողեցան:

Ռումանիոյ մէջ, ինչպէս այլուր, երիտասարդութեան ժամը դեռ չէ հնչած: Եւ երբ հնչէ, անշուշտ անոնցմէ մեծ մաս մը պիտի մտնէ գոյութիւն ունեցող հանդէսներուն մէջ, բարեփոխելով անոնց ծրագիրն ու միտքը: Ուրիշ մաս մը, թերեւս պիտի բանայ նոր ճամբայ մը:

Իր դասախօսութիւններէն մէկուն մէջ, փրոֆ. Նայէ Եոնեսքու կ'ըսէր.— Սերունդը որ կը կազմուի, արդէն գլեց ազգայնականութեան բեմը, մտնելով իմացականին մէջ: Թերեւս իրաւունք ունէր, եւ մասամբ ալ ունի: Միայն թէ մտքի տրամաբանութիւնը երկու հակադիրներ կը պահանջէ, կէտ մը եւ հակակէտ մը: Փրոֆ. Եոնեսքու կը նախատեսէր միստիկ նոր-իրապաշտութիւն մը, որուն իբրեւ դրութիւն՝ ներհայեցումը: Եթէ շիտակ է, այն ատեն անոր հակակէտը պիտի ըլլար նոր. գաղափարապաշտութիւն մը: Բայց..., երկու դիրքերուն միջեւ, որքան ուրիշներ կան: Եւ յետոյ, ամէն ինչ կը սահի կ'երթայ: Ո՞վ կրնայ նախատեսել ինչ որ երիտասարդութեան յառաջխաղացումը պիտի բերէ իր հետ:

STANTCHOU STOIAN

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՆԴԱՄԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ԳՆԷ: ՇՌԱՅԼՈՒԹԻ՞ՒՆ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ: ԼԱ՛Ւ: ԹՈՂ ԳՈՆԷ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԿԱՐԴԱՑՈՂ ՄԷԿ ԹԵՐԹ ԳՆԷ, ՓՈԽԱՆԱԿ ՄԷԿԷՆ ՓՈԽ ԱՌՆԵԼՈՒ:

շատ լաւ ուսումնասիրած են օրէնքներն ու սովորութիւնները այն երկիրներուն, ուր կը գործեն, ինչպէս նաեւ Թմրեցուցիչները քշելու տեղերը:

Վերջին տարիներս ամբողջ աշխարհի մէջ ոճիրները անհամեմատօրէն շատցած են: Լոնտոնի համազգեստաւոր ոստիկաններուն վրայ 1500, իսկ գաւառի գաղտնի ոստիկաններուն վրայ 100 հոգի պիտի աւելցուի:

Նոր վիճակ Երուսաղէմի մէջ

Հրէական հեռագրական գործակալութիւնը օգոստոս 24 Թուակիր հեռագրով մը կը հաղորդէ Թէ Լացի Պատի խնդրին առթիւ Երուսաղէմի մէջ Հրեաներու եւ Արաբներու միջեւ երկու ժամ տեւող նոր կռիւ մը տեղի ունեցած է: Ընդհարումներու ընթացքին սպաննուած են երեք Արաբներ եւ երեք Հրեաներ, վիրաւորուած են 107 հոգի, որոնց 16ը խիստ ծանր վիճակի մէջ: Բոլոր խանութները փակուած են: Ոստիկաններ եւ զրահապատ ինքնաշարժներ պահակ կը պտտին փողոցներուն մէջ:

Նաւային զաղտնի համաձայնագիրը

Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ հոկտեմբերին ամերիկացի լրագրող մը՝ Հարոլտ Հորան յաջողած էր ձեռք բերել գաղտնի շրջաբերական մը՝ անգլեւֆրանսական համաձայնութեան մասին: Իբրեւ մեղսակից կ'ամբաստանուէին արտաքին Նախարարութեան երկու պաշտօնեաներ՝ Նոյլէ տ'Անկլիւր եւ Ռոժէ Տէլփլանք: Հորան որ ձերբակալուելէ յետոյ ազատ Թողուած էր, փախաւ Պելճիքա, անկէ ալ Ամերիկա անցաւ:

Հարցաքննիչ դատաւոր Օպրի, որ ամիսներէ ի վեր կը քննէր խնդիրը, բոլորովին անպարտ արձակեց ֆրանսացի երկու պաշտօնեաները, որոնց բարեմտութիւնը հաստատուած էր:

Նատիր խանի թերթը

Զօրավար Նատիր խան սկսած է հրատարակել «Իսլահ» անուն Թերթ մը, որուն նպատակն է աֆղանական եւ իսլամական միութիւն առաջ բերել, վերջ տալ Ներկայի իսլամներու իբերասպանութեան եւ տալ շիտակ լուրեր: Առաջին Թիւին մէջ կը բացատրէ ներկայ քաղաքացիական պատերազմին պատճառներն ու պատմականը ու հրաւէր կը կարդայ ձերբազատուիլ Քապուլի աւազակէն: Մանրամասնութիւններ կուտայ «Ծըրկա»յին (Ազգ. ժողով) մասին, ուր որոշուած է զինուորագրել զինուորութեան յարմար երեք հոգիէն երկուքը, Նշանակուած է ազգային մարմին մը՝ գործերը վարելու համար: Յետոյ ծանր պատիժներ կը սահմանէ դասալիքներուն, լրտեսներուն, դաւաճաններուն, ապստամբներուն եւ աւարառուներուն:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՆԴՈՍ գետը յորդած է սարսափի ենթարկելով երկու եզերքներու բնակիչները, որոնք խուճապահար կը փախչին դէպի բարձունքները: վերջին օրերու յորդառատ անձրեւները աւելի ծանրացուցած են կացութիւնը: Քարաչիէն կը հաղորդուին Թէ Ինդոս հոսը քշած կը տանի մարդու եւ անասունի բազմաթիւ դիակներ: Շատ մը գիւղեր ջուրերու տակ մնացած են: կը վախցուի որ քոլերայի համաճարակ ծագի Հնդկաստանի մէջ:

ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆ առջի օր Թոքիոյէն ճամբայ ելաւ դէպի Քալիֆոռնիա: ճամբան սաստիկ փոթորիկի հանդիպեցաւ, բայց յաջողութեամբ դիմադրեց: վերջին հեռագիրը կ'ըսէ Թէ Թոքիոյէն 2500 քիլոմեդր հեռուն կը գտնուի:

ԻՏԱԼԻՈՅ կարտա լիճին վերեւ ջրօդանաւի փորձեր կ'ըլլային Շնայտէրի Բաժակին մրցումներուն պատրաստուելու համար: Հաբիւրապետ ճուզէփփէ Մոթթա ժամը 550 քիլոմեդր արագութեամբ կը սուրար, երբ յանկարծ 100 մեդր բարձրութենէ ուժգնօրէն ջուրին մէջ ինկաւ եւ անհետացաւ: կը կարծուի Թէ Մոթթա գլուխը դարձուցած ըլլալով, վայրկենապէս կուրցած էր կեդրոնախոյս ուժի ազդեցութեան ներքեւ: Այս արկածին հետեւանքով, Շնայտէրի մրցումները մէկ ամիս յետաձգուեցան:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ կը գրեն մեզի.— Հայ երիտասարդ մը, Պ. Պարոյր Սարգիսեան, որ եգիպտոսէն եկած էր, Աքսաէմի տը Տանսէն յաջողեցաւ առաջին աստիճանի վկայական ստանալ. եւ դժուարահաճ փրոֆէսէօրներու եւ փրոֆ. Պրէտալի ներկայութեան քննութիւն տալով, ստացաւ պարի փրոֆէսէօրի առաջին վկայական ու աստիճան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼԻ ԱՆՏԱՌԸ

Նախաձեռնութեամբ Շապին Գարահիսարի եւ շրջանի ՌԱԶՄԻԿ Հայր. Միութեան, այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն:

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Լեւոն Մօզեան եւ Յ. Պուռնազեան

Նուագ, երգ, գաւառական եւ Գարահիսարի հարսնիք, խնջոյք, տեղական պարեր՝ կիներու եւ այրերու կողմէ:

Գաւառական Նուագ ղեկավարութեամբ Պ. Քաջվարդ Սէրճանեանի, քէմէնչէ, սանթուր, կիթառ եւայլն: Ծոխ պիւֆէ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Փլաս տը Քլիշիէն կամ Փորթ տը Քլիշիէն առնել Թրամուէյ Թիւ 40. շոգեկառք Սէն Լազարէն և իջնել Արժանթէօյլի կայարանը, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն ժամը 9—2:*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԽԵՐՍՈՆ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

27 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1043 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՆՕՏԸՆԻ ՕՐԻՆԱԿԸ

Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա, բովանդակ մամուլը մէկ անուն կը հոլովէ,— Սնոտըն: «Երրքշայրցին», ինչպէս մեր մէջ պիտի ըսէին, «դրսեցին» կամ «գիւղացին»:

Արդարեւ, մէկ անգամէն համաշխարհային հռչակ շահեցաւ Անգլիոյ ելմտական Նախարարը,— դաժան, դէգ եւ չոր մարդ մը, որ անթացուպերով կը քալէ եւ շատ խոնարհ ծագում ունեցած է: Անուն մը որ ծանօթ էր միայն աշխատաւորական - ընկերվարական շրջանակներուն:

Այս տխեղծ մարդը անխնայ կը ձաղկուի մասնաւորապէս ֆրանսական մամուլին կողմէ: Փարիզը չմարսեց անոր կոպիտ խօսքը — «այլանդակ եւ ծիծաղելի», արտասանուած օգոստ. 10ի ժողովի մէջ, Ֆրանսայի ելմտական Նախարարին բացատրութեանց առթիւ: Լահէյի ժողովականները անուշի կապեցին գործը, «թիւրիմացութեան» վերագրելով զայն: Ինչպէս տարիներ առաջ, Պոլսոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, խաղաղասէր առենապետ մը, Տիգրան Եուսուֆեան, երկուքը մէկ «թիւրիմացութիւն է, էֆէնտիմ», կ'աղաղակէր, որ'եւ է վէճ հարթելու համար:

Այո՛, Փարիզը չմարսեց այս մարդուն գլորած քարերը,անոր կեցուածքը, եւ ամէն օր ծաղրական գիւտեր կ'ընէ, պարզապէս բորբոքած սիրտերը պաղչկելու համար: Որովհետեւ, Սնոտըն, իբրեւ իր երկրին զաւակը, մանաւանդ իբրեւ կոպիտ «Երրքշայրցիր», երբեք չազդուիր այդ սլաքներէն, ու թէեւ քիչ մը կլորցնելով, բայց միշտ միեւնոյն յամառութեամբ եւ բրտութեամբ յառաջ կը քշէ իր պահանջները: Կիրակի օր, փարիզեան թերթ մը նորէն թափելով իր դառնութիւնը եւ դիտել տալով թէ քանի գիջում կ'ընեն, այնքան պահանջկոտ եւ անհեթեթ կը դառնայ Սնոտըն, հետեւեալ պատմութիւնը կը պատմէր.—

Պատերազմէն առաջ, Փարիզի մէջ կառապան մը կար, որ երբեք «շնորհակալ եմ» չէր ըսեր դրամը վճարուած եւ պարգեւ տրուած ատեն: Երեք չարաճճիներ գրաւի կը մտնեն մարդը խնդացնելու եւ բերնէն շնորհակալութեան բառ մը փրցնելու համար: Եւ կ'երթան կառքը կը նստին Մատլէնէն, ու վար կ'իջնեն Օփերայի հրապարակը: Յետոյ կը հանեն մէկ ոսկի նափոլէոն կուտան, այդքան կարճ հեռաւորութեան համար: կառապանը, փոխանակ գետնամած խոնարհութիւն ընելու եւ խնդալու, երեսը թթուեցնելով կը քրթմնջէ.

— Անզգա՛մներ, չէի՞ք կրնար քսան սանթիմ աւելի տալ, որպէսզի չստիպուիմ մանրել այս ոսկին, սուրճ մը խմելու համար . . .

×

Այս պատմութիւնը մէկդի դնելով իբրեւ զուարճալիք, եւ առանց քրքրելու Սնոտընի յամառութեան բուն շարժառիթները, ակամայ կը յիշենք մեր Դատը: Աւելի ճիշդ՝ զայն հետապնդելու եղանակը:

Բոլոր «խելօքները» կ'այպանեն, կը ծաղրեն, առնուազն կը մեղադրեն Անգլիոյ ելմտական Նախարարը, որ տակնուվրայ կ'ընէ ամբողջ ժողով մը, նոյն իսկ առնել-քալելու սպառնալիքով, քանի մը տասնեակ միլիոնի համար: Կը յամառի նոյն իսկ երբ հարիւրին 75 զոհացում տուեր են, եւ 480,000 ստեռլինի պակաս մը կը մնայ իր պահանջած բաժինէն:

Եւ սակայն, Սնոտըն կը յամառի: «Ո՛չ», կ'ըսէ ու կը կենայ: Թէյասեղան, ճաշասեղան, գինարբուք, սիրալիր մեծարանքներ, — նորէն «ո՛չ»: Անշուշտ կրթնած իր կառավարութեան եւ երկրին հաւանութեան:

Մենք դաս տալու սովորութիւն չունինք: Բայց դո՛ւն, ընթերցող, դաս մը չէ՞ս գտներ այս իրողութեան մէջ:

Պահենք համեմատութիւնները: Մենք ոչ Մեծն Բրիտանիա ենք, ոչ Սնոտըններ ունինք, ոչ մարտանաւ եւ ստեռլին: Եւրոպան հարիւրին իննսուն մեր անունն իսկ չի գիտեր:

Բայց, մահացու մե՞ղք է, եթէ օրինակ առնենք սա «Երրքշայրցի»էն»: Սերտենք անոր կեցուածքն ու ոգին:

Երբ Մեծն Բրիտանիոյ մէկ զաւակը այսքան յամառութեամբ եւ յարատեւութեամբ կը կառչի տեսակէտի մը, որ վերջապէս աւելի կամ պակաս դրամ քաշելու խնդիր է, եւ երբ իր ետեւէն կը քաշէ ամբողջ երկրին հանրային կարծիքը, պահպանողականէն մինչեւ աշխատաւորականը, մենք ի՞նչպէս կը տատանինք կեանքի եւ մահուան հարցին առջեւ...

Հզօ՛ր է Մեծն Բրիտանիան եւ բա՛ն չի կորսնցներ, եթէ նոյնիսկ Սնոտըն կորսնցնէ դատը կամ աչքէ իյնայ:

Մենք կը շահի՞նք: Ի՞նչ կը շահինք, ընկերնե՛ր եւ քաղաքացիներ, եթէ տակաւին տարիներ տեւէ այս վիճակը: Եթէ ամէն գլուխէ ձայն մը ելլէ, եթէ առտուն կանուխ արթնցողը խելք սորվեցնէ ամէնէն հիմնական, հասունցած խնդիրներու մասին: Կամ գլուխն առնէ երթայ, մէջտեղ ձգելով, ծաղրելով, անարգելով պահանջողները, հետապնդողները, գործողները, կռուողները:

Ի՞նչպէս հրեք, չորս, նոյնիսկ տասնչորս ճակատի կը բաժնուինք, իրար կը քաշքշենք, իրարու դէմ, ոխ կը պահենք, հոր կը փորենք, մեր տարրական իրաւունքներուն պաշտպանութեան առթիւ: Թշնամին խնդացնելու ատրճան կը ծաղրենք — Հայկական Դատը...

Մի՛ ըսէք թէ նորէն բացը պիտի մնանք, եթէ ամբողջ հայ ժողովուրդը մէ՛կ բերան պահանջէ, օրինակ, անկախ եւ միացեալ Հայաստան:

Այսպիսի կեցուածքով մը, գոնէ ապացուցած կ'ըլլանք թէ ի՛նչ է մեր ուզածը: Մինչեւ այսօր, մեր մէջ անգամ չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզեն:կամ եթէ այս ծրագիրը չեն ուզեր, հապա ի՛նչ կ'ուզեն . . .

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՆԿՈՒՄ

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը, հիմնուելով թղթակցութեան մը վրայ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սուրիոյ գաղութին բարոյական կացութեան մասին (2 օգոստոս).

—«Իրականութիւն է թէ Սուրիահայ բազմահազար գաղութը կը բաղկանայ առաւելապէս Թրքախօս ազգայիններէ, որովհետեւ զինադադարի յաջորդող շրջանին եւ քէմալական շարժման սկզբնական օրերուն հոն հաւաքուեցան Կիլիկիոյ եւ ներքին Անատոլուի Թրքախօս հայ տարրերը:

Լեզուի խնդիրը չպիտի զբաղեցնէր մեզ այնքան, եթէ անոր հետ կապուած չըլլային աւելի կարեւոր ուրիշ հարցեր: կարծես թէ Թուրք լեզուն իրեն հետ քարշ կուտայ եւ Սուրիահայ գաղութին մէջ կը ներմուծէ Թրքական յոռի բարքերու ամենէն տգեղ կողմերէն մին: *Լրտեսութիւնը* կամ *մատնիչութիւնն* է այն որուն անդրադարձած է մեր Թղթակիցը իր գրութեան մէջ:

Թուրքերէն խօսիլ եւ քծնիլ Թուրքերուն կամ *մատնիչութիւն* ընել անոր հաշուոյն,ահա մեծագոյն չարիքը Սուրիահայ գաղութի այսօրուայ կեանքին մէջ:

Ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը եւ նախանձախնդրութիւնը պէտք է մեզ ցոյց տուած ըլլային մինչեւ հիմա *մեր տոհմիկ եւ ոսկեղէն լեզուին* ամէն կերպով մեզի համար ունեցած անփոխարինելի արժէքը: Արդեօք Սուրիահայութեան ո՞ր պահանջն է եւ ո՞ր անյետաձգելի պէտքը, որ չի կրնար գոհացուիլ հայ լեզուով ու հայ գրականութեամբ: Եթէ վայրկեան մը անդրադառնանք Թուրք լեզուին մեր ազգային իրականութեան մէջ կատարած հոգեբանական այնքան վնասակար ու բացասական դերին, պիտի տեսնենք թէ աւելի քան ոճիր է կառչած մնալ անոր այսքան դառնութիւններէ վերջ:

Մատնանշուած երկրորդ ազգակործան ու ախտաւոր երեւոյթը *մատնիչութիւնն* է, ի հաշիւ եւ ի նպաստ օտարին եւ Թուրքին:

Համիտեան, իթթիհատական եւ քէմալական բռնապետութեան տակ հեծող հայութեան եւ հայ բեկորներու համար եթէ ներելի ըլլար այն, ոչ մէկ պատճառ կայ որ Թրքական դժոխքէն ազատած եւ դեռ Թուրքի խարազանը իր կռնակին զգացող հայութիւնն ալ շարունակէր այդ ազգակործան արարքը:

Ցարակոյս չունինք թէ վերոյիշեալ երկու մոլութիւնները կարելի է վերագրել ամբողջ Սուրիահայութեան: Թէ՛ այլասերածներու, վատասերածներու փոքրաթիւ եւ արհամարհելի տարր մըն է միայն որ կը կատարէ Յուդայի այդ դերը, նիւթական շահերու փոխարէն:

Ի՞նչ պէտք է ընել, սակայն, որ առաջքն առնուի այս տգեղ եւ ազգակործան երեւոյթին: Անհատական աշխատանքը շատ անբաւարար է: Պէտք է համազգային եւ համախումբ գործունէութիւն՝ կանխելու համար աւելի վատը:

Մենք որոշ կերպով *մէկ ուղի* կը տեսնենք: Այն է, կրթել եւ դաստիարակել Սուրիահայ գաղութի հայ զանգուածները հայ *տոհմային* կրթութեամբ, հայ *լեզուով, հայու արժանապատուութեամբ եւ հայ զգացումներով*»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱԲ ԵՒ ՀՐԵԱՅ ԻՐԱՐ ԿԸ ՋԱՐԴԵՆ

ԱՄԲՈՂՋ ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԱԶՈՒՍԱՐՍԱՓԻ ՄԷՋ

Օրը օրին արձանագրեցինք օգոստոս 15էն ի վեր Երուսաղէմի մէջ պատահած դէպքերը իսլամ Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ: Վերջին օրերս կացութիւնը աւելի ծանրացած է՝ շարժումը տարածուած ըլլալով Երուսաղէմէն դուրս Պաղեստինի ուրիշ հրէաբնակ վայրերուն մէջ ալ: Ահա այս մասին հասած նոր տեղեկութիւնները.—

Ուրբաթ օրուան նամազէն յետոյ, Երուսաղէմի իսլամները ուղղուեցան դէպի Հրեաներու թաղը: Ասոնց երեւումը ազդանշան մը եղաւ արիւնալի կռիւներու, որոնց ընթացքին սպաննուեցան 11 եւ վիրաւորուեցան աւելի քան 100 հոգի, մեծ մասը Հրեայ: Սպաննուածներուն մէջ է անգլիահպատակ հրեայ փաստաբան մը՝ Հարոլտ Վիները: Պաղեստինի այս դէպքերուն վրայ, անգլիական մարզպան Սըր Ճօն Չէնսըլըր անմիջապէս պատերազմական վիճակ յայտարարեց, թերթերը խափանեց, արտասահման ղրկուելիք հեռագիրներու վրայ գրաքննութիւն հաստատեց եւ օգնական ուժեր խնդրեց Եգիպտոսի անգլ. մարզպանութենէն եւ Անգլիոյ պատերազմական Նախարարութենէն:

Եգիպտոսէն անմիջապէս օգնական ուժեր ճամբայ հանուեցան օդանաւերով: Սխալ է թէ օդանաւերէն մէկը գետին իյնալով մէջի վեց հոգին մեռած կամ վիրաւորուած ըլլան: Միւս կողմէ Անգլիոյ ծովային Նախարարութիւնը Մալթայէն դէպի Եաֆա ճամբայ հանեց երկու յածանաւեր՝ «Ըրհամ» եւ «Սըսսէքս»: Գաղթային Նախարարութիւնը իր կողմէն ամէն միջոց ձեռք առաւ անկարգութիւնները զսպելու համար: Երուսաղէմի մէջ անգլիացի զինուորներ եւ ոստիկաններ հրասայլերով սկսան պտտիլ գլխաւոր փողոցներուն մէջ կարգապահութեան հսկելու համար. օդանաւեր սկսան անդադար սաւառնիլ քաղաքին վրայ:

Յաջորդ օրը՝ շաբաթ կռիւները սաստկացան: Երուսաղէմի մէջ սպաննուեցան Անգլիացի մը՝ ներգաղթի գրասենեակի պաշտօնեաներէն եւ Օքսֆորտի երկու ուսանողներ. յետոյ նախորդ օր վիրաւորուած երեք Հրեաներ մեռան հիւանդանոցին մէջ:

Նոյն օրը Արաբները սկսան յարձակիլ բազմաթիւ հրէական գիւղերու վրայ: Գիշերանց կրակ տուին Երուսաղէմի մօտ հրէական բանուորական գաղութի մը՝ կոուտ Ավատայի եւ Թալեցին շրջակաները:

Ամէնէն բուռն ջարդը տեղի ունեցաւ Քեբրոնի (Խալիլ Րահման) մէջ, ուր կը գտնուին, ըստ աւանդութեան, Աբրահամ, Իսահակ եւ Յակոբ նահապետներու գերեզմանները: Այստեղ սպաննուեցան 45 Հրեաներ, երկուքը խախամ, եւ վիրաւորուեցան 47 ուրիշ Հրեաներ: Քեբրոնի մէջ սպաննուածներէն 12 եւ վիրաւորուածներէն 19ը ամերիկեան հպատակ Հրեաներ են, բոլորն ալ ուսանողներ: Արաբները դաշոյնով եւ դանակով յարձակեցան անոնց վրայ: Քեբրոնի վիրաւորները փոխադրուեցան Երուսաղէմ՝ ընկերակցութեամբ հիւպատոսարանի մէկ ներկայացուցչին:

Շաբաթ իրիկուն Արաբները յարձակեցան Պէյթվէկան արուարձանին վրայ եւ սպաննեցին հրեայ ոստիկան մը: Հայֆայի մօտ, Իսրայէլի հովիտին մէջ՝ Նաշլէի գաղութին դէմ կատարուած յարձակում մը ետ մղուեցաւ Հրեաներուն կողմէ: Շաբաթ կէսօրին Արաբները յարձակեցան Թէլավիվի վրայ, ուր կռիւը շատ սաստիկ եղաւ, մեծ թիւով վիրաւորներ եւ սպաննալներ կան: Ժամը 14.15ին Եաֆա հասաւ անգլիացի զինուորներու զումարտակ մը, որ անմիջապէս մասնակցեցաւ կռիւներուն: Թէլավիվի եւ Երուսաղէմի մէջ հարիւրաւոր ամերիկահպատակ Հրեաներ կան, որոնք դիմում կատարեցին իրենց հիւպատոսին, մարտանաւով մը Ամերիկա փոխադրուելու համար:

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն որ երեսփոխան Սէլըր պիտի պահանջէ ամերիկեան կառավարութենէն, որպէսզի միջամտէ՝ Պաղեստինի մէջ կարգը վերահաստատելու համար:

Արաբները նոյնպէս յարձակեցան Եզրայէլի հովիտին վրայ: Պէյսանի հրէական գաղութը ամբողջութեամբ ջարդուեցաւ:

Պաղեստինի խախամապետը Անգլիոյ խախամապետ Հէրցի ուղղեց հետեւեալ հեռագիրը.«Պաղեստինի Հրեաները վտանգի մէջ են, ստիպողաբար օգնութիւն ղրկեցէք»:

Իսկ Պաղեստինի կառավարիչը ազդարարեց մեծ մուֆթիին թէ՝ զինքը պատասխանատու պիտի բռնէ եթէ նոր խռովութիւններ ծագին:

Զանազան երկիրներու հիւպատոսները բողոքեցին Պաղեստինի կառավարութեան մօտ՝ պահանջելով որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին կարգը վերահաստատելու համար:

Կառավարութիւնը խորհրդակցութեան հրաւիրեց արաբ երեւելիները ու հրատարակեց գեկոյց մը, հրաւիրելով ժողովուրդը, որ վերջ տայ խռովութեանց եւ զբաղի իր գործերով:

Րէհապիա եւ Թալփիոթ բնակող Ամերիկացիները շաբաթ գիշեր երեսուն զինեալ Հրեաներու հսկողութեան տակ ամերիկեան հիւպատոսարանը ապաստանեցան: Ասկէ զատ 18 չափահաս, 3 կին, 11 երախայ եւ մօտ 30 հրեայ Ամերիկացիներ ապաստանեցան Ռաթիսպոնի ֆրանս. կաթոլիկ վանքը: Մեծաւորը ֆրանսական դրօշ պարզեց եւ շէնքին առջեւ դրաւ հայ որբեր, ձեռքերնին մէկ մէկ խաչ բռնած: Րահապիայի թիկուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ 4. էջ)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 օգոստ. (Ս'փ. Թղթ.).— Պալանճեան Սարգիս, 18 տարեկան, բնիկ Ատիեամանցի, երկար ժամանակէ մը իվեր ընկեր եղած էր ֆրանսացի երիտասարդի մը հետ: Միամիտ Հայ. Ջը եղբօր պէս կ'ապրէր անոր հետ: Ասկէ առաջ երկուքը միասին կրընուլը գացած էին իբրեւ գործաւոր, դարձեալ կը վերադառնան վալանս: Ֆրանսացին գէշ ծրագիրներ կը յղանայ, տղուն դրամը յափշտակելու համար: Իր կարծիքով Սարգիս 2000 ֆր.ի չափ դրամ ունէր: Այսօր, Սարգիս իր սենեակը նստած կը գրագէր: Ժամը 10ին ֆրանսացին գալով կ'առաջարկէ որ պտոյտի երթան: Հայ երիտասարդը կը հաւանի եւ երբ Վիքթօր Հիւկօ փողոցը կը հասնին, ֆրանսացին գրպանէն ատրճանակը հանելով երկու-երեք անգամ կը կրակէ: Դժբախտ երիտասարդը անմիջապէս գետին կը փռուի ու կը մեռնի: Նոյն պահուն ոստիկանները վրայ հասնելով կը ձերբակալեն ոճրագործը, եւ կ'առաջնորդեն բանտ:

*** «Մաթէն»ի եւ միւս թերթերու թղթակիցներն ալ հաստատելով այս լուրը, կը պատմեն թէ ոճրագործը, քսան տարեկան Մարսէլ Լըմէթըն, սպանութիւնը կատարելէ յետոյ ոստիկանութեան դիմած եւ յայտարարած է թէ ատրճանակը քննած ատեն գնդակը հանդիպեցաւ Սարգիսի: Ոստիկանները նեղը կը դնեն Մարսէլը եւ այս անգամ կը կակազէ թէ Սարգիս ուզած էր կողոպտել զինքը, բայց յետոյ կը խոստովանի ոճիրը: Սարգիս անգործ էր քանի մը օրէ ի վեր, միայն 45 ֆրանք ունէր: «Մաթէն» լուրը խորագրած է «45 ֆր.ի համար կը սպաննէ իր բարեկամը»:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Լիբանանի առաջնորդարանը հետեւեալ գեկոյցը հաղորդած է թերթերուն.—

«Ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը յայտարարենք որ, ֆրանսական հովանաւորութեան ենթակայ երկիրներու հպատակներուն ի Թուրքիա ունեցած կալուածներու խնդրոյ մասին Բարձր Գոմիսէրութեան մօտ մեր երիցս կատարած դիմումներուն ի պատասխան թելադրուած է ներկայացնել միայն հետեւեալ ցանկերը.

«1. Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պատկանող կալուածներուն ցանկերը,

«2. Կիլիկիոյ թեմին ազգապատկան կալուածներուն ցանկը.

Գալով անհատական կալուածներուն, այս մասին ոչինչ չէ բսուած:»

Այս առթիւ Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ (17 Օգոստոս).

—«Ամիսէ մը ի վեր քար լռութիւն պահելէ վերջ,այս շատ ուշացած պաշտօնական յայտարարութիւնը միթէ՞ ցոյց չի տար որ Առաջնորդարանը ծռնհասօրէն չէ քննած եւ չէ հետաքրքրուած այս կարեւոր հարցով եւ ներկայիս ալ դեռ չէ ըմբռնած այդ խնդրին էութիւնը: Ամէն ոք գիտէ թէ Բարձր Գոմիսէրութիւնը չպիտի պահանջէր Առաջնորդարանէն Թուրքիա կալուածներ ունեցող Հայերուն ցուցակները, որով սոյն յայտարարութեան այն մասը թէ «անհատական կալուածներու մասին ոչինչ չէ բսուած» իրենց, չի լուսաբաներ ժողովուրդը եւ քիչ մը աւելի կը գրգռէ տիրող անորոշութիւնը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՔԷՄԱԼԻ ԱՍՏՂԻՆ ՏԱԿ

Միայն Անատոլուն չէ որ պարապ է։ Ամայի է նաեւ Րումելին, եթէ կարելի է Րումելի կոչել Արեւելեան Թրակիա ըսուած փոքրիկ հողամասը, որ Թուրքիան կը կապէ տակաւին Եւրոպայի։

«Մաթէն»ի թղթակիցը, որ շոգենաւով մտած էր Պոլիս, կը դառնայ ցամաքի ճամբով ու կ'անցնի Թրակիայէն, ուր կը տեսնէ «տուներ՝ առանց տանիքի, պատեր՝ կտոր կտոր եղած, աւերակոյտեր»՝ որոնք չարաշուք տեսարան մը կը պարզեն։

«Պուլկար թնդանօթները դէշ նշան չէին առներ, որովհետեւ այս աւերակները կը մնան 1912էն, այսինքն այն ատենէն՝ երբ ցար Ֆերտինանտ միտքը դրած էր ձիով փառաւոր մուտք գործել Այա Սոֆիայի մզկիթը։ Տասնեւհինգ տարիներ անցած են, ու հոս ամէն բան մնացած է այն վիճակին մէջ, ինչպէս էր վերջին ռումբերը արձակուած ատեն։ Արդեօ՞ք դրամ չունին, կամ թէ ուրիշ տեղ աւելի շա՞տ գործ ունին»։

Ճամբորդը, որ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ ճամբով Թուրքիա կը մտնէ, սահմանագլուխին վրայ իսկ կը տեսնէ այդ աւերակները։ Օտար դիտողը կը յուսահատի այս տեսարանին առջեւ։ Երբ տեսնուած է որ Թուրքը չինարար աշխատանք կատարել.քանդել.աւերել ու ջարդել. ասոնք են ահա՛ իր դարաւոր առաքինութիւնները, որոնցմէ դիւրին չէ ձերբազատուիլ։

Այս չէ ամէնը. «տակաւին կան ուրիշ աւերակներ, որոնք կը տարածուին հարիւր հազարաւոր քիլոմեթրներու վրայ եւ որոնք կը մնան ո՛չ թէ 17 տարիէ ի վեր, այլ քանի մը դարու հնութիւն ունին.»

Ի՞նչպէս չէնցնել այդ ամայի տարածութիւնները, օգտակար աշխատանքի անընդունակ բազուկներով, մանաւանդ երբ թթու ազգայնականութեամբ մը անմիտ անվստահութիւն կը տածեն ոչ-Թուրքին եւ օտարին հանդէպ։

Օտարատեաց շարժումը

Հայերն ու Յոյները երկրէն վտարելէ յետոյ, Թուրքերը կը շարունակեն իրենց հալածանքները օտարականներու, մանաւանդ կրօնական-կրթական հիմնարկութիւններու դէմ։

Հանրի տը Քորապ Գոնիայի մէջ տեսած է թուրք լաճեր, որոնք մասնաւոր հաճոյքով եւ անպատիժ կը քարկոծէին տեղւոյն ֆրանսացի կրօնաւորներու դպրոցը։

— Առաջ 200 աշակերտ ունէինք, կը բացատրէ Հայր Իւմպէր՝ դպրոցին տեսուչը։ Հիմա դպրոցը փակուած է եւ մէկ աշակերտ իսկ չունինք։ 122 ապակիներ կոտրուած են արդէն։ Չենք բողոքեր։ Լաւագոյն է տակալ ու համբերել։ Ժանակները փոխուին թերեւս...

Ամէն կողմ ծաղրանկարներ եւ թռուցիկներ կը բաժնեն՝ միսիոնարներուն եւ կրօնական դըպրոցներուն դէմ։

Միւս կողմէ, սակայն, Իտալացիներ, Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, Հոլանտացիներ կը լեցնեն Էնկիւրիի միակ արդիական պանդոկը՝ զանազան մենաշնորհներ եւ մեծ ձեռնարկներու յանձնառութիւնը ստանձնելու համար։ Մըրցումը մեծ է անոնց միջեւ։ Մարդիկ կան որ ութ օրուան համար ճամբայ կ'ելլեն, բայց վեց ամիս կը սպասեն Քէմալի մայրաքաղաքին մէջ՝ առանց արդիւնքի մը յանգելու։

Մէրսինի մէջ, խօսակցութեան մը ընթացքին, թղթակիցը դիտել կուտայ.

— Թուրքիոյ մէջ չկայ փողոց մը կամ ճամբայ մը, որ առնուազն 3—4 անգամ քանդուած ու շինուած չըլլայ։ Ամէն օր ծրագիր եւ գաղափար կը փոխեն. գիտէ՞ք թէ ո՛րքան սուղի կը նստի ասիկա...

— Չէ՞ որ, կ'աւելցնէ ուրիշ օտարական մը, Էնկիւրիի մէջ պիտի քանդեն հազիւ վեց տարի առաջ շինուած տուներ, որովհետեւ նոր շինուելիք փողոցներու ճամբուն վրայ կը գտնուին...

— Ի՛նչ պէտք է ընել, կը հարցնէ Թուրք մը, այս սխալներէն խուսափելու համար...

— Նախապէս հարցնել օտար մասնագէտներու խորհուրդը, կը պատասխանէ թղթակիցը։

Գիտեմ թէ ի՛նչու կ'աշխատի եւրոպականանալ Թուրքիա կ'ուզէ մեզի նմանիլ, սորվիլ մեր բոլոր «վարպետութիւնները», որպէսզի դուռնէն դուրս քշէ մեզի։ Կը հասկնամ եւ կատարելապէս օրինաւոր է ատիկա։ Սակայն մինչ ա՞յդ... Առէ՛ք, օրինակ, սա Մէրսինի նաւահանգիստը որ մեր աչքին առջեւ է... Կ'ուզէք հոն ամէն բան ձեր սեփական միջոցներով ընել, ու ի՞նչ է արդիւնքը։ Մաւոնանները, նաւակները, որոնք նաւերու բեռը կը պարպեն, պետական մենաշնորհ են, ուրիշ մարդ չի կրնար խառնուիլ։ Ու այսպէս ֆրանսական, անգլիական ու իտալական փոխադրանաւերը յաճախ եւ զուր տեղ 2-3 օր կը կորսնցնեն Մէրսինի մէջ։ Իսկ երբ ծովը քիչ մը ալեկոծ ըլլայ, ջուրն ինկող սնտուկներն ու պարկերը հաշիւ չունին այլեւս։ Ինչո՞ւ, մինչ այդ, չդիմէք մասնագէտներու, այդ գործին հասկցողներուն...

— Նոյնիսկ ձկնորսութիւն չէք ըներ, վրայ կը բերէ դրամատան պաշտօնեան։ Թուրքը կ'ատէ ատիկա եւ ուրիշներուն ալ կ'արգիլէ։ Արդիւնքն այն կ'ըլլայ որ ծովուն եզերքը ձուկ առնելու հնարաւորութիւն չկայ։

— Այո՛, բայց կը մոռնաք որ տասնեակ տարիներով կապիտալիստներու վարչաձեւին տակ ապրեցանք, օտարներուն կողմէ շահագործուեցանք, անարգուեցանք, նախատուեցանք։ Բնական չէ՞ որ կապիտալիստները յիշեցնող ամէն բան՝ մենաշնորհ, հակակշիռ, նոյնիսկ խորհուրդ՝ տաժանելի ըլլայ մեզի։ Կը նախընտրենք ժամանակ եւ դրամ կորսնցնել, քան թէ մեր մատները ճմլոցին տակ դնել։

— Բայց ասիկա ջղագարութիւն է, կը պոռայ փարիզցի մը։ Շքեղ մեկուսացում կ'ընէք այնպիսի շրջանի մը, երբ միւս բոլոր երկիրները համաձայնութեան, գործակցութեան եւ համերաշխութեան գետիններ կը փնտռեն։ Ի՞նչպէս կրնաք ապրիլ 157 միլիոն ոսկի (2 միլիառ թղթադրամ ֆրանքէն պակաս) միայն շրջաբերութեան մէջ դնելով, երբ ձեր ելմտացոյցը 230 միլիոն ոսկին կ'անցնի, երբ ձեր ամէն մէկ ոսկին տարին երկու անգամ պետական գանձին մէջ պէտք է մտնէ։ Ստիպուած էք ամրապնդել ձեր դրամը եւ ստեղծել ազգային դրամատուն մը։ Ի՞նչպէս կրնաք ընել ատիկա՝ առանց արտասահմանի երաշխաւորութեան։ Ի՞նչի վրայ պիտի հիմնէք ձեր նոր դրամը։

Ի՞նչ երաշխաւորութիւն ունինք...։

— Սուլթաններու գանձն ունինք, սքանչելի գորգերուն...

— Ցնեք, կը պատասխանէ դրամատան քննիչը՝ քաշ քաշ խնդալով, 800,000 քիլոմեթրնոց երկրի մը եկեմուտքը կ'ուզէ հիմնել մէկ քիլոգրամոց վրայ...

Օտարներու դէմ պայքարը բուն թափով առաջ կը տարուի։ Կապիտալիստներէն ձերբազատուած եւ դաշնակիցներու տմարդի գիրկումներէն չփացած՝ Թուրքերը ամբարտաւանօրէն ամէն խստութիւն ձեռք կ'առնեն օտարականներուն դէմ։ Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին, քանիցս ֆրանսական եւ ամերիկեան դպրոցներ փակեցին, դպրոցի տնօրէններ դատի ենթարկեցին, իրենց թաթը երկարեցին օտար առեւտրական հիմնարկութիւններէն ներս։ Ու վերջին հրամանագրով մը արգիլեցին անոնց զանազան արհեստներ, սկսեալ բժշկութենէ ու փաստաբանութենէ, մինչեւ կառապանութիւն եւ բեռնակրութիւն...

Այս բոլորը տեսնելով, թղթակիցը հասկցած ըլլալ կը թուի կացութիւնը, երբ կ'ըսէ թէ «աղօրը եզներուն առջեւ կը դնեն» թուրքերը...

Հայերու եւ Յոյներու ձգած բացը

Գոնիայի մէջ կը գտնէ ռուս պանդոկատէր մը, որուն լեզուէն կը հասկնար։ Մարդը կը պատմէ թէ վեց տարի առաջ հաստատուած է այդ քաղաքին մէջ, երբ Հայերու եւ Յոյներու մեկնումով գործ բացուեցաւ ռուս տարագիրներուն։

— Ինչո՞ւ գոցուած են սա խանութները, կը հարցնէ Քորապ։

— Որովհետեւ Յոյներն ու Հայերը մեկնած են...։ Ի՞նչ կ'ուզէք, Թուրքերը կը փափաքէին վերջապէս իրենք իրենց ըլլալ հասկնալի է։ Հիմակու հիմա քիչ մը կը նեղուին, բայց օր մը պիտի սորվին անշուշտ առեւտուր ընել...

Գոնիայէն Կիլիկիա անցնելով, թղթակիցը կը նկատէ որ ամէն օր Յոյներ եւ Հայեր կ'արտաքսուին անկէ։ Կիլիկիան բնակչութեանց փոխանակութեան երկիրն է, կ'ըսէ եւ կիրքերը շատ սուր են հոն. ո՛չ մէկ տեղ ցեղամիջեան ատելութիւնը այնքան շեշտուած է։ Նախապէս մաքրագործումը սուրով ու հուրով, մանաւանդ հուրով կատարուած է։ Ատանայի այրած տուներու փլատակներուն մէջէն գլխաւոր փողոց մը գծուած է դէպի Սիհուն գետը, զոր թղթակիցը սխալմամբ Piramos կ'որակէ։ (Pyramus = Պիւռամոս՝ Ջիհան գետն է, իսկ Սիհունի դասական անունն է Sarus)։ Յունական գերեզմանատան քարերը գործածուած են նոր շէնքերու շինութեան... Յոյներու եկեղեցին սինեմայի վերածուած է, «Հայոց եպիսկոպոսը, իշխան եկեղեցւոյ, այսօր ստիպուած է բնակիլ հասարակ սպասուհիի մը սենեակը եւ պառկիլ առանց սաւանի անկողնի մը մէջ»։

Այս վերջին կէտը մութ է եւ տարակոյս չկայ թէ թղթակիցը շփոթութեան մէջ է։ Ո՛րքան գիտենք, այսօր Կիլիկիոյ մէջ ո՛չ մէկ հայ եպիսկոպոս, նոյնիսկ տէրտէր մնացած է։

Մեծ դրամատան մը քննիչը կ'ըսէ իրեն.

* * *

— Անշուշտ Ֆրանսան հրաշալի պատճառներ ունէր Կիլիկիան գրաւելու։ Վստահ եմ թէ աւելի գեղեցիկ պատճառներ ունէր զայն լքելու։ Համոզուած եմ թէ այս բոլորը պատասխանատու կառավարութեանց հասուն խորհրդածութեանց առարկայ դարձած են։ Ինքզինքիս թոյլ չպիտի տայի քաղաքականութիւն ընել, սակայն իբրեւ ֆրանսացի, եւ գործի տէր ֆրանսացի, կրնամ հաւաստել ձեզ թէ այս կրկնակ գործողութիւնը լաւ յիշատակներ չթողուց։ Յոյներն ու Հայերը ստիպուեցան կծիկը դնել։ Զանոնք սիրելուս չէ, հաւատացէք, բայց պէտք է խոստովանիլ սա ճշմարտութիւնը թէ անոնք բնակչութեան գործօն խաւը կը կազմէին։ Մեկնողներուն գոյքերը ի պաշտօնէ հաշուեյարդարի ենթարկուեցան ոչինչ գիներով, իսկ մնացած քանի մը հոգին ալ կ'ապրին մեկնելու հրամանի սպառնալիքին տակ, ինչ որ պիտի ստիպէ զիրենք 48 ժամուան մէջ թողուլ տուն, կարասի, ձի եւ հաւնոց։

Ահա՛ թէ ինչեր կը կատարուին Քէմալի աստղին տակ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Առաջին տպաւորութեամբ, խնամուած, փաստացի եւ ճոխ բովանդակութեամբ, մաքուր եւ ճաշակաւոր տպագրութեամբ գործ մը կարծել կ'ուզէք Յովհ. Յակոբեանի «Խորհրդային Հայաստան»ը, մեզի ծանօթ բարքառով եւ ուղղագրութեամբ։ Ու այս տպաւորութեամբ կը փորձուիք թերթելու 300ի չափ էջեր— լեցուն թիւերով, նկարներով— որոնք Խ. Հայաստանի այսօրուան եւ վաղուան պատկերը կ'ուզեն տալ, իր կրթական, վերաշինական եւլն. տեսակէտներով։ Նկատի ունենալով օրուան արգելիչ պայմանները, երբ գրեթէ անհնար է իրական եւ ստոյգ գաղափար կազմել Հայաստանի իրական վիճակի մասին, անտարակոյս պէտք է ողջունել նման հրատարակութիւնները, եթէ ատոնք նուազագոյն չափով կը նպաստեն ծանօթացնելու մեր երկրի իրականութիւնը։ Խոստովանինք որ այս ուղղութեամբ շատ աղքատ ենք եւ տգէտ, հոգ չէ թէ մեր կամքէն անկախ պատճառներով։

Փրոֆ. Յ. Յակոբեան, նախկին խմբագիր «Արեւ»ի, նախաբանին մէջ կ'ըսէ.

— «Այս հատորը գրեցի զըլխաւորաբար գաղութահայութեան համար։ Գրեցի, պատասխանելու համար այն բազմաթիւ հարցումներուն, որոնք ինծի կ'ուղղուին նամակներով Հայաստան ժամանումէս ի վեր։

«Գրեցի, գոհացում տալու համար տասնեակ հազարաւոր հայ տարագիր աշխատաւորներու, որոնք զրկուած իրենց տունէն ու տեղէն եւ հալածական՝ ապաստանած օտար հորիզոններու տակ կարօտի ու հիացումի աչքերով կը նային Արագածի ստորոտը՝ Արարատեան դաշտին մէջ վերածնուող աշխատաւորութեան հայրենիքին, եւ անձկանօք կը սպասեն լուրերու՝ անոր կատարած աշխատանքներուն, թափած ճիգերուն եւ ձեռք բերած արդիւնքներուն մասին։»

Ու այս է արդէն անհրաժեշտը։ Եւ այս պէտքն է որ կը կրկնուի մեր մամուլին մէջ մասնաւորաբար, ամէն առիթով։

* * *

Հայաստանի այսօրուան իրական պատկերը քաղաքական, տնտեսական, կրթական եւ ընկերային զանազան ասպարէզները ներկայացնելու համար, ինծի կը թուի թէ հեղինակէն պահանջելու ենք որոշ նախապայմաններ, որոնց առաջինն է ուղղամտութիւնը։ Մէկը եթէ ուղղամիտ չէ եւ անզօր ճշմարտութիւնը գծելու՝ անկախ բոլոր նկատումներէն, չի կրնար քրքրել Հայոց վերջին տասնամեակի բոլոր էջերը, եւ չի կրնար անաչառօրէն ներկայացնել այսօրուան իրականութիւնը։ Այս հիմնական պահանջէն զատ, հեղինակը, կամ պատմողը, անհրաժեշտօրէն պէտք է ըլլայ անկախ, զերծ՝ ատելութեան, քէնի, նախանձի ինչպէս եւ ամէն գնով սիրաշահելու, գովաբանելու հիւանդութիւններէն։ Այլ խօսքով պէտք է ըլլայ նուրբ դիտող, անողոք դատող եւ արդար ու անկաշկանդ վճռող։ Ասիկա մանաւանդ այն պարագաներուն, երբ պէտք կը զգացուի անցեալի վրայ չափել ներկան։

Պ. Յակոբեանը, որ ինչպէս տեսանք իր նախաբանին մէջ, խոստացած էր ծանօթացնել Հայաստանը գաղթահայութեան բոլորովին իրական գոյներով, դժբախտաբար առաջին իսկ տողերէն երեւան կուգայ իբրեւ ծայրայեղօրէն քէնոտ, նախանձոտ, պատմական դէպքերը կեղծող ամկավար հակադաշնակցականի մը բոլոր «բարեմասնութիւններով»։ Իր նշանաբանն է գովաբանել Խորհրդ. Հայաստանն ու իր վարիչները, միշտ ու ամէն առիթով։ Եւ որպէսզի աւելի ուժ տայ իր ըսածներուն, աւելի կշիռ իր «պատմութիւններուն», ննգօրէն կը դիմէ նաեւ զանազան վկայութիւններու, միշտ ի հարկէ ի նպաստ իր հիմնական ուղղութեան։

Հոս արդէն հեղինակը, դուրս է եկած իր պատմիչի դերէն, արդէն դրժած է իր նախաբանով ըրած խոստումները։ Հետեւաբար, հակառակ մեր և իր կամքին, անհնար է Պ. Յակոբեանի գրքին տալ այն կարեւորութիւնը, որ կը սպասուի։ Ու ստիպուած ենք նայիլ իր աշխատութեան, իբրեւ անուղղամիտ եւ վատ վկայի մը գործին, ընդհանուր գիծերով միայն։

Թղթատեցէք «Խ. Հայաստան»ը ծայրէ ի ծայր, ու ամէն մէկ պատմութեան, նկարագրականի վերջն ու սկիզբը անխուսափելիօրէն պիտի գտնէք հետեւեալ իմաստով երկու հիմնական միտքեր.

— Ա.) Հայաստանը 1921էն առաջ (Հ. Հ. թէ՞ ռուսական իշխանութեան շրջանին) դժոխք էր, սպանդանոց, գերեզմաննոց, խաւարի ու տգիտութեան մէջ թաղուած, շնորհիւ Դաշնակցական կառավարութեան, որ արկածախնդրութիւններու եւ ետէն ինկած, «ազգամիջեան կռիւներով աշխատաւորութեան կենսունակ ուժերը մաշուան եւ սովի ճիրաններուն էր յանձներ, եւ վերջապէս երբ շրջապատի իրականութիւնը անտեսած, ծովէ ծով ընդարձակ «կայսրութեան» մը կառուցման երազին եւ ցնորքին ետեւէն կը վազէր։» (Ընդգծումը իմս է, Ս. Թ.)։ Բ.) Ասոր ճիշդ հակառակը, 1921էն յետոյ, Խ. Հայաստանը օրէ օր կը կերպարանափոխուի, կը բարգաւաճի, կը զարգանայ։ Արդարութիւն եւ օրէնք՝ օրինակելի, ժողովուրդի հաւատքն ու վստահութիւնը անխախտ։ Շնորհիւ խորհրդային կարգերուն, շնորհիւ իմաստուն ղեկավարներուն, Հայաստանը կը դառնայ տիպար երկիր մը, հայ հայրենիք՝ բոլոր հայութեան համար։

Լա՛ւ, աւելի լաւ, ըսենք ու կրկնենք բոլորս ալ։ Չէ՞ որ վերջապէս հայ հայրենիքն է որ իր բոլոր դառն ու դժուար օրերէն ետք այսօր յարութիւն կ'առնէ, նոր ոգիով ու նոր շունչով։

Այո՛, այսպէս կարելի էր եզրակացնել Պ. Յակոբեանի հետ, բայց ափսո՜ս որ այս ուղղութեամբ բոլորիս ճակատին անխուսափելիօրէն պիտի դրոշմուէր ամէն բանէ առաջ ուրացող եւ ստող։ Թէ ինչո՞ւ,— պատասխանը կուտայ մեզի մեր մօտաւոր անցեալի պատմութիւնը, իր իսկ Պ. Յակոբեանի շօշափած հարցերէն։

* * *

Տարիներէ ի վեր կը լսենք և կը կարդանք Խ. Հայաստանի «շինարարական հսկայ նուաճումներու» հէքեաթը։ Մեր հակառակորդները մասնաւորաբար ճիգ չեն խնայեր Հայաստան[ի] մէջ հիմը նոր դրուած շէնքի մ[ը] փաստը արձանագրելու իբրև մեծ յառաջդիմութիւն, մոռնալով այն տարրական իրողութիւնը, որ շէնքի մը, կամ քանի մը տասնեակ շէնքերու կառուցում[ը] տակաւին բաւական չէ երկրի մը կառավարութեան շինարարութիւնը փաստելու։ Որովհետեւ եթէ վերցուին արգելիչ պայմանները, հայ ժողովուրդը, շնորհիւ իր նախաձեռնութեան ոգիին [և] աշխատասիրութեան, ընդունակ է ընել անհամեմատ աւելին քան ինչ կ'ընէ այսօր կառավարութիւնը, շնորհիւ իր մեծ դաշնակիցներուն— Ռուսիոյ, Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի «եղբայրական օժանդակութիւններ[ուն]».

Մեր հակառակորդները, անգամ Պ. Յակոբեան՝ խօսելով Հայաստանի շինարարութեան մասին, կը մոռնան այս կարեւոր կէտը. կը մոռնան, որ իրենք խօսին պետութեան մը ըրած [աշ]խատանքներուն, եւ ոչ մասնաւոր ընկերութեան կամ անհատներու ձեռնարկներուն մասին։

Ու վերջապէս ի՞նչ է այն իրական շինարարութիւնը, որուն շուրջ այնքան շատ [աղ]մուկ կը բարձրանայ գաղութներու մէջ, ածան վարկ ձեռք [բե]րելու համար։

«Երեւան քաղաքը կերպարանափոխուած է, նոր գեղեցիկ շէնքերով» կը լսենք շարունակ։ Պ. Յակոբեան թիւերով եւ անուններով կը փորձէ հաստատել թէ խորհրդային իշխանութեան օրով Երեւանի մէջ շինուած են՝ երեք առանձին կազմակերպութիւններու (... տական) կողմէ՝ 30 շէնք 643 սենեակով։ Որովհետեւ շէնքերէն մաս մը հանրային սպասարկութեանց տրամադրուած են, չէ հաշուած [անոնց] ձին սենեակներու թիւը։ [Սա]կայն ընդունինք որ այդ շէնքերն ալ ունին 357 սենեակ, որ[պէս] Երեւանի մէջ շինուած [ըլլան] 30 շէնքեր, ընդամէնը 1000 [սեն]եակով։ Հոս աւելորդ կը գտնեմ ստուգելու թէ այս շէնքերը ո՞րքան շինուած են ամբողջութեամբ, և որո՞նք նորոգուած լրացուած։ Որովհետեւ [գիտենք] թէ համալսարանի շրջանին դեռ կային ռուսական տիրապետութենէն մնացած շարք կիսաւարտ շէնքեր, որոնք աւարտած ու նոր անուններ մկրտուած են, արձանագրուելու Խ. Հայաստանի կառավարութեան «շինարարական» [աշխա]տանքի հաշուին։ Թողունք կայն այս կէտերը և ընդունինք այն փաստը թէ Երեւանի շինուած է 30 շէնք՝ 1000 սենեակով։ Ա՞յս է շինարարութիւնը, ա՞յս է այն մեծ գործը, որուն համար կ'աղմկեն մեր հակառակորդները, բարձրացնելու համար օրուան իշխանաւորներու վարկը։

Այս արդիւնքը ի՞նչ [չափով] ուղիղ կը համեմատի հայ ժողովուրդի ձեռներէցութեան և աշխատասիրութեան հետ։

Փոքրիկ հաշիւ մը կը [բաւէ] ցոյց տալու համար թէ [որքան] ողբալի է կացութիւնը։

Ապացուցուած է Հայ[ու աշ]խատասիրութիւնն ու ձեռ[ներէ]ցութիւնը, մանաւանդ [բա]ու նպաստաւոր շրջաններ[ու]։ Արդ, մեր երկիրը, որ [Դաշ]ներէն ետք կը վայելէ [խորհր]դութեան բոլոր «տեսանել[ի] անտեսանելի» բարիքները շնորհիւ խորհրդային կարգ[երուն] եւ Մոսկուայի «մեծ օժ[անդա]կութեան»՝ «լայնօրէն հնար[աւո]րութիւն» է ձեռք բերած [շտկե]լու իր ծռած մէջքը, վերա[կանգնե]լու իր քանդուած օջախը [...] է ըրած եօթը տարիէ ի վեր [...]

Երեւանը 70,000 [բնակիչ] ունի, ըստ Պ. Յակոբեանի [...] բնակչութեան արտադր[ողական] ուժը միացած կառավա[րու]թեան աջակցութեան [...] 30 շէնք՝ 1000 սենեակով [...] սենքն իւրաքանչիւր 70 [...] շինարարութիւնը 7 [...] մէջ արտադրած է մէկ [...]

խորհրդային խիստ նպաստաւոր պայմաններու տակ:

Հիմա ցոյց տանք ուրիշ հանգիւ մը՝ մեր շուրջ, փոքրիկեան շրջանի քանի մը գիւղերուն մէջ կատարուած շինարարութեններէն: Առնուվիլ-լէ Կոնէսի, Սարսէլի, Ալֆորվիլի, Լիլայի եւ այլ արուարձաններու մէջ կ'ապրին իբր 6-7000 տարագիր Հայեր: Ասոնք բոլորն ալ 1923-24ին գաղթած Հայեր են, կողոպտուած եւ թալանուած: Քանի մը տարուան չարքաշ աշխատանքի գնով, ասոնք ո՛չ միայն պահած են իրենց բազմանդամ ընտանիքը, այլեւ շատեր արդէն իսկ շինած են իրենց սեփական տունը: Դժբախտաբար չկան վիճակագրական տուեալ թիւեր. բայց անձնական ծանօթութեանս վրայ հիմնուած համարձակօրէն կրնամ պնդել, թէ շինուած շէնքերու եւ սենեակներու թիւը 4-5 անգամ աւելի է քան Երեւանի մէջ շինուածները:

Ա՛լ չեմ խօսիր Մարսէյլի շրջանի մասին, ուր հայ շինարական ոգին իրապէս հիացումի արժանի է:

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՀԱՅ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՐԻՒՔՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 24 օգոստոս.— Մալինի Արքեպիսկոպոս եւ Պելճիքայի կրօնապետ կարտինալ Վանռոյի կողմէ Ցոլհ. վրդ. Նալպանդեանի տրուած գրաւոր արտօնութեամբ, եւ «Պելճօ-Արմէնիէն կոմիտէ»ի աջակցութեամբ 1926ին Պրիւքսէլի մէջ բացուած էր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայ հաստատութիւնը, նպատակ ունենալով պատսպարել 5-12 տարեկան կարօտ երկսեռ հայ մանուկները կրօնաւորներէ եւ մայրապետներէ տրամադրուած դասարաններու մէջ եւ ուսում ու կրթութիւն տալ անոնց:

Այս գիշերօթիկ հաստատութիւնը կը գտնուի Պրիւքսէլ՝ Ֆրանսուա Ցոմս փողոց թիւ 9ի մեծ շէնքին մէջ, ունի երկու ննջարան, 2 ճաշասրահ, ժամատուն, հիւրանոցներ, պարտէզ եւ յարակից սենեակներ, վարձուած նուիրատուութեամբ Պ. Անտոնիկ Մաթոսեանի:

Ցարդ ընդունուած են 38 երկսեռ հայ մանուկներ, 28ը ձրի, իսկ մնացածը 55, 40, 20 եւ 16 ֆրանք ամսականով, համաձայն իւրաքանչիւրին կարողութեան: Իսկ բուն հաստատութեան մէջ պատսպարուած են միայն 12 ամենափոքրիկ երկսեռ մանուկները, որոնց կը հայթայթուի ուտեստ, գրենական պիտոյք, ոմանց նաեւ հանդերձեղէն եւն: Միւսները Նալպանդեան վրդ.ի կողմէ տեղաւորուած են պելճիքական քոլէժ եւ գիշերօթիկ դպրոցներ:

Վերոյիշեալ 12 մանուկներու երկու տարուան ծախքերէն մէկ մասը հոգացած է Պ. Ալէք Մաթոսեան, պելճիքահայերէն հանգանակելով: Երբ պելճօ-արմէնիէն կոմիտէն իր հանգանակութիւնը վերջացնէ, հաւաքուած եւ ժամանակաւորապէս յանձնուած գումարներուն հաշիւը պիտի հրատարակէ, ուրիշ կարեւոր ծանօթութիւններով: Անցեալ օր Ս. Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հ. Սահակ վարդապետ Տէր Մովսէսեան այցելեց եւ գնահատեց շէնքին յարմարութիւնը: Կը յուսացուի որ պելճօ-արմէնիէն կոմիտէին ջանքով աշակերտներն ըստ ամենայնի յառաջանան եւ մանչերը հեշտիւ կարենան ընդունուիլ Փարիզի Մխիթարեանց Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը, որուն մասնաճիւղն ըլլալու ջանքեր պիտի ըլլան:

Ն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. թերթերէն)

ՍԱՐԴԱՐԱԲԱԴԻ ՓՈՔՐ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Արաքսի վարարումներուն դադարման հետեւանքով վերսկսած են Սարդարաբադի ամբարտակին կառուցման աշխատանքները: Աշխատանքներու արագ ընթացքը կը դանդաղի բանուորներու պակասին պատճառով. որովհետեւ ներկայիս շատ բանուորներ զբաղած են դաշտային աշխատանքներով եւ հնարաւորութիւն չունին ջրանցքի աշխատանքներուն մասնակցելու:

Արաքսի թրքական ափին վրայ խրամատ կը փորուի, ջրարգել կառուցանելու նպատակով: Հայկական ափին վրայ, ջրարգելի կառուցումն արդէն աւարտած է, ամբարտակի շինութեան աշխատանքներուն զուգընթաց կը պատրաստուի նաեւ գլխաւոր ջրանցքը եւ ոռոգիչ ցանցը: Ջրանցքի կառուցման աշխատանքները կը կատարուին այն հաշուով որ 1930ի գարնան հնարաւոր ըլլայ 18000 հեկտար հող ոռոգել: Սարդարաբադի փոքր ջրանցքին կառուցման աշխատանքները լիովին կը վերջանան 1933ին:

ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեւան հասած է խորհրդ. Միութեան պետ. Ծրագրի ջրաբաշխական բաժնի անդամ փրոֆ. Գրուշկով, որ պիտի խորհրդակցի Ժղ. Տնտեսութեան գիտական-հետազօտական աշխատանքներուն մասին:

Ակադեմական Լեվինսոն Լեսինգի մասնակցութեամբ խորհրդակցութիւն մը եւս տեղի ունեցած է Սեւանի մէջ կատարուած հետազօտութիւններու, Արագածի ուսումնասիրութեան արդիւնքներուն եւ յետագային, այդ բնագաւառին մէջ կատարուելիք աշխատանքներուն մասին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

«ԱՍԱՅԻՇ ՊԷՐ ՔԷՄԱԼ ՏԸՐ»

Ինչպէս գրեցինք, Թուրքիոյ ներքին գործավար Շիւքրի Քայա պէյ Պոլիս վերադարձած է Անատոլուի մէջ իր կատարած վերջին պտոյտէն: Այս առթիւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ ընդունելով Պոլսոյ լրագրողները յայտարարած է հետեւեալը.—

Երկրին կարեւոր մէկ մասը այցելեցի: Հարիւր հազար հայրենակիցներու հետ տեսակցեցայ: Իրենց տեղական պէտքերը տեղւոյն վրայ տեսայ, քննեցի եւ լսեցի իրենց տրտունջները: Ասոնց այն պահանջները զորս իսկոյն կրնայի գոհացնել, գոհացուցի: Միւս գործավարութեանց վերաբերեալ խնդիրներն ալ իրենց պարզեցի: Գործավարներու խորհուրդին հետ կապ ունեցածներն ալ հաղորդեցի վարչապետին:

Երկու ամսուան մէջ 6000 քիլոմեթրնոց ճամբայ մը կտրեցի անվտանգ եւ կատարեալ հանգստութեամբ: Այն տեղերուն մէջ, ուրկէ այծերն իսկ չէին կրնար անցնիլ, այսօր ճամբաներ շինուած են եւ քամիոններով ու օթօներով ուղեւորութիւն կը կատարուի:

Մեր քաղաքներուն միջեւ հաղորդակցութեանց եւ յարաբերութեանց շատնալուն գլխաւոր ազդակներէն մէկն ալ երկրին մէջ տիրող անդորրութիւնն է: Այսօր երկրին ամէն կողմը ինչպէս իմ պտտած շրջանակներուս մէջ, կայ այնպիսի ապահովութիւն մը եւ անդորրութիւն մը որ կրնայ բաղդատուիլ ոեւէ ուրիշ երկրի անդորրութեան հետ: Ցեղ տեղ պատահած սպանութեանց հեղինակներն ալ կը ձերբակալուին եւ կը յանձնուին դատարաններու:

Մեր սահմաններուն մօտակայ շրջաններու ընկերային եւ քաղաքական դիրքին հետեւանքով երբեմն մեր սահմաններու հանգիստը վրդովող աշիրէթութիւնն ու տէրէպէյիութիւնն ալ իջուցուած է իր նուազագոյն աստիճանին:

Պտտած եւ տեսած տեղերուս մէջ այս տարուան հունձքը խիստ կատարեալ է: Այս տարուան բերքը ծերունիներուն պատմածին նայելով 50 տարիէ ի վեր չէր տեսնուած: Ժողովուրդը, գիւղացին եւ մշակը ամէն տեղ գոհ է իր հունձքէն եւ ապագայէն: Խանութպաններն ու վաճառականներն ալ իրենց առջեւ կը գտնեն գործունէութեան լայն դաշտ մը: Ամէն ոք համաձայն է ընդունելու թէ այս անդորրութիւնն ու հանդարտութիւնը, եւ Հանրապետական օրէնքներուն տիրապետութիւնը եւ արդարութեան արագ եւ անկողմնակալ գործադրութիւնը Հանրապետութեան եւ յեղաշրջման գործերն են:

Գլխարկի եւ նոր տառերու յեղաշրջումները երկրին մէջ ոչ թէ միայն իբր կատարուած իրողութիւն, այլ ապրելու համար ստիպողական անհրաժեշտութիւն կը նկատուի: Պտտած 20 կուսակալութեանց մէջ ոչ մէկ ֆէսի եւ քիւլահի հանդիպեցայ: Ժողովուրդը բոլորն ալ իր գործով կը զբաղի: Եւ մեծ ուրախութեամբ տեսայ որ գիւղացիներն ու մշակները նոր տառերը կը կարդան ու կը գրեն:

ԿԱՂԻՆԻ ԲԵՐՔԸ

Կիրասոնի կաղինի բերքը 20 հազար կենդինարի (քանթար) իջած է, մինչդեռ կը նախատեսուէր թէ այս տարի 300,000 կենդինար պիտի ըլլայ: Ութսուն տարեկան ծերունիներ կ'ըսեն թէ մինչեւ հիմա այսանկ խեղճ բերք չէ տեսնուած: կարելի չէ եղած հասկընալ թէ կաղինի տունկերը ինչ հիւանդութենէ բռնուած են այս տարի:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 23 օգոստոս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղւոյս Շրջ. կոմիտէն կազմակերպած էր, ներ-ներկայացում մը «Աշխարհի դատաստանը», որ անցաւ շատ յաջող:

Հակառակ տաք եղանակին ու վայրի հեռաւորութեան, հայրենակիցներու մեծ բազմութիւն մը փութացած էր կանուխէն, այնպէս որ ներկայացումը սկսելէ մէկ ժամ առաջ 400 աթոռնոց սրահին մէջ պարապ աթոռ մը իսկ չէր մնացած: Գլխաւոր դերակատարն էր Պ. Յ. Ուզունեան, Մարսէյլէն: Կ'արժէ գնահատել տեղական ուժերու՝ մասնաւորաբար Օր. Ազաւնի Բաղդասարեանի ջանքերը:

Մուշեղ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՆՈՐ ՀԱՃԸՆ»

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 1 օգոստոս.— Մեծ պատիւ մը եղած պիտի ըլլար «Երեւան» թերթի Պ.-Այրէսի պատանի թղթակցին երեւակայեալ գրութիւններուն (1927 նոյ. 30, 1929 յունիս 16) պատասխանել: Սակայն քանի որ «Նոր Հաճըն»ի շինութիւնը թերթերու մէջ կ'արծարծուի ու ամէն Հաճընցիի հետաքրքրութեան առարկայ կը դառնայ, անհրաժեշտ նկատեցի երկու տող գրել այս մասին:

Պէտք է ընդունինք որ ո՛չ մէկ Հաճընցի հակառակ է Խ. Հայաստանի մէջ «Նոր Հաճըն»ի շինութեան. այս հարցին շուրջ տարակարծութիւններ չկան:

Երկու տարիէ ի վեր կը գրուի, կը խօսուի, կը ճառուի, իսկ արդի՞ւնքը. խոշոր զէրօ մը: Քանի՞ սանթիմ հաւաքուած է մինչեւ այսօր, ո՞ր Հայրենակցական միութիւնը պիտի կրնայ տրամադրել առնուազն 50,000 տոլար: Պ.-Այրէսի Հայրենակցական Միութի՞ւնը...: Այդ Միութիւնը 15 տարուան կեանք ունի ու ունեցած-չունեցածը 2000 տոլարը չանցնիր: Ատո՞վ պիտի շինուի «Նոր Հաճըն»ը:

«Պ.-Այրէսի Հայրկ. Միութեան ժողովին մէջ, կը գրէ Պ. Թղթակիցը, Հաճընի շինութեան հիմը դրուելու պարագային երկու անձնաւորութիւններ 500 եւ 5000ական փեսօ խոստացան»: Հաճընի շինութեան կարելիութիւնը ծաղրելու նպատակաւ արտասանուած խօսքերը իբր լուրջ խոստում զարդարած են «Երեւան»ի էջերը,

«Նոր Հաճըն»ի հիմը դրուելու պարագային, ես ալ կը խոստանամ ո՛չ թէ 5000 այլ 10,000 փեսօ նուիրել:

Բայց մենք այս ընթացքով ախոռ մը անգամ չպիտի կըրնանք շինել:

«Նոր Հաճըն» շինե՞լ կ'ուզենք, անկեղծօրէն կը փափաքինք ա-

Տէր եւ Տիկին Ե. եւ Ն. Արմէն իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝ ԱՐԱ:

Կարտան, 18 Օգոստ. 1929

նոր իրագործման, իւրաքանչիւր Հաճընցի 50ական տոլար թող տրամադրէ այդ նպատակին: Ես կը խոստանամ 100 վճարել: Ահա՛ գործնական եւ կտրուկ ճամբան: Հինգ հարիւր Հաճընցի աշխատաւոր այրեր կը բնակին Հար. Ամերիկայի մէջ, 500է աւելի Հիւս. Ամերիկայի մէջ. 50ական տոլարով կ'ունենանք 50,000 տոլարի համեստ գումար մը, որով առաջադրուած նպատակը մասամբ կ'իրագործուի: Այլապէս ո՛չ ոք հայրենասիրութիւնը իբրեւ ծախու ապրանք թող պտտցնէ հրապարակի վրայ:

Ս. Յ. Թ.

ԱՆԽԱԽՏ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Սավինեիցի երկրագործի մը կովը կը սատկէր յանկարծ քանի մը օր առաջ: Անմիջապէս, տէրը կը փութար զայն թաղել դաշտին մէկ անկիւնը, առանց պաշտօնական ձեւակերպութեան կամ կառավարական արտօնութեան:

Քանի մը օր յետոյ, դրացի երկրագործներէն մէկուն կովն ալ կը սատկէր նոյն պարագաներուն տակ: Այս վերջինը իր կովն ամբողջ չկորսնցնելու մտահոգութեամբ, մսագործի մը եւ իր մէկ ծառային օգնութեամբ, հանեց անոր մորթը եւ կովը թաղելէ յետոյ, ծախեց զայն:

Բայց մսագործը եւ ծառան որ կովին մորթը հանելու աշխատած էին քանի մը օր վերջ իրենց դէմքին եւ ձեռքերուն վրայ կը նշմարէին կարգ մը շարաւոտ բորբոքումներ: Անմիջապէս փոխադրուեցան հիւանդանոց: Խնդիրը երեւան ելաւ եւ կառավարական անասնաբոյժը քննելով թաղուած կովերուն երակները, հաստատեց թէ ածխախտի բռնուած էին անոնք եւ որոնցմէ վարակուած էին նաեւ մսագործն ու ծառան:

Առողջապահական սպասարկութիւնը ամէն միջոց ձեռք առաւ վարակումը արգիլելու համար: Այրել տուաւ կովերուն դիակները եւ անոնց մնացորդը թաղուեցաւ կիրի թանձր խաւի մը տակ: Նաեւ փնտռտուքի ձեռնարկած է երեւան հանելու համար կովին մորթը գնող անձը:

ԲԵԿՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անատոլուի բեկորներու մասին հրատարակուած յօդուածաշարքին առթիւ, քանի մը ընթերցողներ նամակով տեղեկութիւններ եւ հասցէ կ'ուզեն մեզմէ, իրենց ազգականները գտնելու համար:

Հաղորդած ենք մեր տեղեկատուին, եւ լուրի կը սպասենք, պատասխանելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

— 237 —

— Գրածներդ ոչ մէկ Հայու կրնան խօսիլ, որքան ատեն որ անոնց մէջ «կարօտ» բառը չկայ... Այո՛, մի՛ խնդար, որովհետեւ միայն այդ չէ որ թերի է. դուն արդէն գիտես, բայց թող որ յիշեցնեմ թէ ֆրանսերէնը գոյութիւն չունի նաեւ «մա՛յր» բառին, «հա՛յ» բառին, «աքսոր» բառին.. ֆրանսերէնը չկա՛յ «գաղթական»ին, «որբ»ին...

3

Բացիկ մը միայն ղրկած էր Նէնէթին, իր ուշանալուն պատճառները բացատրելով: Այլեւս պիտի վերադառնար Թօնինէ, քանի որ ութը օրէ ի վեր Փարիզ անցուցած այս արձակուրդը բաւական կը նկատէր: Այդ առաւօտ, ըստ սովորութեան, Հրաչ կանուխ մը իր գործատեղին մեկնեցաւ: Հազիւ թէ դուռը գոցուած էր իր ետեւէն, երբ վազելով կրկին սանդուղները բարձրացաւ եւ վերմակը բանալով նամակ մը երկարեց իր ընկերոջ: Նամակը Թօնինէն կուգար: Պետրոս ցնցուեցաւ անկողնին մէջ ու կարդաց.

«Մէօսիէօ Փիէռ,

«Երբ այս նամակս առնէք, անմիջապէս վերադարձէք Թօնինէ: Կ'աղաչեմ շուտով տուն եկէք: Տիկինը լաւ չէ. Տիկինին վիճակը շատ գէշ է: Ո՛չ, մի՛ վախնաք, հիւանդ չէ, բան մը չունի, բայց շատ դժբախտ է: Իմ աչքէս չի վրիպիր: Ձեր մեկնելէն ի վեր բոլորովին փոխուած է. անկողինէս կը լսեմ որ գիշերը երկար ժամեր կը քալէ, յետոյ կը խօսի բարձրաձայն:

— 238 —

Այդ շատ գէշ նշան է: Քանի մը անգամներ լալը տեսայ. լաւ բան չէ. պէտք չէ ձգենք որ լայ: Հետս գրեթէ բնաւ չի խօսիր, բայց ես չեմ նեղանար. կ'ըմբռնեմ պատճառները: Առջի օր միայն ըսաւ թէ պիտի մեկնինք. ո՞ւր պիտի մեկնինք, դուք տեղեա՞կ էք: Երէկ առտու տեսայ որ դեռ արեւը չծագած՝ պարտէզ ելաւ. շատ վախցայ եւ ետեւէն գացի. բայց կ'աղաչեմ, դուք մի՛ վախնաք: Չէի ուզեր այս բաները գրել. բայց կը յիշէք որ մեկնած ատեննիդ տան պահպանութիւնը ինծի յանձնեցիք. խնդրեցիք որ հսկեմ ամէն բանի. ես պարտականութեանս մէջ չեմ թերանար: Այսօր Տիկինը ժամերով գրեց. յետոյ կանչեց զիս ու նամակ մը տուաւ որպէսզի ձեզի ղրկեմ: Հազիւ թէ գլխարկս դրած էի, երբ նամակը ձեռքէս ուժով մը խլեց ու պատռեց. յետոյ սկսաւ լալ սարսափելիօրէն: Ես նամակին կտորները հաւաքեցի: Եւ թէեւ ակնոցս քովս չըլլալուն չկրցայ ամբողջութեամբ կարդալ, բայց տեսնելով որ կարեւոր բան մըն է եւ վրան ալ հասցէն կայ, ահաւասիկ անմիջապէս կը ղրկեմ ձեզի: Կ'աղաչեմ մի՛ ուշանաք շատ շուտ եկէք. 7,30ին եւ 10ին շոգեկառք կայ Փարիզէն:

Միշտ ձեզի հաւատարիմ
Կոստան Լըվռօ»

Փիէռ պատռուած նամակին կտորները քով քովի դրաւ եւ կարդաց.

«Սիրական Փիէռօս,

Ո՛չ, մաքէս իսկ չեմ ուզեր անցընել թէ ըրածդ պատրուակ մըն է զիս վերջնապէս լքելու: Գիտեմ թէ պիտի վերադառնաս Թօնինէ:

— 239 —

Բայց անմիջապէս ըսեմ որ երբ գաս, տունը պարապ պիտի գտնես. քու ժամանումէդ առաջ ես մեկնած պիտի ըլլամ: Ներէ՛ ինծի, ներէ՛ ինծի իմ աղուոր Փիէռօս, որ անգամ մը եւս քու սիրտդ կ'արիւնեմ, կը տառապեցնեմ քեզ, անգամ եւս քու սիրոյդ փոխարէն միայն վիշտ կուտամ: Մի՛ անիծեր զիս, Փիէռօս, մի՛ անիծեր. արդէն շատ դժբախտ եմ եւ չարութեամբ չէ որ կը փախչիմ քեզմէ: Որովհետեւ իմ հեռացումովս կ'ուզեմ ապացոյցը տալ քեզի հանդէպ ունեցած սիրոյս. որովհետեւ կ'ուզեմ որ գիտնաս թէ միայն քեզ երջանիկ ընելու յոյսով է որ կեանքս կը բաժնեմ քուկինէդ: Որովհետեւ, հաւատա՛, Փիէռօ, ամբողջ հոգիովս ներողութիւն կը խնդրեմ քեզմէ. գործած սխալիս համար: Ես գիտեմ թէ սխալ շարժեցայ. ինծի պատահած մեծ դժբախտութենէն վերջ պէտք չէր որ քեզի վերադառնայի, մահուընէ փախչելով վատօրէն: Բայց, ի՛նչ ընեմ, ի՛նչ կրնայի ընել, գիտես թէ առանձին էի եւ զիս անկեղծօրէն մեղքնալու համար իսկ մէկը չկար շուրջս: Ինչպէ՛ս պիտի ապրէի անդամահատուած. մեղք եմ, Փիէռօ, իրաւ որ խղճալի եմ. վիճակս սարսափելի էր եւ կ'ուզէի մեռնիլ: Միայն դուն կայիր, միայն դուն որուն անկեղծութեանը, հոգիի մաքրութեանը վրայ չէի տարակուսած երբեք. գիտէի նաեւ թէ անկարող էիր զիս մոռնալու: Որով, եկայ: Պէտք չէր որ գայի, բայց եկայ, մահուընէ փախչելով վատօրէն: Թերեւս կարելի էր կեանքս վերսկսիլ մէկու մը հետ որ զիս անցեալին մէջ չէ ճանչցած, որուն աչքերուն առջեւ աւելի կատարեալ կնոջ մը պատկերը չպիտի գայ միշտ: Բայց քեզի՛ հետ...: Մի անի-

— 240 —

ծեր զիս Փիէռօս, տկարութեանս մէջ վախցայ ես կեանքէն: Հաւատա՛ որ ամբողջ հոգիովս կը սիրեմ քեզ եւ պիտի սիրեմ ալ միշտ, որովհետեւ բարի եղար եւ կարելիդ ըրիր զիս երջանիկ ընելու: Յանցանքը քուկդ չէ երբեք, եթէ երջանիկ չեղանք. կը զգամ քու վիճակդ եւ կ'ըմբռնեմ թէ իրաւունքը չունիմ քեզմէ աւելին պահանջելու: Վերջապէս դուն ալ մահկանացու մըն ես, պարզ հոգի մը, եւ բնական է որ իմ վիճակս քու ներքին պայծառութիւնդ մթագնէ: Իսկ ես, ես դժբախտ եղայ նախ անոր համար որ վարժուած էի փայփայուելու, սիրուելու, գուրգուրանքի առարկայ մը դառնալու: Դուն զիս տարբե՛ր սիրով մը սիրեցիր, դուն զիս շա՛տ սիրեցիր, եւ հիմայ...: Դժբախտ եղայ նաեւ անոր համար որ տեսայ քու ալ դժգոհութիւնդ: Դուն դեռ շատ երիտասարդ ես, ամբողջ կեանք մը ունիս առջիդ. չեմ ուզեր զայն թունաւորել: Երջանիկ եղիր դուն, Փիէռօս, կ'ուզեմ որ երջանիկ ըլլաս. արժանի ես: Ձգէ որ ես մեկնիմ. մի՛ տառապիր, բայց մանաւանդ մի՛ փնտռեր զիս. ձգէ որ ես մեկնիմ: Անկարելի է որ մեզ գտնես, եւ ես անկարելի է որ այս կեանքը վերսկսիմ: Անհոգ եղիր, բան մը չպիտի պատահի ինծի. պիտի ապրիմ քաշուած քու անջնջելի յիշատակիդ հետ եւ իմ միակ մխիթարութիւնս պիտի ըլլայ Պիպին: Այլեւս միայն անոր համար կ'ուզեմ ապրիլ, միմիայն անոր համար: Ամբողջ սէրս, գուրգուրանքս պիտի տամ անոր եւ վստահ եմ թէ օր մը վերջապէս պիտի սիրէ զիս. պիտի անդրադառնայ վիճակիս եւ պիտի գթայ իր դժբախտ մօրը:

քէն յուսած հրացանաձգութիւնները ցոյց կուտան թէ ամէն վտանգ չէ անհետացած դեռ:

Օգոստոս 24ին, Նապլուսի մէջ ամբոխը փորձեց գրաւել ոստիկանատունը եւ ոստիկաններ ստիպուեցան կրակ բանալ՝ սպաննելով 8 հոգի: Նապլուսէն եւ Քեբրոնէն բազմաթիւ Արաբներ ճամբայ ելան դէպի Երուսաղէմ, օգնելու համար իրենց իսլամ եղբայրներուն: Ալլէնպիի եւ Մայամիի կամուրջները գրաւուեցան անգլ. զինուորներու կողմէ, արգիլելու համար Անդրյորդանանի Արաբներուն Պաղեստին անցնիլը: Եաֆայի մէջ արաբական մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ: Երուսաղէմի մէջ կամաւոր պահակներու ջոկատ մը կազմուեցաւ՝ կարգապահութեան հսկելու համար:

Կիրակի Եգիպտոսէն Երուսաղէմ հասան 600 անգլիացի զինուորներ: Օդանաւեր սաւառնեցան Երուսաղէմի շրջակայ Լէֆթա գիւղին վրայ եւ ռումբեր նետեցին, որովհետեւ անոր բնակիչները գործօն մասնակցութիւն ունեցած էին Հրեաներու դէմ յարձակման:

Խռովութիւնները կը շարունակուին: Զոհերու թիւը դեռ չէ ճշդուած: Կ'ըսուի թէ գերման թղթակից մը սպաննուած է:

Երուսաղէմի մէջ սպաննուած Հրեաներու թաղումը կատարուեցաւ կիրակի, մեծ լաց ու կոծի մէջ: Անգլիացի զինուորներ շղթայ կազմած էին յուղարկաւորական թափօրին երկու կողմը, մինչ հրասայլեր եւ սաւառնակներ կը շրջէին քաղաքին մէջ եւ վերեւ:

Անգլիական դահլիճը երէկ արտակարգ նիստ գումարեց՝ կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Ծովակալ Սըր Չարլս Մէտըրն Լոնտոն կանչուեցաւ:

Ցէփլինը Քալիֆորնիա կը հասնի

ՊԵՐԼԻՆ 26 օգոստոս.— Սաստիկ փոթորիկներու դիմակալելէ յետոյ, ցէփլինը վերջին օրը եռեւէն փչող հովերուն օգնութեամբ, յաջող կերպով վերջացուց աշխարհի շրջանի իր երկրորդ հանգրուանը, հաստատելով նոր մրցանիշ մը: Թոքիոն Լոս-Անճըլէսէն բաժնող 9500 քիլոմեդր ճամբան կտրեց 72 ժամէն, այսինքն ճիշդ երեք օրէն: «Կոմս Ցէփլին» ժամը առտուան 3.10ին թռաւ Սան Ֆրանչիսկոյի վրայէն, ուր թնդանօթներով ողջունուեցաւ եւ 14 ամերիկեան օդանաւեր ընդառաջ գացին: Յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Սանտիէկօ կամ Լոս Անճըլէս, ցամաք իջնելու համար:

Երկաթուղիի ծանր արկած մը

Փարիզ-Վարշաւա ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ կիրակի առաւօտ երբ կը մտնէր Պուիրի կայարանը (Գերմանիա): Այդ գիծին վրայ նորոգութիւններ կը կատարուէին եւ մեքենավարը հրահանգ ստացած էր կամաց երթալ, մինչդեռ արկածի պահուն կառախումբը կը սուրար ժամը 90 քիլոմեդր արագութեամբ: Վայրաշարժն ու վեց վակոններ գիծէն դուրս ելան: Մեքենավարը մեռաւ, ճամբորդներէն 10—12 հոգի մեռան եւ 40 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Չորս միլիոն բոլշեւիկներու զօրաշարժը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Համառուսական յեղափոխական խորհուրդը հրամայեց զէնքի տակ կանչել չորս միլիոն մարդիկ, որոնք ցարդ զինուորական կանոնաւոր ծառայութենէ զերծ կացուցուած էին: Զինուորական յեղափոխական խորհուրդը նոյնպէս արտօնեց պրոլետար վաշտերու կազմութիւնը եւ սկսաւ զինուորագրել բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն իբրեւ կամաւոր ծառայել Մանչուրիոյ ճակատին վրայ:

Վերջին լուրերու համաձայն, ռուսական ճակատին վրայ փոքրիկ ընդհարումները կը շարունակուին ամէն օր:

Ցարդ 5000 խորհրդային հպատակներ արգելափակուած են Խարպինի մէջ: Եթէ զինուորական շարժումները շարունակուին, բոլոր Ռուսերը գերանոցներու մէջ պիտի դրուին:

Ռուսական ռազմափորձեր

Խորհրդային իշխանութիւնները պատերազմական վիճակ յայտարարեցին Քրոնշթատի մէջ ուր կարեւոր ռազմափորձեր սկսան: Կը մասնակցին մարտանաւեր, օդանաւեր, բազմաթիւ զօրագունդեր, մանաւանդ կազի մասնագէտներ եւ շրջանի գործարաններէն բանուորական ջոկատներ:

Աթէնքի երկու թաղերը ողողուած

ԱԹԷՆՔ, 26 օգոստոս.— Փոթորիկներն ու տեղատարափ անձրեւները ողողեցին քաղաքը, ուր երկու թաղեր ջուրերու տակ մնացին: Սթրումա ողողեց դաշտերը, երկու գիւղացիներ խեղդուեցան. վնասները խիստ մեծ են:

Մահ Լիման Ֆոն Զանտէրսի

Միւնիխէն հեռագիր մը կը հաղորդէ մահը մարաջախտ Օթթօ Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշայի, 74 տարեկան հասակին մէջ:

Ծնած էր 1855ին Շթոլփի (Փրուսիա) մէջ: Գերման բանակին մէջ փայլուն դիրքեր գրաւելէ յետոյ, 1913ին հինգ տարուան համար Թուրքիա ղրկուեցաւ, իբրեւ պետ գերման զինուորական մարմինին: Թուրքերը ուզեցին իրեն յանձնել նաեւ Ա. զօրաբանակի հրամանատարութիւնը, սակայն Ռուսիա բողոքեց: Այսու հանդերձ Ֆոն Զանտէրս ընդհ. քննիչ նշանակուեցաւ Թուրք բանակին եւ Մեծ Պատերազմի սկիզբը՝ 1914 նոյեմբերին վարեց Կովկասեան ճակատի կռիւները: 1915ի մարտին կանչուեցաւ Տարտանէլ, ուր կազմակերպեց Թուրք բանակի պաշտպանողականը: 1918ին անցաւ Պաղեստին՝ իբրեւ վերին հրամանատար «Ըլտըրըմ»բանակին: Զարաչարպարտուեցաւ: Զինադադարէն յետոյ մէկ տարի Պոլսոյ մէջ արգելափակուելէ յետոյ, անցաւ Գերմանիա, ուր 1919 հոկտ. 28ին ամուսնացաւ, երբ 67 տարեկան էր: Յետոյ գրեց իր յիշատակները՝ «Հինգ տարի Թուրքիոյ մէջ»:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՑԸ դարձեալ կ'աժաննայ: վաղուընէ սկսեալ պիտի ծախուի քիլօն 2 ֆրանքի:

ԻՐԱՔԻ դահլիճը հրաժարեցաւ՝ Ֆէյսալ Թագաւորի եւ վարչապետի մէկ անհամաձայնութեան հետեւանքով:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Քեռի խումբի բոլոր ընկերները՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիցա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան), կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է: Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

—Կարնեցի Վարդիթերթ Մկրտիչեան կը փնտռէ իր եղբայրը կարնոյ գաւառը Թաղէն Լեւոն Մկրտիչեան (32-35 տարեկան): Մօր անունը Վարդուհի (ծնեալ Գարթանճեան), հօր անունը՝ կարապետ Մկրտիչեան որ կը զբաղէր սիկարի թուղթի գործով: Լեւոն աւարտած էր Սանասարեան վարժարանը եւ փոխադրուած Պոլիս, ուր կ'ուսանէր: Ընդհ. պատերազմէն ի վեր որեւէ լուր առնուած չէ իր մասին: Ողջ եղած ըլլալը եւ իր տեղը գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Missak Sisserianի, B. P. 35, Deir-ez Zor (Syrie):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիլա, Օր. Ա. Մ.— 35 Ֆր.:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ (ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ)

ՓԱՐԻԶ

Կը ծախուի St. Michel (Կրպակ, թիւ 7 շէնքին դիմացը)

Odéon(Carrefour Odéon)

St. Lazare (Cour de Rome)

Cadet (Մէթրոյին դուռը)

Bellleville (19 Rue de Belleville)

Belleville (93 Rue Rébevol)

ՄԱՐՍԷՅԼ

Գ. Տէրիկեանց

13 Rue des Dominicaines

ԼԻՈՆ

Նուպար Յակոբեան

191 Cours Lafayette

ՎԱԼԱՆՍ

Ա. Փէրզիկեան

26 Bld. Vauban

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ

Դաւիթ Երամեան

Boulangerie Curtat

Rue de la Liberté

ՏԷՍԻՆ

Ն. Պօտուրեան եւ Մ. Գինոսեան

Café Arménien, Ave. Jean Jaurès

ԻՒՍԷԼ

Յարութիւն Ադամեան

S. A. M.

ԼԱ ՍԻՈՑԱ

Ղեւոնդ Թորոսեան

46 Rue des Poilus

ՊՈԼԷՆ

Խաչիկ Աւետիսեան

Maison Pyron Marius rue de Béal

ԼԱՆՍԷՅ

Պարգեւ Խաչիկեան

4 Rue Doct. Michaud

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

L. Marchand

34 Place de la Liberté

ՊԷՅՐՈՒԹ

Թ. Սահակեան

(Ընդհ. Գործակալ Լիբանանի)

B. P. 517

կը ծախուի նաեւ

1. Librairie Mourad Chadrjian et Bahadourian, Bab Yacoub

2. Վահան Ուզունեան (Գրավաճառ)

Maarat No. 109

ՀԱԼԷՊ

Գրիգոր Հազարշահեան

c)o M. Siranossian

ՍԱԿԱՐԱՆ

26 Օգոստոս 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.88
Տոլար,	Dollar	25.55
Մարք 100	Mark	608.50
Թրքական Թղթ.	L. Trq.	12.32
Թրք. ոսկի »	or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.10
Լիր » »	Lire	133.65
Պելժ. ֆրանք »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	491.75
Լէյ 100 հատը	Ley	15.20

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ		
Եգ. Քր. Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2260.—
»	II »	1665.—
»	III »	1650.—
Խումբի երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

28 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1044 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՂՁԱՆՔԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հին փաստաբանը մը, Գր. Եղիկեան, որ «Իրանը Քաբիր» թերթը կը հրատարակէ հեռաւոր Պարսկաստանի մէկ անկիւնը, պարբերաբար կ'երեւայ նաեւ հնչակեան թերթերու մէջ, տեսութիւններ պարզելու, այլ մանաւանդ խրատներ տալու համար իր ընկերներուն։

Փարիզի հնչակեան շաբաթաթերթը կը հրատարակէ իր նոր շարքը, «Նոր Զրոյցներ իմ ընկերների հետ»։ Հին դպրոցի յեղափոխական եւ կատաղի հակաբոլշեւիկ, Եղիկեան կը փորձէ դարձի բերել իր ընկերները, եւ պաշտպանել անկախ եւ միացեալ Հայաստանի ծրագիրը, իբրեւ միակ ելք։ Յետոյ, անհրաժեշտ կը գտնէ կուսակցութիւններու համերաշխութիւնը։ Բայց որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ, պայման է որ «ամէն կուսակցութիւն որոշէ թէ ի՞նչ է ուզում եւ չխարխափի խաւարի մէջ»։ Իր կարծիքով, «նոյնիսկ Դաշնակցութիւնը սատանժան մէջ է. այլեւս չեմ խօսում միւս կուսակցութեանց մասին, որոնց օրկանները յաճախ իրար տրամագծօրէն հակառակ յօդուածներ են գրում». (25 օգոստոս)։

Անցողակի դիտել տանք թէ բոլորովին թիւրիմացութեան մէջ է յօդուածագիրը, Դաշնակցութեան մասին, եւ կանգ առնենք իր բուն առաջարկին վրայ.

— «Ես խորապէս համոզուած եմ որ, եթէ մեր բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները վճռականապէս եւ առանց յետաձգելու որոշեն որ Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը իրականութիւն պիտի դառնայ, երկրորդ եւ ամենակարեւոր քայլը արդէն առած կը լինեն դէպի համերաշխութիւն եւ համաձայնութիւն։ Դժբախտաբար դեռ տատանւում են նրանք, եւ ինձ թւում է, որ եթէ սոյն տատանումը շարունակուի, Նոր կուսակցութիւն է երեւան գալու, որ դրականապէս սոյն հարցը պիտի դնի»։

Ուրեմն, Եղիկեանի կարծիքով, Դաշնակցական, հնչակեան եւ ռամկավար, երեքն ալ համամիտ են անկախ Հայաստանի գաղափարին, բայց միջոցներու մասին է որ կը տատանին։ Այս գաղափարին «դէմ գնալ ոչ ոք չի կարող, եթէ նա չի այլանդակել հոգեպէս, չի սորկացել մտաւորապէս եւ չի վաճառել մարմնապէս եւ իր ամբողջ զգացումներով»։

Կը թուի թէ յօդուածագիրը իր բաղձանքները կը շփոթէ իրականութեան հետ։ Կամ թերեւս հեռաւորութիւնն է որ այսքան միամիտ լաւատեսութեան մը կը հասցնէ զինքը։

Արդարեւ, «ոչ ոք դէմ գնալ չէ կարող» անկախ Հայաստանի գաղափարին։ Բայց — թուղթի վրայ, եթէ անջատենք Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ ունի կարճ եւ յստակ ուղեգիծ մը, եւ անորհամեմատ կը լարէ, կը վարէ և կը կեդրոնացնէ իր աշխատանքները։ Դաշնակցութեան ներքին թէ արտաքին բոլոր ճիգերը կը ձգտին մէկ հիմնական նպատակի — ելք մը գտնել, իրականացնելու համար միացեալ եւ անկախ Հայաստանը։

Այս օրուան իշխանութեան դէմ, անոր շուրջ մղած պայքարին բուն առանցքն ալ այդ է, — միացեալ եւ անկախ Հայաստան։ Եթէ կը պահանջենք ներքին սահմաններու սրբագրութիւն եւ ընդարձակում, եթէ անդադար կը պոռանք. «բացէ՛ք դուռները». եթէ, հակառակ մեր ընդդիմադիրի դիրքին, ում կուտանք վերաշինութեան գործին. եթէ, վերջապէս անխնայ կը ձաղկենք տիրող կարգ ու սարքին բացասական կողմերը, միեւնոյն մտահոգութիւնն է որ տուն կուտայ մեզի, — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան։

Եւ եթէ — դժբախտաբար — միւսները այնքան բուռն պայքար կը մղեն Դաշնակցութեան դէմ, զայն մեկուսացնելու կամ գոնէ վարկաբեկելու ցնորական պարգմտութեամբ, նորէն միացեալ եւ անկախ Հայաստանի ծրագիրն է բուն կռուախնձորը։

Այս գետնին վրայ այնքան մանրացեր, կուրացեր են մեր հակառակորդները, որ Մայիս 28ը կամ եռագոյն դրօշը մոռացութեան տալու, ծաղրելու, անարգելու գռեհիկ խաղերն անգամ գործ կը համարեն, ազգասիրութիւն, քաջագործութիւն...։ Եւ այս թէ «մայր կուսակցութեան» ծոցին մէջ, ուր քառասուն եղանակով կ'երգուի միեւնոյն երգը, և թէ «ողջամիտ»ներուն մէջ, որոնք շքեղաշուք եւ գլխագիր «Տեսիլք» մը կ'երազեն ամպերուն վերեւ, բուն գետնին վրայ թնդելով, փակելով անոր հասնելու ամէն ճամբայ եւ դուռ...

Այնպէս որ, Պ. Եղիկեան ի զուր կը կարծէ թէ իր ընկերները եւ միւսները թեւ թեւի պիտի քալեն Դաշնակցութեան հետ, եթէ վճռապէս դրուի միացեալ եւ անկախ Հայաստանի խնդիրը։

Մենք ալ կը հաւատանք, այո՛, թէ մթնոլորտը կը պայծառանայ եւ ճամբաները կը հարթուին, եթէ միայն համաձայնութիւն գոյանայ այս գետնին վրայ։

Այս հիմնական հարցէն կը ծագին միւս բոլոր վէճերը, Ապրիլ 11ի ազատօնէն մինչեւ գաղութներու կազմակերպութեան խնդիրը։ Այս մասին տիրող շփոթութիւնն է որ ճեղքեր կուտայ ամէնէն տարրական հարցերուն մէջ։

Իսկ ո՞վ պիտի փարատէ այդ շփոթութիւնը։

Մեր կարծիքով, անկարելի է ելք մը գտնել, որքան ատեն որ կը տիրապետեն կանխակալ կարծիքները։ Երբ մարդիկ կարմիր թաշկինակ մը կը տեսնեն մինչեւ իսկ սա ցիրուցան գաղութներու կազմակերպութեան, ինքնապաշտպանութեան մէջ, ի՞նչպէս կարելի է յեզու գտնել աւելի բարդ հարցերու մէջ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐԴՈՒ ՊԱԿԱՍ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 Օգոստ.).

— «Ինչո՞ւ պահենք, մեր գաղութի վիճակը շատ հեռու է մխիթարական ըլլալէ։ Ոչ նիւթական միջոցներ կան եւ ոչ ալ կարող վարիչներ՝ մտածելու եւ դարման տանելու համար տիրող թշուառութեանց եւ կարիքներուն։ Մարմիններ եւ աթոռներ մնացած են անձեռնհաս անձնաւորութեանց ձեռքը։ Տեսակ մը անիմաստ անվստահութիւն եւ թերահաւատութիւն կը տիրէ բոլորին մէջ։ Բազմաթիւ անհրաժեշտ եւ կենսական աշխատանքներ կան կատարուելիք, բայց կը մնան երեսի վրայ եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի անոնցմով։

Շարիքը հազարէ աւելի հայութիւն մը կը գտնուի այս գաղութին մէջ եւ բոլորն ալ տեղացի արձանագրուած ըլլալով կը վայելեն քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները։ Հազարաւոր որբ երիտասարդութիւն մը որբանոցներէ դուրս եկած, առանձին գործի տէր դարձած են, որոնցմէ շատեր կը գտնուին բարոյական մխիթարութեան կարօտ վիճակի մէջ։ Հակառակ երկուտարիէ վեր տեղաւորման համար թափուած աշխատանքներուն, դեռ հազիւ 1000 հոգի տեղաւորուած են հիւսիսային Սուրիոյ Հայկական գիւղերուն մէջ, որովհետեւ մեր բոլոր յոյսերը դրած օտարներուն վրայ, կը սպասենք որ ուրիշներ հոգան այսքան յանձնատարած թշուառութեան մը դարմանը։

Համերաշխութեան եւ համագործակցութեան կարեւոր գործը յաջողցնելու համար ոչ մէկ ձեռնարկ տեղի ունեցաւ։ Կրթական գործն ալ անկազմակերպ եւ անտիրական վիճակը ունի, վարիչ կեդրոնի մը պակասին հետեւանքով. եւ կարգ մը շրջաններու մէջ այն աստիճան յառաջ գացած է ցրուածութիւնն ու անորոշութիւնը, որ իւրաքանչիւր Հայրկ. Միութիւն հիմնած է առանձին վարժարան մը։

Աւելորդ է երկարել շարքը մեր ցաւերուն. բոլորովին լքուած եւ յուսահատ վիճակ մը կը ներկայացնեն մեր ազգային բոլոր գործերը։ Շեշտենք միայն թէ՝ ցարդ այս գաղութը չկրցաւ ծնունդ տալ անհատի մը կամ անհատներու, որ կարենայ տեղացիներու եւ իշխանութեանց հետ յարաբերական բարւոք աշխատանքներ կատարել։ Ներկայանալի եւ վարչական կարողութիւն ունեցող մէկ հոգի չկայ որ զբաղի յարաբերական աշխատանքներով։

Մենք Փարիզի մէջ ունինք մարդիկ որոնց ներկայութիւնը մեծ յոյս եւ խանդավառութիւն կրնայ պատճառել մեր գաղութին եւ վերցնել բոլոր տարակարծութիւնները։ Եւ եթէ Փարիզի մեր ազգային ղեկավարները կարենան համաձայնաբար քանի մը ձեռնհաս եւ իրաւասու գործիչներով օժտել այս գաղութը, որոնք վստահութիւնը վայելեն ժողովրդի բոլոր խաւերուն, հրաշքներ կրնան գործուիլ։ Անոնց ներկայութիւնը նաեւ դիւրաւ պիտի վերացնէ այն անհասկացողութիւնները, որ մեր ժողովրդին հանդէպ ունին օտարներն ու տեղացիները։

Մարդ ղրկեցէք Սուրիա եւ Լիբանան, փոխանակ հեռուէն հեռու ուղղութիւն եւ խրատ տալու. հեղինակութիւն ունեցող առաջնորդներ ղրկեցէք հոս, եթէ կ'ուզէք այս գաղութի բարօրութիւնն ու օգուտը»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԶՈՒՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ

Զօրսերը Անգլիոյ ելմտական նախարար Սնոտընի յանձնեցին իրենց գերագոյն զոհողութեանց ցանկը, սպասելով անոր պատասխանին։ «Եօրքշիրցի»ն վերջին անգամ դարձեալ «ո՛չ կարեմք»ը արտասանեց, չոր ու կտրուկ շեշտով մը յայտարարելով թէ՝ «Եընկի ծրագրին տեղ պէտք է ընդունիլ Սփայի հաւիւրողչէքը»։

Այս ձեւով բանակցութեան ամէն դուռ կը փակուի եւ Եընկի ծրագիրը կը մեռնի։ Այս պատասխանէն յետոյ, այլեւս յոյս չկայ որ Լահէյի խորհրդաժողովը վերապրի, եթէ երբեք վերջին պահուն հրաշք մը չկատարուի՝ նաւաբեկութենէ փրկելու համար Եընկի ծրագիրը։

Երեք շաբթուան սակարկութիւններէ վերջ, չորս դաշնակիցները՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Պելճիքա եւ Ճափոն յաջողեցան հազիւ Սնոտընի պահանջին (48 միլիոն մարք) 100էն 60ը ապահովել (28,600,000 մարք)։ Վերջին անգամ բոլորն ալ ջանացին նոր զոհողութիւններ ընել՝ փրկելու համար Եընկի ծրագիրը, որ արդիւնք է միջազգային փորձագէտներու չորս ամսուան տքնաջան աշխատութեան։ Զօրսերը բացարձակապէս կը պաշտպանէին ծրագրին անձեռնմխելիութեան սկզբունքը, այդ պատճառով ալ չուզեցին ուրիշ զոհողութիւններ ընել։

Սնոտըն կը յայտարարէ թէ խզումին ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

Թէեւ Պաղեստինէն արտասահման ղրկուած հեռագիրները գրաքննութեան ենթարկուած են, սակայն Գահիրէէն հասած լուրեր կը հաստատեն թէ կացութիւնը շատ լուրջ է։ Հրեայ եւ արաբ զոհերու թիւը կարծուածէն աւելի է։

Պէյրութ, 26 օգոստոս.— Կացութիւնը շատ լուրջ է դեռ Պաղեստինի մէջ։ Ճշմարիտ ճակատամարտ մը մղուած է Պապ Համուտի մէջ, որու ընթացքին սպաննուած են 70 Հրեաներ եւ 40 իսլամ Արաբներ։

Պետէվիները յարձակեցան Աֆուլէ եւ Բամլէ գիւղերուն վրայ զօրս կողոպտեցին և մեծ թիւով Հրեաներ սպաննեցին։

Անգլիացի զինուորներու հասնելովը Երուսաղէմի մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, սակայն ուրիշ շրջաններու մէջ ուր արաբ եւ հրեայ խառն կը բնակին, կացութիւնը շատ ծանր է դեռ, ոստիկանական ուժի անբաւականութեան հետեւանքով։ Արաբները ջարդեցին 6 հոգինոց ընտանիք մը Մօզայի մօտ։ Քալէնտիէի մէջ չորս Արաբներ սպաննուեցան՝ հրէական գաղութին վրայ յարձակած ատեն։ Երուսաղէմի հարաւային արուարձան Թալփիոթի մէջ հրեայ գրագէտ-բանաստեղծ Անեոնի տունը կողոպտուեցաւ Արաբներու կողմէ, որոնք փճացուցին անոր կարասիներն ու գրադարանը։

ՀԱՅՖԱՅԻ ՄԷՋ ԿՌԻՒՆԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 27 օգոստոս.— Հրէական հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ անկարելի է Սուրիայէն Պաղեստին մտնել։ Երէկ իրիկուն եւ այս առաւօտ Պաղեստինէն փախած մարդեր կը պատմեն թէ Արաբները յարձակած են Հայֆայի վրայ եւ մեծ թիւով մարդիկ սպաննած։

Արաբները նոյնպէս յարձակած են կառախումբի մը վրայ, որ զինուորներ կը փոխադրէր Հայֆայէն եւ յաջողած են զինաթափ ընել անգլիացի զինուորներէն մաս մը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 27 օգոստ.— Իսլամներու խումբ կը յանկարծ յարձակեցաւ Եաֆայի կառավարական պաշտօնատան վրայ։ Անգլիական ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ ամբոխին վրայ։ Հինգ Արաբ սպաննուեցաւ եւ 30է աւելի վիրաւորուեցան։

ԱՆԳԼ. ՆՈՐ ՈՒԺԵՐ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ

Գահիրէէն օդանաւով ղրկուած 50 եւ երկաթուղիով հասած 600 անգլիացի զինուորներէն զատ, կիրակի եւ երկուշաբթի նոր ուժեր հասան Երուսաղէմ։ Ասոնց կարգին կը գտնուին նաեւ հրշէջ-զինուորներ։ Երէկ Մալթայէն Եաֆա հասան 880 նոր զինուորներ, օդանաւատար «Քըրէյճըս» նաւով։ «Պարհամ» եւ Սըսէքս մարտանաւերն ալ խարսխեցին Եաֆայի առջեւ։ «Պարհամ» 27,500 թոնօ տարողութիւն ունի։ «Սըսէքս» 10,000 թոննոց յածանաւ մըն է։ «Ուօնտըրըր» եւ «Վէթերան» արագընթաց թորփիլահալածները եւս ճամբայ ելան դէպի Պաղեստինի նաւահանգիստները։

ՑՈՅՑԵՐ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Պաղեստինէն հասած լուրերը մեծապէս գրգռած են Լեհաստանի, մասնաւորապէս Վարշաւայի Հրեաները։ Վարշաւայի մէջ մեծ թիւով Հրեաներ, մասնաւորապէս սիոնական ուսանողներ, թափօր կազմած ցոյցեր ըրին փողոցներուն մէջ, մանաւանդ անգլիական դեսպանատան առջեւ։ Ոստիկանութիւնը սուիններով ցրուեց ցուցարարները։

Թուրքիոյ դէմ պատերազմող հրեայ կամաւորներու Ամերիկեան Լեգէոնին նախաձեռնութեամբ մեծ ցոյց մը կատարուեցաւ Նիւ-Եորքի անգլիական հիւպատոսարանին առջեւ, մաս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՈՐԲԵՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Կեսարիոյ որբերը, թիւով 61 հոգի, 37 մանչ, 24 աղջիկ, Պէյրութ հասնելով ընդունուեցան Հ. Բ. Ը. Միութեան Քէլէկեան Սիսուան որբանոցին մէջ։ Աղջիկներուն ամենատարեցը հազիւ 10—12 տարեկան է, ընդհանրապէս 7—8 տարեկան են, իսկ մանչերը 10-15 տարեկան։ Միայն քանի մը որբեր 18—20 տարեկան են։

ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆԻ Գ. ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Լոս Անճըլէս 27 Օգոստոս.— «Կոմս Ցէփլին» դէպի Նիւ Եորք ճամբայ ելաւ կէս գիշերը քառորդ անցած (տեղական ժամ)։ Թոքիոյէն Քալիֆորնիա ճամբորդութենէն յետոյ դեռ շարժիչ մեքենաները շատ լաւ կը գործէին։ Ցէփլինը այս Գ. հանգրուանը պիտի կտրէ առ առաւելն 36 ժամէն։

Տոքթ. Էքընէր խաղաղականի վրայ հիւանդացած ըլլալով, Սպանիոյ Թագաւորին բժիշկը Տոքթ. Մէճիասի կողմէ բժշկուեցաւ։

Ցէփլինը վերջին անգամ Ֆրիտրիխսհաֆէնէն մեկնելէն ի վեր կտրեց 27,500 քիլոմեդր ճամբայ՝ 236 ժամ 9 վայրկեանի մէջ։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Յառաջիկայ շաբթու Ժընեւի մէջ կը բացուի Ազգերու Դաշնակցութեան տարեկան Ընդհ. Ժողովը։

Նախարարական խորհուրդը Շան զ'Էլիզէի մէջ նիստ գումարելով ընտրեց Ֆրանսայի պատուիրակները, որոնք են՝ վարչապետ Պրիան, նախարար Լուշէօր եւ ծերակուտական Լիւսիէն Իւպէռ։ Ընտրուեցան նաեւ 8 օգնական պատուիրակներ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ Կ'ԻՅՆԱՅ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Քիեւ, 27 օգոստ.— Ուկրայնական փոխադրական ընկերութեան մէկ օդանաւը Սեւ ծով ինկաւ Սոչիի (Վրաստան) մօտ։ Մեռան երեք ճամբորդները, որոնց մէջ է Կովկասի բանակին երկրորդ հրամանատար զօր. Ֆապրիցիուս։

ԷՐԶՐՈՒՄԸ ՁՈՒԻՑԵՐԻԱ ՊԻՏԻ ԴԱՐՁՆԵՆ

Թուրքիոյ տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդը որոշած է իր անդամները Անատոլու եւ Թրակիա ղրկել, քննութիւններ կատարելու համար։ Անդամներէն մէկը այս առթիւ յայտարարած է.

— Մեր աշխատութեան նպատակն է ճշդել երկրին պէտքերը, ինչպէս նաեւ զանոնք գոհացնելու միջոցները։ Օրինակ, կարելի է Էրզրումը եւ շրջակաները Զուիցերիա մը դարձնել, մեծ զարկ տալով կաթի եւ իւղի պատրաստութեան։ Տրապիզոնի մէջ պէտք է կազմել համագործակցականներ, այդ շրջանի կարեւոր բերքերը շահագործելու համար։ Այս շաբթու, մեր խորհուրդին անդամներէն երեք հոգի Թրակիա պիտի մեկնին։ Յետոյ կարգով պիտի այցելեն Անատոլուի նահանգները։

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Խորհրդային իշխանութիւնները որոշեցին պետական հաստատութիւններուն պարտադրել լատին տառերը Թուրք Թաթար լեզուին համար։ Յառաջիկայ տարուընէ սկսեալ, երկրորդական դպրոցները լատինական տառերով ուսուցում պիտի կատարեն։ Վարկեր յատկացուած են մասնաւոր տպագրական մեքենաներու համար, իսկ արաբական տառերը արգիլուած են։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԶԱՐԻՔԸ

Հարիւրաւոր ցեղախմբերով՝ իլիաթներով հարուստ այս երկիրը միշտ գտնուած է կեդրոնախոյս տարրերու անմիջական սպառնալիքին տակ։

Ամէն տեղ իր ուրոյն լեզուով, սովորոյթներով, տեղական ձգտումներով դարերու հետ պահեր է իր առանձնայատկութիւնները։ Միշտ անծանօթ մէկ հայրենիքի գաղափարին, անգիտակից միեւնոյն արմատէն ծնունդ ու սնունդ առնող ճիւղեր ներկայացնող իրականութեան։ Հետեւաբար բոլորին համար ընդունելի մէկ հաւիկ կեդրոնէն կտրուած, կեդրոնական իշխանութեան հանդէպ ունեցած պարտականութիւններու թերացումը շատ սովորական երեւոյթ մը համարուած է։ Այս ալ բաւական չէ, ամէն ցեղախումբ ինքզինքը համարած է ինքնիշխան իր բնակած լեռներուն եւ ձորերուն մէջ։ Եթէ կրօնական, մասնաւորապէս ազանդական միասնականութիւնը չըլլար եւ եթէ Խորասանի շիա Պարսիկը կարենար պաշտպանուիլ սիւննի Աֆղանին դէմ, կամ Ատրպատականի շիա Թուրքը սիւննի օսմանցիին դէմ, ինչպէս եւ Խուզիստանի շիա Արաբը Միջագետքի սիւննի արաբին դէմ, թերեւս այսօր փոխանակ մէկ ամբողջական Իրանի, մենք փոքրիկ, պաշտօնապէս ճանչցուած խանութիւններ տեսնէինք այս երկրի զանազան մասերուն մէջ։ Քրիստոնեայ հարեւանէն կրօնական նուաճման ու հալածանքի ենթարկուելու վախն է նոյնպէս որ սիւննի Թիւրքմէն ցեղերը կը կապէ մահմետական, հոգ չէ թէ շիա ազանդին պատկանող պարսկական դրօշակին։

Հարիւրաւոր տարիներ այս կամ այն ցեղը հարկ չէ վճարած Սպահանին կամ Թէհրանին, չէ ենթարկուած պետական եւ ոչ մէկ օրէնքին։ Իր ձին է ունեցեր եւ իր զէնքը, այս կամ այն առիթով կռուի հրաւէր կարդալու հարեւան ցեղին կամ կեդրոնին։ Մերթ ապստամբ, մերթ հաւատարիմ, բայց միշտ ճամբաները բռնող եւ կարաւանները կողոպտող ցեղախումբերու գոյութեան հետ հաշտուեր է կեդրոնը։ Նախկին շահընշահները աւելի սիրաշահած կամ խրախուսած են կեդրոնախոյս տարրերը, երբեմն ըսպառնացած, զէնքի դիմած են, երբեմն հարեւանցի նայած. բայց երբեք չեն խորհած բոլորն ալ հպատակեցնել եւ ենթարկել կեդրոնի իշխանութեան։ Եթէ անգամ մտածեր են, փորձը չեն ըրած, քանի որ այդ պարագային չորս սահմաններու վրայ օր ու գիշեր հսկող ուժեղ հարեւանները կային, միշտ ալ պատրաստ հովանաւորելու, օգնելու սահմանամերձ ցեղախումբերուն՝ ի վնաս պարսիկ օրինաւոր եւ միակ իշխանութեան։

Աւելի կարեւոր կամ վտանգաւոր ցեղերու բարեկամութիւնը ապահովելու համար, Ղաջար Շահերը կը հետապնդէին օրուան կացութեան համապատասխան քաղաքականութիւններ։ Այսպէս, ամէնէն գործնական ձեւը կը համարուէր այդ ցեղերու գլխաւորները կաշառել զինուորական կամ պետական պատասխանատու պաշտօններով, մինչեւ նախարարի, յաճախ նախարարապետի աթոռներ տրամադրելով։ Այսօր ալ ունինք, իբրեւ անխուսափելի ժառանգութիւն, այդպիսի նախարարներ, ինչպէս զինուորական նախարար Սարտար Ասադը, որ կը պատկանի Բախտիարի ցեղին եւ բնաւ կասկած չէ յարուցած իր հայրենասիրութեան, մինչդեռ նոյն Բախտիարի ցեղը այսօր բռնուած է ապստամբութեան կրակով։

Պարսկաստանը պէտք է ունենայ միակ եւ զօրեղ, իր երկրի չորս ծայրերուն տիրապետող կեդրոնական իշխանութիւն մը։ Պէտք է, որ բոլոր կեդրոնախոյս տարրերը ենթարկուին Թէհրանի կառավարութեան, մէկ կողմ թողլով հին օրերէ մնացած տեղական ինքնիշխանութիւնը։

Այս կարգախօսն է գրուած Իրանի դրօշակին վրայ, այն օրէն ի վեր, երբ Ղաջարները ինկան եւ Ռահ Փէհլէվի ներկայացաւ իբրեւ Նոր Իրանի Շիր ու Խուրշիդի դրօշակակիր։

Թռուցիկ տողերով, սահմանափակ սիւնակներու մէջ կարելի չէ ամփոփել պատմութիւնը այն խոշոր քայլերուն, որ առնուեցան վերջին տարիներս, ներքին ու արտաքին թշնամիներու հարուածներէն տկարացած, իր վերջին օրերը ապրող երեւոյթն առած պատմական այս երկիրը վերականգնելու, անկախ ու անբաժան Պարսկաստանը վերակենդանացնելու համար։

Առաջադրուած նպատակին հասնելու համար, ա՛մէնէն առաջ անհրաժեշտ էր զինաթափ ընել բոլոր ցեղախումբերը, երկրի մէկ ծայրէն միւս ծայրը։ Այդ աշխատանքի մէջ կառավարութիւնը կը հանդիպի անասելի դժուարութիւններու եւ յաճախ ապստամբութեան, միշտ հովանաւորուած հարեւան արտաքին «բարեկամ» ուժերէ։ Բաւական է յիշել մէկ անգամ ծանր զոհողութիւններով զինաթափուած շրջաններու երկրորդ ապստամբութիւնները, հարեւաններու տուած նոր զէնքերով։ Խորասանի, Ատրպատականի, Լորիստանի, Խուզիստանի եւ ուրիշ վայրերու դէպքերը, որ վերջնապէս զսպուած են, ուրիշ բան չեն ըսեր եթէ ոչ այն, որ Նոր Իրանի կազմակերպիչները անդարձ որոշում են տուած, որքան ալ աննպաստ ըլլան ներքին այս դժուարութիւնները սնուցանող արտաքին պատճառները։ Բաւական է մատնանշել ապստամբ Լորիստանի այսօրուան հլու, կամակատար ընթացքը։ Այդ անմատչելի լեռներուն ու կիրճերուն մէջ շինուած են բերդեր, ուր արթուն պահակներ կը հսկեն, եւ աւազակաբարոյ Լոռը կ'ընտելանայ նստակեաց կեանքի։ Այլեւս զէնք չկայ՝ երէկ ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած ազգաբնակութեան մէջ։

Այդ անընկճելի լեռները նուաճող ձեռքը դպրոցներ է բացած, գիւղեր ու քաղաք է հիմնած. լեռներու, ձորերու մէջ խճուղի է շինած եւ ամէն գնով ազգաբնակութիւնը քաղաքակրթելու, անոր մէջ հայրենիքի սէրը արթնցնելու ջանքեր կը թափէ այն հաւատքով, թէ ձեռք առնուած միջոցներու արդիւնքը այսօր չէ վաղը աւելորդ պիտի դարձնէ պահակներու գոյութիւնը։

Այս քաղաքականութեան արդիւնք էր Ղաշղայի ցեղի ապստամբութիւնը, որ կարելի է զըսպուած համարել, ինչպէս եւ Բախտիարիներու շարժումը, զոր վերջնապէս զսպելու համար կառավարութիւնը ոչ մէկ զոհողութեան առջեւ կանգ կ'առնէ։ Սպահանը գրաւելու երազը չքացաւ եւ գաւագիրները համաձայն վերջին լուրերու, հարիւրաւոր դիակներ ձգելով թաքստոցներ կը փնտռեն։

Պարսկաստանի վերջին տարիներու դէպքերուն հետեւող ամէն մարդ կրնայ յստակօրէն նախատեսել Ղաշղայի թէ Բախտիարի ապստամբներու այս վերջին անմիտ փորձի հետեւանքը։ Անհրաժեշտ է որ երկրի բոլոր մասերուն մէջ մէկ դրօշակ ծածանի, որպէսզի կառավարութիւնը իր բոլոր ուժերը քաղաքակրթիչ, շինարար աշխատանքներու տրամադրէ։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

(երկրորդ եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ կ'ըսեն մեզի այս երկու փոքր, հարեւանցի համեմատութիւնները,— ամէն բանէ առաջ այն՝ որ հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ, արուեստականօրէն զրկուած է իր արտադրողական կարողութենէն։ Մլուած է անկէ իրական շինարարական ձեռներէցութիւնը։ Կաշկանդուած է ան նոր կարգերու խեղդող, բթացնող շղթաներուն մէջ, եւ դարձած է ակամայէն անաշխատ։ Իսկ այն ինչ որ փոխարինուած է այդ կենսունակ ուժին, անզօր է, անընդունակ լեցնելու բացը։

Հարկ չկայ աւելին ըսել այս մասին։ Ընդունելով տրուած թիւերը իբրև իրականութիւն, կրկնենք նորէն,— տոնք պատճառ չեն երկինք բարձրացնելու օրուան իշխանութիւնը, եւ ոչ ալ ջատագովելու այն կարգերը, որոնք չեն համապատասխաներ երկրի ժողովուրդի պայմաններուն։

Այս բոլորէն ետք, չենք կըրնար ժխտել թէ Հայաստանի մէջ կատարուած են շինարարական ձեռնարկներ։ Ո՛չ, եղած են օգտակար ձեռնարկներ, ոռոգման, ելեկտրականացման եւլն. որոնք անպայման կրնան արժէք ունենալ մեր աղքատ երկրին համար։ Բայց ատոնք անհամապատասխան են պետութեան մը ուժին, որ միշտ աւելի լայն միջոցներ ու հնարաւորութիւններ ունի։ Եղածն ուըլլալիքը եւրոպական և նոյնիսկ պալքանեան զանազան երկիրներու մէջ անհատներու եւ ընկերութիւններու միջոցաւ կատարուած ձեռնարկներու հետ իսկ անհնար է համեմատել. ո՞ւր մնաց կառավարութիւններուն։

Տարաբախտաբար ամէն ճիւղի եւ ասպարէզի մէջ ալ անհնար է գտնել հայ ժողովուրդի անհատական նախաձեռնութեան բարիքները։ Պետութիւնը հետեւողականօրէն կը ճգնի միշտ եւ ամէն ուղղութեամբ խեղդել մասնաւոր ձեռնարկները, անհատական դրամագլուխը— փորձի գնելով նոր ձեւը— խորհրդային կարգերով ընդունուած հաւաքական արդիւնաբերութեան ձեւը։ Կը յաջողի՞ն իրենց այս նորութեան մէջ. կ'օգտուի՞ հայ հայրենիքը ասկէ, կը վերաշինուի՞ Հայաստանը այս ճանապարհով. Հայաստանը կը դառնա՞յ ինքնապահ։ Ահա խնդիրներ որոնց պատասխանը դժբախտաբար դրական չէ։ Աւելի ճիշդը, աշխատանքի համեմատութեամբ արդիւնքը ու պահանջի համեմատութեամբ աշխատանքը անբաւարար են Հայաստանը շէնցնելու, զայն ինքնապահ դարձնելու։

Պ. Յակոբեանները փոխանակ հինը անիծելու, գոհհկօրէն հայհոյելու եւ նորը գովաբանելու, լաւ է որ մեզի տան փաստեր, փոխելու համար մեր կասկածներն ու վախերը։

Պ. Յակոբեան իր աշխատութեան ընթացքին այնքան ալ չէ շահագրգռուած մեզի տալու լուրջ աշխատութիւն մը։ Ան երկու հիմնական միտքերէ առաջնորդուած ըլլալ կը թուի.— ա.) իր ոտքի տակի հողը ամրացնելու համար սոել, ու հայհոյել Դաշնակցական կառավարութեան. բ.) ընդհանուր խօսքերով, խանդավառ նկարագրականներով դափնիներ հիւսել նոր կարգերուն եւ իշխանաւորներուն։ Այս երկու ուղղութեամբ ան բաւական աշխատանք է կատարած, լքելով իր իսկական գործը։

Շատեր են հայհոյեր մեզ։ Շատեր են փորձեր սուտերով նսեմացնել այն աշխատանքը, որ կատարած է Հայաստանի կառավարութիւնը մեր անկախութեան այն կարճատեւ շրջանին։ Այս ուղղութեամբ մարդիկ այնքան անբարոյացած են, որ յաճախ կը ժոռնան Հայաստանի հայութիւնը 1918—20 թիւերուն։ Եւ սակայն փաստե՞րը։ Պ. Յակոբեան տեղի եւ անտեղի առիթներ չէ փախցուցած Հայաստանը համեմատելու 1918—20 եւ 21—28ի շրջաններուն, այսինքն խորհրդայնացումէն առաջ եւ վերջ։ Ան խնամքով մէջտեղ է հանած մեր շրջանի թըշուառութեան զանազան պատկերներ, մեր իսկ աղբիւրներէն։ Այս ամէնը լաւ։ Սակայն մոռնալ այն ընդհանուր պատճառները, անտեսել իրական կացութիւրը, չտեսնել 1917—18 տարեշրջաններուն Ռուսաստանի եւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող անցքերը, Թրքական յառաջխաղացումները (1917—18) եւ թուել միայն հետեւանքները, իբրեւ արդիւնք դաշնակցական իշխանութեան ??, առնուազն ոճիր է, այլանդակ սինիզմ հանդէպ հայ պատմութեան եւ ժողովուրդի։ Ո՞վ է այն գարշելի հայը, եւ նոյնիսկ օտարը,որ պիտի կրնայ առանց խղճահարութեան, 1917—18ի բոլոր աղէտները և անոնց հետեւանքները վերագրել Դաշնակցութեան։ Մարդ սոսկում կրնայ զգալ միայն, մտածելով թէ կա՛ն մեր մէջ մարդիկ որոնք այսքան անբարոյական կրնան ըլլալ։ Պ. Յակոբեան այս ուղղութեամբ արժեցուցած է իր վանեցի ռամկավարի կոչումը։ Ան լիուլի տուած է մեր երէկը ??, տուած է զայն բոլշեւիկեան ուղղութեամբ— Դաշնակցութիւնը նկատելով իբրեւ միակ պատասխանատուն այդ օրերու չարիքներուն։

Խօսելով Հայաստանի ճարտարարուեստի մասին, նախկին խմբագիրը կ'ըսէ. «Դաշնակ կառավարութեան օրով ո՛չ մէկ ճարտարարուեստական ձեռնարկ կատարուած է։ Նոյնիսկ փորձ եղած չէ վերականգնելու նախապատերազմեան վտիտ տնտեսութիւնները»։

Թէ Դաշնակցական կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ մեծ աշխատանք չէ կատարած շնորհիւ ծանօթ պայմաններուն, իրողութիւն է, բայց թէ այդ նոյն կառավարութիւնը ձեռնարկներ է կատարած զանազան ուղղութիւններով եւ որոշ յաջողութիւններ ալ ձեռք է բերած, եւ նոյնիսկ նախաձեռնարկ է եղած քանի մը ճիւղերու զարգացման, այդ ալ իրողութիւն է։ Օրինակ.—

1) Գինի-քոնեակ արդիւնաբերութիւնը, որ կանգ էր առած պատերազմի տարիներուն. եւ որ այսօր ալ կը ներկայանայ Հայաստանի խոշորագոյն ճարտարարուեստը, վերսկսած է Դաշնակցութեան կառավարութեան օրով։ Նախկին Շատովի գործարանը Դաշնակցական կառավարութիւնն է գնած սեփականատէրերէն եւ մկրտած «Արարատ» անունով, եւ որ մինչեւ այսօր ալ կը գործէ նոյն անունին տակ։

2) Ձեռնարկներ են եղած նոյն Դաշնակցական կառավարութեան օրով եւ նոյնիսկ վարկեր ալ տրամադրուած կաշիի ճարտարարուեստի զարգացման համար։ Երեւանի մէջ գոյութիւն ունեցող կաշեգործարանները մեր օրով սկսան գործել։

3) Ձեռնարկներ եղան եւ վարկեր տրամադրուեցան օճառի արդիւնաբերութեան համար։

4) Առանձին ուշադրութեամբ ուժ տրուեցաւ հիւսուածեղէնի գործին, որ այդ օրերուն խեղճ եւ նախնական վիճակի մէջ էր, բայց եւ այնպէս անկէ կ'օգտուէր Հայաստանի բնակչութիւնը։

5.) Հիմը դրուեցաւ Սարիղամիշի սղոցարանին։ Ձեռնարկներ եղան խէժի արտադրութիւնը զարգացնելու համար։

6.) Տպագրութեան գործի համար եղաւ այն ամէնը ինչ որ կարելի էր այդ օրերուն։ Թիֆլիսէն ու Բագուէն բերուեցան տպագրական մեծ ու համեմատաբար արդիական մեքենաներ, և մեր կազմած, աւելի ճիշդ Դաշնակցութեան հսկայ տպարանն էր հիմքը այսօրուան Խ. Հայաստանի տպարաններուն։

7.) Հայկոոպի միջոցով առանձին ջանքեր թափուեցան Հայաստանի մէջ գլանիկի արդիւնաբերութեան։ 1920ին արդէն իսկ այդ նոյն ձեռնարկներուն շնորհիւ, Երեւանը ունէր իր արտադրած ծխախոտները առանձին տուփերով։

Բայց ինչո՞ւ երկարենք փաստերու այս շարքը, որ արձանագրուած են հոն, քովը այն բոլոր փաստաթուղթերուն, որոնցմէ այնքան խնամքով օգտուած է Պ. Յակոբեան։ Սուտի ընդունակ մարդիկ վարժ չեն սակայն իրական փաստերու հետ գործ ունենալ։ Ու այդ է պատճառը, որ ո՛չ մէկ ձեռնարկի մէջ կ'ուզեն Դաշնակցութիւնը տեսնել։ Եւ ատիկա ո՛չ միայն ճարտարարուեստի, այլ եւ զանազան ձեռնարկներու մէջ իսկ։ Ինչպէս օրինակ՝ Հայաստանի Համալսարանը. ո՞վ չի յիշեր Հայաստանի Համալսարանի բացումը 1919ին Ալեքսանդրապոլի մէջ Դաշնակցական կառավարութեան օրով եւ ներկայութեամբ բազմաթիւ օտարներու։ Այսօր մարդիկ խօսք իսկ չեն ըներ այդ մասին ու համալսարանի բացումը կը յայտարարեն 1921ին, որպէսզի Դաշնակցական ոչինչ մնայ։

Նոյնը եւ Հայաստանի թանգարան-մատենադարանի մասին։ Հայաստանը իր այդօրուան աղքատիկ գանձէն հսկայական գումարներ տրամադրեց Բագուի եւ Թիֆլիսի մէջ գնելու գրադարաններ. անոնցմէ մաս մը փոխադրուեցան մեր շրջանին, իսկ մաս մըն ալ յետոյ։

Վերջ՝ այս շարքին ալ։

Պատմութիւնը այս բոլորը արձանագրած է ժամանակին։ Պ. Զորթանեանները (Յով. Յակոբեան)ինչքան ալ ուզեն,չեն կրնար փոխել այն իրողութիւնը թէ՝ ո՛չ միայն Հայաստանի օրուան ճարտարարուեստի և զանազան ձեռնարկներու սկիզբը, հիմնարկէքը, այլ և Հայաստանի կազմութիւնն իսկ եղած է Դաշնակցական իշխանութեան գործը՝ որուն գործակցած են այնքան բազմաթիւ ոչ-դաշնակցական Հայեր ալ։

«Խորհրդ. Հայաստան»ի հեղինակը, որ բացայայտօրէն կը դրժէ իր իսկ խոստումը— այստեղ պարտուած է արդէն, նսեմացնելով իրեն հետ նաեւ իր գրքի արժէքը։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական խմբակ մը ձեռնարկներ կը կատարէ Թուրքիոյ մէջ ճամբաներու շինութեան արտօնութիւնը առնելու համար։ Խմբակը մասնաւորապէս կ'ուզէ Էնկիւրի-Պոլիս եւ Երզնկա-Կարս խճուղիներ շինել եւ շինուածանիւթերն ալ Ֆրանսայէն բերել։ Խմբակը կազմուած է Ֆրանսայի ամէնէն յայտնի դրամատէրներէ։

*** Երկրաչափներու մեծ պահանջք կայ Հանրօգուտ գործավարութեան մէջ, ճամբաներու շինութեան համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ

(Որբերու Ֆրանսա փոխադրութեան առիթով)

Չպատասխանեցի Աթէնքի «Նոր Օր»ին այլանդակ զրպարտութիւններուն։ Շատ վեր եմ անոնցմէ։ Կը պատասխանեմ «Յառաջ»ին, որովհետեւ անոր յարձակումները «ճշմարտանման» են եւ կրնան շատերու «ճշմարիտ» երեւալ։

Այո՛, պաշտօնով միայն գացի, որբերը Յունաստանէն Ֆրանսա բերելու, սակայն այնպիսի մէկը չեմ որ իր սկզբունքին հակառակ գործէ պաշտօնի համար։ Առանց պաշտօնեայ ըլլալու ալ, պիտի միանայի բոլոր այն Հայերուն, որոնք նկատի առնելով 5-6 տարիներէ ի վեր Ֆրանսա գտնուող որբերու ներկայ վիճակը, իրենց հաւանութիւնը տուին Ամերիկեան Նպաստամատոյցի Յունաստանի անգործ չափահաս որբերը Ֆրանսա փոխադրելու համար։

Առայժմ ուրիշ ել... տեսներ այդ գաւոտ խնդրին։

Որբերը, որոնց միայն ... հոգի 16-17 տարեկան են, ... մնացեալները 18-23 տարեկան մարդիկ, Աթէնքի մէջ շաբաթը միայն մէկ երկու ... գործ ունէին, անորոշ եւ փոխ... խական գործ։ Դժուար չէ երեւակայել թէ այդ տարիքի երիտասարդ մը, եթէ չաշխատի, ... կ'ըլլայ գաղթակայաններու ... խմ մասին, Ես կը նախընտրեմ ... անոնք շատ աշխատին եւ ... առողջ ըլլան, քան բնաւ չաշխատին եւ բարոյապէս ու ֆիզիքապէս օրէ օր, ժամէ ժամ ... դակուին։

Եթէ հիմա Մարսէյլի ... 4-5 տղաքներ անգործ կը ... փառին, անոր համար է ... կ'ուզեն թափառիլ։ Բոլորին ... մար նախատեսուած գործ ... ոչ թէ ամիսը 150 ֆրանքի,— ... գումարը նուազագոյնն է ... ըսուած է, եւ մինչեւ 17 ... կաններու համար այլ 200-300 ... սնունդէ, մաքրութենէ եւ ... կութենէ զատ։ Մարսէյլի ... 4-5 անգործ պտտող տղոց ... րէն Յունաստանի մէջ 100է ... լի տղաքներ կան եւ այդ ... ծութիւնը իրենցմէ անկախ ... Այդպէս չէ Ֆրանսա գտնուող ... բերու պարագան։

Գալով այն տղուն որ ... բագրուած է, լաւ է որ ... Միութիւնը իր գումարը աւելի ... ժանաւորին վերապահէ ... տղան, որուն տարիքը 20էն ... ասկէ երեք տարի առաջ ... սա եկած է իր նախաձեռնութեամբ, յետոյ վեց ... աղջնակի մը պատիւին հե... ղացած ըլլալուն, բանտ... եւ Ֆրանսայէն արտաքս... Աթէնք սուտ անունով ... գրուած է մնացեալ որբերուն ... եւ Ֆրանսա մտած ... զինուորագրուելու համար ... կը վկայեն իր ընկերները ... բախտաբար ես այս ... թիւնը շատ ուշ իմացայ։

Այսպիսի խնդիրներ ... րակել լաւ չէ ի հարկէ, ... ստիպուած եմ, որպէսզի ... սրտցաւ հայրենակիցներ ... թեան չմատնուին։

Զ. Ե. Ո. Միութիւնը, ... բաց-նամակը կարդացի, ... գիտէ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի գրասենեակը, որուն ... ցէին, ամէն անգամ, ... գիտական խօսքեր չի խնայ... իրաւամբ, կրնար 4-5 ... տղոց անունները բերել ... եակ եւ լուսաբանութիւններ ... հանջել։ Այստեղ ...

համարեր յայտնել, որ իմ Յունաստան երթալէս առաջ, ժողովի մը մէջ ուր Մս. Պէրրին, ես եւ Չ. Ե. Ո. Միութեան կեդր. վարչութիւնը ներկայ էին. Մս. Պէրրին յայտնեց Յունաստանի չափահաս որբերու (որոնք որբանոցէն հեռացած էին 4-5 տարիներէ ի վեր) թշուառ վիճակը եւ իրենց մտադրութիւնը զանոնք Ֆրանսա բերելու մասին։ Կեդր. Վարչութիւնը ոչ մէկ նկատողութիւն ըրաւ այդ մասին։

Անցեալի մէջ եկած որբերէն միայն հարիւրին քանը հինգը կը մնան երկրագործութեան մէջ։ Անոնք կը մնան իրենց ազատ կամքով, գտնելով այդ գործը աւելի շահաւոր բարոյական, նիւթական եւ մանաւանդ առողջական տեսակէտով։ Այդ է եւ իմ անձնական կարծիքս։ Սոյն տղաք հիմա կը ստանան ամիսը 400 500 ֆրանք ամսական եւ ունին 5-15000 ֆր. խնայած դրամ։ Մնացեալները գրուած են հայաշատ կեդրոններ եւ կ'աշխատին արդիւնաբերութեան մէջ։

Այլասերման տեսակէտով, ֆրանսայի մէջ ուր 70,000 հայութիւն կայ, 18 տարեկանէն վեր տղայ մը չի կրնար այլասերիլ կամ կ'այլասերի նոյնքան որքան մնացեալ եօթանասուն հազարը՝ Մանաւանդ որ, հսկողութիւնը դրուած է շատ լուրջ հիմերու վրայ, թերթի, գրքի առաքում եւ համախմբումներ յաճախ տեղի կ'ունենան։ Այս մասին արդէն խօսուած է թերթերու մէջ, չեմ ուզեր կրկնութիւններ ընել։

Անձամբ ծանօթ ըլլալով ֆրանսա գտնուող որբերու բարոյական, առողջապահական եւ նիւթական բոլոր մանրամասնութիւններուն, ինչպէս նաեւ Յունաստան գտնուող որբերու ներկայ կացութեան, որբերու ֆրանսա գալը կը նկատեմ իբրեւ նուազագոյն չարիքը եւ հետաքրքիր եմ իմանալ թէ այն թերթերը եւ հանրային հաստատութիւնները որ կը քննադատեն եղածը, ի՞նչ առաջադրութիւն, ի՞նչ ծրագիր ունին, այդ աւելի քան չափահաս որբերու տեղաւորման, գործի հայթայթման եւ զանոնք իբր Հայ պահելու համար։

Քննադատել բաւական չէ, նոր ձեւ մը, նոր առաջարկ մը պէտք է դնել հրապարակ եւ մանաւանդ, այդ ծրագիրները գործադրելու միջոցները ցոյց տալ։

Նախընտրելի պիտի ըլլար որ այսպիսի ծանրակշիռ խնդիրներ, որոնց լուծումը չենք գիտեր կամ չենք կրնար, աւելի լրջութեամբ եւ շրջահայեցութեամբ հրապարակ դրուէին։ Այս տեսակի քննադատութիւններ օգուտ չեն տար, բայց կրնան խրտչեցնել անոնք, որ կ'ուզեն բան մը ընել մեզի համար։

Ահա թէ ինչ. առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով ստիպուած եղայ գրել։

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԽՈՐՀՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Բոլշեւիկեան «Իզվէստիա» թերթը Մաքսիմ Կորքիի խնդրանքով կը հրատարակէ նամակ մը, որ իրեն ուղղած են «բուրժուայի զաւակներ», որոնց արգիլուած է դպրոցներու մուտքը։ Տղաքը կը գրեն Կորքիի։

— «Ընկեր Կորքի՛, 7 տարի ուսանելէ յետոյ, մտածեցինք մասնագիտական դպրոցներ մտնել, բայց աւա՜ղ, չենք կրնար, որովհետեւ, նախայեղափոխական զաւակ ենք եւ մեր առջեւ բոլոր դռները փակուած են։ Ո՛չ դպրոց, ո՛չ ծառայութիւն, ոչ աշխատանք, կեանքէն դուրս ենք։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, բոլշեւիկ իշխանութեան համար օտար ծնողներէ ծնած ենք։ Մեղք որ չենք կրցած մենք իսկ ընտրել մեր ծնողները։

«Մեզի մինչեւ չեն տար ուսումնասիրելու, չեն թողլ տար որ աշխատինք կամ հողը մշակենք։ Ի՞նչ ընել։ Ի՞նչպէս ապրիլ։ Դուք որ այնքան ուշադրութեամբ կը դիտէք կեանքը, գիտէ՞ք բան մը այս հարցին վրայ։ Լսա՞ծ էք աղաղակը պատանեկան հոգիի մը որ կը տառապի. կամ ո՞չ ալ չունիք այս հարցին վրայ գրելու քաղաքային քաջութիւնը։ Այսպէս չենք կրնար ապրիլ։ Անտանելի տանջանք մըն է. պէտք է սպաննել մեզի պէս մանուկները եւ կոտել ծնողները։ Անիծեալ ըլլայ այն օրը որ մեր ծնունդը տեսաւ։

— «Խումբ մը անապաստան մանուկներ...»

ԿԱՐԾԻՔ ՄԸ ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս, յոբելեանը տօնուեցաւ ռուս համբաւաւոր նկարիչի մը Ռեփինի, որ յեղափոխութենէն ի վեր կը բնակի Ֆինլանտա։

Այս առթիւ ստացուած շնորհաւորական բազմաթիւ նամակներուն եւ հեռագիրներուն մէջ, կայ նաեւ բոլշեւիկ նկարիչներու խմբակի մը ուղերձը, զոր իր ընկերներուն կողմէ ստորագրած է նկարիչ Սթէրնպէրկ։ Երկու տարի առաջ, Սթէրնպէրկ անգամ մը գացեր էր Ֆինլանտա՝ Ռեփինը տեսնելու եւ զայն համոզելու որ Ռուսիա երթայ։ Բայց, Ռեփին որ այժմ 85 տարու է, այն ատեն, վտարեր էր Սթէրնպէրկը։

Սթէրնպէրկ շնորհաւորական ուղերձին մէջ կը գրէ.

— «Թերեւս հրաշք մը պիտի պատահի եւ հակառակ ձեր տարիքին, պիտի թօթուէք հին փոշին եւ պիտի գաք Խորհրդ. Ռուսիա, ուր պիտի ընդունուիք սիրուած եւ յարգուած՝ ինչպէս Ռանպրանդի նկարին 'անառակ որդին։»

Ռեփին պատասխանած է հետեւեալ կերպով։

«Ձեզի կը վերադարձնեմ ձեր շնորհաւորութիւնները ու նաեւ ձեր այն զգայացունց գիւտը թէ մեծ հայրենիք մը ունիմ ուր կը կերտեն գեղեցկութեամբ եւ յանդգնութեամբ անօրինակ նոր կեանք մը։ Կը նկատեմ թէ այդ բոլորը ձեզ կը պատկանին եւ ձեզ կը շնորհաւորեմ այս բոլոր խեղկատակութեան համար, որ այլեւս կը զզուեցնէ մեզ։ Երբեք այդ սուտ հնարքները մեզ չպիտի յուզեն եւ երբեք, ձեզմէ ներողութիւն չեմ խնդրեր, ընդունելութեան համար որ ձեզ ըրի։ Այն մարդերը որ կը մոռնան կեանքի հիմնական կանոնները, որոնք իրենց գլխաւոր սկզբունք կը դարձնեն թալանը, յարգանքի արժանի մարդեր չեմ նկատեր։»

Պէտք է ընդունիլ թէ Ռեփին, առանց բոլշեւիկ ըլլալու, ամբողջութեամբ իւրացուցած կը թուի ըլլալ խօսելու բոլշեւիկեան եղանակը...

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՆՔԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

Օգոստոս 6ին Երուսաղէմի վանքին Միաբանութիւնը, նախագահութեամբ Դուրեան Պատրիարքին գումարած է Ընդհ. Ժողով, ուր վանքին Գործադիր ժողովը ըրած է իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան քառամեայ համարատուութիւնը։ Հաշիւներէն կը պարզուի որ այս քառամեայ շրջանին վանքին վրայ մօտ 36,000 անգլ. ոսկիի նոր պարտք մը ալ աւելցած է իր նախապէս ունեցած 56,000ին վրայ, որով ընդհ. պարտքը 92 հազար անգլ. ոսկիի բարձրացած է։ Այս գումարէն 10,000 ոսկի վճարուած է, վերջերս նոր գետին մը եւս ծախելով եւ անոր փոխարժէքը զանազան պարտապահանջներու յատկացնելով։ Ուրեմն ներկայիս վանքին ընդհ. պարտքն է 82,000 անգլ. ոսկի։

Վերոյիշեալ 36.000ի նոր պարտքը յառաջ եկած է բացառապէս տեղի ունեցած զանազան շինարարութիւններէ, երկրաշարժէ վնասուած մասերու նորոգութիւններէն, «Կարկուրեան» դպրոցին ծախսուած գումարներէն, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի մէջ Ազգ. Վարժարան մը շինութենէն, ելեկտրականութեան հաստատումէն եւն.։

Ընդհ. Ժողովը մեծամասնութեամբ գնահատած է Գործադիր Ժողովին տարած աշխատանքները եւ վաւերացուցած հաշիւները։ Նոր Գործադիր Ժողովի անդամ ընտրուած են Մկրտիչ եւ Մատթէոս եպիսկոպոսները, Գէորգ Ճանըրճեան, Վրթանէս Գասապեան, Վահան Գէորգեան եւ Կիւրեղ Իսրայէլեան վարդապետները։ Լուսարարապետ Մեսրոպ եպս. ի պաշտօնէ միայն անդամ է այս ժողովին որուն ցկեանս նախագահն է Պատրիարքը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Արաբկիրի Հայոց եկեղեցին որ ասկէ առաջ գրաւուած էր, ներքին գործավարութեան հրամանով ետ տրուած է։ Այս առթիւ ժողովուրդը հաւաքուած է եկեղեցիին մէջ եւ մաղթանքներ ըրած Մ. Քէմալի եւ հանրապետութեան վարիչներուն համար։ Ներքին գործավարութիւնը իր կարգադրութիւնը ըրած է պատրիարքարանի դիմումին վրայ։

ՁՄԵՌՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ՓՏԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս տարի պտուղը շատ առատ է Թրակիոյ մէջ։ Մասնաւորաբար ձմեռուկին եւ սեխին առատութիւնը աննախընթաց է։

Սակայն այս պտուղները կը փտին պարտէզներու մէջ եւ կարելի չըլլար անոնցմէ օգտուիլ։ Պատճառն այն է որ Պոլսէն գնորդ չի ներկայանար։ Գնորդները քիչ քանակութեամբ ձմեռուկ եւ սեխ գնած են, սպասելով որ գիները աւելի իյնան։

Պոլսոյ համար փոխադրուած ահագին քանակութեամբ պտուղներ փտած են վակոններու մէջ։ Այս պատճառով, գիւղացիները նախամեծար կը համարեն պարտէզներու մէջ թողուլ բերքը, որպէսզի գոնէ պարապ տեղը փոխադրութեան ծախք չվճարեն։

Միւս կողմէ, Պրուսայի դեղձերն ալ քիչ հրապարակ կը հանուին, եւ ասոր հետեւանքով մեծ մասը կը փտի։

ԾԽԱԽՈՏԻ ՆՈՐ ԲԵՐՔԸ

Լօզէմէշի մէջ ծախուած է ծխախոտի նոր բերքը։ Հոլանտական ընկերութիւն մը 140 ղրշ.ով բացած է հրապարակը։ Իսկ ամերիկեան տուն մը 160 ղրշ.ի բարձրացուցած է։ Այս գինով 100 հազար քաշ ծխախոտ ծախուած է։

Կը կարծուի թէ գիները աւելի պիտի բարձրանան։ Զրոյցի մը համաձայն, Ամերիկացիները այս տարի 20 միլիոն քաշ պիտի առնեն։

ԱՆՑԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Մաքսային տնօրէնութեան վիճակագրութեան համաձայն, 1928ի ընթացքին 173,637,600 ոսկիի արտածում եղած է ամբողջ երկրէն։ Այս գումարը աւելի է 1927ին եղած արտածման արժէքէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԼԻՈՆ — Մեր գաղութը հազիւ մէկ-երկու հարիւր հոգի կը հաշուէր, երբ քանի մը եռանդուն տղաքներ գործի անցնելով հիմը դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիոնի «Արիւծ» խումբին։ Այդ օրէն շարքերը երթալով ստուարացան։ Իւրաքանչիւր ժողովի նորեկներու արձանագրութիւններ տեղի կ'ունենային։ Կարճ ատենի մէջ խումբը վերածուեցաւ ենթակոմիտէութեան, կապեր հաստատելով փոն. տը Շէրիւի, Վիէնի, Ցէսինի, Ս. Շամոնի, Ս. Էթիէնի եւ Վալանսի մէջ կազմուած քոյր խումբերուն հետ։

Վերոյիշեալ շրջանները հիմա առանձին կոմիտէ եւ ենթակոմիտէներ են եղած։ Լիոնն ալ տասնի հասնող խումբերով ունի զօրաւոր Շրջ. կոմիտէութիւն մը։

Եկող գացող կոմիտէները, հակառակ իրենց բանուորի հանգամանքին, եռանդուն կերպով աշխատած են ընկերային կեանքը բարելաւելու եւ ներքին աշխատանքները կանոնաւորելու։ Թուլամորթներ, վարանոտներ, ուրացողներ հեռացուած են եւ այսօր ունինք առողջ կամքի ու մտքի տէր դաշնակցական ընկերներ։

Կոմիտէն միշտ սարքած է հանդէսներ, ժողովներ եւ դասախօսութիւններ, միշտ առիթներ է ստեղծած ստարացման համայնակուլ յորձանքին հակազդելու։

Դաշնակցութեան կազմակերպած Մայիս 28ներն ու Փետրուար 18ները սգատօններն ու Վարդանանցները, հրապարակային ժողովներն ու բանախօսութիւնները միշտ ունեցած են ընդհանուր արժէք եւ մանաւանդ ոգեւորած՝ երիտասարդութիւնը։ Հակառակորդներն անգամ չեն կրնար ուրանալ այս իրողութիւնը։ Քաջալերուած այս բոլորէն, մենք պիտի շարունակենք մեր պայքարը բոլոր ճակատներու դէմ, պիտի դիմադրենք բոլոր խոչընդոտներուն, հաւատարիմ՝ մեր ուխտին։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ԴԵՒՈՆԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց զաւկին՝ ԱՆԱՀԻՏ - ԱՂԱՒՆԻ։
26 Օգոստ. 1929 Փարիզ

Չ. Ե. Ո. Մ. ՆՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ՄԸ

ԼԸ ՓԻՒԻ, 23 Օգոստոս (Սեփ. Թղթ.)— Օգոստոս 15ին հինգշաբթի օր հաւաքոյթ մը ունեցան խումբ մը որբեր՝ Չափահաս Երկսեռ Որբերու Միութեան մասնաճիւղ մը հիմնելու համար։ Պ. Փարաւոն Անտոնեան քանի մը խօսքերով բացատրեց Միութեան նպատակը։ Յիշեց թէ ուրիշ տեղեր 6-7 հոգիով մասնաճիւղեր կազմուած են եւ այսօր եռապատկուած կամ քառապատկուած է իրենց անդամներուն թիւը։ Ո՛րքան աւելի անհրաժեշտ է Որբերու Միութեան մասնաճիւղ մը Հօթ-Լուարի շրջանին մէջ, ուր ցիրուցան կը գտնուին 150-200 որբեր։

Հաւաքոյթի ընթացքին հիմը դրուեցաւ Չ. Ե. Ո. Միութեան Լը Փիւիի մասնաճիւղին, որուն անմիջապէս անդամ գրուեցան 20 որբեր։ Նորագիր անդամները բոլորն ալ ուխտեցին ամէն ջանք ընել Միութիւնը զօրացնելու համար՝

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Հօթ-Լուարի բոլոր հայ չափահաս որբերուն, հրաւիրելով զանոնք անդամակցիլ Չ. Ե. Ո. Մ. մասնաճիւղին։

Անդամակցութեան համար դիմել Փարաւոն Անտոնեանի, 63 Bld. Carnot, Le Puy (Haute Loire)։ Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 241 —

«Դժբախտ եմ, չէ՞ Փիէռօ... շա՜տ, շա՜տ դժբախտ եմ. ինչե՜ր պիտի ուզէի գրել քեզ. բայց չեմ կրնար։ Քանի անգամներ այս թուղթս պատռեցի։ Չէի ուզեր գրել. բայց ստիպուած եմ։ Անհոգ եղիր, ես ամէն բան կարգադրելով պիտի մեկնիմ. թուղթերը պիտի գտնես սեղանին վրայ։ Միայն զիս է որ չպիտի գտնես, իմ աղուոր, իմ բարի Փիէռօս։ Ո՛չ, հրաժեշտի բառ մը չեմ ուզեր գրել. ոչի՛նչ, ոչինչ։ Պէտք չէ որ յուզուիմ եւ տկար ուժերս կորսնցնեմ։ Միայն թէ Փիէռօս, հիմա որ քեզ կը համբուրեմ այսպէս, այսպէս, վերջին անգամ մը գոնէ կրկնէ հոգիէդ.— Nenette, Nenette chérie ! ...»

Առաւօտուն 8ն էր. կէսօրէ վերջ ժամը մէկին միայն երիտասարդը կրնար հասնիլ թօնէն։ Մինչեւ այդ՝ հինգ ժամ, հինգ տարի։

. . . .

Եւ երբեմն ան կը մեկնի հրթիռի մը պէս։ Խլացուցիչ պայթումով մը մթնոլորտը կը պատռէ եւ իր լուսեղէն սիւնը կը սլանայ վեր, ուղղաձիգ, շաչելով, ֆշշալով, սուլելով։ Կը բարձրանայ, կը բարձրանայ, ու յանկարծ կանգ կ'առնէ, կարծես անտեսանելի երախի մը մթութեանը մէջ կորսուած։

Այսպէս է որ պոռաց Փիէռին վիշտը։ Այսպէս է որ պոռաց սէր մը, անսահման սէր մը որուն ուժգնութեանը բնաւ չէր անդրադարձած Փիէռ եւ որ գացած էր թմրիլ, թաղուիլ առօրեայ կեանքին սովորականութեանը մէջ։ Եւ սովորական, եւ հասարակ, եւ ռամիկ մահկանացու

— 242 —

ցուի մը վիշտը ապրեցաւ ան շաչելով, ֆշշալով, սուլելով։ Նախ բնաւ չուզեց հաւատալ. կարծեց թէ Նէնէթ կը սիրէ պարզապէս, թէ կ'ուզէ քանի մը օր պահուըտիլ իր սէրը փորձելու համար, թէ կ'ուզէ վստահ ըլլալ իր զգացումներուն անկեղծութեան, բայց երբեք, երբեք ուժը չպիտի ունենայ զինքը լքելու։ Յետոյ սակայն խոստովանեցաւ որ ինքզինքը խաբելու համար միայն այսպէս կը խորհի, քանի որ գիտէ թէ Նէնէթ անկարող է այդ լոյսին տակ խաղ մը բեմադրելու։ Ինչպէս ծիսակատարները այն միւս աղանդին որոնք իրենց մարմինը կը հարուածեն կը չարչրկեն, կ'արիւնեն, Փիէռ իր ամէն մէկ մտածումով, ամէն մէկ անդրադարձումով արիւնեցաւ։

— «Այո՛, կ'ըսէր ան. ե՛ս եմ, եւ միայն ես եմ յանցաւորը։ Իմ հպարտութիւնս զիս սպաննեց. իմ անտարբերութիւնս Նէնէթս առաւ ինձմէ։ Կեանքին նայեցայ իմ նե՜ղ պատուհանէս. զիս շրջապատող անձերուն եւ դէպքերուն նայեցայ իմ սե՜ղմ անկիւնէս. չելայ անձէս դուրս, մտնելու համար Նէնէթին մէջ։ Ան դժբախտ մըն է որ կը մաքառէր կեանքին հետ, իր կորսուող երջանկութեան հետ, եւ ես պէտք էր որ զինքը ընկղմէի անչափ գորովի մը մէջ, զայն ծածկէի նոյնիսկ չափազանցուած սիրոյ մը բեռով։ Իմ սէրս պէտք էր կատարեալ ըլլար, սփոփարար դառնալու համար։ Եւ փոխանակ ատոր մնացի ընդարմացած, մնացի անտարբեր, մնացի կրաւորական։

«Պէտք չէր լռէի, որովհետեւ ոչ ոք այնքան լաւ կրնայ լռութիւնը թարգմանել որքան թե-

— 243 —

րահաւատ մը։ Ես այդ վատոյժ թերահաւատին իմ աջակցութիւնս զլացայ, որովհետեւ ոչ գիտէի մոռնալ ինչ որ կարօտ էր մոռացումի, և ոչ ալ յիշել ինչ որ արժանի էր յիշողութեան։ Նէնէթը այլեւս իմս էր, ամբողջութեամբ, էութեամբ իմ գերիս էր, ալ երբեք վախը չունէի զայն կորսնցնելու, եւ այս ապահովութիւնը փոխանակ ինձ կրկնակի թեւեր տալու, զիս նետեց պժգալի անտարբերութեան մը մէջ։ «Իրաւունքը չունիմ քեզմէ աւելին պահանջելու»։ Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ Նէնէթ, ունէիր իրաւունքը ինձմէ աւելին պահանջելու, քանի որ ես յեղյեղուկ մէկը չեմ, ես զոհ մը չեմ անանուն զգացումներու, գիտեմ թէ ինչ է ուզածս, գիտեմ թէ ինչ է այն ճամբան որ... վերջապէս կը սիրեմ քեզ եւ սիրտս պարտական էր... ինչո՞ւ հետդ չի կռուեցայ մեր սէրը շրջապատող ծիծաղելիօրէն ճղճիմ արգելքներուն դէմ։ Իրաւունքը չունիս ինձմէ աւելին պահանջելու որովհետեւ պարզ մահկանացու մըն եմ ես, խե՜ղճ, սովորական մէկը որ խոտի պէս կ'ապրի ու անկարող է բացառիկ կեցուածք մը ունենալու. ըսել է այդքան հասարակ մէկն եմ ես, այդքան գաճաճ հոգի մըն եմ... ես ...ես»

Այս «ես»երը կրկնած ատեն կարծես իր մորթին վրայ կարդալու համար իր փոքրոգութիւնը Փիէռ ակնարկը հաւաքեց, խոնարհեցուց եւ ուշով նայեցաւ ձեռքերուն, մարմնին, ոտքերուն։ Յետոյ նայեցաւ շուրջը գիտակցութիւնը պարտուցող իրականութեան մէջ, կարծես հասկնալու համար թէ արդեօք ուրիշներն ալ իր կուզերը կը նշմարե՞ն։ Gare de Lyon էր, երրորդ կարգի վակոնի մը մէջ։ Փիէռ սոսկումով անդրադար-

— 244 —

ձաւ որ ամէնուն ուշադրութեան առարկան էր դարձած. ծեր կին մը իրեն կը նայէր ակնոցներու վրայէն, ուրիշ մը թերթի մը մէկ անկիւնէն, պատկառելի մօրուսաւորի մը աչքերուն մէջ կարծես կարեկցութիւն կար, իսկ պզտիկ աղջնակ մը կենդանային հետաքրքրութեամբ գլուխը կը մօտեցնէր։ Երիտասարդը անմիջապէս ելաւ տեղէն ու գնաց պատսպարուիլ առաջին կարգի առանձնութեանը մէջ։ Ի՞նչ էր եղած. աչքերը ի՞նչ արտայայտութիւն ունէին. դիմագիծը ի՞նչ կրնար ըսել։ Փախչիլ, վազել, սուրալ, պլլուիլ երկու բազուկներով, ամբողջ մարմնով, եւ ճկիլ եւ պոռալ, պոռալ...

Դանդաղօրէն, դանդաղօրէն. շոգեկառքը սկսաւ շարժիլ։

Կը սկսէր մեծ ճամբորդութիւն մը։

Կը սկսէր այն միակ ճամբորդութիւնը որ արժանի է մեծ տիտղոսին, որովհետեւ այդ յառաջխաղացումին նպատակակէտը հեռու է մարդոցմէ անհունօրէն, անսահմանօրէն, որովհետեւ այդ նպատակակէտը մօտիկ է մարդոց, ինչպէս ոչ մէկ բան կեանքի մէջ։

Թելը կտրուեցաւ, երիտասարդին խորհրդածութիւններուն շարքը կասեցաւ յանկարծ։ Վիշտին սովորական աղմուկը լռեց, բարձրացող աւելի մեծ ձայնով մը խափանուած։ Տղան ինքզինքը գտաւ առանձին. մեն մինակ, օդին, պարապին, անեզրութեան մէջ։

Ամէն կին երբոր մայրանայ, կը բարձրանայ հողէն, կ'ելլէ վեր, շատ վեր, ու զաւակը կը ծնանի տեսողութիւններէ հեռու։ Այդ պատճառաւ է որ կ'ըսեն.— աշխարհ եկաւ։ Որովհետեւ մարդիկ կուգան վերէն վար, մարդիկ կ'իյնան բարձունքէ մը դէպի հողը, անյեղլի օրէնքի մը հպատակելով։

նակցութեամբ 32 հրէական ընկերակցութիւններու։ Ցուցարարները մօտ 7000 հոգի էին, կը կրէին նշանատախտակներ հետեւեալ վերտառութիւններով. «Ամերիկա թող շարժի։ 12 Ամերիկացիներ սպաննուած։ Անգլիա թո՛ղ պատժէ փոխ-մարզպան Լիւքը, թող պաշտօնանկ ընէ հրեայ ջարդել տուող անգլիացի պաշտօնեաները»։

Ուաշինկթընի անգլ. դեսպան Սըր Հօուըրտ արտաքին նախարար Սթիմսընի մօտ երթալով՝ ցաւակցութիւն յայտնեց Պաղեստինի մէջ սպաննուած ամերիկեան քաղաքացիներուն համար։

Ամերիկաբնակ բազմաթիւ Հրեաներ ամէն օր հարիւրաւոր հեռագիրներով կը դիմեն Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին՝ պահանջելով որ ամերիկեան մարտանաւեր ղրկուին Պաղեստինի ջուրերը՝ պաշտպանելու համար ամերիկահպատակ Հրեաներու կեանքը։

Ամերիկայի արտաքին նախարար Սթիմսըն Լոնտոնի ամերիկեան դեսպան զօր. Տօուըսի հրահանգեց խնդրել անգլիական կառավարութենէն որ ամէն միջոց ձեռք առնէ՝ ամերիկեան հպատակները պաշտպանելու համար։

ՍԸՐ ՀԷՐՊԸՐԹ ՍԱՄՈՒԷԼ

Պաղեստինի նախկին մարզպան Սըր Հէրպըրթ Սամուէլ (1920-25), որ ներկայիս Փրակա կը գտնուի, ստիպողաբար Լոնտոն կանչուեցաւ, կը կարծուի թէ դարձեալ մարզպան պիտի կարգուի։ Ասկէ զատ մասնաւոր պաշտօնով Պաղեստին պիտի ղրկուի Ամերիկայի անգլ. նախկին դեսպան Լորտ Րիտինկ։

ՍՈՒՐԻԱՆ ԽԱՂԱՂ Է

Պաղեստինի շարժումները ռեւէ անդրադարձում չունեցան Սուրիոյ մէջ, ուր հանդարտութիւն կը տիրէ։ Միայն Դամասկոսի մէջ Արաբները փակեցին իրենց խանութները, Պաղեստինի իրենց կրօնակիցներուն հանդէպ համակրական նշանի համար։

ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ՀԱՇԻՒԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 27 օգոստ.— Պաղեստինի կառավարութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը կ՚ըսէ թէ Երուսաղէմի մէջ սպաննուած են՝ 14 Հրեայ, 6 իսլամ եւ 3 քրիստոնեայ. 5 հոգի մեռածեն իրենց ստացած վէրքերէն։ Ծանրապէս վիրաւորուած են 37 հրեայ, 20 իսլամ եւ մէկ քրիստոնեայ. Թեթեւօրէն վիրաւորուած են՝ 66 հրեայ, 32 իսլամ եւ 15 քրիստոնեայ։

Քեբրոնի մէջ սպաննուած են՝ 45 Հրեայ, 8 իսլամ. վիրաւորուած՝ 59 հրեայ եւ 10 իսլամ։ կարգը վերահաստատուած է այս քաղաքին մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԱՆԳԼ. ՄԱՄՈՒԼԸ

«Մորնինկ Փօսթ» բաղդատութիւն մը կ՚ընէ Կլէտսթընի 1880ի դահլիճին եւ Մաքտոնըլտի աշխատաւորական կառավարութեան միջեւ։ կ՚ըսէ թէ Կլէտսթըն 1880ին իշխանութեան գլուխ եկած ատեն իբրեւ նշանախօսք դրած էր «Խաղաղութիւն, Խնայողութիւն եւ Բարենորոգումներ», սակայն շատ չանցած ստիպուեցաւ ռմբակոծել Աղեքսանդրիան, գրաւել Եգիպտոսը եւ Ռուսիոյ հետ ունենալ Փէնճտէի տագնապը, որուն համար միայն պէտք տեսաւ 10 միլիոն ոսկիի վարկ քուէարկել տալ։ Մաքտոնըլտի կառավարութիւնն ալ իշխանութեան գլուխ հասաւ նոյն նշանախօսքով. «Խաղաղութիւն, Խնայողութիւն եւ Բարենորոգումներ», սակայն գնա՛ երեք ամիս վերջ կը ստիպուի ստիպողաբար զինուոր ու մարտանաւ ղրկել Պաղեստին, խեղդելու համար միջցեղային ծանր ու անկնկալ տագնապ մը. միւս կողմէ Լահէյի մէջ բուռն հակառակութիւններ կը ստեղծէ Անգլիոյ դէմ իր անդրդուելի պահանջներով։

Պահպանողական թերթը կ՚ըսէ թէ կացութիւնը իրապէս ծիծաղելի է, անոր համար որ Միջազգայինի գաղափարներով տոգորուած ընկերվարական կառավարութիւն մը անգլիական ազգայնականութեան ըմբիշի դերը կը խաղայ. կառավարութիւն մը, որ խաղաղասէր է, զինաթափութիւն եւ «ինքնորոշում» կը քարոզէ, կը ստիպուի դիմում ընել կայսրութեան զինեալ ուժերուն՝ հնազանդութիւն պարտադրելու համար բրիտանական մականին ենթարկուած ցեղերուն։

«Մորնինկ Փօսթ» կը յուսայ թէ ներկայ տագնապը շատ դասեր պիտի տայ աշխատաւորականներուն, մասնաւորապէս պիտի ապացուցանէ թէ զինեալ ուժերը ո՛չ աւելորդ են, ոչ ալ սպառնալիք մը խաղաղութեան, եւ թէ տագնապի մը պահուն — ինչպէս այսօր Երուսաղէմինը, երկու տարի առաջ Շանկայինը — իրենց ջատագոված բանակցութեանց քաղաքականութիւնը բաւարար չէ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» ալ կը քննադատէ կառավարութիւնը և զայն պատասխանատու կը նկատէ ներկայ տագնապին համար։

Թուրքիոյ մէջ

«Թայմզ»ի Աթէնքի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Թուրքիոյ բերմնացի ծանուցագրին պատասխանը Աթէնքէն Պոլիս ղրկուեցաւ օղանաւով, երեքշաբթի օր (երէկ) յանձնուելու համար Էնկիւրիի կառավարութեան։

կ՚ըսուի թէ Յունաստան կ՚ընդունի թրքական առաջարկը՝ առկախ հարցերը փոխանակութեան Խառն Յանձնաժողովի չէզոք անդամներուն յանձնելու մասին։

⁂ Յունաստանի Ներքին Նախարար Միխալաքափուլոս Աթէնքի մէջ ընդունած է Խառն Յանձնաժողովի չէզոք պատուիրակներէն Ռիվասը, որուն պարզած է հելլէն կառավարութեան տեսակէտը։ Նախարարը շեշտած է թէ Յունաստան բացարձակապէս չի կրնար միջազգային դաշնագիրներով նուիրագործուած իրաւունքները զոհել։ Պնդած է մասնաւորապէս իրաւունքներուն մասին այն Յոյներուն, որոնք Պոլսէն հեռացած են օսմանեան կանոնաւոր անցագրով։ Աւելցուցած է թէ հելլէն կառավարութիւնը չորս տարիէ ի վեր կ՚առաջարկէ ընդհանուր իրաւարարութեամբ լուծել առկախ խնդիրները։

Յունաստան անկեղծօրէն կը բաղձայ մոռնալ անցեալը, որպէսզի կարելի ըլլայ բարեկամական եւ իրաւարարական դաշինք մը կնքել Թուրքիոյ հետ։

Ռուսիոյ մէջ

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ Ռուսերը պարպած են երեք քաղաքներ Սունյատունի շրջանին մէջ, զանոնք կողոպտելէ վերջ։ Միւս կողմէ սակայն Ռուսերը 4000 զինուորներով գրաւած են Միշանը։ Չինական պահակախումբը քաշուած է։

գերասան Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— 31 Օգոստոս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էժիւ Զօլայի սրահը։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— 1 Սեպտեմբեր Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին յունական Ռէվէյլ թատրոնը։

ՏԷՍԻՆ.— 8 Սեպտեմբեր Կիրակի ցերեկ ժամը 2ին՝ «Ազատութեան Լոյս» թատերասրահը։

Մասնակցութեամբ լաւագոյն ուժերու, կը ներկայացուի՝

ԱՍՏՈՒԱԾ, ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՍԱՏԱՆԱՆ

ԳԻՆԵՐԸ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— 15 Սեպտեմբեր Կիրակի ժամը 2ին Փոն տ՚Օվնայի քաղաքապետարանի թատերասրահը կը ներկայացուի՝

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ կամ ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

ԲԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 2ին, 191 Cours Lafayette, LYON

Գրադարանս ունի ամէն կարգի հրատարակութիւններ, գրական, վիպական, թատերական եւայլն, որ տրամադրելի են Լիոնի հայ երկսեռ ընթերցասէրներուն։

Բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7.30էն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի լէ Մուլինոյի Մշոյի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Լորիս Պոլոեան՝ Գէորգ Չաւուշի, Կորիւնի, Եղոյի եւ Արշակ Պոլոեանի մասին։

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԳԱՌԱՌ

Լիոնի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Քեռի խումբի բոլոր ընկերները՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

Տէր եւ Տիկին Ծատուրեան, խորին կսկիծով կը ծանուցանեն, իրենց մօրեղբօրորդւոյն ՀՕՅԿ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ (23 տարեկան) դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի քաղաքային հիւանդանոցին մէջ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, խոր սուգի մատնելով իր հայրը (Պարսկաստան) մայրը (Ամերիկա) ինչպէս նաեւ իր ազգականներն ու բարեկամները։

Տարաբախտ երիտասարդը Հըրջանաւարտ էր Թաւրիզի Թամարեան վարժարանէն եւ եկած էր Մարսէյլ ուր կը հետեւէր բարձրագոյն ուսման։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Երկունք» Օրկան Զ. Ե. Ո. Միութեան Օգոստոսի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մեր համրանքը (Խմբ.) Վահագնեան զպրոց (Ազատանի), Ճիպէյլի որբերը (Մ. Կիւրեղեան), Պորտոյի որբերը (Շ. Թէքթէքեան), Հայաստանի զինանշանը (Ժ. տը Մորկան), Շունի միսը (Աշճեան), Ծրագիր - կանոնագիր, Քու նըկարդ (Ն. Տէր Միքայէլեան), Խարտոց (Ծափ-Ծափ), Պատմ. Զ. Ե. Ո. Մ. (Հ. Խանէտանեան), Երբեք չպիտի մոռնանք, և խմբանկարներ։

Տարեկան բաժնեգին 22 Ֆր.։ Դիմել՝ Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիզա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան), կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է։ Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

— կարինեցի վարդիթերթ մկրտիչեան կը փնտռէ իր եղբայրը կարնոյ գաւաքըը Թաղէն Լեւոն Մկրտիչեան (32-35 տարեկան)։ Մօր անունն վարդուհի (ծնեալ գարթանճեան), հօր անունն՝ կաբապետ Մկրտիչեան որ կը զբաղէր սիկարի թուղթի գործով։ Լեւոն աւարտած էր Սանասարեան վարժարանը եւ փոխադրուած Պոլիս, ուր կ՚ուսանէր։ ընդհ. պատերազմէն ի վեր որեւէ լուր առնուած չէ իր մասին։ Ողջ եղած ըլլալը եւ իր տեղը գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Missak Sisserianի, B. P. 35, Deir-ez-Zor (Syrie)։

— կը փնտռուի Յ. Պէրպէրեան որ կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ Chez Orchebant, Ceré, (Indre et Loire)։ Իմացնել Յառաջի վարչութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Պ. Արամ Խաչատուրեանէ (St-Etienne) իր հասցէն յայտնել Պ. Յարութիւն Փափազեանի, 16 Rue St. Antoine, Montreuil (Seine)։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ քիչ մը ֆրանսերէն գիտցող հայ երիտասարդ մը ֆրանսական նպարավաճառի մը մօտ աշխատելու համար։ Տեւական գործ։ Լաւ վճարում։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՍԱԿԱՐԱՆ

27 Օգոստոս 1929

	ԴՐԱՄՆԵՐ	Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.86
Տոլար,	Dollar	25.55
Մարք 100	Mark	608.50
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.32
Թրք. ոսկի »	or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.10
Լիր »	Lire	133.60
Պելժ. Ֆր. »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	491.75
Լէյ »	Leï	15.20

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ.Քր.Ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.	2260.—
»	II »	1665.—
»	III »	1650.—
Խումելի երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

29 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1045

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ծանր փորձի մը կ'ենթարկուի Անգլիոյ աշխատաւորական իշխանութիւնը, Պաղեստինի դէպքերուն առթիւ։

Հարեւանցի ակնարկով, կրօնական վէճ մըն է որ յանգեցաւ արիւնահեղութեան։ Իսկ իրականին մէջ, շատ խոր արմատներ ունի տագնապը։ Այդ կ'ապացուցանեն անոր արագ ծաւալումը, եւ հոգատար իշխանութեան, մինչեւ իսկ Մ. Նահանգներուն եւ Ֆրանսայի մտահոգութիւնը։

Թրքական լուծէն ազատելէ յետոյ (1917—18), Պաղեստին ենթարկուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական իշխանութեան, որ 1920 յուլիս 1ին իր տեղը տուաւ քաղաքային վարչութեան։ 1922 յուլիս 24ին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաստատեց Անգլիոյ հոգատարութիւնը, որ պաշտօնապէս կը սկսի 1923 սեպտեմբեր 29էն։ Համաձայն Պալֆուրի յայտարարութեան (1917 Նոյեմբեր 2), Մեծն Բրիտանիա յանձն առած է Ազգային Տուն մը հաստատել Հրեաներուն համար, «առանց վնասելու ոչ-հրեայ հասարակութեանց քաղաքացիական եւ կրօնական իրաւունքներուն»։

Հոգատարութեան ենթարկուած երկրին տարածութիւնն է 9000 քառ. մղոն, իսկ բնակչութիւնը, համաձայն 1922 հոկտեմբեր 23ի մարդահամարին, 757,182 հոգի, որոնց 590,890ը իսլամ, 83,794ը Հրեայ, 73,024ը քրիստոնեայ, 7,028ը Տիւրզի, եւայլն։

Այդ օրէն ի վեր, փոփոխութիւններ կատարուած են անշուշտ, իբրեւ հետեւանք Հրեաներու ներգաղթին։ Բայց համեմատութիւնը չէ խախտած։ Մինչեւ այսօր ալ, Պաղեստինը 50-800,000 բնակչութեան մէջ, Հրեաները կը կազմեն 75-80, առ առաւելն 90,000ի թիւ մը։ Այս իրողութիւնը լայն ասպարէզ կուտայ հոգատարութեան հակառակորդներուն, մանաւորապէս Լոնտոնի կարգ մը թերթերուն՝ պարզ արկածախնդրութիւն հռչակելու Պալֆուրի ծրագիրը։ Այդ լրագիրները, թունդ պահպանողական եւ յառաջապահ բրիտանական աշխարհակալութեան, նկատի չունին ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը, այլ բոլորովին ուրիշ հաշիւներ, ինչպէս Միջագետքի մասին։

Այսպէս կամ այնպէս, Մեծն Բրիտանիա կը փորձէ Ազգային Տուն հաստատել ժողովուրդի մը համար, որ բուն երկրին բնակչութեան հարիւրին տասը կը կազմէ։ Ուրիշ պարագաներու մէջ, միայն այս փաստը բաւական էր, ամէնէն արդար եւ ապացուցուած դատն իսկ մերժելու. մինչդեռ Պաղեստինի մէջ, արեւը արեւմուտքէն ալ կրնայ ծագիլ...

Ծրագիրը իրականացնելու համար, բրիտանական մարզանը իր կողքին ունի Սիոնական կազմակերպութիւնը, ամէն [illegible]ւասութիւններով։ Սիոնական վերջին համաժողովին մէջ, [illegible] վերջերս գումարուեցաւ Ցիւրիխ, շատ կարեւոր որոշումներ տրուեցան, Պաղեստինի անտէր հողերը ձեռք ձգելու համար։ [illegible]դեկագրին համաձայն, այս տարի հարիւրին 40 աւելի հող [illegible]ուած է, շնորհիւ Ազգային Սնտուկին, որ միշտ կ'ուռի Եւ[illegible]պայի եւ Ամերիկայի հրէածին հարուստներու նպաստներով։

Անշուշտ այս քաղաքականութիւնը հաճոյք չի պատճառեր Արաբներուն, որոնք իրենց կարգին ունին ամուր կազմակերպութիւն Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Ամերիկայի մէջ, եւ բոլորովին ուրիշ ծրագիրներ կը հետապնդեն։ Խուլ, զսպուած կիրք [illegible] կայ երկու ժողովուրդներուն միջեւ ու ընդհարումներ միշտ անխուսափելի են։ Հոգատար իշխանութեան թաթը թոյլ չի տար որ [illegible]արու հետ չափուին. իսկ փոթորիկի մը կամ անուշադրութեան մը պահուն, դժուա՛ր է նախատեսել ելքը, ինչպէս ներկայիս։ Ուրբաթէն ի վեր, վեց հարիւր հոգի ջարդուած են, [illegible]ուուի, եւ շատ մը դիակներ կտոր կտոր եղած։ Ուրիշ լուրի համաձայն, Պաղեստինի դրամատան տնօրէնը իր տանը [illegible] մորթուած է կնոջը, զաւակներուն եւ ազգականներուն հետ, [illegible]թիւով 12 հոգի։

Գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, կարելի չէ հաստատել բոլոր լուրերուն ստուգութիւնը։ Բայց երբ չորս կողմէն [illegible]նաւ, մարտանաւ, զօրք եւ թնդանօթ կը փոխադրուի, կը [illegible]նակէ թէ հարսնիք չէ որ տեղի կ'ունենայ Երուսաղէմի մէջ, [illegible]ալ սովորական գզուըտուք՝ Լացի պատի մը համար։

Այս արիւնալի դէպքերը կրնան ծանր հարուած մը տալ [illegible]ական ներգաղթին, մանաւանդ որ շատ քիչերը տաք սրտով [illegible]րած են այդ ծրագրին։ Հրեաները իրենք ալ գիտեն թէ ար[illegible]ստական միջոցներով հայրենիք չի շինուիր, հակառակ Անգ[illegible]այէն եւ Ամերիկայէն հոսած միլիոններուն։

Միւս կողմէ, Պաղեստինի ջարդը ազդարարութիւն մըն է [illegible]աշխատաւորական դահլիճին համար, որ վերջերս «վտանգաւոր» [illegible]ումներ ըրաւ Եգիպտոսի ազգայնականներուն։ Տակաւին [illegible]րց է թէ արդեօք այդ զիջումներուն հակառակորդները մատ[illegible]նի՞ն այս խառնակութեանց մէջ։

Ինչ ընթացք ալ ստանան դէպքերը, բացորոշ է թէ, նորէն [illegible] ազգայնականութիւնն է որ գլուխ կը վերցնէ օտար աշխարհակալութեան դէմ։ Մեծ տարբերութիւններ չկան Տիւրզիներու ապստամբութեան, Դամասկոսի դէպքերուն (1925-26) Պաղեստինի ջարդին միջեւ։ Ամէն տեղ ալ, մանր արկածներ կը պայթին մեծ կիրքերը, մինչեւ որ զսպուին կամ յագե[illegible]։

Եւ ամէն տեղ ալ, միջազգային աշխարհակալութիւնն է որ [illegible]արէ կիրքերը, կամ իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Պոլշեվիկ «Հայաստան»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ. (22 օգոստ).

— «Մենք անկեղծօրէն ողջունած ենք ու պիտի ողջունենք ու քաջալերենք ամէն իրական գործ, ըլլայ մեծ թէ փոքր, եթէ ան մեր նուիրական երկրին յառաջդիմութեանը կը նպաստէ. սակայն մենք պարտաւոր ենք, մեզի հետ պարտաւոր են եւ մեր կուրացած հակառակորդները, մատնանշել այն անուրանալի խայտառակ փորձարկութիւնները, ծախուեր գաղափարները, հայկական շահերու հանդէպ ցոյց տուած հայ կարմիր սատրապներու դաւաճանութիւնները, որոնք օրը օրին մեր երկիրը կը թուլցնեն, թէ՛ տնտեսապէս, թէ՛ քաղաքականապէս։

Հարեւանցի ակնարկ մը նետեցէք կովկասեան մեր հարեւան երկու ժողովուրդներու ազգային կեանքի վերջին տասնամեակի վրայ, ու առանց վարանման պիտի գաք այն եզրակացութեան թէ որքա՞ն ետ մնացած ենք անոնցմէ բոլոր մարզերու վրայ։

Այս երկու երկիրները օրը օրին ու ժամը ժամին կը ծաղկին, կը բարգաւաճին թէ՛ ազգային մշակոյթով թէ մանաւանդ տնտեսապէս, անոնք համախմբեր են ոչ միայն ազգային միատարր հատուածները եւ իրենց հայրենի հողերը, այլ եւ Ղարաբաղի, Ախալքալաքի, Լոռիի եւ Նախիջեւանի հայ զանգուածները միացուցեր են իրենց երկիրներուն։ Իսկ վերջին վարչական բաժանումներով Ախալքալաքն ու Ղարաբաղը կցած են ոչ հայկական շրջաններու հետ, որպէսզի բացառապէս Հայերով բնակուած մեր հողամասերու միացումը իրենց երկիրներուն՝ ըլլայ յարատեւ ու վերջնական։

Ի՞նչ կ'ընեն հայ կոմունիստները այս աղաղակող անարդարութեան հանդէպ, ոչինչ, միջազգայնութիւն կը խաղան Լենինէն աւելի Լենին երեւալու եւ կուսակցական բարեյուսութեան վկայական ստանալու համար Մոսկուայէն։ Իսկ մեր սապատաւոր հակառակորդները ոչ միայն մատը մատին չեն զարներ, այլ եւ հայ կոմունիստներու լռութեան մէջ խոհեմութեան լաւագոյն ապացոյցները կը տեսնեն։

Որեւէ երկրի, որեւէ ժողովուրդի մէջ չէք կրնար մատնանշել քաղաքական խմբակցութիւն մը, որ մեր հակառակորդներու նման կիրքէն կուրացած, դաշնակցութիւնը հարուածելու եւ հալածելու մոլուցքէն բռնուած այ'ս աստիճան ընդարմացման եւ անգործութեան մատնուած ըլլար։

Մեր Նուիրական հողամասերուն վրայ կարմիր սատրապները անխիղճ առեւտուրի են ելած, ժողովուրդը կը խեղդեն անասելի բռնութեան տակ, հողամասերը կը զիջին, իսկ մեր հակառակորդները երանելի անտարբերութեամբ ետեւի թաթերուն վրայ կեցած՝ «եաշասը՜ն, եաշասը՜ն» կը պոռան»։

ԹՐՔԱԿԱՆ «Եավուզ» (նախկին Կէօպէն) զրահաւորը ամբողջովին նորոգուած ըլլալով, երեկ ծով պիտի իջեցուէր։ Մասնագէտ մը կանչուած է, այս գործին հսկելու համար։ «Եավուզ» յետոյ ռազմափորձ պիտի կատարէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՅԱՑԱԾ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՇԵՐԸ

Երէկ գրած էինք թէ՝ խզումը անխուսափելի կը նկատուի՝ եթէ հրաշք մը չպատահի Եընկի ծրագիրը նաւաբեկութենէ փրկելու համար։ Այդ հրաշքը կ'երեւի պատահեր է, որովհետեւ երէկ առաւօտ Լահէյէն հասած հեռագիրները կը հաղորդեն որ համաձայնութիւն գոյացած է խորհրդաժողովը հրաւիրող վեց պետութեանց միջեւ։

Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 2ին հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ.

«Հրաւիրող վեց պետութեանց պատուիրակները երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին գումարուեցան Պ. Ժասփարի նախագահութեան տակ, քննելու համար խորհրդաժողովի ներկայ կացութիւնը։

Անընդհատ մինչեւ ժամը 1.30 խորհրդակցելէ յետոյ, գլխաւոր պարտատէր պետութեանց ներկայացուցիչները հասան համաձայնութեան մը, որ արդիւնքն է իրենց հաւաքական ջանքին։

Ցետոյ այս արդիւնքը հաղորդուեցաւ գերման պատուիրակութեան, անոր հաւանութիւնն ալ ստանալու համար։

Վիճաբանութիւնները պիտի վերսկսին գերման պատուիրակութեան հետ չորեքշաբթի ժամը 11ին՝ հրաւիրող վեց պետութեանց հաւաքոյթին մէջ։ Անմիջապէս որ վերջնական համաձայնութիւն մը գոյանայ, խորհրդաժողովը ի վիճակի պիտի ըլլայ շարունակելու ուսումնասիրել Եընկի ծրագիրը գործադրութեան դնելու անհրաժեշտ միջոցները։»

Երեքշաբթի առաւօտ երբ Սնոտընի անդրդուելի յամառութեան հետեւանքով ամէն յոյս վերջացած կը նկատուէր, գերագոյն ճիգ մը փորձեց վարչապետ Պրիան, որ նախագահ Ժասփարի ուղղուած նամակով մը խնդրեց որ վեցերը ժողով գումարեն նոյն իրիկունն իսկ։ Նման դիմում մը կատարած էր արդէն իտալական պատուիրակութիւնն ալ, այնպէս որ փափաքուած ժողովը գումարուեցաւ երեքշաբթի իրիկուն եւ անընդհատ շարունակուեցաւ 10 ժամ։ Իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն լայնօրէն պարզեց իր տեսակէտը։ Գիշերային այս պատմական նիստին մէջ է, որ կարելի եղաւ փրկել կացութիւնը, կողմերու միահամուռ զիջումներուն շնորհիւ։

Համաձայնութեան մանրամասնութիւնները դեռ յայտնի չեն ամբողջովին, սակայն առաջին հեռագիրները ցոյց կուտան թէ Անգլիոյ պահանջները գոհացուած են 100ին 75 համեմատութեամբ։

Անգլիա պիտի ստանայ տարեկան 36 միլիոն մարք՝ Գերմանիոյ առանց պայմանի վճարումներէն, մինչ Եընկի ծրագրով ո՛չ մէկ ֆէննիկ կը ստանար այդ բաժինէն։

Իտալիա յանձնառու կ'ըլլայ երեք տարուան համար տարեկան մէկ միլիոն թոնօ անգլիական ածուխ գնել պետական երկաթուղիներուն համար՝ հրապարակի գինին հաշուով։

Ելմտական յանձնաժողովը նիստ գումարեց երէկ՝ կէսօրին, իսկ քաղաքական յանձնաժողովը ժամը 4ին։ Յոյս կայ որ այս վերջինը համաձայնութեան մը յանգի՝ Հռենոսիոյ գրաւուած հողերը պարպելու համար։ Ֆրանսա պիտի միանայ Անգլիոյ եւ Պելճիքայի՝ առանց յապաղումի պարպելու համար այդ հողերը։ Գերմանիա համաձայնութեան մասին իր հաւանութիւնը պիտի տայ այն ատեն միայն, երբ Ֆրանսա եւս հաւանի պարպել Հռենոսիան։

Լահէյի խորհրդաժողովը պիտի փակուի այսօր՝ հինգշաբթի, լիակատար նիստէ մը յետոյ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԱՐԱԲՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ԽԼՐՏԻՆ

Վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն որ Երուսաղէմի մէջ սկսած արաբական շարժումը իր արձագանգներն սկսած է տալ հարեւան Անդրյորդանանի եւ Սուրիոյ մէջ։

Անդրյորդանանի արաբ ցեղախումբերը՝ մոլեռանդ կրօնաւորներու գրգռութեան տակ՝ սրարշաւ կ'ուղղուին դէպի Պաղեստինի սահմանագլուխը, ուր ընդհարումները սկսած են արդէն Պէտէվ ներու եւ անգլիացի զինուորներու միջեւ։ Ամմանէն կը հաղորդեն որ տեղացիներու կողմէ վիրաւորուած է անգլիացի սպայ մը, որ կը ծառայէ Անդրյորդանանի ոստիկանութեան մէջ եւ սպաննուած գերման թղթակից մը։ Անգլիացիները մեծ ուժեր կեդրոնացուցին արեւելեան սահմանագլուխին վրայ, ուր խիստ հսկողութիւն տեղի կ'ունենայ։ Սահմանէն մտնող ու ելլող բոլոր ճամբորդները կը խուզարկուին։

Անգլիական իշխանութիւնները վճռած են կտրուկ միջոցներու դիմել, որպէսզի շարժումը խեղդուի Պաղեստինի մէջ եւ հականգլիական ընդհ. ցոյցի մը երեւոյթը չառնէ Եգիպտոսէն մինչեւ Հնդկաստան։ Բացի նախապէս ղրկուած «Պարհամ» զրահաւորէն, «Սըսսէքս» յածանաւէն, «Բըրէյվըս» օդանաւատարէն եւ երկու թորփիլահալածներէ, դէպի Պաղեստին ճամբայ ելլելու համար Մալթայի մէջ շոգիի վրայ կը սպասեն «Րոյըլ Սավրին» եւ «Քուին Էլիզապէթ» տրէտնոթները, «Իկլ» օդանաւատարը եւ 10 թորփիլահալածներ, իրենց յարակից բոլոր կազմածներով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլէն բարեկամներ դառնութեամբ դիտել կուտան մեզի թէ՝ ոչ միայն չափազանցուած է, այլեւ շատ մը կէտերով իրականութեան չի համապատասխաներ «Էնի» ստորագրութեամբ հրատարակուած թղթակցութիւնը արուարձաններու ընտրական պայքարին առթիւ։ («Յառաջ», 25 օգոստոս)։

Միջոցներ ձ.ռք առած ենք ստուգելու բուն իրականութիւնը, իսկ այժմէն կը հրաւիրենք «Էնի»ն՝ իր ստորագրութեան տակ ապացուցանել արձանագրած փաստերը։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՈՃԻՐԸ

Լորէթ, 26 օգոստոս.— կիրակի գիշեր ժամը 11.30ին ատեններ խումբ մը Հայեր կ'անցնէին *Իւնիվէր* սրճարանին մօտէն՝ ազգային պողոտային վրայ՝ վիճաբանելով։ Ցանկարծ մօտակայ շէնքէ մը պատուհան մը բացուեցաւ եւ Սեբաստացի երիտասարդ մը՝ Մանուկեան գլուխը դուրս հանելով ըսաւ. «իմ մասիս կը խօսիք. կեցէ՛ք կուգամ»։ Հազիւ խումբին մօտեցած, Մանուկեան յարձակեցաւ Սուրիացի Միրզա ժոզէի վրայ, որ ինքզինքը Հայ կը կոչէր, ու երկուստեքհարուածներ փոխանակուեցան։

Ցետոյ Մանուկեան վազելով գնաց իր սենեակը, ու վերադարձաւ՝ ձեռքը ատրճանակով մը։ Գնդակ մը պարպեց Միրզայի ուղղութեամբ, բայց ճակատէն թեթեւօրէն վիրաւորեց ուրիշ Սեբաստացի հայրենակից մը՝ Լորէթի մեր ընկերներէն Շահմուրեանը։ Մանուկեան, բոլորովին ինքնիրմէն ելած, խիստ մօտէն երկու գնդակ պարպեց Միրզայի վրայ։ Գնդակներէն մէկը կուրծքին, միւսը ձախ աչքին մխուեցաւ՝ ծակելով գանկը։ Մահը վայրկենական եղաւ։ Ուրիշ Հայ մը՝ Մարգարեան, յաջողեցաւ զինաթափ ընել Մանուկեանը։

Քաղաքապետ Պուլեէ ոստիկանատուն փոխադրել տուաւ Միրզայի մարմինը, զոր քննեց բժիշկը։ Մանուկեան ձերբակալուեցաւ եւ այս առաւօտ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ։ Հարցաքննիչ դատաւորը բժիշկին հետ դէպքին վայրը քննութիւն կատարեց։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս դէպքը մեծ յուզում առաջ բերաւ քաղաքին մէջ, որ քանի որ ամիսէ ի վեր խաղաղ էր։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հարաւային Սերպիոյ մէջ անցած շաբաթ անընդհատ երեք օր տեղացող անձրեւներու հետեւանքով, հեղեղներ առաջ եկած են Սկիւպի, Սէրէզի եւ Մանաստըրի շրջանին մէջ։ Սկիւպի մօտերը, գետերը յորդելով քանդեցին բազմաթիւ տուներ եւ քշեցին 5 հոգի։ Հեղեղներուն հետեւանքով երկաթուղիի երթեւեկը ընդհատուեցաւ Մանաստըրի եւ Կէվկէլիի միջեւ։ Հարիւրաւոր հեկտար ցանք փճացաւ։

ՀՐԴԵՀ ծագեցաւ Փարիզի Հալին թիւ 8 տաղաւարին մէջ, ուր շարուած էին պարապ սակառներ եւ պտուղի կողովներ։ Հրդեհը շարունակուեցաւ ամբողջ գիշերը եւ երէկ առաւօտ դեռ բոլորովին չէր մարած։ Մարդկային զոհ չկայ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քաղաքական դժբախտ պայմանները խախտեցին հայ հաւաքական կեանքի բնական ու յարաճուն ընթացքը։ Հետեւանքներէն մէկն ալ — շատ պարզ — սա է,— ընկերային կարգ մը հարցեր, որոնք, նախապատերազմեան շրջանին՝ հայ մտքին կը ներկայանային իբր տեսաբանական արժէքներ, այսօր կը ստանան եւ պէտք է որ ստանան, գործնական ու կենսական կարեւորութիւն։ Մանաւանդ որ, երբ անտէր ու անհպատակ ազգ՝ իր իրաւական բացառիկ ու անստոյգ վիճակով, ուր որ ալ գտնուի, գաղթական Հայը չի կրնար խուսափիլ կարգ մը անպատեհութիւններէ, որոնք մասնաւորաբար կը բխին իր բնակավայր — երկրին ընկերային օրէնքներու տգիտութենէն։

Բունաւեր ու դիւային Աքսորի զարհուրանքներէն յետոյ, հայութիւնը հազիւ վերադարձած խաղաղ կեանքի մը յոյսերուն, կը ջանար տեղաւորուիլ ունենալ իր նախկին զբաղումով։ Հողագործ էր, առեւտրական, արհեստաւոր, պաշտօնեայ, մտաւորական կամ ազատ-արհեստաւոր։ Բայց խուճապային գաղթը որուն պարտադրաբար ենթարկուեցաւ, գրեթէ բոլորովին քայքայուելէ յետոյ նիւթապէս, օտար հողերու վրայ իրեն հայթայթեց գործատան, աւելի ճիշդ վարձուած աշխատանքի տաժանքը, իբր չոր ապրուստի անմիջական եւ համեստ միջոց։ Եթէ ան այսօր ստիպուած է կծծիլ բազուկի ուժին, պէտք է փոխարէն, գիտնայ անկէց քաղել առաւելագոյն օգուտը, ապահովելով — հոգ չէ թէ համեստ, գոնէ ամուր ապագայ մը, հիւանդութեան, արկածի, անկարութեան եւ ծերութեան առջեւ հաստատ յենարան մը։ Գործատան կամ արհեստանոցի աշխատանքը մեր շատ մը երիտասարդներուն ու մանաւանդ տարեց հայրենակիցներուն համար, թէեւ անախորժ, բայց փրկարար անակնկալ մը եղաւ եւ այսօր, ի չգոյէ լաւագոյն միջոցներու, երբ համակերպած ըլլալ կը թուին իրենց բախտին, պէտք չէ որ անփութութեամբ կամ տգիտութեամբ զրկուին օգուտներէն, զորս օրէնքը կոչուած է ապահովելու իրենց։

Ահա թէ ինչո՞ւ ընկերային Ասուլիսներու առաջին շարք մը կ՚ուզենք նուիրել «Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնք»ին, որուն, միշտ ի նպաստ իրենց, պարտաւոր են ենթարկուիլ գործատէր եւ գործաւոր հաւասարապէս. գործատէրը՝ հպատակելով օրինական պարտադրութիւններու եւ իբր զանցառու խուսափելով ծանր տուգանքներէ եւ պատիժներէ. գործաւորը՝ ապագայի եւ վաղուան կանխատեսութեամբ, պահանջելով ինչ որ իր նուազագոյն եւ արդար պահանջքն է։

«Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը» մեր տեսակէտով ունի թերութիւններ եւ հակադիր կէտեր։ Բայց անոր պարզաբանութեան ընթացքին, առհասարակ պիտի խուսափինք քննադատութիւններէ եւ տեսաբանական խճողումներէ, մեր աշխատաւոր հայրենակիցներուն կարենալ տալու համար յստակ ու գործնական ցուցմունքներ, խոստանալով պատասխանել նիւթէն բխած ամէն հարցումի, որ պիտի ուղղուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան՝ լուսաբանութեան համար։

Անմիջապէս ըսենք թէ այն օտար աշխատաւորները որոնք տնտեսական եւ իրական բնակութիւն հաստատած են Ֆրանսայի մէջ, «ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքէն կ՚օգտուին, ֆրանսացի աշխատաւորներուն պէս, սակայն կարգ մը սահմանափակումներով, զորս դիւրաւ ըմբռնելու համար, անհրաժեշտ է որ մեր հայրենակիցները նախ ծանօթանան օրէնքի մէկ քանի ընդհանուր տրամադրութիւններուն։

* *

«Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնք»ը երաշխիքներ կը հաստատէ հիւանդութեան, կանխահաս անկարութեան, ծերութեան եւ մահուան պարագաներուն հանդէպ. ասկէց զատ, նիւթական դիւրութիւններ կ՚ընծայէ ընտանեկան ծանրաբեռնումներու, մայրութեան եւ գործատութեան պարագաներու մէջ։

Օրէնքը կը սահմանէ պարտադիր, կամաւոր եւ մասնաւոր ապահովագրութիւններ։

Պարտադիր ապահովագրութեան ենթակայ են ո՛չ թէ բոլոր վարձկան աշխատաւորները, կամ ժողովուրդին այն խաւը որ առհասարակ աղքատ, այսինքն նիւթապէս եւ խսկապէս անկարող կը նկատուի, այլ անոնք որ կը լրացնեն հիմնական երկու պայմաններ. Ա.— Ըլլալ վարձկան աշխատաւոր (ճարտարարուեստի, առեւտուրի կամ երկրագործութեան)։ Բ.— Շահիլ այնքան որ կամքէ անկախ արգելքներու հետեւանքով՝ (հիւանդութիւն, արկած, ծերութիւն եւայլն) կարճ կամ երկար ատեն ենթական չկարենայ ինքն իսկ հոգալ ապրուստի ծախքերը ու տոկալ անաշխատ կեանքի պահանջներուն։

Թիւր մեկնութիւններու եւ զեղծումներու առաջքն առնելու մտադրութեամբ, օրէնքը տարեկան վաստակի սահմանաչափ մը կը նշանակէ եւ պարտադրաբար ապահովագրելի կը նկատէ այն բոլոր այր եւ կին աշխատաւորները, որոնց տարեկան հասոյթը չանցնիր 18000 ֆրանքը, այսինքն՝ ամսական միջին 1500ը։ Այս գումարը նկատի առնուած է միմիայն իբր աշխատանքի վարձք. անոր մէջ չեն մտներ այն մանր ու բացառիկ նպաստները, զորս գործարանները կը յատկացնեն զաւկի տէրերուն։ Դարձեալ՝ բոլոր այն ընտանիքները որոնք մէկէ աւելի զաւակներ ունին զորս իրենք կը սնուցանեն ու կը հոգան, իրաւունք ունին այդ գումարին վրայ հաշուելու տարեկան 2000 ֆրանք՝ երկրորդ զաւկէն սկսեալ՝ իւրաքանչիւր զաւկի համար։

Այսպէս՝ նկատի առնենք վարձկան աշխատաւոր մը, որ ամսական 2000, ֆր. այսինքն՝ տարեկան կը շահի 24000 ֆր., բայց ունի չորս զաւակներ, որոնց ապրուստը ինքը կ՚ապահովէ։

Օրէնքը կը նկատէ թէ աշխատաւորին շահը բաւական է հոգալու մէկ զաւկի ծախքերը ու միայն երկրորդ զաւկէն կը սկսի զոհողութիւն ընդունիլ եւ պարտադրել ապահովագրութեան սնտուկին։ Այնպէս որ, առաջինէն զատ իւրաքանչիւր զաւկի համար, տարեկան 24 հազարէն հանելով 2000ական, աշխատաւորին վաստակը կ՚իջնայ օրէնքի առաւելագոյն չափին 18000ի ու մարդը կը մտնէ պարտադրաբար ապահովագրելիներու շարքին մէջ։

Վերը յիշեցինք թէ օրէնքը նիւթական կարգ մը դիւրութիւններ կ՚ընծայէ «ընտանեկան ծանրաբեռնումներ»ու պարագային։ Ընտանեկան ծանրաբեռնումներ ըսելով՝ օրէնքը կը հասկնայ 6 շաբաթականէն վերեւ 16 տարեկանէն վար այն զաւակները որոնք դեռ չեն աշխատիր վարձքի մը փոխարէն, ըլլան անոնք օրինաւոր, բնական, կամ որդեգիր։

Ասկէց զատ, օրէնքը չափանիշ-գումարէն՝ 18000էն կ՚իջեցնէ 3000 այն վարձկան աշխատաւորներուն համար, որոնք զաւակ չունին հոգալու։

Այսպէս օրինակ,— գործաւոր մը կամ պաշտօնեայ մը որ թէեւ ամուսնացած է բայց զաւակ չունի եւ կամ ունի բայց իր օգնութեան չի կարօտիր, չի կրնար ուրեմն պարտադրաբար ապահովագրելի նկատուիլ, եթէ կը շահի աւելի քան 15000 տարեկան։

Այս չի նշանակեր անշուշտ թէ բոլոր այն վարձկան աշխատաւորները, որոնք 18000էն աւելի կը շահին, զրկուած են ընկ. ապահովագրութեան օգուտներէն։ Ըսինք թէ օրէնքը պարտադիր տրամադրութեան կը կցէ նաեւ կամաւոր եւ մասնաւոր ապահովագրութեան կարելիութիւններ։

Կամաւոր ապահովագրութեան կրնան մասնակցիլ ոչ-վարձկան ագարակապաններ, երկրագործներ, արհեստաւորներ, փոքր գործատէրեր, մտաւորական աշխատաւորներ եւ առհասարակ բոլոր անոնք, որոնք իրենց անձնական գործն ունին, կ՚ապրին իրենց աշխատանքին արդիւնքով, բայց իրենց տարեկան վաստակը չանցնիր 18000 ֆրանքը։ Ասկէց զատ պէտք է ըլլալ Ֆրանսացի եւ 50էն վար, ինչպէս եւ բժշկական վկայութեամբ, զերծ ըլլալ որեւէ սուր հիւանդութենէ, ամբողջական կամ մասնակի անկարութենէ, որոնց հետեւանքով՝ ենթական կրնայ կանխահաս կերպով մեռնիլ։

Իսկ մասնաւոր ապահովագրութիւնը նախատեսուած է պարտադիր կամ կամաւոր ապահովագրեալներու կիներուն համար, կարգ մը կարեւոր սահմանափակումներով։

Նկատենք գործաւորի մը կինը որ չաշխատիր։ Անոր ամուսինը իբր վարձկան աշխատաւոր կը շահի տարեկան 18000էն վար. հետեւաբար, պարտադրաբար ապահովագրելի է։ Ան կրնայ պահանջել որ իր կինը մասնակցի մասնաւոր ապահովագրութեան, վճարելով ամսական 10 ֆրանք։ Բայց փոխարէն չի կրնար ստանալ պարտադիր ապահովագրութեան բոլոր նպաստները։ Այսպէս օրինակ՝ հիւանդութեան պարագային, ան չի կրնար օրական նպաստի յատկացումներէն օգտուիլ։ Անկարութեան թոշակ կը ստանայ այն ատեն միայն, երբ բոլորովին անկարող է զբաղելու տնական գործերով, եւայլն։

Այս օրէնքը սակայն, որ կոչուած է մեծ դեր մը խաղալու գործաւորներու կեանքին մէջ, ի՞նչպէս պիտի ապահովէ նիւթական միջոցները, որոնցմով կարենայ կատարել իր խոստումները։

Ընկերային ապահովագրութեանց սնտուկը պիտի կազմուի պետութեան, գործաւորին ու գործատիրոջ պարտադրուած վճարումներով։ Պետութեան մասնակցութիւնը սակայն մեծ բան մը չէ։ Պարզապէս, սնտուկ պիտի մտցնէ ինչ որ կը յատկացնէր գործաւորներու եւ գիւղացիներու հանգստեան թոշակին։ Օրէնքը կ՚արգիլէ որեւէ կերպով ծանրաբեռնել ելմտացոյցը ու պետութեան (աւելի ճիշդ՝ հարկատուներուն) բեռցնել աւելի զոհողութիւններ։ Անհրաժեշտ դրամագլուխին մեծագոյն մասը պիտի կազմուի ուրեմն գործատէրերու եւ գործաւորներու կողմէ կատարուած վճարումներով։ Օրէնքի պարտադրութեամբ, անոնք պիտի վճարեն իւրաքանչիւր գործաւորի վարձքի վրայ հարիւրին 5։ Այսպէս օրինակ գործաւոր մը որ ամսական կը շահի 1000 ֆրանք, սնտուկ պիտի մտցնէ 50 ֆրանք. նոյնքան նաեւ իր գործատէրը։

Տեսնենք սակայն թէ այս զոհողութեան փոխարէն, օրէնքը ի՞նչ առաւելութիւններ կ՚ապահովէ գործաւորին։

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԵԱՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՍԻՐԵԼԻՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ ՈՒՆԻՍ. ՈՐՈՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷԿ ԱՆԿԻՒՆԸ ԻՆԿԱԾ, ԵՒ ԱՇԽԱՐՀՔԷՆ ԿՏՐՈՒԱԾ, ԿԱՐՕՏԸ ԿԸ ՔԱՇԵՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍՔԻ ՈՒ ԳԻՐԻ։

ՄԻՏՔԷԴ ՁԱ՞ՆՑՆԻՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԸ ՆՈՒԻՐԵԼ։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱՐԻՍՏԻԴ ՊԻՒԺՈԼԻ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ»

(Les Joyeuses Aventures d'Aristide Pujol), հեղ. Ուիլեըմ Ճ. Լոք (William J. Locke) Թարգմանութիւն անգլերէնէ։ Հրատ. Larousse։

Ընթերցողը յաճախ չունենար այն անպասելի հաճոյքը, ինչպէս իրեն կը պատճառէ Ուիլեըմ Լոքի զուարճալի երկը։

«Արիստիդ Պիւժոլի Զուարճալի Արկածները» գրքին ընթերցողը անտարբեր կը բանայ զայն, կը սկսի կարդալ, եւ անխուսափելիօրէն կը շարունակէ իր ընթերցումը, առանց շունչ առնելու, մինչեւ գլուխին աւարտիլը, եւ առանց նշմարելու թէ՝ էջերուն յաջորդեր էին էջեր։ Հաճոյքն այնքան անպասելի է, եւ Ուիլեըմ Լոքի պատմելու ձեւն ա՛յնքան գրաւիչ, որ մարդ տրամաբանելու ժամանակ չունենար, ու բոլորովին անձնատուր, կը հետեւի վէպի հերոսին, կ՚ընկերանայ անոր համակրանքով, յուզումով եւ շնչասպառ։

Եւ էականն ա՛յն է որ այդ առաքելութիւնը պարապը չելլեր։ Ուիլեըմ Լոք պատմելու կախարդական շնորհ ունի եւ գիտէ հետաքրքրաշարժ կացութիւններ ստեղծել ամենաբնական պարզութեամբ։

Ուիլեըմ Լոք անգլիացի խիստ ժողովրդական վիպագիր մըն է, հեղինակ բազմաթիւ վէպերու։ Երկար տարիներ ապրած է Ֆրանսա, գրեթէ քիչ մը ամէն դի, այնպէս որ խիստ մօտէն կը ճանչնայ գաւառներու ժողովուրդներն ու անոնց բարքերը։

Իր ներկայ վէպին հերոսը՝ Արիստիդ Պիւժոլ, հարաւային Ֆրանսայէն է, հայրենիքը Ալֆոնս Տոտէի Թարթարէնին։ Առաջին ակնարկով, ընթերցողը խնամութիւն մը կը կարծէ գտնել երկուքին միջեւ։ Իրաւ է որ երկուքն ալ հարաւի արեւին հարուածը կրած են։ Սակայն երբ Ալֆոնս Տոտէի Թարթարէնը մեր ծիծաղը կը շարժէ իր միամտութիւններով, մեծխօսիկ շարժումներով ու յիմարութիւններով, ընդհակառակն՝ Արիստիդ Պիւժոլ, զարմանալի բնականութեամբ մը, արկածներ կը ստեղծէ, միշտ պատառ մը փրցնելու համար։ Զուռ ինք չէ, թէեւ մեր անզուսպ ծիծաղը գրգռողն է, մեր զարմացումին աղբիւրն է։

Իւրաքանչիւր գլուխ գրեթէ առանձին պատմութիւն մըն է, մէկը միւսին հետ կապ չունի, միայն արկածներուն հերոսն է որ կ՚երեւայ ամէն տեղ։ Ինչ քարի տակէ որ ելլէ, ինչ ջուրէ որ անցնի, ինչ քօղեր որ առնէ, միշտ Արիստիդ Պիւժոլին զուարճալի գլուխն է որ դուրս կը ցցուի։

Արիստիդ Պիւժոլին կը հանդիպինք՝ առաջին անգամ, բացարձակապէս պարապ գրպաններով եւ առանց որեւէ զբաղումի։ Ուրիշ մը յուսահատական միջոցներու պիտի դիմէր իր տեղ, մինչ Արիստիդ կը փրկէ Անգլիացի մը՝ դժուար կացութենէ մը, հրաշալիօրէն կը ճաշէ, կ՚ըմպէ եւ կը ծխէ, ու նոյնիսկ օձիքը կ՚ազատէ՝ տզրուկի մը նման իրեն փակած կնկան մը, որուն հետ կարգուելու ծրագիր ունէր։

Ուրիշ առիթով մը, դուրս տրուած աղջիկներու հաստատութենէ մը, հազիւ հասած Լոնտոն քանի մը ոսկիով միայն, շուար-մոլոր՝ յամ սռ անձրեւի մը տակ, կրկին օձիքը կ՚ազատէ, առանց ինքզինքը կորսնցնելու պատասխանելով հրաւէրի մը որ իրեն չէր ուղղուած։ Կը հիւրասիրուի ամենամեծ պատիւներով, կրկին կ՚ուտէ, կը խմէ, կը ծխէ թանկագին գլանիկներ։ Եւ երբ թիւրիմացութիւնը կը յայտնուի, կրկին Արիստիդ յաղթական կը մնայ իր երկու ոտներուն վրայ։ Կերպ մը կատուներուն կը նմանի, միշտ ոտքերուն վրայ կ՚իյնայ։

Ամէնէն հետաքրքրական գլուխը ա՛յն է, ուր Անգլիացի մը իր կնոջ հետ կ՚այցելէ Ֆրանսայի գեղեցկութիւնները։ «Երկու դէմքեր առանց արտայայտութեան, երկու զոյգ անտարբեր աչքեր»։ Կ՚այցելեն կամ ցոյց կը տրուի իրենց, Մատըլէնի եկեղեցին, Մաքսիմ'ս ըրճարանը, Սէրքլը Ռուայեալը, Ծովային նախարարութիւնը, Կոնտինանտալ պանդոկը։ Ո՛չ մէկ բառ, զարմացումի ո՛չ մէկ նշան։ Կը մտնեն Լուվրը, Սամոթրակէի Թեւաւոր Յաղթանակին առջեւ ամուսինը կը մրմնջէ.

« — Հը՛մ... Առանց գլուխի՛», հազիւ նայելով անցած ատեն.

« — Այդքան սուղի՞ պիտի նստէր դնել նոր մը», հարցուց, երկչոտ, Տիկին Դուքմիթ։

« — Ատիկա պիտի արժէ, ըսաւ Արիստիդ, արեւը, արցունքներն ու ծիծաղը մարդկութեան։»

Ու կը պտտին մէկիկ մէկիկ, կ՚անցնին թանգարաններու գեղեցկութիւններէն Ֆրանսայի ամենաշքեղ վայրերը, նոյն անտարբերութեամբ, նոյն սառնութեամբ ու միշտ նո՛յն լռութեամբ։ Ուիլեըմ Լոք հիանալիօրէն ճիշդ դիտած է իր հայրենակիցները, լաւ ուսումնասիրած է իրենց փառաւոր յիմարութիւններուն մէջ, եւ հաւատացէք, բառերը երկու անգամ չի ծամեր, անոնց երեսին տալու համար կծու դիտողութիւններ։

Ամենավերջին գլուխը, քիչ մը չափէն աւելի կը կրէ անգլիական դրոշմը։ Հոդ կը զգանք որ հեղինակը Անգլիացի է, եւ անգլիացի ընթերցողին ճաշակը կը պարտադրէ որոշ հանդիսաւոր զգացականութիւն։ Հէքեաթներու նման, վէպին վերջաւորութեանը ամէն ոք կը հասնի իր մուրատին։

Ուիլեըմ Լոքի վէպը հոսուն է, չափազանց հետաքրքրական, եւ կենդանի։

ՅԱՐՏ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԵՂԵՂԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 12 օգոստոս (Սեփ. Թղթ.)— Դեռ ամիս մը առաջ էր, յուլիսի 8ին, երբ Թաւրիզի բնակչութիւնը ականատես եղաւ աննախընթաց եւ սարսափելի հեղեղի մը։ Անոր աւերները դեռ չդարմանուած, օգոստ. 11ին, կիրակի, ժամը 5ին Թաւրիզը ողողուեցաւ երկրորդ եւ աւելի հեղեղով մը, որ երկու անգամ աւելի շատ ջուր ունէր քան առաջինը։

Ժամը 3ի ատենները երկինքն ամպերով ծածկուեցաւ եւ ապա թեթեւ անձրեւ մը տեղաց։ Բնակչութիւնը անտեղեակ էր, որ քաղաքի արեւելակողմի ուղղութեամբ դէպի Սահանդ լեռը, սոսկալի անձրեւներ եկած էին։ Ժամը 5ին յանկարծ ամբողջ քաղաքը խուճապի մատնուեցաւ, երբ զարհուրելի գոռոցով եւ ահաւոր թափով մը պղտոր, տղմախառն ջուրերը քաղաքի արեւելքէն երկու ուղղութեամբ — փահլէվի խիաբանի եւ Հայոց Հանգստարանի կողմէն — խուժեցին դէպի քաղաք։ Խուճապ, փախուստ, վայնասուն իրարու յաջորդեցին եւ բնակչութիւնը պահ մը սարսափի մատնուեցաւ։ Հեղեղի խուժումն այնքան յանկարծաւոր եւ անսպասելի եղաւ, որ թրքական կարգ մը թաղերու մէջ բնակիչները հազիւ կրցան փախչիլ։ Եւ նոյնիսկ քանի մը երախաներ ալ խեղդուեցան գետանման ջուրերուն մէջ։ Մարդկային զոհեր կան, բայց թիւերը ստուգելն առայժմ դժուար է։

Փահլէվի խիաբանը (պողոտան) պատէ պատ բռնուած էր ջուրով, կէս մեթր բարձրութեամբ եւ 30 մեթր երկայնութեամբ։ Ջուրերը ահռելի գոռոցներով խուժեցին դէպի պարսկական «գեաջիլ» կոչուած հանգստարանը։ Ուր շինուած նոր շէնքերը կղզիներու նման մնացին լճանման ջուրերու մէջ։ Հեղեղը քշեց տարաւ Ռուֆայէլ Խոյլեանի քանի մը հարիւր թիթեղեայ արկղներով քարիւղն ու պենզինը։ Այսօր առատութեան նաւակի նման քանի մը շիներ էին եւ երկու մարդիկ մէջը նստած «գեաջիլի լիճ»էն կը հաւաքէին քշուած արկղները։

Առաջին հեղեղէն յետոյ կարգ մը բնակիչներ նորոգած էին իրենց քանդուած տուները եւ կամ այլ շէնքեր։ Այս երկրորդ հեղեղը հիմնայատակ կործանեց այդ բոլորը։ Գիշերուան ժամը 12էն յետոյ միայն հեղեղի ջուրերը կամաց կամաց քաշուեցան։ Առաջին հեղեղէն յետոյ քաղաքապետարանը մաքրել եւ նորոգել տուաւ կարգ մը փողոցներ եւ պողոտան, որոնք այսօր նորէն քարուքանդ եղան եւ փճացան։ Մայթեր, առուներ, կամուրջներ, ջրի ճամբաներ ամբողջ փճացան եւ քանդուեցան։

Հայոց հանգստարանի ուղղութեամբ … Ամերիկեան … կոմիտէի շինած ամբարտակը … լար, հայաբնակ Լիլաւա թաղ… հիմնայատակ պիտի կործանէր … ջուրերը այնքան ահաւոր ուժ… մը կը խուժէին, որ քիչ մնաց … բարտակի վրայէն թափուէին։ … կողմէն ցորեն բեռցած էր … եւ շուներ քշուեցան հեղեղէն։ … կաթուղիի կայարանը շրջապատուած է ջուրերով։ Բնակչութեան եւ պետութեան կրած վնասներ… միլիոնաւոր թումաններու (տո…լար) կը հասնին։ Կեդրոնական մաքսատան ամբողջ հսկայ բա… ու ամբարները լեցուեցան ջուրերով, որոնց մէջ կը ծփան վաճառական…ներու 3080 հակերով ապրանք…ները, մօտ մէկ միլիոն … վնասով։ Թրջուած են ամէն … ապրանքներ. վագոններով … փճացաւ։ Շէնքերը ոչնչացան … րոնական նամակատան քանի … շէնքերն ալ փուլ եկան։ Ջուրեր… հանուած ապրանքները մաքս… տունէն կը փոխադրեն հին … նոցի ընդարձակ բակը եւ … փռեն արեւին տակ, թէեւ … գուտ։ Մարալան կոչուած … մասին մէջ բազմաթիւ … քանդուեցան։ Բազմաթիւ … նիքներ թշուառութեան … նուած են այժմ։ Կը խօսուի … երեք գիւղեր հիմնայատակ … ծածկուած են եւ մարդիկ ու … սունները թաղուած տիղմերու… եւ փլատակներուն տակ։ … սրտաճմլիկ դէպքեր ու տես… ներ պարզուած են թրքական … թաղերուն մէջ, ուրկից հեղ… անցած է։

Կառավարութեան կողմէ … հազար թուման դրամ … կացուած է հեղեղի դիմաց … բարտակ կառուցանելու համ…

Գովեստի արժանի է … նութեան եւ զօրքերու … տուած օգնութիւնն ու աշխա… քը՝ աղէտեալներուն համար … տիկաններն ու զօրքերը … տեղ օգնութեան հասան … վուրդին, որ գլուխը կորսնց… եւ խուճապի մատնուած էր։ … Ժողովուրդը ինքն ալ կը … դրամով եւ աշխատանքով օ… թեան հասնիլ պետութեան … խելու համար հեղեղի նոր … ները։

Քանդուած տուներու … ըստ լուրերու 600ի կը հա…

Մ.Ա.Ս…

ՀԱՅԵՐԷՆ ՕՐԱԹԵՐԹ … ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՊՈՂՈՏԱ… ՎՐԱՅ։

ՊԱՐՏՔ ՍԵՊԷ ՏԱՐԱԾ… ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ ՄԸ … ՈՐԴԵԳՐԻ ԱՒԵԼԻ ԲԱՐԳ… ՔՈՒ ԻՍԿ ԲԱՐԻՔԻԴ ՀԱՄ…

…ՂԵՍՏԻՆԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

…ղաղեստինի վերջին խռովու…թիւնները հանրութեան ուշադրու…թիւնը կը դարձնեն այս նորահաս…տատ, փոքր պետութեան վրայ, …հմանային վէրսայլի դաշ…ագրին, յանձնուած է անգլիա…կան հոգատարութեան, հրեայ …ազգային «օճախ» մը հաստատե…լու պայմանով։

…պատերազմէն առաջ արդէն, …հրեաներ կը բնակէին …ղեստինի զանազան քաղաքնե…րուն մէջ, իսկ ազգային օճախի …հաստատման հետեւանքով, զա…նազան վայրերէ. մասնաւորաբար …ռուսիայէն, Ռումանիայէն, Գեր…մանիայէն եւ Ամերիկայէն բա…զմաթիւ հրեաներ գացին …ու հաստատուեցան խումբ …խումբ, իւրաքանչիւրը համա…ձայն իր ըմբռնումին։ Շատեր …փորձեցին բան փոխել սովորութիւն…ներէն որոնք հրէական չէին, …որոնց իւրացուցեր էին օտար հողե…րու վրայ երկար բնակութեան մը …հետեւանքին։ Ոմանք փորձեցին …արակենդանացնել հին աւանդու…թիւնները, ապրելով նման իրենց …նախահայրերուն։ Մէկ քանի գաղ…թական խմբակներ ալ հաստատ…ուեցան իբրեւ բոլշեւիկ եւ ան…կախ համայնքներ։ Այս խումբերուն միջեւ չկար ազգային …միութեան հոգեկան գիծ։ Անկից …զատ, հրեայ հին եւ նոր գա…ղթականներուն միջեւ թշնամական …յարաբերութիւններ կը տիրէին։ …հիները հաւատարիմ Եհովային, …թալմուտի պատուի…րաններուն, խորթ աչքերով կը …դիտէին նորերը որ, գրեթէ բոլորն …ալ կրօնական զգացումէ զուրկ …կ՚երեւէին։ Մասնաւորաբար …անկից առաջ կուգար նոյն հողին …վրայ ապրող հրեաներու միջեւ …պայքար մը, որ երբեմն, կռիւի …ալ կը յանգէր։

Հրեաներու այս ո՛չ - հայրե…նակցական փոխադարձ վերաբեր…մունքը աւելի կը բարդանար ա…նով որ, նոյն հողին վրայ բնակող …արաբները բնական թշնամիներն …էին արդէն հին հրեաներուն, ո…րոնց վրայ յարձակումներ կը գործէին, երբ անոնք կրօնական արարողութիւններ կը կատարէին, իսկ անհաւատ հրեաները պարզ հանդիսատեսներ կը դառնային, երբեք չէին ուզեր միջամտել։ Միւս կողմէ սակայն, Արաբները աւելի թշնամի էին նորահաստատ հրեաներուն, որոնք դրամի ուժով, իրենց ձեռքէն կը խլէին իրենց հողերը եւ այս կերպով կը վախնային որ ամբողջ հողը, օր մը կ՚անցնի հրեաներուն ձեռքը։

Այս վիճակը Պաղեստինի մէջ ստեղծեց խռովութեան բոյներ։ Իսկ Անգլիա, փոխանակ հանդար…տեցնելու կիրքերը եւ հաւասա…րակշռութիւն ստեղծելու գաղթա…կան խմբակներուն եւ Արաբնե…րուն միջեւ, ձգեց որ իրենք իրենց կարգադրեն առկախ հաշիւները…։ Հետեւանքը սակայն կ՚ըլլայ այն որ նոր հրեաները երբ նեղը մնան, կը սպառնան միջամտութիւնը հը…րաւիրել այն երկիրներուն, որոնց հպատակ են։ Այսպէս է որ Միաց…եալ Նահանգները խօսքը կ՚ընեն միջամտելու, պաշտպանելու հա…մար ամերիկեան հպատակ հրեա…ները…։

— «Հրեայ ազգային օճա…խը, կ՚ըսէ Ամերիկա, ազգային հայրենիք մը չէ եւ ամերիկեան հպատակ հրեաները որոնք հոն կը բնակին, կը շարունակեն մնալ ա…մերիկեան հպատակներ։

Անգլիացիները հակառակ տե…սակէտը կը պաշտպանեն եւ կը զարմանան Ամերիկայի միջա…մտութեան փափաքներուն վրայ։

Այս է ահա որ Պաղեստինի վերջին խռովութիւններուն կուտայ վտանգաւոր երեւոյթ մը, անգլօ-ամերիկեան հակամարտութեան հետեւանքով։

Եթէ դէպքերը աւելի ծան…րանան, յոյս կայ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ստիպուի մի…ջամտել։

«ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԷՆ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ»

Մինչեւ յուլիս 10, ահա գո…յացած թիւերը որոնք ցոյց կու…տան Է. Մ. Ռըմարքի գրքին գը…տած անսովոր ընդունելութիւնը։ Գերմանիա սպառած է 700 000 օրինակ, Միացեալ Նահանգները 140,000, Ֆրանսա 135 000, Անգլիա 110 000, Հոլանտա 30 հազար, Ցանըմարքա-Նորվեկիա 25,000. Շուէտ 15000 Սպանիա վեց հազար, Հունգարիա 9500, Երտիշ (Հրէերէն) չորս հազար։

Վէպը Գերմանիոյ մէջ լոյս էր տեսեր այս յունուարի վերջը՝

Պատրաստութեան մէջ են ռումաներէն, ռուսերէն, ճափոնե…րէն, իտալերէն, խրուաթ, չեխ, լեհերէն, եբրայեցերէն լեզուներով թարգմանութիւնները։

Յուլիս 25ին Ֆրանսայի մէջ, գրքին սպառումը հասած էր 219 հազար օրինակի։

Միւս կողմէ պատրաստու…թիւն կը տեսնուի նաեւ վէպը ֆիլմի վերածելու։

Մինչեւ յուլիս 25, Ֆրանսայի մէջ գրքին սպառումը հասած էր 219 հազարի։

«Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» գրքին գտած յաջողու…թիւնը կ՚երեւի նախանձը գրգռեց գերման ազգայնականներուն, որոնք սկսան զանազան շշուկներ պտտցնել հեղինակին՝ Ռըմարքի մասին, թէ ծագումով հրեայ է, իր բուն անունն է Քրամէր եւ թէ բնաւ պատերազմի չէ մասնակ…ցած։ Այս զրոյցները այնքան տա…րածուեցան որ Ֆրանսայի մէջ անգամ հաւատացողներ գտան։

Այս առթիւ, անոր գրքին ֆրանսերէն թարգմանութեան հրատարակիչները պէտք տեսած են յայտարարելու թէ, Ռըմարք բուն անունն է հեղինակին որ ծնած է 1897ին, Օսնապրուքքի մէջ։ Իր գրքին հերոսներուն նման ան դպրոցական գրասեղաններէն ուղ…ղակի անցաւ կռուի դաշտ, երբ դեռ 18 տարու էր։ Ան մնաց հա…սարակ զինուոր եւ քանիցս վիրա…ւորուեցաւ եւ դեռ իր վէրքերէն մէկը կը նեղէ զինքը։ Պատերազ…մէն յետոյ, յաջորդաբար եղաւ ուսուցիչ, հաշուակալ, պաշտօնեայ եւ լրագրող։ «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ»ն իր գրական առաջին արտադրութիւնն է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՑՈՐԵՆԻ ՀՈՒՆՁՔԸ

Ֆրանսայի 90 նահանգներէն 86ը արդէն իսկ ղրկած են իրենց վիճակագրութիւնը 1929ի ցո…րենի հունձքին համար։

Այդ թիւերէն կը տեսնուի որ այս տարի ցորենի հունձքը շատ առատ է։ 86 նահանգներու բերքն է 82,893,100 կենդի…նար. մնացեալ չորս նահանգնե…րը անցած տարի տուած էին 2,977,500 կենդինար, հետե…ւաբար ընդհանուր գումարը մօտ 86 միլիոն կենդինար պիտի ըլլայ. մինչ 1928ին ընդհանուր բերքն էր 76,554,020 կենդի…նար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Միլլիէթ կը գրէ.—

Վերջերս կառավարութիւնը հրամայեց մաքսիառաւելագոյն սակացոյցը կիրարկել Յունաստա…նէն եկած ապրանքներուն հան…դէպ։ Այս որոշումը ցասումով եւ աննպաստ կերպով մեկնաբան…ուած է Հելլէնական թերթերուն մէջ։ «Մէսաժէ տ՚Աթէն», օրինակ իր Օգոստ. 13ի թիւով կը գրէ այս մասին.

«Այս սակացոյցը մինչեւ հոկ…տեմբեր պիտի գործադրուի։ Անկէ յետոյ պիտի սկսի Ազգ. Ժողովին ընդունած սակացոյցը, որ չափա…զանց մաքսապաշտպան է։ Յու…նաստան ալ որոշած է առաւելա…գոյն սակի ենթարկել Թրքական ապրանքները։ Յունաստան, տարե…կան 13 միլիոն տրախմիի ապ…րանք կը ներածէ Թուրքիա, իսկ Թուրքիա 259 միլիոնի ապրանք կը բերէ Յունաստան։ Ուրեմն, յայտ…նի է թէ ո՞վ պիտի վնասէ եղած կարգադրութենէն։

«Չենք գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ընէ Յունաստան,— կը շարու…նակէ թերթը։ Միայն մեր գիտ…ցածը սա է որ Յունաստանի հան…դէպ բացառիկ բան մը չենք ը…ներ։ Լօզանի դաշնագրին պայմա…նաժամը աւարտած ըլլալով, հին սակացոյցը փոքր տարբերու…թեամբ մը կը գործածուի բոլոր պետութեանց ապրանքներուն հա…մար։ Ուրեմն Յունաստանի դէմ բա…ցառիկ որոշում մը չէ տրուած։ Մինչդեռ Հելլէն կառավարութիւնը կ՚ուզէ մեր ապրանքներէն գան…ձել այնպիսի մաքս մը, զոր չի գանձեր միւս երկիրներէն։ Այս պարագային, մենք ալ պիտի ստիպ…ուինք 20 անգամ աւելի մաքս առ…նել Հելլէնական ապրանքներէն։

Ճիշդ է, մենք ալ պիտի վը…նասուինք այս կարգադրութենէն, քանի որ Յունաստան ըլլած մեր ներածումը 8 միլիոն ոսկիէն ա…ւելի է, իսկ Հելլէնական ներա…ծումը 1 միլիոն ոսկիի մօտ։ Սա…կայն, Հելլէնական առեւտուրը քիչ կապ չունի Թուրքիոյ հետ։

Մաղթենք որ դիմացի կողմը միայն տրամաբանութեամբ ա…ռաջնորդուի այս տեսակ գործերու մէջ։

ԿԱՂԻՆԻ ԲԵՐՔԸ

Առեւտրական գործավարու…թիւնը որոշած է մանրակրկիտ քննութիւն կատարել կաղիններու ենթարկուած հիւանդութեան մա…սին եւ հիմակուընէ միջոցներ ձեռք առնել գալ տարուան հա…մար։ Հիւանդութիւնը լուրջ եւ կարեւոր վնասներ հասցուցած է կաղինի բերքին։

Կաղինի նոր բերքը սկսաւ հրա…պարակ ելլել Անցեալ ամիս, Ա…ռեւտրական Սենեակը յայտնեց թէ նոր բերքը 250 հազար կեն…դինար կ՚ենթադրուի եւ այդպէս հաղորդեց նաեւ Պոլիս։ Յետոյ, նոյն Սենեակը ճշդեց թէ բերքը 200 հազար կենդինար է։ Անկէ վերջ ալ հաղորդուեցաւ թէ 90.000 է, վերջապէս 60,000ի իջաւ թիւը։

Այս հաշուով, այս տարուան բերքը անցեալ տարուանին կէսէն ալ պակաս է։ Եթէ ստուգուի այս հաշիւը, պիտի սնանկանան քանի մը մեծ վաճառականներ, որոնք կաղինի վրայ առեւտուր ըրած էին նախապէս։ Անոնք ենթադրելով որ բերքը առատ պիտի ըլլայ, խոս…տացած էին մեծ քանակութեամբ կաղին տալ։

*** Նոր տեղեկութեան մը համաձայն, ամէն տարի կաղինի ընդհանուր բերքը նուազագոյն 100 հազար քանթար էր, իսկ ա…ռաւելագոյնը՝ 600 հազար։ Մինչ…դեռ այս տարի միայն մէկ մի…լիոն քիլօ կաղին հասած է։

Հաշիւ եղած է որ այս պատ…ճառաւ այս տարի 14 միլիոն ոսկի պակաս պիտի ըլլայ ընդհ. արտածումը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿՈՒ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 օգոստ.— Դառն կսկիծով իմացանք մեր սիրելի հայրենակից Պ. Աճէմ Աճէմեանի մահը, որ տեղի ունեցաւ ծանր հիւանդութեան մը հետեւանքով։ Հազիւ 38-40 տարեկան, ող…բացեալ հայրենակիցը զանա…զան աշխատանքով յաջողած էր դիրք շինել Ամերիկայի մէջ (Լօրէնս, Մաս.)։ Մասնակցած է կամաւորական շարժման եւ ծա…ռայած հայկական ազատագրու…թեան։ Նմանապէս կ՚աշխատէր Հապուսի գիւղի Հայր. միու…թեան նպատակը իրագործելու, այսինքն մայր հայրենիքի մէջ կանգնել մեր աւերակ Հապու…սին։ Ափսո՛ս մահը խանգարեց իր ծրագիրները, խոր վէրք մը ձգելով բոլորիս սիրտին մէջ,

*** Երկրորդ կորուստ մը եւս կ՚ողբանք։ Արկածի մը զոհ գնաց Յակոբ Կարօեան՝ ծնած 1911ին՝ Հապուսի (Խարբերդ)։ Փոքր հա…սակին մէջ կորսնցուցած իր ծնողքը եւ տարագրութեան ժա…մանակ մնացած էր Թուրքերու մօտ։ 1919ին իր մեծ քրոջ մի…ջոցաւ յանձնուած էր Ամերիկ…եան որբանոցը։ 1922ին երբ Ամերիկեան որբանոցը կը փո…խադրուէր Սուրիա, մեր սիրելի Յակոբն ալ անոնց հետ փոխա…դրուեցաւ Պէյրութէն մէկ ժամ հեռու, Անթիլիաս բռուած գիւղը։ Քոյրը Հաիֆաէն Կարօեան որ կը գտնուէր նոյն որբանոցնե…րուն մէջ, մասամբ նեցուկ դար…ձած էր իրեն։ 1924ին փոխա…դրուեցաւ Ֆրանսա, եւ մինչեւ 1929 կը մնար Օպնա (Արտէշ) և կ՚աշխատէր մետաքսի գործարա…նին մէջ։ Հակառակ իր համեստ օրավարձին, չէր մոռցած աւելի կարօտ հայրենակիցներ, կը մասնակցէր Հայր. Միութեան եւ լիովին կը կատարէր իր պար…տականութիւնը։յունիսին փոխա…դրուեցաւ Վալանս եւ կ՚աշխա…տէր վակոնի գործարանը։ Օգոս…տոս 12ին, երբ գործարանէն ար…ձակուելով հեծանիւը նստած տուն կուգար, դիմացէն եկող ինքնաշարժ մը գետին կը տա…պալէ զինքը։ Անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց, ուր կ՚աւանդէ հոգին։ Յուղարկաւո…րութիւնը կատարուեցաւ օգոս…տոս 14ին։ Հակառակ աշխա…տանքի օր ըլլալուն, կոկիկ բազ…մութիւն մը կը հետեւէր դագա…ղին։ Ծաղկեպսակներ բերած էին Հապուսի Հայր. Միութիւ…նը, Մալաթիէրի գործաւորները եւ իր ազգականները։ Այս առ…թիւ գրաւոր դամբանական մը կարդաց Գ. Սիմոնեանը։

Հանգի՛ստ երկու դժբախտ հայրենակիցներու ոսկորներուն, որ կը հանգչին օտար հողի վրայ։

Հապուսի Գիւղի Հ. Միութեան Ֆրանսայի Շրջանիկեդր. Վարչու…թիւն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրի օգոստո…սի թիւը հետեւեալ բովանդակու…թեամբ։

Լաս, Մի կեանք. Մանսիկ Պէրպէրեան, Երազի մը թեւե…րուն վրայ. Զարմայր Զրադաշտ, Կարօտ. Սէզա, Հայաստան եր…կիր դրախտավայր. Հ. Տէվլէթ…եան, Կինը. Վազգէն Շուշանեան, Օրերը գեղեցիկ չեն. Կորիւն Մկրտիչեան, ***. Ց. Օշական, Ծակ Պտուկ. Կ. Էօքսիւզեան, Գիւղիս եկեղեցին. Յովհ. Մահ…տեսեան, ***. Վալերիյ Բրիւսով, Հայաստանի բանաստեղծութիւ…նը. Վ.ահրամ Սօֆեան, Ծովի տենդ. Լեւոն Շանթ, Թատերա…կան ու գրական երկերը. Արմէն Անոյշ, ա) Զմրան երեկոյ, բ) Ջայնդ. Ռուբէն Բերբերեան, Մի…քայէլ Նալբանդեան. Ց. Ջաւր…եան, Լեհահայ գաղթը եւ ներ…քին կեանքը. Մ. Վարանդեան, Րաֆֆի. Իրազեկ, Արարատեան Հայաստանի նուաճումը պար…սիկներից. Ց. Ճ. Սիրունի, Հայե…րը Ռումանիոյ մէջ. Արտ. Աբեղ…եան, Հայ-վրացական յարաբե…րութիւնները. Մալխաս, Ապրում…ներ. Մատթէոս, Իմ կեանքի յուշերից. Աթան, Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։

Հասցէ՝ 13-15 Schawmut St. Boston Mass. U. S. A.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 249 —

Այդ սըընթաց արշաւին մէջ շատեր կը …ան անբանացած, անգիտակից, անկարող տես…նելու, զիտելու, անդրադառնալու։ Հողին քաշո…ղութենէն տարուած եւ դիմադրելու ուժէն …զրկ՝ կ՚իյնան թաւալգլոր, իրենց անդամներն …զգայարանքները սանձելու անընդունակ, եւ …մարուած խաբուսիկ պատկերները կը մնան ան…ջնջ, մակերեսային, առարկայական։ Այս ան…ները երբոր հասնին երկիր, միայն հողակոյտ …կրնան կազմել։

Կան սակայն ուրիշներ որոնք կը նմանին …անաւորդներու։ Անոնք ալ ունին իրենց ան…ւմի պարտադիր շրջանը։ Պէտք է որ բաւա…ն մը ժամանակ թաւալին իրենց բնազդէն, …ենց կիրքերէն, իրենց զգայարանքներէն քաշ…ւած։ Արդար է որ գոնէ ատեն մը միայն բնու…թիւնը ըլլայ զիրենք վարող։ Բայց ահա որ …աւալող օրերուն մէջ իր փրկարար տառա…նքը կը բերէ դէպք մը, երբեմն աննշմարելի …ալու չափ պզտիկ, երբեմն ալ ահեղ, բայց …իշտ ճակատագրական դէպք մը։ Ստեղծուած …ը կ՚ըլլայ յենակէտ, լծակը կը կազմուի, եւ …ս ճամբորդէն, ինչպէս օդանաւորդէ մը, ան…րդելը կը մեկնի։ Անկարգելը կը մեկնի վեր, …բարձրանայ, կը տարածուի, կ՚ուռի։ Անկէ …խուած էակը պիտի ցնցուի իր ֆիզիքական …րմնին ամենայետին մասնիկներուն մէջն իսկ, …յց պիտի կազմուի երկրորդ մարմինը։ Ճամ…որդը ինքզինքը պիտի գտնէ իրեն բոլորովին …նծանօթ բարձրութեան մը մէջ, պիտի հաւա…սարակշռուի եւ իր ակնարկը այս անգամ պիտի …տարածուի հաստատ, խաղաղ. թափանցող։

— 250 —

Անշուշտ այս մէկն ալ պիտի երթայ հողին. ինչպէս ամէն բան կ՚երթայ իր ճակատագրին. բայց այս անգամ ան պիտի երթայ հեշտու…թեամբ, քաղցրութեամբ, հրճուանքով, գիտա…կից իր ճանապարհին, գիտակից իր նպատա…կակէտին։

— «Մեր մէջ իմացական անհատը եւ ֆիզի…քական մարմինը կեցած են դէմ դէմի եւ կը կռուին։ Երկուքն ալ ունին իրենց հրամայող ուժերը եւ անյեղլի օրէնքները։ Այդ կռիւն է որ պիտի արձանագրէ ճակատագիրը մարդոց եւ այդ պայքարին վախճանն է որ անհատները պիտի ձգէ կամ բարձրացնէ։ Կրնանք բարեկա…մական կամ սիրոյ կապերով միանալ ուրիշնե…րու, բայց մէկ ենք մենք մեր անձին հետ։ Եթէ այդ միութիւնը կը կրենք անգիտակցութեամբ, մեր մտածումները կուգան բնութենէն, միսէն, այսինքն զգայարանքներուն միջոցաւ։ Այս պա…րագային երբեք չենք կրնար տէրը նկատուիլ կեանքին, քանի որ կը գործենք բնազդով, կը գոհանանք ներկայ ժամուն պատճառած հաճոյ…քով, կը ձգտինք օրուան ըղձանքին, կ՚աշխա…տինք նշմարելի նպատակին։ Պէտք է որ բնու…թեան ուժերուն, որոնց տիրապետութեան ար…դիւնքը ինքնալքում, մեղկացում, անասնացում է, հակազդուի իմացական անհատը։ Պէտք է որ պայքարը սկսի այս երկու ուժերուն միջեւ, որովհետեւ ան սահմանուած է մեր ճշմարիտ էութիւնը մէջտեղ հանելու, մեր մէջ մրափող իսկական անձը մեզ ծանօթացնելու։ Պէտք է որ ըլլանք ինչ որ ենք։

«Բազմաթիւ պահանջներ մեզ կը կապեն,

— 251 —

կ՚անշարժացնեն, կը գերեն։ Բայց այդ պահանջ…ներէն ոչ մէկը, ոչ իսկ բոլորը խմբովին, ըլլան անոնք բարոյական, տրամաբանական թէ ֆի…զիքական պահանջներ, ուժը չպիտի ունենան մեր վրայ վերջնապէս տիրապետելու, եթէ մենք մեր եսասիրութեամբը ընդառաջ չեր…թանք անոնց։ Մեր եսասիրութիւնն է որ զա…նոնք կ՚օգտագործէ եւ դիւրին համակերպու…թեամբ մը կը յանձնուի անոնց տիրապետու…թեան, քանի որ հեշտ է ինքն իր մէջ փակ…ուած մնալ ու լքուիլ հոսանքի մը քմահաճոյք…ներուն։ Եւ քմահաճոյքները դիպուած են, եւ քմահաճոյքները պատահարներուն մեզ կը նե…տեն խարակէ խարակ ու կը տառապինք։

«Այս պարագային է որ իրապէս ըմբռնելի կը դառնայ ճշմարտութիւնը սա խօսքին. «մար…դիկ չեն տառապիր, այլ իրենք զիրենք կը տառա…պեցնեն։» Իրենց անձը կը տառապեցնեն որով…հետեւ չեն գիտեր թէ հակազդելու համար պէտք է տեսնել, վարելու համար պէտք է ճանչնալ եւ տիրանալու համար պէտք է տալ։

«Մասնակի դէպքի մը հակազդելու համար պէտք է որ բարձրացուցած ըլլանք մեր ակ…նարկը, պէտք է որ զայն քննենք ոչ թէ առան…ձինն, այլ անոր ծնունդ տուող բոլոր պատճառ…ներուն հետ, այսինքն նախ մեր անձին հետ։ Որովհետեւ մեզի պատահածներուն մեծագոյն մասը մենք է որ կը պատրաստենք, մեր բացա…յայտ թէ անանուն ըղձանքներն են որ զայն կը կանչեն եւ դէպքը կ՚ըլլայ այնպէս ինչպէս որ մենք ենք։ Ան կ՚ունենայ մե՛ր բնութիւնը, կ՚ու…նենայ մե՛ր մտածումներուն ընդարձակութիւնը եւ մե՛ր հոգիին գոյնը։

— 252 —

«Վայելելու համար պէտք է ճանչնալ. պէտք է ճանչնալ ոչ թէ վայելքները, այլ նորէն մեր անձը։ Մարդ էակը կարող է ոչ միայն իրարմէ զանազանել գեղեցիկ մարմին մը տգեղէն, բարի արարք մը չարէն, այլ նաեւ բնութիւնը ունի երեւակայելու բարին, գեղեցիկը, ազնուականը։ Եւ բնականաբար, երբ կ՚ուզէ գոհացում տալ իր ըղձանքներուն, լաւագոյնին է որ կը ձգտի, ա…ռանց գիտնալու թէ գեղեցիկ հոգի մը վայելելու համար պէտք է գեղեցկացած ըլլալ, ազնուա…կան կեանք մը գնահատելու համար պէտք է նոյն բարձունքին հասած ըլլալ, եւ նոյն բար…ձունքին հասնելու համար պէտք է ճանչնալ ինքզինքը։

«Տիրանալու համար պէտք է տալ։ Կ՚ու…զենք սիրուիլ բարձրագոյն սիրով մը, կ՚ուզենք ունենալ անձնուէր եւ անշահախնդիր բարեկամ…ներ, կ՚ուզենք որ օրերը մեզ բարիք բերեն եւ ձախորդութեան առջեւ ճակատագիրը միայն կ՚անիծենք։ Իրականին մէջ մե՛նք է որ չենք գիտեր բարձրագոյն սիրով մը սիրել, անձնուէր եւ անշահախնդիր բարեկամ ըլլալ ու օրերուն բարութեանը ժպտիլ։ Մեծագոյն ճշմարտութիւնը, գերագոյն իրողութիւնը մեր անձն է. ամէն ինչ անկէ է որ կը սկսի։ Նախ մե՛նք պէտք է որ ընդա…ռաջ երթանք ամէն բանի, նախ մե՛նք պէտք է տանք, բայց տալու համար անհրաժեշտ է որ տէրը ըլլանք մեր հոգիին։

«Տէ՛րը ըլլալ հոգիին, պատե՛լ միսը, նեղ…քել նեղ պատեանը մարմինը գերանցնել, ֆի…զիքականին գործունէութեան դաշտը անդրանց…նիլ, բարձրանալ վե՛ր, վե՛ր որպէսզի մեր ակ…նարկը ըլլայ լայն, ընդարձակ, վճիտ, եւ որպէս…զի դեռ ան ըլլայ երջանիկ, խայտացող, հրճ…ուանքով լի։

Ասկէ զատ շարժման մէջ դրուած են Անդրյորդանանի ուժերէն հետեւակազօրքի չորս վաշտ եւ երկու գումարտակ, հրասայլեր եւ հրետանի։

ՄԵԾ ՑՈՅՑ ՄԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 27 օգոստոս.— Այսօր 20,000 Արաբներ ցոյց կատարեցին Դամասկոսի մէջ, ի նպաստ Պաղեստինի Արաբներուն։ Ֆրանսական զինուորներ ղրկուեցան հրէական թաղը պաշտպանելու համար։ Մինչեւ հիմա ոեւէ միջադէպ չպատահեցաւ։

Դամասկոսի բոլոր շուկաները դեռ փակ կը մնան։ Ֆրանսական իշխանութիւնները ամէն միջոց ձեռք առած են՝ կարգը պահպանելու համար։ Հրեաները սարսափի մատնուած են։

ՆԱՊԼՈՒՍԻ ՑԵՂԱԽՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻՆ

Նապլուսէն (Երուսաղէմէն 33 մղոն դէպի հիւսիս) հասած լուրերու համաձայն, քաղաքին մէջ մեծ գրգռութիւն կը տիրէ։ Այդ շրջանի բազմաթիւ նշանաւոր ցեղախումբերը կը կեդրոնանան քաղաքին մէջ։ Նապլուսի, Թուլքէրէմի, Ճէնինի եւ Ղուրի երեւելիները խորհրդակցութենէ մը վերջ պատրաստեցին պահանջներու ցանկ մը՝ Անգլիացիներուն ներկայացնելու համար։ Արաբները կը պահանջեն ջնջել Պալֆըրի 1917ի ծանօթ յայտարարութիւնը, որուն հիման վրայ էր Անգլիա ստանձնեց Պաղեստինի հոգատարութիւնը եւ Հրեաներուն տուաւ անոնց յետպատերազմեան իրաւունքները։

ՀՆԴԻԿՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Պոմպէյէն կը հեռագրեն.— Լահորի, Տէլհիի եւ Պոմպէյի իսլամական թերթերը կը հրատարակեն բողոքագիր մը հոգատար պետութեան դէմ, որ կը նպաստաւորէ «Հրեաներու ծիծաղելի պահանջները»։ Հնդիկները կ'ըսեն թէ անգլիական կառավարութեան հրէասէր քաղաքականութիւնը մեծ զայրոյթ առաջ բերած է իսլամ երկիրներուն մէջ։

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր 61 Արաբներ լեռներէն իջնելով կտրեցին Երուսաղէմ-Եաֆա հեռագրաթելը եւ կրկին լեռ բարձրացան։

Անգլիական օդանաւեր կը սաւառնին շարունակ Երուսաղէմի եւ շրջակայ գիւղերուն վերեւ, գնդացիրի կրակ բանալով բազմութիւններու վրայ։

Եգիպտական հիւպատոս Ապտին պէյ եւ քարտուղարը Երուսաղէմի պարիսպներէն դուրս ինքնաշարժով կը պտտէին, երբ խումբ մը Արաբներ կրակ բացին անոնց վրայ եւ քարեր նետեցին, առանց ոեւէ վնաս հասցնելու։ Եգիպտական հիւպատոսարանը խիստ հսկողութեան տակ առնուեցաւ։

Երբ զրահապատ ինքնաշարժներ եւ սուինաւոր անգլիացի զինուորներ պահակ կը պտտէին Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ, ամայի փողոցի մը մէջ բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ։

Լուրի մը համաձայն, որ չէ հաստատուած պաշտօնական աղբիւրէ, Երուսաղէմի արուարձան Մոցայի մէջ Հրեաներու ընդհանուր ջարդ տեղի ունեցած է, Արաբները ողջ ողջ այրած են եօթը Հրեաներ, չարչարանքներով սպաննած են կիներ ու երախաներ։

ՖՐԱՆՍ. ՄԱՐՏԱՆԱՒ ՄԸ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԻԱ

Պաղեստինի խռովութիւններուն առթիւ Ֆրանսայի ծովային նախարար Ժորժ Լէյկ՝ վարչապետ Պրիանի հետ համախորհուրդ Թուլոնէն դէպի Պէյրութ ճամբայ հանեց «Լա Մոթ-Փիքէ» զրահապատ յածանաւը։ Սուրիոյ ջուրերուն մէջ սահմանափակ թիւով ֆրանսական նաւային ուժեր միայն կան, հրամանին տակ դեր-ծովակալ Լօրանի, որ Պէյրութ կը նստի։ Պէյրութի առջեւ խարսխած են «Լիէվէն» եւ «Պաքքարա» ազդաբար-թորփիլանաւերը։

2000 ԱՐԱԲՆԵՐ ԿԸ ՔԱԼԵՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎՐԱՅ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 28 օգոստ.— Երկու հազար Արաբներ եւ Տիւրզիներ կը յառաջանան դէպի Երուսաղէմ։ Մեծ արիւնահեղութիւն տեղի ունեցաւ Հայֆայի մէջ, ուր բազմաթիւ Հրեաներ եւ Արաբներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են։ Անգլիական ծովային հետեւակազօրքը կրակ բացաւ խռովարարներուն վրայ։ Ամերիկեան հիւպատոսը միջոցներ ձեռք առաւ փրկելու համար մանուկներու գիւղը, ուր կը գտնուէին Ուկրայնայէն գաղթած բազմաթիւ մանուկներ։ Հայֆայի մէջ հրէական խանութները կողոպտուեցան։

Այն Արաբները որոնք ցարդ իրենց տան մէջ Հրեաներ կը պահէին, հիմա կը ստիպեն զանոնք հեռանալ, վախնալով որ փոխ-վրէժի կ'ենթարկուին մոլեռանդ Արաբներու կողմէ։ Պէտէվիներ անցան Յորդանանը եւ մտան Պաղեստին։

Վերջին լուրերու համաձայն, ամբողջ Պաղեստինի զոհերուն ցուցակն է հետեւեալը.— 46 իսլամ, 93 հրեայ եւ 4 քրիստոնեայ սպաննուած. 118 իսլամ, 269 հրեայ եւ 39 քրիստոնեայ վիրաւորուած։

Ֆրանսաթուրք առեւտրական դաշնագիր

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու մասին բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են։

Երկուշաբթի իրիկուն Պոլսէն օդանաւով Փարիզ հասաւ ֆրանսական դեսպանատան պաշտօնեաներէն մէկը, միասին բերելով բանակցութեանց վերջին մանրամասնութիւնները։

Թուրքեւյոյն առեւտուրը

Աթէնքի թուրք գործակատարը արտաքին նախարար Միխալաքոփուլոսի մօտ երթալով ըսաւ անոր թէ Թուրքիա Յունաստանի դէմ չպիտի գործադրէ մաքսային նոր սակացոյցը։

Երբ առկախ խնդիրները կարգադրուին, առեւտրական դաշնագիր մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։

Եգիպտոսի նոր վարչաձեւը

Եգիպտոսի վարչապետ Մահմուտ փաշա Գահիրէ վերադառնալով, շաբաթ օր ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտնեց թէ ոեւէ որոշում չէ տրուած դեռ երեսփոխանական նոր ընտրութեանց համար։ Այս յայտարարութիւնը շատ պաղ տպաւորութիւն առաջ բերաւ ունկնդիրներուն մէջ, որոնք «կեցցէ Սահմանադրութիւնը» պոռացին։

ԲԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 2ին, 191 Cours Lafayette, LYON

Գրադարանս ունի ամէն կարգի հրատարակութիւններ, գրական, վիպական, թատերական եւայլն, որ տրամադրելի են Լիոնի հայ երկսեռ ընթերցասէրներուն։

Բաց է Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները ժամը 7.30էն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Իսի լէ Մուլինոյի Մշոյի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը խօսի՝ ընկ. Լորիս Պոլոեան՝ Գէորգ Զավուշի, Կորիւնի, Եղոյի եւ Արշակ Պոլոեանի մասին։

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet Հաճի Մկրի սրճարանը։ Նիւթ՝ «Գործնակա՞ն թէ գաղափարական պայքար»։

Շավիլի Արղութեան խումբը ստիպողաբար բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները այս կիրակի իրիկուն ժամը 9ին 28 Rue Anatole France, Մոնփառնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը։ Բացակայ ընկերները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ԳԱԻԱՌ

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Rue de la République Գրադարան Ընթերցարանը։

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը՝ վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Ներկայանալ անդամատետրով եւ ինքնութեան թուղթերով։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՏ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նահը էլ Օմարի վասպուրականցի տարագիրներուն Մուսուլի Սիլվանի գաւառը փոխադրութեան առթիւ Մարսէյլի մէջ բացուած հանգանակութեան մասնակցողներու ցանկը.

Պ. Պ. Յ. Նիկողոսեան 100, Ե. Հէրօեան 30, Հ. Միրզոեան 30, Ա. Շահպալեան 100, Ս. Գազանճեան 100, Ն. Խաչատուրեան 50, Բատալ Շառոեան 100՝ Պ. Ալօեան 20, Ա. Կամբոեան 20, Վ. Շաղիկեան 50, Մ. Գրիգորեան 20, Տ. Մարգարեան 20, Յ. Զօրպաճեան 20, Վ. Յովհաննէսեան 50 ֆր.։ Գումար 720 ֆրանք։

Յանձնախումբի ատենադպիր
Յովհ. Պանըրկեան

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տ. Տ. Հայրենակցական միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 131 Rue Faub. du Templeի սրճարանը։ Մեթրօ՝ Պէլվիլ։ Կը զեկուցանէ՝ Ամերիկայէն նոր եկած հայրենակից Ալեքսան Շահմուրատեան։ Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Հայրենակցական միութեան վարչութեան անդամներու մօտ։ G. Miroian 6 Rue Blanqui Paris (13e), Loris Poloyan, 56 Ave. du Bas Meudon, Issy les Moulineaux (Séine). A. Assadourian, 4 Rue Louis Bonnet Paris (11e)։

ՅԱՌԴԳՈՂ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Սալ Վոլթէրի մէջ (Օտէոնի թատրոնին դիմաց)։ Օրակարգ.— 1. Վարչութեան պատրաստած նախագիծերուն քննութիւնը, 2. Ծրագիր-կանոնագիրի վերամշակութիւնը։

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան դասախօսական ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼԻՈՆԻ Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնաբնակ Խարբերդ նահանգին պատկանող բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միութիւնը իր Գ. տարեդարձի առթիւ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին 105 Rue Servient սրճարանը։

ՍԱԿԱՐԱՆ

28 Օգոստոս 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ			Ֆր.
Սթերլին,		L. St.	123.86
Տոլար,		Dollar	25.55
Մարք	100	Mark	608.50
Թրք. Թղթ.		L. Trq.	12.32
Թրք. ոսկի	»	or	106.90
Մէճիտիէ		Médjidié	8.75
Լէվա 100		Léva	18.62
Տրախմի	»	Drachme	33.10
Լիր	»	Lire	133.60
Պելժ. ֆր.	»	Fr. Belge	71.10
Զուից.	»	Fr. Suisse	491.75
Լէյ	»	Leï	15.20

ԱՐԺԵԹՂԹ			
Եգ. քր. ֆոնս.	I	Cr. Fonc. Eg.	2260.—
»	II	»	1665.—
»	III	»	1650.—
Թուրքիոյ երկաթ.		Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

EMPIRE Միացեալ-Հօլ՝ 37 Av. Wagram

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration — Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929 — 30 AOUT 1929

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1046 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՈՒԽՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

Ըմբռնելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղութին մասնաւոր արժէքը, մեր թերթը կարելի եղածին լայն տեղ կուտայ անոր անցուդարձերուն։

Կ'օգտուինք ոչ միայն մեր մասնաւոր թղթակիցներէն եւ աշխատակիցներէն, այլեւ ուրիշ թերթերէ, ամէն անգամ որ կարեւոր խնդիր մը կը յուզեն։

Այսպէս, օգոստոս 27ին ամփոփեր էինք չէզոք օրկանի մը, Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ին մէկ խմբագրականը, որ սեւ գոյներով կը նկարագրէր բարքերու անկումը,— թրքախօսութիւն, մատնութիւն եւն։ Եզրակացութիւնը — «Պէտք է համազգային եւ համախումբ գործունէութիւն, կանխելու համար աւելի վատը»։

Յաջորդը օրը, կը ներկայացնէինք Պէյրութի «Ազդակ»ին մէկ խմբագրականը, որ շեշտելով «մարդու պակասը», դիտել կուտար՝

— «Աւելորդ է երկարել չարքը մեր ցաւերուն. բոլորովին յքուած եւ յուսահատ վիճակ մը կը ներկայացնեն մեր ազգային գործերը։ Ճեշտենք միայն թէ՝ ցարդ այս գաղութը չկրցաւ ծնունդ տալ անհատի մը կամ անհատներու, որ կարենայ տեղացիներու եւ իշխանութեանց հետ յարաբերական բարւոք աշխատանքներ կատարել»։

Եւ յետոյ սա լեղի խօսքերը՝ Փարիզի հասցէին.

— «Մենք Փարիզի մէջ ունինք մարդիկ որոնց ներկայութիւնը մեզ յոյս եւ խանդավառութիւն կրնայ պատճառել մեր գաղութին եւ վերցնել բոլոր տարակարծութիւնները։ Եւ եթէ Փարիզի մեր ազգային ղեկավարները կարենան համաձայնաբար քանի մը ձեռնհաս եւ իրաւասու գործիչներով օժտել այս գաղութը, հրաշքներ կրնան գործուիլ։

... «Մարդ ղրկեցէք Սուրիա եւ Լիբանան, փոխանակ հեռուէն հեռու ուղղութիւն եւ խրատ տալու»։

Առաջին անգամ չէ որ կը լսենք այս եղանակը։ Ու չենք զարմանար տիրող դառնութեան համար։ Չէ՞ որ մենք ալ, չորս տարիէ ի վեր, կը գրենք ու կը պոռանք, թէ իր բախտին ձգուած է այս բազմահայ, կենսունակ եւ համախումբ գաղութը։ Որքան աշխատանք թափուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, առանց աւելորդ աղմուկի եւ անխորհուրդ շարժուձեւերու, այնքան լաւ։ Գաղթականներու տեղաւորում, դպրոց, մշակոյթ, տնտեսական եւ համագործակցական ձեռնարկներ, հող և արօր, — այս բոլորը թանկագին արժէքներ են եւ ինչ որ կատարուի այս ուղղութեամբ, օրհնութիւն է հարիւր հազարնոց համրանքին, հետեւաբար ամբողջ հայ ժողովուրդին համար։ Նոյնիսկ անոր հայրենիքին համար։ Եւ ինչքան լաւ տարրեր, մտքի եւ սրտի տէր մարդիկ տեղաւորուին այդ հողին վրայ, այնքան կը դիւրանան աշխատանքները։

Բայց,— ուրիշ անգամ ալ դիտել տուած ենք— ի զո՞ւր խեղճ կը ձեւանան մեր ընկերները կամ ուրիշներ։ Եւ ի զուր հրաշքներ կը սպասեն սա շքեղաշուք այլ սնամէջ Փարիզէն։

Մանաւանդ, եկած է ժամանակը, որ ամէն յոյս կտրեն կարգ մը տիտղոսաւոր անուններէ։

Օրինակ, մեզի համար հանելուկ է որ, բժիշկներով, փաստաբաններով, գոյնզգոյն մտաւորականներով օժտուած այդ գաղութին մէջ, մէկ մարդ չգտնուի, տեղական իշխանութեանց հետ կապ հաստատելու, եւ կարելի եղած բարիքը ստանալու համար։

Եթէ չունին այդ ձեռնհաս մարդը, կամ եթէ այդ մարդը հպատակ ըլլալով հանդերձ, չի կրնար տանիլ պահանջուած գործը, միամտութիւն է կարծել թէ դուրսէն եկած սուրբը աւելի բան մը պիտի կրնայ ընել։ Այդ մարդը ոչ պետական հանգամանք կրնայ ունենալ, ոչ ալ պաշտօնապէս իրաւական դիրք, որպէսզի հանգամանք մը աւելի արժեցնէ։ Եւ ինչո՞ւ կ'ուզեն որ դուրսէն մէկը վարէ գիրենք, փոխանակ իրենք իրենց հայեցողութեամբ եւ աշխատութեամբ վարելու։

Այս հարցին մէջ, տեղացիներու կատարեալ ապիկարութիւնն է որ երեւան կուգայ։ Այն մտաւորականները որոնց ակնարկեցինք, եթէ քիչ մը միտք յոգնեցնեն, ոչ միայն կրնան կարգադրել կառավարութեան հետ յարաբերելու խնդիրը, այլեւ սերտ կապ հաստատել տեղացի մտաւորականութեան, մամուլին եւ ուրիշ վարիչ շրջանակներու հետ։ Պահանջ մը որ բաց կը մնայ մինչեւ այսօր։

Ինչով կ'արդարացնեն այդ բացը, որ հրաշքի կարօտ չէ, այլ պարզ աշխատանքի։ Այստեղ, գաւառներուն մէջ, քիչ-շատ ֆրանսերէն գիտցող երիտասարդներ ունինք, որոնք նոյն պահանջները կը հոգան, առանց Փարիզին կարօտը քաշելու։ Իսկ Պէյրութի երկու համալսարանները սերունդ կ'արտադրեն տարիներէ ի վեր, եթէ չյիշենք դուրսէն Սուրիա հաստատուած ուժերը։

Ուրեմն, այս կէտին մէջ, Փարիզէն մարդ ղրկելու անհրաժեշտութիւն չկայ։

Բայց Փարիզը պէ՛տք է ղրկէ պիտանի մարդիկ։ Ո՛րքան շատ, այնքան լաւ։ Եւ ոչ միայն Փարիզը, այլ եւ Ամերիկան։

Օրինակ, ունինք երիտասարդ ուժեր, որոնք սեւ աշխատանքներու մէջ կը մաշին օրն ի բուն, ապրուստի համար։ Շատ-շատերը բարձրագոյն կրթութիւն ստացած են, որ բանի չի ծառայեր այս միջազգային լաբիւրինթոսին մէջ, եւ ուշկանուխ տեղի կուտայ գործաւորական շապիկին։

Ինչո՞ւ այս տարրերը չերթան Սուրիա, Լիբանան եւ դեռ ուրիշ խոնարհ գաղութներ, ինչպէս, ժամանակին, Անատոլուի խորերը կ'երթային Ժընեւէն, Մոսկուայէն, Փարիզէն կամ Պոլսէն։ Իսկապէս այս տարրն է որ օրհնութիւն պիտի դառնայ իր հաւատաւոր աշխատանքովը, և ոչ թէ այս կամ այն շուքը կամ անցորդը։

Բրքրենք, տակաւին, ծուռն ու շիտակը։

Շ.

МАМОՒԼ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՒԱ՞ՏՔ ԹԷ ԿԵՂԾԻՔ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը գրէ «Համբերութեան պէտքը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 օգոստ.)

— «Անշուշտ, ներկայ Հայաստանի մէջ տիրող դրութեան, կատարուած գործերուն մէջ կան բաներ, որոնց հետ հաշտ չենք՝ զգացումով ու գաղափարով։ Ազատական, լայնախոհ փոփոխութիւններ պէտք են ու կարեւոր, Հայաստանի վարիչներուն մտածումներուն ու խորհուրդներուն եւ վարչական ըմբռնումներուն մէջ։ Միւս կողմէն, տարակոյս չկայ թէ ներկայ Հայաստանն է ու կրնայ ըլլալ միայն, նոյն իսկ այսօրուան կառավարողներու կամքէն անկախ, կորիզն ու խարիսխը Հայ պետութեան եւ Հայ ժողովուրդին քաղաքական զարգացման։ Իրողութիւն է նաեւ որ այդ զարգացման համար ամէնէն նպաստաւոր պայմանները կ'ընծայէ Հայաստանի անդամակցութիւնը Անդրկովկասեան Հանրապետութեան ու Խորհրդային Հանրապետութեանց Միութեան, որու շնորհիւ մեր Հայրենիքը կը վայելէ ապահովութիւն ու կը գտնէ անհրաժեշտ միջոցները իր տնտեսական շինութեան ու բարգաւաճման համար։ Դարձեալ իրողութիւն է որ Հայաստան կը շինուի ու կը վերականգնի տնտեսապէս, այնպիսի թափով ու խելացութեամբ, որքան չէ եղած թերեւս դարերէ ի վեր, եւ հայ ժողովուրդն ալ կ'աճի այնպիսի համեմատութեամբ, որուն նմանը չկայ քաղաքակիրթ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ։ Ներկայ կացութիւնը, հետեւաբար, այնքան աղէտներէ եւ յուսախաբութիւններէ յետոյ, աննախընթաց պատեհութիւն մըն է հայութեան համար, եւ հայ հայրենասէրներէ ուրիշ բան չի պահանջուիր, ոչ բարձր քաղաքականութիւն, ոչ մարտական քաջութիւն, եւ ոչ այլ ինչ, բայց եթէ *զօրացնել, զօրացնել, միշտ եւ անընդհատ զօրացնել* ներկայ Հայաստանը, վստահ ըլլալով որ թիւով աճած, տնտեսապէս ուժաւորուած եւ մշակոյթով բարձրացած Հայութիւնը կրնայ իր ճամբան գտնել ու իր տեղը ապահովել արեւին տակ։

Կրնայ ենթադրուիլ որ Հայաստանի խորհրդային վարիչներն ու հայ ազգասէրները տարբերին իրարմէ իրենց տեսութեանց ու նպատակներուն մէջ, բայց յայտնապէս անոնք համաձայն են Հայաստանի ներկայ քաղաքական դրութեան, շինութեան ու տնտեսական զօրացման վերաբերեալ խնդիրներու մէջ, եւ կրնան գործակցիլ այդ ուղղութեամբ։ Շատ բաներ կան որոնց մասին անտեղի ու աւելորդ է այսօր վիճիլ։ Ժամանակն է փորձառութիւնն է որ վերջին վճիռը պիտի տան, եւ այդ վճռին առջեւ ստիպուած պիտի խոնարհի ամէն ոք.»

ՅՈՒԼԻՍԻ ընթացքին Պոլսոյ նաւահանգիստը հանդիպած են 214 շոգենաւեր, որոնց 131ը թրքական դրօշով, 26ը իտալական, 30ը ռումանական եւ 27ը ռուսական։

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ երեւան հանուած են երկու նախակրթարաններ, ուր դասաւանդութիւնը արաբական տառերով կը կատարուէր։ Այդ դպրոցները փակուած են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Սնոտըննե վերջ Շրջզջմաճ

Լահէյի համաձայնութեան մասին ստացուած վերջին տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ պատժական գիշերուան Նիստին մէջ, Անգլիա յաջողած է ստանալ իր պահանջներուն 100ին 90ը եւ ոչ թէ 100ին 75ը, ինչպէս կը հաղորդէին առաջին հեռագիրները։ Տեղական թերթիմըհամաձայն, Ֆրանսա ստանձնած է զոհողութեանց մեծագոյն բաժինը՝ 100ին 60, մինչ Պելճիքա, Իտալիա եւ Ճափոն միասին զոհած են 100ին 30ը։

Միայն Գերմանիա է որ չէ վաւերացուցած նոր համաձայնութիւնը, որովհետեւ կը պահանջէ Հռենոսիոյ պարպումը եւ կը պնդէ որ սեպտ. 1էն սկսեալ Գերմանիա ո՛չ մէկ ֆէննիկ պիտի ծախսէ գրաւման բանակներուն համար։ Ներկայիս Գերմանիա ամսական 14 միլիոն մարք կը ծախսէ դաշնակից բանակները պահելու համար, մինչ Եընկի ծրագիրը կը տրամադրէ որ Հռենոսը պիտի պարպուի, անմիջապէս որ այդ ծրագիրը սկսի գործադրութեան դրուիլ։

Սնոտըն, որ այժմ գոհ է, Պրիանի եւ Շէրոնի հետ պաշտպանեց ֆրանսական տեսակէտը։

Շթրէզէման կը պնդէ գերմանական տեսակէտին վրայ եւ յոյս կայ որ կարգադրութեան մը յանգին, առանց նոր տագնապ մը առաջ բերելու։

Անգլիացիները կը պատրաստուին յաղթական ընդունելութիւն մը ընել իրենց «Երկաթէ Նախարար»ին՝ Ֆիլիփ Սնոտընի։ Նման ընդունելութիւն մը եղած էր Տիզրայէլիի, երբ Պերլինէն վերադարձաւ՝ «Պատուաւոր հաշտութիւն»ով։

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ՏԱՐՐԵՐԸ ՀԱՄԵՐԱՇԽ ԵՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 28 օգոստոս.— Այս առաւօտ կանուխ Պէյրութի մէջ կազմուեցան իսլամներէ, քրիստոնեաներէ եւ Հրեաներէ բաղկացած խմբակներ, որոնք պատուիրակութեան ձեւով ներկայացան Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահին, որուն յայտարարեցին թէ իրենք կատարելապէս համերաշխ են իրարու հետ ու ցաւ յայտնեցին Պաղեստինի մէջ պատահածներուն համար։

Խանութները փակուած են Պէյրութի մէջ, ուր կատարեալ խաղաղութիւն կը տիրէ։ Պաղեստինէն հասած այն լուրը թէ 600 հոգի սպաննուած է, մեծ յուզում առաջ բերաւ։

Տասը հազար քրիստոնեաներ, իսլամներ եւ Հրեաներ մասնակցեցան Պէյրութի մէջ կատարուած մեծ ցոյցի մը, ապացուցանելու համար թէ զանազան ցեղերու եւ կրօնքներու պատկանող Պէյրութցիները սիրով կ'ապրին իրարու հետ։ Ցարանուանութեանց պետերուն առաջարկով, հեռագիր մը ղրկուեցաւ Ֆրանսայի հանրապետութեան Նախագահ Տումէրկի, հաստատելու համար իրենց կատարեալ համերաշխութիւնը, բայց միաժամանակ ըսելու համար որ իրենք բոլորն ալ հակառակ են սիոնական շարժումին։ Ցուցարարները կը կրէին նշանատախտակներ՝ «Պաղեստինը Արաբներուն» վերտառութեամբ։

Անգլիացիներու տուները զինուորական հսկողութեան տակ առնուած են։ Պէյրութ հասաւ իտալական «Թրիէսթէ» յածանաւը։

Դամասկոսի մէջ մօտ 5000 Արաբներ թափօր կազմած շրջեցան քաղաքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ, համակրութիւն յայտնելու համար Պաղեստինի իրենց կրօնակիցներուն։ Ցուցարարները մասնաւորապէս կանգ առին անգլիական հիւպատոսարանին եւ Հիճազի ներկայացուցչութեան առջեւ։

Կարեւոր միջադէպ մը չպատահեցաւ։ Քանի մը ոստիկան եւ երկու Արաբներ վիրաւորուեցան։ Հրէական թաղը կը պահպանեն ֆրանսացի զինուորներ եւ հրասայլեր։

Համայի մէջ ալ խանութները փակուեցան։

ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ խռովութիւնները կը ծաւալին ամբողջ Յուդայի երկրին, Էմէքի եւ Գալիլիոյ մէկ մասին մէջ։ Անկարգութիւնները վերսկսան Երուսաղէմի մէջ, ուր երեքշաբթի օր հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ։ Կացութիւնը ծանր է։ Տասներկու պահակներ գիշեր ցորեկ կը հսկեն մեծ միւֆթիի բնակարանին առջեւ։ Երուսաղէմի ֆրանսական հիւպատոսին վրայ զէնք պարպեցին Հրեաները, առանց սակայն ոեւէ վնաս հասցնելու անոր։

Գաղթային Նախարարութեան պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ մահը Պաղեստինի երկաթուղիներու քննիչ Սայքսի, որ կիրակի օր վիրաւորուած էր Հայֆայի մէջ։

Երեքշաբթի ամբողջ օրը Երուսաղէմի մէջ խուճապ կար, Արաբներու կողմէ Հրեաներուն դէմ կատարուած յարձակումներուն հետեւանքով։

Անդրյորդանանէն եկած ճամբորդներ կը պատմեն թէ կացութիւնը շատ ծանր է այնտեղ։

Միւս կողմէ արաբ ցեղախումբեր կը համախմբուին Պիրի Սէպայի մէջ՝ քալելու համար Քեբրոնի վրայ։

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ ՀԱՅՖԱՅԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը շատ ծանր է Հայֆայի մէջ, ուր պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ։ Հրեաներու տուները այրուեցան եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

ՏԷՍԻՆ, 27 օգոստ. (Սեփ. Թղթ.) — Եոզկատի գիւղերէն Մանուկ Քէօշկէրեան, Ժոնաժի ջրանցքին մէջ (Ռոն) լողացած ատեն, խեղդուեցաւ, երկուշաբթի կէս օրէն վերջ ժամը 4ին։ Ուրիշներ ալ կը լողային կամ կը դիտէին, ինչպէս եւ իր կրտսեր եղբայրը, բայց չկրցան օգնութեան հասնիլ։ Դիակը կը կորսուի ջուրին մէջ։ Յետոյ նաւակով կը հասնին եւ մէկ ժամ վերջը մարմինը կը բռնեն ձուկ որսալու ցանցով մը եւ կը փոխադրեն քաղաքապետարան, ուր բժիշկը կը հաստատէ մահը։

Դժբախտ Մանուկը 22-23 տարեկան էր եւ իրմէ երկու տարու պզտիկ եղբայր մը ունի։ Այս գետին մէջ շարունակ արկածներ կը պատահին, եւ սակայն մեր հայրենակիցները մեծով պզտիկով գետեզերքէն չեն բաժնուիր։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սոֆիայէն կը հաղորդեն որ հեղեղանման անձրեւներ կը տեղան ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ, բացի Սեւ Ծովու եզերքէն։ Մինչեւ հիմա տասնեակ մը զոհեր կան, մանաւանդ Բատոմիրի շրջանին մէջ։ Հեղեղները աւերեցին Բատոմիրի եւ Քէօսթէնտիլի շրջանները։ Բազմաթիւ տուներ փլան եւ արջառը խեղդուեցաւ։ Արտերը տեղ տեղ ամբողջովին փճացած են։ Կառավարութիւնն ու Կարմիր Խաչը օգնութեան կը փութան աղէտեալներուն։

⁂ Եուկոսլաւիոյ մէջ ալ անընդհատ տեղացող անձրեւները մեծ հեղեղներ առաջ բերին։ Սկիւպի մէջ փլան մօտ 800 տուներ, մեծ մասը Թրքական թաղին մէջ, ուր տուներըէր շինուած են հողէ աղիւսներէ։ Նիշի մէջ հեղեղը աւելի սաստիկ էրեւ քշեց տարաւ քանի մը մարդիկ։ Քնյաժեվաքի մէջ ամբողջ քաղաքը ողողուեցաւ եւ մօտ 400 տուներ քանդուեցան։

Անձրեւները կը շարունակեն հիւսիսային նահանգներուն մէջ։ Երթեւեկը քանի մը ժամուան համար դադրեցաւ գլխաւոր երկաթուղիին վրայ՝ Պելկրատի եւ Նովիզատի միջեւ, իսկ Պելկրատէն դէպի Քոսովա-Միթրովիցա շինուած նոր երկաթուղին, որուն բացումը պիտի կատարուէր գալ ամիս, այնքան վնասուեցաւ, որ քանի մը ամիս պէտք պիտի ըլլայ նորոգելու համար։

Հունձքերը տուժեցին ամէն կողմ եւ վախեր կան որ եթէ անձրեւը շարունակուի, Դանուբի թումբերը պիտի ճեղքուին եւ իրական աղէտ մը առաջ պիտի գայ։ Ցարդ հաշուուած կորուստները կը հասնին 50 միլիոն տինարի (մօտ 182,000 ոսկիի)։ Ալեքսանդր Թագաւորը իր անձնականէն 100,000 տինար նուիրեց Սկիւպի աղէտեալներուն։

⁂ Նոյնպէս Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Սէրէզի մէջ գաղթականական երկու թաղեր ջուրերու տակ մնացին։ Սթրումա գետը յորդելով դաշտերը ողողեց։ Երկու գիւղացիներ խեղդուեցան։

ԹՈՒՐՔ կիներու Միութիւնը ասկէ առաջ խնդրագրով դիմած էր Պոլսոյ կուսակալութեան, առաջարկելով որ կիներէն ալ ոստիկան առնուի։ Ընթացք չէ տրուած այս դիմումին։

ՌՈՍՏՈՄԹՕՅԻ եւ Միւրէֆթէի կողմերը հանքածուխ եւ քարիւղ գտնուած է։

ԵՐԵՔ ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ՁՈՐ ՓԱՍՏԵՐՈՎ)

Բոլշեւիկ իշխանութեան գործած ցանցերի մէջ այսօր 130 միլիոննոց ռուսական եւ այլ զանազան ազգութիւնները տառապում, տանջւում են մինչեւ ուղն ու ծուծը, քամւում ու կենդանի կմախք դառնում։

Ընթերցողների ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում,— գրածներս ոչ թէ շինծու յերիւրանքներ եւ պատմութիւններ են, այլ իրական փաստեր, որոնց ստորեւ պիտի բերեմ յականէ յանուանէ եւ ճշգրիտ թուականներով.—

1927 թւի գարնանը արտասահմանից երեք բանւորներ՝ Խաչատուր Կիրակոսեան 36 տարեկան, պարսկահպատակ, Կարապետ աղա (Արաբկիրցի) 45 տարեկան, ամերիկան հպատակ եւ Ցաբէթ Աստուրեան, 40 տարեկան, պարսկահպատակ, (Պոլսից եկած), մեկնում են Հայաստան։

Խաչատուր Կիրակոսեանը եւ Կարապետ աղան 15 տարի Ամերիկայում բանւորական կեանք ապրելէ յետոյ, որոշում են գնալ Հայաստան ու օգտակար լինել ճնշուած հայ աշխատաւորութեան։

Խաչատուր Կիրակոսեանը ապագայի վառ յոյսերով Ամերիկայում գնում է երեք հատ կերպասեղէն գործելու մեքենաներ եւ անմիջապէս մեկնում է։ Լէնինականի կայարանը հասնելուն պէս, մեքենաները իշխանութեան կողմից բռնագրաււելով տարւում է այնտեղի «Տէքստիլ» գործարան։ Մարդը ի տես այդ արարքին մնում է ապշած, ի՞նչ բարոյական իրաւունքով, իմ սեփականութիւնս խլում են... Այդ առթիւ իր մի շարք դիմումները մնում են անհետեւանք։ Յուսահատուած գալիս է Երեւան եւ ուղղակի դիմում Պարսից հիւպատոսին, որպէս պարսկահպատակի եւ խնդրում որ իր իրաւունքները պաշտպանէ։ Հիւպատոսը մակագրելով յանձնեց ինձ, որպէս հիւպատոսարանի իրաւ. խորհրդատու, ես էլ իմ հերթին դիմեցի համապատասխան միջոցների։ Այդ բանը իմանում է «ամենակարող» չեկան։ Խաչատուրին հրաւիրում են այնտեղ եւ զէնքի սպառնալիքների տակ, ստիպում են փոխել պարսկահպատակութիւնը։ Խեղճը սարսափահար կատարում է կարմիր «յեղափոխականների» կամքը։ Հիւպատոսարանի պաշտօնական գրութեանը պատասխանում են.— «որ Խաչատուր Կիրակոսեանը կամաւոր կերպով դիմել է մեզ եւ ընդունել է խորհրդային հպատակութիւնը, հետեւաբար նա համարւում է խորհրդային քաղաքացի, ուստի հիւպատոսարանը իրաւունք չունի մեր ներքին գործերին միջամուխ լինել»։

Խաչատուր Կիրակոսեանը մի խնդրագրով կրկին դիմում է հիւպատոսին, պարզելով գործի էութիւնը։ Չէկիստները այս բանը իմանալով աւելի են կատաղում եւ անմիջապէս բանտարկում։ Համաձայն Հայաստանի բոլշեւիկ իրաւակարգի քրէական օրէնսգրքի 63րդ յօդւածի, առաջադրում են մեղադրանք իբրեւ արտասահմանից եկած լրտեսի, որի պատժի չափը նախատեսւում է 3 տարուց ոչ պակաս բանտարկութիւն, իսկ ծանրացուցիչ հանգամանքներում՝ գնդակահարում։ Խեղճը մօտ մէկ տարի տանջւում է Չէկայի նկուղներում, աղերսում, պաղատում, որ իրեն թոյլ տան հեռանալու խորհրդային սահմաններից, սակայն մերժւում է։ Ի վերջոյ ազատ արձակւում է այն պայմանով, որ մեքենաների խնդիր չյարուցանէ։ Եւ մարդը, զրկւելով նիւթական բոլոր միջոցներից, մատնւելով ծայր թշւառութեան Երեւանի փողոցներում ողորմութիւն էր աղերսում։

Այդ վիճակից դուրս գալու համար, օրինական միջոցների է դիմում, թոյլտւութիւն ստանալու եւ հեռանալու, սակայն ընդմիշտ մերժւում է։ Այդ հանգամանքը ստիպում է ապօրէն ճանապարհով անցնել Պարսկաստան։

1929 թ. մայիսին գալիս է ռուսական Ջուլֆա իր նպատակը իրագործելու համար, բայց չէկիստները հետապնդւում են եւ բռնում. բերում են Նախիջեւանի սահմանապահ ջոկատային բանտը, այն ժամանակ երբ ես որպէս աքսորական կալանքի տակ էի։ Տեսնելով ինձ, առաջին պատեհութեամբ հաց խնդրեց եւ սկսեց պատմել իր դառն դրութիւնը արտասուաթոր աչքերով։ Այդ ողբերգական վիճակը չափազանց վատ ազդեց ինձ վրայ եւ տակաւին չեմ կարող հեռացնել ինձանից։ Երկու օր ապրեցանք միասին եւ օգնեցի իրեն ինչով որ կարող էի։ Երկրորդ օրը նրան տարան դէպի Բագու, որովհետեւ Ադրբէջանի հողին վրայ էր բռնւած եւ ո՞վ գիտէ ինչ հրէշային տանջանքների պիտի ենթարկեն։ Իսկ ինձ բերին եւ յանձնեցին պարսկական սահմանապահ պաշտօնեային։

* * *

Կարապետ աղան եւ Ցաբէթ Աստուրեան, որեւէ գործ ճարելու համար հազար ու մի հիմնարկութեան շէմքը մաշեցին, սակայն մի շարք պատճառներով մերժում ստացան։ Այդ մերժումից յետոյ, որոշում են մասնաւոր գործի ձեռնարկել։

Երեք տարի պայմանաժամով կառավարութիւնից վերցնում են, Երեւանի կուլտուրայի տան կից մի փոս, որ աղբանոցի էր վերածւած։ Սկսում են կառուցանել մի գեղեցիկ ճաշարան՝ պարտէզով, «Փըլթը Շան», եւրոպական ճաշակով, այնպէս, որ Երեւան այդպիսին չէր տեսել։ Ծախս է լինում 30 հազար ռուբլի (15 հազար դոլար)։ Իր կանոնաւորութեամբ ու մաքրութեամբ գերազանցում էր պետական ճաշարաններին։ Այդ բանը կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւելով, միջոցներ ստեղծեցին վերացնելու, եւ ահա միջոց՝ 40 հազար ռուբլի հարկ նշանակեցին։ Դրանով էլ չբաւականացան։ Ուղարկում էին չէկիստ հերոսներին, ուտում խմում եւ դաշնակցական երգեր էին երգում։ Եւ ահա Կարապետին եւ Ցաբէթին հրաւիրում էին Չեկան եւ ազդարարում.

— Ի՞նչ է, հակայեղափոխական վա՞յր էք դարձրել ձեր ճաշարանը։

Մի շարք յերիւրւած մեղադրանքներ փաթաթեցին խեղճերի գլխին եւ փակման պատճառ դարձաւ։ Կարապետը եւ Ցաբէթը հիմք ունենալով պետութեան հետ կնքած պայմանագիրը՝ (3 տարի զերծ պիտի լինի որեւէ տուրքից) մի շարք դիմումներ կատարեցին, սակայն իրաւական պահանջները մնացին «ձայն բարբառոյ յանապատի»։ Հարկային բաժնի ներկայացուցիչը գալիս է եւ ցուցակագրում շէնքը, իր բոլոր կահկարասիքով եւ ժամանակ է տալիս մէկ շաբաթ, վճարելու հարկը։ Կառավարութեան անշուշտ յայտնի էր անոնց կարողութիւնը, որ եղած չեղածը ծախսած էին շէնքի կառուցման եւ գոյքի տւած էին եւ միեւնոյն ժամանակ շատ լաւ գիտէին, որ անկարող էին վճարելու. սակայն իրենց նպատակին հասնելու համար օրինական ձեւ են տալիս եւ ժամանակամիջոցը լրանալուն պէս ճաշարանը աճուրդի է հանւում Երեւանի հրապարակում եւ դեռ պարտք մնացին 10 հազար ռուբլի...

Թերեւս ընթերցողներից շատ միամիտները զարմանքով հարց պիտի տան, թէ ի՛նչպէս կարելի է 15 հազար դոլարի դիմաց 20 հազար դոլար տուրք նշանակել։ Ես կարող եմ փաստացի տւեալներով ապացուցանել կրկնապատիկը, եռապատիկը։ Նոյնիսկ միապետական երկրում չեն տեսնւել այնպիսի հարկեր ինչպիսին գանձւում է խորհրդային «դրախտ»ում։

Աճուրդի պարագային Կարապետ աղան ինչեր ասես, որ չասեց կառավարութեան հասցէին.— Թալանողներ, աւազակներ, խաբեցիք, բերեցիք եւ այս վիճակին մատնեցիք։ Չկարողանալով տանել այս թալանը խեղճը խելագարւեց եւ ինկաւ Երեւանի փողոցները։ Իսկ Հայաստանի վարիչները իրենց լկտի հեգնանքներով ծաղրում էին Պոլսոյ բարբառով.

— Ծօ՛ Կարապետ աղա, Ամերկէն հոս եկար, Փլթը Շան պարտէզ բացիր, անանկ բա՞ն կ՚ըլլար կօր...

Իսկ Ցաբէթը հազիւ պահելով իր հաւասարակշռութիւնը ելք էր որոնում հեռանալ «դրախտից»։ Ու դիմում է վիզա ստանալու, սակայն մերժւում է 10 հազար ռուբլի տուրքի պատճառով։ Եւ խեղճը չորաբեկ հացի կարօտ, իր գոյութիւնը քարշ էր տալիս։ Վեց ամիս հազար ու մէկ դուռ բախելով Պարսից հիւպատոսի միջամտութեան շնորհիւ հազիւ կը յաջողի թոյլտւութիւն ստանալ եւ կ՚անցնի Պարսկաստան։

ՅՈՎՀ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Թաւրիզ

Ի՞ՆՉ Է ՄԵՐ ՈՒԶԱԾԸ

(ՆՈՐԷՆ ՁԷՁՈՔ ՁԱՅՆ ՄԸ)

Չորս հինգ տարի առաջ, երբ Թեմականի կազմութեան խօսքերը կային եւ ամէն տեղէ ներկայացուցիչ կ՚ուզէր Պալաքեան եպիսկ. կոնդակի մը կցուած նամակով, Պերլինի Հայերու ընդհ. ժողովին մէջ հարց դրի թէ ինչո՞ւ այսքան փորձերէ եւ բարեշրջութիւններէ վերջ, դեռ կ՚ուզեն կրօնական անունի եւ սքեմի տակ գործել։ Թէ գաղութներու կազմակերպութիւնը անհրաժեշտ է, եւ սակայն զուտ աշխարհական հիմունքով, ուր կղերը եւ յարանուանութիւնները կրնային իրենց ներկայացուցիչներն ունենալ

Հիմա որ Թեմականը այլեւս պատմութեան անցած է իր դժբախտ ելքով, առանց տարրական օրինականութիւն մը իսկ լրացնելու, գէթ իր լուծուած ըլլալը ընդհ. պատգամաւորական ժողովէ մը ետք յայտնելով կամ իր տեղը ուրիշ գործօն առժամեայ մարմին մը կազմելով, աւելորդ է անդրադառնալ իր սխալներուն։ Միայն ընդգծենք որ սխալ էր երբ կը հաւատայինք Եւրոպայի մէջ ալ հին կարգերու պահպանման, եկեղեցիի եւ պետութեան միացման։ Այն ատեն կ՚ըսուէր թէ եւրոպական պետութիւններու աչքին գէշ չերեւալու համար այսպէս խորհուած է... Մարդիկ իրենք զիրենք Թուրքիա կը կարծէին։ Յետոյ, կաթողիկոսին կոնդակը ցոյց կուտային։ Բայց եւրոպական որեւէ պետութիւն տեղեակ է իր երկրին մէջ ապրող գաղութներու իւրաքանչիւր շարժման, ձգտումներուն եւ նոյնիսկ ներքին կեանքին։ Եւ ի՞նչ կար ծածկելիք։ Ոչ մէկ պետութիւն կրնայ դէմ ըլլալ համայնքներու ներքին կազմակերպութեան եւ ազատամիտ ձգտումներուն, երբ անոնք չեն վնասեր իր շահերուն կամ անոնց հետ ուղղակի կապ չունին։

Կարճ, Թեմականը հիմնովին սխալ էր նախատեսուած Եւրոպայի մէջ, եւ հեռու ազգային լուրջ կազմակերպութիւն մը ըլլալէ, որովհետեւ իր նպատակները քօղարկուած էին։ Եւ այդ քօղարկումը ստիպուած էր անտեսել մանաւանդ հայ բողոքական եւ հայ կաթոլիկ համայնքները։ Իսկ այս կարեւոր կէտը արդէն պէտք էր համոզէր մեզ թէ Թեմականը մեր ուզածը չէր։ «Չըլլա՜լո՞ց» բան էր։

* * *

Ի՞նչ է Համագաղթայինը։ Արդիական պարզ ըմբռնումով, գաղութներու մէջ ապրող Հայերը իրարու հետ կապող, անոնց ընդհանուր շահը, մշակութային, եւ հայրենակցական պահանջը ապահովող միութիւն մը։ Ըսուած է ուրիշ առիթով թէ անկարելի է որ այս տեսակ հաստատութիւն մը դէմ ըլլայ եւ վնասէ մայր երկրի պետական շարժումներուն։ Ընդհակառակն օգտակար միայն կրնայ ըլլալ, երբ օրին մէկը պարագաները մեղմանան եւ ժողովուրդը իբր միաձոյլ եւ միակամ զանգուած մը ներկայացնէ ինքզինքը։ Մինչ այդ՝ գաղութներու եւ հայրենիքի մէջ ապրող բոլոր Հայերու իրերօգնութեան եւ ներքին շաղկապման գործին առաջին օղակները Համագաղթայինն է որ կրնայ նետել։ Գիտնա՛նք վերջապէս, որ քաղաքականապէս նոր հասունցած ժողովուրդ մըն ենք, եւ պէտք ունինք իրար սիրելու եւ կապուելու։ Ամէնէն շատ Հայերուս համար էական է այս, քանի որ մեծով պզտիկով անհատապաշտ ենք, ի ծնէ...

Ու մինչ Թեմականը կրօնական, հետեւաբար եւ զուտ մայր եկեղեցական՝ լուսաւորչական կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլար, առանց մեր ուզելուն, Համագաղթայինը առիթ կը ստեղծէ այդ խտիրն ալ բառնալու պաշտօնապէս։ Ուրեմն, գաղթականներ ենք բոլորս, աւելի կամ պակաս դիրքով, բայց մէկ լեզու, մէկ մշակոյթ եւ զգացում ունինք ազգային տեսակէտով, ձեռք ձեռքի կուտանք, կը կազմակերպուինք, աւելի զօրաւոր ըլլալու համար։ Ազգը ազգ է. կրօնք եւ վարդապետութիւն չեն կրնար շատ բան փոխել ժողովուրդի մը ներքին հոգեբանութենէն։ Ժողովուրդը միշտ նոյնը կը մնայ իր սովորութիւններով եւ մշակոյթով, եթէ դարերու բռնութիւն մը կամ մասնաւոր ծրագրուած ձուլում մը չգայ թեւը գնելու։ Քի՞չ են կաթոլիկ եւ բողոքական ճշմարիտ Հայերը։ Եթէ կան տգէտներ «պիզ կաթոլիկ իզ» ըսող, բացառութիւն պէտք է համարել։ Անոնք ալ վերջ ի վերջոյ շատ լաւ գիտեն թէ սարսափի օրերուն հակառակ ուրացումներու, նորէն հաւասարապէս տանջանքի ղրկուեցան։ Հայ ծնած են եւ Հայ պիտի մնան։ Հ. Պոտուրեան կը սխալի, երբ կաթոլիկ դառնալով Հայ մնալու ենթադրութիւններ կը հանէ։ Պոլսոյ թերթերը գաղտուկ մը պատասխանը տուին, բայց ըսենք մենք ալ որ Ռումանիոյ, Թրանսիլվանիոյ եւ ուրիշ տեղերու հայութեան կորստեան դիւրացումը մեր կաթոլիկ կղերը ըրած է։ Իսկ եթէ դեռ մնացած հայ ազգի փոքր մը կայ, անոր ալ պատճառը վերջին ջանքերը եւ մանաւանդ այդ մնացորդներու յարգելի նախորդներուն սրտօրէն հայ մշակոյթին եւ սովորութիւններուն կապուած ըլլալն է։

Ոչ մէկ կրօնական խնդիր կը հետաքրքրէ մեզ։ Մեզ մտատանջողը շատ ցրուած ըլլալն է. եւ օտար հմայիչ երկիրներու, շլացուցիչ մթնոլորտի եւ քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնն է որ պիտի գայ ամենաարագ կերպով կլանել մեր բեկորները։ Մեզ մտատանջողը ազգային միջավայրի, դպրոցի եւ դաստիարակութեան պակասն է, որ աւելի կը դիւրացնէ հոսանքին ձգելու արդէն ժայռի վրայ բուսած մեր մատաղ սերունդը։

Եւ առանց չափազանցելու, ըսենք որ Համագաղթայինը եւ միայն Համագաղթայինը կրնայ լրացնել բոլոր պակասները եւ կը ծառայէ ազգին ամբողջականութեան, ի մի կապելով բոլոր ազգային արժէքները։ Չարամիտ են բոլոր հակամարտութիւնները այս հարցին մասին. Ներքին կազմակերպութեան գործին մէջ ոչ մէկ կուսակցական շահ կրնայ ըլլալ եւ սխալ է Համագաղթայինը դաշնակցական ելոյթ համարելը։ Ան ամէնէն առաջ բնական է, որովհետեւ մարդուն առաջին պահանջքը ինքնապաշտպանութիւնն է։ Ամէն չէզոք Հայ այս բանին գիտակից է ինքնիրեն, առանց այս կամ այն կուսակցութեան դրդումին։

Արդ, եթէ կուսակցութիւնները ամենատարրական այս խնդրին մէջ չեն միանար, եթէ կը զլանան իրենց կազմակերպութեանց մասնակցութիւնը, ի՞նչ բան կ՚արգիլէ մեզ, չէզոքներս, առաջին քայլը առնելու։ Ես շատ լաւ գիտեմ, որ ինծի պէս խորհող հազարաւոր Հայեր կան, որոնք համարձակութիւնը չեն ունեցած արտայայտուելու, բայց սխա՛լ է. անոնք որ կը զգան, անոնք որ քիչ մը սիրտ ունին եւ գործելու կարողութիւն, պէտք է ձայն բարձրացնեն, որպէսզի սկիզբը դրուի։

Հայ եղբայրներ, դուք որ առանց ձայնի, փողի ու թմբուկի ձեր ընտանիքին գլուխը կեցած, նոր օրերու տանուտէրի մը պէս կը շինէք, կը հսկէք ձեր տունի կեանքին եւ թերթերը կարդալով, արգահատանքով եւ նեղութեամբ կը յայտնէք ձեր զզուանքը մեր ազգային անկազմակերպ եւ անմիաբան վիճակին մասին, վեր առէք պահ մը ձեր գլուխը եւ դիտեցէք որ ձեզմէ յարմար եւ ուղղակի ժառանգորդ չկայ ազգային կեանքը վերաշինելու համար։ Դո՛ւք էք որ ամէնէն անշահախնդիր ձեր զոհաբերութեամբը կրնաք դնել Համագաղթային կազմակերպութեան հիմքը։

Հայրենակիցնե՛ր, եթէ վեց հարիւր տարի անմիաբանութեան մեղքը մեր վզին են տուեր, սթափինք գէթ այսօր եւ ցոյց տանք որ մենք գիտենք վերջին պահուն մէկ խօսք ըլլալ եւ փրկել մենք մեզ։

Պերլին ՊԵՏՐՈՍ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԱՂԻՆԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Պատուիրակ մը, որ Թուրքիոյ Տնտես. գործավարութեան կողմէ քննութեան ղրկուած էր Տրապիզոն, յայտարարած է.

—Յանկարծակի հիւանդութիւն մը փճացուց կաղինի բերքին հարիւրին իննսունը։ Մնացեալին ալ հարիւրին 60ը անպէտք դուրս եկաւ։ Օտար գործարանները 2 միլիոն ոսկիի կանխավճար մը ըրած էին գիւղացիներուն։ Հիմա խնդիր է թէ ի՛նչպէս պիտի վճարուի այս գումարը։ Երկրագործական դրամատունը կրնա՞յ հարկ եղած օգնութիւնը ընել։

ՔՇԵԼԷ ԵՒ ՔԱՆԴԵԼԷ ՅԵՏ

Անցեալները «Յառաջ»ի կը կարդայի, թէ Պրուսայի (Թուրքիա) մէջ Նորաշէն տաքսի գործարանի մը բա կատարուեր է, գործավար երեսփոխաններու եւայլն կայութեամբ։ Գործարանին նորէնն ալ ճափոնցի եղեր։

Հազարներով քանդել ծանել եւ անոնց տեղ մէկ մը շինելը, ոչ շինարար կ՚ապացուցանէ, ոչ ալ վարելու ընդունակութիւն

Պրուսան, կուսակալ այդ քաղաքը. իր շրջան Թուրքիոյ մէջ գրեթէ կեդրոնն էր մետաքսի դրութեան, որուն վարիչ ու արտադրիչ մեքենան հայ եւ յոյն բնակչութ Ծանօթ տեղահանութեան բնաջնջումին հետեւ շահաւոր գործն ալ տակն եղաւ քանդուեցաւ։

Պատերազմէն առաջ, սայի մէջ կային 40ի չափ տաքս քաշող գործարան րոնց մեծ մասը, ժանաւանդ բեւորները կը պատկանէին յերու եւ Յոյներու, իսկ մասին ալ վարիչներն նոնք։ Այդ գործարաններ աշխատող բանուորուհիներ գրեթէ ամբողջութեամբ Յոյներ եւ Հրեաներ էին։ բաւաւոր էին Պալապան Բէօլէեան գործարաններ առաջին տեսակի մետաք տադրող։ Հայ Սէօլէօզ քաղաքի քանի մը հայ կան գործարաններն ալ սար որակով մետաքս տադրէին։

Անդին Պիլէճիկի մէջ գործարաններու 8 հատը րու, չորսն ալ Յոյներ պատկանէին։ Ասոնք թէ կով չէին հաւասարեր Պր մետաքսներուն, սակայն կան կ՚արտադրէին, խոզակի (բոժոժ) առատ

Խոզակի արտադրութ շերամաբուծութիւնը ապրուստի միջոցն ու էր եղած բազմաթիւ քա րու եւ գիւղերու հայ եւ բնակիչներուն, որոնք թէ կի եւ թէ քանակի տեսա առաջին կը հանդիսան Իսկ հազարաւոր Թուրք տեմ, որ իրենց շերամա թիւնը կը վստահէին մ կարգուած Հայերու, որո իրենք յաճախ չէին յ «պէօճէկ նայիլ» չգիտ

Մէկզի դնելով վարչ նոյն տեսակէտով կրնան շրջանին միացնել նաեւ գաւառը, որ կարեւոր դրութիւն ունէր։ Այս շր լաւ կը ճանչնամ Օրթ (գիւղախումբ) որ ունէր 10 մետաքսի գործարաններ ալ Հայու եւ Յոյնի սեփա թիւններ։ Շերամաբուծ եւս անոնց ձեռքին մէջ չափով։

Օրթագիւղի լերան կը տեսնուէին լայն թթաստանները, ձորեր դաշտամասերու վրայ, հայ բազուկի շինարար Դէպի հարաւ արեւմուտք Էսկիշէհիր երկաթուղի ետ՝ Կէյվէ՝ Օրթագիւղ լար, Գուրտպէլէն, Էշմէ սար եւայլն գիւղերը իր հայ բազմութիւններով տաններով, եւ Լէֆքէ ուր Յոյները առատ կ՚արտադրէին։ Իզնիկի մէն, դէպի արեւմուտք վրայով, Նոր Գիւղի, Մեծ Նոր գիւղ, Չէնկիլէր գիւղ (Միջագիւղ), Սէօլէօզ, Գարամուսալ եւ ուրիշ շատ մը հայ որոնց գլխաւոր զբաղ շերամաբուծութիւնը։ Պանտըրմա, Միխալիճ թի, Պրուսա, Պիլէճիկ, Ճէրահ, Եէնիշէհիր, եւայլն քաղաքները իրե րիւրաւոր հայ գիւղերով մահազար ժողովուրդով։

ուեցէք անսահման թթաստան-ները եւ կրնա՛ք երեւակայել թէ ինչքան խաղակի բերք կը ստանային անոնք՝ 50—100—500—1000—5000 քիլօ խաղակ իւրաքանչիւր տունի համար, ըստ իրենց կալուածատիրութեան ատիճանին։

Նուազագոյն 100,000 տուն, որոնց խաղակի բերքը հարեւանցի կարելի է հաշուել մինչեւ հարիւր միլիոն քիլօ եւ որ վերեւ յիշուած մետաքսի գործարաններուն հում նիւթ կը ծառայէն ամբողջ տարին։

Պատերազմի ընթացքին, հայ և յոյն ժողովուրդներու տեղահանութեան են յաջորդեց, այդ հրէական հարստութեանց կործանումը։ Շատ մը գործարաններ գրաւուեցան, եւ մեծ մասամբ ալ գիտակցաբար քանդուեցան կամ հրկիզուեցան, այն վախով թէ, վաղը անոնց տէրերը կրնան վերադառնալ եւ տիրանալ իրենց կալուածներուն որ արդէն փուշի պէս կ'երեւէին Թուրքերու աչքին։ Մեր յիշած վայրերու թթաստաններն ալ ամբողջութեամբ կացինի կեր դարձան եւ վառելանիւթի վերածուեցան Թուրքերու կողմէ։

Իսկ Զինադադարէն ետք, բաւական թիւով Հայեր, գրեթէ ամէն շրջանէ, վերադարձան իրենց տեղերը եւ սկսան իրենց տնտեսութիւնները վերականգնել նորոգելով կիսաքանդները, կիսաւերները եւ նորը շինելով։

Բայց այս անգամ ալ, Մ. Քէմալի ձեռքերը երկարեցան անոնց վրայ, լրացուցին Իթթիհատի պակաս թողածը, որով եւ Պրուսայի եւ միւս շրջաններու մէջ խաղակի բերքը զգալի պակաս մը ունեցաւ։ Գալով մետաքսի արտադրութեան, քանդուած ոչ մէկ գործարաններուն տեղ, նոյնիսկ անիւ մը չշինուեցաւ։ Մօտ հարիւր գործարաններու 70 80ը կազմեցին մոխրակոյտեր կամ քարակոյտեր։

Եւ հիմա, հազար քանդումներու փոխարէն, ահա Պրուսայի մէջ, մէկ հատիկ մետաքսի գործարան կը հիմնուի։ Կացութեան լաւատեղեակ մարդոց համար ի՞նչ կ'արժէ ատիկա...

Կ. ՍԻՒԵԱՆ

Մարսէյլ

ԸՆԹԵՐՑՈՂ. ՔԱՆԻ ՈՐ ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը, ԻՆՉՈ՞Ի ՉԵՍ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵՐ ՈՒՐԻՇԻ ՄԸՆ ԱԼ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Քաղուած խորհրդ. Թերթերէն)

ԱՌԱՆՑ ՆԱԽԱԳԾԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Ցուլիս 10ին, Հայաստանի պետական շինարարութեան վարչութեան նոր կառուցանելիք պահածոյի գործարանին առթիւ, լոյն խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ղեկավարին զեկուցումէն յայտնի եղաւ որ աշխատանքները սկսած են առանց նախագծի, որմէ առաջ եկած են շարք մը սխալներ։ Այդպէս շինուած եւ քանդուած են։ Զեկուցանողը ըսաւ որ «մինչեւ օրս ալ դեռ չկան նախագծեր»։

Ցետագայ վնասներէն խուսափելու համար, ժողովը որոշեց դադրեցնել գործը եւ սկսիլ միայն այն ատեն, երբ բոլոր նախագիծերը պատրաստ կ'ըլլան։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՇԷՆՔԵՐ

Երեւանի մէջ սկսուած է փասթէօրեան հաստատութեան յատուկ շէնքի մը կառուցումը։ Մինչեւ հիմա միայն փասթէօրեան մէկ կայան կար, որ կատաղութեան դէմ ներարկում կը կատարէր։

Երբ բացուի փասթէօրեան հաստատութիւնը, կատաղութեան շիճուկը Երեւանի մէջ պիտի պատրաստուի այլեւս։

*** Հայ կարմիր խաչը Նալբանտ փողոցի մէջ կը շինէ վեներական հիւանդութեանց նոր շէնք մը, բոլոր յարմարութիւններով։ Շէնքը պիտի ունենայ 12 սենեակ եւ ընդունելութեան ընդարձակ սրահ մը։ Շէնքը այնպէս մը կը կառուցուի, որ յետագային կարելի ըլլայ փոքրիկ հիւանդանոց մը շինել անոր մէջ։

Մէկ ամիսէն պիտի սկսին աշխատանքները։

*** Քաղաքին անասնաբուժական շէնքն ալ նոր պիտի շինուի, նկատելով որ հիմակուան շէնքը անբաւական է։ 5011 րուբլի յատկացուած է կահաւորման։

ՋՈՒՐ ԿՈՒԶԵՆ

Ալլահվէրտիի պղինձի ձուլարանին մէջ 250 բանուորներ կ'աշխատին։ Անոնք խմելու ջուր չունին, գտնուած ջուրի երկու փոքր կարասները անբաւական են։ Պատահած են դէպքեր, երբ բանուորները ժամերով ծարաւ մնացած են։

ԱՅԴ ԷՐ ՊԱԿԱՍ...

Նոյն Ալլահվէրտի գործարանին բանուորներէն մէկը կը գանգատի որ «Անաստուածներու խմբակ չունին։ Անկէ երբեք ամիս առաջ Աւագ Այվազեան 40 50 բանուոր ցուցակագրած է իբր անդամ «Անաստուածներ»ու խմբակին, բայց աշխատանքը դադրեցաւ յետոյ։

«Մեզ մօտ Անաստուածների խմբակի ամենախիստ կարիք է զգացւում», կ'եզրակացնէ նամակագիր բանուորը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

(Քաղուած Թուրք Թերթերէն)

ՖՈՐՏԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ֆորտի ընկերութիւնը արդէն իսկ գործի սկսած է, Թօփհանէի մէջ հիմնելու համար ինքնաշարժի սարքաւորման (մոնթաժ) իր գործարանը։ Հիմա 180 բանուորներ կ'աշխատին. իսկ յետոյ ասոնց թիւը 350ի պիտի բարձրանայ։

Գործարանը մինչեւ նոր տարի ամբողջովին աւարտած պիտի ըլլայ եւ պիտի կարենայ գործի սկսիլ։ Ամերիկայէն եկած երկու ճարտարագէտներ կը հսկեն շինութեանց։

Ֆորտի Պոլսոյ ճիւղի ընդհ. տնօրէն Պ. Րիվա յայտարարած է.

— Գործարանին մէջ միայն Թուրք բանւոր պիտի աշխատցրնեմ: Բոլոր ճիւղերու պետերը Թուրք են: Արդէն ես ալ Թուրք պիտի ըլլամ: ընտանիքս Ամերիկայէն բերել պիտի տամ, եւ տըղաքս հոս պիտի կրթեմ: Մենք Թուրքերէն պիտի օգտուինք, Թուրքերն ալ մեզմէ: Մէկ խօսքով, շատ գոհ եմ Թուրքերէն, եւ այս գոհունակութիւնս Թրքասիրութեամբ պիտի հաստատեմ:

Մ. ՔԷՄԱԼ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Մուսթաֆա Քէմալ Պրուսա երթալով քանի մը օր մնացած է հոն: Մ. Քէմալ մտադիր է տիպար ագարակ մը հիմնել Պոլսոյ շրջակայքը։ Այս նպատակով հետազօտութիւն կատարած է Եալովայի կողմերը։ Մ. Քէմալի հրահանգին վրայ, կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ Եալովայի ջերմուկներու վերաշինութեան։ Քննութեամբ հաստատուած է որ Եալովայի ջուրերը եւրոպական ջերմուկներէն աւելի բուժիչ յատկութիւն ունին։ Մասնագէտներէ բաղկացած յանձնախումբ մը մօտերս Եալովա երթալով ուսումնասիրութիւն պիտի կատարէ։

ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՇԱՔԻ ՄԷՋ

Վերագրաւումէն ի վեր հետեւեալ շինութիւնները եղած են Ուշաքի մէջ.— 10,500 ոսկի արժէքով 10 վաճառատուն, 5000 ոսկինոց խան մը, 46,500 ոսկինոց 3 պանդոկ, 20,300 ոսկինոց 63 խանութ, 291,000 ոսկինոց 168 տուն, 8000 ոսկինոց ծխախոտի գործարան մը, 12,000 ոսկինոց ալիւրի գործարան մը, 5500 ոսկինոց ատաղձի գործարան մը,

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԵՐԸ ՊՈՒՌԿՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՒՌԿՈՒԱՆ, 26 օգոստոս.— Պուռկուան Լիոնէն շոգեկառքով կը տեւէ հազիւ մէկ ժամ եւ Իզէր նահանգին կը պատկանի։ Գեղեցիկ քաղաք մըն է եւ ծալիէօ գիւղաքաղաքին կցուած։

Պուռկուանի մէջ կայ բաւական թիւով հայութիւն, մօտաւորապէս յիսուն ընտանիք, Սիվրիհիսարցի, Սեբաստացի, Էնկիւրիցի, Զէյթունցի եւ ուրիշներ։ Քաղաքը լաւ դիրքի մը վրայ շինուած է եւ ունի զանազան գործարաններ։ Ընդհանրապէս մեծ մասը արուեստական մետաքսի վերաբերեալ գործարաններ են, որոնց մէջ նշանաւոր է «Ցիթրիշ», ուր մօտ երեք հազար գործաւոր կ'աշխատի. Մեր հայրենակիցները մեծ մասով հոն կ'աշխատին։ Իսկ «Ընթուան» գործարանը կ'աշխատին 1000է աւելի գործաւորներ։ Այստեղ ալ կան Հայեր։ Նաեւ երկաթի գործարաններ։ Օրավարձերը լաւ են։ Կիներու համար ժամը կը վճարեն 1,80էն 2 ֆրանք, իսկ այրերուն՝ 2.75էն մինչեւ 3 ֆրանք, մետաքսի գործարաններուն մէջ։ Իսկ երկաթի գործարանին մէջ աւելի կը վճարեն, բայց գործը քիչ մը ծանր է։ Քաղաքին մէջ սենեակ գտնել շատ դժուար է, որովհետեւ գործարանատէրերն են որ կը վարձեն տարեկանով եւ անոնք ալ իրենց կարգին գործաւորներուն կը յատկացնեն աժան գիներով։ Մետաքսի գործարանին մէջ կայ հայ երիտասարդ վարիչ մը, Գէորգ Գալուստեան, Սիվրիհիսարցի, որ շատ օգտակար եղած է Հայերուն։

Ո՛ր եւ է ազգային միութիւն չկայ։ Երկու երեք տարի առաջ Հօկի մասնաճիւղ մը կազմեր են, որ լուծուեր է։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունի «Վարդգէս» խումբը։

Գաղութը շատ խաղաղ է եւ ամէն մարդ իր գործով կը զբաղի։

Անցորդ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ.— Երեքշաբթի թիւով, կարգ մը մանրամասնութիւններ տուեր էինք Վալանսի մէջ հայ երիտասարդի մը՝ Պալանճեան Սարգիսի սպանութեան շուրջ, ֆրանսացիի մը կողմէ։ Երիտասարդին բուն անունն է Գազանճեան Սարգիս, Արծաժանցի։ Մարդասպանը Էսթէռն Մարսէլ Էլի, 20 տարու, յանցանքը զոհին վրայ ձգելու մէկ քանի փորձերէ յետոյ, ստիպուեցաւ ի վերջոյ խոստովանիլ, ոստիկանութեան ձնշումներուն վրայ։

— «Գիտէի թէ, պատմեց, Հայը դրամ ունէր. ահա թէ ինչո՞ւ զայն հիւրասիրեցի իմ սենեակս։ Երբ դուռը բացի եւ լոյսը վառեցի, ընկերս ներս մտաւ ետեւէս։ Այն ատեն դէպի դուռը նահանջեցի եւ ատրճանակս հանելով 1,5 մեթր հեռաւորութենէ մը կրակեցի սրտին. աջ ձեռքը կուրծքին, ձախը անկողնիս կռթնցուցած, ծնրադրելով գետին ինկաւ։ Ցետոյ խելայեղ լսելով որ փողոցին մէջ կ'աղաղակեն, աճապարանքով դուրս ելայ եւ գացի այն հանրատունը ուրկէ դուրս ելեր էինք. Հանդիպեցայ սիրուհիիս որուն պատմեցի թէ սպաննած եմ ընկերս, որովհետեւ դրամապանակս գողցեր էր։ Այս կինը խորհուրդ տուաւ որ ոստիկանութեան յանձնուիմ։ Այդպէս ալ ըրի։»

Ոստիկանութիւնը երբ գնաց զոհը վերցնելու, ան փռուած էր անկենդան անկողնին քովը, ծունկերը ծծկած, սրտին վրայի կողմէն, շապիկը ցոյց կուտար փոքր սեւ ծակ մը։ Մահը վայրկենական եղեր էր։ Անոր գրպանէն գըտան դրամապանակ մը ու ուն մէջ 45 Ֆր. 90 սանթիմ կար։ Այդ գումարին համար էօրխեղճ Հայը զոհ գացեր էր ստահակի մը, զոր բարեկամ կը կարծէր։

Մարդասպանը ծնած է Արտէշ եւ միայն մէկուկէս տարի էր որ կը բնակէր Վալանս։ Անոր լուսանկարներէն մէկուն կռնակը, իր ձեռքով գրուած գտնուեցաւ հետեւեալ գրութիւնը.

«Ես մարդ մըն եմ որ օրերս պիտի վերջացնեմ բանտի մէջ կամ կախաղանի վրայ, որովհետեւ ամբողջ կեանքիս մէջ, աւազակ մը պիտի ըլլամ»։

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋԸ

ԿՈՉ ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ատափազարի Հայրենակցական Միութիւն մը կազմելու անհրաժեշտութեան եւ փափաքին ընդառաջ երթալով, խումբ մը հայրենակիցներ, առժամեայ յանձնախումբ մը ընտրեր էին, նախնական աշխատանքները կատարելու համար։

Յանձնախումբը կարգ մը աշխատանքներէ վերջ, իր պաշտօնը վերջացած նկատելով, ժամուլի եւ մեծ թիւով հայրենակիցներու միջոցաւ, ընդհանուր ժողովի հրաւիրեր էր բոլոր հայրենակիցները 23 յունիսին 40 Rue de Belleville սրահը։ Ներկաները իրենց թիւը մեծամասնութիւն սեպեցին եւ ընտրեցին նոր վարչութիւնը եւ վաւերացուցին ծրագիր-կանոնագիրը։

Վարչութիւնը լրացուցած է կազմակերպական աշխատանքները եւ ծրագիրը կառավարութենէն վաւերացնելու գործողութեան ձեռնարկած։

Անդամագրութիւնը սկսած է արդէն, եւ ուրախ ենք որ հայրենակիցներու մեծ թիւ մը խմբուած է Միութեան շուրջ։

Այս առթիւ, Միութիւնը կոչ կ'ընէ բոլոր հայրենակիցներուն, որ փութան արձանագրուիլ, դիմելով գանձապահ՝ Պ. Միհրան Մինասեանի, 3 bis Passage Lauzin, Paris (19e.), կամ ընդառաջ երթալով, իրենց դիմող վարչական անդամներուն։

Վարչութիւնը վստահ է, որ բոլոր հայրենակիցները, սիրով պիտի բոլորուին Միութեան շուրջ, որ՝ ամէնուս սրտին մօտիկ ձեռնարկ մըն է։ Անյետաձգելի պարտականութիւններ ունինք մեր հասարակութեան հանդէպ եւ խոստովանինք, որ շատ ուշ ենք մնացած։

Ծրագիր-կանոնագիրը պիտի բաժնուի ամէնուն, առաջին առիթով իսկ։

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

«Երկունք» Օրկան Զ. Ե. Ռ. Միութեան Օգոստոսի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Մեր համրանքը (Խմբ.) Վահագնեան դպրոց (Ազատանի), Ճիպէյլի որբերը (Մ. Կիւրեղեան), Պորտոյի որբերը (Շ. Թէքթէքեան), Հայաստանի զինանշանը (Ժ. տը Մորկան), Շունի միսը (Աշճեան), Ծրագիր - կանոնագիր,—Քու նըկարդ (Ն. Տէր Միքայէլեան), Խարտոցին տակ՝ (Ծափ-Ծափ), Պատմ. Զ. Ե. Ռ. Մ. (Հ. Խանէտանեան), Երբեք չպիտի մոռնանք, և խմբանկարներ։

Տարեկան բաժնեգին 22 ֆր.։ Դիմել՝ Kurkdjian, 247 Bld. Voltaire, Paris։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան ՇԱՀՆՈՒՐ

— 253 —

«Ճշմարի՛տ հրճուանքով լի՝ քանի որ այս բարձունքին մէջ կրնայ պիտակից հրճուանքը կազմուիլ, կրնայ ըլլալ տեւական, աննկուն ու բեղուն։ Կենսատու հեղուկի մը պէս ան կը ծորի, իր բարձունքին առատութեամբ կը տեղայ մեր մարմնին, մեզ կը պարուրէ, կը համակէ, կ'ընկղմէ իր մէջ եւ իրմով կը լեցուին մեր օրերը, արարքները, մտածումները։ Մտածո՛ւմ. անոր անխախտականութեանը պէտք չունինք բնաւ այս բարձունքին հասնելու համար։ Մեզ անհրաժեշտ չեն երբեք յստակ ու որոշ մտածումներ, բեռ զիտութիւններու։ Կը բաւէ որ զգանք, ապրինք, փրկութիւնը, նետուինք մեր պատեանէն դուրս, մենք մեզ յանձնենք բարձրացումին եւ ականջ տանք երաժշտութեան որ կը սկսի։

«Որովհետեւ հո՛ս է որ մեր ձայնը կը լսենք։ Հոս էր կը սկսի ներքին նուագը, rythmeը, թրթռացումը։ Ան մերն է, միմիայն մերը եւ միակը աշխարհի վրայ։ Կը բաւէ որ մեր քայլերը նպատակին այդ չափականութեան, կը բաւէ որ մեր զգացումները պատշաճեցնենք այդ կշռոյթին, կը բաւէ որ մեր իմացականութիւնը յառաջանայ համաչափ ու անվախճան մեղեդիին հետ եւ մենք մեր մտերմութեանը մէջ հասած ըլլանք երջանիկ խաղաղութեան մը, ու պիտի ժողվենք կուռեւէ առաջ, լսելի պիտի ըլլանք խօսելէ առաջ եւ պիտի գեղեցկանանք սիրահարուելէ առաջ։

«Երակ մը մեր կեանքին յաջորդական փուլերը պիտի կարէ անցնի ու մեր բոլոր ապրումները օղակներու շղթայ մը պիտի ձեւացնեն, նոյն ուղղութեամբ առաջնորդուած։Մինչ-

— 254 —

կ'ապրէինք անյօդ կեանք մը, մեր երջանկութիւնը փշրաքնքներու էր վերածուած օրերու բազմութեան մէջ եւ մեր առօրեայ նպատակները խաղալի մը պատառներուն կը նմանէին. այժմ գոյութեան միութիւնը կազմուելով ոչ միայն անհամեմատօրէն պիտի մեծնայ մեր ապրումը, մեր երջանկութիւնը եւ մեր խաղալը, ոչ միայն պիտի յառաջանանք լուսաւորուած ուղիէ մը հաստատ քայլերով, այլ եւ ապրելով պիտի ապրեցնենք ուրիշն ալ, բարձրանալով մեր հետ պիտի քաշենք մեր շուրջինն ալ։

«Այդ բարձունքին՝ ոչ մէկ սիրուհի պիտի կարենայ զինքը սիրողին ըսել.«իրաւունքը չունիմ քեզմէ աւելին պահանջելու»։ Այո՛, չենք պահանջեր, երբ գիտենք թէ ստանալու կարելիութիւն չկայ, ինչպէս որ շատ անգամ հարցում կ'ուղղենք երբ պատասխանը արդէն ծանօթ է մեզի, եւ կամ թէ ականջ կուտանք երբ արդէն ձայնը կը լռէ։ Բայց անոր հոգիի կատարեալ գեղեցկութեան մէջ է, ան սէրը պիտի գործածէ եւ ոչ թէ օգտագործէ. ան որ համար սիրելի էակը հայելի մը պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ իր զգայարանքները, հպարտութիւնը, անձնասիրութիւնը շրջանակող զարդ մը։ Սիրելի էակը պիտի մնայ միշտ նոյն Նէնէթը ամէն բանէ վեր, այնպէս ինչպէս որ էր առաջ, եւ այնպէս ինչպէս որ պիտի ըլլար վաղը։ Այո՛ Նէնէթ, պիտի տեսնես թէ քու Փիէռոդ ինչպէս իր ամբողջ հոգիովը, իր ամբողջ ամբողջութեամբը պիտի...»

Փիէռ անգամ մը եւս իր մտածումը կտրեց։ Ամէն մէկ խորհրդածութենէ վերջ երիտասարդը կը թաւալէր նոյն զառիթափին վրայ, կը գըրուէր իր մտալլկումէն, ինքզինքը կը գտնէր Նէ-

— 255 —

նէթին առջեւ։ Եւ երբոր խօսքը անոր ուղղելով կը տեսնէր թէ կը կորսուի յուզումին մէջ եւ ժամանակը անսահմանօրէն կ'երկարի, կը վերադառնայ վերացեալին, կրկնելով սա տեսակ նախադասութիւն մը.— «Ընկերութիւնը կը կերտուի մեզմով, եւ այդ կառուցումը կը սկսի մեր մէջէն։ Որպէսզի կարենանք ազդել աշխարհի եւ որպէսզի այդ ներգործումին արդիւնքը դրական ըլլայ, պէտք է որ...»

Փիէռ շատ հեռու էր ծանօթ վարդապետութիւն մը ընդգրկելէ։ Ինք՝ արդէն չէր խորհեր իսկ վարդապետութեան մը վրայ. մտածումները բնականաբար չունէին շարայարութիւն, մեծ մասը բողէի տրամադրութեան արդիւնք էր, եւ գրեթէ միշտ սկսուած նախադասութիւն մը կը մնար կիսատ, հակասութեան մը պատճառաւ կամ ի չգոյէ բառի։ Բայց ի՛նչ փոյթ. կը բաւէ որ ինք կ'ապրէր զարթում մը, համբարձում մը եւ հոգիին ամէնէն խորունկէն կը պոռար որ պահը անցաւոր չէ, այլ նախադուռը վաղուան կեանքին։ Մտածումներ տարտամ. աղօտ, լայն, մտածումներ երկար ատենէ ի վեր իր մէջ համախմբուած, կուտակուած, որոնց շատերուն ձև չէր տուած երբեք, որովհետեւ զինքը տառապեցուցած էին, ահա ատոնք բոլորը կուգային զինքը բարձրացնել հանդգնութիւն մը։

Պետրոս չփոթեցաւ շատ անգամ, անոնցմէ շատեր չուզեց խորացնել եւ կառչեցաւ քանի մը նախադասութիւններու։ «Սիրել եւ տառապիլ գիտնալ. չարչարուիլ առօրեայ ճղճիմ պատահարներէ, ինքնագիտակցիլ եւ մնալ գլուխներէ բարձր։» Այս այնքան պարզ խօսքերը իրեն անսահման կը թուէին եւ չափազանց կը

— 256 —

զարմանար թէ ինչպէս զանոնք մինչեւ այս օրը չէր ապրած, հասկնալ կարծելով հանդերձ։

Վակոնին պատուհաններէն դուրս կէս օրը կը տարածուէր դաշտերու, մարգագետիններու, առուակներու վրայ։ Եղեւիններու խուրձ մը, սարահարթեր, քանի մը զանգակատուն։ Ակօսի մը վրայ հակած պարտիզպան մը գիւղ մը անգին ոտքի ելաւ, յետոյ գլխարկը փոխեց ու կռնոջ հագուստը հագաւ։ Իր կովը, որ նախապէս սպիտակ էր, ագարակ մը անդին անցաւ եւ անմիջապէս ձագ մը ունեցաւ։ «Ընկերութիւնը կը կերտուի մեզմով, եւ այդ կառուցումը կը սկսի մեր մէջէն»։ Տե՛ս, այսօր բարտիները տաղանցք ունին, կարմիր կղմինտրները տանիք ունին, Ֆրանսայի ամպերը երկինք ունին, տե՛ս։

«Ընկերութիւնը կը կերտուի»ն այլեւս իր զօրութիւնը կորսնցուց եւ Փիէռ տեղի տալով, այն մեծ ալիքին որ կ'ուռէր իր մէջ, արտասանեց.

«Ընկա՛լ քաղցրութեամբ տէր Աստուած հզօր...» Կեցաւ, սրբագրեց եւ սկսաւ աղօթել.

«Ընկալ քաղցրութեամբ Նէնէթդ իմ հզօր՝ զգաստացողիս զաղաչանս. մատի՛ր զթութեամբ առ պատկանելս զիմօք. փարատեա՛ ամենապարգեւ զամօթական տխրութիւնս։ Տեառնագրեա՛ քո անուամբդ զլուսանցոյց երդ յարկիս. պարփակեա՛ քո ձեռամբդ զառաստաղ տաճարիս. դծագրեա՛ քո արեամբդ զմուտ սեմոց սենեկիս։ Տուր հանգիստ բերկրութեան մահահանգոյնս նիրհման...»

Ցանկարծ յիշեց Սուրէնին խօսքը.

— «Նարեկը Հայոց ամէնէն աւելի գէշ, մռայլ, վատառողջ եւ անբարոյական գիրքն է»։

խանութները կողոպտուեցան, զինուորական ուժերը անբաւաբար են՝ կարգը պահպանելու համար: «Պարհամ» զրահաւորը Եաֆայէն Հայֆա երթալով զինուոր ցամաք հանեց: Ծովային զինուորները ստիպուեցան կրակ բանալ Արաբներուն վրայ: Կորուստներու քանակը յայտնի չէ: 30 հոգի ձերբակալուեցաւ:

Անգլիացիները կը ժտաձեն մասնաւոր տեղ մը համախմբել բոլոր Հրեաները, Արաբներու յարձակումներուն դէմ պաշտպանելու համար զանոնք:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԻՆ

Վերջին պահուն հասած լուրերու համաձայն, նոր խռովութիւններ ծագած են Թուլքերէմի, Ճէնինի, Վահէլլերի եւ Հայտարի մէջ:

Էօմէրի մզկիթին մէջ Միւֆթիին նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ արաբ երեւելիներու ժողով մը, մասնակցութեամբ շրջանային ոստիկանապետին, որ Երուսաղէմ դարձած էր 25 ոստիկաններու հետ: Ժողովին մէջ բոլորն ալ այն կարծիքն յայտնեցին թէ՝ մինչեւ որ Հրեաները չզինաթափուին իրենք չպիտի հանդարտին: Կարգ մը շրջաններու մէջ Հրեաներուն զէնքբաժնուած ըլլալով, Արաբները սաստիկ զայրացած են: Անգլ. փոխ մարզպանին ներկայացաւ արաբ պատուիրակութիւն մը եւ Հրեաներու զինաթափութիւնը պահանջեց: Ասոր վրայ որոշուեցաւ անմիջապէս հաւաքել Հրեաներու զէնքերը, նոյնիսկ անգլ. հպատակներունը:

ՍՈՒՐԻԱ - ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

Գահիրէի «Սուրիա-Պաղեստինեան կոմիտէ»ն, որուն ծրագիրն է արաբական երկիրներու անկախութիւնը ձեռք բերել, Հնդկաստանի Խալիֆայական կազմակերպութեան ուղղուած հեռագրով մը կը հաղորդէ որ «Պաղեստինի մեր իսլամ եղբայրներէն հարիւրաւորներ սպաննուեցան Հրեաներուն եւ ոստիկանութեան կողմէ», ու կը հրաւիրէ զանոնք գործել ի նպաստ արաբական դատին:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ 11000 ԿԱՄԱՒՈՐ ՊԻՏԻ ՏԱՆ

ԹՈՐՈՆԹՕ, 28 օգոստոս.— Մեծ պատերազմի վեթերան Հրեաներու նախաձեռնութեամբ կատարուած հաւաքոյթէ մը վերջ, Թորոնթոյի Հրեաները հեռագրեցին Անգլիոյ վարչապետ Մաքտոնըլտի, ըսելով որ իր տրամադրութեան տակ կը դնեն 1000 քանատացի կամաւորներու զորագունդ մը՝ ծառայելու համար Պաղեստինի մէջ:

⁂ Նիւ Եորքէն ալ կը հեռագրեն.—Ամերիկացի Հրեաները Ուաշինկթընի անգլ. դեսպան սըր Էսմ Հօուըրտի դիմելով յայտնեցին որ 10,000 հրեայ նախկին զինուորներ պատրաստ են ենթարկուիլ հոգատար պետութեան տրամադրութեան: Սակայն մինչեւ հիմա 35 հոգի միայն պատրաստակամութիւն յայտնած է Պաղեստին երթալու:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Հրեաներն ալ որոշած էին հրապարակային հաւաքոյթ մը կազմակերպել չորեքշաբթի գիշեր Փավէ փողոցի սինակոկին մէջ, բողոքելու համար Պաղեստինի Հրեաներու ջարդին դէմ:

Բազմութիւնը այնքան շատ էր, որ սինակոկը մինչեւ բերանը լեցուելէ յետոյ 3-4000 հոգի մնաց դուրսը, խճողուած մօտակայ փողոցներուն մէջ: Հոն քանի մը հռետորներ սկսան կրակ ու բոց ճառեր խօսիլ՝ հրաւիրելով ամբոխը որ երթայ ցոյց կատարէ անգլ. դեսպանատան առջեւ:

Այդ պահուն ոստիկաններ հասնելով՝ բազմութեան ազդարարեցին ցրուիլ: Հրեաները սկսան փախչիլ Սէն Փօլ թաղամասի նեղլիկ փողոցներէն եւ քանի մը վայրկեան վերջ, մէկ հատիկ Հրեայ չէր մնացած դուրսը: Ո՛չ մէկ դիմադրութիւն եւ ո՛չ մէկ ձերբակալութիւն կատարուեցաւ: Ժամը 10ին ամէն ինչ խաղաղ էր եւ ոստիկանները իրենց տեղերը դարձան:

Միւս կողմէ նոյն իրիկունը ժամը 8.30ին բողոքի միթինգ մը գումարուեցաւ Էնժէնիէօր Սիվիլի սրահին մէջ՝ Սիոնական կազմակերպութեան կողմէ:

Ցորենի սովը Ռուսիոյ մէջ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն.

Խորհրդային առեւտրական գործավար Միկոյեան ուրբաթ օր հեռագրեց բոլոր գաւառական իշխանութեանց, հրամայելով անոնց անմիջապէս դատարան յանձնել, իբրեւ խորհրդային պետութեան թշնամիներ, բոլոր այն պաշտօնեաները, որոնք պատասխանատու են ցորենի տագնապին: Գործավարը շեշտեց թէ պետական շտեմարաններու մէջ ցորեն մթերելու աշխատանքը սկսած է շատ գէշ ու կը պահանջէ տեղական Խորհուրդներէն որ կարելին ընեն կացութիւնը փրկելու համար:

Միկոյեան իր հեռագրին բովանդակութիւնը լայնօրէն բացատրելու համար յօդուած մը հրատարակեց պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»յի կիրակի օրուան թիւին մէջ, շեշտելով մասնաւորապէս» կուլակներու դիմադրութիւնը կոտրելու մասին:

Գաւառի պարէնաւորման պաշտօնատուններէն հասած տեղեկագիրներ ցոյց կուտան թէ բազմաթիւ ցորենահաւաքներու մէջ տիրող տեսակ մը խուճապը մեծապէս խոչընդոտ կը դառնայ գործին եւ թէ ներկայ եղանակին ցարդ հաւաքուած հաճարին ու ցորենին ամբողջական քանակը չի հասնիր Նախատեսուած քանակի կէսին անգամ: Սակայն եւ այնպէս, երկաթուղիները չկրցան նոյնիսկ կանոնաւոր կերպով փոխադրել հաւաքուած ցորենները, և դէզերով հացահատիկ մնացած են բացօթեայ. վախ կայ որ աւրուին:

Հակառակ դրուած արգելքներուն, քաղաքներէն մարդիկ պարկերով գիւղերը կ'երթան՝ ցորեն գնելու:

Մեծ քաղաքներէն շատերուն մէջ ներկայիս անհատներու ծախուած ցորենի հացին քիլօն կ'արժէ աւելի քան մէկ րուբլի: Այս կացութիւնը սարսափ կը պատճառէ իշխանութեան, որովհետեւ հիմա սովորաբար աժանութեան եւ առատութեան եղանակն է, ու ո՛չ միայն ցորենը հազուագիւտ է, այլեւ բանջարեղէններն ու պտուղները: Շաքարը դարձեալ պերճանք մըն է Մոսկուայի մէջ եւ այն քաղաքացիները որ առանձնաշնորհեալ չեն եւ պարէնաւորման քարտեր չունին, մէկ քիլօ շաքարին համար մօտ երկու րուբլի կը վճարեն: Եւ սակայն խորհրդային կառավարութիւնը հարեւան երկիրները կ'արտածէ մեծ քանակութեամբ շաքար՝ օտար դրամ քաշելու համար: Եւ այսօր Ռիկայի մէջ ռուսական շաքարը — փոքրաքանակ — 15 անգամ նուազ կ'արժէ քան Մոսկուայի մէջ անպաշտօն գինով ծախուած նոյն տեսակի շաքարը:

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Իսի լէ Մուլինոյի Մ՚Ջոյի ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի՝ ընկ. Լորիս Պոլոեան՝ Գէորգ Չավուշի, Կորիւնի, Եղոյի եւ Արշակ Պոլոեանի մասին:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը՝ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet Հաճի Մ՚կրի սրճարանը: Նիւթ՝ «Գործնակա՞ն թէ գաղափարական պայքար»:

Շավիլի Արղութեան խումբը ստիպողաբար բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները այս կիրակի իրիկուն ժամը 9ին 28 Rue Anatole France, Մոնփառնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը: Բացակայ ընկերները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Rue de la République Գրադարան Ընթերցասրահը:

Մարսէյլի Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Ներկայանալ անդամատետրով եւ ինքնութեան թուղթերով:

Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանը:

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միութիւնը իր Գ. տարելիցի առթիւ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին 105 Rue Servient սրճարանը:

Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիայի վերնայարկը, 61 Rue Mr. le Prince. Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Կարեւոր օրակարգ:

Զ. Ե. Ո. Միութեան Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 164 Rue Bourguignonի սրճարանը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԸ

(ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ)

Փ Ա Ր Ի Զ

Կը ծախուի St. Michel (կրպակ, թիւ 7 շէնքին դիմացը)

Odéon (Carrefour Odéon)

St. Lazare (Cour de Rome)

Cadet (Մէթրոյին գլուխը)

Belleville (19 Rue de Belleville)

Belleville (93 Rue Rébevol)

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Գ. Տէրիկեանց

13 Rue des Dominicaines

Լ Ի Ո Ն

Նուպար Յակոբեան

191 Cours Lafayette

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Ա. Փէրզիկեան

26 Bld. Vauban

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ

Գաւիթ Երամեան

Boulangerie Curtat

Rue de la Liberté

Տ Է Ս Ի Ն

Ն. Պօտուրեան եւ Մ. Գինոսեան

Café Arménien, Ave. Jean Jaurès

Ի Ս Ս Է Լ

Յարութիւն Ադամեան

S. A. M.

Լ Ա Ս Ի Ո Թ Ա

Ղեւոնդ Թորոսեան

46 Rue des Poilus

Պ Ո Լ Է Ն

Խաչիկ Աւետիսեան

Maison Pyron Marius rue de Béal

Լ Ա Ն Ս Է Յ

Պարգեւ Խաչիկեան

4 Rue Doct. Michaud

Ս Է Ն Շ Ա Մ Ո Ն

L. Marchand

34 Place de la Liberté

Պ Է Յ Ր Ո Ւ Թ

Թ. Սահակեան

(Ընդհ. Գործակալ Լիբանանի)

B. P. 517

Կը ծախուի նաեւ

1. Librairie Mourad Chadrjian et Bahadourian, Bab Yacoub
2. Վահան Ուզունեան (Գրավաճառ) Maarat No. 109

Հ Ա Լ Է Պ

Գրիգոր Հազարշահեան

c/o M. Siranossian

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տ. Տ. Հայրենակցական միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 131 Rue Faub. du Templeի սըրճարանը: Մէթրօ՝ Պէլվիլ: Կը զեկուցանէ՝ Ամերիկայէն նոր եկած հայրենակից Ալեքսան Շահմուրատեան: Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Հայրենակցական միութեան վարչութեան անդամներու մօտ: G. Miroian 6 Rue Blanqui Paris (13e), Loris Poloyan, 56 Ave. du Bas Meudon, Issy les Moulineaux (Séine). A. Assadourian, 4 Rue Louis Bonnet Paris (11e):

ՅԱՐԴԳՈՂ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Սալ Վոլթէրի մէջ (Օտէոնի թատրոնին դիմաց): Օրակարգ.— 1. Վարչութեան պատրաստած նախագիծերուն քննութիւնը, 2. Ծրագիր-կանոնագիրի վերամշակութիւնը:

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան դասախօսական ընդհ. ժողովը՝ վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէոնի դիմացը:

ԼԻՈՆԻ Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնաբնակ Խարբերդ նահանգին պատկանող բոլոր հայրենակիցները այս

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ աղջկանս Մարիամի (Manan) հօր Պոլսեցի Գրիգոր Գարակէօզեանի (հօր անուն՝ Ռաֆայէլ) հասցէն: Իմացնել՝ Marta Kaufmannի, Heimplatz 2, Zurich I. Suisse.

— Կիւրինցի այրի տիկին Գոհար Մինասեան կը փնտռէ իր եղբօրորդիները՝ Լեւոն Ծառուկեան եւ իր քոյրը Տիրուհիցա Ծառուկեան (այժմ Թօփալեան), կը կարծուի թէ Պէյրութէն Ֆրանսա անցած է: Իմացնել՝ Տիկ. Գոհար Մինասեանի 138 Rue Garibaldi, Lyon.

—Կարնեցի Վարդիթերթ Մկրտիչեան կը փնտռէ իր եղբայրը Կարնոյ գավաքըլը Թաղէն Լեւոն Մկրտիչեան (32-35 տարեկան): Մօր անուն Վարդուհի (ծնեալ Գարթանճեան), հօր անուն՝ Կարապետ Մկրտիչեան որ կը զբաղէր սիկարի թուղթի գործով: Լեւոն աւարտած էր Սանասարեան վարժարանը եւ փոխադրուած Պոլիս, ուր կ'ուսանէր: Ընդհ. պատերազմէն ի վեր որեւէ լուր առնուած չէ իր մասին: Ողջ եղած ըլլալը եւ իր տեղը գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Missak Sisserianի, B. P. 35, Deir-ez-Zor (Syrie):

ՍԱԿԱՐԱՆ

29 Օգոստոս 192...

Դ Ր Ա Մ Ն Ե Ր

Սթերլին,		L. St.
Տոլար,		Dollar
Մարք	100	Mark
Թրք. Թղթ.		L. Trq.
Թրք. ոսկի	»	or
Մէճիտիէ		Médjidié
Լէվա	100	Léva
Տրախմի	»	Drachme
Լիր	»	Lire
Պելժ. ֆր.	»	Fr. Belge
Զուից.	»	Fr. Suisse
Լէյ	»	Leï

Ա Ր Ժ Ե Թ Ղ Թ Ե Ր

Եգ. ֆր. ֆոնս.	I Cr. Fonc. Eg.
» II	»
» III	»
Խումբէլի երկթղ.	Lots turcs

IMPRIMERIE - MASSIS - ...

208bis, Rue Lafayette Pa...

Le Gérant: H. STÉ...

EMPIRE Միւզիք-Հոլ 37 Av. ...

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction & Administration / Խմբագ. եւ վարչութիւն — 235 Faub. St. Martin PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ 1929

31 AOUT 1929

Ե. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1047 — ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒԺԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Միայն մէկ օրինակ յիշելով — տեղական իշխանութեանց եւ մամուլին հետ յարաբերութիւններ հաստատելու խնդիրը — բացատրեցինք թէ Սուրիան կամ Լիբանանը կարօտ չեն դուրսի օգնութեան։

Այս պարագան ճիշդ է նաեւ ուրիշ գաղութներու համար, — Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան եւն.։ Ժիր, սրտցաւ, լուրջ տեղացի մը կամ խումբ մը տեղացիներ շատ աւելի լաւ կը կատարեն այս պարտականութիւնը, քան աջէն-ձախէն հասած պատահական շուքեր։ Ամէն պատրանք փարատելու համար, ըսենք որ այս տեսակէտէն Փարիզն ալ աւելի բախտաւոր չէ, եւ եղածը աւանդական կամ բարեկամական կապերէն անդին չանցնիր։ Եւ յետոյ, ինչպէս ամէն տեղ, արեւելեան եւ պալքանեան երկիրներուն մէջ ալ, բարձրագոյն պաշտօնատարը, վեհապետը կամ վարչապետը չէ որ դեր կրնայ կատարել, այլ տուեալ հարցին բուն վարիչը, որ աւելի տեղացին կը լսէ քան դրսեցին։

Իբրեւ օրինակ, յիշենք հեռաւոր Պարսկաստանը, ուր գտնուած ուժերը աւելի բարձր չեն քան ուրիշ տեղ, բայց քովքովի գալու, խորհելու եւ գործելու կամք ունին, մանաւորապէս Ատրպատականի նահանգին մէջ։

Այս կոպիտ իրականութիւնը պարզելէ յետոյ, քննենք տրտնջացող գաղութներուն բուն թշուառութիւնը։

Երբեք դիտել տուինք թէ մտաւորական ուժեր չեն պակսիր։ Ցաւը այն է որ, մէկ տեսակէն շատ կան, ուրիշ տեսակներ կը պակսին կամ կը խուսափին։ Օրինակ— թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի, թէ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ պատկառելի թիւ մը կը կազմեն ազատ ասպարէզներու կապուած մտաւորականները,— բժիշկ, փաստաբան, դեղագործ, ճարտարագէտ, երկրաչափ, նոյնիսկ առեւտրական։ Բայց տագնապ կայ հանրային գործի կապուած մարդու, եւ մանաւանդ ուսուցիչներու։ «Ազատական»ները— առաջին շարքը— գործի մը տիրանալէ յետոյ, ատրիճանաբար կը թուլցնեն կապերը՝ հանրային կեանքի հետ։ Շատ շատերը դիրքի մը հասնելով, այլեւս տաղտկալի կը գտնեն ո՛րեւէ «հայկականութիւն»։ (Այս իրականութեան ամէնէն կենդանի պատկերը կը ներկայացնէ Փարիզը, մանաւանդ հինը)։ Մէջտեղը կը մնան խոնարհները, միջակները կամ կրակը ինկած նահատակներ, որոնք իրենց ուժէն աւելի բան մը չեն կրնար ընել, անշուշտ։

Առաջին թշուառութիւնը՝ այս։ Երկրորդը այն որ, այսպէս կամ այնպէս տքնողներն ալ, ընդհանրապէս ցիրուցան եւ անկապ, յաճախ կը վհատին մինակութենէն և միօրինակութենէն, իսկ աւելի թոյլերը կ՚ըլլան ժանգահար։ Մանաւանդ եթէ անդամ չեն քաղաքական կուսակցութեան մը, որ կրնայ ներշնչել ու սնուցանել հոգեպէս։

Ի՞նչ է դարմանը՝ այս կացութեան։

Ամէնէն առաջ՝ ուժերու կեդրոնացում՝ տեղին վրայ։ Սերտ եւ ամուր կապ՝ քաղաքէ քաղաք, շրջանէ շրջան, ուժէ ուժ։ Հաւանաբար մեր ընկերներն անգամ լրջօրէն չեն անդրադարձած, թէ ի՛նչ ուժեր ունին տեղին վրայ, հոգ չէ թէ առանց տիտղոսի եւ վկայականի, բայց ընդունակ՝ գաղափարով մը խանդավառուելու, որոճալու եւ ձեռք ձեռքի գործելու։

Երկրորդ,— այստեղ է որ պէտք է պահանջկոտ ըլլալ շքեղ ոստաններու հանդէպ — ներածում նոր ուժերու, ոչ թէ հրաշքներ սպասելու միամտութեամբ, այլ իրական պակասներ լրացնելու գիտակցութեամբ։ Գացողները պիտի երթան ոչ թէ իբրեւ խնամակալներ, այլ իբրեւ լրացուցիչ տարրեր։ Բաց մնացած պակաս մը լեցնելու։

Այս ճամբուն վրայ, ամէնէն առաջ ուսուցիչներու, ասպարէզին համար պատրաստուած մտաւորականներու պահանջ կայ մանաւորապէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ։ Եւ մենք ըսինք երբեք, որ անիմաստ է շատ մը երիտասարդներու թափառումը՝ Փարիզի կամ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ, երբ գործ եւ պահանջ կայ անդին։

Այստեղ կը ծագի նիւթական միջոցներու խնդիր մը, որուն կարելի է շատ մը պատասխաններ տալ։ Եթէ ուսուցիչը իր ապրուստի մասին ապահով չէ Սուրիոյ կամ Յունաստանի մէջ, ապահո՞վ է այստեղ, Ռընոյի ծխնելոյզներուն տակ, մէկ օրէն միւսը... Եւ յետոյ, եթէ տեղացին կը տապկուի, թող նորեկն ալ բաժնէ անոր դառնութիւնը։ Նոր կամ միջին սերունդը ոչ աւելի փափուկ ջիղեր ունի, ոչ ալ վերի արտի ցորեն է։

Այս կարգի ներածումներով, ուժերու արդար բաշխում եւ կեդրոնացում կ՚ունենանք ատրիճանաբար, եւ շատ մը տրտունջներ գոհացում կը գտնեն։

Բայց, միշտ ամուր փարելով հիմնական ճամբուն, — ինքնագործունէութեան, որ կրնայ խնայել շատ մը յուսախաբութիւններ, մանաւանդ այս փլուզումներէն յետոյ։

Վերջին աղէտը այնպէս ցրուեց եւ տարտղնեց մեզ, որ յաճախ կը հարցնենք թէ ո՛ւր աւելի արժէքներ ինկած են, Փարի՞զ թէ օրինակ, Սօֆիա կամ Պէյրութ։

Խօսքը պիտանի և կենդանի տարրերու մասին է, եւ ոչ թէ տիտղոսներու եւ անուններու։

Փարիզեան ամէն վաճառանիշ ցաւի դարման չէ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (16 օգոստոս).

— «Տարակոյսէ վեր է թէ՝ Թուրքիոյ այժմու ղեկավարները ծիկայական ծիգ կը թափեն, որպէսզի պետութիւնը դնեն արդիական հիմերու վրայ։

Տարակոյսէ վեր է նաեւ, որ այդ ծրագիրները իրագործելու համար ոեւէ զոհողութեան առջեւ կանգ չեն առներ։

Դիտելի է նաեւ, որ արդիականանալու մեծ մարզանք մը կը կատարուի պետութեան զանազան կեդրոններուն մէջ, մասնաւորաբար վաղուան սերունդը պատրաստելու ուղղութեամբ։

Սակայն այս բոլորը կրնան իրականանալ եւ ընթացք ստանալ միմիայն տնտեսական վերակազմութեամբ։ Առանց ասոր բոլոր ծրագիրները կը մնան օդին մէջ կախուած եւ անիրագործելի։

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ մատնանշեցինք այն երեւոյթը, թէ Թուրքիոյ մէջ աւերակները կը դիզուին աւերակներու վրայ եւ ոչինչ կը շինուի նոր, հակառակ պոռոտ ըէքլամներու։ Չի շինուիր, որովհետեւ պէտք եղած նիւթական միջոցներըկրպակսին։ Չի շինուիր, որովհետեւ Թուրք ժողովուրդի փտիտ քսակէն դուրս ելած դրամներու մեծ տոկոսը կը ծախսուի պետութեան ներքին եւ արտաքին պաշտպանութեան համար։ Պետական պիւտճէն չի կրնար մեծ դրամ յատկացնել երկրագործական, հանքային, ճարտարագործական եւ այլ ձեռնարկներու։ Դեռ աւելին, տարուէ տարի զարգացող ոչ-շինարարական ծախսերը կը հարկադրեն կառավարութիւնը նոր տուրքեր դնելու կամ հիները աւելցնելու, որով ժողովուրդը կը քամուի եւ չի կրնար իր խնայողութեամբ իսկ իր տնտեսութիւնը շտկել։

Այս վիճակին տրամաբանական հետեւանքը կ՚ըլլայ այն որ Թուրքիոյ պարապ մնացած վայրերը չեն լեցուիր, հակառակ դուրսէն բերուած գաղթականներուն։ Բնական աղէտներով կամ այլ պատճառներով եղած քանդումները կը մնան անվերաշինելի։ Երկրի արտադրութիւնը կը մնայ տկար եւ չի կրնար բաւարարել առօրեայ պէտքերը։ Իբրեւ հետեւանք այս բոլորին՝ Թուրքիոյ գանձը չի մտներ համապատասխան գումար, որպէսզի անխուսափելի ծախսերէն աւելնալով, յատկացուի շինարարական մեծ ձեռնարկներու, վերակազմելու համար երկրի տնտեսութիւնը»։

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ 21 ՕՐԷՆ

«Կոմս Ցէփլին» Լոս Անճըլըսէն հասաւ Լէյքհըրսթ, ուսկից մեկնած էր օգոստոս 8ին՝ աշխարհի շրջանը կատարելու համար։ Անկէ ի վեր կտրեց 32,000 քիլոմեդր ճամբայ, անցաւ երկու մեծ ովկիանոսներն ու Սիպերիան։ Հետեւաբար աշխարհի շրջանը կատարած եղաւ 21 օրէն։

Լէյքհըրսթէն պիտի մեկնի շաբաթ կէս գիշերին (Փարիզի ժամով կիրակի առաւօտ ժամը 6ին), վերադառնալու համար Ֆրիտրիխսհաֆէն։

Գերման ազգները մեծ ընդունելութիւն կը պատրաստեն յաղթական Ցէփլինին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐՆԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Սնոտընի հաստատակամութեան առջեւ տեղի տալէ յետոյ, Լահէյի խորհրդաժողովը շատ չուշացաւ գոհացնելու Գերմանիան ալ։

Այսպէս ուրեմն, եթէ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ խորհրդարանները վաւերացնեն, Երնկի ծրագիրը պիտի գործադրուի յառաջիկայ նոյեմբեր 1էն սկսեալ։

Դաշնակից զինուորները սեպտեմբեր 15էն սկսեալ պիտի պարպեն Հռենոսիոյ Բ. գօտին։ Պարպումը պիտի տեւէ երեք ամիս։ Իսկ Երնկի ծրագրին գործադրութեան սկսելէն ութ ամիս յետոյ, այսինքն մինչեւ 1930 յունիս 30, պիտի պարպուի Մայանսի Գ. գօտին ալ եւ գերմանական հողի վրայ ո՛չ մէկ օտար զինուոր պիտի մնայ, պայմանաւ անշուշտ որ Գերմանիա առանց այլեւայլի՝ գործադրէ Երնկի ծրագիրը։

«Վեց»երը հինգշաբթի իրենց ժողովէն յետոյ հրատարակեցին պաշտօնական զեկոյց մը, որով կ՚ըսուի թէ Գերմանիա ընդունած է ելմտական հարցերու մասին Անգլիոյ, Ֆրանսայի Իտալիոյ, Պելճիքայի եւ Ճափոնի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը։

Սեպտ. 1էն սկսեալ մինչեւ Հռենոսիոյ ամբողջական պարպումը՝ դաշնակից զինուորներու ծախքերը հոգալու համար պիտի կազմուի 60 միլիոն մարքի հիմնադրամ մը, որուն կէսը՝ 30 միլիոն մարքը պիտի վճարէ Գերմանիա, իսկ մնացեալ 30 միլիոնը պիտի բաժնուի հետեւեալ համեմատութեամբ.— Ֆրանսա՝ 100ին 35, Անգլիա՝ 12, Պելճիքա՝ 3։

Ֆրանսական խորհրդարանը կը վերաբացուի հոկտեմբերի կէսին եւ Ռայխսթակն ալ նոյն թուականներուն կը սկսի իր նստաշրջանը։ Պրիան եւ Շթրէզէման պիտի աշխատին որ երկու երկիրներու խորհրդարաններն ալ նոյեմբեր 1էն առաջ վաւերացնեն Երնկի ծրագիրը։

Համաձայնութիւն գոյացած է, սակայն, որ Գերմանիա սեպտ. 1էն սկսեալ իր վճարումները կատարէ Երնկի ծրագրին համաձայն, այսինքն տարեկան 2050 միլիոն մարք եւ ոչ թէ 2,500 միլիոն՝ ինչպէս կը տրամադրէր Տօուըսի ծրագիրը։

Գրաւող պետութիւններն ու Գերմանիա ժողով մը գումարեցին երէկ առաւօտ եւ ծանուցագիրներ փոխանակեցին Հռենոսի պարպումին մասին։

Այսօր լիակատար նիստ մը պիտի գումարուի, փակելու համար Լահէյի խորհրդաժողովը։

Վարչապետ Պրիան երէկ ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, ուսկից անմիջապէս պիտի անցնի Ժընեւ, ներկայ ըլլալու համար Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի նիստերուն։ Անգլիոյ արտաքին նախարար Հէնտըրսըն եւ ուրիշ պատուիրակներ, Լահէյէն ուղղակի Ժընեւ պիտի երթան։

Սնոտըն իր խօսքը քալեցնելէ յետոյ, վեհանձնօրէն Ճափոնի, Փորթուկալի եւ փոքր պետութեանց ձգեց Անգլիոյ տրամադրուած առանց պայմանի վճարումներէն հինգ միլիոն մարքը։ Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ գոհացում տալ Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Յունաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ պահանջներուն։ Այս փոքր պետութիւնները իրաւամբ կը գանգատին թէ իրենց յատկացուած հատուցումի բաժիններով ի վիճակի չեն վճարելու Դաշնակիցներուն ունեցած իրենց պարտքերը։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ
ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Պաղեստինէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, մէկ կողմէ խռովութիւնները կը շարունակուին, միւս կողմէ հարեւան եւ հեռաւոր արաբական ու իսլամական երկիրներու մէջ մեծ համակրութեամբ կ՚ողջունուի հակահրէական շարժումը։

Բացի Անդրյորդանանէն, Սինայի թերակղզին մէջ եւս մեծ շարժում մը սկսած է՝ ի նպաստ Երուսաղէմի իսլամներուն։ Պիրխապայի մէջ համախմբուած Պէտէվիներ կ՚ուղղուին դէպի Կազա, անկէ ալ անցնելու համար դէպի Եաֆա կամ Երուսաղէմ։ Ցեղապետները յայտարարեցին անգլ. իշխանութեանց թէ ի վիճակի չեն զսպելու իրենց մարդիկը, որոնք մտադրած են բաժին առնել հրէական աւարէն։

Ստիպողաբար Կազա ղրկուեցան երկու զրահապատ ինքնաշարժներ, որոնք կը փոխադրէին «Սըսսէքս» յածանաւէն հանուած ծովային զինուորներ, քաղաքին կայարանը պաշտպանելու համար։ Անդրյորդանանէն եկած Պէտէվիները փորձեցին Պաղեստին մտնել Մաճամայի կամուրջէն, բայց ետ մղուեցան անգլ. պահակներու կողմէ։

Երուսաղէմի մէջ, հակառակ անոր որ բազմաթիւ զինուորներ, հրասայլեր եւ գնդացիրներ կը վխտան, ատեն ատեն ընդհարումներ կը պատահին։ Հայֆայի մէջ Արաբները յաջողած են դէպի ծով քշել անգլիացի զինուորները։ Ասոր վրայ, անգլիական մարտանաւ մը ռմբակոծած է քաղաքին արաբական մասը։

Ամէնէն աւելի վախ կայ Անդրյորդանանի Արաբներէն, որոնք ծայր աստիճան գրգռուած՝ կը պատրաստուին Երուսաղէմի վրայ քալել։ Անգլիական զրահապատ ինքնաշարժներ ղրկուեցան Անդրյորդանան՝ արաբական Պատիր ցեղախմբի պետը տանելու համար անգլ. փոխ-մարզպան Լիւքի եւ իսլամ գերագոյն խորհուրդի նախագահին մօտ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՍՆՈՏԸՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԷՋ

Լաhէյի խորհրդաժողովին մէջ համբաւաւոր դառնալէն ի վեր, Անգլիոյ աշխատաւորական ելմտական նախարար Ֆիլիփ Սնոտըն առատ նիւթ կը մատակարարէ փարիզեան Սինէմաներու օրուան դէպքերու բաժնին։

Վերջերս կարգ մը Սինէմաներու մէջ, Սնոտընի վարագոյրին վրայ երեւելը կարգ մը Թշնամական ցոյցերու տեղի տուած ըլլալով, ներքին նախարարին եւ Սէնի ոստիկանական տեսուչին հրամանով, արգիլուեցաւ շարժանկարով ցոյց տալ Սնոտընի պատկերը։

Առաջին անգամն է որ օրուան լուրերու վերաբերեալ շարժանկար մը գրաքննութեան կ՚ենթարկուի Ֆրանսայի մէջ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշ, 30 օգոստոս.— Երկրագործական նախարար Միհալաքէի նախագահութեամբ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ՝ զբաղելու համար Պատերազմէն ի վեր Ռումանիա ներգաղթած եւ Ստորին Տոպրուճայի մէջ տեղաւորուած Մակեդոնացի գաղթականներու խնդրով։

Որոշուեցաւ տրամադրել 140 միլիոն լէյի (մօտ 176,000 ստերլին) հիմնադրամ մը, որով շէնքեր պիտի շինուին, 8.000 գաղթականներու համար, որոնց վիճակը շատ գէշ է։ Գաղթականները շէնքերուն համար եղած ծախքերուն կէսօծրի պիտի ստանան, իսկ մնացեալ կէսը պիտի վճարեն 40 տարուան մէջ։

ՀԻՃԱԶ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրան, 29 օգոստոս.— Հիճազի Թագաւորին կողմէ հասած երեք պատգամաւորները պատուանշաններ բերած էին Շահին, որ իր կարգին պատուանշաններ տուաւ պատուիրակութեան անդամներուն։

Օգոստոս 24ին, պատուիրակութեան մեկնելու նախօրեակին բարեկամական դաշնագիր մը կնքուեցաւ երկու պետութեանց միջեւ։ Շահը նուէրներ եւ անձնական նամակ մը ղրկեց Հիճազի Թագաւոր Իպնը Սուուտի։

Անգլիական դեսպան Սըր Ռօպըրթ Քլայթ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ պատուիրակութեան, որ օգոստոս 25ին մեկնեցաւ դէպի Հիճազ։

ՀԱՅ ՄԸ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

Մարսէյլ, 29 Օգոստ.— Երէկ գիշեր չորս աւազակներ, որոնք ինքնաշարժով կը գործէին, երեք զանազան տեղերու մէջ երեք հոգի կողոպտեցին։ Առաջին զոհն էր Փիէր Կասքօն, որմէ 200 ֆրանք առին։ Երկրորդ զոհն է հայ վաճառական մը՝ Յովակիմ Ոսկերիչեան, 57 տարեկան, որ կը բնակի Քան Վիկտոր Հիւկօ։ Չորս աւազակները գիշերուան ժամը 2ին Քուր Լիօթոյի մէջ հանդիպեցան անոր եւ ատրճանակի սպառնալիքին տակ պարպեցին գրպանները, կողոպտելով 2100 ֆրանք եւ ժամացոյց մը։

Ժամը 3.30ին ուրիշ անցորդէ մը կողոպտեցին 30 ֆրանք։ Ինքնաշարժը, որ երեք օր առաջ Սէնթ Մաքսիմէն գողցուած էր, պարապ գտնուեցաւ առտուան դէմ։ Գողերը կը փնտռուին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ միւս պատանիները Սթէլլա փլաժէն Փարիզ կը հասնին վաղը կիրակի ժամը 5.30ին կէսօրէ վերջ, Gare du Nordի կայարանը։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՌՈՒՍ Ս. ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԲԱՆՈՒՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՇԱՀԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՓՈԽ-ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր նախորդ երկու յօդուածներէն ու մեր մէջ բերած հատուածներէն կարելի է դիւրութեամբ հետեւցնել որ ռուս Ս. Դեմոկրատներու գործի ծրագիրը յարատեւօրէն կը տարուբերի եւ կը ճօճի երկու ներհակ սկզբունքներու միջեւ։ Պատեհ բաղդէն յետոյ է որ կարգ մը կուսակցութիւններ տիրացան այդ նրբամիտ ընդունակութեան որ կը ձգտի փշոտ ու դժուար հարցերը լուծել որձեւէգ բանաձեւով մը։ Այն երկու ներհակ սկզբունքները՝ որ ըստ մեզի, մագնիսական ուժեղ կէտեր դարձած են ծրագիրը կազմողներուն համար հետեւեալներն են,—

Ա) Համաձայն ընկերվարական-բանուորական միջազգային յետպատերազմեան տեսաբանութեան եւ գլխաւոր ընկերվարական կուսակցութիւններու որդեգրած ուղղութեան ազգութիւններու խնդրին մէջ՝ ժողովուրդներու ազատ ինքնորոշման սկզբունքը դարձած է անառարկելի եւ այլեւս կարելի չէ յանուն ուղղափառ ընկերվարութեան հերետիկոսութեամբ մեղադրել սեփական ժողովուրդի քաղաքական ազատագրութեան ձգտող ընկերվարական կուսակցութիւնները։

Բ) Միւս կողմէ, սակայն, վերջին տարիներու քաղաքական իրադարձութեանց ծանօթ որեւէ մէկուն համար պարզ է որ ազգութիւններու զարթումը սկսած է տեղի տալ հիւանդագին երեւոյթներու եւ տնտեսական յառաճուն բախումներն ու զանազան ազգային քաղքենիութեանց ջղաձգութիւնները այլեւս հերթական հարց դարձուցած են օրինակ եւրոպական ազգերու միացեալ պետութեան մը գաղափարը։ Իրերու այս վիճակին մէջ եւ ռուսական ժողովուրդներու շահերու իսկ տեսակէտէն՝ ծրագիրը կազմողներուն առնուազն անտեղի կը թուի նախկին ռուսական կայսրութեան մանր ազգային պետութիւններու բաժանումը։ Հոս անշուշտ հրապարակ կուգայ ուրիշ գործօն մը՝ որուն մասին անընդհատ ակնարկներ կ՚ընէ ծրագիրը, այսինքն ռուսական պետութեան տնտեսական միացման հարցը։ Այս միութիւնը իրեն կը թուի անհրաժեշտ։ Այստեղ արդէն Ս. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, ցարական խմբակցութիւնները, ռուս համայնավար կուսակցութիւնը, ամբողջ ռուս մտաւորական ղեկավարութիւնը վերջապէս՝ կը թուին համերաշխ ու միակամ։

Բայց այս համերաշխութիւնը խնդրին գործնական ձեւակերպման շուրջ պատճառներու եւ մտադրութիւններու նոյնութիւն չենթադրեր։ Եթէ ցարական կառավարութիւնը կը ջատագովէր զայն յանուն սրբազան Ռուսաստանի, խորհրդային իշխանութիւնը զայն կը պատճառաբանէ համաշխարհային յեղափոխութեան անհրաժեշտութեամբ։ Ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը մօտաւորապէս նոյն կարծիքը կը յայտնէ՝ հատուած երրորդով որ ահաւասիկ։ Ընդունելով վրաց ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը՝ ան կ՚ընէ վերապահումներ՝

— Նոյն ատեն մեկնելով բանուոր դասակարգի եւ դասակարգային պայքարի շահերէն եւ ստորադասելով ազգային շահերը ընկերվարական պայքարի ընդհանուր պահանջներուն միջազգային դրամատիրութեան դէմ, կուսակցութիւնը կը նկատէ որ այս տուեալ պատմական պայմաններուն մէջ՝ խորհրդային միութեան բոլոր ազգութիւններու բանուոր դասակարգին ընկերային եւ քաղաքական շահերը, ինչպէս նաեւ յեղափոխութեան եւ բոլո՛ր աշխատաւորներու շահերը կը պարտադրեն կուսակցութեան հետեւեալ դիրքը, իւրաքանչիւր ազգութեան ներքին ճակատին վրայ կ՚ւ բոլո՛ր ազգութիւններու հանդէպ—հանրապետութեան տնտեսական եւ քաղաքական միութիւնը՝ դաշնակցային միութեան եւ ինքնավարութեան հիման վրայ հանրապետութեան բաղկացուցիչ մասերու միջեւ եւ մշակութային ինքնավարութեան՝ տարտղնուած ազգերու և ազգային փոքրամասնութիւններու համար (հատուած III)։

Ուրեմն, յանուն բանուոր դասակարգի շահերուն Ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութիւնը՝ ընդունելով հանդերձ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը՝ կը ժխտէ այդ իրաւունքին գործնական կիրարկումը, բանաձեւելով հանրապետութեան բաղկացուցիչ մասերուն միջեւ դաշնակցային միութիւն եւ մշակութային ինքնավարութիւն՝ տարտղնուած ազգութիւններու համար։ Ասիկա ըստ էութեան ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ գոյութիւն ունեցող պետական վարչաձեւի ընդգրկումը՝ տարբերութեամբ մը սակայն որ ծրագիրը կազմողներու մտքին մէջ էական է, եւ որ ուղղամիտ կիրարկման մը խոստումէն անդին չանցնիր։ Համոզուելու համար, կը բաւէ կարդալ ծրագրին Դ. հատուածը.

— Կուսակցութիւնը կ՚ընդունի թէ ազգերու փոխ-յարաբերութեանց դրութիւնը որ գոյութիւն առած է յեղափոխութեան ընթացքին՝ սկզբունքով կը համապատասխանէ ազգերու հաւասարութեան պահանջներուն, ազգային ազատութեան սկզբունքին, ինչպէս նաեւ խորհրդային միութեան բոլոր ազգութիւններու բանուոր դասակարգին եւ յեղափոխութեան՝ իրական պէտքերուն։ Խորհրդային միութեան սահմանադրութեան մէջ այնչափով որչափով որ այս դրութիւնը գտած է իր արտայայտութեան կերպը՝ պէտք է պահուի իր ընդհանուր գծերով եւ զարգանայ մօտաւոր ապագային... (հատուած IV)

Բայց՝ կ՚ըսէ ծրագիրը...

Ու հոս աւելի քան մէկ էջի մէջ այսօրուան հակառակորդները եւ երէկուան եղբայրները՝ հրապարակ կուգան պարսաւելու համար խորհրդային սահմանադրութեան գէշ կիրարկումը։ Կը գտնեն որ ընդունուած սկզբունքներու— ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, մշակութային ինքնավարութիւնը եւայլն — գէշ գործադրութիւնը արդիւնք է համայնավար կուսակցութեան ներքին արատներուն։ Կ՚ընդունին որ ազգութիւնները, ազգային փոքրամասնութիւնները եւ տարտղնուած ազգաբնակչութիւնները՝ իրականին մէջ կը կառավարուին կեդրոնաձիգ ուժի մը կողմէ որ իր գոյութեամբը իսկ կը ժխտէ բոլոր իր առաջադրած սկզբունքները։ Ասիկա սովորական ու բազմիցս լսուած յանկերգն է Մոսկուայի իշխանապետութեան դէմ՝ այնքան զուր որքան չնչին են այդ իշխանապետութեան դէմ կռուելու համար ձեռք առնուած միջոցները եւ ապարդիւն։

Այսպէս՝ ճնշուած ժողովուրդներու եւ ազատագրութեան ձգտող ժողովրդական խաւերու իր համակրութեան հարկը մատուցանելէ յետոյ՝ ծրագիրը կրկին կը ցատկէ միւս չուանին ու կը սկսի յուզիչ կերպով փաստել որ անջատողական շարժումը անասելի աղէտ է։ Հինգերորդ հատուածի սկիզբը կ՚ըսէ՝

— Ազգայնական անջատողականութիւնը, այսինքն ամբողջական անկախութեան ձգտումը՝ ամէ՛ն գնով եւ ամէ՛ն պարագաներու տակ՝ ո՛չ միայն ակներեւ հակասութեան մէջ է՝ յեղափոխութեան, բանուոր դասակարգին եւ խորհրդային միութեան բոլո՛ր աշխատաւորներու շահերուն հետ, այլեւ խորհրդային միութեան բոլոր ժողովուրդներուն համար կը ներկայացնէ մեծ վտանգ՝ թէ՛ արտաքին և թէ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտէն եւայլն (հատուած V)։

Կը հետեւի որ ռուս Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան համար՝ բացարձակապէս վտանգաւոր են, տուեալ քաղաքական վայրկեանին մէջ, անջատողական ու ազատագրական բոլո՛ր ձգտումները եւ մեղադրելի։ Հատուած երկրորդով՝ կուսակցութիւնը պահանջելէ յետոյ խորհրդային զօրքերու յետս կոչումը Վրաստանէն՝ միւս հատուածներուն մէջ, սեւով սպիտակ թուղթի վրայ, կ՚ապացուցանէ անկախութեան եւ անջատողական շարժումներու հակաբանուորական բնոյթը, միշտ, անշուշտ ըստ իրեն ու քիչ մը եւս յառաջանալով կը սկսի ակնարկութիւններ ընել որոշ կուսակցութիւններու որոնց անունները զանց կ՚առնէ յիշել մեծ խոհեմութեամբ։ Այսպէս ծրագիրը կ՚ըսէ.

— Նկատելով որ անհրաժեշտ է՝ գաղափարական վճռական պայքար տանիլ ո՛չ միայն ազգայնական քաղքենի խմբակցութիւններու դէմ (որո՞նց) այլեւ ընկերվարական խմբակներու՝ որ կը շահագործեն միջազգային կնճռոտութիւնները, կուսակցութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ յաղթական կռիւ մը սկսելու համար կոյր ազգայնականութեան դէմ... եւայլն (հատուած VI)։

Որո՞նք են այն ընկերվարական խմբակցութիւնները որ կ՚օգտագործեն կամ կը շահագործեն միջազգային կնճռոտութիւնները եւ որոնց դէմ պէտք կը տեսնուի վճռական պայքար մղել։ Որքան որ գիտենք, այս ակնարկութիւնները կրնան յարմարիլ միայն Վրաց Ս. Դեմոկրատ կուսակցութեան՝ որուն գաղտնի գործունէութեան մասին հետաքրքրական փաստաթուղթ մը երեւաց այս էջերուն մէջ։ Եթէ խօսքը Վրաստանի համար է՝ ծրագիրը արդէն կը դառնայ բացառապէս շահագրգիռ, չըսելու համար զուարճալի։ Ձախ ձեռքով Վրաստանի կուտայ ինքնորոշման իրաւունք իսկ աջ ձեռքով կը հարուածէ։ Անտարակոյս քարիւղի հոտ կուգայ այս ամբողջ պատմութենէն եւ ծրագիրը այս կէտին մէջ լիակատար իրաւունք ունի պարսաւելու մութին մէջ կատարուած այդ բոլո՛ր ձեռնարկները։

Մինչ այդ, սակայն, փոքր ազգերը կը մնան նոյն իրաւական կացութեան մէջ ու ազգէ ազգ՝ խորհրդային միութեան մէջ՝ ամէ՛ն յարաբերութիւն կը մնայ ապսպրուած կեդրոնէն։ Կեդրոն որուն հանդէպ ո՛չ մէկ քնքուշ բառ ունի ծրագիրը։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՏԻԿ. ՈՒԻԼՍԸՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Միացեալ Նահանգաց հանգուցեալ Նախագահին, այրին, Տիկ. Ուիլսըն, Փարիզ հասած է եւ պիտի երկարէ իր ուղեւորութիւնը դէպի Ծայրագոյն Արեւելք, շարունակելու համար իր ուսումնասիրութիւնները միջազգային տնտեսական ու քաղաքական խնդիրներու շուրջ։

Այս կերպով անիկա ի վիճակի պիտի ըլլայ մինչեւ Ճափոն ու Չինաստան ընդարձակել իր գործը, զոր լուիկ մնջիկ կը կատարէ Ժընեւի մէջ վերջին տարիներու ընթացքին, Ազգ. Դաշնակցութեան գործանութեանց հետեւելով եւ ունկնդրելով միջազգային խնդիրներու մասին զանազան դասախօսութեանց։

ՄԱՐԱԽՆԵՐԸ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ երկրագործական պաշտօնատան Միջատաբանական ճիւղը հրատարակած է հսկայ ուսումնասիրութիւն մը մարախի հարցին վրայ, որ տնտեսական տեսակէտով միջազգային կարեւոր հարց մըն է։

Հարեւանցի ակնարկով մը կը հասնինք Փոքր-Ասիոյ մասին, որուն համար հեղինակը կ՚ըսէ.— Մարոքեան մարախը այս երկրամասին մէջ ալ տարածուած է եւ թէ տարուէ տարի նոր նուաճումներ կ՚ունենայ։ Եւ իբր պատճառ ցոյց կուտայ յարաճուն անտառահատութիւնը, որուն շնորհիւ երկիրը անտառներէ զրկուելով, տարեկան անձրեւաթափը նուազելով, ջուր եւ արօտ պակսելով եւ երկիրը անապատանալով, Մարոքեան մարախներու գաղութներուն հաստատման եւ աճման ընդունակ դարձած է։

Ի՛հ, մենք շատ լաւ գիտենք թէ՝ Թուրքին անցած տեղը խոտ չի բուսնիր։ Եղածը տարօրինակ բան մը չէ։ Ծաղկեալ ապատը դարձած է անջրդի անապատ։ Եւ անապատի գլխաւոր բնակիչներն են մարախ, գայլ, շնագայլ եւ... Թուրք։

Դժբա՜խտ երկիր։

Հեղինակը Փոքր Ասիայէն բարձրանալով հայկական բարձրաւանդակը, կ՚ըսէ թէ՝ Թրքահայաստանի մէջ, երկրին յետամնացութեան պատճառով, մինչեւ այսօր, մարախի մասին, գիտական հետազօտութիւններ կատարել կարելի չէ եղած։ Բայց սա ճշմարիտ է թէ՝ կը յաւելու, Թրքահայաստանն ալ, ուշ կամ կանուխ, ինքզինքը պիտի գտնէ մարախի փշոտ հարցին առջեւ։

Երբեմն Հռոմէացիներուն նախանձը շարժող չէին եւ չէնշող Թրքահայաստան եւ Առաջաւոր Ասիոյ մէջ քաղաքակրթութեան մշտավառ փարոսը, Մեր Հայաստան Աշխարհը, յետամնա՜ց երկիր, աւերակ եւ անապա՜տ երկիր։ Եւ ասիկա, ոչ թէ խաւարակուռ Ափրիկէի մէկ մասին մէջ, այլ Եւրոպայի գոգին մէջ։

Հայաստան գիտական հետազօտութիւններէ զրկուած երկի՜ր, մինչդեռ իր բազմաշատ մասնագէտները, աշխարհի չորս պողոտաներուն վրայ կը հալին ու կը մաշին՝ աւուր հացի կարօտ։

Հայաստան՝ անապա՜տ, մինչդեռ իր օրինաւոր տիրոջ բազուկը, Մովսէսի գաւազանին նման՝ ժայռերէն սառնորակ եւ անուշ ջուրեր ժայթքեցնելու զօրութիւնն ունի։

Ըսուած է թէ՝ պատմութիւնը կրկնութիւն է։ Այդ կրկնութիւնը իր բոլոր շքեղութեամբը՝ պիտի յայտնուի նաեւ Հայաստանի համար եւ, մօտաւոր ապագայի մէջ, երբեմնի ծաղկեալ եւ հարուստ Հայաշխարհը, որուն բազմամիլիոն արջառները, ըստ Եզեկիէլ մարգարէի վկայութեան, կ՚ողողէին Հրէաստանի շուկաները, ազգերու շարքին մէջ պիտի ունենայ իր պատուոյ տեղը։

Մենք այն զօրաւոր հաւատքն ունինք թէ՝ մեր սերունդն իսկ, իր աչքերը յաւիտեան չփակած՝ պիտի կրնայ ողջունել այդ մեծագոյն օրը եւ լիաթոք գոռալ, ասուն թէ անասուն, յափշտակիչներու երեսին.

— Դո՛ւրս մեր ազգային սահմաններէն ե՛ւ Թուրքը ե՛ւ Թրքացեղ մարախը...։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

ԼՈՒՐԵՐ ԼԵՌՆԱՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

...Օգոստոս 2

Չգիտենք վերջերս Չինաստանում ինչ է կատարւել. կոմունիստները ոգի մէջ են եւ ամենուրեք տարածում են, որ շուտով պատերազմ կը լինի։ Չեկան շարժման մէջ է։ Ժողովուրդը պատերազմի անունը լսելով ուրախանում է որ շուտով կ՚ազատուին բոլշեւիկների լծից։ Չեկան մաուզերի ուժով եւ սպառնալիքների տակ մեր շրջանի ամենալաւ տղաներին «ագենտ» է դարձրել։ Հայը որդուն հետ չի կարողանում ազատ խօսիլ։

Կեանքը մեռած է. աղքատութիւն է տիրում ամենուրեք. ժողովուրդը խպառ զինաթափ վիճակի մէջ է։ Կոմունիստների մէջ խիստ զտում է կատարւում. հեռացւում են բոլոր կասկածելիները։ Մթերքների սով է, շաքար, մանուֆակտուր, կաշի քանի ամսից ի վեր չքացել են, անգամ կրկնակի, եռակի արժէքներով չեն ճարւում։ Ժողովուրդը բոպիկ եւ ցնցոտիների մէջ, դաշտային աշխատանքներին նւիրւած, քարշ է տալիս։

Մի քանի ամիս առաջ, Ադրբէջանում ձերբակալւած բէկերին ազատ են թողել, իսկ մեր շրջանում ձերբակալւած հայ երիտասարդներ աքսորել են Սիբերի խորքերը։ Վերջիններս իրենց հարազատներին գրած նամակում, սոսկալի գոյներով են պատկերացնում իրենց վիճակը։

Ադրբէջանի կառավարութիւնը, հայկական գիւղերից մի ժամ հեռաւորութեան վրայ, ամբողջ տարածութիւնը սիւներ է տնկած, դրօշակները ծայրին, որպէս Ադրբէջանի սահման։ Այս դէպքը վատ է ազդած մեր ժողովրդի վրայ։

Կառավարութիւնը մեր շրջանում ընդհանուր միտինգ էր կազմակերպել, որպէս հակակուի ցոյց, բայց ժողովուրդը չի մասնակցել։

Այս տարի կոմունիստները աւելի խիստ են տուրքերի համար։ Բացի միւս տուրքերից վաղօրօք հաշւի են առած գիւղացու կթան կովը, այծը եւ ոչխարը եւ ըստ այնմ նոր տուրք են նշանակած։

Բանւորները շատ են դժգոհ իրենց վիճակից։

Եզրափակելով, պիտի ասեմ, որ մեր ժողովուրդը տնքում է բռնակալ բոլշեւիզմի լծի տակ եւ օրեր է հաշւում թէ ե՞րբ պիտի ազատագրւի։

ՎՏԱՐԱՆԴԻ

3,000,000 ԲՈՐՈՏ ԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ

Աշխարհիս վրայ 3,000,000 հոգի բորոտութենէ վարակուած են։ Ասոնցմէ 12,000 կը գտնուին Փիլիպեան կղզիները, որոնք կ՚իյնան Միացեալ Նահանգներու տիրապետութեան տակ։ Ամերիկա ''ուրկանոց,, մը (բորոտանոց) հաստատուած է Մանիլայէն 200 մղոն հարաւ, ուր 6000 հոգի կը դարմանուին այդ ահարկու հիւանդութենէն։ Մանիլայի մէջ ալ կայ Սան Լազարօ հիւանդանոցը, ուր մեծ թիւով բորոտներ կան։

Ֆիլիպեան կղզիներու Չէպու վայրը Ամերիկա հաստատած է բորոտներու արգելարան մը ուր ներկայիս 325 հիւանդներ կը դարմանուին։ Այս վայրը քաղաքի մը երեւոյթն ունի, որովհետեւ բորոտներն իրենք են որ կը կառավարեն համայնքը։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՉՔՈՎ

Լիւտովիք Նաւտօ Illustrationի մէջ, ֆրանսայի բնակչութեան մասին ատենէ մը ի վեր կը հրատարակէ ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը, արժանի այս երկրի մէջ բնակող բոլոր մարդոց ուշադրութեան։ Նոյն թերթի 24 օգոստ. 1929 թիւի մէջ խօսելով «Bouches - du - Rhone»ի նահանգին բնակչութեան վրայ, Հայերու մասին հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէ.

— «Երբ Հայերու մասին կը խօսուի, չեմ գիտեր ինչո՞ւ շատեր գլուխ կը ցնցեն, ըսելով որ իսկապէս Մարսէյլի մէջ շատ կը հանդիպինք անոնց։ Պէտք է հեռուն երթալ, արուարձանները, Էքս տանող գլխաւոր ճամբու մօտերը, գտնելու համար, յամրընթաց առուակով մը եզրուած տարտամ հողամաս մը, ուր կերեւի պատերազմի ատեն բնակած են հնդիկ զինուորներ։ Քան Օտոն է հոն, բառին իսկական առումով թշուառ ու խեղճ։ Տարիներէ ի վեր իբրեւ առժամանակեայ ապաստան կը ծառայէ, փոքր Ասիոյ քաղաքական դէպքերէն, ստիպմանաբար մեր եզերքները խուժող ալիքներու։ Դժբախտներ անտարակոյս, եւ գթութեան արժանի դժբախտներ։ Այո՛, բայց վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ միայն Մարսիլիոյ մէջ 17,634 «Հայեր եւ Լիբանանցիներ» Մինչդեռ ես Քան Օտոի մէջ քանի մը հարիւր միայն կը գտնեմ անոնցմէ։ Միւսները՝ անհաւատալի արագութեամբ մը չուած են եւ իրենց ոտքը դրած գործերու մէջ։ Իբրեւ հետեւանք, Մարսէյլցիները, կարգ մը երեւոյթներէ դատելով, կը հարցնեն տեսակ մը անհանգստութեամբ,— թէ ճի՞շդ է արդեօք ռուսական այն առածը, որ կ՚ըսէ թէ Հրեայ մը երեք Ռուս կրնայ խաբել, Յոյն մը երեք Հրեայ, իսկ Հայ մը՝ աւելի ճարպիկ, շատ մը Յոյներ։ Այս ըսուածները, ի հարկէ, չափազանցուած, կը պարունակեն սա ճշմարտութիւնը թէ հայ ցեղը՝ խելացի, ճարպիկ եւ յամառ, մասնաւոր ընդունակութիւն մը ցոյց տուած է իր անձնական նիւթական շահերը պաշտպանելու գործին մէջ։

Ամէն պարագայի մէջ, անոնք, Քան Օտոյի գաղթականները, գիւղագնացութեան գացող դրամատէրերու երեւոյթ չունին։ Իրենց բնակավայրը՝ բնակելութեան ամէնէն ստորին աստիճանին վրայ կը գտնուի, անկէ վարը՝ կամուրջի տակն է։ Այդ խրճիթները հովանաւորող քանի մը ծառերը պիտի ուզէին ուրիշ տեղ մը ըլլալ։ Այս օտարականները կրցած են քանի մը վրաններու կմախքը ներկայացնող տեղ մը, փոքր Ասիական գիւղի մը վերածել։ Հոն դէմքեր կան, որոնք տեսած ըլլալ կը կարծէ մարդ Պոլիս կամ Կարնոյ մէջ։ Ուշադիր կիներ կ՚անցնին մէկ տեղէն միւսը, իրենց թանձր մազերը՝ սեղմուած են թաշկինակ— լաթի մը մէջ, որուն ծայրը կը կախուի երկու ուսերուն մէջտեղը։ Այս խրճիթներուն միջեւ շատ մը հաւեր, ձագեր կը պտտին։ Պէտք է ըսել, որ այս փախստականները, «բարիա»ները, անհաւատալի ծննդաբերութիւն մը ցոյց կուտան, իրենց գլուխը հանգչեցնելիք քար մը չունին, բայց իրենց տիպարը բազմապատկելու հաստատուն գաղափարէ մը կը հետապնդուին։

Կարգ մը իշխանութիւններու ըսածին համաձայն, Մարսէյլի Հայերը կը նկատուին ձուլուելու

-քէ տրամադիր։ Շատ անջատողական են, իրենց քաղաքանուն հնազանդող եւ մինչեւ անգամ կը ջանան մեր դպրոցական օրէնքները փոխելով, կարգ մը անհատական դպրոցներ հիմնել, ուր կ'անտեսուին մեր կրթական սկզբունքները։

Ինչ ալ ըլլայ, չծաղրենք քան Օտտոն, անիկա ապագայ վարիչներու բոյն մըն է։ Նկատի ունենալով այն դիւրութիւնը, որով նոր եկած գաղթականները կրնան խառնուիլ մեր հանրային գործերուն, ինչպէս նաեւ Հայերու յատուկ ճարպիկութիւնը, կարելի է վստահ ըլլալ որ կէս դար յետոյ մարդիկ՝ որոնք իրենց մանկութիւնը քան Օտտոյի մէջ խաղալով անցուցած են, Մարսէյլի մէջ պիտի ըլլան քաղաքապետական խորհրդականներ, նոյնիսկ երեսփոխաններ եւ մեծ թերթերու ուղղութիւն տուողներ։»

Լ. Չ.

ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 10 Օգոստ.— (Սեփ. Թղթ.).— Առաջնորդ Ներսէս Արքեպս.ի հրաւէրով, տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, Ա. Ահարոնեանի քառասնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանին մասին։

Պիտի ընտրուի «Յոբելինական Յանձնաժողով» մը, որ Ահարոնեանի յոբելեանին օրը պիտի կազմակերպէ ժողովրդական մեծ հանդէս մը եւ պիտի կատարէ հանգանակութիւն։

Յոբելեանին իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն ազգային, կրթական, կուսակցական, մշակութային մարմինները եւ հայրենակցական ու արհեստակցական միութիւնները։

Պարսկաստանի միւս գաղութներն ալ —Թէհրան, Նոր Ջուղա, Սուլթանապատ, Համատան, Ղազւին, Ապատան, Քիրմանշահ, Ռաշտ, Էնզելի, Մէշէդ, Ուրմի Սալմաստ, Ղարադաղ գաւառները Մարաղա եւայլն— պէտք է կազմեն յոբելինական յանձնաժողովներ, որպէսզի կարենան յոբելեանին օրը իրենց բարոյական եւ նիւթական քաջալերութիւնը ցոյց տալ վաստակաւոր յոբելեարին, որ ամբողջ քառասուն տարի գրիչ շարժեց սերունդներ ոգեւորելով։

Պարսկահայութիւնը թող իր ջերմ մասնակցութիւնը ցոյց տայ Աւ. Ահարոնեանի յոբելեանին, համոզուած ըլլալով, որ ոչ միայն իր խորին երախտագիտութիւնը յայտնած պիտի ըլլայ վաստակաւոր գրագէտի մը, այլ եւ օրինակ պիտի դառնայ շատ մը գաղութներու համար։

Մասիս

ՑԵՂԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ մէջ մշակուած օրինագիծ մը սահմանափակումներ կը մտցնէ մտագարներու եւ անկարներու ամուսնութեան մէջ եւ մասնաւոր տրամադրութիւններով կը հրահանգէ անոնցմէ շատերուն ամլացումը։ Այս կերպով կը յուսան ցեղը առողջ պահել։

Այս օրէնքին համաձայն, առողջապահական իշխանութիւնները կրնան ամլացնել մտային խանգարում եւ հիւանդութիւն ունեցող անձերը, որոնց յիմարանոց մուտքը արտօնուած էր համաձայն օրէնքին։ Հիւանդանոցէն ելած պահուն, հիւանդը իր իսկ խնդրանքով կրնայ ամլացման ենթարկուիլ։

Գալով այս կարգի անձերու ամուսնութեան, յանցաւոր կը նկատուին բոլոր անոնք որ կ'ամուսնանան այն տեսակ մարդերու հետ, որոնց մտագար ըլլալը գիտեն։

Յանցաւոր են նաեւ անոնք որ ամլացուելէ յետոյ կ'ամուսնանան՝ առանց այդ մասին տեղեկութիւն տալու իրենց ամուսնին։ Այդ պարագային, ամուսնութիւնը կը լուծուի դատարանին կողմէ։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Շ. Գարահիսարցիներու դաշտահանդէսը, Արժանթէօյի անտառը։ Հայրենակիցներու փափաքով նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Անտօն Նախնիկեան, որ հակառակ իր 73 տարիներու բեռան, եկած էր իր մասնակցութիւնը բերել օրուան հանդէսին։ «50 տարիէ ի վեր բաժնուած եմ ձեր անէնուս սիրելի Գարահիսարէն, սակայն երբեք չպիտի մոռնամ այն երջանիկ օրերը որ անցուցած եմ հոն,,՚

Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Լ. Մօզեան, որ շեշտեց այսպիսի հանդէսներու կարեւորութիւնը մեր ներկայ վիճակին մէջ։ ''Որքան ատեն որ Հայը հաճոյք կը զգայ իրարու քով գալու եւ միասին ուրախանալու կամ զգալու, արժանի պիտի ըլլայ վայելելու նաեւ իր անկախութիւնը,,։ Պ. Ց. Պուռնազեան եւս խօսք առնելով, դրուագներ պատմեց Շ. Գարահիսարի դիւցազնամարտէն, բաղդատեց ներկան անցեալին հետ եւ եզրակացուց. ''Այսօր երբ հաւաքուած ենք հոս խնջոյքի, մեր ընդհանուրին փափաքը պէտք է ըլլայ վերարծարծել այն կրակը որ հեռուէն կուգայ եւ մարելու վտանգին տակ կը գտնուի։ Այսպիսի հանդէսներ կրնան այն ատեն նշանակութիւն ունենալ երբ մեզի կը յիշեցնեն մեր անցեալը,,։

Մէջընդմէջ կը նուագէր Պ. Ք. Սէրճանեան իր ''քէմէնչէ,,ով։

Տեղի ունեցան նաեւ գաւառական պարեր, որմէ յետոյ Անդրանիկի մէկ գեղեցիկ նկարը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 505 ֆրանքի։ Պ. Կարապետ Շէրպէթեան շահելով նկարը 20 ֆրանք նուիրեց ''Ռազմիկ,, Միութեան։

''Ռազմիկ,,ի վարչութիւնը խոստովանելով իր կարգ մը թերիները դաշտահանդէսի կազմակերպութեան առթիւ, յոյս կուտայ թէ յառաջիկային երբ առիթը ներկայանայ պիտի աշխատի աւելի լաւ կազմակերպութեամբ մը երեւան գալու։

Գարահիսարցի մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՌՈԱՆ (Լուար), 28 օգոս.— Մեր աշխատած մետաքսի գործարանը եւս կը պատկանի Լիոնի Լավուլթի (Արտէշ). Սէն-Շամոնի (Լուար) Ցէսինի (Իզէր), եւն.ի ընկերութեան, որ կը կոչուի Cuprotextile: 1926ին Հայեր չկային հոս, (բացի մէկ ընտանիքէ որ առուտուրով կը զբաղէր)։ 1925ի սկիզբը սկսած է մեր գործարանին շինութիւնը, եւ 1927 Սեպտեմբերին դեռ կիսաւարտ, առաջին մեքենան աշխատեցաւ։ Հիմա որ գործարանի շինութեան 3/5ը աւարտած է, Հայերն ալ բաւական շատցած են։ 18-20 ընտանիք (60-65 հոգի) Հայեր կը բնակին, գործարանի կողմէ տրուած տուներու մէջ։

Տուները շատ գեղեցիկ են, օժտուած ջուրով եւ ելեկտրականութեամբ։ Տան վարձքը շատ չնչին է։ Օրինակ. ես ունիմ երկու սենեակ, մէկ խոհանոց, գետնատուն (քավ) մը եւ տանս առջեւ 100 քառ. մեթր պարտէզ մը, ջուրը եւ ելեկտրական լոյսն ալ միասին հաշուելով՝ ամսական 30 ֆր. կը վճարեմ։

Երկաթեղէնի եւլնի գործերուն պէս վտանգաւոր գործեր չունինք։ 1927էն ի վեր որ եւ է դէպք չէ պատահած։ Ոչ ալ ուրիշ մետաքսի գործարաններուն պէս սոսկալի հոտեր կան։ Նորագոյն ձեւերով շինուած է մեր գործարանը։

Գործին դժուարութիւններն են.— Ա. գիշերուան աշխատանք, Բ. «Ֆիլաթիւր»ին խոնաւութիւնը։ Թէեւ խոնաւութեան համար միջոցներ ձեռք առնուած են, սակայն դարձեալ կը վախցուի յօդացաւէ։

Օրավարձք, այր ու կին օրական 8 ժամ աշխատանքի համար կը ստանան, ամսական 1200-1300 ֆրանք։

Գործարանի մօտերը կան ծախու հողեր։ Քանի մը Հայեր այդ հողամասերէն գնելով, սկսած են տուն եւ խանութ շինել։

Բաւական ջանք թափուեցաւ գաղութին մէջ ազգային մարմին մը ստեղծելու համար, սակայն դժբախտաբար դժուարութեան հանդիպեցաւ այս գործը եւ երեսի վրայ կը մնայ մինչեւ այսօր ալ։

12-14 փոքրիկներ ունինք որ տակաւին Ա. Բ. չեն ճանչնար։ Վերջերս Հ. Ց. Դաշնակցութեան «Ակնունի» խումբը կազմուեցաւ. Յոյս կայ որ այս նորակազմ խումբը իր կարելին պիտի ընէ, ազգային ոգին վառ պահելու համար այս փոքրիկ գաղութին մէջ։

Լ. Պաքրճեան

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը Ս. ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 27 օգոստ.— Կիրակի օր, Au Bon Coinի պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի սարքած դաշտահանդէսը Խանասորի Արշաւանքին 32րդ տարեդարձին առթիւ։ Հակառակ տեղի հեռաւորութեան, նմանը չտեսնուած բազմութիւն մը կ'երթար դէպի պարտէզ, իրիկուան ճաշը միասին տանելով։ Բոլորն ալ եկած էին յարգելու համար ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած հերոսներու յիշատակը եւ պահ մըն ալ ապրելու հայրենական շունչով։ Մուտքի դրան առջեւ եւ ծառերու գագաթները կը ծածանէին Հայկ. եւ Ֆրանս. եռագոյնները։

Ժամը 3ին, ընկ. Ս. Ընտրիկեան հանդէսը բացուած յայտարարելով, հակիրճ խօսքերով պարզեց օրուան նշանակութիւնը։ «Կարկուտ տեղաց»էն վերջ եղան յաջող արտասանութիւններ, որոնց յաջորդեց «Դաշնակցական խումբ»ը եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ը։ Մէջընդմէջ կը նուագէր եւրոպական «Ճազ պանտ»ը, ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն։ Բանախօսեց Լիոնէն հրաւիրուած ընկ. Բաքգէն, որ նկարագրելով Խանասորի դէպքը, վեր հանեց յեղափոխութեան արժէքը։ «Քանի որ մենք ունինք, ըսաւ, ապրելու ցանկութիւն եւ ազատութեան տենչը, պէտք է խոր հաւատքով սպասենք այն ժամին, որ ուշ կամ կանուխ պիտի հնչէ։»

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, աճուրդի դրուեցան «Դէպի Ազատութիւն» նկարը եւ տապկուած հաւ մը։ Ժողովուրդը մասնակցեցաւ առատաձեռն։ Ցետոյ հանդիսականները սկսան ազատօրէն զուարճանալ։ Ամէն սեղանէ կը լսուէին հայրենաշունչ երգեր եւ կանչեր։ Ժամը 8 անցած էր, բայց դեռ կը շարունակուէին հայկական եւ եւրոպական պարերը։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։

Մ. Թաշճեան

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԻՈՆ, 27 (Սեփ. Թղթ.).— Շաբաթ գիշեր ընկեր Ղ. Քէնտիրեանի ճաշարանին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Ց. Դ. Լիոնի «Վրէժ» խումբին կազմակերպած ընկերա-համակրական երեկոյթը, իր կազմութեան առաջին տարեդարձին առթիւ։ Սրահը լեցուած էր երիտասարդ ու աշխոյժ ընկեր-համակիրներով։ Սեղանապետ նշանակուեցաւ ընկ. Աւ. Մելքոնեան։ Ժամը 9ին արդէն սրահը կը թնդար ազգային յեղափոխական խմբերգներով։ Շրջ. կոմիտէի կողմէ ոգեւորիչ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Բաքգէն։ Ընկ. Ահարոնեան եւ Իսկէնտէրեան գեղեցիկ կտորներ մեներգեցին ընկերակցութեամբ ջութակի, զոր նուագեց ընկ. Մելքոնեան. եղան բաժակաճառեր եւ արտասանութիւնթիւններ շատ մը ընկերներու կողմէ։ Ընկ. Յակոբ Պալոյեան իր գեղեցիկ «Փանթէզի»ով ա ելցուց հանդէսին փայլը։

Գնահատելի է «Վրէժ» խումբի երիտասարդ ընկերներուն սոյն ձեռնարկը, ինչպէս նաեւ փափաքելի որ միւս խումբերն ալ յաճախ նման երեկոյթներ կազմակերպեն որոնք համակրական մթնոլորտ մը ստեղծեն։ Աճուրդի դրուեցաւ կարմրցուած հաւ մը։ Աճուրդը կոկիկ գումար մը ապահովելով վիճակուեցաւ պ. Ղուկասեանի, որ սիրով նուիրեց 30 ֆր. եւս։ Ընկ. Քէնտիրեան, ինչպէս միշտ այս անգամ ալ լիառատ մասնակցելով վիճակահանութեան, ի վերջոյ շիշ մը շամպանեա նուիրեց խումբին։ Բոլորի հաւանութեամբ աճուրդի դրուեցաւ շիշը, ապահովելով աւելի քան 116 ֆր. եւ վիճակուեցաւ ընկ. Քէնտիրեանի։

Զուտ շահ գոյացաւ 243 ֆրանք։

*** Ռամկավարներու փարիզեան պաշտօնաթերթը իր անցեալ շաբթուան թիւին մէջ թղթակցութիւն մը հրատարակած էր Լիոնէն, «Ընկեր մը» ստորագրութեամբ. վերէն վար սուտ։ Բարբաջանքներու կարգին կը ճգնէր իմ անունս ալ խառնել. «որպէս թէ կարգ մը ընկերներով դուրս ելլելէ վերջ կրկին ներս մտած եմ»։ Մեծ պատիւ պիտի ըլլար իրենցմով զբաղիլ, միայն կը ցանկայի որ թղթակից «ընկեր»ը բուն անունով հրապարակ գար եւ փոխանակ ապակիէ աչքերուն, իսկական աչքերով նայէր, լաւ զանազանելու համար անձերը։

*** Վերջին պահուն մեզ հաղորդուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, կ'իմանանք թէ Լիոնի «Քոմէտի Տրամաթիք»ի վարչական կազմէն ատենապետ, ատենադպիր եւ գանձապահ միաբանաբար հրաժարած են Տրամաթիքի կարգ մը ղեկավարներու քմահաճ գործունէութեան պատճառով։ Կը պատմուի թէ ասոնք զանազան միութեանց հետ պայմանաւորուելէ վերջ առանց վարչութեան գիտութեան դրամ գանձած են եւն։

Ց. Նիկողոսեան

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏ

Տիկ. Արշալոյս Գարագաշեան որ կը հետեւէր Մոնփէլիէի մանկաբարձական դասընթացքին, յաջողութեամբ աւարտած է՝ ստանալով առաջնութիւնը։

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ԿԱՐԴԱՑԻՐ ԱՅՍ ԹԵՐԹԸ ԵՒ ՈՒՐԱԽ ԵՍ։ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՍ ՈՒԶԵՐ ՈՒՐԱԽԱՑՆԵԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ, ՈՐ ՄԻՋՈՑ ՉՈՒՆԻՆ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

Գրեց՝ Շահան Շահնուր

— 257 —

Փիէռ պատասխանեց բարձրաձայն. գլուխը երերցնելով.

— Ça dépend, mon vieux, ça dépend ! …

Սուրէնին պատկերը չհեռացաւ սակայն իր տեսողութենէն։ Այդ խորաթափանց ու շնական տղուն խոժոռ դիմագիծը եւ սուր ակնարկը նայեցան իրեն շեշտակի։

Փիէռ յիշեց հին խօսքեր։ Գոցեց աչքերը, եւ դէմքը բարձր, դէմքը լուսայորդ, երկար պահ մը սպասեց։

Կարծես կը վայելէր մերձեցումը մեծ երջանկութեան մը։ Յետոյ սկսաւ արտասանել դանդաղօրէն, մէկիկ մէկիկ.

«Հրամայեց որ մարդիկ վազեն միայն ա՛յն ճշմարտութիւններուն ետեւէն, որոնց ճիշդ հակառակն ալ ճշմարիտ է։

«Հրամայեց որ կարաւանները հանդրուանի մը մօտեցած ատեն իրենց քնացքը արագացնեն, որպէսզի ոչ մէկ ճամբորդ չհասնի իրենց։

«Հրամայեց որ նաւերը մեկնելով հասկէ հասնին հոն, սակայն կայմերու վրայ միայն առագաստ պարզուի։

«Հրամայեց որ ոչ ոք ամպ մը չդնէ լուսնին շուրջ, եւ չլայ եւ չխնդայ։

«Հրամայեց որ ոչ ոք սկսի հաշուել հարիւր մէկէն մեկնելով։

— «Դո՛ւն, Հայո՛ւ լակոտ, դուն ամէնէն շուտը կը փոխուիս անասունի, եթէ օր մը իսկ մնաս առանց վիշտի։»

Լռութենէ մը վերջ կրկին Սուրէնը խօսեցաւ.

«Միտքը միշտ նոյնն է, քաշ մը աւելի, քաշ մը պակաս.

— 258 —

«Հոգին միշտ նոյնն է, դար մը աւելի, դար մը պակաս.

«Կան միսեր որոնց համբոյր մը միայն կը պակսի,

«Կան հոգիներ որոնց մէկ օրն իսկ աւելորդ չի գար…»

— Այո՛, այո՛, պոռաց Փիէռ ոտքի կանգնելով, Արեւելքցի ենք եւ կը հաւատանք ճակատագիր ըսուած բանին։ Բայց այդ ճակատագրին գլխագիրներն են միայն որ չինական մելանով են գրուած։ Մնացեալը մատիտ է, մնացեալը քար է, մնացեալը փոշի է։ Մեզի՛ կը մնայ այդ մնացեալը փոխել։

Եւ գնացքին միօրինակ աղմուկը պատասխանեց.— չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի, չըսի՞ քեզի…

4

Կարդաց, կրկին կարդաց, նորէն կարդաց։ Անօգուտ։ Բացարձակապէս անկարող էր մտածումը հաւաքելու, ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու թուղթի այդ կտորին վրայ։ Նայեցաւ ստորագրութեան։ «Կի՞, Կի՞… ո՞վ էր այս Կին. արդեօք Սէն-Ժոռժի՛նը այն որուն վրայ այնքան շատ կը խօսէր Պիպին եւ զոր կը կոչէր «Կի հօրեղբայր»։» Փիէռ ամբողջ ճիգը թափեց կարելի եղածին չափ քիչ դողդղացնելու համար նամակը իր մատներուն մէջ, բայց անկարող՝ թերթը սեղանին վրայ դրաւ եւ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ ուժով մը սեղմած՝ ուզեց գոնէ ամենակարեւոր մասը ըմբռնել։ Հեղեց.

— 259 —

«… Երկար ատեն է որ ամէն բան աւարտած է ինծի համար։ Եթէ նոյնիսկ աւելի դժբախտ ըլլայիր, կարելի չէր որ գայի քեզ առնել ու մեր կեանքը վերսկսիլ։ Ինծի պատճառած անների դժբախտութիւններէդ վերջ պէտք էր ապահով ըլլայիր ասոր եւ ի զուր երբորդի մը միջոցաւ զիս կրկին քովդ ունենալու ցանկութիւնդ չյայտնէիր։ Ալ երբե՛ք, երբե՛ք չես կրնար խաբել զիս. նախընտրելի է ինծի համար հասարակ պոռնիկ մը, քան դուն։ Մարդ պէտք է Արեւելքցի ըլլայ, ան ալ 25 տարեկան անփորձ Հայ մը՝ քեզմէ տարուելու համար։ Միայն գիտցիր թէ այն տարին, մեր բաժանումի այն սարսափելի տարին եւ անկէ վերջն ալ դեռ երկար ժամանակ, ես քեզ անիծեցի եւ հիմա խորունկ հաւատքը ունիմ թէ այդ անէծքս է որ քու երեսդ պատռեց։ Կ'ըսէիր թէ բիրտ եմ, անոպայ ու վայրագ. ուրախ եմ որ վերջապէս առիթը կ'ունենամ այդպիսի անձ մը ըլլալս հաստատելու։ Պիտի առնեմ Պիպին։ Դուն արժանի չես անոր մայրը կոչուելու։ Ի՞նչ ըրիր զաւկիդ համար. ի՞նչ ըրիր մեր զաւկին համար։ Հոգածութիւն, խնամք, գորով եւ դեռ պզտիկի մը անհրաժեշտ ամէն բան զլացար դուն անոր, կարծելով թէ ղրկած անարգ ամսականդ ոյժը պիտի ունենայ մեծ պակասը լրացնելու։ Նոյնիսկ անպատկառութիւնը ունեցեր ես մէկուն ըսելու որ քիչ կը սիրես Պիպին, որովհետեւ ան իմ անկարգ, անոպայ ու անգութ բնութիւնն ունի։ Բայց գիտցիր որ ես զայն սիրեցի ճիշդ այդ պատճառաւ եւ յետոյ նաեւ — ինչո՛ւ չխոստովանիմ — որովհետեւ քեզի կը

— 260 —

նմանէր։ Ամբողջ կարելիս ըրի, զացի հաստատուեցայ Սէն-Ժոռժի մօտը, եւ չանցաւ շաբաթ որ գոնէ երկու անգամ չտեսնիմ որդիս։ Ահա այդպէս է որ ես զայն գրաւեցի, կարելի եղածին չափ քեզ նսեմացուցի զաւկիդ առջեւ եւ ան ամբողջութեամբ կապուեցաւ իր Կի «հօրեղբօր»ը։

«Եւ ահա դուն կը յանդգնիս զայն ինձմէ խլե՛լ. կը յանդգնիս նոյնիսկ տարիներ վերջը զիս անգամ մը եւս հարուածել։ Մի՛ մոռնար սակայն որ բարեկամդ օտարական է եւ օտարական մը չի կորսուիր Ֆրանսայի մէջ։ Գտայ վերջապէս ձեր հասցէն եւ կուգամ առնել որդիս։ Գիտեմ թէ ամենայն սիրով ու մեծագոյն հրճուանքով է որ ինծ պիտի հետեւի ան։ Այս նամակս պիտի ստանաս միայն այն պահուն, երբ մենք արդէն իսկ հեռացած պիտի ըլլանք Թօնէօնէն։ Ի զուր մի՛ յոգնիր. երբեք չպիտի կարենաս մեզ գտնել եւ ոչ մէկ օրէնք զօրութիւնը պիտի ունենայ որդիս ձեռքէս խլելու։ Պատիժդ թող այս ըլլայ։»

Փիէռի դէմքը ողողուած էր քրտինքով ու քունքերը պիտի պայթէին։ Ապշած, անբանացած, խորհելու անկարող այդ վիճակին մէջ բնազդաբար ձեռքը երկարեց ու սեղանին վրայէն լաթի կտոր մը առնելով սկսաւ սրբել։ Այնքան կարծր էր քուրջի այդ կտորը որ մորթը սկրթուեցաւ։ Որքան մեծ եղաւ տղուն զարմացումը, երբ ձեռքինը քննելով տեսաւ թէ բաղնիքի քերիչ (քէսէ) մըն էր ան, մասնաւոր տուփով կերպասէ կարուած։ Սեղանին վրայ էր նաեւ բացուած ծրար մը, թրքական դրոշմաթուղթերով, «չէվիրմէ»ի անուշով։

Ամէն օր նոր գինուորներ կը հասնին, մինչեւ հիմա 6000 զինուոր ցամաք ելած է Պաղեստին։ Ասոնց հրամանատարութիւնն ստանձնած է գնդապետ Տոպպի, Գահիրէի անգլ. ուժերուն հրամանատարը։

ՍՈՒԼԹԱՆ ԷԼ ԱԹՐԱՇ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԿՈՒԳԱՅ

Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ Տիւրզիներու յայտնի վարիչ Սուլթան էլ Աթրաշ, որ Սուրիոյ ծանօթ ապստամբութիւնը պայթեցուցած էր, 2000 Տիւրզիներու գլուխն անցած կը քալէ Երուսաղէմի վրայ։ Այս լուրը կը ստուգուի ուրիշ աղբիւրէ ալ։

ՆՈՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ

Պէյթ-Ալֆայի վրայ կատարուած յարձակումները ետ մղուեցան Անդրյորդանանի սահմանի անգլ. ուժերուն կողմէ։ Արաբներու մեծ համախմբում մը կը կատարուի Նազայի շրջանին մէջ, սակայն օդանաւերը չկրցան ոեւէ հետք գտնել։ Անգլ. օդանաւեր շարունակ հետազօտական թռիչքներ կը կատարեն կասկածելի շրջաններու վերեւ։ Առջի օր կրակ բացին Հայֆայի, Րամլէի եւ Երուսաղէմի շրջակայ բլուրներու արաբ ուժերուն վրայ։ Արաբները կտրեցին հեռագրաթելերը Երուսաղէմի, Նազարէթի, Հայֆայի եւ Տիբերիոյ միջեւ։

ՀՐԵԱՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

Միւս կողմէ աշխարհի բոլոր կողմերը ցրուած Հրեաներն ալ համերաշխութեան լաւագոյն ապացոյցը կուտան։ Սիոնական կազմակերպութեան պետ տոքթ. Վայցման տեսակցեցաւ անգլիոյ գաղթային նախարար Լորտ Փէսֆիլտի (Սիտնի Ուէպ) հետ։ Լոնտոնի մէջ 2000 Հրեաներ աղմկալի ցոյց մը ըրին Փրիմրրսլէնտի սրահին մէջ։

Փարիզի Հրեաները առջի իրիկուն կրկին հաւաքուեցան Էնժէնիէօր Սիվիլի սրահը։ Մօտ 3000 հոգի փորձեց ներս մտնել, բայց բոլորին համար տեղ չկար։ Գլխաւոր ճառախօսն էր Վլատիմիր Եապոտինսկի, որ խօսեցաւ եբրայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։ Պահանջեց որ հրէական ոստիկանական ուժ մը կազմակերպուի եւ քննիչ մարմին մը ղրկուի Պաղեստին։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՆՈՐ ՅՈՅՑԵՐ

Վարշաւայի բոլոր սինակոկներուն մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Պաղեստինի մէջ սպաննուած Հրեաներուն համար։ Հրեաները երեք ժամ փակեցին իրենց խանութները։ Ցուցարարները երկու անգամ փորձեցին անգլ. դեսպանատունը երթալ, սակայն արգիլուեցան։

Քաթթովիչի մէջ ցուցարարները անգլ. հիւպատոսարանէն ներս մտնելով կոտրեցին բոլոր ապակիները եւ ջարդուփշուր ըրին ամէն բան։ Ոստիկաններ հասնելով վերջ տուին անկարգութեանց եւ ձերբակալեցին քանի մը հոգի։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ 29 օգոստ.— Բոլոր գրասենեակներն ու խանութները փակուած են այսօր։ Ցարդ ոեւէ միջադէպ չպատահեցաւ։ Նախզգուշութեան համար ֆրանսացի զինուորներ ղրկուեցան Անգլեւպաղեստինեան հրէական դրամատան առջեւ։

Իսլամական Մեծ Խորհուրդը որոշեց ֆրանս. մարզպանութեան միջոցաւ հեռագիր մը ղրկել անգլ. կառավարութեան՝ բողոքելով անոր հրէասէր քաղաքականութեան դէմ։

Մեծ թիւով փախստականներ կը հասնին Պաղեստինէն Սուրիա։

Հայֆայէն մինչեւ սուրիական սահմանագլուխը զրահապատ ինքնաշարժներ կ՝երթեւեկեն՝ սուրհանդակները պաշտպանելու համար։ Բոլոր անցորդներուն արգիլուած է Պաղեստին մտնել։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Պաղեստինի Հրեաներուն օգնելու համար հանգանակութեան մը ձեռնարկուած է Ամերիկայի մէջ։ Նաթան Շթրաուս 25,000 տոլար նուիրեց։

700,000 ԱՐԱԲ՝ 100,000 ՀՐԵԱՅԻ ԴԷՄ

Տոքթ. Ժորժ Սամնէ, վարիչ Փարիզի սուրիական կազմակերպութեան եւ խմբագրապետ La Correspondance d'Orient ամսաթերթին, «Տէպա»յի խմբագրին յայտարարած է թէ՝ Պաղեստինի ներկայ դէպքերուն պատճառը Լացի Պատը չէ, աւելի խորունկ պատճառներ կան եւ գլխաւորն այն է որ 700,000 Արաբներ չեն ուզեր որ իրենց երկիրը գողցուի եւ շահագործուի 100,000 Հրեաներու կողմէ։ Սիոնական շարժումը կը զայրացնէ Արաբները, որոնք շատ իրաւացիօրէն կը հարցնեն թէ՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց վիճակը, եթէ իրապէս Պաղեստինը Ազգային Օճախ դառնայ Հրեաներուն համար։ Անոնք որ Պաղեստինի մէջ հրէական պետութիւն մը ստեղծել ուզեցին, կ՝ենէի նկատի չառին թէ այդ երկիրը արդէն տէր ունէր։ Սիոնական վարիչները ծրագրած են եթէ ոչ գերակշռութիւն, գոնէ միւս ցեղերուն հետ թուական հաւասարութիւն ձեռք բերել Պաղեստինի մէջ։ Ասոր համար ալ կը մտածեն 25 տարի շարունակ տարեկան 40,000 Հրեայ տեղաւորել Պաղեստինի մէջ։ Կը յուսամ թէ, կ՝եզրակացնէ Տոքթ. Սամնէ, Եւրոպան պիտի հասկնայ վերջապէս թէ սիոնական շարժումը քաջալերելի է գաղափարական եւ զգացական տեսակէտէ, սակայն ցնորական քաղաքականութիւն է, որմէ պէտք է հրաժարիլ։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը

Երկուշաբթի օր Ժընեւի մէջ կը բացուի Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը։ Այս տարի կը մասնակցին 54 անդամ պետութիւններէն 53ը։ Առաջին անգամն է որ այսքան մեծ թիւով պետութիւններ կը մասնակցին Ժընեւի արիսպագոսին։

Երէկ բացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդի 56րդ նստաշրջանը։

Բացման նիստին նախագահեց Պարսկաստանի Ա. պատուիրակ իշխան Մոհամմէտ Ալի խան Ֆարուղի, որ ինչպէս կը յիշուի, վերջերս լիազօր իրաւունքներով Թուրքիա ղրկուած էր պարսկեւթուրք առկախ հարցերը, մանաւանդ սահմանային վէճերը կարգադրելու համար։

Համայնավարները Պելկրատի մէջ

Պելկրատի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց համայնավար կազմակերպութիւն մը մայրաքաղաքին մէջ եւ ձերբակալեց Նէգիչ անուն մէկը, պաշտօնեայ Կարմիր Խաչի, որուն տունէն գրաւուեցան տպուած թռուցիկներ եւ զանազան գոյքեր։ Նէգիչ, որ հարցաքննութեան համար ոստիկանատուն տարուած էր, ոստիկաններու անուշադրութենէն օգտուելով, պատուհան մը բացաւ եւ չորրորդ յարկէն վար նետուեցաւ։ Մահը վայրկենական եղաւ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նաեւ 15 մարդեր, որոնք արտասահմանէն դրամ կը ստանային՝ Պելկրատի մէջ համայնավար բջիջներ կազմակերպելու համար։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլի Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը՝ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 72 Rue Etienne Dolet Հաճի Մկրի սրճարանը։ Նիւթ՝ «Գործնակա՞ն թէ գաղափարական պայքար»։

Շավիլի Արդութեան խումբը ստիպողաբար բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր-ընկերուհիները վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 9ին 28 Rue Anatole France, Մոնփառնաս Շավիլ կայարանին դիմացի սրճարանը։ Բացակայ ընկերները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին։

ԳԱՒԱՌ

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. անդամական ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 63 Rue de la République Գրադարան Ընթերցասրահը։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն դաստիարակչական ժողովի կը հրաւիրէ «Սալէն տը Ժերուտ»ի ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին։ Կը խօսի ընկ. Ազգին։

Լիոնի Կուկունեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը. 262 Rue Duguesclin. բոլոր ընկերներներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Կարեւոր օրակարգ։

Զ. Ե. Ո. Միութեան Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 164 Rue Bourguignonի սրճարանը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տ. Տ. Հայրենակցական միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին 131 Rue Faub. du Templeի սրճարանը: մէթրօ՝ Պէլվիլ: կը զեկուցանէ՝ Ամերիկայէն նոր եկած հայրենակից Ալեքսան Շահմուրատեան: Անդամագրուիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ, Հայրենակցական միութեան վարչութեան անդամներու մօտ, G. Miroian 6 Rue Blanqui Paris (13e), Loris Poloyan, 56 Ave. du Bas Meudon, Issy les Moulineaux (Seine). A. Assadourian, 4 Rue Louis Bonnet Paris (11e):

ՓԱՐԻԶԻ Ուրֆայի Հայր. Միութեան դաստիարակչական ընդհ. ժողովը՝ այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրսի մէջ, մէթրօ Օտէոնի դիմացը։

ԼԻՈՆԻ Խարբերդի եւ յարակից գաւառներու Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնաբնակ Խարբերդ նահանգին պատկանող բոլոր հայրենակիցները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Գ. Թաղապետարանի Գրադարանը։

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միութիւնը իր Գ. տարելիցի առթիւ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1ին 105 Rue Servient սրճարանը։

Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Զմյուռնիայի վերնայարկը, 61 Rue Mr. le Prince. Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը կարեւոր է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիէն, Մ. Ո.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստ. 26ին։
Փարիզ, Ե. Յ.— Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգ. 28ին.։
Պոսթըն, Գ. Ի.— Ստացանք 5 տոլար։ Սկսանք ղրկել նոր բաժանորդին Օգոստոս 25ին։
Ռոան, Ս. Մ.— Ստացանք 100 ֆր. կը պարտիք՝ 59 ֆր.։
Վիլմօնպլը, Օր. Ն. Տ. Մ.— 70։
Սէն փիէռ տէ քոր, Ս. Ք.— 35։
Սէն Շամոն, Մ. Թ.— 70։
Ֆրանքֆուրթ, Խ. Վ.— 120։
Մարսէյլ, Գործ.— 630.80։
Վիէն, Կ. Կ.— 40։

ՍԱԿԱՐԱՆ

30 Օգոստոս 1929

ԴՐԱՄՆԵՐ		Ֆր.
Սթերլին,	L. St.	123.86
Տոլար,	Dollar	25.55
Մարք 100	Mark	608.50
Թրք. Թղթ.	L. Trq.	12.25
Թրք. ոսկի »	or	106.90
Մէճիտիէ	Médjidié	8.75
Լէվա 100	Léva	18.62
Տրախմի »	Drachme	33.25
Լիր »	Lire	133.60
Պելժ. ֆր. »	Fr. Belge	71.10
Զուից. »	Fr. Suisse	491.75
Լէյ »	Leï	15.15

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐ

Եգ. քր. ֆոնս. I	Cr. Fonc. Eg.	2260.—
» II	»	1665.—
» III	»	1650.—
Թուրքի երկթղ.	Lots turcs	82.—

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. STÉPHAN

EMPIRE Մեզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram